AGƱMƐ WAMBƗYA

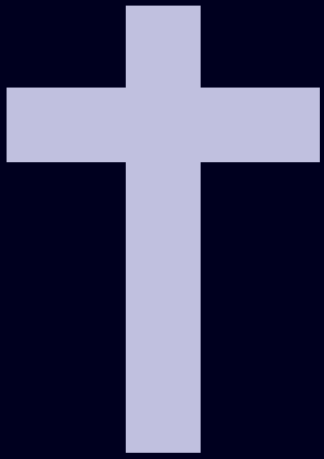

Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

AGƱMƐ WAMBƗYA

Lika: AGƱMƐ WAMBƗYA (New Testament+)

copyright © 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lika

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 9 May 2025 from source files dated 10 May 2025
f796df90-b7da-5393-9b93-c756eba4e5d6

Contents

Matayɔ 1
Malɨkɔ 49
Luka 79
Yuani 128
Ligubo 162
Ɓaluma 205
1Ɓakolito 225
2 Ɓakolito 244
Ɓagalatia 256
Ɓaɛfɛsɔ 263
Ɓafilipi 270
Ɓakɔlɔsaɨ 275
1 Tesalonika 280
2 Tesalonika 284
1 Timotio 287
2 Timotio 293
Tito 297
Filimono 300
Ɓebelenia 302
Yakɔbɔ 317
1 Pɛtɛlɛ 322
2 Pɛtɛlɛ 328
1 Yuani 332
2 Yuani 337
3 Yuani 338
Yuda 339
Ɓonziki 341

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Matayɔ
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Matayɔ okpikaga ndɨ mino nɨma. Matayɔ nɨnɔ Yeso amakaga ndɨ kaiko mʉɓɨɓya, a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza. A ndɨ ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ Yeso ʉtika ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kauyikoso ɓambanzʉ kaiko ɓakilisito. Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Matayɔ atʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ Yeso agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ na ɓɛyɔ ikaga ndɨ mino kaʉtɨwa ɓambanzʉ. Atʉmbʉlaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso okwa ndɨ mino na ɓɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Matayɔ ukpikilya ndɨ ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka Ɓayuda kauwonisilo ɓɛ ka lɨngʉnʉ Yeso nɨ Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ka Moɓiso Motu. Masɨ nɨmɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ kambwa kodoku ka ɔɓɨlɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɨyɨ nɔ a ngama nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓamakaga ɓɛ Mika Daudi kyɛ Daudi a ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ luga ka ɓangama ɓa Ɓezaleli nɨɓɔ lɨvananza ko Kunzi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso uwonisila ndɨ mino Ɓezaleli Ɓʉngama ko Kunzi, ɓangama kaɓʉ aka ɓɨkpɛ ɓɔ ɓamʉya ndɨ. Nɨyɔ Yeso okwa ndɨ, ɓukpunya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉpakya kogulya ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Kinili, ɓomisikana kʉwa ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Puponogo ka Yeso-Kilisito na yɨɓʉkʉta kakɨ *1:1–2:23*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-12*
Iɓatiso ka Yeso, na ɓɛyɔ abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:13–4:11*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:12–18:35*
Pupo ka Yeso ka Galilaya na gulyo kakɨ ka Yelusalɛma *19:1–20:34*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *21:1–27:66*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *28:1-20*

Puponogo ka Yeso
(Luka 3:23-38)

1 Mina ka ɓatɨtakɨ Yeso-Kilisito nɨma: ɨyɨ ɓɨkpɛ opupa ndɨ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Na ɨyɨ ngama Daudi opupa ndɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ.
2 Abalahamʉ aɓʉkʉta ndɨ Isaka,
Isaka aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yuda na ɓamamakɨ,
3 Yuda ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Tamali ɓaɓʉkʉta ndɨ Pelesi na Zela,
Pelesi aɓʉkʉta ndɨ Esiloni,
Esiloni aɓʉkʉta ndɨ Lamʉ,
4 Lamʉ aɓʉkʉta ndɨ Aminadabʉ,
Aminadabʉ aɓʉkʉta ndɨ Nasoni,
Ɨyɨ Nasoni aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ,
5 Sɔlɔmɔnɔ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka Laaba ɓaɓʉkʉta ndɨ Bɔazɨ,
Bɔazɨ aɓʉkʉta ndɨ Obedi. Amakɨ Obedi ndɨ nɨ Luta,
Obedi aɓʉkʉta ndɨ Yɛsɛ,
6 Yɛsɛ aɓʉkʉta ndɨ ngama Daudi.
Ngama Daudi aɓʉkʉta ndɨ Sɔlɔmɔnɔ na muka Ulia*. Ɨyɨ Ulia a ndɨ nɨ okwini,
7 Sɔlɔmɔnɔ aɓʉkʉta ndɨ Leoboamʉ,
Leoboamʉ aɓʉkʉta ndɨ Abia,
Abia aɓʉkʉta ndɨ Asa,
8 Asa aɓʉkʉta ndɨ Yɔzɔfatɨ,
Yɔzɔfatɨ aɓʉkʉta ndɨ Yɔlamʉ,
Yɔlamʉ aɓʉkʉta ndɨ Uzia,
9 Uzia aɓʉkʉta ndɨ Yɔtamʉ,
Yɔtamʉ aɓʉkʉta ndɨ Ahazi,
Ahazi aɓʉkʉta ndɨ Izikia,

* **1:6 1:6** *muka Ulia:* Ina ndɨ ɓɛ Betisɛba.

10 Izikia aɓʉkʉta ndɨ Manasɨ,
Manasɨ aɓʉkʉta ndɨ Amoni,
Amoni aɓʉkʉta ndɨ Yɔsɨa,
11 Yɔsɨa aɓʉkʉta ndɨ Yekonia na ɓamamakɨ. Ʉɓʉkʉtaga ndɨ ngbingo nɨnɔ ɓuhokisa
ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda na ɨɓʉ ka ɓusunzu ka Babiloni.
12 Kumbuso kauhokiso Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni,
Yekonia aɓʉkʉta ndɨ Salatieli,
Ɨyɨ Salatieli aɓʉkʉta ndɨ Zelubabeli,
13 Zelubabeli aɓʉkʉta ndɨ Abiudi,
Abiudi aɓʉkʉta ndɨ Eliakɨmʉ,
Eliakɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Azɔlɔ,
14 Azɔlɔ aɓʉkʉta ndɨ Zadoki,
Zadoki aɓʉkʉta ndɨ Akɨmʉ,
Akɨmʉ aɓʉkʉta ndɨ Eliudi,
15 Eliudi aɓʉkʉta ndɨ Ɨlɨyazalɨ,
Ɨlɨyazalɨ aɓʉkʉta ndɨ Matani,
Matani aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ,
16 Yakɔbɔ aɓʉkʉta ndɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ a ndɨ mbʉnya Malia. Malia aɓʉkʉta kʉwa ndɨ
Yeso nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito[†].
17 Katʉkya ka Abalahamʉ kadwɛ ka ngama Daudi, a ndɨ ɓɛvananza tɛkɛɓɛ na
ɓayɨkwanganya, katʉkya ka Daudi kadwɛ kʉ ɓuhokisa ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka
Babiloni, a ndɨ ɓɛvananza ɓayagɔgɔ tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya, katʉkya wa ɓuhokisa
ndɨ mino Ɓezaleli kaɨnda ka Babiloni kadwɛ ka lɨɓukuti ka Kilisito, a ndɨ ɓɛvananza
tɛkɛɓɛ na ɓayɨkwanganya ɓata gɔnɨ[‡].

Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito
(Luka 2:1-7)

18 Yɨɓʉkʉta ka Yeso-Kilisito a ndɨ ɓɛnɛ: Amakɨ ɓɛyɔ ka Malia ɓa ndɨ kavanana na
Yɛzɛfʉ. Luki limoti, kambwa ɨɓʉ kavanana, Malia ava ndɨ mʉma ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-
Lotu.
19 Yɛzɛfʉ nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ, a ndɨ mʉtʉ wo wongbingbili. Kɛgʉ ndɨ kapa
ka pisiso suni ko misa ka ɓambanzʉ. Kinili, a ndɨ kapa kaasa ɓɨwɛsɛɛ.
20 Tamanaga yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ kʉsɔ ka Yɛzɛfʉ aka, kanɨ malaika ka
Mombukwono-dosu anopuponilyoku ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Yɛzɛfʉ, mika ngama Daudi,
wakoɓongonitɔgʉ kava mukakʉ ɓɛyɔ ka Malia, kyɛ miki nɨnɔ a na ɨyɨ ka mʉma a pisi
ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
21 Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓɛ Yeso[§]. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ɓatʉ
kakɨ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
22 Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ
pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
23 «Mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ kanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ avatʉ ndɛkɛ mʉma,
aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi,
ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Imanueli.»
Isi yi ɓɛ: «Kunzi pa imoti na iɓusu».
24 Nɨyɔ Yɛzɛfʉ ozuzuko, agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ malaika ka Mombukwono-dosu akpamya
ndɨ mino. Ava kʉwa ndɨ mukakɨ ɓɛyɔ ka Malia.
25 Luki limoti, kasyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ kambwa Malia kaɓʉkʉta. Yɛzɛfʉ alʉka ndɨ miki ɓɛ
Yeso.

2

Ɓatʉ ɓa yimibo ɓodunuku kabibiso Yeso

1 Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ ko mikya mugi nɨmɔ ina ɓɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ ka iwili ya Yudɛa. Ko
ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ nɔ a ndɨ ngama. Kumbusa wa yɨɓʉkʉta ka Yeso, ɓatʉ ɓa yimibo
ɓotukyoku ndɨ misa ka ɨngɛngɛ, ɓosila ndɨ ka Yelusalɛma.
2 Ɓuusa ndɨ ɓɛ: «Miki nɨnɔ iɓukuti kaiko ngama ka Ɓayuda a yanɨ? Tini ɓi lɨngʉtʉ
kakɨ ananzɛ misa ya ɨngɛngɛ, kinili toduku kabibiso.»
3 Nɨyɔ ngama Ɛlɔdɨ ʉkana mongoni mi nɨmɔ, ombomboya kʉgbɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa
Yelusalɛma ɓasɨ.

1:11 1:11 Wanda ka 2 Ɓangama 24:12-16. † **1:16 1:16** «Masiya» ka Libelenia na «Kilisito» ka Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ Nɨnɔ Kunzi apʉnaga ‡ **1:17 1:17** Ka Ɓayuda, lɨvananza limoti agyaga ndɨ ɓyanga 40 § **1:21 1:21** *Yeso:* Isi yo lino Yeso nɨ Mombukwono-dosu Muhukuso.

4 Ʊmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓasɨ. Umuusa ndɨ ɓɛ:
«Ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓaɓʉkʉta ndɛkɛ Kilisito yanɨ?»
5 Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa. A ɓɛyɔ, kyɛ mugyalandʉ okpikaga
ndɨ ɓɛ:
6 ‹Ɨwɛ Bɛtɛlɛhɛmʉ, ka iwili ya Yudɛa,
wakɛgʉ mugi ma payaya lugo wo giyo yakpʉkpʉ ya Yudɛa.
A ɓɛyɔ, ngama opupa ndɛkɛ kʉ kakʉ nɨnɔ ika ndɛkɛ kaʉnanaga ɓatʉ kamɨ, ɓomikya
Ɓezaleli ɓɛyɔ muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ agyago mino.›»
7 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ ʉmaka ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo ka kpɔlɔ, ʉɓɨkya ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ngbinga
tino nɔ ɓɨna ndɨ mino lɨngʉtʉ.
8 Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ. Ʊɓɨkya ɓɛ: «Windoni kʉ ɓɛyɔ, muusogo ɓɨnza
mongoni ko miki yi nɨnɔ. Makamɨna, modoku kemibiso, iba nɨndɨtɔ gɔnɨ ɨmɨ kabibiso.»
9 Nɨyɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka ka ngama, ɓaga ndɨ. Lɨngʉtʉ li nɨlɔ ɓɨna ndɨ misa ya ɨngɛngɛ
a ndɨ gɔnɨ ka isisilogo aka kambwa kaɓʉ, amaga ndɨ tili na pa nɨyɔ miki a ndɨ mino.
10 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna lɨngʉtʉ, ɓotuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ.
11 Ɓingya kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ, ɓamɨna miki na amakɨ ɓɛyɔ ka Malia. Ɓoɓuna ndɨ
moli kabibiso yi. Kumbuso yi, ɓakʉlaga ndɨ mukumba kaɓʉ, ɓapá apɛpɛ wa ɔlɔ, adʉdʉ
na malazi nɨnɔ ɓalɨkyaga ɓɛ manɛmanɛ. 12 Kʉwa wa, Kunzi ʉɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ
ɓakigonitɔgʉ ɓata pisi kʉ ka Ɛlɔdɨ. Ɓiga kʉwa ndɨ kʉ kaɓʉ ko pisi yagɔgɔ.

Yɛzɛfʉ na Malia ɓopikitini na Yeso ka Misili

13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓatʉkyo mino, malaika ka Mombukwono-dosu
apuponilyoku ndɨ Yɛzɛfʉ ko nziki, aɓɨkya ɓɛ: «Tʉkya, mʉva miki na amakɨ mapɨkɨta
ka Misili, mika kʉ kwa kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nʉɓɨkya ndɛkɛ mino ambɛ wigoku.
A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ apʉngatʉ kakɨsa miki ɓɨvaka-vaka ɓɛkyɛ ɓamwɨ.»
14 Yɛzɛfʉ atʉkya kʉwa ndɨ, ava miki ɨɓʉ na amakɨ, ɓatʉkya ndɨ na gʉndʉ kaɨnda ka
Misili.
15 Ɓika ndɨ kʉ kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ ngama Ɛlɔdɨ okwa ndɨ mino. Nɨyɔ igyonosa
ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
«Namaka ndɨ mikamɨ ambɛ igiku kotukyoku ka Misili.»

Ngama Ɛlɔdɨ akaulumwisisogo ɓomikɨ ɓalʉkʉ ɓi

16 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ andʉnga ɓɛ ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓuni, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ ɓɨsʉlʉ-
sʉlʉ. Akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓulumwisogi ɓomikɨ ɓalʉkʉ ɓi ɓasɨ ɓa ɓyanga ɓɨɓa ikanɨ
kusili yi ka Bɛtɛlɛhɛmʉ na ko giyo nɨyɔ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi. Agya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ
no ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓa yimibo ɓɨna ndɨ mina lɨngʉtʉ.
17 Nɨlɔ lasɨ, ɨtʉlyana ndɨ kowonisilo nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Yelemia ɓɛ:
18 «Katʉkya ka Lama, ɓʉkana ndɨ lɨyʉ limoti.
A lɨyʉ la mʉgamʉ mo kumbu na yigomisogo yidingi.
Lasɛlɛ nɔ akaʉgama ɓomikakɨ,
kɛgʉ gʉtʉgʉ kapa ɓɛ ɓatumisi lɨmbɛngɨ,
kyɛ ɓomikakɨ ɓolumwogini.»

Yɛzɛfʉ na lɨvananza kakɨ ɓotukyiniku ka Misili

19 Kumbusa wa kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ, malaika ka Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ
ɓata Yɛzɛfʉ ko nziki kʉ ka Misili.
20 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zuzuko, mʉva miki na amakɨ, mɨga ka mugi ma Izaleli, kyɛ ɓatʉ
nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kamwɔ miki, ɓolumwogini kʉwa.»
21 Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ ozuzuka ndɨ, ava miki na amakɨ ɓɨga ka Izaleli.
22 Luki limoti, Yɛzɛfʉ ʉkana ndɨ ɓɛ Alikelaʉ nɨnɔ a ndɨ mika ngama Ɛlɔdɨ nɔ a
kʉwa nɨ ɨyɨ ngama ka iwili ya Yudɛa. Kʉwa wa, Yɛzɛfʉ aɓanga ndɨ kaɨnda kʉ ɓɛyɔ.
Mombukwono-dosu anzɨnɨlya ɓata ndɨ ko nziki, Yɛzɛfʉ aga kʉwa ndɨ ka iwili ya Galilaya.
23 Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɨ ka gʉɗʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Nazalɛtɨ. Nɨmɔ masɨ, igyonosa ndɨ
kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka ɓogyalandʉ ɓɛ: «Ɓamakaga ndɛkɛ ɓɛ mʉtʉ wa
Nazalɛtɨ.»*

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Malɨkɔ 1:1-8; Luka 3:1-18; Yuani 1:19-28)

2:6 2:6 Wanda ka Mika 5:1. **2:15 2:15** Wanda ka Ɔsɛya 11:1. **2:18 2:18** Wanda ka Yelemia 31:15. * **2:23 2:23** Ka ɓapa ɓayagɔgɔ ɓamakaga ɓɛ Mʉnazalɛtɨ. Matayɔ 22:11.

1 Ko ngbingo yi ninɔ, Yuani-Mubatizaɨ opupana ndɨ ka ɨsa ya Yudɛa, anakʉwa kʉʉ yo
Mongoni Manza ɓɛ:
2 «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a kʉwa ɓuwobi.»*
3 Mugyalandʉ Isaya anzɨna ndɨ ko bulya ka Yuani ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Muɓungusilyoni Mombukwono-dosu pisi!
Munonilyoni ɓopisi ɓɨngbɨ-ngbɨngbɨ†!›»
4 Yuani imokisyaga ndɨ kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na mʉkaɓa ma sibokuso sa nyama
ka ɨɗʉkʉfisɔ. Ʉlyaga ndɨ ɓanabʉnyɛnyɛ no nzuki nɨyɔ ikaga ko tutu.
5 Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ kotukyoku ka Yelusalɛma, ka Yudɛa wasɨ na ko giyo yasɨ
nɨyɔ ya mutili ma Yɔlɔdanɨ.
6 Ɓatwaga ndɨ ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba, Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdanɨ.
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ndɨ Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpʉ kadulyoku ɓituteee kyɛ
uɓotisi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu lɨvananza ka ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi pisi
kapɨkɨta mʉngɨmbɔ ko Kunzi nɨmɔ akodoku?
8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ.
9 Makitombyonitɔgʉ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Titosu nɨ Abalahamʉ!› A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
Kunzi akwanana koitiso matamʉ mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ.
10 Gbɔnɨ a sɛ kʉwa yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka motino mi. Ɓagbɨtatʉ sɨbʉkʉsɔ sasɨ
nɨsɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.
11 Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko liɓo kowonisilo ɓɛ mayikosoni ɔɓɨlɨ kunu. Luki limoti, nɨnɔ
akodoku kumbuso kamɨ a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ. Ɨyɨ, amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu
no ɓuku. Nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kanyɔgɔ ɓɛkpakʉ kakɨ aka.
12 A na ɗunga mugwi kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ mʉpʉnga, abiso ka basa ya
masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ kolimikogigʉ.»

Yuani aɓotisini Yeso
(Malɨkɔ 1:9-11; Luka 3:21-22)

13 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka Galilaya ɨnda ka Yɔlɔdanɨ, asilya Yuani ɓɛ kyɛ aɓotisi.
14 Luki limoti, Yuani kɛgʉ ndɨ kapa kaɓotiso. Ɨyɨ aka ndɨ na Yeso ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ
wakwanana keɓotiso, woduku sɛ kʉwa kʉ kamɨ lɨkɨ!»
15 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wasa, igyonosi ko ngbingo yi nɨmʉ ɓɛyɔ aka yɔ.
A ɓɛyɔ, okwononi tagyɨ masɨ nɨmɔ Kunzi apaga ɓɛ tagyɨ.» Kʉwa wa, Yuani abaɨlya ndɨ.
16 Nɨyɔ ɓaɓotisa Yeso, opupoku ndɨ ko liɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨsyɛ
oukwikono, ɨna Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨ anosyoku abɛ likpondi, ika kʉgʉ kakɨ.
17 Lɨyʉ limoti otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Mikamɨ mʉpaka nɨmʉ,
nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Malɨkɔ 1:12-13; Luka 4:1-13)

1 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨka ndɨ Yeso ka ɨsa ɓɛ kyɛ mumuyoniso aɓɔɓɨ.
2 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, biti na lɨsyɛ nɨ kalyalyagɨgʉ, ɨmʉkana
ndɨ nza.
3 Mumuyoniso akpuɗoku kʉwa ndɨ kaɓɔɓɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, kpamya
matamʉ mi nɨma ɨɨtɨ mukati.»
4 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ:
‹Ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ asɨ ko bulya malɨlɨ aka,
Luki limoti, a ka lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ko Kunzi.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso aga ndɨ na ɨyɨ ka gʉɗʉ wotu ka Yelusalɛma aɗokisa
kugbondo wa Ndaɓʉ ko Kunzi.
6 Aɓɨkya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ wadwɛ wasɨ, kyɛ ikpikaga
ɓɛ:
‹Kunzi ʉkpamɨlyatʉ ɓamalaika kakɨ
ɓɛ ɓʉbɨnɨkɨ ka maɓɔkʉ,
kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka lɨtalʉ.›»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Wakaɓoɓonitɔgʉ Kunzi Mombukwana-
dakʉ.›»

---

* **3:2 3:2** Matayɔ alɨkyaga Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ † **3:3 3:3** Isaya 40:3kaɓyɛnɛnɛ na Moɓiso mandɛli ma Ligiliki. **4:4 4:4** Wanda ka Yigilya 8:3. **4:6 4:6** Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:7 4:7** Wanda ka Yigilya 6:16.

8 Mumuyoniso ɨnda ndɨ ɓata na Yeso kʉgʉ wa ngʉpa nɨyɔ yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ,
awonisa ndɨ ɓʉngama ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ na ɨbɨba yi.
9 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kamɨ kebibiso, nʉpá nɨmana masɨ.»
10 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ! Tʉkya! Kyɛ ɨkpikaga ɓɛ:
‹Mubibisaga Mombukwana-dakʉ Kunzi aka,
wanalʉmbaga asɨ ko lino kakɨ aka.›»
11 Ka muliɓo, mumuyoniso asa ndɨ. Ɓamalaika ɓakpuɗoku kʉwa ndɨ Yeso, ɓapʉnga
kagugubyo.

Yeso opungini ligubo lo Mongoni Manza ka Galilaya
(Malikɔ 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ ɓagwini Yuani-Mubatizaɨ, atʉkya ndɨ wa, ɨnda ndɨ ka Galilaya.
13 Kʉ ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ka Nazalɛtɨ, ɨnda kaika ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu, ka mutili
ma ibombu ya Galilaya, ka iwili ya Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali.
14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi
ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
15 «Ka iwili ya Zabuloni na nɨyɔ ya Nafutali,
a miso yo liɓo lidingi,
kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.
Ka Galilaya,
mugi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
16 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ko biti,
ɓinini ɓʉngbanganya,
nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakiɗukufo ɓiguɓu ka kululuko kwa kukwakʉ,
ɓʉngbanganya upupilyini!»
17 Katʉkya ko ngɓingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso apʉnga ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni
Manza ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a kʉwa ɓuwobɨ.»

Yeso umokini mbɛyɨ ɓaɓɨɓya ɓakwanganya
(Malikɔ 1:16-20; Luka 5:1-11; Yuani 1:35-51)

18 Ngɓingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakpakyana ka mutili ma ibombu ya Galilaya,
ʉmɨna ndɨ ɓanyɔ ɓosi ɓaɓa nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓomika-mʉlʉkʉ. A ndɨ nɨ Simoni nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ sɛ kʉwa mamakɨ ɓɛyɔ ka Andilɨa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa ndɨ kolubo moyo.
19 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓyeniku! Namuitiso kʉwa ɓanyɔ-ɓambanzʉ.»
20 Wa aka wa, ɓasa ndɨ moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓɨɓya.
21 Nɨyɔ Yeso isisilo kambwa yɨkɛɗɛ, ʉmɨna ndɨ ɓata ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa, Yakɔbɔ na
mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi pa imoti na abaɓʉ ɓɛyɔ ka Zɛbɛdayɔ,
ɓanoɓungusyo moyo kaɓʉ. Yeso ʉmaka ndɨ.
22 Wa aka wa, ɓasa ndɨ ɨngbɔlɔ yidingi, ɓasa abaɓʉ, ɓaɓyɛ ndɨ Yeso.

Yeso akaʉtɨwa ɓambanzʉ na anohukuso ɓokoloɓu
(Luka 6:17-19)

23 Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya Galilaya. Anatɨwa ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba
ka Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ma ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Anohukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
24 Mongoni kakɨ ɨtʉlyana ndɨ ko giyo yasɨ ya Sulia. Mongoni mi nɨmɔ, ʉkpamya ndɨ
ɓambanzʉ kadulyoku na ɓatʉ ɓasɨ ɓa mobi ma ɓokoloɓu na ɓʉpɔ dididi. Luga kaɓʉ, a
ndɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨmʉkana kʉgbɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, nɨɓɔ ɓa ndɨ
na lɨga na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓazɛgɛsɨ. Yeso uhukusa ndɨ ɓasɨ.
25 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓa kʉwa ndɨ kaɓɨɓya ɓingbooo.
Ɓotukyogoku ndɨ ka iwili ya Galilaya, ka iwili ya Ɓagʉɗʉ-Tɛkɛɓɛ, ka Yelusalɛma, ka
Yudɛa na kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.

5

Yeso akapá mʉtʉʉ nɨ a kʉgʉ wa ngʉpa
(Luka 6:20-23)

1 Nɨyɔ Yeso ʉmina ɓambaza ka ɓambanzʉ, aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko, ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓakpuɗoku ndɨ.
2 Apʉnga kʉwa ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ:
3 «Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na yangya ka mambɛngɨ,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓa kaɓʉ.

4:10 4:10 Wanda ka Yɨgɨlya 6:13. **4:16 4:16** Wanda ka Isaya 8:23–9:1.

4 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakalya kumbu,
kyɛ Kunzi utumisatʉ ndɛkɛ mambɛngɨ.
5 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa ɓitombiii,
kyɛ ɓinisanatʉ ndɛkɛ na lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ.
6 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na nza na mʉsasa kagya lɨkpʉmʉka lɔ ngbingbili ko misa ko Kunzi,
kyɛ ɓikutagatʉ ndɛkɛ.
7 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉmɨnɨlyaga ɓɛngɛnɨ kumbu,
kyɛ Kunzi ʉmɨnyɨlya ndɛkɛ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
8 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓa na mambɛngɨ manza,
kyɛ ɓamɨnatʉ ndɛkɛ Kunzi.
9 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakapá mazɨyɔ,
kyɛ ɓʉmaka ndɛkɛ ɓɛ ɓomiko-Kunzi.
10 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakaugyogyiso kyɛ ɓakagya nɨmɔ okwononi ko misa ko Kunzi,
kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a ɓa kaɓʉ.
11 Gwoni magyagya kika nɨ ɓakamʉtʉmbwa, ɓanamugyogyiso, ɓanamʉɓʉkʉlyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ ko bulya kamɨ.
12 Gwoni magyagya kʉgbɛ, miko ka magyagya aka! Kyɛ minisono ndɛkɛ na mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓugyogyisa ndɨ mino ɓogyalandʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kambwa kunu.»

Baɓɨɓya ɓa abɛ liniko na ɓʉngbanganya ka ɔɓɨlɨ
(Malikɔ 9:50; Luka 14:34-35)

13 «Iɓunu, ma liniko ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino ɓata lɔ akwanana kondingimosogo? Kikigʉ ɓata na ɨzangɨya, luki limoti ɓomisya kʉwa kunzi, ɓambanzʉ ɓaɗɨtaga.
14 Iɓunu, ma ɓʉngbanganya ka ɔɓɨlɨ. Gʉɗʉ nɨnɔ ipiko kʉgʉ wa ngʉpa kakwananɨgʉ kaɨsʉma.
15 Ɓakatʉnagɨgʉ tala ɓɛ ɓagbukumisyi ɓata na mʉmbɨ. Luki limoti, ɓabisaga kʉgʉ, ka pa nɨyɔ ɓabisogo mino kyɛ uzigi ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ka ndaɓʉ.
16 Okwononi ɓɛ ɓʉngbanganya kunu iki ɓɛyɔ ko misa ka ɓambanzʉ. Ɓika kaɨna yɨgya kunu yanza, ɓabibiso Obonu nɨnɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.»

Yeso akanzɨna ko bulya Mʉtʉʉ

17 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndɨ kolimogo Mʉtʉʉ ka Musa, ikanɨ nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ na ɓogyalandʉ. A ɓɛyɔ, ɨmɨ, nakodokugʉ kolimogo, luki limoti, nodoku kotulyasa masɨ.
18 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ lisyɛ na ɔɓɨlɨ a mbɛyɨ ɓata mino aka, kɛgʉ na ɨkya liɓiso gʉtʉgʉ limoti aka la Mʉtʉʉ nɨlɔ akwanana kolimiko, gʉtʉgʉ ɨkya lɨngbɛtɨ li aka, kambwa ɓɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ ɨgyonosi.
19 Kinili, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ oɓuno mʉtʉʉ gʉtʉgʉ nɨmɔ makɛɗɛ aka, uwonisila ɓatʉ ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, ɨyɨ ɓɨkpɛ nɔ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa payaya kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. Luki limoti, mʉtʉ nɨnɔ akagya mʉtʉʉ, uwonisila ɓatʉ ɓagɔgɔ kagya ɓɛgɛyɔ, ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.
20 Nakamʉɓɨkya ambɛ, okwononi yɨgya kunu iki yanza kakɨtaga nɨyɔ ka Ɓafalisayɔ na ɓowonisila ɓa mʉtʉʉ. Kiki ɓɛyɔ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya lɨngangɨ
(Luka 12:57-59)

21 «Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɓʉɓɨkya ndɨ mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Mʉmbanzʉ kamwɔ dakɨ, ɓaga na ɨyɨ ka ngbanga.›
22 Luki limoti, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kika na lɨngangɨ na dakɨ, okwononi ɓaga na ɨyɨ ka ngbanga. Na kika nɨ atumbwini mamakɨ ɓɛ: ‹Wa ngingi!›, okwononi ɓaga na ɨyɨ ka Basa-Yidingi. Katʉmbwa gɔnɨ ɓɛ: ‹Wa mʉtʉ wa ibikyasʉ!›, okwononi ɓaɗɨkɨtɨ ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
23 Kika nɛkɨ nɨ wakaɨnda kapá Kunzi apɛpɛ ka gbɔgbɔ, watamana ɓɛ makɛgʉ kaʉkanana na mamakʉ,
24 wasa mbɛyɨ apɛpɛ kakʉ kambwa wa gbɔgbɔ wa, waga kaʉkanana na ɨyɨ. Kumbuso yi, wodoku sɛ kʉwa kapá.
25 Hʉkanana ɓɨgala-gala na mumuyoniso kakʉ nɨ ma mbɛyɨ na ɨyɨ ko pisi aka kambwa kadwɛ ka zozi. Kiki ɓɛyɔ, ɨyɨ udwisatʉ ka zozi, zozi ukitisaga ka polisi, polisi ugwi.
26 A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, wakopupigʉ kʉ ɓɛyɔ kanɨ wakanokolyigʉ ɓuyi ɓasɨ nɨɓɔ ika nɨ ɓukuni.»

5:21 5:21 Wanda ko Pupo 20:13.

Mʉtʉʉ ko bulya kasyɛ na muko ikani na mʉlʉkʉ wodi

27 «Mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ iɓikyo mino ɓɛ: ‹Wakosyonitɔgʉ na muko ikani mbʉnya
ɓɛngɛni.›
28 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ mʉmbanzʉ kanda muko na mʉsasa, ika kani
osyini na iyi pisi ka limbɛngi kaki.
29 Liso kakʉ la kumbanzikanikɔ kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyi na iwɛ.
A ɓɛyɔ, a ɓinza kombimbo pa yimoti ya nzʉyi kakʉ, ni ɓakombimbigʉ nzʉyi kakʉ yasi
ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
30 Kʉɓɔkʉkɔ kakʉ kwa kumbanzikanikɔ kumokyisiso ka ɓʉnyɛ, kɔ, wombimbo ɓyi na
iwɛ. A ɓɛyɔ, a ɓinza kombimbo pa yimoti ya nzʉyi kakʉ, ni ɓakombimbigʉ nzʉyi kakʉ
yasi ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Matayɔ 19:9; Malikɔ 10:11-12; Luka 16:18)

31 «Iɓikyatʉ ndi gɔni ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kasikisa mukaki, apí balʉwa yi ninɔ asikisi na
iyi.›
32 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ, mʉtʉ wasi kasikisa mukaki, kiki ni agwini na
mʉlʉkʉ aka, ahukwilyini muko yi ninɔ pisi kasyɛ na mʉlʉkʉ wodi. Mʉtʉ wasi kava
muko yi ninɔ, iyi gɔni ogyini ɓilya.»

Mʉtʉʉ ko bulya silika

33 «Mʉkanatʉ ndi gɔni ɓɛyɔ ɓʉɓikya ndi mino ɓotitonu ɓɛ: ‹Wakakonitɔgʉ silika
waɓɔngɔ kambwa ka Mombukwono-dosu. Luki limoti, gyogoni masi nimɔ makʉlya ndi
mina silika.›
34 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ makakogonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ko lino la kʉgʉ wa
lisyɛ, kyɛ a kiti wa ɓʉngama ko Kunzi.
35 Gʉtʉgʉ ko lino la ɔɓili, kyɛ a ɓuliki niɓɔ Kunzi ibisago mina magʉ. Gʉtʉgʉ ko lino
la gʉɗʉ wa Yelusalɛma aka, kyɛ a gʉɗʉ ka Ngama mudingi.
36 Makakogonitɔgʉ silika ka ɓamʉ kunu, kyɛ makakwananigʉ koɓuɓiso ikani kopiyasa
litukatʉ gʉtʉgʉ limoti aka la ɓamʉ kunu.
37 Makabailya likpʉmʉka, ɓɛ ‹Iyo› iki kʉwa ɓɛyɔ aka yɔ. Makanganya ɓɛ ‹Haaa›,
manganya kʉwa lingʉnʉ aka. Kyɛ likpʉmʉka nilɔ ɓamatilaga ɓata kʉgʉ yi, apʉnyaga
ka Mumuyoniso.»

Mʉtʉʉ ko bulya kigisyo likosi
(Luka 6:29-30)

38 «Mʉkanatʉ ndi ɓɛyɔ iɓikya ndi mino ɓɛ: ‹Liso ko liso, lanzʉ ka lanzʉ.›
39 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ, makigisonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ. Mʉmbanzʉ
kʉɓita ka panga ya kumbanzikanikɔ, wayikosilya gɔni niyɔ yagɔgɔ.
40 Mʉmbanzʉ kapa kaʉsʉngilya kyɛ avi simizi kakʉ, wasilya gɔni koti kakʉ.
41 Mʉmbanzʉ kʉkpamya ka mapʉpʉ ɓɛ mʉbinikilya likumbogi kabisilyoku ka
kilomɛtɛlɛ yimoti, wabisilya kʉwa ka kilomɛtɛlɛ yiɓa.
42 Mʉmbanzʉ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉnga ɓɛ mukupisa luki, wakamon-
gonyilyonitɔgʉ.»

Mʉtʉʉ kaʉpa ɓomuyoniso
(Luka 6:27-28, 32-36)

43 «Mʉkanatʉ ndi ɓata ɓɛyɔ iɓikya ndi mino ɓɛ: ‹Mʉpa wai-dakʉ, wamʉya
mumuyonisa kakʉ.›
44 Luki limoti, imi, nakamʉɓikya ambɛ huponi ɓomuyoniso kunu. Hulumbilyoni niɓɔ
ɓakamugyogyiso.
45 Kʉwa wa, mika ɓomiko Obonu ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, iyi opupisaga mɔni ka
ɓambanzʉ ɓanza na gʉtʉgʉ ka niɓɔ ɓanyɛ aka. Olukusaga mbwayi ka ɓatʉ ɓongbingbili
na gʉtʉgʉ ka niɓɔ ɓakɛgʉ ɓongbingbili aka.
46 Kika ni mʉpaga niɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na izangiya tino? Gʉtʉgʉ
ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka ɓʉpaga ɓawai-daɓʉ ɓɛgɛyɔ!
47 Kika ni mumuusogo ɓomomonu aka, magyaga likpʉmʉka limbanga tino kaʉkitaga
ɓatʉ ɓagɔgɔ? A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, ɓagyaga iɓʉ ɓɛgɛyɔ!
48 Wikoni nɛki ɓanza, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Obonu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ o mina wanza.»

5:27 5:27 Wanda ko Pupo 20:14. **5:31 5:31** Wanda ka Yigilya 24:1. **5:33 5:33** Wanda ka Ɓalawi 19:12; Litatanga 30:3; Yigilya 23:22-24. **5:38 5:38** Wanda ko Pupo 21:24; Ɓalawi 24:20; Yigilya 19:21. **5:43 5:43** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

6

Mʉtʉʉ ko bulya yibinika ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya

1 «Wiɓuulyonito, makikonitɔgʉ kaipupisa ko misa ka ɓambanzʉ ngbingo yi ninɔ mo
mino kagya ɓʉnza. Kyɛ makagya ɓɛyɔ, makinisonigʉ na izangiya kotukyoku ko Obonu
ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.
2 Kʉwa wa, ngbingo yi ninɔ wasingyi mino mʉtʉ wa yangya, wakibibonitɔgʉ. A
ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba, ka ɓopisi
kyɛ ɓambanzʉ ɓiki kaʉbiba. A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, iɓʉ ɓinisononi kʉwa na
izangiya kaɓʉ.
3 Luki limoti, ngbingo yi ninɔ wo mino kapá mʉtʉ wa yangya luki, kʉɓɔkʉkɔ kakʉ
kwa kulekuke kibonitɔgʉ niyɔ kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzikaniko akagya.
4 Okwononi yigya yi niyɔ iki ko dikidi. Na Abakʉ ninɔ akaina gɔni nilɔ wakagya ko
dikidi, ʉkalyatʉ.»

Mʉtʉʉ kʉgʉ wa malʉmba
(Luka 11:2-4)

5 «Ngbingo yi ninɔ miko mino kalʉmba, makikonitɔgʉ mʉɗɔngɔni abɛ ɓatʉ ɓa
kʉɓɔɓɔkʉ. Iɓʉ ɓapaga kalʉmba ɓomononini ɓigba ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba
na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓaya ɓopisi. A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, iɓʉ ɓinisononi kʉwa
na izangiya kaɓʉ.
6 Luki limoti, iwɛ, ngbingo yi ninɔ wo mina kalʉmba, wingyo ka ndaɓʉ ya kʉsɔ.
Widʉlaga mupumi, wakʉnga Abakʉ ninɔ a wa ka pa yo dikidi. Iyi Abakʉ ninɔ akaina
nilɔ wakagya ko dikidi, ʉkalyatʉ.
7 Ngbingo yi ninɔ mo mina kalʉmba, makikonitɔgʉ kaigilyaga likpʉmʉka limoti ɓikyɔ
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓakagyo mino. A ɓɛyɔ, mʉtamanagi kaɓʉ
a ɓɛ Kunzi ʉmʉkana kyɛ ɓanzinaga yakpʉ.
8 Makogyonitɔgʉ mʉɗɔngɔni abɛ iɓʉ. Kyɛ kambwa kakʉnga, Obonu akaiba mʉsasa
kunu.»

Obosu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ
(Luka 11:2-4)

9 «Iɓunu, makwanana nɛki kaika kalʉmbaga ɓɛ:
‹Obosu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ,
ɓambanzʉ ɓasi ɓibi ɓɛ,
lino kakʉ a lotu.
10 Ɓʉngama kakʉ oduku,
sipananisɔ kakʉ igyonosi,
ka litɔmbʉ mʉɗɔngɔni abɛ kʉgʉ wa lisyɛ.
11 Tipánɔ masyɛ masi, malili nimɔ okwononi na iɓusu.
12 Tipilyanɔ luɓu kusu,
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ iɓusu tʉpilyago mino ɓatʉ niɓɔ ɓikaga no luɓu kusu.
13 Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ,
luki limoti, tiɓuulyogo ka mumuyoniso.
[Kyɛ ɓʉngama, ngu na ibiba a ɓa kakʉ, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!
Iyo a ɓɛyɔ.]›»

14 Yeso aɓikya ndi ɓata ɓɛ: «A ɓɛyɔ, kika ni mʉpilyagatʉ ɓomomonu ɓʉnyɛ kaɓʉ,
Obonu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ amʉpilyatʉ ndɛkɛ gɔni iɓunu.
15 Luki limoti, makupilyogi ɓomomonu, Obonu kamʉpilyigʉ ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»

Mʉtʉʉ ko bulyo yiginyo malili ko ngbingo

16 «Ngbingo yi ninɔ mo mina kakya malili ko ngbingo, makikonitɔgʉ misa mundindilo
mʉɗɔngɔni abɛ ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Iɓʉ ɓondindilaga miso ɓɛyɔ kauwonisilo ɓambanzʉ
ɓasi ɓɛ ɓoginyini malili ko ngbingo. A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, iɓʉ ɓinisononi
kʉwa na izangiya kaɓʉ.
17 Luki limoti, iwɛ, ngbingo yi ninɔ wo mina kakya malili ko ngbingo, wisʉkʉsa misa
ɓingɔ na wibʉma malazi ɓipupupu ka mʉ.
18 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓakibigʉ ɓɛ wakakya malili ko ngbingo ko bulya kaɓʉ. Luki
limoti, ko bulya ka Abakʉ ninɔ a wa ka pa yo dikidi. Iyi Abakʉ ninɔ akaina nilɔ wakagya
ko dikidi, ʉkalyatʉ.»

Yeso akanzina ka lingama la kʉgʉ wa lisyɛ
(Luka 12:33-34)

19 «Makikonitɔgʉ kapɨmbya lɨngama wa ka ɔɓɨlɨ wa. Makagya ɓɛyɔ, ɓakɛkɛɗʉ ɓalyatʉ
na nzʉma apʉta. Ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓakwanana gɔnɨ koɓuna ndaɓʉ, ɓiɓo.
20 Luki limoti, pimbyogoni lɨngama kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓakɛkɛɗʉ ɓakalyɨgʉ
na nzʉma kapʉtɨgʉ. Ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓakakwananɨgʉ gɔnɨ koɓuna ndaɓʉ na kaiɓo.
21 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumba kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Miso nɨ tala wa nzʉyɨ
(Luka 11:34-36)

22 «Miso a tala wa nzʉyɨ. Misa kakʉ kiki no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ ika ka
ɓʉngbanganya.
23 Luki limoti, miso kakʉ kidwonoso, nzʉyɨ kakʉ yasɨ ika ko biti. Kika nɛkɨ nɨ
ɓʉngbanganya nɨɓɔ a kʉsɔ kakʉ a abɛ biti, biti yi nɨyɔ ika kʉwa yopi kʉgbɛ.»

Kagugubyo Kunzi ikanɨ ɓuyi
(Luka 16:13)

24 «Mʉtʉ ɓemoti kakwananɨgʉ kaugugubya ɓangama ɓaɓa. A ɓɛyɔ, amʉya ɓemoti,
apa wagɔgɔ, ikanɨ ɨgʉmya ka ɓemoti, amɨna wagɔgɔ payaya. Makakwananɨgʉ
kagugubya ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Okwononi kaiko na baya ko Kunzi
(Luka 12:22-31)

25 «Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya ɔɓɨlɨ kunu, iki
ko bulya malɨlɨ ikanɨ luki limwo, iki ka nzʉyɨ kunu ikanɨ ko luki la kimokisyo. A ɓɛyɔ,
ɔɓɨlɨ kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ, na nzʉyɨ kunu a na ɨzangɨya kʉgbɛ
kakɨtaga ɓotu.
26 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagɨgʉ, ɓakobuulyogigʉ, ɓakɛgʉ na pa nɨyɔ
ɓobisaga mina masɔlɔ. Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ulyolisagatʉ! Wɨna sɛ, iɓunu, ma
na ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu!
27 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ, kosisilo mina masyɛ ma ɔɓɨlɨ
kakɨ?
28 Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaigbomisa ɓamʉ ko bulya ɓotu? Wondoni mbɛyɨ maʉwa
mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakago mino: kagyagɨgʉ ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu.
29 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ ngama Sɔlɔmɔnɔ aka ka ɨbɨba kakɨ yasɨ,
kimokisyagʉ ndɨ kutuko kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ lɨʉwa limoti luga wa nɨma.
30 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ a na lɨsyɛ li nɨlɨ wa, na
ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku. Ko bulya ɨkɨ yɔ kakwananɨgʉ mino kamumokisyogo iɓunu
ɓɨkpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya yɨkɛɗɛ aaa!
31 Makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ɓɛ: ‹Talya sɛ ɨkɨ? Tomwo ɨkɨ? Ikanɨ timokisyo ɨkɨ?›
32 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakɨsa masɨ nɨmɔ. Obonu
nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.
33 Iɓunu, kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi na kaɓyɛ ɓungbingbili nɨɓɔ apaga. Ɨyɨ,
amʉmatɨlyatʉ makpʉmʉka magɔgɔ masɨ kʉgʉ yi.
34 Kinili, makigbomisonitɔgʉ nɛkɨ ɓamʉ ko bulya ɓʉgala. Ɓʉgala ɨkɨsɨlya nɨ ɨyɨ
mombukwana-dakɨ yi. Masyɛ masɨ a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kakɨ.»

7

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, iba Kunzi kamukulyonitɔgʉ nɨmɔ kunu
ɓɛgɛyɔ.
2 A ɓɛyɔ, Kunzi amʉkʉlya ndɛkɛ mʉkɔmbʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉkʉlyago mina
ɓɛngɛnɨ. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyago mino ɓɛngɛnɨ, Kunzi amumigisilya ndɛkɛ iɓunu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
3 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mina kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko lisa ka mamakʉ, nɨ wakɛgʉ
sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ?
4 Wakwanana kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko lisa kakʉ›, nɨ ka
nɨlɔ kakʉ ka mombukwana-dakɨ yi a na ingbi?
5 Mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ! Wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko lisa kakʉ. Kumbuso yi, wakwanana
kʉwa kaɨna ɓɨngbanganya kanyɔ okuku ko lisa ka mamakʉ.
6 Makumbimbilyonitɔgʉ ɓɛnva makpʉmʉka nɨmɔ ɓapága Kunzi, kyɛ ɓakwanana
kamuikyonilyo, ɓamʉkʉkaga. Na makumbimbilyonitɔgʉ ɓangʉya makpʉmʉka kunu
ma lɨsɨka, kyɛ ɓakwanana koɓunaga na magʉ ɓɨkpwɛkpwɛkpwɛ.»

Ninɔ akʉngaga, Kunzi apágatʉ
(Luka 11:9-13)

7 «Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisanatʉ nolu. Yiponi holi, ɓamuhukwilyatʉ.
8 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasi ninɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Ninɔ akisaga, inisanagatʉ nolu. Na ninɔ ayipaga holi, ɓahukwilyagatʉ mupumi.
9 Wani nɔ luga kunu akwanana kapá mikaki litalʉ ni akungini mukati?
10 Ikani kakʉnga musi, akwanana liki kapá nzʉka?
11 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ yɔ, luki limoti, mibagatʉ kaʉpá ɓomiki kunu makpʉmʉka manzanza. Obonu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ akwanana kapá mʉtʉ wasi ninɔ akʉngaga makpʉmʉka manzanza kakitaga.
12 Masi nimɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyilyi, hugyilyoni ɓɛngɛni ɓɛgɛyɔ. Ikpikaga ɓɛyɔ ka Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakitaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Mupumi makpwɔ
(Luka 13:24)

13 «Wingyogoni pisi ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, mupumi ma kinda ka ɓʉnyɛ a makpʉ na pisi yi yahʉ. Na ɓatʉ ɓudingi ɓaɓyɛgɛ kʉ ɓɛyɔ.
14 Luki limoti, mupumi ma kinda ka ɔɓili wa ɓɛnzɛ a makpwɔ, pisi yi a ɓimbititi. Niɓɔ ɓakitaga kʉ, ɓa ɓakɛɗɛ.»

Bibogo sibʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-44)

15 «Wiɓuulyonito na ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ. Ɓamudulyogoku mʉɗɔngɔni abɛ ɓakɔndɔlɔ, luki limoti, ka mambɛngi kaɓʉ, ɓa ɓosukopi.
16 Mumibaga ndɛkɛ pisi ka yigya kaɓʉ. Ɓakapwagigʉ bumo ya muzabibu ka muligi mo mowo. Ɓakapwagigʉ gɔni bumo yanza ka sibʉkʉsɔ so mowo.
17 Kinili, sibʉkʉsɔ sanza aɓʉkʉtaga bumo yanzanza, nisɔ sanyɛ aɓʉkʉta bumo yanyɛnyɛ gɔni.
18 Sibʉkʉsɔ sanza kakwananigʉ kaɓʉkʉta bumo yanyɛnyɛ, na sibʉkʉsɔ sanyɛ kakwananigʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza.
19 Sibʉkʉsɔ sasi nisɔ kaɓʉkʉtagigʉ bumo yanza, ɓagbitatʉ, ɓaɗikita ko ɓuku.
20 A ɓɛyɔ, mumibaga ndɛkɛ ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ pisi ka yigya kaɓʉ.»

Ɓaɓiɓya ɓa lingʉnʉ
(Luka 13:25-27)

21 «Kɛgʉ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓɛmakaga ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu!› ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. Luki limoti, a ninɔ aka nɔ akagya sipananisɔ ka Baba ninɔ a kʉgʉ wa lisyɛ.
22 Ka lisyɛ li nilɔ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛɓikyatʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Heɓe Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu! Takanzinagigʉ mbɛyi ndi na ɓugyalandʉ ko lino kakʉ? Tanokpumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ, tagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi?›
23 A ɓɛyɔ, nʉɓikya ndɛkɛ ɓingbanganya ɓɛ: ‹Imi, nakamumibagʉ ndi imi gʉtʉgʉ iki yi aka. Tukyoni ɓuwobi na imi, iɓunu ɓagya-manyɛ!›»

Bibʉ kʉgʉ wa ɓandaɓʉ ɓayiɓa
(Luka 6:47-49)

24 «A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ ninɔ ʉkanaga likpʉmʉka kami, anagya ɓɛyɔ iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni abɛ mʉtʉ wa yimibo ninɔ opika ndi ndaɓʉ kaki kʉgʉ wa litalʉ.
25 Ngbingo yi ninɔ mbwayi alʉka ndi mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ okukwa ndi ka ndaɓʉ yi niyɔ. Luki limoti, koɗukanagʉ ndi kyɛ ɓakpɔ ndi muɓumbe mi kʉgʉ wa litalʉ.
26 Luki limoti, mʉmbanzʉ ninɔ ʉkanaga likpʉmʉka kami ni kɛgʉ kagya ɓɛyɔ iɓikyi mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔni abɛ ngingi. Kyɛ opika ndi ndaɓʉ kaki kʉgʉ wo mbumi.
27 Ngbingo yi ninɔ mbwayi alʉka ndi mino, moɓo otumogo, muvivi mapʉ okukwa ndi ka ndaɓʉ yi niyɔ. Kʉwa wa, oɗukana ndi wasi ɓigbatata.»
28 Niyɔ Yeso ama ndi mino kanzina ɓɛyɔ, ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓombombaya ndi kʉgbɛ ka inguo ya mʉtʉʉ kaki.
29 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaki a ndi no ngu ni kɛgʉ mʉɗɔngɔni abɛ nimɔ ka ɓowonisilo kaɓʉ ɓa mʉtʉʉ.

8

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Malikɔ 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mino ka ngʉpa, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ
kaɓyɛ ɓingbooo.
2 Kʉwa wa, keɓu-keɓu ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Oɓuna moli kambwa kakɨ, aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
3 Yeso anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avila. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ! Noboilyini, ngʉmana!» Wa
aka wa, angʉmana ndɨ ɓingɔ.
4 Kumbuso yi, Yeso agbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Wɨmɨnyatʉ, wakaɓikyonitɔgʉ mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka! Luki limoti, waga kaimoniso ko kumu, wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyaga mino, iba mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda
(Luka 7:1-10)

5 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kogulya ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu, ngama ka ɓasʉda
akpuɗoku ndɨ, ɨgama na ɨyɨ,
6 aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kikiliki Mombukwono-dosu, mʉgya-ligubo kamɨ a ɓikpwu ka ndaɓʉ,
nzʉyɨ adikogini ɓɨdɛdɛ.»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakodoku kahukuso.»
8 Luki limoti, ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze, Mombukwono-dosu! Nakok-
wononigʉ ɓɛ wingya ka ndaɓʉ kamɨ. Luki limoti, ɓɨkyanɔ lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-
ligubo kamɨ ahʉkatʉ.
9 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɨmɨ, na gɔnɨ kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama. Natʉ gɔnɨ na ɓasʉda
nɨɓɔ ɓikaga kusili wa mʉtʉʉ kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga. Nakaɓɨkya
wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku. Na nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›,
agya ɓɛyɔ aka yɔ.»
10 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ombomboya kʉgbɛ. Ʊɓɨkya
ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, luga ka Ɓezaleli ɓasɨ,
nakanaminigʉ ndɛkɛ mʉtʉ wa baya yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ!
11 Nakamʉɓɨkya ɓingbanganya ambɛ ɓambanzʉ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ katʉkya ka
ɨngɛngɛ na ka Dumbe. Ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalya ndɛkɛ pa imoti na Abalahamʉ, Isaka
na Yakɔbɔ ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.
12 Luki limoti, nɨɓɔ ɓɨɓʉkʉta ndɨ ɓɛ ɓingyi ka Ɓʉngama ɓi nɨɓɔ, ɓumbimbo ndɛkɛ
kunzi ko biti. Kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kaɨlya manzʉ.»
13 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ndɨ ngama ka ɓasʉda nɔ ɓɛ: «Wɨga kʉ kakʉ! Igyonosi ku
kakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ a mino.» Na ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, mʉgya-ligubo
kakɨ ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi
(Malikɔ 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ ka ndaɓʉ ka Pɛtɛlɛ. Kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ, atakanya tɨtakɨ
Pɛtɛlɛ muko yi wakanga nɨ anɨmʉkana ɓʉdɨ.
15 Yeso agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓʉdɨ asyo. Kʉwa wa, mama nɔ amaga ndɨ, apʉnga
kagugubyo Yeso.
16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓambanzʉ ɓudingi ɓa mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ. Yeso okpumya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ na mʉnzɨna aka, uhukusa ndɨ
ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓokoloɓu.
17 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ pisi ka
mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
«Ɨyɨ, ava ndɨ ɓʉpɔ kusu,
abɨnɨka ɓuti ɓa ɓokoloɓu kusu.»

Ɓambanzʉ ɓakapa kaɓyɛ Yeso

18 Nɨyɔ Yeso amɨna ambaza ka ɓambanzʉ akungulini, ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ
ɓazabɨ kʉsyakʉ wa ibombu.
19 Kʉwa wa, muwonisilo ɓemoti wa mʉtʉʉ akpuɗoku ndɨ Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Muwon-
isilo! Ɨmɨ, nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na ɓandaɓʉ. Luki limoti,
Mika-mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakimumbiso.» 21 Kumbuso yi, ɓemoti luga
ka ɓaɓɨɓya kakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨsilya mbɛyɨ ngbingo kaɨnda
kalumba baba.»
22 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ, iɓyeku! Hʉsa ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda
kaɓʉ.»

8:17 8:17 Wanda ka Isaya 53:4.

Yeso opomilyini mbumbo yapʉ
(Malikɔ 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Kʉwa wa, Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓaga ndɨ.
24 Ko ngbingo ɓemoti, mbumbo yapʉ apʉnga ndɨ kovivo kʉgʉ wa ibombu. Mʉɓaka a
ndɨ ɓuwobi kotikyo ɨngbɔlɔ yidingi. Luki limoti, Yeso a ndɨ nɨ ololini ɓɨpɛ.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓisisila ndɨ kazuzukiso, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tihukusanɔ ɓaka,
Mombukwono-dosu! Tanolumwogo!»
26 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɓanga? Eze, ma na baya yɨkɛɗɛ!»
Kʉwa wa, amaga ndɨ, apamɨlya mbumbo na liɓo la ibombu. Pa aka ndɨ lɨngʉnʉ ɓiwo.
27 Ɓalʉkʉ ɓɔ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉ? Gʉtʉgʉ
mbumbo yapʉ no liɓo akamʉkana!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓaɓa
(Malikɔ 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɓazaba ndɨ mino, ɓosila ndɨ ka Ɓagɛlasɨ*. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓaɓa
niɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ɓopupoku ndɨ ka ɓekunde, ɓasilya ndɨ Yeso. Ɓatʉ
ɓi niɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya kʉgbɛ, gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kɨkpʉndagɨgʉ ndɨ kaɓyɛ
ko pisi yi nɨyɔ.
29 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Miko-Kunzi, nɨlɔ kusu na iɓunu opukogi
ɓʉnɨ? Woduku katigyogyiso kambwa ngbingo kaɨtʉlyana?»
30 Ka kpɔlɔ wa, ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya.
31 Kʉwa wa, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Kika nɨ watikpumyini,
tɨtɨkanɔ ɓaka ka ambaza ka ɓangʉya nɨmʉna kʉ.»
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wogoni!» Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ opupo kʉwa ndɨ,
ogulyo ka ɓangʉya. Ko ngbingo ɓemoti, ambaza wasɨ ka ɓangʉya yi nɨnɔ okpililoku ndɨ
katʉkya ka ngʉpa, ɨɗɨkɨta ka ibombu ɓikudumu, olumwaga ndɨ.
33 Nɨyɔ ɓoɓuɓulyo ka ɓangʉya ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ mbangʉ ka gʉɗʉ, katʉmbʉlaga
masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ mɔ, na nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉ ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ
ma ɓʉnyɛ ɓɔ.
34 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓɨnda ndɨ kʉ Yeso a ndɨ mino. Nɨyɔ ɓamɨna,
ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ.

9

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Malikɔ 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi, azaba ɓata ibombu, aga ka Kapɛlɛnaumu ka gʉɗʉ
yi nɨnɔ ikaga ndɨ mino.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndɨ na zɛgɛsɨ wakanga ka kalagba. Nɨyɔ Yeso ɨna baya ka ɓatʉ
ɓi niɓɔ, aɓɨkya zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Mikamɨ! Wigwi lɨmbɛngɨ! Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
3 Kʉwa wa, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi
nɨmʉ akatʉmbwa Kunzi!»
4 Luki limoti, Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ
yɔ mo mino na tamanaga yanyɛ ɓɛyɔ?
5 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ, kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ:
‹Wamaga, wakpakyana?›
6 Ɨmɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɨnza ɓɛ Mika-Mʉmbanzʉ a no ngu yɨpɨlya ɓʉnyɛ kʉnʉ
ka ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Wamaga! Wava kalagba kakʉ, wɨga
kʉ kakʉ.»
7 Alʉkʉ nɔ amaga ndɨ, ɨga kʉ kakɨ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.
Ɓabibiso Kunzi nɨnɔ ʉpá ɓambanzʉ inguo yo ngu yi nɨyɨ.

Yeso amokini Matayɔ
(Malikɔ 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kakɨtaga, amɨna ndɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Matayɔ wakiko ka bilo yilipisa manzanza. Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Matayɔ!
Iɓyeku!» Matayɔ amaga ndɨ, apʉnga kaɓɨɓya. 10 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kalyalya kʉ
ka Matayɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓudingi na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ ɓodoku kaiko,
na kalyalya pa imoti na Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.

---

* **8:28 8:28** *Gɛlasi:* A ndɨ gʉɗʉ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. A ndɨ ka ɓakilɔmɛtɛlɛ banda tɛkɛɓɛ miso ya Zebu na ya ibombu Gɛnɛzalɛti ikanɨ ya Galilaya.

11 Ngƀingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ƀɨna ndɨ mino ƀɛyɔ, ƀumuusa kʉwa ƀaƀɨƀya ka Yeso
ƀɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ muwonisilo kunu akalyalya pa imoti na ƀandɔmbɛ ƀa manzanza
na ƀagya-manyɛ?»
12 Nɨyɔ Yeso ʉkana ƀɛyɔ, ʉƀɨkya ƀɛ: «Ɓatʉ ƀapʉpʉ ƀakakɨsagɨgʉ mʉnganga, luki
limoti, nɨƀɔ aka ƀɔ ƀa ƀokoloƀu.
13 Windoni mbɛyɨ katamanaga kʉgʉ wa isi ya mʉnzɨna mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa
ƀɛ ipóni apɛpɛ, luki limoti, nakapa ambɛ huminyilyogoni ƀambanzʉ kumbu.› A ƀɛyɔ,
nakodokugʉ kaʉkɨsa ƀatʉ ƀongƀingƀili, luki limoti, nɨƀɔ ƀanyɛ.»

Yeso akanzɨna ko bulyo yiginyo malɨlɨ ko ngƀingo
(Malikɔ 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Kʉwa wa, ƀaƀɨƀya ka Yuani-Mubatizaɨ ƀakpuɗoku ndɨ Yeso, ƀamuusa ƀɛ: «Iƀusu na
Ɓafalisayɔ toginyagatʉ malɨlɨ ko ngƀingo. Ko bulya ɨkɨ yɔ ƀaƀɨƀya kakʉ ƀakoginyogigʉ
ɨƀʉ mino?»
15 Yeso usikisya ndɨ ƀɛ: «Makasɨma ƀɛ ƀawai-dakɨ mombukwono dumo wo vononi
ƀakwanana kalya kumbu ngƀingo yi nɨnɔ ƀa mbɛyɨ mino pa imoti na mbʉnya muko?
Kigyonosigʉ! Luki limoti, ikatʉ ndɛkɛ na lɨsyɛ nɨlɔ ƀatʉmbo mino mbʉnya muko luga
kaƀʉ. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ƀoginyatʉ ndɛkɛ malɨlɨ ko ngƀingo.
16 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ƀemoti aka kodɨkogigʉ ɨnzanza na panga ya kutuko kwambɨya.
Kagya ƀɛyɔ, panga yambɨya anʉwatʉ ɨnzanza, ngala ahʉmana ƀata kʉgbɛ.
17 Na ƀakaƀʉngwagigʉ gɔnɨ vinya wambɨya ka ƀambɨkɛ ƀayo bokuto ta ƀamanya
ƀayɨgbangbalaga. Ɓakagya ƀɛyɔ, vinya opumukisagatʉ ƀambɨkɛ, ƀambɨkɛ ʉlɨkaga,
vinya agbɔ wasɨ. Luki limoti, ƀaɗukogo vinya wambɨya ka ƀambɨkɛ ƀayambɨya gɔnɨ.
Kʉwa wa, makpʉmʉka nɨmɔ masɨ iƀuulyogo ƀɨnza.»

Yeso ahukusini muko, abililiso mʉsɨka
(Malikɔ 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Ngƀingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka na ƀambanzʉ ƀi nɨƀɔ, ngama
ƀemoti adulyoku ndɨ. Ngama yi nɨnɔ oƀuna ndɨ moli kambwa kakɨ, aƀɨkya ƀɛ: «Mikamɨ
mʉsɨka yi apʉnya kosisa lɨmbɛngɨ mbɨya wanʉ. Gʉtʉgʉ ƀɛyɔ, dokunɔ ƀaka, wabisilyo
maƀɔkʉ kyɛ inisoni ƀata na ɔƀɨlɨ.»
19 Kʉwa wa, Yeso amaga ndɨ, aƀyɛ ngama nɔ pa imoti na ƀaƀɨƀya kakɨ.
20 Kʉ ƀɛyɔ, a ndɨ na muka ƀemoti nɨnɔ ƀangʉ apupaga ndɨ ka ƀyanga tɛkɛƀɛ na ƀɨƀa.
Muko yi nɨnɔ odoku ndɨ kumbuso ka Yeso, avɨla mʉ ma kutuko kakɨ.
21 A ƀɛyɔ, a ndɨ katamanaga ƀɛ: «Nakavɨla gʉtʉgʉ kutuko kakɨ aka, nahʉkatʉ.»
22 Nɨyɔ Yeso ɨkwɛ kumbuso, amɨna ndɨ muko yi nɨnɔ, aƀɨkya kʉwa ƀɛ: «Mikamɨ, wigwi
lɨmbɛngɨ! Baya kakʉ uhukusini.» Wa aka wa, muko yi nɨnɔ ahʉka ndɨ.
23 Kumbuso yi, Yeso osila ndɨ ka ndaƀʉ ka ngama yi nɨnɔ. Kʉ ƀɛyɔ, ʉtakanya ndɨ
ƀambanzʉ nɨ ƀanɨmbɨla mambʉ ma kukwakʉ, ƀatʉ ƀagɔgɔ nɨ ƀanagama.
24 Kʉwa wa, Yeso ʉƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Puponi wanʉ! Mʉsɨka yi nɨmʉ kɛgʉ mukwo! Luki
limoti, a ka tɔtɔ!» Ngƀingo yi nɨnɔ ƀambanzʉ ƀʉkana mina ƀɛyɔ, ƀatɨba ndɨ ƀɨkyaaa.
25 Gʉtʉgʉ ƀɛyɔ, ƀopupa ndɨ. Kʉwa wa, Yeso ogulya ndɨ ka ndaƀʉ ya kʉsɔ, agwi mʉsɨka
nɨnɔ ka kʉƀɔkʉkɔ. Wa aka wa, mʉsɨka nɔ amaga ndɨ.
26 Mongoni mi nɨmɔ aɗa ndɨ kʉgbɛ ka mugi masɨ.

Yeso uhukusini ƀatʉ ƀo koloƀu ya mamɔmɔ ƀaƀa

27 Ngƀingo yi nɨnɔ Yeso atʉkya ndɨ mino wa, ƀatʉ ƀo ƀokoloƀu ya mamɔmɔ ƀaƀa
ƀapʉnga ndɨ kaƀyɛ. Ɓatʉ ƀi nɨƀɔ ƀa ndɨ kapamɨkanaga ƀɛ: «Hiii, Mika ngama Daudi!
Tikwilyanɔ ƀaka kumbu!»
28 Ngƀingo yi nɨnɔ Yeso ingyo mina ka ndaƀʉ, ƀatʉ ƀa ƀokoloƀu ya mamɔmɔ ƀi
nɨƀɔ ƀakpuɗoku ndɨ. Umuusa kʉwa ndɨ ƀɛ: «Matʉ na baya ƀɛ nakwananatʉ kagya
lɨkpʉmʉko li nɨlɔ?» Ɓasikisya ndɨ ƀɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu.»
29 Kʉwa wa, Yeso ʉvɨlaga ndɨ miso, ʉƀɨkya ƀɛ: «Igyonosi na iƀunu mʉɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ
baya kunu o mino.»
30 Misa kaƀʉ oukwikana ndɨ. Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ƀɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ƀemoti aka kibonitɔgʉ.»
31 Luki limoti, ngƀingo yi nɨnɔ aka nɔ ƀopupa ndɨ mina wa, ƀapʉnga ndɨ kowowiso
mongoni kʉgʉ ka Yeso ka mugi mi nɨmɔ masɨ.

Yeso ahukusini ƀoƀo

32 Ngƀingo yi nɨnɔ ƀalʉkʉ ƀaƀa ƀi nɨƀɔ ƀaga ndɨ mino, ƀadulyoku ndɨ Yeso na ƀoƀo.
Ɓoƀo yi nɨnɔ a ndɨ nɨ lɨmbɛngɨ la ƀʉnyɛ andungulyogini.

33 Yeso okpumya ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, ɓoɓo apʉnga kanzɨna. Ɓambaza
ka ɓambanzʉ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa mugi masɨ ma Izaleli,
takaninigʉ ndɛkɛ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!»
34 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama ka mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ apága
ngu kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ!»

Yeso a no kumbu ka ɓambanzʉ

35 Yeso a ndɨ kolingyo ɓagʉɗʉ no giyo yasɨ, anatɨwa ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka
Ɓayuda. Anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ma Ɓʉngama. Anohukusa ɓokoloɓu
ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
36 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨna ndɨ mina ɓambaza ka ɓambanzʉ, ukwilya ndɨ kumbu.
Ɓa ndɨ kaigyogyiso, ɓupini ɓɨdapaɗa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na
muɓuɓulyo.
37 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti, ɓagya-ligubo
ɓa ɓakɛɗɛ.
38 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, muɓikyoni nɛkɨ Mombukwona tiko ambɛ utikiku ɓagya-ligubo ɓudingi
kanyɔ masɔlɔ kakɨ.»

10

Yeso na ɓatʉtʉmbwa kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malikɔ 3:13-19; 6:7-13; Luka 6:12-16; 9:1-6)

1 Yeso ʉmaka ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa. Ʉpá kʉwa ndɨ ngu yikpumya
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, yihukuso ɓokoloɓu ɓayasɨ na ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ dididi.
2 Mino ka ɓatʉtʉmbwa ɓi ndɨ nɨma: mʉtʉ wa mambwa nɨ Simoni (nɨnɔ ɓamakaga
ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ) na mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa, Yakɔbɔ mika Zɛbɛdayɔ, na mamakɨ ɓɛyɔ
ka Yuani,
3 kumbuso yi, Filipi, Batulumei, Tʉma, Matayɔ nɨnɔ a ndɨ ndɔmbɛ wa manzanza,
Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Tadei,
4 Simoni nɨnɔ a ndɨ gɔnɨ ɓemoti ka lidʊ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kakɨsa kʉlɨkanaga, sɛ
kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso utikini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Malikɔ 6:7-13; Luka 9:1-6)

5 Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ
ɓɛ: «Makindonitɔgʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda na makingyonitɔgʉ ka ɓagʉɗʉ ka
Ɓasamalia.
6 Lukɨ limoti, windoni ka Ɓezaleli aka. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ
ɓoɓungogoni ndɨ.
7 Ko pisi, uɓikyogoni ɓambanzʉ ɓɛ: ‹Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ atikpuɗɨniku!›
8 Huhukusoni ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu, mubililiso ɓamanda, huhukusoni ɓakeɓu-keɓu,
mokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Ɓamʉpá ndɨ payaya, iɓunu, hupóni nɛkɨ gɔnɨ ɓɛngɛnɨ
payaya aka.
9 Kʉsɔ wa fuku kunu makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɔlɔ aka, ikanɨ ɓuyi, ikanɨ ɓangwɛyɨ ɓaya
lɨgabʉ lapʉ.
10 Makuvonitɔgʉ ɓakʉgba ka lɨgʉndʉ, ikanɨ ɓotu ɓayɨɓa, ikanɨ ɓɛkpakʉ, ikanɨ
mʉdʉkpɔ. A ɓɛyɔ, mʉgya-ligubo okwononi na malɨlɨ kakɨ.
11 Ngbingo yi nɨnɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka gʉɗʉ ikanɨ ka mugi mimoti ɓɛnɛ,
mukisoni mʉtʉ nɨnɔ akwanana kamʉtɨlya. Wikoni kʉ kakɨ aka kadwɛ ko ngbingo yi
nɨnɔ mopupa ndɛkɛ mino.
12 Nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino ka ndaɓʉ, uusogoni ɓanʉ ɓɛ: ‹Mazɨyɔ iki pa imoti na
iɓunu!›*
13 Kika nɨ ɓatʉ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ ɓamutilyini, mazɨyɔ mi nɨmɔ asɨkana wa. Lukɨ limoti,
kika nɨ ɓakamutilyigʉ, midukulo kambwa na mazɨyɔ mi nɨmɔ.
14 Kika nɨ ɓakamutilyigʉ na ɓakamumukonigʉ ka ndaɓʉ imoti ɓɛnɛ ikanɨ ka gʉɗʉ,
puponi wa, mɨbʉmaga liɓungu la magʉ kunu.
15 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ
ɓigyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ.»

Ɓaɓɨɓya ɓigyogyisatʉ ɓanʉ
(Malikɔ 13:9-13; Luka 21:12-17)

---

* **10:12 10:12** Yuuso ka Ɓayuda a ndɨ ɓɛyɔ

16 «Hukononi! Ɨmɨ, namutiki mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ luga ka ɓosukopi. Yɛkɨ a
ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓakɨmɨnya abɛ ɓanzʉka na ɓitombiii abɛ ɓonzuwo.
17 Wiɓuulyonito, kyɛ ɓambanzʉ ɓamulikisagatʉ ndɛkɛ ko ɓongbongu, ɓamʉtɨna
pimbo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ ɓaya malʉmba.
18 Ɓɨndagatʉ ndɛkɛ na iɓunu kambwa ka ɓangama ɓa ɓewili na kambwa ka ɓangama
ɓakpʉkpʉ ko bulya kamɨ. Kʉwa wa, mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ kambwa kaɓʉ na
kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
19 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓamusilisaga ndɛkɛ mina kambwa kaɓʉ, makig-
bomisonitɔgʉ ɓamʉ ɓɛ tanzɨna sɛ pɨyɛ ɓʉ? Ikanɨ ɓɛ taɓɨkya sɛ pɨyɛ ɨkɨ? Iyo, ko ngbingo
yi nɨnɔ aka nɔ, Kunzi amʉpátʉ nɨlɔ maɓɨkya.
20 A ɓɛyɔ, kɛgʉ iɓunu ɓɔ manzɨna ndɛkɛ, luki limoti, Lɨmbɛngɨ ka Obonu lɔ anzɨnaga
ndɛkɛ kʉsɔ kunu.
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, mʉmbanzʉ agabaga ndɛkɛ mamakɨ ɓɨkpɛ ka kukwakʉ, baba
agya mikakɨ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓʉɨtɨlya ndɛkɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓumwisiso.
22 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya lino kamɨ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ
okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisanatʉ na muhukuso.
23 Ɓakamʉgyagyaga ndɛkɛ ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, mapɨkɨta ka nɨnɔ wagɔ. A lɨngʉnʉ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, makamagʉ kolingyo giyo yasɨ ya Izaleli nɨ Mika-Mʉmbanzʉ
kanodukugʉ.
24 Miki wa ɨkɔlɔ kakɨtagɨgʉ muwonisilo kakɨ. Na musunzu kakɨtagɨgʉ mombukwana-
dakɨ.
25 Okwononi miki wa ɨkɔlɔ iki mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwonisilo kakɨ, ɓosunzu abɛ
mombukwana-dakɨ. Kika mbɛyɨ nɨ ɓamokini ngama wa lɨvananza ɓɛ Belizebuli,
angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɓatʉ ɓa lɨvananza la ndaɓʉ kakɨ aka!»

Nɨnɔ okwononi kaɓanga
(Luka 12:2-9)

26 «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ a makɨsʉma,
inisanatʉ ka ɓʉngbanganya, masɨ nɨmɔ a ko dikidĩ, imibisikosatʉ ndɛkɛ.
27 Masɨ nɨmɔ nakamʉɓɨkya ko biti, ɓikyoni ka ɓʉngbanganya. Masɨ nɨmɔ
ɓakamʉɓɨkya ka ɓepisi-pisi, kuwoni ndɛkɛ ka ɓakugbondo.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakwanana kamwɔ nzʉyɨ aka nɨ ɓakomwigʉ lɨmbɛngɨ.
Luki limoti, muɓongoni Kunzi nɨnɔ akwanana ɨyɨ kamwɔ nzʉyɨ na lɨmbɛngɨ pa imoti ko
ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
29-31 Ambɛ, ɓakʉgabagɨgʉ mbɛyɨ ɓakyɔkyɔɗɔ ɓaɓa ka ambuma ɓemoti aka?
Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓemoti kaɓʉ kakwananɨgʉ kogwoku wasɨ nɨ Obonu kopagʉ.
Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu, ma na ɨzangɨya kaʉkɨtaga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi! Gʉtʉgʉ
tukatʉ ta ɓamʉ kunu aka, Kunzi iba ɨsaɓʉ yi yasɨ.
32 Mʉtʉ wasɨ kɛɓɨnɨkyana kambwa ka ɓambanzʉ, ɨmɨ, naɓɨnɨkyana ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko
misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
33 Luki limoti, mʉmbazʉ kɛmanganya ko misa ka ɓambanzʉ, ɨmɨ, namanganya ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ ko misa ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akaɓɨkya ɓɛ ɓambanzʉ ɓɨgbananagatʉ
(Luka 12:51-53; 14:26-27)

34 «Makosimonitɔgʉ ɓɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ. Nakodokugʉ kapá mazɨyɔ,
luki limoti nodoku ndɨ kaudwonosa ɓambanzʉ luga kaɓʉ.
35 A ɓɛyɔ, nodoku ndɨ kagbonoso miki na abakɨ, kagbonosa mʉsɨka na amakɨ,
kagbonosa muzyozyo na tɨtakɨ.
36 Ɓomuyonisa ka mʉmbanzʉ ɓopupaga ndɛkɛ ka ndaɓʉ kakɨ aka.
37 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ apaga abakɨ ɨkanɨ amakɨ kɛkɨtaga ɨmɨ, ɨyɨ, kokwononigʉ kɛɓɨɓya.
Nɨnɔ apaga mikakɨ mʉlʉkʉ yi ɨkanɨ nɨnɔ mʉsɨka yi kɛkɨtaga ɨmɨ, kokwononigʉ gɔnɨ
kɛɓɨɓya.
38 Mʉtʉ nɨnɔ kanobinikigʉ mʉsalaba kakɨ kɛɓɨɓya, kakwananɨgʉ kaika mʉɓɨɓya kamɨ.
39 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ
aɓunguso ko bulya kamɨ, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na ɨyɨ.»

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakamʉtɨlya, ɓakɛtɨlya ɨmɨ ɓɨkpɛ
(Malikɔ 9:41)

40 «Kika nɨ mʉmbanzʉ amutilyini, etilyi ɨmɨ. Nɨnɔ etilyi, atilyi nɨnɔ etikoku ndɨ.

10:36 10:36 Wanda ka Mika 7:6.

41 Kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini mugyalandʉ kyɛ a mugyalandʉ, ɓakalya ndɛkɛ mʉtʉ yi ninɔ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ. Kika nɨ atilyini mʉmbanzʉ wongbingbili kambwa ko Kunzi, kyɛ a wongbingbili, ɓakalya ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili gɔnɨ.
42 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kapá gʉtʉgʉ kɔpɔ wo liɓo ladɛ aka ka ɓemoti ka ɓomiki nɨɓana kyɛ ika kanɨ a mʉɓɨɓya kamɨ, mʉtʉ yi ninɔ inisanatʉ ndɛkɛ na mʉkalya kakɨ.»

11

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso ama ndɨ mino kaʉpá ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa mʉtʉʉ, atʉkya ndɨ wa. Aga kʉwa ndɨ ka ɓagʉɗʉ ɓa Galilaya kaʉtɨwa ɓambanzʉ na kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ utikini ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yeso
(Luka 7:18-35)

2 Ngbingo yi ninɔ Yuani-Mubatizaɨ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, ʉkana ndɨ mongoni ma mogubo nɨmɔ Kilisito a ndɨ kagya. Kʉwa wa, ʉtika ɓaɓɨɓya kakɨ kamuusoku ɓɛ:
3 «Ambɛ, ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi ninɔ akodoku, ikanɨ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?»
4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga Yuani lɨkpʉmʉka nɨlɔ makaʉkana na nɨlɔ makaɨna:
5 ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna ɓata, nɨɓɔ ɓa mʉtɨngbɨ ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini, ɓaadʉka ɓakaʉkana, ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa payaya ɓakaʉkana Mongoni Manza.
6 Ɨgyagya ka mʉtʉ ninɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulyo ka Yuani-Mubatizaɨ
(Luka 7:18-35)

7 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓopupa ndɨ mino, Yeso apʉnga ndɨ kanzɨnɨlya ambaza ka ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ: «Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ nɨlɔ a ndɨ kodimbo na muvivi? Kalɨ!
8 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki limoti niɓɔ ɓimokisyaga ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ ɓikaga ka ɓandaɓʉ ka ɓangama.
9 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ɓemoti? Iyo, nakamʉɓɨkya ambɛ akitogito mugyalandʉ.
10 A ɓɛyɔ, Yuani a ninɔ Moɓiso Motu ikpikaga kʉgʉ kakɨ ɓɛ:
‹Ɨmɨ, natɨka ɓanʉ atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyaga pisi.›
11 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ ninɔ ɨɓʉkʉta na muko, ninɔ a mudingi kakɨtaga Yuani-Mubatizaɨ. Luki limoti, ninɔ a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mudingi kakɨtaga ɨyɨ.
12 Katʉkya ka masyɛ ka Yuani-Mubatizaɨ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓambanzʉ ɓakobumonisa ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Na ɓatʉ ɓo gilito ɓakakɨsa kava ko ngu.
13 A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓasɨ na mʉtʉʉ ka Musa ɓanzɨna ndɨ na ɓugyalandʉ kʉgʉ wa Ɓʉngama kadwɛ ko ngbingo ka Yuani.
14 Na makapa kabaɨlya, Yuani nɨ mugyalandʉ Ɨlɨya ninɔ akwanana ndɨ kodoku.
15 Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!
16 Nakwanana pɨyɛ kaukingyasa ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ na ɓɛkɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓa wanɨ? Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓi niɓɔ ɓa ɓakikaga ka pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga ɓɛngɛnɨ ɓɛ:
17 ‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbɨ,
nɨ makoɓinigʉ!
Tamumbimbilyi ɓi mambʉ ma idumasʉ,
nɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!›
18 A ɓɛyɔ, niyɔ Yuani odoku ndɨ, kalyalyagɨgʉ ndɨ ikanɨ komwo luki. Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.›
19 Niyɔ kʉwa Mika-mʉmbanzʉ odoku, analyalya, anomwo, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Mundoni alʉkʉ wa mʉsasa yi nɨmʉna, akalyalya na kamwa vinya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!› Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi pisi ka mogubo nɨmɔ agyaga ndɨ.»

Yeso akanzɨna ko bulya ɓagʉɗʉ niɓɔ amʉyaga kaɓɨnɨkyana
(Luka 10:13-15)

11:10 11:10 Wanda ka Malaki 3:1.

20 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ agya ndɨ mina
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kapa
kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Kʉwa wa, apʉnga ndɨ kaʉtɨwa ɓɛ:
21 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, ɨba
katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ, ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ,
ɓiɓuɓisa nzʉyɨ na libu ɓitu, ɓoikono.
22 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa kunu ika ndɛkɛ
yapʉ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓa Tilo na nɨɓɔ ɓa Sidɔna!
23 Sɛ kʉwa ɨɓunu ɓatʉ ɓa Kapɛlɛnaumu, makasɨma ɓɛ Kunzi amuɗokisatʉ ɓanʉ
kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Makotomononitɔgʉ gʉtʉgʉ ɨki yi ɨkɛɗɛ aka! Amusisa ndɛkɛ
kadwɛ ka ɓabɨlɨ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mʉmbanga-mbaga nɨmɔ igyonosa ndɨ kʉ kakʉ,
kigyonosa ndɨ ka Sɔdɔmʉ, ɨba gʉɗʉ yi nɨnɔ atʉ mbɛyɨ ɓata aka kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.
24 Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, yigyogyisa ya Sɔdɔmʉ kikigʉ
ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ kakʉ!»

Yeso akamibikoso Abakɨ
(Luka 10:21-22)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana masɨ nɨmɔ a
kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, nubibisini kyɛ uwonisiloni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ
luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa
akili.
26 Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.
27 Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti kamibigʉ Miki kiki asɨ Baba
aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki aka, na sɛ
kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.
28 Doniku kʉ kamɨ! Iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma ɓakupo na likumbogi liti, ɨmɨ, namu-
mumbisatʉ.
29 Wikoni ɓakɨtʉlya kabɨnika likumbogi na kaɓyɛ mʉtʉʉ kamɨ. A ɓɛyɔ, ɨmɨ, na
wotombiii na na lɨmbɛngɨ la kisiso. Namuyukumisatʉ.
30 Likumbogi kamɨ a lanza na ɓuti ɓi a ɓipoli.»

12

Yeso nɨ Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso
(Malɨkɔ 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Yeso a ndɨ kakɨtaga ka ɓotiko ɓaya nganʉ ka Lɨsyɛ
la kimumbiso. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨmʉkana ndɨ nza, ɓapʉnga kʉwa kakɔgɔ ɓɛkaza ɓaya
nganʉ, ɓanalya.
2 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Wɨna! Ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakagya
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓapakya kagya ka Lɨsyɛ la kimumbiso!»
3 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, makonotongulogigʉ ndɨ ɨɓunu lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ngama Daudi agya ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ ɓɨmʉkana ndɨ mino nza pa imoti na ɓawai-
dakɨ?
4 Ingya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi pa imoti na ɓawai-dakɨ, ɓalya ndɨ mukati nɨnɔ ɓa ndɨ
nɨ ɓapíni Kunzi. Wɨna sɛ, mʉtʉʉ kakpamyagʉ ndɨ ɓɛ ɓalyagɨ kiki nɨ ɓokumu aka.
5 Ambɛ, makanotongulogigʉ ndɨ gɔnɨ ka mʉtʉʉ ka Musa? Masyɛ ma kimumbiso,
ɓokumu nɨɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓakpakyanaga kunzi wa mʉtʉʉ. Iɓʉ
ɓakikogigʉ kaiba ɓɛ ɓagyaga ɓʉnyɛ!
6 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ, wanʉ atʉ na mbɔkʉ wa ɨzangɨya kakɨtaga Ndaɓʉ
ko Kunzi!
7 Iɓunu, makibo ɓi ka lɨngʉnʉ isi ya Moɓiso Motu mi nɨma: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ kapa ɓɛ ipóni
apɛpɛ, luki limoti, huminyilyogoni ɓambanzʉ kumbu,› makakwananigʉ ɓi kaʉmakya
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakogyigʉ ɓʉnyɛ ka mʉkɔmbʉ.
8 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ nɔ a Mombukwana Lɨsyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mʉmbanzʉ wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo
(Malɨkɔ 3:1-6; Luka 6:6-11)

9 Kʉwa wa, Yeso atʉkya ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
10 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti wa kʉɓɔkʉkɔ kukwo. Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti
nɨɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ kʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ kapa kasʉngʉlya Yeso. Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ ɓɛ:
«Mʉtʉʉ atɨkpamyagatʉ ɓɛ tahukusi mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»

11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɓemoti kunu a na kɔndɔlɔ ɓemoti aka, kɔndɔlɔ yi nɨnɔ ogwa ka lɨɓyɛ ka Lɨsyɛ la kimumbiso, kanyʉgʉ ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ?
12 Ɛɛɛ! A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga kɔndɔlɔ! Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉʉ akatɨkpamya ɓɛ tiki tanagyaga ɓʉnza ka Lɨsyɛ la kimumbiso.»
13 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɨ, kʉɓɔkʉkɔ kwi nɨkwɔ ɨɨta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kwagɔgɔ.
14 Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ, ɓaga kagya dikiɗî kakɨsa pisi tina yɔ ɓamwisiso mina Yeso.

Yeso nɨ mʉgya-ligubo nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ

15 Nɨyɔ Yeso ʉkana ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓogoni kagyɨlya dikiɗî, opupa ndɨ wa. Ɓambaza ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓaɓɨɓya ndɨ. Uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ.
16 Ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgʉ mʉgɔngʉ kunzi.
17 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
18 «Muminoni mʉgya-ligubo kamɨ, nɨnɔ napʉnaga ndɨ,
a mikamɨ mʉpaka. Napaga kʉgbɛ.
Nobisa ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kakɨ.
Ʉɓɨkyaga ndɛkɛ mababa ka ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka kamɨ longbingbili.
19 Kasaanɨgʉ ndɛkɛ na ɓambanzʉ ikanɨ kamakya ɨpʉmbʉ.
Na ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ ko ɓopisi.
20 Koɓunigʉ ndɛkɛ lɨgʉgʉ nɨlɔ lɨyɨga,
kolimigʉ ndɛkɛ itambi nɨyɔ akoɗunguwo.
Agyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓungbingbili inisa ndɛkɛ mina ka ɓapa ɓayasɨ.
21 Mababa obisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ ko lino kakɨ.»

Ɓaɓikyini Yeso ɓɛ akagya ligubo no ngu ka Belizebuli
(Malikɔ 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Kʉwa wa, ɓadulyoku ndɨ Yeso na mʉtʉ nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, no koloɓu ya mamɔmɔ, a ndɨ gɔnɨ ɓoɓo. Yeso ahukusa ndɨ, apʉnga ndɨ kanzɨna na kaɨna.
23 Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ Mika ngama Daudi mʉ?»
24 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko ngu ka Belizebuli, ngama ka ɓomuyoniso!»
25 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨvananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kaɨgbanana luga yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini. Ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓemoti ikanɨ ndaɓʉ yimoti ɓakɨgbanana, gʉɗʉ yi nɨnɔ ikanɨ ndaɓʉ yi nɨyɔ omisikanatʉ.
26 Kika nɨ Abɨlɨ akakpumya Abɨlɨ-dakɨ, akaibumoniso ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ. Ɓʉngama kakɨ akwanana kʉwa kaidukulaga kaamaga lɨkɨ?
27 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli, ɓomikunu, ɓa kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, iɓunu ɓamombukwana-donu bi ɓɔ mika ndɛkɛ ɓazozi.
28 A ɓɛyɔ, ɨmɨ nakokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu.
29 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kogulya ka ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa lɨngama kakɨ nɨ kanakondigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, kika sɛ kʉwa nɨ akondini, akwanana kagya ɓɛyɔ!
30 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ. Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla pa imoti na ɨmɨ, a komisyo.
31 Kinili nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakwananatʉ kaʉpɨlya ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na mosikoni masɨ nɨmɔ ɓasɨkaga Kunzi. Luki limoti, ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ kapɨlya mʉmbanzʉ nɨnɔ asiki Lɨmbɛngɨ-Lotu.
32 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na mʉpɨlya. Luki limoti, nɨnɔ anzɨnaga yanyɛnyɛ ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakapɨlyɨgʉ ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ikanɨ ka nɨnɔ akodoku.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Luka 6:43-45)

33 «Kika nɨ sɨbʉkʉsɔ a sanza, bumo yi ika yanza gɔnɨ. Kika nɨ a sanyɛ, bumo yi ika ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ, ɓibaga sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi.

12:21 12:21 Wanda ka Isaya 42:1-4.

34 Livananza ka ɓanzʉka! Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya makpʉmʉka manzanza lɨkɨ, nɨ
ma ɓanyɛ? A ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ opupisaga nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ!
35 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanza.
Mʉtʉ wanyɛ opupisaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanyɛ.
36 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, ka lɨsyɛ lɨkɔ mʉkɔmbʉ, ɓambanzʉ ɓatʉmbʉlaga
ndɛkɛ makpʉmʉka ma payaya masɨ nɨmɔ opupaga ndɨ ka nɔkʉ kaɓʉ.
37 A ɓɛyɔ, muhukuso ikanɨ kukwakʉ kakʉ inisana ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna
kakʉ.»

Ɓambanzʉ ɓakakʉnga Yeso ɓɛ ʉgyɨlyɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga
(Malikɔ 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Kʉwa wa, ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓaɓɨkya ndɨ
Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takapa ɓɛ tiwoniso likingyosi.»
39 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, ma ɓanyɛ na makokwononigʉ
ko misa ko Kunzi! Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi. Luki limoti, makɨnigʉ ndɛkɛ
ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.
40 Ɓɛgɛyɔ, Yɔna agya ndɨ mino masyɛ masaa, biti na lɨsyɛ ka mʉma ka musi mudingi,
Mika-Mʉmbanzʉ agya ndɛkɛ ɨyɨ masyɛ masaa ɓɛgɛyɔ, biti na lɨsyɛ ka mbʉkʉ.
41 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ka mʉɗɔngɔ ɓigwo
kaʉsʉngʉlya ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo yi
nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!
42 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba
kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ amaga ndɛkɛ kambwa ka ɓatʉ
ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Sɔlɔmɔnɔ.»

Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ amigɨlyɨni mʉmbanzʉ
(Luka 11:24-26)

43 «Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupa mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka ɓɛsa ɓilelele. Akɨsa
pa ya kimumbiso, luki limoti nɨ kinigʉ,
44 ilu aka ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ, kʉ nopupiku ɓi mino.› Nɨyɔ ɨga ɓata, atakanya
ɓikpo, yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya ɓɨnza.
45 Aga kʉwa kava mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ maɗɨya na ɨka nɨmɔ manyɛnyɛ
kakɨtaga ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika kʉwa wanyɛ kakɨtaga
wa a ndɨ mino kambwa. Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓa lɨvananza lanyɛ li nɨlɨ.»

Ɓa ɨkɨ ɓɔ ɓa ɓamamakɨ Yeso?
(Malikɔ 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ ɓata mina kanzɨna aka na ɓambaza ka ɓambanzʉ
ɓi nɨɓɔ, amakɨ na ɓamamakɨ ɓa ndɨ ɓakamagaga kunzi. Ɨɓʉ, ɓa ndɨ kapa kanzɨna na
ɨyɨ.
47 Mʉtʉ ɓemoti aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wɨkwɛ! Amakʉ na ɓamamakʉ ɓa ɓakamagaga
kunzi. Ɓakapa kanzɨna na ɨwɛ.»
48 Yeso asikisya ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Mama nɨ wanɨ? Ɓomika-mama nɨ ɓa ɨkɨ?»
49 Kumbuso yi, ʉwanya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ na kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Huminoni! Mama
na ɓomika-mama nɨɓa!
50 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga sɨpananɨsɔ ka Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨyɨ nɨ
mama, mika-mama mʉlʉkʉ yi ikanɨ mʉsalɨ kamɨ.»

13

Lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malikɔ 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ, ikoku ndɨ ka kpɔlɔ wo lɨɓa lidingi.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambaza ɓakpʉkpʉ kʉgbɛ ka ɓambanzʉ ɓakungula ndɨ ɓikululu. Kinili,
aɗaka ndɨ, ika ka ɨngbɔlɔ yidingi. Ɓambaza ɓi nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ ɓakamanana kubi.
3 Kʉwa wa, Yeso ʉnzɨnɨlya ndɨ makpʉmʉka mudingi ɓɨndɨ pisi ka mozuni. Ɨyɨ aka ndɨ
na ɨɓʉ ɓɛ: «Lɨsyɛ limoti, alʉkʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna mʉpʉnga.
4 Nɨyɔ a ndɨ kakʉna bɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓombu ɓodoku ndɨ,
ɓalya.
5 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na lɨtɔmbʉ lakpʉ.
Nɨmɔ, aɓaka ndɨ ɓɨgala-gala lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ lakpʉ wa.
6 Luki limoti, nɨyɔ mɔnɨ osumbo, awɨsɨya, ʉmɨlaga kyɛ lyo yi kigwinanagʉ ndɨ ɓɨnza
ka lɨtɔmbʉ.

12:40 12:40 Wanda ka Yɔna 2:1.

7 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ ko kpokiki. Kpokiki aɓaka ndɨ, akandaga ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ
nɨ kopingigʉ.
8 Luki limoti, nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ, aɓʉkʉta ɓɨyʉyʉyʉ. Litino limoti
aɓʉkʉtaga ndɨ bumo mɨya, lagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madɨya na lagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.»
9 Yeso opipila kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!»

Ko bulya ɨkɨ yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino na mozuni?
(Malɨkɔ 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpudoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mina
kaʉnzɨnɨlya ɓambanzʉ ɓi nɨɓa na mozuni aka?»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ ɨɓunu ɓodikidɨ ɓaya Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa
lɨsyɛ. Luki limoti, kɛgʉ ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika kʉwa na imu makpʉ. Luki
limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛdɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi
kaika nolu.
13 Kinili, ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga na mozuni.
Gʉtʉgʉ ɓakika kaanda, ɓakɨnɨgʉ,
Gʉtʉgʉ ɓakika kaʉkana, ɓakʉkanɨ ikanɨ ɓakotombisyigʉ.
14 Ɨtʉlyana kʉwa ndɨ kʉgʉ kaɓʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
15 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana
a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso.
16 Luki limoti, ɨgyagya ku kunu, kyɛ misa kunu akaɨna na motili kunu akaʉkana.
17 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓogyalandʉ ɓakpʉ na ɓatʉ ɓongbingbili ɓa ndɨ
na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmana makaɨna ma, luki limoti
ɓakɨnagʉ ndɨ. Ɓa ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana nɨmana makaʉkana ma, luki limoti
ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna
(Malɨkɔ 4:13-20; Luka 8:11-15)

18 «Hukononi nɛkɨ isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna.
19 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka kpɔlɔ wo pisi, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga
Lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ko Kunzi, luki limoti, nɨ koɓɨnɨkyonigʉ. Mumuyoniso odoku,
anyɔgɔ masɨ nɨmɔ ɨkʉna ndɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ.
20 Masɔlɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ngyengye nɨyɔ kɛgʉ ndɨ na lɨtɔmbʉ lakpʉ, a
likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɓɨkwa, ogwi na magyagya.
21 Luki limoti, nɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kɛgʉ no lyo kʉsɔ kakɨ, ogwi ko ngbinga mʉkɛdɛ
aka. Nɨyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Lɨkpʉmʉka ko Kunzi,
ɓatʉkya ɓɨkwa ka baya.
22 Masɔlɔ mi nɨmɔ anyʉkaga ndɨ lugo wo kpokiki, a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ
ʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa ɔɓɨlɨ na mʉsasa ma lɨngama,
akandaga Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kʉsɔ kakɨ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ nɨ kopígʉ bumo.
23 Na nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka pa ya ɨdɔɓɔ a likingyosi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkanaga
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨnɨkyana. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓʉkʉta bumo ka ɔɓɨlɨ kakɨ.
Mʉmbanzʉ ɓemoti ika no bumo mɨya, wagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madɨya, wagɔgɔ ɓata ɓatɛkɛɓɛ
ɓasaa.»

Yeso akatwa lizuni kʉgʉ wa tɔnɨtɔ tanyɛ

24 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ nɨlɨ: «Tokingyoso Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ
na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akʉna ndɨ masɔlɔ manza ko tiko kakɨ.
25 Biti yimoti, ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ mina ka ɓatɔtɔ, mumuyoniso
kakɨ odoku ndɨ ɓɨpɛlɛ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ ka mʉpʉnga, aga ndɨ ɨyɨ.
26 Nɨyɔ mʉpʉnga aɓaka, aɓʉkʉta, tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɔ inisana ndɨ gɔnɨ.

13:15 13:15 Wanda ka Isaya 6:9-10.

27 Ɓosunzu ka mombukwano tiko, ɓodoku ndɨ kamuusa ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, wakakʉnagʉ mbɛyɨ ndɨ asɨ masɔlɔ manza aka ko tiko kakʉ? Tɔnɨtɔ tanyɛ ti nɨtɨ apʉnya kʉwa tu yanɨ?›
28 Usikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mumuyoniso nɔ ogyi ɓi ɓɛyɔ.› Ɓosunzu ɓamuusa ndɨ ɓɛ: ‹Wapatʉ ɓɛ taga kanyɔgɔ?›
29 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: ‹Kalɨ! Makɨnda kanyɔgɔ, yagɔgɔ manyɔgɔtʉ gɔnɨ mʉpʉnga nɨnɔ ko tiko.
30 Wosoni masɨ angatɨ pa imoti kadwɛ ko ngbingo mubuulyo. Ngbingo yi nɨnɔ, nʉɓɨkya ɓanʉ ɓagya-ligubo ɓɛ: Nyogoni mbɛyɨ tɔnɨtɔ tanyɛ, makandaga ka ɓegbi kyɛ ɓabʉsyɨ. Kumbuso yi, mamʉmʉla mʉpʉnga ka basa ya masɔlɔ kamɨ.›»

Yeso akatwa lizuni ko bulya libumo likɛɗɛ
(Malikɔ 4:30-34; Luka 13:18-21)

31 Yeso ʉtwɨlya ndɨ ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a abɛ libumo lɨkɛɗɛ nɨlɔ mʉtʉ ɓemoti ava ndɨ, akʉna ko tiko kakɨ.
32 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mina lɨkɛɗɛ yɔ kakɨtaga bumo yagɔgɔ yasɨ, luki limoti, nɨyɔ aɓaka, opinga kʉwa kakɨtaga malɨlɨ masɨ mo tiko. Ɨita sɨbʉkʉsɔ sidingi, ɓombu ɓodoku ndɨ kopika ɓandaɓʉ kaɓʉ kʉgʉ wa tabɨ yi.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo mukati
(Luka 13:20-21)

33 Yeso ʉtwɨlya ɓata ndɨ lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Muko ɓemoti ava ndɨ, opula ka ɓambɨkɛ ɓayɨsaa ɓaya fufu kadwɛ kʉkwakʉ fufu ofula ndɨ mino wasɨ ɓɨdaɨ-daɨ.»
34 Yeso ʉnzɨnɨlyaga ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ ka mozuni aka. Na kɛgʉ ndɨ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ nɨ kotwigʉ lizuni.
35 A ɓɛyɔ, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ ɓɛ:
«Nanzɨnaga ndɛkɛ pisi ka mozuni.
Natʉmbʉlaga ndɛkɛ ɓɨngbanganya makpʉmʉka nɨmɔ ɨsʉma ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓɨlɨ.»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni la tɔnɨtɔ tanyɛ

36 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓodoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni la tɔnɨtɔ tanyɛ nɨtɔ a ndɨ ko tiko.»
37 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨnɔ akʉnaga masɔlɔ manza nɨ Mika-Mʉmbanzʉ.
38 Tiko nɨ ɔɓɨlɨ. Masɔlɔ manza nɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ka ɓʉngama ko Kunzi. Na tɔnɨtɔ tanyɛ nɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉkananaga na Mumuyoniso.
39 Alʉkʉ nɨnɔ odoku ndɨ kakʉna tɔnɨtɔ tanyɛ nɨ mumuyoniso. Buulya masɔlɔ nɨ mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ. Na ɓagya-ligubo nɨ ɓamalaika.
40 Ɓɛyɔ ɓanyɔgɔ mino tɔnɨtɔ tanyɛ ɓaɗɨkɨta ko ɓuku, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ.
41 Mika-Mʉmbanzʉ ʉtɨka ndɛkɛ ɓamalaika kakɨ, kaʉtʉmba ka ɓʉngama kakɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉmakyaga ɓɛngɛnɨ ka ɓʉnyɛ na ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ.
42 Ɓʉɗɨkɨta ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.
43 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓongbingbɨlɨ ɓika ndɛkɛ ɓiwenge-wenge abɛ mɔnɨ ka ɓʉngama ka Abaɓʉ. Nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ!»

Yeso akatwa lizuni ko bulyo luki la ɨzangɨya nɨlɔ ɨsʉma ndɨ

44 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ luki la ɨzangɨya nɨlɔ ɨsʉma ndɨ ko tiko. Nɨyɔ mʉtʉ ɓemoti ɨna ndɨ, asʉma ɓata. Ogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ, ɨnda kagaba makpʉmʉka kakɨ masɨ ɓingbufu, oluwa tiko yi nɨyɔ.
45 Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓata mʉɗɔngɔnɨ abɛ ambula ɓemoti nɨnɔ akɨsaga ndɨ koluwo sanga yanzanza.
46 Ngbingo yi nɨnɔ ɨna ndɨ mino mʉsanga ma lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ, ɨnda ndɨ kagaba makpʉmʉka kakɨ masɨ, odoku ndɨ koluwo.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ɓanyɔ ɓosi

47 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a ɓata mʉɗɔngɔnɨ abɛ moyo nɨmɔ ɓoɗɨnga ndɨ ko liɓa lidingi. Moyo mi nɨmɔ ugwi mobi ma ɓosi masɨ.
48 Nɨyɔ otiwo, ɓoɗuɗula kʉwa ndɨ kubi. Ɓanyɔ ɓosi ɓikanana ndɨ kaʉmʉmʉla ɓosi ɓanzanza ka ɓɛngbɔlɔ. Luki limoti, ɓumbimba ndɨ nɨɓɔ ɓanyɛnyɛ.

13:35 13:35 Wanda ka Mambʉ 78:2.

49 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ. Ɓamalaika ɓodoku ndɛkɛ
kaʉgbanana ɓatʉ ɓanyɛ na nɨɓɔ ɓongbingbili.
50 Nɨɓɔ ɓanyɛ, ɓʉɗɨkɨtaga ndɛkɛ ko fulu wo ɓuku. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na
ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

Mʉtʉʉ mambɨya na nɨmɔ mandɛlɨ

51 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ambɛ, mukonito ɓɨnza makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ namuɓikyi?» Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Iyo.»
52 Kumbuso yi, uɓikyoku ndɨ ɓɛ: «Kinili, muwonisilo wa mʉtʉʉ wasɨ nɨnɔ ɓawonisilo
lɨkpʉmʉka la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ mombukwana ndaɓʉ.
Mombukwana ndaɓʉ yi nɨnɔ anyɔgɔ ka lɨngama kakɨ makpʉmʉka mambɨya na nɨmɔ
mandɛlɨ.»

Batʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso
(Malikɔ 6:1-6; Luka 4:16-30)

53 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ katwaga mozuni mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa.
54 Aga ndɨ ka Nazalɛtɨ kʉ opinga ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ
ya malʉmba ka Ɓayuda.
Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓɨdɛ, ɓanimuusa ɓɛ: «Wanɨ nɔ apá yimibo no ngu yɨgya
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛnɛ?
55 Ambɛ, kɛgʉ mbɛyɨ mika mʉsɛmala mʉ? Kɛgʉ amakɨ nɨ Malia? Kɛgʉ mbɛyɨ
ɓamamakɨ nɨ Yakɔbɔ, Yɛzɛfʉ, Simoni na Yuda?
56 Takikogigʉ mbɛyɨ na ɓasalɨ kakɨ ɓasɨ pa imoti wanʉ? Wanɨ nɔ apá kʉwa yimibo no
ngu nɨyɔ?»
57 Kinili ɓakakwananagʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ a na ɨbɨba pa yasɨ, luki limoti, kɛgʉ
nolu ka mugi nɨmɔ ɨɓʉkʉto mino ikanɨ ka lɨvananza kakɨ.»
58 Kinili, Yeso kagyagʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi kʉ ɓɛyɔ,
kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.

14

Kukwakʉ ka Yuani-Mubatizaɨ
(Malikɔ 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Ɛlɔdɨ ngama mudingi wa iwili ya Galilaya, ʉkana ndɨ mongoni
ka Yeso.
2 Ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ Yuani-Mubatizaɨ! Opupiniku ka
ɓaɓɨlɨ! Kinili, a kʉwa no ngu kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.»
3 A ɓɛyɔ, Ɛlɔdɨ a ndɨ nɨ agwisisini Yuani, akondisiso, ɓaɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ. Ɛlɔdɨ agya ndɨ
ɓɛyɔ, ko bulya ka muka ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Elodia. Ɨyɨ Elodia a ndɨ muka mamakɨ
Yuani nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Filipi.
4 Yuani a ndɨ kayoyisa ngama Ɛlɔdɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Kakwananigʉ kava Elodia.»
5 Kʉwa wa, Ɛlɔdɨ a ndɨ kapa kamwisisa Yuani. Luki limoti, a ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ.
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamɨnaga ndɨ Yuani ɓɛ a mugyalandʉ.
6 Wɨna sɛ, a ndɨ lɨsyɛ lo dumo mutomosya yɨɓʉkʉta ka ngama Ɛlɔdɨ. Mika Elodia
nɨnɔ mʉsɨka yi oɓina ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmaka ndɨ wa. Miki nɔ akɔ ndɨ Ɛlɔdɨ
lɨmbɛngɨ ɓɨkya,
7 kinili, Ɛlɔdɨ apá ndɨ agʉmɛ pisi ka silika ɓɛ: «Nʉpátʉ luki lasɨ nɨlɔ wɛkʉnga.»
8 Kʉwa wa, mʉsɨka nɔ ɨnda ndɨ kamuusa amakɨ. Nɨyɔ amakɨ atɨwa, ɨnda kʉwa kaɓɨkya
Ɛlɔdɨ ɓɛ: «Ipóku, wa aka wanʉ, mʉ ka Yuani-Mubatizaɨ ka papɨ.»
9 Ngama alya ndɨ kumbu kʉgbɛ. Luki limoti, kakwananagʉ ndɨ ɓata kakya ko bulya
silika nɨnɔ akɔ ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ ko dumo wa.
10 Atɨka ndɨ kakoku Yuani-Mubatizaɨ mʉ kʉ ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ.
11 Kʉwa wa, ɓodoku nomu ka papɨ, ɓapá ndɨ mʉsɨka yi nɨnɔ. Ɨyɨ, amɨndɨlya ndɨ na
imu amakɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ka Yuani ɓodoku ndɨ kava manda kakɨ, ɓaga kolumbo. Ɓɨnda
kʉwa ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso mongoni mi nɨmɔ.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Malikɔ 6:30-44; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ʉkana ndɨ mina mongoni mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa mʉkaka ka
ɨngbɔlɔ yidingi. Ɨnda ndɨ ɓikɛɗɛ ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino. Luki limoti, wa
ɓambanzʉ ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓatʉkya ndɨ ka ɓagʉɗʉ na magʉ, ɓɨnda kaɓyɛ.

14 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso osya ndɨ mina ka ɨngbɔlɔ, ʉmɨna ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ,
ukwilya kumbu. Luga kaɓʉ, uhukusa ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓokoloɓu.
15 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ osyo, ɓaɓɨɓya ɓakpuɗoku ndɨ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wanʉ a ɨsa, na ngbingo
okitogini. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, ʉkpamya ɓambanzʉ niɓa ɓaga ko giyo kailuulyo luki lɨlya.»
16 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kokwononigʉ ɓɛ ɓaga kʉ. Hupóno nɨ iɓunu aka
ɓamombukwono-donu ɓi malɨlɨ.»
17 Ɨɓʉ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wanʉ, iɓusu ta na mukati kuɓukumuti aka na ɓosi ɓaɓa.»
18 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ipóniku wanʉ.»
19 Kumbuso yi, ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kaikonono ka tɔnɨtɔ. Ava ndɨ mukati
kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, atʉmba miso kʉgʉ wa lɨsyɛ, abibisa Kunzi.
Oɓunanaga ndɨ mukati mi nɨmɔ, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ. Ɨɓʉ, ɓʉgbananɨlyaga ndɨ
ɓambanzʉ.
20 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ na ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya
ɓamʉmʉla ndɨ ɓodongbu niɓayɔ asɨkana ndɨ, otumo mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa.
21 Ɓatʉ niɓɔ ɓalyalya ndɨ ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti nɨ ɓakutongigʉ
ɓoko na ɓomiki.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Malikɔ 6:45-52; Yuani 6:15-21)

22 Kumbusa wa nɨyɔ, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓaɗakɨ ka ɨngbɔlɔ yidingi,
ʉtakanyɨ kʉsyakʉ wa ibombu. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɨyɨ asɨkana ndɨ kaʉpá ɓambanzʉ
lɨgʉndʉ.
23 Nɨyɔ ʉpá ɓambanzʉ lɨgʉndʉ, aɗaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ ka ngʉpa kalʉmba. Nɨyɔ biti osyo,
Yeso a ɓata ndɨ kʉ kwa kʉ mʉkaka.
24 Ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ a kʉwa ndɨ nɨ itundulini ka lɨmbɛngɨ lo liɓo. Mʉɓaka a ndɨ koyungo
ɓiyongo-yongo. Na muvivi a ndɨ kakpɨngbaga.
25 Ko mbolugo, Yeso ɨnda ndɨ misa kʉ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino nɨ anakpakyana kʉgʉ
wo liɓo ɓɨpapapa.
26 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamɨna ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Abɨlɨ mʉ!» Ɓapʉnga ndɨ kakʉgwaga na kʉɓangakʉ.
27 Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wigwini mambɛngɨ,
ɨmɨ nɔ! Makoɓongonɨtɔgʉ.»
28 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kiko lɨngʉnʉ ɓɛ ɨwɛ nɔ, ɨkpamya
nɨndɨ kʉ wo mino nɨ nanakpakyana gɔnɨ kʉgʉ wo liɓo.»
29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Dokunɔ.»
Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ osya ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga ndɨ kakpakyana kʉgʉ wo liɓo ɓɨpapapa
kaɨnda misa kʉ Yeso a ndɨ mino.
30 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ ɨno mino muvivi mapʉ, aɓanga, apʉnga ndɨ kolindo.
Apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, ihukusanɔ ɓaka!»
31 Wa aka wa, Yeso ananɨlya ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, agwi. Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Eze, wa
mʉtʉ wa baya yɨkɛɗɛ! Ko bulya ɨkɨ yɔ wo ɓi mino na ɓotumo?»
32 Nɨyɔ ɓaɗaka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ka ɨngbɔlɔ, muvivi mi nɨmɔ osya ndɨ.
33 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya niɓɔ ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ ɓoɓuna ndɨ moli kambwa ka Yeso, ɓaɓɨkya
ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, wa Miko Kunzi!»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka Gɛnɛzalɛtɨ
(Malikɔ 6:53-56)

34 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ, ɓosila kʉwa ndɨ ka iwili ya Gɛnɛzalɛtɨ.
35 Ɓatʉ ɓa kʉ ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ Yeso. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kowowisa mongoni kakɨ ka
iwili yasɨ, ɓanadulyoku na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓasɨ.
36 Ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓi nɨɓɔ, ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓavɨlɨnɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ ma
kutuko kakɨ aka. Ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓavɨlaga ndɨ, ɓahʉkagatʉ ndɨ.

15

Lutono kʉgʉ wa yɨgya ka ɓatɨtɛ
(Malikɔ 7:1-13)

1 Lɨsyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma.
Ngbingo yi nɨnɔ ɓasilya ndɨ mina Yeso, ɓamuusa ɓɛ:
2 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓaɓɨɓya kakʉ ɓakoɓuno mina yɨgya ka ɓotitosu? A ɓɛyɔ,
ɓakɨsʉkʉsagɨgʉ maɓɔkʉ nɨ ɓakalyalya!»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino koɓuna mʉtʉʉ ko
Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu?

4 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mʉɓanga abakʉ na amakʉ.› Omotiloku ɓɛ:
‹Mʉmbanzʉ kagbusyo abakɨ ikanɨ amakɨ, okwononi ɓamwɨ.›
5 Luki limoti, iɓunu maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ akwanana kaɓɨkya abakɨ ikanɨ amakɨ
ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ nakwanano ɓi nolu kausingyo, nopí kʉwa ka apɛpɛ ko Kunzi.›
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ kakwananɨgʉ ɓata kaɓanga abakɨ ikanɨ amakɨ. Iɓunu makolimogo
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko bulya yɨɓyɛ yɨgya ka ɓotitonu.
7 Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndɨ ɓa lɨngʉnʉ kʉgʉ kunu, ngbingo yi
nɨnɔ aɓɨkya ndɨ mina ɓɛ:
8 ‹Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛmɨnaga payaya.
9 Malʉmba nɨmɔ ɓɛgyɨlyaga a payaya.
A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaɓʉ akaɓyɛnɛnɛ na ɓopisi nɨɓayɔ ɓibisilyogo aka.›»

Luki nɨlɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ
(Malikɔ 7:14-23)

10 Kumbuso yi, Yeso amaka ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Hukononi,
motombisya ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.
11 Luki nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ kapágɨgʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, nɨlɔ
opupogo lɔ apága ɓʉnyɛ.»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Wibito ɓi ɓɛ mʉnzɨna
kakʉ utulito ɓi Ɓafalisayɔ?»
13 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Luki lasɨ nɨlɔ aɓakaga nɨ Baba nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ kokunɨgʉ,
ɓomukatʉ.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, husoni! Ɓa ɓatʉ ɓo koloɓu ya mamɔmɔ nɨɓɔ ɓakaukpokyonisa ɓadaɓʉ!
Mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ kika kakpokyonisa dakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓogwatʉ ka lɨɓyɛ.»
15 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉmbʉlyaga isi ya lizuni li nɨlɨ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ na gʉtʉgʉ iɓunu aka, makakwananɨgʉ kayibo isi yi?
17 Ambɛ, makibogɨgʉ mbɛyɨ ɓɛ luki lasɨ nɨlɔ ingyaga ka mʉnɔkʉ, osyaga ka mʉma,
kumbuso yi, opupo, ɨnda ka lɨmbɨ?
18 Luki limoti, lasɨ nɨlɔ opupaga ka mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ, atʉkyaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ.
Na ilu lɔ apága mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.
19 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupogo ka lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ, lɨmwɔmwɔ, kasyɛ
na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓʉɗanda, kuɓakʉ, mʉtamanagɨ mʉɓɨkya ɓɔngɔ na
ɓanvɛnvɛ.
20 Nɨmana masɨ mɔ apága mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ. Luki limoti, kalyalya nɨ wakisukusigʉ
maɓɔkʉ kakwananɨgʉ kapá mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ.»

Waɓakanana aɓinikyonini Yeso
(Malikɔ 7:24-30)

21 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ wa, ɨnda ndɨ misa ya iwili ya Tilo na nɨyɔ ya Sidɔna.
22 Kʉ ɓɛyɔ, Waɓakanana ɓemoti asilya ndɨ. Muko yi nɨnɔ akʉkwaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu! Mikamɨ mʉsɨka
yi akaigyogyisa kʉgbɛ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ!»
23 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ, ɓɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Mʉkpamya nɛkɨ muko yi nɨmʉ aga, kyɛ
akatigbomisa ɓamʉ aka na mʉpamʉ.»
24 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓetikoku ndɨ ka Ɓezaleli aka, nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ
nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.»
25 Luki limoti, muko yi nɨnɔ odoku ndɨ koɓuna moli kambwa kakɨ, ɨtatanaga ndɨ na
ɨyɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, kikiliki, isingyanɔ ɓaka!»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɨnza kava malɨlɨ ka ɓomiki, kaumbimbilya ɓɛnva.»
27 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu. Luki limoti, gʉtʉgʉ
ɓɛnva aka ɓalyagatʉ gɔnɨ kumbo ya ɓamalɨlɨ nɨmɔ anyʉkaga ka mɨza ka mombukwana-
daɓʉ.»
28 Kʉwa wa, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, baya kakʉ a yidingi! Igyonosi ku kakʉ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baya kakʉ o mino.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, mɨkakɨ mʉsɨka yi
ahʉka ndɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu

29 Kʉmbuso yi, Yeso atʉkya ndɨ kʉ, ɨnda ka mutili ma ibombu ya Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ,
aɗaka ndɨ ka ngʉpa, iko.

30 Kʉwa wa, ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓadulyogoku ndɨ na
ɓatʉ ɓa mʉtingbɨ, nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, ɓazɛgɛsɨ, ɓoɓoɓo na ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓa ɓokoloɓu ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ, ɓubisaga ndɨ kambwa ka Yeso na ɨyɨ anuhukuso.
31 Nɔkʉ ʉdika ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza wa ɓɨdɛ kaʉmina ɓaɓoɓo
kanzina, ɓatʉ ɓa mʉtingbɨ kananikana, ɓazɛgɛsɨ kakpakyana na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya
mamɔmɔ kaina. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kabibiso Kunzi wa Izaleli.

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya
(Malikɔ 8:1-10)

32 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Nakaʉminyɨlya ɓatʉ ɓi nɨɓana
kumbu. Ta kʉwa na ɨɓʉ na masyɛ masaa, ɓakɛgʉ ɓata no luki lilya. Nakɛgʉ kapa kaʉsa
ɓɛ ɓaga nɨ ɓanɨmʉkana ɓanza. Ɓakaga ɓɛyɔ, yagɔgɔ nzʉyɨ ʉdikagatʉ ko pisi.»
33 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wanʉ ka ɨsa, tinisonoku na malɨlɨ yanɨ nɨmɔ
akwanana ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓɛnɛ ikuti?»
34 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Ma na mukati mɨnga?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta na mukati
maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓakɛɗɛ aka.»
35 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ ɓikononi wasɨ.
36 Ava ndɨ mukati maɗɨya na ɨka na ɓosi ɓi nɨɓɔ. Kumbuso kabibiso Kunzi, oɓunonogo,
ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ɓʉgbananilyaga kʉwa ndɨ ɓambanzʉ.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓalyalya ndɨ, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya
ɓamʉmʉlaga ndɨ ɓodongbu nɨɓayɔ asɨkana ndɨ, otuma ndɨ mʉmbɨ maɗɨya na ɨka.
38 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyalya ndɨ, ɓa ndɨ banda ɓalʉkʉ ɓɛlɔfʉ ɓakwanganya nɨ ɓakutongigʉ
ɓoko na ɓomiki.
39 Kumbuso Yeso kaʉpá ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ lɨgʉndʉ, aɗaka ka ɨngbɔlɔ, aga ndɨ ka iwili
ya Magadani.

16

Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Malikɔ 8:11-13; Luka 12:54-56)

1 Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso kaɓɔɓɔ. Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ
ʉwanyɨ likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.
2 Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɨnaga ɓɛ ɓɛkʉɓa a ɓɨngbʉ,
maɓɨkyaga ɓɛ lisyɛ asyɛtʉ lanza na ɓʉgala.
3 Na ɓʉsɔɓɨ, ɓɛkʉɓa kopiyo, maɓɨkya ɓɛ mbwayɨ alʉkatʉ. Iɓunu, makwananatʉ
kaiba mokingyosi dididi ma ɓɛkʉɓa. Luki limoti, makakwananɨgʉ kaiba mokingyosi
mo ngbingo yi nɨmʉ.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓa lisyɛ li nɨlɨ, ma ɓanyɛ na makokwononigʉ ko misa ko Kunzi!
Makakʉnga ɓɛ ɓamuwonisi likingyosi. Makinɨgʉ likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka
mugyalandʉ Yɔna.» Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ, ɨmagalya ɨyɨ.

Yɨgya ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ

5 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓazaba ndɨ mina liɓo lidingi, ɓaɓʉsala ndɨ kava
mukati.
6 Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wiminyonito na kʉɓɔɓɔkʉ ka Ɓafalisayɔ nɨkwɔ a abɛ
sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati na yɨgya ka Ɓasadukayɔ.»
7 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kanzina luga kaɓʉ ɓɛ: «Akaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ takavigʉ ɓi
mukati.»
8 Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Eze, ma ɓatʉ ɓa baya yɨkɛɗɛ!
Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kanzina luga kunu ɓɛ makɛgʉ na mukati?
9 Makonotombisyigʉ ndɛkɛ? Makɛgʉ mbɛyɨ katamana ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɛlɔfʉ
kuɓukumuti ɓikutaga ndɨ mino mukati kuɓukumuti? Mamʉmʉla ndɨ mʉmbɨ mɨnga
ka nɨmɔ asɨkana ndɨ?
10 Ɓambanzʉ ɛlɔfʉ yɨkwanganya nɨɓɔ ɓikutaga ndɨ mukati maɗɨya na ɨka, na mʉmbɨ
mɨnga mɔ mamʉmʉla ndɨ?
11 Ɨkɨ kʉwa makɛgʉ ɓi kotombisyo ɓɛ nakɛgʉ ɓi kamʉnzɨnɨlya ko bulya mukati
ngbingo yi nɨnɔ no ɓi mino kamʉɓɨkya ɓɛ: Wikoni nɨ maniɓuulyo na yɨgya ka Ɓafalisayɔ
na Ɓasadukayɔ nɨyɔ a abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo mukati?»
12 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓiba ndɨ ɓɛ kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ ɓiki kaiɓuulya na sɨbʉkʉsɔ ka
Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ nɨsɔ ofulisaga mukati. Luki limoti, a ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ
ɓiɓuulyi na mʉtɨwɨ ka Ɓafalisayɔ na Ɓasadukayɔ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɨnda ndɨ mina misa ya mugi ma Kaizalɨa-Filipi, umuusa ndɨ
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ Mika-Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ?»

14 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ Yuani-Mubatizaɨ. Ɓagɔgɔ ɓɛ ɨyɨ nɨ Ɨliya. Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨyɨ nɨ Yelemia, ikanɨ ɓemoti ka ɓogyalandʉ.»
15 Yeso umuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Yɛgʉ sɛ iɓunu, makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»
16 Simoni Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ, wa Kilisito! Wa Miko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ!»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Simoni mika Yɔna, wa mʉtʉ wa mazɨyɔ! A ɓɛyɔ, kɛgʉ mʉmbanzʉ nɔ utumbulyogi. Luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ.
18 Ɨmɨ, nakaʉɓɨkya ambɛ ɨwɛ nɨ Pɛtɛlɛ*. Na kʉgʉ wa lɨtalʉ li nɨlɨ, nopika ɓanʉ mino kanisa kamɨ. Na ngu ya kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ kʉgʉ yi.
19 Nʉpá ndɛkɛ lifungula la ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Lasɨ nɨlɔ wakandaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ, ɓakandaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Lasɨ nɨlɔ wakʉlaga ndɛkɛ wanʉ ka ɔɓɨlɨ, ɓakʉlaga ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ.»
20 Kʉwa wa, Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ ɓakaɓɨkyonitɔgʉ mʉmbanzʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Kilisito.

Yeso oɓɨkyini ɓɛ okwatʉ na opupo ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 8:31–9:1; Luka 9:22-27)

21 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Yeso apʉnga ndɨ kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨngbanganya ɓɛ okwononi ɨndɨ ka Yelusalɛma. Na kʉ ɓɛyɔ, igyogyisatʉ kʉgbɛ ka maɓɔkʉ ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɓamwisisatʉ, kumbusa wa masyɛ masaa opupo ka mbʉkʉ.
22 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndɨ ɓɨkɛɗɛ, apʉnga kayoyiso, anaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Kunzi ʉkpɨngbɨlyɨtɔ ɓaka nɨlɔ! Haaa, nɨlɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ na ɨwɛ gʉtʉgʉ ɨkɨ yi aka!»
23 Luki limoti, Yeso oyikana ndɨ, aɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Abɨlɨ mʉ! Kɨtaga kumbuso kamɨ! Wakakɨsa kegwisiso! Tamanaga kakʉ kɛgʉ abɛ nɨyɔ ko Kunzi, luki limoti, a abɛ nɨyɔ ka ɓambanzʉ.»
24 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓɨɓya, okwononi ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ, abɨnɨka mʉsalaba kakɨ, apʉnga kɛɓɨɓya.
25 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kahukuso ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ aɓunguso ko bulya kamɨ, inisanatʉ ɓata na ɨyɨ.
26 A ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisana na lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ nɨ aputini ɔɓɨlɨ kakɨ? Ɨkɨ yɔ akwanana ɓata kapá kyɛ ahukusi ɔɓɨlɨ kakɨ?
27 Mika-Mʉmbanzʉ odokuto ka ɨbɨba ka Abakɨ pa imoti na ɓamalaika kakɨ. Akalya mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ.
28 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ‹Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu wanʉ, ɓakokwigʉ kanɨ nɨ ɓakaminigʉ Mika-Mʉmbanzʉ kodoku ka ɓʉngama kakɨ.›»

17

Miso ka Yeso ɨgomosyonini
(Malɨkɔ 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Kumbusa wa masyɛ maɗɨya, Yeso ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Aɗaka ndɨ na ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨkɛɗɛ ka ngʉpa yɨkʉngʉ kʉgbɛ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana ndɨ kambwa kaɓʉ, apʉnga kanzɛ abɛ mɔnɨ. Ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓitu kʉgbɛ abɛ libu.
3 Ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ Musa na Ɨliya ɓigbututu nɨ ɓananzɨna na Yeso.
4 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu! A ɓɨnza iɓusu kaiko wanʉ. Wakapa, nopiki wanʉ ɓangbangba ɓayɨsaa, nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨliya.»
5 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka, lindindi lawenge-wenge utikya ndɨ. Kʉsɔ yi kʉ, lɨyʉ opuponoku ndɨ ɓɛ: «Nɨmʉna, a Mikamɨ mʉpaka! Nobisa lɨmbɛngɨ kʉgʉ kakɨ! Mumukononi ɨyɨ!»
6 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana mina ɓɛyɔ, ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ. Ɓogwaga ndɨ mokpukpu wasɨ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Luki limoti, Yeso ukpuɗoku ndɨ, ʉvɨlaga, ʉɓɨkya ɓɛ: «Womogoni, makoɓongonitɔgʉ!»
8 Nɨyɔ ɓɨkwɛ, ɓamɨna kʉwa ndɨ Yeso aka mʉkaka.
9 Nɨyɔ ɓa ndɨ kosyoku ka ngʉpa, ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ, makatumbulyo-gonɨtɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ mini lɔ, kadwɛ kʉ kwa kʉ Mika-mʉmbanzʉ opupa ɓanʉ mina ka mbʉkʉ.»

Yuuso kʉgʉ wa doku ka Ɨliya

---

* **16:18 16:18** *Pɛtɛlɛ:* Isi yo lino li nɨlɔ nɨ lɨtalʉ.

10 Kumbuso yi, ɓaɓiɓya ka Yeso ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓowonisilo ɓa
mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mina ɓɛ okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ?»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ, oɓungusyaga
makpʉmʉka masɨ.
12 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ Ɨlɨya odoniku ndɨ. Luki limoti, ɓambanzʉ
ɓakamibagʉ ndɨ, ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ aka yɔ ɓa ndɨ mina kapa. Gʉtʉgʉ Mika-mʉmbanzʉ
aka, ɓagyogyiso ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.»
13 Ɓaɓiɓya ɓiba kʉwa ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ kaʉnzɨnɨlya kʉgʉ ka Yuani-Mubatizaɨ.

Yeso ahukusini miki wa lɨga
(Malikɔ 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Nɨyɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ ɓuwobi na pa nɨyɔ ambaza ka ɓambanzʉ a
ndɨ mino, mʉtʉ ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ.
15 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Hiii, Mombukwono-dosu! Mukwilyanɔ ɓaka mikamɨ kumbu.
A na koloɓu ya lɨga, akaigyogyisa kʉgbɛ. Ogwaga kʉwa ɓongbinga ɓasɨ ko ɓuku ikanɨ
ko liɓo.
16 Nindito ɓi na ɨyɨ ka ɓaɓɨɓya kakʉ. Luki limoti, ɓakokwononigʉ ɓi kahukuso.»
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma makɛgʉ na baya,
ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana
kapɨla ɓʉzʉ kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku nɛkɨ na ɨyɨ kʉnʉ!»
18 Nɨyɔ ɓapá ndɨ miki, Yeso apamɨlya lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ kakɨ. Lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ opupa ndɨ, wa aka wa miki nɔ aʉka ndɨ.
19 Kumbuso yi, ɓaɓiɓya kakɨ ɓakpuɗoku ndɨ ni ɓa kʉwa asɨ iɓʉ aka, ɓamuusa ndɨ ɓɛ:
«Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓusu takokwononigʉ ɓi mina kokpumyo lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A kyɛ baya kunu a yɨkɛɗɛ. A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ
makiko ɓi na baya gʉtʉgʉ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka abɛ maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano
ɓi kaɓɨkya ngʉpa yi nɨyɨ ɓɛ: ‹Tʉkya wanʉ, waga kʉ›, agatʉ ɓi. Kikigʉ ɓi no luki gʉtʉgʉ
limoti aka nɨlɔ kakwananɨgʉ ɓi ku kunu.» [
21 *]

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ, opupoku ka mbʉkʉ
(Malikɔ 9:30-32; Luka 9:43-45)

22 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ka iwili ya Galilaya,
ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Basʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓambanzʉ,
23 ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.» Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana
ɓɛyɔ, ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ.

Kakalya manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba

24 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓadwɛ ndɨ mino ka Kapɛlɛnaumu, ɓatʉ nɨɓɔ
ɓolipisaga ndɨ manzanza wa ndaɓʉ ya malʉmba ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓamuusa ɓɛ:
«Muwonisilo kunu kakalyagɨgʉ ɨyɨ manzanza ma ndaɓʉ ya malʉmba?»
25 Pɛtɛlɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, akalyagatʉ.»
Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ ingya ndɨ mino ka ndaɓʉ, Yeso apʉnga ndɨ nɨ ɨyɨ kanzɨna.
Amuusa ndɨ ɓɛ: «Simoni! Wakaɨna ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ nɨmʉ
ɓikogo mino kolipiso manzanza, ɓulipisogo ɓatʉ ɓa lɨvananza kaɓʉ ikanɨ ɓobiko?»
26 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Bulipisogo ɓobiko aka.»
Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, lɨvananza la ɓʉngama kakalyagɨgʉ ilu manzanza.
27 Luki limoti, takɛgʉ kapa kaugwisiso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Kinili, wɨnda ka ibombu, waɗɨkɨta
kʉngakʉ. Musi nɨnɔ wanyɔ wa mambwa, wahukwa mʉnɔkʉ, kʉsɔ yi, watakanya
ambuma wa lɨfalanga. Wava ambuma yi nɨnɔ, wakalya ko bulya manzanza kusu na
ɨwɛ.»

18

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba ka Bʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ?
(Malikɔ 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: «Kʉsɔ wa
ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ?»
2 Yeso amaka kʉwa ndɨ miki, abisa luga kaɓʉ.
3 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mokoyikonigʉ, mika
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, makingyigʉ ndɛkɛ ka Bʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.

---

* **17:21 17:21** Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nɨma kɛgʉ kʉsɔ wa Moɓiso mandɛli ma Ligiliki. **17:24 17:24** Wanda ko Pupo 30:11-16.

4 Kika nɨ mʉmbanzʉ isisini, ika mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki mʉkɛɗɛ yi nɨmʉ, ɨyɨ nɔ ika ɓanʉ
mudingi ka Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ.
5 Na kika nɨ mʉmbanzʉ atilyini miki mʉkɛɗɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmʉ ko lino kamɨ, etilyi
ɨmɨ ɓikpɛ.»

Mʉtʉʉ ko bulya ɓʉnyɛ
(Malikɔ 9:42-48; Luka 17:1-2)

6 «Luki limoti, mʉmbanzʉ kagwisisa ɓemoti ka ɓomiki nɨɓɔ ɓɛɓɨnɨkyana ka ɓʉnyɛ,
okwononi kakpɨkila lɨtalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓaɗɨkɨta ko liɓo lidingi ɓikudumu.
7 Kumbu ka ɔɓɨlɨ! Ɓopisi kogwa ka ɓʉnyɛ a ɓayakpʉ! A ɓɛyɔ, a ɓɨnza ɓɛ ɓopisi ɓa
kugwakʉ ikitɔ. Luki limoti, kumbu ka mʉtʉ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓʉnyɛ!
8 Kika nɨ kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kakʉ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ, wombimba ɓyɨ! A
ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ na kʉɓɔkʉkɔ ikanɨ kʉgʉkɔ kumoti kakɨtaga
wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi, ɓʉɗɨkɨta kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
9 Kika nɨ liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko, wombimbo ɓyɨ! A ɓɨnza kʉ kakʉ kogulya ka
ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ no lisa limoti kakɨtaga wa wogulyo ɓi mino nomu masɨ. Kumbuso yi,
ɓʉɗɨkɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Lizuni ka kɔndɔlɔ nɨnɔ oɓungaga ndɨ
(Luka 15:3-7)

10 «Wiminyonito, makaminonitɔgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti ka ɓomiki ɓi nɨɓa payaya! A ɓɛyɔ,
nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓamalaika kaɓʉ nɨɓɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓa masyɛ masɨ ɓuwobi na
Baba. [
11 Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauhukuso nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ.]
12 Makaɨna ɓʉ? Kika nɨ mʉmbanzʉ a mbɛyɨ na ɓakɔndɔlɔ mɨya, ɓemoti luga kaɓʉ
oɓungogo. Ambɛ, kʉsɨgʉ mbɛyɨ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka ngʉpa, aga kakɨsa
nɨnɔ ɓemoti kika kanɨ oɓungogini?
13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ amɨno mino, ogwa magyagya
kʉgbɛ, kakɨtaga ɓɛyɔ ikago mino na magyagya ka nɨɓɔ ɓakɔndɔlɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ
na kʉɓɔmʉ, nɨɓɔ ɓakoɓungagagʉ ndɨ.
14 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ kapagɨgʉ ɓɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka
ɓomiki nɨɓana oɓungogi.»

Kapá mʉmbanzʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ mʉtʉʉ

15 «Kika nɨ mamakʉ ugyilyini ɓʉnyɛ, wɨnda kamɨna, miko iɓunu na ɨyɨ aka. Na kika
nɨ umukonini, mɨgɨlya kʉwa ɓata yʉkanana.
16 Luki limoti, kika nɨ kumukonigʉ, mʉva mʉtʉ wagɔgɔ ɓemoti ikanɨ ɓatʉ ɓaɓa, kyɛ
‹likpʉmʉka imibisikosi lɨngʉnʉ kambwa ka ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa.›
17 Kika nɨ okyini kaʉmʉkana, wɨnda katʉmbʉlaga ka kanisa. Kakya gɔnɨ kahʉkana
kanisa, wava abɛ mʉtʉ nɨnɔ kamibigʉ Kunzi na mʉgya manyɛ abɛ ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza.
18 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, masɨ nɨmɔ makandaga ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, ɓakandaga
ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ. Na masɨ nɨmɔ makʉlaga ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ, ɓakʉlaga ndɛkɛ
kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛgɛyɔ.
19 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ ɓatʉ ɓaɓa luga kunu ka ɔɓɨlɨ ɓukononini
kakʉnga lasɨ, Baba nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ʉpátʉ luki li nɨlɔ.
20 A ɓɛyɔ, pa nɨyɔ ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓomumukoni mino ko lino kamɨ, ɨmɨ, na wa
luga kaɓʉ.»

Bɨbʉ ka mʉgya-ligubo nɨnɔ akya ndɨ kapɨlya

21 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akpʉɗa ndɨ Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kika nɨ mika-
mama egyilyini ɓʉnyɛ, nakwanana kapɨlya kadwɛ nganga yɨnga? Kadwɛ nganga maɗɨya
na ɨka?»
22 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ambɛ, kɛgʉ asɨ kadwɛ nganga maɗɨya na ɨka
aka. Luki limoti, nganga ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka nganga maɗɨya na ɨka.
23 Kinili, likingyosi la Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngama ɓemoti,
nɨnɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓosunzu kakɨ ɓaɓɨkyɨ ɨsaɓʉ ya ɓoluɓu kaɓʉ.
24 Ngbingo yi nɨnɔ apʉnga ndɨ mino kaumuusogo, ɓadulyoku ndɨ na ɓemoti nɨnɔ a
ndɨ no luɓu wo ɓuyi ɓakpʉ kʉgbɛ.

18:16 18:16 Wanda ka Yigilya 19:15.

25 Mʉgya-ligubo yi nɨnɔ kɛgʉ ndɨ no pisi yɨkalya luɓu yi nɨnɔ. Mombukwana-dakɨ
akpamya ndɨ ɓɛ ɓagabɨ, pa imoti na mukakɨ, ɓomikakɨ na makpʉmʉka kakɨ masɨ, kadwɛ
kʉ kwa kʉ igiso mino luɓu kakɨ.
26 Musunzu yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa ka mombukwana-dakɨ, aɓɨkya ɓɛ:
‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka! Nakalyatʉ luɓu kakʉ wasɨ.›
27 Mombukwana-dakɨ akwilya ndɨ kumbu. Asa luɓu yi nɨnɔ, akpamya ndɨ ɓɛ aga.
28 Ngbingo yi nɨnɔ opupa ndɨ mino, ɓabangana na dakɨ mʉgya-ligubo. Dakɨ mʉgya-
ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no luɓu kakɨ mʉkɛɗɛ wa ɓambuma mɨya. Kʉwa wa, agwi ndɨ,
ambɨmbɨta ko singasʉ ɓɨmbɨtɨtɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨkalya makpʉmʉka kamɨ!›
29 Dakɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ. Aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨpɨlyanɔ ɓaka!
Nakalyatʉ makpʉmʉka kakʉ.›
30 Luki limoti, akya ndɨ. Aga kamokyisiso dakɨ nɨnɔ ka ndaɓʉ ya bɔlɔkɔ, kadwɛ ko
ngbingo nɨnɔ akalya ndɛkɛ mino luɓu yi nɨnɔ.
31 Ngbingo yi nɨnɔ ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo ɓɨna ndɨ mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ
kʉgbɛ, ɓaga katʉmbʉlyaga mombukwana-daɓʉ masɨ nɨmɔ akɨtanaga ndɨ.
32 Kʉwa wa, mombukwana-daɓʉ amaka ndɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ:
‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ! Ngbingo yi nɨnɔ wɨtatanaga ndɨ mino na ɨmɨ ɓɛ nʉpɨlyɨ luɓu
kakʉ, nʉpɨlyatʉ ndɨ ka masɨ.
33 Ɨwɛ, wakakwananɨgʉ ɓi kapɨlya dakʉ mʉgya-ligubo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ nʉpɨlya
ndɨ mino?›
34 Lɨmbɛngɨ akandɨkanaga kʉwa ndɨ mombukwana-dakɨ ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ. Asʉta ndɨ alʉkʉ
nɔ ɓɛ ɓagyagyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ akalya ndɛkɛ mino makpʉmʉka kakɨ masɨ.»
35 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Baba nɨnɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉgya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ, kika
nɨ ɓemoti kunu kɛgʉ kapɨlya mamakɨ na lɨmbɛngɨ kakɨ lasɨ.»

19

Mʉtʉʉ ka Yeso ko bulya yiɓuna ndʉwa
(Malikɔ 10:1-12)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kaɓɨkyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ, atʉkya ka
Galilaya, ɨnda kʉwa ndɨ ka Yudɛa kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ.
2 Ɓambaza ɓudingi ka ɓambanzʉ ɓaɓyɛ ndɨ. Kʉ ɓɛyɔ, uhukuso nɨɓɔ ɓa ndɨ na
ɓokoloɓu.
3 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ kaɓɔɓɔ, ɓamuusa ɓɛ: «Ambɛ,
mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ mʉlʉkʉ kasikisa mukakɨ ko bulya ɓʉnyɛ ɓasɨ?»
4 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makanotongulogigʉ ndɛkɛ iɓunu ɓɛ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ ‹Kunzi agya ndɨ mʉlʉkʉ na muko?›
5 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na amakɨ. Ɓavanana
na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨɨta kʉwa nzʉyɨ yimoti.›
6 Kʉwa wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyɨ yimoti. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ
kogbonosonitɔgʉ nɨlɔ Kunzi omotoni.»
7 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ Musa akpamya ndɨ ɓɛ mʉlʉkʉ
akwanana kapá mukakɨ balʉwa muɓuna ndʉwa kambwa kasikiso?»
8 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Musa amʉkpamya ndɨ kausikiso ɓoko kunu ɓɛyɔ ko bulya
ɓʉpʉ ɓa mambɛngɨ kunu. Luki limoti, ka mʉpʉnganagɨ kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ.
9 Nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ asikisini mukakɨ, kiki nɨ agwini na mʉlʉkʉ
aka, ava wagɔgɔ, mʉlʉkʉ yi nɨnɔ ogyini ɓɨlya.»
10 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ mʉtʉʉ a ɓɛyɔ kʉgʉ ka mʉlʉkʉ
na mukakɨ, kɛgʉ nɛkɨ ɓɨnza kavanana!»
11 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakakwananɨgʉ kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨma.
Kiki nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
12 Kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakavananagɨgʉ, kyɛ ɓɨɓʉkʉta gɔngʉ
ɓɨbɔbɔbɔ. Ɓagɔgɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓɔ ɓʉgya ndɨ ɓɛ ɓakoɓukutonitɔgʉ ɨɓʉ. Na ɓagɔgɔ
nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ kavanana ko bulya ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Nɨnɔ akwanana
kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨma ʉkana.»

Yeso uɗukilyini ɓomiki ɓʉɓʉnga
(Malikɔ 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ, ʉlʉmbɨlya.
Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓʉnyakɨlya ndɨ.

19:4 19:4 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:27. **19:5 19:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

14 Yeso ʉɓiki̱ya kʉwa ndi̱ ɓaɓiɓya kaki̱ ɓɛ: «Husoni ɓomiki ɓoduku kʉnʉ no mino!
Makupokyonitɔgʉ, kyɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa li̱syɛ a ko bulya ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa abɛ
iɓʉ.»
15 Kʉwa wa, Yeso ubisilya ndi̱ ɓomiki ɓi niɓɔ maɓɔkʉ. Kumbuso yi, atʉkya ndi̱ wa.

Mʉwanza ɓemoti wa li̱ngama ɓakanzi̱na na Yeso
(Mali̱kɔ 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Kʉwa wa, alʉkʉ ɓemoti adulyoku ndi̱ Yeso, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo, ɓʉnza tino
ɓɔ nakwanana kagya, kyɛ ninisoni na ɔɓi̱li̱ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
17 Yeso asikisya ndi̱ ɓɛ: «Ko bulya i̱ki̱ yɔ wo mino kemuusa kʉgʉ wa ɓʉnza? A ɓɛyɔ,
mʉtʉ ɓemoti aka nɔ a wanza! Wakapa kogulya ka ɔɓi̱li̱ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓyɛgɛ
mʉtʉʉ.»
18 Mʉwanza nɔ amuusa kʉwa ndi̱ Yeso ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino?»
Yeso asikisya ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakogyonitɔ ɓi̱lya, wakiɓonitɔgʉ,
wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ li̱kpʉmʉka.
19 Mʉɓanga abakʉ na amakʉ, wapa mamakʉ mʉɗɔngɔni̱ ɓɛyɔ wi̱pago mino i̱wɛ
mombukwana-dakʉ.»
20 Alʉkʉ nɔ aɓi̱kya ndi̱ ɓɛ: «Nagyaga mʉtʉʉ mi ni̱mɔ masi̱. I̱ki̱ ɓata yɔ etigolyi?»
21 Yeso aɓi̱kya kʉwa ndi̱ ɓɛ: «Wakapa kaika mʉtʉ wanza, waga, wagaba makpʉmʉka
ni̱mɔ wa nomu masi̱. Ɓuyi ɓi ʉgbanani̱lyaga ɓatʉ ɓa yangya. Kʉwa wa, winisana ndɛkɛ
na li̱ngama kʉgʉ wa li̱syɛ. Kumbuso yi doku, wɛɓyoku.»
22 Ni̱yɔ alʉkʉ nɔ ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndi̱ wa ni̱ analya kumbu kyɛ a ndi̱ na li̱ngama
lidingi.
23 Kʉwa wa, Yeso ʉɓi̱kya ndi̱ ɓaɓiɓya kaki̱ ɓɛ: «A li̱ngʉnʉ, nakamʉɓi̱kya ambɛ: ‹A
yapʉpʉ ka mʉtʉ wa mukumbo kogulya ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa li̱syɛ!›
24 Nakamʉɓi̱kya ɓata ambɛ: ‹A yapʉpʉ ka ngamia kaki̱tanaga ka ngala ya mʉsaɗa.
Luki limoti, a ɓata yapʉpʉ kʉgbɛ mʉtʉ wa li̱ngama kogulya ka ɓʉngama ko Kunzi!›»
25 Ngbingo yi ni̱nɔ ɓaɓiɓya ɓʉkana ndi̱ mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndi̱ kʉgbɛ. Ɓimuusa
kʉwa ndi̱ ɓɛ: «Wani̱ sɛ kʉwa nɔ akwanana kainisana na muhukuso?»
26 Yeso ʉnda ndi̱ ɓizumuuu, ʉɓi̱kya ɓɛ: «Luki ni̱lɔ ɓambanzʉ ɓakakwanani̱gʉ kagya
gʉtʉgʉ iki yi aka, Kunzi agyatʉ i̱yi̱.»
27 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓi̱kya ndi̱ ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndi̱ masi̱, tapʉnga kaʉɓiɓya. Tinisana
kʉwa ndɛkɛ iɓusu na i̱ki̱?»
28 Yeso usikisya ndi̱ ɓɛ: «A li̱ngʉnʉ, nakamʉɓi̱kya iɓunu ni̱ɓɔ mɛɓi̱ɓya amɓɛ: ka
ɔɓi̱li̱ wambi̱ya, wa Mika-mʉmbanzʉ i̱ka ndɛkɛ mino ka ɓuliki kaki̱ ɓa i̱bi̱ba, iɓunu mika
ndɛkɛ gɔni̱ ɓakikonono ka moliki tɛkɛɓɛ na maɓa kosombisa mababa tɛkɛɓɛ na maɓa
ka Ɓezaleli.
29 Mʉmbanzʉ wasi̱ kasa ndi̱ ɓandaɓʉ kaki̱, ʉsa ɓamamaki̱, asa abaki̱, ikani̱ amaki̱, ʉsa
ɓomikaki̱ ikani̱ ɓotiko kaki̱ ko bulya kami̱, inisanatʉ ndɛkɛ ɓata na masi̱ ni̱mɔ nganga
mi̱ya imoti kaki̱taga. Inisana gɔni̱ na ɔɓi̱li̱ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
30 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi niɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na niɓɔ ɓudingi
ɓa kumbuso ɓika kʉwa ndɛkɛ kambwa.»

20

Yeso akapá likingyosi ko bulya mʉkalya ka ɓagya-ligubo

1 «Takwanana kokingyasa Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa li̱syɛ na mombukwono tiko ni̱nɔ
opupa ndi̱ kunzi na ɓʉsɔɓi̱ ɓiɓo. Opupa ndi̱ ɓɛyɔ, kaʉki̱sa ɓagya-ligubo ɓo tiko kaki̱ ya
muzabibu.
2 Ʉkanana ndi̱ na ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ akalyaga ɓanʉ mʉmbanzʉ yi̱kaka-yi̱kaka
ambuma ɓemoti ka li̱syɛ. Kumbuso yi, ʉti̱ka ndi̱ ko tiko kaki̱.
3 Ni̱yɔ i̱tʉlyana saa tatʉ, opupo ɓata ndi̱ kunzi. Ʉmi̱na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakamanana
payaya aka ka pa yangba.
4 Ʉɓi̱kya ndi̱ ɓɛ: ‹Windoni gɔni̱ iɓunu kagya ligubo ko tiko kami̱. Napá ɓanʉ
mʉmbanzʉ yi̱kaka-yi̱kaka mʉkalya ni̱mɔ okwononi.›
5 Kʉwa wa, ɓaga ndi̱.
Mombukwono tiko opupa ɓata ndi̱ kunzi na mʉsi̱katʉ, kumbuso yi na saa tisa, anagya
asi̱ mʉɗɔngɔni̱ aka.
6 Ɓuwobi kadwɛ ɓʉgɔgɔ, opupa ɓata ndi̱ kunzi. Ʉmi̱na ɓata ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakamanana
ka pa yangba wa. Umuusa ndi̱ ɓɛ: ‹Ko bulya i̱ki̱ yɔ molipyogi mino ɓakamanana aka
ɓɛnɛ?›

19:19 19:19 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

7 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ atiwonyi pa ya ligubo.› Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Windoni gɔnɨ iɓunu kagya ligubo ko tika kamɨ ya muzabibu.›
8 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, mombukwono tiko yi nɨyɔ aɓɨkya ndɨ kapita kakɨ ɓɛ: ‹Hʉmaka ɓagya-ligubo, wapá mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka mʉkalya kakɨ. Wapʉnga na nɨnɔ osiliku ka muliɓo, wopipilo na nɨnɔ wa mambwa.›
9 Ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓapʉnga ndɨ ligubo na ɓʉgɔgɔ, ɓodoku ndɨ. Ɓapá mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti.
10 Nɨɓɔ ɓodoku ndɨ ka ligubo na ɓʉsɔɓɨ, ɓisisiloku ndɨ. Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓʉpátʉ ɓuyi kakɨtaga. Luki limoti, ɓapá gɔnɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ambuma ɓemoti aka.
11 Nɨyɔ ɓavago mina mʉkalya kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kanzɨnzɨnya mombukwono tiko.
12 Ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓatʉ nɨɓɔ ɓosiliku ka muliɓo ɓogyi ligubo ka saa imoti aka! Ukolyi mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu nɨɓɔ tolipyogi nɨ mɔnɨ anatɨlya ka ligubo lapʉ kʉgbɛ.›
13 Luki limoti, mombukwono tiko yi nɨyɔ asikisya ndɨ ɓemoti ka ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓɛ: ‹Yɛ wai, nakuɓiɓigʉ ɨmɨ! A ɓɛyɔ, tukononi ɓi ambɛ nika kaʉkalya na ambuma ɓemoti ka lɨsyɛ!
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, va mʉkalya kakʉ, watʉkya ko misa kamɨ. Ɨmɨ nɔ noboilyi kakalya mʉtʉ wa muliɓo mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ.
15 Ambɛ, nakokwononigʉ kagya na mukumbo kamɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nopo mino? Ikanɨ wa na ɨmɨ no miso mopi kyɛ na na yɨgya yanza?›»
16 Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakumbuso ɓika ndɛkɛ ɓamambwa, na nɨɓɔ ɓamambwa ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓakumbuso.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa ɓɛ okwatʉ, opupa ka mbʉkʉ
(Malikɔ 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina kaɗaka ka Yelusalɛma, ɨtɛ ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɨkɛɗɛ. Ʉɓɨkya ɓɛ:
18 «Hukononi! Mbɨya wanʉ, takaɗaka ka Yelusalɛma. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉtatʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɓaɓɨkya ɓanʉ ɓɛ ɓamwɨ.
19 Kumbuso yi, ɓasʉta ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Ɨɓʉ, ɓatɨba ɓanʉ ɓɨkyaaa, ɓatɨna pimbo, ɓabangɨlaga ka mʉsalaba. Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»

Ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓakakɨsa ɓʉngama
(Malikɔ 10:35-45)

20 Kʉwa wa, muka Zɛbɛdayɔ pa imoti na ɓomikakɨ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso. Ɨyɨ mama nɔ oɓuna ndɨ moli kambwa ka Yeso kakʉnga luki limoti.
21 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɨkɨ?» Ɨyɨ aka ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ wika ɓanʉ mino ka Ɓʉngama kakʉ, hʉɓɨkyanɔ ɓaka ikanɨ ɓomikamɨ ɓaɓa ɓi nɨɓana ɓikatʉ ɓemoti ka kumbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ ka kulekuke.»
22 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ makɛkʉnga. Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso nɨnɔ namwo ɓanʉ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo, takwananatʉ.»
23 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨnɔ. Luki limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikisa mʉmbanzʉ ka kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ wa kulekuke kamɨ, kɛgʉ liguba kamɨ. Ɓapa nɨɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ Baba uɓungusilyaga ndɨ.»
24 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana ndɨ mina mongoni mi nɨmɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ na yɨgya ka ɓomika Zɛbɛdayɔ.
25 Kʉwa wa, Yeso ʉmaka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mibagatʉ ɓɛ ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ. Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓʉɗɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓinvɨ.
26 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ luga kunu. Nɨnɔ akapa kaika mʉtʉ mudingi luga kunu, okwononi iki mʉgya-ligubo kunu.
27 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu kunu.
28 Kinili, gʉtʉgʉ Mika-mʉmbanzʉ aka kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɨ kaugugubya ɓambanzʉ, kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.»

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓaɓa ɓokoloɓu ya mamɔmɔ
(Malikɔ 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mina katʉkya ka gʉɗʉ wa Yeliko, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaʉɓɨɓya ɓingbooo.

30 Na ka kpɔlɔ wo pisi, ɓatʉ ɓaɓa ɓo koloɓu ya mamɔmɔ ɓa ndɨ ɓakikaga wa. Nɨyɔ
ɓʉkana ɓɛ Yeso nɔ akakɨtaga, ɓakʉgwaga ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama
Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
31 Nɨyɔ ambaza ka ɓambanzʉ ʉkana mino ɓɛyɔ, ʉnyakɨlya ndɨ ɓɨnyaka-nyaka ɓɛ
ɓadakɨ. Luki limoti, ɓapamɨkanaga ɓata ndɨ ɓɛ: «Hiii Mombukwono-dosu, Mika ngama
Daudi! Tikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
32 Yeso amaga ndɨ, ʉmaka, umuusa ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉgyilyɨ ɨkɨ?»
33 Ɨɓʉ aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takapa ɓɛ miso atihukwikoni.»
34 Yeso ukwilya ndɨ kumbu, ʉvɨlaga miso. Wa aka wa, miso uhukwikana ndɨ. Kʉwa
wa, ɓaɓyɛ ndɨ Yeso.

21

Yeso akogulya ka Yelusalɛma
(Malikɔ 11:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ mina ɓuwobi kadwɛ ka
Yelusalɛma, ɓosila ndɨ ka Bɛtɛfagɨ, misa ya Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka
ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa kambwa,
2 ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmɔ a kambwa kunu ma, matakanya omoyi wa
punda ɓemoti no mikakɨ ɓʉkandɨla. Hukulogoni, modoku na ɨɓʉ kʉnʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamumuuso lɨkpʉmʉka ko bulya ɓapunda ɓi nɨɓɔ, masikisya ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.› Wa aka wa, mʉtʉ yi nɨnɔ amʉsɨlyatʉ.»
4 Nɨlɔ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɨtʉlyanɨ mʉnzɨna nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ
ɓɛ:
5 «Huɓikyoni ɓatʉ ɓa Siona ɓɛ:
‹Winoni, ngama kunu akamudulyoku,
mutumo na yisiso, kʉgʉ wa omoyi wa punda,
na kʉgʉ wa mʉwanza wa mikya punda, mika omoyi wa punda.›»
6 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga ndɨ, ɓagya ɓɛyɔ aka yɔ Yeso ʉkpamya ndɨ mino.
7 Ɓodoku ndɨ na omoyi wa punda nɨnɔ no mikakɨ. Ɓumolosaga ndɨ na ɓotu, Yeso ika
ndɨ kʉgʉ yi.
8 Ɓambanzʉ ɓudingi ka ambaza ɓa ndɨ koolosaga ɓotu kaɓʉ ko pisi. Ɓagɔgɔ ɓa ndɨ
kakɔgɔ mangʉ ma masɨsɨ, ɓanolosaga ɓɛgɛyɔ.
9 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓa ndɨ
kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Ɨɓɨba ko Mika ngama Daudi!
Kunzi aɗukilyi nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga!
Ɨɓɨba ko Kunzi kʉgʉ kʉgbɛ!»
10 Nɨyɔ Yeso ingya kʉwa ndɨ mino ka Yelusalɛma, gʉɗʉ wasɨ ogulya ndɨ ka ɓukpwuku-
kpwuku ɓudingi. Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kaimuuso ɓɛ: «Wanɨ pɨyɛ mʉ?»
11 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ɓambaza ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Yeso nɔ. A mugyalandʉ ka
gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, ka Galilaya.»

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Malikɔ 11:15-19; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

12 Yeso ogulya ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, ukpumya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaɨgagaɓya, na nɨɓɔ ɓa ndɨ koluwo. Ugbukumisaga ndɨ ɓamɨza ka ɓogomosyana ɓuyi.
Umisya ɓokiti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉgaba ɓonzuwo.
13 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ɓɛ: ‹Ɓalɨkyaga ndɛkɛ ndaɓʉ kamɨ ɓɛ ndaɓʉ ya malʉmba.›
Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kisʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
14 Kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓatʉ ɓo koloɓu ɓaya mamɔmɔ na ɓatʉ ɓa mʉdɨlɨ ɓasilyoku
ndɨ Yeso. Ɨyɨ, uhukusa ndɨ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso agya ndɨ mina ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu, na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓɨna ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga li nɨlɔ. Ɓʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓomiki ɓa ndɨ mino
kapamɨkanaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛ: «Ɨɓɨba ko Mika ngama Daudi!»
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ utulisa ndɨ ɓangama ɓi nɨɓɔ mambɛngɨ kʉgbɛ.
16 Kʉwa wa, ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Watʉ kaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓomiki nɨɓana
ɓakaɓɨkya?»
Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo. Ambɛ makanotongulogigʉ mbɛyɨ ndɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino
ka Moɓiso Motu ɓɛ:

21:5 21:5 Wanda ka Zakalia 9:9. **21:9 21:9** Wanda ka Mambʉ 118:25-26. **21:13 21:13** Wanda ka Isaya 56:7. **21:13 21:13** Wanda ka Yelemia 7:11.

‹Pisi ka nɔkʉ ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ na ka niɓɔ ɓawɛsɛ,
ɓimbilaga ibiba kakʉ.› »
17 Kumbuso yi, Yeso ʉsa ndi. Opupa ka Yelusalɛma, inda ndi kasyɛ ka Betania.

Yeso ogbongini sibʉkʉsɔ nisɔ kapágigʉ ndi bumo
(Malikɔ 11:12-14, 20-24)

18 Na ɓʉsɔɓi ɓa ɓʉgala ɓi, ko ngbingo ninɔ Yeso a ndi mino kaigoku ka Yelusalɛma, imʉkana ndi nza.
19 Ka kpɔlɔ wo pisi, ina ndi sibʉkʉsɔ simoti, akpʉɗa. Luki limoti, atakanya ndi asi mapakʉ aka ni kɛgʉ no bumo kʉgʉ yi. Kʉwa wa, agbanga ndi sibʉkʉsɔ si nisɔ ɓɛ: «Katʉkya na lisyɛ li nili, wakaɓʉkʉtigʉ ndɛkɛ ɓata bumo kadwɛ ka muliɓo!» Wa aka wa, sibʉkʉsɔ si nisɔ okwa ndi.
20 Niyɔ ɓaɓiɓya ka Yeso ɓina ndi mina ɓɛyɔ, ɓombombaya ndi kʉgbɛ. Ɓamuusa kʉwa ndi ɓɛ: «Igyonosi piyɛ ɓʉni sibʉkʉsɔ si nisi kokwo ko ngbinga ɓemoti aka ɓɛnɛ?»
21 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kika ni ma na baya, ni makɛgʉ na ɓotumo, iɓunu makwanano ɓi kagya aka mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ nogyi mina ka sibʉkʉsɔ si nisi. Luki limoti, gʉtʉgʉ ngʉpa yi niyi, maɓikyatʉ ɓi ɓɛ: ‹Mukuko, widĩkitoku ko liɓa lidingi.› Ko ngbingo ɓemoti aka igyonoso ɓi ɓɛyɔ.
22 Kika ni ma na baya, yasi niyɔ makʉnga, Kunzi amʉpátʉ.»

Wani nɔ apá Yeso ngu?
(Malikɔ 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yeso ingya ndi ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi ninɔ a ndi mino kaɓikyaga Mongoni Manza, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓodoku ndi kamuusa ɓɛ: «Masi nimana wakagya ma, wakagya no ngu tino? Wani nɔ ʉpá ndi ngu yi niyɔ?»
24 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Na imi, nakamumuusa likpʉmʉka limoti aka. Makesikisyo, namʉtʉmbʉlyaga kʉwa ɓɛ nakagya no ngu ka wani.
25 Yɛki a ɓɛyɔ! Iɓatiso ka Yuani apʉnya yani? Kʉgʉ wa lisyɛ ikani ka ɓambanzʉ?»
Kʉwa wa, ɓapʉnga ndi kainzinzinya luga kaɓʉ, ɓanaɓikya ɓɛ: «Takosikisya ɓɛ apʉnya kʉgʉ wa lisyɛ, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Yɛki a ɓɛyɔ! Ko bulya iki yɔ makaɓinikyanagʉ ndi likpʉmʉka kaki?›
26 Takosikisya amɓɛ ka ɓambanzʉ, taɓangatʉ ɓi ambaza ka ɓambanzʉ ɓi niɓa. A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi ɓibagatʉ ndi ɓɛ Yuani a ndi mugyalandʉ.»
27 Kʉwa wa, ɓasikisya ndi Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Iyi aka gɔni na iɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ imi aka, nakamʉtʉmbʉlyigʉ gɔni ikani nagyaga makpʉmʉka mi nimɔ no ngu ka wani.»

Lizuni ka ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa

28 Yeso aɓikya ndi ɓata ɓɛ: «Iɓunu makaina ɓʉni ko bulya lizuni li nili? A ndi na alʉkʉ ɓemoti ninɔ a ndi na ɓomiki ɓaɓa. Alʉkʉ yi ninɔ aɓikya ndi mikaki wa mambwa ɓɛ: ‹Mikami! Na lisyɛ li nili waga kagya ligubo ko tika ya muzabibu.›
29 Iyi aka ɓɛ: ‹Nakopagʉ!› Luki limoti, kumbuso yi oyikosa ndi tamanaga kaki, inda ndi kagya ligubo.
30 Alʉkʉ nɔ aɓikya ndi mikaki wagɔgɔ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aɓikya ndi mino ninɔ wa mambwa. Iyi, asikisya ndi ɓɛ: ‹Iyo ba, nagatʉ!› Luki limoti, ni kogagʉ.
31 Yɛki a ɓɛyɔ! Luga ka ɓomiki ɓaɓa ɓi niɓɔ, wani nɔ agya ndi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ abaɓʉ a ndi mino kapa?» Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ninɔ wa mambwa.»
Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓaɗanda ɓɔ ɓogulyo ndɛkɛ kambwa kunu ka Ɓʉngama ko Kunzi.
32 A ɓɛyɔ, Yuani odoku ndi ku kunu kamʉwanya pisi ya ɓungbingbili, iɓunu makabailyagʉ ndi. Luki limoti, ɓandɔmbɛ na ɓaɗanda, ɓabailyatʉ ndi. Gʉtʉgʉ ko ngbingo yi ninɔ mina ndi mino makpʉmʉka mi nimɔ, makopupagʉ ndi ka ɓʉnyɛ kunu ɓɛ mabailyi.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗĩya
(Malikɔ 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Yeso ʉɓikya ndi ɓata ɓɛ: «Hukononi lizuni lagɔgɔ. A ndi na mʉtʉ ɓemoti ninɔ akʉna ndi tiko ya muzabibu, okungula ndi, akpɔ ndi liɓyɛ liʉta bumo yi, opika ndi na mʉnala manda ko bulya ka ɓoɓuɓulyo. Kumbuso yi, ʉkanana ndi na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi niyɔ, akpakyana ndi.
34 Niyɔ ngbinga mubuulya masɔlɔ itʉlyana ndi, ʉtika ɓagya-ligubo kaki kʉ ka ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kaki.

21:16 21:16 Wanda ka Mambʉ 8:3.

35 Luki limoti, ɓadima-ɓotiko ɓi niɓɔ ɓugwi ndi ɓagya-ligubo kaki. Ɓalya ndi ɓemoti
na bʉma ɓisʉsʉsʉ. Ɓamwɔ wagɔgɔ, ɓayipaga ndi wagɔgɔ ɓata na matamʉ kadwɛ kʉ
kwa kʉ ɓadikisa ndi mino.
36 Kʉwa wa, ʉtika ɓata ndi ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ. Ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓudingi
kaʉkitaga niɓɔ a ndi ni utikini kambwa. Luki limoti, ɓadima-ɓotiko ɓʉgyagya ndi ɓagya-
ligubo ɓi niɓɔ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓʉgya ndi mino niɓɔ ɓa mambwa.
37 Ka muliɓo, atika ndi mikaki ɓikpɛ, anasima ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
38 Luki limoti, niyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi niyɔ ɓamina kodoku, ɓaɓikyana luga kaɓʉ
ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi ninɔ alya ndɛkɛ lisima nimʉ! Donuku, tamwini, iɓusu kʉwa ɓɔ totigoli na
lisimo kaki.›
39 Kʉwa wa, ɓagwi ndi, ɓambimba kunzi wo tiko, ɓamwɔ kʉ ɓɛyɔ.»
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ mombukwono tiko igoku ndɛkɛ
mino, ʉgya ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓʉ?»
41 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono tiko ulumwisaga ni kɛgʉ no nzonzi, ʉpá kʉwa
ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi niyɔ niɓɔ ɓiko ɓanapága masɔlɔ ko ngbingo ninɔ okwononi.»
42 Kʉwa wa, Yeso ʉɓikya ndi ɓata ɓɛ: «Makanotongulogigʉ mbɛyi ndi ka Moɓiso
Motu kʉ ikpikaga mino ɓɛ:
‹Litalʉ nilɔ ɓopipiko ɓakya ndi,
ilu lɔ iita kʉwa la angba.
Mombukwono-dosu nɔ agya ndi ɓɛyɔ.
Ku kusu, a likpʉmʉka limbanga.›
43 Yɛki a ɓɛyɔ, nakamʉɓikya ɓata ambɛ: ɓamʉkʉpyatʉ iɓunu ɓʉngama ko Kunzi, ɓʉpá
ɓatʉ niɓɔ ɓika kaɓʉkʉta bumo yi. [
44 Mʉtʉ wasi ninɔ ogwa kʉgʉ wa litalʉ li nilɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓisɛkɛ-sɛkɛ, na mʉtʉ yi
ninɔ litalʉ li nilɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉtikana ndɛkɛ ɓisɛkɛ-sɛkɛ.]»
45 Niyɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉkana bɛyɔ, ɓiba ndi ɓɛ a ndi kaɓikya ko bulya
kaɓʉ.
46 Ɓakisa kʉwa ndi pisi kagwi, luki limoti, ɓaɓanga ɓambaza ka ɓambanzʉ kyɛ
ɓambaza ɓi niɓɔ ɓibagatʉ ndi ɓɛ Yeso a mugyalandʉ aka.

22

Lizuni ko bulyo dumo wo vononi
(Luka 14:15-24)

1 Yeso idukulaga ndi kaʉnzinilya ɓata ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ na mozuni,
ʉɓikya ndi ɓɛ:
2 «Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lisyɛ a mʉɗɔngɔni abɛ ngama ɓemoti ninɔ alyisisya ndi
mikaki mʉlʉkʉ yi dumo mudingi mʉvanana.
3 Ngama yi ninɔ ʉtika ndi ɓagya-ligubo kaki kaumokoku ɓatʉ niɓɔ ɓutikisya ndi ko
dumo. Luki limoti, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakya ndi kodoku.
4 Kʉwa wa, ʉtika ndi ɓata ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ, ʉɓikya ɓɛ: ‹Windoni kaʉɓikya ɓatʉ
niɓɔ nutikisyi ɓi ɓɛ: Mbiya wanʉ, malili a kʉwa muɓyo! Numwisisini ɓi ɓangɔmbɛ na
ɓanyama kami ɓagɔgɔ ɓanvʉɗʉ-nvʉɗʉ. Masi a makitʉlya, doniku ko dumo wo vononi!›
5 Luki limoti, yalikya yi niyɔ kudwisagʉ ndi pɔ gʉtʉgʉ limbɛngi aka. Ɓemoti imagalya
ndi iyi ko tiko kaki na wagɔgɔ inda ndi kagaba makpʉmʉka kaki.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓugwi ndi ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ, ɓʉlya ndi ɓisʉsʉsʉ, ɓʉmwɔgɔ.
7 Limbɛngi akandikanaga ndi ngama yi ninɔ ɓisʉlʉ-sʉlʉ. Ʉtika kʉwa ndi ɓasʉda kaki
kaulumwisogo ɓatʉ ɓanyɛ ɓi niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndi ɓagya-ligubo kaki na kabʉsya gʉɗʉ yi
ninɔ.
8 Kumbuso yi, ʉɓikya ndi ɓagya-ligubo kaki ɓɛ: ‹Malili mo dumo oɓyini ɓi. Luki
limoti, ɓatʉ niɓɔ nutikisyi ɓi ɓakokwononigʉ kodoku.
9 Yɛki a ɓɛyɔ, syoni mʉ ma sɛngi. Huɓikyoni ɓatʉ ɓasi niɓɔ mabangana na iɓʉ ɓɛ
ɓoduku ko dumo wo vononi.›
10 Ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ ɓosya ndi pisi. Ɓʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ndi kabangana
na iɓʉ iki ɓatʉ ɓanyɛ ikani ɓanza. Ɓodoku kʉwa ndi na iɓʉ, ndaɓʉ yo dumo otuma
ndi ɓiɗɛ.
11 Niyɔ ngama yi ninɔ ogulya ndi ka ndaɓʉ kyɛ ʉmini ɓobiko, amina ndi mʉtʉ ɓemoti
ninɔ kimokisyagʉ ndi ɓotu ɓayo dumo.
12 Amuusa ndi ɓɛ: ‹Yɛ wai! A ɓʉni wingyiku mino kʉnʉ, ni wakimokisyigʉ ɓotu ɓayo
dumo?› Luki limoti, alʉkʉ nɔ adaka ndi iyi ɓiwo.

21:42 21:42 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

13 Kʉwa wa, ngama yi nɨnɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Mukondoni alʉkʉ yi nɨmʉ magʉ na maɓɔkʉ, mambimba kunzi ko biti! Kʉ ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ kaigomisogo na kaɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.›»
14 Kumbuso yi, Yeso omosisyoku ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmakaga ɓa ɓakpʉ, luki limoti nɨɓɔ ɓʉpʉnaga ɓa ɓakɛɗɛ.»

Ɓafalisayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulya yɨkalya manzanza
(Malɨkɔ 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ kagyɨlya Yeso dikidî, ɓalɨka ndɨ ɓɛ igwinoni pisi ka mʉnzɨna kakɨ.
16 Kʉwa wa, ɓatikilyoku ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ pa imoti na ɓatʉ ɓa liɗu ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Takaiba ɓɛ wa mʉtʉ walingʉnʉ, wowonisilogo na ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apago mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu iki. Wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kyɛ wakʉndagɨgʉ gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ.
17 Tɨɓɨkya nɛkɨ mʉtamanagɨ kakʉ: Ambɛ, takwananatʉ kakalya ikanɨ takokolyonitɔgʉ manzanza ka Ngama Kaizalɨ?»
18 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ yanyɛ. Usikisya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mina kakɨsa kɛɓɔ?
19 Iwonyoni ɓuyi nɨɓɔ makalyaga na iɓu manzanza.»
Ɓapá kʉwa ndɨ ambuma ɓemoti.
20 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu no lino li nɨlɨ, a la ka wanɨ?»
21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizalɨ.»
Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mupóni nɛkɨ Kaizalɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko Kunzi.»
22 Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓasa ndɨ wa, ɓaga.

Ɓasadukayɔ ɓakamuusa Yeso ko bulyo pupo ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ aka lɔ, Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndɨ Yeso. (Ɨɓʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda kopupogigʉ ka ɓambʉkʉ.) Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ:
24 «Muwonisilo! Musa aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kika nɨ mʉmbanzʉ okwini, asa mukakɨ nɨ koɓukuti na ɨyɨ, akwanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtilyagɨ yaa-dakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›
25 Wɨna sɛ, luga kusu a ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ. Asɨlya kʉwa ndɨ syononoga kakɨ woko yi nɨnɔ.
26 Syononoga kakɨ yi nɨnɔ okwa ndɨ gɔnɨ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa, kadwɛ ka nɨnɔ wa maɗɨya na ɨka.
27 Kumbuso ɨɓʉ ɓasɨ kolumwogo, muko yi nɨnɔ ʉɓyɛ kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
28 Ka lɨsyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi nɨnɔ ika ndɛkɛ muka wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ maɗɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ kotombisyo Moɓiso Motu ikanɨ ngu ko Kunzi.
30 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ ɓakʉvigʉ ndɛkɛ ɓata ɓoko ikanɨ ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ!
31 Ko bulyo yipupa ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
32 ‹Ɨmɨ, na Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.› Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ, Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti, a Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ!»
33 Ɓambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mʉtɨwɨ mi nɨmɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Mʉtʉʉ nɨmɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya
(Malɨkɔ 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓʉkana ndɨ mina ɓɛ Yeso udokisini Ɓasadukayɔ, Ɓafalisayɔ ɓi nɨɓɔ ɓamʉmʉkana kʉwa ndɨ pa imoti.
35 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ɨbaga ndɨ mʉtʉʉ kʉgbɛ, akpuɗoku ndɨ Yeso kakɨsa kaɓɔɓɔ, amuusa ɓɛ:
36 «Muwonisilo! Kʉsɔ wa mʉtʉʉ masɨ, mʉtʉʉ tina mɔ okitogi magɔgɔ na ɨzangɨya kʉgbɛ?»

22:32 22:32 Wanda ko Pupo 3:6.

37 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «‹Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ na yimibo kakʉ yasɨ.›
38 Mʉtʉʉ ma ɨzangɨya kʉgbɛ na ma mambwa nɨmɔ.
39 Mʉtʉʉ ma mɨɓa a mʉɗɔngɔnɨ: ‹Mʉpa mamakʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpago mino ɨwɛ mombukwana-dakʉ yi.›
40 Mʉtʉʉ mɨɓa mi nɨmɔ a madʉlʉ ma masɨ nɨmɔ ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa na ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.»

Kilisito nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Malikɔ 12:35-37; Luka 20:41-44)

41 Ngbingo yi nɨnɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ mina ɓʉmʉmʉkana, Yeso umuusa ndɨ ɓɛ:
42 «Mʉtamanagɨ kunu a ɓʉnɨ kʉgʉ ka Kilisito? Opupa ndɨ ka lɨvananza ka wanɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «A miko-mika ngama Daudi.»
43 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, Daudi akwanana ndɨ lɨkɨ kamaka Kilisito ɓɛ Mombukwono-dosu? A ɓɛyɔ, Daudi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
44 ‹Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
Da wiki ka kumbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili kakʉ.›
45 Kika nɛkɨ nɨ Daudi akamaka Kilisito ɓɛ Mombukwono-dosu, ɨgyonosa kʉwa lɨkɨ ɓɛ iki ɓata miko-mikakɨ?»
46 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ kasikisya Yeso lɨkpʉmʉka. Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, kɛgʉ na mʉtʉ nɨnɔ ɨkpʉnda ndɨ ɓata ɓɛ amuusogi makpʉmʉka.

23

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ
(Malikɔ 12:38-40; Luka 11:39-44, 46-52; 20:45-47)

1 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓambaza ka ɓambanzʉ na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
2 «Ligubo ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ nɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ Mʉtʉʉ ka Musa.
3 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, humukononi, managya masɨ nɨmɔ ɓika kamʉtʉmbʉlyaga.
Luki limoti, makoɓyenitɔgʉ yɨgya kaɓʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ ɓamʉpága, kɛgʉ imu mɔ ɓagyaga.
4 Ɓʉkandɨlyaga ɓambanzʉ mokumbogi mutititi, yapʉpʉ kabɨnɨka, ɓubinikisa ka mambɨga. Luki limoti, ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓakavɨlɨgʉ pɔ gʉtʉgʉ na kpɛngbɛ aka kaubinikiso.
5 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓakagya, ɨkaga ko bulya kaiwonisa aka kambwa ka ɓambanzʉ. Ɓɨkpɨkɨlaga ɓapanga ɓaya ɓotu ka tʉndʉkʉtɔ ikanɨ ka makamba. Kʉgʉ yi, ɓokpikaga ndɨ mina gɛlɛ-gɛlɛ yimoti-yimoti ya Mongoni ko Kunzi. Ɓopundisaga ndɨ gɔnɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ ɓayɨndanda na malɛndɛ*.
6 Ko dumo, ɓapaga kaikonono ka ɓapa ɓaya ɨbɨba. Ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba kaɓʉ, ɓikononogo ka moliki ma kambwa.
7 Ɨɓʉ ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni, ɓanʉmaka ɓɛ: ‹Muwonisilo!›.
8 Luki limoti, iɓunu makoboilyonitɔgʉ lino la ‹Muwonisilo!›. A ɓɛyɔ, Muwonisilo kunu a ɓemoti aka. Na iɓunu ɓasɨ ma luki-limoti.
9 Makamokogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka ɔɓɨlɨ ɓɛ ‹Baba!›. A ɓɛyɔ, Obonu a ɓemoti aka nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
10 Makoboilyonitɔgʉ ɓɛ ɓamʉmakagɨ ɓɛ ‹Ngama!›. A ɓɛyɔ, Ngama kunu a ɓemoti aka nɨ Kilisito.
11 Mʉmbanzʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ luga kunu, akwanana ɓɛ iki mʉgya-ligubo kunu.
12 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Luki limoti, nɨnɔ isisogo, Kunzi abɨnɨkagatʉ.
13 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Makaʉdʉlyaga ɓambanzʉ pisi yigulyo ka ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Iɓunu ɓamombukwono-donu ɓi makɛgʉ kogulya kʉ ɓɛgɛyɔ na manʉkpɨngba gɔnɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapa ɓɛ ɓogulyi.

22:37 22:37 Wanda ka Yigilya 6:5. **22:39 22:39** Wanda ka Ɓalawi 19:18. **22:44 22:44** Wanda ka Mambʉ 110:1.

* **23:5 23:5** *malɛndɛ:* Ɓayuda ɓopundisaga ndɨ ɓamʉ ɓaya ɓalɔpɔ kaɓʉ, kowonisilo likingyosi ɓɛ Kunzi ʉpʉnogoni ndɨ.

[
14 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Mʉkʉpyaga ɓowoko mukumba kaɓʉ masɨ, magyaga malʉmba mandandanda ka yiwoniso kambwa ka ɓambanzʉ. Kinili, ɓamusombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.]
15 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Molingyogo giyo kʉgbɛ, manakpakyana ko moɓo mudingi-dingi, kakɨsa pisi tino yɔ makwanano mino kayikoso ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ ɨɨtɨ mʉɓɨɓya kunu. Kamʉbailya, maɗɨkitisa kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nganga yɨɓa kamʉkɨtaga ɨɓunu!
16 Kumbu kunu, ɨɓunu ɓatʉ ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ nɨɓɔ mukpokyonisogo ɓodonu! Maɓɨkyaga ɓɛ mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la Ndaɓʉ ko Kunzi, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ akuni ko lino la ɔlɔ nɨnɔ ɨkaga ka Ndaɓʉ ko Kunzi, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mina silika.
17 Ma ɓongingi na ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga? Ɔlɔ ikanɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ aɓuɓisaga ɔlɔ yi nɨnɔ ɓitu?
18 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kakɔ silika ko lino la gbɔgbɔ nɨnɔ ɓapágo mino apɛpɛ, nɨyɔ kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka. Luki limoti, kika nɨ akuni ko lino la apɛpɛ nɨnɔ a kʉgʉ wa gbɔgbɔ, okwononi ɓɛ agyɨ nɨlɔ aku mino silika.›
19 Ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Ɨkɨ yɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga? Apɛpɛ ikanɨ gbɔgbɔ yi nɨnɔ aɓuɓisaga apɛpɛ ɓitu?
20 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la gbɔgbɔ nɨnɔ ɓapágo mina apɛpɛ, akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino la masɨ nɨmɔ a kʉgʉ yi.
21 Na gɔnɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lina la Ndaɓʉ ko Kunzi, akakɔ ko lino li nɨlɔ na ko lino ko Kunzi nɨnɔ ɨkaga kʉsɔ yi.
22 Na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akɔgɔ silika ko lino la kʉgʉ wa lɨsyɛ, akakɔ ko lino lo kiti wa ɓʉngama ko Kunzi na ko Kunzi nɨnɔ ɨkaga kʉgʉ yi.
23 Kumbu kunu ɨɓunu ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka wa makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, mɨnaga payaya makpʉmʉka mi nɨmɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ ka Mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ: kaika ngbingbili, kaika no kumbu na kaika mʉtʉ walɨngʉnʉ. Makwanano ɓi kagya nɨmɔ nɨ makinigʉ magɔgɔ payaya.
24 Ɨɓunu ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓukpokyonisaga ɓatʉ ɓa koloɓu ya mamɔmɔ! Mʉtʉmbaga ɓoɓingi ɓakɛkɛkɛ ko lɨɓo limwo, luki limoti, mamyo nyama mudingi abɛ ngamia!
25 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Masʉkʉsaga kɔpɔ na sanɨ kunzi yi aka. Luki limoti, kʉsɔ yi ika mutumo na makpʉmʉka mo kuɓakʉ na tamanaga yanyɛ.
26 Mufalisayɔ! Wa mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ! Sʉkʉsa mbɛyɨ kɔpɔ kʉsɔ yi, kʉwa wa kunzi yi ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ ɓingɔ!
27 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Ma mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓambʉkʉ nɨɓayɔ ɓogboɗyaga na mʉkpʉndʉ ɓitu, aninisana ɓayanza kunzi yi. Luki limoti nɨ a ɓayitumo no kuwo ya ɓamanda na pɔpɔtʉ dididi kʉsɔ yi ɓɨɗɛ.
28 Ɨɓunu ma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ko misa ka ɓambanzʉ, minisanaga abɛ makika ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti, ma ɓutumo kʉsɔ kunu na kʉɓɔɓɔkʉ na yɨgya yanyɛ.
29 Kumbu kunu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ! Ma ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ! Makopika ɓambʉkʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi, manoɓungusya ɓɨnza, ɓɨngɔ nɨɓayɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ.
30 Ɨɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ: ‹Takika ndɨ gɔnɨ ko ngbingo ka ɓotitosu, takʉkananɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ ko dikiɗɨ yiɗukusaga ɓangʉ ka ɓogyalandʉ.›
31 Ɨɓunu, miyipaga gɔnɨ kubatʉ ɓɛ ma ɓomiko-mika ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ɓogyalandʉ.
32 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓotitonu ɓapʉnga ndɨ, ɨɓunu, wisisiloni kʉwa nolu na kodwisa ka mulɨɓo!
33 Lɨvananza ka ɓanzʉka! Pisi tina yɔ makwanana ndɛkɛ mina kanyɨka yigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?
34 Kinili, ɨmɨ, namʉtɨkɨlyatʉ ɓogyalandʉ, ɓatʉ ɓa yimibo na ɓowonisilo. Mʉmwɔgɔ ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ, mʉbangɨlaga ɓagɔgɔ kʉgʉ wa salaba, mʉtɨna ɓagɔgɔ ɓata pimbo ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba kunu na mukpumyo ka ɓagʉɗʉ ɓemoti-ɓemoti.
35 Ɛɛɛ, ɨɓunu kʉwa ndɛkɛ ɓɔ mɨɓʉnya lɨnʉnʉ ko bulya ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨyɔ aɗʉkaga ndɨ payaya ka ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ koɗukusaga ɓangʉ ka Abeli nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wongbingbili kadwɛ ka nɨyɔ ka Zakalia nɨnɔ a ndɨ mika Balakia. Ɨyɨ Zakalia, mamwɔ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi luga wa pa yotu kʉgbɛ na gbɔgbɔ.

36 A lingɯnɯ, nakamɯɓikya ambɛ: ɓatɯ ɓa livananza la lisyɛ li nili, ɓiɓɯnya ndɛkɛ
linɯnɯ ko bulya makpɯmɯka nimɔ masi.»

Yeso akalya kumbu ko bulyo Yelusalɛma
(Luka 13:34-35)

37 «Eeeze iɓunu ɓatɯ ɓa Yelusalɛma, ɓatɯ ɓa Yelusalɛma, iɓunu makaumwisiso na
matamɯ ɓogyalandɯ niɓɔ Kunzi utikoku! Nganga yinga yɔ napa ndi mino kaɯmɯmɯla
ɓatɯ kakɯ mɯɗɔngɔni ɓɛyɔ kɔkɯ ɯmɯmɯlago mino ɓomikaki ka ɓɛpapandɯlɯ, luki
limoti, iɓunu makapagɯ ndi!

38 Wiboni sɛ ɓinza ambɛ ndaɓɯ kunu otigala ndɛkɛ ngundu.

39 Nakamɯɓikya ambɛ, katɯkya mbiya wanɯ, makɛminigɯ ɓata kadwɛ kɯ kwa kɯ
maɓikya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mɯtɯ yi ninɔ akodoku ɓɯɓɯnga ko lino ka
Mombukwono-dosu!› »

24

Yeso akaɓikya ɓɛ ɓapanzatɯ ɓanɯ Ndaɓɯ ko Kunzi
(Malikɔ 13:1-2; Luka 21:5-6)

1 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaaga ni opupini ka Ndaɓɯ ko Kunzi, ɓaɓiɓya kaki
ɓakpuɗoku ndi. Ɓamonisilo kɯwa ɓɛyɔ Ndaɓɯ ko Kunzi ipika ndi mino.

2 Luki limoti, Yeso ɯɓikya ndi ɓɛ: «Matɯ kaina masi nima? A lingɯnɯ, nakamɯɓikya
ambɛ, ka masi nimɔ makaina wanɯ, litalɯ gɯtɯgɯ limoti aka kotigoligɯ ndɛkɛ wanɯ
kɯgɯ wa lagɔgɔ, apanzikana ndɛkɛ masi.»

Mokingyosi nimɔ igyonosa ndɛkɛ ka muliɓo ma ɔɓili
(Malikɔ 13:3-13; Luka 21:7-19)

3 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mina wakika ka Ngɯpa ya Mizeituni, ɓaɓiɓya kaki
ɓakpuɗoku ndi ɓikɛɗɛ, ɓamuusa ɓɛ: «Tiɓikya mbɛyi, likpɯmɯka li nilɔ igyonosa ndɛkɛ
ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ yigoku kakɯ na muliɓo ma ɔɓili?»

4 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Wiminyonito, mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti aka kamuɓonitɔgɯ!

5 Ɓambanzɯ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kami, ɓanaɓikya ɓɛ: ‹Imi ni Kilisito!›
Ɓuɓungusaga ndɛkɛ ɓambanzɯ ɓudingi!

6 Mɯkanatɯ ndɛkɛ ɓomongoni ɓa mɯnga na ɓakɯambɛ ɓi. Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ,
makoɓongonitɔgɯ. A ɓɛyɔ, masi nimɔ igyonosatɯ, luki limoti kikigɯ mbɛyi muliɓo ma
ɔɓili.

7 A ɓɛyɔ, livananza limoti abɯmanaga ndɛkɛ na livananza lagɔgɔ, ɓɯngama ɓimoti
ɯlananaga ndɛkɛ na ɓɯngama ɓagɔgɔ. Ayɯndi na ɓazigizo ɓika ndɛkɛ ka ɓapa dididi.

8 Luki limoti, niyɔ yasi ika ndɛkɛ mɯɗɔngɔni abɛ mɯpɯnganagi ma mɯzɯzɯla ma
liɓukuti aka.

9 Kɯwa wa, ɓamɯgaba ndɛkɛ kayigyogyiso, ɓamɯmwɔgɔ. Ɓamɯmɯya ko giyo yasi ko
bulya lino kami.

10 Ko ngbingo yi ninɔ, ɓambanzɯ ɓudingi ɓogwa ndɛkɛ ka baya kaɓɯ. Ɓagabanaga
ndɛkɛ na ɓamɯyana luga kaɓɯ.

11 Ɓogyalandɯ ɓudingi ɓa ɓɔngɔ ɓopuponokuto ndɛkɛ, ɓuɓungusaga ɓambanzɯ
ɓudingi.

12 Ɓɯnyɛ ika kɯwa ndɛkɛ ɓakpɯ kɯgbɛ, sipananisɔ ka ɓambanzɯ ɓudingi adikaga.

13 Luki limoti, mɯtɯ yi ninɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisanatɯ na muhukuso.

14 Ɓaɓikyaga ndɛkɛ Mongoni Manza ma Ɓɯngama ɓa kɯgɯ wa lisyɛ ka ɔɓili wasi, iba
ɓɯdɛmɯ inisoni ka mababa masi. Kɯwa wa, muliɓo ma ɔɓili odoku.»

Yigyogyiso obeɗulini
(Malikɔ 13:14-23; Luka 21:20-24)

15 «Ko ngbingo yi ninɔ, maminatɯ ndɛkɛ alɯkɯ ninɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mɯpɯpɯta
mɯmbanga›, ɓamomosini ka Pa yo Tu. A mɯtɯ yi ninɔ mugyalandɯ Danyɛlɛ anzina
ndi ko bulya kaki. (Mɯtɯ yi ninɔ akatangɯlaga likpɯmɯka li nili, ɯkaniɔ isi yi.)

16 Kɯwa wa, ɓatɯ niɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangɯ miso ya ɓangɯpa.

17 Mɯmbanzɯ kiko kugbondo, kosyigɯ ndɛkɛ ɓata kava luki ka ndaɓɯ.

18 Mɯmbanzɯ kika ko tiko, kigigɯ ndɛkɛ ɓata kava kutuko.

19 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓoko ɓa ɓamɯma na niɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya
ndɛkɛ kumbu!

20 Lumboni ambɛ mbangɯ kunu kikonitɔgɯ ko ngbinga wa ndɔɓɔ ikani ka Lisyɛ la
kimumbiso.

23:39 23:39 Wanda ka Mambɯ 118:26. **24:15 24:15** Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

21 A ɓɛyɔ, ka masyɛ mi nɨmɔ, yigyogyisa ika ndɛkɛ yakpʉ kʉgbɛ nɨyɔ kanigyonosigʉ
ndɛkɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ ma ɔɓilɨ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na inguo ya yigyogyiso
yi nɨyɔ kigyonosigʉ ndɛkɛ ɓata.
22 Kunzi kokundumosi ndɨ masyɛ mi, iba kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ
ahʉka ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ.
23 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanʉ!› Ikanɨ ‹A kʉ!›,
makaɓinikyononitɔgʉ.
24 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopupokuto ndɛkɛ.
Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi makpʉkpʉ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kakɨsa
kauɓungusaga gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
25 Ɛɛɛ, hukononi! Ɨmɨ, namutukusyogini motili kambwa aka.
26 Kika nɨ mʉmbanzʉ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisto a ka ɨsa!›, makindonitɔgʉ kʉ
ɓɛyɔ. Ikanɨ kamʉɓikya ɓɛ: ‹Winoni! A ka ndaɓʉ ya kʉsɔ!›, makaɓinikyononitɔgʉ.
27 A ɓɛyɔ, doku ko Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ngbangbata kangɨnana,
ozigo ɔɓilɨ wasɨ katʉkya ka ɨngɛngɛ adwɛ ka dumbe.
28 Pa yasɨ nɨyɔ manda ika ndɛkɛ mino, ɓombu nɨɓɔ ɓalyaga makɔlɔ ɓamʉmʉkana wa
gɔ wa.»

Doku ko Mika-Mʉmbanzʉ
(Malikɔ 13:24-27; Luka 21:25-28)

29 «Ngbinga mʉkɛɗɛ kumbusa wa masyɛ ma yigyogyiso yi nɨyɔ,
‹Mɔnɨ olimika ndɛkɛ ɓipi.
Tɨmba kanzɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
Mangʉtʉ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
Makpʉmʉka mo ngu nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɨzʉkʉla ndɛkɛ ɓingbwuku-ngbwuku.›
30 Kʉwa wa, likingyosi ko Mika-Mʉmbanzʉ inisanatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mababa
masɨ ka ɓambanzʉ nɨɓɔ kusili wa mɔnɨ igomisagatʉ ndɛkɛ. Ɓamɨna kʉwa ndɛkɛ Mika-
Mʉmbanzʉ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa no ngu na ɨbɨba yakpʉ.
31 Ɓofya ndɛkɛ sɨɓa nɨyɔ apága lɨyʉ lapʉ. Mika-Mʉmbanzʉ ʉtika ndɛkɛ ɓamalaika
kakɨ ka mondu masɨ makwanganya ma ɔɓilɨ, kaʉmʉmʉla ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ
ka ɓanakpangbala ɓasɨ ɓa ɔɓilɨ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ aɓʉkʉtaga
(Malikɔ 13:28-31; Luka 21:29-33)

32 «Hukononi mʉtɨwɨ nɨmɔ sɨbʉkʉsɔ akapá. Ngbingo yi nɨnɔ mapakʉ ma sɨbʉkʉsɔ
obuukonogo mino, magɔgɔ apʉnga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasʉ a kʉwa ɓuwobi
koɓuniko.
33 Mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ, ngbingo yi nɨnɔ iɓunu mɨna ndɛkɛ mina makpʉmʉka mi nɨmɔ
masɨ, wiboni ambɛ doku ko Mika-Mʉmbanzʉ a kʉwa ɓuwobi, a ka mupumi.
34 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓatʉ ɓa lɨvananza li nɨlɨ ɓakolumwogigʉ ɓasɨ nɨ
makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ kanigyonosigʉ.
35 Lɨsyɛ na lɨtɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti lɨkpʉmʉka kamɨ kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Kunzi yɨkaka aka nɔ akaibo ngbingo wa muliɓo
(Malikɔ 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ lɨsyɛ ikanɨ ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi
nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ Miki. Luki limoti, Baba
mʉkaka aka nɔ akaibo.
37 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Nʉa, ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ko
ngbingo yi nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino.
38 A ɓɛyɔ, kambwa wo tumo yidingi, ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo,
ɓanavanana, ɓanʉgaba ɓomikaɓʉ ka ɓovononi kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Nʉa ogulya ndɨ
mino ka ɨngbɔlɔ.
39 Ɓakatamanagɨgʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, kadwɛ kʉ kwa kʉ tumo yidingi
odoku ndɨ mino kaulumwisaga ɓasɨ ɓɨgbatata.
Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ igoku ndɛkɛ mino.
40 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ko tiko, ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa
wagɔgɔ.
41 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga, ɓava ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
42 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni nɛkɨ ɓuɓisi, kyɛ makibigʉ lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-donu igoku
ndɛkɛ mino.

24:29 24:29 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4.

43 Wiboni ɓinza ambɛ, mombukwana ndaɓʉ kibaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ wo
kuɓakʉ odoku mino, iba ikaga ɓongbinga ɓasɨ wakɨtʉlya kyɛ ɓakoɓunonitɔgʉ ndaɓʉ
kakɨ.
44 Kinili, wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ
makikigʉ mino na mʉtamanagɨ.»

Lizuni ka mʉgya-ligubo wongbingbili na wa yimibo
(Luka 12:41-48)

45 «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ na wakimibo? A nɨnɔ mombukwana-
dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi
mino.
46 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya iɗukufini
ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
47 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mombukwana-dakɨ abisa ngama kaanda mukumba
kakɨ masɨ.
48 Lukɨ limoti, kika mʉgya-ligubo wanyɛ nɨnɔ iɓɨkyaga ɓɛ: ‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ
kaigoku mbɨya wanʉ.›
49 Apʉnga kʉwa kaʉbʉma ɓawai-dakɨ ɓagya-ligubo, kalyalya na komwo pa imoti na
ɓadangbala.
50 Mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko ngbingo yi nɨnɔ kikigʉ mino
kaibo.
51 Akpumyo, agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓa
kʉɓɔbɔkʉ, ambimbo ka pa nɨyɔ ɓagamanaga mino, ɓanɨlya manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ.»

25

Bɨbʉ ka ɓasɨka tɛkɛɓɛ

1 «Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓokingyasa ndɛkɛ ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓasɨka tɛkɛɓɛ. Ɨɓʉ,
ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ, ɓaga katɨlya mombukwono dumo wa ndʉwa.
2 Luga kaɓʉ, kuɓukumuti ɓa ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo. Na kuɓukumuti ɓagɔgɔ ɓatʉ ɓʉzɨnga.
3 Nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓʉva ndɨ ɓatala kaɓʉ aka, nɨ ɓakovigʉ molingo magɔgɔ mʉmatɨla kʉsɔ
yi.
4 Lukɨ limoti, nɨɓɔ ɓakimibo, ɓʉva ndɨ ɓatala na molingo magɔgɔ ka ɓasupa.
5 Nɨyɔ mombukwono dumo wa ndʉwa olipya nɨ kanodukugʉ, ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓasɨ
ɓapʉnga ndɨ kazɨnga ɓatɔtɔ, ɓalalana ndɨ.
6 Lugo wo bɨti, lɨyʉ limoti aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Winoni! Mombukwana dumo wa ndʉwa a
ko pisi! Gyoni, togoni katɨlya!›
7 Kʉwa wa, ɓoko ɓasɨ ɓozuzuka ndɨ, ɓʉtʉnaga ɓatala kaɓʉ.
8 Ɓasɨka ɓʉzɨnga ɓʉɓɨkya ndɨ nɨɓɔ ɓakimibo ɓɛ: ‹Tipóni gɔnɨ mino ɨkya molingo, kyɛ
ɓatala kusu ɓanolimiko.›
9 Lukɨ limoti, ɓusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kalɨ! Molingo mi nɨma a makɛɗɛ, kakwananɨgʉ
katɨtʉlyana ɓasɨ! Windoni koluwo mokunu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓagabaga.›
10 Ngbingo yi nɨnɔ ɓɨnda ndɨ mino, mombukwono dumo wo vononi osiloku. Ɓawai
daɓʉ kuɓukumuti nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakɨtʉlya, ɓingya ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka ndaɓʉ yo dumo.
Kumbuso yi, ɓadʉla ndɨ mupumi.
11 Kʉwa wa, nɨɓɔ ɓʉzɨnga ɓɨgoku ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: ‹Hiii Mombukwono-dosu!
Mombukwono-dosu! Tihukwilyanɔ ɓaka mupumi!›
12 Lukɨ limoti, osikisya ndɨ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamumibigʉ!›»
13 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wikogoni nɛkɨ ɓuɓisi! Kyɛ makibigʉ lɨsyɛ ɨkanɨ ngbingo.»

Lizuni ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓʉpága ndɨ ɓuyi
(Luka 19:11-27)

14 «Ɓokingyasa ndɛkɛ Ɓʉngama ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na
lɨgʉndʉ. Kambwa katʉkya, ʉmaka ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ, ʉgbananɨlyaga makpʉmʉka
kakɨ.
15 Kaɓyɛnɛnɛ no ngu ka mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka, apá ndɨ mʉgya-ligubo ɓemoti
ɓambuma kuɓukumuti. * Wagɔgɔ, apá ndɨ ɓambuma ɓaɓa. Na wagɔgɔ ɓata, apá
ambuma ɓemoti. Kumbuso yi, aga ndɨ ɨyɨ.
16 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ɓambuma kuɓukumuti, aga ndɨ na iɓu koyikosogo, inisana
ndɨ ɓata na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi kuɓukumuti.

* **25:15 25:15** Ambuma ɓemoti wo ɓuyi ɓi nɨɓɔ uluwaga ndɨ ɓangɔmbɛ kuɓukumuti.

17 Nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma ɓaɓa, aga ndɨ ɨyɨ koyikosogo ɓɛgɛyɔ, inisana ndɨ na ɓagɔgɔ kʉgʉ yi ɓaɓa gɔnɨ.
18 Luki limoti, nɨnɔ ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti, ɨnda ndɨ kakpɔ lɨɓyɛ, olumbo, asʉma ndɨ.
19 Nɨyɔ masyɛ akɨtaga mudingi, mombukwana-daɓʉ igoku ndɨ. Ʊɓɨkya kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo kakɨ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ɨsaɓʉ ya makpʉmʉka kakɨ.
20 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma kuɓukumuti, odoku, apá ɓagɔgɔ kuɓukumuti kʉgʉ yi. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndɨ na ɓambuma kuɓukumuti. Wɨna! Ninisana ndɨ ɓata na ɓagɔgɔ kuɓukumuti gɔnɨ.›
21 Mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹A ɓɨnza! Wa mʉgya-ligubo wanza. Wo ɓi na ɓungbingbili ko luki lɨkɛdɛ, nubisa ɓanʉ ngama koɓuulyaga makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka ɨgyagya ka Mombukwana-dakʉ!›
22 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ɓambuma ɓaɓa, odoku ndɨ gɔnɨ ɨyɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu! Wɛsa ndɨ na ɓambuma ɓaɓa aka. Wɨna! Ninisana ndɨ ɓata na ɓambuma ɓagɔgɔ ɓaɓa kʉgʉ yi.›
23 Mombukwana-dakɨ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹A ɓɨnza, wa mʉgya-ligubo wanza na walɨngʉnʉ! Wo ɓi mʉtʉ walɨngʉnʉ koɓuulyogo luki lɨkɛɗɛ, nubisa ɓanʉ ngama koɓuulyogo makpʉmʉka mudingi. Gulyo ka ɨgyagya ka Mombukwana-dakʉ!›
24 Kʉwa wa, mʉgya-ligubo nɨnɔ ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti, odoku, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Hiii Mombukwono-dosu, nibagatʉ ambɛ wa mʉɗɨya. Wobuulyaga kʉ wakakʉnagɨgʉ mino, wanyɔgɔ masɔlɔ kʉ wakokunigʉ mino.
25 Kinili, naɓangatʉ ndɨ, naga kasʉma ambuma kakʉ ka lɨtɔmbʉ. Wɨna! Va ambuma kakʉ nɨmʉ.›
26 Mombukwana-dakɨ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ, mʉfɔlɔɓɔndɔ! Wibagatʉ ndɨ ɓɛ nobuulyaga kʉ nakakʉnagɨgʉ mino, namʉmʉla masɔlɔ nɨmɔ nakokunigʉ.
27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Wakwanana ndɨ kobisa ɓuyi kamɨ ka baki, iba wa nigiku mino, nakwanano bi konyoku nɨ itundini.
28 Mukupyoni nɛkɨ ambuma yi nɨnɔ, mapá mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ noɓu tɛkɛɓɛ.
29 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata, ika kʉwa na imu makpʉ. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano ɓi kaika nolu.
30 Mʉgya-ligubo yi nɨmʉ kɛgʉ na ɨzangɨya, muɗɨkitoni kunzi ko biti, a pa ya kigomisogo na kaɨlya manzʉ.›»

Bɛyɔ Mika-Mʉmbanzʉ akɔ ndɛkɛ mino mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ

31 «Ngbingo yi nɨnɔ Mika-Mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mina ka ɨbɨba kakɨ, pa imoti na ɓamalaika ɓasɨ, ika ndɛkɛ ko kiti kakɨ wa ɓʉngama, ka ɨbɨba ya kʉgʉ wa lɨsyɛ.
32 Ɓambanzʉ ɓo giyo yasɨ ɓamʉmʉkana ndɛkɛ kambwa kakɨ. Ʊgbanana ndɛkɛ ɓambanzʉ dididi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ muɓuɓulyo ʉgbananaga mino ɓamɛmɨ na ɓakɔndɔlɔ.
33 Ubisa ndɛkɛ ɓakɔndɔlɔ ka nakpangbala wa kumbanzɨkanɨkɔ kakɨ, ubisa ɓamɛmɨ ka kulekuke.
34 Nɨɓɔ ɓa ka kumbanzɨkanɨkɔ, ngama ʉɓɨkya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹Doniku, iɓunu nɨɓɔ Baba amuɗukulyoni ndɨ ɓʉɓʉnga. Voni lisimo la ɓʉngama nɨlɔ ɓamuɓungusilyaga ndɨ katʉkya ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ.
35 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, mɛpátʉ ndɨ malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa, mɛpá lɨɓo limwo. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino mubiko, mɛtɨlyatʉ ndɨ.
36 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ndumbu, mɛpátʉ ndɨ ɓotu. Na ndɨ no koloɓu, modokutɔ ndɨ kɛnda. Ko ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ka bɔlɔkɔ, modokutɔ ndɨ kɛnda.›
37 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓongbingbili ɓamuusa ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ngbinga tino nɔ tʉmɨna ndɨ mina na nza, tʉpá malɨlɨ? Ikanɨ na mʉsasa, tʉpá lɨɓo limwo?
38 Ngbinga tina nɔ wa ndɨ mino mubiko, tʉtɨlya? Ikanɨ wa ndɨ ndumbu, tʉpá ɓotu?
39 Na ngbinga tina nɔ tʉmɨna ndɨ mino no koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ taga kaʉnda?›
40 Kʉwa wa, ngama usikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ magyɨlya ndɨ ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ɓi nɨɓa ɨkanɨ ɓemoti luga ka ɓomikamama, mɛgyɨlya ndɨ ɨmɨ ɓɨkpɛ.›
41 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɛkɛ nɨɓɔ ɓika ndɛkɛ ka kulekuke kakɨ ɓɛ: ‹Tukyoni ɓuwobi na ɨmɨ, iɓunu migbongisisoni! Windoni ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓuku ɓi nɨɓɔ iɓungusyaga ndɨ ko bulya ka mumuyoniso na ɓamalaika kakɨ!
42 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaɨmʉkana nza, makɛpágʉ ndɨ malɨlɨ. Na ndɨ na mʉsasa, makɛpágʉ ndɨ lɨɓo limwo.

43 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina mubiko, makɛtɨlyagʉ ndɨ. Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ
mina ndumbu, makɛpágʉ ndɨ ɓotu. Na ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mina no koloɓu ikanɨ ka
bɔlɔkɔ, makodokugʉ ndɨ kɛnda.›
44 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ngbinga tina nɔ wa ndɨ mina
kaɨmʉkana nza, ikanɨ mʉsasa, ikanɨ wa ndɨ mubiko, ikanɨ wa ndɨ ndumbu, ikanɨ no
koloɓu, ikanɨ ka bɔlɔkɔ nɨ takusingyigʉ?›
45 Ngama usikisya kʉwa ndɛkɛ ɓɛ: ‹A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lasɨ nɨlɔ
makagyɨlyagʉ ndɨ ɓemoti luga ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ bi nɨɓa, makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɨmɨ.›
46 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɛkɛ wa, ɓaga kaigyogyiso ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti,
nɨɓɔ ɓongbingbili, ɓogulyo ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

26

Ɓangama ɓakagya dikidɨ kamwisiso Yeso
(Malɨkɔ 14:1-2; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mina kapá mʉtɨwɨ mi nɨmɔ masɨ, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ
ɓɛ:
2 «Makaiba ɓɛ yɨnga wa Pasɨka ika ɓanʉ kumbusa wa masyɛ maɓa. Ɓasʉtatʉ Mika-
Mʉmbanzʉ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.»
3 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓamʉmʉkana ndɨ ka
ndaɓʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa.
4 Ɓagya ndɨ dikidɨ kagwisiso Yeso ɓɨpɛlɛ na kamwisiso.
5 Luki limoti, ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Takagwinitɔgʉ ko ngbinga wa yɨnga, kyɛ ɓambanzʉ
ɓakovikimonogoni.»

Muka ɓemoti akpozyini Yeso na malazi ka mʉ
(Malɨkɔ 14:3-9; Yuani 12:1-8)

6 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mina ka Betania, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Simoni nɨnɔ a
ndɨ keɓu-keɓu.
7 Muko ɓemoti akpuɗoku ndɨ. Muko yi nɨnɔ a ndɨ na malazi ma lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ ko
supa nɨnɔ ɓagya ndɨ na lɨtalʉ la alibati. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalyalya, muko
yi nɨnɔ akpazyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ ka mʉ.
8 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ʉtʉla. Ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ akapʉta mino
malazi ɓɛyɔ?
9 Ɓakwanano ɓi kagaba ka lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ na kaʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi!»
10 Yeso andʉnga ndɨ yɨkpʉkpʉmʉkya kaɓʉ, umuusa kʉwa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo
mino kaɨkpʉkpʉmʉkya kʉgʉ ka muko yi nɨmʉ? Nɨlɔ egyilyi, a yanza!
11 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Luki limoti, ɨmɨ,
takikigʉ ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka.
12 Ngbingo yi nɨnɔ ekpozyi mino na malazi nɨma ka nzʉyɨ, akeɓungusyogo ko bulya
lɨsyɛ nɨlɔ ɓelumba ɓanʉ mino.
13 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ: ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ mino Mongoni
Manza mi nɨma ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓatamanaga ndɛkɛ nɨlɔ muko yi nɨmʉna ogyi,
ɓanatʉmbʉlaga yi.»

Yuda Isikalioti oɓingisyini kagaba Yeso
(Malɨkɔ 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ɨnda ndɨ ka
ɓokumu-kumu.
15 Umuusa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉgabɨlya, mɛpá ɨkɨ?» Kʉwa wa, ɓapá ɓambuma ɓayo ɓuyi
ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
16 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Yuda apʉnga kʉwa ndɨ kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso.

Yeso akalya Pasɨka na ɓaɓɨɓya kakɨ
(Malɨkɔ 14:12-26; Luka 22:7-23; Yuani 13:21-30; 1 Ɓakolito 11:23-25)

17 Ka lɨsyɛ la mambwa la yɨnga wa Mukati mokofulu, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓakpuɗoku ndɨ,
ɓamuusa ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuɓungusilyogiku malɨlɨ ma Pasɨka yanɨ?»
18 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka gʉɗʉ, * ka alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ. Maɓikyoku ɓɛ:
Muwonisilo akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbingo kamɨ a kʉwa ɓuwobi. Nakalya Pasɨka kʉ kakʉ pa
imoti na ɓaɓɨɓya kamɨ.›»
19 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉkpamya ndɨ mino, ɓamba kʉwa ndɨ
malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.

---

* **26:18 26:18** Gʉɗʉ yi nɨnɔ nɨ Yelusalɛma.

20 Niyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso ika ndɨ kalyalya pa imoti na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
21 Ngbingo nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, aɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatʉ.»
22 Batʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga kamuusogo yɨkaka-yɨkaka ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Ɨmɨ?»
23 Yeso osikisya ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ akamakyaga kʉɓɔkʉkɔ ka sanɨ pa imoti na ɨmɨ nɔ ɛgaba ɓanʉ.
24 Mika-mʉmbanzʉ akokwa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ. Luki limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagaba yi! Ika gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ nɨ kɨɓukutigʉ!»
25 Kʉwa wa, Yuda nɨnɔ a ndɨ kagaba, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo! Ɨmɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓikyi nɨ ɨwɛ!»
26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava ndɨ mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi, oɓunonogo, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ. Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Voni, malya, a nzʉyɨ kamɨ.»
27 Kʉwa wa, ava ndɨ kɔpɔ, kumbuso kabibiso Kunzi, ʉpá. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mwoni iɓunu ɓasɨ!
28 A ɓɛyɔ, nɨyɨna a ɓangʉ kamɨ. Ɓangʉ ya agʉmɛ ko Kunzi. Oɗukonaga ndɛkɛ ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi na ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ.
29 Nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu, kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino nɨnɔ wambɨya pa imoti na iɓunu ɓasɨ ka ɓʉngama ka Baba.»
30 Kʉwa wa, ɓɨmbɨla ndɨ lɨmbʉ libibisa Kunzi. † Kumbuso yi, ɓopupa ndɨ wa, ɓaga ka Ngʉpa ya Mizeituni.

Yeso oɓikyini ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Malikɔ 14:27-31; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

31 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «No biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, iɓunu ɓasɨ mɛmanganyatʉ. A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ.
Na ambaza kaɓʉ omisikana ɓingbwi.›
32 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbʉkʉ, metokonyoku ndɛkɛ ka Galilaya.»
33 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓakuginyo, luki limoti, ɨmɨ nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!»
34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
35 Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ kiko ɓɛ tokwi pa imoti, nakʉmanganyɨgʉ ndɛkɛ!» Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalʉmba ko tiko ya Gɛtɛsɛmanɨ
(Malikɔ 14:32-42; Luka 2:39-46)

36 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Gɛtɛsɛmanɨ. Ngbingo yi nɨnɔ ɓadwɛ ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wikonononi wanʉ ko ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino kaɨnda kalʉmba kʉ.»
37 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ na Pɛtɛlɛ na ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa. Yeso apʉnga ndɨ kalya kumbu, otuma na kʉɓangakʉ ɓɨɗɛ.
38 Kʉwa wa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakalya kumbu kʉgbɛ ɓuwobi kokwo. Wikoni wanʉ, mika ɓuɓisi aka pa imoti na ɨmɨ.»
39 Kumbuso yi, isisila ndɨ kambwa yɨkɛɗɛ, ogwo mokpukpu. Apʉnga kalʉmba ɓɛ: «Babooo! Kika nɨ akwananatʉ, ikiɗisyanɔ ɓaka kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ! Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, kikonitɔgʉ sɨpananɨsɔ kamɨ. Luki limoti, iki nɨsɔ kakʉ aka.»
40 Kumbuso yi, Yeso igoku ndɨ wa ʉsa ndɨ mina ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉtakanya kʉwa ndɨ ka ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakokwononigʉ kaika muɓisi pa imoti na ɨmɨ gʉtʉgʉ ka saa-imoti aka?
41 Wikoni ɓuɓisi, manalʉmba, kyɛ makogulyonitɔgʉ ka kʉɓɔɓɔkʉ! Lɨmbɛngɨ a na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti, nzʉyɨ a na ɓʉpɔ.»
42 Yeso ʉkɨɗa ndɨ ka nganga ya yɨɓa, alʉmba ɓɛ: «Babooo! Kika nɨ kokwononigʉ ɓi ɓɛ kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ akɨɗɨ nɨ nakamwɨgʉ, sɨpananɨsɔ kakʉ igyonosi nɛkɨ!»
43 Ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɨ mino ɓuwobi na ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉtakanya ɓata ɓʉlalana aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ ubeɗulini.

---

† **26:30 26:30** Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasika, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambʉ 113-118 na 136. **26:31 26:31** Wanda ka Zakalia 13:7.

44 Kʉwa wa, Yeso ʉsa ndɨ ɓata, ɨnda kalʉmba ka nganga ya yɨsaa. Malʉmba mi a ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ma mambwa aka.
45 Kumbuso yi, igoku ndɨ kʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, ma asɨ ka ɓatɔtɔ
aka na kaimumbiso? Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasʉta Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka
ɓatʉ ɓanyɛ.
46 Zuzukoni, togoni! Winoni, mʉtʉ yi nɨnɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ɓagwini Yeso
(Malikɔ 14:43-50; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

47 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mina kanzɨna aka nɔ, ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku. A ndɨ pa imoti na ambaza mudingi
ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-kumu na
ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ.
48 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini Yeso, a ndɨ nɨ uɓikyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ napututo, iba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini!»
49 Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo! wanodokuuu!»
Apututa kʉwa.
50 Ɨyɨ asikisya ndɨ ɓɛ: «Wai! Gyanɔ nɨlɔ woduku kagya.» Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓisisiloku ndɨ, ɓagwi.
51 Ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka Yeso anyɔ ndɨ dʉkpa kakɨ, ayipa mʉgya-ligubo ko kumu-
kumu, akɔ kutiliko.
52 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wigisa dʉkpa kakʉ ka pa yi! A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ abʉmanaga na dʉkpa, okwa ndɛkɛ dʉkpa gɔnɨ.
53 Ambɛ, wakɛgʉ kaiba ɓɛ nakwanana kakʉnga Baba kesingyo? Wa aka wa, etikilyoku
kakɨtaga ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka ɓamalaika.‡
54 Luki limoti, kutikoku ɓamalaika ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akwanana kaɨtʉlyana lɨkɨ? A
ɓɛyɔ, Moɓiso mi nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ masɨ okwononi kaigyonasa ɓɛyɔ aka yɔ.»
55 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓambaza nɔ ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na
ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ? Nikaga ndɨ pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ
wakiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ nanapá mʉtʉʉ, makegwigʉ ndɨ.
56 Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonosa kyɛ ɨtʉlyanɨ ɓɛyɔ ɓogyalandʉ ɓokpikaga ndɨ
mino.»
Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangʉ.

Yeso akasamba ka Basa-Yidingi ka ɓangama ka Ɓayuda
(Malikɔ 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

57 Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso, ɓaga na ɨyɨ ka Kayafa nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu.
Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ.
58 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓyɨɓya Yeso mina ɓyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu.
Ogulya ndɨ ka pa yangba, ikoku pa imoti na ɓazamʉ kaɨna ɓɛyɔ isilyoku mino.
59 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ kaʉkɨsa ɓadɛmʉ
ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisiso Yeso.
60 Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓodogoku ndɨ mino
kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ.
Ka muliɓo, ɓatʉ ɓaɓa ɓodoku ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
61 «Mʉtʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Nakwanana kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, kopika ɓata
kumbusa wa masyɛ masaa.›»
62 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ, amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ, wakɛgʉ kosikisyo?
Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?»
63 Luki limoti, Yeso adaka ndɨ ɓiwo.
Kumu-kumu aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Nakaumuuso ko lino ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ,
tɨɓɨkya pisi ka silika, ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi?»
64 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakɨ woɓikyini! Luki limoti, nakamʉɓɨkya
ambɛ katʉkya mbɨya wanʉ, mamɨnatʉ Mika-mʉmbanzʉ wakiko ka kumbanzɨkanɨkɔ ko
Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Na mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa kʉgʉ wa lisyɛ.»
65 Kʉwa wa, kumu-kumu yi nɨnɔ ɨnʉaga ndɨ ɓotu. Aɓɨkya ɓɛ: «Atumbwini Kunzi!
Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ. Mapʉnya kaʉkana ɓɛyɔ atumbwi mino.
66 Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi ɓamwɨ!»
67 Kʉwa wa, ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso, ɓayipaga ɓangwasɨ. Ɓagɔgɔ
ɓayipaga ndɨ ɓangwasɨ,
68 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kilisito! Ndʉnga pisi ka ɓugyalandʉ! Tɨɓɨkya, wanɨ nɔ uipi?»

‡ **26:53 26:53** Ɓambaza tɛkɛɓɛ na ɓaɓa a ndɨ banda ɓasʉda mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa.

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Malikɔ 14:66-72; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

69 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ ɨyɨ wakiko kunzi ka pa yangba. Kʉwa wa, mʉgya-
ligubo ɓemoti mʉsɨka yi akpuɗoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, watʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na Yeso
mʉtʉ wa Galilaya.»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakibigʉ nɨlɔ wakapa
kaɓɨkya.»
71 Kumbuso yi, isisila ndɨ miso ya mupumi ma pa yangba. Mʉgya-ligubo mʉsɨka yi
wagɔgɔ amɨna ndɨ, ʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨmʉna a ndɨ pa imoti na
Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»
72 Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ, akɔ silika ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamibigʉ mʉtʉ yi nɨmʉ!»
73 Kumbusa yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓakpuɗoku ndɨ Pɛtɛlɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ,
wa gɔnɨ ɓemoti kaɓʉ. Gʉtʉgʉ mʉnzɨna kakʉ aka akowonisilo ɓɨnza ɓɛ wa Mugalilaya!»
74 Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika, aɓɨkya ɓɛ: «Nigyogyisi! Kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ. Nakamibigʉ
alʉkʉ yi nɨmʉ!» Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.
75 Pɛtɛlɛ atamana mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika
nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.» Kʉwa wa, opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no
kumbu kʉgbɛ.

27

Ɓogoni na Yeso kambwa ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ
(Malikɔ 15:1; Luka 23:1-2; Yuani 18:28-32)

1 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓolikilya ndɨ dikiɗî kakɨsa
kamwisiso Yeso.
2 Kumbuso kakondisiso, ɓaga na ɨyɨ, ɓamomosa ndɨ ɓɨgbʉ kambwa ka ngama Pilatʉ
nɨnɔ andaga ndɨ iwili ya Lʉma.

Yuda ibongisini
(Ligubo 1:18-19)

3 Nɨyɔ Yuda nɨnɔ agaba ndɨ Yeso ʉkana ɓɛ ɓomosini mʉtʉʉ kamwɔ Yeso, apʉnga ndɨ
kalya kumbu kʉgbɛ. Umigisya kʉwa ndɨ ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓambuma
ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi.
4 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nogyi ɓi ɓʉnyɛ koɗukusaga ɓangʉ ka mʉmbanzʉ yi nɨnɔ kɛgʉ ɓi
na ɓʉnyɛ.»
Luki limoti, ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Katindigʉ ɨɓusu. Undi ɨwɛ aka.»
5 Yuda ombimba ndɨ ɓuyi ɓi nɨɓɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi, atʉkya ndɨ, aga
kaibongiso.
6 Ɓokumu-kumu ɓapʉnaga ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu katɨkpamyagʉ ɓɛ tobisogi
inguo yo ɓuyi ɓi nɨɓa ka kpokoyo ya ndaɓʉ ya malʉmba. A ɓɛyɔ, a mʉkalya ma ɓangʉ.»
7 Kumbuso wa yʉkanana, ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ ka alʉkʉ ɓemoti
nɨnɔ alʉkaga ndɨ ɓambɨkɛ. Ɓoluwa ndɨ tiko yi nɨyɔ ko bulya yilumbo mino ɓobiko.
8 Kinili, kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, tiko yi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Tiko ya Ɓangu».
9 Kʉwa wa, ɨtʉlyana nɨlɔ ɨɓɨkya ndɨ pisi ka mugyalandʉ Yelemia ɓɛ: «Ɓava ndɨ
ɓambuma ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ɓaya ɓuyi. Lɨgabʉ li nɨlɔ Ɓezaleli ɓobisa ndɨ ko bulya kakɨ.
10 Ɓoluwa ndɨ no ɓuyi ɓi nɨɓɔ tiko ka maɓɔkʉ ka mʉlʉka ɓambɨkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ mino.»

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Malikɔ 15:2-15; Luka 23:2-3, 18-25; Yuani 18:29–19:16)

11 Ɓɨnda kʉwa ndɨ na Yeso kambwa ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ. Ɨyɨ Pilatʉ
amuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?» Yeso asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ woɓɨkyi.»
12 Kumbuso yi, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasʉngʉlya ndɨ. Luki limoti, nɨ
kosikisyigʉ.
13 Kʉwa wa, Pilatʉ amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Wakɛgʉ kaʉkana ɓangbanga ɓasɨ nɨɓana
ɓakaʉpílyaga ɓa?»
14 Luki limoti, Yeso kasikisyagʉ ndɨ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ ambanga ndɨ ngama mudingi kʉgbɛ.

Pilatʉ okpomyini ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Malikɔ 15:6-15; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

27:10 27:9-10 Wanda ka Zakalia 11:12-13; Yelemia 18:2-3; 19:1-2; 32:6-15.

15 Ka yinga ya Pasika, ngama mudingi akʉlaga ndi mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti nimɔ
ambaza ka ɓambanzʉ atwaga ndi. Ikaga ndi mʉtʉ yi ninɔ ambaza apaga ndi.
16 Ko ngbingo yi ninɔ, a ndi na mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ɓemoti wakimibisikoso kʉgbɛ. Lino
kaki ndi ni Balaba.
17 Kʉwa wa, Pilatʉ umuusa ndi ɓambanzʉ niɓɔ ɓamʉmʉkana ndi wa ɓɛ: «Wani nɔ
makapa ɓɛ namʉkʉlyi luga ka Balaba iɓʉ na Yeso ninɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?»
18 Uusa ndi ɓɛyɔ kyɛ a ndi kaiba ɓɛ ɓasʉta ndi Yeso ko bulya imi aka.
19 Ngbingo ninɔ Pilatʉ a mbɛyi ndi mino wakiko aka kasombiso Yeso, mukaki
atikilyoku ndi liyʉ ɓɛ: «Mʉtʉ yi ninɔ kɛgʉ na ɓʉnyɛ, wakimokyonitɔgʉ ka likpʉmʉka
kaki! A ɓɛyɔ, no biti yi niyi, nigyogyisi kʉgbɛ ko nziki ko bulya kaki.»
20 Luki limoti, ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda ɓʉtiwa ndi ɓambanzʉ
ɓɛ ɓakʉlagi Balaba, ɓamwɔ Yeso.
21 Ngama umuusa ndi ɓɛ: «Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi niɓa, wani nɔ makapa ɓɛ
namʉkʉlyi?» Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Balaba.»
22 Pilatʉ umuusa ndi ɓata ɓɛ: «Nagya kʉwa iki na Yeso ninɔ ɓamakaga ɓɛ Kilisito?»
Ɓambanzʉ ɓasi ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ɓabangilagi ka mʉsalaba!»
23 Pilatʉ igilya ɓata ɓɛ: «Ɓʉnyɛ tino sɛ ɓɔ agya ndi?» Luki limoti, ɓidukulaga ndi asi
kapamikanaga aka na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Ɓabangilagi ka mʉsalaba!»
24 Ngbingo yi ninɔ Pilatʉ ina ndi mino ɓɛ kakwananigʉ kagya ɓata luki na ipʉmbʉ
akaisisilogo aka, atika ndi ɓɛ ɓoviku liɓo, isʉkʉsa maɓɔkʉ kambwa kaɓʉ ɓasi. Aɓikya
ndi ɓɛ: «Ɓangu ka mʉtʉ yi nimʉ kodʃukogonitɔgʉ ko lina kami. A kʉwa likpʉmʉka
kunu aka!»
25 Ɓatʉ ɓasi ɓosikisya ndi ɓɛ: «Ɓangʉ kaki adʃʉkagi ka mʉ kusu na ka ɓomikusu!»
26 Kʉwa wa, Pilatʉ ʉkʉlya ndi Balaba. Atinisisa ndi Yeso pimbo. Kumbuso yi, ʉpá ndi
kyɛ ɓabangilagi ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓakatiba Yeso
(Malikɔ 15:16-20; Yuani 19:2-3)

27 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓaga ndi na Yeso ka ndaɓʉ ka ngama wa iwili. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓʉmʉmʉla ndi ɓasʉda ɓasi, ɓakungulo Yeso ɓikululu.
28 Ɓanyɔgɔ ndi ɓotu, ɓamokisya kanzʉ wangbʉ.
29 Ɓoɓungusyaga ndi ɓiwilili muligi nimɔ a ndi no mowo, ɓamokisya ka mʉ.
Ɓagwisiso ligʉgʉ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kumbanzikanikɔ. Kumbuso yi, ɓoɓuna ndi moli
kambwa kaki katiba, ɓanaɓikya ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito!»
30 Ɓaɓakyaga ndi na ɓotikito. Ɓava kʉwa ndi ligʉgʉ li nilɔ ɓanatinaga nolu ka mʉ.
31 Kumbuso katiba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndi kanzʉ. Ɓamokisyo ɓata ɓotu kaki, ɓaga kʉwa ndi
na iyi kabangilaga ka mʉsalaba.

Ɓasʉda ɓabongilogini Yeso ka mʉsalaba
(Malikɔ 15:21-32; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

32 Ngbingo yi ninɔ ɓasʉda ɓopupa ndi mina wa, ɓabangana na alʉkʉ ɓemoti ninɔ a
ndi mʉtʉ wa Kulɛnɛ, ina ndi ɓɛ Simoni. Ɓabinikisa ndi na mapʉpʉ mʉsalaba ka Yeso.
33 Niyɔ ɓosila ndi ka pa niyɔ ɓalikyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta (isi yi ni: Pa ya Mukuwa ma mʉ),
34 ɓapá ndi Yeso vinya mʉmatanaga no luki lozyo. Luki limoti, ngbingo yi ninɔ akingila
ndi mino, akya komwo.
35 Kʉwa wa, ɓabangilaga ndi ka mʉsalaba. Ɓatwa ndi liɓɛsɛ ko bulya yigbananaga
ɓotu kaki.
36 Kumbuso yi, ɓikanana ndi wa kaɓuulyogo.
37 Na kʉgʉ wa mʉ kaki, ɓokpika ndi isi ya likpʉmʉka nilɔ ɓasʉngʉlya ndi mina ɓɛ:
«Alʉkʉ yi nimʉ ni Yeso, ngama ka Ɓayuda.»
38 A ndi na ɓatʉ ɓo kuɓakʉ ɓaɓa niɓɔ ɓʉbangilaga ndi gɔni ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti
ka nakpangbala wa kʉmbanzikanikɔ, na wagɔgɔ ka kulekuke.
39 Ɓambanzʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi kakitaga wa, ɓa ndi katʉmbwa Yeso, ɓanagbitya ɓamʉ,
40 ɓanaɓikya ɓɛ: «Wa ndi kapa kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, wopika yagɔgɔ ka masyɛ
masaa. Wihukusa nɛki mombukwana-daki yi, kika ni wa Miko Kunzi, syoku ka
mʉsalaba!»
41 Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa ndi gɔni
katiba ɓɛgɛyɔ, ɓanaɓikya ɓɛ:
42 «Uhukusa ndi ɓatʉ ɓagɔgɔ. Kakwananigʉ kaihukuso iyi mombukwana-daki yi
ɓikpɛ! A ngama ka Ɓezaleli. Osyikunɔ ka mʉsalaba, iɓusu, taɓinikyana kʉwa gɔni!

27:35 27:35 Wanda ka Mambʉ 22:19.

43 A ɓɛyɔ, ɨgʉmya ndɨ ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Miko Kunzi. Kika nɨ Kunzi apagatʉ,
ahukusi nɛkɨ mbɨya wanʉ!»
44 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓo kuɓakʉ aka nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓa ndɨ
katʉmbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Malɨkɔ 15:33-41; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

45 Katʉkya ndɨ ka saa sita, biti ohuma ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ka ɓasaa ɓayɨsaa.
46 Nɨyɔ saa tisa a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, Yeso igomisa ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Eli,
Eli, lama sabakatani?» Isi nɨ: «Hiii Kunzi! Hiii Kunzi! Ko bulya ɨkɨ yɔ wesi mino?»
47 Nɨyɔ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓamʉkana mino ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Akamaka Ɨlɨya.»
48 Wa aka wa, ɓemoti kaɓʉ apɨkɨta ndɨ, ovoku luki limoti ɓɨfʉɓʉ-fʉɓʉ, olubo ko vinya
wa muzabibu wozyo. Kumbuso yi, abanga kʉwa ndɨ ka lɨgʉgʉ, apá Yeso ɓɛ omwi.
49 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wosoni! Tinini mbɛyɨ ikanɨ Ɨlɨya odokuto
kahukuso!»
50 Luki limoti, Yeso igomisa ɓata ndɨ na lɨyʉ lapʉ. Osisa lɨmbɛngɨ.
51 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso kagbanana pa yotu
na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, anʉɨka ndɨ luga katʉkya kʉgʉ kadwɛ kusili.
Mugi ɨzʉkʉla ndɨ ɓingbuku-ngbuku, matamʉ makpʉkpʉ alɨkanaga ndɨ ɓɨkpakpakpa.
52 Gʉtʉgʉ ɓambʉkʉ aka oukwikana ndɨ na ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ nɨ
ɓaɓɨnikyonini Kunzi, ɓabɨlɨla ndɨ.
53 Ɓopupoku kʉwa ka ɓambʉkʉ. Kumbuso gɔnɨ Yeso kopupa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓingya
ka Yelusalɛma, gʉɗʉ wotu. Kʉ ɓɛyɔ, ɓupuponilya ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi.
54 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ kaɓuulyaga
Yeso ɓamɨna azigizo na masɨ nɨmɔ akɨtanaga ndɨ wa, ɓogwa ndɨ ombombo kʉgbɛ.
Ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉ a ndɨ asɨ Miko Kunzi aka!»
55 Wa gɔ wa, a ndɨ na ɓoko ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɨna ka ɓʉɓyɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ lɔ.
Ɓotukyoku ndɨ pa imoti na Yeso ka Galilaya, kasingyo ka mogubo.
56 Luga kaɓʉ, a mbɛyɨ ndɨ nɨ Malia mʉtʉ wa Magadala, Malia nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ Yakɔbɔ
ɨɓʉ na Yɛzɛfʉ sɛ kʉwa amakɨ ɓomika Zɛbɛdayɔ.

Ɓanalumbo Yeso
(Malɨkɔ 15:42-47; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

57 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ɨtʉlyana, alʉkʉ ɓemoti wa lɨngama, mʉtʉ wa Alimatia nɨnɔ ina ɓɛ
Yɛzɛfʉ, a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ mʉɓɨɓya ka Yeso, osiloku ndɨ.
58 Ɨnda kʉwa ndɨ ka ngama mudingi wa ɨwili ɓɛyɔ ka Pilatʉ, akʉnga ɓɛ ɓapí nzʉyɨ ka
Yeso. Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓapí.
59 Yɛzɛfʉ ɨnda ndɨ kava. Akandaga na kutuko kwambɨya,
60 amongosa ndɨ ka mbʉkʉ yambɨya nɨyɔ ɨkpʉlya ndɨ ka lɨtalʉ. Kumbuso yi, adʉla ndɨ
mupumi mi na lɨtalʉ lidingi, aga ndɨ.
61 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Malia Magadala na Malia nɨnɔ wagɔgɔ ɓa ndɨ wa, ɓakikonono
kambwa wa mbʉkʉ.

Ɓasʉda ɓakoɓuulya mbʉkʉ

62 Ɓʉgala ɓi, akaɨɓɨkya ɓɛ lisyɛ li nɨlɔ a kambwa wa nɨlɔ la kiɓungusyogo ka Lisyɛ la
kimumbiso, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓaga ndɨ ka Pilatʉ.
63 Ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Totomonini ɓata ɓɛyɔ mʉtʉ waɓɔngɔ yi
nɨmʉ aɓɨkya ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino muɓisi aka ɓɛ: ‹Kumbusa wa
masyɛ masaa, nopupatʉ ka mbʉkʉ.›
64 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pá nɛkɨ mʉtʉʉ ɓɛ ɓoɓuulyogi mbʉkʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ masyɛ masaa
ɨtʉlyano mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakodonikuto kaɓiɓo, ɓaga kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ɓɛ:
‹Opupini ɓi luga ka ɓamanda.› Mʉnzɨma ma mɨɓa mi nɨma ika ɓanʉ manyɛ kakɨtaga
nɨmɔ ma mambwa.»
65 Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Matʉ na ɓasʉda nɨɓɔ ɓokwononi koɓuulya mbʉkʉ. Wogoni,
ɓoɓuulyogi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mini mino ɓɨnza.»
66 Ɓaga kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ, ɓadʉla ndɨ miso ma mbʉkʉ na lɨtalʉ ɓingbufu, ɓubisa
ndɨ ɓasʉda wa koɓuulyo.

28

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Malɨkɔ 16:1-10; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

27:46 27:46 Wanda ka Mambʉ 22:1.

1 Niyɔ Lisyɛ la kimumbiso akitaga ndi, kuwa na ɓugala ɓi ka lisyɛ la mambwa la pɔsɔ*
ko mbolugo, Malia ninɔ a ndi muɓu wa guɗu wa Magadala pa imoti na Malia wagɔgɔ,
ɓaga ndi kaanda mbuku.
2 Ko ngbingo ɓemoti, azigizo wapu apunga ndi. Malaika ka Mombukwono-dosu,
osyoku ndi kotukyoku kugu wa lisyɛ, inda ndi katɛ ka kpɔlɔ litalu lidingi nilɔ otikya
ndi mbuku, ika ndi kugu yi.
3 A ndi kanzɛ kugbɛ muɗɔngɔni abɛ ngbangbata kanginana, ɓotu kaki a ndi ɓitu abɛ
libu.
4 Ɓoɓuɓulya niɓɔ ɓa ndi koɓuulyaga mbuku ɓapunga ndi kaguguma
ɓikpwukpwukpwu na kuɓangaku, kadwɛ ku kwa ku ɓiita ndi mina abɛ ɓamanda.
5 Luki limoti, malaika ninɔ uɓikya ndi ɓoko ɓi niɓɔ ɓɛ: «Makoɓongonitɔgu. Nakaiba
ambɛ makakisa Yeso, ninɔ ɓabongilogi ɓi ka musalaba. 6 Kɛgu ɓata wanu! A bɛyɔ,
opupini ɓi ka mbuku muɗɔngɔni ɓɛyɔ aɓikya nduku mino. Doniku, winoni ku o bi
mino mumongoso.
7 Windoni ɓigala kauɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: ‹Opupini ɓi luga ka ɓamanda.
Matokonyoku ka Galilaya. Maminoku ɓanu ku ɓɛyɔ.› Nilɔ no ɓi ambɛ namuɓikyi nilɔ.»
8 Ɓoko ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓatukya ndi ɓigala-gala ka mbuku ɓotumini na kuɓangaku
ɓiɗɛ na magyagya mudingi gɔni. Ɓinda ndi mbangu kautumbulyaga ɓaɓiɓya ka Yeso
mongoni mi nimɔ.
9 Ko ngbingo ɓemoti, Yeso ɓikpɛ abangana ndi na ɓoko ɓi niɓɔ, umuuso. Ɓakpuɗoku
ndi, ɓavilaga magu na ɓabibiso.
10 Yeso uɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Makoɓongonitɔgu! Windoni kauɓikyaga ɓomika-mama
ɓɛ ɓaga ka Galilaya. Ɓeminoku ku ɓɛyɔ.»

Ɓoɓuɓulyo ɓa mbuku ɓogoni kapága mongoni

11 Ngbingo yi ninɔ ɓoko ɓi niɓɔ ɓa mbɛyi ndi mino ko pisi aka, ɓoɓuɓulyo ɓemoti-
ɓemoti ɓa mbuku ɓatukya ndi, ɓaga ka guɗu. Ku ɓɛyɔ, ɓutumbulyaga ndi ɓokumu-
kumu lasi nilɔ akitanaga ndi.
12 Kuwa wa, ɓokumu-kumu ɓi niɓɔ pa imoti na ɓambɔku-mbɔku ka Ɓayuda ɓagya
ndi dikiɗi. Ɓukanana ndi kaupá ɓasuda ɓi niɓɔ ɓuyi ɓudingi ɓipɛlɛ.
13 Ɓuɓikya ndi ɓɛ: «Ɓikyoni ambɛ: ‹Ɓaɓiɓya kaki ɓoduku ɓi no biti kaiɓo manda kaki
ko ngbingo yi ninɔ to ɓi mino ka ɓatɔtɔ.›
14 Kika ni mongoni asilyini ngama mudingi wa iwili, iɓusu ɓamombukwono-dosu
ɓi ɓɔ tatumbulyaga mongoni mi nimɔ. Tagya yasi ambɛ iɓunu makogulyonitɔgu ka
ɓukpwuku-kpwuku.»
15 Kuwa wa, ɓasuda ɓi niɓɔ ɓava ndi ɓuyi na ɓagya muɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓukpamya ndi
mino. Mongoni mi nimɔ itulyana ndi luga ka Ɓayuda kadwɛ na lisyɛ li nili.

Yeso upupilyini ɓaɓiɓya kaki
(Malikɔ 16:14-18; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

16 Kuwa wa, ɓaɓiɓya ɓi niɓɔ tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓaga ndi ka Galilaya, ka ngupa niyɔ
Yeso uwanyaga ndi.
17 Ngbingo yi ninɔ ɓamina ndi mino, ɓabibiso. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti kaɓu ɓa
ndi na ɓotumo.
18 Kumbuso yi, Yeso ukpuɗoku ndi, uɓikya ɓɛ: «Ɓɛpóni ndi ngu yasi ya kugu wa lisyɛ
na kunu ka ɔɓili.
19 Yɛki a ɓɛyɔ, windoni ka ɓɛvananza ɓayasi, huyikosoni ɓiki ɓaɓiɓya kami.
Huɓotisoni ko lino ka Baba, ko Miki na ka Limbɛngi-Lotu.
20 Huwonisiloni kaɓyɛ masi nimɔ namuɓikyaga ndi. Wiboni ɓinza ambɛ na pa imoti
na iɓunu ɓongbinga ɓasi kadwɛ ka muliɓo ma ɔɓili.»

* **28:1 28:1** *lisyɛ la mambwa la pɔsɔ:* Ilu lɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ lisyɛ la Mungu.

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Maliɨkɔ
okpikaga ndɨ mino
Liɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɨmɔ Maliɨkɔ okpika ndɨ nɨma. Maliɨkɔ kɛgʉ ɨyɨ atʉtʉmbwa ka Yeso, luki limoti ɓakpakyanatʉ ndɨ pa imoti na Pɔlɔ, ɓagya gɔnɨ ndɨ ligubo lo Mongoni Manza ɨɓʉ na Pɛtɛlɛ. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mi nɨmɔ okpiko ka kitaɓʉ yi nɨyɨ, a nɨmɔ ʉkana ndɨ na Pɛtɛlɛ nɨ anʉtʉmbʉlyaga ɓambanzʉ ɔɓɨlɨ ka Yeso-Kilisito ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ. Ukpikilya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, kauwonisilo ka lɨngʉnʉ ɓɛ Yeso a Mika Kunzi.

Kʉsɔ wa Moɓiso, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ atikokuto ndɛkɛ mʉtʉ ɓemoti kauhukuso ɓatʉ ɓa Izaleli nɨɓɔ ɓa ɓatʉ kakɨ. Yeso osiloku ndɨ ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ nɨ Ɓalʉma ɓogoni ndɨ kava lɨtɔmbʉ la mugi ma Izaleli, ɓika ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Ɓezaleli ɓʉmʉkanaga kʉwa ndɨ ɨɓʉ aka.

Ɓezaleli ɓikaga ndɨ katamana ɓɛ Kilisito nɨnɔ Kunzi awanyaga ndɨ katikoku, uhukusagatʉ ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma. Luki limoti, kɛgʉ ko bulya muhukuso mi nɨmɔ, mɔ Yeso odoku mino. Uhukusaga ndɨ asɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ ɓasa ndɨ Mumuyoniso, ɓasa ɓʉnyɛ, ɓapʉnga kamʉkana asɨ ɨyɨ aka.

Maliɨkɔ atʉmbʉlaga ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, nɨyɔ Yeso agya ndɨ ka lɨtɔmbʉ, ɓɛyɔ ʉpá mino ɓambanzʉ mʉtʉʉ, atʉmbʉlaga gɔnɨ kʉ kwa kʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ. Luki limoti, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso a mino Miko Kunzi yɔ, kɨbɨnɨkagʉ ndɨ. Moɓiso akaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mika-Mʉmbanzʉ kodokugʉ ndɨ ɓɛ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɨ kaugugubya ɓambanzʉ, na kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.» (Maliɨkɔ 10:45)

Ɓangama ka Ɓayuda ɓamʉyatʉ ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɨ mino. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓyɛgɛ Yeso, okwoni, ibi ɓɛ ɓagyogyisatʉ, luki limoti, muliɓo kakɨ ika na ɨzangɨya.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:1-8*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Mumuyoniso a ndɨ mino kakɨsa kaɓɔɓɔ *1:9-13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *1:14–9:50*
Yeso otukyini ka Galilaya, aga ka Yelusalɛma *10:1-52*
Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso na kukwakʉ kakɨ *11:1–15:47*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *16:1-8*
Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya kakɨ *16:9-20*

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Maliɨkɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 Mʉpʉnganagɨ ma Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi nɨma.
2 Kʉsɔ wa kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya, ikpikaga ɓɛ:
«Ɨmɨ Kunzi, nakatɨka atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kauɓungusilyo pisi.
3 Mʉmbanzʉ ɓemoti akatʉɓɨlaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Bungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
munonilyoni ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!›»
4 Yuani-Mubatizaɨ opuponoku ndɨ ka ɨsa, anʉkʉwa ɓambanzʉ ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, miɓotisiso, Kunzi amʉpɨlya ɓʉnyɛ kunu.»
5 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Yudɛa na ɓa gʉɗʉ wa Yelusalɛma ɓasilyogoku ndɨ Yuani-Mubatizaɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ ɓʉnyɛ kaɓʉ ka pa yangba, Yuani anuɓotiso ka Yɔlɔdanɨ*.
6 Yuani imokisyaga ndɨ kutuko kwo tukatʉ ta ngamia na mʉkaɓa ma sibokuso sa nyama ka ɨɗʉkʉfisɔ. Ʉlyaga ndɨ ɓanabʉnyɛnyɛ no nzuki nɨyɔ ikaga ko tutu.
7 Akʉwaga ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbusa kamɨ, a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ. Nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kodidiko, na kakʉlaga ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ.
8 Ɨmɨ, namuɓotisaga ɓi ko liɓo, luki limoti, ɨyɨ, amuɓotisaga ɓanʉ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

---

* **1:5 1:5** *Yɔlɔdanɨ:* A liɓo lidingi ka mugi ma Palesitina.

Yuani akaɓotiso Yeso
(Mataɣɔ 3:13; Luka 3:21-22)

9 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Yeso otukyoku ndɨ ka Nazalɛtɨ, ka iwili ya Galilaya adwɛ ka
Yɔlɔdanɨ. Kʉ ɓɛyɔ, Yuani aɓotisa ndɨ.
10 Nɨyɔ aka yɔ Yeso opupoku ko liɓo, ɨna ndɨ lɨsyɛ koukwikono, Lɨmbɛngɨ-Lotu asilyoku
ndɨ abɛ likpondi.
11 Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Ɨwɛ, wa mikamɨ mʉpaka, nogwaga
na ɨwɛ magyagya kʉgbɛ.»

Abɨlɨ akaɓɔɓɔ Yeso ka ɨsa
(Mataɣɔ 4:1-11; Luka 4:1-13)

12 Kumbuso yi, Lɨmbɛngɨ-Lotu akpamya ndɨ Yeso kaaga ka ɨsa.
13 Kʉ ɓɛyɔ, agya ndɨ masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya nɨ abɨlɨ anaɓɔɓɔ. Ikaga ndɨ pa
imoti na ɓanyama ɓo tutu, ɓamalaika ɓanagugubyo.

Yeso akaʉmaka ɓaɓɨɓya ɓakwanganya
(Mataɣɔ 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Nɨyɔ ɓagwi Yuani-Mubatizaɨ, Yeso aga ndɨ ɨyɨ ka Galilaya. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ kaɓɨkyaga
Mongoni Manza ko Kunzi.
15 Aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: «Ngbingo itulyonini. Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi. Yikosoni
mambɛngɨ, maɓɨnɨkyana Mongoni Manza!»
16 Yeso a ndɨ kakpakyana ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya, ʉmɨna ndɨ ɓanyɔ-
ɓosi ɓaɓa, Simoni ɨɓʉ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa nɨ ɓanolubo moyo.
17 Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓyeniku. Namuitisa kʉwa ɓanyɔ-ɓambanzʉ[†].»
18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓasa ndɨ moyo kaɓʉ, ɓapʉnga kaɓɨɓya.
19 Nɨyɔ Yeso idukula ndɨ ɓata mina yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, ʉmɨna ndɨ ɓomika Zɛbɛdayɔ, Yakɔbɔ
ɨɓʉ na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yuani. Ɓa ndɨ ka ɨngbɔlɔ yidingɨ[‡] kaɓʉ nɨ ɓanoɓungusyogo
moyo.
20 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ʉmaka ndɨ. Ɓasa ndɨ abaɓʉ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na
ɓagya-ligubo kakɨ, ɓaga ndɨ ɨɓʉ kaɓɨɓya Yeso.

Yeso anyuni mʉtʉ ɓemoti lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Luka 4:31-37)

21 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓogulya ndɨ ka Kapɛlɛnaumu. Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, Yeso
ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, apʉnga kapá mʉtʉʉ.
22 Mʉtʉʉ kakɨ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana ɓɔ kʉgbɛ. A ɓɛyɔ, a
ndɨ kapá mʉtʉʉ no ngu nɨ kɛgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ kaɓʉ.
23 Kʉ kwa kʉ, ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda kʉ, alʉkʉ ɓemoti ɓɛnɛ a ndɨ na
lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Alʉkʉ yi nɨnɔ apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:
24 «Hu! Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓʉnɨ? Woduku
katilumwisogo? Nakaumiba ɓɨnza! Ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu nɨnɔ Kunzi atikoku!»
25 Yeso apamɨlyaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Daka! Pupa ka alʉkʉ yi nɨmʉ!»
26 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ ayunga ndɨ alʉkʉ nɔ ɓɨnyɛ, opupa ndɨ ɓindeɗe nɨ apamɨkana
ɓiliya-liya.
27 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ombombo, ɓapʉnga ndɨ kauusana ɓɛ:
«Lɨkpʉmʉka tina sɛ pɨyɛ lɨ? A mʉtʉʉ mambɨya, mutumo no ngu. Akapamɨlyaga gʉtʉgʉ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka, anamʉkana!»
28 Ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, mongoni ka Yeso awawa ndɨ ka iwili ya Galilaya yasɨ.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu
(Mataɣɔ 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Kʉwa wa, Yeso opupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda. Ɓa ndɨ na Yakɔbɔ ɨɓʉ
na Yuani, ɓingya ndɨ ka Simoni na ka Andɨlɨa.
30 Kʉ ɓɛyɔ, tɨtakɨ Simoni nɨnɔ muko yi a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ. Nɨyɔ aka yɔ
Yeso osila wa, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
31 Yeso akpʉɗa, agwi kʉɓɔkʉkɔ, amomoso, muko yi nɨnɔ ahʉka ndɨ. Kumbuso yi,
apʉnga ndɨ kaugugubyo.
32 Na ɓʉgɔgɔ, nɨyɔ mɔnɨ ogwo, ɓadulyoku ndɨ Yeso na ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓa ndɨ na
ɓokoloɓu na nɨɓɔ ɓa ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.
33 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana ko misa ma mupumi ma ndaɓʉ wa.

---

† **1:17 1:17** *ɓanyɔ-ɓambanzʉ:* Ɓika kaʉkisa na kaʉnyɔgɔ ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ. ‡ **1:19 1:19** *ɨngbɔlɔ:* Ɨngbɔlɔ yi nɨyɔ ikaga ndɨ yidingi mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya bato.

34 Yeso uhukusa ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaigyogyiso na ɓokoloɓu dididi,
okpumya ndɨ gɔnɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mudingi. Apakya ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
kanzɨna, kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɨmɔ a ndɨ kamiba ɓɨnza.

Yeso akalingyo Galilaya
(Luka 4:42-44)

35 Ko mbolugo, Yeso ozuzuka ndɨ, opupa kunzi. Ɨnda kʉwa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ ka pa
yi nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ, apʉnga ndɨ kalʉmba.
36 Simoni na ɓawai-dakɨ ɓɨnda ndɨ kakɨsa.
37 Nɨyɔ ɓamɨna, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Batʉ ɓasɨ ɓakaʉkɨsa yi.»
38 Luki limoti, Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Togoni ka ɓapa ɓayagɔgɔ, ko giyo nɨyɨna ɓuwobi-
ɓuwobi wanʉ. Kʉ ɓɛyɔ, nakwanana gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, nɨlɔ
nodulyoku ndɨ yɨpɛpɛ nɨlɔ.»
39 Kʉwa wa, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ, anaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ
ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, anokpumya mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Matayɔ 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Lisyɛ limoti, keɓu-keɓu ɓemoti asilyoku ndɨ Yeso, ogwo no moli kambwa kakɨ,
ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ: «Kikiliki, wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
41 Yeso akwilya ndɨ kumbu, anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla, aɓɨkya ɓɛ: «Noboilyini,
ngʉmana!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, keɓu-keɓu asya ndɨ, angʉmana ɓɨngɔ.
43 Wa aka wa, Yeso anzɨnɨlya ndɨ na ɗɨya, kumbuso yi, apupisa ndɨ, anaɓɨkya ɓɛ:
44 «Wɨmɨnyatʉ! Wakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Luki limoti, wɨnda kaimoniso ko
kumu. Kumbuso yi, wapá apɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyago mino, iba
mʉtʉ wasɨ ibi ɓɛ woukini ɓi.»
45 Luki limoti, nɨyɔ aka yɔ alʉkʉ nɔ aga, apʉnga ndɨ kopoɓo na kowowiso lɨkpʉmʉka
li nɨlɔ. Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndɨ ɓata ɓɨngbanganya ko misa ka ɓambanzʉ ka gʉɗʉ.
Ikaga kʉwa ndɨ kunzi aka, ka ɓapa nɨɓayɔ ɓambanzʉ ɓakikogigʉ ndɨ mino. Kʉ ɓɛyɔ,
ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ.

2

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Matayɔ 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Yeso igoku ndɨ ka Kapɛlɛnaumu. Ɓambanzʉ ɓʉkana
ndɨ ɓɛ a ka ndaɓʉ.
2 Ɓamʉmʉkana kʉwa ndɨ kʉ ɓudingi, kadwɛ kʉ kwa kʉ mɨkya pa kotigalagʉ ɓata
ndɨ mino, iki gʉtʉgʉ ya kunzi aka ikanɨ ko misa ma mupumi. Yeso a ndɨ kaʉɓɨkyaga
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
3 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓakwanganya ɓadulyoku ndɨ Yeso na zɛgɛsɨ mʉbɨnɨka.
4 Luki limoti, ɓakakwananagʉ ndɨ kasiliso kambwa ka Yeso ko bulya ambaza ka
ɓambanzʉ. Ɓoukwilya kʉwa ndɨ ngala kugbondo tili na pa nɨyɔ Yeso a ndɨ mino.
Kumbuso yi, ɓasisa kʉwa ndɨ zɛgɛsɨ nɔ kʉgʉ wa kalagba nɨyɔ a ndɨ mino wakanga
pisi ka ngala yi nɨyɔ. 5 Nɨyɔ Yeso ɨna baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Mikamɨ,
nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
6 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakikonono wa, ɓapʉnga ndɨ
kaimuusa ɓɛ:
7 «Ko bulya ɨkɨ yɔ alʉkʉ yi nɨmʉna o mino kanzɨna ɓɛyɔ? Akatʉmbwa Kunzi! Wanɨ
nɔ akwanana kapɨlya ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka yɨkaka?»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya
ɨkɨ yɔ mo mino na inguo ya tamanaga yi nɨyɔ?
9 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya zɛgɛsɨ ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ:
‹Wamaga, wava kalagba kakʉ, wakpakyana?›
10 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ a no ngu yɨpɨlya ɓʉnyɛ ka
ɔɓɨlɨ.» Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ:
11 «Nakaʉɓɨkya ambɛ, wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ!»
12 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ aka ndɨ ɓɨvanga ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ wa, ava kalagba kakɨ, ɨga.
Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨdɛ, ɓapʉnga ndɨ kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takaninigʉ
ndɨ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ!»

Yeso amokini Lawi
(Matayɔ 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Kuwa wa, Yeso iga ɓata ndi ka mutili ma ibombu yidingi ya Galilaya. Ambaza ka
ɓambanzu wasi asingyoku ndi, apunga kaupá mutiwi.
14 Wa a ndi mina kakitaga wa, amina Lawi, mika Alufayo, wakika ka bilo yilipiso
manzanza. Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Iɓyeku!» Lawi amaga ndi, apunga kaɓiɓya.
15 Kumbuso yi, Yeso inda ndi kalyalya ku ka Lawi. Ɓa ndi pa imoti na ɓaɓiɓya kaki,
ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓakpu na ɓatu ɓagɔgɔ ɓudingi niɓɔ ɓuminaga ndi abɛ ɓagya-
manyɛ. A ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa inguo ya ɓatu ɓi niɓɔ ɓikaga ndi kaɓiɓya ɓingbooo.
16 Niyɔ ɓowonisilo ɓa mutuu niɓɔ ɓikaga ndi na Ɓafalisayɔ ɓamina ndi mino Yeso
kalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ na ɓagya-manyɛ, ɓumuusa kuwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ:
«Ko bulya iki yɔ o mina kalyalya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
17 Niyɔ Yeso umukana ndi ɓɛyɔ, uɓikya ɓɛ: «Ɓatu ɓapupu ɓakakisagigu munganga,
luki limoti, niɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu. Nakodokugu kaukisa ɓatu ɓongbingbili, luki limoti,
niɓɔ ɓanyɛ.»

Koginyo malili ko ngbingo
(Matayɔ 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Lisyɛ limoti, ɓaɓiɓya ka Yuani-Mubatizai na Ɓafalisayɔ ɓa ndi koginya malili ko
ngbingo. Kuwa wa, ɓambanzu ɓodoku ndi kamuusa Yeso ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ ɓaɓiɓya
ka Yuani na niɓɔ ka Ɓafalisayɔ aka ɓɔ ɓoginyaga iɓu malili ko ngbingo, ni niɓɔ kaku
ɓakɛgu sɛ iɓu koginyo?»
19 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makasima ɓɛ ɓawai-daki mombukwono dumo wo vononi
ɓakwananatu koginya malili ngbingo yi ninɔ ɓa mbɛyi mino pa imoti na mbunya
muko? Kigyonosigu! Ngbingo yi ninɔ mbunya muko o mino pa imoti na iɓu aka,
ɓakakwananigu koginyo malili.
20 Luki limoti, ikatu ndɛkɛ na lisyɛ nilɔ ɓatumba mino mbunya muko luga kaɓu. Ka
lisyɛ li nilɔ, ɓoginyatu kuwa ndɛkɛ malili ko ngbingo.
21 Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kodîkogigu inzanza na panga ya kutuko kwambiya.
Kagya ɓɛyɔ, panga yambiya yi niyɔ anuwatu inzanza, ngala ahumana ɓata kugbɛ.
22 Na ɓata, mumbanzu gutugu ɓemoti aka kaɓungwagigu vinya wambiya ka ɓambikɛ
ɓayo bokuto ta ɓamanya ɓayigbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatu ɓambikɛ,
ɓambikɛ ulikaga, vinya agbɔ wasi. Kinili, okwononi kaɓungwa vinya wambiya ka
ɓambikɛ ɓayambiya gɔni.»

Yeso ni ngama wa Lisyɛ la kimumbiso
(Matayɔ 12:1-18; Luka 6:1-5)

23 Ka Lisyɛ la kimumbiso limoti ɓɛnɛ, Yeso a ndi kakitaga ka ɓotiko ɓaya nganu.
Ɓaɓiɓya kaki ɓapunga ndi katinaga ɓɛkaza ɓi na ligundu.
24 Kuwa wa, Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Wina! Ko bulya iki yɔ ɓaɓiɓya kaku
ɓakagya nilɔ ɓapakya ka Lisyɛ la kimumbiso?»
25 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Makonotongulogigu ndi iɓunu likpumuka nilɔ ngama Daudi
agya ndi wa a ndi mina na yangya pa imoti na ɓatu ɓi niɓɔ ɓa ndi na iɓu, na ɓimukana
ndi nza?
26 Ogulya ndi ka Ndaɓu ko Kunzi, alya mukati nimɔ ɓapága ndi Kunzi, upága ndi gɔni
ɓatu ɓi niɓɔ. Likpumuka li nilɔ igyonosa ndi ko ngbingo ko kumu-kumu Abiatali. Luki
limoti, mutuu aɓikyaga ndi ɓɛ ɓokumu aka ɓɔ ɓakwanana ndi kalya mukati mi nimɔ.»
27 Yeso opipiloku kuwa ndi ɓɛ: «Kunzi agya ndi Lisyɛ la kimumbiso ko bulya ka
ɓambanzu, luki limoti, kugyagu ndi ɓambanzu ko bulya Lisyɛ la kimumbiso.
28 Kinili, Mika-mumbanzu a gɔni ngama gutugu ka Lisyɛ la kimumbiso aka.»

3

Yeso ahukusini mutu wa kuɓɔkukɔ kukwo
(Matayɔ 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Kuwa wa, Yeso ogulya ɓata ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda. Aluku ɓemoti a
ndi ku ɓɛyɔ na kuɓɔkukɔ kukwo.
2 Ɓatu niɓɔ ɓa ndi ku ɓɛyɔ, ɓapunga ndi kanda Yeso ɓingbangbangba, ikani ahukusatu
mutu yi ninɔ ka Lisyɛ la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kakisa ɓɛ ɓamina na iɓɔ no pisi
tino, kyɛ ɓasungilyi.
3 Yeso aɓikya kuwa ndi mutu yi ninɔ ɓɛ: «Wamaga luga ka ɓambanzu ɓasi kuu.»
4 Kuwa wa, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Mutuu atiɓikya piyɛ ɓɛ okwononi kagya ɓuni
ka Lisyɛ la kimumbiso? Okwononi kagya likpumuka lanza, ikani kagya nilɔ lanyɛ?
Kahukuso ɔɓili ka mumbanzu, ikani kamwɔ?» Luki limoti, ɓadakyana ndi ɓiwo.

5 Yeso ʉnda ndi iɓʉ ɓasi ɓingbangbangba, kani anʉminyilya kumbu ko bulya mʉ
mapʉ kaɓʉ. Aɓikya kʉwa ndi alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Nana kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndi, kʉɓɔkʉkɔ
ahʉka ɓɛyɔ aka yɔ ikaga ndi mino
6 Niyɔ aka yɔ Ɓafalisayɔ ɓopupa ndi ka ndaɓʉ ya malʉmba, ɓamʉmʉkana ko dikiɗi
ɓigala na ɓatʉ ɓa liɗu ka ngama Ɛlɔdi * kakisa pisi tina yɔ ɓamwisiso mina Yeso.

Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ asilyini Yeso

7 Kumbuso yi, Yeso ɓakiɗa ndi na ɓaɓiɓya kaki misa ya mutili ma ibombu ya Galilaya,
ni ambaza mudingi ka ɓambanzʉ anaɓiɓya ɓingbooo. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓotukyoku ndi ka
Galilaya, ka Yudɛa,
8 ka Yelusalɛma, ka iwili ya Idumeya, ka iwili niyɔ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdani na ka ɓewili
niɓayɔ ɓuwobi-ɓuwobi na gʉɗʉ wa Tilo na Sidɔna. Ambaza yi nino asilyoku ndi Yeso,
kyɛ ʉkana ndi mongoni ma masi nimɔ a ndi kagya.
9 Niyɔ ina ɓɛyɔ, ʉɓikya kʉwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ ɓaɓungusyilyogi ingbɔlɔ, kyɛ
ambaza kamotosyonitɔgʉ.
10 Yɛki a ndi kauhukuso ɓambanzʉ ɓakpʉ, ɓatʉ ɓasi ɓa ɓokoloɓu ɓa ndi kaiɗuso ɓɛ
ɓavili.
11 Niyɔ ɓatʉ ɓa mambɛngi ma ɓʉnyɛ ɓaminaga ndi Yeso, ɓogwaga ndi kambwa kaki,
ɓanapamikanaga ɓɛ: «Iwɛ ni miko Kunzi!»
12 Luki limoti, Yeso ʉgbityaga ndi ɓikpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakanyonitɔgʉ mʉgɔngʉ kunzi.

Yeso akaʉpʉnaga ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Kʉwa wa, Yeso aɗaka ndi ka ngʉpa, ʉmakaga ɓatʉ ɓi niɓɔ a ndi na nza yi kaɓʉ,
ɓakpuɗoku ndi.
14 Ʉpʉnaga ndi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa luga kaɓʉ, ʉlʉka kʉwa ndi ɓɛ ɓatʉtʉmbwa. Agya ndi
ɓɛyɔ kyɛ ɓikogi pa imoti na iɓʉ, iki kaʉtikaga kaɓikyaga Mongoni Manza,
15 ʉpá ndi gɔni ngu yikpumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ.
16 Mino ka ɓatʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓi niɓɔ nima: Simoni, ninɔ Yeso alʉka ndi gɔni ɓɛ
Pɛtɛlɛ,
17 Yakɔbɔ na mamaki ɓɛyɔ ka Yuani. Iɓʉ ɓasi ɓaɓa ɓa ndi ɓomika Zɛbɛdayɔ: Yeso
ʉlʉka ndi ɓɛ Boanɛligɛ, isi yi ni «Ɓomika ngbangbata»†.
18 Andilia, Filipi, Batulumei, Mataɣɔ, Tʉma, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Tadei, Simoni ninɔ
akisaga ndi kʉlikanaga ya livananza kaki,
19 sɛ kʉwa Yuda Isikalioti, ninɔ agaba ndi Yeso.

Yeso na livananza kaki

20 Kumbuso yi, Yeso igoku ndi ka mʉsɛngi. Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ
omumukonoku ndi ɓata. Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓakɛgʉ ɓata ndi no ngbingo gʉtʉgʉ
ninɔ mʉlyalya aka.
21 Niyɔ ɓava-kʉkaki ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓotukyoku ndi, ɓinda kava. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kaɓikya
ɓɛ: «Mʉ kaki kɛgʉ ɓata tili!»

Yeso akausikisya ɓatʉ niɓɔ ɓapîlyogi ɓangbanga
(Mataɣɔ 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

22 Lisyɛ limoti, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ niɓɔ ɓodoku ndi kotukyoku ka Yelusalɛma,
ɓaɓikya ndi ɓɛ: «Yeso a na Abili kʉsɔ kaki ninɔ ina ɓɛ Belizebuli. Abili yi ninɔ a ngama
wa mambɛngi ma ɓʉnyɛ. Iyi nɔ akapá ngu yikpumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ!»
23 Kʉwa wa, Yeso ʉmaka ndi, ʉtʉlya mozuni mi nima: «Igyonosa liki Abili kayikpumyo
iyi mombukwana-daki yi?
24 Livananza la ɓʉngama ɓumoti kapʉnga kabʉmana luga yi, iba ɓʉngama ɓi niɓɔ
osyini.
25 Ɓatʉ ɓa livananza limoti ɓakapʉnga kaʉlanana luga kaɓʉ, iba livananza li nilɔ
oponzikonini.
26 Kika nɛki ni Abili akabʉmana na iyi mombukwana-daki yi ɓikpɛ, kigbananaga, ngu
kaki kakwananigʉ kaidukulogo. Luki limoti, iko muliɓo mi.
27 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kaingyo ka ndaɓʉ ko tutungyo katʉpa
lingama kaki ni kanagwigʉ mbɛyi, akanda.
28 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ: Kunzi ʉpilyatʉ ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓʉnyɛ, na
mosikoni masi nimɔ ɓasikaga.

---

* **3:6 3:6** *Ɛlɔdi:* A Ɛlɔdi yi ninɔ ɓamakaga ndi ɓɛ Atipasi. † **3:17 3:17** *Ɓomika ngbangbata:* Yeso alʉka ndi Yakɔbɔ na Yuani ɓɛyɔ ko bulya ɗiya.

29 Luki limoti, mʉmbanzʉ kasikaga Limbɛngi-Lotu, kikigʉ ndɛkɛ na mʉpilya gʉtʉgʉ
ikii aka, kyɛ ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ ika wa aka wa kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
30 Yeso a ndi kaʉnzinilya ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓɛyɔ, kyɛ ɓaɓikya ndi ɓɛ: «A na
limbɛngi la ɓʉnyɛ.»

Livananza la lingʉnʉ ka Yeso
(Matayɔ 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Kʉwa wa, amaki na ɓamamaki Yeso ɓodoku ndi. Ɓamaga ndi kunzi, ɓatika mʉtʉ
ɓemoti kamaka.
32 Ambaza ka ɓambanzʉ a ndi wakiko, akungulini Yeso ɓikululu, ɓaɓikya kʉwa ndi
ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓa kunzi kʉ, ɓakaʉkisa.»
33 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Mama ni wani? Ɓomika-mama ni ɓa iki?»
34 Kumbuso yi, ʉnda ndi ɓatʉ niɓɔ ɓa ndi ni ɓakungulini wa ɓizumuuu, aɓikya ndi
ɓɛ: «Mama na ɓomika-mama, niɓa.
35 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama na mama, ni mʉtʉ wasi ninɔ agyaga sipananisɔ ko Kunzi.»

4

Yeso akatwa lizuni ka mʉkʉkʉna
(Matayɔ 13:1-9; Luka 8:4-8)

1 Yeso apʉnga ɓata ndi kapá mʉtiwi ni a ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu ya Galilaya.
Ambaza mudingi kʉgbɛ ka ɓambanzʉ asingyoku ndi. Kʉwa wa, aɗaka ndi ka ingbɔlɔ
yidingi, iko. Ingbɔlɔ yi a ndi ka limbɛngi lo liɓo, na ɓambanzʉ ɓa ndi kubi, ɓuwobi no
liɓo.
2 Yeso apʉnga ndi kauwonisilo makpʉmʉka makpʉ pisi ka mozuni. Kʉsɔ wa mʉtiwi
kaki, a ndi kaʉɓikya ɓɛ:
3 «Hukononi! Mʉtʉ ɓemoti inda ndi kakʉna* mʉpʉnga ko tiko.
4 Niyɔ a ndi kakʉna ɓɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓombu ɓodoku ndi,
ɓalya.
5 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndi ka pa ya ngyengye niyɔ kɛgʉ ndi na litɔmbʉ lakpʉ.
Nimɔ aɓaka ndi ɓigala-gala kyɛ litɔmbʉ kɛgʉ ndi lakpʉ wa.
6 Luki limoti, niyɔ mɔni osumbo, awisiya, ʉmilaga kyɛ lyo yi kigwinanagʉ ndi ɓinza
ka litɔmbʉ.
7 Masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndi lugo wo kpokiki. Kpokiki aɓaka ndi, akandaga ɓikpɛki-
kpɛki ni koɓukutigʉ.
8 Luki limoti, magɔgɔ anyʉkaga ndi ka litɔmbʉ la dɔɓɔ. Aɓaka, opingo, aɓʉkʉta
ndi ɓɛkaza ɓiyʉyʉyʉ. Ikaza imoti-imoti aɓʉkʉtaga ndi bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa, yagɔgɔ
ɓatɛkɛɓɛ maɗiya na yagɔgɔ ɓata miya.»
9 Kumbuso yi, Yeso omotiloku ndi ɓɛ: «Mʉtʉ yi ninɔ a na motili ma kʉkana, ʉkaniɔ!»

Ko bulya iki yɔ Yeso anzinaga ndi mino pisi ka mozuni
(Matayɔ 13:10-17; Luka 8:9-10)

10 Niyɔ Yeso itɛ ndi mina ɓyi na ambaza, ɓatʉ niɓɔ ɓa ndi na iɓʉ pa imoti na
ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓapʉnga ndi kamuusogo ko bulya mozuni.
11 Usikisya ndi ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ iɓunu ɓodikiɗi ɓaya Ɓʉngama kaki. Luki
limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉkanaga iɓʉ pisi ka mozuni.
12 Kʉwa wa gɔ wa,
‹Ɓakwanana kaanda ɓinza,
luki limoti, ni ɓakɛgʉ kaina.
Ɓakwanana kaʉkana ɓinza,
luki limoti, ni ɓakɛgʉ kotombisyo.
Ɓakotombisyaga ndi,
ɓakwanana ndi kamigilyoku Kunzi,
Kunzi ʉpilya ɓʉnyɛ.›»

Yeso akatʉmbʉlaga isi ya lizuni ka mʉkʉkʉna
(Matayɔ 13:18-23; Luka 8:11-15)

13 Kumbuso yi, Yeso ʉɓikya ɓata ɓatʉ niɓɔ ɓa ndi wa ɓɛ: «Makɛgʉ kotombisyo isi ya
lizuni li nili! Makwanana kʉwa kotombisyo ɓesi ɓaya mozuni magɔgɔ liki?
14 Mʉkʉkʉna akakʉna Likpʉmʉka ko Kunzi.

---

* **4:3 4:3** *kakʉna:* Ka Izaleli ɓomisyaga ndi iɓʉ masɔlɔ mumisyo. **4:12 4:12** Wanda ka Isaya 6:9-10.

15 Ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa abɛ kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi ku Likpumuka ko Kunzi anyukaga ndi mino. Ɓukanagatu, luki limoti Abili odoku ɓigala, anyɔ Likpumuka li nilɔ ikuni kusɔ kaɓu.
16 Ɓagɔgɔ ɓa abɛ pa ya ngyengye niyɔ kegu ndi na litɔmbu lakpu. Niyɔ ɓukanaga Likpumuka ko Kunzi, ɓogwi na magyagya ɓigala-gala.
17 Luki limoti, Likpumuka li nilɔ kikogigu no lyo kusɔ kaɓu, ɓogwigo ko ngbinga mukɛɗɛ aka. Niyɔ ɓukpɛki-kpɛki na yigyogyiso usilyogo mino ko bulya Likpumuka ko Kunzi, ɓatukya ɓikwa ka baya.
18 Ɓagɔgɔ ɓata ɓa abɛ pa yo kpokiki ku ɓakuna ndi mino masɔlɔ magɔgɔ. Ɓukanagatu Likpumuka ko Kunzi,
19 luki limoti, ɓukpɛki-kpɛki ɓa ɔɓili, musasa ma lingama na musasa magɔgɔ dididi akandaga Likpumuka li nilɔ kusɔ kaɓu ɓikpɛki-kpɛki ni kopígu bumo.
20 Ka muliɓo, ɓatu ɓagɔgɔ ɓa abɛ litɔmbu la dɔɓɔ ku masɔlɔ magɔgɔ anyukaga ndi mino. Ɓukanaga Likpumuka ko Kunzi, ɓabailya, aɓukuta bumo. Ɓatu ɓa baya ɓi ɓemoti-ɓemoti ɓaɓukutaga bumo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa, ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ madĩya, ɓagɔgɔ ɓata miya.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Luka 8:16-18)

21 Kuwa wa, Yeso uɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakatunagigu tala kyɛ ɓagbukumisyi na mumbi ikani ɓabisi kusyokoto. Luki limoti, ɓabisaga kugu, ka pa niyɔ ɓabisogo mino.
22 A ɓɛyɔ, lasi nilɔ a lakisuma imibisikosatu ndɛkɛ, na lasi nilɔ a ko dikiɗĩ ipupisa ɓingbanganya.
23 Mutu kika na motili ma kukana, ukaniɩɔ!»
24 Yeso uɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ɛɛɛ, wiminyonito sɛ na likpumuka nilɔ makaukana lɔ! Muɗɔngɔni ɓɛyɔ mugyaga mino ɓɛngɛni, Kunzi amumigisya ndɛkɛ iɓunu muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, na ɓamumatilya ɓata kakitaga.
25 A ɓɛyɔ, mutu yi ninɔ a no luki, ɓamatilyatu ɓata. Luki limoti, mutu yi ninɔ kegu no luki ɓakupya gutugu luki likɛɗɛ aka nilɔ akwanano ɓi kaika nolu.»

Lizuni lo bumo niyɔ iɓakilyaga ni iyu aka

26 Yeso oɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «Ɓungama ko Kunzi a muɗɔngɔni abɛ mutu ninɔ akuna ndi masɔlɔ ko tiko kaki.
27 Alalaga ndi ɓipɛ no biti, anozuzuka masyɛ masi. Ko ngbingo yi ninɔ, tiko anaɓaka, malili anopingo ni aluku nɔ kegu kaiba ɓɛ akaɓaka liki.
28 Litɔmbu yikaka aka lɔ oɓokisaga malili, apungaga mbɛyi mapaku mi, kumbuso yi ikaza, ka muliɓo bumo yingata kugu wa ikaza.
29 Ngbingo yi ninɔ mupunga atana mino, apunga kabuulyo kyɛ iko ni ngbingo mubuulyo itulyonini.»

Yeso akatwa lizuni la libumo likɛɗɛ
(Matayɔ 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

30 Kumbuso yi, Yeso oɓikyoku ɓata ndi ɓɛ: «Takwanana kokingyasa Ɓungama ko Kunzi na iki? Tokingyasa piyɛ na lizuni tino?
31 A abɛ libumo likɛɗɛ nilɔ ɓakunaga, ikaga likɛɗɛ kugbɛ kakitaga bumo yasi ya ɔɓili.
32 Luki limoti, opingo kuwa, iita sibukusɔ sidingi kakitaga bukutɔ tasi to tiko. Aɓaka tabi yakpukpu, ɓombu ɓagya ɓandaɓu kaɓu kugu yi, ɓiko kaigbuka ka kululuko kwi.»
33 Yeso utiwaga ndi ɓambanzu pisi ka mozuni dididi ɓɛyɔ ka nima. Utiwaga ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓakwananiɩɔ kotombisyo.
34 Unzinilyaga ndi pisi ka mozuni aka. Luki limoti, niyɔ ɓikaga ndi asi na ɓaɓiɓya kaki aka, utumbulyaga ndi makpumuka masi.

Yeso opomilyini mbumbo
(Matayɔ 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Na ɓugɔgɔ ɓa lisyɛ li nilɔ aka lɔ, Yeso uɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Tozobini kusyaku.»
36 Ɓasa kuwa ndi ambaza ka ɓambanzu, ɓaɓiɓya ɓaga ndi pa imoti na Yeso ka ingbɔlɔ yidingi niyɔ a ndi mino. Ɓɛngbɔlɔ ɓayidingi-dingi ɓayagɔgɔ atu ndi gɔni ɓuwobi na iɓu wa.
37 Mbumbo yapu kugbɛ odoku ndi ɓigbututu, muɓaka apunga kokotukosaga liɓo ka ingbɔlɔ yi niyɔ, ingbɔlɔ apunga ndi komwaga liɓo.
38 Luki limoti, Yeso a ndi miso ya kumbusa wa ingbɔlɔ, mulala ɓipɛ, mu ka apiɓu. Ɓaɓiɓya kaki ɓabanda ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Muwonisilo, tanolumwogo, nilɔ kegu gutugu iwɛ kaudwiso limbɛngi aka?»

39 Niyɔ Yeso ozuzuko, apamilya ndi mbumbo, aɓikya liɓo ɓɛ: «Daka! Pila ɓipisiii!»
Kuwa wa, mbumbo adakilya ndi, pa aka ndi lingunu ɓiwo.
40 Kumbuso yi, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino kaɓanga? Makɛgu nɛki
mbɛyi na baya kadwɛ mɔni na ɓuɓwanu?»
41 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓaɓanga ndi kugbɛ. Ɓapunga ndi kauusono ɓɛ: «Inguo ya
mumbanzu tino piyɛ mu? Gutugu mbumbo aka no liɓo akamukana!»

5

Yeso ahukusini mutu wa limbɛngi la ɓunyɛ
(Matayɔ 8:28-34; Luka 8:26-39)

1 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓadwɛ ndi kusyaku wagɔgɔ wa ibombu ya
Galilaya, ku ka Ɓagɛlasi.
2 Niyɔ Yeso osya ndi ka ingbɔlɔ, wa aka wa, mutu ɓemoti ninɔ a ndi na limbɛngi la
ɓunyɛ, opupoku ndi ka ɓekunde, asilya ndi.
3 Ikaga kuwa ndi iyi ka ɓekunde aka. Gutugu mutu ɓemoti aka kakwananagigu ndi
ɓata kagwi, ikani kamakya ka kpukpu.
4 A ɓɛyɔ, magu kaki ikaga ndi ɓongbinga ɓasi ka kpukpu, maɓɔku mukanda na
selegeni ɓingbufu. Luki limoti, itinaga ndi ɓaselegeni ɓi niɓɔ ɓitututu, ulaga kpukpu
yi niyɔ yasi. Kikogigu ndi na mutu ɓemoti ninɔ akwananaga ndi kagwigo.
5 Ɓongbingo ɓasi, biti na lisyɛ, ikaga ndi kaamama ɓigbagbagba ka ɓekunde na ka
ɓangupa, anapamikanaga, aniɛkɔ ɓapwayi na matamu.
6 Niyɔ aminoku Yeso asi ɓyi aka, opikitoku, ogwo na moli ɓikpwu kambwa kaki,
7 apamikana ɓɛ: «Yeso, Miko-Kunzi ninɔ Kugu-Kugbɛ, nilɔ kusu na iɓunu opukogi
ɓuni? Kikiliki ko lino ko Kunzi, wakegyogyisonitɔgu ɓaka!»
8 A ndi kanzina ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndi ni oɓikyini ɓɛ: «Limbɛngi la ɓunyɛ, pupo ka aluku
yi nimu!»
9 Kuwa wa, Yeso amuusa ndi ɓɛ: «Wina ɓu?» Asikisya ɓɛ: «Nina ɓɛ ‹Ndube›, kyɛ ta
ɓudingi.»
10 Itatanaga ndi na Yeso kugbɛ ɓɛ kokpumyonitɔgu ɓaka mambɛngi ma ɓunyɛ mi
nimɔ kunzi wa mugi mi nimɔ.
11 Ambaza mudingi ka ɓanguya a ndi kalyalya ka ngupa wa.
12 Mambɛngi ma ɓunyɛ itatanaga ndi na Yeso ɓɛ: «Titikanɔ ɓaka kusɔ ka ɓanguya ɓi
niɓa, tisilya pisi kogulya kusɔ kaɓu.»
13 Yeso asilya ndi mambɛngi ma ɓunyɛ pisi, opupa kuwa ndi, ogulya ka ɓanguya. Kusɔ
wa ambaza, ɓanguya ɓa ndi banda ɓɛlɔfu ɓaɓa. Ɓongbutukana kuwa ndi ko dida wa
ngupa kadwɛ ko liɓo lidingi, ɓolumwogo.
14 Ɓoɓuɓulyo ka ɓanguya ɓaga ndi mbangu kapága mongoni mi nimɔ ka guɗu na ko
giyo. Ɓambanzu ɓodoku ndi kaina nilɔ igyonosa ndi lɔ.
15 Niyɔ ɓosila ɓuwobi na Yeso, ɓamina ndi mutu yi ninɔ a ndi na mambɛngi ma ɓunyɛ
nɔ mukuliko, ni imokisyini kutuko, mupila ɓinza ɓipiii. Ɓatu ɓi niɓɔ ɓaɓanga ndi kugbɛ.
16 Niɓɔ ɓina ndi nilɔ igyonosa ndi lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatu ɓagɔgɔ: iki nilɔ asilya ndi
aluku yi ninɔ a ndi na mambɛngi ma ɓunyɛ nɔ, na iki nilɔ usilya ndi ɓanguya.
17 Kuwa wa, ɓapunga ndi kaitatanaga na Yeso ɓɛ opupinɔ ɓaka ka litɔmbu kaɓu.
18 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kaɗaka ka ingbɔlɔ, mutu yi ninɔ a ndi na mambɛngi
ma ɓunyɛ nɔ itatanaga na Yeso ɓɛ ɓaganɔ ɓaka pa imoti na iyi.
19 Yeso akya, luki limoti, aɓikya ndi ɓɛ: «Wiga ku kaku, ka livananza kaku,
utumbulyogoku likpumuka lasi nilɔ Mombukwono-dosu ugyilyi, na ɓɛyɔ ukwilyi mino
kumbu.»
20 Aluku yi ninɔ imagalya ndi, apunga ndi kaɓikyaga nilɔ Yeso agyilya ndi ka iwili ya
Ɓaguɗu-Tɛkɛɓɛ. Nɔku udika ndi ɓatu ɓasi ɓidɛ.

Yeso ahukusini muka ɓemoti, abililisa gɔni mika Yailo
(Matayɔ 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Niyɔ Yeso azaba ɓata ndi ka ingbɔlɔ kusyaku wa Galilaya, ambaza mudingi ka
ɓambanzu amumukana ndi ɓuwobi na iyi wa. A ndi wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa
ibombu wa.
22 Ngama ɓemoti wa ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda ninɔ ina ndi ɓɛ Yailo, osiloku ndi
gɔni wa. Niyɔ amina Yeso, ogwo kambwa kaki,
23 itatanaga ndi na iyi kugbɛ, anaɓikya ɓɛ: «Mikami musika yi a ɓuwobi kosisa
limbɛngi. Kikiliki, dokunɔ ɓaka kabisilya maɓɔku, kyɛ ahuki, isisilaga na ɔɓili.»
24 Kuwa wa, Yeso ɓaga ndi na iyi. Ambaza mudingi a ndi kaɓiɓya ɓingbooo, amotosya
ɓikpwɔ.

25 Kʉsɔ wa ambaza wa, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ katʉkya ɓyanga
tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa.
26 A ndɨ nɨ igyogyisini kʉgbɛ ka maɓɔkʉ ka ɓamʉnganga. Ama ndɨ mukumbo kakɨ
masɨ ɓingbufu ka bʉkʉtɔ, luki limoti ɓangʉ idukulogo kopupo aka.
27 Nɨyɔ muko nɔ ʉkana mongoni ka Yeso, ogulya ndɨ ka ambaza, kumbuso ka Yeso,
avɨla mʉ ma kutuko kakɨ.
28 A ɓɛyɔ, a ndɨ katamanaga ɓɛ: «Nakavɨla gʉtʉgʉ kutuko kakɨ aka, nahʉkatʉ.»
29 Nɨyɔ aka yɔ avɨla kutuko ka Yeso, ɓangʉ asa ndɨ kapupo wa aka wa, ɨmʉkana ndɨ
ɓɨnza.
30 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso ɨmʉkana ndɨ ɓɛ ngu apupini mino. Oyikana kʉwa
ndɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ, uusa ɓɛ: «Wanɨ pɨyɛ nɔ ovili kutuko kamɨ?»
31 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Wakɛgʉ mbɛyɨ kaɨna ɓɛyɔ ambaza umotosi mino
ɓɨkpwɔ ɓɛnɛ? Wa pɨyɛ ɓata kauuso lɨkɨ ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ evili?›»
32 Luki limoti, Yeso ɨkwɛ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ kakɨ kyɛ amɨnɨ mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ ɓɛyɔ.
33 Nɨyɔ muko yi nɨnɔ iba lɨkpʉmʉka nɨlɔ asilya ndɨ, apʉnga ndɨ kagʉgʉma na
kʉɓangakʉ. Odoku kʉwa ndɨ kogwa kambwa ka Yeso, atʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka lasɨ
ka ɓungbingbili.
34 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Mikamɨ, baya kakʉ uhukusini. Waga na mazɨyɔ, woukini.»
35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka nɔ, ɓambanzʉ ɓotukyoku ndɨ
kʉ ka ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Mikakʉ osisini lɨmbɛngɨ.
Wa sɛ pɨyɛ ɓata kadomiso Muwonisilo ko bulya ɨkɨ?»
36 Luki limoti, Yeso kobisagʉ ndɨ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, aɓɨkya ngama nɔ ɓɛ:
«Wakoɓongonitɔgʉ! Wika na ɓaya aka!»
37 Yeso kapagʉ ndɨ kaɨnda na ɓatʉ ɓagɔgɔ kiki asɨ Pɛtɛlɛ aka, Yakɔbɔ na mamakɨ ɓɛyɔ
ka Yuani.
38 Ɓosila kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ ka ngama Yailo. Kʉ ɓɛyɔ, Yeso atakanya ndɨ ɨpʉmbʉ,
ɓambanzʉ ɓanagamana na ɓanakʉgwaga.
39 Ingya ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kapá ɨpʉmbʉ na kagamana ɓɛnɛ?
Miki kɛgʉ mukwo, luki limoti, a ka tɔtɔ.»
40 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa.
Luki limoti, Yeso upupisisa ndɨ ɓasɨ kunzi. Ava ndɨ abakɨ miki, amakɨ sɛ kʉwa ɓaɓɨɓya
kakɨ ɓasaa ɓi nɨɓɔ, ogulya kʉ miki a ndɨ mino.
41 Agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Talita kumu» isi yi ɓɛ: «Mikya ɓasɨka, nakaʉɓɨkya
ambɛ, zuzuko!» 42 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miki nɔ amaga ndɨ, apʉnga kakpakyana.
A ndɨ na ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓɨdɛ kaɨna lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ.
43 Luki limoti, Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Kpɔ kpɔ kpɔ, makatumbulyogonitɔgʉ
mʉmbanzʉ.» Kumbuso yi, ʉkpamya ndɨ ɓɛ: «Mupóni luki lɨlya.»

6

Ɓatʉ ɓa Nazalɛtɨ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso
(Mataɣɔ 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Yeso atʉkya ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ɨnda ndɨ kʉ opinga ndɨ mino, pa imoti na ɓaɓɨɓya
kakɨ.
2 Nɨyɔ Lɨsyɛ la kimumbiso ɨtʉlyana, apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka
Ɓayuda. Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ ɓatʉ ɓudingi ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana wa. Ɓapʉnga
ndɨ kauusono ɓɛ: «Wanɨ nɔ awonisila masɨ mi nɨma? Yimibo tina yɔ ɓapá ndɨ ɓɛnɛ?
Apʉnya no ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbaga ɓɛnɛ yanɨ?
3 Kɛgʉ mbɛyɨ mutwo maɓaʉ mʉ? Mika Malia? Mamakɨ Yakɔbɔ, Yɔsɛ, Yuda na
Simoni? Takikogigʉ mbɛyɨ pa imoti na ɓasalɨ kakɨ wanʉ?» Kinili ɓakakwananagʉ ndɨ
kaɓɨnɨkyana.
4 Kʉwa wa, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ ikaga na ɨbɨba ka ɓapa ɓayasɨ, luki
limoti, kikogigʉ na ɨbɨba kʉ kaɓʉ, luga wa lɨvananza kakɨ na ka ndaɓʉ kakɨ.»
5 Yeso kakwananagʉ ndɨ ɓata kagya lɨkpʉmʉka lɨmbanga gʉtʉgʉ limoti aka kʉ ɓɛyɔ.
Luki limoti, ubisilya ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓemoti-ɓemoti aka maɓɔkʉ, ɓahʉka ndɨ.
6 A ndɨ kombomboyo kyɛ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.

Yeso akaʉtɨka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:5-15; Luka 9:1-6)

Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ nɨyɔ ɓuwobi-ɓuwobi anapá mʉtʉʉ.
7 Kʉwa wa, ʉmaka ndɨ ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, apʉnga ndɨ kaʉtɨka ɓaɓa-ɓaɓa
nɨ upíni ngu yikpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ.

8 Ʊgbityaga ndi ɓɛ: «Makigwinonogonitɔgu no luki ko pisi kiki asi mudukpɔ aka.
Makavonitɔgu mukati, kugba, gutugu ɓuyi aka ko fuku kunu.
9 Wimokisyoni ɓɛkpaku, luki limoti, makimokisyonitɔgu ɓasimizi ɓaɓa.»
10 Yeso uɓikyoku ɓata ndi ɓɛ: «Ɓakamutilya ɓanu ka ndaɓu imoti ɓɛnɛ, wikoni wa
aka wa, kadwɛ ku kwa ku mopupo mino.
11 Puponi ka ɓapa ɓayasi ku ɓakamutilyigu ɓanu mino na ku ɓakya ɓanu mino
kamumukana. Mibumaga liɓungu la magu kunu* kauwonisilo ɓɛ ɓamukyini.»
12 Kuwa wa, ɓatutumbwa ɓaga ndi kauɓikyogoku ɓambanzu ɓɛ okwononi ɓayikosi
ɔɓili kaɓu ko Kunzi.
13 Ɓokpumya ndi mambɛngi ma ɓunyɛ makpu, ɓugboɗyaga ndi gɔni ɓatu ɓa ɓokoloɓu
ɓudingi molingo, ɓanahuka.

Kukwaku ka Yuani-Mubatizai
(Matayɔ 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Ngama mudingi ɓɛyɔ ka Ɛlɔdi Atipasi ukana ndi mongoni ka Yeso, kyɛ lino kaki
a ndi na ibiba pa yasi. Ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Yuani-Mubatizai nɔ
opupiku ka ɓabili! Kinili, a kuwa no ngu kagya makpumuka mumbanga-mbanga.»
15 Ɓatu ɓagɔgɔ ɓɛ: «Iliya nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «A mugyalandu ɓemoti abɛ ɓemoti ka
ɓogyalandu ɓandɛli.»
16 Luki limoti, niyɔ Ɛlɔdi ukana mongoni mi nimɔ, aɓikya ndi ɓɛ: «Kɛgu Yuani ninɔ
nakusisa ndi mu nɔ opupiku ɓata ka ɓabili!»
17 A ɓɛyɔ, iyi Ɛlɔdi nɔ akpamya ndi ɓɛ ɓagwi Yuani, ɓamakya ka bɔlɔkɔ. Likpumuka
li nilɔ igyonosa ndi kyɛ Ɛlɔdi ava ndi Elodia. Elodia a ndi muko mamaki ninɔ miki yi
ɓɛyɔ ka Filipi.
18 Yuani a ndi kayoyisa ngama Ɛlɔdi ɓɛ kokwononigu kava muzyaki.
19 Niyɔ Elodia ina ɓɛyɔ, abisa ndi Yuani no yoko, a ndi kapa kamwisiso. Luki limoti,
kɛgu ndi wakinisono no pisi yi,
20 kyɛ Ɛlɔdi aɓangagatu ndi Yuani. Ibagatu ndi gɔni ɓɛ a mutu wongbingbili na wotu,
na ikaga ndi kaɓuulyogo. Ngbingo yi ninɔ Ɛlɔdi amukanaga ndi mino, tamanaga kaki
amisikanaga ndi ɓingbwi, luki limoti apaga ndi kamukana aka.
21 Lisyɛ limoti, Elodia inisana ndi no pisi yanza kamwisiso Yuani. A ndi lisyɛ lo dumo
yitomosyo yiɓukuta ka ngama Ɛlɔdi. Ɨyi Ɛlɔdi alyisa ndi dumo, umaka kuwa ɓangama
kaki niɓɔ ɓagyaga ndi na iɓu ligubo, ɓangama ka ɓasuda na ɓambanzu ɓudingi-dingi
ɓa Galilaya.
22 Mika Elodia ninɔ musika yi ingya ndi ka ndaɓu, apunga koɓino. Moɓino kaki aɓosila
ndi ngama Ɛlɔdi na ɓatu ɓasi niɓɔ umaka ndi ko dumo. Ngama aɓikya kuwa ndi musika
nɔ ɓɛ: «Ɨkunga luki lasi nilɔ wakapa, nupátu.»
23 Kumbuso yi, akulya ndi silika ɓɛ: «Nupátu luki lasi nilɔ wɛkunga, gutugu kika
kagbanana ɓungama kami lugo aka.»
24 Kuwa wa, musika yi ninɔ opupa ndi, inda kamuusa amaki ɓɛ: «Nakungi luki tino?»
Amaki asikisya ndi ɓɛ: «Kunga mu ka Yuani-Mubatizai.»
25 Musika nɔ iga ndi ɓigala-gala ku ka ngama, aɓikyoku ɓɛ: «Nakapa ambɛ ipá mbiya-
mbiya wanu mu ka Yuani-Mubatizai ka papi.»
26 Ngama alya ndi kumbu kugbɛ. Luki limoti, kakwananagu ndi ɓata kakya ko bulya
silika ninɔ akɔ ndi kambwa ka ɓatu niɓɔ umaka ndi ko dumo.
27 Atika kuwa ndi ɓigala-gala suda kaki ɓemoti ninɔ aɓuulyaga ndi, akpamya ɓɛ akuku
Yuani-Mubatizai mu. Aluku nɔ inda ndi ka bɔlɔkɔ, akoku ndi mu.
28 Kumbuso yi, odoku ndi nomu ka papi, apá musika yi ninɔ. Musika yi ninɔ apóku
ndi amaki.
29 Ngbingo yi ninɔ ɓaɓiɓya ka Yuani ɓukana ndi mino mongoni mi nimɔ ɓɛyɔ,
ɓobinikoku ndi manda kaki, ɓolumba ndi.

Yeso ulyolyisini ɓambanzu ɛlɔfu kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Luka 9:10-17; Yuani 6:1-14)

30 Niyɔ ɓatutumbwa ɓigononoku ndi ɓuwobi na Yeso, ɓatumbulyaga ndi makpumuka
masi nimɔ ɓagya ndi, na mutiwi masi nimɔ ɓapá ndi.
31 Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Togoni mbɛyi iɓusu aka ɓikɛɗɛ ka pa niyɔ mumbanzu kɛgu
mino, mimumbisoku.» Aɓikya ndi ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzu ɓudingi kugbɛ ɓasilyogoku ndi,
ɓanaga. Ɓaɓiɓya ɓakɛgu ndi gutugu no ngbingo mulyalya aka.

---

* **6:11 6:11** Kaibumaga liɓungu la magu: Yigya yi niyɔ owonisilaga ndi ɓɛ ɓatu ɓa mugi ɓakutilyigu ɓaɓiɓikya ɓa Mongoni Manza. Wanda gɔni kusɔ Luka 10:11; Ligubo 13:51; 18:6.

32 Ɓakiɗa kʉwa ndi asi iɓʉ aka ka ingbɔlɔ ɓapʉnga kainda ka pa niyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndi mino.
33 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓʉmina ndi ni ɓanaga, ɓumibo. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓasi ɓatinika ndi na mbangʉ, ɓaɗikya ndi ni iɓʉ kadwɛ kambwa ka Yeso na ɓaɓiɓya kaki ka pa niyɔ ɓa ndi mino kainda.
34 Niyɔ Yeso osya ka ingbɔlɔ, amina ndi ambaza mudingi, alya kumbu kʉgbɛ kyɛ a ndi abɛ ɓakɔndɔlɔ niɓɔ ɓakɛgʉ na muɓuɓulyo. Apʉnga ndi kaupá mʉtʉʉ kʉgʉ wa makpʉmʉka mudingi.
35 Yɛki ngbingo a kʉwa ndi ni okitogini, ɓaɓiɓya ɓakpuɗoku ndi, ɓaɓikya ɓɛ: «Wanʉ a isa, na ngbingo okitogini gɔni,
36 hʉkpamya ɓatʉ ɓi niɓa, ɓaga ko giyo niyɔ a ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ wanʉ na ka sɛngi niyina ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ kailuulyo luki lilya.»
37 Yeso usikisya kʉwa ndi ɓɛ: «Hupóno ni iɓunu aka malili.»
Luki limoti, ɓamuusa ndi ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tuluulyiku mukati ma ɓambuma miya yiɓa† todoku kaʉpá?»
38 Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ma na mukati minga? Windoni mbɛyi kaina.»
Niyɔ ɓondoku, ɓasikisya ɓɛ: «Ta na mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa aka.»
39 Kʉwa wa, Yeso ʉkpamya ndi ɓɛ ɓulikisi ɓambanzʉ ɓasi ka magbʉta ka tɔnitɔ.
40 Ɓikanana ndi ka magbʉta ma miya-yimoti-yimoti, na magɔgɔ ma ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti kuɓukumuti.
41 Yeso ava ndi mukati kuɓukumuti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ, ikwɛ kʉgʉ wa lisyɛ, abibisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo mukati, ʉpága ɓaɓiɓya kaki pa imoti na ɓosi ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓɛ ɓʉlʉpyagi kʉwa.
42 Iɓʉ ɓasi ɓalyalya ndi, ɓikutaga ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
43 Kʉwa wa, ɓaɓiɓya ɓamʉmʉla ndi ɓodongbu ɓaya mukati na ɓosi niɓɔ ɓasikana ndi. Otuma ndi mʉmbi tɛkɛɓɛ na miɓa.
44 Luga ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓalyalya ndi, ɓalʉkʉ ɓa ndi ɛlɔfʉ kuɓukumuti.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo

45 Kumbusa yikɛɗɛ, Yeso ʉkpamya ndi ɓaɓiɓya kaki kaɗaka ka ingbɔlɔ kyɛ ɓazabi mbɛyi iɓʉ kambwa kʉsyakʉ wa ibombu, miso ka gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida. Iyi, asikana ndi kapá ambaza ka ɓambanzʉ ligʉndʉ.
46 Kumbusa kaʉpá ligʉndʉ, aga ndi kalʉmba ka ngʉpa.
47 Niyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, ingbɔlɔ yidingi a kʉwa ndi ka limbɛngi lo liɓo. Yeso a ndi iyi mʉkaka aka kubi.
48 Ina ndi ɓɛ ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi na ɓʉkpɛki-kpɛki kawɔ ingbɔlɔ kyɛ avivi a ndi kautundulo kumbuso. Kʉwa ɓuwobi lisyɛ katinikaga, ɓamina ndi Yeso ninɔ odoku nɔ misa ya kʉ ɓa ndi mino. A ndi kakpakyana kʉgʉ wo liɓo, anapa kaʉkitaga.
49 Niyɔ ɓamina ɓɛyɔ, ɓakʉgwaga ndi kyɛ ɓa ndi kasima ɓɛ abili.
50 A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi ɓaminatʉ ndi, ɓotuma ndi na kʉɓangakʉ ɓiɗɛ. Luki limoti, ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Wikoni na lilʉkʉ! Imi nɔ, makoɓongonitɔgʉ!»
51 Kumbuso yi, aɗaka ndi ka ingbɔlɔ pa imoti na iɓʉ, avivi adakilya ndi. Ɓaɓiɓya ɓotuma ndi na ombombo ɓiɗɛ,
52 kyɛ ɓakotombisyagʉ ndi isi ya likpʉmʉka limbanga nilɔ agya ndi kʉgʉ wa mukati. A ɓɛyɔ, mambɛngi kaɓʉ a ndi ɓidisili.

Yeso uhukusini ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ka iwili ya Gɛnɛzalɛti

53 Ngbingo yi ninɔ ɓazaba ndi mino, ɓosila ka iwili ya Gɛnɛzalɛti, ɓafʉma ingbɔlɔ.
54 Niyɔ aka yɔ ɓosya ka ingbɔlɔ, ɓambanzʉ ɓamiba ndi Yeso.
55 Ɓapʉnga ndi kolingyo iwili yi niyɔ yasi. Ɓanadulyoku Yeso na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu kʉgʉ wa ɓakalagba ka ɓapa ɓayasi kʉ ɓʉkanaga ndi mino ɓɛ a kʉ.
56 Ɓapa ɓayasi kʉ Yeso indaga ndi mino, iki ka sɛngi, ka ɓagʉɗʉ ikani ka ɓasɔkɔ, ɓambanzʉ ɓabisilyaga ndi ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu kunzi. Iɓʉ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓitatanaga ndi na Yeso ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaviliɔ ɓaka gʉtʉgʉ mʉ ma kutuko kaki aka. Na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓavilaga ndi, ɓahʉkagatʉ ndi.

7

Yeso akanzina ko bulya yigya ka ɓatitɛ ndi
(Matayɔ 15:1-9)

† **6:37 6:37** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndi mʉkalya ma lisyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔni ka Matayɔ 20:2.

1 Lisyɛ limoti, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓotukyoku ndi
ka Yelusalɛma, ɓamʉmʉkana ɓuwobi na Yeso.
2 Ɓʉmina kʉwa ndi ɓaɓiɓya kaki ɓemoti-ɓemoti ni ɓanalyalya na maɓɔkʉ ma
mokoku, isi yi ɓɛ ni ɓakisukusigʉ kaɓyɛnɛnɛ na yigya ya kanisa kaɓʉ.
3 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ na Ɓayuda ɓasi ɓaɓangagatʉ ndi yigya ka ɓatitaɓʉ niyɔ akʉngaga
ndi ɓɛ ɓisʉkʉsi maɓɔkʉ ɓinza* kambwa kalyalya.
4 Ngbingo yi ninɔ ɓigononogoku ndi mino ka sɔkɔ, ɓakalyalyagigʉ ndi ni ɓakisukusigʉ
maɓɔkʉ. Ɓobibisagatʉ ndi gɔni yigya yagɔgɔ dididi niyɔ ka ɓatitaɓʉ mʉɗɔngɔni abɛ
kaʉsʉkʉsa ɓakɔpɔ, ɓambikɛ na ɓasani ɓa ɓangwɛyi.
5 Kʉwa wa, Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ: «Ko bulya iki
yɔ ɓaɓiɓya kakʉ ɓakaɓyɛgigʉ mino iɓʉ yigya ka ɓotitosu? Wina mbɛyi, ɓakalyalya na
maɓɔkʉ ma mokoku aka!»
6 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓugyalandʉ ka Isaya a ndi ɓa lingʉnʉ kʉgʉ kunu. Ma ɓatʉ
ɓa kʉɓɔɓɔkʉ, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ okpikaga ndi mino ɓɛ:
‹Ɓatʉ ɓi niɓa ɓaɓikyaga ɓɛ ɓɛɓangagatʉ,
luki limoti, ɓɛminaga payaya.
7 Malʉmba nimɔ ɓagyaga a ma payaya,
a ɓɛyɔ, mʉtʉʉ kaɓʉ,
ikaga asi yigya ka ɓambanzʉ aka›
8 Makaasa mʉtʉʉ ko Kunzi, manigʉmya ka yigya ka ɓambanzʉ.»
9 Yeso ʉɓikya ɓata ɓɛ: «Masaga mʉtʉʉ ko Kunzi ko bulya yiɓuulyogo yigya kunu aka.
10 A ɓɛyɔ, Musa aɓikya ndi ɓɛ: ‹Mʉɓanga abakʉ na amakʉ.› Omotiloku ɓɛ:
‹Mʉmbanzʉ kagbusya abaki ikani amaki, okwononi ɓamwi.›
11 Luki limoti, iɓunu maɓikyaga ɓɛ: Mʉmbanzʉ kaɓikya abaki ikani amaki ɓɛ: ‹Luki
nilɔ nakwanano ɓi nolu kausingyo a kɔlɔbani.› Isi yi ɓɛ ‹apɛpɛ ko Kunzi›,
12 kaɓikya ɓɛyɔ, makakpamya mʉtʉ yi ninɔ ɓɛ kobinikonitɔgʉ ɓuti ka abaki ikani
amaki.
13 Kinili, molimogo likpʉmʉka ko Kunzi pisi kapánana yigya ka ɓotitonu. Managya
gɔni makpʉmʉka magɔgɔ dididi abɛ nimɔ.»

Luki nilɔ apʉtaga mʉmbanzʉ
(Mataɣɔ 15:10-20)

14 Kʉwa wa, Yeso alikya ɓata ndi ambaza ka ɓambanzʉ, ʉɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓasi,
imukononi, motombisyo ɓinza likpʉmʉka li nili:
15 Kɛgʉ na likpʉmʉka la kunzi nilɔ kingyo kʉsɔ ka mʉmbanzʉ, akwanana kapʉta.
Luki limoti, nilɔ akwanana kapʉta mʉmbanzʉ, a luki li nilɔ opupogo ka limbɛngi kaki.
[
16 Ninɔ apa kaʉkana, ʉkana.]»
17 Ngbingo yi ninɔ Yeso atʉkya ndi mino ɓuwobi na ambaza ka ɓambanzʉ, ingya ka
ndaɓʉ. Ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa kʉwa ndi isi ya lizuni li nilɔ.
18 Uɓikya ndi ɓɛ: «Gʉtʉgʉ iɓunu aka, makɛgʉ nɛki na yimibo? Makɛgʉ kotombisyo
ɓɛ luki lasi la kunzi kingyo kʉsɔ ka mʉmbanzʉ akwananatʉ kapʉta?
19 Makpʉmʉka mi nimɔ kingyogigʉ ka limbɛngi ka mʉmbanzʉ, luki limoti, ka mʉma.
Kumbuso yi, opupo, inda ka limbi.» (Pisi ka mʉnzina mi nimɔ, Yeso a ndi kowonisilo ɓɛ
ɓakwanana kalya malili masi.)
20 Yeso oɓikyoku ndi ɓata ɓɛ: «Likpʉmʉka nilɔ opupaga ka limbɛngi ka mʉmbanzʉ
lɔ apʉtaga.
21 A ɓɛyɔ, tamanaga yanyɛ opupaga ka limbɛngi ka mʉmbanzʉ. Akpamya kʉwa kagya
ɓʉɗanda, kaiɓo, kamwɔ mʉmbanzʉ,
22 kasyɛ na muko ikani na mʉlʉkʉ wodi, kaika na ligbʉgbʉ, kaika mʉɗiya, kaika na
ɓokoli, kagya ɓilya ikani ɓʉɗanda, kaika no misa mopi, kaʉnzinzinya ɓɛngɛni, kaibinika
na kaika na ɓungingi.
23 Makpʉmʉka manyɛnyɛ mi nimɔ masi opupogo kʉsɔ ka mʉmbanzʉ, apʉta.»

Waɓasulia aɓinikyonini Yeso
(Mataɣɔ 15:21-28)

24 Kumbuso yi, Yeso atʉkya ndi wa, aga ka iwili ya Tilo. Kʉ ɓɛyɔ, ingya ndi ɓipɛlɛ ka
ndaɓʉ yimoti ɓɛnɛ. Kɛgʉ ndi kapa ɓɛ ɓibito ɓɛ a kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ɓambanzʉ ɓiba
ndi aka.

---

* **7:3 7:3** Kaisʉkʉsa maɓɔkʉ: Kambwa kalyalya Ɓayuda ɓisʉkʉsaga ndi iɓʉ maɓɔkʉ kadwɛ ka mongusu kaɓyɛnɛnɛ na yigya ka ɓatitaɓʉ. **7:7 7:6-7** Wanda ka Isaya 29:13.

25 Muka ɓemoti ninɔ mikaki muko yi a ndi kaigyogyiso na limbɛngi la ɓunyɛ, ukana
ndi gɔni mongoni ka Yeso. Muko yi ninɔ akpuɗoku ndi ɓigala-gala, ogwo kambwa kaki.
26 Kɛgu ndi iyi Waɓayuda. Iɓukuta ndi ka Foinikia ka iwili ya Sulia. Itatanaga ndi na
Yeso ɓɛ opupisi limbɛngi la ɓunyɛ nilɔ a ndi kusɔ ko mikaki.
27 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Husa mbɛyi ɓomiki ɓikutogi. A ɓɛyɔ, kɛgu ɓinza kava malili
kaɓu, kaumbimbilyo ɓɛnva.»
28 Muko yi ninɔ asikisya ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a ɓɛyɔ! Luki limoti, gutugu
ɓɛnva aka ɓalyagatu gɔni kumbo ya ɓamalili niyɔ unyukilyaga ɓomiki ka miza.»
29 Yeso aɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Ko bulyo munzina mi nimɔ wosikisyi mɔ, wiga ku kaku,
limbɛngi la ɓunyɛ apupini mikaku.»
30 Niyɔ muko yi ninɔ iga ndi ku kaki, atakanya mikaki wakanga ni limbɛngi la ɓunyɛ
nilɔ apupini.

Yeso ahukusini aduka ninɔ a ndi gɔni ɓoɓo

31 Kumbuso yi, Yeso atukya ɓata ndi ka iwili ya Tilo, akitaga ka Sidɔna, akitanaga ka
Ɓaguɗu-Tɛkɛɓɛ, igoku kuwa ndi misa ya ibombu ya Galilaya.
32 Ku ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndi na aduka ɓemoti ninɔ a ndi gɔni na ɓukpɛki-kpɛki ɓunzina.
Ɓitatanaga ndi na iyi ɓɛ abisilyi maɓɔku kyɛ ahuki.
33 Yeso itɛ ndi na iyi katukya ka ambaza, amakya ndi ɓakpɛngbɛ ka motili, iɓakya
maɓɔku na ɓotikito, avila ndi lisasu ka ɓoɓo yi ninɔ.
34 Kumbuso yi, Yeso ikwɛ ndi kugu wa lisyɛ, osiso muyukumi, aɓikyoku aluku nɔ ɓɛ:
«Ɛfata» isi yi ɓɛ: «Hukwikono!»
35 Wa aka wa, motili ahukwikana ndi, lisasu apolimono, apunga ndi kanzina
ɓingbanganya.
36 Yeso ugbityaga ndi ɓambanzu ɓɛ ɓakatumbulyogonitɔgu mumbanzu. Luki limoti,
ngbingo yi ninɔ Yeso ugbityaga ndi mino ɓɛyɔ, ɓowowisa kuwa ɓata ndi mongoni mi
nimɔ kugbɛ.
37 Ɓambanzu ɓombombaya ndi ɓata kugbɛ, ɓaɓikya ɓɛ: «Masi nimɔ akagya a manza
kugbɛ! Akauhukwo ɓaaduka motili, anunziniso ɓoɓoɓo!»

8

Yeso ulyolyisini ɓambanzu ɛlɔfu yikwanganya
(Matayɔ 15:32-39)

1 Lisyɛ lagɔgɔ, ambaza mudingi ka ɓambanzu amumukana ndi ɓata ka kpɔlɔ ka Yeso.
Ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu ndi no luki nilɔ ɓakwanana ndi kalya. Yeso umaka kuwa ndi
ɓaɓiɓya kaki, uɓikya ɓɛ:
2 «Nakauminilya ɓatu ɓi niɓana kumbu. Ta kuwa na iɓu na masyɛ masaa, ɓakɛgu
ɓata no luki lilya.
3 Nakumigiso ka ɓakukaɓu na ɓanza, nzuyi udikagatu ko pisi, kyɛ ɓagɔgɔ luga kaɓu
ɓotukyiku ɓi ɓyiɓyi ɓyi.»
4 Ɓaɓiɓya kaki ɓasikisya ndi ɓɛ: «Ta wanu ka isa, takwanana kainisa na malili nimɔ
ɓikutaga na imu yani?»
5 Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Ma na mukati minga?» Iɓu aka ndi na iyi ɓɛ: «Maɗiya na
ika.»
6 Yeso ukpamya kuwa ndi ɓambanzu ɓɛ ɓikononi wasi. Kumbusa kava mukati maɗiya
na ika mi nimɔ, abibisa ndi Kunzi, oɓunonogo, upága ɓaɓiɓya kaki, ɓugbananilyaga
kuwa ndi ɓambanzu. Ɓagya ndi ɓɛyɔ aka yɔ.
7 Ɓatu ndi gɔni mino na ɓomikya ɓosi ɓakɛɗɛ. Yeso abibisa ndi Kunzi ko bulya ɓosi
ɓi niɓɔ, uɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ ɓulupyagi gɔni.
8 Ɓambanzu ɓasi ɓalyalya ndi, ɓikutogo ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Kumbuso yi, ɓaɓiɓya
ɓamumula ndi ɓodongbu ɓaya mukati na ɓosi niɓɔ ɓasikana ndi, ɓotumisa mumbi
maɗiya na ika.
9 Wina sɛ, ɓambanzu niɓɔ ɓalyalya ndi, ɓa ndi banda ɛlɔfu yikwanganya. Kumbuso
yi, Yeso upá ndi ligundu kaiganana ka ɓakukaɓu.
10 Kolipyagu ɓata, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓaɗaka ndi ka ingbɔlɔ yidingi, ɓaga ka iwili
ya Dalamanuta.

Ɓafalisayɔ ɓakungini Yeso likingyosi
(Matayɔ 16:1-4)

11 Ɓafalisayɔ ɓasilyoku ndi Yeso, ɓapunga ndi na iɓu ɓoɗongoso kakisa kaɓɔ ɓɛ
ugyilyi likingyosi kotukyoku kugu wa lisyɛ.

12 Yeso alya ndi kumbu kugbɛ ka limbɛngi, oɓikyoku ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ ɓatu ɓa
lisyɛ li nili ɓo mino kakunga likingyosi? A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, ɓakinigu ndɛkɛ
gutugu limoti aka!»
13 Kumbuso yi, usa ndi, aɗaka ndi ɓata ka ingbɔlɔ, ɓazaba kusyaku wagɔgɔ wa
ibombu.

Yigya ka Ɓafalisayɔ na niyɔ ka Ɛlɔdi
(Matayɔ 16:5-12)

14 Ɓaɓiɓya ɓa ndi ni ɓoɓusolini kava mukati. Ɓa ndi nomu mumoti aka ka ingbɔlɔ.
15 Yeso upá mutuu ɓɛ: «Wiminyonito na kuɓɔɓɔku ka Ɓafalisayɔ na yigya ka Ɛlɔdi.
A ɓɛyɔ, yigya kaɓu a muɗɔngɔni abɛ sibukusɔ nisɔ ofulisaga mukati.»
16 Ɓaɓiɓya ɓapunga ndi kanzina luga kaɓu kyɛ ɓakɛgu ndi na mukati.
17 Yeso undunga ndi, umuusa ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ mo mino kaidomiso na tamanaga
ɓɛ makɛgu na mukati? Makɛgu mbɛyi kotombisya likpumuka? Makanibigu mbɛyi
likpumuka? Mambɛngi kunu a nɛki ɓidisili aka?
18 Ma no miso, makɛgu kaina? Ma na motili, makɛgu kaukana? Makɛgu katamana,
19 ngbingo yi ninɔ noɓunanaga ndi mino mukati kuɓukumuti, nulyolyisa ɓambanzu
ɛlɔfu kuɓukumuti? Motumisaga ndi mbiyɔ yinga na ɓodongbu niɓayɔ asikana ndi?»
Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Tɛkɛɓɛ na miɓa.»
20 Yeso uusoku ɓata ndi ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ noɓunanaga ndi mina mukati maɗiya na
ika, nulyolyisa ɓambanzu ɛlɔfu yikwanganya, motumisa ndi mumbi minga na ɓodongbu
niɓayɔ asikana ndi?» Ɓosikisya ndi ɓɛ: «Maɗiya na ika.»
21 Yeso uɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Makonotombisyigu aka?»

Yeso ahukusini mutu wo koloɓu ya mamɔmɔ

22 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓosila ndi ka Bɛtɛsaida. Ku ɓɛyɔ, ɓadulyoku ndi na mutu wa
koloɓu ya mamɔmɔ, ɓitatanaga na iyi ɓɛ avili.
23 Kuwa wa, Yeso agwi ndi kuɓɔkukɔ, inda na iyi kunzi wa mugi. Ku ɓɛyɔ, aɓakya
ndi na ɓotikito ko miso, abisilya maɓɔku, amuusa ndi ɓɛ: «Watu kaina luki?»
24 Aluku nɔ ikwɛ ndi, aɓikya ɓɛ: «Nakaumina ɓambanzu, nakaumina muɗɔngɔni abɛ
bukutɔ, luki limoti ɓakakpakyana.»
25 Yeso igilya ndi ɓata kabisilyo maɓɔku ko miso, aluku nɔ ina ndi ɓingbanganya.
Ahuka ndi, apunga kotombisya makpumuka dididi.
26 Yeso apá ndi ligundu kaiga ku kaki, aɓikya ɓɛ: «Wakigonitɔgu ɓata pisi ka mugi mi
nimɔ.»

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓingbanganya ɓɛ Yeso ni Kilisito
(Matayɔ 16:13-20; Luka 9:18-21)

27 Kuwa wa, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓaga ndi miso ya sɛngi niyɔ ikaga ndi ɓuwobi na
gudu wa Kaizalia-Filipi. Ko pisi, umuuso ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Ɓambanzu ɓa piyɛ kaɓikya
ɓɛ imi ni wani?»
28 Ɓasikisya ndi ɓɛ: «Batu ɓemoti-ɓemoti ɓaɓikyaga ɓɛ iwɛ ni Yuani-Mubatizai,
ɓagɔgɔ ɓɛ iwɛ ni mugyalandu Iliya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ wa ɓemoti ka ɓogyalandu.»
29 Yeso umuusa kuwa ndi ɓɛ: «Sɛ kuwa iɓunu, maɓikyaga ɓɛ imi ni wani?» Pɛtɛlɛ
asikisya ndi ɓɛ: «Iwɛ ni Kilisito.»
30 Yeso ugbityaga kuwa ndi ɓɛ ɓakaɓikyonitɔgu mumbanzu likpumuka li nilɔ.

Yeso akatumbulaga bulyo kukwaku no pupo kaki ka mbuku
(Matayɔ 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Kumbuso yi, Yeso apunga ndi kaupá ɓaɓiɓya kaki mutuu ɓɛ: «Okwononi ɓɛ Mika-
mumbanzu igyogyisi kugbɛ. Ɓambɔku-mbɔku ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo
ɓa mutuu ɓakyatu ndɛkɛ. Ɓamwisiso, luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku
ka mbuku.»
32 Yeso uɓikyaga ndi likpumuka li nilɔ ɓingbanganya. Kuwa wa, Pɛtɛlɛ amaka ndi
ɓikɛɗɛ, apunga kayoyiso.
33 Luki limoti, Yeso oyikana ndi, unda ɓaɓiɓya kaki ɓizumuuu, ayoyiso Pɛtɛlɛ ɓɛ:
«Abili mu! Kitaga kumbusa kami! Tamanaga kaku kɛgu abɛ niyɔ ko Kunzi, luki limoti,
a abɛ niyɔ ka ɓambanzu.»

Mumbanzu akwanana kaɓiɓya Yeso liki?
(Matayɔ 16:24-28; Luka 9:23-27)

8:15 8:15 Wanda ka Luka 12:1.

34 Kumbuso yi, Yeso amaka ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ pa imoti na ɓaɓiɓya kakɨ, ʉɓikya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓiɓya, okwononi ɨmʉyɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓikpɛ, abɨnika mʉsalaba kakɨ, apʉnga kɛɓiɓya.
35 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ, aputikosatʉ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Luki limoti, nɨnɔ aputikosa ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi ko bulya Mongoni Manza, aɓuulyagatʉ.
36 A na ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisono na lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ nɨ aputini ɔɓɨlɨ kakɨ? Ɨkɨ yɔ akwanana kapá ɓata kyɛ ahukusi ɔɓɨlɨ kakɨ?
37 Kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ mʉmbanzʉ akwanana kakalya ko bulya yihukuso ɔɓɨlɨ kakɨ.
38 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko bulya kamɨ na ko bulya lɨkpʉmʉka kamɨ, ko misa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ, nɨɓɔ ɓa abɛ ɓaɗanda, ɓanyɛ na ɓakamibigʉ gɔnɨ Kunzi. Ɨmɨ, Mika-mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ gɔnɨ suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka ɨbɨba ka Abakɨ pa imoti na ɓamalaika ɓotu.»

9

1 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu wanʉ, ɓakokwigʉ kanɨ ɓakaninigʉ Ɓʉngama ko Kunzi kodoku no ngu.»

Miso ka Yeso ɨgomosyonini
(Matayɔ 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Kumbusa wa masyɛ maɗɨya, Yeso ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani, ɓaga ndɨ na ɨɓʉ aka ɓɨkɛɗɛ kʉgʉ wa ngʉpa yɨkʉngʉ kʉgbɛ. Kʉ ɓɛyɔ, misa ka Yeso igomosyana ndɨ kambwa kaɓʉ.
3 Ɓotu kakɨ oɓuɓa ndɨ ɓɨwenge-wenge kʉgbɛ. Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ka lɨtɔmbʉ lasɨ nɨnɔ akwanana koɓuɓiso ɓotu ɓɛyɔ.
4 Kʉwa wa, ɓaɓiɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ Ɨlɨya na Musa ɓigbututu nɨ ɓananzɨna na Yeso.
5 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓɨnza iɓusu kaiko wanʉ. Topiki ɓangbangba ɓayɨsaa: nɨyɔ kakʉ, nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨlɨya.»
6 A ɓɛyɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓɨkya ɓʉ. Ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ ɓaɓa ɓa ndɨ nɨ ɓotumini na ombombo ɓɨɗɛ.
7 Ɨkʉɓa odoku ndɨ, utikyo ɨɓʉ ɓasɨ na kululuko. Lɨyʉ kotukyoku ka ɨkʉɓa imoti ɓɛnɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mikamɨ mʉpaka nɨmʉ. Mumukononi ɨyɨ aka!»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓiɓya ɓɨkwɛkwɛ ndɨ, luki limoti nɨ ɓakaminigʉ ɓata mʉmbanzʉ. A kʉwa ndɨ asɨ Yeso aka mʉkaka pa imoti na ɨɓʉ.
9 Nɨyɔ ɓa ndɨ kosyoku ka ngʉpa, Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ: «Kpɔkpɔkpɔ, makatumbu-lyogonɨtɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ mini lɔ, kadwɛ kʉ kwa kʉ Mika-mʉmbanzʉ opupo ɓanʉ mino ka mbʉkʉ.»
10 Ɨɓʉ ɓoɓuulya ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ka mambɛngɨ aka. Luki limoti, ɓapʉnga ndɨ kauusono ɓɛ: «Ɨsɨ yi zuzuko ka kukwakʉ nɨ ɨkɨ?»
11 Kumbuso yi, ɓaɓiɓya ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ: ‹Okwononi Ɨlɨya igiku mbɛyɨ?›»
12 Yeso usikisyoku ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Ɨlɨya igiku mbɛyɨ, oɓungusyaga makpʉmʉka masɨ. Luki limoti, ko bulya ɨkɨ yɔ ikpikaga gɔnɨ mino ko Moɓiso Motu ɓɛ okwononi Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ, ɓamɨna payaya?
13 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ambɛ Ɨlɨya odoniku ndɨ, ɓambanzʉ ɓagya ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Moɓiso ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ.»

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Matayɔ 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Nɨyɔ Yeso pa imoti na ɓaɓiɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ ɓosila ndɨ ɓuwobi na ɓaɓiɓya ɓagɔgɔ, ɓamɨna ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ukungulini ɓikululu. Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka ɓoɗongoso.
15 Nɨyɔ aka yɔ ɓambanzʉ ɓamɨna Yeso, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓɨnda mbangʉ kamuuso.
16 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso kʉgʉ wa lɨkpʉmʉka tino?»
17 Mʉtʉ ɓemoti luga wa ambaza asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nudulyiku no mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨnɔ a na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ aitisoni ɓoɓo.
18 Ayungogo pa yasɨ, anabʉmya ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ, ofu anatumo ka mʉnɔkʉ ɓɨɗɛ, anɨlya manzʉ, ʉmɨlaga ɓikokolo-kokolo. Nitotonogɨ ɓi na ɓaɓiɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyinɔ ɓaka lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, luki limoti ʉgyagya.»

19 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Eeeze iɓunu, livananza la masyɛ mi nima makɛgu na baya, ma ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti na iɓunu ɓongbinga ɓinga? Nakwanana kapila ɓuzu kunu ɓongbinga ɓinga? Doku nɛki na iyi.»
20 Ɓadulyoku ndi na iyi. Niyɔ limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ amina Yeso, ayunga ndi miki nɔ no ngu, ogwo ɓingɔmu, okpungbukonogo ɓikpungbulu-kpungbulu kani ofu anapupo ka munɔku.
21 Yeso amuusa ndi abaki miki yi ninɔ ɓɛ: «Likpumuka li nili apunga ndi na iyi ngbingo tino?» Asikisya ɓɛ: «Katukya ndi ka limiki kaki aka.
22 Ngbingo wagɔgɔ, limbɛngi la ɓunyɛ li nili agwisisogo ko ɓuku ikani ko liɓo kakisa kamwɔ. Luki limoti, kika ni wakwananatu kagya luki, kikiliki, tisingyanɔ ɓaka!»
23 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ woɓikyi mina ɓɛ: ‹Kika ni wakwananatu kagya luki?› Kunzi akwanana kagya makpumuka masi ka mutu ninɔ a na baya ku kaki.»
24 Wa aka wa, abaki miki nɔ aɓikya ndi na liyu lapu ɓɛ: «Noɓinikyonini! Isingyanɔ ɓaka kyɛ baya kami a yikɛɗɛ!»
25 Niyɔ Yeso ina ɓɛ ambaza mudingi ka ɓambanzu okomumukonoku aka, apamilya kuwa ndi limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ, aɓikya ɓɛ: «Limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ aitisogo ɓoɓo ikani aduka, pupo kusɔ ka ɓomikya-ɓaluku yi nimu, wakamigilyonitɔgu ndɛkɛ ɓata!»
26 Limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ apamikana ndi, ayungo ɓata miki nɔ no ngu kugbɛ, apupo kuwa ndi. Miki aka ndi ɓikpɔngbɔmu. Ɓambanzu ɓudingi aka ndi ɓɛ: «okwini.»
27 Luki limoti, Yeso agwi ndi kuɓɔkukɔ, amomoso, miki aka ndi ɓigba.
28 Niyɔ Yeso ingyo ka ndaɓu, ɓaɓiɓya kaki ɓamuusa ndi ni ɓitini na iɓu ɓikɛɗɛ ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ iɓusu takokwononigu ɓi kokpumyo limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ?»
29 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ɓakwanana kokpumyo inguo ya limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ pisi ka malumba aka.»

Yeso igilyini katumbulaga bulyo kukwaku na pupo kaki ka mbuku
(Matayɔ 17:22-23; Luka 9:43-45)

30 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓatukya ndi wa, ɓakitanaga ka iwili ya Galilaya. Kɛgu ndi kapa ɓɛ mumbanzu ibito pa niyɔ a ndi mino.
31 A ɓɛyɔ, a ndi kaupá ɓaɓiɓya kaki mutuu ɓɛ: «Ɓasutatu ɓanu Mika-mumbanzu ka maɓɔku ka ɓambanzu. Ɓamwɔ, masyɛ masaa kumbusa wa kukwaku kaki, opupoku ka mbuku.»
32 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓakɛgu ndi kotombisyo isi ya munzina mi nimɔ, ɓanaɓanga kamuuso.

Wani nɔ a mutu wa ibiba luga ka ɓaɓiɓya?
(Matayɔ 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓosila kuwa ndi ka Kapɛlɛnaumu. Ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino ka ndaɓu, Yeso umuusa ndi ɓɛ: «Mo ɓi kagya ɓoɗongoso kugu wo luki tino ko pisi?»
34 Luki limoti, ɓaɓiɓya ɓadakyana ndi ɓiwo. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kagya ɓoɗongoso ko pisi kakisa kaiba ɓɛ wani nɔ a mutu wa ibiba kugbɛ.
35 Kuwa wa, Yeso ika ndi, umaka ɓaɓiɓya kaki tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, uɓikya ɓɛ: «Mutu kapa kaika wa mambwa, okwononi iki mutu wa muliɓo ka ɓatu ɓasi, ika gɔni mugya-ligubo kaɓu.»
36 Kumbuso yi, ava ndi miki, abisa luga kaɓu. Niyɔ adungo, uɓikya ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ:
37 «Mutu ninɔ atilya miki abɛ nimu ko lino kami, etilyi imi ɓikpɛ. Na ninɔ akɛtilya, ketilyigu imi aka, luki limoti, atilyi ninɔ etikoku ndi.»

Ninɔ kɛgu mumuyoniso kusu a wai-dosu
(Luka 9:49-50)

38 Kuwa wa, Yuani aɓikya ndi Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mutu ɓemoti kokpumya mambɛngi ma ɓunyɛ ko lino kaku. To ɓi kapa kapakya kyɛ kɛgu ka muɗɔngɔ kusu.»
39 Luki limoti, Yeso asikisya ndi ɓɛ: «Makapokyonitɔgu, kyɛ kɛgu na mutu gutugu ɓemoti aka ninɔ akwanana kagya likpumuka limbanga ko lino kami, kumbuso yi ɛnzinilya yanyɛnyɛ.
40 A ɓɛyɔ, mutu yi ninɔ kɛgu mumuyoniso kusu, a wai-dosu.
41 Na mutu wasi ninɔ amupá ndɛkɛ gutugu kɔpɔ yo liɓo aka kyɛ ma ɓatu ka Kilisito, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mutu yi ninɔ inisanatu ndɛkɛ na mukalya kaki.»

Angɛ, makogwonitɔgu ka ɓunyɛ
(Matayɔ 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 Yeso aɓikya ndi ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamokyisiso ɓemoti ka ɓomiki niɓɔ ɓɛɓinikyana
ka ɓʉnyɛ, okwononi kakpikila litalʉ lakpʉ ko singasʉ, ɓadɩikita ko liɓa lidingi ɓikudumu.
43 Kika ni kʉɓɔkʉkɔ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓinza kʉgbɛ iwɛ kogulya ka ɔɓili
walingʉnʉ na kʉɓɔkʉkɔ kumuti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi. Kumbuso
yi, winda kʉwa ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ko ɓuku niɓɔ kolimikigʉ ndɛkɛ.
44 [Kʉ ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ niɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔni no ɓuku niɓɔ
kolimikigʉ ndɛkɛ.]
45 Kika ni kʉgʉkɔ umokyini ka ɓʉnyɛ, kɔ. A ɓinza kʉ kakʉ kogulya ka ɔɓili walingʉnʉ
na kʉgʉkɔ kumuti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi. Kumbuso yi, ɓʉɗɩkita kʉwa
ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
46 [Kʉ ɓɛyɔ, a na ɓatʉtʉ niɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔni no ɓuku niɓɔ
kolimikigʉ ndɛkɛ.]
47 Kika ni liso umokyini ka ɓʉnyɛ, muko. A ɓinza kʉ kakʉ kogulya ka Ɓʉngama ko
Kunzi no liso limoti kakitaga wa wogulyo ɓi mino nomu masi. Kumbuso yi, ɓʉɗɩkita ko
ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
48 Kʉ ɓɛyɔ, ‹a na ɓatʉtʉ niɓɔ ɓʉlyaga ɓambanzʉ, ɓakokwogigʉ. A gɔni no ɓuku niɓɔ
kolimikigʉ ndɛkɛ.›
49 A ɓɛyɔ, ɓakongogo ndɛkɛ mʉtʉ yikaka-yikaka ko ɓuku mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ
ɓoɓungusyogo mino malili na liniko*.
50 Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino ɓata lɔ akwanana
kondingimosogo? Wikoni na liniko kʉsɔ kunu, mika na maziyɔ luga kunu.»

10

Yeso akapá mʉtʉʉ ko bulya yisikiso muko
(Mataɣɔ 19:1-12; Luka 16:18)

1 Niyɔ Yeso atʉkya ndi mino wa, aga ka iwili ya Yudɛa, azaba ndi kʉsyakʉ wagɔgɔ wa
Yɔlɔdani. Ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓamʉmʉkana ɓata ndi ka kpɔlɔ kaki, apʉnga kaʉpá
mʉtʉʉ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ agyaga ndi mino.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndi kaɓɔɓɔ na mʉnzina, ɓamuusa ɓɛ: «Ambɛ,
mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ mʉlʉkʉ kasikisa mukaki?»
3 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino sɛ mbɛyi mɔ Musa amʉpá ndi?»
4 Iɓʉ aka ndi na iyi ɓɛ: «Musa atipá ndi mʉtʉʉ ɓɛ mʉlʉkʉ akpikogi balʉwa musikisa
muko, kumbuso yi, akpumyo sɛ kʉwa.»
5 Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Amukpikilya ndi mʉtʉʉ mi nimɔ ɓɛyɔ ko bulya ɓʉpʉ ɓa
mambɛngi kunu.
6 Luki limoti, katʉkya ndi ka mʉpʉnganagi, ngbingo yi ninɔ Kunzi a ndi mino kagya
ɔɓili, agya ndi mʉlʉkʉ na muko.
7 ‹Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abaki na amaki, ɓika kʉwa pa imoti na mukaki,
8 iɓʉ ɓasi ɓaɓa ɓiita nzʉyi yimoti.› Kʉwa wa, ɓakikigʉ ɓata ɓaɓa, luki limoti, nzʉyi
imoti aka.
9 Yɛki a ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kogbonosonitɔgʉ nilɔ Kunzi omotoni.»
10 Niyɔ ɓogulya ka ndaɓʉ, ɓaɓiɓya ɓamuusa ɓata ndi Yeso likpʉmʉka li nilɔ.
11 Iyi aka ndi na iɓʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kasikisa mukaki, ava wagɔgɔ, iba ogyini ɓilya.
12 Muka wasi katʉkya mbʉnyaki, avyɛ, iba ogyini gɔni ɓilya.»

Yeso akauɗukilyo ɓomiki ɓʉɓʉnga
(Mataɣɔ 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ. Luki
limoti, ɓaɓiɓya ɓʉnyakilya ndi.
14 Niyɔ Yeso ina ɓɛyɔ, limbɛngi atʉla ndi, ʉɓikya ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Husoni ɓomiki
ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ko bulya ka ɓatʉ
ɓi niɓɔ ɓa abɛ iɓʉ.
15 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, mʉtʉ wasi ninɔ kabailyagigʉ Ɓʉngama ko Kunzi
mʉɗɔngɔni abɛ miki mʉkɛɗɛ, kakwananigʉ ndɛkɛ kogulya mino.»
16 Kumbuso yi, udungaga ndi ɓomiki ɓɔ, ubisilya maɓɔkʉ, uɗukilya ɓʉɓʉnga.

Yeso na mʉtʉ wa lingama
(Mataɣɔ 19:16-30; Luka 18:18-30)

9:48 **9:48** Wanda ka Isaya 66:24. * **9:49** **9:49** *liniko:* A likingyosi la apɛpɛ ninɔ ɓapága ndi Kunzi ni ɓagyini na liniko. Wanda gɔni ka Ɓalawi 2:13. **10:6** **10:6** Wanda ka Mʉpʉnganagi 1:27; 5:2. **10:8** **10:8** Wanda ka Mʉpʉnganagi 2:24.

17 Nɨyɔ Yeso atʉkɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, alʉkʉ ɓemoti adulyoku ndɨ mbangʉ, ogwa na moli
kambwa kakɨ, amuusa ɓɛ: «Muwonisilo wanza, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono
na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
18 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mʉtʉ wanza? Mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki nɨ Kunzi aka mʉkaka.
19 Wibagatʉ mʉtʉʉ nɨma: ‹Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakogyonitɔ ɓɨlya,
wakiɓonitɔgʉ, wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka, wakagyilyonitɔgʉ
mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ, mʉɓanga abakʉ na amakʉ.›»
20 Alʉkʉ yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nagyaga mʉtʉʉ mi nɨmɔ masɨ katʉkya
ndɨ ka limiki kamɨ.»
21 Yeso anda ndɨ ɓizumuuu, na sɨpananɨsɔ sasɨ aɓɨkya ɓɛ: «Uɓwi luki limoti aka:
waga, wagaba makpʉmʉka kakʉ masɨ. Ʉgbananɨlyaga ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi. Kʉwa
wa, winisana ndɛkɛ na lɨngama kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kumbuso yi doku, weɓyoku.»
22 Luki limoti, wa alʉkʉ nɔ ʉkana mino ɓɛyɔ, alya ndɨ kumbu, aga nɨ ongbutini ɓikpu
kyɛ a ndɨ na lɨngama lidingi.
23 Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakungulini ɓizumuuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «A
yapʉpʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi!»
24 Ɓaɓɨɓya ɓombombaya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino mʉnzɨna mi nɨmɔ. Luki
limoti, Yeso uɓikyoku ɓata ɓɛ: «Ɓomikamɨ, a yapʉpʉ kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi!
25 A yapʉpʉ ka ngamia kakɨtanaga ka ngala ya mʉsaɗa. Luki limoti, a ɓata yapʉpʉ
kʉgbɛ ka mʉtʉ wa lɨngama kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓombomboyo ɓata ndɨ kʉgbɛ, ɓanuusana ɓɛ: «Wanɨ sɛ
kʉwa nɔ akwanana kainisa na muhukuso?»
27 Yeso ʉnda ndɨ ɓizumuu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Luki nɨlɔ ɓambanzʉ ɓakakwananɨgʉ kagya
gʉtʉgʉ iki yi aka, Kunzi agyatʉ ɨyɨ, kyɛ kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ agyagya
Kunzi.»
28 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndɨ masɨ, tapʉnga kaʉɓɨɓya.»
29 Yeso asikisya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kasa ndaɓʉ kakɨ, ʉsa
ɓamamakɨ, ʉsa ɓasalɨ kakɨ, asa amakɨ ikanɨ abakɨ, ʉsa ɓomikakɨ ikanɨ ɓotiko kakɨ ko
bulya kamɨ, na ko bulya Mongoni Manza,
30 katʉkya mbɨya wanʉ, mʉtʉ yi nɨnɔ inisana na ɓandaɓʉ, ɓamamakɨ, ɓasalɨ, ɓamakɨ,
ɓomiki na ɓotiko kakɨtaga nganga mɨya imoti, pa imoti na igyogyiso gɔnɨ. Na ka masyɛ
nɨmɔ akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
31 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa kambwa ɓika ndɛkɛ kumbuso, na nɨɓɔ ɓudingi
ɓa kumbuso ɓika kʉwa ndɛkɛ kambwa.»

Yeso oɓikyini ka nganga ya yɨsaa bulya kukwakʉ kakɨ
(Mataɣɔ 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi kaɗaka ka Yelusalɛma,
ɨyɨ, a ndɨ kakpakyana kambwa kaɓʉ. Ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ kombomboyo, na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaʉɓɨɓya ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ. Yeso akɨɗa ndɨ ka kpɔlɔ na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
apʉnga kaʉtʉmbʉlyaga nɨlɔ asilyo ɓanʉ.
33 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Takaɗaka ka Yelusalɛma. Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉtatʉ Mika-
mʉmbanzʉ ka ɓokumu-kumu na ka ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ. Ɨɓʉ, ɓaɓɨkya ɓanʉ ɓɛ ɓamwɨ,
ɓasʉta ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.
34 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ɓanʉ ɓɨkyaaa, ɓaɓakyaga na ɓotikito, ɓatɨna pimbo, ɓamwɔ.
Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka mbʉkʉ.»

Yakɔbɔ na Yuani ɓokungini ɓʉngama
(Mataɣɔ 20:20-28)

35 Kumbuso yi, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na Yuani, ɓakpuɗoku ndɨ Yeso,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, to ɓi kapa ambɛ tɨgyɨlya nɨlɔ takaʉkʉnga.»
36 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ namʉgyɨlyɨ ɨkɨ?»
37 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Takapa ambɛ ko ngbingo yi nɨnɔ wika ɓanʉ mino ka
ɨbɨba kakʉ, tilikiso ɓuwobi na ɨwɛ, mʉtʉ ɓemoti ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakʉ, wagɔgɔ ka
kulekuke.»
38 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makɛgʉ kaiba nɨlɔ makɛkʉnga. Makwananatʉ
kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso nɨnɔ namwo ɓanʉ? Ikanɨ kogwo inguo ya iɓatiso* nɨyɔ, ɨmɨ,
nogwa ɓanʉ?»

10:19 10:19 Wanda ko Pupo 20:12-16; Yɨgɨlya 5:16-20.

* **10:38 10:38** *inguo ya iɓatiso:* Ko pisi ya likingyosi li nili, Yeso akanzina kʉgʉ wa yigyogyiso na kukwakʉ kakɨ.

39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, takwananatʉ.» Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makwananatʉ kamwo kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨnɔ, mogwa inguo ya iɓatiso yi nɨyɔ, ɨmɨ, nogwo.
40 Luki limoti, ka nɨlɔ o ndɨ kalikiso mʉmbanzʉ ka kumbanzɨkanɨkɔ ikanɨ ka kulekuke kamɨ, kɛgʉ ligubo kamɨ. Ɓapa nɨɓayɔ a ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓuɓungusilyaga ndɨ.»
41 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ tɛkɛɓɛ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ na Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani.
42 Yeso ʉmaka kʉwa ndɨ ɓasɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mibagatʉ ɓɛ ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ. Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓʉɗɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ na ɓʉngama kaɓʉ ɓinvɨ.
43 Luki limoti, kikonitɔgʉ ɓɛyɔ luga kunu. Ɓemoti kunu kapa kaiko mʉtʉ wa ɨbɨba, okwononi iki mʉgya-ligubo kunu.
44 Mʉmbanzʉ kapa kaiko wa mambwa luga kunu, okwononi iki musunzu ka ɓatʉ ɓasɨ.
45 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ kodokugʉ ndɨ kyɛ ɓiki kagugubyo. Luki limoti, odoku ndɨ kaugugubyo ɓambanzʉ, kapá ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓudingi ka ɓʉnyɛ.»

Yeso ahukusini Balatimayɔ
(Matayɔ 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Kʉwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka Yeliko. Wa ɓa ndɨ mino kʉwa kopupa ka gʉɗʉ yi nɨnɔ pa imoti na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ, mʉtʉ ɓemoti wo koloɓu ya mamɔmɔ a ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo pisi, anɨkʉkʉngya. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Balatimayɔ, mika Tɨmayɔ.
47 Nɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso wa Nazalɛtɨ nɔ, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Yeso, Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
48 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓanyakɨlyaga ndɨ ɓɛ adakɨ. Luki limoti, apamɨkanaga kʉwa ɓata ndɨ kʉgbɛ ɓɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
49 Yeso amaga ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mumokoni.» Ɓamaka kʉwa ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Wika kʉwa na lilʉkʉ aka! Wamaga, akaʉmaka!»
50 Kʉwa wa, ambimba ndɨ koti kakɨ, atʉkya ɓiɗafa, aga kʉ Yeso a ndɨ mino.
51 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa ɓɛ nʉgyɨlyɨ ɨkɨ?» Ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, nakapa ambɛ napʉngɨ ɓata kaɨna.»
52 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Waga, baya kakʉ uhukusini.» Alʉkʉ nɔ apʉnga ɓata ndɨ kaɨna wa ka wa, apʉnga kʉwa kaɓɨɓya Yeso.

11

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Luka 19:28-40; Yuani 12:12-19)

1 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka Yelusalɛma, misa yo giyo ya Bɛtɛfagɨ na Betania, ɓuwobi na Ngʉpa ya Mizeituni. Kʉwa wa, Yeso ʉtɨka ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa kambwa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ,
2 ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmana a kambwa kunu ma. Nɨyɔ aka yɔ mosilo, matakanya mikya punda mʉkandɨla wa, nɨnɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanoɗokigʉ mino. Mukuloniku, modoku na ɨyɨ kʉnʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kagya bɛyɔ?› Musikisyoni ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu a no nzoyi yi, luki limoti, kolipyigʉ na ɨyɨ, amigisokuto.›»
4 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓaga kʉwa ndɨ, ɓatakanya mikya punda mʉkandɨla kunzi, ɓuwobi na mupumi ma ndaɓʉ ka kpɔlɔ wo pisi. Ɓakʉla ndɨ.
5 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨkɨ yɔ makagya yɔ? Ko bulya ɨkɨ yɔ ma mino kakʉla?»
6 Ɓusikisya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso ʉɓɨkya ndɨ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉsa ndɨ kaaga na ɨyɨ.
7 Ɓadulyoku ndɨ Yeso no mikya punda nɔ, ɓolosogo ɓotu kaɓʉ kʉgʉ yi, ika mino.
8 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ koolosogo ɓotu kaɓʉ ko pisi, ɓagɔgɔ ɓanolosogo mangʉ ma masisɨ nɨmɔ ɓakɔgɔ ndɨ ka ɓotiko.
9 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kakpakyana kambwa na kumbuso ka Yeso ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ:
«Kunzi avɨ ɨbɨba!
Kunzi aɗukulyi ɓʉɓʉnga nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu!
10 Kunzi oɗuki ɓʉɓʉnga ka ɓʉngama nɨɓɔ akodoku, ɓʉngama ka titosu ɓɛyɔ ka Daudi!
Kunzi nɨnɔ kʉgʉ kʉgbɛ avɨ ɨbɨba!»

11 Yeso osila kʉwa ndɨ ka Yelusalɛma, ogulyo ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, oyikanaga
ndɨ, ɨna makpʉmʉka masɨ, opupo. A kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ, aga pa imoti na ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa miso ya Betania.

Yeso ogbongini sɨbʉkʉsɔ
(Matayɔ 21:18-19)

12 Ɓʉgala ɓi, wa ɓa ndɨ mino katʉkya ka Betania, Yeso ɨmʉkana ndɨ nza.
13 Ɨna ndɨ ɓyɨ sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ opiyoni mapakʉ ɓipi. Aga ndɨ kaanda anasɨma
ɓɛ akwananatʉ kaɨna bumo kʉgʉ yi. Luki limoti, nɨyɔ osila kʉwa ndɨ ɓuwobi nosu,
atakanya asɨ mapakʉ aka. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ko ngbingo wo bumo yi.
14 Kʉwa wa, Yeso agbanga ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ ɓɛ: «Katʉkya na lɨsyɛ li nɨli, mʉmbanzʉ
kalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata bumo kakʉ!» Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Yeso ukpumyini ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Luka 19:45-48; Yuani 2:13-22)

15 Kumbuso yi, ɓosila ndɨ ka Yelusalɛma. Nɨyɔ Yeso ogulyo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga
ndɨ kaukpumya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kagaba na nɨɓɔ ɓa ndɨ koluwo kʉ ɓɛyɔ. Utindikaga
ndɨ ɓamɨza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kogomosyono ɓuyi, na ɓokiti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉgaba
ɓonzuwo.
16 Ʊpakya ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓa likumbogi kakɨtanaga nolu ka pa yangba ya Ndaɓʉ ko
Kunzi.
17 Kumbuso yi, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ: «Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɨngbanganya ka Moɓiso kakɨ
ɓɛ:
‹Ɓalɨkyaga ndɛkɛ ndaɓʉ kamɨ ɓɛ ndaɓʉ ya malʉmba ka ɓɛvananza ɓayasɨ.›
Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓʉkana ndɨ mino lɨkpʉmʉka
nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓamwɔ sɛ pɨyɛ no pisi tino. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaɓanga
kyɛ mʉtʉʉ kakɨ a ndɨ kaʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ.
19 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓopupa ndɨ ka Yelusalɛma.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ Yeso agbanga ndɨ
(Matayɔ 21:20-22)

20 Ɓʉgalo ɓi na ɓʉsɔɓɨ, ngbingo yi nɨnɔ ɓa ɓata ndɨ mino kakɨtaga ko pisi yi nɨyɔ, ɓɨna
ndɨ sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ kʉwa sikwo kadwɛ kʉ kwa kʉ ko lyo.
21 Pɛtɛlɛ atamana nɨlɔ okitogi ɓi, aɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, wɨna sɨbʉkʉsɔ si nɨsɔ
wogbongi ɓi kʉ okwi mino.»
22 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Muboilyoni Kunzi.
23 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ngʉpa yi nɨyɨna ɓɛ: ‹Mukuko,
widɪ̃kitoku ko liɓo lidingi›, nɨ kɛgʉ na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ, kika na baya ɓɛ lɨkpʉmʉka
nɨlɔ igyonosatʉ, Kunzi agyɨlyatʉ.
24 Kinili, nakamʉɓɨkya ambɛ, luki lasɨ nɨlɔ makʉngaga, wikoni na baya ɓɛ minisonini
nolu. Kunzi amʉpátʉ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ momogi mino kalʉmba, makika na lɨkpʉmʉka na mʉmbanzʉ,
mapɨlya, kyɛ Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ amʉpɨlyɨtɔ gɔnɨ ɓʉnyɛ kunu. [
26 Luki limoti, makupilyogi ɓɛngɛnɨ, Obonu nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ kamʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ.]»

Ngu ka Yeso akotukyoku yanɨ?
(Matayɔ 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓigoku ɓata ndɨ ka Yelusalɛma. Wa a ndɨ mino kakpakyana ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓokumu-kumu, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓakpudoku
ndɨ,
28 ɓamuusa ɓɛ: «Wakagya makpʉmʉka mi nɨmana no ngu tino? Wanɨ nɔ ʉpá ndɨ ngu
kagya yi?»
29 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamumuuso lɨkpʉmʉka limoti aka. Isikisyoni,
namʉtʉmbʉlyaga kʉwa ɓɛ nakagya no ngu ka wanɨ.
30 Iɓatiso ka Yuani apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ? Isikisyoni.»
31 Luki limoti, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisyo ɓɛ
apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ,» atimuusatʉ ɓɛ: «Yɛkɨ a ɓɛyɔ! Ko bulya ɨkɨ yɔ makaɓɨnɨkyanagʉ
ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ?»
32 Takosikisya ɓɛ: «ka ɓambanzʉ», (Ɓa ndɨ kaɓanga ambaza ka ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa
ndɨ wa. A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ walɨngʉnʉ.)

11:17 11:17 Wanda ka Isaya 56:7; Yelemia 7:11.

33 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibigʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ ikanɨ nagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

12

Lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉdɨya
(Matayɔ 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Kumbuso yi, Yeso apʉnga ndɨ kaʉnzɨnɨlya pisi ka mozuni. Ʊɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndɨ tiko ya muzabibu, okungula ndɨ, akpɔ lɨɓyɛ lɨʉta bumo yi, opika ndɨ mʉnala ko bulya ka ɓoɓuɓulyo ɓo tiko. Kumbuso yi, ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyaga tiko yi nɨyɔ, akpakyana ndɨ.
2 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana, atɨka mʉgya-ligubo kakɨ ɓemoti kʉ ka ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ.
3 Luki limoti, ɓagwi ndɨ mʉgya-ligubo nɔ, ɓalya na bʉma ɓisʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ papuyi.
4 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo wagɔgɔ. Ɓayipaga ndɨ ka mʉ, ɓaɓuɓiso ɓitu na mosikoni.
5 Atikoku ɓata wagɔ, ɓamwɔ. Utikoku kʉwa ndɨ ɓagɔgɔ ɓakpʉ, ɓagya-ligubo ɓɔ ɓʉbʉma ndɨ ɓemoti-ɓemoti, ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ.
6 Mombukwono tiko asɨkana kʉwa ndɨ na mʉtʉ ɓemoti aka: mʉtʉ yi ndɨ nɨ mikakɨ nɨnɔ mʉpaka. Ka muliɓo, atɨka ndɨ, anasɨma ɓɛ: ‹ɓaɓangatʉ.›
7 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ lisima nɨmʉ! Doniku, tamwini, kyɛ lisimo iki kʉwa lo kusu!›
8 Ɓagwi ndɨ miki nɔ, ɓamwɔ, ɓombimba manda kakɨ kunzi wo tiko.»
9 Yeso uusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono tiko agya kʉwa ɓanʉ ɓʉ? Odoku ɓanʉ, ulumwisaga ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi nɨyɔ.
10 Makanotongulogigʉ nɨlɔ ɓokpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ
ilu kʉwa lɔ ɨɨta ndɨ lɨtalʉ la ɨzangɨya ka muɓumbe.
11 Mombukwono-dosu nɔ agya ndɨ ɓɛyɔ,
a lɨkpʉmʉka lɨmbanga ko miso kusu!›»
12 Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɨsa ndɨ pisi kagwi Yeso. Luki limoti, ɓaɓanga ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓa ndɨ nɨ ɓibini ɓɛ atwa ndɨ lizuni li nɨlɔ ko bulya kaɓʉ. Ɓasa ndɨ, ɓaga.

Yuuso ko bulya yɨkalya manzanza
(Matayɔ 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Ɓatikilyoku ndɨ Yeso Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti na ɓatʉ ɓa liɗu ka Ɛlɔdɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapʉnga ndɨ kaɓɔɓɔ na mʉnzɨna.
14 Ɓodoku ndɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Muwonisilo! Tibagatʉ ambɛ wa mʉtʉ walɨngʉnʉ, wakaɓangagɨgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Wakʉndagɨgʉ gɔnɨ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba kaɓʉ. Luki limoti, wowonisilogo na ɓungbingbili ɓɛyɔ Kunzi apaga mino ɓɛ ɔɓɨlɨ kusu iki. Tɨɓɨkya nɛkɨ ambɛ, takwananatʉ kakalya manzanza ka Kaizalɨ, Ngama mudingi wa Ɓalʉma? Takalyɨtɔ ikanɨ takokolyonitɔ?»
15 Luki limoti, Yeso iba ndɨ tamanaga kaɓʉ ya kʉɓɔɓɔkʉ, usikisya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa kɛɓɔ? Ipóniku ambuma ɓemoti, namɨnɨ.»
16 Ɓapá ndɨ ambuma ɓemoti. Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Mulundu no lino ka wanɨ lɨ?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ma ka Ngama Kaizalɨ.»
17 Yeso aka kʉwa ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mupóni nɛkɨ Kaizalɨ makpʉmʉka nɨmɔ okwononi na ɨyɨ. Mapá Kunzi nɨmɔ ko Kunzi.» Nɨyɔ ɓʉkana sikisyo yi nɨyɔ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ.

Ɓasadukayɔ ɓamuusini Yeso bulyo yipupo ka mbʉkʉ
(Matayɔ 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓasadukayɔ nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɓamanda kopupogigʉ ka mbʉkʉ ɓakpuɗoku ndɨ Yeso, ɓamuusa kʉwa ɓɛ:
19 «Muwonisilo! Musa atɨɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mamakɨ mʉmbanzʉ kokwo, asa mukakɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ, akwanana ɓɛ mamakɨ amɨgɨlyɨ woko yi nɨnɔ, kyɛ aɓʉkʉtɨlyagɨ yaadakɨ nɨnɔ okwa ndɨ ɓomiki.›
20 A ndɨ na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓopupa ndɨ mʉma mimoti. Pʉta ava ndɨ muko, luki limoti, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ na ɨyɨ.
21 Syononogo kakɨ amɨgɨlya ndɨ woko yi nɨnɔ, okwa ndɨ nɨ koɓukutigʉ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka mamaɓʉ yi nɨnɔ wa masaa,

---

12:11 12:11 Wanda ka Mambʉ 118:22-23.

22 na kaɓʉ ɓasɨ madɨya na ɨka. Ɓolumwaga ndɨ nɨ ɓakoɓukutigʉ na ɨyɨ. Kumbuso yi,
muko yi nɨnɔ okwa kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨyɨ.
23 Ka lɨsyɛ lipupo ka ɓambʉkʉ, wa ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwoga ndɨ ɓopupo mino, muko yi nɨnɔ
ika ndɛkɛ muko wanɨ luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, ɨɓʉ ɓasɨ madɨya na ɨka ɓavatʉ ndɨ!»
24 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kinili maɓuɓungogo, kyɛ makɛgʉ kotombisyo Moɓiso Motu
ikanɨ ngu ko Kunzi.
25 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓalʉkʉ ɓakʉvɨgʉ
ndɛkɛ ɓata ɓoko ikanɨ ɓoko kavyɛgɛ. Luki limoti, ɓika ndɛkɛ mʉdɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika
ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ.
26 Ko bulya yipupo ka ɓambʉkʉ, makanotongulogigʉ mbɛyɨ ndɨ ka kɨtaɓʉ ka Musa
nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓuwobi na gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana? Aɓɨkya ndɨ Musa ɓɛ:
‹Ɨmɨ, na Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakɔbɔ›»
27 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti, a Kunzi ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi. Iɓunu, ma ɓuɓungaga lɨngʉnʉ.»

Mʉtʉʉ mudingi kʉgbɛ
(Mataɣɔ 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Muwonisilo wa mʉtʉʉ ɓemoti a ndɨ wa ngbingo yi nɨnɔ Yeso ɓa ndɨ mino ka
ɓoɗongoso na Ɓasadukayɔ. Muwonisilo nɔ ɨna ndɨ ɓɛ Yeso usikisya ndɨ yanza.
Akpuɗoku kʉwa ndɨ, amuusa ɓɛ: «Mʉtʉʉ tino mɔ a mudingi kʉgbɛ kakɨtaga magɔ
masɨ?»
29 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉʉ nɨmɔ a mudingi kʉgbɛ kakɨtaga magɔ masɨ nɨma:
‹Ʉkana, Izaleli! Mombukwono-dosu Kunzi kusu nɨ Mombukwono-dosu yɨkaka aka.
30 Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na mʉtamanagɨ kakʉ masɨ
na yimibo kakʉ yasɨ, no ngu kakʉ yasɨ.›
31 Mʉtʉʉ ma yɨɓa nɨma: ‹Mʉpa ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɨpago mino ɨwɛ
mombukwana-dakʉ.› Kɛgʉ na mʉtʉʉ magɔgɔ nɨmɔ okitogi nɨmana mɨɓa ma na
ɨzangɨya.»
32 Kʉwa wa muwonisilo wa mʉtʉʉ aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «A ɓɨnza, Muwonisilo! Woɓikyi
ka lɨngʉnʉ ɓɛ Mombukwono-dosu a Kunzi ɓemoti aka na kɛgʉ no Kunzi wagɔgɔ kiki
asɨ ɨyɨ aka.
33 Mʉmbanzʉ akwanana kapa Kunzi na lɨmbɛngɨ kakɨ lasɨ, na yimibo kakɨ yasɨ, no
ngu kakɨ yasɨ na kapa ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨpaga mino ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.
Nɨyɔ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kaʉkɨtaga gʉtʉgʉ ɓanyama ɓasɨ nɨɓɔ tabʉsyɨlyaga Kunzi ikanɨ
ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ tapága.»
34 Nɨyɔ Yeso ɨna ndɨ ɓɛ asikisyi na yimibo, aɓɨkya ɓɛ: «Wakɛgʉ ɓyɨ na Ɓʉngama ko
Kunzi.» Kumbuso yi, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata kamuuso
lɨkpʉmʉka.

Kilisito ɨɓʉ na Ngama Daudi
(Mataɣɔ 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, uusa ndɨ ɓɛ:
«Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓakwanana pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ Kilisito a miko-mika ngama
Daudi?
36 Daudi ɓɨkpɛ, nɨ a mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya ndɨ Mombukwana-damɨ ɓɛ:
Doku kaiko ka kumbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ
kusili wa ɓakagba kakʉ.›
37 Daudi ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi amakaga Kilisito ɓɛ ‹Mombukwono-dosu.› Igyonoso
kʉwa lɨkɨ ɓɛ Kilisito iki miko-mikakɨ?»
Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ a ndɨ kamʉkana Yeso na magyagya.

Yeso akauyoyo ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Mataɣɔ 23:1-36; Luka 20:45-47)

38 Kʉsɔ wa mʉtʉʉ kakɨ, Yeso ʉɓɨkyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ: «Wɨɓuulyonito na
ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga kakpakyana nɨ ɓimokisyogini ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ, ɓiki
kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
39 Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, na gɔnɨ ka
moliki ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.

12:26 12:26 Wanda ko Pupo 3:2, 6. **12:30 12:30** Wanda ka Yɨgɨlya 6:4-5. **12:31 12:31** Wanda ka Ɓalawi 19:18. **12:33 12:33** Wanda ka Ɔsɛya 6:6. **12:36 12:36** Wanda ka Mambʉ 110:1.

40 Ɓuku̱pyaga ɓowoko no ɓou makpu̱mu̱ka masi̱ ni̱mɔ ɓikaga nomu, na ko ngbingo yi ni̱nɔ gɔni̱ nɔ, ɓanu̱ɓɔɓɔ na malu̱mba mandandanda kyɛ ɓinisoni abɛ ɓatu̱ ɓanza. Kinili, Kunzi usombisa ndɛkɛ yapu̱ ku̱gbɛ.»

Yeso akabi̱ba apɛpɛ ko woko
(Luka 21:1-4)

41 Ku̱wa wa, Yeso ika ndi̱ ka kpɔlɔ wa mu̱mbi̱ ma apɛpɛ ka Ndaɓu̱ ko Kunzi. A ndi̱ kai̱na ɓɛyɔ ɓambanzu̱ ɓa ndi̱ mino kaɗi̱kita ɓuyi ka mu̱mbi̱. Ɓatu̱ ɓa lingama ɓakpu̱ ɓa ndi̱ kaɗi̱kita ɓuyi ɓudingi.
42 Woko muko yi ɓemoti wa yangya odoku ndi̱ gɔni̱ i̱yi̱ kaɗi̱kita i̱kya ɓambuma maɓa ni̱ɓɔ kɛgu̱ ndi̱ na i̱zangi̱ya ku̱gbɛ.
43 Yeso u̱maka ku̱wa ndi̱ ɓaɓi̱ɓya kaki̱, u̱ɓi̱kya ɓɛ: «A lingu̱nu̱, nakamu̱ɓi̱kya ambɛ, woko wa yangya yi ni̱mu̱na nɔ opí i̱yi̱ yidingi ka mu̱mbi̱ kau̱ki̱taga ɓatu̱ ɓagɔgɔ ɓasi̱.
44 A ɓɛyɔ, ɓatu̱ ɓagɔgɔ ɓasi̱ ɓopí ɓuyi ni̱ɓɔ ɓa kɛgu̱ ɓata ɓi na i̱ɓu̱ na ligubo. Luki limoti, i̱yi̱, ka yangya kaki̱, opí masi̱ ni̱mɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo ka ɔɓi̱li̱ kaki̱.»

13

Yeso oɓikyini ɓɛ ɓapanzatu̱ ɓanu̱ Ndaɓu̱ ko Kunzi
(Mataɔ 24:1-2; Luke 21:5-6)

1 Ngbingo yi ni̱nɔ Yeso a ndi̱ mino kopupo ka Ndaɓu̱ ko Kunzi, ɓemoti ka ɓaɓi̱ɓya kaki̱ aɓi̱kya ndi̱ ɓɛ: «Muwonisilo, wi̱na! Matamu̱ tino mana manzanza ma! Ɓandaɓu̱ tino ɓayi̱na ɓayidingi-dingi ɓa!»
2 Yeso asikisya ndi̱ ɓɛ: «Watu̱ kai̱na ɓandaɓu̱ ɓayidingi-dingi ɓi niɓa-yi̱na? Li̱talu̱ gu̱tu̱gu̱ limoti aka kotigoligu̱ ndɛkɛ ku̱gu̱ wa lagɔgɔ, apanzi̱kana ndɛkɛ masi̱.»

Yigyogyiso ni̱yɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓi̱li̱
(Mataɔ 24:3-14; Luke 21:7-19)

3 Yeso a ndi̱ wakika ka Ngu̱pa ya Mizeituni kambwa wa Ndaɓu̱ ko Kunzi. Ku̱wa wa, Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ, Yuani na Andi̱li̱a ɓamuusa ndi̱ ɓi̱kɛɗɛ ɓɛ:
4 «Ti̱ɓi̱kya mbɛyi̱, li̱kpu̱mu̱ka li ni̱lɔ igyonosa ndɛkɛ ngbinga tino? Luki tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbingo yi ni̱nɔ makpu̱mu̱ka mi ni̱mɔ masi̱ odoku ndɛkɛ mino?»
5 Yeso usikisya ndi̱ ɓɛ: «Wiminyonito, mu̱mbanzu̱ gu̱tu̱gu̱ ɓemoti aka kamuɓonitɔgu̱.
6 Ɓambanzu̱ ɓudingi ɓodokuto ndɛkɛ ko lino kami̱, ɓanaɓi̱kya ɓɛ: ‹Ɨmi̱ ni̱ Masiya›. Ɓu̱ɓɔgɔ ndɛkɛ ɓambanzu̱ ɓudingi.
7 Ngbingo yi ni̱nɔ mu̱kana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa mu̱nga na ɓaku̱ambɛ ɓi, makoɓongonitɔgu̱. Masi̱ ni̱mɔ igyonosatu̱, luki limoti, kikigu̱ mbɛyi̱ muliɓo ma ɔɓi̱li̱.
8 A ɓɛyɔ, li̱vananza limoti abu̱managa ndɛkɛ na li̱vananza lagɔgɔ, ɓu̱ngama ɓimoti u̱lananaga ndɛkɛ na ɓu̱ngama ɓagɔgɔ. Ka ɓapa dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigizo na ayu̱ndi̱ wapu̱. Makpu̱mu̱ka mi ni̱mɔ masi̱ ika ndɛkɛ mu̱ɗɔngɔni̱ abɛ mu̱pu̱nganagi̱ ma mu̱zu̱zu̱la ma liɓukuti aka.
9 Luki limoti, iɓunu, wiɓuulyonito! Ɓamulikisatu̱ ndɛkɛ ka ɓongbongu, ɓamu̱bu̱ma ɓi̱ɓɛtɛlɛ ka ɓandaɓu̱ ɓaya malu̱mba ka Ɓayuda. Ɓamusombisa ndɛkɛ kambwa ka ɓangama ɓa ɓewili na ɓangama ɓakpu̱kpu̱ ko bulya kami̱. Mika ku̱wa ndɛkɛ ɓadɛmu̱ kami̱ kambwa kaɓu̱.
10 A ɓɛyɔ, okwononi mbɛyi̱ ɓɛ ɓaɓi̱kyagi̱ Mongoni Manza ka ɓambanzu̱ ɓasi̱.
11 Ngbingo yi ni̱nɔ ɓamugwi ndɛkɛ mino, ɓi̱nda na iɓunu kamusombiso, makombomboyonitɔgu̱ kambwa ɓɛ toɓikyoku ɓu̱ni̱. Luki limoti, ɓikyoni ni̱lɔ aka lɔ amupupo ko ngbingo yi ni̱nɔ aka nɔ. A ɓɛyɔ, kɛgu̱ iɓunu ɓɔ manzi̱na ndɛkɛ, luki limoti a Li̱mbɛngi̱-Lotu.
12 Ko ngbingo yi ni̱nɔ, mu̱mbanzu̱ agabaga ndɛkɛ mamaki̱ ɓi̱kpɛ ka kukwaku̱, ɓaba agya mikaki̱ ɓɛgɛyɔ. Ɓomiki ɓu̱i̱tilya ndɛkɛ ɓaɓu̱ku̱ta kaɓu̱, ɓumwisiso.
13 Ɓambanzu̱ ɓasi̱ ɓamu̱mu̱ya ndɛkɛ ko bulya lino kami̱, luki limoti, mu̱tu̱ yi ni̱nɔ okibya ndɛkɛ kadwɛ ka muliɓo, inisana na muhukuso.»

Yigyogyiso yidingi
(Mataɔ 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 «Mami̱natu̱ ndɛkɛ ni̱nɔ ɓamakaga ɓɛ ‹Mu̱pu̱pu̱ta mu̱mbanga›, ɓamomosini ka pa ni̱yɔ kokwononigu̱ ɓɛ iki mino. (Mu̱tu̱ yi ni̱nɔ akatangu̱laga li̱kpu̱mu̱ka li ni̱li̱, u̱kani̱tɔ isi yi ɓi̱nza.) Ku̱wa wa, ɓatu̱ ni̱ɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangu̱ misa ya ɓangu̱pa.
15 Mu̱tu̱ ni̱nɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kakwanani̱gu̱ ɓata kosyo kovoku luki ka ndaɓu̱.

13:14 13:14 Wanda ka Danyɛlɛ 9:27; 11:31; 12:11.

16 Mɯtɯ ninɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko, kakwananigɯ ndɛkɛ ɓata kaiga kɯ kaki kava kutuko.
17 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓoko ɓa ɓamɯma na niɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya ndɛkɛ kumbu.
18 Lumboni ambɛ likpɯmɯka li nilɔ kigyonosonitɔgɯ ko ngbingo wa ndɔɓɔ.
19 A ɓɛyɔ, masyɛ mi nimɔ ika ndɛkɛ masyɛ makigyogyisa yakpɯ kɯgbɛ niyɔ kanigyonosigɯ ndɛkɛ katɯkya ka mɯpɯnganagi ma ɔɓili, wa Kunzi agya ndi mino masi kadwɛ na lisyɛ li nili. Na inguo ya yigyogyiso yi niyɔ kigyonosigɯ ndɛkɛ ɓata.
20 Mombukwono-dosu kokundumosi ndi masyɛ mi nimɔ, iba kɛgɯ na mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti aka ninɔ ahɯka ndɛkɛ. Luki limoti, okundumosa ndi ɓɛyɔ ko bulya ka ɓatɯ niɓɔ ɯpɯnaga ndi.
21 Kika ni mɯmbanzɯ amuɓikyini ɓɛ: ‹Winoni! Kilisito a wanɯ!› Ikani ‹A kɯ!›, makaɓinikyononitɔgɯ.
22 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa ɓɔngɔ na ɓogyalandɯ ɓa kɯɓɔɓɔkɯ ɓopupokuto ndɛkɛ. Ɓagyaga ndɛkɛ mokingyosi na makpɯmɯka mɯmbanga-mbanga kakisa kauɓungusogo gɯtɯgɯ ɓatɯ niɓɔ aka ɓɔ Kunzi ɯpɯnaga ndi.
23 Ɛɛɛ iɓunu, wiminyonito nɛki! Ɨmi, namutukusyi motili kambwa aka ka masi nimɔ.»

Mika-mɯmbanzɯ akaigoku
(Matayɔ 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 «Luki limoti, ka masyɛ mi nimɔ, kumbusa wa igyogyiso yi niyɔ, mɔni olimika ndɛkɛ ɓipi. Timba kanzigɯ ndɛkɛ ɓata.
25 Mangɯtɯ onyukogoku ndɛkɛ kotukyoku kɯgɯ wa lisyɛ. Makpɯmɯka mo ngu nimɔ kɯgɯ wa lisyɛ izɯkɯla ndɛkɛ ɓingbwuku-ngbwuku.
26 Ɓamina kɯwa ndɛkɛ Mika-mɯmbanzɯ kodoku ka ɓɛkɯɓa, mutumo no ngu yidingi na ibiba.
27 Ʊtika ndɛkɛ ɓamalaika ka mondu masi makwanganya ma ɔɓili katɯkya ka mutili mumoti kadwɛ ka magɔgɔ kaɯmɯmɯla ɓambanzɯ ɓasi niɓɔ ɯpɯnaga ndi.»

Yeso akatwa lizuni la sibɯkɯsɔ
(Matayɔ 24:32-35; Luka 21:29-33)

28 «Hukononi mɯtiwi nimɔ sibɯkɯsɔ akapá. Ngbingo yi ninɔ mapakɯ ma sibɯkɯsɔ obuukonogo mino, magɔgɔ apɯnga kaɓaka, mibaga ɓɛ syangasɯ a kɯwa ɓuwobi koɓuniko.
29 Mɯɗɔngɔni gɔni, ngbingo yi ninɔ iɓunu mina ndɛkɛ mino makpɯmɯka mi nimɔ kaigyonoso, wiboni ambɛ doku ko Mika-mɯmbanzɯ a kɯwa ɓuwobi, a ka mupumi.
30 A lingɯnɯ, nakamɯɓikya ambɛ, ɓatɯ ɓa livananza li nili ɓakolumwogigɯ ɓasi ni makpɯmɯka mi nimɔ masi kanigyonosigɯ.
31 Lisyɛ na litɔmbɯ olimikatɯ ndɛkɛ, luki limoti likpɯmɯka kami kolimikigɯ ndɛkɛ lu.»

Kunzi yikaka aka nɔ akaibo ngbinga wa muliɓo
(Matayɔ 24:36-44)

32 «Mɯmbanzɯ gɯtɯgɯ ɓemoti aka kibigɯ lisyɛ ikani ngbingo yi ninɔ makpɯmɯka mi nimɔ igyonosa ndɛkɛ mino, iki ɓamalaika ɓa kɯgɯ wa lisyɛ ikani Miki. Luki limoti, Baba mɯkaka aka nɔ akaiba.
33 Wiminyonito! Wikogoni ɓuɓisi, kyɛ makibigɯ ɓɛ ika ndɛkɛ ko ngbinga tino.
34 Ika ndɛkɛ mɯɗɔngɔni abɛ alɯkɯ ɓemoti ninɔ atɯkyilya ndi ligɯndɯ. Asa ndi ndaɓɯ kaki, ɯsilya ɓagya-ligubo koɓuulyogo. Apá ndi mɯtɯ yikaka-yikaka pisi ya ligubo, akpamya ndi zamɯ ɓɛ iki wakitɯlya koɓuulyaga mupumi.
35 Yɛki a ɓɛyɔ, wikoni nɛki ɓuɓisi, kyɛ makibigɯ ngbinga tino nɔ mombukwana ndaɓɯ igoku ndɛkɛ mino: yagɔgɔ ika ndɛkɛ na ɓɯgɔgɔ ikani ka gɯndɯ, yagɔgɔ ka kɔkɯ wa mambwa ikani na ɓɯsɔɓi.
36 Kigoku ɓigbututu, kokwononigɯ ɓɛ amɯtakanyi ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono.
37 Nilina nakamɯɓikya li, nakaɯɓikya ɓambanzɯ ɓasi: ‹Wikogoni ɓuɓisi!›»

14

Ɓangama ɓakagyilya Yeso dikiɗi
(Matayɔ 26:1-5; Luka 22:1-2; Yuani 11:45-53)

1 A ndi ni otigolini masyɛ maɓa kadwɛ ka yinga wa Pasika ninɔ ɓalyaga ndi mino Mukati wokofulu. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ ɓa ndi kakisa pisi niyɔ ɓagwisiso mina Yeso ɓipɛlɛ na kamwisiso.

13:25 13:25 Wanda ka Isaya 13:10; 34:4; Ezekieli 32:7; Yuweli 2:10; 3:4. **13:26 13:26** Wanda ka Danyɛlɛ 7:13.

2 A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Takagwinitɔgʉ ko ngbingo wa yɨnga, kyɛ ɓambanzʉ
ɓakovikimonogoni.»

Muko ɓemoti aɗukini Yeso na malazi ka mʉ
(Matayɔ 26:6-13; Yuani 12:1-8)

3 Yeso a kʉwa ndɨ ka Betania, ka ndaɓʉ ka Simoni nɨnɔ a ndɨ keɓu-keɓu. Ngbingo yi
nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya ka mɨza, muko ɓemoti ogulyoku ndɨ. Muko yi nɨnɔ a ndɨ na
malazi mutumo ɓɨɗɛ ko mʉkɛʉ nɨmɔ ɓagya ndɨ ka lɨtalʉ la alibati. Malazi nɨmɔ a ndɨ
ma lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ. Ʊlandɨ ndɨ mʉkɛʉ mi nɨmɔ, aɗuka ndɨ na imu Yeso ka mʉ.
4 Mambɛngɨ ʉtʉla ndɨ ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓaɓɨkya ndɨ luga
kaɓʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ akapʉta mino malazi ɓɛnɛ?
5 Ɓakwanana gʉtʉgʉ ɓi kagaba ka ɓambuma kakɨtaga mɨya yɨsaa, ɓʉgbananɨlyaga
ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi!» Ɓanyakɨlya ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɨnyaka-nyaka.
6 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Musoni. Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kanyakɨlya?
Egyilyi lɨkpʉmʉka lanza.
7 A ɓɛyɔ, mikaga ndɛkɛ na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Makwanana kaʉgyɨlya ɓʉnza
ɓongbinga ɓasɨ nɨɓɔ mopo mino. Luki limoti, ɨmɨ, takikigʉ ɓanʉ pa imoti na iɓunu
masyɛ masɨ.
8 Muko yi nɨmʉ, ogyi nɨlɔ okwononi ɓi kagya. Eɗuki na malazi ka nzʉyɨ, keɓungusyogo
ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ ɓelumbo ɓanʉ mino.
9 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓaɓɨkyaga ndɛkɛ mino Mongoni
Manza ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓatamanaga ndɛkɛ nɨlɔ muko yi nɨmʉna ogyi, ɓanatʉmbʉlaga yi.»

Yuda awakɨtʉlya kagaba Yeso
(Matayɔ 26:14-16; Luka 22:3-6)

10 Kʉwa wa, Yuda Isikalioti, ɓemoti luga ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ɨnda ndɨ ka
ɓokumu-kumu kyɛ ʉgabɨlyɨ Yeso.
11 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓogwa ndɨ magyagya, ɓawanyaga ɓuyi. Yuda apʉnga kʉwa
kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso.

Yeso akalya Pasɨka na ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 26:17-25; Luka 22:7-14, 21-23; Yuani 13:21-30)

12 Ka lɨsyɛ la mambwa la yɨnga wa Mukati mokofulu, lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉsasaga ndɨ mino
ɓakɔndɔlɔ ɓa Pasɨka, ɓaɓɨɓya ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Wakapa ɓɛ tɨndɨ kauɓungusilyogo
malɨlɨ ma Pasɨka yanɨ?»
13 Yeso ʉtɨka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni ka
gʉɗʉ, alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ika na mbɨkɛ yɔ lɨɓo yɨbɨnɨka amʉtɨlyatʉ. Muɓyeni.
14 Pa nɨyɔ ogulyo mino, mumuusoniku mombukwana ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo akauuso
ɓɛ: ndaɓʉ tino yɔ alya mino malɨlɨ ma Pasɨka pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ?›
15 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga
ɓɨnza, ɓɨngɔ. Matiɓungusilyaga kʉwa pa ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.»
16 Ɓaɓɨɓya ɓaga ndɨ, ɓosila ka gʉɗʉ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino nɨ uɓɨkyini,
ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.
17 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, Yeso odoku na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
18 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mina kalyalya, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya
ambɛ, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, nɨnɔ takalyalya na ɨyɨ pa imoti, akɛgaba.»
19 Ɓatʉtʉmbwa ɓalya ndɨ kumbu, ɓapʉnga kamuusogo yɨkaka-yɨkaka ɓɛ: «Ɨmɨ?»
20 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A ɓemoti luga kunu, nɨnɔ ta na ɨyɨ kalyalya ka sanɨ ɓemoti.
21 Mika-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ko bulya kakɨ. Luki
limoti, kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagaba! Ika gʉtʉgʉ ndɨ ɓɨnza nɨ kɨɓukutigʉ!»

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-30; Luka 22:14-20; 1 Ɓakolito 11:23-25)

22 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kalyalya, Yeso ava mukati. Kumbuso kabibisa Kunzi,
oɓunanaga ndɨ, ʉpága ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Voni, lyoni nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ.»
23 Ava kʉwa ndɨ kɔpɔ wa vinya. Kumbuso kabibisa Kunzi, ʉpága, ɨɓʉ ɓasɨ ɓamwa ndɨ.
24 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓangʉ kamɨ nɨyɨ, ɓangʉ yi nɨyɔ akotulyasa agʉmɛ ko
Kunzi. Ɓangʉ yi nɨyɔ akoɗukonogo ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi.
25 A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nakamwigʉ ndɛkɛ ɓata vinya wa muzabibu kadwɛ
ka lɨsyɛ nɨlɔ namwo ndɛkɛ mino nɨnɔ wambɨya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

14:24 14:24: Wanda ko Pupo 24:8; Yelemia 31:31-34.

26 Kɯwa wa, ɓɨmbila ndɨ lɨmbɯ libibiso Kunzi. * Kumbuso yi, ɓopupa ndɨ wa, ɓaga ka
Ngɯpa ya Mizeituni.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatɯ
(Mataɣɔ 26:31-35; Luka 22:31-34; Yuani 13:36-38)

27 Kɯwa wa, Yeso ɯɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓasɨ mɛsatɯ ɓanɯ mɯkaka. A
ɓɛyɔ, ɓatangɯlaga ko Moɓiso ɓɛ:
‹Namwɔ ndɛkɛ muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ,
ɓakɔndɔlɔ ɓazanzɯkana ɓingbwi.›
28 Luki limoti, kumbuso ɨmɨ kopupo ka mbɯkɯ, metokonyoku ndɛkɛ ka Galilaya.»
29 Pɛtɛlɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Gɯtɯgɯ ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓakɯsa, ɨmɨ, nakɯsɨgɯ gɯtɯgɯ ikii aka!»
30 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngɯnɯ, nakaɯɓɨkya ambɛ, no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ, kambwa
kɔkɯ kaalɨka nganga yɨɓa, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
31 Luki limoti, Pɛtɛlɛ ɨgɨlyaga ndɨ kaɓɨkya na lɨyɯ lapɯ ɓɛ: «Gɯtɯgɯ kiko ɓɛ tokwi pa
imoti, nakɯmanganyɨgɯ ndɛkɛ!» Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛgɛyɔ.

Yeso akalɯmba ka Gɛtɛsɛmanɨ
(Mataɣɔ 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Kɯwa wa, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosila ndɨ ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Gɛtɛsɛmanɨ.
Kɯ ɓɛyɔ, ɯɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wikonononi wanɯ, ngbingo yi nɨnɔ no mina kaɨnda kalɯmba.»
33 Ava ndɨ Pɛtɛlɛ, Yakɔbɔ na Yuani ɓaga na ɨɓɯ. Yeso apɯnga ndɨ kalya kumbu, otumo
na kɯɓangakɯ ɓɨɗɛ.
34 Ʊɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakalya kumbu kɯgbɛ ɓuwobi kokwo. Wikoni wanɯ, mika ɓuɓisi
aka!»
35 Isisila ndɨ yɨkɛɗɛ kambwa, ogwo mokpukpu, alɯmba ɓɛ kakwanana, Kunzi ekɨɗɨsilyi
ɓyɨ ngbingo wa kigyogyiso yi nɨmɯ.
36 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Aba,† Babooo, kɛgɯ na lɨkpɯmɯka nɨlɔ ɯkɨtaga ɨwɛ. Ikɨɗɨsyanɔ ɓaka
kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmɯ. Wakogyonito nɨlɔ ɨmɨ nakapa, luki limoti, gya nɨlɔ aka lɔ
ɨwɛ wakapa.»
37 Kɯwa wa, Yeso igoku ndɨ wa ɯsa ndɨ mino ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓi nɨɓɔ, ɯtakanya ka
ɓatɔtɔ. Amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni, wa ka tɔtɔ? Wakokwononigɯ kaika muɓisi
gɯtɯgɯ ka saa-imoti aka?
38 Wikoni ɓuɓisi, manalɯmba, kyɛ makogwonitɔgɯ ka kɯɓɔɓɔkɯ. Lɨmbɛngɨ a na
mɯsasa kagya ɓɯnza, luki limoti, nzɯyɨ a na ɓɯpɔ.»
39 Yeso akɨɗa ɓata ndɨ, alɯmba mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ alɯmba ndɨ nɨmɔ ka mambwa.
40 Nɨyɔ ɨgɨlya ɓata kaɨnda kɯ ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino, ɯtakanya ɓata ɓɯlalaga
aka kyɛ tɔtɔ a ndɨ nɨ ubeɗulini. Ɓakɛgɯ ɓata ndɨ kaɨba ɓɛ ɓaɓɨkya Yeso ɓɯ.
41 Yeso ɯsa ndɨ ɓata ka nganga ya yɨsaa. Nɨyɔ igoku, ɯɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, ma mbɛyɨ
asɨ ka ɓatɔtɔ aka na kaimumbiso? Ama kɯwa ɓɯɓwa! Ngbingo itulyonini! Ɓiko kasɯta
Mika-mɯmbanzɯ ka maɓɔkɯ ka ɓatɯ ɓanyɛ.
42 Zuzukoni, togoni! Winoni, mɯtɯ yi nɨnɔ akɛgaba, osiliniku!»

Ligwigwi ka Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Luka 22:47-53; Yuani 18:3-12)

43 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka, ɓemoti luga ka ɓatɯtɯmbwa
kakɨ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuda opuponoku. A ndɨ pa imoti na ambaza
mudingi ka ɓambanzɯ. Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓadɯkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ. Ɓokumu-kumu,
ɓowonisilo ɓa mɯtɯɯ na ɓambɔkɯ-mbɔkɯ ka Ɓayuda ɓɔ ɓutikoku ndɨ.
44 Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini, a ndɨ nɨ uɓɨkyini kambwa aka ɓɛyɔ agyo mino. Ʊɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Alɯkɯ nɨnɔ nɨpututo, iba ɨyɨ nɨnɔ. Mugwini, maga na ɨyɨ nɨ manaɓuulyo ɓɨnza.»
45 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ, Yuda akpuɗoku ndɨ Yeso ɓɨgala-gala, amaka ɓɛ: «Muwonisilo!»
Apututa kɯwa.
46 Kɯwa wa, ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓisisiloku ndɨ wa Yeso a ndɨ mino, ɓagwi.
47 Luki limoti, ɓemoti ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa anyɔ ndɨ dɯkpa kakɨ, ayipo mɯgya-ligubo ko
kumu-kumu, akɔ kutiliko.
48 Kɯwa wa, Yeso ɯɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadɯkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ
nakika mɯtɯ wo kuɓakɯ?
49 Nikaga ndɨ masyɛ masɨ luga kunu kapá mɯtɯɯ ka Ndaɓɯ ko Kunzi, makegwigɯ ndɨ.
Luki limoti, masɨ nɨmana akaigyonoso kyɛ Moɓiso Motu ɨtulyanɨ.»
50 Ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓasa kɯwa ndɨ Yeso, ɓogwa mbangɯ.

---

* **14:26 14:26** Ɓayuda, ngbingo yi nɨnɔ ɓamaga ndɨ mino kalya malɨlɨ ma Pasika, ɓɨmbɨlaga ndɨ Mambɯ 113-118 na 136. **14:27 14:27** Wanda ka Zakalia 13:7. † **14:36 14:36** *Aba:* Ka Lɨlamɛɛ, lino li nɨlɔ owonisilaga abakɨ mɯtɯ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɨkpɛ ɨkanɨ nɨnɔ ɓakanzɨna ko bulya kakɨ.

51 Mʉwanza ɓemoti nɨnɔ a ndɨ na ɨkwɛmbɛ ya kɨkandɨla, a ndɨ kaɓɨɓya Yeso. Ɓakɨngɨla
ndɨ kagwi,
52 luki limoti, ʉʉkaga, asa ndɨ ɨkwɛmbɛ, apɨkɨta ndumbu.

Ɓanaga kasombiso Yeso
(Mataɣɔ 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yuani 18:13-14, 19-24)

53 Ɓaga kʉwa ndɨ na Yeso ko kumu-kumu. Kʉ ɓɛɣɔ, ɓokumu-kumu ɓasɨ, ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ.
54 Pɛtɛlɛ a ndɨ kaɓɣɨɓya Yeso mina ɓɣɨ kadwɛ ka pa yangba ya ndaɓʉ ko kumu-kumu.
Ika ndɨ pa imoti na ɓazamʉ, apʉnga kaʉta ɓuku.
55 Ɓokumu-kumu na ɓangama ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓa Basa-Yidingi ɓa ndɨ kaʉkɨsa ɓadɛmʉ
ɓa ɓɔngɔ, kyɛ ɓinisoni no pisi kamwisisa Yeso. Luki limoti, ɓakɨnagʉ ndɨ.
56 A ɓɛɣɔ, ɓatʉ ɓakpʉ ɓa ndɨ kaɓʉkʉlyaga Yeso ɓɔngɔ. Luki limoti, mʉnzɨna kaɓʉ a
ndɨ asɨ dididi aka.
57 Ɓemoti-ɓemoti ɓamagaga ndɨ kaɓʉkʉlyaga ɓɔngɔ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
58 «Iɓusu, tamʉkanatʉ ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: ‹Napanzatʉ ɓanʉ Ndaɓʉ ko
Kunzi yi nɨyɨ ipika ndɨ na ɓambanzʉ yɨ. Kumbusa wa masyɛ masaa, nopika ɓanʉ nɨyɔ
kipikigʉ na ɓambanzʉ.›»
59 Gʉtʉgʉ ɓɛɣɔ, mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ asɨ dididi aka.
60 Kʉwa wa, kumu-kumu amaga ndɨ luga ka ɓambanzʉ, amuusa Yeso ɓɛ: «Ambɛ,
wakɛgʉ kosikisyo? Wakaɓɨkya ɓʉ ka ɓangbanga nɨɓana ɓambanzʉ ɓakaʉpílyaga ɓa?»
61 Yeso adaka ndɨ ɓiwo nɨ kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Kumu-kumu
amuusa ndɨ ɓata ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Kilisito, Miko Kunzi nɨnɔ tabibisogo?»
62 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo! Mamɨnatʉ ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ wakiko misa ka
kumbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu. Mamɨnatʉ ndɛkɛ gɔnɨ nɨ anodoku ka ɓɛkʉɓa
ɓaya kʉgʉ wa lisyɛ.»
63 Kʉwa wa, kumu-kumu ɨnʉaga ndɨ ɓotu, aɓɨkya ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya
ɓadɛmʉ.
64 Mukonini na motili kunu aka ɓɛɣɔ atumbwi mino Kunzi. Makaɓɨkya ɓʉ?» Ɨɓʉ ɓasɨ
ɓakɔ ndɨ ɓɛ okwononi ɓamwɨ.
65 Ɓemoti-ɓemoti kaɓʉ ɓaɓakyaga ndɨ Yeso na ɓotikito ko miso. Ɓakandɨla ndɨ miso,
ɓapʉnga kayipaga makɔfɨ, ɓanamuusa ɓɛ: «Wanɨ nɔ uipi? Tɨɓɨkya pisi ka ɓugyalandʉ!»
Ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi ɓagwi ndɨ, ɓaɓɨtaga.

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Mataɣɔ 26:69-75; Luka 22:56-62; Yuani 18:15-18, 25-27)

66 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino ka pa yangba aka wa, mʉgya-ligubo ɓemoti
muko yi ko kumu-kumu odoku ndɨ.
67 Nɨyɔ amɨna nɨ anʉta ɓuku, anda ɓizumuuu, aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ, mikagatʉ ndɨ gɔnɨ pa
imoti na Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»
68 Luki limoti, anganya ndɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ, nakɛgʉ kaiba nɨlɔ wakaɓɨkya lɔ.
Nakɛgʉ gʉtʉgʉ kotombisyo yi» Kumbuso yi, opupa ndɨ misa ya mupumi ma pa yangba.
[Kʉwa wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.]
69 Nɨyɔ mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ amɨna ndɨ ɓata kʉ, ɨgɨlya kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa
ndɨ wa ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a ɓemoti kaɓʉ!»
70 Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ɓata ndɨ asɨ ɓɨɗaka-ɗaka. Kumbusa yɨkɛɗɛ, ɓatʉ nɨɓɔ
ɓa ndɨ wa ɓaɓɨkya ɓata ɓɛ: «A ɓɛɣɔ, wa gɔnɨ ɓemoti kaɓʉ, kyɛ ɨwɛ wa Mʉgalilaya gɔnɨ.»
71 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ akɔ ndɨ silika ɓɛ: «Kunzi egyogyisi kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ!
Nakamibigʉ alʉkʉ yi nɨmʉna makaɓɨkya mʉ!»
72 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, kɔkʉ alɨka ndɨ ka nganga ya yɨɓa. Pɛtɛlɛ atamana
mʉnzɨna nɨmɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka nganga yɨɓa, wika nɨ
wemongonyini nganga yɨsaa.» Kʉwa wa, apʉnga ndɨ mʉgamʉ.

15

Ɓa kʉwa na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Mataɣɔ 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Na ɓʉsɔɓɨ ɓɨɓo, ɓokumu-kumu pa imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
na ɓambɔkʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa Basa-Yidingi ɓolikilya ndɨ dikiɗɨ kakɨsa kamwisisa Yeso. Nɨyɔ
ɓakondisiso, ɓaga na ɨyɨ, ɓasa ndɨ ka maɓɔkʉ ka ngama Pilatʉ nɨnɔ andaga ndɨ iwili ya
Lʉma.
2 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama ka Ɓayuda?»
Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mombukwana-dakʉ nɔ woɓikyi ɓɛɣɔ.»

3 Ɓokumu-kumu ɓasunguɩya ndi ka ɓopisi dididi.
4 Pilatu amuusa ndi ɓata ɓɛ: «Wakɛgu gutugu kosikisya likpumuka limoti aka?
Wakɛgu kaukana ɓɛyɔ ɓo mino kausunguɩya ɓɛnɛ?»
5 Luki limoti, Yeso kosikisyagu ndi likpumuka. Likpumuka ambanga ndi Pilatu.

Ɓokpomyini ɓɛ ɓamwi Yeso
(Matayɔ 27:15-26; Luka 23:15-25; Yuani 18:39–19:16)

6 Ka yinga wa Pasika wasi, Pilatu akuɩaga ndi mutu wa bɔlɔkɔ ɓemoti. Ikaga ndi mutu
yi ninɔ ambaza ka ɓambanzu atwaga ndi.
7 Ku ka bɔlɔkɔ ku, a ndi na aluku ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Balaba pa imoti na ɓaluku
ɓi niɓɔ ɓugwi ndi, kyɛ ɓamwɔ ndi aluku ɓemoti ɓɛnɛ ngbingo yi ninɔ ɓambanzu
ɓavikimanaga ndi mino.
8 Ambaza ka ɓambanzu inda ndi ku ka Pilatu. Apunga kuwa ndi kakunga ɓɛ ugyilyi
muɗɔngɔni ɓɛyɔ ugyilyaga ndi mino ka ɓundɛli.
9 Kuwa wa, Pilatu umuusa ndi ɓɛ: «Makapa ɓɛ namukulyi ngama ka Ɓayuda?»
10 A ɓɛyɔ, Pilatu a ndi kaiba ɓɛ ɓokumu-kumu ɓasuta ndi Yeso ko bulya imi aka.
11 Luki limoti, ɓokumu-kumu ɓa ndi kapipya ambaza ka ɓambanzu kaɓikya Pilatu ɓɛ
ukulyi nɔ iɓu Balaba aka.
12 Pilatu umuusa ndi ɓata ɓɛ: «Ma nɛki kapa ɓɛ nagyi iki na aluku yi nimu mamakaga
ɓɛ ngama ka Ɓayuda mu?»
13 Ɓapamikanaga ndi ɓɛ: «Mubangilaga ka musalaba!»
14 Pilatu umuusa ndi ɓata ɓɛ: «Ɓunyɛ tino sɛ mbɛyi ɓɔ ogyi ɓi?» Luki limoti,
ɓidukulaga ndi ɓata kapamikanaga pulu ɓɛ: «Mubangilaga ka musalaba!»
15 Kaungongoliso mambɛngi, Pilatu ukulya ndi Balaba. Atinisisa kuwa ndi Yeso pimbo,
upá ɓɛ ɓabangilagi ka musalaba.

Ɓasuda ɓakatiba Yeso
(Matayɔ 27:27-31; Yuani 19:2-3)

16 Ɓasuda ɓaga kuwa ndi na Yeso ka pa yangba ka imbaa ka ngama wa iwili. Ku ɓɛyɔ,
ɓumaka ndi ɓasuda ɓasi.
17 Ɓamokisya ndi kanzu wangbu, ɓaluka ndi muligi nimɔ a ndi no mowo ɓiwilili,
ɓamokisya ka mu abɛ sikpakpasu ka ɓangama.
18 Kumbuso yi, ɓamuusaga ndi ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda, tumuusito ba!»
19 Ɓakilyaga ndi na ligugu ka mu ɓingwengwengwe, ɓanaɓakya na ɓotikito.
Ɓoɓunaga ndi moli kambwa kaki, ɓanodidiko kadwɛ ku kwa ku ka litɔmbu.
20 Niyɔ ɓama katiba ɓɛyɔ, ɓanyɔ ndi kanzu yi ninɔ, ɓamokisya ɓata ɓotu kaki.

Ɓabongilogini Yeso ka musalaba
(Matayɔ 27:32-44; Luka 23:26-43; Yuani 19:17-27)

Kuwa wa, ɓinda ndi na iyi kunzi kabangilaga ka musalaba.
21 Niyɔ ɓa ndi kopupoku ku, ɓamina ndi aluku ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Simoni, a ndi
mutu wa Kulɛnɛ. Iyi Simoni a ndi abaki Alesandulia iɓu na Lufu. Oɓyeku ndi wa ni
anigoku ko tiko. Ɓasuda ɓabinikisa ndi na mapupu musalaba ka Yeso.
22 Ɓaga ndi na Yeso ka pa niyɔ ɓalikyaga ɓɛ Gɔlɔgɔta, isi yi ni: «Pa ya Ikpukpukusɔ.»
23 Ɓapá ndi vinya wa muzabibu mumatanaga no luki lozyo, luki limoti, akya kamwo.
24 Kuwa wa, ɓasuda ɓabangilaga ndi ka musalaba. Ɓatwa ndi liɓɛsɛ ko bulya
yigbananaga ɓotu kaki kakisa ɓɛ mutu yikaka-yikaka ava iki.
25 A ndi saa-tatu ya ɓusɔɓi ngbingo yi ninɔ ɓabangilaga ndi mino ka musalaba.
26 Ɓokpika ndi kugu wo mikya liɓau moɓiso nimɔ a ndi katumbulaga isi ya kukwaku
kaki ɓɛ: «Ngama ka Ɓayuda.»
27 Ɓubangilaga ndi gɔni ɓatu ɓo kuɓaku ɓaɓa ka kpɔlɔ ka Yeso. Ɓemoti ka
kumbanzikaniko, wagɔgɔ ka kulekuke.
28 [Nilɔ otulyoso Moɓiso Motu nimɔ ikpikaga ndi ɓɛ: «Ɓamatana ndi na ɓagya-
manyɛ.»]
29 Ɓambanzu niɓɔ ɓa ndi kakitaga wa, ɓa ndi katumbwa Yeso, ɓanagbitya ɓamu,
ɓanaɓikya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wa ndi kapa kapanza Ndaɓu ko Kunzi, wopiko yagɔgɔ ka masyɛ
masaa,
30 wihukuso nɛki iwɛ mombukwana-daki yi, syoku ka musalaba!»
31 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mutuu ɓa ndi gɔni luga kaɓu katiba ɓɛgɛyɔ,
ɓanaɓikyana ɓɛ: «Uhukusa ndi ɓatu ɓagɔgɔ. Kakwananigu kaihukuso iyi
mombukwana-daki yi ɓikpɛ!

15:21 15:21 Wanda ka Ɓaluma 16:13. **15:24 15:24** Wanda ka Mambu 22:19. **15:28 15:28** Wanda ka Isaya 53:12.

32 Kilisito, ngama wa Izaleli, osyikunɔ mbɨya wanʉ ka mʉsalaba, takɨna ɓɛyɔ,
taɓɨnɨkyana kʉwa!» Gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ na ɨɓʉ, ɓa ndɨ katʉmbwa ɓɛgɛyɔ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Matayɔ 27:45-56; Luka 23:44-49; Yuani 19:28-30)

33 A ndɨ saa sita, biti ohuma ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ ka ɓasaa ɓayɨsaa.
34 Na saa tisa, Yeso apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Eloi, Eloi, lama sabakatani?» Isi yi ɓɛ: «Hiii
Kunzi kamɨ! Hiii Kunzi kamɨ! Ko bulya ɨkɨ yɔ wesi mino?»
35 Nɨyɔ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓamʉkana mino ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Hukononi, akamaka Ɨliya.»
36 Ɓemoti kaɓʉ ɨnda ndɨ mbangʉ, oluboku luki limoti lafʉɓʉ-fʉɓʉ ko vinya nɨnɔ
wonzuwo-nzuwo. Kumbuso yi, amakyana ndɨ ka lɨgʉgʉ, ananɨlya Yeso ɓɛ omwi,
anaɓɨkya ɓɛ: «Ɓundoni! Tɨnɨ ɨkanɨ Ɨliya odokuto kasisa ka mʉsalaba!»
37 Luki limoti, Yeso apamɨkana ndɨ ɓata, osiso kʉwa lɨmbɛngɨ.
38 Kutuko nɨkwɔ ikaga ndɨ kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu kʉgbɛ kʉ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, anʉɨka ndɨ luga katʉkya kʉgʉ kadwɛ kusili.
39 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma nɨnɔ a ndɨ wakamaga kambwa ka Yeso wa, ɨna
mina ɓɛyɔ osisa ndɨ mino lɨmbɛngɨ, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Ka lɨngʉnʉ, mʉtʉ yi nɨmʉ a ndɨ asɨ
Miko Kunzi aka!»
40 Ɓoko ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kʉ gɔ kʉ, ɓanɨna ɓyɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ Malia
mʉtʉ wa Magadala, Malia amakɨ Yakɔbɔ nɨnɔ miki yi na mamakɨ ɓɛyɔ ka Yɔsɛ, sɛ kʉwa
Salʉmɛ.
41 Ɓoko ɓi nɨɓa ɓa ndɨ kaɓɨɓya Yeso, ɓanasingyo ka mogubo ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ
ndɨ mino ka Galilaya. Atʉ ndɨ gɔnɨ na ɓoko ɓagɔgɔ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓɨɓya kadwɛ
kʉ kwa kʉ ka Yelusalɛma.

Ɓalumbini Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Luka 23:50-56; Yuani 19:38-42)

42 A kʉwa ndɨ ɓʉgɔgɔ. Lɨsyɛ li nɨlɔ, a ndɨ lɨsyɛ nɨlɔ ɓɨɓungusyaga ndɨ mino ka yɨnga.
Ikaga ndɨ lɨsyɛ nɨlɔ a kambwa wa Lɨsyɛ la kimumbiso.
43 Yɛzɛfʉ, mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Alimatia, a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba ka Basa-Yidingi, osiloku
ndɨ. Ikaga ndɨ kaɓʉndaga Ɓʉngama ko Kunzi. Aga kʉwa ndɨ nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ ka
ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ kakʉnga manda ka Yeso.
44 Luki limoti, Pilatʉ ombombaya ndɨ kaʉkana ɓɛ Yeso okwini ɓi. Amaka kʉwa ndɨ
ngama ka ɓasʉda ka Ɓalʉma, amuusa ɓɛ: «Okwini ɓi ndɛlɨ?»
45 Nɨyɔ ʉkana mʉtʉmbʉlagɨ ka ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ, Pilatʉ akpamya kʉwa ndɨ
Yɛzɛfʉ kava manda ka Yeso.
46 Yɛzɛfʉ oluwa ndɨ kutuko kwanza, asisa ndɨ ka mʉsalaba, otikyaga na kutuko kwi
nɨkwɔ, amongosa ka mbʉkʉ nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ. Kumbuso yi, adʉla ndɨ mupumi
mi na lɨtalʉ lidingi ɓingbufu.
47 Malia Magadala na Malia nɨnɔ amakɨ Yɔsɛ ɓa ndɨ wa kaɨna pa nɨyɔ ɓa ndɨ mino
kalumba Yeso.

16

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Matayɔ 28:1-8; Luka 24:1-12; Yuani 20:1-10)

1 Kumbusa wa Lɨsyɛ la kimumbiso, Malia Magadala, Malia nɨnɔ amakɨ Yakɔbɔ na
Salʉmɛ ɓoluwa ndɨ malazi kotutwogoku na imu manda ka Yeso.
2 Ka lɨsyɛ la Mʉngʉ na ɓʉsɔɓɨ ɓɨɓo, ngbingo yi nɨnɔ mangbamʉ ma mɔnɨ opupogoku
mino, ɓaga ndɨ ka mbʉkʉ.
3 Ɓa ndɨ kauusana ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ atitindikilya lɨtalʉ nɨlɔ ɓotikyi ɓi nolu
mupumi ma mbʉkʉ?»
4 Luki limoti, nɨyɔ ɓɨkwɛ, ɓɨna ndɨ lɨtalʉ nɨlɔ lidingi lɔ kanɨ ɓotini ka kpɔlɔ.
5 Kʉwa wa, ɓogulya ndɨ ka mbʉkʉ, ɓamɨna mʉwanza ɓemoti wakimokisya kanzʉ
wotu, ikini miso ya kʉmbanzɨkanɨkɔ. Kʉɓangakʉ utuma ndɨ ɓamama ɓi nɨɓɔ ɓɨɗɛ.
6 Luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ. Makakɨsa Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa
Nazalɛtɨ, nɨnɔ ɓabongilogi bi ka mʉsalaba. Opupini ɓi ka mbʉkʉ, kɛgʉ ɓata wanʉ.
Winoni pa nɨyɔ ɓabisi ɓi mino.
7 Mbɨya wanʉ, huɓikyoniku ɓaɓɨɓya kakɨ, gʉtʉgʉ Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: ‹Ogoni ɨyɨ kambwa,
matokonyokʉ ka Galilaya. Maminoku ɓanʉ kʉ ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amʉɓɨkya ndɨ
mino.›»

15:34 15:34 Wanda ka Mambʉ 22:2.

8 Ɓopupa kʉwa ndɨ, ɓaga mbangʉ ɓyɨ na mbʉkʉ, kyɛ nzʉyɨ a ndɨ kaʉtwa ɓɨkyakyakya,
ɓanombomboyo. Ɓakatʉmbʉlyagagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka likpʉmʉka li
niɨlɔ, kyɛ ɓa ndɨ na kʉɓangakʉ.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Matayɔ 28:9-10; Yuani 20:11-18)

[
9 Kumbuso Yeso kopupo ka mbʉkʉ ko mbolugo, ka lɨsyɛ la Mungu, apuponilya mbɛyɨ
ndɨ Malia Magadala nɨnɔ anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ madɨiya na ɨka.
10 Aga ndɨ kaʉpága ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ pa imoti na Yeso mongoni mi nɨmɔ. Ɓatʉ ɓi
niɓɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ asɨ ka idumasʉ aka, ɓanagamana.
11 Luki limoti, nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ Malia ʉɓɨkya mino ɓɛ Yeso a muɓisi, aminito, kanɨ
ɓakaɓinikyonigʉ.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa
(Luka 24:13-35)

12 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga kaɓʉ nɨ igomosyonini. Ɓaɓɨɓya
ɓi niɓɔ ɓa ndɨ kainda ka mugi mumoti ɓɛnɛ.
13 Ɓigoku ndɨ kaʉpága ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ mongoni mi nɨmɔ. Luki limoti,
ɓakʉɓinikyanagʉ ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti
(Matayɔ 28:16-20; Luka 24:36-49; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

14 Yeso upuponilya ndɨ ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti wa ɓa ndɨ mino kalyalya. Uyoyisa
ndɨ kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ na baya na kyɛ ɓa ndɨ na ɓotumo ka mambɛngɨ, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ
kaʉɓɨnikyana ɓatʉ nɨɓɔ ɓamɨna ndɨ kanɨ opupini ka mbʉkʉ.
15 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Windoni ka ɔɓɨlɨ wasɨ, muɓikyogoku ɓatʉ ɓasɨ
Mongoni Manza.
16 Nɨnɔ aɓɨnikyana ndɛkɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ na ɓaɓotiso, inisanatʉ ndɛkɛ na
muhukuso. Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnikyanigʉ ndɛkɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ, Kunzi
amakya ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ.
17 Ɓumibaga ndɛkɛ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnikyana ka yɨgya yɨmbanga-mbanga yi nɨyɨ: ko lino
kamɨ, ɓokpumyaga ndɛkɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, ɓanzɨnaga ndɛkɛ masasʉ mambɨya,
18 ɓugwiga ndɛkɛ ɓanzʉka na maɓɔkʉ ikanɨ komwo sʉmʉ, kanɨ luki kʉgyɨgʉ.
Ɓubisilyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu maɓɔkʉ, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓahʉka.»

Yeso igini ka Baba
(Luka 24:50-53; Ligubo 1:9-11)

19 Nɨyɔ Mombukwono-dosu Yeso ʉɓɨkya ɓɛyɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ikoku
ka kʉmbanzikanikɔ kakɨ.
20 Ɓaɓɨɓya ɓaga kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ. Mombukwono-
dosu a ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mogubo mi nɨmɔ masɨ. Lɨngʉnʉ la Mongoni Manza nɨmɔ
ɓapága ndɨ, a ndɨ kainisono pisi ka mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɓa ndɨ kagya.]

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Luka
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza ɓɛyɔ Luka okpikaga ndɨ mino nɨma. Luka kɛgʉ ndɨ ɨyɨ atʉtʉmbwa ka Yeso. Luki limoti, ikaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ na Yeso, anumuusa ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka Yeso a ndɨ mino kadwɛ kʉ kwa kʉ iba ndɨ mino ɓɨnza. Kumbuso yi, akpikilya kʉwa ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tiofilo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ. Luka a ndɨ mʉnganga, ɓakpakyanaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ na atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Pɔlɔ. Luga ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓokpikaga ndɨ Moɓiso, ɨyɨ mʉkaka aka nɔ kɛgʉ ndɨ Muyuda. Luki limoti, atʉmbʉlaga yɨgya ka Ɓayuda ɓɛ kyɛ ɓawai-dakɨ ɓibitɔ ɓɨnza ɓɛ Yeso nɨ wanɨ.

Luka aɓɨkya ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓʉndaga ngama nɨnɔ uhukusogo. A Muhukuso nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi ɓaɓɨkya ndɨ ka Moɓiso ɓɛ Kunzi atikoku ndɛkɛ. Kunzi a ndɨ kaiba ɓɛ Muhukuso kiki, iɓusu ɓasɨ tika ɓatʉ ɓuɓungogo. Atikoku ndɨ mukpekpe mɔ Mikakɨ kauhukusogo ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Miki yi nɨ Yeso-Kilisito.

Luka atʉmbʉlaga ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓɛyɔ Yeso ɨɓʉkʉta ndɨ mino, ligubo nɨlɔ agya ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ ʉtɨwaga ndɨ mino ɓambanzʉ, atʉmbʉlaga bulyo ya kukwakʉ na pupa ka Yeso mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Luka okpikatʉ gɔnɨ kɨtaɓʉ ya yɨɓa: kɨtaɓʉ yi nɨ «Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa». Atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi nɨlɔ usilya ndɨ ɓatʉtʉmbwa katʉkya wa Kunzi aɗokisa ndɨ mino Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ na ɓɛyɔ Mongoni Manza ɨtʉlyana ndɨ mino ɓapa ɓayasɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ Luka okpikaga ndɨ mino kɨtaɓʉ yi nɨyɨ *1:1-4*
Ɓɛyɔ Yuani-Mubatizaɨ na Yeso ɓɨɓʉkʉta ndɨ mino *1:5–2:52*
Kʉʉ ka Yuani-Mubatizaɨ *3:1-20*
Iɓatiso ka Yeso na ɓɛyɔ Abɨlɨ a ndɨ mino kaɓɔɓɔ *3:21–4:13*
Yeso ogoni kaiko ka Galilaya *4:14–9:50*
Yeso opupini ka Galilaya, ɨnda ka Yelusalɛma *9:51–19:27*
Pɔsɔ ya muliɓo ka Yeso kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, yɨsasambya na kukwakʉ kakɨ *19:28–23:56*
Yeso opupini ka mbʉkʉ *24:1-12*
Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ, Kunzi aɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ *24:13-53*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Ambɔkʉ Tiofilo, mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ, ɓambanzʉ ɓudingi ɓokingiloni kokpiko
mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ luga kusu.
2 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨna ndɨ no miso ka mambwa ɓatɨtʉmbʉlyaga ndɨ mino,
na ɓɨɨta kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓɨkya ɓa lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
3 Kinili, kumbuso mʉkpɨma, ɨmɨ, nini ɨmɨ ɓɨnza gɔnɨ kaukpikilyo ka ɓungbingbili, ɨwɛ
Tiofilo, lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ katʉkya ka mambwa,
4 iba wibatʉ lɨngʉnʉ la mʉtɨwɨ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ.

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

5 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlɔdɨ Mbɔkʉ a ndɨ mino ngama wa iwili ka Ɓayuda, a ndɨ no
kumu ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Zakalia. Ɨyɨ, a ndɨ ko pigo ya ɓukumu ka Abia. Mukakɨ
ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ a ndɨ ka lɨvananza ka Aluni nɨnɔ a ndɨ kumu mudingi.
6 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa ndɨ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi. Ɓagyaga ndɨ mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu nɨ ɓakɛgʉ na dakɨ yi.
7 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ no miki kyɛ Ɛlɨsabɛtɨ a ndɨ ndʉya. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓa kʉwa
ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ.
8 Lɨsyɛ limoti, Zakalia a kʉwa ndɨ kagya ligubo kakɨ la ɓukumu kambwa ko Kunzi kyɛ
mʉ ma ligubo a kʉwa ndɨ ka lɨgbʉta kakɨ.
9 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtɨwɨ ma ligubo li nɨlɔ, lɨɓɛsɛ awanya kʉwa ndɨ ɨyɨ kogulya ka pa
Yotu Kʉgbɛ ka ndaɓʉ ka Mombukwono-dosu Kunzi kasumbo adʉdʉ.*

---

* **1:9 1:9** Ɓokumu ɓasumbaga ndɨ adʉdʉ abɛ malʉmba kaɓʉ kambwa ko Kunzi.

10 Ko ngbingo yi nɨnɔ Zakalia a ndɨ mino kasumbo adʉdʉ nɔ, ambaza ka ɓambanzʉ
nɨɓɔ ɓa ndɨ kunzi, ɓa ndɨ kalʉmba.
11 Kʉwa wa, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu apuponilyoku, amaga ɓɨgba ka
kʉmbanzɨkanikɔ kwa gbɔgbɔ nɨyɔ a ndɨ mino kasumbo adʉdʉ yɔ.
12 Ngbingo yi nɨnɔ Zakalia amɨna mino ɓɛyɔ, ombomboyo, ogwa kʉɓangakʉ kʉgbɛ.
13 Luki limoti, malaika aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Zakalia, wakoɓongonitɔgʉ, kyɛ Kunzi ukonini
malʉmba kakʉ. Mukakʉ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ ʉɓʉkʉtɨlya ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓɛ
Yuani.
14 Ɨwɛ wogwa ɓanʉ ɨgyagya kʉgbɛ na ɓambanzʉ ɓudingi ɓogwa ɓanʉ magyagya ko
bulya lɨɓukuti kakɨ.
15 A ɓɛyɔ, ika ndɛkɛ mʉtʉ mudingi kambwa ka Mombukwono-dosu. Ɨyɨ kamwigʉ
ndɛkɛ vinya gʉtʉgʉ makana magɔgɔ nɨmɔ mapʉ aka. Ika ndɛkɛ mutumo na Lɨmbɛngɨ-
Lotu katʉkya ka mʉma ka amakɨ.
16 Uyikosa ndɛkɛ ɓomikya Ɓezaleli ɓudingi kamɨgɨlya Mombukwana-daɓʉ Kunzi.
17 Odoku ndɛkɛ kambwa ko Kunzi abɛ atʉtʉmbwa pa imoti na lɨmbɛngɨ no ngu
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mugyalandʉ Ɨliya, kaigiso mambɛngɨ ka ɓaba-ɓomiki ka ɓomikaɓʉ.
Uyikosa ndɛkɛ ɓatʉ ɓanyɛ kodoku ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ kaiko ɓakɨtʉlya kagya mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu Kunzi na kagugubyo.»
18 Luki limoti, Zakalia aɓɨkya malaika ɓɛ: «Luki tino lɔ emibiso ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a
lɨngʉnʉ? Kyɛ ɨmɨ na kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ, muka kamɨ a kʉwa mbɔkʉ-mbɔkʉ gɔnɨ.»
19 Malaika amigisya ɓɛ «Ɨmɨ nɨ Gabilieli, nikaga ɓuwobi no Kunzi ɓongbinga ɓasɨ
kagugubyo. Ɨyɨ nɔ etikiku kaʉɓɨkya na kaʉpá mongoni manza mi nɨma.
20 Yɛkɨ ɨwɛ wakoɓinikyonigʉ mʉnzɨna kamɨ nɨmɔ igyonosa ɓanʉ ko ngbingo yi, ɛɛɛ
wɨna sɛ, wɨita kʉwa ɓoɓo, wakakwananigʉ ɓata kanzɨna kadwɛ ndɛkɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonoso mino.»
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kunzi kaɓʉnda Zakalia. Nɨyɔ olipya kʉwa ɓɨndɨ
ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ.
22 Wa opupoku mino kakwananagʉ ndɨ ɓata kanzɨna na ɨɓʉ. Kinili ɓambanzʉ ɓiba
kʉwa ndɨ ɓɛ a abɛ inini lɨkpʉmʉka lɨmbanga kʉ ka ndaɓʉ kʉ. A kʉwa ndɨ kaʉwanyaga
ɓapa na maɓɔkʉ kyɛ a kʉwa ndɨ ɓoɓo.
23 Nɨyɔ Zakalia ama ngbingo wa ligubo kakɨ ɓɛyɔ, ɨga kʉ kakɨ.
24 Kʉwa kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ, mukakɨ ɓɛyɔ ka Ɛlɨsabɛtɨ ava mʉma. Katʉkyagʉ
ndɨ kʉ kakɨ ka ɓatɨmba kuɓukumuti. A ndɨ kaɓɨkya ɓɛ:
25 «Wɨna lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi ogyi ɓi ko bulya kamɨ,
kɛtʉmba suni ya ɓʉndʉya ko misa ka ɓambanzʉ.»

Malaika opîni mongoni ma yɨɓʉkʉta ka Yeso

26 Nɨyɔ mʉma ka Ɛlɨsabɛtɨ ɨtʉlyana ɓatɨmba maɗɨya, Kunzi atikoku malaika Gabilieli
ka gʉɗʉ ɓemoti wa Galilaya nɨnɔ ina ɓɛ Nazalɛtɨ.
27 Atikoku ndɨ ka mʉsɨka ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kavanana na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ
ɓɛ Yɛzɛfʉ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Mʉsɨka yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Malia.
28 Malaika apuponilya Malia kʉ a ndɨ mino, aɓɨkya ɓɛ: «Gwanɔ magyagya Malia,
Mombukwono-dosu uɗukilyini ɓʉɓʉnga. Ɨyɨ a pa imoti na ɨwɛ.»
29 Nɨyɔ Malia ʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, ombomboya kʉgbɛ, imuusa ɓɛ: «Inguo
ya yuuso tino sɛ yɨna?»
30 Malaika aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, Malia, kyɛ winisonini na ɓʉɓʉnga ko Kunzi.
31 Wava ɓanʉ mʉma, waɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi, walʉka ɓanʉ ɓɛ Yeso.†
32 Ɨyɨ ika ndɛkɛ mʉtʉ wa ɨbɨba, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Mika Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ.
Mombukwono-dosu Kunzi apá ndɛkɛ ɓʉngama ka tɨtakɨ ɓɛyɔ ka Daudi,
33 ika ndɛkɛ ngama kʉgʉ ka Ɓezaleli ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓʉngama kakɨ kikigʉ ndɛkɛ
na mulɨɓo.»
34 Kumbuso yi, Malia amuusa malaika ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa kʉwa ɓanʉ
lɨkɨ kyɛ ɨmɨ sanibigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ?»
35 Malaika amigisyoku ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu lɔ usilyoku ɓanʉ, ngu ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-
Kʉgbɛ utikya ɓanʉ abɛ kululuko. Kinili miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ ika ndɛkɛ mʉtʉ
Wotu, ɓalʉka ndɛkɛ ɓɛ Miko Kunzi.
36 Wɨkwɛ sɛ, Ɛlɨsabɛtɨ nɨnɔ a ndɨ ndʉya ka lɨvananza kakʉ a kʉwa ɨyɨ na mʉma ma
ɓatɨmba maɗɨya. Aɓʉkʉta ɓanʉ miki mʉlʉkʉ yi, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a kʉwa mino mbɔkʉ-
mbɔkʉ yɔ.
37 Kyɛ kɛgʉ na lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lapʉpʉ kʉgbɛ ko Kunzi.»

† **1:31 1:31** Lino li nɨlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ Muhukuso.

38 Malia asikisya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ musunzu ka Mombukwono-dosu. Yasɨ igyonosi
kʉgʉ kamɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ weɓikyi mino.» Kumbuso yi, malaika aga ndɨ.

Malia ogoni kanda Ɛlisabɛtɨ

39 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, Malia ava ndɨ lɨgʉndʉ kaaga ɓɨgala-gala kʉ ka mugi
mimoti ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa.
40 Nɨyɔ adwɛ kʉ ɓɛyɔ, ogulya ndɨ ka ndaɓʉ ka Zakalia, amuusa mukakɨ ɓɛyɔ ka
Ɛlisabɛtɨ.
41 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ɛlisabɛtɨ ʉkana mino yuuso ka Malia, miki aɗwo ɓiɗuku-ɗuku
ka mʉma. Ɛlisabɛtɨ otuma na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
42 Kʉwa wa apamɨkana ɓɛ: «Kunzi uɗukilyini ɓʉɓʉnga kahʉkɨtaga ɓoko ɓasɨ na gɔnɨ
miki yi nɨnɔ waɓʉkʉta ɓanʉ, ɓʉɓʉnga kakɨ a kʉwa kʉgʉ kakɨ gɔnɨ!
43 Ngasa yɨmbanga tino sɛ ɨna amakɨ Mombukwana-damɨ edulyiku mina ɓɛnɛ?
44 Kyɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nukoni mino yuuso kakʉ, miki oɗwa na magyagya ɓiɗuku-
ɗuku ka mʉma kamɨ.
45 Ɨgyagya yidingi kʉ kakʉ kyɛ woɓinikyonini ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu
Kunzi ʉɓɨkya ndʉkʉ igyonosatʉ.»

Malia akatʉmbʉlaga ɓʉnza ko Kunzi

46 Kʉwa wa Malia aɓikya ndɨ ɓɛ:
«Lɨmbɛngɨ kamɨ akobibiso ɓudingi ka Mombukwono-dosu Kunzi,
47 na mutumo na ɨgyagya
ko bulya ko Kunzi, Muhukuso kamɨ,
48 kyɛ umokini ɓazwa kakɨ ɓo kumbu kʉgʉ ka musunzu kakɨ, ɨmɨ mʉtʉ wa payaya.
Katʉkya mbɨya wanʉ, ɓɛvananza ɓayasɨ ɓɛmaka kʉwa ɓɛ mʉtʉ wa ɓʉɓʉnga,
49 kyɛ Kunzi Mombukwono Ngu egyilini lɨkpʉmʉka lɨmbanga.
Lino kakɨ nɨ Kunzi Wotu.
50 Owonisilaga kumbu kakɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ
nɨɓayɔ ɓaɓangaga.
51 Ogyini makpʉmʉka makpʉkpʉ no ngu ya kʉɓɔkʉkɔ kakɨ:
ukpumya ɓatʉ ɓa yɨbɨba,
52 usisa ɓangama ka moliki ma ɓʉngama
luki limoti uɗokisa ɓatʉ ɓa payaya kʉgʉ.
53 Ʊpá ɓatʉ ɓanza makpʉmʉka manzanza,
luki limoti umigisa ɓatʉ ɓa mukumbo maɓɔkʉ papuyi.
54 Usingyoku ɓosunzu kakɨ ɓɛyɔ ka lɨvananza la Izaleli.
Ɨyɨ kaɓʉsalagʉ kaukwilya kumbu,
55 kʉgʉ ka Abalahamʉ na ɓɛvananza kakɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ʉpá ndɨ mino ɓotitosu agʉmɛ.»
56 Malia asyɛsyɛ ndɨ kʉ ka Ɛlisabɛtɨ ɓuwobi kadwɛ ɓatɨmba ɓasaa. Kumbuso yi, ɨga
ndɨ kʉ kakɨ.

Yɨɓʉkʉta ka Yuani-Mubatizaɨ

57 Nɨyɔ ngbingo wa lɨɓukuti ka Ɛlisabɛtɨ ɨtʉlyana, aɓʉkʉta miki mʉlʉkʉ yi.
58 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓɛvananza ɓʉkana ndɨ ɓɛ Kunzi Mombukwono-dosu awonisi-
lyini ɓʉnza. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓogwa ndɨ magyagya pa imoti na ɨyɨ.
59 Nɨyɔ miki otulyasa masyɛ ɓʉgɨna, ɓodoku kʉwa ndɨ kakɔ. Ɓa ndɨ kapa kalʉka na
ɨyɨ abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia.
60 Luki limoti amakɨ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɓɛyɔ, ɓalʉka ɓɛ Yuani.»
61 Ɨɓʉ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza kakʉ nɨnɔ ɨna ɓɛyɔ!»
62 Kʉwa wa ɓamuusa ndɨ abakɨ nɨ ɓananzɨna lɨɓoɓo ɓɛ ɓɨbi, ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa
kalʉka mikakɨ.
63 Zakalia akʉnga ndɨ lɨɓaʉ nɨlɔ ɓokpikaga mino, kumbuso yi okpika ndɨ ɓɛ: «Lino
kakɨ ɓɨkpɛ nɨ Yuani.» Ɓombombaya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ.
64 Na ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, mʉnɔkʉ ahukwikana ndɨ, apʉnga kʉwa ndɨ ɓata
kanzɨna, apʉnga ndɨ kapamɨkanaga kanɨ anobibisa Kunzi.
65 Kʉwa wa, ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨkaga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka mugi ɓogulya ndɨ ka kʉɓangakʉ,
na kʉ ka iwili ya ɓangʉpa ɓaya Yudɛa, ɓatʉ ɓasɨ ɓanatʉmbʉla kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka
nɨlɔ aka lɔ.
66 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkanaga ndɨ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, ɓapʉngaga ndɨ katamana ko bulya
yi, ɓanimuusa ɓɛ miki yi nɨmʉna ɨka sɛ pɨyɛ ndɛkɛ ɓʉnɨ? Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka
Mombukwono-dosu a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Zakalia akatʉmbʉlaga makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi

67 Abakɨ ɓɛyɔ ka Zakalia otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, apʉnga ndɨ kanzɨna abɛ
mugyalandʉ, anaɓɨkya ɓɛ:
68 «Mombukwono-dosu Kunzi ka Ɓezaleli avɨ ɨbɨba,
kyɛ ohukusogini lɨvananza kakɨ, ʉkʉlaga ka ɓusunzu.
69 Atitikilyiniku Muhukuso nɨnɔ wongu,
ka lɨvananza ka musunzu kakɨ ɓɛyɔ ka Daudi.
70 A ɓɛgɛyɔ atʉmbʉlaga ndɨ mino ndɛlɨ kʉgbɛ ka mʉnɔkʉ ka ɓogyalandʉ kakɨ ɓɨkpɛ:
71 Apá ndɨ agʉmɛ ɓɛ atɨkʉlaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na ka ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɨsaga katɨgya ɓʉnyɛ.
72 Ɓɛgɛyɔ, ʉmɨnɨlya ndɨ ɓotitosu kumbu,
atamana ndɨ agʉmɛ kakɨ wotu ko Kunzi.
73 Kyɛ Kunzi apá ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ agʉmɛ wotu kakɨ,
74 katɨkʉlaga ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso kusu,
na katɨsa kagugubyo kʉwa nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ.
75 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓotu na ɓongbingbili ko misa kakɨ
ka masyɛ masɨ ma ɔɓɨlɨ kusu.
76 Na ɨwɛ mikamɨ, ɓʉlʉka ndɛkɛ ɓɛ mugyalandʉ ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ,
kyɛ wodoku ndɛkɛ koɓungusyaga pisi ka Mombukwono-dosu kambwa,
77 na kowonisilo lɨvananza kakɨ ɓɛ uhukusaga ndɛkɛ pisi
kaʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
78 Kunzi nɨnɔ kusu a na lɨmbɛngɨ lanza kʉgbɛ no kumbu:
atitikilyoku ndɛkɛ lɨmɔmɔ kotukyoku kʉgʉ abɛ mangbamʉ ma mɔnɨ,
79 kauzigo nɨɓɔ ɓa ko biti na kʉsɔ wa kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ,
katiwonisilo kaɓyɛ pisi ya mazɨyɔ.»
80 Miki a kʉwa ndɨ kopingo nɨ lɨmbɛngɨ anatumo. Ikaga ndɨ ɨyɨ ka ɨsa aka, kadwɛ ko
ngbingo yi nɨnɔ imibisikosa ndɨ mino ɓɨngbanganya ka ɓomikya Ɓezaleli.

2

Yɨɓʉkʉta ka Yeso
(Matayɔ 1:18-25)

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ngama mudingi wa Lʉma ɓɛyɔ ka Ogisiti apá ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ
ɓʉtangɨ ɓambanzʉ kakɨ ɓasɨ.
2 Lɨtatanga nɨlɔ la mambwa lɔ igyonosa ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Kilinio a ndɨ mino
ngama wa iwili ya Sulia.
3 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨndaga ndɨ ka yikpikisiso, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ka mugi mi
nɨmɔ ɨɓʉkʉta mino.
4 Yɛzɛfʉ atʉkya ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ, kʉ ka iwili ya Galilaya, kaɨnda ka
gʉɗʉ wa Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi ma kɨɓʉkʉta ka ngama Daudi, ka iwili ya Yudɛa. Ɨnda ndɨ
kʉ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Daudi,
5 kayikpikisiso ɨɓʉ na Malia nɨnɔ ɓa ndɨ kavanana na ɨyɨ. Malia a sɛ kʉwa ndɨ wa na
mʉma.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kʉ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, masyɛ kakɨ ma lɨɓukuti ɨtʉlyana.
7 Aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi, pʉta kakɨ. Atikyogo na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, amongosa ka
kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino, kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɨɓʉ na pa ka ndaɓʉ
ka ɓobiko.

Malaika upupilyini ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama

8 Ka iwili yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓasyɛgɛ ndɨ kunzi ko tutu,
kauɓuulyogo ɓanyama kaɓʉ.
9 Malaika ka Mombukwono-dosu Kunzi upuponilyo, ɨɓɨba ya mangbamʉ ka
Mombukwono-dosu ukungulo. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
10 Luki limoti, malaika ʉɓɨkya ɓɛ: «Makoɓongonitɔgʉ, kyɛ noduku kamʉpá mongoni
manza nɨmɔ mʉpá ɨgyagya yidingi ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
11 Na lɨsyɛ li nɨlɨ, Muhukuso iɓukutini ko bulya kunu kʉ ka mugi ka Daudi, ɨyɨ nɨ
Masiya, Mombukwono-dosu.
12 Mamiba miki yi nɨnɔ ka makpʉmʉka mi nɨma: Matakanya miki wawɛsɛ mutikyogo
na ɓotu ɓaya ɓʉdɨ, mumongoso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga mino.»
13 Ambaza ka ɓamalaika osyoku ɓigbututu katʉkya kʉgʉ wa lɨsyɛ, pa imoti na malaika
wagɔgɔ, ɓapʉnga kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
14 «Ɨbɨba ko Kunzi kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ, na mazɨyɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ʉpaga!»

Ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓogoni ka Bɛtɛlɛhɛmʉ

15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamalaika ɓatʉkya mino kaɨga kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓoɓuɓulyo ɓa
ɓanyama ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ ɓɛ: «Togoni nɛkɨ ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, tiniku nɨlɔ opupi kʉ,
nɨlɔ Mombukwono-dosu Kunzi atiwonisili.»
16 Ɓinda ndɨ ɓɨgala-gala, ɓatakanya Malia na Yɛzɛfʉ, sɛ kʉwa miki wawɛsɛ mumon-
goso ka kpokoyo nɨnɔ ɓanyama ɓalyalyaga ndɨ mino.
17 Nɨyɔ ɓamɨna, ɓatʉmbʉlaga nɨlɔ malaika ʉɓɨkya ndɨ ko bulya ko miki wawɛsɛ yi
nɨnɔ.
18 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ.
19 Luki limoti, Malia a ndɨ koɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ, obiso mino lɨmbɛngɨ.
20 Kumbuso yi, ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama ɓɨga ndɨ nɨ ɓanabibisa Kunzi, ɓanambɨmbɨlya
ka masɨ nɨmɔ ɓʉkana ndɨ na nɨmɔ ɓɨna ndɨ, kyɛ masɨ igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
aka yɔ malaika ʉɓɨkya ndɨ mino.

Balukini miki

21 Nɨyɔ masyɛ ɓʉgɨna ɨtʉlyana wa miki ɨɓʉkʉta mino, adwɛ ko ngbingo kakɨ mʉkɔ,
ɓalʉka ɓɛ Yeso, lino li nɨlɔ malaika atwa ndɨ kambwa amakɨ kava mʉma.

Ɓogoni na Yeso kambwa ko Kunzi

22 Kʉwa wa masyɛ ma kiɓuɓiso kaɓʉ ɨtʉlyana mino, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa,
Yɛzɛfʉ na Malia ɓaga ndɨ no miki ka Yelusalɛma kabiso ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-
dosu,
23 kyɛ, ikpika ndɨ ka Mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu ɓɛ: «Okwononi kapá abɛ apɛpɛ
ka Mombukwono-dosu miki mʉlʉkʉ yi wasɨ, nɨnɔ pʉto yi.»
24 Ɓinda ndɨ ka Yelusalɛma kapá gɔnɨ apɛpɛ ɓɛgɛyɔ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɨɓɨkya ndɨ mino:
«Ɓonzuwo ɓaɓa gʉtʉgʉ ɓomikya ɓamokpondi ɓaɓa aka.»
25 Wɨna sɛ wa, alʉkʉ ɓemoti a ndɨ ka Yelusalɛma kʉ ina ndɨ ɓɛ Simioni. A ndɨ
mʉtʉ wongbingbili na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ. Ikaga ndɨ kaɓʉnda mʉtʉ yi nɨnɔ
akwanana ndɨ kohukusa lɨvananza la Izaleli. Lɨmbɛngɨ-Lotu a ndɨ kʉgʉ kakɨ.
26 Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ awonisila ndɨ ɓɛ kokwigʉ nɨ kanaminigʉ Kilisito nɨnɔ
Mombukwono-dosu atikoku.
27 Akpamya ndɨ kogulya ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ngbingo yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓɨnda
mino no mikaɓʉ ɓɛyɔ ka Yeso, kabiso ka maɓɔkʉ ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ
aɓɨkyaga ndɨ mino,
28 Simioni adungo, abibisa Kunzi, aɓɨkya ɓɛ:
29 «Mbɨya wanʉ, Eeeze Mombukwono-dosu, hutulyosini ɓagʉmɛ kakʉ:
Wakwanana kʉwa kasa musunzu kakʉ kokwo ka mazɨyɔ,
30 kyɛ ninini muhukuso kakʉ no misa kamɨ,
31 muhukuso mi nɨmɔ woɓungusyaga ndɨ ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ:
32 A lɨmɔmɔ li nɨlɔ uziga ɓanʉ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ nɨɓɔ ɓakumibigʉ
na nɨlɔ apá ɓanʉ ɨbɨba ka Izaleli, lɨvananza kakʉ.»
33 Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Simioni a ndɨ kaɓɨkya ko bulya ka Yeso, ʉmbanga ndɨ ɓaɓʉkʉta
kakɨ.
34 Simioni akʉnga Kunzi ɓɛ uɗukilyi ɓʉɓʉnga, aɓɨkya Malia amakɨ Yeso ɓɛ: «Kunzi
atikoku ndɨ miki yi nɨmʉna ko bulya yi nɨyɔ ɓɛ ugwisisi ikanɨ umomosi ɓatʉ ɓudingi
luga ko ɓomikya Ɓezaleli. Ika ɓanʉ likingyosi ɓɛ Kunzi akagya ligubo kakɨ nɨ ɓambanzʉ
ɓakɛgʉ kabaɨlya,
35 na ɓata opupisa ɓanʉ mʉtamanagɨ masɨ nɨmɔ ɨsʉma ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ
ɓudingi. Sɛ kʉwa ɨwɛ, Malia, wigomisaga ndɛkɛ ko bulya ko miki yi nɨmʉ abɛ ɓakutumo
dʉkpa.»

Ana, mugyalandʉ muko yi akanzɨna ko bulya ka Yeso

36 Mugyalandʉ ɓemoti muko yi ina ndɨ ɓɛ Ana, ikaga ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ka Yelusalɛma. A
ndɨ mika Fanueli, ka lɨvananza ka Aseli. A kʉwa ndɨ mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ. Ɓagya ndɨ
ɓyanga maɗɨya na ɨka na mbʉnyakɨ nɨnɔ ava ndɨ nɨ a mbɛyɨ mʉsɨka aka.
37 Kumbuso yi, ika kʉwa ndɨ woko aka, na kʉ odwisa ndɨ mino ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓʉgɨna na ɓɨkwanganya. Katʉkyagɨgʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki limoti agyɨlyaga ndɨ
Kunzi ligubo biti na lɨsyɛ: Avaga ndɨ ngbingo ko ginyo malɨlɨ na kalʉmba.
38 Odoku ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, apʉnga kabibiso Kunzi. Ʉtʉmbʉlyaga
ɓambanzʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓʉnda ɓɛ pisi tino yɔ Kunzi ʉkʉlaga mino ɓatʉ ɓa
Yelusalɛma ka ɓusunzu.

Baɓʉkʉta ka Yeso ɓigini na Yeso ka Nazalɛtɨ

39 Ngbingo yi nɨnɔ Yɛzɛfʉ na Malia ɓama mino kagya masɨ nɨmɔ mʉtʉʉ ka
Mombukwono-dosu Kunzi akʉngaga ndɨ, ɓɨga na Yeso ka Galilaya, ka gʉɗʉ wa Nazalɛtɨ.
40 Miki apʉnga ndɨ kopingo na kopingogo. A ndɨ mutumo na yimibo na ɓʉɓʉnga ko
Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ.

Yeso otigolini ka Yelusalɛma

41 Ɓyanga ɓayasɨ, abakɨ na amakɨ Yeso ɓaɗakaga ndɨ ka Yelusalɛma ka yɨnga ya Pasɨka.
42 Wa Yeso otulyoso mino ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa, ɓaɗaka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛyɔ aka yɔ
ɓagyaga ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ.
43 Ngbingo yi nɨnɔ yɨnga osyo mino, ɓɨga, luki limoti miki Yeso asɨkana kʉ ka
Yelusalɛma nɨ abakɨ na amakɨ ɓakibigʉ.
44 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Yeso akakpakyana ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaɨganana. Nɨyɔ ɓagya lisyɛ limoti ka lɨgʉndʉ nɨ ɓakɛgʉ kamɨna, ɓapʉnga kʉwa ndɨ
kakɨsa luga ka ɓɛvananza kaɓʉ na ɓawai-daɓʉ.
45 Luki limoti, ɓakamɨnagʉ ndɨ. Kinili ɓɨga ɓata ndɨ kakɨsa kʉ kwa kʉ ka Yelusalɛma.
46 Kumbusa wa masyɛ masaa, ɓatokonyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi: A ndɨ mukuliko pa
imoti na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, anʉmʉkana na anumuuso makpʉmʉka magɔgɔ.
47 Lɨkpʉmʉka ʉmbanga ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kamʉkana, kaɨna yimibo kakɨ na sikisyo
kakɨ ka makpʉmʉka nɨmɔ ɓa ndɨ kamuusogo mɔ.
48 Ngbingo yi nɨnɔ abakɨ na amakɨ ɓamɨna mino, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ, na kʉ
amakɨ amuusi ɓɛ: «Mikamɨ, ɨkɨ pɨyɛ yɔ watigyi ɓi mino ɓɛyɔ? Tomomini iɓusu na abakʉ
ɓɨgbagbagba kaʉkɨsa.»
49 Umigisya ɓɛ: «Mo ɓi kɛkɨsa ko bulya ɨkɨ? Makɛgʉ kaiba ɓɛ okwononi ɓɛ niki ka
ndaɓʉ ka Baba?»
50 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba isi ya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaʉɓɨkya lɔ.
51 Kʉwa wa Yeso ɨga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka Nazalɛtɨ. Agyaga ndɨ mʉtʉʉ kaɓʉ masɨ.
Amakɨ oɓuulyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ ka lɨmbɛngɨ.
52 Yeso a ndɨ kopingo kanɨ yimibo kakɨ anisisilo kambwa, anaɓosilo Kunzi na
ɓambanzʉ.

3

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza
(Matayɔ 3:1-12; Malɨkɔ 1:1-8; Yuani 1:19-28)

1 A ndɨ syangasʉ sa tɛkɛɓɛ na kuɓukumuti sa ɓʉngama ka Tibelio, ngama mudingi
wa Lʉma. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Potio Pilatʉ andaga ndɨ iwili ya Yudɛa, Ɛlɔdɨ a ndɨ ngama
wa Galilaya. Mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi a ndɨ gɔnɨ ngama wa iwili ya Itulia na Talakoniti
ɓɛgɛyɔ Lisania a ndɨ mino ngama wa Abɨlɛnɛ.
2 Ana na Kayafa ɓa ndɨ ɓokumu-kumu. Mongoni ko Kunzi asilya ndɨ Yuani, mika
Zakalia ka ɨsa.
3 Kumbuso yi, Yuani ɨnda ndɨ kolingyo giyo yasɨ ya mutili mo liɓo ma Yɔlɔdanɨ,
anakʉwa ɓɛ: «Yikosoni mambɛngɨ, miɓotisiso, Kunzi amʉpɨlya ɓʉnyɛ kunu.»
4 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ikpika ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ ɓemoti akapamɨkanaga ka ɨsa ɓɛ:
Ɓungusyoni pisi ka Mombukwono-dosu,
nononi ɓopisi kakɨ ɓingbingbili!
5 Tikyoni mombuɗu masɨ,
gbotomosogoni ɓangʉpa ɓayasɨ na ɓokpumo ɓayasɨ mʉɗɔngɔnɨ,
nononi ɓopisi ɓaɨyɨgaga,
mosulyo niɓayɔ ɓaya maɓyɛ.
6 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓɨna ndɛkɛ muhukuso ko Kunzi.»
7 Nɨyɔ Yuani ʉmɨna ɓambanzʉ ɓudingi ɓanadulyoku ɓɛ uɓotisi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu
lɨvananza ka ɓanzʉkaaa! Wanɨ nɔ amuwonyi pisi kapɨkɨta ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ
akodoku?
8 Wonisoni nɛkɨ pisi ka yɨgya ɓɛ moyikosoni mambɛngɨ, mosoni kaɓɨkya kʉsɔ kunu ɓɛ:
‹Titosu nɨ Abalahamʉ!› A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Kunzi akwanana koitiso matamʉ
mi nɨma kaiko ɓomika Abalahamʉ.
9 Gbɔnɨ a mbɨya wanʉ yakɨtʉlya kagbɨta bʉkʉtɔ ka motino mi: ɓagbɨtatʉ bʉkʉtɔ tasɨ
nɨtɔ kɛgʉ kaɓʉkʉta bumo yanzanza, ɓaɗɨkɨta ko ɓuku.»
10 Ɓambanzʉ ɓudingi kʉsɔ wa ambaza ɓamuusaga ndɨ Yuani ɓɛ: «Okwononi sɛ kʉwa
bɛ tagyɨ ɓʉnɨ?»
11 Usikisyaga ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika na ɓasimizi ɓaɓa, apá mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na
ɨyɨ ɓemoti, na nɨnɔ a na malɨlɨ, agyɨ ɓɛgɛyɔ.»

12 Ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓodoku ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ kayiɓotisiso, ɓamuusa Yuani ɓɛ: «Muwonisilo, okwononi ɓɛ iɓusu tagyɨ ɓʉnɨ?»
13 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makokungonitɔgʉ ɓuyi kakɨtaga nɨɓɔ mʉtʉʉ ka ɓangama aɓɨkya.»
14 Ɓasʉda ɓamuusa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓusu, takwanana kagya ɓʉnɨ?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Makukupyogonitɔgʉ ɓambanzʉ ɓuyi no ɓou gʉtʉgʉ kaʉɓʉkʉlyaga lɨkpʉmʉka aka. Luki limoti, gwogoni magyagya na mʉkalya kunu aka.»
15 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉndɨla, na mʉsasa. Ɓimuusaga ndɨ ɓɛ kɛgʉ sɛ ɓanʉ Yuani nɨ Kilisito?
16 Yuani usikisya ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso ko lɨɓo, luki limoti nɨnɔ akodoku a no ngu kɛkɨtaga ɨmɨ, nakakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya ɓɛkpakʉ kakɨ aka. Ɨyɨ, amuɓotisa ɓanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu no ɓuku.
17 A na ɗunga mugwi, wakɨtʉlya kapɨpa mʉpʉnga. Amʉmʉla ndɛkɛ mʉpʉnga, abiso ka basa ya masɔlɔ kakɨ. Luki limoti, abʉsya ndɛkɛ ɓɛvʉlʉ ko ɓuku nɨɓɔ kolimikogigʉ.»
18 Kʉwa wa, Yuani ʉpaga ndɨ mʉtʉʉ mɔgɔgɔ na ɓopisi dididi na kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza.
19 Luki limoti, Yuani a ndɨ kayoyiso Ɛlɔdɨ ngama wa Galilaya kyɛ ava ndɨ Elodia, muko mamakɨ ɓɛyɔ ka Filipi. Na kyɛ agya ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka manyɛnyɛ makpʉ.
20 Kumbuso yi, Ɛlɔdɨ agya ɓata ndɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ kʉgbɛ kagwisisa Yuani.

Yuani aɓotisini Yeso
(Mataɣɔ 3:13-17; Malɨkɔ 1:9-11)

21 Kumbuso kauɓotiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, Yuani aɓotisa ndɨ gɔnɨ Yeso. Ko ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kalʉmba wa, lɨsyɛ ohukwikono,
22 Lɨmbɛngɨ-Lotu asilyoku ndɨ abɛ likpondi. Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Mikamɨ mʉpaka, nɨnɔ nobiso mino lɨmbɛngɨ.»

Puponogo ka Yeso
(Mataɣɔ 1:1-17)

23 Yeso a ndɨ na ɓyanga ɓanda ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa ko ngbingo yi nɨnɔ apʉnga ndɨ mino ligubo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓapandaga ndɨ ɓɛ a mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Eli.
24 Eli nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi. Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Yanaɨ, Yanaɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ.
25 Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Amosi, Amosi nɨnɔ a ndɨ mika Naʉmʉ, Naʉmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Esili, Esili nɨnɔ a ndɨ mika Nagai.
26 Nagai nɨnɔ a ndɨ mika Matɨ, Matɨ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨa, Matatɨa nɨnɔ a ndɨ mika Simeini, Simeini nɨnɔ a ndɨ mika Yoseki, Yoseki nɨnɔ a ndɨ mika Yoda.
27 Yoda nɨnɔ a ndɨ mika Yuanani, Yuanani nɨnɔ a ndɨ mika Lɛsa, Lɛsa nɨnɔ a ndɨ mika Zelubabeli, Zelubabeli nɨnɔ a ndɨ mika Salatieli, Salatieli nɨnɔ a ndɨ mika Neli.
28 Neli nɨnɔ a ndɨ mika Meleki, Meleki nɨnɔ a ndɨ mika Adi, Adi nɨnɔ a ndɨ mika Kɔsamʉ, Kɔsamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Ɛlɛmadamʉ, Ɛlɛmadamʉ nɨnɔ mika Ɛlɨ.
29 Ɛlɨ nɨnɔ a ndɨ mika Yeso, Yeso nɨnɔ a ndɨ mika Eliezeli, Eliezeli nɨnɔ a ndɨ mika Yɔlamʉ, Yɔlamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Matatɨ, Matatɨ nɨnɔ a ndɨ mika Lawi.
30 Lawi nɨnɔ a ndɨ mika Simioni, Simioni nɨnɔ a ndɨ mika Yuda, Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Yɛzɛfʉ, Yɛzɛfʉ nɨnɔ a ndɨ mika Yɔnamʉ, Yɔnamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Eliakɨmʉ.
31 Eliakɨmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Mɨlɨa, Mɨlɨa nɨnɔ a ndɨ mika Mɨna, Mɨna nɨnɔ a ndɨ mika Matata, Matata nɨnɔ a ndɨ mika Natanɨ, Natanɨ nɨnɔ a ndɨ mika Daudi.
32 Daudi nɨnɔ a ndɨ mika Yɛsɛ, Yɛsɛ nɨnɔ a ndɨ mika Obedi, Obedi nɨnɔ a ndɨ mika Bɔazɨ, Bɔazɨ nɨnɔ a ndɨ mika Sɔlɔmɔnɔ, Sɔlɔmɔnɔ nɨnɔ a ndɨ mɨka Nasoni.
33 Nasoni nɨnɔ a ndɨ mika Aminadabʉ, Aminadabʉ nɨnɔ a ndɨ mika Adimi, Adimi nɨnɔ a ndɨ mika Alini, Alini nɨnɔ a ndɨ mika Esiloni, Esilomi nɨnɔ a ndɨ mika Pelesi, Pelesi nɨnɔ a ndɨ mika Yuda.
34 Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Yakɔbɔ, Yakɔbɔ nɨnɔ a ndɨ mika Isaka, Isaka nɨnɔ a ndɨ mika Abalahamʉ, Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ mika Tela, Tela nɨnɔ a ndɨ mika Naholi.
35 Naholi nɨnɔ a ndɨ mika Selugi, Selugi nɨnɔ a ndɨ mika Leu, Leu nɨnɔ a ndɨ mika Pelegi, Pelegi nɨnɔ a ndɨ mika Ɨbɛlɛ, Ɨbɛlɛ nɨnɔ a ndɨ mika Sala.
36 Sala nɨnɔ a ndɨ mika Kenanɨ, Kenanɨ nɨnɔ a ndɨ mika Alifakisadi, Alifakisadi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛmʉ, Sɛmʉ nɨnɔ a ndɨ mika Nʉa, Nʉa nɨnɔ a ndɨ mika Lameki.
37 Lameki nɨnɔ a ndɨ mika Metusɛla, Metusɛla nɨnɔ a ndɨ mika Ɨnʉka, Ɨnʉka nɨnɔ a ndɨ mika Yaledi, Yaledi nɨnɔ a ndɨ mika Maleleli, Maleleli nɨnɔ a ndɨ mika Kainana.
38 Kainana nɨnɔ a ndɨ mika Enosi, Enosi nɨnɔ a ndɨ mika Sɛtɨ, Sɛtɨ nɨnɔ a ndɨ mika Adamʉ, Adamʉ nɨnɔ a ndɨ miko Kunzi.

4

Mumuyoniso akaɓɔɓɔ Yeso
(Matayɔ 4:1-11; Malikɔ 1:12-13)

1 Yeso igoku kʉwa ka mutili ma Yɔlɔdani, mutumo na Limbɛngi-Lotu. Limbɛngi li nilɔ
a ndi kakpokyoniso kʉ ka isa.
2 Kʉ ɓɛyɔ, mumuyoniso a ndi kaɓɔɓɔ ka masyɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya. Kalyalyagigʉ
ndi ka masyɛ mi nimɔ. Niyɔ masyɛ mi nimɔ itʉlyana, imʉkana ndi nza.
3 Kʉwa wa, mumuyoniso aɓikya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, kpamya litalʉ li nili iiti
mukati.»
4 Yeso asikisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓikya ɓɛ: ‹Ɔɓili ka mʉmbanzʉ kɛgʉ asi ko
bulya malili aka.›»
5 Kumbuso yi, mumuyoniso inda ndi na iyi ka pa yikʉngʉ kʉgbɛ, amanya ko ngbinga
ɓemoti, moliki ma ɓʉngama masi ma ɔɓili.
6-7 Aɓikya ɓɛ: «Wakoɓuna moli kambwa kami kebibiso, nʉpátʉ ɓʉngama na ibiba
yasi niyi wakaina yi, kyɛ ɓɛpá ndi imi. Nakwanana gɔni kapá mʉtʉ wasi ninɔ napa
kapá.»
8 Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi aɓikya ɓɛ: ‹Mubibiso Mombukwana-dakʉ
Kunzi, waɓanga asi iyi aka mʉkaka.›»
9 Mumuyoniso aga ndi ɓata na iyi ka Yelusalɛma, aɗokisa kugbondo wa Ndaɓʉ ko
Kunzi, aɓikya ɓɛ: «Wakika Miko Kunzi, bumbuko katʉkya wanʉ wadwɛ wasi, 10 kyɛ
ikpikaga ɓɛ: ‹Kunzi ʉkpamilyatʉ ɓamalaika kaki ɓɛ ɓuɓuulyogi,›
11 ɓʉbiniki ka maɓɔkʉ, ‹kyɛ wakidwoni kʉgʉkɔ ka litalʉ.›»
12 Luki limoti, Yeso amigisya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi akaɓikya ɓɛ: ‹Wakaɓoɓonitɔgʉ
Mombukwana-dakʉ Kunzi.›»
13 Niyɔ mumuyoniso ama kʉwa ndi kaɓɔɓɔ Yeso ka ɓopisi dididi, asa ndi mbɛyi.

Yeso opungini ligubo kaki ka Galilaya
(Matayɔ 4:12-17; Malikɔ 1:14-15)

14 Katʉkya kʉwa ndi wa, Yeso iga ndi ka Galilaya mutumo ɓiɗɛ no ngu ya Limbɛngi-
Lotu, mongoni kaki itʉlyana ndi ka iwili yi niyɔ yasi.
15 Atiwaga ndi ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda na ɓambanzʉ ɓasi ɓa ndi
kabiba.

Ɓambanzʉ ɓa Nazalɛti ɓakɛgʉ kabailya Yeso
(Matayɔ 13:53-58; Malikɔ 6:1-6)

16 Yeso inda ndi ka Nazalɛti, kʉ opinga ndi mino. Lisyɛ la kimumbiso, ingya ndi
ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ agyaga ndi mino. Amaga ndi
katangʉlaga Moɓiso.
17 Ɓapá kitaɓʉ niyɔ mugyalandʉ Isaya okpika ndi. Akʉlana*, ina ndi pa niyɔ ikpikaga
mino ɓɛ:
18 «Limbɛngi ka Mombukwono-dosu a pa imoti na imi,
kyɛ egboɗya ndi molingo kaʉɓikyaga ɓatʉ ɓayangya
Mongoni Manza.
Etikoku kaʉɓikyaga ɓatʉ ɓa ligbito ɓɛ ɓakʉlikanagatʉ,
niɓɔ ɓa na ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓɛ miso ʉkʉlikanatʉ ɓata,
niɓɔ ɓakaigyogyiso ɓɛ ɓakʉlikanagatʉ,
19 kaɓikya bulyo syangasʉ si nisɔ Mombukwono-dosu
uwonisila ndɛkɛ mino ɓambanzʉ ɓʉnza kaki.»
20 Kumbuso yi Yeso oɗukufa kitaɓʉ, amigisya ndi mʉgya-ligubo. Ɓambanzʉ ɓasi niɓɔ
ɓa ndi wa, ɓa kʉwa ndi kanda asa iyi aka ɓingbangbangba.
21 Kʉwa wa, apʉnga ndi kaʉɓikya ɓɛ: «Na lisyɛ li nili, Moɓiso mi nima itulyonini
kʉgʉ kunu niɓɔ makɛmʉkana.»
22 Ɓambanzʉ ɓasi ɓa ndi kabibisa Yeso, nɔkʉ ʉdika ndi ɓidɛ ko bulya mʉnzina
mʉmbanga-mbanga nimɔ a ndi kopupa ka mʉnɔkʉ kaki. Ɓaɓikyaga ndi ɓɛ: «Kɛgʉ
mbɛyi asi mika Yɛzɛfʉ aka mʉ!»
23 Yeso ʉɓikya ɓɛ: «Lingʉnʉ aka makwanana ɓanʉ kɛtʉlya ligbitoku li nili:
‹Mʉnganga, wihukusanɔ ni iwɛ mombukwana-daki yi.› Mɛɓikyatʉ ɓanʉ gɔni ɓɛ:
‹Tʉkana ndi masi nimɔ wagya ndi ka Kapɛlɛnaumu, gya kʉwa ɓɛgɛyɔ wa kʉnʉ wa.›»

4:4 **4:4** Wanda ka Yigilya 8:3. **4:8** **4:8** Wanda ka Yigilya 6:13. **4:11** **4:11** Wanda ka Mambʉ 91:11-12. **4:12** **4:12** Wanda ka Yigilya 6:16. * **4:17** **4:17** *Akʉlana:* Ko ngbingo yi ninɔ ɓoɗukufaga ndi kitaɓʉ abɛ kʉlʉgbʉ. **4:19** **4:19** Wanda ka Isaya 61:1-2.

24 Uɓikyoku ɓata ɓɛ: «A lingunu, nakamuɓikya ambɛ, mugyalandu gutugu ɓemoti
aka, kɛgu na ibiba ka mugi mi ninɔ iɓukuti mino.
25 Na ɓata, nakwanana kamuɓikya lingunu aka ambɛ ko ngbingo ka mugyalandu Ɨliya,
ɓowoko ɓoko ɓi ɓa ndi ɓakpu ka Izaleli. Ko ngbingo yi ninɔ mbwayi kalukagigu ndi ka
ɓyanga ɓisaa na ɓatimba madɨya. Kuwa wa mufefenge ma nza itulyana ndi ka mugi
masi.
26 Gutugu ɓɛyɔ, Kunzi katikagu ndi Ɨliya ka ɓemoti luga kaɓu kiki asi ko woko ɓemoti
muko yi aka ninɔ ikaga ndi ka Zalɛpɛta ka iwili ya Sidɔna.
27 Na gɔni, ɓakeɓu-keɓu ɓa ndi ɓudingi kugbɛ ka Izaleli ko ngbingo ka mugyalandu
Elisa. Wina sɛ, gutugu ɓemoti kaɓu aka luga kaɓu kahukagu ndi kiki asi Namani aka
ninɔ mutu wa iwili ya Sulia.»
28 Niyɔ ɓambanzu ɓasi niɓɔ ɓa ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda ɓukana
likpumuka li nilɔ, mambɛngi ukandikanaga ndi ɓisulu-sulu.
29 Ɓamanana ndi ɓigwo, ɓatindikaga ndi Yeso kunzi wa gudu, ɓinda ndi na iyi kugu
wa ngupa niyɔ ɓopika ndi mino gudu kaɓu, kyɛ ɓa ndi kapa katindikoku kunu wasi.
30 Luki limoti, akitaga ndi luga kaɓu, imagalya ndi iyi ya kaki.

Yeso ahukusini mutu wa limbɛngi la ɓunyɛ
(Malikɔ 1:21-28)

31 Yeso osya ndi kuwa ka Kapɛlɛnaumu, gudu wa iwili ya Galilaya. Ku ɓɛyɔ utiwaga
ndi ɓambanzu ɓasi ka Lisyɛ la kimumbiso.
32 Mutuu kaki umbangaga ndi ɓambanzu kugbɛ kyɛ atiwaga ndi no ngu.
33 Kusɔ wa ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda, aluku ɓemoti a ndi na limbɛngi la ɓunyɛ.
Apunga ndi kakugwaga:
34 «Hu! Yeso mutu wa Nazalɛti, lo kusu na iɓunu ogwogi ɓuni? Woduku ɓi
katimosisyo? Nakaumiba ɓinza ambɛ iwɛ ni wani. Ɨwɛ ni Mutu Wotu ko Kunzi.»
35 Yeso apamyaga ndi limbɛngi la ɓunyɛ, aɓikya ɓɛ: «Daka! Pupa ka aluku yi nimu!»
Limbɛngi la ɓunyɛ li nilɔ abumya ndi aluku nɔ wasi ɓingɔmu kambwa ka ɓambanzu
ɓasi, opupa ndi ni kagyogyisigu
36 Likpumuka li nilɔ umbanga ndi ɓambanzu ɓasi, ɓapunga ndi kaimuusa luga kaɓu
ɓɛ: «Inguo ya munzina tina piyɛ ma? Akapa mutuu ka mambɛngi ma ɓunyɛ no ɓou no
ngu, anopupo!»
37 Mongoni ka Yeso itulyana ndi pa yasi ka iwili yi niyɔ.

Yeso uhukusini ɓatu ɓa ɓokoloɓu
(Matayɔ 8:14-17; Malikɔ 1:29-34)

38 Yeso opupa ndi ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda, aga ku ka Simoni. Titaki Simoni
ninɔ muko yi a ndi kayimukana ɓudi, ɓaɓikya ndi Yeso ɓɛ ahukusi.
39 Yeso akpuɗa ndi, adidikyo. Apamya ndi koloɓu, koloɓu osyo. Wa aka wa, ahuka
ndi, apunga ndi kahugugubyo.
40 Ngbingo yi ninɔ mɔni odidiko mino, ɓadulyoku ndi na ɓatu ɓasi niɓɔ ɓa ndi na
ɓokoloɓu dididi. Ubisilyaga ndi maɓɔku yikaka-yikaka, anuhukuso.
41 Mambɛngi ma ɓunyɛ upupagatu ndi gɔni ɓatu ɓudingi, anapamikanaga ɓɛ: «Ɨwɛ,
ni Miko Kunzi!» Luki limoti Yeso unzinilyaga ndi na dɨya, anupakya kanzina kyɛ ɓa ndi
kamibo ɓɛ iyi ni Masiya.
42 Niyɔ lisyɛ asyɛ, Yeso opupa ndi kainda ka pa niyɔ mumbanzu kɛgu ndi mino.
Ambaza ka ɓambanzu apunga ndi kakisa, niyɔ ɓamina, ɓa ndi kapa kakpingba ɓɛ
kusonitɔgu ɓata.
43 Luki limoti, Yeso uɓikya ɓɛ: «Okwononi gɔni kaɓikyaga Mongoni Manza ma
Ɓungama ko Kunzi ka ɓagudu ɓagɔgɔ, kyɛ Kunzi etikoku ndi ko bulya yi niyɔ.»
44 Idukulaga ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓu ɓaya malumba ka Ɓayuda.

5

Yeso umokini ɓaɓiɓya ɓa mambwa
(Matayɔ 4:18-22; Malikɔ 1:16-20)

1 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi wakamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa ibombu ya Gɛnɛzalɛti.* Ambaza
ka ɓambanzu otundukonoku ndi kahukana Mongoni Manza ko Kunzi, ɓamotosyo
ɓikpwɔ.
2 Ɨna ndi mangbɔlɔ maɓa ɓuwobi na kubi. Ɓogwi ɓosi ɓɔ ɓafuma ndi, ɓosya kasukusa
moyo kaɓu.

---

* **5:1 5:1** Ɓalikyagatu gɔni ɓɛ ibombu ya Galilaya.

3 Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ imoti, nɨyɔ ka Simoni, aɓɨkya ndɨ ɓɛ osisili mbɛyɨ mino ɓyɨ na kubi. Ika kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga kapá mʉtiwɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ.
4 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, aɓɨkya Simoni ɓɛ: «Sisilo ɨngbɔlɔ ka pa yodu, kumbuso yi, molubo moyo kunu.»
5 Simoni amigisya ɓɛ: «Muwonisilo, tosilyi luba moyo, luki limoti takogwigʉ musi gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Yɛkɨ ɨwɛ kʉwa nɔ wekpomyi, nɨgɨlyatʉ ɓata kolubo.»
6 Ɓoluba kʉwa ndɨ, ɓugwi ɓosi ɓudingi kʉgbɛ, moyo kaɓʉ apʉnga ndɨ katɨnɨkaga.
7 Ɓʉmaka ndɨ na maɓɔkʉ ɓawai-daɓʉ nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ ka ɨngbɔlɔ yagɔgɔ ɓɛ ɓusingyiku kanyɔ moyo. Ɓodoku ndɨ, ɨɓʉ ɓasɨ pa imoti, ɓotumisa ndɨ mangbɔlɔ masɨ maɓa na ɓosi, apʉnga ndɨ komwaga liɓo.
8 Nɨyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ɨna ɓɛyɔ, ogwa no moli kambwa ka Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tʉkya ɓuwobi na ɨmɨ kyɛ na mʉtʉ wa ɓʉnyɛ!»
9 Kyɛ kʉɓangakʉ agya ndɨ kʉgbɛ, kaʉmɨna ɓosi ɓudingi nɨɓɔ ɓugwi ndɨ ɓɔ.
10 Gʉtʉgʉ Yakɔbɔ na Yuani ɓomika Zɛbɛdayɔ aka, ɓawai-dakɨ Simoni, ɓaɓanga ndɨ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ Simoni ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, katʉkya mbɨya wanʉ, wakikigʉ ɓata mʉnyɔ ɓosi, luki limoti wika kʉwa mʉnyɔ ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
11 Ɓaɓʉma ndɨ mangbɔlɔ, ɓasa masɨ, ɓapʉnga kaɓɨɓyo yi.

Yeso ahukusini keɓu-keɓu
(Mataɣɔ 8:1-4; Maɨkɔ 1:40-45)

12 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ keɓu-keɓu a ndɨ nɨ amoni nzʉyɨ yasɨ ɓɨtɨta, asilyoku ndɨ. Nɨyɔ amɨna Yeso, ogwa mokpukpu kambwa kakɨ, ɨgama na ɨyɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu! Wakapa, wakwanana ɓaka kengumoso.»
13 Yeso anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, avɨla, aɓɨkya ɓɛ: «Noponi, ngʉmana!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, alʉkʉ nɔ angʉmana ndɨ ɓɨngɔ.
14 Kʉwa wa Yeso agbɨtyaga ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ: «Wakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ. Luki limoti, wɨnda kayiwonisyo ko kumu, kumbuso yi, wapá apɛpɛ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyo mino, ɨba mʉtʉ wasɨ ɨbi ɓɛ woukini ɓɨ.»
15 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mongoni ka Yeso a kʉwa ndɨ asɨ kaɗa aka kʉgbɛ. Ɓambaza ɓakpʉkpʉ ka ɓambanzʉ ɓamʉmʉkanaga ndɨ kamʉkana, anohukuso ɓokoloɓu kaɓʉ.
16 Luki limoti Yeso atʉkyaga ndɨ ɓɨpɛlɛ luga kaɓʉ, ɨnda ka ɨsa kalʉmba.

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ
(Mataɣɔ 9:1-8; Maɨkɔ 2:1-12)

17 A kʉwa ndɨ lisyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapa mʉtiwɨ. Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa Mʉtʉʉ ka Musa ɓa ndɨ ɓukuliko wa gɔ wa, ɓodoku ndɨ katʉkya ko giyo yasɨ ya Galilaya, ya Yudɛa na ka gʉɗʉ wa Yelusalɛma. Ngu ka Mombukwono-dosu yɔ apága ndɨ ɓututungyo kohukuso ɓokoloɓu.
18 Wɨna sɛ ɓambanzʉ ɓosiloku ndɨ, nɨ ɓabinikini zɛgɛsɨ ɓemoti kʉgʉ wa kalagba. Ɓa ndɨ kakɨsa pisi kaguliso ka ndaɓʉ nɨyɔ Yeso a ndɨ mino, na kabiso kambwa kakɨ.
19 Luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓagulisa pisi yanɨ ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓaɗaka kʉwa ndɨ na ɨyɨ kugbondo, ɓatʉmba ndɨ mino mapala koukulya ngala, ɓasisa kʉwa ndɨ na kalagba kakɨ luga ka ɓambanzʉ, kambwa ka Yeso.
20 Nɨyɔ Yeso ɨna baya kaɓʉ ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Yɛ wai, nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
21 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kaimuusa ɓɛ: «Mʉtʉ tino pɨyɛ mʉna akatʉmbwa Kunzi mʉ? Wanɨ nɔ akwanana kapɨlya ɓʉnyɛ, kiki Kunzi aka yɨkaka?»
22 Yeso andʉnga ndɨ mʉtamanagɨ kaɓʉ, umuusa ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ?
23 Ɨkɨ yɔ a yopoli kʉgbɛ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Nupilyini ɓʉnyɛ kakʉ!›, ikanɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Wamaga, wakpakyana!›
24 Luki limoti, nakapa kamumibiso ambɛ Mika-mʉmbanzʉ a no ngu yasɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kapɨlya ɓʉnyɛ.» Kʉwa wa aɓɨkya ndɨ zɛgɛsɨ nɔ ɓɛ: «Nakaʉɓɨkya ambɛ wamaga, wava kalagba kakʉ, wɨga kʉ kakʉ!»
25 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ amaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, abɨnɨka kalagba nɨyɔ a ndɨ mino wakanga, aga kʉ kakɨ nɨ anabibiso Kunzi.
26 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓasɨ ba ndɨ kabibiso Kunzi nɨ kʉɓangakʉ utumini ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tɨnini lɨkpʉmʉka lɨmbanga na lɨsyɛ li nɨlɨ.»

Yeso amokini Lawi
(Mataɔ 9:1-8; Malikɔ 2:1-12)

27 Kumbusa wa niyɔ, Yeso opupa ndi, amina ndɔmbɛ wa manzanza ɓemoti, ina ndi ɓɛ Lawi, wakiko ka bilo kaki. Yeso aka na iyi aka ɓɛ: «Iɓyeku!»
28 Lawi amaga, asa ndi makpumuka masi, apunga kaɓiɓya.
29 Kuwa wa, Lawi alyisisya ndi Yeso dumo mudingi ku kaki, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza ɓakpu na ɓatu ɓagɔgɔ ɓa ndi kalyalya pa imoti na iɓu.
30 Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mutuu niɓɔ ɓikaga ndi na iɓu, ɓapunga ndi kainzinzinya ka kpɔlɔ, ɓanumuusa ɓaɓiɓya ka Yeso ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ makalyalya na komwo pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓagya-manyɛ?»
31 Yeso umigisya ɓɛ: «Ɓatu ɓapupu ɓakakisagigu munganga, luki limoti, niɓɔ aka ɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓɔ ɓakisaga.
32 Nakodokugu kaukisa ɓatu ɓongbingbili, luki limoti niɓɔ ɓanyɛ, iba kyɛ ɓayikosi ɔɓili kaɓu.»

Yeso akatumbulaga bulyo yiginyo malili ko ngbingo wa malumba
(Mataɔ 9:14-17; Malikɔ 2:18-22)

33 Ɓafalisayɔ ɓaɓikya ndi Yeso ɓɛ: «Ɓaɓiɓya ka Yuani na niɓɔ kusu ɓoginyagatu malili ko ngbingo ɓigala-gala, ɓalumbagatu gɔni. Luki limoti niɓɔ kaku, ɓikaga iɓu asi kalyalya na komwo aka ko ngbingo yi ninɔ.»
34 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasima ɓɛ makwanana kaugbuma ɓambanzu niɓɔ ɓumoki ko dumo wo vononi ɓɛ ɓakolyolyonitɔgu ko ngbingo yi ninɔ ɓo mino pa imoti na mbunya muko? Kigyonosigu!
35 Luki limoti, ikatu ndɛkɛ na lisyɛ nilɔ ɓatumba mino mbunya muko luga kaɓu. Ka lisyɛ li nilɔ, ɓoginyatu ndɛkɛ malili ko ngbingo.»
36 Yeso utulyoku gɔni lizuni li nili: «Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kanuagigu panga ya kutuko kwambiya kodĩko noyu inzanza, kagya ɓɛyɔ, kutuko nikwɔ kwa mbiya kwɔ anuika kyɛ panga yi niyɔ yambiya yɔ kakwananigu na inzanza.
37 Sɛ kuwa gɔni, mumbanzu gutugu ɓemoti aka kaɓungwagigu vinya wambiya ka ɓambikɛ ɓayo bokuto ta ɓanyama ɓayigbangbalaga. Kagya ɓɛyɔ, vinya opumukisagatu ɓambikɛ, vinya agbɔ wasi.
38 Kinili, okwononi kaɗuko vinya wambiya ka ɓambikɛ ɓayambiya gɔni.
39 Na gɔni, mumbanzu gutugu ɓemoti aka kakwananigu kapa kamwo vinya wambiya ni amwini sɛ ninɔ mukpaga. Kyɛ aɓikya ɓɛ: ‹Ninɔ mukpaga a wanza kugbɛ.›»

6

Yeso akaɓikya likpumuka ko bulyo ya Lisyɛ la kimumbiso
(Mataɔ 12:1-8; Malikɔ 2:23-28)

1 Lisyɛ la kimumbiso limoti, Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi kakitaga pisi ka ɓotiko ɓaya nganu. Ɓaɓiɓya kaki ɓanatinaga ɓɛkazo ɓi, ɓanatubo na maɓɔku, ɓanalya.
2 Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓa ndi wa, ɓumuusa ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ makagya nilɔ ɓapakya kagya ka Lisyɛ la kimumbiso?»
3 Yeso umigisya ɓɛ: «Makatangulagagu ndi likpumuka nilɔ ngama Daudi agya ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino na ɓanza iɓu na ɓawai-daki?
4 Ingya ndi ka Ndaɓu ko Kunzi, ava mukati nimɔ ɓapága ndi Kunzi. Alya, upá gɔni ndi ɓawai-daki, gutugu ɓɛyɔ ɓokumu ɓalyaga ndi mino ni iɓu aka mukati mi nimɔ.»
5 Yeso uɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Mika-mumbanzu nɔ a mombukwana Lisyɛ la kimumbiso.»

Yeso ahukusini mutu ɓemoti wa kuɓɔkukɔ kukwo
(Mataɔ 12:9-14; Malikɔ 3:1-6)

6 A ndi ɓata Lisyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, Yeso ogulya ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda, apunga ndi kapá mutiwi. Ku ɓɛyɔ, mutu ɓemoti a ndi na kuɓɔkukɔ kwa kumbanzikanikɔ kukwo.
7 Ɓowonisilo ɓa mutuu na Ɓafalisayɔ ɓa ndi kanda Yeso ɓingbangbangba, ɓɛ ikani ahukusatu mumbanzu ka Lisyɛ la kimumbiso. A ɓɛyɔ, ɓa ndi kakisa ɓɛ ɓamina na iɓɔ no pisi tino, kyɛ ɓasungulyi.
8 Luki limoti, Yeso a ndi kaiba tamanaga kaɓu. Aɓikya kuwa aluku nɔ a ndi kuɓɔkukɔ kukwa nɔ ɓɛ: «Wamaga, wodoku wa luga ka ɓambanzu wa.» Amaga ndi, isisilo luga kaɓu.
9 Kumbuso yi, Yeso uɓikya ɓɛ: «Nakamumuusa ambɛ: Luki tina piyɛ lɔ okwononi kagya ka Lisyɛ la kimumbiso? Kagya likpumuka lanza ka Lisyɛ la kimumbiso ikanigu kagya likpumuka lanyɛ? Kahukuso ɔɓili ka mumbanzu ikani kaputa?»

10 Yeso ʉnda ɨɓʉ ɓasɨ ɓizumuuu, kumbuso yi, aɓɨkya kʉwa alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Nana
kʉɓɔkʉkɔ.» Anana ndɨ, kʉɓɔkʉkɔ ahʉka ɓɛyɔ aka yɔ ikaga ndɨ mino.
11 Luki limoti, mambɛngɨ ʉkandɨkanaga ndɨ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ
ɓisʉlʉ-sʉlʉ, ɓapʉnga ndɨ kaimuusa luga kaɓʉ ɓɛ ɓakwanana kagya Yeso ɓʉnɨ.

Yeso upunogini ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:1-4; Malɨkɔ 3:13-19)

12 Ka masyɛ mi ndɨ nɨmɔ, Yeso aga kalʉmba ka ngʉpa, asɨlya ndɨ asɨ malʉmba aka.
13 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ʉmaka ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉpʉnaga tɛkɛɓɛ na ɓaɓa luga kaɓʉ nɨɓɔ ʉlʉka
kʉwa ndɨ ɓɛ ɓatʉtʉmbwa.
14 A ndɨ nɨ: Simoni (nɨnɔ Yeso alʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ), mamakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa,
Yakɔbɔ, Yuani, Filipi, Batulumei,
15 Mataɣɔ, Tʉma, Yakɔbɔ yi nɨnɔ mika Alʉfayɔ, Simoni* nɨnɔ a ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ ka
mugi kaɓʉ,
16 Yuda mika Yakɔbɔ sɛ kʉwa Yuda Isikalioti nɨnɔ agaba ndɨ Yeso.

Yeso akatɨwa nɨ anohukuso ɓokoloɓu
(Mataɣɔ 4:23-25)

17 Yeso pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓosyoku ndɨ ka ngʉpa, ɓamaga ndɨ ka pa yanza
ɓɨkpa. Wa ɓɛyɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓudingi ɓa ndɨ wa. Ambaza wakpʉ ka ɓambanzʉ
a ndɨ wa gɔ wa: ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ katʉkya iwili yasɨ ya Yudɛa, ka gʉɗʉ wa
Yelusalɛma, ka mutili ma Tilo sɛ kʉwa Sidɔna.
18 Ɓodoku ndɨ kamʉkana na ɓɛ Yeso uhukusi. Gʉtʉgʉ nɨɓɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a
ndɨ kaugyogyiso, ɓahʉka ndɨ.
19 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakɨsaga ndɨ kavɨla, kyɛ a ndɨ no ngu kʉsɔ kakɨ nɨyɔ uhukusaga
ndɨ na iyu ɨɓʉ ɓasɨ.

Yeso akapá mʉtɨwɨ ko bulyo ɨgyagya no kumbu
(Mataɣɔ 5:1-12)

20 Kʉwa wa Yeso ʉnda ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓizumuuu aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨgyagya kunu ɨɓunu yi nɨɓɔ ma na yangya,
kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓo kunu!
21 Ɨgyagya kunu ɨɓunu yi nɨɓɔ ma na nza mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ mikutatʉ ndɛkɛ!
Ɨgyagya kunu ɨɓunu yi nɨɓɔ ma kagama mbɨya yi nɨmʉ,
kyɛ matɨbatʉ ndɛkɛ!
22 Gwoni magyagya kika kanɨ ɓambanzʉ ɓakamʉmʉya, ɓanamʉkya, ɓanamʉtʉmbwa,
ɓanamʉbɨnɨkya makpʉmʉka manyɛnyɛ ɓɨtɨtɨtɨ, ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ.
23 Ka lɨsyɛ lɨ nɨlɔ, gwoni magyagya, mobumbukaga ɓɨtɨta-tɨta, kyɛ minisona ndɛkɛ na
mʉkalya mudingi kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ɓɛyɔ, a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ ɓugyogyisaga
ndɨ mino ɓogyalandʉ.
24 Luki limoti, kumbu kunu ɨɓunu yi nɨɓɔ ma na mukumbo,
kyɛ ɨgyagya kunu kʉwa yu nɨyɔ aka yɔ mo mino yɔ!
25 Kumbu kunu ɨɓunu yi nɨɓɔ ma ɓakikutogo mbɨya yi wanʉ,
kyɛ mɨmʉkanatʉ ndɛkɛ nza!
Kumbu kunu ɨɓunu yi nɨɓɔ makatɨba mbɨya wanʉ,
kyɛ malyatʉ ndɛkɛ kumbu, migomisogo!
26 Kumbu kunu kika nɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakamʉbɨba, kyɛ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatɨtaɓʉ
ɓʉgyaga ndɨ mino ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.»

Huponi ɓomʉyoniso kunu
(Mataɣɔ 5:38-48; 7:12)

27 «Luki limoti, nakamʉɓɨkya ɨɓunu nɨɓɔ makɛmʉkana ambɛ: Huponi ɓomuyoniso
kunu, hugyoni ɓɨnza nɨɓɔ ɓakamʉmʉya.
28 Wolikyoni ɓʉɓʉnga ko Kunzi ka nɨɓɔ ɓakamugbusyo, mʉkʉngʉlya nɨɓɔ
ɓakamugyogyiso.
29 Mʉmbanzʉ kʉɓɨta ka panga, wayikosilya gɔnɨ nɨyɔ yagɔgɔ. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya
koti kakʉ, wasɨlya gɔnɨ simizi.
30 Mʉmbanzʉ wasɨ kʉkʉnga luki, wapá. Mʉmbanzʉ kʉkʉpya luki, wakaɓɨkyonitɔgʉ
ɓɛ umigisilyi.
31 Nɨlɔ mapaga ɓɛ ɓamʉgyɨlyɨ, ugyilyoni ɓɛngɛnɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.

---

* **6:15 6:15** Ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Zɨlɔtɨ.

32 Kika nɨ mʉpaga nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉpaga, minisana na ɨzangɨya tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ
ɓanyɛ ɓapananaga luga kaɓʉ aka gɔnɨ.
33 Kika nɨ magyaga ɓʉnza ka nɨɓɔ aka ɓɔ ɓamʉgyɨlyaga ɓʉnza, minisana na ɨzangɨya
tino? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ aka ɓagyaga ɓɛgɛyɔ.
34 Minisana na ɨzangɨya tino, kika nɨ mukupisaga iɓunu ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ
ɓakwanana kamumigisilyo? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓanyɛ ɓokupisanaga luga kaɓʉ aka iba
ɓigisyoni luki li nɨlɔ aka lɔ!
35 Luki limoti, iɓunu huponi ɓomuyoniso kunu, hugyoni ɓɨnza. Kupisoni nɨ makɛgʉ
ɓata na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓamumigisyatʉ. Kʉwa wa, minisana ndɛkɛ na mʉkalya
mudingi, mika ndɛkɛ ɓomiko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ. A ɓɛyɔ, ɓʉnza kakɨ a ka ɓatʉ
ɓasɨ iki ka nɨɓɔ ɓakamigisyogigʉ ɨbiba na ka ɓatʉ ɓanyɛ.
36 Wikoni na mambɛngɨ mo kumbu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Obonu o mino na lɨmbɛngɨ lo
kumbu.»

Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ
(Mataɣɔ 5:38-48; 7:12)

37 «Makokonitɔgʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ, Kunzi kamʉkʉlyɨgʉ ndɛkɛ nɨmɔ kunu
ɓɛgɛyɔ, makubisonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ na mʉkɔmbʉ, Kunzi kamubisigʉ ndɛkɛ na mʉkɔmbʉ
ɓɛgɛyɔ, hupilyoni ɓɛngɛnɨ, Kunzi amʉpɨlya ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ.
38 Hupóponi ɓɛngɛnɨ, Kunzi amʉpápa ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ. Amuɗukilyaga ndɛkɛ ka mbɨyɔ
kunu ɨsangɨ ya mʉpʉnga nɨyɔ yanza, mʉpɨpa, mʉkpɨndila ɓɨnza ɓɨmvɨ, mutumo na
mʉkala, onogwanana ɓɨgbɨya-gbɨya. A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉgyaga mino ɓɛngɛnɨ,
Kunzi amumigisya ndɛkɛ iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.»
39 Kʉwa wa Yeso ʉtʉlya ɓata lizuni lagɔgɔ ɓɛ: «Mʉtʉ wa koloɓu ya mamɔmɔ
akwananatʉ kakpokyonisa dakɨ? Gʉtʉgʉ iki yi aka! Kagya ɓɛyɔ, ɓogwa ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa
ka lɨɓyɛ.
40 Mʉɓɨɓya gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kakɨtaga muwonisilo kakɨ, luki limoti
mʉɓɨɓya wasɨ nɨnɔ ɓawonisilaga ɓɨnza, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ muwonisilo kakɨ.
41 Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kamɨna asɨ okuku aka nɨnɔ a ko liso ka mamakʉ, nɨ wakɛgʉ
sɛ kaɨna ingbi nɨyɔ a ka nɨlɔ kakʉ?
42 Wakwanana pɨyɛ kaɓɨkya mamakʉ lɨkɨ ɓɛ: ‹Ya, gya mbɛyɨ nʉnyʉ okuku ko liso›,
ɨwɛ nɨnɔ wakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɨna ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ? Ɨwɛ mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ
mʉna, wɨnyɔ mbɛyɨ ingbi nɨyɔ a ko liso kakʉ. Kumbuso yi, wakwanana kʉwa kaɨna
ɓɨngbanganya kanyɔ okuku nɨnɔ a ko liso ka mamakʉ.»

Ɓibogo sɨbʉkʉsɔ ko bumo yi
(Mataɣɔ 7:16-20; 12:33-35)

43 «Sɨbʉkʉsɔ sanza kaɓʉkʉtagɨgʉ bumo yanyɛ, na gɔnɨ sɨbʉkʉsɔ sanyɛ kaɓʉkʉtagɨgʉ
bumo yanza.
44 A ɓɛyɔ, ɓibaga bʉkʉtɔ tasɨ ko bumo yi aka. Ɓakapwagɨgʉ manga kʉgʉ wa sɨbʉkʉsɔ
so mowo, na ɓakapwagɨgʉ mbʉnyɛ kʉgʉ wa muligi mo mowo.
45 Mʉtʉ wanza agyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanza.
Mʉtʉ wanyɛ agyaga makpʉmʉka manyɛnyɛ nɨmɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ kakɨ lanyɛ. Kyɛ
mʉnɔkʉ ka mʉmbanzʉ opupisaga makpʉmʉka nɨmɔ ikaga mutumo ka lɨmbɛngɨ kakɨ.»

Ɓɨbʉ ka ɓopipiko ɓaɓa
(Mataɣɔ 7:24-27)

46 «Ko bulya ɨkɨ yɔ mɛmakaga mino ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, Mombukwono-dosu› nɨ
makɛgʉ kagya nɨlɔ nakamʉɓɨkya?
47-48 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨɓyaga, anʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ, anagya, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ
alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ kopika ndaɓʉ. Akpɔ ndɨ lɨɓyɛ lodu, obisa muɓumbe kʉgʉ wa
lɨtalʉ. Ngbingo yi nɨnɔ tumo odoku mino, liɓo oɓuna ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓa ndaɓʉ yi nɨyɔ,
luki limoti nɨ koɗukonigʉ, kyɛ ndaɓʉ ipika ndɨ yanza.
49 Luki limoti, mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kɛgʉ kagya
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ no mino kaɓɨkya, a abɛ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ opika ndɨ ndaɓʉ kʉgʉ wa
lɨtɔmbʉ aka nɨ kokpugʉ muɓumbe. Ngbingo yi nɨnɔ liɓo okikoku mino ka kpɔlɔ-kpɔlɔ
wa ndaɓʉ yi nɨyɔ, oɗukana ndɨ ɓɨgala-gala, yasɨ ɓɨgbatata.»

7

Yeso ahukusini mʉgya-ligubo ka ngama ka ɓasʉda wa Lʉma
(Mataɣɔ 8:5-13)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso ama ndɨ mino kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ a ndɨ na ilu ka
ambaza nɨnɔ a ndɨ na ɨyɨ mukungulo nɔ, ogulya kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ wa Kapɛlɛnaumu.

2 Kʉ ɓɛyɔ, ngama ɓemoti ka ɓasʉda wa Lʉma a ndɨ na mʉgya-ligubo nɨnɔ apaga ndɨ
kʉgbɛ. Mʉgya ligubo yi nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
3 Nɨyɔ ngama ka ɓasʉda yi nɨnɔ ʉkana mongoni ka Yeso, atɨkɨlya ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ
ɓemoti-ɓemoti ka Ɓayuda ɓɛ ɓamokilyiku, oduku kahukuso mʉgya-ligubo kakɨ.
4 Nɨyɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓɨtatanaga na ɨyɨ kʉgbɛ,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ nɨnɔ okwononi ɓɛ mʉgyɨlya ɓɛyɔ o mino kaʉɓɨkya,
5 kyɛ apagatʉ mugi kusu, ɨyɨ aka gɔnɨ nɔ atipikisilyo ndaɓʉ kusu ya malʉmba.»
6 Kʉwa wa, Yeso aga ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. A kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ aka ka
mʉsɛngɨ, kanɨ ngama yi nɨnɔ anatikilyoku ɓawai-dakɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Kokwononigʉ ɓɛ wingyoku kʉnʉ ka ndaɓʉ kamɨ.
7 Kinili nimini ɓi gɔnɨ ɨmɨ ambɛ sokwononigʉ kaɨnda kʉ kakʉ. Luki limoti, ɓikyanɔ
lɨkpʉmʉka limoti aka, mʉgya-ligubo kamɨ akwanana kahʉka.
8 Ɨmɨ, na kusili wa mʉtʉʉ ka ɓangama kamɨ, na gɔnɨ na na ɓasʉda kusili wa mʉtʉʉ
kamɨ. Nakaɓɨkya ɓemoti ambɛ: ‹Waga!›, aga, nakaɓɨkya wagɔgɔ ambɛ: ‹Doku!›, odoku,
nakaɓɨkya mʉgya-ligubo kamɨ ambɛ: ‹Gya ɓɛnɛ!›, agya ɓɛyɔ aka yɔ.»
9 Nɨyɔ Yeso ʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ngama ka ɓasʉda a ndɨ kanzɨna mɔ, lɨkpʉmʉka
ambanga. Oyikana ndɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ kaɓɨɓya nɔ, ɨyɨ aka ɓɛ:
«Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ: Nakaninigʉ ndɛkɛ ɓaya yidingi abɛ nɨyɨ lugo ko
ɓomikya Ɓezaleli!»
10 Nɨyɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓosilo, ɓatakanya ndɨ mʉgya-ligubo nɨ oukini.

Yeso abililisini manda ko mika woko muko yi

11 Ɓʉgala ɓi, Yeso ɨnda kʉwa ndɨ ka mugi mimoti nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Naini, ɓaɓɨɓya kakɨ
na ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
12 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ ka mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ, abangana ndɨ na
ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnda kolumbo manda ka mʉwanza ɓemoti. Ɨɓʉkʉta ndɨ ɨyɨ mʉkaka
aka ka amakɨ, nɨnɔ a kʉwa ndɨ gɔnɨ woko. Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ɓa gʉɗʉ ɓa
ndɨ pa imoti no woko yi nɨnɔ.
13 Nɨyɔ Mombukwono-dosu amɨna muko yi nɨnɔ, akwilya kumbu, aɓɨkya ɓɛ: «Wasa
mʉgamʉ.»
14 Kumbuso yi, isisila ndɨ, avɨla sanda, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na iyu yɨbɨnɨka ɓamaga.
Kʉwa wa Yeso aka ɓɛ: «Mikya-ɓawanzaaa, nakaʉɓɨkya ambɛ, wamaga!»
15 Wa aka wa, mikya ɓalʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ manda nɔ iko, apʉnga ndɨ kanzɨna. Kumbuso
yi, Yeso apá ndɨ amakɨ.
16 Lɨkpʉmʉka lɔ uɓongisa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ, ɓapʉnga ndɨ kabibisa Kunzi ɓanaɓɨkya
ɓɛ: «Mugyalandʉ ɓemoti mudingi opupiniku luga kusu!» na gɔnɨ: «Kunzi osingyiniku
lɨvananza kakɨ!»
17 Na mongoni ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ, ɨtʉlyana kʉwa ndɨ ka iwili yasɨ ya
Yudɛa no giyo yasɨ nɨyɔ ɓuwobi-ɓuwobi wa.

Yeso nɨ Masiya nɨnɔ a ɓanʉ kodoku
(Matayɔ 11:2-19)

18 Ɓaɓɨɓya ka Yuani-Mubatizaɨ ɓapága ndɨ Yuani mongoni masɨ. Kʉwa wa, Yuani
ʉmaka ndɨ ɓaɓa luga kaɓʉ,
19 ʉtɨka ndɨ kʉ ka Mombukwono-dosu kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku,
ikanigʉ takwanana kaɓʉnda wagɔgɔ?»
20 Nɨyɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓadwɛ kʉ Yeso a ndɨ mino, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ
atitikiku kaumuusa ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kodoku ikanigʉ takwanana kaɓʉnda
wagɔgɔ?›»
21 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Yeso uhukusa ndɨ ɓatʉ ɓudingi ɓa ɓokoloɓu dididi, nɨɓɔ
ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, uhukusa ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ
no koloɓu ya mamɔmɔ.
22 Kumbuso yi, Yeso usikisya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «Windoni katʉmbʉlyaga Yuani
nɨlɔ mini na nɨlɔ mukoni: ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓakaɨna ɓata, nɨɓɔ
ɓa mʉtɨngbɨ ɓakakpakyana ngbingbili, ɓakeɓu-keɓu ɓoukini, ɓaadʉka ɓakaʉkana,
ɓamanda akozuzuko na ɓatʉ ɓa payaya ɓakaʉkana Mongoni Manza.
23 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kupigʉ ndɛkɛ kɛɓɨɓya ka baya!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka Yuani-Mubatizaɨ

24 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Yuani utikoku ɓaga ndɨ, Yeso apʉnga ndɨ kanzɨnɨlya ambaza ka
ɓambanzʉ ko bulya ka Yuani, anaɓɨkya ɓɛ: «Mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ kʉ ka ɨsa? Lɨgʉgʉ nɨlɔ
a ndɨ kodimbo na muvivi? Kalɨ!

25 Ambɛ, mɨnda ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mʉmbanzʉ ɓemoti wakimokisyaga yanzanza? Luki
limoti, nɨɓɔ ɓimokisyaga ɓotu ɓaya lɨgabʉ lapʉ, ɓika na ɔɓɨlɨ wanza, ɓikaga ka ɓandaɓʉ
ka ɓangama.
26 Mɨnda sɛ kʉwa ndɨ kaɨna ɨkɨ? Mugyalandʉ ɓemoti? Iyo, nakamʉɓɨkya ambɛ
akitogito mugyalandʉ.
27 Kyɛ ikpika ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Nakatɨka atʉtʉmbwa kamɨ kambwa kakʉ,
kyɛ uɓungusyili pisi.›»
28 Nakamʉɓɨkya ambɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta na muko, nɨnɔ a mudingi
kakɨtaga Yuani. Luki limoti nɨnɔ a mʉkɛɗɛ kʉgbɛ ka Ɓʉngama ko Kunzi a mudingi
kakɨtaga ɨyɨ.
29 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ na gʉtʉgʉ ɓandɔmbɛ ɓa manzanza aka ɓamʉkana ndɨ, ɓiba
ɓɛ Kunzi a ngbingbili, Yuani uɓotisa ndɨ.
30 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉu ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ Kunzi a ndɨ kapa kʉgʉ kaɓʉ, ɓamʉya ndɨ ɓɛ Yuani uɓotisi.»
31 Yeso aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Nakwanana pɨyɛ kaukingyoso ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ na ɓɛkɨ?
Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓa wanɨ?
32 Ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓa ɓakikaga ka pa yangba, ɓanʉtʉɓɨlaga ɓɛngɛnɨ
ɓɛ: ‹Tamungbotilyi ɓi ɓyɛmbɨ nɨ makoɓɨnigʉ! Tamumbimbilyi ɓi mambʉ ma idumasʉ
nɨ makogomigʉ ɓɛgɛyɔ!›
33 A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yuani-Mubatizaɨ odoku ndɨ, kalyagɨgʉ ndɨ mukati, kamwogigʉ ndɨ gɔnɨ
vinya, iɓunu aka ɓɛ: ‹A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.›
34 Mika-mʉmbanzʉ odoku kʉwa ndɨ, analyalya, anomwo, iɓunu aka ɓɛ: ‹Mundoni
alʉkʉ wa mʉsasa yi nɨmʉna, akalyalya na kamwo vinya pa imoti na ɓandɔmbɛ ɓa
manzanza na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ!›
35 Luki limoti, yimibo ko Kunzi inisononi ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya.»

Yeso ogulyini ka ndaɓʉ ka Simoni

36 Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndɨ Yeso kalyalya ɨɓʉ na ɨyɨ kʉ kakɨ. Yeso ɨnda ndɨ kʉ ka
alʉkʉ yi nɨnɔ, iko, ɓapʉnga kalyalya.
37 Muka ɓemoti wa yɨgya yanyɛ, ikaga ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ. Nɨyɔ ʉkana ɓɛ Yeso
akalyalya kʉ ka Mufalisayɔ nɔ, odoku ndɨ na mʉkɛʉ mimoti nɨmɔ ɓagya ndɨ na lɨtalʉ la
alibati,* otumini na malazi ɓɨɗɛ.
38 Amaga ndɨ kumbusa ka Yeso ka kpɔlɔ wa magʉ kakɨ. A ndɨ kagama, anuɗukusogo
ɓomomiso-miso ka magʉ ka Yeso. Kumbuso yi akpaga kʉwa ndɨ no tukatʉ kakɨ,
anopututo magʉ, akpazya ndɨ na malazi.
39 Nɨyɔ Mufalisayɔ yi ninɔ amaka ndɨ Yeso ɨna ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ kʉsɔ kakɨ ɓɛ: «Kiko
ɓi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a mugyalandʉ walɨngʉnʉ, akwanano ɓi kaiba ɓɛ muko yi nɨnɔ
akavɨvila nɔ a na yɨgya yanyɛ.»
40 Kʉwa wa, Yeso aɓɨkya Mufalisayɔ nɔ ɓɛ: «Simoni, na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya.»
Simoni asikisya ɓɛ: «Muwonisilo, ɓɨkyanɔ.»
41 Yeso aɓikyoku ɓɛ: «Ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓa ndɨ no luɓu ka mʉtʉ ɓemoti. Ɓemoti a ndɨ no
luɓu wa ɓambuma ɓamɨya kuɓukumuti na wagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.
42 Yɛkɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓakɛgʉ ndɨ no ɓuyi kakalya luɓu yi nɨnɔ, ʉpɨlya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ
ɓaɓa. Luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ, wanɨ nɔ ika na sɨpananɨsɔ kʉgbɛ na alʉkʉ yi nɨnɔ?»
43 Simoni asikisya ɓɛ: «Nakaɨna abɛ nɨnɔ apɨlya ndɨ nɨ a na ɓuyi ɓudingi kʉgbɛ.» Yeso
aɓɨkya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ngbingbili.»
44 Kumbuso, oyikana ndɨ kʉ ka muko yi nɨnɔ, aɓɨkya Simoni ɓɛ: «Watʉ kamɨna muko
yi nɨmʉ? Wa nogulyiku mino kʉ kakʉ wanʉ, wakepigʉ lɨɓo la magʉ, luki limoti muko
yi nɨmʉna esukusi magʉ no ɓomomiso-miso, ɛkpaga no tukatʉ kakɨ.
45 Waketitilyigʉ ɓi kepututo, luki limoti muko yi nɨmʉ kupigʉ kepututo magʉ katʉkya
wa aka wa nogulyiku mino wanʉ.
46 Weketikiligʉ molingo ka mʉ, luki limoti ɨyɨ etikilito magʉ na malazi.
47 Kinili nakaʉɓɨkya ɓingbanganya ambɛ: sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ owonisili, akaibisiso
ɓɛ ɓapilyini ɓʉnyɛ ɓudingi nɨɓɔ kakɨ. Luki limoti, nɨnɔ Kunzi apɨlyaga ɓʉnyɛ ɓakɛɗɛ,
owonisilaga sɨpananɨsɔ sɨkɛɗɛ gɔnɨ.»
48 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya kʉwa muko yi nɔ ɓɛ: «Ɓupilyini ɓʉnyɛ kakʉ.»
49 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya pa imoti na Yeso, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ
ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a mbɛyɨ wanɨ, kaɨkpʉnda kapɨlya ɓʉnyɛ?»

---

* **7:37 7:37** *alibati:* Ɓʉsɔlɔ ɓa tʉkʉtɔ totu nɨtɔ ɓalʉkaga ndɨ notu makpʉmʉka dididi abɛ: ɓambɨkɛ, mawɛngʉ, ɓosupa.

50 Luki limoti Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ muko yi nɨnɔ ɓɛ: «Baya kakʉ uhukusini, waga na maziyɔ.»

8

Ɓoko niɓɔ ɓakpakyanaga ndɨ pa imoti na Yeso

1 Kumbuso yi, Yeso ɨnda ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi ka ɓagʉɗʉ no giyo dididi. Ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ.
2 Ɓoko ɓemoti-ɓemoti niɓɔ Yeso ʉnyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, uhukuso ɓokoloɓu, ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ: a ndɨ nɨ Malia Magadala, nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ maɗɨya na ɨka,
3 Yuana, muka Suza nɨnɔ a ndɨ zamʉ ka Ɛlɔdɨ Atipasɨ, na ɓagɔgɔ ɓudingi. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓapága ndɨ ɓuyi kaɓʉ kabɨnika ɓuti ka Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ.

Yeso akatwa lizuni la likʉna
(Matayɔ 13:1-9; Malikɔ 4:1-9)

4 Ɓambanzʉ ɓasingyoku ndɨ Yeso kotukyoku ka ɓagʉɗʉ dididi. Nɨyɔ ambaza mudingi a ndɨ kamʉmʉkana ɓɛyɔ, ʉtʉlya kʉwa lizuni li nɨlɨ:
5 «Mʉtʉ ɓemoti ɨnda ndɨ kakʉna masɔlɔ kakɨ. Nɨyɔ a ndɨ kakʉna ɓɛyɔ, bumo yi yagɔgɔ anyʉkaga ko pisi. Ɓambanzʉ ɓaɗɨtaga ndɨ, ɓombu ɓalya.
6 Nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtalʉ. Nɨyɔ aɓaka, ʉmɨlaga kyɛ lɨtɔmbʉ kɛgʉ ndɨ no liɓo.
7 Yagɔgɔ anyʉka ndɨ ko kpokiki. Nɨyɔ apʉnga kaɓaka, kpokiki aɓaka ndɨ gɔnɨ iyu, akandaga ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ.
8 Luki limoti nɨyɔ yagɔgɔ anyʉka ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ. Aɓaka ndɨ, aɓʉkʉta ɓɛkaza ɓɨyʉyʉyʉ. Ɨkaza imoti-imoti aɓʉkʉtaga ndɨ bumo yakpʉ kʉgbɛ.» Nɨyɔ Yeso ama kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, apamɨkana ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili ma kʉkana, ʉkanɨtɔ!»

Ko bulyo tino yɔ Yeso anzɨnaga ndɨ mino pisi ka mozuni
(Matayɔ 13:10-17; Malikɔ 4:10-12)

9 Kʉwa wa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ Yeso isi ya lizuni li nɨlɔ.
10 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Kunzi amumibisatʉ iɓunu ɓodikiɗɨ ɓaya Ɓʉngama kakɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓʉkanaga ɨɓʉ pisi ka mozuni mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga ndɨ mino ka moɓiso ɓɛ:
‹Bika kaanda nɨ ɓakɛgʉ kaɨna,
ɓanʉkana nɨ ɓakɛgʉ kotombisyo.›»

Yeso akaʉtʉmbʉlyaga ɓaɓɨɓya lizuni la lɨkʉna
(Matayɔ 13:18-23; Malikɔ 4:13-20)

11 «Mʉtʉmbʉlagɨ ma lizuni nɨma: masɔlɔ a likingyosi la lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa abɛ pisi kʉ masɔlɔ magɔgɔ anyʉkaga ndɨ mino. Ɓʉkanagatʉ, luki limoti mumuyoniso odoku, anyɔ lɨkpʉmʉka ka mambɛngɨ kaɓʉ. Ʉkpɨngba kabaɨlya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ na kainisono na muhukuso.
13 Masɔlɔ nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtalʉ, a nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka, ɓogwi na ɨgyagya. Luki limoti ɓa abɛ sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ kɛgʉ no lyo, ɓaɓɨnɨkyanaga ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka. Ko ngbinga wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, ɓatʉkya ka baya.
14 Nɨmɔ ogwa ndɨ ko kpokiki, a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti ngbingo yi nɨnɔ ɓo mino kaidukulogo ka baya, mʉtamanagɨ mudingi, mʉsasa ma mukumbo na ma lɨtɔmbʉ ʉkanda ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ. Ka muliɓo mi nɨ ɓakopígʉ masɔlɔ mʉngata.
15 Nɨmɔ ogwa ndɨ ka lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ a likingyosi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na lɨmbɛngɨ lanza, ɓanagya yi. Ɓoɓuulyogo, aɓʉkʉta masɔlɔ, ɓakoyikonogigʉ ka baya gʉtʉgʉ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka.»

Yeso akatwa lizuni la tala
(Malikɔ 4:21-25)

16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ atʉnaga tala agbukumisya ɓata na mʉmbɨ ikanɨ abiso kusyokoto. Luki limoti, abisaga kʉgʉ, ka pa nɨyɔ ɓabisogo mino iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓika kogulya ɓɨnɨ ɓʉngbanganya.
17 Kʉwa wa gɔ wa, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ la kɨsʉma nɨ kimibisikosigʉ, ipupisa ka pa yangba.
18 Ɛɛɛ, wiminyonito ɓɛyɔ mo mino kaʉkana yɔ! A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ a no luki, ɓamatɨlyatʉ ɓata. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ nɨlɔ akasɨma ɓɛ a nolu.»

Lɨvananza la lɨngʉnʉ ka Yeso
(Mataɣɔ 12:46-50; Malɨkɔ 3:31-35)

19 Amakɨ na ɓamamakɨ Yeso ɓodoku ndɨ kanda, luki limoti ɓakakwananagʉ ndɨ kasilyo
ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.
20 Ɓaɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Amakʉ na ɓamamakʉ ɓakaʉkɨsa kunzi kʉ, ɓakapa kaʉmɨna.»
21 Luki limoti Yeso usikisya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mama na ɓomika-mama nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya yi.»

Yeso opomilyini mbumbo
(Mataɣɔ 8:23-27; Malɨkɔ 4:35-41)

22 Lɨsyɛ limoti Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Tozobini kʉsyakʉ wa ibombu.» Kʉwa wa, ɓaga ndɨ.
23 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kazaba nɔ, Yeso alala ndɨ ɓɨpɛ. Mbumbo yapʉ apʉnga
ndɨ kovivo ko ngbinga ɓemoti aka, ɨngbɔlɔ apʉnga komwaga lɨɓo. Ɓa kʉwa ndɨ ka
mʉkpanga ma kukwakʉ.
24 Ɓaɓɨɓya ɓɨnda ndɨ kagbugbutiso, ɨɓʉ aka ɓɛ: «Muwonisilo, Muwonisilo, tanolum-
wogo!»
Nɨyɔ Yeso ogbugbutoku, apamɨlya mbumbo na mʉɓaka, mbumbo asa ndɨ kovivo, pa
aka ndɨ ɓiwo.
25 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Baya kunu a yanɨ?»
Luki limoti ɓaɓanga ndɨ, ɓombomboyo, ɓanuusana ɓɛ: «Inguo ya mumbanzʉ tino
pɨyɛ mʉ? Akapá mʉtʉʉ gʉtʉgʉ ko mbumbo no lɨɓo, masɨ anamʉkana!»

Yeso anyuni mʉlʉkʉ ɓemoti mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
(Mataɣɔ 8:28-34; Malɨkɔ 5:1-20)

26 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓazaba ndɨ kʉsyakʉ, ka iwili ya Ɓagɛlasɨ, tili na iwili ya
Galilaya.
27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kosya ka ɨngbɔlɔ, mʉlʉkʉ ɓemoti wa gʉɗʉ yi nɨnɔ,
odoku ndɨ kambwa kakɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ. Mututu kɛgʉ
ɓuwobi, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ asɨ ndumbu aka. Kasyɛgɨgʉ ɓata ndɨ ka ndaɓʉ ɓɛgɛyɔ. Luki
limoti, ikaga kʉwa ndɨ ɨyɨ ka ɓambʉkʉ aka.
28 Nɨyɔ amɨna Yeso ɓɛyɔ, apamɨkana, ogwa kambwa kakɨ, apamɨkana ɓɛ: «Yeso, Miko-
Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ, nɨlɔ kusu na ɨwɛ opukogi ɓʉnɨ? Kikiliki, wakegyogyisonito
ɓaka!»
29 A ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ kyɛ Yeso a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ka lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ ɓɛ opupi kʉsɔ
kakɨ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ nɨ andungulyogini nganga ɓɨkyɔ. Gʉtʉgʉ ɓakakanda ndɨ
maɓɔkʉ na magʉ na ɓaselegeni ɓɛ kyɛ kokyogonito, ɨtɨnaga ndɨ asɨ ɓitututu. Lɨmbɛngɨ
nɨlɔ la ɓʉnyɛ lɔ akpamyaga ndɨ kaɨnda kʉ ka ɨsa.
30 Yeso amuusa ɓɛ: «Wɨna ɓʉ?»
Asikisya ɓɛ: «Nina bɛ ‹Ndube›» Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ a ndɨ nɨ
amingyini mudingi.
31 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ kukpomyonitɔgʉ ɓaka kogwa
ka lɨɓyɛ lo ɓuku.
32 Wɨna sɛ ambaza mudingi ka ɓangʉya a ndɨ kalyalya ka ngʉpa wa. Mambɛngɨ ma
ɓʉnyɛ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ʉsɨlyɨ pisi kogulya ka ɓangʉya ɓi nɨɓɔ. Abaɨlya.
33 Kʉwa wa mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ opupa ndɨ kʉsɔ ka alʉkʉ nɔ, ogulya ndɨ kʉsɔ wa
ɓangʉya. Ambaza ka ɓangʉya wasɨ osya ndɨ ko dido wa ngʉpa kadwɛ ka ibombu,
ɓolinda ndɨ.
34 Ngbingo yi nɨnɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓangʉya ɓɨna ndɨ mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ɓɨga ndɨ
mbangʉ kapága mongoni mi nɨmɔ ka gʉɗʉ na ka ɓogiyo.
35 Ɓambanzʉ ɓodoku ndɨ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɨgyonosa ndɨ lɔ. Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi
na Yeso, ɓatakanya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ apupa ndɨ nɔ mukuliko
ɓuwobi na Yeso, kanɨ imokisyini kutuko, mʉpɨla ɓɨnza ɓɨpisiii. Ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ.
36 Nɨɓɔ ɓɨna ndɨ nɨlɔ ɨgyonosa ndɨ lɔ, ɓutumbulyogoku ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛyɔ alʉkʉ nɔ
ahʉka ndɨ mino.
37 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓa iwili ya Gɛlasɨ ɓaɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ opupi kʉ kaɓʉ, kyɛ ɓa
ndɨ kaɓanga kʉgbɛ. Yeso aɗaka ndɨ ka ɨngbɔlɔ, atʉkyɨlya lɨgʉndʉ.
38 Mʉtʉ yi nɨnɔ Yeso anyɔ ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ nɔ ɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ ɓaganɔ
ɓaka pa imoti na ɨyɨ.
Luki limoti, kanɨ Yeso kopagʉ. Aɓɨkya ɓɛ:
39 «Wɨga kʉ kakʉ, wotumbulogoku lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Kunzi ugyilyi.»
Aga ndɨ, oɓikyogoku ka gʉɗʉ wasɨ nɨlɔ Yeso agyɨlya ndɨ.

Yeso ahukusini muko ɓemoti, abililisa gɔnɨ mika Yailo muko yi
(Mataɣɔ 9:18-26; Malikɔ 5:21-43)

40 Nɨyɔ Yeso ɨga ɓata kʉsyakʉ wa ibombu, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ atɨlya ndɨ, kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓʉnda.
41 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ngama ɓemoti wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yailo odoku ndɨ, ogwa kambwa ka Yeso, ɨtatanaga na ɨyɨ ɓɛ adwɨnɔ ɓaka kʉ kakɨ,
42 kyɛ mikakɨ ɓemoti aka muko yi, wa ɓyanga banda tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa, a ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kaaga kʉ, ambaza amotosya ndɨ ɓɨkpwɔ.
43 Kʉsɔ wa ambaza wa, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ ɓangʉ apupaga ndɨ kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨɓa. A ndɨ nɨ omoni mukumbo kakɨ masɨ kaʉkalyaga ɓamʉnganga, luki limoti kɛgʉ ndɨ na mʉtʉ nɨnɔ akwanana ndɨ kahukuso.
44 Muko yi nɨnɔ akpuɗoku ndɨ Yeso ya kumbuso, avɨla mʉ ma kutuko kakɨ. Wa aka wa, ɓangʉ asa ndɨ kapupo. 45 Yeso aka ɓɛ: «Wanɨ pɨyɛ nɔ evili?»
Ɓatʉ ɓasɨ ɓanganya ndɨ, Pɛtɛlɛ aka ɓɛ: «Muwonisilo, wakɛgʉ mbɛyɨ kaɨna ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓukunguli mino yɨ, ɓumotosya ɓɛnɛ?»
46 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Iyo, mʉmbanzʉ ɓemoti evilito, kyɛ nimukonito ngu kepupo.»
47 Nɨyɔ muko yi nɨnɔ ɨna ɓɛ ɓandungini, odoku gʉgʉma na kʉɓangakʉ, ogwa kambwa ka Yeso. Kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ wa, atʉmbʉlaga ndɨ ko bulya tino yɔ avɨla ndɨ mino Yeso na ɓɛyɔ ahʉka ndɨ mino ko ngbinga ɓemoti.
48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mikya ɓoko mʉna, baya kakʉ uhukusini. Waga na mazɨyɔ.»
49 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna nɔ, mʉtʉ ɓemoti otukyoku ndɨ ka Yailo, ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨkya ɓɛ: «Mikakʉ osisini lɨmbɛngɨ. Wasa ɓata kadomiso Muwonisilo.»
50 Nɨyɔ Yeso ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ ɓɛyɔ, aɓɨkya Yailo ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ! Wika na baya aka, mikakʉ ahʉkatʉ.»
51 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso adwɛ mino ka ndaɓʉ ka Yailo, kapagʉ ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ kogulya pa imoti na ɨyɨ ka ndaɓʉ, kiki asɨ nɨ Pɛtɛlɛ aka, Yuani, Yakɔbɔ, abakɨ na amakɨ miki.
52 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kagama na kaɨgama ko bulya ko miki yi nɨnɔ okwa ndɨ nɔ. Luki limoti Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wosoni kagama, miki kɛgʉ mukwo, luki limoti a ka tɔtɔ.»
53 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓatɨba ndɨ ɓɨkyaaa, kyɛ ɓa ndɨ kaiba ɓɛ miki a manda.
54 Luki limoti Yeso agwi kʉɓɔkʉkɔ, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Miki aaa, wamaga!»
55 Ozuzukoku, amaga ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ. Yeso aka ndɨ ɓɛ ɓapí malɨlɨ.
56 Abakɨ na amakɨ ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ kaɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ lɨmbanga lɔ, luki limoti Yeso ʉpá ndɨ mʉtɨwɨ ɓɛ ɓakatumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.

9

Yeso akaʉtɨka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa
(Mataɣɔ 10:5-15; Malikɔ 6:7-13)

1 Kʉwa wa, Yeso ʉmʉmʉla ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ʉpá ngu na ɓʉngama kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masɨ na kohukuso ɓokoloɓu.
2 Kumbuso yi, ʉtɨka ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi na kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.
3 Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Makovonitɔgʉ gʉtʉgʉ luki limoti aka abɛ mʉdʉkpɔ, kʉgba, mukati gʉtʉgʉ ɓuyi aka, na makuvonitɔgʉ ɓasimizi ɓaɓa-ɓaɓa.
4 Pa yasɨ kʉ ɓamʉtɨlya ɓanʉ mino, wikoni ɨɓunu asɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ aka yɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ mopupa ɓanʉ mino ka mugi mi nɨmɔ.
5 Pa yasɨ kʉ ɓambanzʉ ɓakamʉtɨlyɨ ɓanʉ mino, puponi ka mugi kaɓʉ, mɨbʉmaga lɨɓungu la ɓakagba kunu, kaumibisa ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
6 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓaga ndɨ, ɓolingya giyo yasɨ. Ɓanaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓapa ɓayasɨ, ɓanuhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu.

Ɛlɔdɨ Atipasɨ a ndɨ kakisa kamiba Yeso
(Mataɣɔ 14:1-12; Malikɔ 6:14-29)

7 Wa Ɛlɔdɨ nɨnɔ a ndɨ ngama wa Galilaya ʉkana mino lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ a ndɨ kaigyonosa lɔ, amama ɓɨgbagba nɨ kɛgʉ ɓata kaiba ɓɛ agya ɓʉnɨ. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Yuani-Mubatizaɨ opupiniku ka ɓaɓɨlɨ!»
8 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ Ɨlɨya ipupisiniku ɓata!»
Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ wandɛlɨ ɓemoti opupiniku ka ɓaɓɨlɨ!»

9 Luki limoti, Ɛlɔdɨ aɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nakusisoni ndɨ Yuani mʉ. Wanɨ sɛ kʉwa ɓata mʉna
nakaʉkana makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ kakɨ mʉ?» A ndɨ kakɨsa kamɨna Yeso.

Yeso olyolyisini ambaza mudingi ka ɓambanzʉ
(Mataɣɔ 14:13-21; Malɨkɔ 6:30-44; Yuani 6:1-14)

10 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓigononoku, ɓatʉmbʉlyaga ndɨ Yeso masɨ nɨmɔ ɓa ndɨ nɨ ɓogyini.
Ɨnda ndɨ na ɨɓʉ ka pa nɨyɔ mʉmbanzʉ kɛgʉ ndɨ mino, ɓuwobi na gʉɗʉ ɓemoti nɨnɔ ina
ɓɛ Bɛtɛsaida.

11 Luki limoti, nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ kaʉkɨsa. Nɨyɔ
ɓadwɛ, Yeso ʉtɨlya, ʉnzɨnɨlya kʉgʉ wa Ɓʉngama ko Kunzi, uhukusa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaigyogyiso na ɓokoloɓu.

12 Ngbingo yi nɨnɔ mɔnɨ apʉnga mino kogwo, ɓatʉtʉmbwa ɓakpuɗoku ndɨ Yeso,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Hʉɓɨkya nɛkɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓaga kakɨsa pa ya ɓusisini no
luki lɨlya ka sɛngɨ na ka ɓandaɓʉ nɨɓaɨna ɓuwobi-ɓuwobi wanʉ, kyɛ ta wanʉ ka ɨsa.»

13 Luki limoti ʉɓɨkya ɓɛ: «Hupóno malɨlɨ asɨ nɨ iɓunu aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.»
Ɓasikisya ɓɛ: «Ta iɓusu asɨ na mukati kuɓukumuti aka na ɓosi ɓaɓa. Wakapa ɓɛ
tɨndɨ koluwo malɨlɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓasɨ?»

14 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ wa banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Hulikisoni nɛkɨ ka magbʉta. Lɨgbʉta limoti-limoti ika
na ɓambanzʉ banda ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.»

15 Ɓaɓɨɓya ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓulikisa ndɨ ɓasɨ.

16 Yeso ava mukati nɨmɔ kuɓukumuti mɔ na ɓosi ɓaɓa, ɨkwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ, amigisya
Kunzi ɨbɨba. Kumbuso yi agbananaga, ʉpá ɓaɓɨɓya ɓɛ ɓalʉpyɨ ka ambaza ka ɓambanzʉ.

17 Ɓasɨ ɓalyalya, ɓikutaga ndɨ ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ. Ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉla kʉwa nɨmɔ
otigala ndɨ mɔ, ogwa ndɨ mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na miɓa.

Pɛtɛlɛ oɓikyini ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso nɨ Masiya
(Mataɣɔ 16:13-19; Malɨkɔ 8:27-29)

18 Lɨsyɛ limoti Yeso akɨɗa ndɨ kalʉmba, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ. Umuusa
ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓa pɨyɛ kaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ wanɨ?»

19 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓakaɓɨkya ɓɛ ɨwɛ nɨ Yuani-Mubatizaɨ,
ɓagɔgɔ ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ Ɨlɨya, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ ɨwɛ nɨ mugyalandʉ ɓemoti wandɛlɨ
nɨnɔ opupiku ɓi ka ɓabɨlɨ.»

20 Kumbuso yi, Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɨɓʉ ɓɛ: «Sɛ kʉwa iɓunu, makaɓɨkya ɓɛ ɨmɨ nɨ
wanɨ?»
Pɛtɛlɛ amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Masiya nɨnɔ ko Kunzi.»

21 Yeso ʉgbɨtyaga ndɨ ɓɛ ɓakaɓɨkyonito mʉmbanzʉ.

22 Omotiloku ndɨ ɓata ɓɛ: «Okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi kʉgbɛ, ɓambɔkʉ-
mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓambimbo, ɓamwisiso. Luki
limoti, ka lɨsyɛ la masaa kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, opupoku ka mbʉkʉ.»

23 Kumbuso yi ʉɓɨkya ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kɛɓɨɓya, okwononi ɨmʉyɨ
ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abɨnɨka mʉsalaba kakɨ masyɛ masɨ, anɛɓɨɓya.

24 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kapa kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ kusili wa mɔnɨ, aɓungusatʉ,
luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ aɓungusa ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kamɨ, ahukusatʉ ndɛkɛ.

25 A ɨzangɨya tino mʉmbanzʉ kainisono na lɨngama lasɨ la ɔɓɨlɨ, nɨ aɓungusini ikanɨ
aputini ɔɓɨlɨ kakɨ ɓɨkpɛ?

26 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨmʉkanaga suni ko bulya kamɨ na ko bulya lɨkpʉmʉka kamɨ, Mika-
mʉmbanzʉ amɨnyɨlya ndɛkɛ ɨyɨ suni ɓɛgɛyɔ wa odoku ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ na ka
ɨbɨba ka Baba pa imoti na ɓamalaika ɓotu.

27 Luki limoti, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, a lɨngʉnʉ: ɓambanzʉ ɓemoti-
ɓemoti nɨɓana ɓa wanʉ, ɓakokwigʉ ndɛkɛ kanɨ ɓakinigʉ Ɓʉngama ko Kunzi.»

Miso ka Yeso igomosyonini
(Mataɣɔ 17:1-8; Malɨkɔ 9:2-8)

28 Ɓuwobi kadwɛ pɔsɔ imoti kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso aɗaka ndɨ ka ngʉpa
pa imoti na Pɛtɛlɛ, Yuani na Yakɔbɔ kalʉmba.

29 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kalʉmba nɔ, misa kakɨ igomosyana ndɨ, ɓotu kakɨ
oɓuɓa ndɨ ɓitu abɛ ngbangbata kangɨnana.

30 Ɓambanzʉ ɓaɓa ɓopupana ndɨ ɓigbututu kanzɨna na Yeso: a ndɨ nɨ Musa na
mugyalandʉ Ɨlɨya.

31 Ɨbɨba ko Kunzi ukungula ndɨ ɓikululu. Ɓa ndɨ kanzɨna na Yeso kʉgʉ wa kukwakʉ
kakɨ nɨkwɔ igyonosa ndɛkɛ ka Yelusalɛma.

32 Pɛtɛlɛ na ɓawai-dakɨ ɓa ndɨ ɓuɗukono ka ɓatɔtɔ ɓingbwungono. Nɨyɔ ɓozuzukoku,
ɓɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso pa imoti na ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ ɓɔ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓatu ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino kaasanana na Yeso, Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa
ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, a ɓɨnza iɓusu kaika wanʉ. Topiki ɓangbangba ɓayɨsaa, nɨyɔ kakʉ,
nɨyɔ ka Musa na nɨyɔ ka Ɨliya.» A ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɓɨkya ɓʉ.
34 Nɨyɔ a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, lindindi odoku ndɨ ɓɨkwa, utikya ɨɓʉ ɓasɨ na kululuko.
Ɓaɓɨɓya ɓaɓanga ndɨ kʉgbɛ wa lindindi utikya ndɨ mino ɓɛyɔ.
35 Lɨyʉ otukyoku ka lindindi kʉ ɓɛ: «Nɨmʉna a Mikamɨ mʉpaka nɨnɔ napʉnaga ndɨ.
Mumukononi ɨyɨ!»
36 Kumbusa wa lɨyʉ nɨlɔ, ɓaɓɨɓya ɓɨkwɛ ndɨ, ɓamɨna kʉwa Yeso aka mʉkaka.
Ɓadakyana ndɨ ɓɨwo, kanɨ ɓakatumbulyogigʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɨna ndɨ lɔ.

Yeso ahukusini miki ɓemoti wa lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ
(Mataɣɔ 17:14-18; Malikɔ 9:14-27)

37 Ɓʉgala ɓi, Yeso na ɓaɓɨɓya ɓasaa ɓosya ndɨ ka ngʉpa, ambaza mudingi ka
ɓambanzʉ akpuɗoku ndɨ.
38 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti kʉsɔ wa ambaza wa apʉnga kapamɨkanaga, ɓɛ: «Muwon-
isilo, kikiliki, nakaʉkʉnga ambɛ ɨndɨlyanɔ ɓaka mikamɨ mʉlʉkʉ yi nɨmʉ, a ɨyɨ yɨkaka
aka kʉ kamɨ!
39 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti akagyogyiso, ko ngbinga ɓemoti akugwisogo, anzimbo no
ngu, ofu atumo ka mʉnɔkʉ ɓɨɗɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ asaga kanɨ agyogyisini.
40 Nitotonogi ɓi na ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓokpumyi lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ li nɨlɔ, luki limoti
ʉgyagya.»
41 Yeso usikisya ɓɛ: «Eeeze iɓunu, lɨvananza la masyɛ mi nɨma, makɛgʉ na baya, ma
ɓanyɛ! Nakwanana ndɛkɛ kaika pa imoti ɓongbinga ɓɨnga? Nakwanana kapɨla ɓʉzʉ
kunu ɓongbinga ɓɨnga? Doku no mikakʉ kʉnʉ!»
42 Ko ngbingo yi nɨnɔ miki a kʉwa ndɨ mina kaisisilo ɓuwobi na Yeso, lɨmbɛngɨ la
ɓʉnyɛ li nɨlɔ abʉmya wasɨ ɓɨngɔmʉ, anzimba ndɨ no ngu. Luki limoti, Yeso apamɨlya
ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, miki ahʉka, amigisya abakɨ.
43 Nɔkʉ ʉdɨka ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨdɛ kaɨna ngu yidingi ko Kunzi.

Yeso ɨgilyini kaɓɨkya ɓɛ okwatʉ ɓanʉ
(Mataɣɔ 17:22-23; Malikɔ 9:30-32)

Ɓambanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɓa ndɨ kombomboya ka masɨ nɨmɔ Yeso agya ndɨ. Ʉɓɨkya
ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ:
44 «Hukononi ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya: ɓasʉtatʉ ɓanʉ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ
ka ɓambanzʉ.»
45 Luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kotombisyo isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ. Isi a ndɨ na
ɨɓʉ yakɨsʉma kyɛ ɓakɨbonitɔgʉ. Ɓa ndɨ gɔnɨ kaɓanga kamuusa bulyo yi.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨɓɨba kʉgbɛ?
(Mataɣɔ 18:1-5; Malikɔ 9:33-37)

46 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ nɔ a mʉtʉ wa
ɨbɨba kʉgbɛ.
47 Yeso andʉnga ndɨ tamanaga kaɓʉ. Kʉwa wa ava ndɨ miki ɓemoti abiso ɓuwobi na
ɨyɨ,
48 ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ abibisa miki ɓɛyɔ ka nɨmʉna ko bulya kamɨ,
ebibisi ɨmɨ ɓɨkpɛ, na mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akebibiso, akabibiso gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
Kyɛ mʉmbanzʉ yi nɨnɔ akainisono abɛ mʉtʉ wa payaya kʉgbɛ luga kunu ɓasɨ, ɨyɨ nɔ a
mʉtʉ wa ɨbɨba.»

Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mumuyoniso kakʉ a wai-dakʉ
(Malikɔ 9:38-40)

49 Kʉwa wa, Yuani aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, tamini ɓi mʉtʉ ɓemoti
kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino kakʉ. To ɓi kapa kapakya kyɛ kɛgʉ ka mʉɗɔngɔ
kusu.»
50 Luki limoti, Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Makapokyonitɔgʉ, kyɛ mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ
mumuyoniso kakʉ, a wai-dakʉ.»

Yeso akakɨtaga ka Samalia, iwili ya simuyoniso ka Ɓayuda

51 Nɨyɔ masyɛ ka Yeso obimono kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, otiwolya ndɨ lɨgʉndʉ kaɗaka
ka Yelusalɛma.

52 Ʊtika ndɨ ɓatʉ ɓemoti ɓɛnɛ kambwa. Ɓɨnda ndɨ, ɓingyo ka mugi mimoti ka
Ɓasamalia kaɓungusilyo pa ya ɓusisini.
53 Luki limoti, ɓatʉ ɓa mugi mi nɨmɔ ɓakya ndɨ katɨlya kyɛ a ndɨ ɨyɨ kaɨnda misa ka
Yelusalɛma.
54 Ngɓingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ ɨɓʉ na Yuani ɓɨna mino ɓɛyɔ, ɨɓʉ
aka ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wopatʉ ɓɛ takʉngɨ ɓuku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ na
kaulumwisogo?»
55 Yeso oyikana ndɨ misa kʉ ɓa ndɨ mino, uyoyiso.
56 Kumbuso yi, ɓɨnda kʉwa ndɨ ka mugi magɔgɔ.

Ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakapa kaɓɨɓya Yeso
(Matayɔ 8:19-22)

57 Ngɓingo yi nɨnɔ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ mino ko pisi, alʉkʉ ɓemoti aɓɨkya ɓɛ:
«Nʉɓɨɓya pa yasɨ kʉ wɨnda ndɛkɛ mino.»
58 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɓanzɨyɔ ɓa na maɓaga, ɓombu ɓa na ɓandaɓʉ, luki limoti Mika-
mʉmbanzʉ kɛgʉ na pa yakanga na yakimumbiso.»
59 Aɓɨkya ndɨ mʉtʉ wagɔgɔ ɓɛ: «Iɓyeku.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ aɓɨkya ɓɛ:
«Muwonisilo, ɨsɨlya mbɛyɨ ngɓingo kaɨnda kalumba baba.»
60 Yeso amigisya ndɨ ɓɛ: «Hʉsa ɓamanda, ɓolumbi ɓamanda kaɓʉ, ɨwɛ, wɨnda
kaɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi.»
61 Alʉkʉ wagɔgɔ aɓɨkya ɓata ɓɛ: «Muwonisilo, nʉɓɨɓyatʉ ndɛkɛ, luki limoti ɨsɨlya
mbɛyɨ ngɓingo naga kaɨnanana na lɨvananza kamɨ.»
62 Yeso aɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ: «Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ apʉngaga kɛɓɨɓya, ɨkwɛ ɓata
kumbuso, kakwananɨgʉ ka Ɓʉngama ko Kunzi.»

10

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa

1 Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ʉpʉnaga ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na
ɨka na ɓaɓa, ʉtɨka ndɨ ɓaɓa-ɓaɓa kambwa ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ no giyo yasɨ nɨyɔ ɨyɨ
mombukwana-dakɨ a ndɨ mino kaɨnda.
2 Kambwa wa lɨgʉndʉ kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Masɔlɔ a mudingi, luki limoti ɓagya-ligubo
ɓa ɓakɛɗɛ. Muɓikyoni nɛkɨ mombukwono tiko ambɛ utikiku ɓagya-ligubo kanyɔ masɔlɔ
kakɨ.
3 Wogoni! Namutiki abɛ ɓomikya ɓakɔndɔlɔ lugo ko ɓosukopi.
4 Makovonitɔgʉ ɓuyi, kʉgba, gʉtʉgʉ ɓɛkpakʉ aka, makamuusonito mʉmbanzʉ ko pisi.
5 Ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ mogulyaga ɓanʉ mino, ɓikyogoni ɓanʉ amɓɛ: ‹Mazɨyɔ iki ka
ndaɓʉ yi nɨyɨ.›
6 Kika nɨ mʉtʉ wa mazɨyɔ a ka ndaɓʉ yi nɨyɔ, mazɨyɔ kunu ika kʉgʉ kakɨ. Kiki, mazɨyɔ
mi nɨmɔ amumigilyoku.
7 Wikoni ka ndaɓʉ yi nɨyɔ aka yɔ, manalya na komwo nɨmɔ ɓika kamʉpá kyɛ mʉgya-
ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ. Makikonitɔgʉ kaamama ka ɓandaɓʉ gɓalɨ.
8 Makogulyaga ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, ɓatʉ ɓi ɓamʉtɨlya, lyoni nɨmɔ ɓika
kamʉpá,
9 muhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu nɨɓɔ ɓika kʉ, mʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa
ɓuwobi.›
10 Luki limoti, makogulya ɓanʉ ka gʉɗʉ ɓemoti nɨ ɓakamutilyigʉ, puponi wa,
momisikana ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, manaɓɨkya ɓɛ:
11 ‹Tɨbumini lɨɓungu* la gʉɗʉ kunu, gʉtʉgʉ nɨlɔ a ka ɓakagba kusu aka. Luki limoti,
wiboni ɓɨnza ambɛ Ɓʉngama ko Kunzi a kʉwa ɓuwobi.›
12 Nakamʉɓɨkya ambɛ ka lɨsyɛ lɨkɔ ngɓanga, Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi
nɨnɔ kʉgbɛ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa Sɔdɔmʉ.»

Ɓatʉ ɓa ɓagʉɗʉ nɨɓɔ ɓamʉya kabaɨlya
(Matayɔ 11:20-24)

13 «Kumbu kakʉ, gʉɗʉ wa Kɔlazini! Kumbu kakʉ gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida! Makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga nɨmɔ ɨgyonasa ndɨ kʉ kunu kigyonosa ndɨ ka Tilo na Sidɔna, iba
ɓatʉ ɓi ɓowonisiloni ndɨ kumbu kaɓʉ ndɛlɨ, ɓimokisya ɓotu ɓaya lɨlɛɓʉ, ɓɨɓuɓisa nzʉyɨ
na libu ɓitu, ɓoyikono.
14 Kinili, ka lɨsyɛ lɨkɔ ngɓanga, ɓamugyogyisa ndɛkɛ kʉgbɛ kakɨtaga Tilo na Sidɔna.

---

* **10:11 10:11** Kaɨbʉma lɨɓungu: Yɨgya nɨyɔ owonisilaga ndɨ ka Ɓayuda yɨgbanana ka ɓaɓɨɓya na gʉɗʉ yi nɨnɔ.
10:12 10:12 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 18:16; 19:29.

15 Sɛ ɨwɛ Kapɛlɛnaumu, wakasɨma ɓɛ waɗakatʉ ɓanʉ kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ? Usisa
ndɛkɛ kadwɛ ka ɓabɨlɨ.»
16 Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kamʉmʉkana, emukoni ɨmɨ,
mʉmbanzʉ kamʉmʉya, emuyi ɨmɨ, mʉmbanzʉ kɛmʉya, amuyi nɨnɔ etikoku.» Kumbuso
yi ɓaga ndɨ.

Igoku ka ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa

17 Ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na ɓaɓa ɓigononoku mino, ɓa
kʉwa ndɨ nɨ ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ
mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ aka o ɓi katɨmʉkana ngbingo yi nɨnɔ to ɓi mino kaʉpamyaga ko
lino kakʉ!»
18 Yeso usikisya ɓɛ: «Namɨna ndɨ Abɨlɨ kogwoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ngbangbata kangɨnana.
19 Hukononi: namʉpá ndɨ ngu kaʉɗɨtaga ɓanzʉka, ɓanakwaa-gbanɨ, no ngu yasɨ ka
Mumuyoniso, luki gʉtʉgʉ limoti aka kamʉgyɨgʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ.
20 Luki limoti, makogwonitɔgʉ magyagya asɨ kyɛ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ akamʉmʉkana,
gwoni magyagya mudingi kʉgbɛ kyɛ Kunzi okpikoni ndɨ mino kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso akamibisiso Abakɨ ka ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 11:25-27; 13:16-17)

21 Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, Yeso otuma na magyagya ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɨyɨ
aka ɓɛ: «Baba ooo, Mombukwana masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ,
nubibisini kyɛ uwonisilo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ
ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓa yimibo na nɨɓɔ ɓa akili. Iyo Ba, a ɓɛyɔ kyɛ wabaɨlya ndɨ ɓɛyɔ.»
22 «Baba epóni makpʉmʉka masɨ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Miki nɨ wanɨ
kiki asɨ Baba aka, na gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Baba nɨ wanɨ kiki asɨ Miki
aka, na sɛ kʉwa nɨɓɔ Miki akapa kaumibiso.»
23 Kumbuso yi, Yeso oyikana ndɨ misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Magyagya iɓunu
kaɨna nɨlɨna makaɨna lɨ!
24 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ɓingbanganya ambɛ, ɓogyalandʉ na ɓangama ɓakpʉ ɓa ndɨ
na mʉsasa kaɨna makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmana makaɨna ma, luki limoti
ɓakɨnagʉ ndɨ. Ba ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kaʉkana nɨmana makaʉkana ma, luki limoti
ɓakʉkanagʉ ndɨ.»

Lizuni ka Musamalia wanza

25 Kʉwa wa, muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa ɓemoti amaga ndɨ kaɓɔɓɔ Yeso, amuusa
ɓɛ: «Muwonisilo, nakwanana pɨyɛ kagya ɓʉnɨ kainisono na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
26 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓokpika sɛ mbɛyɨ ka Mʉtʉʉ ɓʉnɨ? Ʉkanaga ɓʉnɨ kʉsɔ yi wa
watangʉlaga mino?»
27 Alʉkʉ nɔ amigisya ɓɛ: «Mʉpa Mombukwana-dakʉ Kunzi na lɨmbɛngɨ kakʉ lasɨ, na
mʉtamanagɨ kakʉ masɨ, no ngu kakʉ yasɨ, na yimibo kakʉ yasɨ.» Na: «Wapa wai-dakʉ
ɓɛyɔ aka yɔ wɨpaga mino.»
28 Yeso amigisya ɓɛ: «Ɛɛɛ, wosikisyiku ɓɨnza. Gya nɛkɨ ɓɛyɔ winisana na ɔɓɨlɨ wa
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
29 Yɛkɨ muwonisilo wa mʉtʉʉ a ndɨ kapa kowonisilo ɓungbingbili kakɨ, amuusa Yeso
ɓɛ: «Wai sɛ kʉwa nɨ wanɨ?»
30 Yeso amigisya na mʉtʉmbʉlagɨ ɓɛ: «A ndɨ lɨsyɛ limoti, mʉtʉ ɓemoti otukyoku ka
Yelusalɛma kosya ka mugi ma Yeliko. Kadwɛ ko pisi, abangana na ɓonzikaɓʉ, ɓagwi,
ɓabʉma, ɓakʉpya makpʉmʉka masɨ, ɓanyɔ ɓotu, ɓaga, ɓasa ɓuwobi kokwo.
31 Kumbuso yi, kumu-kumu ɓemoti a ndɨ kosyoku ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ amɨna
mʉtʉ yi nɨnɔ, ɨkɨta ka kpɔlɔ, akpangba, aga yakakɨ.
32 Kagya yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, Mulawi odoku wa gɔ wa. Nɨyɔ amɨna alʉkʉ nɔ, ɨkɨta gɔnɨ ka
kpɔlɔ, akpangba, aga.
33 Luki limoti, Musamalia ɓemoti nɨnɔ otukyoku ndɨ ɨyɨ ɓyɨ, oɓyeku ko pisi yi nɨyɔ
gɔnɨ yɔ. Nɨyɔ odweku wa, amɨna, akwilya kumbu.
34 Akpuɗoku, asʉkʉsa ɓapwayɨ na vinya, ogboɗya na molingo, akanda. Kumbuso yi
abɨnɨka kʉgʉ wa punda kakɨ, aga na ɨyɨ ka ndaɓʉ ka ɓobiko† ɓɛ ɓatʉkɨ.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ kʉwa, Musamalia anyɔ ɓuyi ɓambuma ɓaɓa‡ apá mombukwana
ndaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉtʉka alʉkʉ yi nɨmʉna ɓɨnza, nakalya ɓanʉ masɨ nɨmɔ wagyɨlya
ko ngbingo wa kigoku.›»

10:27 10:27 Wanda ka Yigilya 6:5. **10:27 10:27** Wanda ka Ɓalawi 19:18. † **10:34 10:34** Ka ɓagʉɗʉ ɓakpʉkpʉ, ɓopika ɓandaɓʉ ko bulya ɓobiko. Ɓakalyaga mino ɓuyi masyɛ masɨ ka malɨlɨ na mosisini. ‡ **10:35 10:35** Ɓuyi ɓakpʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makuta maɓa ma ɔlɔ.

36 Ka muliɓo, Yeso amuusa kʉwa ɓɛ: «Wani nɔ luga ka ɓatʉ niɓɔ ɓasaa ɓɔ
akaʉminikyana abɛ kika ndi wai-daki mʉtʉ yi ninɔ ɓonzikaɓʉ ɓabʉma ndi nɔ?»
37 Muwonisilo wa Mʉtʉʉ ka Musa asikisya ɓɛ: «Ninɔ akwilya ndi kumbu.»
Yeso opipiloku kʉwa na iyi ɓɛ: «A ɓɛyɔ, winda, iwɛ wogyoku ɓɛgɛyɔ!»

Yeso ogoni kanda Malata iɓʉ na Malia

38 Ngbingo yi ninɔ Yeso na ɓaɓiɓya kaki ɓa ndi mino ka ligʉndʉ, adwɛ ndi ka mugi
mimoti kʉ muko ninɔ ina ndi ɓɛ Malata atilya ndi mino kʉ kaki.
39 A ndi na mamaki ɓemoti mʉsika yi ninɔ ina ndi ɓɛ Malia ninɔ a ndi wakiko kambwa
ka Mombukwono-dosu, anʉkana mʉtiwi kaki.
40 Luki limoti, Malata a ndi kaɗanga ɓiɗanga-ɗanga na mogubo. Odoku ka kpɔlɔ ka
Yeso ko ngbinga mʉkɛɗɛ, aɓikya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wina mbɛyi ɓɛyɔ Malia esi
mino mʉkaka na mogubo masi ɓɛnɛ! Ɨɓikyilya nɛki yakaki ambɛ esingyiku.»
41 Mombukwono-dosu asikisya ɓɛ: «Malata, Malata, wakombomboyo na kahiyungo
ko bulya makpʉmʉka ɓinzenge-nzenge,
42 wina sɛ, luki limoti aka lɔ a la izangiya. Malia opuni ɓi nilɔ a lanza kʉgbɛ na
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakʉpyigʉ ndɛkɛ.»

11

Yeso akauwonisilo ɓaɓiɓya kaki kalʉmba
(Mataɣɔ 6:9-13; 7:7-11)

1 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kalʉmba ka pa imoti ɓɛnɛ. Niyɔ ama kalʉmba, mʉɓiɓya kaki
ɓemoti amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tiwonisila gɔni iɓusu kalʉmba ɓɛyɔ Yuani-
Mubatizai uwonisila ndi mino ɓaɓiɓya kaki.»
2 Kʉwa wa, Yeso ʉɓikya ndi ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ mo mino kalʉmba, ɓikyogoni ɓɛ:
‹Obosu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ,
lino kakʉ a lotu.
Ɓʉngama kakʉ oduku!
3 Tipáganɔ masyɛ masi malili nimɔ okwononi na iɓusu.
4 Watipilya ɓʉnyɛ kusu,
ɓɛgɛyɔ iɓusu tʉpilyaga mino ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓatigyilyaga ɓʉnyɛ.
Wakatisonitɔgʉ kogwa ka kʉɓɔɓɔkʉ.›»

Kungoni, Kunzi amʉpátʉ

5 Yeso ʉɓikya ɓata ndi ɓaɓiɓya kaki ɓɛ: «Kika mbɛyi ni mʉtʉ ɓemoti luga kunu a na
mamaki, inda kʉ kaki na gʉndʉ kaɓikya ɓɛ: ‹Yaya, ipá mino malili,
6 kyɛ wai ɓemoti esilyiniku, nakɛgʉ gʉtʉgʉ na malili kapá mbiya wanʉ.›
7 Kika ni mamakʉ usikisyiniku kʉ ka ndaɓʉ ɓɛ: ‹Isa kedomiso! Tidulogini iɓusu na
ɓomikami, tangaga, nakakwananigʉ katʉkya kaʉpá malili.›»
8 Yeso omotiloku ɓɛ: «Ɛɛɛ a ɓɛyɔ, nakamʉɓikya ambɛ, mamakʉ otukyokuto kaʉpá
malili! Gʉtʉgʉ kotukyi kyɛ a wai-dakʉ, otukyokuto ʉpá kyɛ ika kani wakungini na
limbɛngi linda.
9 Kinili, imi nakamʉɓikya ambɛ: Kungoni, ɓamʉpátʉ. Kisoni, minisonisatʉ nolu.
Yiponi holi, ɓamuukulyatʉ mupumi.
10 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasi ninɔ akʉngaga, ɓapágatʉ. Ninɔ akisaga, inisanagatʉ nolu. Na
ninɔ ayipogo holi, ɓahukwilyagatʉ mupumi.
11 Abaki miki tino nɔ luga kunu, mikaki kakʉnga musi, akwanana kʉwa kapá nzʉka!
12 Ikanigʉ kakʉnga laki, apá kʉwa nakwaa-gbani?
13 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino ɓanyɛ, luki limoti mibagatʉ kaʉpá ɓomiki kunu makpʉmʉka
manzanza. Obonu ninɔ kʉgʉ wa lisyɛ a wanza, kinili a lingʉnʉ ɓɛ ʉtikilyatʉ ɓatʉ niɓɔ
ɓakʉngaga Limbɛngi-Lotu.»

Yeso a no ngu kakitaga Abili
(Mataɣɔ 12:22-30; Maliko 3:22-27)

14 Lisyɛ limoti, Yeso a ndi kokpumya limbɛngi la ɓʉnyɛ kʉsɔ ka alʉkʉ ɓemoti.
Limbɛngi li nilɔ a kʉwa ndi ni aitisini ɓoɓo. Niyɔ limbɛngi la ɓʉnyɛ apupa ndi ɓɛyɔ,
ɓoɓo apʉnga kanzina. Kʉwa wa, ambaza ka ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ndi wa ɓombombaya
ndi kʉgbɛ.
15 Luki limoti ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Akopkumyo mambɛngi ma ɓʉnyɛ
no ngu ka Belizebuli*, ninɔ a ngama wa mambɛngi ma ɓʉnyɛ mi nimɔ!»
16 Ɓagɔgɔ ɓa ndi kaɓɔɓɔ Yeso, ɓanaɓikya ɓɛ agyi likingyosi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ.

---

* **11:15 11:15** *Belizebuli:* Bamakagatʉ gɔni ɓɛ Abili.

17 Luki limoti, Yeso a ndɨ kaiba tamanaga kaɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨvananza la ɓʉngama
ɓumoti kapʉnga kabʉmana lugo yi, iba ɓʉngama ɓi nɨɓɔ osyini. Ɓandaɓʉ ɓoyi oɗukana
ɓayasɨ ɓɨgbatata.
18 Kika nɛkɨ nɨ Abɨlɨ akabʉmana na mombukwana-dakɨ yi, ɓʉngama kakɨ akwanana
kʉwa kaidukulogo kaamaga lɨkɨ? Kyɛ makabɨkya bɛ nokpumyaga mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ
no ngu ka Belizebuli.
19 Kika nɨ ɨmɨ nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ka Belizebuli, ɓomikunu, ɓa
kʉwa ɨɓʉ kokpumyo no ngu ka wanɨ? Kinili, iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ bi ɓɔ mika
ndɛkɛ ɓazozi.
20 Luki limoti, ɨmɨ, nakokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ no ngu ko Kunzi. Nɨyɔ
akowonisilo ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi odunuku luga kunu!
21 Ngbingo yi nɨnɔ tutungyo ikaga mino na makpʉmʉka ma lʉnga masɨ, oɓuulyogo
ndaɓʉ kakɨ ɓɨnza. Lɨngama kakɨ lasɨ ikaga ka mazɨyɔ gɔnɨ.
22 Luki limoti, tutungyo wongu kakɨtaga ɨyɨ kodoku, andʉngʉlyaga, akʉpya
makpʉmʉka ma lʉnga nɨmɔ ɨtambyago bi nomu, alʉpyaga masɨ nɨmɔ ika nɨ akupyini.
23 Mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ pa imoti na ɨmɨ, a mumuyoniso kamɨ, nɨnɔ kɛgʉ kamʉmʉla pa
imoti na ɨmɨ, a komisyo.
24 Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ kapupo mʉmbanzʉ, aga kolingyo ɓapa ka ɓɛsa ɓilelele. Akɨsa
pa ya kimumbiso, luki limoti nɨ kinigʉ. Kʉwa wa ilu aka ɓɛ: ‹Nakaɨga ka ndaɓʉ kamɨ,
kʉ nopupiku ɓi mino.›
25 Nɨyɔ ɨga ɓata, atakanya yɨkpaga ɓɨngɔ na yiɓungusya ɓɨnza.
26 Aga kʉwa kava mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ magɔgɔ maɗɨya na ɨka nɨmɔ manyɛnyɛ
kakɨtaga ɨyɨ, ɓogulyo, ɓilikisyo wa. Ɔɓɨlɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ ika kʉwa wanyɛ kakɨtaga
wa a ndɨ mino kambwa.»

Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi!

27 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛyɔ, muko ɓemoti ka ambaza apamɨkana
ɓɛ: «Ɨgyagya yidingi ka muko yi nɨnɔ wasyɛ ndɨ ka mʉma kakɨ, ulunguso!»
28 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya yɨpɛpɛ ɓi ambɛ: ‹Ɨgyagya ka nɨɓɔ
ɓʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓanagya!›»

Yeso akausikisyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko bulya likingyosi nɨlɔ ɓakʉnga ndɨ
(Mataɔ 12:38-42)

29 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino kobwo, Yeso, idukulaga ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ: «Batʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ɓa ɓanyɛ. Iɓunu, makakʉnga likingyosi no ɓou, luki
limoti makɨnigʉ ndɛkɛ ɓata likingyosi lagɔgɔ kiki nɨlɔ aka lɔ ka mugyalandʉ Yɔna.
30 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yɔna a ndɨ likingyosi ka ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ, a mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ Mika-mʉmbanzʉ ika ndɛkɛ mino likingyosi kambwa ka ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ.
31 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ngama muko yi nɨnɔ otukyoku ndɨ ɓyɨ ka gʉɗʉ wa Sɨba
kodoku kaʉkana mʉnzɨna ma yimibo ka ngama Sɔlɔmɔnɔ, amaga ndɛkɛ kambwa ka
ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ kaʉsʉngʉlya! Winoni sɛ, wanʉ, a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga
Sɔlɔmɔnɔ.»
32 Ka lɨsyɛ lɨkɔ ngbanga, ɓatʉ ɓa Nɨnawɛ ɓamanana ndɛkɛ ɓigwo kambwa ka ɓatʉ ɓa
lɨsyɛ li nɨlɨ ka mʉɗɔngɔ kaʉsʉngʉlya! Kyɛ ɓagomosyanatʉ ndɨ ɨɓʉ ɔɓɨlɨ kaɓʉ ngbingo
yi nɨnɔ ɓamʉkana ndɨ mino Yɔna. Wɨna sɛ wanʉ a na mʉtʉ mudingi kakɨtaga Yɔna!

Tala wa nzʉyɨ
(Mataɔ 5:15; 6:22-23)

33 «Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka katʉnagɨgʉ tala asʉma ikanɨ agbukumisya ɓata
na mʉmbɨ. Luki limoti, abisaga kʉgʉ iba ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓika kogulya ka ndaɓʉ ɓɨnɨ
ɓʉngbanganya.
34 Miso kakʉ nɨ tala wa nzʉyɨ kakʉ. Ngbingo yi nɨnɔ miso kakʉ kɛgʉ mino no koloɓu,
nzʉyɨ kakʉ yasɨ a ka ɓʉngbanganya. Luki limoti, kika no koloɓu, nzʉyɨ kakʉ yasɨ a gɔnɨ
ko biti.
35 Ɛɛɛ, wɨmɨnya sɛ! Ɓʉngbanganya kakʉ kikonitɔgʉ ɓimbusu-mbusu abɛ biti.
36 Nzʉyɨ kakʉ yasɨ kika ɓɨngbanganya, nɨ kɛgʉ na ɓumbusu-mbusu, ika yasɨ ka
ɓʉngbanganya, mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala kuzigo na ɓʉngbanganya kakɨ.»

Yeso akauyoyo Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Mataɔ 23:1-36; Malikɔ 12:38-40)

37 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ, Mufalisayɔ ɓemoti amaka ndɨ kalyalya kʉ kakɨ.
Ogulya ndɨ, iko, apʉnga kalyalya.

38 Nɨyɔ Mufalisayɔ nɔ amɨna Yeso kalyalya nɨ kisukusiguʉ maɓɔkuʉ,† lɨkpuʉmuʉka ambanga.
39 Mombukwono-dosu aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓunu Ɓafalisayɔ, masuʉkuʉsa kɔpɔ na sanɨ asɨ kunzi aka. Luki limoti, kuʉsɔ kunu mikaga ɓutumo no kuɓakuʉ na ɗɨya ɓɨɗɛ!
40 Makibiguʉ luki! Makasɨma ɓɛ Kunzi nɨnɔ agya makpuʉmuʉka ma kunzi kibiguʉ gɔnɨ nɨmɔ ma kuʉsɔ?
41 Hupóni ɓatuʉ ɓayangya nɨmɔ ma na imu, iba masɨ iki kuʉwa ɓɨngɔ ko bulya kunu.
42 Kumbu kunu iɓunu Ɓafalisayɔ! A ɓɛyɔ, mapága Kunzi zaka wa makpuʉmuʉka masɨ, luki limoti makaɓuʉsala kaiko ɓingbingbili na ɓambanzuʉ na kapa Kunzi. Makwanano ɓi kagya ɓɛyɔ, nɨ makosiguʉ magɔgɔ.
43 Kumbu kunu Ɓafalisayɔ! Iɓunu mapaga kaiko ka moliki ma kambwa ka ɓandaɓuʉ kunu ɓaya maluʉmba. Mapaga gɔnɨ ɓɛ ɓambanzuʉ ɓiki kamumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
44 Kumbu kunu! Ma abɛ ɓambuʉkuʉ nɨɓayɔ kimibisikonogiguʉ, ɓambanzuʉ ɓanakpakyana kuʉguʉ yɨ‡ nɨ ɓakɛguʉ kaibo.»
45 Kuʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓowonisilo ɓa muʉtuʉu aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, nɨyɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ, wakatɨtuʉmbwa na iɓusu gɔnɨ!»
46 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kumbu kunu gɔnɨ, iɓunu ɓowonisilo ɓa muʉtuʉu! Mubinikisaga ɓambanzuʉ mokumbogi mutititi kabɨnika, nɨmɔ iɓunu makaviliguʉ guʉtuguʉ na kpɛngbɛ aka kaubinikiso.
47 Kumbu kunu! Makopika ɓambuʉkuʉ ka ɓogyalanduʉ ko Kunzi nɨɓɔ ɓotitonu ɓulumwisaga ndɨ.
48 Kuʉwa ɓɛgɛyɔ makowonisila ɓɛ maɓɨnɨkyanatuʉ ndɨ gɔnɨ iɓunu lɨkpuʉmuʉka nɨlɔ ɓotitonu ɓagya ndɨ lɔ. Ɨɓuʉ ɓulumwisaga ndɨ ɓogyalanduʉ, iɓunu makopika kuʉwa ɓambuʉkuʉ kaɓuʉ!
49 Kinili Kunzi aɓɨkya ndɨ ka yimibo kakɨ ɓɛ: ‹Nuʉtɨkɨlyatuʉ ɓogyalanduʉ na ɓatuʉtuʉmbwa. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓuʉ, ɓugyogyisa ɓagɔgɔ.›
50 Katuʉkya wa aka wa ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ, ɓulumwisogoni ɓogyalanduʉ ɓudingi, na iɓunu ɓatuʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨna ɓɔ ɓamugyogyisa ndɛkɛ.
51 Ɓamwɔ mbɛyɨ ndɨ Abeli, ka mulɨɓo, ɓamwɔ ndɨ Zakalia, ka pa yangba ya Ndaɓuʉ ko Kunzi, luga wa gbɔgbɔ nɨyɔ ɓapága ndɨ mino ɓapɛpɛ na pa yotu kuʉgbɛ. Iyo, nakamuʉɓɨkya ambɛ ɓugyogyisa ndɛkɛ ɓatuʉ ɓa lɨsyɛ li nɨlɨ ko bulya makpuʉmuʉka nɨmɔ masɨ.
52 Kumbu kunu ɓowonisilo ɓa muʉtuʉu! Mudulyogoni ɓɛngɛnɨ pisi ya kiba lɨkpuʉmuʉka ko Kunzi ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ. Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makɛguʉ iɓunu kogulyo, manuʉkpɨngba gɔnɨ nɨɓɔ ɓakapa kogulyo.»
53 Nɨyɔ Yeso opupa ka ndaɓuʉ yi nɨyɔ, ɓowonisilo ɓa muʉtuʉu na Ɓafalisayɔ ɓanyɔ ndɨ zigo. Ɓapuʉnga ndɨ kakpɨma ɓuwobi-ɓuwobi ka ɓopisi ɓaya makpuʉmuʉka dididi.
54 Ka lɨnguʉnuʉ, ɓa ndɨ kalɨkaga ɓɛkyɛ akwanana ndɨ kasakaga ka muʉnzɨna kakɨ.

12

Takikonitɔguʉ ɓatuʉ ɓa kuʉɓɔɓɔkuʉ
(Mataɣɔ 10:26-27)

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambaza ɓakpuʉkpuʉ kuʉgbɛ ka ɓambanzuʉ ɓamuʉmuʉkana ndɨ ka kpɔlɔ ka Yeso, ɓotoni ɓɨkpwɔ, ɓanaɗɨtana maguʉ ɓɨnvɨnvɨnvɨ. Yeso apuʉnga mbɛyɨ kauʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ aka ɓɛ: «Wiminyonito na kuʉɓɔɓɔkuʉ ka Ɓafalisayɔ nɨkwɔ a abɛ sɨbuʉkuʉsɔ nɨsɔ ofulisaga mukati.
2 Masɨ nɨmɔ a makɨsuʉma inisanatuʉ ka ɓuʉngbanganya, na nɨmɔ a ko dikiɗɨ, imibisikosatuʉ ndɛkɛ.
3 Kinili masɨ nɨmɔ makaɓɨkya ko biti, ɓambanzuʉ ɓuʉkana ndɛkɛ ka ɓuʉngbanganya. Masɨ nɨmɔ makaɓɨkya na ɓepisi-pisi nɨ midulogini ka ndaɓuʉ, ɓakuʉwa ndɛkɛ ka ɓakugbondo.»

Muɓongoni Kunzi aka yɨkaka
(Mataɣɔ 10:28-31)

4 «Nakamuʉɓɨkya iɓunu ɓawai ambɛ: makuɓongonitɔguʉ ɓatuʉ nɨɓɔ ɓamwɔgɔ nzuʉyɨ, luki limoti, nɨ kumbuso yi, ɓakakwananiguʉ kagya luki lagɔgɔ kuʉguʉ yi.

---

† **11:38 11:38** Ɓambɔkuʉ-mbɔkuʉ ka Ɓayuda ɓandɛli ɓinaga ndɨ ɓɛ a na ɨzangɨya yidingi kayisuʉkuʉsa maɓɔkuʉ kambwa muʉlyalya. Malikɔ 7:3-4. Luki limoti, Yeso amuʉyatuʉ ndɨ ɨyɨ (Mataɣɔ 15:2) na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakagyagiguʉ ndɨ ɨɓuʉ ɓɛgɛyɔ (Mataɣɔ 15:20; Malikɔ 7:2-5). ‡ **11:44 11:44** Kaɓyɛnɛnɛ na muʉtuʉu ka Ɓayuda, kakpakyana kuʉguʉ wa mbuʉkuʉ, apága ndɨ ɓunyɛ kambwa ko Kunzi. **11:51 11:51** Wanda ka Muʉpunganagɨ 4:8.

5 Luki limoti, nakamʉɓiɨkya ambɛ wanɨ nɔ mokwononi kaɓanga: muɓongoni Kunzi niɨnɔ, kumbusa wa kukwakʉ, a no ngu kamʉɗiɨkiɨta ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Iyo, nakamʉɓiɨkya ambɛ ɨyɨ nɔ mokwononi kaɓanga yi!
6 Ɓakʉgabagiɨgʉ mbɛyɨ ɓakyɔkyɔɗɔ kuɓukumuti ka ɓambuma ɓaɓa? Luki limoti, Kunzi kaɓʉsaliɨgʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kaɓʉ.
7 Gʉtʉgʉ tukatʉ ta ɓamʉ kunu aka tasɨ, atɨtanga. Makoɓongonitɔgʉ nɛkɨ! iɓunu ma na ɨzangɨya kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓakyɔkyɔɗɔ ɓudingi.»

Liɨmbɛngɨ-Lotu akauwonisilo ɓaɓɨɓya ɓɛyɔ okwononi mino kanziɨna
(Matayɔ 10:32-33; 12:32; 10:19-20)
8 «Nakamʉɓiɨkya ɓata ambɛ: mʉtʉ wasɨ niɨnɔ ɛɓiɨnikyana ko misa ka ɓambanzʉ, Mika-mʉmbanzʉ aɓiɨnikyana ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ ko misa ka ɓamalaika ko Kunzi,
9 luki limoti mʉtʉ wasɨ niɨnɔ ɛmanganya ko misa ka ɓambanzʉ, Mika-mʉmbanzʉ amanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ ko misa ka ɓamalaika ko Kunzi.
10 Mʉtʉ wasɨ niɨnɔ akanziɨna yanyɛnyɛ ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ, inisatʉ na mʉpɨlya. Luki limoti niɨnɔ atʉmbwa Liɨmbɛngɨ-Lotu, kinisigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya.
11 Ngbingo yi niɨnɔ ɓinda ɓanʉ mino na iɓunu ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, ka ɓangama na ɓatʉ ɓakpʉkpʉ, makomomonitɔgʉ kakɨsa ɓɛyɔ mosomboku mino ikanɨ ɓɛyɔ moɓikyoku mino.
12 A ɓɛyɔ, Liɨmbɛngɨ-Lotu amuwonisilatʉ niɨlɔ moɓikyoku ko ngbingo yi niɨnɔ aka nɔ.»

Lizuni ka mʉtʉ wa mukumbo mudingi niɨnɔ kɛgʉ na yimibo
13 Kʉwa wa mʉtʉ ɓemoti ka ambaza aɓiɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo,* ɨɓiɨkyiɨlyanɔ ɓaka mika mama ambɛ tagbananɨ na ɨyɨ mukumbo niɨmɔ baba atɨsiɨlya ndɨ.»
14 Luki limoti Yeso asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, wanɨ nɔ ebisi zozi kunu ikanɨ mʉtʉ mʉgbananaga liɨngama kunu na mamakʉ?»
15 Kumbuso yi ʉɓiɨkya ɓɛ: «Wiminyonito na mʉsasa ma mukumbo, kyɛ ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ kɛgʉ ko bulya ɓudingi ɓa mukumbo kakɨ, gʉtʉgʉ nɨ a na liɨngama lidingi aka.»
16 Kumbuso yi, Yeso atwa kʉwa lizuni li nɨlɨ: «Mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti a ndɨ na ɓotiko niɨɓayɔ apá ndɨ masɔlɔ makpʉ.
17 Apʉnga ndɨ katamanaga, animuusa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakɛgʉ na pa niɨyɔ nobisa mino masɔlɔ kamɨ.›
18 Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Okwononi napanzɨ ɓabasa ɓaya masɔlɔ kamɨ, nopika niɨɓayɔ ɓayakpʉkpʉ kʉgbɛ, kʉsɔ yi nobiso ɓanʉ mino masɔlɔ na mukumbo kamɨ masɨ.
19 Kumbuso yi, naɓiɨkya kʉwa liɨmbɛngɨ kamɨ ɓɛ: Na kʉwa na mukumbo mudingi ka ɓyanga ɓakpʉ, noyukumatʉ kʉwa mbɛyɨ, nika kʉwa asɨ kalyalya aka, komwo na kazananɨlya ɔɓɨlɨ.›
20 Luki limoti Kunzi aɓiɨkya ɓɛ: ‹Ɨwɛ ngingi mʉna! Wakokwo no biti yi niɨyɨna aka yɨ. Wasɨlya kʉwa wanɨ mukumbo mi niɨmana wapɨmbya ɓiɨkyɔkyɔkyɔ mana?›»
21 Yeso omotiloku ɓɛ: «A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ka niɨɓɔ ɓiɨmʉmʉlyaga mukumbo, luki limoti kanɨ ɓakɛgʉ nomu kʉ ko Kunzi.»

Kunzi apága masɨ niɨmɔ okwononi ka ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 6:25-34)
22 Kumbuso yi Yeso ʉɓiɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Kinili nakamʉɓiɨkya ambɛ: Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ko bulya ɔɓɨlɨ kunu, iki ko bulya malɨlɨ, iki ko bulya nzʉyɨ kunu ikanɨ ko luki la kimokisyo.
23 A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga malɨlɨ, nzʉyɨ a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga ɓotu.
24 Huminoni mbɛyɨ ɓombu! Ɓakakʉnagiɨgʉ, ɓakobuulyogiɨgʉ, ɓakɛgʉ na pa niɨyɔ ɓobisaga mino masɔlɔ, luki limoti Kunzi ulyolisagatʉ! Wɨna sɛ, iɓunu ma na ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓombu!
25 Wanɨ nɔ akwanana luga kunu, pisi kaigbomisa mʉ, kosisilo mino masyɛ ma ɔɓɨlɨ kakɨ?
26 Kika nɛkɨ ɓɛ makakwananɨgʉ kagya luki lɨkɛɗɛ abɛ niɨlɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ makaigbomisa ɓamʉ ka makpʉmʉka magɔgɔ?
27 Wondoni mbɛyɨ maʉwa mo tutu ɓizumuuu, winoni ɓɛyɔ aɓakaga mino: kagyagɨgʉ ligubo, kakʉɓagɨgʉ ɓotu. Luki limoti, nakamʉɓiɨkya ambɛ, gʉtʉgʉ ngama Sɔlɔmɔnɔ aka ka liɨngama kakɨ lasɨ, kimokisyagʉ ndɨ kutuko kwanza gʉtʉgʉ kumoti aka abɛ liɨwa limoti luga wa niɨma.

---

* **12:13 12:13** Muwonisilo: Ɓamakagatʉ gɔni Yeso ɓɛyɔ, ikanɨ Labi, Labuni ka Libelenia (Yuani 20:16).

28 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi akomokisyogo mapakʉ mo tutu nɨmɔ a na lɨsyɛ li nɨlɨ wa, na
ɓʉgala ɓaɗɨkɨta ko ɓuku, ko bulya ɨkɨ yɔ kakwananɨgʉ mino kamumokisyogo iɓunu
ɓɨkpɛ? Eeeze, sɛ kʉwa iɓunu ɓana ma na baya yɨkɛɗɛ aaa!
29 Sɛ kʉwa iɓunu, makomomonitɔgʉ kakɨsa ɓɛ talya ɨkɨ, ikanɨ ɓɛ tomwo ɨkɨ.
Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka nɨlɔ.
30 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓɔ ɓikaga kaamama kakɨsa masɨ mi nɨmɔ.
Luki limoti, Obonu ibagatʉ ɓɛ ma na mʉsasa ma makpʉmʉka mi nɨmɔ.
31 Luki limoti kisoni mbɛyɨ Ɓʉngama ko Kunzi, kumbuso yi amʉpá kʉwa gɔnɨ magɔgɔ
kʉgʉ yi.
32 Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ambaza mʉkɛɗɛ aaa! Baba ɨna ndɨ ɓɨnza kamʉpá
Ɓʉngama kakɨ!
33 Goboni mukumbo kunu, mʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi. Ika abɛ makɨgyɨlya
iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ligi yɨsʉma ɓuyi nɨyɔ ɓuyi koɓungigʉ mino. Bisoni
lɨngama kunu kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ mino. Mʉtʉ wo kuɓakʉ kakpʉɗɨgʉ,
mʉkɛkɛɗʉ kalyɨgʉ ɓɛgɛyɔ.
34 A ɓɛyɔ, pa yi nɨyɔ mukumbo kakʉ o mino, lɨmbɛngɨ kakʉ ika kʉ gɔ kʉ.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaɓʉnda Mika-mʉmbanzʉ

35 «Wikoni ɓakɨtʉlya kagya ligubo, mikondini ɗʉkʉfɨtɔ ɓingbufu, ɓatala kunu ɓʉtʉna
ɓingbiii!
36 Wikoni abɛ ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓikaga kaɓʉnda mombukwana-daɓʉ nɨ anigoku ko
dumo. Ngbingo yi nɨnɔ osiloku mino, koyipa holi ɓahukulya mupumi ɓɨgala-gala.
37 Magyagya ka ɓagya-ligubo nɨɓɔ, kika nɨ mombukwana-daɓʉ iginiku, ʉtakanya
ɓuɓisi! A lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, imokisya kutuko kwa ligubo, ulikiso ɓagya-
ligubo kakɨ ka mɨza, ʉlʉpyaga malɨlɨ.
38 Kagyɨgʉ luki kika nɨ iginiku na gʉndʉ gʉtʉgʉ ko mboluga aka, ʉtakanya ɓuɓisi,
ɓika na magyagya!
39 Wiboni gɔnɨ ɓɨnza ɓɛ mombukwana ndaɓʉ kibogigʉ ngbingo yi nɨnɔ mʉtʉ wo
kuɓakʉ odogoku mino. Kibaga ndɨ, iba kasagɨgʉ mʉtʉ wo kuɓakʉ kogulya kʉ kakɨ.
40 Wikoni nɛkɨ ɓakɨtʉlya, kyɛ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ
makikigʉ mino na mʉtamanagɨ.»

Ɓaɓɨɓya ɓokwononi kaiko abɛ ɓagya-ligubo ɓanza na ɓa kimibo
(Mataɣɔ 24:45-51)

41 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, lizuni li nɨlɨna
wakaɓɨkya lɨ a ko bulya kusu aka ikanɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ?»
42 Mombukwono-dosu asikisya ndɨ ɓɛ: «Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉgya-ligubo walɨngʉnʉ
na wakimibo? A nɨnɔ mombukwana-dakɨ asɨlya ligubo lɨlʉpyaga malɨlɨ ka ɓagya-ligubo
ɓagɔgɔ ko ngbingo yi nɨnɔ okwononi mino.
43 Ɨgyagya ka mʉgya-ligubo nɨnɔ mombukwana-dakɨ kigoku, atakanya iɗukufini
ɓiguɓu kagya ligubo li nɨlɔ.
44 Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya, a lɨngʉnʉ: mombukwana-dakɨ abisa ngama kaanda
mukumbo kakɨ masɨ.
45 Luki limoti, kika nɨ mʉgya-ligubo nɔ oɓɨkyini ɓɛ: ‹Mombukwana-damɨ kɛgʉ kaigoku
mbɨya wanʉ!› apʉnga kaʉbʉma ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi, kalyalya,
komwo na kadamʉwa,
46 kʉwa wa mombukwana-dakɨ yi nɨnɔ igoku ɓanʉ ka lɨsyɛ na ko ngbingo yi nɨnɔ
kikigʉ mino kaibo, akpumyo,† agyogyisa mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ugyogyisa ndɛkɛ mino
ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓungbingbili.
47 Mʉgya-ligubo nɨnɔ ibaga nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, nɨ kɛgʉ wakɨtʉlya kagya
ɓɛyɔ, alya pimbo yidingi kʉgbɛ.
48 Luki limoti, nɨnɔ kibogigʉ nɨlɔ mombukwana-damɨ apaga, anagya makpʉmʉka
nɨmɔ okwononi ɓɛ ɓagyogyisi mino, alya pimbo yɨkɛɗɛ. Nɨnɔ ɓapá mudingi, ɓakʉnga
ndɛkɛ kaigiso mudingi gɔnɨ. Kasɨlya mʉmbanzʉ kaanda makpʉmʉka mudingi, akʉnga
kʉwa ndɛkɛ ɓata mudingi kakɨtaga.»

Ɓambanzʉ ɓakaɨgbananaga ko bulya mʉtɨwɨ ka Yeso
(Mataɣɔ 10:34-36)

49 Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Nodoku ndɨ kaɗɨkɨta ɓuku ka ɔɓɨlɨ, no ɓi kapa kʉgbɛ ambɛ
ogbundikoninɔ gʉtʉgʉ ɓi!

† **12:46 12:46** Takwanana gɔnɨ koyikasa ɓɛ: Agyogyiso ɓanʉ mʉgya-ligubo yitʉla kʉgbɛ.

50 Na na iɓatiso nɨyɔ okwononi ɓɛ nogwi. Lɨmbɛngɨ kamɨ a kʉgʉ ɓɨɗa kadwɛ kʉ kwa
kʉ igyonoso mino!
51 Makasɨma ɓɛ nodoku ndɨ kapá mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ? Nakamʉɓɨkya ambɛ: kɛgʉ ɓɛyɔ,
luki limoti ɓambanzʉ ɓɨgbananagatʉ ko bulya kamɨ.
52 Katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, lɨvananza limoti la ɓambanzʉ kuɓukumuti
ɨgbananagatʉ ɓanʉ ko bulya mʉtɨwɨ kamɨ, ɓasaa ɓuyikonilya ɓaɓa na ɓaɓa ɓuyikonilya
ɓasaa.
53 Abakɨ miki ɓɨgbanana ndɛkɛ no mikakɨ, miki ɓɨgbanana na abakɨ. Amakɨ miki
ɓɨgbanana no mikakɨ mʉsɨka yi, miki nɨnɔ mʉsɨka yi nɔ ɓɨgbanana na amakɨ, tɨtakɨ
miki ɓɨgbanana na muzyakɨ, muzyozyo ɓɨgbanana na tɨtakɨ.»

Wiboni nɨlɔ akakɨtaga mbɨya wanʉ
(Matayɔ 16:2-3)

54 Yeso aɓɨkya ɓata ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ mɨnaga mino
ɓɛkʉɓa ɓayo mbwayɨ miso ka dumbe, maɓɨkyaga ɓɨgala-gala ɓɛ: ‹Mbwayɨ alʉkatʉ›,
igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ.
55 Ngbingo yi nɨnɔ mɨnaga mino muvivi anovivo katʉkya miso ka zebu, maɓɨkyaga
ɓɛ: ‹ɓʉzʉ ikatʉ kʉgbɛ›, igyonosa ɓɛyɔ aka yɔ.
56 Iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓana! Ma ɓakɨtʉlya kaiba isi ya makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ
nɨmɔ akainisoniso kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ na kʉgʉ wa lɨsyɛ, luki limoti ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ
mino kaiba isi ya makpʉmʉka nɨmɔ akaigyonosa mbɨya wanʉ?»

Okwononi kaʉkanana na mumuyoniso kakʉ
(Matayɔ 5:25-26)

57 «Ko bulya ɨkɨ yɔ makakɔgɨgʉ iɓunu ɓamombukwana-donu lɨkpʉmʉka kunu na
ɓungbingbili ko pisi ya yɨgya kunu?
58 Makika kaɨnda kambwa ka ɓazozi na mumuyoniso kakʉ, gya ngu kaʉkanana na
ɨyɨ nɨ ma mbɛyɨ ko pisi aka. Wakagya ɓɛyɔ, iba waukogini mumuyoniso kakʉ ɓɛ
kudwisonitɔgʉ kambwa ka zozi, zozi ukitisaga ka maɓɔkʉ ka polisi, polisi ugwi.
59 Nakaʉɓɨkya bɛyɔ ambɛ ɓakugwi, wakopupikugʉ kʉ ɓɛyɔ kanɨ wakanokolyigʉ ɓuyi
ɓasɨ nɨɓɔ ika nɨ ɓukuni.»

13

Kayikoso ɔɓɨlɨ kunu ikanɨ kolumwogo

1 Ko ngbingo yi ndɨ nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katʉmbʉlyaga Yeso,
ɓɛyɔ Pilatʉ ulumwisaga ndɨ mino Ɓagalilaya ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kapá Kunzi
ɓapɛpɛ. Na ɓangʉ kaɓʉ amatɨkana ndɨ na nɨyɔ ka ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉpá ka
apɛpɛ.
2 Yeso umigisya ɓɛ: «Makasɨma ɓɛ ɓulumwisaga ndɨ Ɓagalilaya ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓa ndɨ
ɓatʉ ɓanyɛ kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓagɔgɔ ɓasɨ?
3 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ molumwaga
ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ.
4 Ikanɨ makasɨma ɓɛ ɓambanzʉ tɛkɛɓɛ na ɓʉgɨna ɓi nɨɓɔ mʉnala ma Siloamu
ʉgbɨgbɨla ndɨ, ulumwisogo, ɓɔ ɓa ndɨ ɓagya-manyɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma?
5 Haaa, luki limoti nakamʉɓɨkya ambɛ makoyikosi yɨgya kunu, iɓunu ɓasɨ molumwaga
ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ gɔnɨ.»

Yeso akatwa lizuni la ɓʉgɔ nɨɓɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ

6 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ lizuni li nɨlɨ: «Mʉmbanzʉ ɓemoti a ndɨ na ɓʉgɔ nɨɓɔ
akʉna ndɨ ko tiko kakɨ. Odogoku ndɨ kaanda bumo yi, luki limoti nɨ kinigʉ.
7 Aɓɨkya kʉwa zamʉ wo tiko ɓɛ: ‹Wɨna mbɛyɨ! A kʉwa ɓyanga ɓɨsaa wa nodogoku
mino kaanda magɔ kusili wa ɓʉgɔ ɓi nɨɓa nɨ nakɛgʉ katakanya yi. Gbɨta! Ko bulya ɨkɨ
yɔ o mino kohuma pa payaya?›
8 Luki limoti zamʉ nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, wasa mbɛyɨ ɓata ka
syangasʉ si nɨsɨ. Nakpɔ mbɛyɨ ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓi, noɗuka na lɨtɔmbʉ la dɔɓɔ.
9 Takagya ɓɛyɔ, akwananatʉ yagɔgɔ kaɓʉkʉta ka syangasʉ sa kumbuso! Koɓukuti sɛ
kʉwa, wogbɨtisiso!›»

Yeso ahukusini muko ɓemoti ka Lɨsyɛ la kimumbiso

10 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso a ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka ndaɓʉ imoti ya malʉmba ka
Ɓayuda.
11 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na muko ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no koloɓu kʉsɔ wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na
ɓʉgɨna. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ limoti a ndɨ nɨ andungulyogini, aɗukufo mʉgɔngʉ ɓɨguɓu
nɨ kɛgʉ wa akwanana ndɨ mino gʉtʉgʉ kananɨkana aka.

12 Niyɔ Yeso amina ɓɛyɔ, amaka, aɓikya ɓɛ: «Yɛ ma, koloɓu kaku osyini.»
13 Abisilya ndi maɓɔku, wa aka wa ananikana, apunga ndi kabibiso Kunzi.
14 Luki limoti, niyɔ ngama wa ndaɓu ya malumba yi niyɔ ina ɓɛ Yeso ahukusini mumbanzu ka Lisyɛ la kimumbiso, limbɛngi akandikanaga ndi ɓisulu-sulu. Iyi aka na ambaza ka ɓambanzu ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓumumukana wa ɓɛ: «Masyɛ ma ligubo a maɗiya, dogoniku kayihukuso ka masyɛ mi nimɔ aka mɔ ni kɛgu ka Lisyɛ la kimumbiso!»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu amigisya ɓɛ: «Ma ɓatu ɓa kuɓɔɓɔku! Ka Lisyɛ la kimumbiso, mumbanzu yikaka-yikaka luga kunu kakulagigu ngɔmbɛ ikani punda kaki ka pa ilyalya, atundulo komwa liɓo?
16 Na muko yi nimu, miko mika Abalahamu ninɔ abili akandaga ndi ka ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓugina, kokwononigu ɓi ɓɛ ɓakulagi ka ligbito kaki ka Lisyɛ la kimumbiso?»
17 Ngbingo yi ninɔ Yeso a ndi mino kauɓikya ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kaki ɓasi ɓimukana ndi suni. Luki limoti ambaza wasi ka ɓambanzu ogwa ndi magyagya kaina makpumuka mumbanga-mbanga masi nimɔ a ndi kagya mɔ.

Ɓokingyasa Ɓungama ko Kunzi na iki?
(Mataɔ 13:31-32; Maliko 4:30-32)

18 Kumbuso yi Yeso aɓikya ɓɛ: «Ɓungama ko Kunzi a muɗɔngɔni na iki? Nokingyasa piyɛ na iki?
19 A abɛ libumo likɛɗɛ nilɔ mutu ɓemoti ava ndi, akuna ko tiko kaki. Niyɔ aɓaka, iita kuwa ndi sibukusɔ sidingi, ɓombu ɓodoku kopika ɓandaɓu kaɓu kugu wa tabi yi.»
20 Yeso aɓikya ɓata ɓɛ: «Nokingyasa Ɓungama ko Kunzi na iki?
21 A muɗɔngɔni abɛ sibukusɔ nisɔ ofulisaga mukati. Muka ɓemoti ava ndi, opula na fufu wakpu kadwɛ kukwaku fufu ofula ndi mino wasi ɓidai-dai!»

Wani nɔ ogulya ka Ɓungama ko Kunzi?
(Mataɔ 7:13-14, 21-23)

22 Kumbuso yi, Yeso inda ndi misa ka Yelusalɛma, anolingyo ɓaguɗu no giyo dididi, anapá mutuu.
23 Mutu ɓemoti amuusa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɓambanzu ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓinisonisa ndɛkɛ na muhukuso?»
Yeso usikisya ɓɛ:
24 «Gyoni ngu yasi kogulya ka mupumi makpwɔ. A ɓɛyɔ, nakamuɓikya ambɛ, ɓambanzu ɓudingi ɓakingila ndɛkɛ kogulya mino, luki limoti ɓakakwananigu.
25 Ngbingo yi ninɔ mombukwana ndaɓu amaga ndɛkɛ mino, adulaga mupumi, iɓunu, mika ndɛkɛ kunzi, mapunga koyipa holi manaɓikya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, tihukulyanɔ ɓaka mupumi.› Iyi amusikisya ndɛkɛ ɓɛ: ‹Nakibigu ku mapunya mino!›
26 Iɓunu aka ndɛkɛ ɓɛ: ‹Talyalyaga ndi, tanomwo pa imoti na iɓunu, iwɛ gɔni nɔ watipága ndi mutiwi ka ɓapa yangba ɓaya ɓaguɗu kusu.›
27 Luki limoti, igilya ndɛkɛ ɓata kamuɓikya ɓɛ: ‹Nakibigu ku mapunya mino. Tukyoni ɓuwobi na imi, iɓunu ɓasi ma ɓagya-manyɛ!›
28 Ku ɓɛyɔ, ɓagamana ndɛkɛ na kailya manzu wa mamina ndɛkɛ mino Abalahamu, Isaka, Yakɔbɔ na ɓogyalandu ɓasi niɓɔ ka Ɓungama ko Kunzi, luki limoti ɓamumbimba ndɛkɛ iɓunu kunzi!
29 Ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti ɓodogoku ndɛkɛ katukya ka ingɛngɛ na ka dumbe, ka ziɓɔ na zebu, ɓika ndɛkɛ ɓakikogo kalyalya ka ɓungama ko Kunzi.
30 A ɓɛyɔ, niɓɔ ɓa kumbuso, ɓika ndɛkɛ kambwa, na niɓɔ ɓa kambwa ɓika kuwa ndɛkɛ kumbuso.»

Ɓatu ɓa Yelusalɛma ɓakɛgu kamukana Yeso
(Mataɔ 23:37-39)

31 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndi Yeso, ɓaɓikya ɓɛ: «Tukya wanu, waga ka pa yagɔgɔ, kyɛ ngama Ɛlɔdi Atipasi akapa kaumwisiso.»
32 Yeso umigisya ɓɛ: «Windoni kaɓikya nziyɔ ninɔ amɓɛ: ‹Na lisyɛ li nilina nakokpumyo mambɛngi ma ɓunyɛ, kohukuso ɓokoloɓu, na ɓugala nagya muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ. Kumbusa wa masyɛ mi nimɔ, nama ligubo kami.›
33 Luki limoti, uɓikya ɓɛ: okwononi ɓɛ nidukulogi na ligundu kami na lisyɛ li nili, na ɓugala, na lisyɛ nilɔ lagɔgɔ, kyɛ kokwononigu ɓɛ ɓamwi mugyalandu kunzi wa Yelusalɛma.
34 Eeeze iɓunu ɓatu ɓa Yelusalɛma, ɓatu ɓa Yelusalɛma, makahulumwisogo ɓogyalandu, manuɓuma na matamu niɓɔ Kunzi utikoku! Nganga yinga yɔ napa ndi mino kaumumula ɓatu kaku muɗɔngɔni ɓɛyɔ kɔku umumulaga mino ɓomikaki ka ɓɛpapandulu, luki limoti, iɓunu makapagu ndi!

35 Ɛɛɛ winoni sɛ, ndaɓʉ kunu otigala ngundu. Nakamʉɓɨkya ambɛ: makɛmɨnɨgʉ
ɓata kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ maɓɨkya ndɛkɛ mino ɓɛ: ‹Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ
akodoku ɓʉɓʉnga ko lina ka Mombukwono-dosu!›»

14

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ka Lɨsyɛ la kimumbiso

1 Lɨsyɛ limoti la kimumbiso, Yeso ɨnda ndɨ kʉ ka ngama ɓemoti ka Ɓafalisayɔ nɨnɔ
amaka ndɨ kalyalya kʉ kakɨ. Ɓambanzʉ ɓa ndɨ kanda Yeso ɓizumuuu.
2 Wɨna sɛ, alʉkʉ ɓemoti wo koloɓu ya ngunde a ndɨ wakamaga wa.
3 Kʉwa wa, Yeso umuuso ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Mʉtʉʉ kusu
apagatʉ ikanɨ amʉyatʉ kahukuso mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?»
4 Luki limoti ɓadakyana ndɨ ɓiwo. Kʉwa wa Yeso avɨla ndɨ alʉkʉ nɔ, ahukuso, apá
lɨgʉndʉ.
5 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓɛ: «Wanɨ nɔ luga
kunu, mikakɨ ikanɨ ngɔmbɛ kakɨ kogwa ka lɨɓyɛ, kakwananɨgʉ kanyɔ gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ
la kimumbiso aka?»
6 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉmbanga ndɨ kaigisyo.

Kunzi ʉbɨnɨkaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓisisogo

7 Yɛkɨ Yeso ɨnaga ndɨ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmakaga ka malɨlɨ ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma
kambwa aka, ʉtʉlya ndɨ lizuni li nɨlɨ:
8 «Mʉmbanzʉ kʉmaka ko dumo wo vononi, wakikonitɔgʉ ka ɓuliki ɓa kambwa. Kyɛ
yagɔgɔ ɓamokito gɔnɨ mʉtʉ wa ɨbɨba kaʉkɨtaga ɨwɛ,
9 iba mʉtʉ yi nɨnɔ amumoki iɓunu ɓasɨ ɓaɓa, kodonukuto kaʉɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉsɨlya
mbɛyɨ alʉkʉ yi nɨmʉ ɓuliki ɓi nɨɓa.› Wɨnda kʉwa kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso mutumo
no suni ɓɨɗɛ.
10 Luki limoti, ɓakʉmaka ko dumo, wɨnda kaiko ka ɓuliki ɓa kumbuso, iba ngbingo
yi nɨnɔ mombukwono dumo odoku mino, ʉɓɨkyɨ nɨ ɨyɨ ɓɛ: ‹Waiaaa, da wiki kʉnʉ
kambwa.› Wika kʉwa na ɨbɨba kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mika na ɨɓʉ kalyalya.
11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨbɨnɨkaga, Kunzi asisagatʉ. Na nɨnɔ isisogo, Kunzi
abɨnɨkagatʉ.»
12 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya mʉtʉ yi nɨnɔ amaka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ wo
mino kaʉmaka ɓambanzʉ kalyalya kʉ kakʉ na ɓʉsɔɓɨ ikanɨ gʉtʉgʉ na ɓʉgɔgɔ aka,
wakumokonitɔgʉ ɓawai-dakʉ, ɓamamakʉ, livananza kakʉ, gʉtʉgʉ ɓapɨmbanɨ kakʉ aka
nɨɓɔ ɓa mukumbo. Kyɛ ɨɓʉ ɓakwananatʉ gɔnɨ kaʉmaka ko ngbingo kaɓʉ, ika kʉwa abɛ
ɓakumigisyo masɨ nɨmɔ upí ɓi.
13 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ wo mino kalyisiso dumo, hʉmaka ɓokwino, ɓatʉ
ɓakɨgyagya, nɨɓɔ ɓa mʉdɨlɨ na nɨɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ.
14 Wakagya ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilyatʉ ɓʉɓʉnga kyɛ ɨɓʉ ɓakakwananɨgʉ kaumigisyo.
Kunzi ʉkalya ndɛkɛ gɔnɨ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓongbingbili ɓopupa ndɛkɛ mino ka
ɓambʉkʉ.»

Yeso akatwa lizuni ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉmakaga ko dumo
(Matayɔ 22:1-10)

15 Nɨyɔ ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, mʉtʉ ɓemoti luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya
pa imoti na Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Ɨgyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo nɨnɔ wa
Ɓʉngama ko Kunzi!»
16 Yeso amigisya na lizuni li nɨlɨ: «Mʉtʉ ɓemoti alyisisa ndɨ dumo mudingi, ʉmaka
ndɨ ɓambanzʉ ɓudingi.
17 Nɨyɔ ngbinga wa malɨlɨ ɨtʉlyana, atɨka mʉgya-ligubo kakɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ
ɓasɨ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ ɓɛ ɓoduku kyɛ ngbingo wa malɨlɨ itulyonini!
18 Luki limoti ɨɓʉ ɓasɨ, yɨkaka-yɨkaka ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ʉpɨlyɨ. Mʉtʉ wa mambwa
aɓɨkya mʉgya-ligubo nɔ ɓɛ aɓɨkyiku mombukwana-dakɨ ɓɛ: ‹Noluwi ɓi tiko, okwononi
ɓɛ naga mbɛyɨ kaɨnoku yi. Kikiliki, ɨpɨlyatʉ.›
19 Mʉtʉ wagɔgɔ aɓɨkya ɓɛ: ‹Nuluwi ɓi ɓangɔmbɛ tɛkɛɓɛ* ko bulya ligubo lɨkpɔ tiko,
nakaɨnda kaʉnda. Kikiliki, ɨpɨlyatʉ ɓaka.›
20 Mʉtʉ wagɔgɔ ɓata ɓɛ: ‹Navi ɓi muko mbɨya-mbɨya wanʉ, kinili nakɛgʉ ɨmɨ kaɨnda
kʉ.›
21 Mʉgya-ligubo ɨga ndɨ ka mombukwana-dakɨ, apága mongoni mi nɨmɔ masɨ. Nɨyɔ
ʉkana ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, aɓɨkya mʉgya-ligubo kakɨ nɔ ɓɛ:

* **14:19 14:19** Ɓʉkandilaga ndɨ ɓɛngbingili ka mʉ ɓaɓa-ɓaɓa. Ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino kakpakyana, ɓanoluto ɓagɨta nɨɓayɔ akpɔgɔ kʉwa ndɨ lɨtɔmbʉ.

‹Wogoni bigala ka mʉ ma sɛngi, ka ɓopisi ɓaya gʉɗʉ, idulyoku wanʉ na ɓatʉ ɓa yangya, niɓɔ ɓa kigyagya, niɓɔ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ na niɓɔ ɓa mʉdili.›
22 Ngbingo yi ninɔ mʉgya-ligubo igoku mino, aɓikya ɓɛ: ‹Ngama, nogyi mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aka yɔ weɓikyi mino, luki limoti pa atʉ aka mbɛyi ɓata.›
23 Kʉwa wa aɓikya ɓɛ: ‹Syo ka mʉ ma sɛngi na ka ɓapa ɓayagɔgɔ kʉ wakwanana mino kaʉtakanya ɓambanzʉ. Hʉɓikya ɓatʉ ɓasi niɓɔ wabangana na iɓʉ ambɛ ɓoduku, iba dumo kami otumi.›
24 Nakamʉɓikya ambɛ: ‹luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉmaka ndi kambwa, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ alyalya ndɛkɛ ko dumo kami!›»

Baɓiɓya ka Yeso ɓokwononi kaasa makpʉmʉka masi
(Mataɣɔ 10:37-38)

25 Kʉwa wa, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndi kaɓiɓya Yeso. Oyikana ndi miso kʉ kaɓʉ, ʉɓikya ɓasi ɓɛ:
26 «Mʉmbanzʉ ika mʉɓiɓya kami iba ɛpaga kʉgbɛ kakitaga abaki, amaki, mukaki, ɓomikaki, ɓamamaki, gʉtʉgʉ kakitaga ɔɓili kaki mombukwana-daki yi aka. Kogyi ɓɛyɔ, kakwananigʉ kaika mʉɓiɓya kami.
27 Mʉtʉ yi ninɔ kɛgʉ kabinika mʉsalaba kaki kɛɓiɓya, kakwananigʉ kaiko mʉɓiɓya kami.
28 Wani mbɛyi nɔ luga kunu kapa kopika mʉnala, kapʉngigʉ mbɛyi kaiko, imuusa ɓɛ ligubo li nilɔ alya ɓuyi ɓinga. Kumbuso yi, anda ikani atʉ no ɓuyi ɓudingi niɓɔ akwanana komosisyo noɓu ligubo li nilɔ.
29 Luki limoti, kakpɔ asi muɓumbe aka ni komagʉ, ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓika kaina, ɓika katiba,
30 ɓanaɓikya ɓɛ: ‹Yooo! mʉtʉ yi nimʉna aɓʉkʉlaga ndi ɓɛ akopiko, luki limoti kani komagʉ!›
31 Mʉɗɔngɔni gɔni abɛ ngama ɓemoti mudingi kapa kainda kabʉmana na ngama wagɔgɔ, apʉnga mbɛyi iko, imuusa ɓɛ: ‹Na na ɓasʉda ɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ aka, nakwananatʉ kakpumyo noɓu mumuyoniso kami ninɔ a iyi na iɓʉ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa?›
32 Kina ɓɛ kakwananigʉ kakpumyo, atikilya ɓambanzʉ ni a mbɛyi asi ɓyi aka kakʉnga ɓɛ ɓʉkanani ka maziyɔ.»
33 Kʉwa wa Yeso opipiloku ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga kunu, kakwananigʉ kaiko mʉɓiɓya kami kani kosigʉ masi nimɔ a nomu.»

Liniko la ndapulu kɛgʉ na izangiya
(Mataɣɔ 5:13; Maliko 9:50)

34 «Liniko a luki lanza. Luki limoti, liniko kandapamanaga, luki tino ɓata lɔ akwanana kondingimosogo?
35 Kikigʉ ɓata na izangiya gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka, luki limoti ɓombimbo kʉwa limbimbo. Mʉtʉ yi ninɔ a na motili ma kʉkana, ʉkaniɔ!»

15

Kɔndɔlɔ ninɔ oɓungaga ndi inisini
(Mataɣɔ 5:13; Maliko 9:50)

1 Lisyɛ limoti, ɓandɔmbɛ ɓa manzanza na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa yigya-yanyɛ ɓasi ɓakpuɗoku ndi Yeso kamʉkana.
2 Luki limoti Ɓafalisayɔ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓapʉnga ndi kainzinzinya, ɓanaɓikya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nimʉna akaʉtilya na kalyalya na ɓatʉ ɓa yigya-yanyɛ!»
3 Yeso utulyoku kʉwa ndi lizuni li nili:
4 «Mʉtʉ ɓemoti luga kunu kika na ɓakɔndɔlɔ miya, ɓemoti luga kaɓʉ oɓungogo, kakwananigʉ kaʉsa niɓɔ ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ ka isa, aga kakisa ninɔ ika ni oɓungogini ɓi kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku mino?
5 Ngbingo yi ninɔ amina mino, ogwa magyagya. Abinika ka mambiga.
6 Kumbuso yi iga kʉ kaki, ʉmaka ɓawai-daki na ɓapimbani kaki, ʉɓikya ɓɛ: ‹Doniku kogwa magyagya pa imoti na imi kyɛ naminini kɔndɔlɔ kami ninɔ oɓungaga ndi!›
7 Nakamʉɓikya ambɛ a mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, igyagya ikaga yidingi kʉgʉ wa lisyɛ wa mʉtʉ wanyɛ oyikasaga mino ɔɓili kaki kakitaga niyɔ ɓambanzʉ ɓongbingbili ɓatɛkɛɓɛ kʉɓɔmʉ na kʉɓɔmʉ niɓɔ ɓakɛgʉ na mʉsasa koyikoso ɔɓili kaɓʉ.»

Lifalanga nilɔ oɓunga ndi inisini

8 Yeso aɓikya kʉwa wa ɓɛ: «Kika ni muko ɓemoti a na ɓambuma tɛkɛɓɛ, ɓemoti yi oɓungo, kakwananigʉ katʉna tala, akpaga ndaɓʉ, akisa ɓiwɛsɛɛɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ aminoku mino?

9 Ngbingo yi nɨnɔ amɨna mino, ʉmaka ɓawai-dakɨ na ɓapɨmbanɨ kakɨ ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Da
mogwini ɨgyagya pa imoti na ɨmɨ kyɛ naminini ambuma yi nɨnɔ eɓungi ɓi!›
10 Nakamʉɓɨkya ambɛ a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ: Kunzi na ɓamalaika kakɨ ɓogwaga
magyagya mudingi ko bulya ka mʉtʉ wanyɛ ɓemoti nɨnɔ oyikasaga ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Miki nɨnɔ oɓungaga ndɨ iginiku ka abakɨ

11 Yeso idukulaga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti a ndɨ no ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa.
12 Mupipilo aɓɨkya abakɨ ɓɛ: ‹Baba, ipóku ɨmɨ mukumbo ma lisimo li la kamɨ.› Kʉwa
wa ʉgbananɨlyaga ndɨ ɓomikakɨ mukumbo.
13 Kumbuso wa masyɛ makɛɗɛ, mupipilo amʉmʉla ndɨ nɨmɔ kakɨ, aga ndɨ no ɓuyi ɓi
ka mugi mimoti ma ɓyɨ. Kʉ ɓɛyɔ, apʉta ndɨ ɓuyi kakɨ ɓasɨ, anakpakyana gbalɨ.
14 Nɨyɔ ama kapʉta ɓuyi ɓasɨ, ayʉndɨ mudingi ogulya ndɨ ka mugi mi nɨmɔ, apʉnga
ndɨ ka yangya ka makpʉmʉka masɨ.
15 Ogulya ndɨ ligubo ka mʉtʉ ɓemoti wa mugi mi nɨmɔ. Alʉkʉ yi nɨnɔ atɨka ndɨ ko
tutu kauɓuulyogo ɓangʉya kakɨ.
16 Ikagatʉ ndɨ gɔnɨ na mʉsasa kalya malɨlɨ nɨmɔ ɓangʉya ɓalyaga ndɨ mɔ, luki limoti
kɛgʉ gʉtʉgʉ ndɨ na mʉtʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana ndɨ kapá.
17 Kʉwa wa apʉnga ndɨ koyikosogo lɨmbɛngɨ. Ɨyɨ aka ɓɛ: ‹Ɓagya ligubo nɨɓɔ ka baba
ɓalyalyaga ɓɨnza, na ɓa na malɨlɨ mudingi kakɨtaga! Wɨna sɛ, na kʉwa ɨmɨ kokwa na
nza kʉnʉ!
18 Natʉkyatʉ, nɨga ka baba, naɓɨkyoku ambɛ: Ba, nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko Kunzi
na ko misa ka kʉ.
19 Nakokwononigʉ ɓata ambɛ ɨmaka ɓɛ mikakʉ. Ɨva gʉtʉgʉ kʉwa asɨ abɛ mʉgya-
ligubo kakʉ.›
20 Kʉwa wa, ava ndɨ lɨgʉndʉ kaɨga kʉ ka abakɨ.

Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ ɓyɨ aka, abakɨ amɨna, amibo, akwilya kumbu
kʉgbɛ. Aga ndɨ mbangʉ katɨlya, apututo ɓipututu. 21 Kʉwa wa miki aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Ba,
nogyoni ndɨ ɓʉnyɛ ko misa ko Kunzi na ko misa ka kʉ, nakokwononigʉ ɓata ɓɛ ɓɛmakɨ
ɓɛ mikakʉ.›
22 Luki limoti, abakɨ ʉɓɨkya ɓagya-ligubo kakɨ ɓɛ: ‹Doniku na kutuko nɨkwɔ kwanza
kʉgbɛ, mamokisya mikamɨ. Mumokyoni pɛtɛ ka kpɛngbɛ, mamokisyogo ɓɛkpakʉ.
23 Doniku na ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ, mamwɔ. Tolyolyini, togwa magyagya.
24 A ɓɛyɔ, mikamɨ nɨnɔ a ndɨ nɨ okwini, a ɓata mbɨya-mbɨya wanʉ muɓisɨ. A ndɨ nɨ
oɓungogini, inisonini ɓata!› Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ dumo.
25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, pʉta a ndɨ ɨyɨ ko tiko. Nɨyɔ a kʉwa ndɨ kaigoku, adwɛ ɓuwobi
na mʉsɛngɨ, ʉkana kʉwa ɓyɛmbɨ nɨɓɔ ogwanana ɓɔ.
26 Amaka ɓemoti ka ɓagya-ligubo, amuusa ɓɛ lɨkpʉmʉka tino lɔ a kʉnʉ?
27 Asikisya ɓɛ: ‹Mamakʉ iginiku, kinili abakʉ amwilyini ngɔmbɛ yi nɨnɔ wanvʉɗʉ-
nvʉɗʉ kyɛ mikakɨ igiku wapʉpʉ.›
28 Kʉwa wa pʉta angbʉta ndɨ, akya kogulya ka ndaɓʉ. Abakɨ opupoku ndɨ kaɨtatanaga
na ɨyɨ ɓɛ ogulyinɔ ɓaka,
29 luki limoti miki asikisya ndɨ abakɨ ɓɛ: ‹Hʉkana! Ɨmɨ nikaga kaugugubyo ka ɓyanga
ɓudingi, nakoɓunagʉ mʉtʉʉ kakʉ gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Luki limoti wakɛpágʉ ɨmɨ
mikya mɛmɨ ambɛ togwi na ɨyɨ magyagya na ɓawai-damɨ.
30 Luki limoti yɛkɨ mikakʉ nɨnɔ apʉta ndɨ ɓuyi kakʉ na ɓaɗanda igiku ɨyɨ, wamwɨlya
ɨwɛ ngɔmbɛ nɨnɔ wanvʉɗʉ-nvʉɗʉ!›
31 Abakɨ asikisya ɓɛ: ‹Mikamɨ, ɨwɛ wikaga pa imoti na ɨmɨ masyɛ masɨ. Mukumbo
kamɨ masɨ a makakʉ.
32 Luki limoti okwononi mbɛyɨ ɓi kalyisa dumo aka na kogwa magyagya, kyɛ mamakʉ
yi nɨmʉna wakamɨna mʉ, a kʉwa ndɨ nɨ okwini, luki limoti iginiku muɓisɨ. A ndɨ nɨ
oɓungogini, luki limoti inisini ɓata!›»

16

Mʉgya-ligubo wa ɓokoli

1 Yeso ʉbɨbɨlya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ bɨbʉ yi nɨyɨ: «Mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti a ndɨ na
mʉgya-ligubo nɨnɔ a ndɨ kapita wa mukumbo kakɨ. Ɓambanzʉ ɓodogoku ndɨ kaɓɨkya
ɓɛ: ‹Kapita kakʉ akapʉta mukumbo kakʉ payaya.›
2 Kʉwa wa mombukwana mukumbo amaka ndɨ mʉgya-ligubo yi nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ:
‹Nakaʉkana mongoni manyɛnyɛ kʉgbɛ kʉgʉ kakʉ na nakaɨna ambɛ a ɓɛyɔ. Ɨtangɨlya
nɛkɨ makpʉmʉka kamɨ masɨ kyɛ wakikigʉ ɓata kapita kamɨ.›

3 Kapita yi nɨnɔ imuusa ɓɛ: ‹Ngama kamɨ kɛgʉ ɓata kapa ɓɛ nikito kapita kakɨ. Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakɛgʉ no ngu yɨdɨma ɓotiko. A gɔnɨ suni ka mʉtʉ ɓɛyɔ no mino yɨ kaiko kaɨkʉkʉngya.
4 Iyaaa! nibini ɓɛyɔ nagya mino iba ngbingo yi nɨnɔ ɓekpumya ɓanʉ mino ka ligubo, ɓambanzʉ ɓɛtɨlyɨtɔ ka ɓa kʉ kaɓʉ.›
5 Kʉwa wa apʉnga ndɨ kaʉmakaga ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓoluɓu ka mombukwana-dakɨ. Amuusa ndɨ mʉtʉ wa mambwa ɓɛ: ‹Luki tino lɔ okwononi ɓɛ mumigisyo mombukwana-damɨ?›
6 Asikisya ɓɛ: ‹Ɓangbɔngbɔlɔ ɓa molingo mɨya.› Kapita aɓɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ wa ɓoluɓu nɨmʉ, wika ɓɨgala, wokpika ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.›
7 Kumbuso yi aɓɨkya wagɔgɔ ɓɛ: ‹Sɛ kʉwa ɨwɛ, wa na luɓu wa ɨnga?› Asikisya ɓɛ: ‹Ɓasaki ɓaya nganʉ mɨya.› Kapita aɓɨkya ɓɛ: ‹Balʉwa kakʉ nɨmʉ, kpiko ɓatɛkɛɓɛ ɓʉgɨna.›
8 Kʉwa wa mombukwana mukumbo abɨba ndɨ luga ka ɓatʉ ɓagɔgɔ kapita yi nɨnɔ wa ɓokoli nɔ ko bulya yimibo kakɨ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓa na ɓokoli kʉgbɛ luga kaɓʉ kaʉkɨtaga nɨɓɔ ɓa ka ɓʉngbanganya.»
9 Nakamʉɓɨkya ambɛ husingyoni ɓambanzʉ no ɓuyi kunu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Ngbingo yi nɨnɔ ɓuyi osyo mino, ɓamʉtɨlya ka mugi ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Mʉmbanzʉ kika na ɓungbingbili ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ, ika na ɓungbingbili gɔnɨ ka nɨmɔ makpʉkpʉkpʉ. Mʉmbanzʉ kika na ɓokoli ka makpʉmʉka makɛkɛkɛ, ika na ɓokɔli gɔnɨ na kʉɓɔɓɔkʉ ka nɨmɔ makpʉkpʉkpʉ.
11 Kika nɛkɨ nɨ makɛgʉ na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ma payaya nɨmɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, wanɨ nɔ amʉpá ndɛkɛ ɨzangɨya ya lɨngʉnʉ?
12 Makiki na ɓungbingbili ko bulya mukumbo ka mʉtʉ wagɔgɔ, wanɨ nɔ amʉpá nɨmɔ kunu?
13 «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana kaugugubyo ɓangama ɓaɓa. A ɓɛyɔ, amʉya ɓemoti, apa wagɔgɔ, ikanɨ ɨgʉmya ka ɓemoti, amɨna wagɔgɔ payaya. Makakwananɨgʉ kagugubyo ko ngbinga ɓemoti Kunzi no ɓuyi.»

Yeso akaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ makpʉmʉka dididi
(Mataɣɔ 11:12-13; 5:31-32; Malikɔ 10:11-12)

14 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ kaʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, ɓatɨba ndɨ Yeso ɓɨkyaaa, kyɛ ɓapagatʉ ndɨ ɨɓʉ ɓuyi.
15 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mɨgyaga ko misa ka ɓambanzʉ abɛ ɓatʉ ɓongbingbili, luki limoti Kunzi ibatʉ mambɛngɨ kunu masɨ. Kyɛ luki nɨlɔ inisaga na ɨbɨba ko misa ka ɓambanzʉ ikaga luki la payaya ko misa ko Kunzi.
16 Kadwɛ ko ngbingo ka Yuani-Mubatizaɨ, a ndɨ ngbingo wa Mʉtʉʉ ka Musa na ɓogyalandʉ. Katʉkya ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Mongoni Manza ma Ɓʉngama ko Kunzi iɓɨkyogoni ndɨ, na mʉtʉ wasɨ ɓemoti-ɓemoti akagya kɛkɛlɛ kogulya mino.
17 A yapʉpʉ lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ kolimiko, luki limoti a yapʉpʉ kʉgbɛ mikya liɓiso gʉtʉgʉ mʉkɛɗɛ aka wa Mʉtʉʉ kolimiko.
18 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ asikisaga mukakɨ, ava wagɔgɔ, ikaga abɛ kasyɛ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, na mʉtʉ nɨnɔ avaga muko nɨ mbʉnyakɨ asikisini, mʉtʉ yi nɨnɔ ogyini ɓɨlya.»

Yeso akabɨba bɨbʉ ka mʉtʉ wa mukumbo na Lazalɔ

19 «A ndɨ na mʉtʉ wa mukumbo ɓemoti nɨnɔ imokisyaga ndɨ ɓotu ɓayanzanza na ɓaya lɨgabʉ lapʉ. Masyɛ masɨ ikaga ndɨ kogwa magyagya, analyalya ɓɨnza.
20 A ndɨ gɔnɨ na mʉtʉ wa yangya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ, a ndɨ na ɓapwayɨ nzʉyɨ yasɨ. Ikaga ndɨ ɨyɨ wakanga ka kpɔlɔ wa mupumi ma ndaɓʉ ka mʉtʉ wa mukumbo yi nɨnɔ.
21 Lazalɔ ikagatʉ ndɨ na mʉsasa kalya makɔmbɔ nɨmɔ anyʉkaga ndɨ ka mɨza ka alʉkʉ nɨnɔ. Luki limoti ɓɛnva kʉwa ɓɔ ɓodogoku ndɨ kaɗyo ɓapwayɨ.
22 Lɨsyɛ limoti, mʉtʉ wa yangya nɨnɔ okwa ndɨ, ɓamalaika ɓaga ndɨ na ɨyɨ ɓuwobi na Abalahamʉ ka Paladiso. Kumbuso yi, mʉtʉ wa mukumbo okwa ndɨ gɔnɨ, ɓalumbo.
23 Ka ɓabɨlɨ kʉ a ndɨ kalya kumbu kʉgbɛ. Kʉwa wa, ɨkwɛ kʉgʉ, amɨna Abalahamʉ ɓyɨ, sɛ kʉwa Lazalɔ ka kpɔlɔ kakɨ.
24 Apamɨkana ɓɛ: ‹Baba Abalahamʉ, ɨmɨnɨlyanɔ ɓaka kumbu, mʉtɨkanɔ ɓaka Lazalɔ kalubo kpɛngbɛ ko liɓo, edudulisi lɨsasʉ, kyɛ nakaigyogyisa kʉgbɛ ko ɓuku ɓi niɓa.›
25 Luki limoti, Abalahamʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Mikamɨ, tamana mbɛyɨ ambɛ winisana ndɨ na lɨngama lidingi ka ɔɓɨlɨ kakʉ nɨ Lazalɔ a sɛ ndɨ ɨyɨ kalya kumbu yidingi. Mbɨya wanʉ, a kʉwa ɨyɨ kogwa magyagya kʉnʉ, wa kʉwa ɨwɛ kaigyogyiso.

26 Na gɔni, liɓyɛ lodu a luga kusu na iɓunu. Kɯwa wa gɔ wa, niɓɔ ɓika kapa katɯkya
kɯnɯ kaɨnda kɯ mo mino kɯ ɓakakwananiɡɯ. Na niɓɔ ɓika kapa katɯkya kɯ kodoku
kɯnɯ, ɓakakwananiɡɯ kazaba ɓɛɡɛyɔ.›
27 Mɯtɯ wa mukumbo aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Kikiliki baba, ɨtɨkɨlyanɔ ɓaka Lazalɔ kɯ ka
lɨvananza kamɨ,
28 kyɛ na na ɓomika mama kuɓukumuti. Ɨndɨ kaɯɓɨkya kambwa aka iba
ɓakodonikutɔɡɯ ɓata iɓɯ kɯnɯ ka pa ya kiɡyoɡyiso yi nɨyɨ.›
29 Luki limoti, Abalahamɯ amiɡisya ɓɛ: ‹Ɓamamakɯ ɓa no moɓiso ma mɯtɯɯ ka Musa
na ɓoɡyalandɯ, ɓɯmɯkanɨ asɨ iɓɯ aka!›
30 Mɯtɯ wa mukumbo nɔ aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Baba Abalahamɯ, kɛɡɯ nɨlɔ okwononi nɨlɔ
aka lɔ. Luki limoti, kika nɨ mɯmbanzɯ opupiniku ka ɓabɨlɨ ɨnda kɯ ɓo mino, ɓoyikosatɯ
ɔɓɨlɨ kaɓɯ.›
31 Luki limoti, Abalahamɯ aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓakopo kahɯkana mɯtɯɯ ka Musa na
kahɯmɯkana ɓoɡyalandɯ, ɓakabaɨlyiɡɯ kika ɡɯtɯɡɯ nɨ mɯmbanzɯ opupiniku ka ɓabɨlɨ
aka.›»

17

Kaugwisiso na kaɯpɨlya ɓɛngɛnɨ
(Mataɣɔ 18:6-7, 21-22; Malikɔ 9:42)

1 Yeso ɯɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ɓopisi ɓayɨɡya ɓɯnyɛ kɛɡɯ na nyɨka, luki limoti
kumbu ka mɯtɯ yi nɨnɔ ulutaga ɓɛngɛnɨ kagya ɓɯnyɛ!
2 Akwanano ɓi ɓɛ ɓakpɨkɨlɨ lɨtalɯ lakpɯ ko singasɯ, ɓaɗɨkɨta ko liɓo lidingi, iba
kulutonito ɓatɯ ɓa baya yɨkɛɗɛ katɯkya ko pisi ya ɓungbingbili.
3 Wiminyonito ɓɨnza:
Kika nɨ mamakɯ ugyilyini ɓɯnyɛ, muyoyisatɯ. Kɯkɯnga mɯpɨlya, wapɨlya.
4 Kika nɨ ugyilyini ɓɯnyɛ nganga maɗɨya na ɨka ka lɨsyɛ limoti, odoku kaɯkɯnga
mɯpɨlya nganga maɗɨya na ɨka ɡɔnɨ, wapɨlya.»

Baya akwanana kagya makpɯmɯka mɯmbanga-mbanga

5 Ɓatɯtɯmbwa ɓaɓɨkya ndɨ Mombukwono-dosu ɓɛ: «Tɨmatɨlya baya kusu.»
6 Mombukwono-dosu igisya ɓɛ: «Makiko ɓi na baya ɡɯtɯɡɯ kanɨ a yɨkɛɗɛ aka
abɛ maya ma agbɛɗɛ-gbɛɗɛ, makwanano ɓi kaɓɨkya sɨbɯkɯsɔ si nɨsɨna ɓɛ: ‹Mukuko,
wikunoku ka lɨmbɛngɨ lo liɓo lidingi,› Amɯmɯkanatɯ ɓi.»

Ɓagya-ligubo ɓakwanana kagya ikɨ?

7 «Tovini mbɛyɨ abɛ mɯtɯ ɓemoti luga kunu a na mɯɡya-ligubo ɓemoti nɨnɔ akpɔɡɔ
ɓotiko ikanɨ uɓuulyaga ɓambaza ka ɓanyama. Ngbingo yi nɨnɔ mɯɡya-ligubo igoɡoku
mino ko tiko, akwananatɯ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Doku ɓɨkwa kalyalya?›
8 Kalɨ, luki limoti aɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmbambɨlya malɨlɨ, kumbuso yi wiɡomosyana ɓotu,
wodoku keɡuɡubyo ko ngbingo yi nɨnɔ niko mino kalyalya na komwo. Kumbuso yi
wakwanana kɯwa ɡɔnɨ ɨwɛ kalyalya na komwo.›
9 Abibisa mɯɡya-ligubo kakɨ kyɛ ika nɨ ɔɡyini nɨlɔ akpamyi?
10 A mɯɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu ɡɔnɨ: ngbingo yi nɨnɔ mɔɡyini mino masɨ nɨmɔ Kunzi
akamɯkpamya, ɓikyoni ambɛ: ‹Ta ɓagya-ligubo ɓapayaya aka, togyi ligubo nɨlɔ aka lɔ
kusu.›»

Yeso uhukusini ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ

11 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kaɨnda misa ka Yelusalɛma, aɓyɛ ka mɯlɨlɨ ma iwili
ya Samalia na Galilaya.
12 Nɨyɔ a kɯwa ndɨ ɓuwobi kosila ka mugi mimoti ɓɛnɛ, ɓakeɓu-keɓu tɛkɛɓɛ
ɓakpuɗoku ndɨ. Ɓamaga ndɨ ɓyɨ na ɨyɨ,
13 ɓapɯnga kapamɨkanaga ɓɛ: «Muwonisilo, Yeso aaa, kikiliki tikwilyanɔ ɓaka
kumbu!»
14 Yeso ɯmɨna ndɨ, ɯɓɨkya ɓɛ: «Windoni kɯ ɓokumu ɓo mino ɓamɯkpɨmɨ nzɯyɨ.*»
Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kaɨnda aka nɔ, ɓahɯka.
15 Nɨyɔ ɓemoti luga kaɓɯ ɨna ɓɛ oukini, igoku ndɨ ka Yeso anabibiso Kunzi na lɨyɯ
lapɯ.
16 Ogwa ndɨ mokpukpu kambwa kakɨ, amiɡisya ɨbɨba. A ndɨ Musamalia.
17 Kɯwa wa Yeso aka ɓɛ: «Kɛɡɯ ɓambanzɯ ɓasɨ tɛkɛɓɛ ɓɔ ɓongumoni? Niɓɔ ɓaɡɔɡɔ
kɯɓɔmɯ ɓa kɯwa yani?

* **17:14 17:14** Ɓokumu ɓɔ ɓakpɨmaga ndɨ, iɓɯ ɡɔni ɓɔ ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓingbanganya ɓɛ mɯmbanzɯ oukini.

18 Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti aka ninɔ igiku kamigisilyo Kunzi ɨbɨba, kiki asɨ mʉɓyɨ
yi aka nɨmʉ.»
19 Kumbuso yi, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, waga. Baya kakʉ uhukusini.»

Ɓʉngama ko Kunzi a luga kunu
(Matayɔ 24:23-28, 37-41)

20 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi odoku pɨyɛ ndɛkɛ ngbingo
tino?»
Umigisya ɓɛ: «Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ kodoku abɛ luki la kimibisikono.
21 Ɓakaɓikyɨgʉ ndɛkɛ ɓɛ: ‹Winoni, iɓu niɓa!› ikanɨ ‹Iɓu niɓɔ kʉʉ!› Kyɛ Ɓʉngama ko
Kunzi a luga kunu.»

Lɨsyɛ nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino

22 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Ngbingo wagɔ odokuto ndɛkɛ ninɔ miko
mina na mʉsasa kamɨna Mika-mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka, luki limoti
nɨ makaminigʉ.
23 Ɓamʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓɛ: ‹A kʉʉ!› ikanɨ ‹A wanʉ!›, luki limoti makindonitɔgʉ kʉ,
makogonitɔgʉ mbangʉ kʉ ɓɛyɔ.
24 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ
abɛ ngbangbata kangɨnana. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ngbangbata angɨnanaga mino katʉkya
ka muliɓo ma ɔɓɨlɨ na kadwɛ ka magɔgɔ, ɓambanzʉ ɓamɨna ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ
ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ nɨlɔ opuponoku ndɛkɛ mino.
25 Luki limoti okwononi ɓɛ Mika-mʉmbanzʉ igyogyisi mbɛyɨ kʉgbɛ, ɓatʉ ɓa lɨsyɛ li
nɨlɨna ɓambimbo.
26 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Nʉa, ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngbingo
yi ninɔ Mika-mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino.
27 Ɓambanzʉ ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanavanana kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Nʉa
ogulya ndɨ mino ka ɨngbɔlɔ. Tumo odoku kʉwa ndɨ ɓɨyakpa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓolumwaga
ndɨ.
28 A ɓata mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ igyonosa ndɨ mino ko ngbingo ka Lɔtɨ. Ɓambanzʉ
ɓikaga ndɨ kalyalya, ɓanomwo, ɓanaluwo na ɓanagaba makpʉmʉka, ɓanadɨma ɓotiko
na ɓanopiko ɓandaɓʉ.
29 Luki limoti lɨsyɛ li nɨlɔ Lɔtɨ opupa ndɨ mino ka Sɔdɔmʉ, Kunzi olukusa ndɨ ɓuku na
libu longiɗo-ngiɗo katʉkya kʉgʉ wa lɨsyɛ abɛ mbwayɨ, ulumwisaga ndɨ ɓasɨ.
30 Ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mika-mʉmbanzʉ igoku ndɛkɛ mino.
31 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉmbanzʉ ninɔ ikaga ndɛkɛ kugbondo, kingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka
ndaɓʉ kakɨsa mukumbo kakɨ. Mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi ninɔ ikaga ndɛkɛ ko tiko
kakwananigʉ ndɛkɛ ɓata kaɨga kava luki kʉ kakɨ.
32 Eee, tomomoni sɛ nɨlɔ asilya ndɨ muka Lɔtɨ.
33 Mʉtʉ yi ninɔ akɨsaga kaɓuulyogo ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓungusatʉ ndɛkɛ, luki limoti mʉtʉ yi
ninɔ aɓungusatʉ ndɛkɛ ɔɓɨlɨ kakɨ, aɓuulyagatʉ ndɛkɛ.
34 Nakamʉɓɨkya ambɛ no biti yi niyɔ, ɓambanzʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ ka kanga imoti:
ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa wagɔgɔ.
35 Ɓoko ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kadwa mʉpʉnga pa imoti: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa
wagɔgɔ.
36 [Balʉkʉ ɓaɓa ɓikaga ndɛkɛ kagya ligubo ko tiko: ɓavaga ndɛkɛ ɓemoti, ɓasa
wagɔgɔ.†]»
37 Ɓaɓɨɓya ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, makpʉmʉka mi nɨmɔ
igyonosa ndɛkɛ yanɨ?‡»
Yeso usikisya ɓɛ: «Kʉ manda ma nyama ikago mino, ɓombu niɓɔ ɓalyaga makɔlɔ
ɓamʉmʉkanaga wa gɔ wa.»

18

Yeso akapá mʉtiwɨ ko bulya malʉmba

1 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya lizuni nɨlɨ kauwonisilo ɓɛ ɓakwanana
kalʉmba masyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ kadɨkaga.
2 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Kʉsɔ wa gʉɗʉ ɓemoti ɓɛnɛ, a ndɨ na zozi ɓemoti ninɔ kaɓangagɨgʉ ndɨ
Kunzi, anʉmɨna ɓatʉ ɓasɨ payaya aka.

17:32 17:32 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:26. † **17:36 17:36** Mʉgɛlɛ-gɛlɛ mi nima kɛgʉ ka moɓiso dididi mandɛli. Wanda ka Matayɔ 24:40. ‡ **17:37 17:37** A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓamina ndɛkɛ ɓingbanganya.

3 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi ninɔ gɔni aka nɔ, a ndi na woko ɓemoti muko yi ninɔ odogoku ndi
ɓongbinga ɓasi kaɓikya zozi nɔ ɓɛ: ‹Tikʉlya ngbanga kusu na mumuyoniso kami.›
4 Kʉsɔ wa masyɛ makpʉ, zozi a ndi asi kakya aka. Luki limoti ka muliɓo aɓikya kʉsɔ
kaki ɓɛ: ‹A ɓɛyɔ, nakaɓangagigʉ Kunzi, na nʉminaga ɓatʉ ɓasi payaya aka,
5 luki limoti, woko yi nimʉna edomisini. Kinili okwononi ɓɛ nakʉlyi ngbanga kaki.
Kumbuso yi kikigʉ ɓata kodoku ɓongbinga ɓasi kegbomisa mʉ.›»
6 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu omotiloku ɓɛ: «Hukononi ɓinza likpʉmʉka li nilɔ
zozi wanyɛ nɔ akaɓikya!
7 A ɓɛyɔ, Kunzi kakwananigʉ kaʉkʉlya ɓatʉ kaki niɓɔ ʉpʉnaga ndi ngbanga wanza,
ngbingo yi ninɔ ɓo mino kaigama na iyi biti na lisyɛ? Kusingyigʉ ɓigala?
8 Nakamʉɓikya ambɛ: ʉkʉlyatʉ ngbanga kaɓʉ ɓikwa. Luki limoti wa Mika-
mʉmbanzʉ odoku ndɛkɛ mino kʉnʉ ka litɔmbʉ ʉtakanyatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓa baya?»

Malʉmba ka Mufalisayɔ na ndɔmbɛ wa manzanza

9 Yeso atwa ndi gɔni lizuni nilina ko bulya ka ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓimʉinaga
ndi ɓingbingbili ko misa ko Kunzi na ɓanʉmʉina ɓatʉ ɓagɔgɔ asi payaya aka. Aɓikya ɓɛ:
10 «A ndi lisyɛ limoti, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓaɗaka ndi kalʉmba ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓemoti a
ndi Mufalisayɔ, wagɔgɔ ndɔmbɛ wa manzanza.
11 Mufalisayɔ, amaga, apʉnga kʉwa ndi kailʉmbilya ɓɛ: ‹Kunzi o, nakaubibisa kyɛ na
kɛgʉ imi abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikani ɓambʉnya
ɓɛngɛni, na kɛgʉ imi abɛ ndɔmbɛ wa manzanza yi nimʉ.
12 Noginyagatʉ malili ko ngbingo nganga yiɓa ka pɔsɔ, napágatʉ liɗu limoti la tɛkɛɓɛ
la mukumbo kami masi.›
13 Luki limoti, ndɔmbɛ amaga ndi iyi ɓyi, kakwanana gʉtʉgʉ ndi kaikwɛ kʉgʉ wa
lisyɛ, luki limoti iyipa ndi ikubasʉ, aɓikya ɓɛ: ‹Kunzi o, ipilyanɔ ɓaka kyɛ na imi mʉtʉ
wanyɛ.›»
14 Yeso omotiloku ɓɛ: «Nakamʉɓikya lingʉnʉ ambɛ, alʉkʉ nɔ iga ndi kʉ kaki ni Kunzi
aitisini mʉtʉ wongbingbili kakitaga Mufalisayɔ. Ka lingʉnʉ, mʉtʉ wasi ninɔ ibinikaga,
Kunzi asisagatʉ. Na ninɔ isisogo, Kunzi abinikagatʉ.»

Ɓʉngama ko Kunzi a ka ɓatʉ niɓɔ ɓigyaga abɛ ɓomiki
(Matayɔ 19:13-15; Malikɔ 10:13-16)

15 Ɓambanzʉ ɓadulyoku ndi Yeso na ɓomiki ɓawɛsɛ ɓɛ ubisilyi maɓɔkʉ. Niyɔ ɓaɓiɓya
ɓina ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndi kaʉnyakilya ɓatʉ ɓi niɓɔ.
16 Luki limoti Yeso ʉmaka ɓɛ ɓakpuɗiku na ɓomiki, aɓikya ɓɛ: «Husoni ɓomiki
ɓoduku kʉnʉ no mino! Makupokyonitɔgʉ, kyɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ko bulya ka ɓatʉ
ɓi niɓɔ ɓa abɛ iɓʉ.
17 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ninɔ kɛgʉ kaɓinikyana Ɓʉngama ko Kunzi
mʉɗɔngɔni abɛ miki, kakwananigʉ ndɛkɛ kogulya mino.»

Mʉtʉ wa lingama lidingi
(Matayɔ 19:16-30; Malikɔ 10:17-31)

18 Ngama ɓemoti ka Ɓayuda amuusa ndi Yeso ɓɛ: «Muwonisilo wanza, nakwanana
piyɛ kagya ɓʉni kainisono na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ?»
19 Yeso aɓikya ɓɛ: «Ko bulya iki yɔ wo mino kɛmaka ɓɛ mʉtʉ wanza? Mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ wanza kiki ni Kunzi aka mʉkaka.
20 Wibagatʉ mʉtʉʉ: ‹wakogyonitɔ ɓilya, wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ, wakiɓonitɔgʉ,
wakaɓukulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ likpʉmʉka, mʉɓanga abakʉ na amakʉ.›»
21 Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Nagyagatʉ mʉtʉʉ mi nimɔ masi katʉkya ndi ka limiki.»
22 Niyɔ Yeso ʉkana ɓɛyɔ, aɓikya ɓɛ: «Utigolyi ɓata luki limoti: Gaba mukumba kakʉ
masi, hʉlʉpya ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi, wika kʉwa na lingama kʉgʉ wa lisyɛ. Kumbuso
yi doku, wɛɓyoku.»
23 Luki limoti, ngbingo yi ninɔ alʉkʉ nɔ ʉkana likpʉmʉka lɔ ɓɛyɔ, alya ndi kumbu,
kyɛ a ndi na mukumbo makpʉ kʉgbɛ.
24 Niyɔ Yeso ina ɓɛ alʉkʉ nɔ a ndi no kumbu, oɓikyoku ɓɛ: «A yapʉpʉ ka ɓatʉ ɓa
mukumbo kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi!
25 A ɓipoli kʉgbɛ ngamia kazabana ka ngala ya mʉsaɗa kakitaga mʉtʉ wa mukumbo
kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
26 Ɓatʉ niɓɔ ɓamʉkana, ɓaɓikya ɓɛ: «Wani sɛ kʉwa nɔ akwanana kainisono na
muhukuso?»
27 Yeso osikisya ɓɛ: «Kɛgʉ na likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ agyagya Kunzi.»
28 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ aɓikya ɓɛ: «Iɓusu, tosoni ndi masi nimɔ ta ndi nomu, tapʉnga
kaʉɓiɓya.»

29 Yeso ʉɓikya ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, kika ni mʉmbanzʉ osini ndaɓʉ
kaki, ikani amaki, ɓamamaki, ɓaɓʉkʉta kaki, ɓomikaki, ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi,
30 mʉtʉ yi ninɔ inisono na ɓʉngama ɓakpʉ ka masyɛ mi nima, na ko ngbingo yi ninɔ
akodoku, inisana ndɛkɛ na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Yeso oɓikyini ɓata ɓɛ okwatʉ ɓanʉ na opupoku ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 20:17-19; Maliko 10:32-34)

31 Yeso akiɗa ndi na ɓaɓiɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, ʉɓikya ɓɛ: «Hukononi, takainda ka
Yelusalɛma, masi nimɔ ɓogyalandʉ ɓokpika ndi ko bulya ko Mika-mʉmbanzʉ igyonosa
ɓanʉ kʉ.
32 A ɓɛyɔ, ɓasʉta ɓanʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Ɓatʉ ɓi niɓɔ
ɓamina payaya, ɓatʉmbwa, ɓaɓakyilya ɓotikito.
33 Ɓatina pimbo, ka muliɓo mi ɓamwɔ. Kumbusa wa masyɛ masaa, opupoku ka
mbʉkʉ.»
34 Luki limoti ɓaɓiɓya ɓakotombisyagʉ ndi luki kyɛ isi ya mʉnzina nimɔ a ndi na iɓʉ
makisʉma. Ɓakɛgʉ ndi kaiba ɓɛ Yeso akapa kaɓikya likpʉmʉka tino.

Yeso ahukusini mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ ka Yeliko
(Mataɣɔ 20:29-34; Maliko 10:46-52)

35 Ngbingo yi ninɔ Yeso a kʉwa ndi mino ɓuwobi kadwɛ ka Yeliko, mʉtʉ ɓemoti wo
koloɓu ya mamɔmɔ a ndi wakiko ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wo pisi ni anikʉkʉngya.
36 Ʉkana ndi mungilito ma ambaza ka ɓambanzʉ ni anakitaga, uusa ndi ɓɛ a piyɛ
ɓʉni.
37 Ɓaɓikya ndi ɓɛ Yeso mʉtʉ wa Nazalɛti nɔ akakitaga.
38 Kʉwa wa apʉnga ndi kapamikanaga, anaɓikya ɓɛ: «Yeso, Mika ngama Daudi,
ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
39 Ɓatʉ niɓɔ ɓa ndi kambwa kaki ɓanyakilya ndi ɓɛ adaki. Luki limoti idukulogo
kapamikana kʉwa kʉgbɛ: «Mika ngama Daudi, ikwilyanɔ ɓaka kumbu!»
40 Yeso amaga, aɓikya ndi ɓɛ ɓoduku na iyi. Ngbingo yi ninɔ mʉtʉ yi akpuɗoku mino,
Yeso amuusa ɓɛ:
41 «Wakapa ɓɛ nʉgyilyi iki?»
Asikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakapa ambɛ napʉngi ɓata kaina.»
42 Yeso aɓikya ɓɛ: «A ɓinza, miso ʉkʉlikani! Baya kakʉ uhukusini.»
43 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, miso akʉlikana ndi, apʉnga kaɓiɓya Yeso ni anabibiso
Kunzi. Niyɔ ambaza wasi ina likpʉmʉka nilɔ, apʉnga ndi gɔni kabibiso Kunzi.

19

Yeso ogulyini ka Zakayɔ

1 Niyɔ Yeso ogulya ndi ka Yeliko, akitanaga luga wa gʉɗʉ yi ninɔ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndi na alʉkʉ ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Zakayɔ. A ndi ngama ka ɓandɔmbɛ
ɓa manzanza na mʉtʉ wa lingama.
3 A ndi kakisa kamina Yeso, luki limoti yɛki a ndi mukuɗu kakwananagʉ ndi kamina
yi ko bulya ambaza ka ɓambanzʉ.
4 Aga kʉwa ndi mbangʉ kambwa, aɗaka ka sibʉkʉsɔ simoti ɓɛ kyɛ amini Yeso ninɔ a
ndi kokitogoku wa.
5 Niyɔ Yeso osila ka pa niyɔ, ikwɛ kʉgʉ, iyi aka ɓɛ: «Zakayɔ syoku ɓigala! Kyɛ na
mubiko kakʉ na lisyɛ li nili.»
6 Zakayɔ osyoku ndi ɓigala, atilya ndi Yeso na magyagya.
7 Niyɔ ɓatʉ ɓasi ɓina ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndi kainzinzinya ɓanaɓikya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna
oga kasyɛ ka mʉtʉ wanyɛ!»
8 Luki limoti Zakayɔ amaga ndi, aɓikya Mombukwono-dosu, ɓɛ: «Muwonisilo,
hʉkana: nakagbanana mukumbo kami lugo, nʉpá ɓatʉ ɓa yangya liɗu limoti, na
nakavaga ndi ɓuyi ka mʉmbanzʉ ka ɓokoli, namigisya kʉwa nganga yikwanganya.»
9 Yeso aka ɓɛ: «Na lisyɛ nili, muhukuso ogulyini ka ndaɓʉ yi niyi, kyɛ nimʉna a iyi
ka livananza ka Abalahamʉ gɔni.
10 Ka lingʉnʉ, Mika-mʉmbanzʉ odoku ndi kaʉkisa na kauhukuso niɓɔ ɓa ndi ni
ɓoɓungogini.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓasaa
(Mataɣɔ 25:14-30)

11 Ngbingo yi ninɔ ɓambanzʉ ɓʉkana ndi mino likpʉmʉka nilɔ, Yeso omotiloku lizuni
limoti kyɛ a kʉwa ndi ɓuwobi na Yelusalɛma. Ɓambanzʉ ɓa ndi kasima ɓɛ Ɓʉngama
ko Kunzi obiko.

12 Oɓikyoku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza la ɓʉngama aga ndɨ ka mugi
ma ɓyɨ kolyoku ɓʉngama, kumbuso yi, igoku kalya ɓʉngama kʉ kaɓʉ.
13 Kambwa wa lɨgʉndʉ, ʉmaka ndɨ ɓambanzʉ tɛkɛɓɛ luga ka ɓagya-ligubo kakɨ, ʉpága
ndɨ yɨkaka-yɨkaka likuta limoti la ɔlɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Tundisoni ɔlɔ nɨmʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ
nigoku ndɛkɛ mino.›
14 Luki limoti ɓatʉ ɓa mugi kakɨ ɓakapagɨgʉ ndɨ. Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ ɓambanzʉ no
mongoni kumbusa kakɨ kaɓɨkyoku ɓɛ: ‹Takɛgʉ kabaɨlya ɓɛ alʉkʉ nɔ alyɨtɔ ɓʉngama ku
kusu.›
15 Nɨyɔ ɓapá ɓʉngama, igoku. Utikisya ɓagya-ligubo nɨɓɔ ʉpá ndɨ ɔlɔ ɓɛ ibi kʉwa
ɓɛyɔ ɓatundisa ndɨ mino.
16 Nɨnɔ wa mambwa odoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, kʉgʉ wa likuta limoti
la ɔlɔ nɨlɔ wɛpá ndɨ, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ tɛkɛɓɛ.›
17 Ngama aka ɓɛ: ‹A ɓɨnza! Wa mʉgya-ligubo wanza. Yɛkɨ wo ɓi na ɓungbingbili ko
luki lɨkɛdɛ, nubisa ɓanʉ ngama kaʉnda ɓagʉɗʉ tɛkɛɓɛ.›
18 Mʉgya-ligubo wa maɓa odoku ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, kʉgʉ wa likuta
limoti la ɔlɔ nɨlɔ wɛpá ndɨ, ninisoni ɓata na makuta magɔgɔ kuɓukumuti.›
19 Ngama aka ɓɛ: ‹Ɨwɛ, nubisini ngama kaʉnda ɓagʉɗʉ kuɓukumuti.›
20 Mʉgya-ligubo wa masaa odoku, aɓɨkya ɓɛ: ‹Yɛ ba, likuta la ɔlɔ kakʉ nɨlɔ wɛpá ndɨ
nɨlɨ. Noɓuulyaga ndɨ ɓɨnza, yɨkanda ɓingbufu na ɨnzanza ya kutuko.
21 A ɓɛyɔ, na ndɨ kaʉɓanga, kyɛ wa mʉtʉ mʉɗɨya. Wapʉnaga makpʉmʉka nɨmɔ
wakobisogɨgʉ, wanobuulya masɔlɔ nɨmɔ wakakʉnagɨgʉ.›
22 Ngama aɓikyoku ɓɛ: ‹Wa mʉgya-ligubo wanyɛ! Nakaʉkʉlya ngbanga kaɓyɛnɛnɛ
na mʉnzɨna kakʉ. Wibagatʉ ndɨ ɓɛ na mʉtʉ mʉɗɨya, ɓɛ napʉnaga makpʉmʉka nɨmɔ
nakobisogɨgʉ, nobuulyaga masɔlɔ nɨmɔ nakakʉnagɨgʉ.
23 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, ko bulya ɨkɨ yɔ wakobisagʉ ndɨ mino ɓuyi kamɨ ka baki? Iba wa nigiku
mino, nonyuku nɨ itundini.›
24 Kumbuso yi ngama ʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: ‹Mukupyoni likuta la ɔlɔ li nɨlɔ,
mapá mʉtʉ yi nɨnɔ a nomu tɛkɛɓɛ.›
25 Ɓaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngama, a kʉwa ɨyɨ na makuta tɛkɛɓɛ!›
26 Usikisya ɓɛ: ‹Nakamʉɓɨkya ambɛ, kika nɨ mʉmbanzʉ a no luki ɓamatɨlyatʉ ɓata.
Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ no luki ɓakʉpya gʉtʉgʉ luki lɨkɛɗɛ aka nɨlɔ akwanano
ɓi kaiko nolu.
27 Doniku sɛ kʉwa na ɓomuyoniso kamɨ, nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ niki ngama kaɓʉ,
mʉkɔ ɓingo kambwa kamɨ wa.›»

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Malikɔ 11:1-11; Yuani 12:12-19)

28 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ kaɓɨkya lɨkpʉmʉka nɨlɔ, aga ka Yelusalɛma. A ndɨ ɨyɨ kambwa
nɨ ambaza anaɓɨɓya kumbuso.
29 Wa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kadwɛ ka Bɛtɛfagɨ na Betania, ɓuwobi na ngʉpa nɨyɔ
ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Ngʉpa ya Mizeituni, ʉtɨka ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa.
30 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Windoni ka mugi nɨmana kambwa ma. Ngbingo yi nɨnɔ mosilo mino kʉ,
matakanya mikya punda mʉkandɨla nɨnɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanoɗokigʉ
mino. Mukuloniku, modoku na ɨyɨ kʉnʉ.
31 Mʉmbanzʉ kamumuusa ɓɛ: ‹Makakʉla ko bulya ɨkɨ?› Maɓɨkya ɓɛ: ‹Mombukwono-
dosu a no nzoyi yi.›»
32 Ɓaɓɨɓya ɓaɓa nɨɓɔ ɓaga kʉwa ndɨ, ɓatakanya punda mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ Yeso
ʉɓɨkya ndɨ mino.
33 Wa ɓa ndɨ mino kakʉla mikya punda nɔ, ɓamombukwana-dakɨ ɓumuusa ɓɛ: «Ko
bulya ɨkɨ yɔ ma mino kakʉla?»
34 Ɓusikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu a no nzoyi yi.»
35 Kumbuso yi ɓadulyoku ndɨ Yeso no mikya punda nɔ. Ɓolosa ndɨ ɓotu kaɓʉ kʉgʉ
wa nyama, ɓaɗokiso mino Yeso.
36 Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaisisilo miso ka Yelusalɛma, ɓambanzʉ ɓolosaga ndɨ
ɓotu kaɓʉ ko pisi.
37 Wa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kosila ka mukpulu-kpulu ma Ngʉpa ya Mizeituni,
ambaza wasɨ ka ɓaɓɨɓya otuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ. Apʉnga ndɨ kabibisa Kunzi na
lɨyʉ lapʉ ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga masɨ nɨmɔ ɓɨna ndɨ mɔ.
38 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi aɗukulyi ngama nɨnɔ akodoku ko lina ka Mombukwono-
dosu ɓʉɓʉnga! Kunzi apí mazɨyɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ na avɨ ɨbɨba kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ!»
39 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉsɔ wa ambaza ɓaɓɨkya Yeso
ɓɛ: «Muwonisilo, hʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakʉ ambɛ ɓadakɨ.»

40 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓakadaka, matamʉ kʉwa mɔ
apamɨkanaga!»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzɨkana ɓanʉ mino

41 Ngbingo yi ninɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi na Yelusalɛma, amɨna, apʉnga
kagama.
42 Anaɓɨkya ɓɛ: «Heee ɓe, Yelusalɛma, kiko ɓi nɨ wa gɔnɨ ɨwɛ kaiba na lɨsyɛ nɨlɨna ɓɛ
luki tino lɔ akwanano ɓi kaʉpá mazɨyɔ! Luki limoti mbɨya wanʉ, luki li nɨlɔ a lakɨsʉma
ko misa kakʉ, wakakwananɨgʉ kaɨna!
43 A ɓɛyɔ, lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ nɨlɔ ɓomuyoniso kakʉ ɓukungula ndɛkɛ mino
ɓikululu, ɓʉmbɨmbɨta mutili masɨ ɓɨmbɨtɨtɨ.
44 Ɓʉpanza ndɛkɛ ɓɨgbatata, ɓulumwisaga ɓatʉ kakʉ. Ɓakasɨgʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ lɨtalʉ
limoti aka lakibiso kʉgʉ wa lagɔgɔ, kyɛ wakibagʉ ndɨ ngbingo yi ninɔ Kunzi udulyoku
ndɨ mino isingo.»

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-17; Malɨkɔ 11:15-19; Yuani 2:13-22)

45 Yeso ogulya kʉwa ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kaukpumyo ɓambula.
46 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Ndaɓʉ kamɨ ika ndɛkɛ ndaɓʉ ya
malʉmba.› Luki limoti, iɓunu moitisini kʉwa pa ya kɨsʉma ka ɓatʉ ɓo kuɓakʉ!»
47 Masyɛ masɨ Yeso apága ndɨ mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-kumu, ɓowonisilo
ɓa mʉtʉʉ na ɓangama ɓakɨsaga ndɨ ɓɛ ɓamwɔ sɛ pɨyɛ no pisi tino.
48 Luki limoti ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ ɓamwɔ lɨkɨ, kyɛ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ
ɓamʉkanaga ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ.

20

Wanɨ nɔ akpamya Yeso kaukpumyo ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi?
(Matayɔ 21:23-27; Malɨkɔ 11:27-33)

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kapá mʉtɨwɨ na kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza ka
Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓopuponoku kʉwa ndɨ pa
imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
2 ɓamuusa ɓɛ: «Tɨɓɨkya mbɛyɨ ambɛ wakagya makpʉmʉka mi nɨmana no ngu tino?
Wanɨ nɔ ʉpá ndɨ ngu yi nɨyɔ?»
3 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Na mbɛyɨ gɔnɨ ɨmɨ kamumuuso lɨkpʉmʉka limoti aka.
Iɓikyoni ambɛ:
4 Iɓatiso ka Yuani apʉnya ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ ka ɓambanzʉ?»
5 Luki limoti ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Takosikisya
ɓɛ: ‹Apʉnya kʉgʉ wa lɨsyɛ›, atimuusatʉ ɓɛ: ‹Ko bulya ɨkɨ yɔ makaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka kakɨ?›
6 Luki limoti, takosikisya ambɛ: ‹Ka ɓambanzʉ›, ɓatʉ ɓasɨ ɓatɨmakatʉ na matamʉ!
Kyɛ ɓɨbagatʉ ɓɛ Yuani a ndɨ mugyalandʉ.»
7 Kʉwa wa, ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takibigʉ ambɛ apʉnya yanɨ.»
8 Yeso uɓikyoku kʉwa ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka, nakamʉtʉmbʉlyɨgʉ gɔnɨ ikanɨ nagyaga
makpʉmʉka mi nɨmɔ no ngu ka wanɨ.»

Yeso akatwa lizuni ka ɓagya-ligubo ɓʉɗɨya
(Matayɔ 21:33-46; Malɨkɔ 12:1-12)

9 Kumbuso yi, Yeso ʉtʉlya ndɨ ɓambanzʉ lizuni li nɨlɨ: «Alʉkʉ ɓemoti akʉna ndɨ tiko
ya muzabibu. Kʉwa wa ʉkanana ndɨ na ɓagya-ligubo koɓuulyogo tiko yi nɨyɔ. Aga
kʉwa ndɨ ka mugi ma ɓyɨ kʉ osyosyoku ndɨ mino ɓinyeku-nyeku.
10 Nɨyɔ ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana, atikoku ndɨ mʉgya-ligubo ɓemoti kʉ ka
ɓagya-ligubo ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ ɓapíku kʉwa masɔlɔ mi ma kakɨ. Luki
limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓalya ndɨ alʉkʉ nɔ na bʉma ɓɨsʉsʉsʉ, ɓamigisoku maɓɔkʉ papuyi.
11 Mombukwono tiko atikoku ɓata ndɨ mʉgya-ligubo wagɔgɔ, luki limoti ɓagya-ligubo
ɓi nɨɓɔ ɓabʉma ndɨ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ, ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni, ɓamigisoku ndɨ gɔnɨ
maɓɔkʉ papuyi.
12 Atɨka ndɨ ɓata mʉgya-ligubo wa masaa. Ɓakɔgɔ ndɨ ɓapwayɨ, ɓakpumyo.
13 Mombukwono tiko aɓɨkya kʉwa ɓɛ: ‹Nagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Nakatɨka mikamɨ nɨnɔ
mʉpaka. A abɛ ɓakwananatʉ kaɓanga.›
14 Luki limoti nɨyɔ ɓagya-ligubo ɓo tiko yi nɨyɔ ɓamɨna kodoku, ɓaɓɨkyana luga kaɓʉ
ɓɛ: ‹Ɨyɨ nɔ mombukwana lisimo li nɨlɨ. Tamwini, kyɛ lisimo ɨkɨ kʉwa lo kusu.›
15 Ɓapupisa kʉwa ndɨ no gilito kunzi wo tiko, ɓamwɔ.»

Kumbuso yi, Yeso umuusa ɓɛ: «Ɛɛɛ, mombukwono tiko yi niyɔ ʉgya sɛ kʉwa ndɛkɛ ɓʉni?
16 Odoku ndɛkɛ, ulumwisogo ɓagya-ligubo ɓi niɓɔ, ʉpá kʉwa ɓagya-ligubo ɓagɔgɔ tiko yi niyɔ.»
Niyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mʉnzina mi nimɔ, ɓaɓikya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓɛyɔ, kigyananigʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka!»
17 Luki limoti Yeso ʉnda ɓizumuuu, ʉɓikya ɓɛ: «Moɓiso ko Kunzi akaɓikya ɓɛ: ‹Litalʉ nilɔ ɓopipiko ɓombimba ndi, ilu lɔ iita kʉwa litalʉ lidingi la lindu.›
18 Mʉtʉ wasi ninɔ ogwa kʉgʉ wa litalʉ li nilɔ oɓunikaga ndɛkɛ ɓisɛkɛ-sɛkɛ, na mʉtʉ yi ninɔ litalʉ li nilɔ agwilya ndɛkɛ, akpʉta ndɛkɛ ɓisɛkɛ-sɛkɛ.»

Tupîni ɓangama makpʉmʉka kaɓʉ na tapá Kunzi ma kaki gɔni
(Matayɔ 22:15-22; Malikɔ 12:13-17)

19 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na ɓokumu-kumu ɓa ndi kakisa kagwi Yeso kyɛ ɓa ndi ni ɓibini ɓɛ atwa ndi lizuni li nilɔ ko bulya kaɓʉ aka. Luki limoti, ɓʉɓanga ndi ɓambanzʉ.
20 Ɓapʉnga kʉwa ndi kaɓyɛ Yeso no miso ɓikyɛkyɛkyɛ. Ɓatikilya ɓatʉ ɓa ɓokoli niɓɔ ɓigyaga ndi abɛ ɓakiko ɓongbingbili. Ɓa ndi kamuusogo kyɛ ɓa ndi kapa kagwi na ɓʉnyɛ, ɓanakisa ɓɛɓɔ ka mʉnzina kaki. Ɓa kʉwa ndi kakisa no pisi tino yo ɓasʉta mino ka maɓɔkʉ ka ngama mudingi wa iwili.
21 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉtika ndi ɓɔ ɓamuusa kʉwa ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba ambɛ nilɔ waɓikyaga, wanowonisilo ikaga ngbingbili. Wakʉndagigʉ iwɛ ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na ibiba kaɓʉ, luki limoti wowonisilogo pisi ko Kunzi ka ɓungbingbili.
22 Tiɓikyanɔ, mʉtʉʉ kusu akpamyatʉ ikani apakyatʉ koluo manzanza ka Kaizali, Ngama mudingi ka Ɓalʉma?»
23 Luki limoti Yeso andʉnga ndi ɓokoli kaɓʉ, ʉɓikya ɓɛ:
24 «Iwonisiloni mbɛyi ambuma ɓemoti.» Kumbuso yi umuusa ɓɛ: «Mulundu no lino ka wani lɔ a kʉgʉ yi?»
Ɓasikisya ndi ɓɛ: «A ma ka Kaizali ngama mudingi wa Lʉma.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓikya ɓɛ: «Kika nɛki ni a ɓɛyɔ, mupóni Kaizali makpʉmʉka nimɔ kaki. Mapá Kunzi nimɔ kaki gɔni.»
26 Ɓakaminagʉ ndi na ɓʉnyɛ ka nimɔ aɓikya ndi kambwa ka ɓambanzʉ. Luki limoti, mʉnzina mi nimɔ usikisya ndi mɔ udikisa mʉnɔkʉ ɓidɛ, ɓadakyana ndi ɓiwo.

Yeso akanzina ko bulya bilila ka ɓamanda
(Matayɔ 22:23-33; Malikɔ 12:18-27)

27 Kʉwa wa Ɓasadukayɔ ɓemoti-ɓemoti ɓakpuɗoku ndi Yeso, (Ɓasadukayɔ ɓa ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakaɓinikyanagigʉ ndi ɓɛ ɓopupagatʉ ka mbʉkʉ kumbusa wa kukwakʉ) ɓamuusa ndi Yeso ɓɛ:
28 «Muwonisilo, Musa atikpikilya ndi ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ kavanana, okwo, asa mukaki ni kɛgʉ na ɓomiki, okwononi ɓɛ mamaki amigilyi woko yi ninɔ kyɛ aɓʉkʉtilyagi mamaki ɓomiki.›
29 Wina sɛ, a ndi na ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi maɗiya na ika niɓɔ ɓopupa ndi mʉma mimoti. Pʉta ava ndi muko, luki limoti, okwa ndi ni koɓukutigʉ na iyi.
30 Syononogo kaki amigilya ndi woko yi ninɔ, kumbuso yi okwa ndi ni koɓukutigʉ iyi ɓɛgɛyɔ.
31 Kʉwa wa igyonosa ndi mʉɗɔngɔni ka mamaɓʉ yi ninɔ wa masaa na kaɓʉ ɓasi maɗiya na ika. Ɨɓʉ ɓasi ɓokwa ndi ni ɓakaɓukutigʉ miki gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
32 Ka muliɓo, muko yi ninɔ okwa kʉwa ndi gɔni iyi.
33 Ka lisyɛ lipupa ka ɓambʉkʉ, muko yi ninɔ ika ndɛkɛ muka wani luga kaɓʉ? A ɓɛyɔ, iɓʉ ɓasi maɗiya na ika ɓavatʉ ndi!»
34 Yeso ukikisya ɓɛ: «Ɓalʉkʉ na ɓoko ɓa ɔɓili yi nimʉ ɓakavanana.
35 Luki limoti, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi niɓɔ Kunzi ʉmina ɓɛ ɓakwananatʉ kaika ka ɔɓili ninɔ akodoku, na kopupa ka ɓambʉkʉ, ɓakavananigʉ ndɛkɛ.
36 A ɓɛyɔ, ɓakakwananigʉ ndɛkɛ kolumwogo, kyɛ ɔɓili kaɓʉ ika ndɛkɛ kʉwa mʉɗɔngɔni abɛ ɓamalaika. Ɓa ɓomika Kunzi, kyɛ ika kani ɓopuponi ndi ka mbʉkʉ.
37 Gʉtʉgʉ Musa uwonisila ndi kambwa aka ɓɛ ɓamanda abililatʉ ndɛkɛ. Kʉsɔ wa moɓiso nimɔ atʉmbʉlaga likpʉmʉka la gbɔgɔ niyɔ a ndi kagbʉndikana ni kɛgʉ kosilogo, Musa akamaka Mombukwono-dosu ɓɛ: ‹Kunzi ka Abalahamʉ, Kunzi ka Isaka na Kunzi ka Yakɔbɔ.›»
38 Yeso omotiloku ɓɛ: «Kunzi kɛgʉ Kunzi ka ɓamanda, luki limoti a Kunzi ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ɓuɓisi na niɓɔ ɓʉsimaga ɓɛ ɓokwoni ndi, kyɛ iɓʉ ɓasi ɓa na ɔɓili ko bulya kaki.»

39 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Muwonisilo,
wosikisyiku ɓɨnza.»
40 A ɓɛyɔ, ɓakɨkpʉndagʉ ndɨ ɓata kamuusogo makpʉmʉka magɔgɔ.

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Masiya nɨ Mombukwana ngama Daudi
(Matayɔ 22:41-46; Malɨkɔ 12:35-37)

41 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓata ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakwanana pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ Kilisito
a miko-mika ngama Daudi?
42 Kyɛ ngama Daudi mombukwana-dakɨ yi akaɓɨkya ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka
Ɓayuda ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓɨkya Mombukwana-damɨ ɓɛ: Da wiki ka
kʉmbanzɨkanɨkɔ kamɨ,
43 na kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba
kakʉ.›
44 A ɓɛyɔ, Daudi amakaga Masiya ɓɛ ‹Mombukwono-dosu›, igyonosa kʉwa lɨkɨ ɓɛ iki
ɓata miko-mikakɨ?»

Makikonitɔgʉ abɛ ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
(Matayɔ 23:1-36; Malɨkɔ 12:38-40)

45 Kumbuso yi, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kamʉkana wa ɓɛ:
46 «Wiɓuulyonito na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ, ɓapaga kakpakyana nɨ ɓimokisyogini
ɓalɔpʉ ɓakpʉkpʉ. Ɓapaga kʉgbɛ ɓɛ ɓiki kaumuuso na ɨbɨba ka ɓapa ɓaya musilyoni.
Ɓakɨsaga kaiko ka moliki ma kambwa aka ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, na gɔnɨ ka moliki
ma ɨbɨba ka ɓapa ɓaya ɓodumo.
47 Ɓʉkʉpyaga ɓowoko no ɓou makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓikaga nomu, na ko ngbingo yi
nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓanʉɓɔɓɔ na malʉmba mandandanda kyɛ ɓinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza. Kinili,
Kunzi usombisa ndɛkɛ yapʉ kʉgbɛ.»

21

Yeso abibini apɛpɛ ko woko wa yangya
(Malɨkɔ 12:41-44)

1 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɨkwɛ ka kpɔlɔ kakɨ, ʉmɨna ɓatʉ
ɓo ɓuyi nɨ ɓanaɗɨkɨta apɛpɛ kaɓʉ ka mʉmbɨ.
2 Amɨna ndɨ gɔnɨ woko muko yi nɨnɔ wa yangya nɨ anaɗɨkɨta ɨkya mafalanga maɓa.
3 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ woko wa yangya yi nɨmʉna nɔ
opí ɨyɨ yidingi kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
4 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓopí nɨyɔ kɛgʉ ɓata ɓi na ɨɓʉ na ligubo. Luki limoti, woko yi
nɨmʉna, ka yangya kakɨ, opí ɨyɨ masɨ nɨmɔ o ɓi nomu kaiɓuulyogo ka ɔɓɨlɨ kakɨ.»

Kumbu nɨyɔ odoku ndɛkɛ kambwa wa muliɓo ma ɔɓɨlɨ
(Matayɔ 24:1-2; Malɨkɔ 13:1-2)

5 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓa ndɨ
kaɓɨkya ɓɛ a yanza kʉgbɛ na matamʉ mi manzanza, na makpʉmʉka manzanza nɨmɔ
ɓambanzʉ ɓapá ndɨ apɛpɛ yi ko Kunzi. Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
6 «Lɨsyɛ limoti odokuto ndɛkɛ ka masɨ nɨmɔ makaɨna ma, lɨtalʉ gʉtʉgʉ limoti aka
kotigoligʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lagɔgɔ, apanzɨkana ndɛkɛ masɨ.»
7 Kumbuso yi ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ
ngbinga tino? Likingyosi tino lɔ atimibisa ndɛkɛ ngbinga yi nɨnɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
igyonosa ndɛkɛ mino?»
8 Yeso usikisya ɓɛ: «Wiminyonito, mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ. Ɓatʉ ɓudingi ɓodokuto
ndɛkɛ ko lino kamɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Masiya› na ‹Ngbingo yi nɨnɔ itulyonini.› Luki
limoti, makuɓiɓyonitɔgʉ.
9 Ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɛkɛ mino ɓomongoni ɓa mʉnga na ɓambanzʉ
kavɨkɨmanaga, makombomboyonitɔgʉ. Okwononi ɓɛ nɨlɔ igyonosito ndɛkɛ mbɛyɨ, luki
limoti kɛgʉ ɓɛ muliɓo ma ɔɓɨlɨ ika ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ.»
10 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Lɨvananza limoti abʉmana ndɛkɛ na lɨvananza lagɔgɔ,
ɓʉngama ɓimoti ʉlanana ndɛkɛ na ɓʉngama ɓagɔgɔ.
11 Ka ɓewili dididi, ika ndɛkɛ na ɓazigiso ɓapʉ, ayʉndɨ na ɓokoloɓu ɓayanyɛnyɛ
uhuma ndɛkɛ ɓambanzʉ, ika ndɛkɛ gɔnɨ na makpʉmʉka muɓongiso na mʉmbanga-
mbanga kainisono kʉgʉ wa lɨsyɛ.
12 Luki limoti, kambwa wa nɨmɔ masɨ kaigyonoso, ɓamugwito ndɛkɛ, ɓamugyogyiso.
Ɓamulikisa ndɛkɛ ko ngbongu ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda, ɓamʉmakya

ka bɔlɔkɔ. Ɓaga ndɛkɛ na iɓunu kamusombiso kambwa ka ɓangama ɓakpʉkpʉ na
ɓangama ɓa ɓewili kyɛ ko bulya lino kami.
13 Yigyogyiso yi niyɔ ika kʉwa ndɛkɛ kunu pisi ya kʉɓikyaga ɓambanzʉ Mongoni
kami.
14 Wikoni ɓakitʉlya kani makɛgʉ kombomboyo kakisa ɓɛ maɓikya ɓʉni ni
ɓamulikisini ko ngbongu.
15 Imi mombukwana-daki yi nɔ namuwonisilo mʉnzina mi nimɔ na yimibo niyɔ
ɓomuyoniso kunu ɓakakwananigʉ mino kobiso ɗongoso na iɓunu, gʉtʉgʉ kamusikisya
likpʉmʉka aka.
16 Gʉtʉgʉ ɓobonu aka na ɓomonu, ɓomomonu, ɓonguwo kunu na ɓawai-donu
ɓamʉgabatʉ ndɛkɛ. Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓudingi luga kunu.
17 Ɓatʉ ɓasi ɓamʉmʉya ndɛkɛ ko bulya kami.
18 Luki limoti iɓunu mika ndɛkɛ ka maziyɔ aka ni gʉtʉgʉ litukatʉ aka kamunyukigʉ.
19 Pisi ka limbɛngi linda, mohukusagatʉ mambɛngi kunu.»

Yeso akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Yelusalɛma apanzikana ndɛkɛ mino
(Matayɔ 24:15-21; Malikɔ 13:14-19)

20 Yeso ʉɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Ngbingo yi ninɔ mamina ndɛkɛ mino Yelusalɛma ni
ɓasʉda ɓakungulini ɓikululu, miba ndɛkɛ ɓɛ panzikana kaki a kʉwa ɓuwobi.
21 Kʉwa wa niɓɔ ɓika ndɛkɛ ka iwili ya Yudɛa ɓogwa ndɛkɛ mbangʉ misa ya ɓangʉpa.
Niɓɔ ɓika ndɛkɛ ka Yelusalɛma ɓakiɗa ndɛkɛ ɓikɛɗɛ, na niɓɔ ɓika ndɛkɛ ka sɛngi
ɓakogʉlyigʉ ndɛkɛ ɓata ka gʉɗʉ.
22 Kyɛ ka masyɛ mi nimɔ Kunzi ogyogyisa ndɛkɛ livananza kaki, iba masi nimɔ
ikpikaga ndi ka Moɓiso igyonosi.
23 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓoko ɓa ɓamʉma na niɓɔ ɓika ndɛkɛ kaulunguso ɓomiki ɓalya
ndɛkɛ kumbu. Kumbu yidingi ika ndɛkɛ ka mugi mi nimɔ na ngbʉta ko Kunzi inisana
ndɛkɛ ka ɓatʉ ɓi.
24 Ɓulumwisaga ndɛkɛ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa, ɓaga ndɛkɛ na ɓagɔgɔ ɓɛdʉnga ka ligbito
pa yasi ka ɓogiyo ɓayasi. Na ɓɛvananza niɓayɔ ɓakamibigʉ Kunzi ɓaɗitaga ndɛkɛ
Yelusalɛma kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo kaɓʉ osyo mino.»

Mika-mʉmbanzʉ igokuto ndɛkɛ
(Matayɔ 24:29-31; Malikɔ 13:24-27)

25 Kʉwa wa, Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga inisana ndɛkɛ
ka mɔni, timba na ka mangʉtʉ. Mbumbo ya moɓo makpʉkpʉ na mʉɓaka apá ndɛkɛ
mʉʉngwa mudingi, na ɓɛvananza aɓanga ndɛkɛ kʉgbɛ.
26 Ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓahʉmwana ndɛkɛ na kʉɓangakʉ katamana likpʉmʉka
nilɔ osiloku ndɛkɛ ka ɔɓili wasi. A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mongu masi nimɔ kʉgʉ wa lisyɛ
abɛ mɔni, timba na mangʉtʉ atʉkya ndɛkɛ ka ɓapa kaɓʉ.
27 Kʉwa wa ɓamina ndɛkɛ Mika-mʉmbanzʉ kodoku ka ikʉɓa, no ngu pa imoti na
ibiba yidingi.
28 Ko ngbingo yi ninɔ makpʉmʉka mi nimɔ apʉnga ndɛkɛ mino kaigyonoso, wom-
ogoni, mananikana, mika ɓakitʉlya kyɛ Kunzi ika kʉwa ndɛkɛ ɓuwobi kamʉkʉlaga.»

Yeso akokingyoso Ɓʉngama ko Kunzi no ngbingo wo mbwayi
(Matayɔ 24:32-35; Malikɔ 13:28-31)

29 Kumbuso yi Yeso ʉpá ndi likingyosi li nili: «Wondoni mbɛyi sibʉkʉsɔ si nisi na
bʉkʉtɔ tagɔgɔ tasi.
30 Kapʉnga kaɓaka mapakʉ mambiya, iba syangasʉ a kʉwa ɓuwobi koɓuniko.
31 Mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ makina kʉwa ndɛkɛ makpʉmʉka mi nimɔ kaigyonoso, miba
kʉwa ndɛkɛ ɓɛ Ɓʉngama ko Kunzi a ɓuwobi.
32 A lingʉnʉ, nakamʉɓikya ambɛ, ɓatʉ ɓa livananza nili ɓakolumwogigʉ ɓasi ni
makpʉmʉka nimɔ masi kanigyonosigʉ.
33 Lisyɛ na litɔmbʉ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti likpʉmʉka kami kolimikigʉ ndɛkɛ lu.»

Yeso odoku ndɛkɛ ɓigbututu

34 Yeso omotiloku ɓɛ: «Wiminyonitɔgʉ ko bulya malili na
libʉma, makidomisonitɔgʉ ko bulya ɔɓili. Kani kɛgʉ ɓɛ lisyɛ nilɔ amusilyi ndɛkɛ
ɓigbututu kani makɛgʉ na tamanago yi.
35 Lisyɛ nilɔ usilya ndɛkɛ ɓatʉ ɓasi ɓa ɔɓili ɓigbututu mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓosi
ɓigwinonogo mino ka kuyakʉ.
36 Makololonitɔgʉ, lumboni ɓongbinga ɓasi. Iba miki ndɛkɛ no ngu yipilya masi nimɔ
ika kodoku, makwanana kaamaga kambwa ko Mika-mʉmbanzʉ.»

37 Na lisyɛ, Yeso olipyaga ndɨ kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, luki limoti opupaga ndɨ
kaɨnda kasyɛ ka Ngʉpa ya Mizeituni.
38 Na ɓatʉ ɓasɨ ɓopupyaga ndɨ na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo ka Ndaɓʉ ko Kunzi kamʉkana.

22

Yuda akakɨsa kagwisiso Yeso
(Mataɣɔ 26:1-5; Malikɔ 14:1-2; Yuani 11:45-53)

1 Yɨnga nɨnɔ ɓalyaga ndɨ mino mukati wokofulu, nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Pasɨka a kʉwa
ndɨ ɓuwobi.
2 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ kakɨsa pisi kamwɔ Yeso ɓɨpɛlɛ, kyɛ
ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓambanzʉ.
3 Kʉwa wa, Abɨlɨ ogulya ndɨ kʉsɔ ka Yuda Isikalioti, ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na
ɓaɓa.
4 Aga ndɨ kaʉkanana na ɓokumu-kumu na ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi
ko bulya kʉgabɨlya Yeso.
5 Ɓogwa ndɨ magyagya kʉgbɛ ko bulya yi, ɓʉkanana ndɨ kapá ɓuyi.
6 Yuda aɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ, apʉnga kakɨsa pisi kaʉgabɨlya Yeso ɓɨpɛlɛ.

Yeso utikini ɓaɓɨɓya ɓaɓa kaamba malɨlɨ ma Pasɨka
(Mataɣɔ 26:17-25; Malikɔ 14:12-21; Yuani 13:21-30)

7 Ka yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati nɨ ɓakagyɨgʉ na sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ofulisogo, lɨsyɛ
nɨlɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ mino ɓomikya ɓakɔndɔlɔ ko bulya malɨlɨ ma Pasɨka ɨtʉlyana ndɨ.
8 Kʉwa wa Yeso atɨka ndɨ Pɛtɛlɛ ɨɓʉ na Yuani, ʉɓɨkya ɓɛ: «Wogoni katiɓungusilyogo
malɨlɨ ma Pasɨka.»
9 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakapa sɛ ɓɛ toɓungusyogiku yanɨ?»
10 Yeso usikisya ɓɛ: «Hukononi, nɨyɔ mogulya ka gʉɗʉ, mabangana na alʉkʉ ɓemoti
obinikini mbɨkɛ yo liɓo. Wogoni pa imoti na ɨɓʉ kadwɛ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ogulyoku mino,
11 mamuuso mombukwana ndaɓʉ ɓɛ: ‹Muwonisilo akaumuusa ɓɛ ndaɓʉ tino yɔ alya
mina Pasɨka pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ?›
12 Amʉwanya kʉwa miso ma ndaɓʉ mudingi ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, nɨyɔ ayiɓungusyaga
ɓɨnza. Moɓungusyaga kʉwa pa ɨlyalya kʉ ɓɛyɔ.»
13 Ɓaga ndɨ, ɓatakanya masɨ ɓɛyɔ Yeso a ndɨ mino nɨ uɓɨkyini, ɓamba kʉwa ndɨ malɨlɨ
ma Pasɨka kʉ ɓɛyɔ.

Gbɔgbɔ ka Mombukwono-dosu
(Mataɣɔ 26:26-30; Malikɔ 14:22-26; 1 Ɓakolito 11:23-25)

14 Nɨyɔ ngbinga mʉlyalya ɨtʉlyana, Yeso apʉnga ndɨ kalyalya pa imoti na ɓatʉtʉmbwa.
15 Kumbuso yi ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Na ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ kalya Pasɨka yi nɨmʉ ma
pa imoti na iɓunu kambwa wa kigyogyiso.
16 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ nakalyɨgʉ ndɛkɛ ɓata Pasɨka kadwɛ kʉ kwa
kʉ igyonosa ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
17 Kʉwa wa ɓapá kɔpɔ wa vinya, amigisya Kunzi ɨbɨba, kumbuso yi aɓɨkya ɓɛ:
«Muvoni kɔpɔ wa vinya yi nɨmʉ, mamwo luga kunu ɓasɨ.
18 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya ambɛ, katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, nakomwigʉ ndɛkɛ ɓata
vinya wa muzabibu kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Ɓʉngama ko Kunzi odoku ndɛkɛ mino.»
19 Kʉwa wa ava ndɨ mukati, nɨyɔ amigisya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo, ʉlʉpyaga, ʉɓɨkya
ɓɛ: «Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ ipi ko bulya kunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.»
20 Kumbuso wa malɨlɨ, Yeso ʉpá kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kɔpɔ yi nɨmʉna
a agʉmɛ wambɨya ko Kunzi pisi ka ɓangʉ kamɨ nɨyɔ oɗukogi ko bulya kunu.
21 Luki limoti hukononi! Mʉtʉ yi nɨnɔ akegaba ka ɓomuyoniso akalyalya pa imoti na
ɨmɨ.
22 A ɓɛyɔ, Mika-mʉmbanzʉ akokwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ mino,
luki limoti kumbu yidingi ka mʉtʉ yi nɨnɔ akagabo yi!»
23 Kʉwa wa ɓatʉtʉmbwa ɓapʉnga ndɨ kauusono luga kaɓʉ ɓɛ wanɨ sɛ nɔ akwanana
kagya inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

Wanɨ nɔ a mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓaɓɨɓya?

24 Kumbuso yi ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kolutono ɓanimuuso ɓɛ wanɨ nɔ mʉtʉ wa ɨbɨba
kʉgbɛ luga kaɓʉ.
25 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɓɛvananza ɓayɔ ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓatɨwaga ɓɛvananza kaɓʉ na mʉpamʉ na nɨɓɔ ɓa no ngu kʉgʉ kaɓʉ ɓapaga ɓɛ ɓʉmakɨ
ɓɛ: ‹Ɓagya-manza.›

26 Iɓunu makogyonitɔgʉ abɛ ɨɓʉ! Luki limoti mʉtʉ yi nɨnɔ a abɛ pʉta luga kunu
okwononi kaiko abɛ miki. Na mʉtʉ yi nɨnɔ a abɛ ngama okwononi kaiko abɛ mʉgya-
ligubo.
27 Mʉtʉ tino pɨyɛ nɔ a na ɨɓɨba kʉgbɛ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga wakiko kalyalya, ikanɨ
nɨnɔ ikaga kagya ligubo la malɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ ikaga wakiko. Iyo, a ɓɛyɔ, luki limoti
ɨmɨ na luga kunu abɛ mʉgya-ligubo.
28 Iɓunu mikaga ndɨ pa imoti na ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ wa ɓikaga ndɨ mino kegyogyiso.
29 Na ɨmɨ kamʉpá Ɓʉngama ɓɛgɛyɔ baba ɛpá ndɨ minɔ ɨmɨ.
30 Kʉwa ɓɛgɛyɔ malyalya ndɛkɛ, momwo pa imoti na ɨmɨ ka Ɓʉngama kamɨ, mikanana
ndɛkɛ ka moliki ma ɓʉngama kosombiso mababa tɛkɛɓɛ na maɓa ka Ɓezaleli.»

Yeso akaɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ amanganyatʉ
(Mataɣɔ 26:31-35; Malɨkɔ 14:27-31; Yuani 13:36-38)

31 Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Hʉkana ɓɨnza, Simoni: Ɓahukulyi Abɨlɨ
pisi ɓɛ amʉpɨpɨ ɓasɨ ɓɛyɔ ɓapɨpaga mino mʉpʉnga.
32 Luki limoti ɨmɨ nulumbilyito ɓi ambɛ baya kakʉ kodikogonitɔgʉ, ɨwɛ, wakemigi-
lyoku ɓanʉ ɓata, utumisa ɓamamakʉ mambɛngɨ.»
33 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, na wakɨtʉlya kaɨnda ka ligbito, gʉtʉgʉ ka
kukwakʉ aka pa imoti na ɨwɛ.»
34 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, nakaʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ no biti ya lɨsyɛ li nɨlɨ,
kɔkʉ kalɨkagʉ nɨ wakanemongonyigʉ nganga yɨsaa.»

Wikoni ɓakɨtʉlya kaʉlanana

35 Kʉwa wa Yeso umuusa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ namʉtɨka ndɨ mino
kaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨ makigwinonogigʉ no luki abɛ ɓuyi, kʉgba, ɓɛkpakʉ,
mazangatʉ ndɨ luki?» Ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Haaa, takazangagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti
aka.»
36 Ʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Luki limoti mbɨya wanʉ, mʉtʉ nɨnɔ a no ɓuyi okwononi kʉwa
kava. A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ nɨnɔ a na kʉgba. Na nɨnɔ kɛgʉ na dʉkpa ya lʉnga,
okwononi kagaba koti kakɨ, oluwa imoti.
37 Kyɛ nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ okwononi igyonosi kʉgʉ ka ɨmɨ nɨlɔ ikpikaga
ndɨ ka Moɓiso ɓɛ: ‹Ɓamatana ndɨ pa imoti na ɓagya-manyɛ.› Iyo nakamʉɓɨkya ambɛ
nɨlɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ika kʉwa kaigyonoso.»
38 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wɨna ɓadʉkpa ɓayɨɓa nɨɓa yɨ.»
Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ama ɓʉɓwa.»

Yeso ogoni kalʉmba ka Ngʉpa ya Mizeituni
(Mataɣɔ 26:36-46; Malɨkɔ 14:32-42)

39 Kʉwa wa Yeso opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ, aga ka Ngʉpa ya Mizeituni ɓɛyɔ aka yɔ
agyaga ndɨ mino. Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓyɛ ndɨ.
40 Nɨyɔ ɓadwɛ ka pa yi nɨyɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lumboni kyɛ makogwonitɔgʉ ka
kʉɓɔɓɔkʉ.»
41 Kumbuso yi idukula ndɨ ɓyɨ na ɨɓʉ, oɓuno moli, alʉmba,
42 ɨyɨ aka ɓɛ: «Baba ooo, wakapa, wekiɗisya ɓaka kɔpɔ yi nɨmʉ. Luki limoti,
sɨpananɨsɔ kakʉ sɔ igyonosi nɨ kɛgʉ nɨsɔ kamɨ.»
43 [Kʉwa wa malaika ɓemoti kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ apuponilyoku, atumisa ndɨ
lɨmbɛngɨ.
44 Yeso a ndɨ ko kumbu yidingi, idukulaga kʉwa ndɨ kalʉmba na kɛkɛlɛ. Ɓungu apʉnga
ndɨ kaɗʉka wasɨ abɛ ɓɛgbɛtɛtɨyɛ ɓa ya ɓangʉ.]
45 Kumbuso wa malʉmba, igoku kʉnʉ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino. Ʉtakanya ka ɓatɔtɔ
ɓingbwungono ko bulya kumbu.
46 Umuusa ɓɛ: «Heɓeee, ma kʉwa ka ɓatɔtɔ? Zuzukoni, malʉmba kyɛ makogwonitɔgʉ
ka kʉɓɔɓɔkʉ.»

Ɓangama ka Ɓayuda ɓagwini Yeso
(Mataɣɔ 26:47-56; Malɨkɔ 14:43-50; Yuani 18:3-11)

47 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino asɨ kanzɨna aka ɓɛyɔ, ambaza ka ɓambanzʉ
opuponoku. Yuda, nɨnɔ a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɔ a ndɨ
kaukpokyonisoku. Akpuɗoku ndɨ Yeso kapututo.
48 Luki limoti, Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yuda, wakapututa Mika-mʉmbanzʉ kowonisilo
ɓɛ wagobini?»
49 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓɨna nɨlɔ a ndɨ kapa kaigyonoso lɔ, ɓamuusa ɓɛ: «Mombukwono-
dosu, tʉlananɨtɔ na ɓatʉ ɓi nɨɓa na ɓadʉkpa kusu?»

50 Ɓemoti luga kaɓʉ ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ ndɨ kutiliko kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ.
51 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Wosoni, ama ɓʉɓwa.» Avɨla ndɨ kutiliko ka alʉkʉ nɔ, ahukuso.
52 Kumbuso yi Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kagwi ɓɛ: «Moduku kegwi na ɓadʉkpa na ɓɛngbɨngɨlɨ abɛ nakika mʉtʉ wo kuɓakʉ?
53 Nikaga ndɨ pa imoti na iɓunu masyɛ masɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, makegwigʉ ndɨ. Luki limoti ngbingo a kʉwa no kunu iɓunu pa imoti na ngama wo bɨti.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Mataɣɔ 26:57-58, 69-75; Malɨkɔ 14:53-54, 66-72; Yuani 18:12-18, 25-27)

54 Kʉwa wa ɓagwi ndɨ Yeso. Ɓaga na ɨyɨ, ɓamingyisa ndɨ ka ndaɓʉ ko kumu-kumu. Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ ɨyɨ kaɓɨɓya nɨ a ɓyɨ.
55 Ɓagbʉnda ndɨ ɓuku ka pa yangba, ɓikanana ndɨ wa, Pɛtɛlɛ odoku ndɨ gɔnɨ kaiko luga kaɓʉ.
56 Mʉgya-ligubo ɓemoti muko yi amɨna ndɨ wakiko ka kpɔlɔ wo ɓuku, anda ɓizumuuu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a tʉ ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨyɨ.»
57 Luki limoti Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Eze, nakamibigʉ ɨmɨ.»
58 Kagya ɓata yɨkɛɗɛ ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ amɨna ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɨwɛ aka, wa ɓemoti kaɓʉ gɔnɨ.» Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya alʉkʉ nɔ ɓɛ: «Wai aaa, nakɛgʉ ɨmɨ ɓemoti kaɓʉ.»
59 Kagya ɓata abɛ saa imoti ɓɛnɛ, mʉtʉ wagɔgɔ otiwolya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨmʉ ɓa ndɨ pa imoti na ɨyɨ, kyɛ a Mʉgalilaya.»
60 Luki limoti Pɛtɛlɛ asikisya ɓɛ: «Alʉkʉ aaa, nakɛgʉ kaiba ambɛ wakapa kaɓɨkya ɓʉnɨ.» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a ndɨ mino kanzɨna nɔ, kɔkʉ alɨka.
61 Mombukwono-dosu oyikana ndɨ, anda Pɛtɛlɛ ɓɨngbangbangba. Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ atamana lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kambwa kɔkʉ kaalɨka na lɨsyɛ li nɨlɨ, wika nɨ wemongonyini nganga yɨsaa.»
62 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ kunzi, apʉnga ndɨ kagama no kumbu kʉgbɛ.

Ɓakatʉmbwa na kabʉma Yeso
(Mataɣɔ 26:67-68; Malɨkɔ 14:65)

63 Ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyaga Yeso ɓa ndɨ katɨba na kabʉma.
64 Ɓakanda ndɨ miso na kutuko, ɓanamuusa ɓɛ: «Tɨtʉlya, wanɨ nɔ uipi!»
65 Ɓaɓuɓisa ndɨ ɓitu na mosikoni.

Ɓogoni na Yeso ka Basa-Yidingi
(Mataɣɔ 26:59-66; Malɨkɔ 14:55-64; Yuani 18:19-24)

66 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda, ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓamʉmʉkana ndɨ. Ɓaga ndɨ na Yeso kasombiso ka Basa-Yidingi,
67 ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ nɨ Kilisito, tɨɓɨkya.» Luki limoti, usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya, makɛbaɨlyɨgʉ,
68 na nakamumuuso lɨkpʉmʉka, makesikisyigʉ.
69 Luki limoti katʉkya mbɨya-mbɨya wanʉ, Mika-mʉmbanzʉ ika ɓanʉ wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ a nɔ ngu.»
70 Kʉwa wa ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa nɛkɨ Miko Kunzi?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Moɓikyini nɨ iɓunu, ɨmɨ nɨ ɨyɨ.»
71 Ɓaɓɨkyana kʉwa ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ ɓata na nzoyi ya ɓadɛmʉ! Timukyonili nɨ iɓusu aka nɨlɔ opupisi ka mʉnɔkʉ kakɨ.»

23

Ɓogoni na Yeso kambwa ka Pilatʉ
(Mataɣɔ 27:1-2, 11-14; Malɨkɔ 15:1-5; Yuani 18:28-38)

1 Kumbuso yi, ambaza wasɨ atʉkya, ɓaga ndɨ na Yeso kʉ ka Pilatʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kasʉngʉlya ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tatakanya ndɨ mʉtʉ yi nɨmʉna nɨ anʉpʉta ɓatʉ kusu ɓamʉ. Anʉɓɨkya ɓɛ ɓakuluwonito ɓamanzanza ka ngama mudingi wa Lʉma. Anɨbɨba ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya, ngama.»
3 Pilatʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa ngama ka Ɓayuda?» Yeso amigisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wakaɓɨkya ɓɛyɔ.»
4 Pilatʉ ʉɓɨkya kʉwa ɓokumu-kumu na ambaza nɨnɔ amʉmʉkana ndɨ wa ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kaɨna lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓabisi mino alʉkʉ yi nɨmʉ na mʉkɔmbʉ.»

5 Luki limoti ɓatʉ niɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ Yeso ɓaɓɨkya ɓata ndɨ ɓɨngbanganya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Kʉsɔ wa muwonisili kakɨ, alʉkʉ yi nɨmʉna akaʉkpamya ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga. Apʉnga ndɨ kapá mʉtʉʉ mi nɨmɔ katʉkya ka Galilaya aka, kumbuso yi akɨtanaga ka mugi masɨ ka Ɓayuda, na mbɨya yi nɨmʉ, osiliniku wanʉ.»
6 Wa Pilatʉ ʉkana mino lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓɛyɔ, uusa ɓɛ: «Mʉtʉ mʉna a Mʉgalilaya?»
Ɓasikisya ɓɛ: «Iyo ngama!»
7 Ngbingo yi nɨnɔ ʉkana mino ɓɛ Yeso otukyiku ka iwili nɨyɔ Ɛlɔdɨ Atipasɨ andaga ndɨ, atɨka ndɨ Yeso kʉ kakɨ. Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɨyɨ Ɛlɔdɨ a ndɨ gɔnɨ wa ka Yelusalɛma wa.

Ɓogoni na Yeso ka Ɛlɔdɨ
(Matayɔ 27:11-26; Malɨkɔ 15:1-15; Yuani 18:39–19:16)

8 Nɨyɔ Ɛlɔdɨ amɨna Yeso, ogwa magyagya kyɛ ʉkanagatʉ ndɨ nɨ ɓananzɨna ko bulya ka Yeso. Kinili katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka ikaga ndɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamɨna yi. A ndɨ gɔnɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ amininɔ gʉtʉgʉ nɨ anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga.
9 Amuusaga ndɨ makpʉmʉka mudingi luki limoti nɨ Yeso kosikisyigʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka.
10 Ɓokumu-kumu na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓa ndɨ wa nɨ ɓanabɨnɨkɨlya Yeso makpʉmʉka ɓɨtititi.
11 Ɛlɔdɨ na ɓasʉda kakɨ ɓa ndɨ katɨba ɓɨkyekyekye, ɓanamɨna payaya. Kumbuso yi, amokisyiso kutuko kwanza, amigiso ɓata kʉ ka Pilatʉ.
12 Lisyɛ nɨlɔ, Ɛlɔdɨ nɨnɔ ɓakoɓyogɨgʉ ndɨ na Pilatʉ, ɓɨɨta kʉwa ndɨ ɓawai.

Pilatʉ oɓɨkyini ɓɛ okwononi Yeso okwi
(Matayɔ 27:15-26; Malɨkɔ 15:6-15; Yuani 18:39–19:16)

13 Pilatʉ ʉmʉmʉla ndɨ ɓokumu-kumu, ɓangama ka Ɓayuda pa imoti na ɓambanzʉ ɓagɔgɔ,
14 ʉɓɨkya ɓɛ: «Medulyiku ɓi na mʉtʉ mʉna manaɓɨkya ɓɛ akaʉkpamya ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga. A ɓɛyɔ, no ɓi kamuusogo ko misa kunu makpʉmʉka masɨ nɨmɔ motumbulogi ko bulya kakɨ, luki limoti nakaminigʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka.
15 Ɛlɔdɨ kaminigʉ ɓi ɨyɨ na ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ, kyɛ amigisikuto ɓi kʉnʉ. A nɛkɨ ɓɨngbanganya ɓɛ mʉtʉ mʉna kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ.
16 Kinili, ɨmɨ natinisiso pimbo aka, kumbuso yi nasiso.»
17 [Ka ɓayɨnga ɓaya Pasɨka ɓayasɨ, Pilatʉ ʉkʉlyaga ndɨ mʉtʉ wa ligbito ɓemoti.]
18 Luki limoti ɓagbʉngʉkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ mʉtʉ yi nɨmʉ! Watikulyoku Balaba!»
19 Balaba nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka bɔlɔkɔ kyɛ ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga ka gʉɗʉ, amwɔ ndɨ gɔnɨ mumbanzʉ.
20 Yɛkɨ Pilatʉ a ndɨ kapa aka kakʉla Yeso, ɨgɨlya ɓata ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛyɔ.
21 Luki limoti ɓidukulaga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»
22 Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Bʉnyɛ tino ɓɔ ogyi ɓi? Nakaminigʉ ɨmɨ na lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ. Natinisisa pimbo aka, kumbuso yi nasiso.»
23 Luki limoti ɓambanzʉ ɓotiwolya ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ ɓabangɨlagɨnɔ Yeso ka mʉsalaba aka. Lɨmbɛngɨ akundumono Pilatʉ,
24 abaɨlya ndɨ kaʉgyɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa.
25 Akʉla Balaba, mʉtʉ yi nɨnɔ ɓagwi ndɨ ka ligbito kyɛ ʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na amwɔ ndɨ gɔnɨ mʉmbanzʉ. Kʉwa wa, ʉpá ndɨ Yeso ɓɛ ɓagyɨ ɓɛyɔ ɓa mino kapa.

Ɓanaga kamwɔ Yeso ka mʉsalaba
(Matayɔ 27:32-44; Malɨkɔ 15:21-32; Yuani 19:17-27)

26 Ngbingo yi nɨnɔ ɓasʉda ɓa ndɨ mino kaaga na Yeso, ɓabangana na Simoni nɨnɔ mʉtʉ wa Kulɛnɛ nɨ anigoku ko tiko. Ɓabinikisa ndɨ mʉsalaba kumbuso ka Yeso no bou.
27 Ambaza mudingi a ndɨ kaɓɨɓya. Ɓoko nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ ɓanagamana, na kalya kumbu ko bulya kakɨ.
28 Yeso oyikono, ʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓoka ɓa Yelusalɛma, makegomonitɔgʉ ɨmɨ! Luki limoti wigomoni iɓunu ɓamombukwana-donu pa imoti na ɓomikunu!
29 Iyo, kyɛ ngbingo odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓaɓɨkya ɓanʉ mino ɓɛ: ‹Ɨgyagya ka ɓandʉya, ko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓakaɓʉkʉtagʉ na nɨɓɔ ɓakulungusagʉ ɓomiki!›

30 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ɓanʉ kaɓikya ɓɛ: ‹Gwoni kʉgʉ kusu› na kaɓikya ɓokpumo ɓɛ:
‹Titikyoni!›
31 A ɓɛyɔ, kika ni ɓakogyogyiso sibʉkʉsɔ siɓisi ɓɛyɔ, angɛnɛngɛnɛ kʉwa nisɔ sikwo?»
32 Ɓagatʉ ndi gɔni na ɓalʉkʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓagya-manyɛ ɓi, kaʉmwɔ pa imoti na
Yeso.
33 Niyɔ ɓosila ndi mino ka pa niyɔ ɓalikyaga ɓɛ «Ikpʉkpʉkʉsɔ sa Mʉ», ɓasʉda
ɓabangilaga ndi Yeso ka mʉsalaba, ɓʉbangilaga gɔni ɓagya-manyɛ, ɓemoti ka
kʉmbanzikanikɔ, wagɔgɔ ka kulekuke.
34 Yeso aka ndi ɓɛ: «Baba ooo, hʉpilyanɔ ɓaka kyɛ ɓakɛgʉ kaiba nilɔ ɓakagya.» Ɓatwa
kʉwa ndi liɓɛsɛ ko bulya yigbananaga ɓotu kaki.
35 Ɓambanzʉ ɓa ndi ɓakamanana wa ɓigwo, ɓanina likpʉmʉka nilɔ. Ɓangama ka
Ɓayuda ɓa ndi katiba ɓikyaaa, ɓanaɓikya ɓɛ: «Uhukusa ndi ɓatʉ ɓagɔgɔ. Ihukusinɔ
kʉwa iyi mombukwana-daki, kika ni iyi ni Kilisito ninɔ Kunzi apʉnaga ndi.»
36 Ɓasʉda ɓa ndi gɔni katiba, ɓisisiloku ɓuwobi na iyi, ɓapá ndi vinya wozyo,
37 iɓʉ aka ɓɛ: «Kika ni wa ngama ka Ɓayuda, wihukuso nɛki mombukwana-daki yi!»
38 Ɓokpika ndi ka mʉsalaba kaki ɓɛ: «Mʉtʉ yi nimʉna ni ngama ka Ɓayuda.»
39 Ɓemoti luga ka ɓagya-manyɛ niɓɔ ɓʉbangilaga ndi ka mʉsalaba ɓɔ a ndi katʉmbwa
Yeso, anaɓikya ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyi iwɛ ni Masiya? Wihukusa nɛki iwɛ mombukwana-daki,
watihukusa kʉwa gɔni iɓusu!»
40 Luki limoti ninɔ wagɔgɔ nɔ apamyaga, iyi aka ɓɛ: «Iwɛ mʉnaaa, wakɛgʉ gʉtʉgʉ
kaɓanga Kunzi aka, iwɛ ninɔ wakaigyogyisa mʉɗɔngɔni abɛ iyi?
41 Iɓusu, ɓakatigyogyiso ka ɓungbingbili. Takainisana na mʉkalya nimɔ okwononi na
yigya yanyɛ kusu. Luki limoti, iyi kagyagʉ ndi ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.»
42 Kumbuso yi omotiloku ɓɛ: «Yeso, wakeɓusolonitɔgʉ ɓaka ngbingo yi ninɔ wodoku
ndɛkɛ mino ka Ɓʉngama kakʉ.»
43 Yeso amigisya ɓɛ: «A lingʉnʉ, nakaʉɓikya ambɛ, na lisyɛ li nili takaiko pa imoti na
iwɛ ka Paladiso.»

Yeso osisini limbɛngi
(Matayɔ 27:45-56; Malikɔ 15:33-41; Yuani 19:28-30)

44 A ndi banda saa sita, biti ohuma ɔɓili wasi kadwɛ ka saa tisa.
45 Mɔni olimika ndi, kutuko nikwɔ ikaga ndi kubongiso kagbanana pa yotu na pa yotu
kʉgbɛ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, anʉika ndi lugo.
46 Yeso igomisa ndi na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Baba ooo, nigisini limbɛngi kami ka maɓɔkʉ
kakʉ.» Niyɔ aɓikya ɓɛyɔ, osisa limbɛngi.
47 Niyɔ ngama ka ɓasʉda ina nilɔ igyonosa ndi lɔ, abibisa Kunzi, iyi aka ɓɛ: «Ka
lingʉnʉ, mʉtʉ yi nimʉna a ndi asi mʉtʉ wongbingbili aka!»
48 Ambaza wasi ka ɓambanzʉ ninɔ odoku ndi kaina likpʉmʉka nilɔ, iga kʉwa ndi ni
otumini no kumbu ɓiɗɛ.
49 Ɓawai-daki Yeso ɓasi, gʉtʉgʉ ɓoko aka niɓɔ ɓodoku ndi kabiso kotukyoku ka
Galilaya, ɓamaga ndi ɓyi kaina likpʉmʉka nilɔ a ndi kaigyonoso lɔ.

Yɛzɛfʉ akalumbo Yeso
(Matayɔ 27:57-61; Malikɔ 15:42-47; Yuani 19:38-42)

50-51 A ndi na alʉkʉ ɓemoti ninɔ iɓʉkʉta ndi ka Alimatia, ka iwili ya Yudɛa, ina ndi ɓɛ
Yɛzɛfʉ. A ndi ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ niɓɔ ɓakɔgɔ ndi mʉkɔmbʉ ka ɓambanzʉ ka
Basa-Yidingi. A ndi mʉtʉ wa limbɛngi lanza, ɔɓili kaki a ndi ɓingbingbili, aɓʉndaga ndi
Ɓʉngama ko Kunzi. Luki limoti, koɓingisyagʉ ndi iyi nilɔ ɓɛngɛni ɓa ndi ni ɓoɓikyini
na nilɔ ɓagya ndi kʉgʉ ka Yeso.
52 Aga ndi ka Pilatʉ kakʉnga manda ka Yeso.
53 Kumbuso yi, atotisa ndi ka mʉsalaba, atikyogo na kutuko kwa hʉɗʉ-hʉɗʉ, abisa
ka mbʉkʉ niyɔ ɓakpɔ ndi ka litalʉ. Mbʉkʉ yi niyɔ a ndi ni ɓakanalumbigʉ mino
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
54 A ndi lisyɛ la kuɓukumuti, nilɔ ɓambanzʉ ɓiɓungusyaga ndi mino ko bulya Lisyɛ
la kimumbiso.
55 Kʉwa wa ɓoko ɓi niɓɔ ɓodoku ndi na Yeso katʉkya ka Galilaya, ɓaɓyɛ Yɛzɛfʉ. Ɓina
mbʉkʉ na ɓɛyɔ ɓongosa ndi mino manda ka Yeso.
56 Kumbuso yi, ɓiganana ndi, ɓoɓungusyogo molingo na malazi ko bulya manda. Lisyɛ
la kimumbiso, ɓolipyaga ni ɓakogyigʉ ligubo mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa ikpika
ndi mino.

24

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Mataɔ 28:1-10; Malikɔ 16:1-8; Yuani 20:1-10)

1 Kʉwa ka lisyɛ la Mungu ko mbolugo, ɓoko ɓava malazi dididi nɨmɔ ɓoɓungusyaga ndɨ, ɓaga ka mbʉkʉ.
2 Ɓatakanya lɨtalʉ lidingi nɨlɔ otikya ndɨ mbʉkʉ nɨ ɓotini ka kpɔlɔ.
3 Ɓogulya ndɨ, luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda ka Mombukwono-dosu Yeso.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kombomboya nɔ, ɓalʉkʉ ɓaɓa ɓakimokisyo ɓotu ɓayawenge-wenge ɓupuponilya ndɨ, ɓamaga ka kpɔlɔ kaɓʉ.
5 Nɨyɔ ɓoko ɓogwa kʉɓangakʉ bɛyɔ, ɓodidika ndɨ. Ɓalʉkʉ ɓi nɨɓɔ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa mʉtʉ yi nɨnɔ a muɓisi luga wa ɓamanda?
6 Kɛgʉ wanʉ, opupini ka mbʉkʉ. Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ amʉɓɨkya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino ka Galilaya ɓɛ:
7 ‹Okwononi ɓɛ ɓasʉtɨ Mika-mʉmbanzʉ ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ, ɓabangɨlaga ka mʉsalaba, kumbusa wa masyɛ masaa, opupa ka mbʉkʉ.›»
8 Ɓoko ɓatamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ lɔ.
9 Ɓatʉkya ndɨ ka mbʉkʉ, ɓaga kapága mongoni mi nɨmɔ ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti na ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
10 A ndɨ wa nɨ Malia wa Magadala, Yuana na Malia amakɨ Yakɔbɔ. Ɓoko ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ gɔnɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓatʉtʉmbwa mongoni nɨmɔ ɓɛgɛyɔ.
11 Luki limoti ɓatʉtʉmbwa ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓoko ɓakagya ɓakpɨɓa, kanɨ ɓakoɓinikyonigʉ.
12 Kʉwa wa Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, aga mbangʉ ka mbʉkʉ, aɓɨmya, ɨna asɨ ɓapanga ɓaya ɓotu aka. Kumbuso yi ɨga kʉ kakɨ, otumini na ombombo ɓɨɗɛ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.

Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya ɓaɓa ko pisi ya Emausi
(Malikɔ 16:12-13)

13 Ka lisyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓa ndɨ kaɨnda ka mugi mimoti nɨmɔ ɓalikyaga ndɨ ɓɛ Emausi. Mugi mi nɨmɔ a ndɨ banda kilomɛtɛlɛ tɛkɛɓɛ na imoti* kadwɛ ka Yelusalɛma.
14 Ɓa ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ lɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kanzɨna na kaɨnzɨnzɨnya luga kaɓʉ ɓɛyɔ, Yeso mombukwana-dakɨ yi ukpuɗoku ndɨ, ɓɨsʉngya na ɨɓʉ.
16 Ɓaɓɨɓya ɓatʉ ndɨ kamɨna yi, luki limoti misa kaɓʉ a ndɨ nɨ upiini ɓipi nɨ ɓakɛgʉ kamibo.
17 Yeso umuusa ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ mo mino kaɨnzɨnzɨnya ko pisi ɓɛnɛ?» Ɓamaga kʉwa ndɨ, ɓotumini no kumbu ɓɨɗɛ.
18 Ɓemoti luga kaɓʉ nɨnɔ ɨna ndɨ Kɔlɔpasɨ, asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ mʉkaka aka nɔ luga ka ɓatʉ ɓa Yelusalɛma wakukonigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi ɓi kʉ ka masyɛ mi nɨma?»
19 Kumbuso yi umuusa ɓata ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tina sɛ?» Ɓaɓɨɓya ɓasikisya ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ asilyi ɓi Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, nɨnɔ a ndɨ mugyalandʉ wo ngu. Owonisila ndɨ ngu ya ɓugyalandʉ ko pisi ya yɨgya na mʉnzɨna kakɨ kambwa ko Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ.
20 Luki limoti ɓokumu-kumu na ɓangama kusu ɓasʉta ndʉkʉ ka Pilatʉ ɓɛ ɓamwɨ, ɓabangɨlaga ndʉkʉ ka mʉsalaba.
21 Iɓusu ta ndɨ kasɨma ambɛ ɨyɨ nɔ Kunzi atikoku kaʉkʉlaga Ɓezaleli ka ɓubaya. Luki limoti, na lisyɛ li nɨlɨ a kʉwa masyɛ masaa wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosi ɓi mino.
22 Luki limoti, ɓoko ɓemoti-ɓemoti ka mʉɗɔngɔ kusu ɓatigugumisito nzʉyɨ kʉgbɛ. Ɓoga na lisyɛ li nɨlɨ ko mbolugo ka mbʉkʉ,
23 luki limoti nɨ ɓakotokonyigʉ ɓata manda kakɨ. Ɓigoku katɨtʉmbʉlyaga ɓɛ ɓamalaika ɓupupilyi, ɓʉtʉmbʉlyaga ɓingbanganya ɓɛ a muɓisi.
24 Kʉwa wa ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kusu ɓɨnda ka mbʉkʉ, ɓatakanya makpʉmʉka masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoko ɓʉɓɨkya ndɨ mino, luki limoti kanɨ ɓakaminigʉ ɓata Yeso.»
25 Kʉwa wa Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu ɓongingi aaa, ma ɓuti ka baɨlya makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓogyalandʉ kaɓɨkyaga ndɨ!
26 Kakwananɨgʉ mbɛyɨ ndɨ ɓɛ Masiya† igyogyisi ɓɛyɔ kambwa kaingya ka ɨbɨba kakɨ?»

---

* **24:13 24:13** Ɓuwobi abɛ lɨgʉndʉ la ɓasaa ɓaɓa. † **24:26 24:26** Ɓamakagatʉ gɔni ɓɛ Kilisito.

27 Kumbuso yi ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɓa ndɨ nɨ ɓokpikini ko bulya kakɨ ka Moɓiso masɨ
ko Kunzi. Apʉnga mbɛyɨ ndɨ na kɨtaɓʉ ka Musa, idukulogo kumbuso yi ka ɓakɨtaɓʉ
ɓayasɨ nɨɓayɔ ka ɓogyalandʉ.
28 Nɨyɔ ɓosila ɓuwobi na mugi mi nɨmɔ ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ mino kaɨnda, Yeso agya ndɨ
abɛ anʉsaga.
29 Luki limoti ɓotiwolya kaɓɨkya ɓɛ: «Tikini na iɓunu wanʉ kyɛ a kʉwa ɓʉgɔgɔ, biti
ika gɔnɨ kolipyo.» Ingya kʉwa ndɨ ka ndaɓʉ, ika pa imoti na ɨɓʉ kʉ.
30 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ kalyalya, ava mukati, abɨbisa Kunzi. Kumbuso yi, oɓunonogo,
ʉpá.
31 Kʉwa wa miso uukwikona ndɨ, ɓamibo, luki limoti ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ
ulimikya ndɨ pɛlɛ.
32 Ɓaɓɨkyana ndɨ ɓɛ: «Iyo, mambɛngɨ o ɓi na iɓusu ɓɨsamʉ-samʉ ngbingo yi nɨnɔ o
ɓi mino kanzɨna na iɓusu ko pisi na katɨtʉmbʉlyaga Moɓiso ko Kunzi!»
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉkya, ɓɨga ndɨ ka Yelusalɛma. Nɨyɔ ɓosila kʉ,
ɓʉtakanya ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓemoti ɓʉmʉmʉkana pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ
kaɓɨɓya Yeso.
34 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, Mombukwono-dosu
opupini ka mbʉkʉ, apuponilyito Simoni!»
35 Kʉwa wa iɓʉ ɓʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ igyonosa ndɨ nɨ ɓa ko pisi,
na ɓɛyɔ ɓamiba ndɨ mino Yeso ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino koɓunonaga mukati.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ
(Matayɔ 28:16-20; Malikɔ 16:14-18; Yuani 20:19-23; Ligubo 1:6-8)

36 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, Yeso
mombukwana-dakɨ yi opuponoku ɓigbututu, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu!»
37 Ɓotuma ndɨ na kʉɓangakʉ, kyɛ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ɓaminini abɨlɨ.
38 Luki limoti Yeso ʉɓɨkya ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makombomboyo? Ko bulya ɨkɨ yɔ ma
mino na ɓotumo ka mambɛngɨ?
39 Winoni magʉ na maɓɔkʉ kamɨ: Ɨmɨ aka nɔ ɓɨkpɛ! Ivilogoni, mɛndaga, kyɛ abɨlɨ
kɛgʉ na nzʉyɨ no kuwo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mina kɛmɨna ɓɛnɛ.»
40 A ndɨ kaɓɨkya ɓɛyɔ nɨ anʉwanya maɓɔkʉ na magʉ.
41 Ɓaɓɨɓya ɓotuma ndɨ na magyagya ɓɨɗɛ, ɓombombaya ndɨ kʉgbɛ, ɓakakwananagʉ
ndɨ kabaɨlya ɓɛ Yeso nɔ akanzɨna nɔ. Kʉwa wa umuusa ɓɛ: «Makɛgʉ no luki lɨlya
wanʉ?»
42 Ɓapá ndɨ dongbu ya musi mukongo.
43 Yeso ava ndɨ, alya ko misa ka ɓʉ.
44 Kumbuso yi ʉɓɨkya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ ndɨ mino luga kunu, namʉɓɨkya
ndɨ ɓɨngbanganya ambɛ: ‹Okwononi ɓɛ masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ kʉgʉ kamɨ ka Mʉtʉʉ
ka Musa, ka moɓiso ka ɓogyalandʉ, ka Mambʉ ka Ɓayuda akwanana ndɨ ɓɛ igyonosi.›»
45 Kʉwa wa uhukwa ndɨ yimibo kyɛ ɓʉkanɨ nɨlɔ a ka Moɓiso.
46 Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ikpika ka Moɓisa ɓɛ: ‹Masiya igyogyisatʉ, opupa ka mbʉkʉ kumbusa
wa masyɛ masaa.›
47 Okwononi kaʉɓɨkyaga ɓɛvananza ɓayasɨ Mongoni Manza ko lino kakɨ, kapʉnga
ɓanʉ ka Yelusalɛma kyɛ ɓambanzʉ ɓoyikoni, ɓinisonisa na mʉpɨlya.
48 Iɓunu ɓɔ ma ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka nɨlɔ.
49 Na ɨmɨ, mombukwana-dakɨ namʉtɨkɨlyatʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Baba amʉwanyaga
ndɨ. Luki limoti, wikoni ka Yelusalɛma aka kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ motumo mino no
ngu kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.»

Yeso oɗokini kʉgʉ wa lɨsyɛ
(Malikɔ 16:19-20; Ligubo 1:9-11)

50 Kumbuso yi, Yeso aga ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ kunzi wa Yelusalɛma ɓuwobi na mugi
mi nɨmɔ ina ndɨ ɓɛ Betania. Kʉ ɓɛyɔ, ubisilya maɓɔkʉ, uɗukilya ndɨ ɓʉɓʉnga.
51 Ko ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kauɗukilyo ɓʉɓʉnga nɔ, asanana na ɨɓʉ, aɗaka ndɨ
kʉgʉ wa lɨsyɛ.
52 Kumbuso yi ɓabibisa kʉwa ndɨ, ɓɨganana ka Yelusalɛma kanɨ ɓotumini na magyagya
ɓɨɗɛ.
53 Kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ ɓongbinga ɓasɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanabibiso.

Mongoni Manza ka Yeso ɓɛyɔ
Yuani
okpikaga ndɨ mino
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Mongoni Manza nɨmɔ atʉtʉmbwa ɓɛyɔ ka Yuani okpika ndɨ nɨma. Atʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ Yeso agya ndɨ ka lɨtɔmbʉ wanʉ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ, kukwakʉ na pupo ka Yeso ka mbʉkʉ. Yeso a ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza no ngu yasɨ, anohukuso ɓokoloɓu, anokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ, anagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mudingi nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ.

Kɨtaɓʉ yi nɨyɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ na nɨyɔ Matayɔ ikanɨ Malɨkɔ ikanɨ Luka okpika ndɨ. A ɓɛyɔ, Yuani akasɨma ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ kɨtaɓʉ yi nɨyɨ ɓibatʉ ɓakɨtaɓʉ nɨɓayɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓokpika ndɨ. Ɓibo gɔnɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Yeso atʉmbʉlaga ndɨ kʉsɔ yi na nɨlɔ agya ndɨ. Katʉmbʉlagagʉ ɓata makpʉmʉka mi nɨmɔ Matayɔ, Malɨkɔ ikanɨ Luka ɓatʉmbʉlaga ndɨ ɨɓʉ.

Ka mʉpʉnganagɨ ma kɨtaɓʉ yi nɨyɨ, Yuani owonisila ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ a Mʉnzɨna ko Kunzi mɔ odoku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ kaɨɨta mʉmbanzʉ. Yeso agya ndɨ makpʉmʉka mudingi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ okitogi yimibo ka ɓambanzʉ, kyɛ ɓibi ɓɛ a Ngama nɨnɔ Kunzi apʉnaga ndɨ kambwa aka, aɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɔ uhukuso ndɛkɛ ɓambanzʉ.

Ko ngbingo ka Yeso, ɓambanzʉ ɓa ndɨ ɓakɨgbananaga: ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyanatʉ Yeso kyɛ ɓoɓingisyatʉ ndɨ ɓɛ a Miko-Kunzi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓamʉya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mumuyoniso, na okwononi ɓɛ ɓamwɨ. Yuani akaɓɨkya ɓɛ: «Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ maɓɨnɨkyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.» Yuani 20:31.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Kobibiso Mʉnzɨna *1:1-18*

Yuani-Mubatizaɨ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:19-34*

Yeso akaʉpʉnaga ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa mambwa *1:35-51*

Yeso ogyini nganga maɗɨya na ɨka makpʉmʉka mi nɨmɔ akaʉmbaga ɓambanzʉ *2:1–12:50*

Pɔsɔ wa muliɓo ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kasombiso, na kukwakʉ kakɨ *12:1–19:42*

Yeso opupini ka mbʉkʉ *20:1-10*

Yeso upupilyini ɓaɓɨɓya kakɨ *20:11–21:25*

Yeso-Kilisito nɨ Mʉnzɨna ko Kunzi

1 Ka mʉpʉnganagɨ, kambwa Kunzi kagya ɔɓɨlɨ, Mʉnzɨna a kʉwa ndɨ wa. Mʉnzɨna a
ndɨ pa imoti no Kunzi. Mʉnzɨna a ndɨ Kunzi ɓɨkpɛ.
2 A ɓɛyɔ, Ɨyɨ a ndɨ pa imoti no Kunzi ka mʉpʉnganagɨ.
3 Kunzi agya ndɨ makpʉmʉka masɨ pisi ka mʉnzɨna aka, kɛgʉ no luki gʉtʉgʉ limoti
aka nɨlɔ kigyonosagʉ ndɨ pisi ka mʉnzɨna.
4 Ɔɓɨlɨ opupa ndɨ ka Mʉnzɨna. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ʉpága ɓambanzʉ ɓʉngbanganya.
5 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ anzɛgɛ ko biti, luki limoti biti kahumagʉ ndɨ.
6 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yuani*.
7 Odoku ndɨ abɛ dɛmʉ wa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ
ɓʉngbanganya pisi ka mʉtʉʉ kakɨ.
8 Ɨyɨ ɓɨkpɛ kɛgʉ ndɨ ɓʉngbanganya, luki limoti, odoku ndɨ kaiko dɛmʉ wa
ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ.
9 Ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ a nɨɓɔ ɓa lɨngʉnʉ. Odoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ kauzigo ɓatʉ ɓasɨ.
10 Mʉnzɨna a ndɨ ka ɔɓɨlɨ. Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ka mʉnzɨna mi nɨmɔ, luki limoti,
ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakamibagʉ ndɨ.
11 Mʉnzɨna odoku ndɨ kʉ kaɓʉ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨ ɓava-kʉkakɨ ɓakatilyigʉ.
12 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓatɨlyatʉ ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana. Nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ,
ʉpá kʉwa ngu kaiko ɓomiko Kunzi.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɨɓʉkʉtagʉ abɛ ɓomiko Kunzi pisi ka ɓangʉ, ikanɨ ka nzʉyɨ, ɨkanɨ
ɓɛyɔ ɓambanzʉ ɓɨɓʉkʉtaga mino, luki limoti ɓɨɓʉkʉta no Kunzi.

---

* **1:6 1:6** Ɨyɨ ni Yuani-Mubatizaɨ.

14 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓa ndɨ kamaka ɓɛ Mʉnzɨna nɔ ɨita ndɨ mʉmbanzʉ. Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ
odoku ndɨ kaiko luga kusu, otumini na ɨziyɔ na lɨngʉnʉ ɓɨɗɛ. Tɨna ndɨ ɨbɨba kakɨ, ɨbɨba
yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ Mikakɨ wa ɓemoti.
15 Yuani nɔ a dɛmʉ kakɨ, atʉɓɨlagatʉ ndɨ ɓɛ: «Na ndɨ kanzɨna ko bulya kakɨ ngbingo
yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ a mʉtʉ mudingi
kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ, kambwa wa kɨɓʉkʉta kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›»
16 Iɓusu ɓasɨ tinisanatʉ ndɨ na ɨziyɔ kakɨ, totumaga ndɨ ɓasɨ na ɓʉɓʉnga kakɨ ɓakpʉ
kakɨtanaga.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi apá ndɨ Mʉtʉʉ pisi ka Musa, luki limoti, ɨziyɔ na lɨngʉnʉ odoku ndɨ
pisi ka Yeso-Kilisito.
18 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Luki limoti, mʉtʉ yɨkaka nɨnɔ
atimibisisa ndɨ Kunzi nɨ Mikakɨ wa ɓemoti. Ɨyɨ miki yi nɨnɔ a Kunzi, ikaga pa imoti no
Kunzi.

Yuani-Mubatizaɨ akatʉmbʉlaga nɨyɔ ɨna ndɨ no miso
(Mataɣɔ 3:1-12; Malikɔ 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Mʉtʉmbʉlagɨ ka Yuani-Mubatizaɨ nɨma ngbingo yi nɨnɔ Ɓayuda ɓatikilyoku ndɨ
mino ɓokumu na Ɓalawi kotukyoku ka Yelusalɛma kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?»
20 Yuani kanganyagʉ ndɨ, luki limoti, osikisya ndɨ ɓɨngbanganya kambwa ka ɓatʉ ɓasɨ
ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ Kilisito.»
21 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ wanɨ? Ɨwɛ nɨ Ɨlɨya?» Yuani usikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ,
nakɛgʉ ɨmɨ ɨyɨ.» Ɓamuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Wa mugyalandʉ?» Ɨyɨ aka ɓɛ: «Kalɨ.»
22 Kʉwa wa, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ sɛ kʉwa nɨ wanɨ? Tɨɓɨkya kyɛ okwononi tɨgɨ kausikisyo
ɓatʉ nɨɓɔ ɓatitikiku. Wa pɨyɛ kaɓɨkya ɓʉ ko bulya kakʉ ɓɨkpɛ?»
23 Yuani usikisya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Ɨmɨ nɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akatʉɓɨlaga ka ɨsa ɓɛ:
‹Nononi pisi ka Mombukwono-dosu,›»
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ mino.
24 Ɓafalisayɔ ɓatʉ ndɨ gɔnɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ka Yuani.
25 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Kika nɛkɨ nɨ wakɛgʉ Kilisito, ikanɨ Ɨlɨya, ikanɨ mugyalandʉ, ko
bulya ɨkɨ yɔ wo mino koɓotiso?»
26 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakamuɓotiso no liɓo. Luki limoti, atʉ na mʉtʉ ɓemoti luga
kunu nɨnɔ makamibigʉ.
27 Mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kamɨ. Ɨmɨ, nakokwononigʉ gʉtʉgʉ kakʉla ligi ya
ɓɛkpakʉ kakɨ aka.»
28 Masɨ nɨma akɨtanaga ndɨ ka Betania, kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, kʉ Yuani oɓotisaga ndɨ
mino.

Yeso nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi

29 Ɓʉgalo ɓi, Yuani amɨna ndɨ Yeso nɨ anodoku, aɓɨkya ɓɛ: «Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi
nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ nɨmʉ.
30 Na ndɨ kanzɨna kʉgʉ kakɨ ngbingo yi nɨnɔ naɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ
akodoku kumbuso kamɨ, a mʉtʉ mudingi kʉgbɛ kɛkɨtaga. A ɓɛyɔ, kambwa wa kɨɓʉkʉta
kamɨ, ɨyɨ a kʉwa ndɨ wa.›
31 Ɨmɨ ɓɨkpɛ, nakamibogigʉ ndɨ. Luki limoti, nodoku ndɨ koɓotiso no liɓo kyɛ
namibisisi na ɓatʉ ɓasɨ ɓa Izaleli.»
32 Yuani ʉtʉmbʉlyaga ndɨ nɨlɔ ɨna ndɨ ɓɛ: «Nɨna ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku kʉgʉ wa
lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ likpondi. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ ika ndɨ kʉgʉ ka Yeso.
33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kamibo. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ koɓotiso no liɓo, ɛɓɨkya
ndɨ ɓɛ: ‹Wɨnatʉ ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu kosyoku na kaiko kʉgʉ ka mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi
nɨnɔ nɔ oɓotisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu.›
34 Nɨnatʉ ndɨ masɨ mi nɨmɔ, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ Miko Kunzi.»

Yeso upunogini ɓaɓɨɓya ɓa mambwa

35 Na ɓʉgala ɓi, Yuani a mbɛyɨ ndɨ ɓata wa aka wa pa imoti na ɓaɓɨɓya ɓaɓa luga ka
ɓaɓɨɓya kakɨ.
36 Nɨyɔ amɨna Yeso kakɨtaga, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mikya-Kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨmʉ.»
37 Nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨɓya Yeso.
38 Yeso oyikana ndɨ, ʉmɨna nɨ ɓanaɓɨɓya, ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makakɨsa ɨkɨ?»
Ɓasikisya ɓɛ: «Labɨ, isi yi nɨ ‹Muwonisilo›, wikaga yanɨ?»
39 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Doniku, mɨnatʉ.» Ɓodoku ndɨ, ɓaga kaɨna pa nɨyɔ a ndɨ mino,
ɓika ndɨ na ɨɓʉ na ɓʉgɔgɔ ɓi nɨɓɔ. A ndɨ ɓanda saa-kumi.

40 Andɨlɨa nɨnɔ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ, a ndɨ ɓemoti ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ
mʉnzɨna ka Yuani na kaɓɨɓya Yeso.
41 Ɨnda mbɛyɨ ndɨ ka mamakɨ ɓɛyɔ ka Simoni, aɓikyoku ɓɛ: «Taminini ɓi Masiya», isi
yi nɨ «Kilisito».
42 Kumbuso yi, ɨnda kʉwa ndɨ na Simoni kʉ ka Yeso. Yeso anda ndɨ Simoni ɓizumuuu,
aɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ Simoni, mika Yuani. Ɓʉmakaga kʉwa ɓanʉ ɓɛ Kɛfa[†]». Isi yo lino li
nɨlɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ.

Yeso amokini Filipi ɨɓʉ na Natanaeli

43 Na ɓʉgala ɓagɔgɔ, Yeso a ndɨ wakɨtʉlya kaɨnda ka Galilaya. Ɓabangana kʉwa ndɨ
na Filipi, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓyeku!»
44 Filipi a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida kʉ Andɨlɨa na Pɛtɛlɛ ɓɨɓʉkʉta ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ
mino.
45 Kumbuso yi, Filipi ɓabangana ndɨ na Natanaeli, aɓɨkya ɓɛ: «Taminini ɓi mʉtʉ yi
nɨnɔ Musa okpikaga ndɨ mongoni kakɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ, na nɨnɔ ɓogyalandʉ ko Kunzi
ɓokpikaga ndɨ gɔnɨ ko bulya kakɨ. Ɨyɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ, mika Yɛzɛfʉ.»
46 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Luki lanza akwananatʉ gɔnɨ kopupo ka Nazalɛtɨ?» Filipi
asikisya ndɨ ɓɛ: «Dawɨnɨ nɔ.»
47 Nɨyɔ Yeso amɨna Natanaeli nɨ anodoku, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muizaleli walɨngʉnʉ
nɨmʉ. Kɛgʉ mʉtʉ wa ɓokoli.»
48 Natanaeli amuusa ndɨ ɓɛ: «Wemibi lɨkɨ?» Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kambwa gʉtʉgʉ
Filipi kaʉmaka, numinito ɓi. Wo ɓi kusili wa sɨbʉkʉsɔ simoti ɓɛnɛ.»
49 Natanaeli aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ɨwɛ nɨ Miko Kunzi, ɨwɛ nɨ Ngama
ka ɓomikya Ɓezaleli.»
50 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini kyɛ nuɓikyi ɓɛ numinito ɓi kusili wa
sɨbʉkʉsɔ? Wɨnatʉ ɓanʉ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgbɛ!»
51 Omotiloku ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mɨnatʉ ndɛkɛ lɨsyɛ nɨ
oukwikonini, ɓamalaika ko Kunzi ɓanaɗaka, ɓonosyo kʉgʉ ko Mika-mʉmbanzʉ.»

2

Dumo wa ndʉwa ka Kana

1 Kumbusa wa masyɛ maɓa, dumo wa ndʉwa a ndɨ ka Kana, kʉ ka Galilaya. Amakɨ
Yeso a ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 Ɓamaka ndɨ gɔnɨ Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ko dumo yi nɨnɔ.
3 Nɨyɔ vinya osyo, amakɨ Yeso aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓakɛgʉ ɓata na vinya.»
4 Luki limoti, Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, nɨlɔ kusu na ɨwɛ ogwi ɓʉ? Ngbingo kamɨ
kanitulyonigʉ mbɛyɨ.»
5 Amakɨ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Gyoni masɨ nɨmɔ amʉɓɨkya.»
6 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na ɓambɨkɛ ɓayakpʉkpʉ maɗɨya nɨɓɔ ɓagya ndɨ na matamʉ. Kʉsɔ
yi, Ɓayuda ɓobisaga ndɨ mino moɓo nɨmɔ ɓɨɓuɓisaga ndɨ nomu kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya
kaɓʉ. Mbɨkɛ yimoti akwanana ndɨ kaingyo ɓalitɛlɛ ɓayo liɓo banda mɨya yimoti[*].
7 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓagya-ligubo ɓɛ: «Tumisogoni ɓambɨkɛ ɓi nɨɓa no moɓo.»
Ɓotumisaga ndɨ ɓɨkyɛɛkyɛɛ.
8 Kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tugoni mino liɓo li nɨlɨ, mapóku ngama wo dumo.»
Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
9 Ngama wo dumo akɨngɨla ndɨ liɓo li nɨlɔ nɨ iitini kʉwa vinya. Kɛgʉ ndɨ kaibo ɓɛ
vinya yi nɨnɔ apʉnya yanɨ. Luki limoti, ɓagya-ligubo nɨɓɔ ɓatʉga ndɨ liɓo, ɓatʉ ndɨ ɨɓʉ
kaiba. Ngama wo dumo amaka kʉwa alʉkʉ yi nɨnɔ agya ndɨ ndʉwa,
10 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ waɓuulyogi mino vinya wanza kadwɛ
mɔnɨ ɓʉɓwanʉ? Ɓɛngɛnɨ ɓasɨ ɓapʉngaga mbɛyɨ kapá nɨnɔ wanza. Kumbuso yi,
ɓakadamʉwa, ɓapá sɛ kʉwa zalamba.»
11 A lɨkpʉmʉka lɨmbanga la mambwa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. A ndɨ ka Kana, kʉ ka Galilaya.
Yeso owoniso ɨbɨba kakɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
12 Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Kapɛlɛnaumu, ɨɓʉ na amakɨ, ɓamamakɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ masyɛ makɛɗɛ aka.

Yeso akaukpumyo ɓambula ka Ndaɓʉ ko Kunzi
(Matayɔ 21:12-13; Malikɔ 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Nɨyɔ yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi, Yeso aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma.

---

† **1:42 1:42** *Kɛfa:* A lino la Lɨlamɛɛ.

* **2:6 2:6** *ɓalitɛlɛ ɓayo liɓo banda mɨya yimoti:* A mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓabido ɓakpʉkpʉ kuɓukumuti.

14 Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓambanzʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ ɓanʉgaba ɓangɔmbɛ,
ɓakɔndɔlɔ na ɓonzuwo. Ɓatʉ ɓugomosyono ɓuyi ɓa ndɨ nɨ ɓikononini ka ɓamɨza kaɓʉ.
15 Yeso agya ndɨ mufimbo no ligi, apʉnga kaukpumyo ɓatʉ ɓasɨ ɓi niɓɔ ɓa ndɨ ka
Ndaɓʉ ko Kunzi, pa imoti na ɓakɔndɔlɔ na ɓangɔmbɛ kaɓʉ. Omisya ndɨ ɓuyi ka
ɓogomosyono ɓuyi, utindika ɓamɨza ɓitigbo-tigbo.
16 Ɨyɨ aka na ɓogobiso ɓonzuwo ɓɛ: «Tumboni masɨ nɨma wanʉ, mokoitisonitɔgʉ
ndaɓʉ ka Baba abɛ sɔkɔ!»
17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana ndɨ mʉgɛlɛ-gɛlɛ nɨmɔ ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, sɨpananisɔ kamɨ ko bulya ndaɓʉ kakʉ ezungusini lɨmbɛngɨ
ɓɨzʉʉʉ.»
18 Ɓayuda ɓamuusa kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ: «Likingyosi lɨmbanga tino lɔ wakwanana
katɨgyɨlya katimoniso ɓɛ wa no ngu yɨgya ɓɛyɔ?»
19 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ponzoni Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ, nɨgɨlyatʉ kopika ka masyɛ
masaa.»
20 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓopika ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɨ ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ
ɓakwanganya na madɨya, ɨwɛ, wɨgɨlya kopika ka masyɛ masaa aka?»
21 Luki limoti, Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya yi nɨ nzʉyɨ kakɨ.
22 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Yeso opupoku ndɨ mino ka mbʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓatamana
ndɨ ɓɛ aɓɨkyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɓaɓɨnɨkyana kʉwa ndɨ Moɓiso na mʉnzɨna nɨmɔ
Yeso aɓɨkya ndɨ.

Yeso ibagatʉ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ

23 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka Yelusalɛma ka yɨnga ya Pasɨka, ɓambanzʉ
ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ kaɨna mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ agyaga ndɨ.
24 Luki limoti, Yeso kɨtambyagɨgʉ ndɨ na ɨɓʉ, kyɛ a ndɨ kaumibo ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨnza.
25 Kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓatʉmbʉlyagɨ ɔɓɨlɨ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. A ɓɛyɔ, ɨyɨ
mombukwana-dakɨ ibagatʉ ndɨ nɨlɔ a ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.

3

Nikodimo akaaga ka Yeso

1 Luga ka Ɓafalisayɔ, a ndɨ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Nikodimo. A ndɨ ɓemoti
ka ngama ka Ɓayuda.
2 Lɨsyɛ limoti, asilyoku kʉwa ndɨ Yeso no biti, aɓɨkya ɓɛ: «Muwonisilo, takaiba ambɛ
Kunzi nɔ utikoku ndɨ katiwonisilo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kagya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga ɓɛyɔ wo mino kagya, kanɨ Kunzi kɛgʉ pa imoti na ɨyɨ.»
3 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ nakaʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kigilyi
kaɨɓʉkʉta, kakwananɨgʉ kaɨna Ɓʉngama ko Kunzi»
4 Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Igyonosa lɨkɨ mʉmbanzʉ kayɨɓʉkʉta ɓata nɨ a kʉwa
mbɔkʉ-mbɔkʉ? Akwananatʉ ɓata kogulya ka mʉma ka amakɨ, ɨgɨlya kaɨɓʉkʉta?»
5 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ kiɓukuti
ko liɓo na ka Lɨmbɛngɨ, kakwananɨgʉ kogulya ka Ɓʉngama ko Kunzi.
6 Nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na ɓomikya-ɓambanzʉ, a mʉmbanzʉ, nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga na Lɨmbɛngɨ
ko Kunzi a lɨmbɛngɨ.
7 Wakombomboyonitɔgʉ ka nɨlɔ nuɓikyi ɓɛ: ‹Wokwononi kaɨgɨlya kaɨɓʉkʉta.›
8 Ovivi ovivaga pa yasɨ kʉ apaga mino. Ʉkanagatʉ kukwo yi, luki limoti, wakibogigʉ
ɓɛ apʉnyaga yanɨ ikanɨ ɨndaga yanɨ. Igyonosaga ɓɛgɛyɔ ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨɓʉkʉta na
Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.»
9 Kʉwa wa, Nikodimo amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka nɨlɔ igyonosa lɨkɨ?»
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo mudingi ka mugi ma Izaleli ɓɛyɔ wo mino yɔ,
wakibigʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ?
11 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, iɓusu, taɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ tibogo,
ta ɓadɛmʉ ɓa nɨmɔ tinoni. Luki limoti, iɓunu, makapagɨgʉ katiɓɨnɨkyana.
12 Makɛbaɨlyagɨgʉ gʉtʉgʉ iki yi aka ngbingo yi nɨnɔ namʉnzɨnɨlyaga mino ko bulya
makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ. Angɛnɛngɛnɛ kʉwa ka makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lɨsyɛ aka?
13 Wɨna sɛ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ oɗokoni kʉgʉ wa lɨsyɛ, kiki
asɨ Mika-Mʉmbanzʉ aka nɨnɔ osyoku ndɨ ɨyɨ kʉ.
14 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Musa aɗokisa ndɨ mino nzʉka wa ngwɛyɨ kʉgʉ wa mʉngbɨngɨlɨ
kʉ ka ɨsa, okwononi ɓɛ ɓaɗokisi Mika-Mʉmbanzʉ ɓɛgɛyɔ,
15 ɨba mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

3:14 3:14 Wanda ka Lɨtatanga 21:9.

16 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ ɔɓɨlɨ kʉgbɛ. Kinili, apá ndɨ mino Mikakɨ wa ɓemoti, kyɛ mʉtʉ
wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana koɓungogonitɔgʉ, luki limoti, inisoni na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 Kunzi katikokugʉ ndɨ Mikakɨ kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, atikoku ndɨ
kahukuso yi.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana, ɓakabisigʉ na mʉkɔmbʉ. Luki limoti, nɨnɔ
kaɓɨnɨkyanagʉ, ɓabisoni na mʉkɔmbʉ, kyɛ kaɓɨnɨkyanagʉ Miki wa ɓemoti ko Kunzi.
19 Winoni ɓɛyɔ Kunzi akɔgɔ mino mʉkɔmbʉ: ɓʉngbanganya odonuku ndɨ ka ɔɓɨlɨ,
luki limoti, ɓambanzʉ ɓapaga ɨɓʉ biti aka kakɨtaga ɓʉngbanganya kyɛ yɨgya kaɓʉ a
yanyɛ.
20 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, amʉyaga ɓʉngbanganya ɓafɛ. Mʉtʉ yi nɨnɔ,
amʉyaga kakpʉɗa ɓʉngbanganya, kyɛ yɨgya kakɨ yanyɛ kinisononi.
21 Luki limoti, nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ odogoku ɨyɨ ka ɓʉngbanganya, kyɛ
yɨgya kakɨ inisoni ɓɨnza ɓɛ akaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ ko Kunzi.»

Yuani-Mubatizaɨ ɨɓʉ na Yeso

22 Kumbuso yi, Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaga ndɨ ka iwili ya Yudɛa. Ɨka ndɨ pa imoti na
ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ ka masyɛ, anuɓotiso ɓambanzʉ.
23 Yuani atʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ kauɓotiso ɓambanzʉ ka Ainoni, ɓuwobi na Salimu kyɛ liɓa
a ndɨ lakpʉ kʉ ɓɛyɔ. Ɓambanzʉ ɓadulyogoku ndɨ, anuɓotiso.
24 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓa mbɛyɨ ndɨ nɨ ɓakanamokyigʉ Yuani ka ligbito.
25 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti ka Yuani ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso na Muyuda
ɓemoti kʉgʉ wa yɨgya kaɓʉ ko bulya kɨɓuɓiso.
26 Ɓɨnda ndɨ ka Yuani, ɓaɓɨkyoku ɓɛ: «Muwonisilo, alʉkʉ yi nɨnɔ ma ndʉkʉ na ɨɓʉ
kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ, nɨnɔ watʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka kakɨ, a kʉwa gɔnɨ koɓotiso.
Ɓatʉ ɓasɨ ɓakagbɔ kʉ o mino!»
27 Yuani usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ akwanana kainisono no luki,
kanɨ Kunzi kapágʉ ndɨ.
28 Iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi mɛmʉkanatʉ ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: ‹Ɨmɨ, nakɛgʉ Kilisito,
luki limoti, Kunzi etikoku ndɨ kambwa kakɨ.›
29 Mombukwana muko nɔ ikaga mbʉnya muko. Luki limoti, wai-dakɨ mbʉnya muko
nɨnɔ a ka kpɔlɔ kakɨ, anamʉkana, ogwaga magyagya kʉgbɛ ko bulya lɨyʉ ka mbʉnya
muko. Kinili, na na magyagya ɓɨsɨnɨ-sɨnɨ mbɨya wanʉ.
30 Okwononi ɓɛ ɨbɨba kakɨ oɓoɓoyi, nɨyɔ kamɨ agbʉwa.»

Nɨnɔ akodoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

31 «Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ. Nɨnɔ wa lɨtɔmbʉ a ɨyɨ mʉtʉ
wa lɨtɔmbʉ aka, anzɨnaga ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ otukyiku
kʉgʉ wa lɨsyɛ ukitogi ɓatʉ ɓasɨ.
32 Atʉmbʉlaga makpʉmʉka nɨmɔ ɨna ndɨ na nɨmɔ ʉkana ndɨ. Luki limoti, mʉmbanzʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kaɓɨnɨkyanagɨgʉ nɨlɔ ikaga kaɓɨkya.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ abaɨlyaga lɨkpʉmʉka kakɨ, oɓɨnɨkyononi ɓɛ Kunzi nɨ lɨngʉnʉ.
34 Mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi atikoku, aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, kyɛ Kunzi atumisogo na
Lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɨɗɛ.
35 Baba apagatʉ Mikakɨ, asilyoni makpʉmʉka masɨ.
36 Nɨnɔ aɓɨnɨkyana Miki, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Nɨnɔ akya kaɓɨnɨkyana,
kinisonigʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Luki limoti, ngbʉta ko Kunzi ika kʉgʉ kakɨ.»

4

Yeso akanzɨna na Waɓasamalia

1 Nɨyɔ Yeso iba ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓukonini ɓɛ ɨsaɓʉ ka ɓaɓɨɓya kakɨ akobwa kʉgbɛ, na
akauɓotisa ɓambanzʉ kakɨtaga Yuani,
2 (a ɓɛyɔ, kɛgʉ Yeso mombukwana-dakɨ nɔ uɓotisaga ndɨ, luki limoti, ɓaɓɨɓya kakɨ.)
3 Atʉkya ndɨ ka Yudɛa, ɨga ɓata ka Galilaya.
4 Kadwɛ kʉ ɓɛyɔ, akwanana ndɨ kakɨtaga pisi ka Samalia.
5 Adwɛ kʉwa ndɨ ka gʉɗʉ ɓemoti wa Samalia, nɨnɔ ina ɓɛ Sikali, ɓuwobi no tiko nɨyɔ
Yakɔbɔ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ.
6 Lɨkɔ ka Yakɔbɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ. Yeso a ndɨ nɨ hupini na lɨgʉndʉ ɓɨdapaɗa, ɨka kʉwa
ndɨ ka kpɔlɔ wa lɨkɔ. A ndɨ banda mɔnɨ ka mʉsɨkatʉ.
7 Waɓasamalia odoku ndɨ katʉga liɓo, Yeso aɓɨkya ɓɛ: «Yɛ ma, imusanɔ ɓaka mino
liɓo.»
8 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ nɨ ɓogoni koluwo malɨlɨ ka gʉɗʉ.

9 Waɓasamalia aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Eze! Muyuda ɓɛyɔ wo mino yɨ, wakaɨkpʉnda
kɛkʉnga ɨmɨ Waɓasamalia liɓo lɨkɨ?» (A ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓakʉkananagɨgʉ ndɨ na
Ɓasamalia.)
10 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Wakamibo ɓi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apága, wiba ɓɛ wanɨ nɔ
akaʉkʉnga liɓo, iba ɨwɛ nɔ wakungi ɓi. Winisono ɓi no liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ.»
11 Muko yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakɛgʉ no luki lɨtʉga liɓo na
lɨkɔ* a lodu kʉgbɛ. Wakwanana kʉwa kainisono no liɓo li nɨlɔ la ɔɓɨlɨ lɔ lɨkɨ?
12 Tɨtosu ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ nɔ atisilya ndɨ iɓusu lɨkɔ li nɨlɨ. Ɨyɨ ɓɨkpɛ nɔ omwaga ndɨ,
iki ɓomikakɨ gʉtʉgʉ ɓambaza ka ɓanyama kakɨ aka. Wakaɨmɨna abɛ ɨwɛ nɔ wakitogi
Yakɔbɔ?»
13 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ wasɨ komwo liɓo li nɨlɨ, ɨmʉkanatʉ ɓanʉ ɓata mʉsasa.
14 Luki limoti, nɨnɔ omwo ndɛkɛ liɓo nɨlɔ ɨmɨ napá, kɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa
gʉtʉgʉ iki yi aka. Liɓo li nɨlɔ ɨita ndɛkɛ kʉsɔ kakɨ lɨkpakpa nɨlɔ ika kopupisa liɓo la
ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
15 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ipóku nɛkɨ liɓo li nɨlɔ, iba
nakimukononitɔgʉ ndɛkɛ ɓata mʉsasa. Kʉwa wa gɔ wa, nakodukugʉ ndɛkɛ ɓata wanʉ
katʉga liɓo.»
16 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨnda kamokoku mbʉnyakʉ, modoku na ɨyɨ wanʉ.»
17 Muka nɔ asikisya ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na mʉlʉkʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓikyi
lɨngʉnʉ ɓɛ wakɛgʉ na mulʉkʉ,
18 kyɛ wa kʉwa na ɓovononi kuɓukumuti. Nɨnɔ ma na ɨyɨ mbɨya wanʉ, kɛgʉ
mbʉnyakʉ. Woɓikyi lɨngʉnʉ.»
19 Kʉwa wa, muka aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakaɨna abɛ wa mugyalandʉ.
20 Ɓotitosu ɓabibisaga ndɨ Kunzi kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ. Iɓunu, maɓɨkyaga ɓɛ pa nɨyɔ
okwononi mino kabibisa Kunzi nɨ Yelusalɛma aka.»
21 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ma, ɨɓɨnɨkyana nɔ. Ngbingo odokuto nɨnɔ makɨndɨgʉ ndɛkɛ
mino kabibiso Baba kʉgʉ wa ngʉpa yi nɨyɨ ikanɨ ka Yelusalɛma.
22 Iɓunu Ɓasamalia, mabibisogo Kunzi nɨ makɛgʉ kamibo. Iɓusu Ɓayuda, tabibisogo
nɨ tanamibo, kyɛ muhukuso akotukyoku ka Ɓayuda.
23 Luki limoti, ngbingo akodoku, na itulyonini, nɨnɔ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓabibisogo mino
Kunzi ka lɨngʉnʉ, ɓabibisogo ndɛkɛ Baba ka Lɨmbɛngɨ na lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, Baba ʉkisaga
inguo ya ɓatʉ ɓi niɓɔ.
24 Kunzi nɨ Lɨmbɛngɨ, na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓabibisogo, okwononi ɓɛ ɓabibisi ka Lɨmbɛngɨ
na ka lɨngʉnʉ.»
25 Muko nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ɓɨnza ambɛ Masiya akodoku (nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ
Kilisito). Wa odoku ndɛkɛ mino, ɨyɨ, atɨtʉmbʉlyagatʉ masɨ.»
26 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Kilisito, nɨnɔ nakaʉnzɨnɨlya nɔ.»
27 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓaɓɨɓya ka Yeso ɓigoku ndɨ. Ɓa ndɨ kombomboyo kyɛ
ɓamɨna ndɨ Yeso kanzɨna na muko. Wɨna sɛ, gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kamuusagʉ ndɨ
muko nɔ ɓɛ: «Wakakɨsa ɨkɨ?» Ikanɨ kamuusa Yeso ɓɛ: «Wakanzɨna na ɨyɨ ko bulya ɨkɨ?»
28 Muko nɔ asa kʉwa ndɨ mbɨkɛ wa, ɨga, utumbulyogoku ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ:
29 «Donuku kamɨna! Alʉkʉ ɓemoti a kʉ, etumbulyogi masɨ nɨmɔ nogyoni. Kɛgʉ sɛ
ɓanʉ ɓi Kilisito nɨnɔ?»
30 Ɓatʉkya kʉwa ndɨ wa, ɓɨnda kamɨna Yeso.
31 Kʉwa wa, ɓaɓɨɓya ɓɨtatanaga ndɨ na Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, lyalya mbɛyɨ!»
32 Luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nakalya malɨlɨ nɨmɔ makɛgʉ iɓunu kaibo.»
33 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga kʉwa ndɨ kauusono ɓɛ: «Mʉtʉ ɓemoti sɛ kʉwa nɔ oduku kapá
malɨlɨ?»
34 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Malɨlɨ kamɨ nɨ kagya sɨpananɨsɔ ka nɨnɔ etikoku ndɨ na
kotulyosa ligubo nɨlɔ ɛpá ndɨ.
35 Makaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwono-donu ɓɛ: ‹Osikoni ɓatɨmba
ɓakwanganya ngbinga mubuulyo masɔlɔ ɨtʉlyana?› Luki limoti, ɨmɨ nakamʉɓɨkya
ambɛ, wikweni, winoni ɓotiko. Malɨlɨ ongotini, a kʉwa kakʉnga kobuulyo.
36 Mʉtʉ nɨnɔ akobuulyo inisonini ɨyɨ na mʉkalya kakɨ, a kʉwa kamʉmʉla masɔlɔ
ko bulya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kʉwa wa, mʉkʉkʉna na mʉtʉ mubuulyo ɓogwa
magyagya ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa.
37 A ɓɛyɔ, a lɨngʉnʉ nɨlɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: ‹Mʉtʉ ɓemoti nɔ akʉnaga, wagɔgɔ obuulyo.›
38 Ɨmɨ, namʉtɨka ndɨ kobuulyo ko tiko nɨyɔ makagyagʉ ndɨ mino ligubo. Ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓɔ ɓɨkɔ ndɨ mino ɓungu ɓɨkya, iɓunu modoku kobuulya masɔlɔ ma ligubo kaɓʉ aka.»

---

* **4:11 4:11** *likɔ:* Ɓakpɔgɔ ndɨ lɨkɔ kʉ lɨkpɔ.

39 Ɓasamalia ɓakpʉ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso, kyɛ muko yi nɨnɔ ʉɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Etumbulyogi masɨ nɨmɔ nogyoni.»
40 Kinili, nɨyɔ Ɓasamalia ɓodoku ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ɓɛ
kogonitɔgʉ mbɛyɨ. Agya ndɨ ɓata wa masyɛ maɓa.
41 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi kʉgbɛ ɓabaɨlya ndɨ ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya.
42 Ɓaɓɨkyaga kʉwa ndɨ muko nɔ ɓɛ: «Takoɓɨnɨkyonigʉ ko bulya nɨlɔ aka lɔ watiɓɨkyi,
luki limoti, kyɛ timukyonili kʉwa nɨ iɓusu aka. Tibini lɨngʉnʉ ambɛ ɨyɨ nɔ a Muhukuso
wa ɔɓɨli.»

Yeso akahukuso mika ngama ka ɓasʉda

43 Nɨyɔ Yeso agya masyɛ maɓa ka mugi mi nɨmɔ, atʉkya ndɨ wa, aga ka Galilaya.
44 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mugyalandʉ kɛgʉ na ɨbɨba kʉ
kaɓʉ.»
45 Nɨyɔ osila ka Galilaya, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ kʉ ɓatɨlya ndɨ, kyɛ ɓɨndatʉ ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ka yɨnga
wa Pasɨka ka Yelusalɛma, ɓɨna ndɨ masɨ nɨmɔ Yeso agya ndɨ kʉ.
46 Yeso ɨga kʉwa ndɨ ka Kana kʉ ka Galilaya, kʉ oyikosa ndɨ mino liɓo kaɨita vinya.
Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ngama ɓemoti ka ɓasʉda nɨnɔ mikakɨ mʉlʉkʉ yi a ndɨ no koloɓu kʉ
ka Kapɛlɛnaumu.
47 Nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Yeso otukyiniku ɓi ka Yudɛa, a kʉwa ka Galilaya, odoku ndɨ
kamɨna. Ɨtatanaga kʉwa ndɨ na ɨyɨ ɓɛ ɨndɨ nɔ ɓaka ka Kapɛlɛnaumu kahukusilyo mikakɨ
nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ.
48 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Makini ndɛkɛ iɓunu mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga aka, makaɓɨnɨkyanigʉ ndɛkɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.»
49 Ngama yi nɨnɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, taganɔ ɓaka kʉ kamɨ kanɨ
miki kanodokigʉ.»
50 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨga, miki oukini.»
Alʉkʉ nɔ ʉkana ndɨ nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ, ɨga.
51 Ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓabangana na ɓagya-ligubo kakɨ,
ɓaɓɨkya ɓɛ: «Miki oukini.»
52 Kʉwa wa, umuusa ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi ngbinga tino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ouki ɓi
isyeiku ɓi, na saa-saɓa ya mʉsɨkatʉ.»
53 Baba nɔ ibo kʉwa ndɨ ɓɛ o ɓi ko ngbingo nɨnɔ aka nɔ Yeso aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Miki oukini.» Kʉwa wa, ngama nɔ na ndaɓʉ kakɨ yasɨ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso.
54 Nɨlɔ a ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga la yɨɓa nɨlɔ Yeso agya ndɨ. Agya ndɨ ngbingo yi nɨnɔ
igoku ndɨ mino ka Galilaya kotukyoku ka Yudɛa.

5

Yeso ahukusini zɛgɛsɨ

1 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓa ndɨ no dumo ka Yelusalɛma, Yeso aga ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na ziwa ɓemoti ɓuwobi na mupumi ma gʉɗʉ yi nɨnɔ, nɨmɔ ɓalɨkyaga
ɓɛ «mupumi ka Ɓakɔndɔlɔ». Ziwa yi nɨnɔ a ndɨ na ɓangbangba kuɓukumuti ka ɓakpɔlɔ-
kpɔlɔ ɓi. Ɓamakaga ndɨ ziwa yi nɨnɔ ka Libelenia ɓɛ «Bɛtɛsaida».
3 Kʉsɔ wa ɓangbangba ɓi nɨɓayɔ, ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓudingi ɓɨkaga ndɨ ɓakanganana
wa. Ikaga ndɨ na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ, nɨɓɔ ɓa dɨlɨ na ɓazɛgɛsɨ. [Ɓɨkaga
ndɨ kaɓʉnda ɓɛ liɓo obunzikoni,
4 a ɓɛyɔ, malaika ka Mombukwono-dosu osyogoku ndɨ ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti ka
ziwa yi nɨnɔ kabunzo. Mʉtʉ wo koloɓu wa mambwa nɨnɔ osyaga ndɨ ko liɓo li nɨlɔ kanɨ
malaika obunzini, aʉkaga ndɨ lɨngʉnʉ.]
5 Luga kaɓʉ, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ no koloɓu ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa
na ɓʉgɨna.
6 Nɨyɔ Yeso amɨna wakanga, ʉkana ndɨ gɔnɨ ɓɛ a ndɨ no koloɓu ka masyɛ mudingi,
amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Watʉ kapa kahʉka?»
7 Alʉkʉ nɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, nakikogigʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ
esiso ko liɓo ngbingo yi nɨnɔ ɓobunzaga mino. Nɨyɔ nakɨngɨlaga ambɛ nosyi kʉ ɓɛyɔ,
mʉtʉ wagɔgɔ osyo kambwa kamɨ.»
8 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wamaga, va kalagba kakʉ na wakpakyana!»
9 Wa aka wa, alʉkʉ nɔ ahʉka ndɨ. Ava kalagba kakɨ, apʉnga ndɨ kakpakyana.
Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka Lɨsyɛ la kimumbiso.
10 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Lɨsyɛ li nɨlɨ, a Lɨsyɛ la
kimumbiso. Wakakwananigʉ kabɨnɨka kalagba kakʉ.»
11 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ ehukusi nɔ eɓɨkyi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ,
wakpakyana.›»

12 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ tino nɔ uɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Va kalagba kakʉ,
wakpakyana?›»
13 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kɛgʉ ndɨ kamibo Yeso. A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ
nɨ olimikogini ka ambaza nɨnɔ a ndɨ wa.
14 Kumbuso yi, Yeso atakanya ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, mbɨya wanʉ
wohukini. Wakogyonitɔgʉ ɓata ɓʉnyɛ, kyɛ wigyogyisa kʉwa kakɨtaga ɓɛyɔ wo ɓi mino.»
15 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨnda ndɨ kaʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ Yeso nɔ ahukusa ndɨ.
16 Kinili, ɓapʉnga ndɨ mino kakɨsa kagyogyiso Yeso, kyɛ ahukusa ndɨ mʉmbanzʉ ka
Lɨsyɛ la kimumbiso.
17 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Baba agyaga ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ɨmɨ na gɔnɨ mino aka
ɓilubi.»
18 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓidukulaga kʉwa ndɨ ɓata kakɨsa Yeso
ɓɨvaka-vaka kamwɔ. Ɓa ndɨ kagya ɓɛyɔ, kɛgʉ asɨ kyɛ Yeso ɨnaga ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso
payaya, luki limoti, kyɛ aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Kunzi nɨ abakɨ ɓɨkpɛ, na ɨyɨ mombukwana-
dakɨ a mʉɗɔngɔnɨ no Kunzi.

Kunzi apá ndɨ Mikakɨ ngu yasɨ

19 Yeso uɓikyoku ndɨ ɓata Ɓayuda ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ,
Miki kakwananɨgʉ kagya luki na mʉtamanagɨ kakɨ, kiki nɨlɔ aka lɔ ɨnaga na Abakɨ. Nɨlɔ
Baba agyaga, Miki agya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ.
20 A ɓɛyɔ, Baba apagatʉ Miki, awonisilaga masɨ nɨmɔ agyaga. Awonisila kʉwa ndɛkɛ
ɓata makpʉmʉka mudingi-dingi kʉgbɛ, kʉwa wa gɔ wa, nɔkʉ amʉdɨka ndɛkɛ ɓɨdɛ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ubililisogo mino ɓamanda, ʉpá ɔɓɨlɨ, ka lɨngʉnʉ, Miki ʉpága
ɓatʉ nɨɓɔ ɨyɨ ʉbaɨlyaga ɓɛgɛyɔ.
22 Na gɔnɨ, Baba kakɔgɨgʉ ngbanga ka mʉmbanzʉ, luki limoti, apóni ndɨ Miki ngu yi
nɨyɔ yasɨ,
23 kyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓangɨ Miki mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓaɓangaga mino Baba. Mʉtʉ yi nɨnɔ
kaɓangagɨgʉ Miki, kaɓangagɨgʉ gɔnɨ Baba nɨnɔ atikoku.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkanaga lɨkpʉmʉka
kamɨ, na aɓɨnɨkyana nɨnɔ etikoku ndɨ, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓakamakyɨgʉ
ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ, luki limoti, otukyoni ka kukwakʉ akɨtaga ka ɔɓɨlɨ.
25 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ngbingo akodoku, na a kʉwa gɔnɨ
wakɨtʉlyana aka, nɨnɔ ɓamanda ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Miko-Kunzi. Na nɨɓɔ
ɓʉkana ndɛkɛ, ɓinisanatʉ na ɔɓɨlɨ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ wasɨ o mino ka maɓɔkʉ ka Baba, apá gɔnɨ Miki, ɔɓɨlɨ
yi nɨnɔ wasɨ a kʉwa gɔnɨ ka maɓɔkʉ ko Miki.
27 Apá ndɨ Miki ngu yɨkɔ ɓangbanga, kyɛ a Mika-mʉmbanzʉ.
28 Makombomboyonitɔgʉ, kyɛ ngbingo akodoku nɨnɔ ɓamanda ɓayasɨ nɨɓayɔ a ka
ɓambʉkʉ ɓʉkana ndɛkɛ mino lɨyʉ ko Mika-mʉmbanzʉ,
29 ɓopupogoku. Nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉnza, ɓopupoku ndɛkɛ kainisoniso na ɔɓɨlɨ, luki
limoti, nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉnyɛ, ɓopupoku ndɛkɛ kaingyo ka mʉngɨmbɔ.»
30 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Nakakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka no ngu
kamɨ. Nakɔgɔ ngbanga kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ baba ɛkpamyaga, na ngbanga kamɨ ikaga
wongbingbili kyɛ nakakɨsagɨgʉ kagya sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti, nɨsɔ ka mʉtʉ yi nɨnɔ
etikoku.»

Miko-Kunzi a na ɓadɛmʉ ɓudingi

31 Yeso omotiloku ndɨ kʉwa ɓɛ: «Nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ
kamɨ kɛgʉ ɓa lɨngʉnʉ.
32 Luki limoti, mʉtʉ wagɔ nɔ a dɛmʉ kamɨ, na nakaiba ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ kamɨ
a ɓa lɨngʉnʉ.
33 Iɓunu, mʉtɨkatʉ ndɨ ɓatʉtʉmbwa kʉ ka Yuani, na ɓʉdɛmʉ kakɨ kʉgʉ kamɨ a ndɨ
ɓa lɨngʉnʉ.
34 Ɨmɨ, nakɛgʉ na nza ya ɓʉdɛmʉ ka mʉmbanzʉ. Luki limoti, nakaɓɨkya ɓɛyɔ kyɛ
winisononi na muhukuso.
35 Yuani a ndɨ abɛ tala mʉtʉna na mʉnzɛ. Iɓunu, mabaɨlya ndɨ kazananɨlyaga
ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ ko ngbinga mʉkɛdɛ aka.
36 Luki limoti, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓudingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨɓɔ ka Yuani. A ɓɛyɔ, mogubo
nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ ɓɛ nagyagɨ, imu mɔ nagyaga, na imu mɔ epupilyaga ɓʉdɛmʉ na
kowonisilo ɓɛ Baba nɔ etikoku ndɨ.
37 Na Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ. Makanukonigʉ ndɛkɛ lɨyʉ kakɨ ikanɨ
kamɨna.

38 Makoɓuulyogigʉ likpʉmʉka kakɨ ka mambɛngɨ kunu, kyɛ makaɓinɨkyanagʉ mʉtʉ
yi nɨnɔ atikoku ndɨ.
39 Mikaga ɓakiɗukufo ɓiguɓu katangʉlaga Moɓiso Motu, kyɛ matamanaga ɓɛ makiko
kagya ɓɛyɔ, makwanana kainiso na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Luki limoti, dɛmʉ kamɨ
nɨ Moɓiso mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ.
40 Luki limoti, makya kodoku kʉ kamɨ kainiso na ɔɓɨlɨ.
41 Nakakɨsagɨgʉ ɨbɨba kotukyoku ka ɓambanzʉ,
42 luki limoti, nakamumibo: kʉsɔ kunu, makɛgʉ na sɨpananɨsɔ ko Kunzi.
43 Ɨmɨ, nodoku ndɨ ko lino ka Baba, luki limoti, makapagɨgʉ kɛtɨlya. Mʉtʉ wagɔ kodoku
ko lino kakɨ ɓɨkpɛ, matɨlyatʉ ndɛkɛ.
44 Makwanana kaɓɨnɨkyana lɨkɨ? Iɓunu mapánanaga ɨbɨba luga kunu aka nɨ makɛgʉ
kakɨsa nɨyɔ otukyogoku ko Kunzi yɨkaka.
45 Makotomononitɔgʉ ɓɛ ɨmɨ, namʉpílyagatʉ ndɛkɛ ɓangbanga ka Baba. Musa nɨnɔ
mobisa ndɨ baya kunu kʉgʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ amʉpílyaga ndɛkɛ.
46 A ɓɛyɔ, makaɓɨnɨkyana ndɨ Musa, iba meɓinikyononi gɔnɨ, kyɛ ɨyɨ, okpikagatʉ ndɨ
mongoni kʉgʉ kamɨ.
47 Luki limoti, kika nɨ makɛgʉ kaɓɨnɨkyana moɓiso kakɨ, makwanana kʉwa
kaɓɨnɨkyana mʉnzɨna kamɨ lɨkɨ?»

6

Yeso ulyolyisini ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti
(Matayɔ 14:13-21; Malɨkɔ 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Kumbuso yi, Yeso azaba ndɨ kʉsyakʉ wa ibombu ya Galilaya nɨyɔ ɓalɨkyaga gɔnɨ ɓɛ
Tibelia.
2 Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ a ndɨ kaɓɨɓya. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓa
ndɨ kaɨna mokingyosi mʉmbanga-mbanga nɨmɔ Yeso agyaga ndɨ kauhukuso ɓatʉ ɓa
ɓokoloɓu.
3 Yeso aɗaka ndɨ ka ngʉpa, ɓikanana ndɨ kʉ ɓɛyɔ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
4 Wɨna sɛ, yɨnga ka Ɓayuda nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Pasɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
5 Yeso ɨkwɛ ndɨ, amɨna ambaza mudingi nɨ anadulyoku. Aɓɨkya kʉwa ndɨ Filipi ɓɛ:
«Taluwoku mukati yanɨ kaulyoliso na ɨyɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa?»
6 Aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngila Filipi aka. A ɓɛyɔ, Yeso atʉ ndɨ kaiba kambwa
aka ɓɛ agya ɓʉ.
7 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ takaluwo mukati ma ɓambuma ɓamɨya ɓaɓa*,
kɨtʉlyanigʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.»
8 Ɓemoti luga ka ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛyɔ ka Andɨlɨa nɨnɔ a ndɨ mamakɨ Simoni-Pɛtɛlɛ,
aɓɨkya ɓɛ:
9 «Miki ɓemoti atʉ na mukati kuɓukumuti ma saili wanʉ† pa imoti na ɓosi ɓaɓa. Luki
limoti, malɨlɨ mi nɨmɔ kɛgʉ gʉtʉgʉ luki aka ka ɓambanzʉ ɓudingi ɓɛnɛ.»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Hulikisoni ɓambanzʉ ɓasɨ.» Tɔnɨtɔ a ndɨ tidingi wa ɓɨgbɛsɛɛɛ,
ɓikonono kʉwa ndɨ. Ɓalʉkʉ ɓa ndɨ ɓanda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.
11 Yeso ava kʉwa ndɨ mukati, nɨyɔ abɨbiso Kunzi, ʉgbananɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ
ɓa ndɨ wa. Agya ndɨ na ɓosi ɓɛgɛyɔ, ʉpága mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kapa.
12 Nɨyɔ ɓikutaga ndɨ, Yeso ʉɓɨkya ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Mumuloni ɓodongbu nɨɓayɔ
osikoni kyɛ koputikononitɔgʉ.»
13 Ɓamʉmʉla kʉwa ndɨ, ɓotumisa mʉmbɨ tɛkɛɓɛ na mɨɓa na ɓodongbu ɓaya mukati
kuɓukumuti ɓaya saili nɨɓayɔ asɨkana ndɨ.
14 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓɨna ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ, ɓaɓɨkya ndɨ
ɓɨngbanganya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉna a lɨngʉnʉ mugyalandʉ nɨnɔ a ndɨ kakwanana
kodoku ka ɔɓɨlɨ.»
15 Yeso andʉnga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓakodoku kagwi ka mapʉpʉ ɓɛ kyɛ iki ngama, atʉkya
ndɨ, aga ɓata mʉkaka ka ngʉpa.

Yeso akakpakyana kʉgʉ wo liɓo
(Matayɔ 14:22-33; Malɨkɔ 6:45-52)

16 Nɨyɔ ɓʉgɔgɔ ogwo, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɨnda ndɨ ka mutili ma ibombu.
17 Ɓaɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, ɓapʉnga kazaba, ɓaga misa ka Kapɛlɛnaumu. Biti a
ndɨ nɨ olipyini, Yeso kɛgʉ ndɨ mudoku kaʉtakanya.
18 Ovivi a ndɨ wapʉ, mʉɓaka anokotukosa lɨɓo la ibombu ɓɨgbɨya-gbɨya.

---

* **6:7 6:7** Ko ngbingo ka Yeso, ambuma ɓemoti ikaga ndɨ mʉkalya ma lisyɛ limoti ka mʉgya-ligubo. Wanda gɔnɨ ka Matayɔ 20:2. † **6:9 6:9** *saili:* A bumo nɨyɔ inisaga abɛ gbagala.

19 Niyɔ ɓaɓiɓya ɓagya ɓakilɔmɛtɛlɛ banda kuɓukumuti ikani madɨya kugu wo liɓo,
ɓamina ndi Yeso ni anukpuɗoku. A ndi kakpakyana kugu wo liɓo ɓipapapa. Ɓogwa
ndi ombombo kugbɛ.
20 Luki limoti, Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Ɨmi nɔ, makoɓongonitɔgu.»
21 Ɓaɓiɓya ɓa kuwa ndi kapa ɓɛ ɓavi, luki limoti, ingbɔlɔ ifuma ndi ɓigala kubi ka pa
niyɔ ɓa ndi mino kainda.

Ambaza ka ɓambanzu akakisa Yeso

22 Na ɓugalo ɓi, ambaza ka ɓambanzu niɓɔ ɓotigala ndi kusyaku wagɔgɔ wa ibombu
ɓatamana ndi ɓɛ ingbɔlɔ o ɓi wa imoti aka. Yeso kaɗakagu ndi pa imoti na ɓaɓiɓya
kaki, luki limoti, ɓaɓiɓya ɓinda ndi asi iɓu aka.
23 Wina sɛ, mangbɔlɔ magɔgɔ otukyoku ndi ka guɗu wa Tibelia. Mangbɔlɔ mi nimɔ
a kuwa ndi ni osilini ɓuwobi na pa niyɔ ɓambanzu ɓalya ndi mino mukati, kumbuso
Mombukwono-dosu kabibiso Kunzi.
24 Ambaza ka ɓambanzu ina ndi ɓɛ Yeso ikani ɓaɓiɓya kaki ɓakɛgu ɓata wa. Ɓaɗaka
kuwa ndi ka mangbɔlɔ, ɓaga kakisa ka Kapɛlɛnaumu.

Yeso ni mukati ma ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

25 Niyɔ ɓatu ɓi niɓɔ ɓadwɛ, ɓatokonyoku ndi Yeso kusyaku wagɔgɔ wa ibombu,
ɓamuusa ɓɛ: «Muwonisilo, wosiliku wanu ngbingo tino?»
26 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingunu, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, makɛgu kɛkisa asi
kyɛ mini ɓi makpumuka mumbanga-mbanga, luki limoti kyɛ malyi ɓi mukati, mikutogo
ɓikpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ.
27 Makogyonitɔgu ligubo ko bulya malili nimɔ aputikanaga. Luki limoti, gyoni ka nimɔ
olipyogo, apá ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mika-mumbanzu amupátu ndɛkɛ malili mi nimɔ.
A ɓɛyɔ, Baba ninɔ a Kunzi ɓikpɛ owonisila ndi ɓingbanganya ɓɛ iyi nɔ atikoku.»
28 Ɓamuusa kuwa ndi ɓɛ: «Takwanana kagya ɓu kotulyoso mogubo nimɔ Kunzi
apaga?»
29 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Ligubo nilɔ Kunzi akapa ɓɛ gyoni nili: iɓinikyononi imi yi
ninɔ ɓetikoku ndi.»
30 Ɓaɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Likpumuka limbanga tino lɔ wakwanana katigyilya kyɛ
tuɓinikyani? Wakagya luki tino?
31 Ɓotitosu ɓalyatu ndi malili nimɔ ɓalikyaga ɓɛ mana ku ka isa. Muɗɔngɔni ɓɛyɔ
ikpikaga ndi mino ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Kunzi upá ndi mukati nimɔ otukyoku ndi kugu
wa lisyɛ.›»
32 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «A lingunu, a lingunu, nakamuɓikya ambɛ, kɛgu Musa nɔ
amupá ndi mukati nimɔ otukyoku ndi kugu wa lisyɛ. Luki limoti, Baba nɔ apága mukati
ma lingunu nimɔ otukyoku kugu wa lisyɛ.
33 A ɓɛyɔ, mukati ko Kunzi, a nimɔ osyogoku kotukyoku kugu wa lisyɛ, apá ɔɓili ka
litɔmbu.»
34 Ɓaɓikya kuwa ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tipága masyɛ masi mukati mi nimɔ
aka mɔ.»
35 Yeso uɓikya ndi ɓɛ: «Ɨmi ni mukati nimɔ apága ɔɓili. Mumbanzu kodoku ku kami,
ɛɓinikyana, kimukanigu ndɛkɛ ɓata nza na musasa gutugu iki yi aka.
36 Luki limoti, namuɓikyatu ndi ambɛ: wina sɛ, mɛminatu ndi kani makoɓinikyonigu.
37 Mutu wasi ninɔ baba ɛpá, odokuto ku kami. Kedulyoku, nakakpumyigu ndɛkɛ.
38 A ɓɛyɔ, nakotukyokugu ndi kugu wa lisyɛ kagya sipananisɔ kami, luki limoti nisɔ
ka ninɔ etikoku ndi.
39 Na sipananisɔ ka ninɔ etikoku ndi a ɓɛ nakaɓungusogonitɔgu gutugu ɓemoti aka
ka niɓɔ epóku, luki limoti nupupisatu ɓasi ka ɓambuku ka lisyɛ la muliɓo.
40 A ɓɛyɔ, sipananisɔ ka baba a ɓɛ mutu wasi ninɔ amina Miki, aɓinikyana, inisoni
na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɨmi, napupisatu ndɛkɛ ka mbuku ka lisyɛ la muliɓo.»
41 Ɓayuda ɓapunga kuwa ndi kanzinzinya Yeso kyɛ aɓikya ndi ɓɛ iyi ni mukati nimɔ
osyoku kugu wa lisyɛ.
42 Ɓa ndi kaɓikya ɓɛ: «Kɛgu mbɛyi Yeso mu? Mika Yɛzɛfu? Takamibigu mbɛyi abaki
na amaki? Akwanana piyɛ kaɓikya ɓata liki ɓɛ osyoku kugu wa lisyɛ?»
43 Yeso usikisya ndi ɓɛ: «Wosoni kainzinzinya luga kunu.
44 Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kakwananigu kodoku ku kami, kiki ni Baba ninɔ
etikoku ndi aka nɔ alutiniku. Ɨmi, napupisatu ndɛkɛ mutu yi ninɔ ka mbuku ka lisyɛ la
muliɓo.
45 Ikpikaga ka moɓiso ka ɓogyalandu ɓɛ: ‹Kunzi utiwa ndɛkɛ ɓambanzu ɓasi.› Mutu
wasi ninɔ amukana Baba, aɓyɛ mutuu kaki, odokuto ku kami.

46 Kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ aminoni Baba, kiki nɨnɔ aka nɔ otukyoku ko
Kunzi, ɨyɨ nɔ aminoni Baba.
47 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
48 Ɨmɨ nɨ mukati nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ.
49 Ɓotitonu ɓalyatʉ ndɨ mana ka ɨsa, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.
50 Luki limoti, mukati mi nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨma. Mʉtʉ yi nɨnɔ alya, kokwigʉ
ndɛkɛ.
51 Ɨmɨ nɨ mukati ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ osyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉmbanzʉ kalya, ika ndɛkɛ
na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mukati mi nɨmɔ napá ndɛkɛ ambɛ ɓambanzʉ ɓinisoni na
ɔɓɨlɨ nɨ nzʉyɨ kamɨ.»
52 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ ɓoɗongoso luga kaɓʉ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ yi
nɨmʉ akwanana pɨyɛ katɨpá nzʉyɨ kakɨ ɓɛ talyɨ lɨkɨ?»
53 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, makolyi nzʉyɨ ko
Mika-mʉmbanzʉ, momwo ɓangʉ kakɨ, makikigʉ na ɔɓɨlɨ kʉsɔ kunu.
54 Mʉmbanzʉ kalya nzʉyɨ kamɨ, omwo ɓangʉ kamɨ, ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Napupisa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka lɨsyɛ la muliɓo.
55 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kamɨ a malɨlɨ ma lɨngʉnʉ, ɓangʉ kamɨ a luki limwo la lɨngʉnʉ.
56 Mʉtʉ nɨnɔ alyaga nzʉyɨ kamɨ, omwa ɓangʉ kamɨ, ikaga kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ.
57 Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a na ɔɓɨlɨ, ɨmɨ, na na ɔɓɨlɨ ko ngu kakɨ. A ɓɛgɛyɔ, mʉmbanzʉ
nɨnɔ ɛlya, inisa na ɔɓɨlɨ pisi kʉ kamɨ.
58 Mukati mi nɨma otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kɛgʉ abɛ nɨmɔ ɓotitonu ɓalya ndɨ, gʉtʉgʉ
ɓɛyɔ, ɓokwaga ndɨ aka. Luki limoti, nɨnɔ alya mukati mi nɨma, ika na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ.»
59 Yeso anzɨna ndɨ mʉnzɨna mi nɨmana ka Kapɛlɛnaumu nɨ akapá mʉtʉʉ ka ndaɓʉ
ya malʉmba.

Mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

60 Nɨyɔ ɓʉkana mʉnzɨna ka Yeso ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓɨɓya kakɨ aka ndɨ ɓɛ: «Mʉnzina
mi nɨmana a mʉmbanga kʉgbɛ, wanɨ nɔ akwanana kapa kaʉkana?»
61 Yeso andʉnga ndɨ ɓɛ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakaɨnzɨnzɨnya ko bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
Kinili, umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ amutulisito mambɛngɨ?
62 Kika nɨ a ɓɛyɔ, ika kʉwa lɨkɨ nɨ maminini Mika-mʉmbanzʉ kaɗaka ɓata ka pa nɨyɔ
a ndɨ mino kambwa?
63 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ apága ɔɓɨlɨ. Nzʉyɨ kakwananɨgʉ kagya luki. Mʉnzɨna nɨmɔ
namʉɓɨkya ndɨ mɔ a mutumo no ngu ya lɨmbɛngɨ, na imu mɔ apága ɔɓɨlɨ.
64 Luki limoti, ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana. A ɓɛyɔ, Yeso
ibagatʉ ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ aka ɓɛ atʉ na nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgʉ ndɨ na nɨnɔ agaba
ndɛkɛ.»
65 Omotiloku ndɨ ɓɛ: «Kinili, namuɓikyi ambɛ: ‹Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana
kodoku kʉ kamɨ kiki nɨ baba aka nɔ ahukwilyini pisi.›»
66 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓudingi ɓa ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasa ndɨ,
ɓakakpakyanagɨgʉ ndɨ ɓata na ɨɓʉ.
67 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓɛ: «Yɛgʉ ɨɓunu, ma kʉwa gɔnɨ
ɨɓunu kapa kɛsa?»
68 Simoni-Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨnda ɓata ka wanɨ? Ɨwɛ wa
na mʉnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
69 Ɨɓusu, takaɓɨnɨkyana, takaiba ambɛ ɨwɛ nɨ Mʉtʉ Wotu nɨnɔ Kunzi atikoku ndɨ.»
70 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ aka nɔ namʉpʉnaga ndɨ ɨɓunu ɓasɨ tɛkɛɓɛ
na ɓaɓa? Luki limoti, ɓemoti luga kunu a mumuyoniso!»
71 Yeso a ndɨ kanzɨna ko bulya ka Yuda nɨnɔ a ndɨ mika Simoni Isikalioti. A ɓɛyɔ, Yuda
nɔ a ndɨ kagaba, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino ɓemoti ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa yɔ.

7

Ɓamamakɨ Yeso ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana

1 Kumbuso yi, Yeso alingya ndɨ Galilaya wasɨ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ kapa kalingyo Yudɛa
kyɛ ɓangama ka Ɓayuda ɓa ndɨ kakɨsa kamwisiso.

2 Wɨna sɛ, yɨnga ɓemoti ka Ɓayuda nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ yɨnga wa Ɓangbangba* a kʉwa ndɨ ɓuwobi.
3 Ɓamamakɨ Yeso ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Tɨtʉkyɨlya iɓusu wanʉ, waga ka Yudɛa iba ɓaɓɨiɓya kakʉ nɨɓɔ kʉ ɓɨnɨtɔ gɔnɨ ɨɓʉ nɨlɔ wika kagya.
4 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka ko dikidi, nɨ a sɛ kakɨsa kaimibisisoko ɓɨngbanganya. Kika nɨ wakagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, wiwonisa nɛkɨ ka ɓambanzʉ ɓasɨ.»
5 A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓamamakɨ ɓɨkpɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana.
6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ kamɨ wanza kanitulyonigʉ mbɛyɨ. Luki limoti, nɨnɔ kunu ikaga ɨyɨ asɨ wanza aka ɓongbinga ɓasɨ.
7 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakakwananigʉ kamʉmʉya iɓunu. Luki limoti, ɓɛmʉyatʉ ɨmɨ kyɛ na dɛmʉ kaʉɓɨkyaga yɨgya kaɓʉ yanyɛ.
8 Windoni iɓunu ka yɨnga. Nakɛgʉ mino ɨmɨ kaɨnda kyɛ ngbingo kamɨ kɛgʉ mbɛyɨ wakɨtʉlyana.»
9 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, asɨkana ndɨ ɨyɨ ka Galilaya.

Yeso ogoni ka yɨnga

10 Nɨyɔ ɓamamakɨ ɓɨnda ndɨ ka yɨnga, Yeso ɨnda ndɨ gɔnɨ ɨyɨ ɓɨpɛlɛ nɨ ɓambanzʉ ɓakɨbigʉ.
11 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓapʉnga ndɨ kakɨsa ɓɨvaka-vaka, ɓanuusogo ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?»
12 Kʉsɔ wa ambaza kʉ, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kaɨnzɨnzɨnya yakpʉ kʉgʉ ka Yeso. Ɓatʉ ɓagɔ ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A mʉtʉ wanza.» Ɓatʉ ɓɔ ɓɛ: «Haaa, akauluta ɓambanzʉ ko pisi yanyɛ.»
13 Luki limoti, kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ɓɨngbanganya, kyɛ ɓʉɓangaga ndɨ ɓangama ka Ɓayuda.
14 Ngbingo yi nɨnɔ dumo a kʉwa ndɨ mino ɓɨkɔkpwɔ, Yeso aga ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apʉnga kapá mʉtɨwɨ.
15 Ɓayuda ɓombombaya ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Alʉkʉ mʉna apʉnya mbɛyɨ na yimibo yanɨ? Wɨna sɛ, kɨndagʉ gʉtʉgʉ ndɨ ka ɨkɔlɔ ɓɛgɛyɔ.»
16 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉtɨwɨ nɨmɔ ɨmɨ napága, kikogigʉ makamɨ, luki limoti, ikaga ma ko Kunzi nɨnɔ etikoku ndɨ.
17 Mʉmbanzʉ kika wakɨtʉlya kagya nɨlɔ Kunzi apaga, iba pisi ka mʉtʉʉ mi nɨmɔ ɓɛ akotukyoku ka Baba ikanɨ kamɨ ɓɨkpɛ.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga ko lina kakɨ ɓɨkpɛ, akɨsaga ɨbɨba kakɨ aka mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ akɨsaga ɨbɨba ka nɨnɔ atikoku ndɨ, aɓɨkyaga lɨngʉnʉ nɨ kʉɓɔɓɔkʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
19 Musa kamʉpágʉ mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ? Luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Mbɨya wanʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kakɨsa kemwisiso?»
20 Ambaza asikisya ndɨ ɓɛ: «Wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! Wanɨ mbɛyɨ nɔ akakɨsa kaumwisiso?»
21 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nagya ndɨ lɨkpʉmʉka lɨmbanga limoti aka, amudikisa ndɨ iɓunu ɓasɨ nɔkʉ ɓɨdɛ.
22 Iɓunu mʉkɔgɔ ɓomiki gʉtʉgʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso aka kyɛ Musa amʉpá ndɨ mʉtʉʉ kagyaga ɓɛyɔ. Ka lɨngʉnʉ, kodokugʉ ndɨ ka Musa, luki limoti, ka ɓotitonu.
23 Kika nɛkɨ nɨ ɓʉkɔgɔtʉ ɓomiki ka Lɨsyɛ la kimumbiso, a ko bulya yiɓuulya mʉtʉʉ ka Musa. Ko bulya ɨkɨ sɛ kʉwa yɔ mambɛngɨ o mino kamʉkandɨkana wa nauhukusi mino mʉmbanzʉ ka Lɨsyɛ la kimumbiso?
24 Makokogonitɔgʉ mʉkɔmbʉ kaɓyɛnɛnɛ na nɨyɔ mɨnaga no miso aka, luki limoti, kogoni ka ɓungbingbili.»

Yeso nɨ Masiya?

25 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa Yelusalɛma ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓakakɨsa kamwisiso nɨmʉ?
26 Wɨna sɛ, akanzɨna ɓɨngbanganya kambwa ka ɓambanzʉ na ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ kaɓukyo aka. Ɓangama ɓibito nɛkɨ ɓi lɨngʉnʉ ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya?
27 Takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨmʉna apʉnya yanɨ. Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Masiya odoku ndɛkɛ mino, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ndɛkɛ ɓɛ apʉnya yanɨ.»

---

* **7:2 7:2** *yɨnga wa Ɓangbangba:* a ndɨ yɨnga ka Ɓayuda nɨnɔ agyaga ndɨ pɔsɔ ɓemoti, ɓalyaga ndɨ ka tɨmba wa kʉɓɔmʉ na nɨnɔ wa tɛkɛɓɛ kanɨ ɓomoni kanyɔ masɔlɔ. Ɓatamanaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓomikya-Ɓezaleli ɓa ndɨ mino ka ɨsa. Ko ngbingo wa yɨnga yi nɨnɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓɨkaga ndɨ ka ɓangbangba. Yelusalɛma a kʉwa ndɨ pa yidingi kʉ ɓalyaga ndɨ mino yɨnga yi nɨnɔ. Wanda kaƁalawi 23:34-36; Yigɨlya 16:13.

28 Ngɓingo yi nɨnɔ Yeso a kʉwa ndɨ mino kapá mʉtɨwɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ
na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Matʉ kemibo ɓɨnza na mibatʉ kʉ no mino kapʉnya? Nakodokugʉ ndɨ
ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki limoti, nɨnɔ etikoku ndɨ aɓɨkyaga ɨyɨ asɨ lɨngʉnʉ aka. Iɓunu,
makamibigʉ.
29 Ɨmɨ, namibatʉ kyɛ notukyoku ndɨ kʉ kakɨ, ɨyɨ nɔ etikoku.»
30 Ɓakɨsa kʉwa ndɨ ɓɛ ɓagwi Yeso lɨkɨ, luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananagʉ ndɨ kagwi, kyɛ ngbingo kakɨ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ wakɨtʉlyana.
31 Kʉsɔ wa ambaza, ɓambanzʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ Masiya
odoku ndɛkɛ mino, agyatʉ ndɛkɛ gɔnɨ ɨyɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ
kakɨtaga alʉkʉ yi nɨmʉ?»

Ɓafalisayɔ ɓutikini ɓazamʉ kagwi Yeso

32 Ɓafalisayɔ ɓʉmʉkana ndɨ ɓambanzʉ nɨ ɓanɨnzɨnzɨnya ko bulya ka Yeso ka ambaza
kʉ. Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka ndɨ ɓazamʉ kagwi.
33 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa ɓɛ: «Na mbɛyɨ ɓata pa imoti na iɓunu ko
ngbinga mʉkɛɗɛ. Kumbuso yi, nɨgatʉ katakanya nɨnɔ etikoku ndɨ.
34 Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ. Makakwananɨgʉ ndɛkɛ
kosila kʉ niko mino.»
35 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda yanɨ, nɨyɔ takakwananɨgʉ
mino kamɨna? A sɛ kapa kaɨnda ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa ɓumisikono luga ka Ɓagiliki na
kaʉpá Ɓagiliki mʉtɨwɨ kakɨ?
36 Atɨɓikyi ɓi ɓɛ: ‹Mɛkɨsatʉ ndɛkɛ ɓɨvaka-vaka, luki limoti, makɛmɨnɨgʉ. Makak-
wananɨgʉ ndɛkɛ kosila kʉ niko mino.› Isi ya mʉnzɨna mi nɨmɔ nɨ ɨkɨ?»

Liɓo nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ

37 Lɨsyɛ la muliɓo la yɨnga yi nɨnɔ a ndɨ lɨsyɛ lidingi kʉgbɛ. Lɨsyɛ li nɨlɔ, Yeso amaga
ndɨ ɓɨgba, aɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kika na mʉsasa, oduku komwo liɓo
kʉnʉ no mino.
38 Ka mʉtʉ yi nɨnɔ, ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga mino ɓɛ:
‹Mambɛngɨ mo moɓo mudingi-dingi nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ akika ndɛkɛ katʉkya ka lɨmbɛngɨ
ka mʉtʉ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana.›»
39 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ko bulya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨlɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana
ɓika ndɛkɛ nolu. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ lidoku, kyɛ Kunzi a ndɨ nɨ
kanapígʉ Yeso ɨbɨba.

Ɓambanzʉ ɓigbononogini ko bulya ka Yeso

40 Nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ luga wa ambaza ɓʉkana mino mʉnzɨna mi nɨmɔ, ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ aka Mugyalandʉ nɨnɔ ɓawanyaga ndɨ!»
41 Ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masiya nɔ!» Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Ambɛ, Masiya
akwananatʉ kotukyoku ka Galilaya?
42 Moɓiso Motu kaɓɨkyagɨgʉ mbɛyɨ ɓɛ Masiya ɨɓʉkʉta ndɛkɛ ka lɨvananza ka ngama
Daudi na ka Bɛtɛlɛhɛmʉ, mugi nɨmɔ Daudi a ndɨ mino?»
43 Kʉwa wa, ambaza ɨgbananaga ndɨ ko bulya ka Yeso.
44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓa ndɨ kapa kagwi, luki limoti, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kavɨlagʉ ndɨ.

Ɓangama ka Ɓayuda ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana Yeso

45 Kumbuso yi, ɓazamʉ nɨɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓʉtɨka ndɨ, ɓigoku.
Ɓumuusa kʉwa ndɨ ɓazamʉ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makodukugʉ mino na Yeso?»
46 Ɓusikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨmbanga! Takanamukonigʉ ndɛkɛ mʉmbanzʉ ananzɨna abɛ
alʉkʉ yi nɨnɔ kʉ!»
47 Ɓafalisayɔ ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, mogulyini kʉwa gɔnɨ iɓunu ka kʉɓɔɓɔkʉ kwi
nɨkwɔ?
48 Atʉ mbɛyɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu ka ɓangama ikanɨ ka
Ɓafalisayɔ nɨnɔ aɓɨnɨkyana?
49 Luki limoti, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ka Musa. Ɓovoni ndɨ ligbongoni.»
50 Nikodimo a ndɨ ɓemoti ka Ɓafalisayɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa. Ɨyɨ nɔ odoku ndɨ kamɨna Yeso
kambwa, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ:
51 «Mʉtʉʉ kusu, akɔgɔtʉ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ nɨ ɓakanomukonigʉ ikanɨ
ɓakanibigʉ ɓɛ ogyi ɓi ɨkɨ?»
52 Luki limoti, ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Wa kʉwa ɨwɛ mʉtʉ wa Galilaya gɔnɨ? Kpɨma mbɛyɨ
Moɓiso Motu ɓɨnza ikanɨ wɨnatʉ gʉtʉgʉ ɓɛ mugyalandʉ ɓemoti opupatʉ ndɛkɛ ka
Galilaya.»

Yeso na aɗanda ɓemoti

[
53 Kumbuso yi, ɨɓʉ ɓasɨ ɓɨganana ndɨ ka ɓakʉkaɓʉ.

8

1 Luki limoti, Yeso aga ndɨ ɨyɨ ka Ngʉpa ya Mizeituni.
2 Ɓʉgala ɓi na ɓʉsɔɓɨ ɓiɓo, ɨga ndɨ ɓata ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakpuɗoku ndɨ. Iko, apʉnga ndɨ kaʉpá mʉtɨwɨ.
3 Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ na Ɓafalisayɔ ɓodoku kʉwa ndɨ wa na muko ɓemoti nɨnɔ ɓagwi ndɨ na mʉlʉkʉ. Ɓamomosa ndɨ kambwa ka ɓambanzʉ ɓɨgbʉ,
4 ɓaɓɨkya Yeso ɓɛ: «Muwonisilo, ɓagwi muko yi nɨmʉ na mʉlʉkʉ mbɨya wa.
5 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu, Musa atɨkpamya ndɨ kaʉmwɔgɔ inguo ya ɓoko ɓi nɨɓa na matamʉ. Ɨwɛ, wa sɛ kʉwa kaɓɨkya ɓʉ?»
6 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yɨkɨngɨla Yeso, kyɛ ɓa ndɨ kakɨsa kasʉngʉlya. Luki limoti, Yeso odidika ndɨ, apʉnga kokpiko na kpɛngbɛ ka lɨtɔmbʉ.
7 Nɨyɔ ɓisisilaga ndɨ mino kamuusogo, Yeso ananʉkana ndɨ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ nɨnɔ kanogyigʉ ndɛkɛ ɨyɨ ɓʉnyɛ luga kunu, apʉngɨ nɨ ɨyɨ kamaka lɨtalʉ la mambwa.»
8 Kumbuso yi, odidika ndɨ ɓata, apʉnga ɓata kokpiko ka lɨtɔmbʉ.
9 Ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉkya yɨkaka-yɨkaka kaɨpʉnga na ɓambɔkʉ. Yeso otigolo mʉkaka aka wa ɨɓʉ na muko yi nɨnɔ wa a mbɛyɨ ndɨ ɓata mino wakamaga kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ wa.
10 Kʉwa wa, Yeso amaga ɓata ndɨ, amuuso muko nɔ ɓɛ: «Yɛ ma, ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi ɓa yanɨ? Kɛgʉ nɛkɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ ubisi na mʉkɔmbʉ?»
11 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ ɓemoti aka Mombukwono-dosu.» Yeso aka na ɨyɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, nakubisigʉ ɨmɨ na mʉkɔmbʉ ɓɛgɛyɔ. Waganɔ, luki limoti, wakigilyonitɔgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ.»]

Yeso nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ

12 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓambanzʉ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ kɛɓɨɓya kakpakyanɨgʉ ndɛkɛ ko biti, luki limoti, inisona ndɛkɛ na ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.»
13 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ wa dɛmʉ kakʉ ka mombukwana-dakɨ yi. Ɓʉdɛmʉ kakʉ kɛgʉ nɛkɨ ɓa lɨngʉnʉ.»
14 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ nakika dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi, ɓʉdɛmʉ kamɨ a ɓa lɨngʉnʉ, kyɛ nakaiba ambɛ napʉnya yanɨ na nakaɨnda yanɨ. Luki limoti, iɓunu, makɛgʉ kaiba ɓɛ napʉnya yanɨ ikanɨ nakaɨnda yanɨ.
15 Iɓunu, makɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ka ɓambanzʉ. Luki limoti, ɨmɨ, nakakɔgɨgʉ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ.
16 Na gʉtʉgʉ nakakɔ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ, ika ka ɓungbingbili aka kyɛ nakɛgʉ mʉkaka. Luki limoti, ta pa imoti na Baba nɨnɔ etikoku.
17 Wɨna sɛ, ka mʉtʉʉ kunu, ɓokpikatʉ ndɨ ɓɛ ɓʉdɛmʉ ka ɓatʉ ɓaɓa ɓɔ ikaga ɓa lɨngʉnʉ.
18 Na dɛmʉ kamɨ mombukwana-dakɨ yi. Baba nɨnɔ etikoku ndɨ a gɔnɨ dɛmʉ kamɨ.»
19 Ɓafalisayɔ ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Abakʉ a sɛ kʉwa yanɨ?» Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makemibigʉ na makamibigʉ Baba. Makemiba ndɨ, iba mamibatʉ gɔnɨ Baba.»
20 Yeso a ndɨ kanzɨna ɓɛyɔ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi. A ndɨ ka kpɔlɔ wa kpokoyo nɨnɔ ɓaɗɨkɨtaga mino apɛpɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagwigʉ ndɨ kyɛ ngbingo kakɨ kɛgʉ ndɨ wakɨtʉlyana.

Yeso oɓikyini ɓɛ akaɨnda kʉ ka Baba

21 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nogoni ɨmɨ. Mɛkɨsatʉ ɓanʉ, luki limoti, mokwo ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. Makakwananɨgʉ kosila kʉ no mino kaɨnda.»
22 Ɓayuda ɓuusana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «A sɛ kʉwa kaɨnda kaibongiso, kyɛ akaɓɨkya ɓɛ: ‹Makakwananɨgʉ kosila kʉ no mino kaɨnda?›»
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu, ma ɓatʉ ɓa wasɨ wanʉ, luki limoti, ɨmɨ, na mʉtʉ wa kʉgʉ. Iɓunu, ma ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, luki limoti, ɨmɨ, nakɛgʉ mʉtʉ wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
24 Kinili, namuɓɨkyi ɓi ambɛ mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu. A ɓɛyɔ, makoɓinikyoni ɓɛ ɨmɨ nɨ, ‹Natʉ›, mokwaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ kunu aka.»
25 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ mbɛyɨ nɨ wanɨ ɓɨkpɛ?» Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ nɨnɔ namʉɓɨkya ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ.
26 Na na makpʉmʉka makpʉ kamʉɓɨkya na kamubiso mino na mʉngɨmbɔ. Luki limoti, naɓɨkyaga ka ɔɓɨlɨ nɨlɔ aka lɔ nʉkana ndɨ na nɨnɔ etikoku ndɨ. Ɨyɨ, aɓɨkyaga lɨngʉnʉ.»

27 Ɓakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ a ndɨ kaʉnzɨnɨlya ko bulya ka Abakɨ.
28 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ngbingo yi nɨnɔ maɗokisa ndɛkɛ mino Mikamʉmbanzʉ, miba kʉwa ndɛkɛ ɓɛ ɨmɨ nɨ ‹Natʉ›. Miba ɓɛ nakagyagɨgʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka ka sɨpananɨsɔ kamɨ, luki limoti, naɓɨkyaga nɨlɔ aka lɔ Baba ewonisila ndɨ.
29 Nɨnɔ etikoku ndɨ a pa imoti na ɨmɨ. Kɛsagʉ ndɨ mʉkaka, kyɛ nagyaga ɓongbinga ɓasɨ nɨlɔ aka lɔ aɓosogo.»
30 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

Kʉlɨkanaga ya lɨngʉnʉ

31 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɛ: «Makiko kaɓyɛ mʉnzɨna kamɨ ɓɨnza, miko ka lɨngʉnʉ ɓaɓɨɓya kamɨ.
32 Miba ndɛkɛ lɨngʉnʉ, na lɨngʉnʉ amʉkʉlaga.»
33 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Ta lɨvananza ka Abalahamʉ, mʉmbanzʉ katibisagʉ iɓusu ɓusunzu gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka. Wakatiɓɨkya lɨkɨ ɓɛ takʉlɨkanagatʉ ndɛkɛ?»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a musunzu wa ɓʉnyɛ.
35 Musunzu kikogigʉ ɓongbinga ɓasɨ ka lɨvananza. Luki limoti, miki ikaga ɨyɨ mino ka ɓongbinga ɓasɨ.
36 Kika nɛkɨ nɨ Miki amukulogini, mika kʉwa ndɛkɛ ɓʉkʉlɨkanaga lɨngʉnʉ.
37 Nakaiba ambɛ ma lɨvananza ka Abalahamʉ. Luki limoti, makakɨsa kemwisiso, kyɛ makɛgʉ kabaɨlya mʉnzɨna kamɨ.
38 Ɨmɨ, nakaɓɨkya nɨlɔ nɨna ndɨ ka Baba. Iɓunu, makagya nɨlɔ mʉkana ndɨ na obonu.»
39 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Obosu nɨ Abalahamʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Makiko ɓi ka lɨngʉnʉ ɓomika Abalahamʉ, makwanano ɓi kagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Abalahamʉ agyaga ndɨ mino.
40 Luki limoti, mbɨya wanʉ makakɨsa kemwisiso. Wɨna sɛ, Abalahamʉ kagyagʉ ndɨ ɨyɨ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɨmɨ namʉɓɨkyaga ndɨ lɨngʉnʉ nɨlɔ nʉkana ndɨ kotukyoku ko Kunzi.
41 Iɓunu, makagya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ obonu wagɔgɔ agyaga ndɨ mino.» Ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Takɛgʉ ɓomiki ɓa ɓʉɗanda. Obosu ɓemoti nɨ Kunzi aka.»
42 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi kiko ɓi Obonu, makwananatʉ ɓi kɛpa. A ɓɛyɔ, ɨmɨ nopupa ndɨ ko Kunzi, nodoku sɛ kʉwa. Nakodokugʉ ndɨ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ, luki limoti, ɨyɨ nɔ etikoku ndɨ.
43 Ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kotombisyo lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakamʉɓɨkya? A kyɛ makakwananɨgʉ kaʉkana mʉnzɨna kamɨ.
44 Obonu nɨ mumuyoniso, mapaga kagya nɨlɔ aka lɔ aɓosilogo. Ɨyɨ, a ndɨ mʉmwɔ ɓambanzʉ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Gʉtʉgʉ lɨsyɛ limoti aka kanomogigʉ ndɛkɛ ka lɨngʉnʉ, kyɛ lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ. Ngbingo yi nɨnɔ aɓʉkʉlaga mino ɓɔngɔ, anzɨnaga ɨyɨ asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka, kyɛ ikaga ɨyɨ ɓɛyɔ aka yɔ katʉkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ. A ɓɛyɔ, a mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ na mombukwana kʉɓɔɓɔkʉ.
45 Luki limoti, ɨmɨ naɓɨkyaga lɨngʉnʉ, kinili, makɛɓɨnɨkyanagɨgʉ.
46 Mʉtʉ tino luga kunu nɔ akwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ nagya ndɨ ɓʉnyɛ? Kika nɛkɨ nɨ nakaɓɨkya lɨngʉnʉ, ko bulya ɨkɨ yɔ makɛgʉ mino kɛɓɨnɨkyana?
47 Mʉtʉ ko Kunzi ʉkanaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Kika nɨ iɓunu makʉkanagɨgʉ, a kyɛ makɛgʉ ɓatʉ ko Kunzi.»

Yeso na Abalahamʉ

48 Kʉwa wa, Ɓayuda ɓasikisya ndɨ Yeso ɓɛ: «Iɓusu, toɓɨkyito ɓi lɨngʉnʉ ambɛ wa Musamalia, na gɔnɨ ɓɛ wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ.»
49 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ, luki limoti, naɓangagatʉ Baba. Iɓunu, makɛɓangagɨgʉ ɨmɨ.
50 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ ɨbɨba kamɨ, luki limoti, Kunzi nɔ ɛkɨsɨlyaga ɨmɨ. Ɨyɨ nɔ akɔgɔ mʉngɨmbɔ.
51 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ koɓuulyogo mʉnzɨna kamɨ, kokwigʉ ndɛkɛ.»
52 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, tibini sɛ kʉwa lɨngʉnʉ ambɛ wa na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! Abalahamʉ okwoni ndɨ, ɓogyalandʉ ɓokwogo gɔnɨ. Ɨwɛ, wakaɓɨkya ɓɛ: ‹Mʉmbanzʉ koɓuulyogo mʉnzɨna kamɨ, kokwigʉ ndɛkɛ.›
53 Wa mʉtʉ wa ɨbɨba kakɨtaga obosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ? Okwoni ndɨ, ɓogyalandʉ ɓokwogo gɔnɨ. Wa mbɛyɨ kaɨva abɛ wanɨ?»
54 Yeso osikisya ɓɛ: «Nakɨbɨba ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi, ɨbɨba yi nɨyɔ kikigʉ na ɨzangɨya. Baba yi nɨnɔ maɓɨkyaga ɓɛ Obonu, ɨyɨ nɔ ɛbɨbaga ɨmɨ.

55 Luki limoti, makamibigʉ. Ɨmɨ, namibatʉ ɨmɨ. Nakaɓɨkyo ɓi ambɛ nakamibigʉ, niko
ɓi mʉtʉ waɓɔngɔ abɛ iɓunu. Luki limoti, namibatʉ na noɓuulyagatʉ mʉnzɨna kakɨ.
56 Obonu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ ogwaga ndɨ magyagya ka tamanaga kaɨna lɨsyɛ nɨlɔ
nodoku ndɛkɛ mino. A lɨngʉnʉ, ɨnatʉ ndɨ, otumo na magyagya ɓɨɗɛ.»
57 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wakanotulyosigʉ ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti. Wamɨna
kʉwa ndɨ Abalahamʉ yi lɨkɨ?»
58 Yeso aka na ɨɓʉ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, kambwa Abalahamʉ
kaɨɓʉkʉta, ɨmɨ ‹natʉ.›»
59 Ɓapʉnaga kʉwa ndɨ matamʉ kamakaga nomu. Luki limoti, Yeso ɨsʉma ndɨ, opupo
ka Ndaɓʉ ko Kunzi.

9

Yeso ahukusini mʉtʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ

1 Lɨsyɛ limoti, Yeso a ndɨ kakpakyana ko pisi, amɨna alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ
kɨnagɨgʉ.
2 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, ko bulya ɨkɨ yɔ alʉkʉ yi nɨmʉ ɨɓʉkʉta
ndɨ mino nɨ kɨnagɨgʉ? A ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ikanɨ nɨɓɔ ka ɓaɓʉkʉta kakɨ?»
3 Yeso osikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ikanɨ nɨɓɔ ka ɓaɓʉkʉta kakɨ. Luki
limoti, a ɓɛyɔ kyɛ ligubo ko Kunzi inisoni pisi kʉ kakɨ.
4 Okwononi tagyɨ ligubo ka nɨnɔ etikoku ndɨ na lɨsyɛ. Biti a kʉwa kolipyo, ngbingo yi
nɨnɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ mino kagya ligubo.
5 Ngbingo yi nɨnɔ na mbɛyɨ mino ka ɔɓɨlɨ, ɨmɨ nɨ ɓʉngbanganya ɓa ɔɓɨlɨ.»
6 Nɨyɔ Yeso anzɨna ɓɛyɔ, aɓakya ndɨ ɓotikito ka lɨtɔmbʉ, opula kʉwa, agboɗya noɓu
alʉkʉ yi nɨnɔ ko miso.
7 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨnda kaɨsʉkʉsa miso ka ziwa wa Siloamu.» Isi ya «Siloamu» nɨ
«Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatiki». Alʉkʉ nɔ aga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ, ɨsʉkʉsa miso, igoku kʉwa nɨ anɨna
ɓɨngbanganya.
8 Ɓapɨmbanɨ kakɨ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓamɨnaga ndɨ kambwa kaɨkʉkʉngya, ɓuusa ndɨ ɓɛ:
«Kɛgʉ mbɛyɨ alʉkʉ nɨnɔ ɨkaga ndɨ wakiko kaɨkʉkʉngya nɨmʉ?»
9 Ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, ɨyɨ aka nɔ.» Ɓagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ ɨyɨ,
ɓaɓyɛnɛnɛ na ɨyɨ.» Luki limoti, alʉkʉ nɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ aka nɔ.»
10 Ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Miso uhukwikoni ɓi lɨkɨ?»
11 Osikisya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ nɨnɔ ɓamakaga ɓɛ Yeso opuli ɓi lɨtɔmbʉ, egboɗyo nolu ko
miso, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wɨnda kaɨsʉkʉsa ka Siloamu.› Nago ɓi, nogyoku ɓɛyɔ aka yɔ, napʉnga
kaɨna.»
12 Ɓamuusa ɓata ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ a yanɨ?» Usikisya ɓɛ: «Sibigʉ.»

Ɓafalisayɔ ɓakakpɨma mʉtʉ nɨnɔ ɓahukusa ndɨ

13 Kʉwa wa, ɓɨnda ndɨ na alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ kʉ ka Ɓafalisayɔ.
14 Wɨkwɛ sɛ a ndɨ Lɨsyɛ la kimumbiso lɔ Yeso opula ndɨ mino lɨtɔmbʉ, ahukusa alʉkʉ
yi nɨnɔ.
15 Ɓafalisayɔ ɓamuusa ndɨ gɔnɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ igyonosa ndɨ lɨkɨ ɓɛ apʉngɨ kaɨna
ɓɛyɔ? Uɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Egboɗya ndɨ lɨtɔmbʉ ko miso, nisukusoku, mbɨya wanʉ
nakaɨna.»
16 Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ mʉtʉ ko Kunzi, kyɛ
kɛgʉ kaɓanga Lɨsyɛ la kimumbiso.» Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓata ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ
wanyɛ akwanana pɨyɛ kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ɓɛnɛ lɨkɨ?» Ɓafalisayɔ
ɓɨgbananaga ndɨ luga kaɓʉ.
17 Ɓamuusa ɓata ndɨ alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ ɓɛ: «Ɨwɛ, wakaɓɨkya ɓʉ kʉgʉ ka mʉtʉ
yi nɨnɔ uhukusi ɓi?» Osikisya ndɨ ɓɛ: «A mugyalandʉ.»
18 Luki limoti, ɓangama ka Ɓayuda ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ ɓɛ alʉkʉ nɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ
kɨnagɨgʉ, mbɨya wanʉ akaɨna ɓɨngbanganya. Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓʉkʉta kakɨ,
19 ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a mikunu ɓɨkpɛ? Makaɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ ɨɓʉkʉta
ndɨ kanɨ kɨnagɨgʉ? Ɨkɨ yɔ igyonosi kʉwa ɓɛ apʉngɨ kaɨna?»
20 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Takaiba ɓɛ a mikusu na ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.
21 Luki limoti, takɛgʉ kaiba ɓɛyɔ opungi mino kaɨna ɓɛnɛ. Takɛgʉ gɔnɨ kamibo mʉtʉ
yi nɨnɔ ahukusi. Takibigʉ ɨɓusu. Mumuusogono ɨyɨ aka, a kʉwa ɨti ya mʉmbanzʉ,
akwanana kamʉtʉmbʉlyaga.»
22 Ɓaɓʉkʉta kakɨ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga ɓangama ka Ɓayuda. A ɓɛyɔ,
ɨɓʉ ɓangama ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓukononini ɓɛ mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ Yeso nɨ Masiya,
ɓakpumyo lɨngʉnʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba.

23 Kinili, ɓaɓʉkʉta ko miki yi nɨnɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «A iti ya mʉmbanzʉ,
mumuusogoni ɨyɨ aka.»
24 Ka nganga ya yɨɓa, Ɓafalisayɔ ɓamaka ndɨ ɓata alʉkʉ yi nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ, ɓaɓɨkya
ndɨ ɓɛ: «Ɓɨkya lɨngʉnʉ kambwa ko Kunzi. Iɓusu, takaiba ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a mʉtʉ
wanyɛ.»
25 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakibigʉ ikanɨ a mʉtʉ wanyɛ. Luki limoti, nakaiba lɨkpʉmʉka
limoti aka: nakɨnagɨgʉ ndɨ, mbɨya wanʉ na kʉwa kaɨna.»
26 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Ugyi ɓi ɓʉ? Uhukusi ɓi lɨkɨ?»
27 Usikisya ndɨ ɓɛ: «Namutumbulyogini ɓi, luki limoti, makɛgʉ kaʉkana. Ko bulya
ɨkɨ makapa ɓɛ namʉtʉmbʉlyagɨ ɓata? Ma kʉwa gɔnɨ iɓunu kapa kaɨita ɓaɓɨɓya kakɨ?»
28 Ɓapʉnga kʉwa ndɨ katʉmbwa, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Sɨ ɨwɛ nɔ wa mʉɓɨɓya kakɨ! Luki
limoti, ta iɓusu ɓaɓɨɓya ka Musa.
29 Iɓusu, tibagatʉ ɓɛ Kunzi akpʉmʉkaga ndɨ na Musa. Luki limoti, mʉtʉ yi nɨmʉ,
takibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ!»
30 Alʉkʉ nɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka lɨmbanga a kyɛ makibigʉ ɓɛ apʉnya yanɨ,
luki limoti, ehukusini!
31 Takaiba ɓɛ Kunzi kʉmʉkanagɨgʉ ɓatʉ ɓanyɛ. Luki limoti, amʉkanaga mʉtʉ wasɨ
nɨnɔ aɓangaga, anagya sɨpananisɔ kakɨ.
32 Tanukonigʉ ndɛkɛ ɓɛ mʉmbanzʉ ahukusini mʉtʉ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ nɨ kɨnagɨgʉ.
33 Alʉkʉ yi nɨmʉ kotukyiku ndɨ ko Kunzi, kakwananɨgʉ ɓi kagya luki.»
34 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Katʉkya wa aka wa ɓʉɓʉkʉta ndɨ mino, wikaga ɨwɛ ka ɓʉnyɛ
aka. Wakapa kʉwa katɨtɨwa?» Kʉwa wa, ɓapupisa ndɨ kunzi wa ndaɓʉ ya malʉmba.

Mʉtʉ nɨnɔ misa akʉlikana ndɨ, aɓinikyonini Yeso

35 Yeso ʉkana ndɨ mongoni ɓɛ Ɓafalisayɔ ɓakpumyini alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ nɔ. Ɨnda
kʉwa ndɨ katakanya, amuusa ɓɛ: «Watʉ kaɓɨnɨkyana Mika-mʉmbanzʉ?»
36 Alʉkʉ nɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨɓɨkya ɓɛ ɨyɨ nɨ wanɨ iba
naɓɨnɨkyanɨ.»
37 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɛɛɛ, waminini, ɨyɨ nɔ wakanzɨna na ɨyɨ mbɨya wanʉ.»
38 Alʉkʉ nɔ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, noɓinikyonini.» Oɓuna ndɨ
moli kambwa kakɨ.
39 Kumbuso yi, Yeso aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ ko bulya mʉngɨmbɔ:
okwononi ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya mamɔmɔ ɓɨnɨ na nɨɓɔ ɓɨnaga ɓagʉna ɓokoloɓu
ɓaya mamɔmɔ.»
40 Nɨyɔ Ɓafalisayɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ,
ɓamuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, ta kʉwa gɔnɨ iɓusu ɓʉgʉna koloɓu ya mamɔmɔ?»
41 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Makiko ɓi no koloɓu ya mamɔmɔ, makikigʉ ɓi na ɓʉnyɛ.
Luki limoti, mbɨya wanʉ makaɓɨkya ɓɛ: ‹Takaɨna.› Kinili, ma ka ɓʉnyɛ aka.»

10

Lizuni ka muɓuɓulyo wa ɓakɔndɔlɔ

1 Yeso oɓɨkyoku ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ
kogulyi pisi ka mupumi ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ, luki limoti aɗaka, ingya ka ngala,
a mʉtʉ wo kuɓakʉ na munzikaɓʉ.
2 Luki limoti, muɓuɓulyo ka ɓakɔndɔlɔ nɔ ogulyaga ɨyɨ pisi ka mupumi.
3 Zamʉ ahukwilyaga mupumi, ɓakɔndɔlɔ ɓʉkana lɨyʉ ka muɓuɓulyo. Ɨyɨ, apʉnga
kaʉmaka yɨkaka-yɨkaka no mino kaɓʉ, upupisa kunzi.
4 Kupupiso ɓasɨ kunzi, akɨtaga kambwa kaɓʉ, apʉnga kakpakyana. Ɓakɔndɔlɔ aka
ɓingbooo kumbusa kakɨ kyɛ ɓibatʉ lɨyʉ kakɨ.
5 Ɓakaɓɨɓyagɨgʉ mubiko. Luki limoti, ɓomisikono ɓingbwi, kyɛ ɓakibigʉ lɨyʉ ka
mubiko.»
6 Yeso ʉtwɨlya ndɨ lizuni li nɨlɨ, luki limoti, ɓambanzʉ ɓakotombisyagʉ ndɨ.

Yeso nɨ muɓuɓulyo wanza

7 Yeso ʉɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨmɨ nɨ mupumi
ma lindilo ka ɓakɔndɔlɔ.
8 Ɓasɨ nɨɓɔ ɓodoku ndɨ kambwa kamɨ, ɓa ɓatʉ ɓo kuɓakʉ na ɓonzikaɓʉ. Luki limoti,
ɓakɔndɔlɔ ɓakʉmʉkanagʉ ndɨ.
9 Ɨmɨ nɨ mupumi. Mʉmbanzʉ kingyo pisi kʉ kamɨ inisanatʉ na muhukuso.
Akwananatʉ kaingyo, opupoku, atakanya malɨlɨ aka.
10 Mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku ɨyɨ kaiɓo aka, kamwɔ na kapʉta. Ɨmɨ, nodoku kyɛ
ɓambanzʉ ɓinisoni na ɔɓɨlɨ, na ɓiki na ɨyɨ wakpʉ kʉgbɛ.

11 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Muɓuɓulyo wanza apága ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya ɓakɔndɔlɔ
kakɨ.
12 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ ogugubyaga ɓuyi aka kɛgʉ muɓuɓulyo, na gʉtʉgʉ
ɓakɔndɔlɔ aka ɓakɛgʉ ɓakakɨ. Kamɨna sukopi kodoku, ʉsa, apɨkɨta. Sukopi yi nɨnɔ
ubumbukya ɓakɔndɔlɔ, umisyo ɓingbwi.
13 A ɓɛyɔ, alʉkʉ yi nɨnɔ agyaga ligubo ko bulya ɓuyi aka, kikogigʉ no kumbu ka
ɓakɔndɔlɔ.
14 Ɨmɨ na muɓuɓulyo wanza. Numibatʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ, ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓemiba
gɔnɨ,
15 mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba emibaga mino, namiba gɔnɨ Baba. Ɨmɨ, nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko
bulya ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
16 Natʉ ɓata na ɓakɔndɔlɔ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka lindilo li nɨlɨ. Nokwononi gɔnɨ
kaaga na ɨɓʉ, ɓʉkana lɨyʉ kamɨ. Moɗu masɨ maɓa ɓodoku kʉwa ambaza ɓemoti na
muɓuɓulyo ɓemoti.
17 Baba ɛpaga kyɛ nakapá ɔɓɨlɨ kamɨ, kumbuso yi, ninisanatʉ ɓata na ɨyɨ.
18 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ akwanana kɛkʉpya ɔɓɨlɨ, luki limoti, nakapá na lɨmbɛngɨ
kamɨ. Na no ngu kapá, na no ngu kainisono ɓata na ɨyɨ. Nɨyɔ akaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ
nɨmɔ Baba ɛpá ndɨ.»
19 Ɓayuda ɓɨgbananaga ɓata ndɨ ka nganga ya yɨɓa ko bulya mʉnzɨna mi nɨmɔ.
20 Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ! A na ɨbɨkyasʉ!
Ma mbɛyɨ kamʉkana ko bulya ɨkɨ?»
21 Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ: «Mʉnzɨna mi nɨma kɛgʉ mʉnzɨna ka mʉtʉ wa lɨmbɛngɨ
la ɓʉnyɛ. Lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ akwanana mbɛyɨ kauhukuso ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓaya
mamɔmɔ lɨkɨ?»

Bayuda ɓakɛgʉ kapa Yeso

22 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓa ndɨ kalya dumo wakɨgɨlya koukwo Ndaɓʉ ko Kunzi ka
Yelusalɛma. A ndɨ ko ngbingo wa ɓʉdɨ ɓapʉ.
23 Yeso a ndɨ kaɨnanaga magʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ka Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Pa ka
Sɔlɔmɔnɔ.
24 Ɓayuda ɓakungula kʉwa ndɨ ɓikululu, ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakatigbomisa ɓamʉ
ɓɛnɛ kadwɛ ko ngbingo tino? Kika nɨ ɨwɛ nɨ Masiya, tɨɓɨkya nɛkɨ ɓɨngbanganya.»
25 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyoni ndɨ. Luki limoti, makaɓɨnɨkyanagɨgʉ. Mogubo
nɨmɔ nakagya ko lino ka Baba imu mɔ akepupilyo ɓʉdɛmʉ.
26 Luki limoti, iɓunu, makɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ makɛgʉ ɓakɔndɔlɔ kamɨ.
27 Ɓakɔndɔlɔ kamɨ ɓʉkanagatʉ lɨyʉ kamɨ, numibagatʉ, na ɓɛɓɨɓyagatʉ.
28 Ɨmɨ, nʉpága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakoɓungogigʉ ndɛkɛ. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ
ɓemoti aka kɛkʉpyɨgʉ ndɛkɛ ya kaɓʉ.
29 Baba nɔ ɛpá ndɨ ya kaɓʉ, na ɨyɨ a no ngu kakɨtaga makpʉmʉka masɨ. Kɛgʉ na
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kakʉpya luki.
30 Wɨna sɛ, iɓusu na Baba ta luki limoti.»
31 Ɓayuda ɓɨgɨlya kʉwa ndɨ kava matamʉ ɓɛ ɓamakagɨ nomu.
32 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ: «Namuwonisila ndɨ mogubo manzanza mudingi
kotukyoku ka Baba. Luga wa mogubo mi nɨmɔ, tino lɔ mo mino kapa kɛmaka na
matamʉ?»
33 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kɛgʉ ko bulya ligubo lanza lɔ to mino kapa kaʉmakaga na
matamʉ, luki limoti, a kyɛ wakatʉmbwa Kunzi. Ɨwɛ wa mɨkya-ɓambanzʉ aka na
wakapa kaɨgya abɛ Kunzi.»
34 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ikpikaga ka mʉtʉʉ kunu ɓɛ Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Iɓunu ma
ɓokunzi.›
35 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ kolimogo Moɓiso. Luki limoti, Kunzi
ʉmaka ndɨ ɓɛ ɓokunzi ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkanaga ndɨ.
36 Baba ɛpʉnaga ndɨ ɨmɨ, etikoku ka ɔɓɨlɨ. Kinili, naɓɨkyaga ɓɛ na Miko Kunzi.
Makwanana pɨyɛ kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ nakatʉmbwa Kunzi?
37 Kika nɨ nakɛgʉ kagya mogubo ka Baba, makeɓinikyonito.
38 Luki limoti, nakagya, ɓinikyononi gʉtʉgʉ kʉwa mogubo kamɨ aka, gʉtʉgʉ
makɛɓinikyoni ɨmɨ. Wiboni, motombisyo ɓinza ɓɛ Baba a kʉsɔ kamɨ, na ɨmɨ kʉsɔ kakɨ.»
39 Ɓakɨsa ɓata ndɨ kagwi, luki limoti, ʉʉkaga.
40 Yeso ɨga ndɨ kʉsyakʉ wa Yɔlɔdanɨ kʉ Yuani oɓotisaga ndɨ mino ka ɓʉndɛlɨ, ika ndɨ
kʉ ɓɛyɔ.

10:34 10:34 Wanda ka Mambʉ 82:6.

41 Ɓambanzʉ ɓudingi ɓadulyoku ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Yuani kagyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka
lɨmbanga gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, lasɨ nɨlɔ atʉmbʉlaga ndɨ ko bulya ka Yeso a
ndɨ lɨngʉnʉ.»
42 Na kʉ ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.

11

Kukwakʉ ka Lazalɔ

1 A ndɨ na mʉtʉ wo koloɓu ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lazalɔ. Ɨyɨ Lazalɔ ikaga ndɨ ka
mugi ma Betania. Ɓasalɨ kakɨ ɓɛyɔ ka Malia na Malata ɓikaga ndɨ kʉ gɔ kʉ.
2 (A Malia yi nɨnɔ ogboɗya ndɨ magʉ ka Mombukwono-dosu na malazi, akpaga no
tukatʉ kakɨ. Mamakɨ ɓɛyɔ ka Lazalɔ nɔ a ndɨ no koloɓu.)
3 Ɓasalɨ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓatɨkɨlya ndɨ Yeso mayʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wai-dakʉ
akaɨmʉkana.»
4 Nɨyɔ Yeso ʉkana mino mongoni mi nɨmɔ, ɨyɨ aka ɓɛ: «Kokwigʉ no koloɓu yi nɨyɔ.
Luki limoti, ɨsi yi nɨ kowonisilo ɨbɨba ko Kunzi, kyɛ Mikakɨ avɨ ɨbɨba.»
5 Wɨna sɛ, Yeso apaga ndɨ Lazalɔ pa imoti na ɓasalɨ kakɨ ɓɛyɔ ka Malia na Malata.
6 Luki limoti, nɨyɔ ʉkana ndɨ ɓɛ Lazalɔ a no koloɓu, agya mbɛyɨ ɓata masyɛ maɓa ka
pa nɨyɔ a ndɨ mino yɔ,
7 kumbuso yi, ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Tigini ɓata ka Yudɛa.»
8 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muwonisilo, Ɓayuda ɓo ɓi kakɨsa kaʉmwɔ na matamʉ
mbɨya aka ɓi wanʉ. Wa ɓata kapa kaɨga kʉ ɓɛyɔ?»
9 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ mbɛyɨ na ɓasaa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ka lɨsyɛ limoti? Kika
nɨ mʉmbanzʉ akakpakyana na lɨsyɛ kakwananɨgʉ kasakaga, kyɛ akaɨna ɓɨngbanganya.
10 Luki limoti, mʉmbanzʉ kakpakyana no biti, asakagatʉ kyɛ kɛgʉ kaɨna
ɓɨngbanganya.»
11 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, Yeso amatɨla ɓata ndɨ ɓɛ: «Wai-dosu ɓɛyɔ ka Lazalɔ a ka
tɔtɔ, luki limoti, nakaɨnda kazuzukiso.»
12 Ɓaɓɨɓya ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kika nɨ a ka tɔtɔ, ahʉkatʉ.»
13 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kaɓɨkya ɓɛ Lazalɔ okwini, luki limoti, ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ ɨɓʉ kasɨma
ɓɛ a kanzɨna ko bulya tɔtɔ aka.
14 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɨngbanganya ɓɛ: «Lazalɔ okwini ɓi.
15 Nakogwa magyagya ko bulya kunu, kyɛ nakɛgʉ ɓi kʉ. Na ɓɛyɔ, makwananatʉ
kɛɓɨnɨkyana. Luki limoti, togoni kʉ kakɨ.»
16 Kʉwa wa, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi» ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓadakɨ ɓɛ:
«Togoni nɛkɨ kʉwa ɓasɨ aka, iba tolumwogi pa imoti na ɨɓʉ.»

Yeso a no ngu kapupiso mʉmbanzʉ ka mbʉkʉ

17 Nɨyɔ Yeso osila ndɨ, atakanya Lazalɔ nɨ a kʉwa na masyɛ makwanganya ka mbʉkʉ.
18 Betania a ɓuwobi na Yelusalɛma, banda ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓasaa aka.
19 Kinili, Ɓayuda ɓakpʉ ɓa ndɨ nɨ ɓodunuku katakanya Malia na Malata, kautumiso
mambɛngɨ ko bulya kukwakʉ ka mamaɓʉ.
20 Ngbingo yi nɨnɔ Malata ʉkana mino ɓɛ Yeso akodoku, ɨnda ndɨ katɨlya. Luki limoti,
Malia asɨkana ndɨ ɨyɨ wakiko ka ndaɓʉ.
21 Malata aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ, iba mika-mama
kokwigʉ.
22 Luki limoti, mbɨya wanʉ, nakaiba ambɛ masɨ nɨmɔ wakʉnga Kunzi, ʉpátʉ.»
23 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mamakʉ akopupa ka mbʉkʉ.»
24 Malata asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakaiba ambɛ opupokuto ndɛkɛ ngbingo yi nɨnɔ
ɓambanzʉ ɓopupa ndɛkɛ mino ka lɨsyɛ la muliɓo.»
25 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nupupisaga ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ, ɨmɨ nɨ ɔɓɨlɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ gʉtʉgʉ kokwo.
26 Mʉmbanzʉ wasɨ nɨnɔ ikaga kʉsɔ kamɨ, kɛɓɨnɨkyana, kokwigʉ ndɛkɛ. Watʉ
kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ?»
27 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, nakaɓɨnɨkyana ambɛ ɨwɛ nɨ Masiya,
Miko Kunzi, nɨnɔ akwanana ndɨ kodoku ka ɔɓɨlɨ.»

Yeso akagama Lazalɔ

28 Nɨyɔ Malata aɓɨkya ɓɛyɔ, aga ndɨ. Kʉwa wa, amaka Malia, aɓɨkya na ɓepisi-pisi ɓɛ:
«Muwonisilo a kʉ, akaʉmaka.»
29 Nɨyɔ aka yɔ Malia ʉkana ɓɛyɔ, atʉkya ndɨ ɓɨkwa, ɨnda katakanya.
30 Wɨna sɛ, Yeso a ndɨ nɨ kanodwigʉ ka mʉsɛngɨ. A mbɛyɨ ndɨ ka pa nɨyɔ Malata ɨnda
ndɨ mino katɨlya.

31 Ɓayuda niɓɔ ɓa ndɨ katumisa Malia lɨmbɛngɨ ka ndaɓʉ kʉ, ɓamɨna ndɨ kaamaga ɓɨkwa na kopupo. Ɓaɓyɛ, ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ akaɨnda kagama ka mbʉkʉ.
32 Nɨyɔ Malia osila kʉ Yeso a ndɨ mino, amɨna, ogwa ka magʉ kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakiko ɓi wanʉ, iba mika-mama kokwigʉ.»
33 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso amɨna ndɨ mino kagama, ʉmɨna gɔnɨ Ɓayuda niɓɔ ɓodoku ndɨ na ɨɓʉ kagama, nzʉyɨ atwa ndɨ ɓɨkyakyakya, alya kumbu kʉgbɛ.
34 Uusa ndɨ ɓɛ: «Mabisiku ɓi yanɨ?» Ɓasikisya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, dawɨnɨnɔ.»
35 Yeso agama ndɨ.
36 Ɓayuda ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a ndɨ wai-dakɨ aka!»
37 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Sɨ ɨyɨ nɔ ahukusa ndɨ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Kakwananɨgʉ gɔnɨ ɓi kakpɨngbɨlya Lazalɔ kukwakʉ?»

Yeso apupisini Lazalɔ ka mbʉkʉ

38 Nzʉyɨ atwa ɓata ndɨ Yeso, aga ka mbʉkʉ. Mbʉkʉ yi nɨyɔ ɓakpɔ ndɨ ka lɨtalʉ, ɓotikya na lɨtalʉ lidingi ɓikpwu.
39 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tumboni lɨtalʉ!» Mamakɨ Lazalɔ ɓɛyɔ ka Malata aɓɨkya ɓɛ: «Mombukwono-dosu, a kʉwa kolumbo, kyɛ a kʉwa na masyɛ makwanganya wa ɓalumbi ɓi mino.»
40 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakuɓikyigʉ mbɛyɨ ɓi ambɛ wakaɓɨnɨkyana, wɨnatʉ ɨbɨba ko Kunzi?»
41 Ɓatʉmba kʉwa ndɨ lɨtalʉ. Yeso ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Babooo, nakaubibiso kyɛ wemukonini.
42 Ɨmɨ, nibagatʉ ambɛ wɛmʉkanaga masyɛ masɨ. Luki limoti, noɓikyi ɓɛyɔ ko bulya ka ɓambanzʉ niɓana ɓekunguli ɓa, iba ɓaɓɨnɨkyanitɔ ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.»
43 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, apamɨkana ndɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Lazalɔ, pupoku!»
44 Opupoku kʉwa ndɨ, magʉ na maɓɔkʉ mʉkandaga na ɓapanga ɓaya ɓotu, miso mutikya na kutuko. Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mukulogoni, masa aga.»

Ɓangama ɓakagya dikidɨ kamwisiso Yeso

45 Ɓayuda ɓakpʉ niɓɔ ɓodoku ndɨ ka Malia, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso kaɨna nɨlɔ agya ndɨ.
46 Luki limoti, ɓagɔgɔ luga kaɓʉ, ɓɨnda ndɨ ka Ɓafalisayɔ na ɓʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso agya ndɨ lɔ.
47 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓamʉmʉkana ndɨ ka Basa-Yidingi kaɓʉ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Tagya sɛ ɓʉ? Alʉkʉ mʉna a kʉwa kagya mokingyosi makpʉ.
48 Takasɨlya ngbingo kagyaga aka ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓaɓɨnɨkyanatʉ. Kumbuso yi, Ɓalʉma ɓodoku kʉwa ɓanʉ kapʉta Ndaɓʉ ko Kunzi na mugi kusu.»
49 Luki limoti, ɓemoti luga kaɓʉ, nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kayafa na nɨnɔ a ndɨ kumu-kumu ka syangasʉ si nɨsɔ, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu, makibigʉ luki!
50 Makibigʉ ambɛ a gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉmbanzʉ ɓemoti kokwo ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi? Kigyonoso ɓɛyɔ, lɨvananza lasɨ kolumwogigʉ.»
51 (Mʉnzɨna mi nɨmɔ kotukyokugʉ ndɨ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi. Luki limoti, ɓɛyɔ a ndɨ mino kumu-kumu ka syangasʉ nɨsɔ, a ndɨ kaɓɨkya na ɓugyalandʉ ɓɛ Yeso akwanana ndɨ kokwo ko bulya lɨvananza ka Ɓayuda.
52 Na kukwakʉ kakɨ kɛgʉ asɨ ko bulya ka Ɓayuda aka. Luki limoti, a gɔnɨ ko bulya kaʉmʉmʉla ka imoti, ɓomiko Kunzi niɓɔ ɓomisikana ndɨ ɓingbwi.)
53 Katʉkya kʉwa ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ, ɓangama ka Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ kamwisiso Yeso.
54 Kinili, Yeso kipupisogigʉ ndɨ ɓata ɓɨngbanganya luga ka Ɓayuda. Luki limoti, atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda ka iwili nɨyɔ ɓuwobi na ɨsa, ka gʉɗʉ nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Efulaimu. Ɓikaga kʉwa ndɨ kʉ pa imoti na ɓaɓɨɓya kakɨ.
55 Yɨnga ya Pasɨka ka Ɓayuda a kʉwa ndɨ ɓuwobi. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓatʉkya ndɨ ko giyo kaɓʉ, ɓaɗamba ka Yelusalɛma kaiɓuɓiso kambwa wa yɨnga ya Pasɨka.
56 Ɓa ndɨ kakɨsa Yeso ɓɨvaka-vaka, ɓanimuuso luga kaɓʉ kʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi ɓɛ: «Makaɨna ɓʉnɨ? Odokutɔ gɔnɨ ka yɨnga ikanɨ kodukugʉ?»
57 Ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓa ndɨ nɨ ɓopíni mʉtʉʉ ɓɛ mʉmbanzʉ kibo kʉ Yeso o mino, akwanana kaʉɓɨkya kyɛ ɓɨndɨ kagwi.

12

Malia akagbodyo Yeso na malazi ka magʉ
(Matayɔ 26:6-13; Malɨkɔ 14:3-9)

1 Masyɛ madɨya kambwa wa yɨnga ya Pasɨka, Yeso aga ndɨ ka Betania, kʉ ka Lazalɔ nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.

2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓambambambya ndɨ. Malata nɔ a ndɨ kaugugubyo. Lazalɔ a ndɨ ɓemoti ka
niɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na Yeso ka mɨza.
3 Kʉwa wa, Malia ava ndɨ supa ya malazi matʉmbɛ-tʉmbɛ na ma lɨgabʉ lapʉ. Agboɗyo
kʉwa ndɨ na imu Yeso ka magʉ, akpaga no tukatʉ kakɨ. Sʉ ya malazi ohuma ndɨ ndaɓʉ
yasɨ.
4 Luki limoti Yuda Isikalioti, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya ka Yeso, nɨnɔ agaba ɓanʉ, aɓɨkya ndɨ
ɓɛ:
5 «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓakogobigʉ mino malazi mi nɨma ka ɓambuma ɓamɨya ɓasaa*,
ɓʉpá ɓatʉ ɓa yangya ɓuyi ɓi?»
6 Kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ kyɛ a ndɨ kaʉmɨnɨlya ɓatʉ ɓa yangya kumbu, luki limoti, kyɛ a
ndɨ mʉtʉ wo kuɓakʉ. Ɨyɨ nɔ oɓuulyaga ndɨ mʉmbɨ ma apɛpɛ na iɓagatʉ ndɨ mino ɓuyi
ɓi.
7 Luki limoti, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉsa! Ogyi ɓɛyɔ ko bulya lɨsyɛ nɨlɔ ɓelumbo ndɛkɛ
mino.
8 A ɓɛyɔ, mika ndɛkɛ pa imoti na ɓatʉ ɓa yangya masyɛ masɨ. Luki limoti, ɨmɨ, takikigʉ
ndɛkɛ pa imoti na iɓunu aka.»

Ɓangama ɓakagya dikiɗi kamwisisa Lazalɔ

9 Ambaza mudingi ka Ɓayuda iba ndɨ ɓɛ Yeso a ndɨ ka Betania. Ɓɨnda kʉwa ndɨ kʉ,
kɛgʉ asɨ ko bulya ka Yeso aka, luki limoti, kyɛ ɓamɨnɨ gɔnɨ Lazalɔ nɨnɔ ɨyi Yeso apupisa
ndɨ ka mbʉkʉ.
10 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ɓʉkanana ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwisisi Lazalɔ,
11 kyɛ Ɓayuda ɓakpʉ ɓa ndɨ kopupo ka mʉɗɔngɔ kaɓʉ ko bulya kakɨ, na kaɓɨnɨkyana
Yeso.

Yeso ogulyini ka Yelusalɛma
(Matayɔ 21:1-11; Malikɔ 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Na ɓʉgalo ɓi, ambaza wakpʉ nɨnɔ odoku ndɨ ka yɨnga wa Pasɨka ʉkana ndɨ ɓɛ Yeso
a gɔnɨ kodoku ka Yelusalɛma.
13 Ɓava ndɨ mangʉ, ɓaga katɨlya nɨ ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
«Ɨɓɨba ko Kunzi!
Kunzi aɗukulyi mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku ko lino ka Mombukwono-dosu ɓʉɓʉnga!
Kunzi aɗukulyi ngama wa Izaleli ɓʉɓʉnga.»
14 Yeso inisana ndɨ no mikya punda, aɗaka kʉgʉ yi. Igyonosa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ikpikaga ndɨ mino ɓɛ:
15 «Makoɓongonitɔgʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa gʉɗʉ wa Siona!
Winoni, ngama kunu odunuku,
a wakiko kʉgʉ wa mikya punda.»
16 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓakotombisyagʉ mbɛyɨ ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɨkwa. Luki limoti,
ngbingo yi nɨnɔ Yeso ogulya ndɨ mino ka ɨbɨba, ɓatamana sɛ kʉwa ɓɛ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ
ikpikaga ndɨ ko bulya kakɨ, ɓambanzʉ ɓagyɨlya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ.
17 Ɓambanzʉ ɓasɨ niɓɔ ɓa ndɨ pa imoti na Yeso ngbingo yi nɨnɔ apupisoku ndɨ mino
Lazalɔ ka mbʉkʉ, na azuzukiso luga ka ɓamanda, ɓatʉmbʉlaga ndɨ nɨlɔ ɓɨna ndɨ no
miso.
18 Kinili, ambaza ka ɓambanzʉ odoku ndɨ katɨlya. A ndɨ nɨ ukonini ɓɛ Yeso nɔ agya
ndɨ likingyosi nɨlɔ.
19 Ɓafalisayɔ ɓaɓɨkyana kʉwa luga kaɓʉ ɓɛ: «Minini! Makakwananɨgʉ ɓata kagya
luki. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa kʉwa kumbuso kakɨ aka!»

Batʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka Ɓagiliki ɓakakɨsa Yeso

20 Luga ka ɓatʉ niɓɔ ɓodoku ndɨ kabibiso Kunzi ngbinga wa yɨnga, Ɓagiliki ɓemoti-
ɓemoti ɓatʉ ndɨ gɔnɨ wa.
21 Ɓakpuɗoku ndɨ Filipi, nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Bɛtɛsaida ka iwili ya Galilaya,
ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ, to ɓi kapa kamɨna Yeso.»
22 Filipi ɨnda ndɨ kaɓɨkya Andɨlɨa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨnda kaɓɨkya Yeso.
23 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Ngbingo itulyonini nɨnɔ Mika-mʉmbanzʉ ava mino ɨbɨba.
24 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, lɨsɔlɔ kogwi ka lɨtɔmbʉ, okwo, ika ndɛkɛ
asɨ ilu aka. Luki limoti, kokwo, aɓʉkʉta kʉwa bumo yakpʉ.
25 Mʉtʉ yi nɨnɔ apaga ɔɓɨlɨ kakɨ aɓungusatʉ. Luki limoti, nɨnɔ amʉyaga ɔɓɨlɨ kakɨ ka
lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
26 Mʉmbanzʉ kapa kegugubyo, ɛɓɨɓyɨ. Mʉgya-ligubo kamɨ ika ndɛkɛ kʉ gɔ kʉ ɨmɨ
niko mino. Mʉmbanzʉ kika mʉgya-ligubo kamɨ, Baba abibisatʉ.»

---

* **12:5 12:5** *ɓambuma ɓamɨya ɓasaa:* Wanda gɔnɨ Yuani 6:7.

Yeso akanzɨna ko bulya kukwakʉ kakɨ

27 «Mbɨya wanʉ, lɨmbɛngɨ egwini ɓʉpɔ. Naɓɨkya ɓʉ? Naɓɨkyɨ sɛ kʉwa ɓɛ: Babooo,
ihukusaganɔ ɓaka ko ngbingo wa yigyogyiso yi nɨmʉ? Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ
nadulyoku ndɨ nɨmʉna aka mʉ.
28 Ba, bibisanɔ lino kakʉ!» Kʉwa wa, lɨyʉ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɛ: «Nobibisoni
lino kamɨ, nɨgɨlyatʉ ndɛkɛ ɓata kobibiso.»
29 Ambaza ka ɓambanzʉ nɨnɔ a ndɨ wakamaga wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ, aɓɨkya ɓɛ:
«Ngbangbata sɛ nɔ opomikoni!» Ɓagɔgɔ ɓɛ: «Malaika nɔ anzinilyɨ!»
30 Luki limoti, Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Lɨyʉ li nɨlɨ kopupigʉ ko bulya kamɨ, luki limoti,
ko bulya kunu.
31 Ngbingo itulyonini, Kunzi akapʉnga kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Mbɨya wanʉ,
akakpumyo ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
32 Wa ɓeɗokisa ndɛkɛ mino kʉgʉ, nuluta ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ kʉ kamɨ.»
33 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓɛ inguo ya kukwakʉ tina kwɔ okwa ndɛkɛ.
34 Ambaza ka ɓambanzʉ asikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, tʉkana ndɨ ka mʉtʉʉ ɓɛ Masiya ika
ndɛkɛ ɨyɨ na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Wa kʉwa kaɓɨkya lɨkɨ ɓɛ: ‹Okwononi
ɓɛ ɓaɗokisi Mika-mʉmbanzʉ kʉgʉ.› Mika-mʉmbanzʉ yi nɨnɔ nɨ wanɨ?»
35 Yeso aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓʉngbanganya atʉ mbɛyɨ ɓata luga kunu ko ngbinga
mʉkɛɗɛ. Kpokyononi na lɨsyɛ, kyɛ biti kamuhumonito. Mʉtʉ nɨnɔ akpakyanaga no biti,
kibogigʉ ɓɛ akaaga yanɨ.
36 Ɓinikyononi nɛkɨ ɓʉngbanganya ngbingo yi nɨnɔ ma mbɛyɨ mino na ɨɓʉ aka, kyɛ
mɨɨtɨ ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya.»
Kumbuso Yeso kaɓɨkya ɓɛyɔ, ɨmagalya ndɨ ɨyɨ, isumoku.

Ɓayuda ɓokyini kaɓɨnɨkyana Yeso

37 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Yeso agya ndɨ mino mokingyosi mʉmbanga-mbanga ko misa ka ɓʉ
ɓɛyɔ, ɓakaɓɨnɨkyanagʉ ndɨ,
38 kʉwa wa gʉ wa, mʉnzɨna nɨmɔ mugyalandʉ Isaya aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyana:
«Mombukwono-dosu, wanɨ nɔ aɓɨnɨkyana ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ta ndɨ kaɓɨkyaga?
Mombukwono-dosu awonisila ndɨ wanɨ kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu kakɨ?»
39 Kinili, ɓakakwananɨgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana, kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ Isaya aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ:
40 «Kunzi udulogoni ndɨ miso,
ʉdʉlaga yimibo.
Agya ndɨ ɓɛyɔ,
kyɛ ɓakinogonitɔgʉ ɓata,
yimibo kaɓʉ kotombisyogonitɔgʉ ɓata luki.
Kinili, ɓakoyikosagʉ ndɨ ɔɓɨlɨ kaɓʉ,
Iba nuhukusatʉ ndɨ!»
41 Isaya aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨna ndɨ ɨbɨba ka Yeso kambwa, anzɨnagatʉ ndɨ ko bulya
kakɨ.
42 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓudingi luga ka ɓangama ka Ɓayuda ɓaɓɨnɨkyanatʉ ndɨ. Ɓakɛgʉ ndɨ
kapa kaipupiso kyɛ Ɓafalisayɔ ɓakukpumyoni ka ndaɓʉ ya malʉmba kaɓʉ.
43 A ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapaga ndɨ ɨɓʉ ɨbɨba ka ɓambanzʉ kakɨtaga nɨyɔ odogoku ko
Kunzi.

Ɓakɔ mʉngɨmbɔ pisi ka lɨkpʉmʉka ka Yeso

44 Kʉwa wa, Yeso apamɨkana ɓɛ: «Nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana, kɛɓɨnɨkyanagʉ ɨmɨ aka, luki
limoti, aɓɨnɨkyana gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
45 Nɨnɔ akɛmɨna, akamɨna gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.
46 Ɨmɨ, nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ abɛ ɓʉngbanganya, kyɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɛɓɨnɨkyana
kikonitɔgʉ ko biti.
47 Mʉmbanzʉ kʉkana lɨkpʉmʉka kamɨ nɨ kogyigʉ, nakakʉlyɨgʉ mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ,
nakodokugʉ ndɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, nodoku ndɨ kahukuso.
48 Mʉmbanzʉ kɛmʉya, akya kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kamɨ, a na zozi kakɨ. Mʉtɨwɨ
nɨmɔ napága ndɨ mɔ abisa ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ ka lɨsyɛ la muliɓo.
49 A ɓɛyɔ, nakanzɨnagɨgʉ ko ngu kamɨ ɓɨkpɛ. Baba nɨnɔ etikoku ndɨ nɔ ɛkpamya ndɨ
ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓɛ nakwanana kaɓɨkya ikanɨ katɨwa ɓʉnɨ.
50 Nakaiba ɓɨnza ambɛ, mʉtʉʉ ka Baba apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Kinili, nɨlɔ
naɓɨkyaga, ikaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ Baba ɛkpamya ndɨ mino.»

13

Yeso akaʉsʉkʉsa ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ

1 A ndɨ nɨ otigolini lɨsyɛ limoti kadwɛ ka Pasɨka. Yeso a kʉwa ndɨ kaimibo ɓɛ ngbingo
kakɨ itulyonini katʉkya ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ na kaaga ka abakɨ. Ʉpaga ndɨ ɓava-kʉkakɨ nɨɓɔ
ɓikaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, idukulogo kaʉpa kadwɛ ka muliɓo.
2 Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓa ndɨ kalya malɨlɨ ma ɓʉgɔgɔ. Mumuyoniso a ndɨ nɨ amingyini
Yuda mika Simoni-Isikalioti ɓɛ agabɨ Yeso.
3 Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ Abakɨ apá ndɨ ngu ka makpʉmʉka masɨ, na gɔnɨ ɓɛ otukyoku
ndɨ kʉ kakɨ ko Kunzi na a ndɨ kaɨga kʉ gɔ kʉ.
4 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino aka ka mɨza, amaga ndɨ, ɨnyɔ kutuko kwa mbanzɨ,
ava kutuko kumoti ɓɛnɛ, ɨkpɨkɨla ka ɨɗʉkʉfɨsɔ.
5 Kumbuso yi, oɗuka ndɨ lɨɓo ka sani, apʉnga kaʉsʉkʉsa ɓaɓɨɓya kakɨ magʉ na
kaʉkpaga na kutuko nɨkwɔ ɨkpɨkɨla ndɨ ka ɨɗʉkʉfɨsɔ.
6 Nɨyɔ adwɛ ka Simoni Pɛtɛlɛ, ɨyɨ Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ
kʉwa nɔ wakɛsʉkʉsa magʉ?»
7 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ wakibigʉ, luki limoti, wibatʉ ɓanʉ.»
8 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨwɛ kɛsʉkʉsa ɨmɨ magʉ? Kɨgyananɨgʉ!» Luki limoti, Yeso aka na
ɨyɨ ɓɛ: «Nakusukusi magʉ, takikigʉ ndɛkɛ ɓata pa imoti na ɨwɛ.»
9 Simoni Pɛtɛlɛ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓata ɓɛ: «Mombukwono-dosu, kiko nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ,
wakɛsukusonitɔgʉ asɨ magʉ aka. Luki limoti, ɨsʉkʉsatʉ gɔnɨ maɓɔkʉ na mʉ!»
10 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ isukusogi, kɛgʉ ɓata na nza ya kɨsʉkʉsaga,
akwanana kʉwa kaɨsʉkʉsa asɨ magʉ aka. A ɓɛyɔ, iɓunu ma ɓɨngɔ, luki limoti kɛgʉ
iɓunu ɓasɨ.»
11 A ɓɛyɔ, Yeso a ndɨ kamibo mʉtʉ nɨnɔ agaba ɓanʉ, kinili aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Iɓunu ɓasɨ
makɛgʉ ɓɨngɔ.»
12 Nɨyɔ ʉma kaʉsʉkʉsa magʉ, imokisyo ɓata ndɨ kutuko kakɨ kwa mbanzɨ, igoku ɓata
kalyalya, umuusa ndɨ ɓɛ: «Mibito isi ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ namugyilyi?
13 Iɓunu, mɛmakaga ɓɛ Muwonisilo, Mombukwono-dosu, maɓɨkyaga lɨngʉnʉ, kyɛ na
ɓɛyɔ aka yɔ.
14 Kika nɛkɨ nɨ ɨmɨ, Muwonisilo na Mombukwono-donu, namusukusini magʉ, iɓunu
makwanana gɔnɨ kasʉkʉsana magʉ luga kunu.
15 A ɓɛyɔ, ɨmɨ namupí likingyosi, kyɛ gyoni iɓunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ namugyilyi mino.
16 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, musunzu kakwananɨgʉ kaiko ngama ka
mombukwana-dakɨ, gʉtʉgʉ atʉtʉmbwa aka kakwananɨgʉ kakɨtaga mʉtʉ yi nɨnɔ atiki.
17 Mbɨya wanʉ mibini lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, makagya ɓɛyɔ namugyilyi mino, mika ndɛkɛ
ɓatʉ ɓa magyagya.»
18 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, nakɛgʉ kamʉɓɨkya iɓunu ɓasɨ. Ɨmɨ,
nakaumibo ɓatʉ nɨɓɔ nupunogoni ndɨ. Luki limoti, okwononi itulyosi nɨlɔ ikpikaga ndɨ
ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Mʉtʉ yi nɨnɔ talyalyaga ndɨ na ɨyɨ, eitilyini›.
19 Namuɓikyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya yi nɨmʉ kambwa ɓɛ igyonosi. Ngbingo yi nɨnɔ
igyonosa ɓanʉ mino, maɓɨnɨkyana ɓanʉ ɓɛ ‹ɨmɨ, natʉ›.
20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉmbanzʉ katɨlya mʉtʉ yi nɨnɔ natiki,
etilyi ɨmɨ. Mʉmbanzʉ kɛtɨlya, atilyi gɔnɨ nɨnɔ etikoku ndɨ.»

Yeso oɓikyini ɓɛ Yuda agabatʉ
(Mataɣɔ 26:20-25; Malikɔ 14:17-21; Luka 22:21-23)

21 Nɨyɔ Yeso ama ndɨ mino kanzɨna ɓɛyɔ, lɨmbɛngɨ alya ndɨ kumbu, aɓɨkya ndɨ
ɓɨngbanganya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɓemoti kunu ɛgabatʉ.»
22 Ɓaɓɨɓya ɓapʉnga ndɨ kaandanana luga kaɓʉ, nɨ ɓakɛgʉ kotombisyo ɓɛ akanzɨna
ko bulya ka wanɨ.
23 Wa ɓa ndɨ mino kalyalya, ɓemoti ka ɓaɓɨɓya kakɨ nɨnɔ ɨyɨ Yeso apaga ndɨ, a ndɨ ka
kpɔlɔ kakɨ.
24 Simoni Pɛtɛlɛ anʉta ndɨ mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓɛ kyɛ amuusi Yeso ikanɨ a ndɨ kaɓɨkya
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ko bulya ka wanɨ.
25 Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɨgʉmya ndɨ ka Yeso, amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wanɨ?»
26 Yeso asikisya ndɨ: «Nakolubo dongbu ya mukati mi nɨma ko supu, mʉtʉ yi nɨnɔ
napá, iba ɨyɨ nɨnɔ.» Yeso olubo kʉwa ndɨ, apá Yuda Isikalioti mika Simoni.
27 Nɨyɔ aka yɔ Yuda ava, Abɨlɨ ingya ndɨ kʉsɔ kakɨ. Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Nɨyɔ
wakapa kagya, gya ɓɨgala-gala.»
28 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kalyalya wa, kotombisyagʉ ndɨ isi ya
mʉnzɨna mi nɨmɔ.

13:18 13:18 Wanda ka Mambʉ 41:10.

29 A ɓɛyɔ, yɛkɨ Yuda nɔ oɓuulyaga ndɨ ɓuyi, ɓatʉ ɓagɔgɔ luga ka ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ
kasɨma ɓɛ Yeso akaɓɨkya ɓɛ oluwi malɨlɨ nɨmɔ ɓakwanana ndɨ kalya ka yɨnga, ikanɨ
ɨndɨ kaʉpá ɓatʉ ɓa yangya luki lɨkɛɗɛ.
30 Yuda ava kʉwa ndɨ dongbu ya mukati mi nɨmɔ, ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, opupa
ndɨ. A kʉwa ndɨ nɨ biti olipyini.

Mʉtʉʉ mambɨya

31 Nɨyɔ Yuda opupo, Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, Mika-Mʉmbanzʉ
ovini ɨbɨba, Kunzi ovini gɔnɨ ɨbɨba pisi kʉ kakɨ.
32 Kika nɨ Kunzi ovini ɨbɨba pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ Kunzi mombukwana-dakɨ yi owonisilatʉ
gɔnɨ ɨyɨ ɨbɨba ko Miki pisi kʉ kakɨ ɓɨkwa.
33 Ɓomikamɨ, nakɛgʉ ɓata na iɓunu ko ngbingo mʉnda. Mɛkɨsatʉ, luki limoti,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nʉɓɨkya ndɨ mino Ɓayuda, namuɓɨkyi kʉwa gɔnɨ iɓunu mbɨya yi nɨmʉ
ɓɛ: makakwananɨgʉ kaɨnda kʉ ɨmɨ no mino kaaga.
34 Nakamʉpá mʉtʉʉ mambɨya: ponononi luga kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ namʉpa
ndɨ mino, ponononi iɓunu ɓɛgɛyɔ.
35 Kika nɨ ma na sɨpananɨsɔ luga kunu, ɓatʉ ɓasɨ ɓiba ndɛkɛ ɓɛ ma ɓaɓɨɓya kamɨ.»

Yeso akaɓɨkya ɓɛ Pɛtɛlɛ amanganyatʉ
(Matayɔ 26:31-35; Malikɔ 14:27-31; Luka 22:31-34)

36 Simoni Pɛtɛlɛ amuusa ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wa sɛ kʉwa kaɨnda yanɨ?»
Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kʉ no mino kaɨnda, wakakwananɨgʉ kɛɓyɛ mbɨya wanʉ, luki
limoti, wɛɓyɛtʉ ndɛkɛ kumbuso.»
37 Pɛtɛlɛ amuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ko bulya ɨkɨ nakakwananɨgʉ
kaʉɓyɛ mbɨya wanʉ? Na wakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kamɨ ko bulya kakʉ.»
38 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Watʉ aka wakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kakʉ ko bulya kamɨ? A
lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, kambwa kɔkʉ kaalɨka, wika nɨ wemongonyini
nganga yɨsaa.»

14

Yeso nɨ pisi nɨyɔ ɨndaga kʉ ka Baba

1 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ɓɛ: «Makombomboyonitɔgʉ. Muɓinikyononi Kunzi,
mɛɓinikyana gɔnɨ ɨmɨ.
2 Ka ndaɓʉ ka Baba ɓapa a ɓayakpʉ. Kiki ɓi ɓɛyɔ, nakakwananɨgʉ ɓi kamʉɓɨkya
ambɛ nogoni kamuɓungusilyogo yi.
3 Nakaaga kamuɓungusilyogo pa, nigokuto ɓata kamʉva, iba kʉ ɨmɨ niko mino, wikoni
iɓunu kʉ gɔ kʉ.
4 Mibatʉ kʉ no mino kaɨnda, mibatʉ gɔnɨ pisi yi.»
5 Tʉma aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, takibigʉ kʉ wo mino kaɨnda. Tiba
kʉwa pisi lɨkɨ?»
6 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ pisi, lɨngʉnʉ na ɔɓɨlɨ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananɨgʉ kaɨnda ka Baba nɨ koɓyigʉ pisi kʉ kamɨ.
7 Makemibo ɓi ɓɨnza, mamibatʉ gɔnɨ ɓi Baba. Katʉkya mbɨya wanʉ, mamibatʉ na
maminoni.»
8 Filipi aɓɨkya ndɨ Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, tɨwanya kʉwa asɨ Baba aka, ama
kʉwa gʉtʉgʉ ɓuɓwa.»
9 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Eze, Filipi, mututu kɛgʉ ɓuwobi wa tiko mino na iɓunu,
wakemibagʉ? Mʉtʉ yi nɨnɔ ɛmɨna, aminoni gɔnɨ Baba. Ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kaɓɨkya
ɓɛ: ‹Tɨwanya Baba?›
10 Wakɛgʉ kaɓɨnikyana ambɛ, ɨmɨ, na kʉsɔ ka Baba na Baba kʉsɔ kamɨ? Mʉnzɨna masɨ
nɨmɔ namʉɓɨkyaga, kopupogigʉ na ɨmɨ, luki limoti, Baba nɨnɔ a kʉsɔ kamɨ nɔ agyaga
mogubo kakɨ.
11 Iɓinikyononi ngbingo yi nɨnɔ no mino kamʉɓɨkya ɓɛ: Ɨmɨ na kʉsɔ ka Baba na Baba
a kʉsɔ kamɨ. Makoɓinikyoni ɓɛyɔ, iɓinikyononi gʉtʉgʉ asɨ ko bulya mogubo kakɨ aka.
12 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ eɓinikyononi, agya ndɛkɛ
mogubo nɨmɔ nagyaga. Agyaga ndɛkɛ gɔnɨ makpʉmʉka makpʉkpʉ kʉgbɛ, kyɛ ɨmɨ
nakaaga ka Baba.
13 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ makʉnga ndɛkɛ ko lino kamɨ, namʉgyɨlyatʉ ndɛkɛ iba Baba
avɨ ɨbɨba pisi ko Miki.
14 Makakʉnga luki ko lino kamɨ, namʉgyɨlyatʉ.»

Yeso uwonyogini ɓaɓɨɓya Lɨmbɛngɨ-Lotu

15 Yeso omotiloku ndɨ ɓɛ: «Makɛpa, magya mʉtʉʉ kamɨ.

16 Ɨmɨ, nakʉnga ɓanʉ Baba, amʉpí mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ ika na iɓunu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
kamʉtʉngbʉlaga:
17 mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakakwananɨgʉ kabaɨlya, kyɛ
ɓakamɨnagɨgʉ na ɓakamɨbogɨgʉ. Luki limoti, iɓunu mamɨbatʉ kyɛ ɨkaga ɓuwobi na
iɓunu, na a ka mambɛngɨ kunu.
18 Nakamʉsɨgʉ ndɛkɛ ɓokwino, nigokuto ndɛkɛ ɓata ɓuwobi na iɓunu.
19 Otigoli yɨkɛɗɛ, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata, luki limoti, iɓunu, mɛmɨnatʉ.
Ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ, iɓunu mika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ gɔnɨ.
20 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mɨbatʉ ndɛkɛ ɓɛ ɨmɨ na kʉsɔ ka Baba, iɓunu kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ
kunu.
21 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨbaga mʉtʉʉ kamɨ, agya, ɨyɨ nɔ ɛpaga. Baba apa ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ
ɛpaga, ɨmɨ napa ndɛkɛ gɔnɨ, nimɨbisisa kʉ kakɨ.»
22 Yuda yi nɨmʉ kɛgʉ ndɨ Yuda Isikalioti, amuusa Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ko
bulya ɨkɨ yɔ wiwonisɔ mino ku kusu aka nɨ kɛgʉ ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ?»
23 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kɛpa, agyatʉ nɨlɔ niko kaɓɨkya. Baba apatʉ, iɓusu
na Baba todoku ndɛkɛ kʉ kakɨ, tiko kʉsɔ kakɨ.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ kɛpagɨgʉ, kagyagɨgʉ nɨlɔ niko kaɓɨkya. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ makaʉkana
kɛgʉ ma kamɨ, luki limoti a nɨmɔ ka Baba nɨnɔ etikoku ndɨ.
25 Namuɓɨkyi ɓɛyɔ kyɛ na mbɛyɨ ɓata luga kunu aka.
26 Luki limoti, mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ noɓɨkyi ɓi ambɛ odoku ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga nɨ
Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨnɔ Baba atikoku ko lino kamɨ. Ɨyɨ amuwonisila ndɛkɛ makpʉmʉka
masɨ, amutomosya masɨ nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ.
27 Namusilyi mazɨyɔ, namʉpá mazɨyɔ kamɨ. Ɨmɨ, nakamupígʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ
ɓa ɔɓɨlɨ ɓapága mino. Makombomboyonitɔgʉ ikanɨ kaɓanga.
28 Mukonito ɓi ɓɛyɔ namuɓɨkyi ɓi mino ɓɛ: ‹Nogoni, luki limoti, nigokuto ndɛkɛ
ɓuwobi na iɓunu.› Kiko ɓi nɨ mɛpagatʉ, gwoni magyagya kyɛ nakaaga ka Baba. A
ɓɛyɔ, Baba a mʉtʉ wa ɨbɨba kʉgbɛ kɛkɨtaga ɨmɨ.
29 Namuɓɨkyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ mbɨya wanʉ kanɨ kanigyonosɨgʉ, kyɛ ngbingo yi nɨnɔ
igyonosa ɓanʉ mino, ɓinikyononito.
30 Nakɛgʉ ɓata na iɓunu na mʉnzɨna manda kyɛ ngama wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a kʉwa
kodoku. Ɨyɨ kakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka,
31 luki limoti, okwononi ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓibi ɓɛ napagatʉ Baba, na ɨmɨ nagyaga
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɛkpamya ndɨ mino. Womogoni, totukyini wanʉ.»

15

Yeso nɨ muzabibu ma lɨngʉnʉ

1 «Ɨmɨ nɨ muzabibu ma lɨngʉnʉ, Baba nɔ a mombukwono tiko.
2 Akɔgɔ tabɨ kamɨ yasɨ nɨyɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ. Oɓungusyogo nɨyɔ aɓʉkʉtaga, kyɛ aɓʉkʉtɨ
yakpʉ kakɨtaga.
3 Iɓunu, ma kʉwa ɓɨngɔ pisi ka mʉtɨwɨ nɨmɔ namʉpága ndɨ.
4 Wikoni kʉsɔ kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ no mino kʉsɔ kunu. Mʉtabɨ mumoti
kakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo yɨkaka nɨ kɛgʉ ka muzabibu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, iɓunu
makakwananɨgʉ kaɓʉkʉta bumo makiki kʉsɔ kamɨ.
5 Ɨmɨ nɨ muzabibu, iɓunu ma tabɨ. Nɨnɔ ɨkaga kʉsɔ kamɨ, ɨmɨ kʉsɔ kakɨ, aɓʉkʉta bumo
yakpʉ. A ɓɛyɔ, kiki na ɨmɨ, makakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka. 6 Mʉmbanzʉ
kiki kʉsɔ kamɨ, ɓambimba kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtabɨ, ʉmɨla. Ɓavaga tabɨ yi nɨyɔ
ʉmɨlaga, ɓabʉsya ko ɓuku, agbʉndɨkana.
7 Makiko kʉsɔ kamɨ na lɨkpʉmʉka kamɨ iko kʉsɔ kunu, kungoni masɨ nɨmɔ makapa,
minisanatʉ na imu.
8 Makaɓʉkʉta bumo yakpʉ, lino ka Baba avatʉ ɨbɨba, kʉwa wa, mɨɨta ndɛkɛ ɓaɓɨɓya
kamɨ ɓa lɨngʉnʉ.
9 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ɛpa mino, namupa ɨmɨ ɓɛgɛyɔ. Wikoni ka sɨpananɨsɔ kamɨ.
10 Makagya mʉtʉʉ kamɨ, mika ndɛkɛ ka sɨpananɨsɔ kamɨ. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ,
nagyaga ndɨ mino mʉtʉʉ ka Baba, nikaga ka sɨpananɨsɔ kakɨ.
11 Namʉɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kyɛ gwoni magyagya abɛ ɨmɨ. Ɨgyagya kunu
ika kʉwa yidingi kakɨtaga.
12 Nakamʉpá mʉtʉʉ ambɛ ponononi luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ namʉpa ndɨ mino
ɨmɨ.
13 Kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ a na sɨpananɨsɔ sidingi kakɨtaga mʉtʉ yi nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ
kakɨ ka ɓawai-dakɨ.
14 Iɓunu, mika ɓawai kika nɨ makagya nɨlɔ ɨmɨ, nakamʉkpamya kagya.

15 Nakamʉmakigʉ ɓata ɓɛ ɓosunzu, kyɛ musunzu kibogigʉ nilɔ mombukwana-dakɨ
agyaga. Nakamʉmaka ambɛ ɓawai, kyɛ namumibisoni masɨ nɨmɔ nʉkana ndɨ na Baba.
16 Kɛgʉ iɓunu ɓɔ mɛpʉnaga ndɨ, luki limoti, ɨmɨ nɔ namʉpʉnaga. Namʉtika ambɛ
windoni, ɓukutogoni bumo na bumo nɨyɔ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo. Kʉwa wa, Baba
amʉpá masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ.
17 Ka muliɓo, mʉtʉʉ kamɨ nɨma: ponononi luga kunu.»

Ɔɓɨlɨ akamʉya Yeso na ɓaɓɨɓya kakɨ

18 «Kika nɨ ɔɓɨlɨ akamʉmʉya, wiboni ambɛ apʉnga ndɨ kɛmʉya ɨmɨ kambwa kunu.
19 Makika ndɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ amʉpatʉ ɓi kyɛ miko ɓi ɓatʉ kakɨ. Luki limoti, ɨmɨ,
namupunogoni ndɨ katʉkya luga ka ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ. Iɓunu, makɛgʉ ɓata ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ,
kinili ɔɓɨlɨ akamʉmʉya.
20 Tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ namʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Musunzu kɛgʉ na ɨbɨba kakɨtaga
mombukwana-dakɨ.› Kika nɨ ɓambanzʉ ɓegyogyisa ndɨ, ɓamugyogyiso ndɛkɛ iɓunu
ɓɛgɛyɔ. Na kika nɨ ɓagyatʉ ndɨ mʉtɨwɨ kamɨ, ɓagya ndɛkɛ nɨmɔ kunu ɓɛgɛyɔ.
21 Luki limoti, ɓamʉgya ndɛkɛ nɨmɔ masɨ ko bulya kamɨ, kyɛ ɓakamibigʉ nɨnɔ etikoku
ndɨ.
22 Nakoduku ndɨ na nakunzinilyi ndɨ, iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ, ɓakɛgʉ ɓata
no pisi ya kanganya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
23 Nɨnɔ akɛmʉya, akamʉya gɔnɨ Baba.
24 Nakogyi ndɨ luga kaɓʉ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kagyagʉ ndɨ, iba ɓakɛgʉ na ɓʉnyɛ. Mbɨya wanʉ, ɓɨnatʉ ndɨ, luki limoti, ɓa
asɨ katɨmʉya aka iɓusu na Baba.
25 Luki limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɨtʉlyanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika ndɨ ka mʉtʉʉ
kaɓʉ ɓɛ: ‹Bɛmʉya ndɨ payaya aka.›
26 Namutikilyokuto ndɛkɛ kotukyoku ka Baba, mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndɛkɛ
kamʉtʉngbʉlaga. Mʉtʉ yi nɨ Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ nɨlɔ akodoku ka Baba. Ɨyɨ nɔ
ika ndɛkɛ dɛmʉ kamɨ.
27 Na iɓunu mika ndɛkɛ ɓadɛmʉ kamɨ gɔnɨ, kyɛ ma ndɨ pa imoti na ɨmɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ.»

16

1 «Namʉɓɨkya ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ kyɛ makotukyonitɔgʉ ka baya kunu.
2 Ɓamukpumyagatʉ ndɛkɛ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba. Na ngbingo atʉ ndɛkɛ kodoku
nɨnɔ ɓamʉmwɔgɔ ndɛkɛ mino, ɓanasɨma ɓɛ ɓakapá Kunzi apɛpɛ.
3 Ɓagyaga ndɛkɛ ɓɛyɔ kyɛ ɓakamibigʉ Baba, gʉtʉgʉ ɨmɨ aka.
4 Luki limoti, namuɓikyi ɓɛyɔ kyɛ wa ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana ndɛkɛ mino, matamana
ɓɛ, ɨmɨ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ.»

Ligubo ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

«Nakamʉɓɨkyagʉ ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, kyɛ ta ndɨ pa imoti na iɓunu.
5 Mbɨya wanʉ, nanɨga kʉ ka mʉtʉ yi nɨnɔ etikoku ndɨ. Na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kɛgʉ kemuuso ɓɛ: ‹Wakaɨnda yanɨ?›
6 Luki limoti, yɛkɨ namuɓikyi ɓɛyɔ, kumbu amutumini kʉwa ka mambɛngɨ ɓɨɗɛ.
7 Wɨna sɛ, ɨmɨ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ. A ɨzangɨa kunu ɓɛ ɨmɨ naga. A ɓɛyɔ,
nakogo, nɨnɔ akwanana ndɛkɛ kamʉtʉngbʉlaga kamudulyikugʉ ndɛkɛ ɓata. Luki
limoti, nakaga, namutikilyokuto ndɛkɛ.
8 Ngbingo yi nɨnɔ odoku ndɛkɛ mino, uwonisila ndɛkɛ ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi
nɨmʉ ko bulya ɓʉnyɛ, bulyo ɓungbingbili na bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi.
9 Ko bulyo ɓʉnyɛ, kyɛ ɓakapagʉ kaɓɨnɨkyana.
10 Ko bulyo ɓungbingbili, kyɛ nakaaga ka Baba na makɛmɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata.
11 Ko bulyo mʉngɨmbɔ ko Kunzi, kyɛ ɓokoni ndɨ mʉngɨmbɔ ka ngama wa ɔɓɨlɨ yi
nɨmʉ.
12 Na ɓata na makpʉmʉka mudingi kamʉɓɨkya. Luki limoti, makakwananɨgʉ kabɨnɨka
ɓuti ɓi mbɨya wanʉ.
13 Ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ odoku ndɛkɛ mino, amukpokyonisaga ndɛkɛ
ka lɨngʉnʉ aka. A ɓɛyɔ, kanzɨnagɨgʉ ndɛkɛ ko lino kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, aɓɨkyaga
ndɛkɛ masɨ nɨmɔ ʉkanaga na amʉɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.
14 Owonisaga ndɛkɛ ɨbɨba kamɨ kyɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ,
opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ kamɨ.
15 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ka Baba a makamɨ gɔnɨ. Kinili namuɓikyi ambɛ
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Lɨmbɛngɨ amʉɓɨkyaga ndɛkɛ, opupaga ndɛkɛ ka nɨmɔ a kʉsɔ
kamɨ.»

Kumbu kunu akoyikono magyagya

16 «Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata.»
17 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaimuuso luga kaɓʉ ɓɛ: «Lɨkpʉmʉka tino lɔ akatɨɓɨkya lɔ? Akatɨɓɨkya ɓɛ: ‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata›. Na ɓɛ: ‹Nakaɨnda ka Baba.›»
18 Ɓisisilaga ndɨ kaimuuso ɓɛ: «Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ngbinga mʉkɛɗɛ› isi yi nɨ ɨkɨ? Takɛgʉ kaiba ikanɨ akanzɨna ko bulyo luki tino.»
19 Yeso iba ndɨ ɓɛ ɓa ndɨ kapa kamuuso lɨkpʉmʉka. Ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Makaimuuso ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ namuɓɨkyi ɓi ɓɛ: ‹Osikoni yɨkɛɗɛ, makɛmɨnɨgʉ ɓata, na kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ mɛmɨnatʉ ɓata?›
20 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, ɨɓunu, magamanatʉ ndɛkɛ, mogulya ko kumbu. Luki limoti, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓogwa ndɛkɛ ɨɓʉ magyagya. Ɨɓunu, mika ndɛkɛ ko kumbu luki limoti, kumbu kunu oyikana ndɛkɛ magyagya.
21 Ngbingo nɨnɔ muko o mino kaɓʉkʉta, ikaga ko kumbu kyɛ a ngbingo kakɨ wa yigyogyiso. Luki limoti, kaɓʉkʉta, katamanɨgʉ ɓata yigyogyiso yi nɨyɔ. Ikaga kʉwa na magyagya kyɛ oɓukutini.
22 Ɨɓunu gɔnɨ, ma ko kumbu mbɨya wanʉ. Luki limoti, namʉmɨnatʉ ndɛkɛ ɓata nɨ mambɛngɨ amutumini na magyagya ɓɨɗɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamʉkʉpyɨgʉ ndɛkɛ magyagya mi nɨmɔ.
23 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makemuusigʉ ndɛkɛ ɓata lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakamʉɓɨkya ambɛ, Baba amʉpátʉ masɨ nɨmɔ makʉngaga ndɛkɛ ko lino kamɨ.
24 Kadwɛ na lɨsyɛ nɨlɨ, makonokungigʉ luki ko lino kamɨ. Kungoni, minisanatʉ nolu iba ɨgyagya kunu iki kʉwa yidingi.»

Yeso aɗitogoni ndɨ ɔɓɨlɨ wasɨ

25 Yeso oɓikyoku ɓata ɓɛ: «Namʉɓɨkyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ pisi ka mozuni. Ngbingo odokuto ndɛkɛ nɨnɔ nakamʉnzɨnɨlyɨgʉ ɓata mino ɓɛyɔ, luki limoti, namʉnzɨnɨlya ndɛkɛ ɓɨngbanganya ko bulya ka Baba.
26 Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, makʉngaga ndɛkɛ Baba makpʉmʉka masɨ ko lino kamɨ. Nakɛgʉ kamʉɓɨkya ambɛ ɨmɨ nɔ namʉkʉngʉlyaga ndɛkɛ.
27 A ɓɛyɔ, ɨyɨ Baba ɓɨkpɛ amʉpagatʉ, kyɛ ɨɓunu, mɛpagatʉ, maɓɨnɨkyana ɓɛ notukyoku ndɨ ko Kunzi.
28 Notukyoku ndɨ ka Baba, nodoku ka ɔɓɨlɨ. Mbɨya wanʉ, nakasa ɔɓɨlɨ, nɨga ka Baba.»
29 Ɓaɓɨɓya kakɨ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Iyaaa, mbɨya wanʉ, wa kʉwa kanzɨna ɓɨngbanganya. Wakɛgʉ ɓata katwa mozuni.
30 Mbɨya wanʉ, takaiba ambɛ wibaga makpʉmʉka masɨ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya ɓɛ mʉmbanzʉ umuusito ɓata lɨkpʉmʉka. Kinili, takaɓɨnɨkyana ɓɛ wotukyoku ndɨ ko Kunzi.»
31 Yeso umuusa ndɨ ɓɛ: «Moɓinikyonini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ?
32 Ɛɛɛ, ngbingo a sɛ kodoku, itulyonini, nɨnɔ momisikana ndɛkɛ mino ɓingbwi, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka ɨmagalya ka nakpangbala kakɨ. Ngbingo nɨnɔ mɛsa ndɛkɛ mino mʉkaka ɓɨnvʉɓʉ. Luki limoti, nakɛgʉ mʉkaka kyɛ Baba a pa imoti na ɨmɨ.
33 Namʉɓɨkya ndɨ masɨ nɨmɔ kyɛ winisononi na mazɨyɔ kʉsɔ kamɨ. Migyogyisatʉ ndɛkɛ ka ɔɓɨlɨ. Luki limoti, makoɓongonitɔgʉ. Ɨmɨ, nodɨtoni ndɨ masɨ ka ɔɓɨlɨ ɓɨnvɨ.»

17

Yeso akaʉlʉmbɨlya ɓaɓɨɓya kakɨ

1 Nɨyɔ Yeso ama kanzɨna ɓɛyɔ, ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, aɓɨkya ɓɛ: «Babooo, ngbingo itulyonini. Mubibiso mikakʉ, kyɛ ɨyɨ ubibisi gɔnɨ.
2 Wapóni ndɨ ɓʉngama kʉgʉ ka ɓambanzʉ ɓasɨ, kyɛ ʉpí ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ wapá ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ yi nɨ kaumibo ɨwɛ, Kunzi ɓemoti, nɨnɔ walɨngʉnʉ na ɨmɨ Yeso-Kilisito nɨnɔ wetikoku ndɨ.
4 Ɨmɨ, nubibisoni kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Nomoni ligubo nɨlɔ wetikoku ndɨ kagya.
5 Babooo, mbɨya wanʉ, imigisyoku ɨbɨba ɓuwobi na ɨwɛ, ɨbɨba mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ nikaga ndɨ noyu kʉ kakʉ kambwa wagyɨ ɔɓɨlɨ.
6 Numibisikosoni ka ɓatʉ nɨɓɔ ʉpʉnaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, wɛpá. Ɓa ndɨ ɓatʉ kakʉ, wepóku, ɓoɓuulyogo lɨkpʉmʉka kakʉ.
7 Mbɨya yi nɨmʉ, ɓakaiba ɓɛ masɨ nɨmɔ wɛpá ndɨ, apʉnya kʉ kakʉ.
8 Kyɛ nukitisyaga ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ aka lɔ wɛɓɨkyaga ndɨ, ɓaɓɨnɨkyana. Ɓiba ndɨ ka lɨngʉnʉ ɓɛ nopunyoku kʉ kakʉ na kaɓɨnɨkyana ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.

9 Ɨmɨ, nakaʉkʉngɨlya. Nakɛgʉ kaʉkʉngɨlya ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ, luki limoti, nɨɓɔ wɛpá ndɨ kyɛ ɓa kʉwa ɓatʉ kakʉ.
10 Masɨ nɨmɔ na nomu a ma kakʉ na nɨmɔ kakʉ a ma kamɨ, ɨbɨba kamɨ akainisoniso ko pisi kaɓʉ.
11 Nakɛgʉ ɓata ka ɔɓɨlɨ, luki limoti ɨɓʉ ɓa mbɛyɨ kʉ kwa kʉ, wɨna sɛ, ɨmɨ nakaaga kʉ kakʉ. Baba Wotuooo, huɓuulyogo ko ngu yo lino kakʉ. Lino nɨlɔ wɛpá ndɨ, kyɛ ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨɓusu to mino na ɨwɛ.
12 Ngɓingo yi nɨnɔ nikaga ndɨ mino pa imoti na ɨɓʉ, nuɓuulyaga ndɨ ko ngu yo lino kakʉ nɨlɔ wɛpá ndɨ. Nuɓuulyaga ndɨ ɓinza na gʉtʉgʉ ɓemoti luga kaɓʉ koɓungagagʉ ndɨ, kiki nɨnɔ aka nɔ oɓungaga ndɨ kyɛ Moɓiso Motu ɨtʉlyanɨ.
13 Mbɨya wanʉ, nakaaga kʉ kakʉ. Nakaɓikya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɨ na mbɛyɨ ɓata ka ɔɓɨlɨ aka iba ɨgyagya kamɨ iki ɓɨɗɛ kʉsɔ kaɓʉ.
14 Ɨmɨ, nʉɓikya ndɨ lɨkpʉmʉka kakʉ, na ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓʉmʉya ndɨ ɓɨkanganga kyɛ ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
15 Nakɛgʉ kalʉmba ambɛ hʉtʉmba ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, huɓuulyogo ka mumuyoniso.
16 Ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ gɔnɨ takɛgʉ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ.
17 Huɓuɓisa ɓitu pisi ka lɨngʉnʉ, kyɛ mʉnzɨna kakʉ nɨ lɨngʉnʉ.
18 Nakaʉtɨka ka ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɛtɨkoku ndɨ gɔnɨ mino ɨmɨ.
19 Nakaʉpá ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ apɛpɛ ko bulya kaɓʉ, kyɛ ɓɨpí gɔnɨ ɨɓʉ na lɨngʉnʉ kʉ kakʉ.
20 Nakɛgʉ kahʉlʉmbɨlya ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓana aka ɓa, luki limoti, nakaʉlʉmbɨlya gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓʉkana ndɛkɛ mʉtʉʉ kaɓʉ, ɓɛɓɨnɨkyana.
21 Nakalʉmba kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ ɓiki luki limoti, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨwɛ Baba wo mino kʉsɔ kamɨ na ɨmɨ kʉsɔ kakʉ. Ɨɓʉ gɔnɨ ɓiki luki limoti kyɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓaɓɨnɨkyanɨ ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.
22 Ɨmɨ, nupóni ndɨ ɨbɨba nɨyɔ wɛpá ndɨ kyɛ ɓiki luki limoti mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ to mino na ɨwɛ.
23 Ɔɓɨlɨ kamɨ a kʉsɔ kaɓʉ na nɨnɔ kakʉ kʉsɔ kamɨ, iba ɓiki ka imoti na lɨngʉnʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓiba ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku, hʉpaga mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wɛpaga mino.
24 Babooo, ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ wɛpá ndɨ, nakapa ambɛ kʉ niko mino, ɓiki ɨɓʉ kʉ gɔ kʉ, kyɛ ɓɨnɨ ɨbɨba nɨyɔ kamɨ. Ɨbɨba yi nɨyɔ wɛpá ndɨ kyɛ wɛpatʉ ndɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ.
25 Babooo, wa mʉtʉ wongbingbili. Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakumibigʉ, luki limoti, ɨmɨ numibatʉ pa imoti na ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓɛ ɨwɛ nɔ wetikoku ndɨ.
26 Ɨmɨ, numibisikosoni ko misa ka ɓʉ na nidukulagatʉ kaumibisikoso, kyɛ sɨpananɨsɔ nɨsɔ wa nosu kʉgʉ kamɨ iki gɔnɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ, na ɨmɨ niki gɔnɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ.»

18

Ɓasʉda ɓagwini Yeso
(Matayɔ 26:47-56; Malɨkɔ 14:43-53; Luka 22:47-53)

1 Nɨyɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, Yeso opupa ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ, aga kʉsyakʉ wo lɨɓo nɨlɔ ina ɓɛ Kidoloni. Ɓogulya ndɨ ko tiko yimoti nɨyɔ a ndɨ kʉ ɓɛyɔ.
2 Yuda, nɨnɔ agaba ndɨ, ibagatʉ ndɨ pa nɨyɔ kyɛ Yeso ɓamʉmʉkanagatʉ ndɨ na ɓaɓɨɓya kakɨ kʉ ɓɨgala-gala.
3 Ɨyɨ Yuda ɨnda kʉwa ndɨ ko tiko kʉ. A ndɨ pa imoti na ambaza ka ɓasʉda na ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi nɨɓɔ ɓokumu-kumu na Ɓafalisayɔ ɓapá ndɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na mamɔmɔ, ɓatala na makpʉmʉka ma ɓangʉ.
4 Yeso a ndɨ kaiba masɨ nɨmɔ a ndɨ kasilyo. Ukpuɗoku ndɨ, umuusa ɓɛ: «Makakɨsa wanɨ?»
5 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.» Ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ.»
Yuda nɨnɔ a ndɨ nɨ agobini, a ndɨ gɔnɨ wakamaga pa imoti na ɨɓʉ wa.
6 Nɨyɔ Yeso ʉɓɨkya kʉwa ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ», ɓɨga na lɨbɔ kumbuso, ɓogwaga wasɨ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ.
7 Ɨgɨlya ɓata ndɨ kaumuusa ɓɛ: «Makakɨsa wanɨ?» Ɨɓʉ aka ɓɛ: «Yeso, mʉtʉ wa Nazalɛtɨ.»
8 Yeso usikisya ndɨ ɓɛ: «Namuɓikyi ambɛ ɨmɨ nɨmʉ. Kika nɛkɨ nɨ ɨmɨ nɔ makɛkɨsa, husoni ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓaga.»
9 Anzɨna ndɨ ɓɛyɔ, kotulyoso mʉnzɨna nɨmɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Babaooo, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka koɓungagagʉ ndɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ wɛpá ndɨ.»
10 Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ na dʉkpa, anyʉʉlya, ayipo mʉgya-ligubo ko kumu-kumu, akɔ kutiliko kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ ɓɨkya. Lino ka mʉgya-ligubo nɔ ndɨ nɨ Malikusi.

11 Luki limoti, Yeso aɓɨkya kʉwa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wigiso dʉkpa ka sɨkpakasʉ si. Baba nɔ
eɓungusyilyaga ndɨ kɔpɔ wa yigyogyiso yi nɨmʉ. Ambɛ, wakapa ɓɛ nakamwonitɔgʉ?»

Ɓasʉda ɓanaga na Yeso ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana

12 Ambaza ka ɓasʉda na ngama kaɓʉ, sɛ kʉwa ɓazamʉ ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ka Ɓayuda
ɓagwi kʉwa ndɨ Yeso, ɓakanda.
13 Ɓaga mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ ka Ana. Ɨyɨ Ana, a ndɨ abakɨ muka Kayafa nɨnɔ a ndɨ kumu-
kumu ka syangasʉ si nɨsɔ.
14 Kayafa nɔ ʉpá ndɨ ɓambɔkʉ ka ɓayuda mʉtʉʉ ɓɛ: «A gʉtʉgʉ ɓɨnza mʉtʉ ɓemoti
kokwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.»

Pɛtɛlɛ amongonyini Yeso
(Matayɔ 26:69-70; Malikɔ 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Simoni Pɛtɛlɛ na mʉɓɨɓya wagɔgɔ ɓa ndɨ kaɓyɨɓya Yeso kumbuso. Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ
ɓibananagatʉ ndɨ no kumu-kumu, kinili ɓogulya ndɨ pa imoti na Yeso ka pa yangba ya
ndaɓʉ ko kumu-kumu.
16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asɨkana ndɨ ɨyɨ kʉnzi, ɓuwobi na mupumi. Mʉɓɨɓya yi nɨnɔ
ɓibananaga ndɨ no kumu-kumu nɔ opupoku ndɨ, ɓanzɨna na muko yi nɨnɔ a ndɨ zamʉ
wa mupumi, kumbuso yi, agulyiso Pɛtɛlɛ.
17 Muko yi nɨnɔ amuusa ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Wakɛgʉ mbɛyɨ gɔnɨ ɨwɛ ɓemoti ka ɓaɓɨɓya
ka alʉkʉ yi nɨmʉ?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ, nakɛgʉ ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.»
18 Ɓʉdɨ a ndɨ ɓapʉ kʉgbɛ. Ɓagya-ligubo na ɓazamʉ ɓa ndɨ nɨ ɓogbundini ɓuku,
ɓamanana ka kpɔlɔ yi kaʉta. Pɛtɛlɛ a ndɨ gɔnɨ ɨyɨ wakamaga wa, anʉta.

Kumu-kumu akasombisa Yeso
(Matayɔ 26:59-66; Malikɔ 14:55-64; Luka 22:66-71)

19 Kumu-kumu apʉnga ndɨ kamuusogo Yeso ko bulya ɓaɓɨɓya kakɨ na ko bulya mʉtɨwɨ
kakɨ.
20 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, nʉnzɨnɨlyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɨngbanganya. Masyɛ
masɨ natɨwaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓapa ɓayasɨ
niɓayɔ Ɓayuda ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. Nakaɓɨkyagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka ko dikidĩ.
21 Wakemuusogo ko bulya ɨkɨ? Umuuso ɓatʉ niɓɔ ɓɛmʉkanaga ndɨ. Ɨɓʉ, ɓibatʉ ɓɨnza
nɨlɔ naɓɨkyaga ndɨ.»
22 Nɨyɔ Yeso aɓɨkya ɓɛyɔ, zamʉ ɓemoti nɨnɔ a ndɨ wa aɓɨta Yeso, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ,
kumu-kumu nɔ wakasikisya ɓɛyɔ?»
23 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ noɓikyi ɓɨnyɛ, wonisila ɓʉnyɛ ɓi. Luki limoti, kika
nɨ noɓikyi ɓɨnza, ko bulya ɨkɨ yɔ weipi mino?»
24 Kʉwa wa, Ana atɨka ndɨ Yeso kʉ ko kumu-kumu ɓɛyɔ ka Kayafa. Ɨyɨ Yeso a mbɛyɨ
ndɨ mʉkanda aka.

Pɛtɛlɛ amongonyini ɓata Yeso
(Matayɔ 26:71-75; Malikɔ 14:69-72; Luka 22:58-62)

25 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Simoni Pɛtɛlɛ a ndɨ wakamaga aka wa, anʉta ɓuku. Ɓamuusa
ndɨ ɓɛ: «Wakikogigʉ mbɛyɨ gɔnɨ mʉɓɨɓya kakɨ?» Luki limoti, Pɛtɛlɛ anganya ndɨ, aɓɨkya
ɓɛ: «Kalɨ! Nakɛgʉ ɨmɨ mʉɓɨɓya kakɨ.»
26 Ɓemoti ka ɓagya-ligubo ko kumu-kumu, nɨnɔ a ndɨ mamakɨ alʉkʉ nɨnɔ Pɛtɛlɛ akɔ
ndɨ kutiliko, aɓɨkya ɓɛ: «Ambɛ, ɨmɨ, nakamuminigʉ mbɛyɨ ɓi na ɨyɨ ko tiko?»
27 Pɛtɛlɛ ɨgɨlya ɓata ndɨ kaanganya. Wa aka wa, kɔkʉ alɨka ndɨ.

Yeso akasamba kambwa ka Pilatʉ
(Matayɔ 27:1-2, 11-14; Malikɔ 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓatʉkya ndɨ na Yeso ka Kayafa ko mbolugo, ɓaga ndɨ na ɨyɨ ka
basa ka ngama mudingi. Luki limoti, ɓangama ka ɓayuda ɓakogulyagʉ ndɨ ɨɓʉ kʉ ɓɛyɔ.
Ɓa ndɨ kapa kaiko ɓakiɓuɓiso aka kyɛ ɓiki ɓakitʉlya kalya Pasɨka.
29 Kinili, ngama mudingi ɓɛyɔ ka Pilatʉ opupoku ndɨ kaʉtakanya, umuusa ɓɛ: «Magwi
alʉkʉ yi nɨmʉna ko bulya ɨkɨ?»
30 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kiki ɓi mʉtʉ wanyɛ, iba takodukugʉ na ɨyɨ kʉ kakʉ.»
31 Pilatʉ aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Muvoni iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ ɓi, masombiso
kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kunu.» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ iɓusu na luusa kamwɔ
mʉmbanzʉ.»
32 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Yeso aɓɨkya ndɨ ɨtʉlyanɨ, kowonisilo inguo
ya kukwakʉ nɨkwɔ okwa ndɛkɛ.

33 Kʉwa wa, Pilatʉ ogulya ɓata ndɨ ka basa, amaka Yeso, amuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ ngama
ka Ɓayuda?»
34 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Upupi asɨ ɨwɛ aka ɓɨkpɛ, ɨkanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɔ
ɓutumbulyogi?»
35 Pilatʉ asikisya ɓɛ: «Na sɛ ɨmɨ muyuda? Sɨ ɓava-kʉkakʉ na ɓokumu-kumu ɓɔ
ɓoduku na ɨwɛ. Wogyi ɓi ɨkɨ?»
36 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓʉngama kamɨ kɛgʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Kika ndɨ ɓa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ, iba ɓatʉ kamɨ ɓebumonilyito ɓi ɓɛ ɓakegobonitɔgʉ ka Ɓayuda. Luki limoti,
ɓʉngama kamɨ kɛgʉ ɓa wanʉ.»
37 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wa nɛkɨ ngama?» Yeso asikisya ɓɛ: «Ɨwɛ nɔ
wakaɓɨkya ɓɛ na ngama. Ɨmɨ, nɨɓʉkʉta ndɨ na nodoku ndɨ ka ɔɓɨlɨ, kyɛ naɓɨkyagɨ
ɓɨngbanganya makpʉmʉka ma lingʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akɨsaga makpʉmʉka ma
lingʉnʉ, ɛmʉkanagatʉ.»
38 Pilatʉ amuusa ndɨ ɓɛ: «Lɨngʉnʉ mbɛyɨ nɨ ɨkɨ?»

Pilatʉ okuni ɓɛ ɓamwɨ Yeso
(Matayɔ 27:15-31; Malɨkɔ 15:6-20; Luka 23:13-25)

Nɨyɔ Pilatʉ aɓɨkya ɓɛyɔ, opupa ɓata ndɨ kʉ Ɓayuda ɓa ndɨ mino, ʉɓɨkya ɓɛ:
«Nakinigʉ ɨmɨ ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ alʉkʉ yi nɨmʉ.
39 Luki limoti, kaɨna ɓɛyɔ magyaga mino ka ɓʉndɛlɨ, namʉkʉlyagatʉ mʉtʉ ɓemoti wa
ligbito ka Pasɨka. Ma nɛkɨ kapa ɓɛ namʉkʉlyɨ ngama ka Ɓayuda?»
40 Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Kalɨ, kɛgʉ alʉkʉ yi nɨmʉ! Takapa
Balaba aka.» Wɨna sɛ, Balaba yi nɨnɔ a ndɨ munzikaɓʉ.

19

1 Kʉwa wa, Pilatʉ akpamya ndɨ ɓɛ ɓaga na Yeso, ɓatiniku pimbo.
2 Ɓasʉda ɓoipa ndɨ muligi mo mowo ɓɨwilili abɛ ɨkpakpasʉ, ɓamokisya ndɨ.
Ɓamokisya gɔnɨ ndɨ kanzʉ wangbʉ.
3 Ɓɨndaga ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, ɓanatɨba ɓɨkyekyekye ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tumuusito,
ngama ka Ɓayuda!» Ɓanaɓɨtaga.
4 Pilatʉ opupoku ndɨ ɓata, ʉɓɨkya Ɓayuda ɓɛ: «Hukononi, nakamunyulyoku kyɛ
wɨboni ambɛ, nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ gʉtʉgʉ imoti aka nɨyɔ namakyɨ mino ka
mʉngɨmbɔ.»
5 Yeso opupoku kʉwa ndɨ, na ɨkpakpasʉ so mowo ka mʉ, ɓamokisyini kanzʉ wangbʉ.
Pilatʉ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Mʉtʉ kunu nɨmʉ.»
6 Nɨyɔ ɓokumu-kumu na ɓazamʉ ɓamɨna, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉbangɨlaga
ka mʉsalaba! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!» Pilatʉ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Muvoni ɨɓunu
ɓamombukwana-donu, mabongilogoku. A ɓɛyɔ, nakaminigʉ ɨmɨ na ɨɓɔ nɨyɔ namakyɨ
mino ka mʉngɨmbɔ.»
7 Ɓayuda ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu ta na mʉtʉʉ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ,
okwononi ɓɛ alʉkʉ yi nɨmʉ okwi, kyɛ akaɨbɨba ɓɛ a Miko Kunzi.»
8 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, aɓanga ndɨ ɓata kʉgbɛ.
9 Ɨga ndɨ ka ndaɓʉ, amuusa Yeso ɓɛ: «Wa mbɛyɨ mʉkɨ?» Luki limoti, nɨ Yeso
kasikisyigʉ.
10 Pilatʉ amuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ambɛ, wedokilyi ɨmɨ? Wakɛgʉ mbɛyɨ kaiba ambɛ ɨmɨ
nɔ nakwanana kaʉkʉlaga ikanɨ kaʉbangɨlaga ka mʉsalaba?»
11 Yeso asikisya ɓɛ: «Ɓʉngama kakʉ kɛgʉ kʉgʉ kamɨ, kiki asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ Kunzi upóku
ndɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ egobi ɓi ka maɓɔkʉ kakʉ, obinikini
ɓʉnyɛ ɓudingi kakɨtaga nɨɓɔ kakʉ.»
12 Katʉkya ko ngbingo yi nɨnɔ, Pilatʉ apʉnga ndɨ kakɨsa pisi kasiso Yeso. Luki limoti,
Ɓayuda ɓapʉnga ɓata ndɨ kagbʉngbʉkana ɓɛ: «Wakasisa alʉkʉ yi nɨmʉ iba wakɛgʉ
wai-dakɨ Kaizalɨ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akaidondiso ɓɛ a ngama, a mumuyoniso ka Kaizalɨ.»
13 Nɨyɔ Pilatʉ ʉkana ɓɛyɔ, apupisisa ndɨ Yeso. Ika ndɨ ko kiti nɨnɔ ʉkɔgɔ ndɨ mino
ɓangbanga, ka pa nɨyɔ ɓoɗukya ndɨ na matamʉ. Pa nɨyɔ ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ
«Gabata.»
14 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kɨɓungusyogo ka yɨnga wa Pasɨka, banda sa-sita. Pilatʉ
ʉɓɨkya kʉwa ndɨ Ɓayuda ɓɛ: «Ngama kunu nɨmʉ!»
15 Luki limoti, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓɛ: «Mʉmwɔ! Mʉmwɔ! Mʉbangɨlaga ka mʉsalaba!»
Pilatʉ umuusa ndɨ ɓɛ: «Makapa ɓɛ nabangɨlagɨ ngama kunu ka mʉsalaba?» Ɓokumu-
kumu ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Takɛgʉ ɨɓusu na ngama wagɔgɔ, asɨ Kaizalɨ aka.»
16 Pilatʉ ʉpá kʉwa ndɨ Yeso ɓɛ kyɛ ɓabangɨlagɨ ka mʉsalaba.

Basʉda ɓakabangɨlaga Yeso ka mʉsalaba
(Mataɣɔ 27:32-44; Malikɔ 15:21-32; Luka 23:26-43)

Ɓasʉda ɓava kʉwa ndɨ Yeso.
17 Ɨyɨ Yeso mombukwana-dakɨ yi nɔ abɨnika ndɨ mʉsalaba kakɨ, opupa ndɨ kunzi wa gʉɗʉ. Ɨnda kʉwa ndɨ miso ya pa nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ «Pa ya Ɨkpʉkpʉkʉsɔ» isi yi na Libelenia ɓɛ «Gɔlɔgɔta.»
18 Kʉ ɓɛyɔ, ɓabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓa, nɔ kʉ, nɔ kʉ.
19 Pilatʉ okpika ndɨ ko mikya-lɨɓaʉ, ɓabanga ka mʉsalaba. A ndɨ yikpiko ɓɛ: «Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ, Ngama ka Ɓayuda.» 20 Ɓayuda ɓudingi ɓatangʉlaga ndɨ moɓiso mi nɨmɔ, kyɛ pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso a ndɨ ɓuwobi na gʉɗʉ. A ndɨ yikpiko ka Libelenia, Lilatini na Ligiliki.
21 Kʉwa wa, ɓokumu-kumu ka Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ Pilatʉ ɓɛ: «Wokokpikoni ɓɛ: ‹Ngama ka Ɓayuda,› luki limoti kpiko ɓɛ: ‹Alʉkʉ yi nɨmʉ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: Ɨmɨ nɨ Ngama ka Ɓayuda!›»
22 Luki limoti, Pilatʉ usikisya ndɨ ɓɛ: «Nɨyɔ nokpiki, ikpikini.»
23 Nɨyɔ ɓasʉda ɓama kabangɨlaga Yeso, ɓava ndɨ ɓotu kakɨ, ɓagbananaga ka ɓapanga ɓayɨkwanganya. Sʉda ɓemoti-ɓemoti ava ndɨ panga yi yimoti. Ɓava ndɨ gɔnɨ kanzʉ kakɨ nɨnɔ ɨtɨla ndɨ nɨ kɛgʉ na ɓapanga, katʉkya kʉgʉ adwɛ kusili, a ndɨ kutuko kumuti aka.
24 Ɓasʉda ɓaɓɨkyana ndɨ luga kaɓʉ ɓɛ: «Takayiɓogonitɔgʉ kanzʉ yi nɨmʉ, totwini mino lɨɓɛsɛ, iba tɨnɨ ɓɛ wanɨ nɔ asumbo.» Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ Moɓiso Motu nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
«Ɓagbananaga ndɨ ɓotu kamɨ,
ɓatwa lɨɓɛsɛ ko bulya kanzʉ kamɨ.»
Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ.
25 Amakɨ Yeso, mamakɨ-amakɨ nɨnɔ muko yi, Malia nɨnɔ a ndɨ muko Kɨlɨɔpasɨ sɛ kʉwa Malia mʉtʉ wa Magadala ɓa ndɨ ɓakamaga ɓuwobi na mʉsalaba ka Yeso.
26 Nɨyɔ Yeso amɨna ndɨ amakɨ pa imoti na mʉɓɨɓya yi nɨnɔ apága ndɨ kʉgbɛ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mama, mikakʉ nɨmʉ.»
27 Kumbuso yi, aɓɨkya ndɨ mʉɓɨɓya nɔ ɓɛ: «Amakʉ kʉwa nɨmʉ.» Katʉkya ka lɨsyɛ li nɨlɔ, mʉɓɨɓya nɔ aga ndɨ na Malia kʉ kakɨ.

Kukwakʉ ka Yeso
(Mataɣɔ 27:45-56; Malikɔ 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Kumbuso yi, Yeso a ndɨ kaiba ɓɛ masɨ itulyonini. Kotulyasa nɨlɔ ikpikaga ndɨ ka Moɓiso Motu, aɓɨkya ɓɛ: «Nakaɨmʉkana mʉsasa mo lɨɓo.»
29 Wa ɓɛyɔ, a ndɨ na mbɨkɛ yimoti yitumo na vinya wozyo ɓɨɗɛ. Kʉwa wa, ɓasʉda ɓava ndɨ luki limoti la fʉɓʉ-fʉɓʉ, ɓoluba ndɨ ka vinya yi nɨnɔ, ɓakpɨkɨla ndɨ ka mʉ ma mikya mʉngbɨngɨlɨ ma sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ɨsɔpɔ, ɓokpudɨsa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka Yeso.
30 Nɨyɔ Yeso amya vinya wozyo yi nɨnɔ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Masɨ itulyonini.» Abʉmya kʉwa ndɨ mʉ, osisa lɨmbɛngɨ.

Sʉda ɓemoti atumini Yeso na syogbu ka mbanzɨ

31 Lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kɨɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso. Kinili, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ɓamanda ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ iki ka mʉsalaba aka kyɛ Lɨsyɛ la kimumbiso li nɨlɔ, a ndɨ lidingi. Ɓakʉnga kʉwa ndɨ Pilatʉ ɓɛ ɓuɓunogi magʉ kyɛ ɓutotisogi.
32 Ɓasʉda ɓodoku kʉwa ndɨ koɓunaga magʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉbangɨlaga ndɨ na ɓa Yeso ka mʉsalaba. Ɓapʉnga ndɨ na mʉtʉ wa mambwa sɛ kʉwa nɨnɔ wagɔ.
33 Nɨyɔ ɓosilo ka Yeso, ɓɨna ndɨ ɓɛ okwini, kinili, ɓakaɓunagʉ ndɨ ɓata magʉ.
34 Luki limoti, sʉda ɓemoti atuma ndɨ na syogbu ka mbanzɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, lɨɓo na ɓangʉ opupa ndɨ.
35 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɨna ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ nɔ akatʉmbʉlaga yi. Mʉtʉmbʉlagɨ kakɨ a ma lɨngʉnʉ. Ɨyɨ akaiba ɓɛ akaɓɨkya lɨngʉnʉ ko bulya kyɛ iɓunu ɓinikyononito gɔnɨ.
36 Masɨ nɨmɔ igyonosa ndɨ kyɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mukuwo kakɨ mumuti aka koɓunikigʉ ndɛkɛ.»
37 Moɓiso magɔgɔ Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Ɓandaga ndɛkɛ mʉtʉ yi nɨnɔ ɓatuma ndɨ na syogbu.»

Ɓanaga kalumba Yeso
(Mataɣɔ 27:57-61; Malikɔ 15:42-47; Luka 23:50-56)

38 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ mʉtʉ wa Alimatia, ɨnda ndɨ kakʉnga Pilatʉ manda ka Yeso.
Pilatʉ abaɨlya ndɨ. Yɛzɛfʉ ikaga ndɨ mʉɓiɓya ka Yeso ko dikidĩ kyɛ a ndɨ kaʉɓanga
ɓangama ka Ɓayuda, ovoku kʉwa ndɨ manda ka Yeso.
39 Nikodimo nɨnɔ ɨnda ndɨ ka Yeso lɨsyɛ limoti no biti, odoku ndɨ na malazi nɨmɔ
ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ manɛmanɛ mʉmatanaga no luki abɛ adʉdʉ. Malazi mi nɨmɔ a ndɨ
banda kilo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
40 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓava ndɨ manda ka Yeso, ɓakandaga ndɨ na ɓabandi ɓi
nɨɓayɔ ɓogboɗyaga ndɨ na malazi mi nɨmɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓayuda ɓagyaga ndɨ mino
kambwa kalumbo mʉmbanzʉ.
41 Tiko yimoti a ndɨ ka pa nɨyɔ ɓabangɨlaga ndɨ mino Yeso ka mʉsalaba. Kʉsɔ wo tiko
yi nɨyɔ, a ndɨ na mbʉkʉ yimoti yambɨya nɨyɔ a ndɨ nɨ ɓakanalumbigʉ mino mʉmbanzʉ.
42 Kaɨna ɓɛ lɨsyɛ li nɨlɔ a ndɨ lɨsyɛ la kɨɓungusyogo ka Lɨsyɛ la kimumbiso ka Ɓayuda,
ɓalumba ndɨ Yeso wa kyɛ mbʉkʉ yi nɨyɔ a ndɨ ɓuwobi.

20

Yeso opupini ka mbʉkʉ
(Mataɣɔ 28:1-8; Malɨkɔ 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Ka lɨsyɛ la Mungu ko mbolugo, Malia nɨnɔ mʉtʉ wa gʉɗʉ wa Magadala ɨnda ndɨ
ka mbʉkʉ. Nɨyɔ osila kʉ, ɨna ɓɛ lɨtalʉ lidingi nɨlɔ ɓadʉla ndɨ nolu mbʉkʉ, ɓa ndɨ nɨ
ɓotumbini.
2 Aga ndɨ mbangʉ ka Simoni Pɛtɛlɛ na ka mʉɓiɓya wagɔ nɨnɔ Yeso apaga ndɨ, ʉɓɨkya
ɓɛ: «Ɓanyuni Mombukwono-dosu ka mbʉkʉ, takibigʉ ambɛ ɓabisiku yanɨ.»
3 Pɛtɛlɛ na mʉɓiɓya nɨnɔ wagɔ nɔ ɓaga ndɨ ka mbʉkʉ.
4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓaga ndɨ mbangʉ. Luki limoti, mʉɓiɓya nɨnɔ wagɔ nɔ a ndɨ kapɨkɨta
mbangʉ yapʉ kakɨtaga Pɛtɛlɛ, adwɛ ndɨ ɨyɨ kambwa.
5 Odidika ndɨ, aɓɨmya, ɨna ɓotu ɓayiɗukusila ka kpɔlɔ, luki limoti, nɨ kingyigʉ.
6 Kʉwa wa, Simoni Pɛtɛlɛ, nɨnɔ a ndɨ kaɓiɓyoku, osiloku. Ogulya ndɨ ka mbʉkʉ, ɨna
ɓabandɨ ɓayiɗukusilo wa,
7 ɨna gɔnɨ ndɨ panga ya kutuko nɨkwɔ ɓatikya ndɨ noku Yeso mʉ. Panga ya kutuko yi
nɨyɔ a ndɨ yiɗukufogo, yibisa di ka pa yagɔgɔ nɨ kɛgʉ pa imoti na ɓabandɨ.
8 Kʉwa wa, mʉɓiɓya wagɔgɔ nɨnɔ aɗɨkya ndɨ kosila ka mbʉkʉ, ogulya gɔnɨ. Ɨna ndɨ,
aɓɨnɨkyana.
9 A ɓɛyɔ, kadwɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ nɨ ɓakonotombisyigʉ isi ya
lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓokpika ndɨ ko Moɓiso ɓɛ Yeso opupatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ.
10 Kumbuso yi, ɓaɓɨɓya ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓɨganana ndɨ.

Yeso apuponilyini Malia Magadala
(Mataɣɔ 28:9-10; Malɨkɔ 16:9-11)

11 Malia a ndɨ wakamaga kunzi, ka kpɔlɔ wa mbʉkʉ, anagama. Ngbingo yi nɨnɔ a
mbɛyɨ ndɨ mina kagama aka nɔ, odidika ndɨ kaɓɨmya mbʉkʉ,
12 ʉmɨna kʉwa ndɨ ɓamalaika ɓaɓa ɓimokisyogini ɓotu ɓayotutu, ɓikogini ka pa nɨyɔ
ɓongosa ndɨ mina manda ka Yeso. Ɓemoti a ndɨ miso ya mʉ, wagɔ miso ya magʉ.
13 Ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ?» Usikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓanyuni
Mombukwana-damɨ ka mbʉkʉ, nakibigʉ ambɛ ɓabisiku yanɨ.»
14 Kumbuso kaɓɨkya ɓɛyɔ, oyikana ndɨ, amɨna Yeso wakamaga, luki limoti, nɨ
kamibigʉ.
15 Yeso amuusa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ma, wakagama ɨkɨ? Wakakɨsa wanɨ?» Malia a ndɨ kasɨma
ɓɛ zamʉ wo ɓotiko nɔ. Aɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yɛ ba, kika nɨ ɨwɛ nɔ wanyu ɓi, ɨwanya
kʉ wabisi ɓi mino, naviku.»
16 Yeso amaka ndɨ ɓɛ: «Malia!» Malia oyikana ndɨ, aɓɨkya na Libelenia ɓɛ: «Labuni!»
isi yi ɓɛ «Muwonisilo.»
17 Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wakevilonitɔgʉ, kyɛ nakanoɗokigʉ mbɛyɨ ka Baba. Luki
limoti, wɨnda kaʉɓɨkya ɓomika-mama ambɛ nakaɗaka ka Baba nɨnɔ a gɔnɨ Obonu, ko
Kunzi kamɨ nɨnɔ a gɔnɨ Kunzi kunu.»
18 Malia yi nɨnɔ wa Magadala nɔ ɨnda kʉwa ndɨ kaʉɓɨkya ɓaɓɨɓya ɓɛ aminito
Mombukwono-dosu, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino.

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya kakɨ
(Mataɣɔ 28:16-20; Malɨkɔ 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Ɓʉgɔgɔ ɓa lɨsyɛ la Mungu li nɨlɔ aka lɔ, ɓaɓɨɓya ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana. Ɓadʉlaga
ndɨ pumi ya ndaɓʉ nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ, kyɛ ɓa ndɨ kaʉɓanga Ɓayuda.

Yeso odoku ndɨ, amaga luga kaɓʉ ɓɨgba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu!»
20 Kumbusa kaɓɨkya ɓɛyɔ, ʉwanya maɓɔkʉ na mbanzɨ. Ɓaɓɨɓya ɓogwa kʉwa ndɨ magyagya kamɨna Mombukwono-dosu.
21 Yeso ɨgɨlya ɓata ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Baba ɛtɨka ndɨ mino, nakamʉtɨka ɨmɨ ɓɛgɛyɔ.»
22 Nɨyɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛyɔ, uusya ndɨ na ahʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu iki kʉsɔ kunu.
23 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ mʉpɨlyaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɓinisanaga ndɛkɛ na mʉpɨlya. Ɓasɨ nɨɓɔ makʉpɨlyɨgʉ ndɛkɛ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na mʉpɨlya.»

Tʉma oɓinikyonini kʉwa ɓɛ Yeso opupini ka mbʉkʉ

24 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Yeso upuponilya ndɨ mino, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ «Muɓigi», ɓemoti ka ɓaɓɨɓya tɛkɛɓɛ na ɓaɓa, kɛgʉ ndɨ ɨyɨ wa.
25 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Taminito sɛ iɓusu Mombukwono-dosu.» Luki limoti, Tʉma usikisya ndɨ ɓɛ: «Nakini ɓepukulu ɓayo sumani ka maɓɔkʉ kakɨ, nakatuni kpɛngbɛ ka ɓepukulu ɓi nɨɓɔ, nakovili mbanzɨ kakɨ, nakaɓɨnɨkyanɨgʉ pɔ.»
26 Kumbusa wa pɔsɔ ɓemoti, ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ɓata ndɨ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Tʉma a kʉwa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ pumi a ndɨ mino yɨdʉlaga aka yɔ, Yeso odoku ndɨ, ɨyɨ aka luga kaɓʉ ɓɨgba, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu!»
27 Kʉwa wa, aɓɨkya ndɨ Tʉma ɓɛ: «Mʉtʉna kpɛngbɛ kakʉ wanʉ, wɨna maɓɔkʉ kamɨ. Makya kʉɓɔkʉkɔ wanʉ, wɛvɨla mbanzɨ. Wakikonitɔgʉ ɓata na ɓotumo, luki limoti, ɓɨnɨkyana kʉwa.»
28 Tʉma asikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwana-damɨ, Kunzi kamɨ!»
29 Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Woɓinikyonini sɛ kʉwa kyɛ weminini? Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyanaga nɨ ɓakinigʉ!»

Yuani akatʉmbʉlaga isi ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ

30 Yeso agyatʉ ndɨ ɓata makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga magɔ makpʉ ko misa ka ɓaɓɨɓya kakɨ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kikpikagagʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ yi nɨyɨ.
31 Luki limoti, ɓokpika ndɨ nɨmana kyɛ maɓɨnɨkyanɨ ɓɛ Yeso nɨ Masiya, Miko-Kunzi. Makaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, minisana na ɔɓɨlɨ pisi ko lino kakɨ.

21

Yeso upuponilyini ɓaɓɨɓya maɗɨya na ɨka

1 Kumbuso yi, Yeso upuponilya ɓata ndɨ ɓaɓɨɓya kakɨ ka kpɔlɔ wa ibombu ya Tibelia. Upuponilya ndɨ ɓɛnɛ:
2 Lɨsyɛ limoti, Simoni Pɛtɛlɛ, Tʉma nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Muɓigi, Natanaeli nɨnɔ a ndɨ mʉtʉ wa Kana ka iwili ya Galilaya, ɓomika Zɛbɛdayɔ ɓaɓa na ɓaɓɨɓya kakɨ ɓagɔgɔ ɓaɓa, ɓa ndɨ pa imoti.
3 Simoni Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakaaga ka ɓosi.» Ɨɓʉ ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Gʉtʉgʉ iɓusu aka, taga na iɓunu.» Ɓaga kʉwa ndɨ, ɓaɗaka ka ɨngbɔlɔ. Luki limoti, biti yi nɨyɔ, ɓakanyɔgʉ ndɨ musi gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
4 Nɨyɔ lɨsyɛ a ndɨ kosyoku, Yeso a ndɨ wakamaga kubi, luki limoti ɓaɓɨɓya ɓakɛgʉ ndɨ kamibo.
5 Yeso umuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɓomikamɨ, mugwito ɓosi?» Ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Haaa.»
6 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Luboni moyo ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɨngbɔlɔ, mugwito ɓosi kʉ ɓɛyɔ.» Ɓoluba kʉwa ndɨ, moyo ʉgyagya kanyɔ kyɛ ɓosi ɓa ndɨ nɨ ɓoyumonini mino ɓɨyʉ.
7 Mʉɓɨɓya nɨnɔ Yeso apaga ndɨ aɓɨkya Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Mombukwono-dosu aka mʉ!» Nɨyɔ Simoni Pɛtɛlɛ ʉkana ɓɛyɔ, imokisya ndɨ kutuko kyɛ a ndɨ ndumbu, ɨyɨ aka ndɨ ko liɓo ɓikudumu.
8 Ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ ɓa ndɨ kodoku aka ɓɨwɛsɛɛ na ɨngbɔlɔ nɨ ɓananyɔ moyo nɨmɔ a ndɨ nɨ oyumonini na ɓosi mɔ. A ɓɛyɔ, ɓakɛgʉ ndɨ ɓata ɓyɨ na kubi, a kʉwa ndɨ abɛ mɛtɛlɛ mɨya imoti aka.
9 Nɨyɔ ɓɨfʉma, ɓatakanya ndɨ musi kʉgʉ wa makamʉ, na mukati.
10 Yeso ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Doniku mino na ɓosi nɨɓɔ mapʉnya kaʉnyɔ.»
11 Simoni Pɛtɛlɛ aɗaka kʉwa ndɨ ka ɨngbɔlɔ, apʉnga koluta moyo nɨmɔ a ndɨ mʉyʉmana na ɓosi ɓakpʉkpʉ mɨya imoti ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti na ɓasaa. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino ɓudingi yɔ, moyo katɨnɨkagagʉ ndɨ.
12 Yeso ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Doniku kalyalya.» Gʉtʉgʉ mʉɓɨɓya ɓemoti aka kɨkpʉndagʉ ndɨ kamuusa ɓɛ: «Ɨwɛ nɨ wanɨ?» Ɓa ndɨ kaiba ɓɨnza ɓɛ Mombukwono-dosu nɔ. 13 Yeso ukpuɗoku ndɨ, ava mukati, ʉpága pa imoti na ɓosi.

14 A kʉwa ndɨ nganga ya yɨsaa Yeso kaupuponilyo ɓaɓɨɓya kakɨ, katʉkya wa opupoku
ndɨ mino ka mbʉkʉ.

Yeso akapá Pɛtɛlɛ ligubo

15 Nɨyɔ ɓama kalyalya, Yeso amuusa ndɨ Simoni Pɛtɛlɛ ɓɛ: «Simoni, mika Yuani,
wɛpagatʉ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓi nɨɓa?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu,
wibatʉ ɓɨnza ɓɛ nʉpagatʉ.» Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓomikya ɓakɔndɔlɔ
kamɨ!»

16 Ɨgyɨlya ɓata ndɨ kamuusa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani, wɛpagatʉ?» Pɛtɛlɛ asikisya ndɨ
ɓɛ: «Iyo, Mombukwono-dosu, wibatʉ ɓɨnza ɓɛ nʉpagatʉ.» Yeso aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ:
«Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kamɨ!»

17 Kumbuso yi, Yeso amuusa ɓata ndɨ ka nganga ya yɨsaa ɓɛ: «Simoni, mika Yuani,
wɛpagatʉ?» Pɛtɛlɛ alya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka yuuso ya yɨsaa yi nɨyɔ ɓɛ: «Wɛpagatʉ?»
Asikisya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wibaga makpʉmʉka masɨ, wibatʉ ɓɛ
nʉpatʉ!» Yeso aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Huɓuulyogo ɓakɔndɔlɔ kamɨ!

18 A lɨngʉnʉ, a lɨngʉnʉ, nakaʉɓɨkya ambɛ, ngbingo yi nɨnɔ wa ndɨ mino mʉwanza,
wɨkpɨkɨlaga ndɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi mʉkaɓa, waga kʉ wapaga ndɨ mino. Lukɨ
limoti, ngbingo yi nɨnɔ wadʉɓa ndɛkɛ mino, wananaga ndɛkɛ maɓɔkʉ, mʉtʉ wagɔgɔ
ʉkpɨkɨla mʉkaɓa, aga na ɨwɛ kʉ wakɛgʉ ɓi mino kapa.»

19 Ka mʉnzɨna mi nɨmɔ, Yeso a ndɨ kowonisila ɓɛyɔ Pɛtɛlɛ okwa mino, apá ɨbɨba ko
Kunzi. Kumbuso yi, Yeso aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Iɓyeku!»

Yeso akanzɨna ko bulya ka mʉɓɨɓya nɨnɔ apaga ndɨ

20 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ oyikono, amɨna ndɨ mʉɓɨɓya nɨnɔ Yeso apaga ndɨ nɨ anodoku. Mʉɓɨɓya
yi nɨnɔ nɔ amuusa ndɨ Yeso na ɓepisi-pisi lɨsyɛ nɨlɔ ɓa ndɨ mina kalya Pasɨka ɓɛ:
«Mombukwono-dosu, wanɨ nɔ akaʉgaba?»

21 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ amɨna mʉɓɨɓya yi nɨnɔ ɓɛyɔ, amuusa Yeso ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
yɛgʉ sɛ kʉwa nɨmʉ, lɨkpʉmʉka tino lɔ asilya ndɛkɛ?»

22 Yeso asikisya ndɨ ɓɛ: «Nakapa ambɛ kokwonito kadwɛ kʉ kwa kʉ nigoku ndɛkɛ
mino, la kakʉ mino nɨ ɨkɨ? Ɨwɛ, iɓyeku.»

23 Kinili, mongoni mi nɨmɔ aɗa kʉwa luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Yeso ɓɛ
mʉɓɨɓya yi nɨnɔ kokwigʉ ndɛkɛ ɨyɨ. Wɨna sɛ, Yeso kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛ kokwigʉ, lukɨ
limoti, aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Nakapa ɓɛ kokwonito kʉ kwa kʉ nigoku ndɛkɛ mino, la kakʉ
mino nɨ ɨkɨ?»

24 Dɛmʉ wa makpʉmʉka mi nɨmɔ nɨ mʉɓɨɓya yi nɨnɔ. Ɨyɨ gɔnɨ nɔ okpikaga. Takaiba
ambɛ ɓʉdɛmʉ kakɨ a ɓalɨngʉnʉ.

25 Yeso agyatʉ ndɨ makpʉmʉka magɔgɔ mudingi. Nakaɨna abɛ ɓakokpikaga ndɨ masɨ,
imoti-imoti, iba pa kikigʉ ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ nɨyɔ ɓakwanana kobiso mino ɓakɨtaɓʉ ɓi
nɨɓayɔ.

Ligubo
ka ƀatʉtʉmbwa
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Ligubo ka ƀatʉtʉmbwa a kɨtaƀʉ ya yɨƀa nɨyɔ Luka okpika ndɨ. Akatʉmbʉlaga mogubo dididi nɨmɔ ƀatʉtʉmbwa ƀagya ndɨ. Nɨyɔ ya mambwa a «Mongoni Manza ƀɛyɔ Luka okpika ndɨ mino.» Kʉsɔ yi, atʉmbʉlaga ndɨ ƀɛyɔ Yeso ɨƀʉkʉta ndɨ mino, anzɨna ko bulya ɔƀɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbʉ, kukwakʉ ka Yeso, ƀɛyɔ opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, na ƀɛyɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.

Ka Ligubo ka ƀatʉtʉmbwa, akatʉmbʉlaga ƀɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya ndɨ mino ƀatʉtʉmbwa, na ƀɛyɔ ƀakpakyanaga ndɨ mino ka ƀagʉɗʉ kaƀɨkyaga Mongoni Manza no ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Atʉmbʉlaga gɔnɨ ƀʉkpɛkɨ-kpɛkɨ na yigyogyiso yasɨ nɨyɔ ƀatʉtʉmbwa ƀabangana ndɨ na iyu ko ngbingo wa ligubo.

Ɓayuda ƀaƀɨkyaga ndɨ ƀongbingo ƀagɔgɔ ƀɛ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi a asɨ ko bulya kaƀʉ aka. Luka atʉmbʉlaga ka kɨtaƀʉ yi nɨyɨ, ƀɛyɔ ƀatʉtʉmbwa ƀapʉnga ndɨ mino kabɨkyaga Mongoni Manza ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakɛgʉ Ɓayuda.

Atʉmbʉlaga ligubo lidingi nɨlɔ ƀatʉtʉmbwa ƀaƀa ƀɛyɔ ka Pɛtɛlɛ ɨƀʉ na Pɔlɔ ƀagya ndɨ. Pɛtɛlɛ nɔ ʉpá ndɨ ƀatʉ ƀa Yelusalɛma Mongoni Manza kadwɛ kʉ kwa kʉ ƀudingi kaƀʉ ƀaƀɨnɨkyana ndɨ mino. Pɔlɔ apága ndɨ ɨyɨ Mongoni Manza ka ƀagʉɗʉ ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakɛgʉ ndɨ Ɓayuda kauwonisilo pisi ka Kilisito. Kɨtaƀʉ yi nɨyɨ akatɨwonisilo ƀɛ tokwononi kaƀɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito ka ƀapa ƀayasɨ ka ɔƀɨlɨ.

Yigbananaga ya kɨtaƀʉ yi nɨyɨ:

Kaƀɨkyaga Mongoni Manza ka Yelusalɛma *1:1–8:3*
Masyɛ ma muliƀo ka Yeso-Kilisito ka lɨtɔmbʉ li nɨlɨ *1:1-11*
Ɓapunogini Matɨasɨ kaiko atʉtʉmbwa *1:12-26*
Doku ka Lɨmbɛngɨ-Lotu *2:1-13*
Ɓatʉtʉmbwa ƀopupini ƀadɛmʉ ƀo Mongoni Manza ka Yelusalɛma *2:14–8:3*
Ɓakaƀɨkyaga Mongoni Manza ka ƀagʉɗʉ ƀa Yudɛa na ka Samalia *8:4–12:25*
Ɓakaƀɨkyaga Mongoni Manza ka ƀapa ƀayasɨ ka ɔƀɨlɨ *13:1–28:31*
Lɨgʉndʉ la mambwa ka Pɔlɔ koƀɨkyogoku Mongoni Manza *13:1–14:28*
Ɓatʉ ƀa Yelusalɛma ƀa ndɨ kaƀʉndaga Pɔlɔ *15:1-35*
Lɨgʉndʉ la yɨƀa ka Pɔlɔ koƀɨkyogoku Mongoni Manza *15:36–18:23*
Lɨgʉndʉ la yɨsaa ka Pɔlɔ koƀɨkyogoku Mongoni Manza *18:24–21:16*
Ɓagwini Pɔlɔ ka ƀɔlɔkɔ ka Yelusalɛma *21:17–23:22*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Kaizalɨa *23:23–26:32*
Ɓogoni na Pɔlɔ ka Lʉma *27:1–28:31*

Luka akatʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka la kɨtaƀʉ kakɨ

1 Ambɔkʉ Tiofilo,
Kʉsɔ wa kɨtaƀʉ kamɨ ya mambwa, natʉmbʉlaga ndɨ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Yeso apʉnga ndɨ kagya na kowonisilo katʉkya ka ƀʉndɛlɨ,
2 kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Yeso a ndɨ nɨ upunogini ƀatʉtʉmbwa, kambwa kaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ, ʉpá mʉtʉʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Yeso uwonyogini ƀatʉtʉmbwa Lɨmbɛngɨ-Lotu

3 A ƀɛyɔ, kumbusa wa kukwakʉ kakɨ, Yeso upuponilya ndɨ ƀatʉtʉmbwa kauwonisilo ƀɨngbanganya ka ƀopisi dididi ƀɛ opupiniku ƀi ka mbʉkʉ. Kʉsɔ wa masyɛ ƀatɛkɛƀɛ ƀakwanganya, Yeso upuponilyaga ndɨ, anʉnzɨnɨlya ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi.
4 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ƀa ndɨ mino kalyalya pa imoti, ʉgbɨtyaga ndɨ ƀɛ: «Makotukyonitɔgʉ ka Yelusalɛma wa. Luki limoti, muƀundogoni apɛpɛ nɨnɔ aka nɔ Baba amʉwanyaga ndɨ. Apɛpɛ yi nɨnɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ namʉpá ndɨ mongoni mi.
5 A ƀɛyɔ, Yuani oƀotisa ndɨ ko liƀo. Luki limoti, iƀunu, kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ƀamuƀotiso ƀanʉ na Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

Yeso akaɗaka kʉgʉ wa lɨsyɛ

6 Kʉwa wa, ƀatʉtʉmbwa nɨƀɔ ƀa ndɨ ƀʉmʉmʉkana pa imoti na Yeso, ƀamuusa ndɨ ƀɛ: «Mombukwono-dosu, wakaumigisilyo Ɓezaleli Ɓʉngama mbɨya wanʉ?»
7 Yeso usikisya ndɨ ƀɛ: «Kɛgʉ bulyo kunu kaiba ngbingo ikanɨ lɨsyɛ nɨlɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɛkɛ mino. Baba yɨkaka aka nɔ akaiba ko ngu kakɨ.

8 Luki limoti, motumo ɓanʉ no ngu ngbingo yi nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amusilya mino.
Miko ɓadɛmʉ kamɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Yelusalɛma, ka iwili ya Yudɛa na Samalia
wasɨ na kadwɛ ka mondu ma ɔɓɨlɨ wasɨ.»
9 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi aɗokisa ndɨ Yeso kʉgʉ wa lɨsyɛ nɨ ɓatʉtʉmbwa
kakɨ ɓanamɨna. Kʉwa wa, ɨkʉɓa aɗika ndɨ ɓiwaɗi nɨ ɓakaminigʉ ɓata.
10 Ko ngbingo yi nɨnɔ ɓazwa kaɓʉ ɓa mbɛyɨ ndɨ mino ɓakɨtʉlya aka kʉgʉ wa lɨsyɛ
kʉ Yeso a ndɨ mino kaaga, ɓatʉ ɓaɓa ɓakimokisyogo ɓotu ɓitutu ɓupuponilyoku ndɨ
ɓigbututu.
11 Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓatʉtʉmbwa ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Galilaya, ko bulya ɨkɨ yɔ momononi
mino ɓigwo, mananda asɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ aka ɓɛyɔ? Yeso nɨnɔ Kunzi atumbi luga kunu
kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, igoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ mamini mino kaaga yi.»
12 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓatʉkya ka ngʉpa nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Ngʉpa ya Mizeituni,
ɓiga ka Yelusalɛma. Ngʉpa yi nɨyɔ kɛgʉ ndɨ ɓyɨ na gʉɗʉ, a ndɨ abɛ kilomɛtɛlɛ imoti aka.
13 Ngbingo yi nɨnɔ ɓosilo mino ka Yelusalɛma, ɓaɗaka ndɨ ka ndaɓʉ ya kʉgʉ nɨyɔ
ɓamʉmʉkanaga ndɨ mino. A ndɨ nɨ Pɛtɛlɛ, Yuani, Yakɔbɔ, Andɨlɨa, Filipi, Tʉma,
Batulumei, Matayɔ, Yakɔbɔ mika Alʉfayɔ, Simoni nɨnɔ a ndɨ kakɨsa ɨpandasɨ ka mugi
kaɓʉ na Yuda mika Yakɔbɔ.
14 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓamʉmʉkanaga ndɨ masyɛ masɨ kalʉmba pa imoti na mʉtamanagɨ mimoti.
Ɓalʉmbaga ndɨ na ɓoko, na Malia amakɨ Yeso, na ɓamamakɨ Yeso.

Ɓapunogini Matɨasɨ kagya ligubo ka pa ka Yuda

15 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓambanzʉ abɛ mɨya na ɓatɛkɛɓɛ-ɓaɓa nɨɓɔ ɓabaɨlya
ndɨ, ɓamʉmʉkana ndɨ. Pɛtɛlɛ amaga ndɨ luga ka ɨɓʉ, ɨyɨ aka ɓɛ:
16 «Ɓomika-mamaaa, okwononi ɓi ɓɛ ɨtʉlyanɨ nɨlɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ka
Moɓiso. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ anzɨna ndɨ kambwa kʉsɔ ka Daudi ko bulya ka Yuda. Ɨyɨ
Yuda nɔ ɨita ndɨ kʉwa ngama ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagwi ndɨ Yeso.
17 Yuda a ndɨ ɓemoti kusu, ikaga ndɨ gɔnɨ na ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.
18 Oluwa ndɨ tiko no ɓuyi ɓi nɨɓɔ ɓakalya ndɨ na ɨɓʉ ko bulya lɨkpʉmʉka lanyɛ li nɨlɔ
agya ndɨ lɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ogwoku ndɨ na mʉ ɓɨpɛ, mʉma amalɨka, ɓasɔpʉ ɓayasɨ ayobuka
ndɨ ɓigbondo.
19 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ. Kinili ɓalʉka ndɨ tiko yi
nɨyɔ ka lɨsasʉ kaɓʉ ɓɛ: ‹Akɛlɨdamʉ›, isi yi nɨ: ‹Tiko ya Ɓangʉ›.
20 Wina sɛ, ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya Mambʉ ka Ɓayuda ɓɛ:
‹Pa kakɨ iki ndɛkɛ ngundu,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kikigʉ ndɛkɛ mino.›
Ikpiko gɔnɨ ɓɛ:
‹Mʉtʉ wagɔgɔ nɔ avɨ ndɛkɛ pa ya ligubo kakɨ.›
21-22 Kinili, okwononi ɓɛ mʉtʉ ɓemoti ogulyi luga kusu, kaiko dɛmʉ wo pupo ka
Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ. Iki ɓemoti ka nɨɓɔ tikaga ndɨ na ɨɓʉ ɓongbinga
ɓasɨ, wa tolingyaga ndɨ mino giyo pa imoti na Ɓamombukwono-dosu Yeso, katʉkya ko
ngbingo yi nɨnɔ Yuani aɓotisa ndɨ mino, na kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi aɗokisa ndɨ
mino kʉgʉ wa lɨsyɛ.»
23 Kʉwa wa, ɓumomosa ndɨ ɓatʉ ɓaɓa: A ndɨ nɨ Yɛzɛfʉ, nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ
Balisaba, ɓalʉka ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yusuto sɛ kʉwa Matɨasɨ.
24 Kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓalʉmba ɓɛ: «Mombukwono-dosu,
ɨwɛ nɨnɔ wiba mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓasɨ, tiwonisilo nɨnɔ wapunogi luga ka ɓatʉ ɓaɓa ɓi
nɨɓa,
25 iki atʉtʉmbwa ka Yeso, agyɨ ɓanʉ ligubo li nɨlɔ Yuda osi ɓi ɨyɨ, ɨmagalya ka pa yi
nɨyɔ kakɨ.»
26 Kʉwa wa, ɓatwa ndɨ lɨɓɛsɛ. Lɨɓɛsɛ awanya Matɨasɨ nɨnɔ ɓamakya ndɨ ka mʉɗɔngɔ
ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti.

2

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓaɓɨɓya

1 Nɨyɔ lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ ɨtʉlyana, ɓaɓɨɓya ɓasɨ ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana pa imoti.
2 Ko ngbingo ɓemoti, mungbi oɓuka ndɨ katukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
muvivi mapʉ, otumo ɓɨɗɛ ka ndaɓʉ yasɨ nɨyɔ ɓa ndɨ mino ɓakikonono.
3 Ɓɨna kʉwa ndɨ luki anipupisoku abɛ maɗaɗa mo ɓuku. Ɨgbananaga ndɨ, ɨbisogo
limoti-limoti kʉgʉ ka mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.
4 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓotuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓapʉnga kanzɨna masasʉ magɔgɔ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ mino kaʉkpamya.

5 Wɨna sɛ, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ko giyo yasɨ ya ɔɓɨlɨ, ɓikaga ndɨ ka Yelusalɛma
wa. Ɓaɓangaga ndɨ Kunzi kʉgbɛ.
6 Ngbingo yi nɨnɔ ɓʉkana ndɨ mino mungbi mi nimɔ, ɓamʉmʉkana ambaza ɓemoti.
Ɨɓʉ ɓasɨ ɓanombomboya kʉgbɛ, kyɛ mʉtʉ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ a ndɨ kaʉmʉkana
ɓaɓɨɓya nɨ ɓakanzɨna ka lɨsasʉ kakɨ ɓɨkpɛ.
7 Lɨkpʉmʉka lɔ ʉmbanga ndɨ kʉgbɛ, ɓotumo na ombombo ɓɨɗɛ, ɓaɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ
nɨɓana ɓakanzɨna ɓa, ɓakɛgʉ mbɛyɨ ɓasɨ asɨ Ɓagalilaya aka?
8 Igyonoso kʉwa ɓʉnɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ʉmʉkanɨ kanzɨna lɨsasʉ kakɨ
la kɨɓʉkʉta?
9 Atʉ ndɨ na ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka mugi ma Palatɨ, Medi, Elamu,
Mezopotamia, Yudɛa, Kapadokia, Poto na ka iwili ya Azia,
10 Fuligia, Pamufilia, Misili, ka pa yimoti ya Libia nɨyɔ a ɓuwobi na gʉɗʉ yi nɨnɔ ina
ɓɛ Kuleni. Atʉ ndɨ na nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka gʉɗʉ wa Lʉma,
11 ka mugi ma Kɛlɛtɛ na nɨmɔ ma Alabia. Luga kaɓʉ, atʉ ndɨ na Ɓayuda ɓɨkpɛ,
na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ ka Musa. Wɨna sɛ, ɨɓusu ɓasɨ takaʉmʉkana kanzɨna
makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga ko Kunzi ka masasʉ kusu.»
12 Ɓombombaya ndɨ ɓasɨ, lɨkpʉmʉka ʉmbanga kʉgbɛ. Ɓuusono ɓɛ: «Isi ya lɨkpʉmʉka
lɨna pɨyɛ nɨ ɨkɨ?»
13 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓapʉnga kaʉtɨba ɓaɓɨɓya, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nɨɓana ɓokwini
lɨbʉma!»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kambwa wa ambaza ka ɓambanzʉ

14 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amaga ndɨ pa imoti na ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓemoti, apʉnga
ndɨ kaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Iɓunu ɓomikya Ɓayuda, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mikaga ka
Yelusalɛma, pongoni motili, mibo nɨlɨ, mʉkana ɓɨnza nɨlɔ nakamʉɓɨkya.
15 Ɓatʉ nɨɓana ɓakɛgʉ na lɨbʉma ɓɛyɔ mo mino kaʉmɨna yɨ, kyɛ mɔnɨ a mbɛyɨ ka
saa-tatʉ ya ɓʉsɔɓɨ aka.
16 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ mugyalandʉ Yueli aɓɨkya ndɨ, a kʉwa kaigyonoso mbɨya
wanʉ:
17 ‹Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: Ka masyɛ ma muliɓo,
nuɗukulya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ Lɨmbɛngɨ kamɨ,
ɓomikunu, ɓalʉkʉ na ɓoko ɓi ɓika ndɛkɛ ɓogyalandʉ,
ɓawanza na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ kunu ɓalʉtaga ndɛkɛ ɓonziki.
18 Iyo, ka masyɛ mi nɨmɔ,
noɗuka ndɛkɛ Lɨmbɛngɨ kamɨ
kʉgʉ ka ɓagya-ligubo kamɨ ɓoko na ɓalʉkʉ ɓi,
ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓogyalandʉ.
19 Nagya ndɛkɛ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kʉgʉ wa lɨsyɛ
na mokingyosi mʉpá ombombo ka ɔɓɨlɨ wa.
Mɨna ndɛkɛ ɓangʉ,
ɓuku na muki ɓindegbu-ndengbu.
20 Mɔnɨ opiya ndɛkɛ ɓipi,
tɨmba angbamya ɓɨngbʉ abɛ ɓangʉ.
Nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ kambwa wa lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino,
lɨsyɛ li nɨlɔ lidingi na la ɨbɨba.
21 Kʉwa wa, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ɨgama ndɛkɛ no lino ko Mombukwono-dosu, inisono ndɛkɛ
na muhukuso.›
22 Iɓunu ɓomikya Ɓezaleli, hukononi ɓɨnza lɨkpʉmʉka nɨlɨna nakamʉɓɨkya lɨ: Kunzi
amuwonisatʉ ndɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ nɨ wanɨ. Makaiba ɓɨnza ɓɛ Kunzi agya
ndɨ luga kunu, pisi ka Yeso, makpʉmʉka makpʉkpʉ, mʉmbanga-mbanga na mokingyosi
mʉpá ombombo.
23 Ɓasʉta ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ ka maɓɔkʉ kunu, Kunzi a ndɨ kaiba nɨlɔ kambwa aka,
abaɨlya ɓɛ igyonosi ɓɛyɔ. Mamwɔ ndɨ pisi kabongisiso ka mʉsalaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi.
24 Luki limoti, Kunzi, akʉlaga ndɨ ka mʉzʉzʉla ma kukwakʉ pisi kapupiso ka mbʉkʉ,
kyɛ kukwakʉ kakwananigʉ ndɨ kakʉkʉmɨlyaga.
25 A ɓɛyɔ, Daudi anzɨna ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Namɨnaga ndɨ Mombukwono-dosu kambwa kamɨ ɓongbinga ɓasɨ,
a ɓuwobi na ɨmɨ kyɛ nakomomonitɔgʉ.
26 Kinili, lɨmbɛngɨ kamɨ a na mazɨyɔ,
mʉnɔkʉ kamɨ amutumo na magyagya ɓɨɗɛ,
gʉtʉgʉ nzʉyɨ kamɨ ika ndɛkɛ yakɨtʉlya ka mʉtamanagɨ,

27 a ɓɛyɔ, wakasiguʉ ndɛkɛ limbɛngi kami kozingo ka ɓabili,
wakasiguʉ ndɛkɛ muʉgya-ligubo kakʉ Wotu kapɔ.
28 Wewonisila ndi ɓopisi ɓaya ɔɓili walinguʉnʉ,
wetumisa ndɛkɛ na magyagya ɓiɗɛ wa tiko mino na iwɛ.›
29 Ɓomika-mama, nakwanana kamʉɓikya lingʉnʉ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Daudi ɓɛ: okwoni ndi, ɓalumbo. Mbʉkʉ kaki a mbɛyi ɓata wa aka wa kadwɛ na lisyɛ li nili.
30 Luki limoti, a ndi mugyalandʉ, iba ndi ɓɛ Kunzi akʉlya ndi silika ɓɛ amomosa ndɛkɛ miki ɓemoti luga wa livananza kaki ninɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama ka pa kaki.
31 Daudi ina ndi kambwa aka ɓɛ Kilisito opupokuto ndɛkɛ ka mbʉkʉ ngbingo yi ninɔ aɓikya ndi mino ɓɛ:
‹Kunzi kasiguʉ ndɛkɛ kozingo ka ɓabili,
na nzʉyi kaki kapʉguʉ ndɛkɛ.›
32 Kunzi apupisatʉ ndi Yeso yi ninɔ nakanzina ko bulya kaki ka mbʉkʉ, iɓusu ɓasi ta ɓadɛmʉ ɓa likpʉmʉka li nilɔ.
33 Kʉwa wa, Kunzi aɗokisa ndi kʉguʉ, alikiso ka kʉmbanzikaniko kaki. Apá ndi Limbɛngi-Lotu mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ awanyaga ndi mino. Yeso atitikilyoku ndi. A nilɔ makaina na kaʉkana mbiya wanʉ.
34 A ɓɛyɔ, Daudi kaɗakaguʉ ndi iyi kʉguʉ wa lisyɛ, luki limoti aɓikya ndi ɓɛ:
‹Mombukwono-dosu Kunzi aɓikya ndi Mombukwana-dami ɓɛ:
dawiki ka kʉmbanzikaniko kami,
35 kadwɛ kʉ kwa kʉ nubiso mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.›
36 Kinili, ɓɛvananza ɓayasi ɓaya Izaleli ɓokwononi kaiba ɓinza ɓɛ Yeso yi ninɔ mabangilaga ndi ka mʉsalaba, Kunzi aitisa ndi Mombukwono-dosu na Kilisito!»

Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓaboilyini Kunzi

37 Niyɔ ɓambanzʉ ɓʉkana mino likpʉmʉka li nilɔ ɓɛyɔ, ɓogwa ndi ombombo kʉgbɛ. Ɓamuuso Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓɛ: «Ɓomika-mama, tagya nilina ɓʉ?»
38 Pɛtɛlɛ usikisya ɓɛ: «Ikosoni mambɛngi na mʉmbanzʉ yikaka-yikaka ogwo iɓatiso ko lino ka Yeso-Kilisito, Kunzi amʉpilyatʉ ɓʉnyɛ kunu, amʉpá Limbɛngi-Lotu.
39 A ɓɛyɔ, agʉmɛ ko Kunzi a ko bulya kunu na ɓomikunu. A ko bulya ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ɓyi, na ɓasi niɓɔ Mombukwono-dosu Kunzi ʉmaka ndɛkɛ.»
40 Pɛtɛlɛ idukulogo ɓata ndi kaʉtʉmbʉlyaga makpʉmʉka magɔgɔ kaʉpá mʉsasa ka baya na kautumiso mambɛngi, anaɓikya ɓɛ: «Puponi ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓa lisyɛ li nili kyɛ ɓa ɓanyɛ, Kunzi amuusagatʉ.»
41 Ɓudingi luga kaɓʉ ɓabailya ndi mʉnzina ka Pɛtɛlɛ, ɓogwo iɓatiso. Lisyɛ li nilɔ, ɓambanzʉ abɛ ɓɛlɔfʉ ɓasaa ɓabailya ndi, ɓimatila ka liɗu ka ɓatʉ ɓa baya.

Ɔɓili ka ɓatʉ ɓa baya ikaga ndi ɓʉni?

42 Ɓikaga ndi ɓakitʉlya ɓongbinga ɓasi kaʉkana mʉtiwi ka ɓatʉtʉmbwa, ɔɓili kaɓʉ ikaga ndi abɛ ɓomika-muko, ɓanalyalya pa imoti na ɓanalʉmba pa imoti.
43 Mʉmbanzʉ yikaka-yikaka luga kaɓʉ ikaga ndi na kʉɓangakʉ, kyɛ Kunzi agyaga ndi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ pisi ka ɓatʉtʉmbwa.
44 Ɓikaga ndi iɓʉ ɓasi luki limoti, ɓanobiso mukumbo kaɓʉ pa imoti.
45 Ɓagabaga ndi lingama na mukumbo kaɓʉ, ɓagbananaga ɓuyi ɓi luga kaɓʉ ɓasi kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ yikaka-yikaka.
46 Limbɛngi limoti, ɓamʉmʉkanaga ndi masyɛ masi ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓanalyalya pa yimoti*. Ɓalyalyaga ndi na magyagya, na mambɛngi makisiso ka ɓandaɓʉ kaɓʉ.
47 Ɓabibisaga ndi Kunzi, ɓambanzʉ ɓasi ɓanʉpa. Masyɛ masi Mombukwono-dosu ʉmatilaga ndi ka liɗu kaɓʉ, ɓambanzʉ niɓɔ ɓinisanaga ndi na muhukuso.

3

Zɛgɛsi okpokyonini

1 Lisyɛ limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndi kaɗaka ka Ndaɓʉ ko Kunzi ka malʉmba ma saa-tisa.
2 Ɓuwobi na mupumi mi, nimɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ «Mupumi Manza», mʉlʉkʉ ɓemoti ikaga ndi wa. Mʉlʉkʉ yi ninɔ iɓʉkʉta ndi zɛgɛsi. Masyɛ masi ɓabinikogoku ndi wa, kyɛ iki kaikʉkʉngya ka ɓatʉ niɓɔ ɓogulyaga ndi kʉ ɓɛyɔ.
3 Niyɔ amina ndi Pɛtɛlɛ na Yuani ni ɓanogulyo kʉ, ʉkʉnga ɓuyi.
4 Ɓanda ndi ɓingbangbangba, Pɛtɛlɛ aka na iyi ɓɛ: «Tindoku!» 5 Alʉkʉ nɔ ʉnda ndi ɓizumuuu, kyɛ a ndi na mʉtamanagi ɓɛ ɓakapá luki.

---

* **2:46 2:46** *ɓanalyalya pa yimoti:* Akwananatʉ kaiko ka miza ka Mombukwono-dosu, ikani kalya kɔmɔnyɔ, ikani kalya malili aka ɓikpɛ.

6 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Nakɛgʉ gʉtʉgʉ na lifalanga aka ikani ɔlɔ. Luki
limoti, nakaʉpá tʉmatʉ nitɔ na notu: ko lino ka Yeso-Kilisito ninɔ mʉtʉ wa Nazalɛti,
wamaga, wakpakyana!»
7 Kumbuso yi, Pɛtɛlɛ agwi ndi kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzikaniko kamomoso. Wa aka
wa, magʉ apingaga ndi,
8 iyi aka ndi ɓindɔmʉ, ɓigba, apʉnga kakpakyana. Ɓogulya ndi na Pɛtɛlɛ iɓʉ na Yuani,
anobumbukogo ni anabibiso Kunzi.
9 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ndi wa, ɓamina ni anakpakyana, anabibiso Kunzi.
10 Niyɔ ɓibo ɓɛ iyi nɔ ikaga ndi wakiko kaikʉkʉngya ka kpɔlɔ wa mupumi ma Ndaɓʉ
ko Kunzi, nimɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ «Mupumi Manza», ɓaɓanga ndi, ɓapʉnga kombomboyo
ko bulya likpʉmʉka nilɔ akityanaga ndi lɔ.

Pɛtɛlɛ akanzina ka Ndaɓʉ ko Kunzi

11 Alʉkʉ nɔ kɛgʉ ndi ɓata kapa katʉkya ka kpɔlɔ ka Pɛtɛlɛ na Yuani. Ɓatʉ ɓasi
ɓombomboya ndi kʉgbɛ, ɓaga mbangʉ kʉ ɓa ndi mino ka pa niyɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ
«Pa ya kigbʉka ka ngama Sɔlɔmɔnɔ.»
12 Niyɔ Pɛtɛlɛ ina ndi ɓɛyɔ, ʉɓikya ɓambanzʉ ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, ko bulya iki
yɔ mo mino kombomboyo ka likpʉmʉka li nili? Ko bulya iki yɔ mo mino katinda
ɓingbangbangba abɛ iɓusu ɓɔ takpokyonisi pisi ko ngu na ɓungbingbili kusu kambwa
ko Kunzi?
13 Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ, Kunzi ka ɓotitosu, owonisi ibiba ka
musunzu kaki ɓɛyɔ ka Yeso. Iɓunu masʉta ndi, mamanganya kambwa ka Pilatʉ ninɔ a
ndi wakitʉlya kakʉlaga.
14 A ndi Wotu na Wongbingbili, luki limoti, iɓunu mamanganya ndi, maɓikya Pilatʉ
ɓɛ amʉkʉlyi mʉgya-manyɛ.
15 Wina sɛ, iɓunu mamwisisa ndi mʉtʉ yi ninɔ atipága ɔɓili walingʉnʉ, luki limoti
Kunzi apupisa ndi ka mbʉkʉ. Tina ndi likpʉmʉka li nilɔ no miso.
16 Alʉkʉ yi nimʉna makamina mʉ, mamibagatʉ. Ohuki pisi ka baya yo lino ka Yeso,
lino li nilɔ apingisogini. Baya yɔ ahukusi lingʉnʉ ɓɛyɔ ma kʉwa mino kamina yi.
17 Ɓomika-mama, mbiya wanʉ, nakaiba ɓinza ambɛ iɓunu na ɓangama kunu magya
ndi Yeso ɓɛyɔ kyɛ makɛgʉ ndi kaiba.
18 Luki limoti, Kunzi otulyosa ndi nilɔ aɓikya ndi ka ɓʉndɛli pisi ka ɓogyalandʉ ɓasi
ɓɛ Masiya kaki igyogyisatʉ ndɛkɛ.
19 Yikosoni nɛki ɔɓili kunu, mamigilyoku Kunzi kyɛ olimogi ɓʉnyɛ kunu.
20 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ ngbingo muyukumo, amʉtikilya
Yeso, Masiya ninɔ amʉpʉnilyaga ndi katʉkya ka ɓʉndɛli.
21 Mbiya wanʉ, okwononi ɓɛ Yeso iki mbɛyi kʉgʉ wa lisyɛ aka kadwɛ ko ngbingo yi
ninɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino masi ka ɓungbingbili. Katʉkya ka ɓʉndɛli, Kunzi oɓikyoni
ndi nilɔ pisi ka ɓogyalandʉ kaki ɓotu.
22 A ɓɛyɔ, Musa aɓikya ndi ɓɛ: ‹Mombukwono-donu Kunzi amʉtikilya ndɛkɛ
mugyalandʉ abɛ imi, opupa ndɛkɛ luga wa livananza kunu. Ukonogoni ndɛkɛ masi
nimɔ iko kamʉɓikya.
23 Mʉtʉ yi ninɔ kikigʉ ndɛkɛ kamʉkana, ɓapupisa ndɛkɛ ka livananza ko Kunzi,
ɓamwɔ.›
24 Katʉkya ko ngbingo ka Samueli, ɓogyalandʉ ɓasi na niɓɔ ɓa ndi kumbuso kaɓʉ,
ɓanzinagatʉ ndi ko bulya nilɔ akaigyonoso ka masyɛ mi nima.
25 Iɓunu ma ka ikɔngɔ ka ɓogyalandʉ na niɓɔ ɓa agʉmɛ ninɔ Kunzi agya ndi na
ɓotitonu, kaɓikya Abalahamʉ ɓɛ: ‹Ɓopiga ɓaya ɔɓili ɓayasi inisana ndɛkɛ na ɓʉɓʉnga
pisi ka livananza kakʉ.›
26 Kinili, Kunzi atikoku mbɛyi ndi mʉgya-ligubo kaki ko bulya kunu, kyɛ amuɗukilyi
ɓʉɓʉnga, anyɔgɔ mʉtʉ yikaka-yikaka luga kunu ka ɓʉnyɛ kaki.»

4

Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ko ngbongu ka Basa-Yidingi

1 Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndi kanzina kambwa ka ɓambanzʉ. Ko ngbingo yi ninɔ, ɓokumu,
ngama ka ɓazamʉ ya Ndaɓʉ ko Kunzi na Ɓasadukayɔ ɓopuponoku ndi ɓiwɛɛɛ.
2 Mambɛngi a ndi kaʉtʉla kyɛ ɓatʉtʉmbwa ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓa ndi kaʉpá ɓambanzʉ
mʉtʉʉ na kaʉɓikya ɓɛ yɛki Yeso opupa ndi ka mbʉkʉ, ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndi, ɓopupa
ndɛkɛ iɓʉ ɓɛgɛyɔ.
3 Ɓugwi kʉwa ndi, yɛki a kʉwa ndi ɓʉgɔgɔ, ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ kadwɛ na ɓʉgala ɓi.
4 Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi luga ka niɓɔ ɓʉkana ndi mʉtʉʉ, ɓabailya ndi. Ɓa kʉwa
ndi banda ɓɛlɔfʉ kuɓukumuti.

5 Ɓʉgala ɓi, ɓangama ka Ɓayuda, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ
ɓamʉmʉkana ndɨ ka Yelusalɛma.
6 Kumu-kumu ɓɛyɔ ka Ana a ndɨ wa gɔ wa, Kayafa, Yuani, Alesandulia sɛ kʉwa ɓatʉ
ɓasɨ ɓa lɨvananza ko kumu-kumu.
7 Ɓupupisoku ndɨ Pɛtɛlɛ na Yuani, ɓumomoso kambwa kaɓʉ, ɓumuusa ndɨ ɓɛ: «Ko
ngu ka wanɨ ikanɨ ko lino ka wanɨ yɔ mogyi ɓi mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ?»
8 Kʉwa wa, yɛkɨ Pɛtɛlɛ a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨɗɛ, usikisya ɓɛ: «Iɓunu
ɓangama, sɛ kʉwa iɓunu ɓambɔkʉ-mbɔkʉ,
9 na lɨsyɛ li nɨlɨ, kika nɨ iɓusu ta ko ngɓongu, a ko bulya ɓʉnza nɨɓɔ tagyilyi ɓi zɛgɛsɨ
yi nɨmʉ na ɓɛyɔ ouki mino yi.
10 Iɓunu na ɓomikya Ɓezaleli ɓasɨ wibonito sɛ ɓɨnza ambɛ kika nɨ alʉkʉ yi nɨmʉna
omogi kambwa kunu mʉna a wapʉpʉ, a ko lino ka Yeso-Kilisito mʉtʉ wa Nazalɛtɨ. Ɨyɨ
nɨnɔ mabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi apupisoku ka mbʉkʉ.
11 Ɨyɨ nɨnɔ Moɓiso Motu aɓɨkyaga ko bulya kakɨ ɓɛ:
‹Lɨtalʉ nɨlɔ iɓunu, ɓopipiko, mombimba ndɨ
iitoni kʉwa lɨtalʉ la ɨzangɨya la muɓumbe.›
12 Muhukuso kɛgʉ ka mʉtʉ wagɔgɔ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, kyɛ kɛgʉ no lino gʉtʉgʉ limoti
aka nɨlɔ ɓʉpá ɓambanzʉ kʉnʉ kusili wa mɔnɨ ɓɛ kyɛ ʉpí muhukuso.»
13 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ndɨ ka Basa-Yidingi ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ, kaɨna ɓɛyɔ
Pɛtɛlɛ na Yuani ɓa ndɨ mino kanzɨna nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ, kyɛ ɓumibagatʉ ndɨ ɓɛ
ɓa ɓatʉ ɓa payaya na ɓakaƀyɛgʉ ndɨ ɨkɔlɔ. Ɓandʉnga kʉwa ndɨ ɓɛ ɓikaga ndɨ pa imoti
na Yeso.
14 Luki limoti, ɓatʉ ndɨ kamɨna alʉkʉ nɨnɔ ahʉka ndɨ wakamaga ɓuwobi na iɓʉ. Nɔkʉ
ʉdɨka ndɨ ɓɨdɛ.
15 Ɓʉkpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓopupi kunzi. Ɓapʉnga ndɨ kanzɨna luga kaɓʉ,
16 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Tʉgya sɛ ɓatʉ nɨɓana ɓʉnɨ? A ɓɨngbanganya ɓɛ ɓagyatʉ ndɨ
lɨkpʉmʉka lɨmbanga, ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yelusalɛma ɓakaiba, kɛgʉ na yanganya.
17 Luki limoti, kɛgʉ ɓɨnza ɓɛ mongoni mi nɨmɔ isisilogi kawawa luga ka ɓambanzʉ.
Tʉpakya nɛkɨ na dɨya ambɛ ɓakanzinilyonitɔgʉ ɓata mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ko
lino ka Yeso.»
18 Kumbuso yi, ɓʉmaka ɓata ndɨ, ɓʉgbɨtyaga ɓɨkpɔkpɔkpɔ ɓɛ ɓakonzinonitɔgʉ ɓata
ikanɨ ɓakowonisilonitɔgʉ ko lino ka Yeso.
19 Luki limoti, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓusikisya ɓɛ: «Gʉtʉgʉ mbɛyɨ iɓunu aka, atʉ ngbɨngbili
ko misa ko Kunzi kamʉɓanga iɓunu nɨ takɛgʉ kaɓanga Ɨyɨ?
20 Kiko iɓusu aka, takakwananɨgʉ kaasa kanzɨna ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ tɨna ndɨ,
tʉkana.»
21 Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉnyakɨlya ɓata ndɨ, ɓʉsa. Ɓakɨnagʉ ndɨ pisi nɨyɔ ɓakwanana
ndɨ mino kaugyogyiso ko bulya ka ɓambanzʉ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kabibiso Kunzi
ka nɨlɔ akɨtaga ndɨ lɔ.
22 Alʉkʉ yi nɨnɔ inisana ndɨ na muhukuso mʉmbanga nɔ, a ndɨ na ɓyanga kakɨtaga
ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.

Malʉmba ka nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ

23 Nɨyɔ ɓasisa Pɛtɛlɛ iɓʉ na Yuani, ɓɨnda kʉwa ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓawai-daɓʉ masɨ
nɨmɔ ɓokumu-kumu na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓʉɓɨkya ndɨ.
24 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓalʉmba ndɨ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti ɓɛ: «Ngamaaa, ɨwɛ nɔ
wagya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo makpʉkpʉ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi.
25 Pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, wanzinisa ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Daudi, mʉgya-ligubo kakʉ ɓɛ:
‹Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛvananza ɓo mino kavɨkɨmanaga?
Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓambanzʉ ɓo mino kagya ɓodikidɨ ɓaya payaya?
26 Ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨmbamba ndɨ ka lʉnga,
Ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓamʉmʉkana ndɨ
kagyogyiso Mombukwono-dosu
na kagyogyiso Masiya nɨnɔ apʉnaga ndɨ.›
27 Iyo, a ɓɛyɔ, ngama Ɛlɔdɨ iɓʉ na Pɔsɔ Pilatʉ ɓamʉmʉkana ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ, pa
imoti na ɓɛvananza ɓayagɔgɔ na ɓomikya-Ɓezaleli. Ɓamʉmʉkana ndɨ kagyogyiso Yeso,
mʉgya-ligubo kakʉ wotu, nɨnɔ wapʉnaga ndɨ ɓɛ iki Masiya.
28 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ kotulyoso nɨlɔ wosisilya ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ko ngu na ka
sɨpananɨsɔ kakʉ.
29 Mombukwono-dosu, mbɨya wanʉ, wɨnanɔ ɓaka ɓɛyɔ ɓo mino katigyogyiso yi. Ʉpá
ɓosunzu kakʉ ngu kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakʉ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

30 Nonokunɔ kʉɓɔkʉkɔ kakʉ ɓambanzʉ ɓahʉki, ɓini makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga na mokingyosi ko lino ka mʉgya-ligubo kakʉ wotu ɓɛyɔ ka Yeso.»
31 Niyɔ ɓama kalʉmba ɓɛyɔ, pa niyɔ ɓa ndi mino ɓʉmʉmʉkana yɔ izʉkʉla ndi
ɓingbwuku-ngbwuku. Iɓʉ ɓasi ɓotuma ndi na Limbɛngi-Lotu, ɓapʉnga kaɓikyaga
Mongoni ko Kunzi ni ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.

Yʉkanana ka ɓatʉ niɓɔ ɓabailya ndi

32 Ambaza ka ɓatʉ niɓɔ ɓabailya ndi ɓikaga ndi limbɛngi limoti na mʉtamanagi
mumoti. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ninɔ aɓikyaga ndi ɓɛ mukumbo kaki a makaki ɓikpɛ.
Luki limoti, ɓobisaga ndi masi pa yimoti ko bulya kaɓʉ.
33 Ɓatʉtʉmbwa ɓatʉmbʉlaga ndi no ngu yasi mongoni nimɔ Mombukwono-dosu Yeso
opupa ndi mino ka mbʉkʉ. Kunzi uɗukilya ndi iɓʉ ɓasi ɓʉɓʉnga ɓudingi.
34 Mʉtʉ wa yangya kikogigʉ ndi luga kaɓʉ. A ɓɛyɔ, niɓɔ ɓikaga ndi na ɓotiko ikani
ɓandaɓʉ ɓagabaga ndi, ɓodoku no ɓuyi ɓi
35 ɓʉpá ɓatʉtʉmbwa. Iɓʉ ɓʉgbananilyaga kʉwa ndi kaɓyɛnɛnɛ na yangya ka mʉtʉ
yikaka-yikaka.
36 A ndi na alʉkʉ ɓemoti ina ndi ɓɛ Yɛzɛfʉ, ɓatʉtʉmbwa ɓalʉka ndi ɓɛ Balanaba, isi
yi ɓɛ «Ninɔ utumisaga ɓɛngɛni mambɛngi». Alʉkʉ yi ninɔ a ndi Mulawi, mʉtʉ wa uzu
ya Kipulo,
37 agaba ndi tiko kaki, aga ndi na ɓuyi ɓi, upóku ɓatʉtʉmbwa.

5

Yigya yanyɛ ka Anania na Safila

1 Luki limoti, atʉ ndi na mʉtʉ ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Anania. Niyɔ ɓʉkanana na
mukaki ɓɛyɔ ka Safila, ɓagaba ndi gɔni tiko kaɓʉ.
2 Ɓʉkanana ndi na mukaki, asʉma ndi ɓuyi ɓagɔgɔ, inda kʉwa ndi kaʉpá ɓatʉtʉmbwa
niɓɔ otigala ndi.
3 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ amuusa ndi ɓɛ: «Anania, ko bulya iki yɔ abili umingyi mino ɓɛyɔ
kaɓɔ Limbɛngi-Lotu, wasʉma ɓuyi ɓagɔgɔ niɓɔ wogobi ɓi mino tiko?
4 Kambwa kagaba tiko, tiko yi niyɔ kɛgʉ ɓi ya kakʉ? Kumbuso kagabo yi, ɓuyi ɓi
kɛgʉ ɓi gɔni ɓa kakʉ? Ipungonogi mbɛyi na iwɛ ɓʉni kagya ɓɛyɔ? Ɛɛɛ, wakuɓugʉ sɛ
ɓambanzʉ, luki limoti, waɓu Kunzi!»
5 Niyɔ aka yɔ Anania ʉkana ɓɛyɔ, ogwa ndi ɓingbiii, okwo wa aka wa. Ɓatʉ ɓasi niɓɔ
ɓʉkana ndi mongoni mi nimɔ, ɓaɓanga ndi kʉgbɛ.
6 Ɓotugbo ɓodoku kʉwa ndi, ɓatikyogo, ɓabinika, ɓaga ndi kalumbo.
7 Niyɔ agya abɛ saa yisaa ɓɛnɛ, mukaki osiloku ndi, ni kɛgʉ kaiba nilɔ okitonogi.
8 Pɛtɛlɛ aka ndi na iyi ɓɛ: «Iɓikya mbɛyi, ɓuyi ɓasi niɓɔ ogwi ɓi ko tiko niɓana aka
ɓa?» Asikisya ndi ɓɛ: «Iyo, iɓu niɓɔ aka ɓɔ.»
9 Kʉwa wa, Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ: «Mukononi piyɛ ɓi na mbʉnyakʉ ɓʉni kakingilaga
Limbɛngi na Mombukwono-dosu? Ʉkana, ɓatʉ niɓɔ ɓapʉnya kalumbo mbʉnyakʉ, ɓa
mbiya wanʉ ka mupumi wa, ɓakaaga na iwɛ ɓɛgɛyɔ.»
10 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ogwo ka magʉ ka atʉtʉmbwa wa, okwa ndi. Ɓotugbo
ɓogulyoku ndi, ɓatakanya ni odokini. Ɓaga ndi na iyi, ɓalumboku ka kpɔlɔ ka
mbʉnyaki.
11 Kʉwa wa, kanisa yasi na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓʉkana ndi mongoni mi nimɔ, ɓaɓanga ndi
kʉgbɛ.

Ɓatʉtʉmbwa ɓakagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga

12 Ɓatʉtʉmbwa ɓagyaga kʉwa ndi makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi
makpʉ luga ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ niɓɔ ɓabaya ndi ɓamʉmʉkanaga ndi ɓasi ka pa niyɔ
ɓalikyaga ndi ɓɛ pa ya yigbʉka ka Sɔlɔmɔnɔ.
13 Kɛgʉ ndi na mʉtʉ wodi ninɔ ikpʉndaga ndi kamatikana na iɓʉ. Wina sɛ, ɓambanzʉ
ɓubibisaga ndi kʉgbɛ.
14 Ambaza ka ɓalʉkʉ na ɓoko niɓɔ ɓaɓinikyanaga ndi Mombukwono-dosu ikaga ndi
kobwo, animatila ka ɓatʉ ɓa baya.
15 Ɓʉbinikaga ndi ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ko ɓopisi, ɓumongoso ka ɓakʉlʉgbʉ ikani
ka ɓakalagba. Ɓagyaga ndi ɓɛyɔ kyɛ Pɛtɛlɛ kakitaga wa, mulundu kaki akwanani
kaʉdʉnda mino ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ.
16 Ambaza ka ɓambanzʉ odogokuto ndi gɔni kotukyoku ka ɓagʉɗʉ niɓɔ ɓuwobi na
Yelusalɛma. Ɓodogoku ndi na ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu na niɓɔ ɓa mambɛngi ma ɓʉnyɛ. Iɓʉ
ɓasi ɓahʉkagatʉ ndi.

Yigyogyiso ka ɓatʉtʉmbwa

17 Kʉwa wa, Kumu-Kumu pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na ɨɓʉ, isi yi ɓɛ liɗu
ka Ɓasadukayɔ, ɓʉmɨnɨlya ndɨ ɓatʉtʉmbwa imi.
18 Ɓugwi, ɓʉmakya ndɨ ka bɔlɔkɔ yidingi.
19 Luki limoti, no biti malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu oukwa ndɨ pumi ya
bɔlɔkɔ, upupisoku, ʉɓɨkya ɓɛ:
20 «Wogoni ka Ndaɓʉ ko Kunzi, mʉɓɨkyaga ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ la ɔɓɨlɨ
wambɨya.»
21 Nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓopupya ndɨ ɓiɓo ka Ndaɓʉ
ko Kunzi, ɓapʉnga kapá mʉtʉʉ.
Kumu-Kumu na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓasɨ
ka Ɓayuda ka mʉnzɨna ka Basa-Yidingi. Ɓʉtɨka kʉwa ndɨ ɓambanzʉ kaumokoku
ɓatʉtʉmbwa ka bɔlɔkɔ.
22 Luki limoti, nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓosilo kʉ ɓɛyɔ, ɓakʉtakanyagʉ ndɨ ɓata ɓatʉtʉmbwa.
Ɓigoku ndɨ kaʉpága mongoni mi nɨma:
23 «Totokonyi pumi ya bɔlɔkɔ yidʉlaga ɓɨnza ɓɨkpwɔkpwɔkpwɔ. Ɓazamʉ ɓo ɓi ka
pa kaɓʉ aka kambwa wo pumi. Luki limoti, nɨyɔ toukwi mupumi, takatokonyigʉ
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.»
24 Nɨyɔ ngama ka ɓazamʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi na ɓokumu-kumu ɓʉkana ɓɛyɔ,
ɓamama ndɨ ɓɨgbagbagba, ɓanimuuso ɓɛ isilyoku sɛ kʉwa ɓʉ.
25 Kʉwa wa, mʉtʉ ɓemoti upuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ nɨɓɔ mugwi ɓi
ɓa sɛ kaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ.»
26 Kumbuso yi, ngama ka ɓazamʉ na ɓatʉ kakɨ ɓɨnda ndɨ kaugwi. Ɓodoku na ɨɓʉ,
luki limoti, ɓakʉgya ndɨ na ɓou kyɛ ɓa ndɨ kaɨɓangɨlya ɓɛ ɓambanzʉ ɓakubumonitɔgʉ
na matamʉ.
27 Nɨyɔ ɓosiloku ndɨ na ɨɓʉ, ɓumomoso kambwa wa Basa-Yidingi. Kʉwa wa, Kumu-
Kumu apʉnga ndɨ kausombiso,
28 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Takamupokyigʉ mbɛyɨ ɓi kapá mʉtʉʉ ko lino ka mʉtʉ yi nɨnɔ?
Mʉtʉʉ kunu itulyonini ka Yelusalɛma wasɨ. Makapa katigboɗyo molingo ma ndʉga ka
mʉnɔkʉ ko bulya kukwakʉ kakɨ!»
29 Pɛtɛlɛ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓosikisya ndɨ ɓɛ: «Okwononi kaɓanga Kunzi nɨ kɛgʉ
kaʉɓanga ɓambanzʉ aka.
30 Mabangɨlaga ndɨ Yeso ka mʉsalaba, mamwɔ. Luki limoti, Kunzi nɨnɔ ka ɓotitosu
apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ.
31 Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ, alikiso ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kakɨ, abisa ndɨ Ngama na
Muhukuso kyɛ Ɓezaleli ɓoyikoni, Kunzi ʉpɨlya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
32 Iɓusu, ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, pa imoti na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi ʉpá
ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓangaga.»
33 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓʉmʉkana mino ɓɛyɔ, miso ʉtana ndɨ ɓɨngbʉ, ɓa ndɨ
kapa kaʉma ɓatʉtʉmbwa.
34 Luki limoti, luga kaɓʉ wa, a ndɨ na Mufalisayɔ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Gamalieli,
muwonisilo wa mʉtʉʉ ka Musa. Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓaɓangaga ndɨ kʉgbɛ. Amaga ndɨ luga
kaɓʉ, aɓɨkya ɓɛ ɓupupisi mbɛyɨ ɓatʉtʉmbwa kunzi.
35 Kumbuso yi, aɓɨkya ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, wiminyonito ka nɨlɔ makapa kagya ko
bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓa.
36 Kanokitogigʉ masyɛ makpʉ wa Teuda ipupisa ndʉkʉ mino. Ɨyɨ, ɨmɨnaga ɓi abɛ kika
mʉtʉ mudingi, ɓambanzʉ banda ɓamɨya ɓakwanganya ɓaɓɨɓyaga ndʉkʉ ɓingbooo.
Luki limoti, ɓamwoni ndʉkʉ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono ɓingbwi, gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kasɨkanagʉ ndʉkʉ.
37 Kumbusa kakɨ, Yuda nɨnɔ mʉtʉ wa Galilaya ipupisoku ɓi ɓɛgɛyɔ, wa ɓa ndʉkʉ
mino kaʉtanga ɓambanzʉ. Ɨyɨ, uluta ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ kaɓɨɓya. Luki limoti, ɓamwɔ
ndʉkʉ gɔnɨ, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓasɨ ɓomisikono.
38 Mbɨya wanʉ, na nɛkɨ kamʉɓɨkya ambɛ tumboni tamanaga kunu ka ɓatʉ ɓi nɨɓa,
musiso. Kiko lɨkpʉmʉka ka ɓambanzʉ, osyatʉ.
39 Luki limoti, kika nɨ akotukyoku ko Kunzi, makakwananɨgʉ kakpɨngba. Ɛɛɛ,
wiminyonito sɛ, makulonononito no Kunzi!»
Ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓabaɨlya ndɨ mʉnzɨna ka Gamalieli.
40 Ɓʉmaka kʉwa ndɨ ɓatʉtʉmbwa, ɓutinisiso fɨmbo, ɓʉgbɨtyaga ɓɛ ɓakoɓɨkyonitɔgʉ
ɓata lɨkpʉmʉka ko lino ka Yeso. Kumbuso yi, ɓusisa ndɨ.
41 Kʉwa wa, ɓatʉtʉmbwa ɓopupa ndɨ ka Basa-Yidingi. Ɓa ndɨ ɓutumo na magyagya
ɓɨɗɛ, kyɛ Kunzi ɨna ndɨ ɓɨnza ɓɛ ɓigyogyisi ko bulya lino ka Yeso.
42 Masyɛ masɨ, ka Ndaɓʉ ko Kunzi na ka ɓandaɓʉ ɓayagɔgɔ dididi, ɓisisilaga ndɨ
kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso ɓɛ ɨyɨ nɨ Masiya.

6

Ƀupunogini ƀambanzʉ maɗiya na ɨka kausingyo ƀatʉtʉmbwa

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, yɛkɨ ƀaƀɨƀya ƀa ndɨ kobwo kʉgbɛ, Ƀayuda nɨƀɔ ƀanzɨnaga Ligiliki
ƀapʉnga ndɨ kaɨgama na nɨƀɔ ƀanzɨnaga Libelenia, ƀanaƀɨkya ƀɛ masyɛ masɨ, ngbingo
mʉgbananaga malɨlɨ, ƀakʉpágɨgʉ ƀowoko kaƀʉ malɨlɨ ƀɨnza.
2 Kʉwa wa, ƀatʉtʉmbwa tɛkɛƀɛ na ƀaƀa ƀʉmʉmʉla ndɨ ƀaƀɨƀya ƀagɔgɔ ƀasɨ, ƀʉƀɨkya
ƀɛ: «Kokwononigʉ ƀɛ tasɨ kaƀɨkyaga Mongoni Manza ko bulya yɨgbananaga malɨlɨ.
3 Kinili, ƀomika-mama, hupunogoni ƀambanzʉ maɗiya na ɨka luga kunu nɨƀɔ ƀa yɨgya
yanza, ƀutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu na yimibo. Tʉpá ɨƀʉ ligubo li nɨlɔ.
4 Iƀusu, togulyonogo malʉmba na kaƀɨkyaga Mongoni Manza.»
5 Lɨkpʉmʉka lɔ uƀosa ndɨ ƀatʉ ƀasɨ. Ƀʉpʉnaga kʉwa ndɨ ƀatʉ ƀi niƀa: Etieni, mʉtʉ wa
baya yidingi na mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu, Filipi, Pɔlɔkɔlɔ, Nikanɔlɔ, Timoni, Palamɛna
sɛ kʉwa Nɨkʉla, mʉtʉ wa Atiokia nɨnɔ abaya ndɨ ka kanisa ka Ƀayuda.
6 Kumbuso yi, ƀodoku ndɨ na ɨƀʉ kambwa ka ƀatʉtʉmbwa, ƀubisilya maƀɔkʉ,
ƀʉlʉmbɨlya.
7 Mongoni Manza ko Kunzi a kʉwa ndɨ ka isisilogo aka. Ka Yelusalɛma, ƀaƀɨƀya ƀobwa
ndɨ ƀakpʉ na ƀokumu ƀudingi ƀaƀɨnɨkyana ndɨ Yeso.

Ƀagwini Etieni

8 Etieni nɨnɔ Kunzi aɗukilya ndɨ ƀʉƀʉnga, atumiso no ngu, agyaga ndɨ makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga na mokingyosi makpʉkpʉ luga ka ƀambanzʉ.
9 Kʉwa wa, ƀatʉ ƀagɔgɔ ƀapʉnga ndɨ ƀoɗongoso na Etieni. Ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀa ndɨ ƀatʉ
ƀa ndaƀʉ ya malʉmba nɨyɔ ƀalɨkyaga ndɨ ƀɛ «Ƀosunzu ƀʉkʉlɨkanaga.» A ndɨ Ƀayuda
ƀa gʉɗʉ wa Kulɛnɛ, nɨyɔ ya Alesandulia, sɛ kʉwa nɨƀɔ ƀa iwili ya Kilikia na nɨyɔ ya
Azia. Iƀʉ ƀɔ ƀa ndɨ kobiso ƀoɗongoso na Etieni,
10 luki limoti, ƀakakwananagʉ ndɨ kakɨtaga kyɛ a ndɨ kanzɨna na yimibo nɨyɔ
Lɨmbɛngɨ-Lotu apága ndɨ.
11 Kʉwa wa, ƀʉkalyaga ndɨ ƀambanzʉ kyɛ ƀaƀɨkyɨ ƀɛ: «Tamukoni ƀi nɨ anatʉmbwa
Musa no Kunzi.»
12 Ƀuvikimosaga ndɨ ƀambanzʉ, ƀambɔkʉ-mbɔkʉ na ƀowonisilo ƀa mʉtʉʉ. Kʉwa
wa, ƀodoku ndɨ kagwi Etieni, ƀaga na ɨyɨ ka Basa-Yidingi.
13 Ƀodokuto ndɨ gɔnɨ na ƀadɛmʉ ƀa ƀɔngɔ nɨƀɔ ƀa ndɨ kaƀɨkya ƀɛ: «Alʉkʉ mʉna
kɛgʉ kaɨga kumbuso na mʉnzɨna manyɛnyɛ ko bulya ndaƀʉ yotu ko Kunzi na ko bulya
mʉtʉʉ ka Musa!
14 A ƀɛyɔ, tamukonito ƀi nɨ anaƀɨkya ƀɛ Yeso yi nɨnɔ mʉtʉ wa Nazalɛtɨ apanza ƀanʉ
Ndaƀʉ ko Kunzi yi nɨyɨna, ogomosyono yɨgya nɨyɔ Musa atɨsilya ndɨ.»
15 Ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀa ndɨ ka Basa-Yidingi ƀa ndɨ kanda Etieni ƀɨngbangbangba. Ƀɨna
ndɨ miso kakɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨmɔ ka malaika.

7

Etieni akanzɨna kambwa ka ƀambanzʉ ka Basa-Yidingi

1 Kʉwa wa, kumu-kumu amuusa ndɨ Etieni ƀɛ: «A lɨngʉnʉ nɨlɔ ƀakaƀɨkya ko bulya
kakʉ?»
2 Etieni asikisya ndɨ ƀɛ: «Iƀunu ƀomika-mamaaa na iƀunu ƀababaaa, imukononito
ƀɨnza! Kunzi nɨnɔ wa ɨƀɨba apuponilyatʉ ndɨ titosu Abalahamʉ ngbingo yi nɨnɔ a mbɛyɨ
ndɨ mino ka mugi ma Mezopotamia, kambwa kaiko ka mugi ma Alani.
3 Aƀɨkya ndɨ ƀɛ: ‹Tʉkya ku kunu, ka lɨvananza kakʉ, waga ka mugi nɨmɔ
nakaʉwanya.›
4 Kʉwa wa, Abalahamʉ atʉkya ndɨ ka mugi ka Ƀakalidea, ɨnda ndɨ kaiko ka Alani.
Kʉ ƀɛyɔ, abakɨ okwa ndɨ. Kumbuso yi, Kunzi atumboku ndɨ kʉ, adukusoku ka mugi mi
nɨma mo mino mbɨya wanʉ.
5 Kʉ ƀɛyɔ, Kunzi kapágʉ ndɨ gʉtʉgʉ mugi aka ɨkanɨ mikya pa mʉkɛɗɛ kaɗɨta lɨsɔkʉ.
Luki limoti, awanyaga ndɨ ƀɛ apátʉ mugi mi nɨma, na ka ƀomiko-mikakɨ. Wɨna sɛ, ko
ngbingo yi nɨnɔ, Abalahamʉ kɛgʉ ndɨ no miki.
6 Kunzi aƀɨkya ndɨ ƀɛ: ‹Lɨvananza kakʉ ika ndɛkɛ ka mugi ka ƀatʉ ƀagɔgɔ. Kʉ ƀɛyɔ,
ƀuitisa ndɛkɛ ƀosunzu, ƀugyogyisa ndɛkɛ ka ƀyanga ƀamɨya ƀakwanganya.›
7 Luki limoti, Kunzi aƀɨkya ndɨ gɔnɨ ƀɛ: ‹Ɨmɨ, nakɔtʉ ndɛkɛ mʉkɔmbʉ ka ƀatʉ ƀa mugi
mi nɨmɔ ƀika ndɛkɛ nɨ ƀuitisini ƀosunzu. Kʉwa wa, nupupisatʉ ndɛkɛ, ƀodoku kebibiso
ka pa yi nɨyɨ.›
8 Kumbuso yi, Kunzi ƀʉkanana ndɨ na Abalahamʉ. Yʉkanana yi a ndɨ pisi ka sɨmʉɨsɔ.
Kinili, Abalahamʉ akusisa ndɨ mikakɨ ƀɛyɔ ka Isaka kumbusa wa masyɛ ƀʉgɨna ma

yɨɓʉkʉta kakɨ. Isaka agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na nɨnɔ kakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ. Yakɔbɔ agya ndɨ ɓɛgɛyɔ na ɓotitosu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.

9 Titosu ɓikaga ndɨ no miso mopi na mamaɓʉ ɓɛyɔ ka Yɛzɛfʉ. Ɓagaba ndɨ ka ɓusunzu ka Misili. Luki limoti, Kunzi a ndɨ pa imoti na ɨyɨ,

10 anyɔgɔ ndɨ ka yigyogyiso kakɨ yasɨ. Apá ndɨ ɨzɨyɔ na yimibo kanzɨna kambwa ka Falaɔ. Ngama amomosa ndɨ kaanda mugi ma Misili na kaamalya ndaɓʉ kakɨ yasɨ.

11 Luki limoti, ayʉndɨ ogulya ndɨ ka mugi masɨ ma Misili na nɨmɔ ma Kanana. Kumbu yidingi, ɓotitosu ɓakɛgʉ ndɨ na malɨlɨ.

12 Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ malɨlɨ a ka Misili, ʉtɨka mbɛyɨ ndɨ ɓotitosu ka nganga ya mambwa.

13 Ka nganga ya yɨɓa, Yɛzɛfʉ imibisikoso na ɓamamakɨ. Kʉwa wa, Ngama Falaɔ iba ndɨ litino ka Yɛzɛfʉ.

14 Kumbuso yi, Yɛzɛfʉ ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ kavoku abakɨ ɓɛyɔ ka Yakɔbɔ na lɨvananza kakɨ lasɨ. Ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓatɛkɛɓɛ madɨya na ɨka na kuɓukumuti.

15 Yakɔbɔ ɨnda ndɨ ka Misili, okwa ndɨ kʉ ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓotitosu aka.

16 Ɓabɨnɨka ndɨ ɓamanda kaɓʉ ka Sekemu, ɓolumboku ka pa ya ɓambʉkʉ nɨyɔ Abalahamʉ oluwa ndɨ no ɓuyi ka maɓɔkʉ ka ɓomika Hamoli ka iwili ya Sekemu.

17 Yɛkɨ masyɛ nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ kapá mino agʉmɛ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kaɨtʉlyana, ɓambanzʉ ɓɨtʉndaga ndɨ, ɓobwo ɓakpʉ kʉ ka Misili.

18 Kumbuso yi, ngama mudingi wagɔgɔ alya ndɨ ɓʉngama ka Misili. Ɨyɨ ngama yi nɨnɔ kamibagʉ ndɨ Yɛzɛfʉ.

19 Aɓɔ ndɨ lɨvananza kusu, ʉgyagya ɓotitosu, ʉpá ndɨ mʉtʉʉ mapʉ ɓɛ ɓumbimbogi ɓomikaɓʉ nɨɓɔ ɓawɛsɛ kyɛ ɓokwogi.

20 Musa ɨɓʉkʉta ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ, a ndɨ miki wanza ko misa ko Kunzi. Ɓakwisa ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa aka ka ndaɓʉ ka abakɨ.

21 Ngbingo yi nɨnɔ ɓabisoku ndɨ mino ɓɨkɛɗɛ, mika Ngama Falaɔ muko yi ɨvɨlya ndɨ, ikwisilyo abɛ mikakɨ mʉɓʉkʉta.

22 Kʉwa wa, ɓawonisila ndɨ Musa yimibo yasɨ ka Ɓamisili, ɨita mʉtʉ wa kibo mʉnzɨna na mogubo dididi.

23 Nɨyɔ otulyoso ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, ɨkandaga ndɨ kaɨnda kaʉndoku ɓamamakɨ ɓɛyɔ ka ɓomikya Ɓezaleli.

24 Kʉ ɓɛyɔ, amɨna ndɨ Mumisili ɓemoti nɨ anagyogyiso mʉva-kʉkakɨ. Asingyoku ndɨ alʉkʉ nɔ ɓa ndɨ kagyagya nɔ, igiso likosi, amwɔ Mumisili.

25 Musa a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓamamakɨ ɓakwanana ndɨ kaiba ɓɛ Kunzi apʉnaga ndɨ ɨyɨ kauhukuso. Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ.

26 Ɓʉgala ɓi, upuponilya ndɨ Ɓezaleli ɓaɓa nɨ ɓanabʉmana. Akɨsa ndɨ kaʉgbʉmaga, ʉɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓawaɨ, ma ɓatʉ ɓemoti, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kabʉmana?›

27 Luki limoti, nɨnɔ a ndɨ kagyogyiso ɓɛngɛnɨ, atindika ndɨ Musa, amuusa ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi ngama na kaiko zozi kusu?

28 Wakapa kɛmwɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ wamwi ɓi mino Mumisili isyeiku ɓi?›

29 Nɨyɔ Musa ʉkana ɓɛyɔ, apɨkɨta ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mugi nɨmɔ ina ɓɛ Madiani. Kʉ ɓɛyɔ, ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa.

30 Kumbusa wa ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya, malaika apuponilya ndɨ Musa ka gbɔgɔ nɨyɔ a ndɨ kagbʉndɨkana ka ɨsa ka ngʉpa ya Sinai.

31 Nɨyɔ Musa ɨna lɨkpʉmʉka nɨlɔ, ombombaya ndɨ kʉgbɛ. Ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kaisisilo ɓɛkyɛ ɨnɨ ɓɨnza, ʉkana ndɨ lɨyʉ ka Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ:

32 ‹Ɨmɨ nɨ Kunzi ka ɓatɨtakʉ, Kunzi ka Abalahamʉ, ka Isaka na ka Yakɔbɔ.› Nzʉyɨ atwa ndɨ Musa ɓɨkyakyakya nɨ kikpundigʉ ɓata kaɨkwɛ kʉ.

33 Mombukwono-dosu aka na ɨyɨ ɓɛ: ‹Wɨnyɔgɔ ɓɛkpakʉ, kyɛ pa yi nɨyɔ wo mino wakamaga yɔ, a pa yotu.

34 Ninini ɓɛyɔ ɓo mino kaugyogyiso ɓatʉ kamɨ ka Misili. Nukonini mʉgamʉ kaɓʉ, ɨmɨ nosyiku kaʉkʉlaga. Doku mbɨya wanʉ, nakaʉtɨka ka Misili.›

35 Musa yi nɨnɔ Ɓezaleli ɓamanganya ndɨ, ɓamuusa ɓɛ: ‹Wanɨ nɔ utwi ngama na kaiko zozi?› Ɨyɨ kʉwa nɔ Kunzi atɨka ndɨ kaiko ngama na kaʉkʉlaga pisi ka malaika yi nɨnɔ apuponilya ndɨ ka gbɔgɔ.

36 Musa nɔ upupisoku ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ka Misili. Agya ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na nɨmɔ muɓongiso ka Misili, ko lɨɓo la liniko lidingi nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ lɨɓo Langbʉ na ka ɨsa ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.

37 Musa yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓomikya Ɓezaleli ɓɛ: ‹Kunzi amʉtɨkɨlyatʉ ndɛkɛ mugyalandʉ abɛ ɨmɨ, iko mʉva-kukunu.›

38 Ngɓingo yi nɨnɔ ɓomikya Ɓezaleli ɓamʉmʉkana ndɨ mino ka ɨsa, Musa a ndɨ wa pa
imoti na ɓotitosu. Malaika anzɨnaga ndɨ na ɨyɨ kʉgʉ wa ngʉpa ya Sinai, apá kʉwa ndɨ
mʉnzɨna ma ɔɓɨlɨ nɨmɔ atikitisyaga ndɨ iɓusu.
39 Luki limoti, ɓotitosu ɓakapagɨgʉ ndɨ kamʉkana, ɓamʉya ndɨ ɓɨkanganga, ɓa ndɨ
kapa kaɨga ɓata ka Misili.
40 Ɓaɓɨkya ndɨ Aluni ɓɛ: ‹Tɨgyɨlya ɓokunzi nɨɓɔ ɓakwanana katikpokyoniso. A ɓɛyɔ,
Musa yi nɨmʉ nɔ atipupisiku ɓi ka Misili, takɛgʉ kaiba ɓɛ ɨkɨ yɔ agyi ɓi.›
41 Ka masyɛ mi nɨmɔ aka mɔ, ɓɨgyɨlya ndɨ mulundu ko mikya ngɔmbɛ, ɓapá ndɨ
mulundu ma mikya ngɔmbɛ yi nɨnɔ ɓapɛpɛ. Ɓalisisa ndɨ dumo ko luki li nɨlɔ ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓagya ndɨ lɔ.
42 Kʉwa wa, Kunzi ʉpá ndɨ mʉgɔngʉ, ʉsa ɓɛ ɓiki kobibiso mangʉtʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
ikpikaga ndɨ mino ka kɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ ɓɛ:
‹Iɓunu Ɓezaleli,
ɨmɨ nɔ mɛpá ndɨ apɛpɛ wa ɓanyama na ɓapɛpɛ ɓagɔgɔ
ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya ka ɨsa?
43 Iɓunu mabɨnɨkaga ndɨ ɓangbangba ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Moloki
na lɨngʉtʉ ko kunzi kunu ɓɛyɔ ka Lefani.
Mɨgyɨlya ndɨ lundu yi nɨyɔ ɓɛkyɛ miki kobibiso.
Kinili, namuhokiso ndɛkɛ ɓyɨ kakɨtaga mugi ma Babiloni.›
44 Kʉ ka ɨsa, ɓotitosu ɓa ndɨ na ngbangba nɨyɔ ikaga ndɨ na kpokoyo wa agʉmɛ. Musa
opika ndɨ ngbangba yi nɨyɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi akpamya ndɨ mino, agya ndɨ ka
likingyosi li nɨlɔ ɨna ndɨ.
45 Kumbuso yi, ɓʉpá kʉwa ndɨ ɓomika ɓotitosu ngbangba yi nɨyɔ. Ɨɓʉ ɓabɨnɨka ndɨ
ngbingo yi nɨnɔ Yɔsʉa a ndɨ mino ngama kaɓʉ. Ɓɨnda ndɨ gɔnɨ na iyu ka mugi ka ɓatʉ
ɓi nɨɓɔ Kunzi ukpumya ndɨ kambwa kaɓʉ. Ngbangba yi nɨyɔ ikaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ kadwɛ
ko ngbingo ka ngama Daudi.
46 Daudi inisana ndɨ na ɨzɨyɔ ko misa ko Kunzi, aɓɨkya ndɨ ɓɛ akapikilyo Kunzi ka
Yakɔbɔ ndaɓʉ.
47 Luki limoti, Sɔlɔmɔnɔ kʉwa nɔ opika ndɨ.
48 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ-Kʉgbɛ kikogigʉ ka ɓandaɓʉ nɨɓayɔ ɓambanzʉ
ɓopikogo. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mugyalandʉ aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
49 ‹Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ, kʉgʉ wa lɨsyɛ a kiti wa ɓʉngama kamɨ,
na lɨtɔmbʉ a pa kamɨ ya kibiso magʉ.
Makepikilyo inguo ya ndaɓʉ tino?
Pa kamɨ ya kimumbiso ika ndɛkɛ yanɨ?
50 Kɛgʉ mbɛyɨ ɨmɨ nɔ nagya makpʉmʉka masɨ mi nɨma?›
51 Eze iɓunu ɓatʉ ɓa mʉ mapʉaaa! Mambɛngɨ ɓingbongili, nɨ makɛgʉ kaʉkana.
Mikaga kobiso ɓoɗongoso na Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓongbinga ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓotitonu
ndɨ gɔnɨ!
52 Mugyalandʉ tino pɨyɛ nɔ ɓotitonu ɓakagyogyisagʉ ndɨ? Ɓulumwisaga ndɨ nɨɓɔ ɓa
ndɨ kaɓɨkyaga ɓɛ Mʉtʉ Wongbingbili odokuto ndɛkɛ. Mbɨya wanʉ, masutini ɓi, mamwɔ.
53 A ɓɛyɔ, minisana ndɨ na mʉtʉʉ ko Kunzi pisi ka ɓamalaika. Luki limoti, nɨ
makoɓuulyogigʉ.»

Kukwakʉ ka Etieni

54 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Basa-Yidingi ɓʉkana mʉnzɨna mi nɨmɔ, miso ʉtana ndɨ
ɓingbʉ na Etieni, ɓɨlya manzʉ ɓɨkyalʉkyalʉ.
55 Luki limoti, Etieni a ndɨ mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu. Ɨkwɛ ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɨna
ɨbɨba ko Kunzi, na Yeso wakamaga ka kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.
56 Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɨna lɨsyɛ ɓikpo, na Mika-mʉmbanzʉ wakamaga ka
kʉmbanzɨkanikɔ ko Kunzi.»
57 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓagbʉngʉkana ndɨ ɓihooo, ɓɨdʉlaga motili, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ
Etieni.
58 Ɓopupa ndɨ na ɨyɨ kunzi wa gʉɗʉ, ɓapʉnga ndɨ kabʉma na matamʉ. Ɓadɛmʉ ɓava
ndɨ ɓotu kaɓʉ, ɓoɗukusilo kambwa ka mʉwanza ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Saulo.
59 Ngɓingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kabʉma na matamʉ nɔ, Etieni alʉmba ɓɛ:
«Mombukwono-dosu Yeso, va lɨmbɛngɨ kamɨ.»
60 Kʉwa wa, oɓuna ndɨ moli, apamɨkana ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wakondonitɔgʉ
ɓʉnyɛ kaɓʉ!» Kumbuso yi, osisa ndɨ lɨmbɛngɨ.

8

1 Saulo abaɨlyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓamwɨ Etieni.

Saulo akogyogyiso kanisa

Ka lisyɛ li nilɔ aka lɔ, yigyogyiso yidingi ipunganaga ndi ka kanisa ya Yelusalɛma. Ɓatutumbwa ɓotigala ndi iɓu wa aka wa, ɓatu niɓɔ ɓabailya ndi ɓasi ɓomisikono ɓingbwi ka iwili ya Yudɛa na niyɔ ya Samalia.
2 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓaɓangaga ndi Kunzi ɓalumba ndi Etieni, ɓagama ndi no kumbu kugbɛ.
3 Luki limoti, Saulo a ndi kakisa no ngu kolumwisaga kanisa, anakpima ɓandaɓu ɓikpɛkpɛkpɛ kaugwi ɓatu niɓɔ ɓabailya ndi iki ɓaluku ikani ɓoko ɓi, anudikita ka bɔlɔkɔ.

Filipi akaɓikyaga Mongoni Manza ka Samalia

4 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓomisikana ndi ɓɔ ɓikaga ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ka pa yasi ku ɓakpakyanaga ndi mino.
5 Filipi inda ndi ka gudu ɓemoti mudingi wa Samalia kaɓikyaga mongoni ko bulya ka Kilisito.
6 Ambaza ka ɓambanzu ɓamukanaga ndi limbɛngi limoti, ɓanina makpumuka mumbanga-mbanga nimɔ ikaga ndi kagya.
7 Mambɛngi ma ɓunyɛ upupaga ndi ɓambanzu ɓakpu ni anapamikanaga. Ɓazɛgɛsi ɓakpu na ɓatu ɓakigyagya ɓahukagatu ndi gɔni.
8 Kuwa wa, magyagya mudingi ingya ndi ka gudu yi ninɔ.
9 Wina sɛ, ka gudu yi ninɔ, a ndi na aluku ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Simoni. Katukya ka ɓundɛli, ukimaga ndi ɓanɛkɔ, ɓatu Ɓasamalia ɓanaɓanga. Ɓibiba ndi kugbɛ.
10 Ɓatu ɓasi, iki ɓomiki ikani ɓambɔku ɓamukanaga ndi kugbɛ, ɓanaɓikya ɓɛ: «Aluku yi nimu a ngu ko Kunzi, niyɔ ɓalikyaga ɓɛ ‹Ngu Yidingi.›»
11 Ɓamukanaga ndi Simoni kyɛ katukya ka ɓundɛli, udikisaga ndi nɔku ɓidɛ na ɓanɛkɔ ɓi niɓɔ kaki ɓɔ.
12 Luki limoti, niyɔ ɓabailya Mongoni Manza nimɔ Filipi a ndi kaɓikyaga ko bulya Ɓungama ko Kunzi na ko lino ka Yeso-Kilisito, ɓaluku na ɓoko ɓiɓotisisa ndi.
13 Gutugu Simoni mombukwana-daki yi abailya ndi, ɓaɓotisiso, ɓikaga kuwa ndi na Ɓafilipi aka. Munɔku adikaga ndi ɓidɛ kaina mokingyosi na makpumuka mumbanga-mbanga nimɔ igyonosaga ndi.
14 Ka Yelusalɛma, ɓatutumbwa ɓukana ɓɛ Ɓasamalia ɓoboilyini likpumuka ko Kunzi, ɓutikilya kuwa ndi Pɛtɛlɛ iɓu na Yuani.
15 Niyɔ ɓosilo ka Samalia, ɓulumbilya ndi ɓatu niɓɔ ɓabailya ndi ɓɔ kyɛ Limbɛngi-Lotu usilyi.
16 A ɓɛyɔ, Limbɛngi-Lotu kɛgu na iɓu lisilyo, ɓuɓotiso mbɛyi ndi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso aka.
17 Kuwa wa, Pɛtɛlɛ iɓu na Yuani ɓubisilya ndi maɓɔku, Limbɛngi-Lotu usilya kuwa ndi.
18 Niyɔ Simoni ina ɓɛ Limbɛngi-Lotu usilyini ɓatu niɓɔ ɓabailya ndi ɓɔ ngbingo yi ninɔ ɓatutumbwa ɓubisilya ndi mino maɓɔku, udulyoku ndi Pɛtɛlɛ iɓu na Yuani no ɓuyi, uɓikya ɓɛ:
19 «Ipóniku gɔni ngu yi niyɔ, iba nakabisilyogo ɓanu mumbanzu maɓɔku, Limbɛngi-Lotu asyilyo.»
20 Luki limoti, Pɛtɛlɛ asikisya ndi ɓɛ: «Wigyogyinɔ gutugu pa imoti no ɓuyi kaku! Wakasima ɓɛ wakwananatu koluwo no ɓuyi luki nilɔ Kunzi apága ka izɪyɔ!
21 Wakɛgu na pa ka likpumuka li nili, kundigu ɓɛgɛyɔ, kyɛ wakɛgu ngbingbili kambwa ko Kunzi.
22 Wasa tamanaga yanyɛ, walumba Mombukwono-dosu, yagɔgɔ akwananatu kaupilya inguo ya tamanaga yi niyɔ.
23 A ɓɛyɔ, nakaina ɓɛ wa mutumo na musasa, na wa ka bɔlɔkɔ ya ɓunyɛ.»
24 Simoni asikisya kuwa ndi Pɛtɛlɛ iɓu na Yuani ɓɛ: «Ilumbilyono asi ni iɓunu aka, iba likpumuka gutugu limoti aka kesilyonitɔgu ɓɛyɔ moɓikyi mino.»
25 Kumbuso kapága mongoni ka nimɔ igyonosa ndi na kaɓikyaga likpumuka ka Mombukwono-dosu, Pɛtɛlɛ na Yuani ɓiga ndi ka Yelusalɛma. Ko pisi, ɓa ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ko giyo dididi ya Samalia.

Filipi ɓobongonini na Muetiopia

26 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu aɓikya ndi Filipi ɓɛ: «Winda miso ya zebu, ka syungbu wo pisi yi niyɔ atukyaga ka Yelusalɛma kainda ka Gaza.»
27 Filipi atukya ndi, aga. Ko pisi, abangana ndi na Muetiopia ɓemoti. Iyi aluku yi ninɔ a ndi mutu wa ibiba* kugbɛ ku kaɓu. Iyi gɔni nɔ andaga ndi lingama lasi ka ngama

* **8:27 8:27** *mutu wa ibiba:* A muluku yi ninɔ kikɔgigu ndi wasi na agyaga ndi ligubo ku ka lupangu ka ngama

mudingi muko yi wa Etiopia ɓɛyɔ ka Kandaki. Ɨyɨ Muetiopia yi nɨnɔ a ndɨ nɨ ogoni kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma.
28 A kʉwa ndɨ kaɨga kʉ kakɨ. Ikini ka masuwa kakɨ nɨnɔ ɓapunda ɓalutaga ndɨ, anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya.
29 Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Mʉkpʉɗa masuwa yi nɨmʉ.»
30 Filipi ɨnda ndɨ mbangʉ, amʉkana Muetiopia nɨ anatangʉlaga kɨtaɓʉ ka mugyalandʉ Isaya. Filipi amuusa ɓɛ: «Watʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ wakatangʉlaga lɔ?»
31 Asikisya ɓɛ: «Nakwanana kotombisyo lɨkɨ nɨ mʉmbanzʉ ketumbulyogigʉ?» Kʉwa wa, amaka ndɨ Filipi ɓɛ oɗokiku kaiko ka kpɔlɔ kakɨ.
32 A ndɨ katangʉlaga Moɓiso mi nɨma:
«Ɓɨnda ndɨ na ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kɔndɔlɔ
ka pa yi nɨyɔ ɓumwɔgɔ mino ɓanyama,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ mikya kɔndɔlɔ mʉdaka ɓiwo
kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ ʉkɔgɔ tukatʉ,
nɨ kɛgʉ kaiɓukuso.
33 Ɓayopisaga ndɨ nɨ ɓakakugʉ ngbanga kakɨ ka ɓungbingbili.
Wanɨ nɔ apága ndɛkɛ mongoni mo puponogo kakɨ?
Kyɛ ɓatumboni ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.»
34 Alʉkʉ yi nɨnɔ aka na Filipi ɓɛ: «Kikiliki, mugyalandʉ akanzɨna ɓɛyɔ ko bulya ka wanɨ? A ko bulya kakɨ aka ikanɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ?»
35 Kʉwa wa, Filipi apʉnga ndɨ kozukogo pa ya Moɓiso mi nɨmɔ aka mɔ, aɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso.
36 Ɓidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ, ɓadwɛ ka pa yimoti nɨyɔ a ndɨ no liɓo. Mʉtʉ wa ɨbɨba yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ Filipi ɓɛ: «Yɛ ba! Liɓo nɨlɨ, ɨkɨ ɓata yɔ otigoli ɓɛ ɓeɓotisi?»
[
37 Filipi asikisya ndɨ ɓɛ: «Kika nɨ woɓinikyonini na lɨngʉnʉ, ɓakwanana kauɓotiso.» Alʉkʉ nɔ asikisya ɓɛ: «Na na baya ambɛ Yeso-Kilisito a Miko Kunzi.»]
38 Akpamya ɓɛ ɓamomosi masuwa. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓosya ndɨ ko liɓo, Filipi aɓotiso.
39 Nɨyɔ ɓopupoku ndɨ ko liɓo, Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu aga ndɨ na Filipi nɨ alʉkʉ yi nɨnɔ kaminigʉ ɓata. Luki limoti, aga kʉwa ndɨ nɨ otumini na magyagya ɓɨɗɛ.
40 Filipi ɨzʉkyana kʉwa ndɨ nɨ odwini ka mugi ma Azoto. A ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ mino kakɨtaga, kadwɛ kʉ kwa kʉ adwɛ ndɨ mino ka mugi ma Kaizalɨa.

9

Saulo ayikosini ɔɓɨlɨ

1 Ka masyɛ mi nɨmɔ, Saulo ikaga ndɨ kaʉnyakɨlya ɓaɓɨɓya ka Mombukwono-dosu, anʉpapandɨa kukwakʉ. Lɨsyɛ limoti, aga ndɨ kʉ ko kumu-kumu,
2 akʉnga ndɨ ɓabalʉwa kaɨnda ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda ka gʉɗʉ wa Damasɨkɨ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, ɓasɨlya ndɨ pisi ɓikpo ɓɛ kʉtakanya ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓakaɓyɨɓya lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu ɨkɨ ɓalʉkʉ ɨkanɨ ɓoko, ugwi, ɨndɨ na ɨɓʉ ka Yelusalɛma.
3 Nɨyɔ a mbɛyɨ ndɨ mino ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ, ko ngbinga ɓemoti aka, mangbamʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ akungula ndɨ ɓikululu.
4 Ɨyɨ aka ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, ʉkana lɨyʉ nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «Saulo, Saulo, wakegyogyiso ko bulya ɨkɨ?»
5 Amuusa ɓɛ: «Mombukwono-dosu, ɨwɛ nɨ wanɨ?»
Lɨyʉ asikisya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Yeso nɨnɔ wakagyogyiso nɔ.
6 Luki limoti, wamaga, wingya ka gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ nɨlɔ wakwanana kagya.»
7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɓʉ ka mʉɗɔngɔ, ɓamaga ndɨ. Nɔkʉ ʉdɨka ɓɨdɛ. Ɓa ndɨ kaʉkana lɨyʉ, luki limoti nɨ ɓakɛgʉ kamɨna mʉmbanzʉ.
8 Saulo amaga ndɨ, akʉla miso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ akʉla ndɨ mino miso yɔ, luki limoti kɛgʉ ɓata kaɨna. Ɓagwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Damasɨkɨ.
9 Agya ndɨ masyɛ masaa nɨ kɛgʉ kaɨna, nɨ kɛgʉ kalyalya gʉtʉgʉ komwo liɓo aka.
10 Kʉ ka Damasɨkɨ kʉ, a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania. Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ ko nziki, amaka ɓɛ: «Anania!» Anania aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉna, Mombukwono-dosu».
11 Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda ko pisi nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ ‹Yongbingbili›, wingyo ka ndaɓʉ ka Yuda. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉwanyɨ alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Saulo, nɨnɔ a mʉtʉ wa Talasɨ. Akalʉmba mbɨya wanʉ.

12 Ɨyɨ aminito ɓi ko nziki alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Anania nɨ anogulyo kʉ a ndɨ mino,
abisilya maɓɔkʉ ɓɛ kyɛ apʉngɨ ɓata kaɨna.»
13 Anania osikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu, numukoni ɓi ɓambanzʉ ɓudingi
ɓananzɨna lɨkpʉmʉka ka alʉkʉ yi nɨmʉ ɓɛyɔ ugyogyisogo ɓi mino ɓatʉ kakʉ ka
Yelusalɛma.
14 Oduku ɓi wanʉ kyɛ ɓokumu-kumu ɓɔ ɓatwi ɓi ɓɛ oduku kaugwi ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓʉɓɨnɨkyana.»
15 Luki limoti, Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ Anania ɓɛ: «Wɨnda, kyɛ napunogini
alʉkʉ yi nɨnɔ ɓɛ iki kegugubyo. Aɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kamɨ ka ɓɛvananza dididi,
kambwa ka ɓangama na kambwa ka Ɓezaleli.
16 Nawonisila ɓanʉ nɨ ɨmɨ yigyogyiso yasɨ nɨyɔ asilyo ɓanʉ ko bulya kamɨ.»
17 Kʉwa wa, Anania aga ndɨ. Nɨyɔ agulyo ka ndaɓʉ, abisilya ndɨ Saulo maɓɔkʉ, aɓɨkya
ɓɛ: «Saulo, mika-mama, Mombukwono-dosu Yeso nɨnɔ upuponilyi ɓi ko pisi ngbingo
yi nɨnɔ wo ɓi mino kodoku kʉnʉ nɔ etikiku. Etikiku kyɛ miso ʉkʉlɨkanɨ, wotumo na
Lɨmbɛngɨ-Lotu.»
18 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ ko misa ka Saulo abɛ masɔbɨ
apupo, apʉnga ndɨ kʉwa ɓata kaɨna. Kʉwa wa, amaga ndɨ, ɓaɓotiso.
19 Kumbuso yi, alyalya ndɨ, ngu amigilyoku ɓata.

Saulo akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Damasɨkɨ

Saulo agya ɓata ndɨ mino masyɛ makɛɗɛ na ɓaɓɨɓya nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Damasɨkɨ wa.
20 Kolipyagʉ ndɨ, apʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka
Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Miko Kunzi.
21 Nɔkʉ ʉdɨkaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamʉkanaga ndɨ ɓɨdɛ. Ɓanuuso ɓɛ: «Kɛgʉ mbɛyɨ
alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ ugyogyisaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ lino ka Yeso ka Yelusalɛma?
Kodukugʉ ɓi mbɛyɨ kaugwi na kaaga na ɨɓʉ kambwa ka ɓokumu-kumu?»
22 Luki limoti, Saulo ikaga kʉwa ndɨ asɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza na kɛkɛlɛ. Owoniso
ɓɛ Yeso nɨ Kilisito, gʉtʉgʉ Ɓayuda aka nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Damasɨkɨ ɓakɛgʉ ɓata ndɨ
kaiba ɓɛ ɓaɓɨkya ɓʉ.
23 Nɨyɔ olipya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓʉkanana ndɨ ɓɛ okwononi ɓamwɨ Saulo.
24 Luki limoti, ʉkana ndɨ dikiɗî yi nɨyɔ. Biti na lɨsyɛ ɓikaga kʉwa ndɨ koɓuulyogo
pumi ya gʉɗʉ ɓɛ kyɛ ɓamwɨ.
25 Biti yimoti, ɓaɓɨɓya kakɨ ɓava ndɨ, ɓamakya ka mʉmbɨ, ɓasiso ka mʉzʉlʉ ɓɨyɛɛɛ
kunzi wa gʉɗʉ.

Saulo igini ka Yelusalɛma

26 Nɨyɔ Saulo osilo ka Yelusalɛma, a ndɨ kapa kamatɨkana na ɓaɓɨɓya ɓagɔgɔ. Luki
limoti, ɨɓʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓanga kyɛ ɓakɛgʉ ndɨ kaɓɨnɨkyana ɓɛ a kʉwa mʉɓɨɓya gɔnɨ.
27 Kʉwa wa, Balanaba ava ndɨ, ɨnda na ɨyɨ kambwa ka ɓatʉtʉmbwa. Ʉtʉmbʉlyaga
ndɨ ɓɛyɔ Saulo amɨna ndɨ mino Mombukwono-dosu ko pisi, na ɓɛyɔ Mombukwono-dosu
anzɨnɨlya ndɨ mino. Ʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Saulo aɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni Manza
ko lino ka Yeso ka Damasɨkɨ nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ.
28 Katʉkya kʉwa wa aka wa, Saulo amatɨkana ndɨ na ɨɓʉ. Ɓagaga ndɨ, ɓanigoku
ka Yelusalɛma kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko lino ka Mombukwono-dosu nɨ ɓakɛgʉ na
kʉɓangakʉ.
29 Ikaga ndɨ kanzɨna, anagya ɓoɗongoso na Ɓayuda nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ Ligiliki. Luki
limoti, ɨɓʉ ɓa ndɨ kakɨsa kamwɔ aka.
30 Nɨyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓalʉmbaga ndɨ na ɨɓʉ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓaga ndɨ na ɨyɨ ka Kaizalɨa,
katʉkya wa, ɓamogosa ndɨ ka mugi ma Talasɨ.
31 Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kanisa a ndɨ ka mazɨyɔ ka Yudɛa wasɨ, ka Galilaya na ka Samalia.
Kanisa idukulaga ndɨ ka baya, ikaga ndɨ kaɓanga Mombukwono-dosu, ɨtʉndaga ndɨ pisi
ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu

Pɛtɛlɛ ahukisini Ayɨnɨya

32 Pɛtɛlɛ ikaga ndɨ kolingyo ɓewili ɓayasɨ ɓi nɨɓayɔ. Lɨsyɛ limoti, ɨnda ndɨ kaʉnda
ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kʉ ka gʉɗʉ wa Luda.
33 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Ayɨnɨya. Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ
zɛgɛsɨ, ikaga ndɨ wakanga aka ka kalagba ka ɓyanga ɓʉgɨna.
34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Ayɨnɨya, Yeso-Kilisito uhukusini. Wamaga, woɓungusyaga
ɓusisini kakʉ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, amaga ndɨ.
35 Nɨyɔ ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Luda na ɓatʉ ɓa ɨsa ya Salɔnɨ ɓɨna ɓɛyɔ, ɓaɓɨnɨkyana
ndɨ Mombukwono-dosu.

Pɛtɛlɛ ozuzukisini manda ka Dolika

36 Ka mugi ma Yɔpa, a ndɨ na mʉɓɨɓya muko yi ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tabita. Lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ «Dolika», isi yi nɨ «Longu». Ʉgyaga ndɨ ɓambanzʉ ɓɨnza, anusingyo ɓatʉ ɓa yangya.
37 Lɨsyɛ limoti, agʉna ndɨ, okwo. Nɨyɔ ɓasʉkʉsaga, ɓamongosa ka ndaɓʉ yimoti ya kʉgʉ.
38 Ɓaɓɨɓya ɓʉkana ndɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ a ka Luda nɨnɔ a ɓuwobi na Yɔpa. Ɓatɨkɨlya kʉwa ndɨ ɓalʉkʉ ɓaɓa kaɓikyoku ɓɛ: «Kikiliki, doku mbɛyɨ kʉnʉ ɓɨkwa.»
39 Pɛtɛlɛ atʉkya ndɨ, ɓɨnda pa imoti na ɨɓʉ. Nɨyɔ ɓosilo, ɓaga ndɨ na ɨɓʉ ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ya kʉgʉ yɔ. Ɓowoko ɓasɨ ɓakpudoku ndɨ nɨ ɓanagamana, ɓanawoniso ɓakoti na ɓotu nɨɓayɔ Dolika ʉtɨlyaga ndɨ ngbingo yi nɨnɔ ɓikaga ndɨ mino na ɨɓʉ.
40 Pɛtɛlɛ upupisa ndɨ ɓatʉ ɓasɨ kunzi, oɓuno moli, alʉmba ndɨ. Kumbuso yi, oyikono kʉ manda a ndɨ mino, ɨyɨ aka ɓɛ: «Tabita, wamaga!»
Kʉwa wa, akʉla miso, amɨna Pɛtɛlɛ, ɨyɨ aka ɓiziko.
41 Pɛtɛlɛ agwi ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, amomoso. Ʉmaka kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya na ɓowoko, umomosilyo nɨ a kʉwa ɓata muɓisi.
42 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Yɔpa ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.
43 Pɛtɛlɛ asyɛsyɛ ndɨ ɓɨndɨ ka Yɔpa, ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Simoni nɨnɔ oɓungusyaga ndɨ ɓokuto ta ɓanyama.

10

Malaika ɓemoti ko Kunzi apuponilyini Kuneli

1 A ndɨ na mʉtʉ ɓemoti ka Kaizalɨa nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Kuneli. Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ ngama ka ɓasʉda mɨya yimoti. Ambaza yi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ «ambaza ka Ɓetalia».
2 A ndɨ mʉtʉ wongbingbili, aɓangaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndaɓʉ kakɨ. Ʉpapága ndɨ kʉgbɛ Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa yangya, na alʉmbaga ndɨ masyɛ masɨ.
3 Lɨsyɛ limoti, mɔnɨ kadwɛ ɓuwobi ɓasaa-tisa, malaika ɓemoti ko Kunzi apuponilyoku ndɨ ɓɨwɛɛɛ abɛ kika ko nziki. Ɨyɨ malaika nɔ ogulya ndɨ kʉ kakɨ, amaka ɓɛ: «Kuneli!»
4 Kuneli anda ndɨ ɓɨngbangbangba, kʉɓangakʉ atumini ɓɨɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ, Mombukwono-dosu?» Malaika asikisya ɓɛ: «Kunzi ukonini malʉmba kakʉ, atamana ɓɛyɔ usingyogo mino ɓatʉ ɓa yangya.
5 Mbɨya wanʉ, ʉtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka gʉɗʉ wa Yɔpa, ɓɨndɨ kamokoku alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni, ɓamakagatʉ gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
6 Ɨyɨ alʉkʉ nɔ ikaga ka Simoni, nɨnɔ oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama. Obiso mugi ka mutili mo lɨɓo lidingi.»
7 Nɨyɔ malaika yi nɨnɔ ɓa ndɨ kanzɨna na Kuneli nɔ aga, Kuneli ʉmaka kʉwa ndɨ ɓagya-ligubo ɓaɓa luga ka ɓagya-ligubo kakɨ na sʉda ɓemoti. Sʉda yi nɨnɔ a ndɨ mʉgya-ligubo kakɨ wandɛlɨ, na mʉtʉ mʉɓanga Kunzi kʉgbɛ.
8 Kumbuso Kuneli kaʉtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ akɨtanaga ndɨ lɔ, ʉtɨka ka Yɔpa.

Limbɛngɨ-Lotu anzinilyini Pɛtɛlɛ

9 Ɓʉgala ɓi, ɓagya-ligubo ɓaɓa ɓi nɨɓɔ na sʉda yi nɨnɔ ɓatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda ka Yɔpa. Nɨyɔ, ɓa kʉwa ndɨ ɓuwobi kadwɛ, Pɛtɛlɛ aɗaka ndɨ kalʉmba na mʉsɨkatʉ ka ndaɓʉ ya kʉgʉ.
10 Ɨmʉkana ndɨ nza, akʉnga malɨlɨ. Luki limoti, ko ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino kambambambya aka nɔ, ahʉmwana ndɨ abɛ kika nɨ okwini.
11 Ɨna ndɨ ko nziki nɨ lɨsyɛ oukwikonini, luki limoti anosyoku kotukyoku abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka mondu mi masɨ makwanganya kadwɛ kʉ kwa kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
12 Kʉsɔ yi, a ndɨ na mobi masɨ ma ɓanyama ɓa magʉ makwanganya, ɓanyama nɨɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasɨ na ɓombu.
13 Kʉwa wa, ʉkana ndɨ lɨyʉ ɓɛ: «Pɛtɛlɛ, wamaga. Ʉmwɔgɔ, ʉlya!»
14 Pɛtɛlɛ osikisya ɓɛ: «Kalɨ, Mombukwono-dosu! Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki lanyɛ ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.»
15 Ʉkana ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: «Luki nɨlɔ Kunzi oɓuɓisoni, wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.»
16 Lɨyʉ li nɨlɔ ɨgɨlya ndɨ nganga yɨsaa. Kumbuso yi, luki li nɨlɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
17 Pɛtɛlɛ a kʉwa ndɨ kombomboyo ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ Kuneli utikoku ndɨ ɓopuponoku ko miso ma mupumi wa, kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓuwonyogini ndaɓʉ ka Simoni.
18 Ɓoipa ndɨ holi, ɓuusa ɓɛ: «Simoni nɨnɔ ina ɓɛ Pɛtɛlɛ ikaga wanʉ?»

19 Ko ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino lɨmbɛngɨ ko bulya isi yo nziki yi nɨyɔ
aka yɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ɓɛ: «Ɓatʉ ɓasaa ɓakaʉkɨsa.
20 Wamaga, wosyo, maga pa yimoti na ɨɓʉ nɨ wakɛgʉ na ɓotumo, kyɛ ɨmɨ nɔ nutikiku.»
21 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ osyoku, ɨyɨ aka ndɨ na ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ makɛkɨsa? A sɛ ɓʉnɨ?»
22 Ɓasikisya ɓɛ: «Ngama ka ɓasʉda ɓɛyɔ ka ambɔkʉ Kuneli nɔ atitikiku. Ɨyɨ, a mʉtʉ
wongbingbili, aɓangagatʉ Kunzi, Ɓayuda ɓasɨ ɓabɨbaga kʉgbɛ. Malaika ɓemoti ko Kunzi
aɓikyi ɓɛ utikiku ɓambanzʉ kaʉmaka, ʉkanɨ nɨlɔ waɓikyoku.»
23 Ɓogulyo kʉwa ndɨ na Pɛtɛlɛ ka ndaɓʉ, ʉwanya pa ya ɓusisini.
Ɓʉgala ɓi, ɓapʉngaga ndɨ lɨgʉndʉ pa imoti na ɨɓʉ. Ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ
ɓoboilyini ka Yɔpa, ɓubisoku ndɨ.

Pɛtɛlɛ ogoni ka Kuneli

24 Ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa na ɓʉgala ɓi. Kuneli a kʉwa ndɨ kaʉɓʉndaga aka nɨ
umumulini ɓava-kʉkakɨ pa imoti na ɓawai-dakɨ ɓa lɨmbɛngɨ nɨɓɔ ʉmaka ndɨ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a ndɨ mino kogulya ka Kaizalɨa, Kuneli ɨnda ndɨ katɨlya.
Oɓuna ndɨ moli kambwa kakɨ, odidiko kadwɛ kʉ kwa kʉ ka lɨtɔmbʉ.
26 Luki limoti, Pɛtɛlɛ amomosa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga, kyɛ na mʉmbanzʉ abɛ ɨwɛ
gɔnɨ.»
27 Ɓogulya ndɨ ɨɓʉ na Kuneli ka ndaɓʉ nɨ ɓanɨkpʉkpʉmʉkya. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉtakanya
ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉmʉmʉkana.
28 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Mibaga ɓɨnza ɓɛ kokwononigʉ Muyuda kakɔ lɨmbɨda na
mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ Muyuda ikanɨ kogulya ka ndaɓʉ kakɨ. Luki limoti, Kunzi ewonisini
ɓi ɓɛ nakaminonitɔgʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka abɛ kiko wanyɛ ikanɨ mʉtʉ wa
mʉsʉgʉ.
29 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ mutiki ɓi mino ɓambanzʉ kɛmaka, noduku nɨ nakɛgʉ na
ɓotumo. Iɓikyoni nɛkɨ nɨlɔ metikisyi mino.»
30 Kuneli asikisya ndɨ ɓɛ: «A kʉwa masyɛ masaa, wa no ɓi mino kalʉmba kʉ kamɨ na
saa-tisa mɔnɨ ɓʉɓwa gɔnɨ ɓʉɓwa nʉ. Alʉkʉ ɓemoti wakimokisyogo ɓotu ɓayawenge-
wenge epuponilyo ndʉkʉ ɓigbututu, ɨyɨ aka ɓɨgba kambwa kamɨ.
31 Ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Kuneli, Kunzi ukonini ɓi malʉmba kakʉ, ʉtamana gɔnɨ ɓɛyɔ ʉpápaga
mino ɓatʉ ɓa yangya.
32 Ʉtɨka nɛkɨ ɓambanzʉ ka Yɔpa, ɓɨndɨ kamaka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Simoni, lino
kakɨ lagɔgɔ nɨ Pɛtɛlɛ. Ikaga ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina gɔnɨ ɓɛ Simoni. Simoni yi nɨnɔ
oɓungusyogo bokuto ta ɓanyama, ibiso mugi ka mutili mo liɓo lidingi.›
33 Kinili, nutiki ɓi ɓambanzʉ ɓɨgala-gala kaʉmaka, wogyi ɓɨnza kodoku. Ta kʉwa
mbɨya wanʉ ɓasɨ kambwa ko Kunzi, kaʉkana lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ Mombukwono-dosu
utikiku katɨɓɨkya.»

Pɛtɛlɛ akanzɨna kʉ ka Kuneli

34 Pɛtɛlɛ aka ndɨ ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, nibini lɨngʉnʉ ambɛ ko misa ko Kunzi ɓatʉ ɓasɨ
ɓa mʉɗɔngɔnɨ aka,
35 luki limoti, ko giyo yasɨ, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓangaga Kunzi, anagya masɨ ka
ɓungbingbili, Kunzi apaga mʉtʉ yi nɨnɔ.
36 Kunzi utikilyoku ndɨ Ɓezaleli lɨkpʉmʉka kakɨ, ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ma mazɨyɔ
pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ a Mombukwana ɓatʉ ɓasɨ.
37 Makaiba lɨkpʉmʉka nɨlɔ akitanaga ndɨ ka Yudɛa wasɨ, kapʉnga ka Galilaya kumbusa
wa kʉʉ ka Yuani ko bulya iɓatiso.
38 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi atumisa ndɨ mino Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
apá ngu. Olingyaga ndɨ giyo yasɨ, anagya asɨ ɓʉnza aka, anuhukuso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
mumuyoniso a ndɨ na ɨɓʉ ɓʉɗɨta ɓɨnvɨ kyɛ Kunzi a ndɨ pa yimoti na ɨyɨ.
39 Iɓusu ta ɓadɛmʉ ɓa lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ agya ndɨ kʉ ka mugɨ ka Ɓayuda na ka
Yelusalɛma. Ɓamwɔ ndɨ pisi ka ɓangɨlaga ka mʉsalaba.
40 Luki limoti, Kunzi apupisoku ndɨ ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa, awoniso
ɓɨngbanganya,
41 kɛgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ, luki limoti kusu nɨɓɔ Kunzi atɨpʉnaga ndɨ kambwa ɓɛ tiki
ɓadɛmʉ. Iɓusu nɨɓɔ talyalya ndɨ, tomwo na ɨɓʉ kumbuso wo pupo kakɨ ka mbʉkʉ.
42 Atɨkpamya ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza, kaumibiso ɓɛ ɨyɨ nɔ Kunzi
atikoku ndɨ kaiko zozi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ.
43 Ɓogyalandʉ ɓasɨ ɓaɓɨkyaga ndɨ ko bulya kakɨ ɓɛ: ‹Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso,
inisono na mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyini ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

44 Ko ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ a mbɛyɨ ndɨ mino kanzɨna aka nɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilya
ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
45 Ɓayuda nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, nɨɓɔ ɓakpakyana ndɨ pa imoti na Pɛtɛlɛ, ɓombomboya
ndɨ kʉgbɛ. Ɓa ndɨ kombomboyo kaɨna ɓɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi otikoku ndɨ a gɔnɨ
kausilyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
46 A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kanzɨna masasʉ dididi, kabibiso Kunzi. Pɛtɛlɛ aka kʉwa ndɨ ɓɛ:
47 «Mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓana ɓinisonini na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ iɓusu. Wanɨ ɓata nɔ
aɓɨkya ɓɛ ɓakuɓotisoni?»
48 Akpamya ndɨ ɓɛ ɓuɓotisi ko lino ka Yeso-Kilisito. Ka muliɓo, ɓaɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ ɓɛ
ɓagyɨ mbɛyɨ ɓata mino na ɨɓʉ masyɛ makɛɗɛ.

11

Pɛtɛlɛ akatʉmbʉlaga ka Yelusalɛma nɨlɔ igyonosa ndɨ

1 Ɓatʉtʉmbwa pa imoti na ɓatʉ ɓa baya nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Yudɛa ɓʉkana ndɨ ɓɛ
ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓoboilyini gɔnɨ ɨɓʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
2 Nɨyɔ Pɛtɛlɛ igoku ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓʉkɔ* ndɨ, ɓapʉnga na ɨɓʉ
ɓoɗongoso,
3 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Wogulyi ɓi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓava-kukusu, malyalyo ɓi pa
yimoti na ɨɓʉ!»
4 Luki limoti, Pɛtɛlɛ apʉnga ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga ɓinza-ɓinza makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
igyonosa ndɨ. Ʉɓɨkya ɓɛ:
5 «Ɨmɨ, na ndɨ kalʉmba ka Yɔpa. Kumbuso yi, nahʉmwana ndɨ, ɛgya abɛ nakika ko
nziki, nɨna luki limoti anosyoku abɛ kɨkwɛmbɛ yidingi ɓogwigogini ka mondu mi masɨ
makwanganya kadwɛ ɓuwobi na ɨmɨ.
6 Nanda ndɨ kʉsɔ yi ɓingbangbangba, nʉmɨna ɓanyama ɓa magʉ makwanganya, nɨɓɔ
ɓotutu, nɨɓɔ ɓakpakyanaga na ɓamʉma wasɨ na ɓombu.
7 Nʉkana ndɨ gɔnɨ lɨyʉ anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Pɛtɛlɛ, wamaga. Ʉmwɔgɔ, ʉlya!›
8 Luki limoti, nosikisya ndɨ ɓɛ: ‹Kalɨ, Mombukwono-dosu! Nakonolyigʉ ndɛkɛ luki
lanyɛ ikanɨ nɨlɔ la mʉsʉgʉ.›
9 Nukonoku ɓata ndɨ lɨyʉ ka nganga ya yɨɓa ɓɛ: ‹Luki nɨlɔ Kunzi oɓuɓisoni,
wakoitisonitɔgʉ abɛ kiko lanyɛ.›
10 Igyonosana ndɨ ɓɛyɔ nganga yɨsaa, kumbuso yi, luki li nɨlɔ ɨga ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
11 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ ɓasaa nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ kɛmaka kotukyoku ka
Kaizalɨa, ɓosiloku ka ndaɓʉ yi nɨyɔ ta ndɨ mino.
12 Lɨmbɛngɨ-Lotu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ taga na ɨɓʉ nɨ nakɛgʉ na ɓotumo. Ɓomika-mama
nɨɓana maɗɨya ɓana ɓebisoku ndɨ, togulya ka Kuneli.
13 Ɨyɨ atɨtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛyɔ malaika apuponilya ndɨ mino ka ndaɓʉ kakɨ, aɓɨkya ndɨ
ɓɛ: ‹Mʉtika mʉmbanzʉ ka Yɔpa kamokoku Simoni, nɨnɔ ɓamakaga gɔnɨ ɓɛ Pɛtɛlɛ.
14 Ɨyɨ Simoni amʉɓɨkyaga ɓanʉ makpʉmʉka nɨmɔ amʉpá muhukuso na ɓatʉ ɓa
ndaɓʉ kakʉ ɓasɨ.›
15 Nɨyɔ napʉnga kanzɨna, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ atisilya ndɨ mino ka
mambwa.
16 Natamana kʉwa ndɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ: ‹Yuani
oɓotisa ndɨ ko liɓo. Luki limoti, iɓunu, ɓamuɓotiso ndɛkɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu›
17 Kika nɛkɨ nɨ Kunzi utikilyiniku ka ɨzɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ gɔnɨ lɔ atitikilyoku
ndɨ iɓusu, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨnɨkyana ndɨ mino Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ɨmɨ
sɛ pɨyɛ kʉwa nɨ wanɨ kagya ɓoɗongoso no Kunzi?»
18 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, mambɛngɨ ʉdʉdʉla ndɨ, ɓapʉnga kabibiso Kunzi, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«A nɛkɨ lɨngʉnʉ ɓɛ Kunzi uhukwilyini gɔnɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda pisi kayikoso ɔɓɨlɨ,
na kainisono na ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ.»

Mʉpʉnganagɨ ma kanisa ya Atiokia

19 Nɨyɔ Etieni okwo†, ɓapʉnga ndɨ kaugyogyiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ, ɓomisikono
kʉwa ndɨ ɓingbwi. Ɓaga ndɨ, ɓadwɛ kʉ kwa kʉ ka mugi ma Foinikia, Kipulo na Atiokia.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓa ndɨ kaʉɓɨkyaga Ɓayuda aka Mongoni Manza ko Kunzi.
20 Luki limoti, luga kaɓʉ, ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa Kipulo na Kulɛnɛ, ɓosila ndɨ
ka Atiokia. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kanzɨna na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga ndɨ Ligiliki, na
kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.

---

* **11:2 11:2** *ɓʉkɔ:* Ɓayuda ɓukusisaga ndɨ ɓambanzʉ kowonisilo ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaboilyini Kunzi. † **11:19 11:19** *nɨyɔ Etieni okwo:* Ɓidukulaga ndɨ kaugyogyiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ kakitaga ɓyanga tɛkɛɓɛ. Kinili, ɓomisikana ndɨ.

21 Kʉɓɔkʉkɔ kwo ngu ka Mombukwono-dosu a ndɨ pa yimoti na ɨɓʉ. Kinili, ɓambanzʉ ɓudingi kʉgbɛ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ, ɓamɨgɨlya Mombukwono-dosu.
22 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa kanisa ya Yelusalɛma ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, ɓatɨka kʉwa ndɨ Balanaba ka Atiokia.
23 Ngbingo yi nɨnɔ osilo mino, ɨna ɓɛyɔ Kunzi uɗukilya ndɨ mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ɓʉɓʉnga, ogwa magyagya. Utumisa ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ mambɛngɨ kaigwinonogo na Mombukwono-dosu lɨmbɛngɨ limoti.
24 A ɓɛyɔ, Balanaba a ndɨ mʉtʉ wongbingbili, mutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu na baya ɓɨɗɛ. Ambaza mudingi ka ɓambanzʉ aɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu.
25 Kʉwa wa, Balanaba aga ndɨ kakɨsa Saulo ka Talasɨ.
26 Nɨyɔ amɨna ndɨ, ɓaga na ɨyɨ ka Atiokia. Kʉsɔ wa syangasʉ simoti iti, ɓamʉmʉkanaga ndɨ ka kanisa yi nɨyɔ kʉ, ɓanʉtɨwa ɓambanzʉ ɓakpʉ. Ɓapʉnga ndɨ kaʉmaka ɓaɓɨɓya ɓɛ ɓakilisito ka nganga ya mambwa kʉ ɓɛyɔ.
27 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ɓogyalandʉ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma ɓodoku ka Atiokia.
28 Ɓemoti kaɓʉ nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Agabʉ, amaga ndɨ, Lɨmbɛngɨ-Lotu akpamya kaɓɨkyaga ɓɛ ayʉndɨ wapʉ ahumatʉ ɓanʉ ɔɓɨlɨ wasɨ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ko ngbingo nɨnɔ Kɔlɔdɛ a ndɨ mino ngama mudingi wa Lʉma.
29 Ɓaɓɨɓya ɓʉkanana ndɨ ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ, apí luki, ɓʉtitikyɨ ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓa Yudɛa.
30 Ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ɓʉtɨkɨlya ndɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa Yudɛa ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ na Balanaba ɨɓʉ na Saulo.

12

Ɓamwini Yakɔbɔ, ɓamakya Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ

1 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ngama Ɛlɔdɨ apʉnga ndɨ kaugyogyiso ɓambanzʉ ɓemoti-ɓemoti ɓa kanisa.
2 Akpamya ndɨ ɓɛ ɓamwɨ Yakɔbɔ nɨnɔ mamakɨ Yuani na dʉkpa.
3 Nɨyɔ ɨna ndɨ ɓɛ Ɓayuda ɓakogwa magyagya ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, agwisisa ndɨ gɔnɨ Pɛtɛlɛ. A ndɨ ko ngbingo wa yɨnga nɨyɔ ɓalyaga mino mukati ɓikofulu.
4 Nɨyɔ agwi Pɛtɛlɛ, amakya ka bɔlɔkɔ, obisa ndɨ magbʉta makwanganya dididi ma ɓasʉda ɓakwanganya-ɓakwanganya kaɓuulyogo. A ndɨ kapa kasombiso kumbusa wa yɨnga wa Pasɨka.
5 Ɓa kʉwa ndɨ kaɓuulyogo Pɛtɛlɛ ka bɔlɔkɔ aka kʉ, nɨ kanisa iɗukufini ɓiguɓu kalʉmbɨlya.

Pɛtɛlɛ opupini ka bɔlɔkɔ

6 Ɛlɔdɨ a kʉwa ndɨ kapa kasombiso na ɓʉgala ɓi, no biti yi nɨyɔ, Pɛtɛlɛ a ndɨ wakanga luga ka ɓasʉda ɓaɓa mʉkanda na ɓaselegeni ɓayɨɓa kanɨ ɓazamʉ ɓanoɓuulyo mupumi ma bɔlɔkɔ.
7 Malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu opuponoku ndɨ ɓigbututu, ndaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ mino yɔ oɓuɓa ndɨ ɓitu. Malaika azʉkʉla ndɨ Pɛtɛlɛ, azuzukiso, aɓɨkya ɓɛ: «Wamaga ɓɨgala-gala!» Kʉwa wa, ɓaselegeni nɨɓayɔ ɓakanda ndɨ na iɓu maɓɔkʉ atɨnɨkaga ndɨ.
8 Malaika aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wɨkandɨla mʉkaɓa, wɨkandɨlaga ɓɛkpakʉ.» Agya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Malaika aɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wimokisyo koti kakʉ, weɓyeku.»
9 Pɛtɛlɛ opupa ndɨ ka bɔlɔkɔ nɨ anaɓɨɓya malaika. Luki limoti, kɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ nɨlɔ malaika a ndɨ kagya a lɨngʉnʉ. A ndɨ kasɨma ɓɛ nziki. 10 Ngbingo yi nɨnɔ ɓakɨtaga ndɨ mino lɨgbʉta la mambwa ka ɓasʉda, kumbuso yi nɨlɔ la maɓa, ɓosila kʉwa ndɨ ka mupumi nɨmɔ ɓagya ndɨ na ɓangwɛyɨ, nɨmɔ ɓaɓyɛgɛ ndɨ mino kaɨnda ka gʉɗʉ. Mupumi mɔ oukwikana ndɨ nɨ imu aka kambwa kaɓʉ, ɓopupa ndɨ. Ɓisisilogo ko pisi yimoti ɓɛnɛ, malaika alimikya ndɨ ɓɨpɛlɛ.
11 Niyɔ Pɛtɛlɛ imibo, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nɨbini sɛ kʉwa mbɨya wanʉ ambɛ Mombukwono-dosu atikiku malaika kakɨ kɛkʉlaga ka maɓɔkʉ ka Ɛlɔdɨ, na ka masɨ nɨɓɔ Ɓayuda ɓo ɓi kapa kɛgya.»
12 Ngbingo yi nɨnɔ ibo mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, aga ndɨ ka Malia, amakɨ Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ. Ɓambanzʉ ɓudingi ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ ɓɛyɔ kalʉmba.
13 Pɛtɛlɛ oyipa ndɨ holi ka mupumi ma kunzi. Mʉgya-ligubo muko yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Lɔda akpuɗoku ndɨ, kaʉkanɨlya.
14 Iba ndɨ lɨyʉ ka Pɛtɛlɛ, ogwa magyagya kʉgbɛ, kanɨ koukwigʉ mupumi. Ɨga ndɨ mbangʉ kaʉɓɨkya ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ Pɛtɛlɛ a kunzi kʉ.

15 Ɨɓʉ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wa na ibikyasʉ!» Luki limoti, otiolya ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a lɨngʉnʉ. Ɓaɓɨkya kʉwa ɓɛ: «A nɛkɨ malaika kakɨ!»
16 Luki limoti, Pɛtɛlɛ a ndɨ asɨ koipa aka holi. Nɨyɔ ɓoukwa kʉwa ndɨ mupumi, ɓamɨna, ɓombomboya ndɨ kʉgbɛ.
17 Udokisa ndɨ na maɓɔkʉ, ʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu apupisi mino ka ɓɔlɔkɔ. Uɓikyoku ɓata ɓɛ: «Muɓikyonikuto gɔnɨ Yakɔbɔ na ɓakilisito ɓagɔgɔ.» Kumbuso yi, opupa ndɨ, aga ka pa yagɔgɔ.
18 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓasʉda ɓapʉnga ndɨ ɨpʉmbʉ luga kaɓʉ, ɓanuusono ɓɛ: «Pɛtɛlɛ a yanɨ?»
19 Ɛlɔdɨ apá mʉtʉʉ ɓɛ ɓakɨsɨ ɓɨvaka-vaka, luki limoti nɨ ɓakaminigʉ. Usombisa ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓa ndɨ kaɓuulyogo, akpamya ɓɛ ɓulumwisogi. Kumbuso yi, atʉkya ndɨ ka Yudɛa, aga ka Kaizalɨa, agya ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ.

Kukwakʉ ka Ɛlɔdɨ

20 Ɛlɔdɨ ikaga ndɨ no yoko yapʉ na ɓatʉ ɓa mugi ma Tilo na Sidɔna. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓʉkanana ndɨ kaɨnda kamɨna. Ɓapʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉkanana na Balasɨtɔ, nɨnɔ oɓuulyaga ndɨ ndaɓʉ ka ngama, kumbuso yi, ɓaga ndɨ kaɨtatanaga na Ɛlodɨ kyɛ malɨlɨ nɨmɔ ɓalyaga ndɨ otukyogoku ndɨ kʉ kakɨ.
21 Ka lɨsyɛ nɨlɔ ɓʉkanana ndɨ mino, Ɛlɔdɨ imokisyaga ɓotu ɓaya ɓʉngama, ika ka ɓuliki kakɨ ɓa ɓʉngama, apʉnga kanzɨna kambwa ka ɓambanzʉ.
22 Ɓambanzʉ ɓapʉnga ndɨ kapamɨkanaga, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Kɛgʉ ɓata mʉmbanzʉ nɔ akanzɨna, a kʉwa lɨyʉ ko kunzi.»
23 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, malaika ɓemoti ka Mombukwono-dosu agyogyisa ndɨ kyɛ kapágʉ ndɨ Kunzi ɨbɨba, ugwa ndɨ ɓodulu wakamaga, okwo.
24 Kʉwa wa, Lɨkpʉmʉka ko Kunzi isisilaga ndɨ kʉgbɛ, omisikana ka ɓapa ɓa yasɨ.
25 Nɨyɔ Balanaba na Saulo ɓama ndɨ ligubo kaɓʉ ka Yelusalɛma, ɓɨga kʉwa ndɨ pa imoti na Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ.

13

Ɓapunogini Balanaba ɨɓʉ na Saulo ka ligubo

1 Kʉsɔ wa kanisa ya Atiokia, a ndɨ na ɓogyalandʉ na ɓowonisilo. Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ: Balanaba, Simioni nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Mʉtʉ Wopi, Lukio mʉtʉ wa Kulɛnɛ, Manaeni nɨnɔ ɓopinga ndɨ na ngama Ɛlɔdɨ Atipasɨ sɛ kʉwa Saulo.
2 Lɨsyɛ limoti, ɓa ndɨ kabibiso Mombukwono-dosu nɨ ɓanoginyo gɔnɨ malɨlɨ. Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Itilyoni di Balanaba na Saulo ka ligubo nɨlɔ nʉmakaga ndɨ mino.»
3 Kumbusa koginyo malɨlɨ na kalʉmba, ɓubisilya kʉwa ndɨ maɓɔkʉ, ɓʉpá kʉwa ndɨ lɨgʉndʉ.

Balanaba na Saulo ɓogoni ka Kipulo

4 Kʉwa wa, Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉtɨka ndɨ Balanaba na Saulo ka lɨsʉ la Seleukia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓaga ko uzu ya Kipulo.
5 Nɨyɔ ɓosila ka Salamɨ, ɓaɓɨkyaga ndɨ mongoni ko Kunzi ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda. Yuani-Malɨkɔ a ndɨ pa imoti na ɨɓʉ, anusingyo gɔnɨ ka ligubo.
6 Kʉwa wa, ɓakpata ndɨ uzu wasɨ, ɓadwɛ ka gʉɗʉ wa Pafɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓatakanya ndɨ mʉkɨma ɓanɛkɔ ɓemoti nɨnɔ ɨna ndɨ ɓɛ Bala-Yeso. A ndɨ Muyuda, ɨvaga ndɨ abɛ mugyalandʉ.
7 Ɓikaga ndɨ na ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Seligio-Pɔlɔ nɨnɔ a ndɨ na yimibo yakpʉ. Ngama yi nɨnɔ ʉmaka kʉwa ndɨ Balanaba na Saulo kʉ kakɨ, kyɛ a ndɨ na mʉsasa kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
8 Luki limoti, Ɨlɨma (Isi yo lino li nɨlɔ ka Ligiliki nɨ mʉkpɨma ɓanɛkɔ) obisa ndɨ ɗongoso na ɨɓʉ, kyɛ kɛgʉ ndɨ kapa ɓɛ ngama abaɨlyɨ.
9 Saulo nɨnɔ ina ndɨ gɔnɨ ɓɛ Pɔlɔ, otuma ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu, anda Ɨlɨma ɓɨngbangbangba,
10 ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Wa mika mumuyoniso, wa mutumo na ɓokoli ɓɨɗɛ, wa mʉtʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ kʉgbɛ! Wakagyigʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ! Wasa kʉwa ndɛkɛ koɓuna muki ka ɓopisi ɓaya ɓungbingbili ka Mombukwono-dosu ngbingo tino?
11 Hʉkana, mbɨya wanʉ, Mombukwono-dosu akaugyogyiso, wakagʉna koloɓu ya mamɔmɔ. Ko ngbingo ɓemoti ɓɛnɛ, wakɨnigʉ ɓanʉ ɓata mangbamʉ ma mɔnɨ.»

Kolipyagʉ ɓata ndɨ, miso apiyo Ɨlɨma ɓipi, ingya ndɨ ko biti nɨyɔ yopi. Apʉnga kʉwa ndɨ kaamama ɓɨgbagbagba kakɨsa mʉtʉ nɨnɔ akwanana kakpokyoniso.

12 Niyɔ ngama ina likpɯmɯka nilɔ igyonosa ndi lɔ, aɓinikyana ndi. A ɓɛyɔ, likpɯmɯka
ka Mombukwono-dosu atɯngana ndi pima.

Pɔlɔ na Balanaba ɓogoni ka Atiokia

13 Katɯkya ka Pafɔ, Pɔlɔ na ɓatɯ niɓɔ ɓa ndi na iɓɯ ɓaɗaka ndi ka bato, ɓinda miso
ya Peliga ka iwili ya Pamufilia. Kɯ ɓɛyɔ, Yuani-Malikɔ ɯsa ndi, iga ka Yelusalɛma.
14 Ƀidukulaga ndi na ligɯndɯ kaɓɯ katɯkya ka Peliga ɓadwɛ ndi ka Atiokia ninɔ
ka Pisidia. Ka Lisyɛ la kimumbiso, ɓogulya ndi ka ndaɓɯ ya malɯmba ka Ƀayuda,
ɓikonono.
15 Niyɔ ɓama katangɯlaga ka kitaɓɯ ya Mɯtɯɯ ka Musa na niyɔ ka Ƀogyalandɯ,
ɓangama ɓa ndaɓɯ ya likungoni yi niyɔ, ɓatika ndi mɯmbanzɯ kaɯɓikya kɯwa ɓɛ:
«Ƀomika-mama, makika na likpɯmɯka nilɔ utumiso ɓambanzɯ mambɛngi, makwanana
kaɓikya!»
16 Pɔlɔ amaga ndi, ɯgbɯma na maɓɔkɯ, ɯɓikya ɓɛ: «Hukononi, iɓunu ɓomikya
Ƀezaleli na iɓunu ɓatɯ ɓagɔgɔ niɓɔ mabibisogo Kunzi!
17 Kunzi wa livananzo li nili, Kunzi ka Ƀezaleli upunogoni ndi ɓotitosu. Umbuwisa
ndi ngbingo yi ninɔ ɓa ndi mino ɓobiko ka Misili. Kumbuso yi, upupisoku ndi pisi ko
ngu kaki.
18 Abinika ndi ɓuti kaɓɯ ka isa ka ɓyanga banda ɓatɛkɛɓɛ-ɓakwanganya.
19 Kumbuso yi, olumwisaga ndi ɓɛvananza maɗïya na ika ka Kanana. Ava kɯwa ndi
giyo kaɓɯ, ɯpá livananza kaki ɓɛ iki lisimo kaɓɯ.
20 Masi nimɔ igyonosa ndi ka ɓyanga banda ɓamiya ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ
kuɓukumuti. Kumbuso yi, Kunzi umomosilyo kɯwa ndi ɓotitosu ɓazozi, kadwɛ ko
ngbingo ka mugyalandɯ Samueli.
21 Kɯwa wa, ɓotitosu ɓakɯnga ndi ngama. Kunzi ɯpá Saulo ninɔ a ndi mika Kisi ka
libaba ka Benyamini. Alya ndi ɓɯngama ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
22 Kumbuso katɯmba Saulo, Kunzi apá ndi Daudi ɓɯngama. Kunzi mombukwana-daki
aɓikya ndi ko bulya ka Daudi ɓɛ: ‹Naminini Daudi mika Yɛsɛ, nasyɛ limbɛngi kɯ kaki,
agyaga ndɛkɛ sipananisɔ kami.›
23 Kunzi ɯwanyaga ndi ɓomikya Ƀezaleli mɯtɯ ɓemoti ka livananza ka Daudi. Mɯtɯ
yi ninɔ ina ndi ɓɛ Yeso, Muhukuso ka Ƀezaleli.
24 Kambwa Yeso kodoku, Yuani ɯɓikyagatɯ ndi ɓomikya Ƀezaleli ɓasi ɓɛ ɓoyikosi
yigya kaɓɯ, ɓiɓotisiso.
25 Ngbingo yi ninɔ Yuani a kɯwa ndi mino ɓuwobi na muliɓo ma ligubo kaki, uusaga
ndi ɓɛ: ‹Masimaga ɓɛ imi ni wani? Imi nakɛgɯ mɯtɯ yi ninɔ makaɓɯndaga. Luki limoti,
iyi akodoku kumbuso kami. Nakokwononigɯ gɯtɯgɯ kakɯla ligi ya ɓɛkpakɯ kaki.›
26 Ƀomika-mama, iɓunu livananza ka Abalahamɯ na iɓunu ɓatɯ ɓagɔgɔ niɓɔ
mabibisogo, Kunzi otikoku ndi mongoni ma muhukuso mi nima ko bulya kusu.
27 Ƀatɯ ɓa Yelusalɛma na ɓangama kaɓɯ ɓakamibagɯ ndi Yeso. Ƀakotombisyagɯ ndi
ɓinza moɓiso ka ɓogyalandɯ ninɔ ɓatangɯlaga ndi ka Masyɛ masi ma kimumbiso. Luki
limoti, ɓotulyosa ndi moɓiso mi nimɔ pisi kakɔ ngbanga ka Yeso.
28 Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ ɓakinagɯ ndi mino iɓɔ gɯtɯgɯ imoti aka niyɔ okwononi ndi ɓɛ
ɓamwisisi mino, ɓakɯnga ndi Pilatɯ ɓɛ ɓamwi.
29 Niyɔ ɓotulyoso masi nimɔ ikpikaga ndi ko bulya kaki, ɓasisoku ndi katɯkya ka
mɯsalaba, ɓalumbo.
30 Luki limoti, Kunzi apupisa ndi ka mbɯkɯ.
31 Kɯsɔ wa masyɛ mudingi, Yeso upuponilyaga ndi ɓatɯ niɓɔ ɓindaga ndi pa imoti
na iɓɯ katɯkya ka Galilaya na kadwɛ ka Yelusalɛma. Mbiya wanɯ, iɓɯ ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓa
kɯwa ɓadɛmɯ kaki kambwa ka ɓambanzɯ.
32 Iɓusu takamɯɓikyaga kɯwa Mongoni Manza mi nimɔ Kunzi ɯwanyaga ndi ɓotitosu,
33 otulyosoni ko bulya kusu, puponogo kaɓɯ, apupisa ndi Yeso ka mbɯkɯ. Ikpikaga ka
Mambɯ, kɯpakɯkɔ kwa maɓa ɓɛ:
‹Iwɛ wa Mikami mɯlɯkɯ yi,
na lisyɛ li nili, imi niitoni kɯwa abakɯ.›
34 Kunzi apupisatɯ ndi ka mbɯkɯ kyɛ koponi. Aɓikya ndi ɓɛ:
‹Namɯpátɯ ndɛkɛ ɓɯɓɯnga ɓotu na niɓɔ ɓa lingɯnɯ,
nimɔ nawanyaga ndi Daudi.›
35 Kinili, akaɓikya gɔni ka moɓiso magɔgɔ ɓɛ:
‹Wakakwananigɯ ndɛkɛ kasa mɯgya-ligubo kakɯ Wotu
kapɔ ka mbɯkɯ.›

36 Ngbingo yi nɨnɔ Daudi a mbɛyɨ ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, agyaga ndɨ mogubo mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Kunzi akpamyaga ndɨ mino. Kumbuso yi, okwo, ɓalumba ndɨ ka kpɔlɔ ka ɓatɨtakɨ,
apɔ.
37 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, kapɔgʉ ndɨ ɨyɨ.
38 Ɓomika-mama, wiboni ambɛ: Na lɨsyɛ li nɨlɨ, minisono na mʉpɨlya pisi ka Yeso.
Gʉtʉgʉ mʉtʉʉ ka Musa aka kakwananagʉ ndɨ kamʉkʉlaga ka ɓʉnyɛ.
39 Luki limoti, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ abaya Yeso, inisononi na ɓungbingbili.
40 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ kyɛ kamusilyonito nɨlɔ ikpikaga ka ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ
ɓɛ:
41 ‹Iɓunu ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka, hukononi!
Gwoni ombombo, tukyoni ko misa ka mɨ!
Kyɛ, ɨmɨ, nakamʉgyɨlya lɨkpʉmʉka lɨmbanga,
ɓakamʉtʉmbʉlyaga yi, makaɓɨnɨkyanɨgʉ!›»
42 Nɨyɔ Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓopupa ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba, ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ
ɓɨgɨlyɨtɔ ɓata mʉtʉʉ mi nɨmɔ aka mɔ ka Lɨsyɛ la kimumbiso nɨlɔ akodoku.
43 Kumbusa wa musilyoni, Ɓayuda ɓudingi na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ka kanisa
ka Ɓayuda, ɓaɓyɛ ndɨ Pɔlɔ na Balanaba, ɓananzɨna na ɨɓʉ, ɓanutumiso mambɛngɨ ɓɛ
ɓakosononononitɔgʉ na mazɨyɔ ko Kunzi.
44 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso lagɔgɔ, ɓambanzʉ banda ɓasɨ ɓa gʉɗʉ ɓamʉmʉkana ndɨ
kaʉkana lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu.
45 Nɨyɔ Ɓayuda ɓʉmɨna ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓɛyɔ, ɓotuma ndɨ na imi ɓɨɗɛ.
Ɓapʉnga kʉwa ndɨ koyikoso di masɨ nɨmɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkyaga, ɓaɓuɓiso ɓitu.
46 Kʉwa wa, Pɔlɔ ɨɓʉ na Balanaba ɓʉɓɨkya ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ ɓɛ:
«Okwononi mbɛyɨ ɓi ɓɛ ɓamʉɓɨkyagɨ ɨɓunu Ɓayuda lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Yɛkɨ makɛgʉ
kabaɨlya, manɨmɨna ɓɛ makokwononigʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, kinili, ɨɓusu
takaaga kʉwa miso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
47 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu atɨkpamya ndɨ ɓɛ:
‹Nʉpʉnaga ndɨ kaiko ɓʉngbanganya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ,
kokpokyoniso mongoni ma muhukuso
kadwɛ ka mulɨɓo ma ɔɓɨlɨ.›»
48 Ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda ɓʉkana mino ɓɛyɔ, ɓogwa
magyagya. Ɓobibisa ndɨ lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu. Ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga
ndɨ ka ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓabaɨlya ndɨ.
49 Lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu ɨtʉlyana ndɨ ka mutili mi nɨmɔ masɨ.
50 Luki limoti, Ɓayuda ɓuvikimosaga kʉwa ndɨ ɓoko nɨɓɔ ɓakimibisikono ka ɓagʉɗʉ
nɨɓɔ ɓabibisaga ndɨ Kunzi pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisono ka ɓagʉɗʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓʉgyagya kʉwa ndɨ Pɔlɔ na Balanaba, ɓukpumyo kʉ kaɓʉ.
51 Ɓaga ndɨ nɨ ɓanɨbʉmaga lɨɓungu la ɓakagba kaɓʉ, ɓɨnda ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina
ɓɛ Ikonio.
52 Kʉ ka Atiokia kʉ, ɓaɓɨɓya ɓotigala ndɨ nɨ ɓotumini na magyagya na Lɨmbɛngɨ-Lotu
ɓɨɗɛ.

14

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ikonio

1 Kʉ ka Ikonio kʉ, Pɔlɔ na Balanaba ɓogulya ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda.
Mʉnzɨna kaɓʉ ʉdwa ndɨ ɓambanzʉ mambɛngɨ, ɓatʉ ɓudingi ɓabaɨlya ndɨ, ɨkɨ Ɓayuda
na gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda.
2 Luki limoti, Ɓayuda nɨɓɔ ɓakabaɨlyagʉ ndɨ ɓʉ, ɓuvikimosogo ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ
Ɓayuda kaʉmʉya nɨɓɔ ɓabaɨlya ndɨ.
3 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓika ndɨ mututu manda ka Ikonio. Ɓa ndɨ ɓakɨgʉmya
ka Mombukwono-dosu, ɓanzɨnaga ndɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ. Ɨyɨ Mombukwono-dosu
ʉpá ndɨ ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na mokingyosi. Owonisa ndɨ gɔnɨ
ɓɛ nɨlɔ ɓa ndɨ kaɓɨkyaga ko bulya mazɨyɔ kakɨ a ndɨ la lɨngʉnʉ.
4 Kʉsɔ wa gʉɗʉ, ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ: lɨɗu limoti a ndɨ ka nakpangbala ka
Ɓayuda, lagɔgɔ ka ɓatʉtʉmbwa.
5 Ɓayuda, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda pa imoti na ɓangama kaɓʉ, ɓʉkanana ndɨ
kaugyogyiso Pɔlɔ na Balanaba na kaʉmwɔ na matamʉ.
6 Nɨyɔ Pɔlɔ na Balanaba ɓʉkana mino lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓapɨkɨta ndɨ miso ya ɓagʉɗʉ
ɓa Likaonia ɓi nɨɓa: Lusetula, Delibe na ɓuwobi-ɓuwobi yi.
7 Kʉ ɓɛyɔ, ɓɨdukulaga ndɨ gɔnɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

13:51 13:51 Wanda ka Luka 10:11.

Pɔlɔ na Balanaba ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lusetula

8 Kʉ ka Lusetula, a ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ zɛgɛsɨ, kakpakyanagʉ.
9 Lɨsyɛ limoti a ndɨ kamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna. Pɔlɔ anda kʉwa ndɨ ɓɨngbangbangba, ɨna ɓɛ a na baya nɨyɔ akwanana kahukuso.
10 Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Wamaga!» Alʉkʉ nɔ aka ndɨ ɓɨndɔmʉ, amaga, apʉnga kakpakyana.
11 Nɨyɔ ɓambaza ka ɓambanzʉ ɓa Likaonia ɓɨna nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ lɔ, ɓapamɨkanaga ndɨ na lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛ: «Bokunzi ɓɨitini abɛ ɓambanzʉ, ɓosiliniku kʉnʉ ku kusu.»
12 Ɓalʉka ndɨ Balanaba ɓɛ Zeusi, Pɔlɔ ɓɛ Elime*, kyɛ ɨyɨ nɔ anzɨnaga ndɨ.
13 Kumu ɓemoti ka Zeusi odoku ndɨ kunzi wa mupumi ma gʉɗʉ na ɓangɔmbɛ ɓomumu ɓi ɓubongogini maʉwa. Ɓʉkanana ndɨ na ambaza ka ɓambanzʉ ɓɛ ɓupíku ɓatʉtʉmbwa ka apɛpɛ.
14 Luki limoti, nɨyɔ Balanaba na Pɔlɔ ɓʉkana mongoni mi nɨmɔ, ɓɨyɨɓaga ndɨ ɓotu, ɓɨnda kʉwa ndɨ ɓɨgala-gala luga wa ambaza ka ɓambanzʉ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ:
15 «Bomika-mama, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kagya ɓɛyɔ? Iɓusu ta ɓambanzʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓunu gɔnɨ. Kika nɨ takamʉɓɨkyaga Mongoni Manza a kyɛ wosoni makpʉmʉka ma gbalɨ, mamigilyoku Kunzi walɨngʉnʉ nɨnɔ agya ndɨ lɨsyɛ, lɨtɔmbʉ, moɓo na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi.
16 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, Kunzi ʉsa ndɨ ɓambanzʉ ɓasɨ kagya ɓɛyɔ ɓɨnaga ndɨ mino.
17 Luki limoti, Kunzi kasagʉ ndɨ kaiwoniso pisi kagya ɓʉnza. A ɓɛyɔ, amulukusyaga mbwayɨ, amʉpá masɔlɔ ma ɓotiko ka ɓongbingo ɓi, amʉpá malɨlɨ, amutumisa na magyagya ɓɨɗɛ.»
18 Gʉtʉgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ, Pɔlɔ na Balanaba ɓa ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ aka kaʉɓɨkya ɓambaza ɓɛ ɓakupónitɔgʉ apɛpɛ.
19 Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Atiokia na Ikonio, ɓavikimosaga ndɨ ambaza ka ɓambanzʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓayipaga ndɨ Pɔlɔ na matamʉ, ɓaluto kunzi wa gʉɗʉ, ɓanasɨma ɓɛ okwini.
20 Luki limoti, nɨyɔ ɓaɓɨɓya ɓamʉmʉkana ndɨ ka kpɔlɔ kakɨ, Pɔlɔ amaga ndɨ, ɨga ka gʉɗʉ. Ɓʉgala ɓi, ɓaga ndɨ na Balanaba ka Delibe.

Pɔlɔ na Balanaba ɓigini ka Atiokia

21 Pɔlɔ na Balanaba ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ wa Delibe, ɓinisono na ɓaɓɨɓya ɓudingi. Kumbuso yi, ɓɨga ndɨ ka gʉɗʉ wa Lusetula, wa Ikonio na wa Atiokia nɨnɔ kʉ ka Pisidia.
22 Kʉ ɓɛyɔ, ɓutumisa ndɨ ɓaɓɨɓya mambɛngɨ, ɓʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya. Ɓʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ: «Tokwononi kakɨtaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓudingi kambwa kaingyo ka Ɓʉngama ko Kunzi.»
23 Pɔlɔ na Balanaba ɓʉpʉnɨlyaga ndɨ ɓazɛɛ ka ɓakanisa yimoti-yimoti. Kumbuso kalʉmba na koginyo malɨlɨ, ɓubisa ndɨ ka maɓɔkʉ ka Mombukwono-dosu nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ.
24 Kumbuso yi, Pɔlɔ na Balanaba ɓakɨtanaga ndɨ ka iwili ya Pisidia, ɓadwɛ ka Pamufilia.
25 Ɓʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓambanzʉ Lɨkpʉmʉka ko Kunzi ka Peliga. Kumbuso yi, ɓaga ndɨ ka Atalia.
26 Katʉkya wa, ɓaɗaka ndɨ ka bato, ɓɨga ka Atiokia, kʉ, ɓubisa ndɨ mino ka maɓɔkʉ ko Kunzi ka ligubo nɨlɔ ɓa ndɨ nɨ ɓogyini.
27 Nɨyɔ ɓosila ndɨ ka Atiokia, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓatʉ ɓa kanisa, ɓʉtʉmbʉlyaga masɨ nɨmɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ. Ɓʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi uhukwilya ndɨ mino ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda mupumi ma baya.
28 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ ɓata ɓɨndɨ pa imoti na ɓaɓɨɓya.

15

Ɓambanzʉ ɓakagya ɓoɗongoso ko bulya sɨmʉɨsɔ

1 Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓotukyoku ndɨ ka Yudɛa, ɓosya ka Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaʉtɨwa ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya ndɨ ɓɛ: «Makikusisi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkya mino, makakwananɨgʉ kainisono na muhukuso.»
2 Lɨkpʉmʉka atʉkya ndɨ ka ɓakpɨɓa, Pɔlɔ na Balanaba ɓapʉnga ndɨ kasaana na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ɓʉkanana kʉwa ndɨ ɓɛ Pɔlɔ, Balanaba pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓaɗakɨ ka Yelusalɛma kainzinzinyoku pa imoti na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

---

* **14:12 14:12** Ka kanisa ka Ɓagiliki, Zeusi a ndɨ lino ka ngama ka ɓokunzi, Elime nɨlɔ ka atʉtʉmbwa kaɓʉ.

3 Ka ligundu li nilɔ, kanisa upá ndi makpumuka nimɔ okwononi kabinika ɓuti kaɓu.
Ɓakitanaga ndi ko giyo ya Foinikia na Samalia, ɓanatumbulaga ɓɛyɔ ɓatu niɓɔ ɓakɛgu
ndi Ɓayuda ɓabaya ndi mino Kunzi. Mongoni mi nimɔ upá ndi ɓakilisito magyagya
kugbɛ.
4 Niyɔ ɓosilo ka Yelusalɛma, kanisa, ɓatutumbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓutilya
ndi. Kuwa wa, ɓutumbulyaga ndi masi nimɔ Kunzi ugyilya ndi.
5 Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓabaya ndi, ɓamaga ndi, ɓaɓikya ɓɛ:
«Okwononi ɓɛ ɓatu niɓɔ ɓabaya ni ɓakɛgu Ɓayuda ɓikusisi, ɓukpamya kagya mutuu
ka Musa.»
6 Kuwa wa, ɓatutumbwa pa imoti na ɓazɛɛ ɓa kanisa ɓamumukana ndi kakpima
likpumuka li nilɔ.
7 Niyɔ ɓagya ɓoɗongoso ɓindi, Pɛtɛlɛ amaga ndi, iyi aka ndi na iɓu ɓɛ: «Ɓomika-
mama, makaiba ɓɛ Kunzi epunogoni ndi ndɛli aka luga kunu kaɓikyaga Mongoni Manza
ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda, ɓɛ kyɛ ɓukani, ɓabailya.
8 Kunzi ninɔ ibaga mambɛngi ka ɓambanzu, owoniso ɓɛ uhukwilyoni ndi ɓatu ɓi niɓɔ
ɓakɛgu Ɓayuda pisi kaupá Limbɛngi-Lotu, muɗɔngɔni ɓɛyɔ atipá ndi mino gɔni iɓusu.
9 Iyi kamakyagu ndi libaba luga kusu na iɓu, oɓuɓisa ndi mambɛngi kaɓu ɓitu kyɛ
ɓaboilyoni.
10 Mbiya wanu, ko bulya iki yɔ makɛgu mino kaɓanga Kunzi? Makapa kaubinikiso
ɓaɓiɓya ɓuti ɓa likumbogi nilɔ iki ɓotitosu, iki iɓusu ɓamombukwono-dosu takak-
wananigu ndi kabinika?
11 A ɓɛyɔ, ta na baya ambɛ tinisana na muhukuso pisi ka iziyɔ ka Mombukwono-dosu
Yeso muɗɔngɔni abɛ iɓu.»
12 Kuwa wa, ɓatu ɓasi niɓɔ ɓa ndi wa ɓadakyana ndi ɓiwo. Ɓapunga ndi kamukana
Pɔlɔ iɓu na Balanaba ɓɛyɔ ɓa ndi mino katumbulaga mokingyosi masi na makpumuka
mumbanga-mbanga nimɔ ɓagya ndi ko ngu ko Kunzi ka ɓatu niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda.
13 Niyɔ ɓama kanzina, Yakɔbɔ aka ndi ɓɛ: «Ɓomika-mama, imukononi mbɛyi!
14 Simoni atitumbulyogini ɓɛyɔ Kunzi uɓuulyaga ndi mino ɓatu niɓɔ ɓakɛgu ndi
Ɓayuda katukya ka ɓundɛli, kyɛ ipunilyagi livananza limoti luga kaɓu.
15 Likpumuka li nilɔ a muɗɔngɔni na munzina ka ɓogyalandu ɓɛyɔ ikpikaga mino ka
Moɓiso Motu ɓɛ:
16 ‹Kumbusa wa likpumuka li nilɔ, nigokuto ndɛkɛ,
nomosa ndɛkɛ ɓata ndaɓu ka Daudi niyɔ oɗukana ndi,
nopikatu ndɛkɛ ɓata,
nomosa ɓigbu,
17 kyɛ ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi ɓamigilyiku Mombukwono-dosu,
iyo, ɓatu ɓa mababa masi nimɔ nipunilyaga ndi, ɓiki ɓatu kami ɓikpɛ.
18 Mombukwono-dosu aɓikya ɓɛyɔ,
oɓikyoni ndi likpumuka li nilɔ ndɛli.›»
19 Yakɔbɔ idukulaga ndi kanzina ɓɛ: «Kinili, imi, na na mutamanagi ambɛ kok-
wononigu kauɓukutisilyo ɓatu niɓɔ ɓamigilyoku Kunzi ni ɓakɛgu Ɓayuda makpumuka
nganga.
20 Luki limoti, okwononi tukpikilyi ɓɛ: ɓakulyonitɔgu ɓanyama ɓi niɓɔ ɓupága
ka ɓokunzi, ɓasi ɓuɗanda, ɓakulyonitɔgu ɓanyama ɓi niɓɔ ɓumwɔgɔ kani ɓudulini
ɓasɔngu ikani kalya ɓangu
21 A ɓɛyɔ, katukya ka ɓundɛli, ɓambanzu ɓopungoni ndi kaɓikyaga Mutuu ka Musa
ka ɓaguɗu ɓasi. Ka masyɛ masi ma kimumbiso, ɓikaga ndi katangulaga gɔni Mutuu mi
nimɔ ka ɓandaɓu ɓaya malumba ka ɓayuda.»

Ɓutikilyini ɓakilisito ɓa Atiokia baluwa

22 Kuwa wa, ɓatutumbwa, ɓazɛɛ ɓa kanisa na kanisa wasi ɓukanana ndi kaupunaga
ɓambanzu luga kaɓu, na kautika pa imoti na Pɔlɔ iɓu na Balanaba ka Atiokia. Ɓapunaga
ndi Yuda ninɔ ina ndi gɔni ɓɛ Balisaba na Sila. Ɓaluku ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓatu ɓa
kinisono luga ka ɓakilisito.
23 Ɓutika kuwa ndi na baluwa yi nimu:
«Iɓusu ɓatutumbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa tamumuusogitɔ iɓunu ɓomomosu ka baya niɓɔ
ɓakɛgu Ɓayuda ku ka Atiokia, ka Sulia na ka Kilikia.
24 Tukoni ɓi ɓɛ ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓotukyi ɓi kunu ni takukpomyigu, ɓindo ɓi
kamugbomiso na kamunzingimoso ɓamu na munzina kaɓu.
25 Kinili, tukononi ɓi pa imoti kaupunaga ɓambanzu na kamutikilya. Ɓatu ɓi niɓɔ
ɓakpakyana pa imoti na ɓomomosu ɓa limbɛngi ɓɛyɔ ka Balanaba na Pɔlɔ,

15:20 15:20 Wanda ka Ɓalawi 17:10-16; 18:6-18.

26 ɨɓʉ ɓapóni ɔɓɨlɨ kaɓʉ kagugubyo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
27 Tamutikilyito gɔnɨ Yuda na Sila. Ɨɓʉ ɓɔ ɓamʉtʉmbʉlyaga ɓɨngbanganya mongoni mi nɨmɔ tamukpikilyi mɔ.
28 A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu pa imoti na iɓusu tini ɓi ɓɨnza ɓɛ takamubinikisoni ɓata likumbogi lagɔgɔ. Luki limoti, mokwononi kagya ɓɛ:
29 Makolyonitɔgʉ makɔlɔ na ɓanyama nɨɓɔ ɓʉpága abɛ apɛpɛ ka ɓokunzi, makolyonitɔgʉ ɓangʉ, makulyonitɔgʉ ɓanyama ɓi nɨɓɔ ɓʉmwɔgɔ kanɨ ɓudulini ɓasɔngʉ, wosoni ɓʉɗanda. Makagya ɓɛyɔ, iba mogyini ɓɨnza. Tamumuusogito ɓata.»
30 Ka mulɨɓo, Pɔlɔ, Balanaba, Yuda pa imoti na Sila ɓatʉkya ndɨ, ɓaga ka Atiokia. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓakilisito ɓasɨ, ɓʉpá balʉwa yi nɨnɔ.
31 Nɨyɔ ɓatangʉlaga ndɨ, ɓogwa magyagya, mambɛngɨ utumo.
32 Yuda na Sila nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓogyalandʉ, ɓutumisa ndɨ ɓakilisito mambɛngɨ na ɓumomoso ka baya pisi ka mʉnzɨna dididi.
33 Ɓagya mbɛyɨ ɓata ndɨ mino masyɛ kʉ ɓɛyɔ. Kumbuso yi, ɓakilisito ɓʉpá ndɨ lɨgʉndʉ ka mazɨyɔ kaɨga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ. [
34 Luki limoti, Sila ɨna ndɨ ɓɨnza kotigolo kʉ ɓɛyɔ.]
35 Pɔlɔ na Balanaba ɓasyɛsyɛ ndɨ mbɛyɨ ɓata mino ka Atiokia kʉ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓikaga ndɨ kowonisilo na kaɓɨkyaga pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu.

Pɔlɔ ɓosononini na Balanaba

36 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ Balanaba ɓɛ: «Tɨgɨ kaʉndaga ɓakilisito ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ kʉ taɓɨkyaga ndɨ mino mongoni ko Mombukwono-dosu, tiniku mbɛyɨ ɓɛ ɓa ɓʉ.»
37 Balanaba a ndɨ wakɨtʉlya ɓɛ ɓaga pa imoti na Yuani nɨnɔ ɓamakaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ Malɨkɔ.
38 Luki limoti, Pɔlɔ akya ndɨ lɨmbɛngɨ limoti, kyɛ ɨyɨ Yuani ʉsa ndɨ ɓɨgbʉ ka Pamufilia, akya ndɨ kaɨnda pa imoti na ɨɓʉ ka ligubo.
39 Pɔlɔ na Balanaba ɓadwanana ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓasanana ndɨ mino. Balanaba ava kʉwa ndɨ Malɨkɔ, ɓaɗaka ka bato, ɓaga ko uzu wa Kipulo.
40 Nɨyɔ ɓakilisito ɓʉlʉmbɨlya, Pɔlɔ ava kʉwa ndɨ ɨyɨ Sila, ɓaga.
41 Ɓakɨtanaga ndɨ luga wa iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia. Kʉ ɓɛyɔ, Pɔlɔ utumisa ndɨ ɓatʉ ɓa makanisa mambɛngɨ.

16

Timotio ɓogoni pa imoti na Pɔlɔ ɨɓʉ na Sila

1 Pɔlɔ osila kʉwa ndɨ ka Delibe, kumbuso yi, ka Lusetula. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉɓɨɓya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Timotio. Amakɨ a ndɨ Waɓayuda, na a ndɨ nɨ aɓinikyonini Kunzi, luki limoti, abakɨ a ndɨ ɨyɨ Mugiliki.
2 Ɓakilisito nɨɓɔ ɓikaga ndɨ ka Lusetula na ka Ikonio ɓabɨbaga ndɨ Timotio kʉgbɛ.
3 Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ ɓiki kakpakyanaga na ɨyɨ. Akusiso kʉwa ndɨ kyɛ Ɓayuda ɓikaga ndɨ ka iwili yi nɨyɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓibagatʉ ndɨ ɓɛ abakɨ a Mugiliki.
4 Ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɨtaga ndɨ mino, ɓikaga ndɨ kaʉɓɨkyaga ɓaɓɨɓya mʉtʉʉ nɨmɔ ɨpá ndɨ na ɓatʉtʉmbwa na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Yelusalɛma. Ɓʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓaɓyɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ.
5 Makanisa isisilaga kʉwa ndɨ kangata ka baya, ɓaɓɨɓya ɓonobwa masyɛ masɨ.

Ɓamokini Pɔlɔ ka Makedonia

6 Pɔlɔ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnda ndɨ kabiso, ɓakɨtanaga ndɨ pisi aka ko giyo ya Fuligia na Galatia, kyɛ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpakya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi ka iwili ya Azia.
7 Nɨyɔ ɓosilo ɓuwobi na Misia, ɓakɨngɨla kaaga ka iwili ya Bitinia, luki limoti, Lɨmbɛngɨ ka Yeso ʉpakya.
8 Kinili, ɓakɨtanaga kʉwa ndɨ pisi ka Misia, ɓosya ka Tolowasi.
9 No biti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki. Amɨna ndɨ Mumakedonia ɓemoti wakamaga kambwa kakɨ, anɨtatanaga na ɨyɨ, anaɓɨkya ɓɛ: «Kikiliki, tisingyokuto gɔnɨ kʉnʉ ka Makedonia!»
10 Kumbuso wo nziki yi nɨyɔ, takɨsa ndɨ kaaga ɓɨgala ka Makedonia. A ɓɛyɔ, ta kʉwa ndɨ nɨ tibini ɓɛ Kunzi nɔ atimoki kaɨnda kaɓɨkyaga Mongoni Manza kʉ ɓɛyɔ.

Ludia aɓinikyonini Mombukwono-dosu

11 Kʉwa wa, taɗaka ndɨ ka bato, tatʉkya ka Tolowasi wa, taga ngbingbili ko uzu wa Samotilake. Ɓʉgala ɓi, tosila ndɨ ka Nɛapoli.

12 Katɯkya kɯ, taga ndɨ ka Filipi nɨnɔ gɯɗɯ wa mambwa ka iwili ya Makedonia.
Ɓalɯma ɓɔ ɓandaga ndɨ gɯɗɯ yi nɨnɔ. Tagya ndɨ mino masyɛ kɯ ɓɛyɔ.
13 Ka Lɨsyɛ la kimumbiso, topupa ndɨ kunzi wa gɯɗɯ, taga ka mutili mo liɓo. A ɓɛyɔ,
ta ndɨ kasɨma ambɛ tatakanyatɯ pa ya malɯmba. Tikonono kɯwa ndɨ, tapɯnga kanzɨna
na ɓoko ɓi niɓɔ ɓa ndɨ ɓɯmɯmɯkana kɯ ɓɛyɔ.
14 Lugo ko ɓoko ɓi niɓɔ, ɓemoti a ndɨ Waɓatuatɛla, ina ndɨ ɓɛ Ludia. Agabaga ndɨ
ɓotu ɓayangbɯngbɯ ɓaya lɨgabɯ lapɯ, anaɓanga Kunzi. Muko yi nɨnɔ atɨmɯkanagatɯ
ndɨ, Mombukwono-dosu ahukwa ndɨ lɨmbɛngɨ ɓikpo kaɯkana ɓɨnza lɨkpɯmɯka nɨlɔ Pɔlɔ
aɓɨkyaga ndɨ.
15 Kumbuso yi, iɓotisisa ndɨ na ndaɓɯ kakɨ. Atitikisyo, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makɨna ɓɛ
naɓinikyonini Mombukwono-dosu ka lɨngɯnɯ, doniku kaiko kɯ kamɨ.» Otiwolya ndɨ
ɓɨndɔndɔlɔndɔ.

Ɓagwini Pɔlɔ iɓɯ na Sila ka bɔlɔkɔ

16 Lɨsyɛ limoti, ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino kaɨnda ka malɯmba, mɯgya-ligubo
ɓemoti muko yi atikpuɗoku ndɨ. Mɯgya-ligubo yi nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓɯnyɛ
nɨlɔ awonisilaga ndɨ kaɓɨkyaga makpɯmɯka nɨmɔ kanigyonosigɯ. Ɓugyalandɯ ɓi niɓɔ
ɯpága ndɨ ɓambɯkwakɨ ɓuyi ɓudingi.
17 Apɯnga ndɨ katɨɓɨɓya iɓusu na Pɔlɔ, anapamɨkanaga ɓɛ: «Ɓatɯ nɨɓana ɓa ɓagya-
ligubo ko Kunzi nɨnɔ Kɯgɯ-Kɯgbɛ. Ɓakamɯwanya pisi nɨyɔ makwanana mino kainisono
na muhukuso.»
18 Kɯsɔ wa masyɛ makpɯ, agyaga kɯwa ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ. Ka muliɓo, lɨmbɛngɨ
akundumana ndɨ Pɔlɔ, oyikono, ɨyɨ aka na lɨmbɛngɨ la ɓɯnyɛ ɓɛ: «Nakaɯɓɨkya ko lino
ka Yeso-Kilisito ambɛ pupo ka muko yi nɨmɯ!» Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, lɨmbɛngɨ la
ɓɯnyɛ aka ndɨ ɓindeɗe.
19 Nɨyɔ ɓamombukwana muko yi nɨnɔ ɓɨna ɓɛ ɨzangɨya kaɓɯ osyini, ɓugwi kɯwa ndɨ
Pɔlɔ ɨɓɯ na Sila, ɓupupisa ka pa yangba kambwa ka ɓangama.
20 Ɓusilisa ndɨ kambwa ka ɓazozi ka Ɓalɯma, ɨɓɯ aka ɓɛ: «Ɓatɯ ɓi niɓa ɓa Ɓayuda,
ɓaputini gɯɗɯ kusu.
21 Ɓakowonisilo yɨgya yi nɨyɔ iɓusu Ɓalɯma takoɓingisyogigɯ ikanɨ kagya yi.»
22 Kɯwa wa, mambɛngɨ ɯkandɨkanaga ndɨ ɓatɯ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka ambaza wa ɓɨkpɛkɨ-
kpɛkɨ ko bulya ka Pɔlɔ ɨɓɯ na Sila. Ɓazozi ɓakpamya ndɨ ɓɛ ɓɯnyɯ ndumbu, ɓɯtɨnɨ
pimbo.
23 Nɨyɔ ɓupa kaɯkɯɓa, ɓɯɗɨkɨta ka bɔlɔkɔ, ɓakpamya zamɯ ɓɛ uɓuulyogi ɓɨnza.
24 Ngbingo yi nɨnɔ ɓakpamya ndɨ mino zamɯ ɓɛyɔ, ɯmakya ndɨ ka kasɔ ka pa yakpwɔ,
ɯmakyaga magɯ ka kpɯkpɯ.
25 Lugo wo biti, Pɔlɔ ɨɓɯ na Sila ɓa ndɨ kalɯmba, ɓanɨmbɨla kabibiso Kunzi nɨ ɓatɯ ɓa
bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ɓanɯmɯkana.
26 Ko ngbingo ɓemoti aka, azigizo wapɯ azɯkɯla ndɨ muɓumbe ma ndaɓɯ ya bɔlɔkɔ.
Wa aka wa, pumi yasɨ oukwikanaga ndɨ, ɓaselegeni ka ɓatɯ ɓasɨ ɓa bɔlɔkɔ ɓatɨnɨkaga
ndɨ ɓitututu.
27 Nɨyɔ zamɯ ozuzuko, ɨna ndɨ pumi ɓikpokpo, anyɔ kɯwa sabɨ kakɨ ɓɛkyɛ ɨmwɨ kyɛ
a ndɨ kasɨma ɓɛ ɓatɯ ɓa bɔlɔkɔ ɓokyogini.
28 Luki limoti, Pɔlɔ apamɨkana ndɨ ɓɛ: «Wakimwonitɔgɯ, ta ɓasɨ wa aka wa!»
29 Kɯwa wa, zamɯ nɔ akɯnga ndɨ tala, ogulyo ɓɨgala-gala ka ndaɓɯ ya bɔlɔkɔ, ogwa
ndɨ kambwa ka Pɔlɔ na Sila nɨ nzɯyɨ anatwa ɓɨkyakyakya.
30 Kumbuso yi, upupisa ndɨ, umuusa ɓɛ: «Iɓunu ɓababa, okwononi ɓɛ nagyɨ ɓɯnɨ
kainisono na muhukuso?»
31 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Mɯɓinikyana Mombukwono-dosu Yeso, winisono na muhukuso,
ɨwɛ pa imoti na ndaɓɯ kakɯ.»
32 Kɯwa wa, ɓaɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatɯ
ɓa ndaɓɯ kakɨ ɓasɨ.
33 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ wo biti nɔ, zamɯ ɯva ndɨ, ɯsɯkɯsa ɓapwayɨ ɓɨngɔ. Wa
aka wa, ɓaɓotisa ndɨ, ɨyɨ pa imoti na ndaɓɯ kakɨ ɓasɨ.
34 Kumbuso yi, aga ndɨ na Pɔlɔ ɨɓɯ na Sila kɯ kakɨ, ɯpá malɨlɨ. Alɯkɯ nɔ pa imoti na
ndaɓɯ kakɨ yasɨ ɓogwa ndɨ magyagya, kyɛ ɓa ndɨ nɨ ɓaɓinikyonini Kunzi.
35 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓangama ka ɓazozi ɓɯtɨka ndɨ ɓambanzɯ kaɓɨkyoku zamɯ ɓɛ usisi.
36 Zamɯ atɯmbɯlyaga ndɨ Pɔlɔ mongoni mi nɨmɔ ɓɛ: «Ɓazozi ɓotikiku mayɯ ɓɛ
namusisi. Mbɨya wanɯ, makwanana kɯwa kopupo, maga na mazɨyɔ.»
37 Luki limoti, Pɔlɔ ɯɓɨkya ndɨ ɓatɯ nɨɓɔ ɓutikoku ndɨ ɓɔ ɓɛ: «Ɓatitinisisi ɓi fimbo
ka pa yangba nɨ ɓakatisombisigɯ, ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ. Wɨna sɛ ta ɓomikya Ɓalɯma.

Mbiya wanu, ko bulya iki yɔ ɓakapa katipupiso ɓipɛlɛ? Kigyonosigu! Ɓodukuno ni iɓu aka ɓamombukwana-daɓu ɓi katipupiso yi!»
38 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓiga ndi, ɓutumbulyaga ɓangama likpumuka li nilɔ. Niyɔ ɓukana ɓɛ Pɔlɔ na Sila ɓa ɓomikya Ɓaluma, ɓaɓanga ndi ɓinyɛ.
39 Kuwa wa, ɓodoku ndi, ɓitatanaga na iɓu, ɓusiso. Kumbuso yi, ɓuɓikya ndi ɓɛ ɓopupi ka gudu yi ninɔ.
40 Ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ na Sila ɓopupa ndi mino ka ɓɔlɔkɔ, ɓinda ka ma Ludia. Ku ɓɛyɔ, ɓinanana ndi na ɓakilisito, ɓutumisa mambɛngi, kumbuso yi, ɓaga ndi iɓu.

17

Pɔlɔ iɓu na Sila ɓanaga ka Tesalonika

1 Pɔlɔ iɓu na Sila ɓaga ndi pisi ka gudu wa Amufipoli na Apɔlɔnia, ɓosila kuwa ndi ka Tesalonika ku Ɓayuda ɓa ndi mino na ndaɓu ya malumba.
2 Muɗɔngɔni ɓɛyɔ Pɔlɔ agyaga ndi mino kambwa, ogulya ndi ku ɓɛyɔ. Ka Masyɛ ma kimumbiso masaa, ɓikaga ndi kagya ɓoɗongoso na iɓu ku ko bulya Moɓiso Motu.
3 Ikaga ndi kautumbulyaga, anowoniso ɓɛ okwononi Kilisito igyogyisi, opupoku ka mbuku. Iyi aka ndi na iɓu ɓɛ: «Yeso yi ninɔ, nakamuɓikyaga Mongoni Manza ko bulya kaki, iyi ni Kilisito.»
4 Niyɔ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓukana likpumuka li nilɔ, ɓabaya ndi, ɓaɓyɛ kuwa ndi Pɔlɔ na Sila. Ɓagiliki ɓudingi niɓɔ ɓabibisaga ndi Kunzi pa imoti na ɓoko ɓakpu ɓakinisono, ɓabaya ndi gɔni.
5 Luki limoti, Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓotuma ndi na imi ɓiɗɛ. Ɓupunaga ndi na ligundu ɓawanza ɓemoti-ɓemoti niɓɔ ɓayigya yanyɛ. Ɓamumula kuwa ndi ambaza wasi kavikimanaga ka gudu, ɓaga ndi ka ndaɓu ka Yasoni kakisa Pɔlɔ na Sila ɓivaka-vaka ɓɛkyɛ ɓupupisi ko misa ka ɓambanzu.
6 Yɛki ɓakuminagu ndi, ɓaga kuwa ndi na Yasoni pa imoti na ɓakilisito ɓemoti-ɓemoti ɓidaɗa-daɗa ko misa ka ɓangama ɓa gudu ni ɓanapamikanaga ɓɛ: «Ɓatu ɓi niɓa ɓaputini ɔɓili wasi, mbiya wanu, ɓodwiniku kuwa gɔni wanu,
7 Yasoni nɔ utilyi ɓi ku kaki. Ɓatu ɓi niɓana ɓasi ɓakɛgu kaɓyɛ mutuu ka ngama mudingi wa Luma kyɛ ɓakaɓikya ɓɛ atu na ngama wagɔgɔ ninɔ ina ɓɛ Yeso.»
8 Likpumuka li nilɔ utula ndi ɓatu ɓakpu na ɓangama ɓa gudu,
9 ɓusiso kuwa ndi Yasoni ni ɓikolyogini.

Pɔlɔ na Sila ɓogoni ka gudu wa Bɛlɔya

10 Niyɔ biti olipyo, ɓakilisito ɓamogosa ndi Pɔlɔ na Sila ka gudu yi ninɔ ina ɓɛ Bɛlɔya. Niyɔ ɓosilo ku ɓɛyɔ, ɓaga ka ndaɓu ya malumba ka Ɓayuda.
11 Ɓatu ɓi niɓɔ ku ɓa ndi ɓanza kaukitaga Ɓatesalonika. Ɓa ndi kabailya Likpumuka ko Kunzi na musasa makpu. Masyɛ masi, ɓakpimaga ndi Moɓiso ɓɛkyɛ ɓibi ɓɛ likpumuka nilɔ Pɔlɔ uɓikyaga ndi, a ndi la lingunu.
12 Ɓudingi luga kaɓu ɓabailya ndi. Luga ka Ɓagiliki, ɓoko ɓakinisono na ɓaluku ɓudingi ɓabailya ndi gɔni.
13 Niyɔ Ɓayuda ɓa Tesalonika ɓukana ɓɛ Pɔlɔ akaɓikyaga gɔni Mongoni Manza ko Kunzi ka Bɛlɔya, Ɓaga ndi ku ɓɛyɔ, ɓapunga gɔni kapá ipumbu na kauvikimosogo ɓambaza ka ɓambanzu.
14 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓakilisito ɓamogosa ndi Pɔlɔ miso yo liɓo lidingi, luki limoti, Sila na Timotio ɓasikana mbɛyi ndi iɓu wa aka wa.
15 Ɓatu niɓɔ ɓinda ndi kabiso Pɔlɔ, ɓasilisa ndi ka gudu wa Atɛnɛ. Kumbuso yi, ɓigoku ndi ka Bɛlɔya na mayu nimɔ Pɔlɔ utikilyoku ndi Sila iɓu na Timotio ɓɛ ɓindi katakanya ɓigala-gala.

Pɔlɔ a kuwa ka Atɛnɛ

16 Ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino kaɓundaga Sila na Timotio ka Atɛnɛ, a ndi no kumbu kugbɛ kyɛ gudu yi ninɔ a ndi wakigumya ka gbilito.
17 Agyaga ndi ɓoɗongoso na Ɓayuda na ɓatu ɓagɔgɔ niɓɔ ɓaɓangaga ndi Kunzi kusɔ wa ndaɓu ya malumba. Ka ɓapa ɓaya musilyoni, ikaga ndi na ɓoɗongoso masyɛ masi na ɓatu niɓɔ ɓosilyanaga ndi na iɓu.
18 Ɓatu ɓa kimibo ɓemoti-ɓemoti ka liɗu ka Ɓɛpikulio na ka Ɓasitoiko, ɓapunga ndi ɓoɗongoso na iyi. Ɓemoti-ɓemoti luga kaɓu ɓuusaga ndi ɓɛ: «Tongolobi muna a mbɛyi kapa kaɓikya ɓu?» Ɓagɔgɔ ɓaɓikyaga ndi ɓɛ: «Akainisono abɛ a muɓiɓikya wo mongoni ko ɓokunzi ɓo di.» Ɓa ndi kanzina ɓɛyɔ kyɛ Pɔlɔ a ndi kaɓikyaga Mongoni Manza ko bulya ka Yeso na ɓɛyɔ opupoku ndi mino ka mbuku.

19 Ɓava kʉwa ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ ka Pa Yidingi nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ «Alɨyɔpagɔ»,
ɓamuusa ndɨ ɓɛ: «Wakwananatʉ katɨtʉmbʉlya isi ya mʉtʉʉ mambɨya nɨmɔ wakapá?
20 Wakatɨɓɨkyaga makpʉmʉka mo di. Ta nɛkɨ kapa kaiba ambɛ nɨyɔ yasɨ isi yi nɨ ɨkɨ.»
21 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓa Atɛnɛ ɓasɨ pa imoti na ɓobiko nɨɓɔ ɓikaga luga kaɓʉ ɓokitisaga ndɨ
ɓongbingo kaɓʉ ɓayasɨ kaɓɨkyaga na kaʉkana ɓomongoni ɓayambɨya.
22 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaga ndɨ kambwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka Alɨyɔpagɔ wa, ɨyɨ aka
ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ ɓa Atɛnɛ, nakaɨna abɛ maɓaɨpá ko ɓokunzi kʉgbɛ.
23 A ɓɛyɔ, wa no ɓi mino kalingyo gʉɗʉ kunu, nɨnagatʉ ɓi ɓapa nɨɓayɔ mubibisogo
mino ɓokunzi kunu. Ninito ɓi gɔnɨ gbɔgbɔ yimoti nɨ ɓokpikini mino ɓɛ: ‹A ko bulya ko
kunzi yi nɨnɔ takamibogigʉ.› Kinili, ɨmɨ, nakamʉɓɨkyaga Mongoni ka nɨnɔ mabibisogo
nɨ makɛgʉ kamibo.
24 Kunzi yi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, ɨyɨ nɔ a Mombukwana lɨsyɛ na
lɨtɔmbʉ, kikogigʉ na ɓandaɓʉ nɨɓayɔ ɓambanzʉ ɓopikogo.
25 Kɛgʉ na nza yi ɓɛ ɓambanzʉ ɓaguguɓyi abɛ kika na yangya. A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ ʉpága
ɓatʉ ɓasɨ ɔɓɨlɨ, muyukumi na makpʉmʉka masɨ.
26 Katʉkya ka mʉmbanzʉ ɓemoti, agya ndɨ mababa ka ɓambanzʉ kyɛ ɓiki ka ɔɓɨlɨ
wasɨ. Ubisilyaga ndɨ ɓongbingo na lɨlɨ ka ɓogiyo.
27 Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓambanzʉ ɓakɨsɨ. Gʉtʉgʉ ɓakiko kakɨsa nɨ ɓakazakaɗaga,
ɓakwananatʉ aka kamɨna. Wɨna sɛ, Kunzi a ɓuwobi na iɓusu ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka.
28 A ɓɛyɔ:
‹Ta na ɔɓɨlɨ ko bulya kakɨ, tanɨgyɨgyɨlya na takaidukulogo kaiko na ɔɓɨlɨ.›
A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓemoti-ɓemoti ka ɓayoko kunu ɓaɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
‹Ta gɔnɨ iɓusu ɓomikakɨ.›
29 Yɛkɨ ta ɓomiko Kunzi, takikonitɔgʉ na tamanaga ambɛ akwanana kaika mʉɗɔngɔnɨ
abɛ kunzi yi nɨnɔ ɓagyaga na ɔlɔ, na ngwɛyɨ ikanɨ lɨtalʉ nɨyɔ ɓambanzʉ ɓagya na
ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo.
30 Luki limoti, Kunzi kɛgʉ ɓata kaanda ɓongbingo nɨɓɔ ɓambanzʉ ɓa ndɨ mino ko biti.
Mbɨya wanʉ, akaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓasɨ na ka ɓogiyo ɓayasɨ ɓɛ ɓoyikosi mambɛngɨ.
31 A ɓɛyɔ, obisoni lɨsyɛ nɨlɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ka ɓungbingbili, pisi
ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ apʉnaga ndɨ. Apupisa ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛkyɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓibi ɓɛ mʉtʉ
yi ɨyɨ nɨnɔ.»
32 Nɨyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ ananzɨna ko bulya yipupa ka mbʉkʉ, ɓemoti-ɓemoti luga
kaɓʉ ɓapʉnga ndɨ katɨba ɓɨkyaaa, ɓagɔgɔ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Tʉmʉkanatʉ ɓanʉ mbɛyɨ
ɓata lɨsyɛ lagɔgɔ.»
33 Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndɨ.
34 Luki limoti, ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ pa imoti na iɓʉ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Kunzi.
Luga kaɓʉ, a ndɨ nɨ Dionisi, mʉtʉ ɓemoti wa Alɨyɔpagɔ, muko ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
Damali na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓata.

18

Pɔlɔ a kʉwa ka Kolito

1 Kumbusa wa nɨyɔ, Pɔlɔ atʉkya ndɨ ka Atɛnɛ, aga ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Kolito.
2 Kʉ ɓɛyɔ, atakanya ndɨ Muyuda ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Akila. Ɨyɨ Akila a ndɨ mʉtʉ
wa Pɔtɔ. A ndɨ nɨ iginiku mbɨya aka kotukyoku ka mugi ma Italia iɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ
ka Pelesila, kyɛ ngama mudingi ɓɛyɔ ka Kɔlɔdɛ a ndɨ nɨ opíni mʉtʉʉ ɓɛ Ɓayuda ɓasɨ
ɓopupi ka Lʉma. Pɔlɔ ɨnda kʉwa ndɨ kanda Akila iɓʉ na mukakɨ.
3 Yɛkɨ Pɔlɔ agyaga ndɨ ligubo la ɓangbangba ɓaya lɨbʉɗya abɛ Akila gɔnɨ, ɓika kʉwa
ndɨ na iɓʉ pa imoti kagya ligubo li nɨlɔ.
4 Ka masyɛ masɨ ma kimumbiso, Pɔlɔ agyaga ndɨ ɓoɗongoso ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda, anagya yasɨ ɓɛ Ɓayuda na Ɓagiliki ɓamʉkanɨtɔ.
5 Nɨyɔ Sila na Timotio ɓotukyoku ka Makedonia, ɓosiloku ka Kolito, Pɔlɔ ɨpá ndɨ wasɨ
kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi. A ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga Ɓayuda ɓɛ Yeso nɨ Masiya.
6 Luki limoti, Ɓayuda ɓa ndɨ kaɓunilyo muki aka, ɓanatʉmbwa. Kʉwa wa, ʉbʉmɨlya
ndɨ liɓungu la ɓotu kakɨ ɓipupupu, ɨyɨ aka ɓɛ: «Makoɓungogo gʉtʉgʉ ɓata iɓunu, kɛgʉ
ɓata lɨkpʉmʉka kamɨ. Katʉkya mbɨya wanʉ, nakaɨnda ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.»
7 Pɔlɔ atʉkya kʉwa ndɨ wa, ɨnda kaiko ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tito-Yusito. Ɨyɨ
Tito-Yusito abibisagatʉ ndɨ Kunzi, ndaɓʉ kakɨ ikaga ndɨ ka kpɔlɔ wa nɨyɔ ya malʉmba
ka Ɓayuda.
8 Kilisipo nɨnɔ a ndɨ ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, aɓɨnɨkyana ndɨ
Mombukwono-dosu pa imoti na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ ɓasɨ. Ɓatʉ ɓa Kolito ɓakpʉ nɨɓɔ
ɓa ndɨ kamʉkana Pɔlɔ, ɓaɓɨnɨkyana ndɨ gɔnɨ, ɓiɓotisiso.

9 Biti yimoti, Pɔlɔ alʉtaga ndɨ nziki nɨ Mombukwono-dosu anaɓɨkya ɓɛ:
«Wakoɓongonitɔgʉ, wika asɨ kanzɨna aka, wakodokonitɔgʉ,
10 kyɛ na pa imoti na ɨwɛ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉviligʉ kyɛ na na ɓambanzʉ
ɓudingi ka gʉɗʉ yi nɨmʉ.»
11 Pɔlɔ agya ndɨ kʉ ɓɛyɔ syangasʉ simoti na ɓatɨmba maɗɨya, kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ
Lɨkpʉmʉka ko Kunzi.

Ngama Galio akasombiso Pɔlɔ

12 Ko ngbingo yi nɨnɔ Galio a ndɨ mino ngama wa iwili ya Akaya, Ɓayuda ɓʉkanana
ndɨ ko bulya ka Pɔlɔ. Ɓagwi, ɓaga ndɨ na ɨyɨ kambwa ka ɓazozi,
13 ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ akaʉkpamya ɓambanzʉ kabibiso Kunzi nɨ kɛgʉ
ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino.»
14 Nɨyɔ Pɔlɔ a ndɨ kapa kanzɨna, Galio aka ndɨ na ɨɓʉ ɓɛ: «Iɓunu Ɓayuda, kamwo ɓi
mʉmbanzʉ ikanɨ kagya ɓʉnyɛ, ɨmɨ, nakwananatʉ ɓi kamʉmʉkana.
15 Luki limoti, yɛkɨ makagya ɓoɗongoso ko bulya mʉnzɨna, mino na ko bulya mʉtʉʉ
kunu, nɨlɔ amundi iɓunu aka. Ɨmɨ, nakakwananɨgʉ kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.»
16 Kumbuso yi, Galio ukpumya ndɨ.
17 Kʉwa wa, ɨɓʉ ɓasɨ ɓagwi ndɨ Sositeni, ngama wa ndaɓʉ ya malʉmba. Ɓalya ndɨ
ɓɨsʉsʉsʉ kambwa ka ɓazozi wa, nɨ Galio kɛgʉ gʉtʉgʉ kobiso mino lɨmbɛngɨ aka.

Pɔlɔ igini ka Atiokia

18 Pɔlɔ asyɛsyɛ mbɛyɨ ndɨ ɓata aka ɓɨndɨ ka Kolito wa. Kumbuso yi, ɓasanana ndɨ na
ɓakilisito, ɓaɗaka ndɨ ka bato kaaga ka Sulia pa imoti na Pelesila na Akila. Iwisisa ndɨ
mʉ ɓɨngɔ ka lɨsʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Kenekulɨa, kyɛ a ndɨ nɨ akuni silika kambwa ko
Kunzi*.
19 Nɨyɔ ɓadwɛ ka Ɛfɛsɔ, Pɔlɔ ʉsa kʉwa ndɨ wa aka wa. Aga ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba
ka Ɓayuda, apʉnga ɓoɗongoso na ɨɓʉ.
20 Ɓayuda ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓiki mbɛyɨ ɓata na ɨɓʉ wa aka wa. Luki limoti nɨ Pɔlɔ
kopagʉ.
21 Nɨyɔ a ndɨ kaasanana na ɨɓʉ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Kunzi kapa, nigokuto ɓanʉ ɓata
kamʉnda.»
Kʉwa wa, atʉkya ndɨ na bato ka Ɛfɛsɔ wa, aga.
22 Nɨyɔ adwɛ ka Kaizalɨa, osyo, aɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kaumuuso ɓatʉ ɓa kanisa.
Kumbuso yi, osyo kʉwa ndɨ ka Atiokia.
23 Agya ndɨ wa masyɛ makɛɗɛ aka, nɨyɔ atʉkya wa, apʉnga ndɨ kolingyo giyo
yimoti-yimoti katʉkya ka Galatia adwɛ ka Fuligia. Kʉ ɓɛyɔ, utumisa ndɨ ɓaɓɨɓya ɓasɨ
mambɛngɨ.

Apɔlɔ odwini ka Ɛfɛsɔ na ka Kolito

24 Muyuda ɓemoti nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ ka Alesandulia ina ndɨ ɓɛ Apɔlɔ, a ndɨ nɨ osilini
ka Ɛfɛsɔ. Anzɨnaga ndɨ ɓipoli-poli na ibaga ndɨ Moɓiso ko Kunzi ɓɨnza kʉgbɛ.
25 Ɓawonisila ndɨ kaɓyɛ pisi ka Mombukwono-dosu. Agyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaɓɨkyaga na
kowonisilo ka ɓungbingbili Mongoni Manza ka Yeso. Luki limoti, ibaga ndɨ ɨyɨ ɨɓatiso
ka Yuani aka.
26 Apʉnga ndɨ kanzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda
kʉ. Nɨyɔ Pelesila ɨɓʉ na Akila ɓamʉkana ndɨ, ɓamaka kʉ kaɓʉ, ɓawonisila ɓata
ɓɨngbanganya kʉgbɛ pisi ko Kunzi.
27 Yɛkɨ a ndɨ kapa kaɨnda ka iwili ya Akaya, ɓakilisito ɓatumisa ndɨ lɨmbɛngɨ,
ɓukpikilya kʉwa ndɨ ɓaɓɨɓya nɨɓɔ kʉ kambwa aka ɓɛ ɓatɨlyɨtɔ ɓɨnza. Nɨyɔ osilo kʉ
ɓɛyɔ, usingya ndɨ kʉgbɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨnisana ndɨ na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi.
28 A ɓɛyɔ, ʉnzɨnɨlyaga ndɨ Ɓayuda na ɓou ɓɨngbanganya ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ,
anowoniso pisi ka Moɓiso Motu ɓɛ Yeso nɨ Kilisito.

19

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Ɛfɛsɔ

1 Ngbingo yi nɨnɔ Apɔlɔ a ndɨ mino ka Kolito, Pɔlɔ akɨtanaga ndɨ ka iwili ya ɓangʉpa,
adwɛ ka Ɛfɛsɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya ɓemoti-ɓemoti,
2 ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ambɛ, minisanatʉ ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu ngbingo yi nɨnɔ mabaya
ndɨ mino?» Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Kalɨ! Takanukonigʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi aka nɨ ɓananzɨna
ko bulya Lɨmbɛngɨ-Lotu.»

---

* **18:18 18:18** *akuni silika kambwa ko Kunzi:* Wanda gɔnɨ Lɨtatanga. 6:5-18. Kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka Ɓayuda, mʉmbanzʉ kakɔ ndɨ silika kambwa ko Kunzi, kɨwigʉ ndɨ ɓata mʉ kadwɛ kʉ kwa kʉ ngbingo yi nɨnɔ ɨtʉlyana mino.

3 Umuuso ɓata ndɨ ɓɛ: «Mogwa ndɨ iɓatiso tino?» Ɓasikisya ɓɛ: «Nɨyɔ ka Yuani.»
4 Pɔlɔ ʉɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: «Yuani uɓotisaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga ndɨ kayikoso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ʉɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓabaɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ akodoku kumbuso kakɨ. Mʉtʉ yi ndɨ nɨ Yeso.»
5 Nɨyɔ ɓʉkana ɓɛyɔ, ɓiɓotisisa ndɨ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.
6 Pɔlɔ ubisilya ndɨ maɓɔkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu usilyo. Ɓapʉnga ndɨ kanzɨna ka masasʉ dididi na kaɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ kanigyonosigʉ.
7 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ndɨ ɓuwobi tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
8 Kʉsɔ wa ɓatɨmba ɓasaa, Pɔlɔ ɨndaga ndɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda, ananzɨna nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ. Agyaga ndɨ na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya Ɓʉngama ko Kunzi, anakɨsa ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kamʉkana ɓabaɨlyɨ.
9 Luki limoti, ɓagɔgɔ ɓa ndɨ mambɛngɨ muti, ɓakya ka baya, ɓapʉnga kanzɨna yanyɛnyɛ ko bulya yo pisi ka Mombukwono-dosu ka musilyoni wa. Kʉwa wa, Pɔlɔ ʉsa ndɨ, aga ndɨ pa ɨmoti na ɓaɓɨɓya aka. Ɓikaga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya na ɨɓʉ masyɛ masɨ ka ndaɓʉ ya ɨkɔlɔ ka alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Tilano.
10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ka ɓyanga ɓɨɓa. Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka iwili ya Azia, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka ko Mombukwono-dosu.

Ɓomika Sɛkɛva ɓakakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ

11 Kunzi agyaga ndɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga pisi ka Pɔlɔ.
12 Kinili, ɓubisilyaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓokoloɓu ɓotu na matambala nɨmɔ ikaga ndɨ nɨ odundini nzʉyɨ ka Pɔlɔ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓahʉkagatʉ ndɨ, mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ anupupo gɔnɨ.
13 Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓikaga ndɨ kaamama ka ɓapa dididi kakɨngɨla kokpumyo mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso. Ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Nakamʉɓɨkya ambɛ puponi ko lino ka Yeso nɨnɔ Pɔlɔ akaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakɨ.»
14 Kumu-kumu ɓemoti Muyuda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Sɛkɛva a ndɨ na ɓomiki maɗɨya na ɨka. Ɓomikakɨ ɓɔ ɓagyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
15 Luki limoti, lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ usikisya ndɨ ɓɛ: «Namibatʉ Yeso, namiba gɔnɨ Pɔlɔ ɓɨnza. Luki limoti, ɨɓunu ma ɓa wani?»
16 Alʉkʉ yi nɨnɔ a ndɨ na lɨmbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɔ ubumbukyoku ɓomika Sɛkɛva, ʉkʉkʉmilyaga, ʉgyagya ndɨ ɓɨnyɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓomiki ɓɔ ɓopupoku ndɨ ka ndaɓʉ ɓondumbu na ɓevidɨ.
17 Ɓatʉ ɓasɨ ɓa Ɛfɛsɔ, iki Ɓayuda na gʉtʉgʉ Ɓagiliki aka ɓʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓanga ndɨ, ɓobibisa lino ka Mombukwono-dosu Yeso.
18 Ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓoboilyini, ɓodogoku ndɨ kaɓɨnɨkyana na kaɓɨkyaga ɓʉnyɛ kaɓʉ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓingbanganya ko misa ka ɓambanzʉ.
19 Luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɨmaga ndɨ ɓanɛkɔ, ɓudingi ɓodoku ndɨ na ɓakɨtaɓʉ kaɓʉ ɓaya ɓanɛkɔ kabʉsya kambwa ka ɓambanzʉ ɓasɨ. Ɓagya kʉwa ndɨ ɨsaɓʉ ya ɓakɨtaɓʉ ɓi nɨɓɔ, apá ɓuyi ɓambuma ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ kuɓukumuti.
20 Kinili, pisi ko ngu ka Mombukwono-dosu, lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɨgbata ndɨ, ɨtʉlyana ka ɓapa ɓayasɨ.

Bambanzʉ ɓovikimonogini ka Ɛfɛsɔ

21 Kumbusa wa lɨkpʉmʉko li nɨlɔ, Pɔlɔ osisila ndɨ kaɨnda ka Yelusalɛma pisi ka iwili ya Makedonia na nɨyɔ ya Akaya. Ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Nakadwɛ kʉ, nakwananatʉ ɓanʉ gɔnɨ kaaga ka Lʉma.»
22 Ʉtɨka kʉwa ndɨ ka Makedonia ɓatʉ ɓaɓa luga ka nɨɓɔ ɓesingyaga ndɨ ka ligubo, a ndɨ nɨ Timotio ɨɓʉ na Ɨlasɨtɔ. Ɨyɨ mombukwana-dakɨ otigolo mbɛyɨ ndɨ ɓata ka Azia aka.
23 Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓavɨkɨmanaga ndɨ ka Ɛfɛsɔ ko bulya Pisi ka Mombukwono-dosu.
24 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mutwo-mabɨsya ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Demetilio. Ɨyɨ Demetilio otwaga ndɨ ka ɓangwɛyɨ ɓekingyosi ɓayɨkɛkɛkɛ ɓaya ɓandaɓʉ ko kunzi muko yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Alitemisi. Ligubo li nɨlɔ ʉpága ndɨ ɓotwa-mabɨsya ɓuyi ɓudingi.
25 Demetilio ʉmʉmʉla kʉwa ndɨ ɓotwa-mabɨsya na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga ndɨ ɓʉsɔlɔ ɓa ligubo li nɨlɔ. Ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, makaiba ɓɨnza ɓɛ talyalyaga ka ligubo li nɨlɨ.
26 Mbɨya wanʉ, makaɨna na kaʉkana nɨlɔ Pɔlɔ akagya. Kɛgʉ asɨ ka Ɛfɛsɔ aka, luki limoti lɨkpʉmʉko nɨlɔ a kʉwa ɓuwobi kaɨtʉlyana ka Azia wasɨ. Ulutoni ɓatʉ ɓudingi, uyikasa tamanaga kaɓʉ ɓɛ ɓokunzi nɨɓɔ ɓambanzʉ ɓutwogo ɓakɛgʉ ɓokunzi.
27 Kɛgʉ asɨ ligubo kusu aka lɔ akakɨsa kapʉtɨkana, luki limoti, gʉtʉgʉ ɨbɨba ya ndaɓʉ ko kunzi mudingi Alitemisi aka. Ɨyɨ nɨnɔ ɓabibisogo ɓapa ɓayasɨ ka Azia na ka ɔɓɨlɨ wasɨ!»

28 Niyɔ ɓambanzu ɓukana likpumuka li nilɔ ɓɛyɔ, ɓavikimanaga ndi,
ɓanapamikanaga ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»
29 Kuwa wa, gudu wasi avikimanaga ndi. Iɓu ɓasi ɓukanana ndi kaaga ɓigala-gala ka
pa yangba niyɔ ɓamumukanaga ndi mino, ɓagwi ndi Gayɔ na Alisitaliko, Ɓamakedonia
ɓaɓa ɓi niɓɔ ɓakpakyana ndi na Pɔlɔ.
30 Pɔlɔ a ndi wakitulya kainda kambwa ka ambaza yi ninɔ, luki limoti ɓaɓiɓya
ɓapakya ndi.
31 Gutugu ɓangama ɓemoti-ɓemoti ɓa Azia niɓɔ ɓa ndi ɓawai-daki, ɓatikilya ndi
ɓambanzu kaɓikya ɓɛ kipupisonitɔgu ku ɓɛyɔ.
32 Ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ, ɓambanzu ɓapunga ndi kanzina gbali, ɓanzingimana
ndi. Luga kaɓu, ɓambanzu ɓudingi ɓakɛgu ndi kaiba gutugu ɓɛ ɓomumukoni ko bulya
iki.
33 Kuwa wa, ɓambanzu ɓemoti-ɓemoti luga wa ambaza ɓatumbulyaga ndi Alesandulia
likpumuka li nilɔ. Ɓayuda ɓakpamya ndi ɓɛ akitagi kambwa. Kuwa wa, Alesandulia
ugbuma na maɓɔku ɓɛ ɓadaki kyɛ a ndi kapa kanzina.
34 Luki limoti, niyɔ ɓambanzu ɓibo ɓɛ Alesandulia a Muyuda, iɓu ɓasi ɓapunga ndi
kapamikanaga ka ɓasaa banda ɓaɓa ɓɛ: «Alitemisi wa Ɛfɛsɔ a mudingi!»
35 Ka muliɓo, ndɔmbɛ mudingi wa gudu yi ninɔ udokisa ndi, uɓikya ɓɛ: «Ɓatu ɓa
Ɛfɛsɔ, ɓambanzu ɓasi ɓakaiba ɓɛ Ɛfɛsɔ a pa yi niyɔ oɓuulyogo ndaɓu ko kunzi Alitemisi
mudingi na mulundu kaki nimɔ ogwoku ndi kugu wa lisyɛ.
36 Kɛgu na mutu gutugu ɓemoti aka ninɔ akwanana kaanganya. Kinili, okwononi
mbɛyi kosisa mambɛngi, ni makogyigu likpumuka ɓisɔsɔsɔ.
37 A ɓɛyɔ, ɓaluku ɓi niɓana moduku na iɓu ɓa ɓakiɓigu ka ndaɓu ko kunzi kusu ikani
katumbwa yi.
38 Kika ni Demetilio na ɓotwa-maɓisya niɓɔ ɓagyaga na iɓu ligubo ɓakɛgu kaukanana
na mumbanzu, masyɛ mukɔ ɓangbanga atu, ɓazozi ɓatu gɔni, ɓakwanana kaaga ku
ɓɛyɔ.
39 Makika na likpumuka lagɔgɔ liɓikya, niyɔ igyonosa kuwa ɓanu kambwa ka
ɓangama.
40 A ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na likpumuka li nilɔ igyonosi na lisyɛ li nili, ɓakwanana
katipilyaga ɓangbanga ɓɛ tovikimonogini. Takɛgu no pisi yi niyɔ tatumbulaga mino
mu ma musilyoni mi nima.»
41 Niyɔ ama kanzina ɓɛyɔ, upá ɓambanzu ligundu.

20

Pɔlɔ igini ɓata ka Makedonia, akitanaga ka Giliki

1 Niyɔ pa adakilya, Pɔlɔ umumula kuwa ndi ɓaɓiɓya, utumiso mambɛngi. Kumbuso
yi, upága maɓɔku, aga ndi ka Makedonia.
2 Akitanaga ndi pisi ku ɓɛyɔ, upá ndi ɓaɓiɓya mutuu makpu. Kumbuso yi, inda ndi
ka mugi ma Giliki,
3 agya ndi ku ɓɛyɔ ɓatimba ɓasaa. Niyɔ a kuwa ndi ɓuwobi kaɗaka ka bato kainda
ka mugi ma Sulia, ukana ndi ɓɛ Ɓayuda ɓagyilini dikiɗi. Kuwa wa, osisilya ndi kaiga
kumbuso, akitanaga pisi ka Makedonia.
4 A ndi kakpakyana pa imoti na ɓatu ɓi niɓa: Sopateli mika Pilo ninɔ a ndi Mubeloya,
Ɓatesalonika ɓɛyɔ ka Alisitaliko iɓu na Sekundo, Mudelibe ninɔ ina ndi ɓɛ Gayɔ,
Timotio, sɛ kuwa Tikiko iɓu na Tolofimo niɓɔ ɓa ndi ɓatu ɓa Azia.
5 Ɓatu ɓi niɓa ɓɔ ɓapungaga ndi ligundu kainda katiɓundaga ka Tolowasi.
6 Kumbusa wa yinga niyɔ ɓalyaga ndi mino mukati ɓikofulu, taɗaka ndi ka bato ka
lisu la Filipi, kumbusa wa ligundu la masyɛ kuɓukumuti, tutakanyaga ndi ka Tolowasi,
tagya na iɓu pɔsɔ yimoti.

Pɔlɔ opipilini kaaga ka Tolowasi

7 Lisyɛ la Mungu na ɓugɔgɔ, ta ndi ɓumumukana koɓunonogo mukati ni Pɔlɔ
ananzina. Yɛki a ndi kapa kopupyo na ɓugala ɓi, idukulaga ndi no bulo kadwɛ lugo
wo biti.
8 Ta ndi ɓumumukana ka ndaɓu yi niyɔ ya kugu. Ku ɓɛyɔ, ɓatala ɓakpu ɓutuna
ɓingbiii.
9 Wina sɛ, a ndi na Muwanza ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Eutiko, a ndi wakiko ka lidilisa
wa, iyi aka ndi tɔtɔ ɓipɛ ko ngbingo yi ninɔ Pɔlɔ a ndi mino kanzina ɓindiii nɔ. Muwanza
nɔ onyukoku ndi ka tɔtɔ, ogwoku kotukyoku ka ndaɓu ya kugu niyɔ ya yisaa. Niyɔ ɓa
kuwa ndi ɓɛ ɓamomosi, a ndi ni okwini.

10 Kʉwa wa, Pɔlɔ osyoku ndɨ, odidiko ɓuwobi na ɨyɨ, apututo, aɓɨkya ɓɛ: «A muɓisi, wosoni kombomboyo!»
11 Nɨyɔ Pɔlɔ ɨgɨlya ndɨ ɓata kaɗaka ka ndaɓʉ ya kʉgʉ, oɓunonogo mukati, alya. Idukulaga ndɨ ɓata kanzɨna ɓɨndɨɨɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ lisyɛ atɨnɨkaga ndɨ mino. Kumbuso yi, aga ndɨ.
12 Ɓɨga ndɨ na mʉwanza yi nɨnɔ nɨ a muɓisi, ɓatʉ ɓasɨ ɓotumini na magyagya ɓɨɗɛ.

Pɔlɔ otukyini ka Tolowasi, aga ka Milɛtʉ

13 Taga kʉwa ndɨ iɓusu kambwa, taɗaka ka bato kaɨnda ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Asosi. Kʉ ɓɛyɔ, takwanana kʉwa ndɨ kava Pɔlɔ na lɨgʉndʉ kyɛ a ndɨ nɨ osisilyini kaɨnda na magʉ.
14 Nɨyɔ tosilyono na Pɔlɔ ka Asosi, tava kʉwa ndɨ ka bato, taga pa imoti na ɨɓʉ ka gʉɗʉ wa Mitileni.
15 Tatʉkya ndɨ ɓʉgalo ɓi, tadwɛ ko uzu nɨyɔ ina ɓɛ Kio. Nɨyɔ lisyɛ asyɛ, tadwɛ ndɨ ko uzu nɨyɔ ina ɓɛ Samosi, kʉwa na ɓʉgala ɓi topupana ndɨ ka gʉɗʉ wa Milɛtʉ.
16 A ɓɛyɔ, Pɔlɔ a ndɨ wakɨtʉlya kakɨtanaga ka Ɛfɛsɔ nɨ komogɨgʉ, kyɛ kɛgʉ ndɨ kapa kalya ngbingo ka iwili ya Azia. A ndɨ kaɨɗuso ɓɛ odwino gʉtʉgʉ ka Yelusalɛma kambwa wa Patɛkɔtɨ.

Pɔlɔ ɓosononini na ɓazɛɛ ɓa kanisa ya Ɛfɛsɔ

17 Katʉkya ka Milɛtʉ wa, Pɔlɔ ʉtɨka ndɨ ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ kaumokoku ɓazɛɛ ɓa kanisa.
18 Nɨyɔ ɓosiloku, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Katʉkya ka lisyɛ nɨlɔ aka lɔ nosiloku ndɨ mino wanʉ ka Azia, makaiba yɨgya kamɨ ɓɨnza ɓɛyɔ na ndɨ mino ɓongbinga ɓasɨ luga kunu.
19 Nagugubya ndɨ Mombukwono-dosu nɨ nakɛgʉ na yɨbɨnɨka, ka mʉgamʉ na ka yigyogyiso ko bulya ɓodikiɗî nɨɓayɔ Ɓayuda ɓɛgyɨlyaga ndɨ.
20 Makaiba ɓɛ nakamʉsʉmɨlyagʉ ndɨ gʉtʉgʉ luki limoti aka nɨlɔ la ɨzangɨya. Namʉɓɨkyaga ndɨ ɓɨngbanganya lɨkpʉmʉka ko Kunzi, namʉpá mʉtɨwɨ ko misa ka ɓambanzʉ ɓasɨ na ka ɓandaɓʉ kunu.
21 Nʉɓɨkyaga ndɨ Ɓayuda, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɛ ɓayikosi ɔɓɨlɨ kaɓʉ, ɓamigilyiku Kunzi, ɓaɓɨnɨkyana Mombukwono-dosu Yeso.
22 Mbɨya wanʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu akɛkpamya kaɨnda ka Yelusalɛma. Nakɛgʉ kaiba ambɛ ikoku ɓanʉ na ɨmɨ kʉ ɓʉ.
23 Luki limoti, ka ɓagʉɗʉ yɨkaka-yɨkaka, Lɨmbɛngɨ-Lotu ewonisilagatʉ kambwa ɓɛ bɔlɔkɔ na yigyogyiso akɛɓʉndaga.
24 Nakamɨnagɨgʉ ɔɓɨlɨ kamɨ abɛ luki la ɨzangɨya. Luki limoti, ɨzangɨya kamɨ a ɓɛ nadwɨ ka mulɨɓo ma ligubo nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso ɛpá. Ligubo li nɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma ɨzɨyɔ ko Kunzi.
25 Nikaga ndɨ kakpakyana luga kunu ɓasɨ, na naɓɨkyaga mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi. Luki limoti, katʉkya mbɨya wanʉ, nakaiba ambɛ makɛmɨnɨgʉ ɓanʉ ɓata.
26 Kinili, na lisyɛ li nɨlɨ nakamʉgbɨtyaga ɓɛ ɓemoti kunu koɓungogo, kendigʉ ɓata ɨmɨ.
27 A ɓɛyɔ, namʉtʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi lasɨ nɨ nakamusumilyigʉ luki gʉtʉgʉ limoti aka.
28 Wiminyonito iɓunu ɓamombukwana-donu. Ɓuulyogoni ambaza wasɨ nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ɓɛ wikoni ɓoɓuɓulyo ɓi. Moɓuulyaga gɔnɨ kanisa ko Kunzi, nɨyɔ inisana ndɨ noyu pisi ka ɓangʉ ko mikakɨ ɓɨkpɛ.
29 Ɨmɨ, nakaiba ɓɨnza ambɛ kumbusa wa lɨgʉndʉ kamɨ, ɓambanzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama ɓʉɗîya ɓingyatʉ luga kunu, ɓakikigʉ no nzonzi wa ambaza.
30 Gʉtʉgʉ luga kunu aka, ɓambanzʉ ɓipupisatʉ ndɛkɛ kaɓɨkyaga mʉtʉʉ ma kʉɓɔɓɔkʉ kyɛ ɓuluti ɓaɓɨɓya kumbuso kaɓʉ.
31 Wiminyonito! Manatamana ambɛ ka ɓyanga ɓisaa, nikaga ndɨ kamʉpá mʉtɨwɨ yɨkaka-yɨkaka biti na lisyɛ ka mʉgamʉ.
32 Mbɨya wanʉ, namupíni ko Kunzi na ko mongoni kakɨ ma ɨzɨyɔ. Mongoni mi nɨmɔ a no ngu kamupiko ka baya, kamʉpá lisimo pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.
33 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ na mʉsasa mo ɓuyi ikanɨ ma ɔlɔ ikanɨ ma ɓotu ka mʉmbanzʉ.
34 Iɓunu ɓamombukwana-donu makaiba ɓɛyɔ nagyaga ndɨ mino ligubo na maɓɔkʉ kamɨ, ko bulya kamɨ, na ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ takpakyanaga ndɨ na ɨɓʉ.
35 Ka masɨ nɨmɔ nagyaga ndɨ, namuwonisila ndɨ ɓɛ tokwononi kaɨkɔ ɓungu pisi ka ligubo, kabɨnɨka ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya. Manatamana gɔnɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso ɓɨkpɛ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Ɨzangɨya ka mʉtʉ nɨnɔ apága luki okitogi nɨyɔ ka nɨnɔ ɓapága.›»
36 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kanzɨna ɓɛyɔ, oɓuna ndɨ moli pa imoti na ɨɓʉ ɓasɨ, ɓalʉmba.
37 Ɨɓʉ ɓasɨ ɓagbʉngʉkana ndɨ na mʉgamʉ, ɓanapututo na kapanana maɓɔkʉ.

38 Ɓalya ndɨ kumbu kʉgbɛ ka nɨlɔ Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata. Ka muliɓo, ɓɨnda ndɨ kabiso ka lɨsʉ.

21

Pɔlɔ ogoni ka Yelusalɛma

1 Nɨyɔ tasanana na ɨɓʉ, taɗaka ndɨ ɓata ka bato, taga ngbɨngbɨli ko uzu nɨyɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Kosi. Ɓʉgala ɓi, tadwɛ ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ Lodo. Katʉkya ka Lodo, tadwɛ ka Patala.

2 Kʉ ɓɛyɔ, tatakanya ndɨ bato ɓemoti nɨ anaga ka Foinikia. Taɗaka ndɨ mino, taga.

3 Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ ɓuwobi na Kipulo, tasa ndɨ miso ya zebu, taga iɓusu ka Sulia. Tɨfʉma ka Tilo, ka pa yi nɨyɔ bato osisaga ndɨ mino makpʉmʉka.

4 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓaɓɨɓya, tagya na ɨɓʉ pɔsɔ yimoti. Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉkpamya ndɨ kapakya Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma.

5 Luki limoti, nɨyɔ pɔsɔ yi nɨyɔ akɨtaga, tidukulaga ndɨ na lɨgʉndʉ kusu. Ɓambanzʉ ɓasɨ, iki ɓoko na ɓomiki ɓɨnda ndɨ katibiso kunzi wa gʉɗʉ. Kʉ ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ toɓuna ndɨ moli kubi wa, talʉmba.

6 Nɨyɔ tasanana, taɗaka ndɨ ka bato, ɓaɓɨɓya ɓɨga kʉwa ndɨ ka ɓa kʉ-kaɓʉ.

7 Katʉkya ka Tilo, tomosisya ndɨ kazaba, tadwɛ ka Tolemai. Kʉ ɓɛyɔ, tɨnanana ndɨ na ɓomomosu ɓakilisito, tasyɛ ndɨ na ɨɓʉ lɨsyɛ limoti.

8 Ɓʉgala ɓi, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ, tadwɛ ka Kaizalɨa. Tika ndɨ ka ndaɓʉ ka Filipi nɨnɔ ɓamakaga ndɨ ɓɛ «Mʉɓɨɓɨkya wo Mongoni Manza». Ɨyɨ Filipi a ndɨ ɓemoti ka ɓambanzʉ maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓʉpʉnaga ndɨ ka Yelusalɛma.

9 A ndɨ na ɓasɨka ɓakwanganya nɨɓɔ ɓa ndɨ nɨ ɓakanibɨgʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ. Ɓasɨka ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓugyalandʉ ɓʉtʉmbʉlaga makpʉmʉka ko lino ko Kunzi.

10 Iɓusu ta kʉwa ndɨ wa nɨ togyini masyɛ makpʉ. Mugyalandʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Agabʉ, otukyoku ndɨ ka Yudɛa, osiloku wa.

11 Odoku katɨnda, ava mʉkaɓa ka Pɔlɔ, ɨkanda ndɨ nomu magʉ na maɓɔkʉ. Ɨyɨ aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu akaɓɨkya ɓɛ: ‹Ka Yelusalɛma, Ɓayuda ɓakandaga ɓanʉ mombukwana mʉkaɓa mi nɨma ɓɛyɔ, ɓagaba ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ bi nɨɓɔ ɓakamibɨgʉ Kunzi.›»

12 Nɨyɔ tʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ, iɓusu na ɓatʉ ɓa Kaizalɨa tapakya ndɨ Pɔlɔ kaɗaka ka Yelusalɛma.

13 Luki limoti, Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ makagamana na kɛpá ombombo ɓɛyɔ? Na wakɨtʉlya kaikondisiso gʉtʉgʉ kokwo aka ka Yelusalɛma ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso.»

14 Nɨyɔ tɨna ɓɛ kɛgʉ katɨmʉkana, tasa kʉwa ndɨ. Taɓɨkya ɓɛ: «Sɨpananɨsɔ ka Mombukwono-dosu igyonosi nɛkɨ!»

15 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, tiɓungusyaga ndɨ, taɗaka ka Yelusalɛma.

16 Ɓaɓɨɓya ɓa Kaizalɨa ɓɨnda ndɨ katibiso ka alʉkʉ ɓemoti ka Kipulo nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Munasoni. Ɨyɨ Munasoni a ndɨ mʉɓɨɓya wandɛlɨ, tasyɛ kʉwa ndɨ kʉ kakɨ.

Pɔlɔ ogoni kʉ ka Yakɔbɔ

17 Nɨyɔ tosilo ka Yelusalɛma, ɓomomosu ɓakilisito ɓatɨtɨlya ndɨ na magyagya.

18 Ɓʉgala ɓi, tɨnda ndɨ pa imoti na Pɔlɔ kʉ ka Yakɔbɔ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓazɛɛ ɓasɨ ɓa kanisa ɓa ndɨ ɓʉmʉmʉkana kʉ.

19 Nɨyɔ Pɔlɔ ama kaumuusogo, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓuwobi-ɓuwobi nɨlɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibɨgʉ Kunzi pisi ka ligubo kakɨ.

20 Nɨyɔ ɓazɛɛ ɓʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓabibisa ndɨ Kunzi. Kumbuso yi, ɓaɓɨkya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ: «Mamakɨ, watʉkaɨna ɓɛyɔ Ɓayuda ɓudingi ɓoboilyi mino ɓɛnɛ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓakaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa lɨmbɛngɨ limoti.

21 Wɨna sɛ, ɓukoni ɓi ɓɛ a abɛ wakaʉtɨwa Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga luga ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɛ ɓasɨ kaɓyɛ mʉtʉʉ ka Musa. Upokyi ɓi gɔnɨ ɓɛ ɓakukusisonɨtɔgʉ ɓomikaɓʉ, ɓakoɓyonɨtɔgʉ yɨgya ya ɓʉndɛlɨ ka Ɓayuda.

22 Tagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ kyɛ ɓɨbatʉ aka ɓɛ wosiliniku wanʉ?

23 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, gya nɛkɨ nɨlɔ takaʉɓɨkya. Ta wanʉ na ɓalʉkʉ ɓakwanganya nɨɓɔ ɓakoni silika kambwa ko Kunzi kaɨpá ko Kunzi.

24 Windoni pa imoti na ɨɓʉ, miɓuɓisoku. Kalyatʉ gɔnɨ nɨlɔ okwononi kyɛ ɓɨwisisi ɓamʉ. Kʉwa wa, ɓambanzʉ ɓasɨ ɓakwanana kaiba ɓɛ mongoni masɨ nɨmɔ ɓʉkana ndɨ ko bulya kakʉ a maɓɔngɔ. Luki limoti, ɓibo gɔnɨ ɓɛ ɨwɛ wagyagatʉ mʉtʉʉ.

25 Tukpikilyini ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaya nɨ ɓakɛgʉ Ɓayuda nɨlɔ ɓakwanana kagya. Ɓakakwananɨgʉ kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, ikanɨ kalya ɓangʉ gʉtʉgʉ nyama yi nɨnɔ ɓamwogo kanɨ ɓadulini ɓasɔngʉ, ɓakogyonɨtɔgʉ gɔnɨ ɓʉɗanda.»

26 Ɓugala ɓi, Pɔlɔ ɓinda ndɨ na ɓalʉkʉ ɓi niɓɔ, ɓiɓuɓisa ndɨ. Kumbuso yi, ingya ndɨ
ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ʉtʉmbʉlyaga ndɨ ɓɛ masyɛ ma kiɓuɓiso osyo ko ngbingo tino, isi yi
ɓɛ ɓakwanana kaʉpílya ɓemoti-ɓemoti apɛpɛ ngbingo tino.

Ɓagwini Pɔlɔ

27 Niyɔ masyɛ maɗɨya na ɨka a kʉwa ndɨ ɓuwobi kosyo, Ɓayuda niɓɔ ɓa Azia ɓamɨna
ndɨ Pɔlɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi. Kʉwa wa, ɓavikimosaga ambaza wasɨ ka ɓambanzʉ, ɓagwi
ndɨ Pɔlɔ.
28 Ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Iɓunu Ɓezaleli, singyoniku! Alʉkʉ yi nɨmʉ nɔ akaɓɨkyaga
ka ɓapa ɓayasɨ, akaʉpá ɓambanzʉ ɓasɨ mʉtɨwɨ manyɛ ko bulya kusu, ko bulya mʉtʉʉ ka
Musa na ko bulya Ndaɓʉ ko Kunzi yi niyɨ. Umokyini gɔnɨ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓapʉta pa Yotu yi niyɨ.»
29 A ɓɛyɔ, ɓamɨnatʉ ndɨ Pɔlɔ kambwa wa ka Yelusalɛma na Mʉɛfɛsɔ ɓemoti nɨnɔ ina
ndɨ ɓɛ Tolofimo. Iɓʉ ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ Pɔlɔ amingyisatʉ ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
30 Gʉɗʉ wasɨ avɨkɨmanaga ndɨ, ɓambanzʉ ɓotinikoku ndɨ ɓingbufu. Ɓagwi Pɔlɔ,
ɓaluta ndɨ ɓikpwukpwukpwu kunzi wa Ndaɓʉ ko Kunzi. Kumbuso yi, ɓadʉlaga ndɨ
pumi yi.
31 Ɓa kʉwa ndɨ kakɨsa kamwɔ. Kʉwa wa, mongoni asilya ndɨ ngama ka ambaza wa
ɓasʉda ɓɛ gʉɗʉ wasɨ wa Yelusalɛma ovikimonogini.
32 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ʉva ndɨ ɓasʉda na ɓakʉmanda kaɓʉ ɓaga ndɨ ɓangʉ kʉ
ɓɛyɔ. Niyɔ ɓambanzʉ ɓʉmɨna, ɓasa ndɨ kabʉma Pɔlɔ.
33 Ngama ka ɓasʉda isisiloku kʉwa ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ, agwisiso. Akpamya ɓɛ ɓakandɨ
na ɓaselegeni ɓayiɓa. Kumbuso yi, uusa ɓɛ: «Wanɨ mʉ? Ogyi ɨkɨ?»
34 Luki limoti, luga wa ambaza wa, ɓambanzʉ ɓa ndɨ kapamɨkana gbalɨ kanɨ ngama
ka ɓasʉda kotombisyagʉ gʉtʉgʉ lɨkpʉmʉka limoti aka, kinili, akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ
ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda.
35 Niyɔ Pɔlɔ osilo ka mupumi, ɓasʉda ɓabɨnɨka ndɨ kyɛ ambaza ka ɓambanzʉ a ndɨ
nɨ ovikimonogini.
36 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓasɨ ɓa ndɨ kaɓɨɓya, ɓanapamɨkanaga ɓɛ: «Mumwoni!»

Pɔlɔ akozukogo lɨkpʉmʉka kakɨ

37 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ kʉwa mino ɓuwobi kamakya Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ ka ɓasʉda, ɨyɨ
aka ndɨ na ngama ka ɓasʉda ɓɛ: «Wakwananatʉ kɛsɨlya ngbingo kaɓɨkya lɨkpʉmʉka?»
Ngama ka ɓasʉda amuusa ndɨ ɓɛ: «Wibatʉ Ligiliki?
38 Kɛgʉ ɨwɛ nɨ Mumisili yi nɨnɔ opí ɓi ɨpʉmbʉ ka masyɛ mi nɨma, ʉva ɓonzikaɓʉ
ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya kaɨnda na ɨɓʉ ka ɨsa?»
39 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Muyuda wa Talasɨ, ka iwili ya Kilikia. Niɓʉkʉta ka
gʉɗʉ wa kinisono. Kikiliki, ɨsɨlya mbɛyɨ mino ngbingo nanzɨnɨ na ɓatʉ ɓi niɓa.»
40 Ngama asɨlya ndɨ mʉnzɨna. Pɔlɔ amaga kʉwa ndɨ ko misa ma mupumi, ʉgbʉma
ndɨ ɓambanzʉ na kʉɓɔkʉkɔ. Niyɔ ɓadaka, ʉɓɨkya ndɨ na Libelenia ɓɛ:

22

1 «Ɓomika-mama, ɓababa, pongoni mbɛyɨ motili ka nɨlɔ nakamʉɓɨkya mbɨya wanʉ
kowonisilo ɓɛ nakogyigʉ ɓʉnyɛ.»
2 Niyɔ ɓamʉkana Pɔlɔ nɨ akanzɨna lɨva-kʉkaɓʉ ɓɛyɔ, iɓʉ aka ndɨ ɓiwo. Pɔlɔ aka ndɨ
na ɨɓʉ ɓɛ:
3 «Ɨmɨ, na Muyuda. Niɓʉkʉta ka Talasɨ ka iwili ya Kilikia, luki limoti, nopinga wa ka
Yelusalɛma wa. Gamalieli nɔ a ndɨ malima kamɨ. Ewonisilaga ndɨ ɓɛyɔ okwononi mino
kaɓyɛ mʉtʉʉ na ɓotitosu ka ɓungbingbili. Nagugubya ndɨ Kunzi na kɛkɛlɛ ɓɛgɛyɔ iɓunu
ɓasɨ mo mino kagya na lɨsyɛ li nɨlɨ.
4 Nugyogyisaga ndɨ, numwisiso ɓatʉ niɓɔ ɓaɓɨɓyaga ndɨ pisi ko Mombukwono-dosu.
Nugwisisaga ndɨ ɓalʉkʉ na ɓoko ka bɔlɔkɔ.
5 Kumu-kumu na basa yasɨ ka ɓazɛɛ ɓakaiba ɓɨnza nɨlɔ nakaɓɨkya. A ɓɛyɔ, ɓɛpátʉ ndɨ
ɓabalʉwa kaupoku ɓomomosu ɓa Damasɨkɨ. Na ndɨ kapa kaɨnda kaugwi ɓakilisito niɓɔ
ɓa ndɨ kʉ, kodoku na iɓʉ kaugyogyiso ka Yelusalɛma.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Kunzi amaka ndɨ mino

6 «Na mbɛyɨ ndɨ ko pisi aka, ɓuwobi kadwɛ ka Damasɨkɨ. Mɔnɨ a kʉwa ndɨ banda ka
mʉsɨkatʉ, ko ngbinga ɓemoti aka, ɓʉngbanganya osyoku ndɨ ɓigbututu kotukyoku kʉgʉ
wa lɨsyɛ, ekungulo ɓikululu.
7 Nogwa ndɨ wasɨ ɓɨngɔmʉ, nʉkana lɨyʉ limoti anɛɓɨkya ɓɛ: ‹Saulo, Saulo, ko bulya
ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso?›

8 Nuusa ndɨ ambɛ: ‹Ɨwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?› Lɨyʉ li nɨlɔ esikisyo ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Yeso wa Nazalɛtɨ nɨnɔ wakegyogyiso nɔ.›
9 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ta ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓɨnatʉ ndɨ ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ, luki limoti nɨ ɓakukonigʉ lɨyʉ li nɨlɔ.
10 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, nagyɨ sɛ ɓʉnɨ?› Esikisya ndɨ ɓɛ: ‹Wamaga, waga ka Damasɨkɨ. Kʉ ɓɛyɔ, ɓʉɓɨkyatʉ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi akaʉkpamya ɓɛ gya.›
11 Miso epiya ndɨ ɓipi na ɓʉpʉ ɓa ɓʉngbanganya ɓi nɨɓɔ. Ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ ɓegwi kʉwa ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɓaga na ɨmɨ ka Damasɨkɨ.
12 Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Anania. Aɓangagatʉ ndɨ Kunzi, anaɓyɛ mʉtʉʉ kusu. Ɓayuda ɓasɨ nɨɓɔ ɓikaga ndɨ kʉ ɓabɨbaga ndɨ kʉgbɛ.
13 Anania esilyoku ndɨ, ɨyɨ aka na ɨmɨ ɓɛ: ‹Saulo, mika-mama, miso ʉkʉlɨkanɨ!› Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, miso ɛkʉlɨkana ndɨ, namɨna Anania.
14 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Kunzi ka ɓotitosu upunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛ wiba sɨpananɨsɔ kakɨ, wamɨna Mʉtʉ Wongbingbili, ʉkana lɨyʉ kakɨ.
15 A ɓɛyɔ, wika dɛmʉ kakɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ kaɓɨkyaga nɨlɔ wini ɓi na nɨlɔ ukoni ɓi.
16 Mbɨya wanʉ, wakaɓʉnda ɓata ɨkɨ? Wamaga, wiɓotisiso, wakʉnga mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ ko lino kakɨ.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ Mombukwono-dosu atɨka ndɨ mino

17 «Kumbuso yi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma. Lɨsyɛ limoti, nɨyɔ na ndɨ kalʉmba ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɛgyɨlya ndɨ abɛ nakika ko nziki,
18 namɨna ndɨ Mombukwono-dosu, ɛɓɨkya ɓɛ: ‹Wiɗuso, tʉkya ɓɨgala-gala ka Yelusalɛma wa. A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓana wanʉ ɓakapagʉ ɓanʉ kaʉkana lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ʉɓɨkyaga ɓanʉ ko bulya kamɨ.›
19 Nasikisya ndɨ ɓɛ: ‹Mombukwono-dosu, ɓakaiba ɓɨnza ɓɛ nogulyaga ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka Ɓayuda kaugwisiso na kaubumisiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉɓɨnɨkyana.
20 Ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmʉ kakʉ ɓɛyɔ ka Etieni, ɨmɨ mombukwana-dakɨ na ndɨ wa gɔ wa, noɓingisya ndɨ ɓɛ ɓamwɨ, noɓuulyaga gɔnɨ ndɨ ɓotu ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ kamwɔ.›
21 Kʉwa wa, Mombukwono-dosu ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: ‹Waga, kyɛ nakaʉtɨka ɓyɨ, ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.›»

Pɔlɔ na ngama ka ɓasʉda wa Lʉma

22 Ɓambanzʉ ɓʉkana ndɨ mʉtʉmbʉlagɨ ka Pɔlɔ kadwɛ ka mʉnzɨna mi nɨma. Kʉwa wa, ɓapʉnga ndɨ kapamɨkana, ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Mumwoni mʉtʉ yi nɨmʉ! Mumwoni! Mʉtʉ ɓɛyɔ ka nɨmʉ, kokwononigʉ na ɔɓɨlɨ!»
23 Ɓa ndɨ kapamɨkanaga, ɓanombimbo ɓotu na komisyo lɨɓungu kʉgʉ.
24 Ngama ka ɓasʉda akpamya kʉwa ndɨ ɓɛ ɓaga na Pɔlɔ ka mʉkɔɓɔ kaɓʉ, ɓatɨnɨ fimbo ɓɛ kyɛ anzɨnɨ. A ɓɛyɔ, a ndɨ kapa kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓakapamɨkanaga ɓɛyɔ ko bulya ɨkɨ.
25 Nɨyɔ ɓa kʉwa ndɨ kakanda Pɔlɔ ɓɛkyɛ ɓatɨnɨ, ɨyɨ Pɔlɔ aɓɨkya kʉmanda nɨnɔ a ndɨ wa ɓɛ: «Ɓabʉmagatʉ Mʉlʉma nɨ ɓakasombisigʉ?»
26 Nɨyɔ kʉmanda yi nɨnɔ ʉkana ɓɛyɔ, ɨnda ndɨ katʉmbʉlyaga ngama kakɨ, aɓɨkya ɓɛ: «Wagya sɛ kʉwa ɓʉnɨ? Alʉkʉ yi nɨmʉna a Mʉlʉma!»
27 Ngama odoku kʉwa ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Ɨɓɨkya, ɨwɛ, wa Mʉlʉma?» Pɔlɔ oɓingisyo.
28 Kʉmanda aka ndɨ ɓata na ɨyɨ ɓɛ: «Nakalya ndɨ ɨmɨ ɓuyi ɓakpʉ ɓɛ kyɛ niki Mʉlʉma.» Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ, na Mʉlʉma ɓɨkpɛ.»
29 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kapa kanziniso Pɔlɔ na mapʉpʉ ɓomisikana ndɨ. Nɨyɔ kʉmanda iba ɓɛ akondisisi ɓi Mʉlʉma, ogwa ombombo.

Pɔlɔ akasamba ka Basa-Yidingi

30 Ɓʉgala ɓi, ngama ka ɓasʉda a ndɨ kapa kaiba ɓɨnza ɓɛ Ɓayuda ɓasungulyi Pɔlɔ ko bulya ɨkɨ. Ʉkpamya kʉwa ndɨ ɓatʉ kakɨ ɓɛ ɓakulogiku, ʉkpamya gɔnɨ ɓokumu-kumu na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓasɨ kamʉmʉkana. Kumbuso yi, ɓodoku ndɨ na Pɔlɔ, ɓamomosa kambwa kaɓʉ.

23

1 Pɔlɔ ʉnda ndɨ ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi ɓingbangbangba, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, lɨmbɛngɨ kɛgʉ kɛdwa ka ligubo lasɨ nɨlɔ nagyɨlya Kunzi kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ.»
2 Luki limoti, kumu-kumu Anania ʉkpamya ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ ɓɛ ɓaɓɨtɨ.

3 Kʉwa wa, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kunzi nɔ ʉɓɨta kʉwa ɓanʉ ɨwɛ, ɨwɛ ninɔ abɛ likingyosi la ikubasʉ sa ndaɓʉ si nɨsɔ ɓoɗîngogo na pɛmbɛ. Wa wakiko kesombiso ɓɛyɔ mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino, wɨna sɛ, ɨwɛ ɓɨkpɛ woɓunini mʉtʉʉ ɓɛyɔ weɓitisisi mino yi!»

4 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na Pɔlɔ wa, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kumu-kumu ko Kunzi nɔ wakaɓuɓisa ɓɛyɔ!»

5 Pɔlɔ osikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakɛgʉ ɓi kaiba ambɛ kumu-kumu nɔ. A ɓɛyɔ, ikpiko ka Moɓiso Motu ɓɛ: ‹Wakatumbwonitɔgʉ ngama wa lɨvananza kakʉ.›»

6 Pɔlɔ a ndɨ kaiba ɓɛ ɓambanzʉ ɓagɔgɔ ka Basa-Yidingi wa, ɓa ndɨ Ɓasadukayɔ na ɓagɔgɔ Ɓafalisayɔ. Kinili, aɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa kaɓʉ ɓɛ: «Ɓomika-mama, ɨmɨ na Mufalisayɔ, mikya-ɓafalisayɔ. Kika nɨ nakasamba, a kyɛ na na mʉtamanagɨ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ.»

7 Nɨyɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓafalisayɔ ɓapʉnga ndɨ kasaana na Ɓasadukayɔ, ɓambanzʉ ɓɨgbananaga ndɨ.

8 A ɓɛyɔ, Ɓasadukayɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ kumbusa wa kukwakʉ, ɓakopupogigʉ ka mbʉkʉ. Ɓomotiloku gɔnɨ ɓɛ ɓamalaika ɓakɛgʉ, gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ ko Kunzi aka. Luki limoti, Ɓafalisayɔ ɓaɓɨnikyanagatʉ ɨɓʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ.

9 Gbʉngbʉ aka ndɨ ɓihooo! Ɓowonisilo ɓa mʉtʉʉ ɓagɔgɔ ka liɗu ka Ɓafalisayɔ ɓamanana ndɨ ɓigwo, ɓagya ndɨ ɓoɗongoso yapʉ, ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ: «Takaɨna abɛ alʉkʉ yi nɨmʉ kogyigʉ luki lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka. Aɓɨlɨ ikanɨ malaika sɛ nɔ anzinilyi ɓi?»

10 Nɨyɔ ɗongoso atʉkya kʉwa ka ɓakpɨɓa, ngama ka ɓasʉda aɓanga ndɨ ɓɛ ɓakasinzogonitɔgʉ Pɔlɔ. Kinili, ʉkpamya ndɨ ɓasʉda kosyo luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉmʉkana ndɨ wa, ɓanyoku, ɓamigiso ka mʉkɔɓɔ.

11 No biti yi nɨyɔ aka yɔ, Mombukwono-dosu apuponilya ndɨ Pɔlɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wigwinɔ lɨmbɛngɨ aka! Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ waɓɨkyaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka Yelusalɛma, okwononi kagya ɓɛgɛyɔ ka Lʉma.»

Ɓayuda ɓakagyɨlya Pɔlɔ dikiɗî

12 Ɓʉgala ɓagɔgɔ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓagya ndɨ dikiɗî ɓɨpɛlɛ. Ɓakɔ ndɨ silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ komwo luki kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ mino Pɔlɔ.

13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagya ndɨ dikiɗî yi nɨyɔ, ɓa ndɨ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.

14 Ɓaga ndɨ ka ɓokumu-kumu na ɓazɛɛ, ɓʉɓɨkya ɓɛ: «Iɓusu, takuni ɓi silika ambɛ takalyɨgʉ luki kanɨ takanamwigʉ Pɔlɔ.

15 Mɓɨya wanʉ, ukononi na ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi, maɓikyoku ngama ka ɓasʉda ɓɛ amunyulyiku Pɔlɔ kyɛ makapa kakpɨma lɨkpʉmʉka kakɨ ɓinza. Tika kʉwa iɓusu ɓakɨlika kamosisyo kanɨ kanosilikugʉ wanʉ.»

16 Luki limoti, mʉbʉbʉgʉ ɓemoti ka Pɔlɔ ʉkana ndɨ dikiɗî yi nɨyɔ. Aga ndɨ ka mʉkɔɓɔ, ogulyo, atʉmbʉlyaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.

17 Kʉwa wa, Pɔlɔ amaka ngama ka ɓasʉda ɓemoti, ɨyɨ aka na ɨyɨ ɓɛ: «Mubisoku mbɛyɨ mʉwanza nɨmʉ kʉ ka kʉmanda kyɛ a na lɨkpʉmʉka kaɓɨkya.»

18 Ngama ka ɓasʉda yi ninɔ, ɓaga ndɨ na mʉwanza nɔ kʉ ka kʉmanda, aɓɨkya ɓɛ: «Mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ninɔ ina ɓɛ Pɔlɔ, emoki, ɛɓɨkya ɓɛ noduku no mikya-ɓawanza yi nʉmʉna kʉnʉ kyɛ a na lɨkpʉmʉka kauzukilyogo.»

19 Kʉmanda amaka ndɨ mʉwanza nɔ ɓɨkɛɗɛ, amuusa ɓɛ: «A sɛ ɓʉnɨ?»

20 Asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɓayuda ɓukononi ɓi ɓɛ ɓakaʉkʉnga Pɔlɔ na ɓʉgala, upupisilyoku kambwa ka ɓatʉ ɓa Basa-Yidingi abɛ ɓakiko kapa ɓakpɨmɨ lɨkpʉmʉka kakɨ ɓinza.

21 Luki limoti, wakukononitɔgʉ. A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ kakɨtaga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya luga kaɓʉ ɓa na ɨyɨ mʉlɨka. Ɓaku ɓi silika ɓɛ ɓakalyalyɨgʉ ikanɨ komwo luki kanɨ ɓakanamwigʉ. Mɓɨya wanʉ, ɓa ɓakɨtʉlya kaɓʉndaga kʉwa nɨlɔ aka lɔ waɓɨkya.»

22 Kʉwa wa, kʉmanda ɓasanana ndɨ na mʉwanza yi nɨnɔ nɨ agbityogini ɓɛ katumbulyogonitɔgʉ mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉko li nɨlɔ.

Ɓatikini Pɔlɔ ka ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Felisi

23 Kʉwa wa, kʉmanda ʉmaka ndɨ ɓangama ka ɓasʉda ɓaɓa luga ka nɨɓɔ ɓagɔgɔ, ʉɓɨkya ɓɛ: «Huvoni ɓasʉda ɓamɨya ɓaɓa, mʉva ɓatɛkɛɓɛ maɗîya na ɨka nɨɓɔ ɓabʉmanaga kʉgʉ wa ɓapunda na ɓamɨya ɓaɓa nɨɓɔ ɓabʉmanaga na ɓosyogbu. Ɓiki ɓakɨtʉlya kaɨnda ka Kaizalɨa na saa-tatʉ yo biti.

24 Muɓungusilyogonito gɔnɨ Pɔlɔ ɓapunda nɨɓɔ ɓakpokyoniso, ɓadwiso ɓinza kʉ ka ngama Felisi.»

25 Kumbuso yi, akpika ndɨ ɓalʉwa ɓɛ:

26 «Ɨmɨ Kɔlɔdɛ Lusiasi, numuusogito ɨwɛ ngama wa ɨbɨba kʉgbɛ ɓɛyɔ ka Felisi.

27 Ɓayuda ɓo ɓi nɨ ɓagwini alʉkʉ yi nɨmʉna nutikilyi mʉ, ɓo ɓi kapa kamwɔ. Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ a Mʉlʉma, nasingyo ɓi na ɓasʉda kamɨ, nahukusogo.

28 Yɛkɨ no ɓi kapa kaiba ambɛ Ɓayuda ɓasungulyi ko bulya ɨkɨ, nago ɓi na ɨyɨ ka
Basa-Yidingi kaɓʉ.
29 Nini ɓi ambɛ ɓo ɓi kagya ɓoɗongoso na Pɔlɔ ko bulya mʉtʉʉ kaɓʉ. Luki limoti,
kɛgʉ na iɓɔ gʉtʉgʉ yimoti aka nɨyɔ ɓakwanana mino kamwɔ ikanɨ kagwi.
30 Nɨyɔ nukoni ɓi ɓɛ Ɓayuda ɓakagyɨlya dikidî kyɛ ɓamwɨ, nʉtɨkɨlyo ɓi ɓɨgala-gala.
Nʉɓɨkyo ɓi ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi ambɛ ɓɨndɨ na ngbanga yi nɨnɔ kʉ kakʉ.»
31 Ɓasʉda ɓagya ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ ɓʉkpamya ndɨ mino. Ɓava ndɨ Pɔlɔ, ɓaga na ɨyɨ no
biti yi nɨyɔ aka yɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ka gʉɗʉ wa Atipatilisi.
32 Ɓʉgala ɓi, ɓasʉda ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ na magʉ ɓigononoku kʉwa ndɨ ɨɓʉ ka mʉkɔɓɔ,
ɓʉsa ndɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉgʉ wa ɓapunda kaidukulogo na Pɔlɔ.
33 Nɨyɔ aka yɔ ɓosilo ka Kaizalɨa, ɓapá ndɨ ngama Felisi ɓalʉwa, ɓawanya kʉwa gɔnɨ
ndɨ Pɔlɔ.
34 Ngama atangʉlaga ndɨ, amuuso Pɔlɔ ɓɛ: «Wa mʉtʉ wa iwili tino?» Nɨyɔ ʉkana ndɨ
ɓɛ Pɔlɔ a mʉtʉ wa Kilikia,
35 ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Tanda lɨkpʉmʉka kakʉ ngbingo yi nɨnɔ ɓatʉ nɨɓɔ ɓusungulyi
ɓi, ɓosiloku ɓanʉ mino.» Akpamya ndɨ ɓɛ ɓaɓuulyogi Pɔlɔ ka ndaɓʉ nɨyɔ Ɛlɔdɨ Mbɔkʉ
opikisisa ndɨ.

24

Ɓayuda ɓakasʉngʉlya Pɔlɔ

1 Kumbusa wa masyɛ kuɓukumuti, Kumu-Kumu Anania, ɓazɛɛ ɓemoti-ɓemoti pa
imoti na bʉbʉma wa mʉnzɨna ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Teletulo ɓɨnda ndɨ ka Kaizalɨa.
Kʉ ɓɛyɔ, ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ ka ngama Felisi.
2 Ɓamokoku ndɨ Pɔlɔ, Teletulo apʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «Ngama, kiki ndɨ ɨwɛ, iba
takɛgʉ motili ɓɨdɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ɓʉbʉbʉma ɓa ligubo kakʉ oyikosoni makpʉmʉka mudingi
ka mugi mi nɨma.
3 Ngama, tubibisaga ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓapa ɓayasɨ, ka masɨ nɨmɔ wagyaga.
4 Kʉwa wa gɔ wa, nakɛgʉ kapa kaʉlyɨlya ngbingo, no ɓi kapa ambɛ watimukonino
gʉtʉgʉ mbɛyɨ ɓi ko ngbinga mʉkɛɗɛ.
5 Tini ɓi iɓusu ambɛ alʉkʉ yi nɨmʉ a luki lanyɛ, ɨyɨ abɛ ngama ka liɗu ka ɓatʉ ɓa
Nazalɛtɨ*, akaudwonoso Ɓayuda ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
6 Okingilito ɓi gɔnɨ kagya makɔkɔ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, tagwi kʉwa ɓi. [To ɓi ɓɛ
tasombisi kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ kusu,
7 luki limoti, kʉmanda Lusiasi odoku ɓi no ɓou katɨkʉpya.
8 Ʉkpamya ɓi ɓatʉ nɨɓɔ ɓasungulyi ɓi kodoku kʉ kakʉ.] Wakwanana kʉwa mbɛyɨ
kamuusogo nɨ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wiba ikanɨgʉ takaɓɨkya ɓɔngɔ.»
9 Ɓayuda ɓoɓingisya ndɨ, ɨɓʉ aka ɓɛ a ɓɛyɔ aka yɔ Teletulo oɓikyi mino yɔ.

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Felisi

10 Kʉwa wa, ngama Felisi akpamya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ anzɨnɨ, Pɔlɔ aka ndɨ ɓɛ: «Ngama,
nakaiba ambɛ wa zozi wandɛlɨ ka mugi mi nɨma, kinili nakasamba kambwa kakʉ
lɨmbɛngɨ ɓipisiii.
11 Wakwanana kakpɨma ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi ambɛ kanokitogigʉ masyɛ tɛkɛɓɛ
na maɓa, wa noɗoki ɓi mino kabibiso Kunzi ka Yelusalɛma.
12 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ketokonyigʉ ɓi ka ɓoɗongoso ka Ndaɓʉ ko Kunzi,
ikanɨ ka ndaɓʉ ya malʉmba ka Ɓayuda ikanɨ ka gʉɗʉ ikanɨ kakpamya ambaza ka
ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓesungulyi mbɨya wanʉ, ɓakakwananɨgʉ kaumibiso ɓɛ ɓesungulyi
ko bulya ɨkɨ.
14 Luki limoti, nakaiba ambɛ nagugubyaga Kunzi nɨnɔ ka ɓotitosu, nanaɓyɛ pisi ka
Mombukwono-dosu, nɨyɔ ɨɓʉ ɓalɨkyaga ɓɛ lɨgbʉta ka ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Na gɔnɨ na
baya ka masɨ nɨmɔ ikpɨkaga ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ na ka ɓakɨtaɓʉ ka Ɓogyalandʉ.
15 Mʉtamanagɨ kamɨ a makɨtʉlya ko Kunzi. Ɨɓʉ ɓa gɔnɨ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ
ɓɛ ɓatʉ ɓa ɓungbingbili ikanɨ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka
ɓambʉkʉ.
16 Kinili, ɨmɨ, nagyaga kɛkɛlɛ kaiko lɨmbɛngɨ lanza ɓongbinga ɓasɨ kambwa ko Kunzi
na kambwa ka ɓambanzʉ.
17 Kumbusa wa ɓyanga ɓudingi, nigoku ndɨ ka Yelusalɛma kaʉpápa ɓava-kʉkamɨ na
kapá Kunzi ɓapɛpɛ.

---

* **24:5 24:5** Mʉtʉ wa Nazalɛtɨ a lino nɨlɔ ɓapá ndɨ Yeso. Wanda gɔnɨ Matayɔ 2:23. A gɔnɨ lino ka ɓakilisito ɓa mambwa.

18 Na ndɨ kaiɓuɓiso ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓɛtakanya kʉwa ndɨ nɨ nanama ligubo li nɨlɔ.
Ambaza ka ɓambanzʉ kɛgʉ ndɨ ikanɨ ɨpʉmbʉ.
19 Luki limoti, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Azia, ɓa tʉ ndɨ wa. Ɨɓʉ
ɓɔ ɓakwanana ndɨ kodoku kɛsʉngʉlya kʉ kakʉ, ɓakika ndɨ na lɨkpʉmʉka na ɨmɨ.
20 Kiki ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓana ɓa wanʉ ɓatʉmbʉlagɨ nɛkɨ ɓʉnyɛ nɨɓɔ ɓɛmɨna ndɨ na
ɨɓu wa ɓesombisa ndɨ mino ka Basa-Yidingi.
21 Lɨkpʉmʉka limoti aka lɔ naɓɨkya ndɨ na lɨyʉ lapʉ kambwa kaɓʉ ɓɛ: ‹Na na baya
ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupokuto ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ, kinili nakasamba na lɨsyɛ
li nɨlɨ kambwa kunu.›»
22 Yɛkɨ ngama Felisi ibaga ndɨ ɓɨnza pisi ka Mombukwono-dosu, akitisaga ndɨ ngbanga
ka lɨsyɛ lagɔgɔ, ɨyɨ aka na ɨɓʉ ɓɛ: «Nakɔ ɓanʉ ngbanga kunu ngbingo yi nɨnɔ kʉmanda
Lusiasi odoku ɓanʉ mino.»
23 Akpamya kʉwa ndɨ ngama ka ɓasʉda ɓɛ aɓuulyogi Pɔlɔ, anasɨlya gɔnɨ mino
ɓongbingo ɓaya kɨnanaga magʉ nɨ kɛgʉ kaʉpakya ɓawai-dakɨ kasingyo.

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Felisi na mukakɨ ɓɛyɔ ka Dulusila

24 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Felisi ɓodoku ndɨ ɨɓʉ na mukakɨ ɓɛyɔ ka
Dulusila nɨnɔ a ndɨ Waɓayuda. Ngama atikisya ndɨ Pɔlɔ, ʉkana nɨlɔ Pɔlɔ a ndɨ kaɓɨkya
ko bulya baya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito.
25 Luki limoti, nɨyɔ Pɔlɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko bulya ɓungbingbili,
kaigwi lɨmbɛngɨ, mʉngɨmbɔ ka masyɛ nɨmɔ akodoku, Felisi aɓanga ndɨ, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ:
«Mbɨya wanʉ, wakwanana mbɛyɨ kaɨga. Nʉmakatʉ ɓanʉ ɓata kumbuso.»
26 Ngama a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Pɔlɔ akwananatʉ ndɨ kaɨkalyaga, kinili atikisyaga
ndɨ ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ɓiki na ɨyɨ ka ɓabʉbʉ.
27 Kumbusa wa ɓyanga ɓiɓa, Pɔlɔkio Fɛsɨtɔ alya ndɨ ɓʉngama ka pa ka Felisi. Yɛkɨ
Felisi a ndɨ ɨyɨ kakɨsa kaiponoso na Ɓayuda, asa ndɨ Pɔlɔ ka bɔlɔkɔ aka.

25

Pɔlɔ akapa kasamba kambwa ka Kaizalɨ aka

1 Nɨyɔ ngama wa iwili ɓɛyɔ ka Fɛsɨtɔ agya masyɛ masaa wa osila ndɨ mino ka iwili yi
nɨyɔ, atʉkya ndɨ ka Kaizalɨa aɗaka ka Yelusalɛma.
2 Kʉ ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu na ɓangama ka Ɓayuda ɓasʉngʉlya ndɨ Pɔlɔ kambwa kakɨ.
Ɓamalya lɨkpʉmʉka li no ngu,
3 ɨɓʉ aka ndɨ na ngama Fɛsɨtɔ ɓɛ ʉgyɨlyɨnɔ ɓaka yasɨ kadukusoku Pɔlɔ ka Yelusalɛma
wa. A ɓɛyɔ, ɓa ndɨ nɨ ɓalikini ɓɛ ɓamwɨ ko pisi.
4 Luki limoti, ngama Fɛsɨtɔ usikisya ndɨ ɓɛ: «Pɔlɔ iki ka bɔlɔkɔ aka kʉ ka Kaizalɨa kʉ,
ɨmɨ na na lɨgʉndʉ kʉ gɔ kʉ.»
5 Ɨyɨ aka ɓata ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga luga kunu ɓakwanana kaɨnda pa imoti na
ɨmɨ ka Kaizalɨa. Kika nɨ Pɔlɔ agyatʉ ndɨ ɓʉnyɛ ɓakwanana kasʉngʉlya.»
6 Kumbuso Fɛsɨtɔ kagya na ɨɓʉ masyɛ ɓanda ɓʉgɨna ikanɨ tɛkɛɓɛ, ɨga ka Kaizalɨa.
Ɓʉgala ɓi, ika ndɨ ka basa yɨkɔ ɓangbanga, akpamya ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ.
7 Nɨyɔ osilo, Ɓayuda nɨɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Yelusalɛma ɓakungula ndɨ ɓikululu.
Ɓabɨnɨkɨlya ndɨ makpʉmʉka ɓitititi nɨmɔ gʉtʉgʉ ɨɓʉ aka ɓakakwananɨgʉ katʉmbʉlaga
mʉ mi.
8 Pɔlɔ ɨtʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nakogyigʉ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka,
nakoɓunigʉ mʉtʉʉ ka Ɓayuda ikanɨ nɨmɔ ma Ndaɓʉ ko Kunzi gʉtʉgʉ nɨmɔ ka Kaizalɨ
aka.»
9 Ngama Fɛsɨtɔ a ndɨ kapa kaʉbaɨlya Ɓayuda, ɨyɨ aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Watʉ kapa
kaɨga ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga kʉ ɓɛyɔ?»
10 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ na wanʉ ka basa ka Kaizalɨ nɨyɔ ɓʉkɔgɔ mino
ɓangbanga. Ɓakwanana kesombiso wanʉ. Nakugyilyigʉ Ɓayuda ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti
aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨwɛ mombukwana-dakɨ wa mino kaiba ɓɨnza.
11 Kika nɨ nogyi ɓi ɓʉnyɛ ikanɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanana kemwisiso, ɨmɨ, nakoyagʉ.
Luki limoti, kika nɨ ɓakɛbɨnɨkɨlyaga makpʉmʉka, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kokwononigʉ kɛsʉta kʉ kaɓʉ. Nakapa ambɛ nasambɨ kambwa ka ngama Kaizalɨ aka!»
12 Kʉwa wa, ngama Fɛsɨtɔ anzɨna ndɨ na ɓatʉ kakɨ nɨɓɔ ɓapága mʉtɨwɨ, asikisya Pɔlɔ
ɓɛ: «Yɛkɨ wotiwolyi ɓɛ wokosomboku kambwa ka ngama Kaizalɨ aka, waga kʉwa kʉ
kwa kʉ.»

Pɔlɔ a kambwa ka ngama Agilipa

13 Kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, ngama Agilipa ɨɓʉ na mamakɨ mukoyi ɓɛyɔ ka
Belenike ɓosila ndɨ ka Kaizalɨa, ɓamuusoku ngama Fɛsɨtɔ.

14 Yɛkɨ ɓa ndɨ kagya kʉ ɓɛyɔ masyɛ mudingi, Fɛsɨtɔ atʉmbʉlyaga kʉwa ndɨ ngama
Agilipa lɨkpʉmʉka ka Pɔlɔ. Ɨyɨ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Alʉkʉ ɓemoti a wanʉ nɨnɔ Felisi asa
ndɨ ka bɔlɔkɔ.
15 Ngbingo yi nɨnɔ naga ndɨ mino ka Yelusalɛma, ɓokumu-kumu na ɓazɛɛ ka Ɓayuda
ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓɛɓɨkya ɓɛ nakʉ lɨkpʉmʉka kakɨ kyɛ ɓamwɨ.
16 Nusikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɓalʉma ɓakasʉtagɨgʉ mʉmbanzʉ nɨ ɓakanosombigʉ na ɓatʉ
nɨɓɔ ɓasungulyi, mʉtʉ yi ɨtʉmbʉlyaga gɔnɨ nɨlɔ ɓiko kanɨ ɓasungulyini mino.›
17 Tosiloku ndɨ pa imoti na ɨɓʉ wanʉ. Kolipyagʉ, ɓʉgala ɓi aka nika ndɨ ka basa yɨkɔ
ɓangbanga, nakpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na alʉkʉ yi nɨmʉ.
18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasʉngʉlya ndɨ, ɓodoku ndɨ gɔnɨ. Luki limoti, ɓakaɓɨkyɨlyagʉ ndɨ
makpʉmʉka ɓanyɛnyɛ ɓɛyɔ na ndɨ mino na mʉtamanagɨ.
19 Ɓa ndɨ kagya na ɨɓʉ ɓoɗongoso ko bulya kanisa kaɓʉ aka ɓɨkpɛ na ko bulya ka
alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Yeso, ɓaɓɨkyaga ɓɛ okwoni ndɨ, luki limoti Pɔlɔ aɓɨkyaga
ɨyɨ ɓɛ a muɓisi.
20 Ɨmɨ, nakɛgʉ ndɨ kaiba ɓɛ nakwanana kakɔ inguo ya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓʉnɨ. Kʉwa
wa, namuusa ndɨ Pɔlɔ ikanɨ akwananatʉ kaɗaka ka Yelusalɛma kyɛ ɓakuku ngbanga
kakɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
21 Luki limoti, Pɔlɔ a ndɨ kapa ɓɛ asambɨ kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma aka.
Nakpamya kʉwa ndɨ ɓɛ iki ka bɔlɔkɔ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ natɨka ndɛkɛ mino kʉ ɓɛyɔ.»
22 Ngama Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɨmɨ gɔnɨ, no ɓi kapa kamʉkana alʉkʉ yi
nɨmʉ.»
Fɛsɨtɔ aka ndɨ na ɨyɨ ɓɛ: «Wamʉkana kʉwa na ɓʉgala.»
23 Ɓʉgala ɓi, Agilipa ɨɓʉ na Belenike ɓosiloku ndɨ na ɨbɨba, ɓambanzʉ kumbuso kaɓʉ
ɓingbooo, ɓingyo ka basa yɨkɔ ɓangbanga pa imoti na ɓangama ka ɓasʉda na ɓangama
ɓa mʉsɛngɨ. Kʉwa wa, Fɛsɨtɔ akpamya ndɨ ɓɛ ɓoduku na Pɔlɔ.
24 Fɛsɨtɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ngama Agilipa, na iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ ma mbɨya wanʉ pa
imoti na iɓusu, muminoni alʉkʉ yi nɨmʉ. Ɓayuda ɓasɨ ɓoduku ɓi kasʉngʉlya kʉ kamɨ
ka Yelusalɛma mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓoduku mino wanʉ, ɓanapamɨkanaga ɓɛ okwononi
okwi.
25 Ɨmɨ, nini ɓi ɓɛ kogyigʉ luki nɨlɔ ɓakwanana mino kamwɔ. Luki limoti, ɨyɨ mʉkaka
aka nɔ a ndɨ kapa kasamba kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma, nɨna ndɨ ɨmɨ ɓɨnza
gɔnɨ katɨka kʉ ɓɛyɔ.
26 Nakinigʉ ɓi lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ nakwanano ɓi kokpika ko bulya kakɨ kapá
ngama mudingi wa Lʉma. Kinili, noduku na ɨyɨ kambwa kunu, ɓɨkpɛ kambwa kakʉ ka
ngama Agilipa. Ɓakamuusogo, nakwanana kʉwa kokpiko luki.
27 A ɓɛyɔ, nakaɨna ɓɛ kɛgʉ ngbingbili katɨka mʉtʉ wa bɔlɔkɔ ka Lʉma nɨ takanibigʉ
ɓɛ ɓasungulyi ɓi ko bulya ɨkɨ.»

26

Pɔlɔ akasamba kambwa ka ngama Agilipa

1 Kʉwa wa, Ngama Agilipa aka ndɨ na Pɔlɔ ɓɛ: «Wakwanana kʉwa kasamba.»
Pɔlɔ anana ndɨ kʉɓɔkʉkɔ, ɨyɨ aka ɓɛ:
2 «Ngama, na lisyɛ li nɨlɨ, na na ɨgyagya yidingi kasamba kambwa kakʉ ka
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Ɓayuda ɓesungulyi ɓi mino.
3 A ɓɛyɔ, wibagatʉ ɓɨnza yɨgya yasɨ ka Ɓayuda na ɓoɗongoso kaɓʉ. Kikiliki,
ɨmʉkanatʉ na limbɛngɨ linda.
4 Ɓayuda ɓasɨ ɓamibatʉ ɔɓɨlɨ kamɨ katʉkya ka limiki. Ɓibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kamɨ
a ndɨ mino luga wa lɨvananza kamɨ na ka Yelusalɛma.
5 Ɓemibagatʉ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, ɓakapa, ɓakwanana kepupilyo ɓʉdɛmʉ ɓɛ na ndɨ
ka liɗu ka Ɓafalisayɔ. Luga wa moɗu ma kanisa kusu, liɗu li nɨlɔ ɨkaga na mʉtʉʉ mapʉ
kʉgbɛ.
6 Na ko ngbongu mbɨya wanʉ kyɛ mʉtamanagɨ kamɨ asyɛ ka agʉmɛ nɨnɔ Kunzi ʉgyɨlya
ndɨ ɓotitosu.
7 Biti na lɨsyɛ, mababa kusu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓakabibiso Kunzi na ɓa na mʉtamanagɨ
kaɨna ɓɛyɔ agʉmɛ yi nɨnɔ ɨtʉlyana ndɛkɛ mino. Ngama, Ɓayuda ɓɛsʉngʉlya ko bulya
mʉtamanagɨ mi nɨmɔ aka mɔ.
8 Ko bulya ɨkɨ yɔ iɓunu makɛgʉ mino na baya ɓɛ Kunzi ozuzukisagatʉ ɓamanda?
9 Ɨmɨ mombukwana-dakɨ, na ndɨ kasɨma ɓɛ nʉlananatʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓatwaga ndɨ lino
ka Yeso mʉtʉ wa Nazalɛtɨ ka ɓopisi ɓayasɨ.

10 Nagya ndɨ ɓɛyɔ ka Yelusalɛma. Ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndɨ, nugwisisaga ndɨ
ɓakilisito ɓudingi ka ɓabɔlɔkɔ dididi, nɨyɔ ɓakɔgɔ lɨkpʉmʉka kaɓʉ ɓɛ ɓʉmwɨ, ɨmɨ
noɓingisyagatʉ ndɨ gɔnɨ.
11 Ɓongbingo ɓasɨ, nakɨtanagatʉ ndɨ ka ɓandaɓʉ ɓaya malʉmba ka ɓayuda ɓayasɨ,
nanugyogyiso ɓakilisito kyɛ ɓatʉmbwɨ lino ka Yeso-Kilisito. Nɨkaga ndɨ na lɨngangɨ na
ɨɓʉ, kinili nɨndaga ndɨ kaugyogyiso ka ɓagʉɗʉ ɓogiyo ɓayagɔgɔ.»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ɓɛyɔ abaya ndɨ mino Yeso

12 «A ɓɛyɔ, ɓokumu-kumu ɓɔ ɓɛtwa ndɨ, ɓɛtɨka ka Damasɨkɨ.
13 Ngama, ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ko pisi, na mʉsɨkatʉ, nɨna kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓʉngbanganya ɓiwenge-wenge kakɨtaga ɓyɨ ɓʉngbanganya ɓa mɔnɨ.
Ɓʉngbanganya ɓi nɨmɔ ekungula ndɨ ɓikululu pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ta ndɨ na ɨɓʉ.
14 Iɓusu ɓasɨ togwa ndɨ wasɨ. Nʉkana ndɨ lɨyʉ limoti ɛnɛɓɨkya na Libelenia ɓɛ: ‹Saulo,
Saulo, ko bulya ɨkɨ yɔ wo mino kegyogyiso? Wakagya mʉ mapʉ ma payaya mʉɗɔngɔnɨ
abɛ nyama yi nɨnɔ mombukwana-dakɨ akwanana katɨnaga.›
15 Nuusa kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Ɨwɛ nɨ wanɨ, Mombukwono-dosu?› Mombukwono-dosu
esikisya ndɨ ɓɛ: ‹Ɨmɨ nɨ Yeso, nɨnɔ wakagyogyiso.
16 Luki limoti, tʉkya, wamaga. Nupuponilyi kyɛ nuitisi mʉgya-ligubo kamɨ. Wika
kaʉɓɨkyaga ɓambanzʉ ɓɛyɔ wemini mino na nɨlɔ nuwonisila ndɛkɛ ɓata kumbuso.
17 Nuɓuulyaga ndɛkɛ ka maɓɔkʉ Ɓayuda na ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ, kʉ no mino
kaʉtɨka.
18 Nakaʉtɨka kyɛ ʉkʉlɨ miso, upupisoku ko biti kyɛ ɓɨnɨ ɓʉngbanganya. Kopupo ko
ngu ka Abɨlɨ na kamigilyoku Kunzi. Ɓakɛɓɨnɨkyana kʉwa, ɓinisanatʉ na mʉpɨlya ma
ɓʉnyɛ kaɓʉ, ɓiko na lɨdɔdɔ luga ka ɓatʉ ko Kunzi.›»

Pɔlɔ akatʉmbʉlaga ligubo nɨlɔ agya ndɨ

19 «Ngama Agilipa, nakakwananɨgʉ ndɨ kakya kagya nɨlɔ nɨna ndɨ ko nziki kotukyoku
kʉgʉ wa lɨsyɛ.
20 Luki limoti, nʉɓɨkyaga mbɛyɨ ndɨ ɓatʉ ɓa Damasɨkɨ, na nɨɓɔ ɓa Yelusalɛma sɛ kʉwa
ka iwili yasɨ ya Yudɛa na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ Ɓayuda. Nʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ
ɓayikosi ɔɓɨlɨ, ɓamigilyoku Kunzi, ɓowonisilo pisi ka yɨgya ɓɛ ɓayikosoni ɔɓɨlɨ.
21 Ɓayuda ɓɛgwi ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ɓakɨsa ndɨ kɛmwɔ.
22 Luki limoti, Kunzi eɓuulyagatʉ kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ. Na dɛmʉ kakɨ kambwa ka
ɓambanzʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ɨkanɨ ɓambɔkʉ. Nakɛgʉ kaɓɨkyaga luki lagɔgɔ di na nɨlɔ
ɓogyalandʉ na Musa ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ igyonosatʉ ndɛkɛ.
23 Ɨɓʉ ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Kilisito igyogyisatʉ, iko mʉtʉ wa mambwa kopupo ka mbʉkʉ
luga ka nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ. Ʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓatʉ ɓa lɨvananza kusu mongoni ma
muhukuso na gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda aka.»

Pɔlɔ akakɨsa ɓɛ ngama Agilipa ayikosi ɔɓɨlɨ

24 Ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino kozukogo lɨkpʉmʉka kakɨ, ambɔkʉ Fɛsɨtɔ
apamɨkana ɓɛ: «Pɔlɔ, wa ibikyasʉ! Balʉwa nɨnɔ waɓyɛ ndɨ wakpʉ nɔ uputoni!»
25 Pɔlɔ asikisya ndɨ ɓɛ: «Ngama, nakɛgʉ na ibikyasʉ, mʉnzɨna kamɨ a ma lɨngʉnʉ na
mo ɓungbingbili.
26 Ngama Agilipa nɨmʉ akaiba ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Kinili, nakanzɨna kambwa kakɨ
nɨ nakɛgʉ na kʉɓangakʉ. Na na lɨmbɛngɨ ɓɨɗɛ ɓɛ akaiba makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ
kyɛ kɛgʉ na nɨlɔ igyonosa ndɨ ko dikiɗi.
27 Ngama Agilipa, watʉ na baya ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkya ndɨ? Nakaiba
ambɛ wa na baya ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ!»
28 Ngama asikisya ndɨ Pɔlɔ ɓɛ: «Wakasɨma ɓɛ wakwananatʉ keitiso Mukilisito ko
ngbinga mʉkɛɗɛ ɓɛyɔ?»
29 Pɔlɔ asikisya ɓɛ: «Iki gʉtʉgʉ mbɨya wanʉ ikanɨ kumbuso ndɛkɛ, nakakʉnga Kunzi
ambɛ kikonitɔgʉ asɨ ɨwɛ aka, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakɛmʉkana na lɨsyɛ li nɨlɨ ɓɨɨtɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨmɨ, kanɨ ɓakɛgʉ ɓata na ɓaselegeni ɓi nɨɓa!»
30 Kʉwa wa, ngama mudingi, ngama wa iwili, Belenike na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓudingi nɨɓɔ
ɓa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ɓamaga ndɨ,
31 ɓa ndɨ komisikono nɨ ɓananzɨna luga kaɓʉ ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ kogyigʉ ɓʉnyɛ
gʉtʉgʉ ɓumoti aka nɨɓɔ okwononi mino ɓɛ ɓamwɨ ɨkanɨ kagwɨ.»
32 Agilipa aɓɨkya ndɨ Fɛsɨtɔ ɓɛ: «Ɓakwanano ɓi kasiso alʉkʉ yi nɨmʉ kiki ɓi ɓɛ oɓikyi
ɓi ɓɛ asamba kambwa ka ngama mudingi wa Lʉma aka.»

27

Ɓamogosini Pɔlɔ ka Lʉma

1 Niyɔ ɓukanana katimogoso ka Italia pisi ka bato, ɓupá kuwa ndi Pɔlɔ na ɓatu ɓemoti-ɓemoti ɓa bɔlɔkɔ ɓagɔgɔ ka maɓɔku ka Yulio ninɔ a ndi ngama wa lidu ka ɓasuda miya. Iyi Yulio a ndi ka lidu ka ɓasuda nilɔ ɓalikyaga ndi ɓɛ «Ɓasuda ka Kaizali».
2 Taɗaka ndi ka bato ɓemoti wa gudu wa Adalamiti, ninɔ a ndi kaifumoku ka masu ma iwili ya Azia. Taga kuwa ndi. Ta ndi ku ɓɛyɔ na Mumakedonia ɓemoti ninɔ ina ndi ɓɛ Alisitaliko mutu wa Tesalonika.
3 Ɓugala ɓi, tifuma ndi ka Sidɔna. Yulio a ndi kagya Pɔlɔ ɓinza. Asilya kuwa ndi pisi kainda kainanana na ɓawai-daki ɓɛ ɓapági makpumuka nimɔ akwanana ndi kaiko na musasa mi.
4 Katukya wa, taɗakaga ndi, taɓyɛ mutili aka ko uzu ninɔ ɓamakaga ɓɛ Kipulo kyɛ ovivi a ndi wapu kambwa kusu.
5 Tazaba ndi liɓo lidingi ɓuwobi na iwili ya Kilikia na niyɔ ya Pamufilia, tadwɛ ka lisu ka gudu wa Mila ka iwili ya Likia.
6 Ku ɓɛyɔ, ngama ka ɓasuda yi ninɔ atakanya ndi bato ɓemoti wa gudu wa Alesandulia ni anaga ka Italia. Atiɗokisa ndi mino.
7 Kusɔ wa masyɛ mudingi, takpakyana ndi ɓiwɛsɛ, tadwɛ ndi ɓuwobi na gudu wa Kinido ka ɓukpɛki-kpɛki ɓudingi. Luki limoti, avivi kɛgu ndi kapa ɓɛ taga miso ya ku ɓɛyɔ, kinili ta kuwa ndi kopupono ka Kilɛtɛ pisi ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa litalu lidingi nilɔ ɓalikyaga ɓɛ Salimoni kyɛ avivi kɛgu ndi wapu kugbɛ ku ɓɛyɔ.
8 Tidukulaga ndi kakpakyana aka ka ɓukpɛki-kpɛki ɓudingi, tifuma ndi ka pa yi niyɔ ɓalikyaga ɓɛ «Masu manza», ɓuwobi na gudu wa Lasea.
9 Yɛki masyɛ atikitanilyaga ndi mudingi, tosila kuwa ndi ko ngbingo wa ɓukpɛki-kpɛki kugbɛ kakpakyana kugu wo liɓo kyɛ ngbingo muginyo malili a kuwa ndi ni okitogini gɔni. Pɔlɔ utukusya kuwa ndi motili ɓɛ:
10 «Ɓomika-mama, nakaina abɛ takatukyilya ligundu, ikatu na ɓukpɛki-kpɛki, iki makpumuka ikani bato aputikanatu, iɓusu tahukaga kukwaku ɓaka ɓikwɛ.»
11 Luki limoti, ngama ka ɓasuda a ndi wakigumya kugbɛ ka munzina ka sufɛlɛ wa bato na mombukwana bato kakitaga nimɔ ka Pɔlɔ.
12 A ndi ngbingo wa ɓudi ɓapu, na lisu li nilɔ kikogigu lanza ko ngbingo yi ninɔ. Ɓudingi ɓa ɓambanzu niɓɔ ɓa ndi ka bato ɓa ndi ɓakitulya katukya na kaaga ka Foinikia kaiko ku kadwɛ ku kwa ku ngbingo yi ninɔ akitaga mino. Foinikia a lisu la Kilɛtɛ nilɔ a iikono miso ku mɔni ogwaga mino.

Mbumbo yapu ka limbɛngi lo liɓo

13 Kuwa wa, ovivi apunga ndi kovivo ni kɛgu wapu kotukyoku ka Zebu, ɓatu niɓɔ ɓa ndi ka bato ɓa ndi kasima ɓɛ ɓagyatu muɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓa ndi mino ni ɓosisilini. Ɓapwa bato, ɓakpatila ndi ɓuwobi na mutili mo uzu wa Kilɛtɛ.
14 Kolipyagu, kotukyoku ko uzu, ovivi wapu ninɔ ɓamakaga ɓɛ «ovivi wa ziɓɔ-ingɛngɛ» apunga ndi kovivo wapu kugbɛ.
15 Ovivi yi ninɔ atundula ndi bato ni kɛgu wa itilyanago mino. Takika kuwa ndi.
16 Takika ndi miso ya kusili ko mikyo uzu ninɔ ɓamakaga ɓɛ Kauda. Tagya ndi ngu yasi koluto ingbɔlɔ niyɔ ɓuɗusogo na iyu ɓambanzu.
17 Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓoɗokisa ndi ingbɔlɔ yi niyɔ ka bato, ɓalingisyogo bato no ligi ya kiɗuso. Ɓa ndi kaɓanga ɓɛ ɓakitilyonogonitɔ ko mbumi ya mutili ma Libia. Ɓosisa kuwa ndi liɓau liti nilɔ ikaga ndi likpikila ka bato ko liɓo kyɛ bato iki kakika ɓiwɛsɛɛɛ.
18 Ɓugala ɓi, mbumbo idukulaga ndi katiyongo aka no ngu. Ɓagya-ligubo ɓa bato ɓapunga ndi kombimbo mukumbo ko liɓo kyɛ bato opolimoni.
19 Ɓugala ɓagɔgɔ, ɓapunga ndi kombimbo ni iɓu ɓamombukwana-daɓu ɓi makpumuka ma bato ko liɓo.
20 Kusɔ wa masyɛ mudingi, iki mɔni ikani mangutu kinisonogigu ndi. Mbumbo kɛgu ndi kaigaga mayu, takɛgu ndi ɓata na mutamanagi ɓɛ tahukatu.
21 Ɓatu niɓɔ ɓa ndi ka bato ɓa ndi ni ɓogyini masyɛ mudingi na ɓanza. Pɔlɔ amaga ndi luga kaɓu, uɓikya ɓɛ: «Ɓawai, makɛmukano ɓi iba makotukyigu ɓi ka Kilɛtɛ, takabanganigu ɓi no mbumbo, makpumuka kaputikanigu ɓi gɔni ɓɛnɛ.
22 Luki limoti, mbiya wanu makikonitɔgu na kuɓangaku kyɛ mutu gutugu ɓemoti luga kunu kokwigu, luki limoti, bato aka nɔ akaputikana.
23 A ɓɛyɔ, no biti yi niyi, malaika ko Kunzi ninɔ nigumya ku kaki na ninɔ nabibisogo epuponilyito,
24 ɛɓikyo ɓi ɓɛ: ‹Pɔlɔ, wakoɓongonitɔgu, okwononi iwɛ kasamba kambwa ka Kaizali. Ko bulyo maziyɔ kaki kugu kaku, Kunzi uhukusogi ɓatu ɓasi niɓɔ ma iɓu ka ligundu.›
25 Ɓawai, makoɓongonitɔgu nɛki kyɛ, na wakigumya ko Kunzi, masi igyonoso ɓaka yɔ eɓikyi ɓi mino.

26 Titilyonogokuto ka mutili mo uzu yimoti ɓɛnɛ.»
27 Totulyosa ndɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa nɨ mbumbo anatiyungo aka gbalɨ kʉgʉ wo liɓo lidingi
la Meditelane. Lugo wo biti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ ta kʉwa ɓuwobi
kadwɛ kubi.
28 Ɓakandɨla ndɨ lɨtalʉ na muligi, ɓaɗɨkɨta ko liɓo, ɓɨna ndɨ ɓɛ ɓudu ɓi a mɛtɛlɛ
ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na maɗɨya na ɨka. Nɨyɔ ɓisisilo, ɓaɗɨkɨta ɓata, ɓɨna kʉwa ɓɛ a ɓatɛkɛɓɛ
ɓaɓa na ɓʉgɨna.
29 Ɓa ndɨ kaɓanga ɓɛ bato kokpokpogonitɔgʉ ɓaka ka matamʉ. Kinili, ɓosisaga ndɨ
ligi yɨkwanganya nɨyɔ a ndɨ yɨkpɨkɨlaga na ɓangwɛyɨ ɓayitititi miso ya liɓo li ɓɛkyɛ bato
amagɨ, ɓaɓʉndɨla ndɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda ɓɛ lɨsyɛ asyɨ.
30 Luki limoti, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓa ndɨ kakɨsa kapɨkɨta. Ɓosisa kʉwa ndɨ mikya-
ɨngbɔlɔ nɨnɔ ɓiɗusaga na ɨyɨ ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, ɓaɓɔ ɓɛ ɓakosisogo ligi miso
ya mʉ ma bato.
31 Luki limoti, Pɔlɔ aɓɨkya ndɨ kʉmanda na ɓasʉda ɓɛ: «Ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓakiki ka bato
aka, makakwananɨgʉ ɓi kahʉkaga.»
32 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓakɔgɔ ndɨ ligi yo mikya-ɨngbɔlɔ yi nɨnɔ, akɨka ndɨ.
33 Kambwa lɨsyɛ katɨnɨkaga, Pɔlɔ ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɛ ɓalyalyɨ. Ʉɓɨkya ɓɛ: «Na
lɨsyɛ li nɨlɨ, odwini kʉwa masyɛ tɛkɛɓɛ na makwanganya nɨmɔ mo mino ka mʉɓʉndɨlagɨ
nɨ makɛgʉ kalya luki.
34 Nakamʉɓɨkya ambɛ lyoni nɛkɨ mino mikyo luki, kyɛ miki ɓapʉpʉ aka. A ɓɛyɔ,
lɨkpʉmʉka kagyɨgʉ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu.»
35 Kumbusa wa mʉnzɨna mi nɨmɔ ɓɛyɔ, Pɔlɔ ava ndɨ mukati, abibiso Kunzi kambwa
ka ɓambanzʉ ɓasɨ, oɓunonogo, apʉnga kalya.
36 Nzʉyɨ upolimana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ, ɓalya kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ.
37 Kʉsɔ wa bato, ta ndɨ ɓasɨ ɓambanzʉ mɨya yɨɓa ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya na ɨka na maɗɨya
(276).
38 Nɨyɔ ɓikutogo, ɓambimba ndɨ nganʉ ko liɓo ɓɛkyɛ bato opolimoni.

Bato olindini

39 Nɨyɔ lɨsyɛ asyɛ, ɓagya-ligubo ɓa bato ɓakibagʉ ndɨ ɓata pa. Luki limoti, ɓɨna kʉwa
ndɨ ɓyɨ pa yo mbumi yimoti ɓɛnɛ, ɓʉkanana ndɨ ɓɛ bato akwanana kaɨnda kaɨfʉma kʉ
ɓɛyɔ.
40 Ɓakʉlaga ndɨ ligi nɨyɔ ɓamʉ ɓi a ndɨ ɓayɨkpɨkɨlaga na ɓangwɛyɨ, ɓasa ndɨ kolindo
ko liɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓakʉla ndɨ ligi ya ambʉ nɨnɔ ananaga bato ka mʉ
mo liɓo. Kumbuso yi, ɓobongisa ndɨ kutuko ka mʉ ma bato, muvivi utundulo, ɓaga
miso kʉ mbumi a ndɨ mino.
41 Luki limoti, ɓadwɛ ndɨ ka liɗuku lo mbumi yi nɨyɔ, luga wa ɓodungo ɓayɨɓa, bato
akpakpaga ndɨ wa aka wa. Mʉ mi olinda ndɨ ɓɨɓɛ ko mbumi nɨ kɛgʉ ɓata koɗwo, lɨbɔ
li lasɨ a ndɨ kapanzɨkana na mʉɓaka mapʉ nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso.
42 Kʉwa wa, ɓasʉda ɓa ndɨ kapa kaulumwisogo ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ, ɓɛkyɛ gʉtʉgʉ ɓemoti
aka kokyogonitɔgʉ pisi kogwo liɓo.
43 Luki limoti, kʉmanda wa Lʉma a ndɨ na mʉsasa kahukusogo Pɔlɔ, ʉpakya ndɨ kagya
ɓɛyɔ. Ʉkpamya ɓatʉ nɨɓɔ ɓibaga ndɨ kogwo liɓo ɓɛ ɓapʉngɨ nɨ ɨɓʉ kogwo, ɓopupana
kubi.
44 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kaʉɓyɛ gɔnɨ nɨ ɓigwinonogini ka ɓodongbu ɓaya maɓaʉ,
ikanɨ ka nɨɓayɔ apanzɨkana ndɨ ka bato. Kinili, ɓatʉ ɓasɨ ɓosila ndɨ kubi ɓɨnza aka.

28

Pɔlɔ a ko uzu wa Melita

1 Nɨyɔ tahʉkaga ɓɛyɔ, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ lino lo uzu nɨyɔ ta ndɨ mino nɨ Melita.
2 Ɓatʉ ɓa mugi mi ɓatɨgya ndɨ ɓɨnza kʉgbɛ, ɓatɨtɨlya ndɨ. Yɛkɨ mbwayɨ a ndɨ kalʉka
na ɓʉdɨ gɔnɨ, ɓatɨgbʉndɨlya ɓuku ɓɛ tʉtɨ ɨɓusu ɓasɨ.
3 Pɔlɔ atʉpa ndɨ ɓɛnzyaga koɗɨkitoku ko ɓuku. Mbʉma opupa ndɨ kʉsɔ yi ko bulya
ɓʉzʉ, ayangata ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ. 4 Nɨyɔ ɓatʉ ɓa mugi ɓamɨna mbʉma kanɨ ayongotini
ka kʉɓɔkʉkɔ ɓɛyɔ, ɓapʉnga ndɨ kaɨnzɨnzɨnya ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨmʉ a asɨ mʉgya-manyɛ
aka. Oukogi mbɛyɨ ɓɨkwɛ ko liɓo, luki limoti, ɓungbingbili ko Kunzi akapa ɓaka ɓɛ
okwi.»
5 Luki limoti, Pɔlɔ ɨkpazya ndɨ nzʉka yi nɨnɔ ko ɓuku nɨ kimukonigʉ gʉtʉgʉ luki limoti
aka.
6 Ɓa ndɨ kasɨma ɓɛ kʉɓɔkʉkɔ afulatʉ Pɔlɔ ɨkanɨ okwo ɓigbututu. Nɨyɔ ɓaɓʉndɨla ɓɨndɨ
nɨ luki kagyigʉ, ɓoyikasa tamanaga kaɓʉ, ɓapʉnga ndɨ kaɓɨkya ɓɛ a kunzi.

7 Ngama wo uzu yi nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Pubiliyɔ, a ndɨ no tiko ɓuwobi na pa yi nɨyɔ. Ɨyɨ
Pubiliyɔ atɨtɨlya ndɨ ɓɨnza, tasyɛ masyɛ masaa kʉ kakɨ.
8 Abakɨ Pubiliyɔ a ndɨ wakanga, anɨmʉkana ɓʉdɨ, anapʉwa gɔnɨ ɓangʉ. Pɔlɔ ingya
ndɨ kʉ a ndɨ mino, alʉmbɨlya, abisilya maɓɔkʉ, ahʉka ndɨ.
9 Kumbuso yi, ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ kayɨmʉkana ko uzu yi nɨnɔ ɓodoku ndɨ gɔnɨ,
ɓahʉka ndɨ.
10 Ɓambanzʉ ɓapága ndɨ ɨbɨba kʉgbɛ. Nɨyɔ ta kʉwa ndɨ katʉkya, ɓatɨpápa ndɨ.

Pɔlɔ odwini ka Lʉma

11 Kumbusa wa ɓatɨmba ɓasaa, tatʉkyɨlya ndɨ lɨgʉndʉ ka ɓato nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ
«Ɓokunzi ka ɓoɓigi». Bato yi nɨyɔ a ndɨ bato wa gʉɗʉ wa Alesandulia, ɓafʉma ndɨ
ko uzu wa, kaɓʉndaga ɓɛ ngbinga wa ɓʉdɨ ɓapʉ akɨtagɨ mbɛyɨ.
12 Nɨyɔ tosilo ka Silakuse, tagya ndɨ kʉ ɓɛyɔ masyɛ masaa.
13 Katʉkya wa, taɓyɛ ka mutili mo liɓo lidingi aka kadwɛ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ
Legio. Ɓʉgala ɓi, muvivi nɨmɔ kɛgʉ ndɨ mapʉ kotukyoku miso ya Zebu apʉnga ndɨ
kovivo. Kumbusa wa masyɛ maɓa, tadwɛ ndɨ ka gʉɗʉ yi nɨnɔ ina ɓɛ Puteoli.
14 Kʉ ɓɛyɔ, tʉtakanya ndɨ ɓomomosu ɓakilisito, ɓatɨɓɨkya ndɨ ɓɛ tasyɨ mbɛyɨ na ɨɓʉ
pɔsɔ yimoti. Lɨgʉndʉ kusu ka Lʉma a ndɨ ɓɛyɔ.
15 Nɨyɔ ɓomomosu ɓa Lʉma ɓʉkana ndɨ mino mongoni kusu, ɓodoku ndɨ katɨtɨlya ka
sɔkɔ wa Apiyo, na ka Tiletabeline*. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉmɨna ndɨ, abibiso Kunzi, ngu amigoku
ɓata.
16 Nɨyɔ tosila ndɨ ka Lʉma, ɓawanya Pɔlɔ ndaɓʉ di, ɓapá sʉda ɓemoti nɨnɔ a ndɨ
kaɓuulyogo.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Lʉma

17 Kumbusa wa masyɛ masaa, Pɔlɔ ʉmaka ndɨ ɓangama ka Ɓayuda nɨɓɔ ɓa ndɨ kʉ
ka Lʉma. Nɨyɔ ɓamʉmʉkana, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓomika-mama, nakʉgyɨlyagʉ ndɨ ɓava-
kukusu ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka ikanɨ koɓuno yɨgya yaɓʉndɛlɨ ka ɓotitosu. Luki limoti,
ɓegwi ndɨ ka Yelusalɛma, ɓɛsʉta ka maɓɔkʉ ka Ɓalʉma.
18 Nɨyɔ ɓesombiso, ɓa ndɨ kapa kesiso. A ɓɛyɔ, ɓakɛmɨnagʉ ndɨ gʉtʉgʉ na lɨkpʉmʉka
limoti aka nɨlɔ ɓakwanana ndɨ mino kɛmwɔ.
19 Luki limoti, Ɓayuda ɓakɛgʉ ndɨ ɨɓʉ kabaɨlya. Kinili, nɨna ndɨ ambɛ okwononi ɓɛ
ngama mudingi wa Lʉma aka nɔ akʉ ngbanga kamɨ. Kʉsɔ wa nɨyɔ yasɨ, nakɛgʉ ndɨ na
tamanaga kaʉsʉngʉlya ɓava-kukusu.
20 Kinili, namumoki ambɛ namʉɓɨkyɨ ɓɛyɔ. A ɓɛyɔ, namʉkandɨla na selegeni ɓɛnɛ ko
bulya mʉtamanagɨ nɨnɔ Ɓezaleli ɓa nomu.»
21 Ɓasikisya ndɨ ɓɛ: «Iɓusu, takamɨnagʉ balʉwa gʉtʉgʉ ɓemoti aka kotukyoku ka
Yudɛa ko bulya kakʉ. Gʉtʉgʉ momosu Muyuda kodokugʉ katɨpága mongoni, ikanɨ
katɨɓɨkya lɨkpʉmʉka lanyɛ ko bulya kakʉ.
22 Luki limoti, to ɓi kapa kaʉkana tamanaga kakʉ. A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ ɓapa ɓayasɨ,
ɓambanzʉ ɓakɛgʉ kabaɨlya lidʉ li nɨlɔ wo mino.»
23 Kʉwa wa, ɓangama ka Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓobisa ndɨ lɨsyɛ limoti kosilyono na Pɔlɔ. Ka
lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓodoku kʉwa ndɨ ɓakpʉ kʉgbɛ ka pa nɨyɔ Pɔlɔ asyɛgɛ ndɨ mino. Katʉkya na
ɓʉsɔɓɨ kadwɛ na ɓʉgɔgɔ, Pɔlɔ a ndɨ kaʉtʉmbʉlyaga, anʉpá mʉtʉʉ ko bulya Ɓʉngama
ko Kunzi. Anakɨsa ɓɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ lɨkpʉmʉka ka Yeso, pisi ka mʉtʉʉ ka Musa, na ka
ɓakɨtaɓʉ ka ɓogyalandʉ.
24 Luga kaɓʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨnɨkyana ndɨ nɨlɔ a ndɨ kaɓɨkya, luki limoti ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ.
25 Ngbingo yi nɨnɔ ɓa ndɨ mino komisikono, ɓakɛgʉ ndɨ kaʉkanana luga kaɓʉ. Pɔlɔ
ʉmatɨlya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ: «Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ lɨngʉnʉ ngbingo yi
nɨnɔ a ndɨ mino kaʉnzɨnɨlya ɓotitonu, pisi ka mugyalandʉ Isaya ɓɛ:
26 ‹Waga, hʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓana ɓɛ:
Mikatʉ kaʉkana ɓɨnza, luki limoti makotombisyigʉ.
Mikatʉ kaanda ɓɨnza, luki limoti makɨnɨgʉ.
27 A ɓɛyɔ, mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓana a kʉwa muti.
Ɓidulogoni ndɨ motili,
ɓaɓʉwa miso,
kyɛ misa kaɓʉ kinonitɔgʉ,
motili kaɓʉ kukononitɔgʉ,
mambɛngɨ kaɓʉ kotombisyonitɔgʉ
ɓɛkyɛ ɓakemigilyonitɔgʉ, nuhukuso!›»

---

* **28:15 28:15** *Tiletabeline:* Ka Ligiliki a «Bandaɓʉ ɓayisaa ka ɓobiko.»

28 Pɔlɔ opipiloku kʉwa ndɨ ɓɛ: «Wibonito sɛ ɓɛ Kunzi otikoniku Muhukuso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Ɓʉkanatʉ ndɛkɛ ɨɓʉ.»
[
29 Nɨyɔ Pɔlɔ aɓɨkya ɓɛyɔ, Ɓayuda ɓaga ndɨ nɨ ɓanagya ɓoɗongoso kʉgbɛ luga kaɓʉ.]
30 Pɔlɔ agya ndɨ ɓyanga ɓɨɓa ka ndaɓʉ nɨyɔ apága ndɨ mino ɓuyi yɔ. Ʊtɨlyaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kanda.
31 Aɓɨkyaga ndɨ mongoni ma Ɓʉngama ko Kunzi, anuwonisilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨ kɛgʉ na kʉɓangakʉ, nɨ ɓakɛgʉ gɔnɨ kapakya.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ɓalʉma
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Lʉma nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ ʉpága ndɨ Ɓalʉma Mongoni Manza, omosa ndɨ baya kʉ ɓɛyɔ. Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kyɛ ɓibi ɓɛ atʉ. Kinili ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ, ko ngbingo yi nɨnɔ ika ndɛkɛ mino kaaga ka Ɛsɨpanya, aɓyɛtʉ pisi kʉ ɓɛyɔ kautumiso mambɛngɨ ɓɛ ɓiki ko pisi ka Kilisito aka. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓalʉmbɨlyɨ kyɛ inisoni no pisi yi nɨyɔ atʉkɨlya mino lɨgʉndʉ. Pɔlɔ uwonisilo ka balʉwa yi nɨmʉ luki li nɨlɔ a la ɨzangɨya kʉgbɛ ka baya nɨ Kilisito. Aɓɨkya ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ɓata na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti, ɓakwanana mbɨya wanʉ kaʉkanana no Kunzi pisi kamatɨkana na Yeso-Kilisito.

Kunzi apʉnaga ndɨ Pɔlɔ ɓɛkyɛ iki atʉtʉmbwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Pɔlɔ akaɓɨkya ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ, a ngu ko Kunzi ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana. Ɓakakwananigʉ ɓata kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda ikanɨ kɛgʉ Muyuda. Ɓakilisito ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ ko misa ko Kunzi, kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akitogi ɓɛngɛnɨ. Ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.» Ɓalʉma 1:17.

Pɔlɔ akaɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi ɓakilisito ɓasɨ ɓʉkananɨ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuyonitɔgʉ ɓɛngɛnɨ, kabisonitɔgʉ na mʉkɔmbʉ, kakonitɔgʉ ngbanga kakɨ gʉtʉgʉ yɨgya kakɨ kiki ɓɛyɔ okwononi mino.

Balʉwa yi nɨmʉ, nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya Ɓalʉma a wanza kʉgbɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, Ɓakilisito ɓatɨlya ndɨ ɓɨnza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza *1:1-17*
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ *1:18–3:20*
Ɓɛyɔ Kunzi ʉva ndɨ mino ɓomikya-ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili *3:21–4:25*
Ɓatʉ ko Kunzi ɓinisanatʉ ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya *5:1–8:39*
Kunzi amuyini Izaleli, luki limoti kɛgʉ ka ɓongbinga ɓasɨ *9:1–11:36*
Ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ wa sɨpananɨsɔ *12:1–15:13*
Nɨyɔ Pɔlɔ osisilya ndɨ, na yuuso *15:14–16:27*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balʉwa yi nɨmʉ. Kunzi ɛmaka ndɨ kaika atʉtʉmbwa, ɛtɛ di kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.
2 Mongoni Manza mi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ ndɛlɨ aka, pisi ka ɓogyalandʉ kakɨ ka Moɓiso Motu.
3-4 Akanzɨna ko bulya ko Mikakɨ, Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ pisi ka lɨvananza ka ngama Daudi. Luki limoti, wa opupa ndɨ mino ka mbʉkʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu owonisila ndɨ no ngu ɓɛ a Miko Kunzi.
5 Ko pisi ka Yeso, Kunzi ɛpá ɨzɨyɔ kaika atʉtʉmbwa ka ɨbɨba kakɨ, kauluto ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ kabaɨlya na kagya Mʉtʉʉ kakɨ.
6 Ma gɔnɨ kʉsɔ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, ɨɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga kaiko ɓatʉ ka Yeso-Kilisito.
7 Nakamukpikilyo ɨɓunu nɨɓɔ ma kʉ ka Lʉma, ɨɓunu ɓasɨ nɨɓɔ Kunzi amʉpa, amʉmaka kaiko ɓatʉ kakɨ ɓotu. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akapa kaɨnda kaʉnda Ɓakilisito ɓa Lʉma

8 Kambwa wa yasɨ, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓasɨ, kyɛ mongoni ma baya kunu akomisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
9 Kunzi nɨnɔ nagugubyogo na lɨmbɛngɨ limoti kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko mikakɨ, akaiba ɓɛ nakaɓɨkya lɨngʉnʉ. Akaiba ɓɛ nasyɛgɛ lɨmbɛngɨ kunu,
10 ɓongbinga ɓasɨ wa nalʉmbago mino. Nakakʉnga Kunzi ambɛ kapa, eukulyi pisi kaɨnda kamʉnda.
11 A ɓɛyɔ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna, kyɛ namʉpí apɛpɛ nɨnɔ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, iba wikoni ɓakamaga ɓingumu ka baya.
12 Na kʉgbɛ, nakapa kamʉmɨna kyɛ totumisoni mambɛngɨ ka baya.

13 Iɓunu ɓomika-mamaaa, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ nikagatʉ ndɨ na mʉtamanagɨ
nganga ɓɨkyɔ kaɨnda kamʉnda, luki limoti kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ pisi kanouk-
wikonigʉ. Nakapa ambɛ ligubo kamɨ aɓʉkʉtɨ masɔlɔ luga kunu ɓɛgɛyɔ aɓʉkʉta ndɨ
mino ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ.
14 Nokwononi kaɨnda ka ɓatʉ ɓasɨ iki ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba ikanɨ ka nɨɓɔ ɓa payaya, iki ka
ɓatʉ ɓa ɓalʉwa ikanɨ ka nɨɓɔ ɓakasʉmagʉ.
15 Kinili, na gɔnɨ na mʉsasa koɓikyogoku Mongoni Manza ku kunu ka nɨɓɔ mikaga ka
Lʉma.

Ngu ya Mongoni Manza

16 Nakɛgʉ no suni kaɓɨkyaga Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, a ngu nɨyɔ Kunzi uhukusogo na
iyu ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabalyaga, kapʉnga mbɛyɨ na Ɓayudə sɛ kʉwa nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
17 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza akowonisilo ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino ɓambanzʉ kodoku
ɓatʉ ɓongbingbili ko misa kakɨ. A pisi ka baya aka, katʉkya ka mʉpʉnganagɨ na kadwɛ
ka muliɓo, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkyaga mino ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika ndɛkɛ
na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»

Ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ ɓanyɛ

18 Kunzi akowonisilo ngbʉta kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ ka ɓʉnyɛ ɓasɨ na yɨgya
yanyɛ yasɨ ka ɓambanzʉ. Ɓakpɨngbaga lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ pisi ka yɨgya kaɓʉ yanyɛ
yi nɨyɔ.
19 Luki limoti, lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓambanzʉ ɓakwanana kaiba ko bulya ko Kunzi a
ɓɨngbanganya, kyɛ ɨyɨ nɔ umibisa ndɨ ɓɨngbanganya.
20 A ɓɛyɔ, katʉkya ndɨ wa aka wa Kunzi agya ndɨ mino ɔɓɨlɨ, makpʉmʉka nɨmɔ
kinisonogigʉ, akaɨɓɨkya ɓɛ ngu kakɨ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ na yimibisikoso kakɨ ɓɛ a Kunzi,
inisanaga ɓɨngbanganya ka makpʉmʉka nɨmɔ agya ndɨ. Kinili, ɓambanzʉ ɓakikigʉ no
pisi yi nɨyɔ ɓɨgbʉka mino.
21 Ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti ɓakaɓangagɨgʉ na kamigisilyo ɨbɨba ɓɛyɔ okwononi
mino. Ɓamʉ kaɓʉ odonuku ɓiyoyoyo, mambɛngɨ kaɓʉ ma ɓungingi otigoloni ko biti.
22 Ɓɨbɨbaga ɓɛ ɓa na yimibo, luki limoti ɓa ɓongingi.
23 Ka pa yibibiso Kunzi nɨnɔ kokwogigʉ, ɓobibisaga kʉwa ɨɓʉ gbɨlɨtɔ payaya nɨtɔ
ɓambanzʉ ɓagya ka likingyosi ka mʉtʉ wa lɨtɔmbʉ, ikanɨ la ɓombu, ikanɨ la ɓanyama
ɓa magʉ makwanganya, ikanɨ la ɓanyama nɨɓɔ ɓolutikonogo wasɨ.
24 Kinili, Kunzi ʉsa kʉwa ndɨ kagya makpʉmʉka ma mʉsʉgʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa
ma mambɛngi kaɓʉ, kʉwa wa gɔ wa, ɓapʉnga kagyɨlyana makpʉmʉka mo suni luga
kaɓʉ.
25 Ɓogomosyono lɨngʉnʉ nɨlɔ ko Kunzi na lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ. Ɓanobibiso
na kogugubyo makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi agya ndɨ nɨ ɓakɛgʉ kabibisa ɨyɨ Kunzi
mombukwana-dakɨ. Ɨyɨ nɨnɔ okwononi na ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.
26 Kinili, Kunzi ʉsa ndɨ ka mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ mʉpá suni. Ɓoko kaɓʉ ɓanasyɛnɛnɛ
luga kaɓʉ, yɨgya yi nɨyɔ a di na nɨyɔ igyonosogo.
27 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɓalʉkʉ ɓasa kasyɛ na ɓoko, ɓanapa kayʉngana na kasyɛnɛnɛ
luga kaɓʉ, ɓanagya lɨkpʉmʉka lo suni. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakainiso na mʉkalya nɨmɔ
okwononi na yɨgya yanyɛ kaɓʉ.
28 Yɛkɨ ɓakapagʉ ndɨ kamiba Kunzi, Kunzi ʉsa ndɨ ka yimibo kaɓʉ ya ɓungingi, kinili
ɓakagya nɨlɔ ɓakakwanɨgʉ ɓi kagya.
29 Ɓaɓutumo na lɨkpʉmʉka nɨlɔ kɛgʉ la ɓungbingbili, ɓʉnyɛ, mʉsasa, ɗiya, ɓaɓutumo
na imi, ɓanamwɔnɔnɔ luga kaɓʉ, ɨpʉmbʉ, kʉɓɔɓɔkʉ na ɓanagya nɨlɔ aka lɔ ɓopo.
Ɓanaɓʉkʉlyanaga makpʉmʉka,
30 ɓanaɓɨkyana makpʉmʉka manyɛnyɛ, ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi, ɓakɛgʉ kaɓangana,
ɓatʉ ɓakɨbɨnɨka na ɓayɨbɨba, ɓatʉ ɓa ɓokoli na ɓatʉ ɓakugbomiso ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓamʉ.
31 Ɓakɛgʉ na yimibo, ɓanaɓɨkya makpʉmʉka nɨ ɓakɛgʉ kagya, ɓatʉ ɓa lɨmbɛngɨ lapʉ
nɨ ɓakɛgʉ no kumbu na ɓatʉ ɓagɔgɔ.
32 Wɨkwɛ sɛ, ɓibatʉ mʉngɨmbɔ ko Kunzi nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨgyaga ɓɛyɔ
ɓokwononi na kukwakʉ. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ aka yɔ, ɓakaidukulogo aka na yɨgya yi nɨyɔ,
ɓanʉbailya gɔnɨ nɨɓɔ ɓagyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ.

2

Kunzi akɔtʉ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzʉ

1 Ɨwɛ yi nɨnɔ wakakɔ ngbanga ka ɓɛngɛnɨ, wakikigʉ ndɛkɛ no pisi nɨyɔ wɨgbʉka mino
ka mʉngɨmbɔ ɓɛgɛyɔ, gʉtʉgʉ sɛ pɨyɛ nɨ wa wanɨ aka. Kyɛ kika kanɨ wakakɔ ngbanga

1:17 1:17 Wanda ka Abakuki 2:4.

ka ɓatu ɓagɔgɔ, wanagya ɓata abɛ iɓu gɔni, wakaimakya ni iwɛ mombukwana-daki yi ka mungimbɔ.
2 Tibagatu ambɛ Kunzi akɔgɔ ka lingunu ngbanga ka ɓatu niɓɔ ɓagyaga inguo ya makpumuka mi nimɔ.
3 Wakasima ɓɛ wanyikatu mungimbɔ ko Kunzi, iwɛ yi ninɔ wakɔgɔ ngbanga ka ɓɛngɛni ka makpumuka nimɔ wagyagatu gɔni iwɛ?
4 Ikani ɓudingi ɓa ɓunza ko Kunzi, limbɛngi kaki linda na limbɛngi kaki lo kumbu, kudwisogigu iwɛ limbɛngi? Wakɛgu kaiba ambɛ ɓunza ko Kunzi ɓɔ ukpamya koyikoso yigya?
5 Luki limoti, wa na limbɛngi lapu na nilɔ kapagu koyikono. Kinili, wakaimakilya ngbuta yidingi niyɔ ko Kunzi ka lisyɛ nilɔ owonisila ndɛkɛ mino ngbuta kaki na kakɔ ngbanga ka ɓungbingbili,
6 akalya ndɛkɛ mutu yikaka-yikaka kaɓyɛnɛnɛ na yigya kaki.
7 Kunzi upá ndɛkɛ ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ɓatu niɓɔ ɓakisaga ɓongbinga ɓasi kagya ɓunza na ɓanakisa ibiba, na bibiso pa imoti na ɔɓili ninɔ kosyigu ndɛkɛ.
8 Luki limoti, owonisila ndɛkɛ ngbuta kaki, kikigu ndɛkɛ no kumbu ka niɓɔ ɓakamukanagigu, na niɓɔ ɓamuya kagya lingunu ko Kunzi, ɓanaɓyɛ pisi ya ɓunyɛ aka.
9 Ɓatu ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓunyɛ, kapunga ka Ɓayuda sɛ kuwa ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda ɓigyogyisa ndɛkɛ, ɓalya kumbu.
10 Luki limoti, Kunzi upá ndɛkɛ ibiba, bibiso na maziyɔ ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓunza, kapunga ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓakɛgu Ɓayuda.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi kakɔgigu mumbanzu na mulili.
12 Ɓatu ɓasi niɓɔ ɓagyaga ɓunyɛ kani ɓakibigu Mutuu ka Musa, ɓolumwaga ndɛkɛ kani Mutuu mi nimɔ kugyogyisigu. Luki limoti, ɓasi niɓɔ ɓakagya ɓunyɛ ni ɓakaiba Mutuu ka Musa, Kunzi akɔ ndɛkɛ ngbanga kaɓu kaɓyɛnɛnɛ na Mutuu mi nimɔ.
13 A ɓɛyɔ, kɛgu asi niɓɔ ɓukanaga Mutuu ɓɔ ɓa ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, luki limoti, niɓɔ aka ɓɔ ɓagyaga Mutuu mi nimɔ.
14 Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgu iɓu na Mutuu ka Musa. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓu ɓagyaga niyɔ aka yɔ Mutuu mi nimɔ aɓikyaga. Gutugu ɓɛyɔ ɓakɛgu mino na Mutuu mi nimɔ, ɓowonisilogo ɓɛ ɓibagatu nilɔ ɓokwononi kagya.
15 Ɓakowonisilo ɓɛ nilɔ Mutuu apaga a lakikpiko ka mambɛngi kaɓu. Mambɛngi kaɓu akaiba likpumuka li nilɔ, gutugu tamanaga kaɓu aka usungulyagatu ko ngbingo wagɔgɔ, ngbingo wagɔgɔ umamalya.
16 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ka Lisyɛ nilɔ Kunzi akɔ ndɛkɛ mino ngbanga wa ɓodikidî ka ɓambanzu pisi ka Yeso-Kilisito, kaɓyɛnɛnɛ na Mongoni Manza nimɔ nakaɓikyaga.

Ɓayuda na Mutuu

17 Sɛ kuwa iwɛ, wimakaga ɓɛ wa Muyuda, wigumyaga ka Mutuu ka Musa, wibibaga ɓɛ wa mutu ko Kunzi,
18 wibagatu nilɔ Kunzi apaga na Mutuu uwonisiloni kapunaga nilɔ okwononi,
19 wivaga abɛ mutu yi ninɔ ukpokyonisogo ɓatu ɓo koloɓu ya mamɔmɔ na ɓungbanganya ka niɓɔ ɓa ko biti,
20 muwonisilo ka ɓongingi na ka ɓomiki ɓakɛkɛkɛ. A ɓɛyɔ, wakaiba ɓinza ɓɛ Mutuu uwonisiloni yimibo yasi na lingunu.
21 Ɛɛɛ, iwɛ ninɔ wakauwonisilo ɓatu ɓagɔgɔ, ko bulya tino yɔ wakɛgu mino kaiwonisilo iwɛ ɓamombukwana-daki yi? Iwɛ ninɔ wakakuwa ɓɛ wosoni kuɓaku, ko bulya tino yɔ wo mino kaiɓo?
22 Iwɛ ninɔ wakaɓikya ɓɛ mumbanzu kosyonitɔgu na muko ikani mbunya ɓɛngɛni, ko bulya tino yɔ wo mino kagya ɓɛyɔ? Iwɛ ninɔ humuya ɓokunzi gbali, ko bulya tino yɔ wo mino kaiɓo mukumbo ka ɓandaɓu ka ɓokunzi ɓi niɓɔ?
23 Wibibaga ɓɛ wiba Mutuu ko Kunzi, luki limoti, waminaga Kunzi payaya ko pisi yiɓuno Mutuu kaki.
24 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakatumbwa lino ko Kunzi ko bulya kunu.»
25 A ɓɛyɔ, simuisɔ ika na izangiya iba wakagya Mutuu, luki limoti, wakoɓuno Mutuu, wika abɛ mutu ninɔ ɓakanakugu.
26 Kika kani mutu yi ninɔ ɓakanakugu akagya Mutuu, Kunzi kaminigu abɛ kika kani ɓakɔni ndi?
27 Mutu ninɔ ɓakanakugu, luki limoti agyagatu Mutuu, akɔ ndɛkɛ ngbanga kaku, iwɛ ninɔ wakoɓuna Mutuu, gutugu kika kani wibagatu Mutuu ɓɛyɔ ɓokpiko mino na gutugu kika kani ɓukoni ndi aka.

28 A ɓɛyɔ, Muyuda walingʉnʉ kɛgʉ ninɔ inisaga ka nzʉyi aka na kɛgʉ ninɔ ɓinaga ipukuli ya simʉisɔ ka nzʉyi kaki.
29 Luki limoti, Muyuda walingʉnʉ a ninɔ wa ka limbɛngi, ninɔ ɓakɔ simʉisɔ ka limbɛngi kaki, simʉisɔ nisɔ otukyoku pisi ka Limbɛngi-Lotu, ni kɛgʉ pisi ka Mʉtʉʉ nimɔ ɓokpikaga ndi ko moɓiso. Muyuda yi ninɔ Kunzi nɔ abibaga, kɛgʉ ɓambanzʉ.

3

Ɓatʉ ɓasi ɓa ɓanyɛ ko misa ko Kunzi

1 Kaiko sɛ kʉwa Muyuda a na izangiya tino? Gʉtʉgʉ simʉisɔ aka a na izangiya tino?
2 Izangiya a yidingi ka ɓopisi ɓayasi. Kunzi uhukwilyo mbɛyi ndi asi Ɓayuda aka likpʉmʉka kaki.
3 Iki sɛ kʉwa? Kika kani ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓakɛgʉ ndi ɓongbingbili, likpʉmʉka li nilɔ ayikosatʉ Kunzi kasa ɓungbingbili kaki?
4 Kigyonosigʉ, gʉtʉgʉ iki yi aka! A ɓingbanganya ɓɛ Kunzi aɓikyaga likpʉmʉka la lingʉnʉ, kika gʉtʉgʉ kani ɓatʉ ɓasi ɓa na kʉɓɔɓɔkʉ, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ:
«Kunziooo, ɓumibi ɓɛ wa wongbingbili ka mʉnzina kakʉ,
gʉtʉgʉ ɓakʉsʉngʉlya ni ngbanga kogwigʉ na iwɛ.»
5 Luki limoti, kika kani ɓʉnyɛ niɓɔ tagyaga owonisilini ɓingbanganya ɓungbingbili ko Kunzi, taɓikya kʉwa ɓʉni? Takwananatʉ kaɓikya ambɛ Kunzi kɛgʉ ngbingbili kyɛ atipága azaɓʉ? (Nakanzina abɛ mʉmbanzʉ).
6 Kigyonosigʉ, gʉtʉgʉ iki yi aka! Kyɛ kika kani Kunzi kɛgʉ ngbingbili, akɔ ngbanga wa ɔɓili liki?
7 Luki limoti, kika kani ɓɔngɔ kami akowonisilo lingʉnʉ ko Kunzi ɓingbanganya na kowonisilo ibiba kaki, ko bulya iki sɛ kʉwa yɔ ɓo mino kebisa na ngbanga abɛ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ?
8 Ko bulya iki takaɓikyigʉ mino ɓɛ: «Togyini ɓʉnyɛ iba ɓʉnza ipupisi mino?» Ɓatʉ ɓagɔgɔ, ka lingʉnʉ, ɓakɛɓʉkʉlyaga likpʉmʉka, ɓanaɓikya ɓɛ imi nɔ nanzinaga ɓɛyɔ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ, Kunzi ubisatʉ ndɛkɛ na ngbanga na ɓokwononi ɓɛyɔ.
9 Iki sɛ kʉwa? Iɓusu Ɓayuda, tukitogi ɓɛngɛni na iki? Haaa, gʉtʉgʉ no luki limoti aka! Nowonisilini ɓi ambɛ ɓatʉ ɓasi, kapʉnga ka Ɓayuda adwɛ ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓa ɓasi asi ka ɓʉnyɛ aka.
10 A mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ:
«Kɛgʉ na mʉtʉ wa ɓungbingbili gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
11 Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti ninɔ mutombisyo likpʉmʉka,
kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti aka ninɔ akakisa Kunzi.
12 Ɓatʉ ɓasi ɓapilyoni Kunzi mʉgɔngʉ, ɓasi ɓoɓungogoni.
Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti ninɔ akagya likpʉmʉka lanza, gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
13 Mʉyʉ kaɓʉ a abɛ mbʉkʉ niyɔ ikaga ɓikpo,
masasʉ kaɓʉ a nimɔ ma kʉɓɔɓɔkʉ,
mʉnzina nimɔ opupaga ka nɔkʉ kaɓʉ a abɛ lingangi la nzʉka,
14 nɔkʉ kaɓʉ a itumo na mogbongoni na mʉnzina manyɛnyɛ.
15 Magʉ kaɓʉ a ɓipoli-poli kainda kaugbukumisyo ɓambanzʉ,
16 ɓasaga pa yipʉtikana na kumbu ka ɓapa ɓayasi niɓayɔ ɓakitanaga mino,
17 ɓakibigʉ iɓʉ pisi ya maziyɔ.
18 Ɓakɛgʉ iɓʉ na kʉɓangakʉ ko Kunzi gʉtʉgʉ iki yi aka.»
19 Wina sɛ, tibagatʉ ambɛ masi nimɔ Mʉtʉʉ aɓikyaga, aɓikyaga ko bulya ka niɓɔ ɓa kusili wa Mʉtʉʉ. Kʉwa wa gɔ wa, kikigʉ na mʉtʉ ɓemoti ninɔ akwanana koukwa mʉnɔkʉ kaikisilya ɓungbingbili kaki, iba ɓatʉ ɓasi ɓa ɔɓili ɓogulyi ka mʉkɔmbʉ ko Kunzi.
20 Kinili, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti ninɔ inisana ndɛkɛ na ɓungbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yigya Mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ amibisaga imu mʉmbanzʉ ɓʉnyɛ kaki aka.

Baya aitisogo mʉmbanzʉ ngbigbili ko misa ko Kunzi

21 Luki limoti mbiya wanʉ, Kunzi owonisiloni kʉwa ɓɛyɔ atiitisaga mino ɓongbingbili ko misa kaki kani kɛgʉ pisi kagya Mʉtʉʉ. Ɓakitaɓʉ ɓaya Mʉtʉʉ na niɓayɔ ka ɓogyalandʉ oɓikyoni ndi likpʉmʉka li nilɔ ɓɛ:
22 Kunzi uitisaga ɓambanzʉ kaiko ɓongbingbili ko misa kaki pisi kabailya Yeso-Kilisito. Agyaga ɓɛyɔ ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓabailyaga, kyɛ yigbananaga kɛgʉ ɓata luga kaɓʉ,

3:4 3:4 Wanda ka Mambʉ 51:6.

23 ɓasɨ ɓogyoni ɓʉnyɛ, ɓazanga kʉwa ɨbɨba ko Kunzi.
24 Luki limoti, Kunzi pisi ka ɨzɨyɔ kakɨ, uitisoni ɓambanzʉ ngbingbili ko misa kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ ʉkʉlaga ka ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.
25 Kunzi apá ndɨ abɛ apɛpɛ, kyɛ pisi ka kukwakʉ kakɨ, ɓambanzʉ ɓi nɨɓɔ ɓabaɨlya ɓinisoni na mʉpɨlya. Kunzi agya ndɨ ɓɛyɔ kowonisilo ɓungbingbili kakɨ. Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, ko bulya lɨmbɛngɨ lɨnda kakɨ, kʉpágʉ ndɨ ɓambanzʉ azaɓʉ ko bulya ɓʉnyɛ kaɓʉ.
26 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, akowonisilo ɓungbingbili kakɨ kyɛ iki wongbingbili na kauikoso ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya Yeso kaiko ɓatʉ ɓo ngbingbili.
27 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, pisi ya kɨbɨba a tʉ ɓata? Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka! Ko bulya ɨkɨ? Ko bulyo yɨgya Mʉtʉʉ? Haaa. Luki limoti, ko bulya baya.
28 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ mʉmbanzʉ kɨitagɨgʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi ko pisi yɨgya Mʉtʉʉ, luki limoti ko bulya baya.
29 Kunzi a sɛ kʉwa Kunzi ka Ɓayuda aka? Kɛgʉ gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ? A ɓɛyɔ, a gɔnɨ Kunzi ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ,
30 kyɛ Kunzi a ɓemoti aka, uitiso ndɛkɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓongbingbili ko misa kakɨ pisi ka baya aka, iki Muyuda abɛ kɛgʉ Muyuda.
31 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, toyopisaga sɛ kʉwa Mʉtʉʉ ko bulya baya? Haaa, luki limoti, tokwononi kapá ɨbɨba ka Mʉtʉʉ.

4

Likingyosi ka Abalahamʉ

1 Taɓikyɨ sɛ kʉwa ɓʉnɨ ko bulya ka titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ? Ɨkɨ yɔ inisana ndɨ na iyu?
2 Kika ndɨ nɨ Kunzi aitisa ndɨ Abalahamʉ ngbingbili pisi ka yɨgya kakɨ, Abalahamʉ akwananatʉ ndɨ kaɨbɨba. Luki limoti, kakwananɨgʉ kaɨbɨba ko misa ko Kunzi.
3 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓikyaga ɓɛ: «Abalahamʉ abalya ndɨ Kunzi, kinili Kunzi ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.»
4 Mʉgya-ligubo inisanagatʉ na mʉkalya kakɨ, mʉkalya mi nɨmɔ kɛgʉ abɛ luki nɨlɔ ɓapága ka ɨzɨyɔ, luki limoti a nɨlɔ okwononi ɓɛ ɓapítɔ aka.
5 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ kagyagɨgʉ ligubo, luki limoti, abaɨlya Kunzi nɨnɔ aitisogo mʉtʉ wanyɛ kaiko wongbingbili, Kunzi aitisagatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili pisi ka baya kakɨ.
6 A ɓɛgɛyɔ ngama Daudi anzɨna ndɨ mino ko bulya ɓʉnza ka mʉtʉ nɨnɔ Kunzi avaga abɛ mʉtʉ wongbingbili kanɨ kondigʉ yɨgya kakɨ ɓɛ:
7 «Ɨgyagya ka ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpɨlyaga yɨgya yanyɛ kaɓʉ,
olimaga ɓʉnyɛ kaɓʉ!
8 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ Mombukwono-dosu katangagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ kakɨ.»
9 Ɨgyagya yi nɨyɔ a asɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ aka ɓɔ ɓʉkɔ, ikanɨ a tʉ gɔnɨ ka nɨɓɔ ɓakʉkɔgʉ? A ɓɛyɔ, toɓikyi ɓi ambɛ: «Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.»
10 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ igyonosa ndɨ ngbingo tino? A ndɨ kambwa wa sɨmʉɨsɔ ka Abalahamʉ ikanɨ kumbuso yi? A ndɨ kambwa, kɛgʉ kumbuso yi.
11 Ɓakɔ ndɨ Abalahamʉ kumbuso, sɨmʉɨsɔ kakɨ a ndɨ abɛ likingyosi: likingyosi li nɨlɔ a ndɨ kowonisilo ɓɛ Kunzi ava ndɨ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ kanɨ ɓakanakugʉ gʉtʉgʉ. Kinili, Abalahamʉ ɨita kʉwa abakɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabayaga kanɨ ɓakanukugʉ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, Kunzi ʉvaga abɛ ɓatʉ ɓongbingbili.
12 A gɔnɨ abakɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkɔ, kɛgʉ nɨɓɔ ɓigʉmya asɨ ka sɨmʉɨsɔ aka, luki limoti nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ likingyosi ka obosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ. Ɨyɨ abaya ndɨ kanɨ ɓakanakugʉ.

Agʉmɛ ko Kunzi a ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya

13 Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ na lɨvananza kakɨ agʉmɛ ɓɛ ɨɓʉ ɓɔ ɓalya ndɛkɛ ɔɓɨlɨ. Kunzi kapágʉ ndɨ Abalahamʉ agʉmɛ yi nɨnɔ kyɛ agya ndɨ Mʉtʉʉ, luki limoti a kyɛ Kunzi amɨna ndɨ mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya kakɨ.
14 A ɓɛyɔ, kika kanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga Mʉtʉʉ aka ɓɔ ɓakwanana kaiko na makpʉmʉka nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ, baya iko nɛkɨ ndɨ payaya, agʉmɛ ko Kunzi kikigʉ nɛkɨ ndɨ na ɨzangɨya ɓɛgɛyɔ.
15 A ɓɛyɔ, Mʉtʉʉ alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi. Luki limoti, Mʉtʉʉ kiki, ɓakoɓunigʉ ɓɛgɛyɔ.

4:3 4:3 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 15:6. **4:8 4:8** Wanda ka Mambʉ 32:1-2. **4:11 4:11** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 17:9-14. **4:13 4:13** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 12:2-3; 17:4-6; 22:15-18.

16 Kinili agumɛ ipá ndi ko bulya baya ɓɛ kyɛ iki apɛpɛ wa iziyɔ ninɔ Kunzi apá. Na gɔni iki mukwanana ka ɓɛvananza ka Abalahamu ɓayasi, kɛgu asi ka niɓɔ ɓagyaga Mutuu aka, luki limoti a gɔni ka niɓɔ ɓabayaga ɓɛyɔ Abalahamu ninɔ obosu ɓasi abaya ndi mino.
17 A muɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ Moɓiso Motu aɓikya mino ɓɛ: «Nuitisoni abaki ɓɛvananza ɓayidingi.» A obosu kambwa ko Kunzi ninɔ abaya ndi. A Kunzi ninɔ obililisaga ɓamanda, agya nilɔ kanigyonosigu ndi.
18 Abalahamu a ndi na mutamanagi kainisoniso na nilɔ kakwananigu ndi ɓata kaiko na mutamanagi mi. Abaya ndi, iita kuwa ndi «abaki ɓɛvananza ɓayidingi» muɗɔngɔni ɓɛyɔ Kunzi aɓikya ndi mino ɓɛ: «Livananza kaku ika ndɛkɛ lidingi.»
19 A kuwa ndi na ɓyanga ɓuwobi kadwɛ miya yimoti. Baya kaki kadikagagu ndi gutugu ɓɛyɔ a ndi mino kaina ɓɛ nzuyi kaki a kuwa yakupo. A ndi gɔni kaina ɓɛ Sala kakwananigu ndi ɓata kaɓukuta.
20 Kasananagu ndi na baya kaki. Kɛgu ndi na ɓotumo ka agumɛ ninɔ Kunzi apá ndi. Luki limoti, baya yi niyɔ apá ndi ngu, abibisa ndi Kunzi.
21 A ndi kaiba ɓinza-ɓinza ɓɛ Kunzi a gɔni no ngu yasi kotulyoso nilɔ awanyaga ndi.
22 Kinili, Kunzi amina ndi ɓɛ a mutu wongbingbili.
23 Luki limoti, likpumuka nilɔ ɓɛ «Kunzi amina ndi ɓɛ a mutu wongbingbili» kikpikagagu ndi ko bulya kaki mukaka aka.
24 Ikpikaga ndi gɔni ko bulya kusu yi niɓɔ tokwononi kaiko ɓatu ɓongbingbili, iɓusu niɓɔ tabaya Kunzi ninɔ apupisa ndi Mombukwono-dosu Yeso ka mbuku.
25 Kunzi asuta ndi ka kukwaku ko bulya ɓunyɛ kusu, apupisa ndi ka mbuku kyɛ tiki ɓongbingbili.

5

Yukanana kusu no Kunzi pisi ka Yeso

1 Kinili, tiitoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya kusu. Mbiya wanu, ta kuwa na maziyɔ pa imoti no Kunzi pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Tinisana na ɓunza ɓi niɓɔ pisi ku kaki na ko pisi ya baya. Ta kuwa mbiya wanu ɓakisulyo ka ɓunza ɓi niɓɔ. Ta na magyagya ko bulya mutamanagi mi nimɔ ta na imu kaiko ka ibiba ko Kunzi.
3 Na ɓata, togwaga magyagya gutugu kani takaigyogyiso aka, kyɛ tibagatu ambɛ igyogyiso apága limbɛngi linda,
4 limbɛngi linda apága kibyo, kibyo apága mutamanagi.
5 Mutamanagi mi nimɔ katisagigu kayitambya payaya. A ɓɛyɔ, Kunzi otumisoni mambɛngi kusu na sipananisɔ kaki pisi ka Limbɛngi-Lotu nilɔ atipá.
6 A ɓɛyɔ, ko ngbingo yi ninɔ takɛgu ndi mino iɓusu no ngu, Kilisito ukwilyaga ndi ɓatu ɓanyɛ ko ngbingo yi ninɔ Kunzi abisa ndi.
7 A yapupu kakwilyogo mutu wongbingbili. Yagɔgɔ, mumbanzu akwananatu kaiko wakitulya kakwilyogo mutu wanza.
8 Luki limoti, Kunzi atiwonisila ɓingbanganya ɓɛyɔ atipaga mino kugbɛ: Kilisito atikwilyaga mbɛyi ndi kani ta asi ɓatu ɓanyɛ aka.
9 Pisi ka kukwaku kaki, tinisononi ɓongbingbili ko misa ko Kunzi, akowonisila ɓɛ atihukusaga ndɛkɛ ka ngbuta ko Kunzi.
10 Ta ndi ɓomuyoniso ko Kunzi, luki limoti atipá kuwa ndi yukanana na iyi pisi ka kukwaku ko Mikaki. Yɛki tinisononi na yukanana na iyi, tahukaga kuwa ndɛkɛ pisi ka ɔɓili ko Mikaki.
11 Kɛgu asi niyɔ aka yɔ, togwaga magyagya ko Kunzi ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ninɔ atihukulya pisi mbiya wanu kaukanana no Kunzi.

Adamu na Kilisito

12 Ɓunyɛ ogulya ndi ka ɔɓili ko bulya ka mutu ɓemoti, ɓunyɛ ɓi niɓɔ ogulyisoku kuwa ndi kukwaku. Kinili, kukwaku kwi nikwɔ uɗagba kuwa ɓatu ɓasi kyɛ ɓatu ɓasi ɓogyoni ɓunyɛ.
13 A ɓɛyɔ, kambwa wa Mutuu, ɓunyɛ a kuwa ndi ka ɔɓili aka. Luki limoti, yɛki Mutuu kɛgu mbɛyi ndi imu, Kunzi kandagigu ndi gɔni bulyo ɓunyɛ.
14 Luki limoti, katukya ko ngbingo ka Adamu kadwɛ ka ninɔ ka Musa, kukwaku a ndi kugu ka ɓatu ɓasi, gutugu niɓɔ aka ɓɔ ɓakagyagu ndi ɓunyɛ abɛ Adamu ninɔ oɓuna ndi Mutuu ko Kunzi.
Adamu a ndi likingyosi ka mutu yi ninɔ a ndi kodoku.

4:17 4:17 Wanda ka Mupunganagi 17:5. **4:18 4:18** Wanda ka Mupunganagi 15:5.

15 Luki limoti, ɓʉnyɛ ka Adamʉ kɛgʉ mʉɗɔngɔni na apɛpɛ ninɔ Kunzi apá ndi ka izɨyɔ.
A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓudingi ɓolumwaga ndi ko bulya ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti, luki limoti izɨyɔ
ko Kunzi a yidingi kʉgbɛ na apɛpɛ ninɔ apá ndi ka izɨyɔ ka ɓatʉ ɓudingi, pisi ka mʉtʉ
ɓemoti ninɔ ina ɓɛ Yeso-Kilisito.
16 Masɔlɔ ma apɛpɛ ninɔ Kunzi apá a di na ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti. A ɓɛyɔ, ngbanga
ninɔ ogwa ndi na mʉtʉ ɓemoti apá kʉwa mʉngimbɔ. Luki limoti, nilɔ Kunzi apá ka
izɨyɔ kumbusa wa ɓʉnyɛ ɓudingi ka ɓambanzʉ lɔ uitiso ɓongbingbili ko misa kaki.
17 A ɓɛyɔ, kika kani kukwakʉ inisana ndi no ngu a ko bulya ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti, a
ko bulya ka mʉtʉ ɓemoti yi ninɔ. Luki limoti, ɓambanzʉ ɓinisononi kʉwa na mukumbo
mudingi kʉgbɛ pisi ka Yeso-Kilisito iyi mʉkaka. Ɓatʉ ɓasi niɓɔ Kunzi ʉpá izɨyɔ yidingi,
uitiso ɓongbingbili, ɓika ndɛkɛ na ɔɓili, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pisi ka mʉtʉ ɓemoti yi
ninɔ, Yeso-Kilisito.
18 Kinili, ɓʉnyɛ ka mʉtʉ ɓemoti ʉmakya ndi ɓatʉ ɓasi ka mʉngimbɔ. A mʉɗɔngɔni
ɓɛgɛyɔ yigya ya ɓungbingbili ka mʉtʉ ɓemoti ʉkʉlaga ndi mino ɓatʉ ɓasi ka mʉngimbɔ,
ʉpá ɔɓili.
19 A ɓɛyɔ, ko bulya mʉ mapʉ ka mʉtʉ ɓemoti, ambaza mudingi ka ɓambanzʉ ogulya
ndi ka ɓʉnyɛ. A ɓɛgɛyɔ, pisi ka mʉtʉ ɓemoti ninɔ amʉkana ndi Kunzi, ambaza mudingi
ka ɓambanzʉ iita ndi wongbingbili ko misa ko Kunzi.
20 Niyɔ Mʉtʉʉ odoku, ɓʉnyɛ obwo. Luki limoti, kʉ ɓʉnyɛ obwo mino, izɨyɔ ko Kunzi
obwo kʉwa ɓata iyu kugbɛ gɔni.
21 Kinili, ɓɛgɛyɔ ɓʉnyɛ owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka kukwakʉ, a ɓɛgɛyɔ izɨyɔ
ko Kunzi owonisila ndi mino ngu kaki pisi ka ɓungbingbili katiguliso ka ɔɓili wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ, pisi ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

6

Kokwo ka nilɔ ondi ɓʉnyɛ na kaiko na ɔɓili pa imoti na Kilisito

1 Taɓikya sɛ kʉwa ɓʉni? Tokwononi kaidukulogo kagya ɓʉnyɛ ɓisɛlɛ-sɛlɛ ɓɛ kyɛ izɨyɔ
ko Kunzi isisilogi kobwo?
2 Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka! ka nilɔ ondi ɓʉnyɛ, ta kʉwa iɓusu abɛ ɓamanda, takwanana
ɓata kaidukulogo kaiko ka ɓʉnyɛ liki?
3 Makibigʉ ambɛ pisi ka iɓatiso, tamatikana na Yeso-Kilisito na gɔni ko pisi yi niyɔ,
tamatikana na iɓʉ ka kukwakʉ kaki?
4 Ɓɛgɛyɔ, pisi ka iɓatiso, ɓatilumboni pa imoti na iɓʉ kyɛ tamatikani na iɓʉ ka
kukwakʉ kaki, iba ɓɛgɛyɔ Kilisito opupa ndi mino ka mbʉkʉ pisi ko ngu ya ibiba ka
Baba, iɓusu tiki kʉwa na ɔɓili wambiya.
5 A ɓɛyɔ, tomotikononi na iɓʉ pisi ka kukwakʉ ɓɛgɛyɔ okwa ndi mino. Kʉwa wa gɔ
wa, tamatikana ndɛkɛ gɔni na iɓʉ ɓɛgɛyɔ ko pisi yipupa ka mbʉkʉ.
6 Takaiba ɓinza ambɛ ɓabongilogoni ndi ɔɓili ninɔ kusu wandɛli pa imoti na Kilisito
ka mʉsalaba, kyɛ nzʉyi kusu ya ɓʉnyɛ okwi, iba takikonitɔgʉ ɓata ɓosunzu ɓa ɓʉnyɛ.
7 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kokwo, iba okulikonogini ka ɓʉnyɛ.
8 Kika kani tokwoni pa imoti na Kilisito, ta na baya ambɛ tika ndɛkɛ pa imoti na iɓʉ
gɔni.
9 A ɓɛyɔ, takaiba ɓinza ambɛ wa aka wa Kilisito opupa ndi mino ka mbʉkʉ, kokwigʉ
ndɛkɛ ɓata: kukwakʉ kandʉngʉlyagigʉ ndɛkɛ ɓata.
10 Ka nilɔ ondi ɓʉnyɛ, okwa ndi ka nganga imoti aka, luki limoti, a kʉwa na ɔɓili
mbiya wanʉ ko bulya ko Kunzi.
11 Kʉwa gɔni, iɓunu wivoni abɛ makika ɓamanda ka nilɔ ondi ɓʉnyɛ, abɛ ɔɓili kunu
a ko bulya ko Kunzi pisi ka matikana kunu na Yeso-Kilisito.
12 Mbiya wanʉ, ɓʉnyɛ kondungulyogonitɔgʉ ɓata nzʉyi niyɔ kunu ya litɔmbʉ yɔ ɓɛkyɛ
wikoni kagya mʉsasa mi.
13 Makosonitɔgʉ ɓata pa ya nzʉyi kunu gʉtʉgʉ yimoti aka kogugubyo ɓʉnyɛ abɛ pisi
yigya likpʉmʉka nilɔ kɛgʉ lo ngbingbili. Luki limoti, wipóni iɓunu ɓamombukwana-
donu ɓi ko Kunzi abɛ ɓatʉ niɓɔ ɓozuzukoku ka kukwakʉ. Wipóni nzʉyi kunu yasi
kagugubyo Kunzi abɛ pisi yigya likpʉmʉka lo ngbingbili.
14 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kamʉndʉngʉlyagigʉ ɓata kyɛ makɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki
limoti, ma kʉwa kusili wa izɨyɔ ko Kunzi.

Bosunzu ɓa ɓungbingbili

15 Iki sɛ kʉwa ɓata? Tagyi ɓʉnyɛ kyɛ ta kɛgʉ ɓata kusili wa Mʉtʉʉ, luki limoti kyɛ ta
kʉwa kusili wa izɨyɔ ko Kunzi? Haaa, gʉtʉgʉ iki yi aka!
16 Makaiba ɓinza ambɛ makipá ka ligubo ka mʉtʉ wagɔgɔ pisi kagya Mʉtʉʉ kaki,
miita kʉwa ɓosunzu ka mombukwono-donu yi ninɔ makagya Mʉtʉʉ kaki nɔ. Ikani

mika ɓosunzu ɓa ɓɯnyɛ nɨɓɔ atɨkaga ka kukwakɯ, ikanɨ mika kamɯkana Kunzi nɨnɔ atɨkaga ka ɔɓɨlɨ wongbingbili.
17 Kunzi avɨ ɨbɨba! Ma ndɨ ka ɓɯndɛlɨ ɓosunzu ɓa ɓɯnyɛ. Luki limoti, mbɨya wanɯ, ma kɯwa kagya na lɨmbɛngɨ limoti muwonisilo nɨmɔ ɓamɯpá ndɨ.
18 Mokulikonogoni ndɨ ka ɓɯnyɛ, mɨita kɯwa ɓosunzu ɓa ɓungbingbili.
19 Nakanzɨna abɛ mɯmbanzɯ ko bulya nzɯyɨ ya ɓɯpɔ nɨyɔ mɨɓɯkɯta nɔyɯ. A ɓɛyɔ, kambwa, ma ndɨ kanɨ mipíni ɓasɨ abɛ ɓosunzu kagya lɨkpɯmɯka la mɯsɯgɯ, na nɨlɔ lanyɛ kaɗiiso Kunzi. Mbɨya wanɯ, a mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, wipóni kɯwa ɓasɨ abɛ ɓosunzu kogugubyo ɓungbingbili iba ɔɓɨlɨ kunu iki ɓitu.
20 Ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino ɓosunzu ɓa ɓɯnyɛ, ɓungbingbili kɛgɯ ndɨ no ngu kɯgɯ kunu.
21 Minisana ndɨ na ɨzangɨya tino kagya makpɯmɯka nɨmɔ mo mino no suni mbɨya wanɯ? A ɓɛyɔ, muliɓo ma yɨgya yi nɨyɔ nɨ kukwakɯ!
22 Luki limoti, mbɨya wanɯ, mokulikonogoni ka ɓɯnyɛ, ma kɯwa ɓosunzu ko Kunzi. Ma kɯwa na ɨzangɨya kyɛ a kɯwa kaɓuɓiso ɔɓɨlɨ kunu, na ka muliɓo, minisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
23 A ɓɛyɔ, mɯkalya ma ɓɯnyɛ nɨ kukwakɯ. Luki limoti, nɨlɔ Kunzi apága ka ɨzɨyɔ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

7

Kaiko ɓɯkɯlɨkanaga ka ɓusunzu ɓa Mɯtɯɯ

1 Ɓamamakɨ, makaiba ɓingbanganya nɨlɔ nakamɯɓɨkya kyɛ mibagatɯ Mɯtɯɯ, mɯmbanzɯ ikaga kusili wa Mɯtɯɯ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ a mbɛyɨ mino na ɔɓɨlɨ.
2 Likingyosi a ɓɛ, muko wo vononi nɨnɔ ikaga wakɨkpɨkɨla na Mɯtɯɯ ka ɔɓɨlɨ kakɨ na mbɯnyakɨ ko ngbingo yi nɨnɔ mɯlɯkɯ a mbɛyɨ mino ka mɯ aka. Luki limoti, mɯlɯkɯ kokwo, iba muko okulikonogini ka Mɯtɯɯ mi nɨmɔ ikaga ndɨ mino wakɨkpɨla na ɨyɨ mɔ.
3 Kika kanɨ muko ovyini ɓata nɨ mbɯnyakɨ a mbɛyɨ ka mɯ aka, ɓaɓɨkya ɓɛ ogyi ɓɨlya. Luki limoti, mbɯnyakɨ kokwo iba okulikonogini ka Mɯtɯɯ mi nɨmɔ a ndɨ mino wakɨkpɨkɨla. Kavyɛ, ɓakaɓɨkyɨgɯ ɓata ɓɛ ogyi ɓɨlya.
4 Ɓamamakɨ, a mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ko bulya kunu, iɓunu mokwoni ka nɨlɔ ondi Mɯtɯɯ pisi kamatɨkana na nzɯyɨ ka Kilisito. Kinili, iɓunu ma kɯwa mukumbo ka mɯtɯ wagɔgɔ, nɨnɔ ɓapupisa ndɨ ka mbɯkɯ kyɛ taɓɯkɯtɨlyɨ Kunzi masɔlɔ nɨmɔ okwononi.
5 A ɓɛyɔ, wa tikaga ndɨ mino tanaɓyɛ yɨgya ya nzɯyɨ, mɯsasa manyɛ nɨmɔ ikaga ndɨ pisi ka Mɯtɯɯ agyaga ndɨ ligubo ka nzɯyɨ kusu yasɨ, anaɓɯkɯta masɔlɔ, masɔlɔ mi nɨmɔ atɨtɨka ka kukwakɯ.
6 Luki limoti, mbɨya wanɯ, tokulikonogoni kɯwa ka Mɯtɯɯ mi nɨmɔ. A ɓɛyɔ, tiitoni kɯwa abɛ ɓamanda kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpɯmɯka li nɨlɔ a ndɨ na iɓusu lɨkpɨkɨla lɔ. Kinili, takwanana kɯwa kagugubyo Kunzi na yɨgya yambɨya pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, kanɨ kɛgɯ ɓata na yɨgya yandɛlɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Mɯtɯɯ.

Ligubo la Mɯtɯɯ

7 Taɓɨkya sɛ kɯwa ɓɯnɨ? Mɯtɯɯ nɨ ɓɯnyɛ? Haaa! Gɯtɯgɯ iki aka. Luki limoti, Mɯtɯɯ mɔ emibisa ndɨ ɓɛ ɓɯnyɛ nɨ ɨkɨ. A ɓɛyɔ, nakakwananɨgɯ ndɨ kaiba ambɛ kaiko na mɯsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ nɨ ɨkɨ, kika ndɨ kanɨ Mɯtɯɯ kaɓɨkyagɯ ɓɛ: «Wakikonitɔgɯ na mɯsasa ko luki ka ɓɛngɛnɨ.»
8 Ɓɯnyɛ inisana ndɨ na ngala katɯkya ka mɯtɯɯ, aɓɯkɯta kɯwa mobi masɨ ma mɯsasa manyɛ kɯsɔ ka ɨmɨ. A ɓɛyɔ, Mɯtɯɯ kiki, ɓɯnyɛ kikigɯ ɓɛgɛyɔ.
9 Ka ɓɯndɛlɨ ndɨ, wa Mɯtɯɯ kɛgɯ ndɨ mino, na ndɨ muɓisi, luki limoti wa mɯtɯɯ odoku mino, ɓɯnyɛ ipupiso,
10 ɨmɨ nokwo. Kinili, mɯtɯɯ nɨmɔ akwanana ndɨ kɛtɨka kaiko na ɔɓɨlɨ, ɛtɨka kɯwa ndɨ ka kukwakɯ.
11 A ɓɛyɔ, ɓɯnyɛ inisana ndɨ no pisi katɯkya ka mɯtɯɯ, ɛɓɔ, emwisiso.
12 Kinili, Mɯtɯɯ a imu motu, makpɯmɯka nɨmɔ atɯmbɯlaga a motu, mongbingbili na manza.
13 Kika kɯwa ɓɛyɔ, luki lanza li nɨlɔ akwananatɯ ɓata kemwisiso? Haaa! Gɯtɯgɯ iki yi aka. Luki limoti, ɓɯnyɛ ava ndɨ luki lanza li nɨlɔ, ɛmwɔ. Ko pisi yi nɨyɔ, mɯtɯɯ ewonisila ndɨ ɓingbanganya ɓɛ ɓɯnyɛ kɛgɯ luki lanza. Kinili, ɓɯnyɛ ɨtɨkɨtɨlaga kɯwa ndɨ mino kaiko ɓɯnyɛ aka lɨngɯnɯ.

Ɓɯnyɛ undungulyogoni ɓambanzɯ

7:7 Wanda ko Pupo 20:17; Yigilya 5:21.

14 A ɓɛyɔ, tibagatʉ ambɛ Mʉtʉʉ andaga ɔɓili wa limbɛngi, luki limoti, imi na na nzʉyi
ya ɓʉpɔ, ɓegoboni abɛ musunzu ka ɓʉnyɛ.
15 A limbanga! Nakɛgʉ kotombisyo nilɔ nakagya! Nilɔ nakapa, nakɛgʉ kagya ilu, luki
limoti, nilɔ nakamʉya, ilu lɔ nakagya.
16 Kika kani nakagya nilɔ nakɛgʉ kapa, isi yi ɓɛ nibini ambɛ Mʉtʉʉ a manza.
17 Kinili, kɛgʉ ɓata imi nɔ nakagya nilɔ, luki limoti a ɓʉnyɛ niɓɔ a kʉsɔ kami.
18 Nakaiba ambɛ likpʉmʉka lanza kikogigʉ kʉsɔ kami, imi mʉtʉ wa nzʉyi ya ɓʉpɔ.
A ɓɛyɔ, na na mʉsasa kagya ɓʉnza, luki limoti ngu yigya kɛgʉ.
19 A ɓɛyɔ, ɓʉnza niɓɔ nakapa kagya, nakɛgʉ kagya, luki limoti ɓʉnyɛ niɓɔ nakɛgʉ
kapa kagya, iɓu ɓɔ nakagya.
20 Nakiko kagya nilɔ nakɛgʉ kapa, kɛgʉ ɓata imi nɔ nakagya ɓɛyɔ, luki limoti a ɓʉnyɛ
niɓɔ a kʉsɔ kami.
21 Kinili, nondungi ambɛ igyonosogo na imi ɓɛ: niyɔ napaga kagya ɓʉnza, asi ɓʉnyɛ
aka ɓɔ ipupisogo kambwa kami.
22 Kʉsɔ wa limbɛngi kami ɓikpɛ, nogwaga magyagya na Mʉtʉʉ ko Kunzi.
23 Luki limoti, na ɓata kaina ka nzʉyi kami yasi mʉtʉʉ magɔgɔ nimɔ akabʉmana
na mʉtʉʉ nimɔ tamanaga kami apaga. Mʉtʉʉ mi nimɔ ebiso musunzu wa Mʉtʉʉ ma
ɓʉnyɛ nimɔ a kʉsɔ kami.
24 Heɓe! Ambɛ kumbu a yidingi na imi eee! Wani sɛ nɔ ɛkʉlaga ka nzʉyi yi ni yina
akɛtika ka kukwakʉ yina?
25 Kunzi avi ibiba pisi ka Yeso-Kilisito ninɔ Muhukuso kusu!
Kinili, na musunzu wa Mʉtʉʉ ko Kunzi ko pisi ya yimibo kami, luki limoti, ko pisi ya
nzʉyi ya ɓʉpɔ, na musunzu wa ɓʉnyɛ.

8

Kaiko na ɔɓili pisi ka Limbɛngi ko Kunzi

1 Kʉwa wa gɔ wa, mʉngimbɔ kɛgʉ ɓata kʉgʉ ka ɓatʉ niɓɔ ɓa ɓʉmatikana na Yeso-
Kilisito.
2 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ma Limbɛngi-Lotu nimɔ apága ɔɓili ka mʉtʉ ninɔ amatikana na
Yeso-Kilisito, ukulogoni ka mʉtʉʉ ma ɓʉnyɛ na kukwakʉ.
3 Kunzi otulyosa ndi nilɔ Mʉtʉʉ kakwananigʉ ndi kagya kyɛ ɓʉpɔ ɓa nzʉyi odukusoku
ndi Mʉtʉʉ mi nimɔ ɓipoli. Ko bulyo yitʉmba ɓʉnyɛ, Kunzi akɔ ndi ngbanga wa ɓʉnyɛ
niɓɔ ikaga ka nzʉyi pisi katikoku Mikaki ɓikpɛ. Miki yi ninɔ iɓʉkʉta ndi na nzʉyi abɛ
nzʉyi ka ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ.
4 Kunzi agya ndi ɓɛyɔ kyɛ ɔɓili kusu iki mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Mʉtʉʉ aɓikyaga mino. Kʉwa
wa gɔ wa, kɛgʉ ɓata yigya ya nzʉyi yɔ ika katikpokyoniso, luki limoti niyɔ ya Limbɛngi-
Lotu.
5 A ɓɛyɔ, ɓatʉ niɓɔ ɓaɓyɛgɛ mʉsasa ma nzʉyi, tamanaga kaɓʉ ikaga ka likpʉmʉka li
nilɔ aka lɔ. Luki limoti, niɓɔ ɓaɓyɛgɛ mʉsasa ma Limbɛngi-Lotu, tamanaga kaɓʉ ikaga
gɔni ka likpʉmʉka li nilɔ aka lɔ.
6 Wina sɛ, tamanaga ya mʉsasa ma nzʉyi atikaga ka kukwakʉ, luki limoti, niyɔ ya
Limbɛngi-Lotu atikaga ka ɔɓili na maziyɔ.
7 Ɓatʉ niɓɔ ɓasyɛ limbɛngi ka mʉsasa ma nzʉyi ɓa ɓomuyoniso ko Kunzi.
Ɓakagyagigʉ ɓata mʉtʉʉ ko Kunzi, ɓakakwananigʉ gʉtʉgʉ kagya yi aka.
8 Ɓatʉ niɓɔ ɓaɓyɛgɛ mʉsasa ma nzʉyi ɓakakwananigʉ kaponoso Kunzi.
9 Wina sɛ, iɓunu makaɓyɛgigʉ ɓata mʉsasa ma nzʉyi, luki limoti, maɓyɛgɛ kʉwa
mʉsasa ma Limbɛngi-Lotu, kyɛ Limbɛngi ko Kunzi a kʉsɔ kunu. Mʉmbanzʉ kiki na
Limbɛngi ka Kilisito, iba kɛgʉ mʉtʉ kaki.
10 Kika kani Kilisito a kʉsɔ kunu, gʉtʉgʉ nzʉyi kunu kokwo ko bulya likpʉmʉka la
ɓʉnyɛ, Limbɛngi-Lotu amʉpátʉ ɔɓili, kyɛ Kunzi amuitisoni ɓongbingbili.
11 Kika kani Limbɛngi ko Kunzi ninɔ apupisa ndi Yeso ka mbʉkʉ a kʉsɔ kunu, Kunzi
ninɔ apupisa ndi Kilisito ka mbʉkʉ, amʉpátʉ gɔni ɔɓili ka nzʉyi kunu ya kukwakʉ.
Amʉpá ɔɓili yi ninɔ pisi ka Limbɛngi kaki nilɔ ikaga kʉsɔ kunu.
12 Kinili, ɓamamaki, ta na luɓu, luki limoti kɛgʉ luɓu wa nzʉyi ɓɛ kyɛ tiki kagya
mʉsasa mi.
13 A ɓɛyɔ, makika kaɓyɛ likpʉmʉka la nzʉyi, mokwatʉ. Luki limoti, makamwɔ yigya
yanyɛ ya nzʉyi pisi ka Limbɛngi-Lotu, mikatʉ na ɔɓili.
14 Ɓatʉ ɓasi niɓɔ Limbɛngi ko Kunzi ukpokyonisogo, ɓa ɓomiko Kunzi.
15 A ɓɛyɔ, Limbɛngi nilɔ miniso nolu, kɛgʉ limbɛngi la ɓusunzu, kamutumisa ɓata
na kʉɓangakʉ. Luki limoti, a Limbɛngi-Lotu nilɔ amuitiso ɓomiko Kunzi, atikpamya
kamaka Kunzi na liyʉ lapʉ ɓɛ: «Aba! Baba!»

16 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi akatimibiso ɓingbanganya ka mambɛngɨ kusu ɓɛ ta ɓomiko Kunzi.
17 Kika kanɨ ta ɓomikakɨ, takwanana kʉwa ndɛkɛ kalya lisimo nɨlɔ ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ kakɨ. Talya ndɛkɛ lisimo li nɨlɔ pa imoti na Kilisito. A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso pa imoti na ɨɓʉ, togulya ndɛkɛ ka ɨbɨba pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.

Ɨbɨba nɨyɔ a ndɛkɛ kodoku

18 Nakaɨna ambɛ takakwananɨgʉ kokingyoso ɨbɨba yi nɨyɔ a ndɛkɛ kodoku no kumbu nɨyɔ takalya mbɨya wanʉ.
19 Makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ, akaɓʉndaga na mʉsasa kʉgbɛ ngbingo nɨnɔ Kunzi uwonisila ndɛkɛ mino ɓomikakɨ ɓingbanganya.
20 A ɓɛyɔ, makpʉmaka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ ogulyoni kusili wa mʉtʉʉ ma makpʉmʉka ma payaya. Kɛgʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ mɔ apa ndɨ, luki limoti Kunzi nɔ obisa ndɨ kusili wa mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Wɨna sɛ, mʉtamanagɨ a ɓɛ:
21 Ɨsyɛ limoti, Kunzi akʉlagatʉ ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ nɨmɔ agya ndɨ ka ɓusunzu ɓa mʉtʉʉ mi nɨmɔ apʉtaga masɨ, kyɛ ogulyi kʉwa ka kʉlɨkanaga ya ɨbɨba nɨyɔ ka ɓomiko Kunzi.
22 A ɓɛyɔ, takaiba ambɛ kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ, makpʉmʉka masɨ nɨmɔ Kunzi agya ndɨ akaigomisogo, anɨmʉkana mʉzʉzʉla abɛ muko yi nɨnɔ mʉma ikaga kalya.
23 Luki limoti, kɛgʉ asɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ aka mɔ. Gʉtʉgʉ ɨɓusu aka nɨɓɔ tinisa ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ talʉ-talʉ wa apɛpɛ ko Kunzi, tikaga gɔnɨ kaigomisogo ka mambɛngɨ kusu. Tikaga kaɓʉndila na mʉsasa ambɛ Kunzi atiitisi ɓomikakɨ, atɨkʉlaga ka ɓusunzu.
24 A ɓɛyɔ, toukoni, luki limoti pisi ka mʉtamanagɨ aka. Wakika kaɨna nɨlɔ wakatamanaga, iba kɛgʉ ɓata mʉtamanagɨ mɔ. Mʉtʉ tino nɔ obisaga mʉtamanagɨ ko luki nɨlɔ a kʉwa kaɨna?
25 Luki limoti, takika na mʉtamanagɨ ko luki nɨlɔ takɛgʉ kaɨna, isi yi ɓɛ takaɓʉndɨlaga na lɨmbɛngɨ lɨnda.
26 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu atisingyogo mino ka ɓʉpɔ. A ɓɛyɔ, takibigʉ kalʉmba ɓɛyɔ okwononi mino. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu ɓɨkpɛ lɔ atɨlʉmbɨlyaga ka yɨgama nɨyɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kozukogo pisi ka mʉnzɨna.
27 Kunzi nɨnɔ ibaga ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ, ibagatʉ nɨlɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu ikaga kapa kakʉnga. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉlʉmbɨlyaga ɓatʉ ko Kunzi ɓɛyɔ Kunzi apaga mino.
28 Takaiba ɓɨnza ambɛ ka makpʉmuka masɨ, Kunzi ʉgyɨlyaga ɓʉnza ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapaga. A ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ʉmakaga ndɨ kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ osisilya ndɨ mino.
29 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ kambwa aka, ubisa gɔnɨ ndɨ di kaika abɛ Mikakɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Mikakɨ ika ndɛkɛ pʉta luga ka ɓamamakɨ ɓudingi.
30 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ kambwa aka ɓɔ, ʉmakaga ndɨ nɨ ɨyɨ gɔnɨ. Nɨɓɔ ʉmakaga ndɨ, uitisa ndɨ nɨ ɨyɨ gɔnɨ ɓongbingbili. Na nɨɓɔ uitisa ndɨ ɓongbingbili, ʉpá ndɨ nɨ ɨyɨ gɔnɨ ɨbɨba kakɨ.

Ɓudingi ɓa sɨpananɨsɔ ko Kunzi

31 Kaɓyɛnɛnɛ na lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, taɓɨkya kʉwa ɓata ɓʉnɨ? Kunzi kika ka mutili kusu, wanɨ kʉwa ɓata nɔ akwanana katiikyonilyo?
32 Ɨyɨ, kakyagʉ ndɨ kapá Mikakɨ, luki limoti asʉta ndɨ ka kukwakʉ ko bulya kusu ɓasɨ. Atimimya kʉwa ɓata lɨkɨ makpʉmʉka masɨ pa imoti na Mikakɨ?
33 Wanɨ kʉwa nɔ akwanana kaʉsʉngʉlya ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga? Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Kunzi nɔ uitisa ɓatʉ ɓongbingbili.
34 Wanɨ kʉwa nɔ akwanana kaubiso na mʉngɨmbɔ? Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka! A ɓɛyɔ, Yeso-Kilisito okwa ndɨ, na ɓata opupa ka mbʉkʉ, ikaga wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi katɨlʉmbɨlya.
35 Luki tino lɔ akwanana katigbonoso na sɨpananɨsɔ ka Kilisito? Ika sɛ kumbu, ombombo, yigyogyiso, nza, yangya, lʉnga ikanɨ kukwakʉ?
36 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso ko Kunzi ɓɛ:

«Bikaga kakɨsa masyɛ masɨ katɨmwɔ ko bulya kakʉ,
ɓanatɨgya abɛ ɓakɔndɔlɔ nɨɓɔ ɓikaga kaɨnda kaʉkɔ ɓingo.»

37 Luki limoti, ka masɨ nɨmɔ ikaga katɨgya mɔ, tikaga ɓotutungyo kʉgbɛ pisi ka nɨnɔ atɨpa ndɨ.

8:36 8:36 Wanda ka Mambʉ 44:22.

38 A ɓɛyɔ, nakaiba ɓinza ambɛ likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, kakwananigʉ katigbonoso na sipananisɔ ko Kunzi: iki kukwakʉ, ɔɓili, ɓamalaika, ɓangama, ngu, likpʉmʉka la masyɛ mi nima ikani likpʉmʉka nilɔ okodoku,
39 iki ngu ya kʉgʉ ikani niyɔ ya kusili, gʉtʉgʉ luki limoti aka nilɔ Kunzi agya ndi. Likpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kakwananigʉ katigbonoso na sipananisɔ nisɔ Kunzi atiwonisila ndi kʉsɔ ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.

9

Kunzi na ɓatʉ niɓɔ ʉpʉnaga ndi

1 Nakaɓikya lingʉnʉ kyɛ na kʉsɔ ka Kilisito, nakɛgʉ kamʉɓɔ. Liyʉ kami la kʉsɔ nilɔ Limbɛngi-Lotu okpokyonisogo, akemibiso ɓingbanganya ɓɛ nakɛgʉ kaɓikya ɓɔngɔ.
2 Nakalya kumbu yidingi pa imoti na yigyogyiso ka limbɛngi niyɔ kɛgʉ na muliɓo.
3 A ɓɛyɔ, ko bulya livananza nilɔ niɓʉkʉta mino, napatʉ ɓi ambɛ Kunzi ɛgbangi imi, nigbanana na Yeso-Kilisito ka pa kaɓʉ.
4 Iɓʉ ni Ɓezaleli. Kunzi uitisa ndi ɓomikaki, uwonilisa ndi ibiba kaki, akɔ ndi liwai na iɓʉ, ʉpá ndi Mʉtʉʉ, uwonilisa ndi ɓɛyɔ okwononi mino kabibiso, ʉpá ndi ɓagʉmɛ.
5 Ɓa ka livananza ka ɓotitosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ, Isaka na Yakɔbɔ. Kilisito iɓʉkʉta ndi gɔni pisi ka nzʉyi ka livananza li nilɔ gɔni lɔ, iyi ninɔ a kʉgʉ wa masi, a Kunzi ninɔ wa ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asi ɓɛyɔ aka yɔ.
6 Kɛgʉ ɓɛ kyɛ agʉmɛ ko Kunzi ogwa kʉwa ndi payaya. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓopupa ka livananza ka Ɓezaleli ɓɔ ɓa Ɓezaleli ɓa lingʉnʉ,
7 ɓatʉ niɓɔ ɓopupa ka livananza ka Abalahamʉ ɓakɛgʉ ɓasi ɓomikaki ɓa lingʉnʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi aɓikya ndi Abalahamʉ ɓɛ: «Nʉpá ndɛkɛ ɓomiki niɓɔ nʉwanyaga ndi pisi ka Isaka.»
8 Isi yi ɓɛ, ɓomiko Kunzi ɓa lingʉnʉ kɛgʉ niɓɔ ɓiɓʉkʉta ko pisi ya nzʉyi, luki limoti, a asi niɓɔ aka ɓɔ ɓiɓʉkʉta pisi ka agʉmɛ.
9 A ɓɛyɔ, agʉmɛ yi a ndi ɓɛ: «Nodoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nimʉna gɔni mʉ, Sala ika ndɛkɛ kani aɓukutini miki mʉlʉkʉ yi.»
10 Kɛgʉ asi niyɔ aka yɔ, Libika ʉɓʉkʉta ndi ɓomiki ɓalʉkʉ ɓi ɓaɓa iɓʉ na titosu ɓɛyɔ ka Isaka.
11-12 Ɓomiki ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ ndi mbɛyi ɓakiɓʉkʉta, kani ɓakanogyigʉ gʉtʉgʉ ɓʉnza aka ikani ɓʉnyɛ, Kunzi aɓikya ndi Libika ko ngbingo yi ninɔ aka nɔ ɓɛ: «Pʉta agugubyaga ndɛkɛ miki.» Agya ndi ɓɛyɔ kyɛ otulyosi nilɔ a ndi ni oɓungusyogini kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpʉnagigʉ ɓambanzʉ kanda yigya kaɓʉ, luki limoti, lipʉpʉna kaki aɓyɛnɛnɛgɛ na molikoni kaki kʉ kaɓʉ.
13 Mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Napa ndi Yakɔbɔ, luki limoti namʉya Esaʉ.»
14 Taɓikya sɛ kʉwa ɓata ɓʉni? Ambɛ Kunzi kɛgʉ wongbingbili? A wongbingbili!
15 A ɓɛyɔ, aɓikya ndi Musa ɓɛ: «Nika ndɛkɛ no kumbu ka mʉtʉ ninɔ napa kaminyilya kumbu, nagyilya ndɛkɛ ɓʉnza ninɔ napa kagyilya ɓʉnza.»
16 A ɓɛyɔ, ɓʉnza ko Kunzi kandagigʉ nilɔ mʉmbanzʉ apaga, ikani kɛkɛlɛ kaki, luki limoti likpʉmʉka li nilɔ andi asi Kunzi aka mombukwana kumbu.
17 Kʉsɔ wa Moɓiso Motu, Kunzi aɓikya ndi ngama wa Misili ɓɛ: «Nʉpá ndi ɓʉngama kyɛ nowonisili ngu kami pisi kʉ kakʉ na litɔmbʉ lasi iba lino kami.»
18 Kinili, Kunzi ikaga na kumbu ka ninɔ apaga kaminyilya kumbu, otiwoso limbɛngi ka ninɔ apaga katiwoso limbɛngi.

Ngbʉta no kumbu ko Kunzi

19 Wɛɓikyatʉ yagɔgɔ ɓɛ: «Kika nɛki ni a ɓɛyɔ, ko bulya tino yɔ Kunzi o mino kauyoyiso ɓambanzʉ? A ɓɛyɔ, wani nɔ akwanana kagya ɗongoso na nilɔ akapa?»
20 Luki limoti, iwɛ mʉtʉ tino sɛ kʉwa nɔ wakwanana kagya ɗongoso no Kunzi? Mbikɛ ya tʉkʉtɔ akwananatʉ kamuusa mʉlʉka-ɓambikɛ ɓɛ: «Wɛlʉka ndi ɓɛnɛ ko bulya iki?»
21 Mʉlʉka ɓambikɛ akwanana kagya na tʉkʉtɔ ɓɛyɔ aka yɔ opo mino: akwanana kalʉka na mʉɓʉngʉ ma tʉkʉtɔ mimoti, mbikɛ ya ligabʉ lapʉ ikani niyɔ ya ligabʉ kusili.
22 A mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ka niyɔ Kunzi agya ndi. Apa ndi kowonisilo ngbʉta kaki na kaibisikoso ngu kaki. Luki limoti, ʉɓʉndilya ndi na limbɛngi linda, ɓambanzʉ niɓɔ ngbʉta kaki akwanana ndi kauipo na niɓɔ ɓakwanana ndi kogulya ka mʉngimbɔ.
23 Apatʉ ndi gɔni kowonisilo ibiba kaki yidingi ka ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ a na iɓʉ no kumbu. Uɓungusyaga ndi ɓatʉ ɓi niɓɔ kambwa aka kogulya ka ibiba kaki.

9:7 9:7 Wanda ka Mʉpʉnganagi 21:12. **9:9 9:9** Wanda ka Mʉpʉnganagi 18:10, 14. **9:11-12 9:11-12** Wanda ka Mʉpʉnganagi 25:23. **9:13 9:13** Wanda ka Malaki 1:2-3. **9:15 9:15** Wanda ko Pupo 33:19. **9:17 9:17** Wanda ko Pupo 9:16.

24 Ɓatɯ ɓi niɓɔ ni iɓusu. Katimakagagɯ ndi asi iɓusu aka luga ka Ɓayuda, luki limoti
luga ka ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda gɔni.
25 A nilɔ Kunzi aɓikya ndi mɯɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikaga mino ka kitaɓɯ ka mugyalandɯ
Ɔsia ɓɛ:
«Ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓakɛgɯ ndi ɓatɯ kami,
nɯmaka ndɛkɛ ambɛ ɓatɯ kami,
ɓatɯ niɓɔ nakɯpagigɯ ndi,
nɯmaka kɯwa ndɛkɛ ambɛ ɓatɯ kami ɓɯpaka.
26 Ka pa niyɔ ɓɯɓikya ndi mino ɓɛ:
‹Makɛgɯ ɓatɯ kami,›
ɓɯmaka ndɛkɛ ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓɛ ɓomiko Kunzi ninɔ apága ɔɓili.»
27 Isaya apamikana ndi ko bulya ɓomikya Ɓezaleli: «Gɯtɯgɯ Ɓezaleli ɓakiko ɓi
ɓudingi abɛ mbumi ko liɓo lidingi, ɓakɛɗɛ aka luga kaɓɯ ɓɔ ɓinisana ndɛkɛ na
muhukuso.
28 A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu otulyasa ndɛkɛ ka ɔɓili, lasi nilɔ aɓikya ndi ni
kolipyisigɯ.»
29 Ɓɛgɛyɔ Isaya aɓikya ndi mino ka mambwa ɓɛ:
«Mombukwono-dosu ninɔ a no ngu yasi katisili ndi ɓomiki,
iba tiitoni kɯwa abɛ gɯɗɯ wa Sɔdɔmɯ,
iba ta mɯɗɔngɔni abɛ gɯɗɯ wa Gɔmɔlɔ.»

Muhukuso a pisi ka baya, kɛgɯ pisi ka Mɯtɯɯ

30 Taɓikya sɛ kɯwa ɓɯni? Ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓakɛgɯ ndi kakisa kaiko ɓongbingbili
ko misa ko Kunzi. Wina sɛ, Kunzi uitisoni kɯwa ɓongbingbili pisi ka baya.
31 Luki limoti, Ɓezaleli ɓa ndi kapa kaiita ɓongbingbili pisi ka Mɯtɯɯ, wina sɛ,
ɓakadwɛgɯ ndi mino.
32 Igyonosa ndi ɓɛyɔ ko bulya iki? Kyɛ ɓakɛgɯ ndi kakisa ɓungbingbili ko misa ko
Kunzi pisi ka baya, luki limoti ɓa ndi kasima ɓɛ ɓika ɓongbingbili pisi ka yigyigyilya.
Ɓasakaga ka «litalɯ nilɔ lisokisogo,»
33 ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ:
«Wikwɛ sɛ, nakobiso kɯ ka gɯɗɯ wa Siona litalɯ lisokisogo,
litalɯ la kugwisiso ɓambanzɯ.
Luki limoti, mɯtɯ ninɔ abailya litalɯ nilɔ, kikigɯ ndɛkɛ no suni.»

10

1 Ɓomika-mamaaa, mɯsasa ma limbɛngi kami na malɯmba kami ko Kunzi ko bulya
ka Ɓayuda a ambɛ ɓinisoni na muhukuso.
2 A ɓɛyɔ, nakwanana kaɓikya ɓingbanganya ko bulya kaɓɯ ambɛ ɓa na kɛkɛlɛ kɯgbɛ
ko bulya ko Kunzi, luki limoti kɛkɛlɛ yi kɛgɯ yimatikanaga na yimibo ya lingɯnɯ.
3 Ɓakotombisyagɯ ndi ɓɛyɔ Kunzi uitisogo mino ɓambanzɯ ɓatɯ ɓongbingbili ko misa
kaki, ɓikisilya ndi ni iɓɯ ɓamombukwana-daɓɯ ɓi pisi yi. Kɯwa wa gɔ wa, ɓakya ndi
kaɓyɛ pisi yi niyɔ Kunzi uitisaga mino ɓambanzɯ ɓatɯ ɓongbingbili.
4 A ɓɛyɔ, Kilisito odwisoni Mɯtɯɯ ka Musa ka muliɓo, ɓɛ kyɛ ɓatɯ ɓasi niɓɔ ɓabaya
ɓiiti ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

Muhukuso a ka ɓatɯ ɓasi niɓɔ ɓabaya

5 A ɓɛyɔ, ko bulya kaiko ngbingbili ko pisi yigya Mɯtɯɯ, Musa okpikaga ndi ɓɛ: «Mɯtɯ
yi ninɔ agyaga mɯtɯɯ iko na ɔɓili ko pisi yi.»
6 Luki limoti, nilɔ iɓikya ndi ko bulya kaiko ngbingbili ka baya nili: «Wakimuusonitɔgɯ
ɓɛ wani nɔ aɗaka kɯgɯ wa lisyɛ?» Isi yi ɓɛ kasisoku Kilisito.
7 Wakimuusonitɔgɯ gɔni ɓɛ: «Wani nɔ osyo ka liɓyɛ lodu kɯ?» Isi ɓɛ kapupisoku
Kilisito luga wa ɓamanda.
8 Luki limoti, Moɓiso aɓikya ɓɛ: «Likpɯmɯka ko Kunzi a ɓuwobi na iwɛ ka mɯnɔkɯ
kakɯ na ka limbɛngi kakɯ.» Likpɯmɯka li nilɔ a mongoni ma baya nimɔ takakɯwaga.
9 Wakaɓikya ɓingbanganya ko misa ka ɓatɯ ɓasi ɓɛ Yeso ni Mombukwono-dosu,
wakabailya ka limbɛngi kakɯ ɓɛ Kunzi apupisatɯ ndi ka mbɯkɯ, winisono na muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, mɯmbanzɯ kabailya ka limbɛngi, Kunzi aitisatɯ mɯtɯ wongbingbili,
katɯmbɯlaga gɔni ɓingbanganya na mɯnɔkɯ kaki, inisono na muhukuso.
11 A ɓɛyɔ, Moɓiso aɓikya ɓɛ: «Mɯtɯ wasi ninɔ abailya, kokwigɯ ndɛkɛ suni.»

9:25 9:25 Wanda ka Ɔsɛya 2:25. **9:26 9:26** Wanda ka Ɔsɛya 2:1. **9:28 9:27-28** Wanda ka Isaya 10:22-23. **9:29 9:29** Wanda ka Isaya 1:9; Mɯpɯnganagi 19:23-28. **9:33 9:33** Wanda ka Isaya 8:14; 28:16. **10:5 10:5** Wanda ka Ɓalawi 18:5. **10:8 10:6-8** Wanda ka Yigilya 30:12-14.

12 Kinili, ɓudididi kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda kyɛ
Mombukwana-daɓʉ ɓasi a ɓemoti. Ʉpága ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓitatanaga na iyi makpʉmʉka
manzanza mudingi.
13 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi akaɓikya ɓɛ: «Mʉtʉ wasi ninɔ itatanaga ndɛkɛ no lino ka
Mombukwono-dosu inisanatʉ ndɛkɛ na muhukuso.»
14 Ɓitatanaga sɛ kʉwa na iyi liki kani ɓakabailyagʉ? Ɓabailya liki kani ɓakʉkanagʉ
ndi mongoni kaki? Ɓʉkana liki kani ɓakuɓikyogigʉ mongoni kaki?
15 Na ɓata, ɓaɓikyaga mongoni mi liki kani ɓakutikigʉ ɓambanzʉ kaɓikyaga? Ɓɛyɔ
ikpikaga mino ɓɛ: «A magyagya mudingi kaʉmina ɓambanzʉ kodoku no mongoni
manza!»
16 Luki limoti, kɛgʉ ɓatʉ ɓasi ɓɔ ɓabailya ndi Mongoni Manza. A ɓɛyɔ, Isaya aɓikya
ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu, wani nɔ aɓinikyana ndi kʉʉ kusu?»
17 Kinili, baya odogoku pisi kaʉkana mongoni nimɔ ɓikaga kaɓikyaga, mongoni mi
nimɔ ni kʉʉ ya likpʉmʉka ka Kilisito.
18 Luki limoti, nakauusa ambɛ: «Ɓayuda ɓakʉkanagʉ ndi kʉʉ yi niyɔ?» Ɓʉkana ndi
ɓinza! Moɓiso ko Kunzi akaɓikya ɓɛ:
«Mayʉ ka ɓakʉkʉwa imukosa ndi ka ɔɓili wasi,
Mʉnzina kaɓʉ adwɛ kʉ kwa kʉ ka muliɓo ma ɔɓili.»
19 Nuusoku ɓata ambɛ: «Ɓezaleli ɓakotombisyagʉ ndi?» Musa aɗikya ndi kaʉɓikya ɓɛ:
«Namudukusoku ndɛkɛ ɓatʉ ɓa imi na livananza la payaya.
Namukondikosaga ndɛkɛ mambɛngi na livananza nilɔ kɛgʉ na yimibo.»
20 Isaya ikpʉnda ndi gɔni kaɓikya ɓɛ Kunzi aɓikya ndi ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛkisagigʉ ndi, ɓeminoni,
Nipupisa ndi ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛmuusogigʉ ndi likpʉmʉka.»
21 Luki limoti, ko bulya ka Ɓezaleli, aɓikya ɓɛ:
«Masyɛ masi, nʉnanilyaga ndi maɓɔkʉ
livananza nilɔ liɓuna muki na nilɔ la sili-sili.»

11

Kunzi kumbimbagʉ ndi Ɓezaleli

1 Nakauusa nɛki ɓɛ: Kunzi umbimboni ɓatʉ kaki? Haaa! Gʉtʉgʉ iki yi aka! A ɓɛyɔ, imi
mombukwana-daki na Muizaleli, ka livananza ka Abalahamʉ na ko pigo ka Benyamini.
2 Kunzi kumbimbagʉ ndi ɓatʉ kaki niɓɔ ipʉnilyaga ndi kambwa aka. Mibatʉ nilɔ
Moɓiso ko Kunzi aɓikya ko bulya ka ɬliya wa a ndi mino kaigama kambwa ko Kunzi ko
bulya ka Ɓezaleli ɓɛ:
3 «Heɓeee, Mombukwono-dosu! Ɓulumwisogini ɓogyalandʉ kakʉ, ɓʉpanza gɔni
ɓagbɔgbɔ ɓa ɓapɛpɛ kakʉ. Notigolini kʉwa imi mʉkaka aka, na ɓa gɔni kapa kɛmwɔ.»
4 Luki limoti, Kunzi asikisya ndi ɓʉni? Asikisya ndi ɓɛ: «Niɓuulyogi ɓi ɓambanzʉ
ɛlɔfʉ maɗiya na ika niɓɔ ɓakoɓunigʉ ɓi moli kambwa ko kunzi ninɔ lina ɓɛ Bali.»
5 Mbiya wanʉ, a gɔni ɓɛgɛyɔ, a tʉ na ɓatʉ ɓakɛɗɛ niɓɔ Kunzi upunogoni ndi ko bulya
iziyɔ kaki.
6 Ʉpʉnaga ndi pisi ka iziyɔ, kɛgʉ pisi ka yigya kaɓʉ. Kiki ndi ɓɛyɔ, iziyɔ ko Kunzi
kikigʉ ndi iziyɔ ya lingʉnʉ.
7 Nilɔ a sɛ kʉwa kaiɓikya ɓʉni? Ɓezaleli ɓakinagʉ ndi nilɔ ɓa ndi kakisa, luki limoti
ɓatʉ ɓi niɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndi, ɓinatʉ ndi iɓʉ. Niɓɔ ɓagɔgɔ ɓasikana ndi, ɓiita ndi na
mʉ mapʉ.
8 A mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓikya mino ɓɛ: «Kunzi ʉpá ndi limbɛngi
liti. Kadwɛ na lisyɛ li nili, udulogoni miso kyɛ ɓakinonitɔgʉ, ʉdʉlaga motili kyɛ
ɓakukononitɔgʉ.»
9 Ngama Daudi aɓikyatʉ gɔni ɓɛ:
«Malili ma ɓodumo kaɓʉ iiti kpaka ikani kuyakʉ,
kaugwisiso na kaʉpá azaɓʉ.
10 Misa kaɓʉ opiyi ɓipi kyɛ ɓakinonitɔgʉ ɓata,
udididiso gɔngʉ kaɓʉ ɓongbinga ɓasi.»
11 Na kʉwa kauusa ambɛ: «Wa Ɓayuda ɓasakaga ndi mino, ɓogwa kʉwa ndi lingʉnʉ
aka?» Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ! Luki limoti, pisi ka sakaga kaɓʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda ɓinisana ndi na muhukuso. Kʉwa wa, Ɓayuda ɓapʉnga ndi kaʉmina no misa
mopi.

10:13 **10:13** Wanda ka Yuweli 3:5. **10:15** **10:15** Wanda ka Isaya 52:7. **10:16** **10:16** Wanda ka Isaya 53:1.
10:18 **10:18** Wanda ka Mambʉ 19:5. **10:19** **10:19** Wanda ka Yigilya 32:21. **10:21** **10:21** Wanda ka Isaya 65:2.
11:4 **11:4** Wanda ka 1 Ɓangama 19:18. **11:8** **11:8** Wanda ka Yigilya 29:3; Isaya 6:10.

12 Ɓʉnyɛ ka Ɓayuda apá ndɨ ɨzangɨa yidingi ya lɨmbɛngɨ ka ɔɓɨlɨ, kugwakʉ kaɓʉ apá
ndɨ gɔnɨ ɨzangɨa yidingi ya lɨmbɛngɨ ka ɓɛvananza. A ɓɛyɔ, ɓayuda ɓasɨ ɓakamɨgɨlya
Kunzi ɨka kʉwa ɓata ɨzangɨya yidingi kʉgbɛ!

Muhukuso ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

13 Mbɨya wanʉ, nakamʉɓɨkya ɨɓunu nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda. Ɨmɨ, na atʉtʉmbwa ka
ɓɛvananza nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, nogwaga magyagya kʉgbɛ ka ligubo li nɨlɔ kamɨ lɔ.
14 Kinili, na na mʉtamanagɨ kagya ɓɛ ɓava-kʉkamɨ ɓamʉmɨnɨlyɨ imi iba nuhukusogi
ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ.
15 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi ʉtɛ ndɨ mino Ɓayuda ka kpɔlɔ, Kunzi ʉkanana ndɨ
na ɔɓɨlɨ. Ɨka sɛ kʉwa ɓʉnɨ wa ɓamigilyoku ɓata mino Kunzi? Ɨka kʉwa abɛ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓokwaga ndɨ, ɓapʉngini ɓata ɔɓɨlɨ!
16 Ɓakapá Kunzi igbutu ya mukati nɨyɔ ya mambwa, mukati masɨ nɨmɔ otigolo ɨka
kʉwa makakɨ gɔnɨ. Ɓakapá lyo ya ɨbʉkʉsɔ, tabɨ yi ɨka kʉwa ya kakɨ gɔnɨ.
17 Ɓezaleli ɓa abɛ ɨbʉkʉsɔ sa mizeituni nɨsɔ Kunzi akɔgɔ ndɨ mino tabɨ yi. Ɨwɛ nɨnɔ
wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨsɔ ɓokpokpisa ndɨ ka pa ya tabɨ
nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ. Wa kʉwa gɔnɨ ɨwɛ kanvɨnvɨlya lɨɓo kotukyoku ko lyo ya ɨbʉkʉsɔ sa
mizeituni si nɨsɔ.
18 Kinili, wakinonitɔgʉ tabɨ nɨyɔ ɓakɔgɔ ndɨ yɔ payaya. Wakaɨbɨba ko bulya ɨkɨ? Kɛgʉ
ɨwɛ nɔ wolyolyisogo lyo, luki limoti lyo yɔ ulyolyisogo.
19 Wakwananatʉ yagɔgɔ kɛɓɨkya ɓɛ: «Ɓakɔgɔ ndɨ tabɨ yi nɨyɔ kyɛ ɓɛkpokpisi kʉwa
ɨmɨ wa.»
20 A lɨngʉnʉ. Ɓakɔgɔ ndɨ kyɛ kɛgʉ ndɨ na baya. Ɨwɛ, wamʉkpakpa wa ko bulya baya.
Wakibibonitɔgʉ, luki limoti wika na kʉɓangakʉ.
21 A ɓɛyɔ, kika kanɨ Kunzi kʉɓɨɓɨlagagʉ ndɨ Ɓayuda nɨɓɔ ɓa abɛ tabɨ ya ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ
sɨkʉna, angɛnɛngɛnɛ kʉwa ɨwɛ aka?
22 Winini ɓɛyɔ Kunzi owonisilo mino ko ngbinga ɓemoti ɓʉnza na ɗɨya kakɨ. A mʉɗɨya
na ɓatʉ nɨɓɔ ɓogwo, a na ɓʉnza na ɨwɛ. Luki limoti, okwononi kaɨtɨkɨtɨlaga ka ɓʉnza
ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, ɓʉkɔtʉ gɔnɨ ɨwɛ.
23 Kika kanɨ Ɓayuda ɓosini ɓʉsɨlɨ-sɨlɨ kaɓʉ, ɓukpokpisatʉ wa gɔ wa ɓa ndɨ mino
kambwa. A ɓɛyɔ, Kunzi a na ngu kaukpokpiso ɓata wa gɔ wa ɓa ndɨ mino.
24 Ɨwɛ yi nɨnɔ wa kɛgʉ Muyuda, wa abɛ mʉtabɨ ma ɨbʉkʉsɔ so tutu nɨmɔ ɓakɔ ndɨ,
ɓokpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ sɨkʉna, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ kigyonosogigʉ. Ɓayuda ɓa abɛ tabɨ
ya ɨbʉkʉsɔ sɨkʉna. Kunzi akwanana nɛkɨ ɓata kaukpokpiso ka ɨbʉkʉsɔ nɨsɔ ɓotukyoku
ndɨ mino.

Lɨvananza ka Ɓezaleli ahʉka ndɛkɛ lasɨ

25 Ɓamamakɨ, nakapa kamumibiso dikiɗɨ yi nɨyɨ, iba makivonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓa kimibo
kʉgbɛ: Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga ka Ɓezaleli ɓika ndɛkɛ ka ɓʉsɨlɨ-sɨlɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ ɓi
nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ ka ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓinisana ndɛkɛ mino na muhukuso.
26 Nɨyɔ a pisi yi nɨyɔ lɨvananza lasɨ la Izaleli inisono ndɛkɛ mino na muhukuso ɓɛyɔ
moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ: «Muhukuso otukyoku ndɛkɛ ka Siona, olimaga ndɛkɛ
yɨgya yanyɛ ka ɓomika Yakɔbɔ.
27 Nagya ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ, ngbingo yi nɨnɔ nasʉkʉsaga ndɛkɛ mino ɓʉnyɛ
kaɓʉ.»
28 Ɓayuda ɓiitoni ɓomuyoniso ko Kunzi kyɛ ɓakya ndɨ Mongoni Manza. Lɨkpʉmʉka li
nɨlɔ iitoni ɨzangɨya ku kunu ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ. Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ
Kunzi ʉpʉnaga ndɨ mino pisi ka ɓatɨtaɓʉ, asyɛgɛ lɨmbɛngɨ kʉgʉ kaɓʉ aka.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi kapágɨgʉ luki mambɛngɨ maɓa, koyikosogigʉ tamanaga kakɨ kʉgʉ ka
mʉtʉ nɨnɔ ɨkaga kanɨ apunogini.
30 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, makamʉkanagʉ ndɨ Kunzi. Mbɨya wanʉ, Kunzi amukwilyoni
kumbu kyɛ Ɓayuda ɓakya ndɨ kamʉkana.
31 Na gɔnɨ, mbɨya wanʉ Ɓayuda ɓakya ndɨ kamʉkana Kunzi kyɛ amukwilyi kumbu.
Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi akwanana gɔnɨ kahukwilyo ɨɓʉ kumbu.
32 A ɓɛyɔ, Kunzi uitisoni ɓatʉ ɓasɨ abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ko bulya yɨkya kamʉkana, kyɛ
uwonisili ɨɓʉ ɓasɨ kumbu kakɨ.

Kunzi a mudingi kʉgbɛ

33 Lɨngama ko Kunzi kɛgʉ no ngbimi! Yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ kakɨ kɛgʉ no kingyoso.
Kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana kotombisyo tamanaga kakɨ ɨkanɨ kaiba ɓopisi ɓaya
makpʉmʉka kakɨ.
34 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɨngbanganya ɓɛ:

11:16 11:16 Wanda ka Litatanga 15:19-20.

«Wani nɔ iba tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wani nɔ akwanana kapá mʉtiwi?»
35 «Wani nɔ aɗikya ndi kapá luki,
ɓɛ kyɛ ɓakalyitɔ kumbuso yi?»
36 A ɓɛyɔ, masi otukyoku kʉ kaki, masi a makaki na ko bulya kaki. Kunzi avi ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

12

Ɔɓili wambiya kʉsɔ ka Yeso-Kilisito

1 Ɓamamaki, kaina ɓɛyɔ Kunzi atikwilya mino kumbu, nakamʉkʉnga ambɛ wipóni iɓunu ɓamombukwana-donu ko Kunzi abɛ apɛpɛ muɓisi, ninɔ wotu na muɓosilo Kunzi. Niyɔ a pisi ya lingʉnʉ niyɔ okwononi mino kabibiso Kunzi.
2 Makoɓyenitɔgʉ yigya ya ɔɓili yi nimʉ, luki limoti, musoni Kunzi kamuikoso na kamʉpá yimibo yambiya. Kʉwa wa gɔ wa, makwanana kotombisyo likpʉmʉka li nilɔ Kunzi apaga: likpʉmʉka lanza, nilɔ aɓosilogo na nilɔ lanza kʉgbɛ.
3 Kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza niɓɔ Kunzi egyilya, nakamʉɓikya iɓunu ɓasi ambɛ: mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ na yibiba kakitaga ɓɛyɔ okwononi mino. Luki limoti, wikoni na tamanaga niyɔ okwononi, kaɓyɛnɛnɛ na baya niyɔ Kunzi apá ndi mʉtʉ yikaka-yikaka.
4 A ɓɛyɔ, ta na nzʉyi yimoti niyɔ a na mababa makpʉ. Luki limoti, libaba limoti-limoti a na ligubo kaki.
5 A mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ, gʉtʉgʉ takika ɓudingi, ta nzʉyi yimoti aka kʉsɔ ka Yeso. Ta ɓakizukonogo ɓasi pa imoti abɛ mababa ma nzʉyi yimoti.
6 Ta na ɓapɛpɛ dididi niɓɔ atipá yikaka-yikaka. Mʉtʉ kika na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ, okwononi agyi ligubo li nilɔ kaɓyɛnɛnɛ na baya kaki.
7 Mʉtʉ wagɔgɔ kika na apɛpɛ mugugubya ɓɛngɛni, ugugubyi. Ninɔ a na apɛpɛ muwonisilo, okwononi owonisili.
8 Ninɔ a na apɛpɛ mutumisa ɓɛngɛni mambɛngi, okwononi utumisi. Ninɔ a na apɛpɛ wa sipasʉ, okwononi kapá na limbɛngi limoti. Ninɔ a na apɛpɛ wa kʉnanaga ɓɛngɛni, ʉnanagi na kɛkɛlɛ na ninɔ usingyogo ɓatʉ ɓa yangya, okwononi agyi na magyagya.
9 Sipananisɔ kikonitɔgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ. Kyoni likpʉmʉka lanyɛ, migwinonogo na likpʉmʉka lanza.
10 Ponononi luga kunu abɛ ɓomika-muko, magya kɛkɛlɛ kobibisono.
11 Wikoni ɓatʉ ɓʉgya ligubo no ngu ni makɛgʉ ɓaɓɔfʉ. Mugugubyoni Mombukwono-dosu na kɛkɛlɛ.
12 Wikoni na magyagya ko bulya mʉtamanagi kunu, mika na limbɛngi linda ko ngbingo wa ɓʉkpɛki-kpɛki, wigwinonogoni na malʉmba.
13 Usingyoni ɓomomonu ɓakilisito niɓɔ ɓa ka yangya, manʉtilya ɓobiko ɓinza.
14 Hukungulyoni niɓɔ ɓakamugyogyiso ɓʉɓʉnga ko Kunzi. Kunzi uɗukilyo ɓʉɓʉnga ni kugbongigʉ.
15 Gwoni magyagya pa imoti na niɓɔ ɓakogwa magyagya, gomoni pa imoti na niɓɔ ɓakagama.
16 Wikoni na yʉkanana yanza luga kunu. Makikonito ɓatʉ ɓakibinika, luki limoti ɓakamʉpá gʉtʉgʉ ligubo la payaya aka, magya. Makiwonisonito iɓunu ɓamombukwana-donu abɛ makika ɓatʉ ɓa yimibo.
17 Makomigisyonito mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ. Kisoni kagya nilɔ ɓatʉ ɓasi ɓiko mino kagbitya ɓamʉ.
18 Kika ni akwananatʉ, gyoni ngu ka mutili kunu kaika na maziyɔ na ɓatʉ ɓasi.
19 Ɓamamaki, makigisyonitɔgʉ likosi. Mʉmbanzʉ kamʉgyilya ɓʉnyɛ, musoni ka maɓɔkʉ ko Kunzi kyɛ Mombukwono-dosu aɓikya ka Moɓiso ɓɛ: «Imi nɔ nigisya likosi, imi nɔ nakalya ɓʉnyɛ.»
20 Moɓiso mi nimɔ aɓikyatʉ gɔni ɓɛ: «Mumuyoniso kakʉ kika na nza, wapá malili. Kika na mʉsasa, wamusa liɓo. A ɓɛyɔ, wakika kagya ɓɛyɔ, ika abɛ wakika kaɗuko na makamʉ mo ɓuku ka mʉ.»
21 Wakosonitɔgʉ ɓʉnyɛ kaʉndʉngʉlyaga. Luki limoti, ndʉngʉlyaga ɓʉnyɛ pisi kagya ɓʉnza.

13

Uɓongogonito ɓangama

11:34 11:34 Wanda ka Isaya 40:13. **11:35 11:35** Wanda ka Yɔbʉ 41:3. **12:19 12:19** Wanda ka Yigilya 32:35. **12:20 12:20** Wanda ka Mogbitoku 25:21-22.

1 Mutu wasi okwononi kauɓanga ɓangama kyɛ ɓungama ɓasi otukyogoku ko Kunzi.
Ɓatu ɓasi niɓɔ ɓa ka ɓungama Kunzi nɔ ubisogo.
2 Kinili, mumbanzu ninɔ agyaga ɗongoso na ɓangama, agyaga ɗongoso ka nilɔ Kunzi
omoso. Ɓatu niɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ ɓimokyisiso ndɛkɛ ni iɓu ɓamombukwana-daɓu ka
mungimbɔ.
3 A ɓɛyɔ, ɓatu niɓɔ ɓagyaga ɓunza ɓakuɓangagigu ɓangama, luki limoti niɓɔ ɓagyaga
ɓunyɛ aka ɓɔ ɓuɓangaga. Wapatu kaiko kani wakɛgu kauɓanga ɓangama? Gya nɛki
ɓunza, ngama ubibiso,
4 kyɛ a ka ligubo ko Kunzi kaukpamya kagya likpumuka lanza. Luki limoti, wakika
kagya ɓunyɛ, ɛɛɛ! Muɓangatu kyɛ akwananatu kaupá azaɓu. Iyi a ka ligubo ko Kunzi
kowonisilo ngbuta ko Kunzi ka ɓatu niɓɔ ɓagyaga ɓunyɛ.
5 Kinili, okwononi kauɓanga ɓangama, kɛgu asi ko bulya yikya ngbuta ko Kunzi aka,
luki limoti kyɛ liyu kunu la kusɔ akamukpamya kagya ɓɛyɔ.
6 Kinili gɔni makalyaga mino manzanza. A ɓɛyɔ, ɓatu ɓi niɓɔ ɓogyisisaga ligubo li
nilɔ kyɛ Kunzi nɔ ubisa ɓɛ ɓagyagi ɓinza.
7 Mupóni mutu wasi nilɔ okwononi ɓɛ ɓapí: kika manzanza, makalya, kika ɓatakisi,
muluwo, kika kaɓanga mumbanzu, maɓanga, kika kabibiso, mabibiso.

Kaiko na sipananisɔ na ɓɛngɛni

8 Makikonito no luɓu ka mumbanzu gutugu ɓemoti aka, kiki asi sipananisɔ aka luga
kunu. Mutu yi ninɔ upaga ɓɛngɛni otulyosaga Mutuu masi.
9 A ɓɛyɔ, Mutuu nimɔ aɓikyaga ɓɛ: «Wakosyonitɔgu na muko ikani mbunya ɓɛngɛni,
wakamwonitɔ mumbanzu, wakiɓonitɔgu, wakototonilyonitɔgu luki ka ɓɛngɛni», na
magɔgɔ masi amumukana ka mutuu mimoti aka ɓɛ: «Mupa wai-daku abɛ iwɛ
mombukwana-daki yi.»
10 Mutu yi ninɔ apaga wai-daki kagyilyigu ɓunyɛ gutugu ɓumoti aka. Kinili, sipananisɔ
otulyosaga Mutuu masi.

Wikoni ɓakitulya ka yigoku ka Yeso

11 Gyoni ɓɛyɔ kyɛ makaiba ɓinza ambɛ ngbinga tino nɔ ta mino mbiya wanu: ngbingo
muzuzuko itulyonini. A ɓɛyɔ, mbiya wanu, muhukuso a kuwa ɓuwobi na iɓusu kakitaga
ngbingo yi ninɔ tabailya ndi mino.
12 Biti idukulogini, lisyɛ a ɓuwobi katinikaga. Tosini nɛki yigya yanyɛ yo biti, tava
makpumuka ma lunga nimɔ ɓulananaga nomu na lisyɛ.
13 Tikini na yigya yanza niyɔ okwononi kaiko na lisyɛ. Tiɓuulyini ka mukɔɗɔɗɔ ma
malili, ka libuma, ka ɓilya, ka makpumuka manyɛnyɛ, ka mosooni na ko misa mopi.
14 Luki limoti, wimokisyoni ɔɓili wambiya kusɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
ni makosigu ɓata likpumuka la nzuyi kamuluto kagya musasa ma nzuyi.

14

Makabisonito mumbanzu na mukɔmbu

1 Mutilyoni ɓinza mutu ninɔ a na ɓupɔ ka baya ni makɛgu na iɓu na ɓoɗongoso ka
mutamanagi kaki.
2 Mutu wagɔgɔ inaga pisi ka baya kaki ɓɛ akwanana kalya malili masi. Luki limoti,
mutu yi ninɔ a na ɓupɔ ka baya alyaga iyi asi mapaku aka.
3 Mutu yi ninɔ alyaga iyi makpumuka masi kokwononigu kamina payaya ninɔ alyaga
iyi mapaku aka. Na gɔni, ninɔ alyaga mapaku kabisonito na mukɔmbu ninɔ alyaga
makpumuka masi, kyɛ Kunzi atilyoni.
4 Iwɛ ni wani kabiso mugya-ligubo ka mutu wagɔgɔ na mungimbɔ? Mugya-ligubo
yi ninɔ kigwinonogo ka ligubo kaki ikani kasa, nilɔ andi mbukwaki aka. Luki limoti,
igwinonogo ka ligubo kaki kyɛ Mombukwono-dosu nɔ a no ngu kamomoso.
5 Mutu wagɔgɔ inaga abɛ masyɛ magɔgɔ mɔ a na izangiya kakitaga, luki limoti ka
mutu wagɔgɔ, masyɛ masi a muɗɔngɔni. Okwononi mutu yikaka-yikaka ibi ɓinza ka
limbɛngi kaki nilɔ akabailya.
6 Mutu ninɔ obibisaga lisyɛ limoti kakitaga magɔgɔ, agyaga ɓɛyɔ ko bulya yipá
Mombukwono-dosu ibiba. Mutu ninɔ alyaga malili masi, agyaga ɓɛyɔ ko bulya yipá
Mombukwono-dosu ibiba kyɛ amigisyaga Kunzi ibiba ko bulya malili. Mutu ninɔ alyaga
iyi mapaku aka agyaga ɓɛyɔ ko bulya yipá Mombukwono-dosu ibiba, iyi amigisya gɔni
Kunzi ibiba.

13:9 13:9 Wanda ko Pupo 20:13-17; Yigilya 5:17-21; Ɓalawi 19:18. **14:2 14:2** Wanda ka 1 Ɓakolito 10:25-27.

7 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kusu nɨnɔ a na ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ kakɨ
ka mombukwana-dakɨ yi, kɛgʉ gɔnɨ na mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wa
kukwakʉ kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi,
8 takika na ɔɓɨlɨ, a ko bulya yibibiso Mombukwono-dosu, takokwo, a ko bulya kabibiso
ɨyɨ aka gɔnɨ. Kinili, kika gʉtʉgʉ kanɨ ta na ɔɓɨlɨ ikanɨ tokwini, ta mukumbo ka
Mombukwono-dosu.
9 A ɓɛyɔ, Kilisito okwa ndɨ, opupo ka mbʉkʉ kyɛ iki Ngama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogoni
na nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi.
10 Luki limoti, ɨwɛ, ko bulya ɨkɨ yɔ wabisaga mino mamakʉ na mʉngɨmbɔ? Na ɨwɛ,
ko bulya ɨkɨ yɔ wamɨnaga mino mamakʉ payaya? Iɓusu ɓasɨ tika ndɛkɛ ko ngbongu
kambwa ko Kunzi.
11 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨmɨ, Mombukwono-donu, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ɓɛ:
ɓatʉ ɓasɨ ɓoɓuna ndɛkɛ moli kambwa kamɨ,
na ɨɓʉ ɓasɨ ɓebibisa ndɛkɛ.»
12 Kinili, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu ozukaga ndɛkɛ lɨkpʉmʉka kakɨ mombukwana-
dakɨ yi kambwa ko Kunzi.

Wakagwisisonito mamakʉ ka ɓʉnyɛ

13 Tosini nɛkɨ kobisono na mʉkɔmbʉ luga kusu. Luki limoti, okwononi kagya ɓɛ:
Takagyilyonito mʉmbanzʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ akwanana kasokisogo
ikanɨ kagwisiso.
14 Matikana kamɨ na Mombukwono-dosu Yeso emibisoni ɓɨnza ɓɛ malɨlɨ gʉtʉgʉ
mimoti aka kɛgʉ ɔpɛ. Luki limoti, mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ a ɔpɛ, alya ka yakɔlyɨ aka, mʉtʉ
yi nɨnɔ imokyini nɨ ɨyɨ aka ka ɓʉnyɛ.
15 Wakika mʉtʉ wanyɛ ko misa ka mamakʉ ko bulya malɨlɨ nɨmɔ walyaga, wakɛgʉ na
sɨpananɨsɔ. Wakoputikosonito baya ka mʉtʉ nɨnɔ Kilisito akwilyaga ndɨ ko bulya malɨlɨ.
16 Kokwononigʉ ɓɛ luki nɨlɔ a lanza ku kunu inisoni abɛ kika luki lanyɛ ko misa ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
17 A ɓɛyɔ, Ɓʉngama ko Kunzi kɛgʉ ko bulya malɨlɨ ikanɨ ko bulya luki limwo. Luki
limoti, a ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága: ɓungbingbili, mazɨyɔ na
magyagya.
18 Mʉtʉ yi nɨnɔ agugubyogo Kilisito ko pisi yi nɨyɔ, ikaga mʉtʉ wanza ko misa ko
Kunzi na ko misa ka ɓambanzʉ.
19 Kinili, tokisini na kɛkɛlɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ a na ɨzangɨya ko bulya yɨpá mazɨyɔ, na nɨlɔ
atihukwilya pisi katʉngbʉlanaga ka baya.
20 Makoputonitɔgʉ ligubo ko Kunzi ko bulya malɨlɨ. A lɨngʉnʉ ɓɛ takwanana kalya
malɨlɨ masɨ, luki limoti, kɛgʉ ɓɨnza kalya luki nɨlɔ akwanana kagwisiso ɓɛngɛnɨ.
21 Kɛgʉ ɓɨnza kalya makɔlɔ ikanɨ kamwo vinya na kagya makpʉmuka masɨ nɨmɔ
akwanana kagwisiso mamakʉ.
22 Ɓuulyogo tamanaga kakʉ mombukwana-dakɨ ko bulya makpʉmʉka mi nɨma
kambwa ko Kunzi. Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ kikogigʉ na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ kanɨ akapa
kagya lɨkpʉmʉka!
23 Luki limoti, Kunzi amakya ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ mʉmbanzʉ nɨnɔ akalya malɨlɨ na
ɓotumo kyɛ nɨyɔ akowonisilo ɓɛ kɛgʉ wakamaga ka baya. Lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ kɛgʉ
kotukyoku ka baya a ɓʉnyɛ.

15

Togyogini nɨlɔ uɓosilo gɔnɨ ɓɛngɛnɨ

1 Iɓusu nɨɓɔ ta ɓapʉpʉ ka baya, tokwononi kaʉtʉngbʉlaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓʉpɔ ka
baya. Tokokwononigʉ kakɨsa nɨlɔ aka lɔ atiɓosilo.
2 Okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kusu akɨsɨ kauɓosilo ɓɛngɛnɨ, kaʉtʉngbʉlaga,
na kaungotiso ka baya.
3 A ɓɛyɔ, Kilisito kakɨsagɨgʉ ndɨ nɨlɔ aɓosilaga ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ. Luki
limoti, igyonosa ndɨ ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi ikpiko mino ɓɛ: «Kunziooo! Mosikoni nɨmɔ
ɓʉsɨkaga ndɨ, emigilyoku kʉwa ndɨ ɨmɨ.»
4 Masɨ nɨmɔ ikpikaga ndɨ ndɛlɨ ka Moɓiso ko Kunzi, ikpikaga ndɨ kyɛ atɨtɨwɨ. Moɓiso
mi nɨmɔ atɨpága lɨmbɛngɨ linda, atitumisa mambɛngɨ ɓɛkyɛ tiki na mʉtamanagɨ.
5 Kunzi nɨnɔ apága lɨmbɛngɨ linda na otumiso mambɛngɨ, amʉpí yʉkanana luga kunu
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Yeso-Kilisito apaga mino.

14:11 14:11 Wanda ka Isaya 45:23. **14:16 14:16** Wanda ka 1 Ɓakolito 10:29. **15:3 15:3** Wanda ka Mambʉ 69:10.

6 Kʉwa wa gɔ wa, iɓunu ɓasɨ, mika kabibiso Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito na lɨyʉ limoti.

Mongoni Manza a ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

7 Tilyononi luga kunu kyɛ Kunzi avɨ ɨbɨba mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kilisito amʉtɨlya ndɨ
mino.
8 A ɓɛyɔ, nakamʉɓɨkya lɨngʉnʉ ambɛ Kilisito odoku ndɨ kaiko mʉgya-ligubo ka
Ɓayuda kowonisilo lɨngʉnʉ ko Kunzi pisi kautulyoso ɓagʉmɛ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ
ɓatɨtaɓʉ.
9 Odoku ndɨ gɔnɨ kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓabibisi Kunzi ko bulya lɨmbɛngɨ
kakɨ lo kumbu, ɓɛgɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kinili, nubibisaga ndɛkɛ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
nɨmbɨlaga ndɛkɛ ko bulya ɨbɨba yo lino kakʉ.»
10 Moɓiso aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ:
«Iɓunu, ɓatʉ nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, gwoni magyagya pa imoti na
lɨvananza nɨlɔ Kunzi apʉnaga ndɨ!»
11 Oɓikyoku ɓata ɓɛ:
«Iɓunu ɓɛvananza ɓayasɨ, mubibisoni Kunzi,
iɓunu ɓatʉ ɓasɨ, mubibisoni.»
12 Mugyalandʉ Isaya aɓɨkya gɔnɨ ɓɛ:
«Mʉtʉ ɓemoti ka lɨvananza ka Yɛsɛ* odokuto ndɛkɛ,
amaga ndɛkɛ, alya ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza,
na ɓɛvananza ɓobisa ndɛkɛ mʉtamanagɨ kaɓʉ kʉ kakɨ.»
13 Kunzi nɨnɔ apága mʉtamanagɨ, amutumisi na magyagya na mazɨyɔ ko bulya baya
nɨyɔ ma noyu kʉ kakɨ, iba motumi na mʉtamanagɨ pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda

14 Ɓamamakɨ, ɨmɨ ɓɨkpɛ nakaiba ɓɨnza ambɛ ma ɓatʉ ɓanza kʉgbɛ, ɓutumo na masɨ
nɨmɔ okwononi ɓɛ mibi, mibagatʉ kapánana mʉtɨwɨ.
15 Luki limoti, namukpikilyagatʉ makpʉmʉka mudingi ka balʉwa kamɨ nɨ nakɛgʉ na
kʉɓangakʉ, kamutomosyo mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ. Nokpikaga ndɨ ɓɛyɔ ko bulya ɨzɨyɔ
nɨyɔ Kunzi ɛpá ndɨ,
16 kaika mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito luga wa ɓɛvananza nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda.
Nakagya ligubo abɛ kumu ko Kunzi kaɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ, iba ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓɨɨtɨ apɛpɛ nɨnɔ aɓosilaga Kunzi, apɛpɛ nɨnɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓuɓisoni
ɓitu.
17 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, nakwanana nɛkɨ kaɨbɨba ko bulya ligubo
nɨlɔ nakagyɨlya Kunzi.
18 A ɓɛyɔ, nakɨkpʉnda kaɓɨkya lɨkpʉmʉka, ika nɨlɔ aka lɔ Kilisito otulyosa ndɨ pisi kʉ
kamɨ kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓamibi Kunzi. Agya ndɨ nɨlɔ pisi ka mʉnzɨna na
yɨgya kamɨ,
19 pisi ko ngu ya mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ nagya ndɨ ko
ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu. Kinili, naɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka Kilisito ka ɓa pa ɓayasɨ
katʉkya ka Yelusalɛma na kadwɛ ka iwili ya Ililiko.
20 Luki limoti, na ndɨ kapa kaɓɨkyaga Mongoni Manza asɨ ka ɓapa nɨɓayɔ
ɓakanukonigʉ mino mongoni ka Kilisito, kyɛ nakɛgʉ ndɨ kapa kopika ka muɓumbe
ka mʉtʉ wagɔgɔ.
21 Nagya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso aɓɨkya mino ɓɛ:
«Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉɓɨkyagagʉ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓamɨnatʉ ndɛkɛ,
a ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakʉkanagʉ ndɨ Mongoni kakɨ, ɓotombisyatʉ ndɛkɛ.»

Pɔlɔ a na tamanaga kaaga ka Lʉma

22 Ligubo lo Mongoni Manza lɔ ɛkpɨngba ndɨ nganga ɓɨkyɔ kaɨnda ku kunu kʉ.
23 Luki limoti, mbɨya wanʉ nomoni ligubo kamɨ ka ɓewili ɓi nɨɓayɨ. Kʉsɔ wa ɓyanga
ɓudingi, nikaga na mʉsasa kaɨnda kamʉmɨna.
24 Naɓyɛ ɓanʉ kʉ, ngbingo yi nɨnɔ nika ɓanʉ mino kaɨnda ka ɨsɨpanyɛ. A ɓɛyɔ, na na
mʉtamanagɨ kamʉmɨna wa nika ɓanʉ mino kakɨtaga kʉ ɓɛyɔ. Togwa ɓanʉ na iɓunu
magyagya ka masyɛ makɛɗɛ. Na gɔnɨ kapa ambɛ ɨpoponito ɓanʉ ko bulya lɨgʉndʉ li
nɨlɔ.

15:9 15:9 Wanda ka Mambʉ 18:50. **15:10 15:10** Wanda ka Yigilya 32:43. **15:11 15:11** Wanda ka Mambʉ 117:1.

* **15:12 15:12** *Yɛsɛ:* A ndɨ abakɨ Daudi. **15:21 15:21** Wanda ka Isaya 52:15.

25 Luki limoti, mbiya wanʉ, nakaiɗa ka Yelusalɛma kagya ligubo pa imoti na ɓatʉ ko
Kunzi niɓɔ kʉ ɓɛyɔ.
26 A ɓɛyɔ, ɓakilisito ɓa iwili ya Makedonia na niɓɔ ɓa Akaya ɓukononi ɓi, ɓʉmʉmʉla
ɓangyɔ ko bulya ka ɓatʉ ɓa yangya niɓɔ ɓa luga ka ɓatʉ ko Kunzi niɓɔ ɓa ka Yelusalɛma.
27 Ɓukononi ɓi ni iɓʉ aka kaʉmʉmʉla ɓangyɔ ɓi niɓɔ kyɛ okwononi ɓi kagya ɓɛyɔ aka
yɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓinisana ndi na muhukuso ko bulya ka Ɓayuda,
okwononi nɛki ɓɛ iɓʉ ɓusingyitɔ gɔni Ɓayuda na mukumbo kaɓʉ.
28 Wa nama ɓanʉ mino kaʉlʉpyá ɓangyɔ ɓi niɓɔ, naɓyɛ ɓanʉ pisi kʉ kunu kaaga ka
Ɨsipanyɛ.
29 Nakaiba ambɛ wa nosila ɓanʉ mino ku kunu kʉ, nadwɛ ɓanʉ mutumo na ɓʉɓʉnga
ka Yeso-Kilisito ɓiɗɛ.
30 Ɓamamaki, nakaitatanaga na iɓunu ko lina ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na
ka sipananisɔ nisɔ Limbɛngi-Lotu apága ambɛ isingyoni ka lʉnga niɔ no mino pisi ka
malʉmba.
31 Ilumbilyoni ambɛ Kunzi eɓuulyogitɔ ka maɓɔkʉ ka ɓomuyoniso ɓo Mongoni Manza
niɓɔ ka Yudɛa, iba ɓatʉ ko Kunzi niɓɔ ka Yelusalɛma ɓʉtilyitɔ ɓangyɔ niɓɔ nakaiɗa
na iɓu.
32 Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi kapa, nadwɛ ɓanʉ ku kunu kʉ, mutumo na magyagya ɓiɗɛ.
Noyukuma ɓanʉ mino yikɛɗɛ luga kunu.
33 Kunzi ninɔ apága maziyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓasi. A ɓɛyɔ.

16

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakilisito Ɓalʉma

1 Namusilyi mʉsali kusu ɓɛyɔ ka Foibɛ ninɔ a mʉgya-ligubo ka kanisa ya Kenekulia,
2 ambɛ mutilyoni ɓinza ko lino ka Mombukwono-dosu, ɓɛyɔ okwononi mino kaʉgyilya
ɓatʉ ko Kunzi. Musingyoni ka masi nimɔ ika na nzoyi yi. A ɓɛyɔ, iyi obinikoni ɓuti ka
ɓatʉ ɓudingi gʉtʉgʉ imi aka mombukwana-daki yi.
3 Namuusogito Pelesila iɓʉ na mbʉnyaki ɓɛyɔ ka Akila, iɓusu na iɓʉ ta ɓagya-ligubo
ka Yeso-Kilisito.
4 Ɓa ndi ɓuwobi kolumwogo ko bulya kami. Kɛgʉ asi imi aka nɔ nakaumigisyo ibiba,
luki limoti makanisa ma giyo ka ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓakagya ɓɛgɛyɔ.
5 Numuusogito gɔni ɓatʉ ɓa kanisa niɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kaɓʉ. Namuusito
wai-dami ɓɛyɔ ka Ɨpɛnɛtʉ ninɔ a mʉtʉ wa mambwa ka baya mongoni ka Kilisito ka
iwili ya Azia.
6 Namuusogito Malia ninɔ amugugubya ndi kʉgbɛ.
7 Numuusogito ɓava-kʉkami ɓɛyɔ ka Andoloniko na Yunia, niɓɔ ɓatigwi ndi na iɓʉ
ka bɔlɔkɔ. Ɓa na ibiba yidingi luga ka ɓatʉtʉmbwa, iɓʉ gɔni ɓɔ ɓiita ndi ɓakilisito
kambwa kami.
8 Namuusito Apuliatʉ, wai-dami mʉpaka kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
9 Namuuso Ulubano, mʉgya-ligubo ka Kilisito pa imoti na iɓusu, na Sitakisi, wai-dami
mʉpaka.
10 Namuuso Apilɛ, ninɔ igwinanaga ndi ka baya. Numuusogo gɔni ɓatʉ ɓa ndaɓʉ ka
Alisitobulu.
11 Namuusito mamaki ɓɛyɔ ka Elodiyo. Numuusogo ɓatʉ niɓɔ ɓaɓiniikyana
Mombukwono-dosu, niɓɔ ɓikaga ka ndaɓʉ ka Nalukiso.
12 Namuusogito Tilifina iɓʉ na Tilifʉsa. Ɓoko ɓi niɓɔ ɓaguguɓya ndi Mombukwono-
dosu na kɛkɛlɛ. Namuusogo gɔni wai-dami ɓɛyɔ ka Palusi, ninɔ agyilya ndi gɔni
Mombukwono-dosu ligubo na kɛkɛlɛ.
13 Namuusito Lʉfʉ, ninɔ mʉgya-ligubo walingʉnʉ ka Mombukwono-dosu na amaki.
Ɨyi mama yi ninɔ navaga gɔni abɛ mama aka ɓikpɛ.
14 Namuusito Asukilisito, Fuligo, Ɨlimɛ, Patʉlʉba, Ɨlima na ɓomomosu niɓɔ ɓa pa imoti
na iɓʉ.
15 Namuusito Filɔlɔgɔ na Yulia, Nilio na mʉsali kaki, Ulipa na ɓatʉ ko Kunzi ɓasi niɓɔ
ɓa pa imoti na iɓʉ.
16 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko. Makanisa ka Kilisito masi amumuu-
sogito.

Likpʉmʉka la muliɓo

17 Iɓunu ɓamamaki, nakamʉɓikya ambɛ wiminyonito na ɓatʉ niɓɔ ɓakamakya
yigbananaga, kyɛ ɓakaʉtʉmba ɓakilisito ko pisi ya ɓungbingbili, ɓanagya di na nilɔ
ɓamuwonisilya ndi. Makuɓyenitɔgʉ.

18 A ɓɛyɔ, inguo ya ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ kagugubyo Kilisito, Mombukwono-dosu, luki
limoti ɓakoguguɓyo asɨ ɓamɯma kaɓɯ aka. Pisi ka mɯnzɨna kaɓɯ mandɛngɛ-ndɛngɛ na
ma kɯɓɔɓɔkɯ, ɓɯɓɔɓɔgɔ ɓatɯ ɓa mambɛngɨ mopoli.
19 Ɓatɯ ɓasɨ ɓibagatɯ ɓɛyɔ iɓunu maɓangaga mino Mombukwono-dosu. Kinili,
nakogwa magyagya ko bulya kunu. Nakapa ambɛ wikoni ɓagɛgɛlɛ ɓɯgya lɨkpɯmɯka
lanza, mika ɓakɨmɨnya kakya ɓɯnyɛ.
20 Kunzi, nɨnɔ apága mazɨyɔ, ɗitagatɯ ɓanɯ Abɨlɨ kusili wa ɓakagba kunu. Ɨzɨyɔ ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.
21 Timotio, nɨnɔ tagyaga na ɨyɨ ligubo amumuusito. Ɓava-kɯkamɨ ɓɛyɔ ka Lukio,
Yasoni na Sosipateli ɓamumuusogito gɔnɨ.
22 Ɨmɨ Telitio, nɨnɔ nokpiki moɓiso mi nɨma, namumuusito ko lino ka Mombukwono-
dosu.
23 Gayɔ, nɨnɔ etilyi ɓi kɯ kakɨ amumuusogito. Ɓatɯ ɓa kanisa ɓamɯmɯkanaga kɯ kakɨ.
Ɨlasɨtɔ nɨnɔ oɓuulyogo ɓuyi ɓa gɯɗɯ amumuusito, gɯtɯgɯ momosu ɓɛyɔ ka Kwalatɯ.
[
24 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ. A ɓɛyɔ.]

Bibiso ya muliɓo

25 Tabibisini Kunzi! Ɨyɨ nɔ akwanana kamungotiso ka baya, mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni
Manza nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kaɓɨkya. Pisi ka Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga
ko bulya ka Yeso-Kilisito, Kunzi ibisikosa ndɨ lɨkpɯmɯka li nɨlɔ a ndɨ la kɨsɯma katɯkya
ka ɓɯndɛlɨ aka.
26 Luki limoti mbɨya wanɯ, ipupisoni kɯwa ɓɨngbanganya pisi ka moɓiso ka
Ɓogyalandɯ, Kunzi wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ opóni mɯtɯɯ ɓɛkyɛ ɓɛvananza ɓayasɨ ɓabaɨlyɨ,
ɓagya mɯtɯɯ mi nɨmɔ.
27 Kunzi mɯkaka, mombukwana ɓɯgɛgɛlɛ ɓasɨ avɨ ɨbɨba pisi ka Yeso-Kilisito ka ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito Lɨkpɯmɯka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito balɯwa yi nɨmɯ. Ɨnda ndɨ kɯ ɓɛyɔ ka lɨgɯndɯ kakɨ la yiɓa, agya syangasɯ simoti na ɓatɨmba madɨya. Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɯɓɨkyaga ndɨ ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ Ɓayuda Mongoni Manza kadwɛ kɯ kwa kɯ ɓapɯnga ndɨ mino kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Kolito a ndɨ gɯɗɯ wanza kɯgbɛ ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓabato ɓosilogoku ndɨ wa kotukyoku ka ɓapa ɓayasɨ, na ɓambula ɓikaga ndɨ gɔnɨ ɓudingi. Ɓaɗanda ɓakɛgɯ ndɨ na kɨsa mɯɗɔngɔnɨ abɛ ka ɓagɯɗɯ ɓasɨ. Ka muliɓo, ɓuɓungusaga ndɨ ɓakilisito ɓa Kolito.

Lɨkpɯmɯka li nɨlɔ akpamya ndɨ Pɔlɔ katamana ko bulyo yi, kadwɛ kɯ kwa kɯ ukpikilya ndɨ mino balɯwa wa mambwa (wanda 1 Ɓakolito 5:9), kaɯɓɨkya ɓɛ ɓakosyonitɔgɯ ka mɯɗɔngɔ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ. A ɓɛyɔ, Ɓakolito ɓakpikilyatɯ ndɨ Pɔlɔ. Luki limoti, ɓakaɓyɛgɯ ndɨ mɯtɨwɨ mudingi nɨmɔ ɯpá ndɨ. Ɓatɯ ɓemoti-ɓemoti ɓodoku ndɨ katɯmbɯlyaga Pɔlɔ makpɯmɯka dididi ko bulya ka Ɓakolito, mongoni mi nɨmɔ kɛgɯ ndɨ manza.

Osisilya kɯwa ndɨ kausikisya ka balɯwa yi nɨnɔ ɓakpikilya ndɨ nɔ, ɯpá gɔnɨ mɯtɨwɨ. Pɔlɔ ɯpá ndɨ mɯtɨwɨ ko bulya makpɯmɯka makpɯ abɛ yɨgbananaga ka Ɓakilisito, ɓɨlya, vanana, kalya makɔlɔ nɨmɔ ɓopí ka apɛpɛ wa gbɨlɨtɔ, Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu, makpɯmɯka mi nɨmɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu apága, na pupo ka mbɯkɯ.

Pɔlɔ a ndɨ wakisiso ko misa ka ɓɯ kaɯtɯmbɯlyaga makpɯmɯka mi nɨmɔ okwononi ndɨ ɯɓɨkyɨ. Ɯɓɨkya ndɨ ɓɛ yigwinonogo na Yeso aka yɔ okwononi kapá pisi ka makpɯmɯka mi nɨmɔ, na kaika na sɨpananɨsɔ na mɯmbanzɯ okitogi makpɯmɯka masɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-9*
Ɓakilisito ɓokokwononigɯ kabɯmana ikanɨ kaɨgbananaga *1:10–4:21*
Ɓakilisito ɓokokwononigɯ kagyagyana *5:1–6:20*
Ɓalɯkɯ na ɓoko kaɓɯ *7:1-40*
Okwononi kamɯkana Kunzi nɨ kɛgɯ gbɨlɨtɔ *8:1–11:1*
Ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko ka makanisa *11:2–14:40*
Ɓɛyɔ Kilisito aɗɨtaga ndɨ mino kukwakɯ *15:1-58*
Kabɨnɨka ɓuti ka ɓatɯ ɓa yangya *16:1-4*
Pɔlɔ a wakɨtɯlya ka lɨgɯndɯ *16:5-12*
Mɯtɨwɨ na yuuso *16:13-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ɓɛ niki atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito kyɛ ɨyɨ Kunzi nɔ abaɨlya ndɨ. Iɓusu na mika-mama ɓɛyɔ ka Sositeni, tamumuusito.
2 Namukpikilyi iɓunu kanisa ko Kunzi nɨyɔ a ka Kolito, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amɯmakaga ndɨ ɓɛ wikoni ɓatɯ kakɨ ɓɨkpɛ, amuɓuɓisa ndɨ ɓitu pisi ka Yeso-Kilisito. Balɯwa yi nɨmɯ, a gɔnɨ ko bulya ka ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓatwaga lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ka ɓapa ɓayasɨ ka ɔɓɨlɨ. Ɨyɨ nɔ a Mombukwana-daɓɯ na Mombukwono-dosu gɔnɨ.
3 Obosu Kunzi iɓɯ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisilya Kunzi ɨbɨba

4 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ kamɨ ɨbɨba masyɛ masɨ ko bulya kunu, ka ɨzɨyɔ nɨyɔ amɯpá ndɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
5 A ɓɛyɔ, pisi kaiko luki limoti na Kilisito, Kunzi amupóni ndɨ lɨngama lasɨ, nɨlɔ la mɯnzɨna na nɨlɔ la yimiɓo.
6 Lɨkpɯmɯka li nɨlɔ akainisono pisi kaigwinonogo kunu ko mongoni nɨmɔ takamɯpága kɯgɯ ka Kilisito.
7 Mbɨya wanɯ, kɛgɯ nɛkɨ ɓata na apɛpɛ ko Kunzi gɯtɯgɯ ɓemoti aka nɨnɔ amuɓwi, iɓunu ɓi nɨɓɔ makaɓɯndaga ngbingo nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
8 Ɨyɨ nɔ amumomosa ndɛkɛ lɨngɯnɯ kadwɛ ka muliɓo, kyɛ mɯmbanzɯ kamuɓukulyogonitɔgɯ lɨkpɯmɯka gɯtɯgɯ limoti aka ka lɨsyɛ li nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino.

9 Kunzi utulyosogo ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ. Ɨyɨ nɔ amʉmakaga ndɨ ɓɛ wikoni luki limoti no
mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ka Kanisa ya Kolito

10 Ɓomika-mama, nakaɨgama na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito
ambɛ wikoni na yʉkanana. Yɨgbananaga kikonitɔgʉ luga kunu! Wikoni luki limoti,
lɨmbɛngɨ limoti na tamanaga yimoti.
11 A ɓɛyɔ, ɓomika-mama, ɓatʉ ɓa lɨvananza ka Kolowe ɓeɓikyi ɓi ɓɛ atʉ na kʉkanaga
luga kunu.
12 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: luga kunu, mʉtʉ ɓemoti akaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɨmɨ, na mʉtʉ ka
Pɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Apɔlɔ!» Wagɔgɔ ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Pɛtɛlɛ!»
Wagɔgɔ ɓata ɓɛ: «Na ɨmɨ mʉtʉ ka Kilisito!»
13 Makasɨma ɓɛ Kilisito a wakɨgbananaga? Ambɛ, Pɔlɔ nɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka
mʉsalaba ko bulya kunu? Ikanɨ, mɔgwa ndɨ iɓatiso ko lino ka Pɔlɔ?
14 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba, kyɛ nakaɓotisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga
kunu, kiki nɨ Kilisipo aka na Gayɔ.
15 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ nɛkɨ na nɨnɔ akwanana kaɓɨkya ɓɛ ɓaɓotisa ndɨ ko lino kamɨ.
16 Iyo, iyo! Naɓotisatʉ ndɨ gɔnɨ Sɛtɛfanɔ na ɓatʉ ɓa ndaɓʉ kakɨ. Luki limoti, nakibigʉ
ikanɨ naɓotisa ndɨ ɓata mʉtʉ wagɔgɔ tino.
17 Kilisito ketikokugʉ ndɨ kauɓotiso ɓambanzʉ, luki limoti, kaɓɨkyaga Mongoni Manza.
Kapagɨgʉ ɓɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ na mʉnzɨna ma yimibo ka ɓambanzʉ,
kyɛ ɨzangɨya ya kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba kikonitɔgʉ payaya.

Yeso-Kilisito nɨ ngu na yimibo ko Kunzi

18 A ɓɛyɔ, Mongoni Manza ma kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba a abɛ lɨkpʉmʉka
la ɓungingi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakoɓungogo. Luki limoti, a ngu ko Kunzi ku kusu ɓi nɨɓɔ
tinisono na muhukuso.
19 Kyɛ Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ:
«Nɨna ndɛkɛ ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓagɛgɛlɛ payaya,
Napʉta yimibo ka ɓatʉ ɓa yimibo.»
20 Kʉwa wa, ɓatʉ ɓa yimibo ɓaɓɨkya sɛ kʉwa ɓata ɓʉnɨ? Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa balʉwa
aka? Ikanɨ ɓatʉ ɓakibo mʉnzɨna? Kunzi owonisiloni ndɨ ɓɛ yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a
ɓungingi.
21 A ɓɛyɔ, Kunzi, pisi ka yimibo kakɨ omosoni ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ
ɓakamibonito pisi ka yimibo kaɓʉ. Kinili, ɨna ndɨ ɓɨnza kauhukusogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ
ɓabaya pisi ka mongoni nɨmɔ naɓɨkyaga, aninisono abɛ lɨkpʉmʉka la ɓungingi.
22 Ɓayuda ɓapaga iɓʉ ɓɛ ɓʉgyɨlyɨ makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga kyɛ ɓaɓɨnɨkyanɨ.
Ɓagiliki ɓakɨsaga iɓʉ yimibo.
23 Wɨna sɛ, iɓusu takaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito nɨnɔ ɓabangɨlaga ndɨ ka
mʉsalaba. Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ɓɛ Mongoni mi nɨmɔ a lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ogwisisogo ka
baya, na Ɓagiliki ɓanaɓɨkya iɓʉ ɓɛ a lɨkpʉmʉka la ɓungingi.
24 Luki limoti, ka ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ, iki Muyuda ikanɨ Mugiliki, Kilisito a
ngu na yimibo ko Kunzi.
25 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka li nɨlɔ Kunzi agyaga aninisono abɛ ɓungingi, a ɓʉgɛgɛlɛ ɓudingi
kakɨtaga ɓʉgɛgɛlɛ ka ɓambanzʉ. Na nɨlɔ inisonogo abɛ kiko ɓʉpɔ kʉ kakɨ a no ngu
kakɨtaga ngu ka ɓambanzʉ.
26 Ɓomika-mama, winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ Kunzi amʉmakaga mino: luga kunu, kaɓyɛnɛnɛ
na tamanaga ya lɨmbanzʉ, ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ ɓa ɓakɛɗɛ, ɓatʉ ɓa kinisoniso ɓa ɓakɛɗɛ
na ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa ɓakɛɗɛ gɔnɨ.
27 Luki limoti, Kunzi apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kiko ma
payaya, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓa ɓʉgɛgɛlɛ suni. Apʉnaga ndɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
ɓɨnaga abɛ kiko ma ɓʉpɔ, kyɛ upísisi ɓatʉ ɓo ngu suni.
28 Apʉnaga ndɨ gɔnɨ makpʉmʉka nɨmɔ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓɨnaga abɛ kɛgʉ na ɨzangɨya, nɨmɔ
ma payaya ko misa ka ɓambanzʉ na nɨmɔ kɛgʉ pɔ gʉtʉgʉ luki, kyɛ apʉtɨ makpʉmʉka
mi nɨmɔ ɓɨnaga abɛ kiko ma ɨzangɨya.
29 Kinili, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kaɨbɨba kambwa ko
Kunzi.
30 Pisi kʉ kakɨ, iɓunu ma luki limoti na Yeso-Kilisito na ɨyɨ nɔ atidulyoku ndɨ na yimibo
nɨyɔ otukyoku ko Kunzi. Pisi ka Kilisito, Kunzi atigyoni ndɨ ɓatʉ ɓongbingbili, ɓatʉ ɓotu,
atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ.
31 Kinili, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉmbanzʉ kapa kaɨbɨba, ɨbɨbɨ na nɨlɔ
Mombukwono-dosu agya.»

1:31 1:31 Wanda ka Yelemia 9:24.

2

Mongoni Manza ko bulya ka Yeso ninɔ ɓabangilaga ndi ka musalaba

1 Ɓomika-mama, ngbingo yi ninɔ ninda ndi mino ku kunu kamuɓikyaga Mongoni
kugu wa ɓodikiɗi ko Kunzi, imi, nakiwonisilagu ndi abɛ mutu wa kiba munzina ikani
abɛ mutu wa yimibo yidingi.
2 A ɓɛyɔ, wa na ndi mino luga kunu, nakapagu ndi kobiso limbɛngi ka makpumuka
magɔgɔ, kiki asi kamibo Yeso-Kilisito aka ninɔ ɓabangilaga ndi ka musalaba.
3 Kinili, ninda ndi ku kunu ka ɓupɔ, nzuyi anɛtwa ɓikyakyakya na kuɓangaku.
4 Munzina na mutuu kami kɛgu ndi nimɔ makuɓulisya ɓambanzu ikani nimɔ ma
yimibo ya ɔɓili. Luki limoti, Limbɛngi ko Kunzi a ndi kowonisila ngu kaki,
5 kyɛ baya kunu kigumyonitɔgu ka yimibo ka ɓambanzu, luki limoti ko ngu ko Kunzi.

Ɓugɛgɛlɛ ko Kunzi

6 Ngbingo yi ninɔ tutiwago mino ɓatu niɓɔ ɓungata ka baya, tatiwaga na yimibo ya
lingunu ni kɛgu niyɔ ya ɔɓili yi nimu, ikani niyɔ ka ɓangama, kyɛ ɓa ɓatu ɓulumwogo.
7 Yimibo niyɔ tanzinaga na iyu, a niyɔ otukyogoku ko Kunzi. A likpumuka nilɔ
mumbanzu kakwananigu kotombisyo na yimibo kaki ɓikpɛ na a lakisuma ka ɓatu ɓa
ɔɓili. Likpumuka li nilɔ Kunzi oɓungusyaga ndi kambwa kagya ɔɓili kyɛ tikito gɔni ka
ibiba kaki.
8 Luga ka ɓangama ɓa ɔɓili, kɛgu na ɓemoti ninɔ iba ndi yimibo yi niyɔ. Ɓakiba ndi,
iba ɓakabangilagagu ndi Mombukwana ibiba ka musalaba.
9 Luki limoti, a muɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Nilɔ mumbanzu gutugu ɓemoti aka kinagu ikani kauka na,
nilɔ mumbanzu gutugu ɓɛmoti aka katamanagagu,
imu mɔ Kunzi oɓungusyaga ndi ko bulya ka ɓatu niɓɔ ɓapaga.»
10 A ɓɛyɔ, Kunzi atihukulya ndi iɓusu ɓingbanganya dikiɗi kaki pisi ka Limbɛngi-Lotu.
Limbɛngi-Lotu ibaga masi, gutugu tamanaga niyɔ ayakisuma kusɔ ko Kunzi.
11 Kɛgu na mumbanzu gutugu ɓemoti aka ninɔ akwanana kaiba tamanaga ka mutu
wagɔgɔ, kiki ni limbɛngi nilɔ aka lɔ a kusɔ ka mutu yi ninɔ. A ɓɛgɛyɔ, kɛgu na ninɔ
akwanana kaiba tamanaga ko Kunzi, kiki asi Limbɛngi ko Kunzi aka.
12 Takinisanagu ndi iɓusu na limbɛngi la ɔɓili yi nimu. Luki limoti, na Limbɛngi nilɔ
otukyoku ko Kunzi, kyɛ tibi makpumuka manzanza nimɔ Kunzi atipá ndi ka iziyɔ.
13 Ngbingo yi ninɔ tanzinaga mino, takanzinagigu na yimibo ka ɓambanzu, luki limoti,
taɓikyaga nilɔ Limbɛngi ko Kunzi atiwonisilogo, tanozukogo makpumuka ma Limbɛngi
ka ɓatu niɓɔ ɓa na Limbɛngi li nilɔ kusɔ kaɓu.
14 Mutu yi ninɔ ikaga iyi na tamanaga ka ɓambanzu aka, kabailyagigu likpumuka nilɔ
otukyogoku ka Limbɛngi ko Kunzi. Likpumuka li nilɔ a ɓungingi ku kaki, kakwananigu
kotombisyo, kyɛ Limbɛngi-Lotu aka lɔ awonisilo ɓi.
15 Mutu ninɔ a na Limbɛngi ko Kunzi akwanana kotombisyo makpumuka masi. Luki
limoti, nimɔ Limbɛgi ko Kunzi agyaga iyi, kɛgu na mutu gutugu ɓemoti aka ninɔ
akwanana kotombisyo.
16 A muɗɔngɔni ɓɛyɔ ikpikogo mino ka Moɓiso Motu ɓɛ:
«Wani nɔ ibaga tamanaga ka Mombukwono-dosu?
Wani nɔ akwanana katiwa?»
Luki limoti, iɓusu, ta na tamanaga ka Kilisito!

3

Ɓatu ka Kilisito ni ɓa wani?

1 Ɓomika-mama, wa ta ndi mino na iɓunu, nakamunzinilyagigu ndi imi abɛ ɓatu niɓɔ
ɓikaga na Limbɛngi ko Kunzi. Luki limoti, akungaga ndi ɓɛ namunzinilyi abɛ ɓatu ɓa
ɔɓili yi nimu, abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ ka baya.
2 Namupága ndi molungo aka ni kɛgu malili mousu-usu kyɛ makakwananigu ndi
kotokwo. Gutugu mbiya wanu, makakwananigu ɓɛgɛyɔ,
3 kyɛ ma mbɛyi ɓata abɛ ɓatu ɓa ɔɓili yi nimuna aka mu. A ɓɛyɔ, ngbingo yi ninɔ mo
mino no miso mopi na mosooni luga kunu, niyɔ kɛgu kowonisilo ɓɛ ma mbɛyi ɓata abɛ
ɓatu ɓa ɔɓili aka? Yigya kunu kɛgu kaɓyɛnɛnɛ na niyɔ ya ɔɓili aka?
4 Ngbingo yi ninɔ ɓemoti luga kunu o mino kaɓikya ɓɛ: «Na imi mutu ka Pɔlɔ», na
wagɔ ɓɛ «Na imi mutu ka Apɔlɔ», yigya yi niyɔ kɛgu mbɛyi ya ɔɓili?

2:9 2:9 Wanda ka Isaya 64:3. **2:16 2:16** Wanda ka Isaya 40:13.

5 Apɔlɔ mbɛyɨ nɨ wanɨ? Na Pɔlɔ nɨ wanɨ? Iɓusu, ta ɓagya-ligubo ko Kunzi, nɨɓɔ
tamʉwanyaga ndɨ pisi ya baya. Tagya ndɨ ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Mombukwono-
dosu apá ndɨ mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka.
6 Ɨmɨ nakʉna ndɨ masɔlɔ, Apɔlɔ oɗukaga ɨyɨ no liɓo, luki limoti, Kunzi oɓokiso.
7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa payaya. Kunzi
yɨkaka aka nɔ a na ɨzangɨya kyɛ ɨyɨ nɔ oɓokisaga masɔlɔ.
8 Nɨnɔ akʉnaga na nɨnɔ oɗukaga liɓo, ɓasɨ ɓa mʉɗɔngɔnɨ. Kunzi akalya ndɛkɛ mʉtʉ
yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
9 A ɓɛyɔ, tagyaga ligubo pa imoti no Kunzi. Iɓunu, ma tiko kakɨ.
Ma gɔnɨ ndaɓʉ nɨyɔ akopiko.
10 Kaɓyɛnɛnɛ na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ɛpá, nakpɔ ndɨ muɓumbe mʉɗɔngɔnɨ abɛ mupipiko
wa kimiɓo. Mbɨya wanʉ, mʉtʉ wagɔgɔ nɔ akopika kʉgʉ yi. Luki limoti, mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka ɨmɨnyɨtɔ ɓɛyɔ o minɔ kopika kʉgʉ yi.
11 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wagɔgɔ kakwananɨgʉ ɓata kobiso muɓumbe magɔgɔ kiki nɨmɔ aka
mɔ. Muɓumbe mi nɨ Yeso-Kilisito.
12 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakwanana kopika kʉgʉ wa muɓumbe mi nɨmɔ na ɔlɔ, fɨza ikanɨ na
matamʉ ma ligabʉ lapʉ, ɓagɔgɔ na makʉ, nyasɨ ikanɨ na kasa.
13 Ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka inisona ndɛkɛ ɓɨngbanganya ka Lɨsyɛ lɨkɔ mʉngɨmbɔ.
Ka lɨsyɛ li nɨlɔ, ɓuku akɨngɨla ndɛkɛ na owonisilo ɨzangɨya ya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka.
14 Mʉmbanzʉ kopika ndɨ ka muɓumbe mi nɨmɔ nɨ ligubo kakɨ kopyigʉ, inisanatʉ
ndɛkɛ na mʉkalya.
15 Luki limoti, ligubo li nɨlɔ kapyɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ agya ndɨ, kinisonigʉ ndɛkɛ no luki.
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, mʉtʉ yi nɨnɔ ahʉkatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ahʉka ndɛkɛ abɛ kakɨtanaga luga
wa lɨɗaɗa lo ɓuku.
16 Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ ma Ndaɓʉ ko Kunzi na Lɨmbɛngɨ kakɨ ikaga kʉsɔ kunu?
17 Mʉmbanzʉ kapanza Ndaɓʉ ko Kunzi, Kunzi apanza ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ. A ɓɛyɔ,
Ndaɓʉ ko Kunzi a ɓitu, iɓunu ɓɔ ma ndaɓʉ yi nɨyɔ.
18 Mʉmbanzʉ kiɓonitɔgʉ mombukwana-dakɨ yi. Mʉmbanzʉ ɓemoti luga kunu kɨmɨna
abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ a na yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, okwononi ɨgyɨ abɛ ngingi, kyɛ inisoni
kʉwa na yimibo ya lɨngʉnʉ.
19 A ɓɛyɔ, yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ a ɓungingi ko misa ko Kunzi. Kinili, Moɓiso Motu
aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ungyosaga ɓatʉ ɓa yimibo yi nɨyɔ ka ɓokoli kaɓʉ ɓɨkpɛ.»
20 Aɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu ibagatʉ tamanaga ka ɓatʉ ɓa yimibo,
iba ɓɛ a ya payaya.»
21 Mʉmbanzʉ kibibogonitɔgʉ nɛkɨ ko bulya ka mʉtʉ wa litɔmbʉ, kyɛ makpʉmʉka
masɨ a mo kunu,
22 iki Pɔlɔ, Apɔlɔ ikanɨ Pɛtɛlɛ, litɔmbʉ, ɔɓɨlɨ, kukwakʉ, makpʉmʉka mambɨya ikanɨ
nɨmɔ akodoku. Masɨ a mo kunu,
23 luki limoti, iɓunu ma ɓatʉ ka Kilisito, na ɨyɨ Kilisito a wa ko Kunzi.

4

Ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito

1 Mokwononi nɛkɨ katɨva abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito nɨɓɔ Kunzi ubisa kaɓɨkyaga
ɓodikiɗî kakɨ.
2 Mʉtʉ nɨnɔ ikaga na ligubo ɓɛyɔ ka nɨlɔ, okwononi kaika mʉtʉ wongbingbili.
3 Kʉ kamɨ, kagyɨgʉ luki kika nɨ iɓunu ikanɨ ɓazozi ɓa ɔɓɨlɨ makesombiso yi. Gʉtʉgʉ
ɨmɨ aka, nakisombisigʉ nɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi.
4 Lɨmbɛngɨ a na ɨmɨ ɓɨdɛɛɛ, luki limoti, kɛgʉ ɓɛkyɛ na mʉtʉ wongbingbili. Zozi kamɨ
nɨ Mombukwono-dosu.
5 Kinili, makasombisonitɔgʉ mʉmbanzʉ kambwa wo ngbingo nɨnɔ ɨbisa ndɨ.
Ɓundogoni yigoku ka Mombukwono-dosu. Opupisa ndɛkɛ ka ɓʉngbanganya nɨlɔ a
lakɨsʉma ko biti, owonisila tamanaga ya ɓodikiɗî nɨyɔ ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.
Kʉwa wa, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka inisona ndɛkɛ na ɨbɨba nɨyɔ okwononi na ɨyɨ
kotukyoku ko Kunzi.
6 Ɓamamakɨ, novi likingyosi ka Apɔlɔ na nɨlɔ kamɨ ka mombukwana-dakɨ yi
kyɛ amʉtɨwɨ. Takapa ambɛ ɓyeni likingyosi kusu, mibo isi ya mʉnzɨna mi nɨma:
«Makokpokyononitɔgʉ kunzi wa Moɓiso.» Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu
kabibisonitɔgʉ mʉmbanzʉ sɨpakala, amɨna wagɔgɔ payaya.

3:19 3:19 Wanda ka Yɔbʉ 5:13. **3:20 3:20** Wanda ka Mambʉ 94:11.

7 Wani nɔ ubiso kugu ka ɓatu ɓagɔgɔ? Kɛgu mbɛyi Kunzi nɔ upá ndi masi nimɔ wa
na imu? Kika ni a ɓɛyɔ, ko bulya iki sɛ kuwa yɔ wo mino kaibiba abɛ ɓakupágu ndi
mupá?
8 Mbiya wanu, ma kuwa na masi nimɔ ma na nzoyi yi! Ma kuwa na lingama! Miitoni
ɓangama, luki limoti, takɛgu iɓusu ɓangama! Makiko ɓi ɓangama ka lingunu, iba talya
ɓungama ɓi niɓɔ pa imoti na iɓunu.
9 Luki limoti, ɛgyilya abɛ iɓusu ɓatutumbwa, Kunzi atiitisoni ɓatu ɓa muliɓo. Ko misa
ka ɓambanzu, ta abɛ ɓatu ɓi niɓɔ ɓakwanana kaulumwisogo ka pa yangba. Ɔɓili wasi,
katukya ka ɓamalaika adwɛ ka ɓambanzu ɓakatimina abɛ ɓatu ɓa payaya.
10 Iɓusu, ta ɓatu ɓo bikyatu ko bulya ka Kilisito, luki limoti, ma iɓunu ɓatu ɓa ɓugɛgɛlɛ
ka ɔɓili kunu kusɔ ka Kilisito. Ta na ɓupɔ, luki limoti, ma iɓunu no ngu. Ɓamubibisaga
iɓunu kugbɛ, luki limoti, ɓatiminaga iɓusu payaya!
11 Kadwɛ ko ngbingo yi nimu, takaigyogyiso na nza na musasa, takɛgu na ɓotu,
ɓakatibuma, tanamama ɓigbagbagba.
12 Takaikɔ ɓungu ɓikya kagya mogubo iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi. Niyɔ
ɓatitumbwaga, tuɗukulyaga ɓatu ɓi ɓuɓunga. Niyɔ ɓatigyogyisogo, tikukaga asi manzu
aka.
13 Ɓakatinzinzinya yanyɛnyɛ, tosikisya ɓiwɛsɛɛɛ. Kadwɛ ko ngbingo yi nimu,
ɓatiminaga abɛ makpumuka mupɔ ma ɔɓili, ɓatu ɓasi ɓanatinda asi na inyuku aka.
14 Nakɛgu kamukpikilyo ɓɛyɔ kamupísa suni, luki limoti, a ko bulya kamutiwa iɓunu
abɛ ɓomikami ɓupaka kugbɛ.
15 A ɓɛyɔ, gutugu ɓambanzu ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ ɓakamuwonisilo kaiko kusɔ ka Kilisito,
wiboni ambɛ obonu a ɓemoti aka. Imi ni obonu pisi ka Yeso-Kilisito, kyɛ imi nɔ
namuɓikyaga ndi Mongoni Manza.
16 Yɛki a ɓɛyɔ, kikiliki, ɓyeni yigya kami.
17 Kinili, namutikilyi ɓi Timotio, mikami mupaka, ninɔ wongbingbili kambwa ka
Mombukwono-dosu. Iyi nɔ amutomosyaga ɓanu ɓopisi ka Yeso-Kilisito niɓayɔ naɓyɛgɛ
ka ɔɓili kami, muɗɔngɔni ɓɛyɔ nowonisilaga mino pa yasi ka makanisa masi.
18 Ɓatu ɓagɔgɔ luga kunu ɓakaibiba, ɓanasima ɓɛ nakodukugu ɓanu ɓata kamunda.
19 Luki limoti, Mombukwono-dosu kapa, nodokuto ɓanu ɓikwa kamunda. Nakobisigu
ɓanu limbɛngi ka munzina ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓibibaga ɓɔ, luki limoti, ka nilɔ ɓagyaga.
20 Kyɛ Ɓungama ko Kunzi kɛgu ko bulya munzina, luki limoti, a ko bulya ngu ya yigya.
21 Makapa iki? Makapa ɓɛ namudulyiku na mufimbo, ikani na sipananisɔ na limbɛngi
la maziyɔ?

5

Ɓilya ka kanisa ya Kolito

1 Mongoni akaɗa pa yasi ɓɛ makagya likpumuka la ɓuɗanda luga kunu. Ɓakaɓikya
ɓɛ ɓunyɛ ɓi niɓɔ ogikosini, kakitaga gutugu niɓɔ ka ɓatu niɓɔ ɓakamibigu Kunzi. A
ɓɛyɔ, ɓakaɓikya ɓɛ atu na mutu ɓemoti luga kunu ninɔ avi ɓi muko abaki!
2 Na iɓunu makaibiba kugbɛ! Makwanano ɓi kalya kumbu, makpumya mutu yi ninɔ
ogyi inguo ya likpumuka li nilɔ luga kunu.
3-4 Gutugu ɓɛyɔ no mino imi ɓyi na iɓunu ka nzuyi, na pa imoti na iɓunu ka limbɛngi.
Ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, nokuni ɓi mungimbɔ ka mutu yi ninɔ ogyi ɓi ɓunyɛ
ɓi niɓɔ abɛ nakiko ɓi luga kunu. Ngbingo yi ninɔ mamumukanaga ndɛkɛ mino, nikaga
ndɛkɛ pa imoti na iɓunu ka limbɛngi, na ngu ka Mombukwono-dosu Yeso ikaga ndɛkɛ
luga kunu.
5 Makwanana nɛki kasuta mutu yi ninɔ ka Abili, iba nzuyi kaki ya ɓunyɛ aputikani,*
luki limoti, limbɛngi inisono na muhukuso ka lisyɛ nilɔ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ
mino.
6 Makɛgu na nilɔ mibiba mino! Makibogigu mbɛyi ambɛ sibukusɔ sikɛɗɛ nisɔ ofulisaga
mukati, ofulisaga muɓungu masi?
7 Wingumosoni nɛki! Tumboni sibukusɔ si nisɔ sandɛli sɔ. Na ɓɛyɔ, miita muɓungu
mambiya nimɔ kɛgu na sibukusɔ si nisɔ. Ma kuwa ɓɛyɔ, kyɛ Kilisito okwoni ndi ko
bulya kusu abɛ mikya kɔndɔlɔ ninɔ ɓapága ka apɛpɛ ka Pasika.
8 Talyini nɛki Pasika, kikonitɔgu na mukati nimɔ ɓobisi na sibukusɔ sandɛli nisɔ
ofulisogo ikani yigya ya ɓilya. Luki limoti, tolyini nimɔ mokofulu, mambɛngi ɓingɔ
na ka lingunu.

---

* **5:5 5:5** Wanda gɔni ka 1 Timotio 1:20. Kasuta mumbanzu ka mumuyoniso kyɛ nzuyi kaki ya ɓunyɛ aputikani, isi yi ɓɛ kalikisa mumbanzu ko ngbinga ɓemoti ɓɛnɛ kani ogyini ɓunyɛ ka Kanisa ɓɛkyɛ iɓimyi, otuɓo, kumbuso yi, akwanana ɓata kaiga ka Kanisa.

9 Kʉsɔ wa balʉwa nɨnɔ namukpikilyi ɓi, namuɓikyi ɓi ambɛ makokogonitɔgʉ lɨmbɨda na ɓaɗanda.
10 Nakoɓikyigʉ ɓi ambɛ makukononononitɔgʉ na ɓaɗanda ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓasɨ ɓa mʉsasa, gʉtʉgʉ ɓonzikaɓʉ, gʉtʉgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ. Kiko ɓi ɓɛyɔ, iba mopupatʉ ɓi ka ɔɓɨlɨ!
11 Luki limoti, namukpikilyi ɓi ambɛ makikonitɔgʉ kaʉkanana na mʉtʉ yi nɨnɔ akaɨmaka ɓɛ mukilisito, nɨ a sɛ aɗanda, mʉtʉ wa mʉsasa, mʉtʉ nɨnɔ obibisaga gbɨlɨtɔ, mʉtʉ nɨnɔ ʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, adangbala wa makana ikanɨ munzikaɓʉ. Makokwononigʉ gʉtʉgʉ kalyalya na inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ.
12-13 Kɛgʉ liguba kamɨ kakɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ ɓa kunzi, Kunzi nɔ ʉkʉlya ndɛkɛ. Luki limoti, iɓunu, makakwananigʉ kaʉkʉlya ɓatʉ ɓa kanisa kunu mʉngɨmbɔ? Ikpikaga ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Mukpumyoni mʉtʉ wanyɛ luga kunu.»

6

Ngbanga luga ka ɓakilisito

1 Kika kanɨ mʉtʉ ɓemoti luga kunu ɓodwononini na mukilisito dakɨ, ɨkpʉnda lɨkɨ kasungulyoku ka ɓazozi ɓa kunzi nɨ kindigʉ ka ɓatʉ ko Kunzi?
2 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓɔ ɓakɔ ndɛkɛ mʉngɨmbɔ ma ɔɓɨlɨ? Kika nɨ a ɓɛyɔ, makakwananigʉ gɔnɨ kakɔ ngbanga wa makpʉmʉka makɛkɛkɛ?
3 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ iɓusu ɓɔ takɔ ndɛkɛ ngbanga ka ɓamalaika? Angɛnɛngɛnɛ sɛ kʉwa asɨ makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ?
4 Kika kanɨ makolutono ko bulya makpʉmʉka ɓɛyɔ ka nɨma, ko bulya ɨkɨ yɔ mo mino kaɨnda na imu ko misa ka ɓatʉ nɨɓɔ kanisa kumibigʉ?
5 Nakamʉɓɨkya ambɛ a suni. Kɛgʉ gʉtʉgʉ na mʉtʉ ɓemoti wa yimibo luga kunu, nɨnɔ akwanana kakɔ ngbanga ka ɓakilisito ɓadakɨ?
6 Atʉ sɛ kʉwa ɓɨnza Ɓakilisito kaɨsasambya kambwa ka ɓatʉ ɓa kunzi?
7 A ɓɛyɔ, kaiko na ɓangbanga luga kunu akowonisila ɓɛ ma kʉwa ɓugwa aka. Ko bulya ɨkɨ yɔ makokibyogigʉ mino lɨkpʉmʉka lanyɛ? Ko bulya ɨkɨ yɔ mamʉyaga ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ makpʉmʉka kunu?
8 Luki limoti, iɓunu ɓɔ mʉgyagyaga ɓɛngɛnɨ, manʉkʉpya makpʉmʉka. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mugyogyisaga ɓɔ, ɓa ɓomomonu ɓakilisito aka.
9 Makibogigʉ ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓʉnyɛ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi? Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ: ɓatʉ ɓa yɨgya yanyɛ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ, ɓatʉ ɓʉsyɛ na ɓoko ikanɨ ɓambʉnya ɓɛngɛnɨ, ɓalʉkʉ nɨɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓʉ na ɓoko luga kaɓʉ,
10 ɓatʉ ɓo kuɓakʉ, ɓa mʉsasa, ɓadangbala ɓa makana, ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ makpʉmʉka, ɓonzikaɓʉ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi.
11 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Luki limoti, Kunzi amusukusogoni ndɨ, ɨtɨlya yo kunu di, amuitiso ɓongbingbili ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ kusu.

Nzʉyɨ nɨ ndaɓʉ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

12 Ɓatʉ ɓagɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Nakwanana kagya makpʉmʉka masɨ ɓɛyɔ nopo mino.» Iyo, luki limoti, masɨ kɛgʉ na ɨzangɨya kʉ kunu. Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ: «Nakwanana kagya masɨ ɓɛyɔ nopo mino», luki limoti, nakabaɨlyigʉ ambɛ ɨmɨ nɨki musunzu wo luki gʉtʉgʉ limoti aka.
13 Maɓɨkyagatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Ɓagya ndɨ malɨlɨ ko bulya mʉma na mʉma ko bulya malɨlɨ.» Luki limoti, Kunzi apʉta ndɛkɛ makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ maɓa. A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagʉ ndɨ nzʉyɨ ko bulya yɨgya ɓɨlya, agya ndɨ ko bulya ka Mombukwono-dosu na nzʉyɨ a ya ka Mombukwono-dosu.
14 Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ, atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pisi ko ngu kakɨ.
15 Makibogigʉ ɓɛ nzʉyɨ kunu a mababa ma nzʉyɨ ka Kilisito? Nakwanana sɛ kʉwa kava pa ya nzʉyɨ ka Kilisito namatana na pa ya nzʉyɨ ka aɗanda? Kigyonosigʉ!
16 Makibogigʉ ambɛ mʉtʉ yi nɨnɔ amatɨkanaga na aɗanda, ɓikaga kʉwa na ɨyɨ nzʉyɨ imoti? A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Iɓʉ ɓaɓa ɓika kʉwa nzʉyɨ imoti.»
17 Luki limoti, nɨnɔ ɨmatɨkanaga na Mombukwono-dosu ɓɨɨtaga kʉwa iɓʉ na ɨyɨ luki limoti ka lɨmbɛngɨ.

5:12-13 5:12-13 Wanda ka Yigilya 17:7. **6:16 6:16** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24.

18 Makogyonitɔ ɓiɨlya! Ɓʉnyɛ ɓagɔgɔ ɓasɨ niɓɔ mʉmbanzʉ agyaga ikaga kunzi wa
nzʉyɨ kakɨ. Lukɨ limoti, nɨnɔ agyaga ɓiɨlya, agyaga ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ kakɨ ka mombukwana-
dakɨ.
19 Makibigʉ mbɛyɨ ambɛ nzʉyɨ kunu nɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ a na Lɨmbɛngɨ-Lotu?
Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ Kunzi amʉpá ndɨ, ikaga kʉsɔ kunu. Nzʉyɨ kunu kɛgʉ yo kunu ka
ɓamombukwono-donu,
20 kyɛ Kunzi amuluwa ndɨ na lɨgabʉ lapʉ. Mubibisogoni nɛkɨ Kunzi na nzʉyɨ kunu.

7

Pɔlɔ akanzɨna ko bulya vanana

1 Na kʉwa kamusikisya mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ mekpikilyi ɓi ɓɛ: «A ɓɨnza
mʉlʉkʉ kaika mʉkɔndɨ.»
2 Iyo, luki limoti, ko bulya yɨkya ɓɨlya luga kunu, okwononi mʉlʉkʉ yɨkaka-yɨkaka iki
na mukakɨ ɓɨkpɛ, muko ika gɔnɨ na mbʉnyakɨ.
3 Mʉlʉkʉ okwononi kagyɨlya mukakɨ masɨ nɨmɔ mʉlʉkʉ agyɨlyaga muko, muko
agyɨlya mbʉnyakɨ ɓɛgɛyɔ.
4 Nzʉyɨ ka muko kɛgʉ ɓata ya kakɨ, a kʉwa nɨyɔ ka mbʉnyakɨ. Nɨyɔ ka mʉlʉkʉ a
kʉwa nɨyɔ ka mukakɨ.
5 Makokyonononitɔgʉ ka ɓusisini, kiki ɓɛ mukononi ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka ko bulya
malʉmba. Makagya ɓɛyɔ, kumbuso yi mɨgɨlya ɓata ɔɓɨlɨ kunu wa ndaɓʉ. Kiki ɓɛyɔ,
makakwananɨgʉ kaigwi mambɛngɨ, Abɨlɨ apʉnga kamʉkɨngɨlaga.
6 Nɨlɔ noɓikyi kɛgʉ mʉtʉʉ, luki limoti, a kʉwa bulyo kunu aka.
7 Nakapa ambɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓikinɔ gʉtʉgʉ ɓi ɓakɔndɨ abɛ ɨmɨ. Luki limoti, Kunzi ʉpá
ndɨ ɓatʉ ɓasɨ yɨkaka-yɨkaka ɓapɛpɛ dididi.
8 Nakaʉɓɨkya nɨɓɔ ɓakanovononigʉ ikanɨ ɓowoko ambɛ a ɓɨnza kaiko ɓɛyɔ aka yɔ,
abɛ ɨmɨ nɨ ɓakovononigʉ.
9 Luki limoti, ɓakokwononi kaigwi mambɛngɨ, ɓavananɨ, kyɛ a ɓɨnza kavanana nɨ
makokwigʉ mʉsasa.
10 Nakapá mʉtʉʉ mi nɨma ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓovononononi. Mʉtʉʉ mi kopupokugʉ na ɨmɨ
luki limoti, opupoku ka Mombukwono-dosu ɓɛ: muko katukyonitɔ mbʉnyakɨ.
11 Luki limoti, katʉkya, kovyenitɔgʉ ɓata. Kiki ɓɛyɔ, amɨgɨlyɨ mbʉnyakɨ. Na gɔnɨ,
mʉlʉkʉ kasikisonitɔgʉ mukakɨ ɓɛgɛyɔ.
12 Ka ɓatʉ ɓagɔgɔ*, kika nɨ mʉlʉkʉ mukilisito a na muko nɨnɔ kɛgʉ ɨyɨ mukilisito, na
muko yi nɨnɔ kabaɨlya vononi, mʉlʉkʉ kasikisonitɔgʉ. Ɨmɨ ɓɨkpɛ nɔ nakamʉɓɨkya, kɛgʉ
Mombukwono-dosu.
13 Na gɔnɨ, kika kanɨ muko nɨnɔ a mukilisito a ka mʉlʉkʉ nɨnɔ kɛgʉ ɨyɨ mukilisito,
mʉlʉkʉ yi nɨnɔ kabaɨlya kaika ɨɓʉ na ɨyɨ, muko yi nɨnɔ katukyonitɔgʉ.
14 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ nɨnɔ kɛgʉ mukilisito a ɓuwobi no Kunzi pisi ka matɨkana na mukakɨ.
Na gɔnɨ muko nɨnɔ kɛgʉ mukilisito a ɓuwobi no Kunzi pisi ka matɨkana na mbʉnyakɨ.
Kiki ɓi ɓɛyɔ, ɓomikaɓʉ ɓiko ɓi abɛ ɓomika ɓapaganʉ, luki limoti, ka lɨngʉnʉ ɓa ɓuwobi
no Kunzi.
15 Mʉlʉkʉ ikanɨ muko nɨnɔ konoboilyigʉ kapa kaasanana na mukilisito nɨnɔ ɓavanana
ndɨ na ɨyɨ, asa. Ka nɨlɔ, mʉlʉkʉ ikanɨ muko mukilisito kɛgʉ musunzu, Kunzi amʉmakaga
ndɨ ɓɛ wikoni ka mazɨyɔ.
16 Ɨwɛ muko yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba ɓɛ mbʉnyakʉ akwanana kainisono
na muhukuso pisi kʉ kakʉ? Na ɨwɛ mʉlʉkʉ yi nɨnɔ wa mukilisito, wakɛgʉ kaiba ɓɛ
mʉkakʉ akwanana kainisono na muhukuso pisi kʉ kakʉ?

Kaiko ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ mino

17 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka isisilogi kaiko na ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ aka yɔ
Mombukwono-dosu abisa ndɨ mino, na kaiko ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino kambwa Kunzi
kamakaga. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ nakapága ka makanisa masɨ imu nɨmɔ.
18 Kika nɨ Kunzi amakaga ndɨ mʉmbanzʉ nɨ ɓakuni, kokisonitɔgʉ kasʉma ipukulu ya
ɨmʉɨsɔ kakɨ. Kika nɨ amakaga ndɨ nɨ ɓakanakugʉ, kikusisonitɔgʉ ɓata.
19 Ɓakʉkɔ abɛ ɓakukugʉ, kagyɨgʉ luki. Luki limoti, ɨzangɨya nɨ kagya mʉtʉʉ ko Kunzi.
20 Mʉtʉ wasɨ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ Kunzi amakaga
ndɨ mino.

---

* **7:12 7:12** *ɓatʉ ɓagɔgɔ:* A ɓalʉkʉ ikanɨ ɓoko niɓɔ ɓavanana kanɨ ɓakanamibigʉ Kilisito, ɓemoti kaɓʉ kabaɨlya Yeso nɨ kosononigʉ na ɓɛngɛnɨ.

21 Kika nɨ wa ndɨ musunzu ngɓingo yi nɨnɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ mino, wakigbomisonitɔgʉ mʉ. Luki limoti, wakinisono na ngasa yɨkʉlɨkanaga, wakokitisogonitɔgʉ ngasa yi nɨyɔ payaya.
22 A ɓɛyɔ, nɨnɔ a ndɨ musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndɨ mino, Mombukwono-dosu akulogoni ndɨ. A ɓɛgɛyɔ, nɨnɔ kɛgʉ ndɨ musunzu wa Mombukwono-dosu amakaga ndɨ mino, a kʉwa musunzu ka Kilisito.
23 Kunzi amuluwoni ndɨ na lɨgabʉ lapʉ. Ɓambanzʉ ɓakamuitisonitɔgʉ ɓata ɓosunzu.
24 Ɓamamakɨ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ a ndɨ mino wa Kunzi amakaga ndɨ mino.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi

25 Ko bulyo ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ka ɓovononi, nakɛgʉ na mʉtʉʉ kapʉnya ka Mombukwono-dosu nɨmɔ nakwanana kamʉpá. Luki limoti, nakamʉpá tamanaga kamɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ mokwononi kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na ɨzɨyɔ nɨyɔ ninisana na iyu ka Mombukwono-dosu.
26 Ko bulya ya ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓa masyɛ mi nɨma, nakaɨna ɓɨnza ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki ɓɛyɔ aka yɔ o mino.
27 Wakapa kavanana, wavanana. Kika kanɨ wa mʉkɔndɨ, wakokisonitɔgʉ kavanana.
28 Luki limoti, wakava muko, wakogyigʉ ɓʉnyɛ. Mʉsɨka kavanana, kogyigʉ ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakavanana ɓɨkatʉ ndɛkɛ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka ɔɓɨlɨ kaɓʉ wa masyɛ masɨ, kinili nakapa kamʉtɨwa kyɛ makingyonitɔgʉ ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓi nɨɓɔ.
29 Ɓamamakɨ, nakapa kaɓɨkya ɓɛ masyɛ osikoni makɛɗɛ. Katʉkya mbɨya wanʉ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓoko ɓiki abɛ ɓakɔndɨ,
30 nɨɓɔ ɓakagama, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ kagama. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakatɨba, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ katɨba, nɨɓɔ ɓakoluwo makpʉmʉka, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ no luki.
31 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakalya lɨngama la ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓiki abɛ ɓakɛgʉ kalya. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna a kʉwa ɓuwobi kakɨtaga.
32 No ɓi kapa ambɛ makikonitɔgʉ kaigbomiso ɓamʉ. Mʉkɔndɨ ikaga wakɨgʉmya ka mogubo ka Mombukwono-dosu, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ Mombukwono-dosu ogwo mino magyagya.
33 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na muko asyɛgɛ lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ mukakɨ ogwo mino magyagya,
34 ika kʉwa wakɨgbananaga. A ɓɛgɛyɔ, iki muko nɨnɔ kɛgʉ ko vononi ikanɨ mʉsɨka nɨnɔ konovyigʉ ɓasyɛgɛ mambɛngɨ ka lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu kyɛ ɓiki ɓitu ka nzʉyɨ na ka lɨmbɛngɨ. Muko wo vononi asyɛgɛ ɨyɨ lɨmbɛngɨ ka makpʉmʉka ma ɔɓɨlɨ, anakɨsa ɓopisi tino ɓayɔ mbʉnyakɨ ogwo mino magyagya.
35 Nakaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya ɨzangɨya kunu, kɛgʉ ɓɛ nakamʉlɨkɨlyaga ɓakpaka. Nakapa kamuwonisilo ɓɛyɔ okwononi mina kaiko, kyɛ mugugubyoni Mombukwono-dosu nɨ makɛgʉ na ɓunzenge-nzenge.
36 Mʉmbanzʉ kɨna ɓɛ kɛgʉ kagya muko nɨnɔ akasʉnga ɓɨnza, mʉsasa kabeɗuwo alʉkʉ yi nɨnɔ, agyɨnɔ ɓɛyɔ oboilyi mino, ɓavanana. Kogyigʉ ɓʉnyɛ.
37 Luki limoti, alʉkʉ yi nɨnɔ kiki na mʉtamanagɨ mʉvanana kanɨ ɓakakpomyigʉ ka mapʉpʉ, kaɓɨkya ɓɨngbanganya ɓɛ kavananɨgʉ, ogyi ɓɨnza.
38 Kinili, alʉkʉ yi nɨnɔ kava muko ɓɨmbu nɨnɔ o ɓi kasʉnga, ogyi ɓɨnza. Luki limoti, kakya kava ɓɛyɔ iba ogyi kʉwa ɓata ɓɨnza kʉgbɛ.
39 Muko ikaga ka maɓɔkʉ ka mbʉnyakɨ ngbingo yi nɨnɔ mʉlʉkʉ a mbɛyɨ mino ka mʉ. Mʉlʉkʉ kokwo, iba vononi osyini, akwanana kʉwa kava mʉtʉ yi nɨnɔ apo. Luki limoti, vanana yi iki luga ka ɓakilisito aka.
40 Kiko ɓi ɨmɨ, muko iko ɓi na magyagya kʉgbɛ kaiko woko aka. Nɨyɔ a mʉtamanagɨ kamɨ, nakaɨna abɛ natʉ gɔnɨ ɨmɨ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi.

8

Apɛpɛ wa makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága ɓokunzi

1 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takaiba ambɛ «iɓusu ɓasɨ ta na yimibo» ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓɛyɔ mo mino kaɓɨkya. Yimibo apága yɨbɨnɨka, luki limoti, sɨpananɨsɔ opikaga ka baya.
2 Mʉmbanzʉ kiko kasɨma ɓɛ a na yimibo, kanibigʉ ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ibi.
3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ apaga Kunzi, Kunzi amibagatʉ.
4 Ka nɨlɔ ondi apɛpɛ wa makɔlɔ nɨnɔ ɓʉpága ɓokunzi, takwananatʉ kalya makɔlɔ mi nɨmɔ? Takaiba ɓɨnza ambɛ gɨbɨlɨtɔ kɛgʉ luki la ɓangbɔlɔ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, Kunzi a ɓemoti aka.

5 Atʉ na makpʉmʉka kʉgʉ wa lisyɛ na kʉnʉ ka litɔmbʉ nimɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓalikyaga
ɓɛ ɓokunzi. Yɛki a ɓɛyɔ, atʉ nɛki na «ɓokunzi» ɓakpʉ na «ɓangama» ɓakpʉ.
6 Luki limoti, ka nakpangbala kusu yipɛpɛ, Kunzi a ɓemoti aka, Obosu ninɔ agya ndi
makpʉmʉka masi, ta na ɔɓili ko ngu kaki. Na gɔni, Mombukwono-dosu a ɓemoti aka,
ni Yeso-Kilisito. Kunzi agya ndi makpʉmʉka masi pisi kʉ kaki, iyi nɔ atipága ɔɓili.
7 Luki limoti, ɓatʉ ɓasi ɓakibigʉ lingʉnʉ la likpʉmʉka li nilɔ. A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓibanana ndi kaubibiso ɓokunzi aka. Kadwɛ na lisyɛ li nili, ɓalyaga makɔlɔ nimɔ
ɓinaga abɛ ɓʉpá ɓokunzi ka ɓapɛpɛ, tamanaga kaɓʉ a ya ɓʉpɔ, ɓiminaga kʉwa abɛ
ɓoputikonini pisi ka makɔlɔ mi nimɔ.
8 Wina sɛ, kɛgʉ malili mɔ atikpuɗisa ɓanʉ ɓuwobi no Kunzi. Takalya abɛ tokolyigʉ,
a mʉɗɔngɔni aka.
9 Wiminyonito, yɛki makɛgʉ ɓata ɓosunzu, yigya kunu kubumyonitɔgʉ ɓatʉ niɓɔ
ɓakɛgʉ ɓʉngata ka baya.
10 A ɓɛyɔ, kika kani mʉtʉ yi ninɔ baya kaki kanongotigʉ uminini, iwɛ ninɔ wa na
yimibo, kalyalya ka ndaɓʉ niyɔ ɓubibisaga mino ɓokunzi, kinigʉ abɛ kika ɓinza kalya
makɔlɔ nimɔ ɓʉpága ɓokunzi?
11 Kika ɓɛyɔ, mʉtʉ yi ninɔ oɓungagatʉ ko bulya yimibo kakʉ. Wina sɛ, Kilisito okwa
ndi ko bulya kaki gɔni.
12 Makʉgyilya ɓomomonu niɓɔ ɓakanongotigʉ ka baya ɓʉnyɛ, mutulisa mambɛngi, a
mʉɗɔngɔni abɛ makagyilya Kilisito mombukwana-daki yi ɓʉnyɛ.
13 Kinili, mika-mama kogwa ka ɓʉnyɛ ko bulya malili, nakalyigʉ ndɛkɛ ɓata makɔlɔ
kyɛ nakagwisisoni.

9

Mʉkalya ka atʉtʉmbwa

1 Nakɛgʉ mbɛyi gɔni mʉkʉlikanaga kagya ɓɛyɔ nopo mino? Nakɛgʉ mbɛyi
atʉtʉmbwa? Nakaminagʉ mbɛyi ndi gɔni Yeso Mombukwono-dosu? Makɛgʉ mbɛyi
masɔlɔ ma ligubo nilɔ nagyilyaga Mombukwono-dosu?
2 Gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓikya ɓɛ nakɛgʉ atʉtʉmbwa, iɓunu yipɛpɛ matʉ kaiba ɓɛ
na atʉtʉmbwa. A ɓɛyɔ, yɛki ma kʉwa luki limoti na Ɓamombukwono-dosu, iɓunu ɓɔ
makowonisila ɓɛ na atʉtʉmbwa.
3 Nusikisyaga ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓɛsʉngʉlyaga ɓɛ:
4 tokokwononigʉ kainisono na luki lilya ikani nilɔ limwo ka ligubo nilɔ tagyaga?
5 Tokokwononigʉ gɔni iɓusu kaʉva ɓoko niɓɔ tiko kakpakyana pa imoti na iɓʉ ka
ligubo mʉɗɔngɔni abɛ ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ, ɓamamaki Mombukwono-dosu na gʉtʉgʉ
Pɛtɛlɛ aka?
6 Ikani iɓusu na Balanaba aka ɓɔ tokwononi kaigugubyo iɓusu ɓamombukwono-dosu
ɓi kainisono no luki ka ɔɓili kusu?
7 Sʉda tina nɔ ikisilyaga ni iyi mombukwana-daki yi makpʉmʉka ma ɓʉsʉda? Ikani
mʉtʉ tina nɔ kakwananigʉ kalya bumo ya muzabibu ninɔ akʉna ndi? Ikani, muɓuɓulya
wa ɓamanya tina nɔ kakwananigʉ komwo maziɓa ka ɓanyama niɓɔ uɓuulyogo?
8 Makasima ɓɛ nakaɓikya ɓɛyɔ kyɛ nawakigʉmya ka tamanaga ka ɓambanzʉ? Gʉtʉgʉ
Mʉtʉʉ ka Musa aka aɓikyaga ɓɛgɛyɔ.
9 A ɓɛyɔ, ikpikaga ka Mʉtʉʉ ka Musa ɓɛ: «Wakakondilonitɔgʉ ngɔmbɛ mʉnɔkʉ kani
akaɗita nganʉ.» Kunzi asyɛgɛtʉ gɔni limbɛngi ka ɓangɔmbɛ? 10 Kɛgʉ mbɛyi kanzina
ɓɛyɔ ko bulya kusu? A ɓɛyɔ, ɓokpika ndi mʉnzina mi nimɔ ko bulya kusu. Okwononi ɓɛ
mʉtʉ ninɔ akadima tiko na ninɔ akobuulyo, ɓagyi ligubo na mʉtamanagi ɓɛ ka muliɓo,
ɓinisanatʉ gɔni iɓʉ na masɔlɔ mi ma kaɓʉ.
11 Takʉna ndi masɔlɔ ma limbɛngi kʉsɔ kunu. Ika kʉwa likpʉmʉka limbanga tino
kika kani ta na mʉsasa kalya luki ka maɓɔkʉ kunu?
12 Kika ni ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakalyalya ka maɓɔkʉ kunu, kɛgʉ iɓusu ɓɔ talyalyo ɓi
kaʉkitaga iɓʉ?

Takagyagʉ ndi iɓusu ɓɛyɔ, luki limoti, takokibya masi mi nimɔ kyɛ takokpingbonitɔgʉ
Mongoni Manza ka Kilisito.
13 Makibigʉ ambɛ ɓatʉ niɓɔ ɓagyaga ligubo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, ɓalyalyaga ka ligubo
li nilɔ? Na niɓɔ ɓʉpága ɓapɛpɛ ka gbɔgbɔ, ɓalyayaga ka ɓapɛpɛ ɓi niɓɔ gɔni ɓɔ.
14 Na gɔni, Mombukwono-dosu oɓikyoni ndi ɓingbanganya ɓɛ ɓatʉ niɓɔ ɓaɓikyaga
Mongoni Manza, ɓalyalyagi ka Mongoni Manza.

9:9 9:9 Wanda ka Yigilya 25:4.

15 Luki limoti, nakagyagʉ ɨmɨ ɓɛyɔ, na nakokpikigʉ ɓɛkyɛ na mino kakʉnga luki. Okwononi gʉtʉgʉ nokwi kanɨ mʉmbanzʉ kokpingbigʉ yɨbɨba kamɨ ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
16 Nakakwananɨgʉ kaɨbɨba ko bulya yɨɓɨkyaga Mongoni Manza, kyɛ a ligubo nɨlɔ nokwononi kagya. Nokogyi ɓɛyɔ, iko kumbu yidingi na ɨmɨ.
17 Nakɨtwa ndɨ nɨ ɨmɨ ka ligubo li nɨlɨ, nakwananatʉ ɓi kaiko na mʉkalya. Luki limoti, yɛkɨ a likumbogi nɨlɔ ɓebinikisa ndɨ, nakwanana kagya aka.
18 Mʉkalya kamɨ sɛ kʉwa nɨ ɨkɨ? Imu nɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza payaya kanɨ nakigumyigʉ kakʉnga nɨlɔ Mongoni Manza akwanano ɓi kɛpá.
19 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ musunzu ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka. Luki limoti, nɨɨta musunzu ka ɓambanzʉ ɓasɨ kyɛ ɓaɓɨnikyanɨ ɓakpʉ.
20 Luga ka Ɓayuda, nɨgyaga abɛ Muyuda kyɛ ɓaɓɨnikyanɨ. Nakɛgʉ ɨmɨ kusili wa Mʉtʉʉ ka Musa, luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ nikaga mino luga kaɓʉ, nɨgyaga abɛ nakika gɔnɨ ɨmɨ kusili wa Mʉtʉʉ mi nɨmɔ kyɛ ɓaɓɨnikyanɨ.
21 Nɨyɔ nikaga gɔnɨ luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibogigʉ Mʉtʉʉ mi nɨmɔ, nɨgyaga abɛ ɨɓʉ, nɨ nakɛgʉ kanda mʉtʉʉ, kyɛ ɓaɓɨnikyanɨ. Kɛgʉ ɓɛkyɛ na di na mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ na kusili wa mʉtʉʉ ka Kilisito.
22 Ka nɨɓɔ ɓa na ɓʉpɔ ka baya, nɨgyaga abɛ mʉpɔ kyɛ ɓinisoni na muhukuso. Ka ɓatʉ ɓasɨ, navaga yɨgya kaɓʉ aka, kyɛ nagyaga yasɨ ambɛ ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓinisoni na muhukuso.
23 Nagyaga nɨmɔ masɨ ko bulyo Mongoni Manza, kyɛ ninisonito gɔnɨ ɨmɨ na ɓʉɓʉngo ɓi.
24 Mibaga ɓɨnza ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga masindani ma mbangʉ, ɓapɨkɨtaga ɓasɨ. Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti aka nɔ ɓapága mʉkalya. Ɛɛɛ, pikitoni nɛkɨ mbangʉ wa makwanano mino kainisono na mʉkalya.
25 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga masindani, ɓiginyilyagatʉ. Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓʉbangɨ ɓɛgbɛgbɛ, wɨna sɛ ɓɛgbɛgbɛ ɓi nɨɓayɔ kolipyogigʉ na pʉtɨkana. Luki limoti, tagyaga iɓusu ɓɛyɔ kyɛ tinisoni na nɨɓayɔ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ.
26 Kinili, nakɛgʉ kapɨkita gbalɨ. Nakabʉmana luki limoti, kɛgʉ abɛ nakika kabʉmana na ovivi.
27 Nakogyogyisa nzʉyɨ kamɨ kʉgbɛ, iba nakozongonitɔgʉ mʉkalya, kumbusa kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ Mongoni Manza.

10

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ko bulya gbɨlitɔ

1 Ɓomika-mama, nakapa ambɛ tomononi nɨlɔ usilya ndɨ ɓotitosu. Ɓa ndɨ kakpakyana ɨɓʉ ɓasɨ kusili wa ɨkʉɓa, ɓazaba ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ lɨɓo lidingi langbʉ.
2 Ɓamatɨkana ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ na Musa pisi kogwa iɓatiso ka ɨkʉɓa na ko lɨɓo li nɨlɔ.
3 Ɓalyaga ndɨ ɨɓʉ ɓasɨ malɨlɨ mumoti ma lɨmbɛngɨ.
4 Na ɓomwaga ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ ɓasɨ lɨɓo la lɨmbɛngɨ limoti aka. A ɓɛyɔ, ɓomwaga ndɨ lɨɓo nɨlɔ opupaga ndɨ ka lɨtalʉ. Lɨtalʉ li nɨ Kilisito nɨnɔ ɓa ndɨ kakpakyana pa imoti na ɨɓʉ.
5 Luki limoti, ɓudingi luga kaɓʉ ɓakɛgʉ ndɨ ɓʉkwanana ko misa ko Kunzi, kinili, ɓolumwaga ndɨ ka ɨsa.
6 Makpʉmʉka mi nɨmɔ a likingyosi ku kusu iba takikonitɔgʉ na mʉsasa manyɛ ɓɛyɔ ɓotitosu ɓa ndɨ mino na imu.
7 Makobibisogonitɔgʉ gbɨlitɔ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka Moɓiso Motu ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓikanana ndɨ kalyalya na komwo, kumbuso yi, ɓamaga ndɨ koɓino.»
8 Takikonitɔgʉ kagya ɓɨlya mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, ɓolumwaga ndɨ ɓɛlɔfʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓasaa ka lɨsyɛ limoti.
9 Takakingilogonitɔgʉ Kilisito mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, ɓanzʉka ɓulumwisaga ndɨ.
10 Takikonitɔgʉ kaɨgama mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓagyaga ndɨ mino, malaika ko Kunzi nɨnɔ ʉmwɔgɔ ɓambanzʉ, ulumwisaga ndɨ.
11 Makpʉmʉka mi nɨmana masɨ usilya ndɨ ɓotitosu kyɛ iki likingyosi ko bulya kusu. Ikpikaga ndɨ katiwonisilo kambwa, kyɛ ta ko ngbingo nɨnɔ a ɓuwobi na muliɓo.
12 Kinili, mʉtʉ yi nɨnɔ akasɨma ɓɛ a wakamaga ka baya, ɨmɨnyɨtɔ ɓɛ kogwonitɔ.
13 Kʉɓɔɓɔkʉ nɨkwɔ amusilyogo, a nɨkwɔ aka kwɔ usilyaga ɓatʉ ɓasɨ. Kunzi nɨnɔ otulyosaga nɨlɔ aɓɨkyaga, kakwananɨgʉ kasa Mumuyoniso ɓɛ amʉmakyɨ ka kʉɓɔɓɔkʉ

10:6 10:6 Wanda ka Lɨtatanga 11:4. **10:7 10:7** Wanda ko Pupo 32:6.

kakɨtaga ngu kunu. Luki limoti, makogulya gʉtʉgʉ mino, amʉpátʉ ngu kokibyo na kopupago mino.

Makomotonitɔgʉ ligubo ko Kunzi na gbɨlitɔ

14 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpakaaa, wiminyonito! Makobibisonitɔgʉ gbɨlitɔ.
15 Nakamʉnzɨnɨlya abɛ ɓatʉ ɓa yimibo. Wondilyoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya.
16 Tomononi wa tamwago mina kɔpɔ wa ɓʉɓʉnga, tamigisilyagatʉ Kunzi ɨbɨba. Ngbingo yi nɨnɔ tamwogo mino, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na ɓangʉ ka Kilisito? Na ngbingo yi nɨnɔ tagbananago mino mukati, talya, takamatɨkanagɨgʉ mbɛyɨ pa imoti na nzʉyɨ ka Kilisito?
17 Yɛkɨ mukati a mumoti aka, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ɓakpʉ, ta nzʉyɨ yimoti, kyɛ iɓusu ɓasɨ talyaga mukati mumoti.
18 Winoni mbɛyɨ likingyosi la yɨgya ka Ɓezaleli: ɓatʉ nɨɓɔ ɓalyaga apɛpɛ nɨnɔ ɓabisaga ka gbɔgbɔ, ɓakikogigʉ mbɛyɨ ɓʉmatɨkana no Kunzi pisi ka apɛpɛ yi nɨnɔ?
19 Na sɛ kapa kaɓɨkya ɓʉ? Ambɛ makɔlɔ nɨmɔ ɓʉpága gbɨlitɔ ka apɛpɛ mɔ a na ɨzangɨya? Ikanɨ gbɨlitɔ tɔ a na ɨzangɨya?
20 Kalɨ! Luki limoti, nakaɓɨkya ambɛ apɛpɛ nɨnɔ mʉtʉ yi nɨnɔ kamibigʉ Kunzi apága, usilyaga ɓabɨlɨ, kasilyogigʉ Kunzi. Nakɛgʉ kapa ambɛ motikononi na ɓabɨlɨ.
21 Makakwananigʉ komwo ko ngbinga ɓemoti ka kɔpɔ ka Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ. Makakwananigʉ gɔnɨ kalyalya ko ngbinga ɓemoti, ka mɨza ka Mombukwono-dosu na ka nɨnɔ ka ɓabɨlɨ.
22 Ikanɨ, takapa kadwaga imi ka Mombukwono-dosu? Makasɨma ɓɛ iɓusu ɓɔ takitogi no ngu?

Togyini makpʉmʉka masɨ ka ɨbɨba ko Kunzi

23 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Takwanana kagya masɨ.» Iyo, luki limoti, masɨ kɛgʉ manza. «Takwanana kagya masɨ.» Iyo, luki limoti, masɨ kakwananigʉ kopika baya kusu.
24 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya kakɨ ka mombukwana-dakɨ yi, luki limoti, nɨyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
25 Lyoni masɨ nɨmɔ ɓagabaga ka sɔkɔ nɨ mambɛngɨ kɛgʉ kamʉdwa ko bulyo yi.
26 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ: «Ɔɓɨlɨ na masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi a ma ka Mombukwono-dosu.»
27 Kika nɨ mʉtʉ nɨnɔ kamibigʉ Kunzi amumokini kalyalya kʉ kakɨ, makabaɨlya kaɨnda, lyoni masɨ nɨmɔ ɓamʉpá nɨ mambɛngɨ kɛgʉ kamʉdwa ko bulya yi.
28 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti kamʉɓɨkya ɓɛ: «Makɔlɔ mi nɨmana a nɨmɔ ɓapá ndɨ abɛ apɛpɛ ka gbɨlitɔ.» Kika ɓɛyɔ, makolyonitɔgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi nɨnɔ amuɓikyi na ɓɛkyɛ lɨmbɛngɨ kadwonitɔ.
29 Nakɛgʉ kaɓɨkya ko bulya mambɛngɨ kunu, luki limoti, ko bulya ka nɨlɔ ka nɨnɔ amuɓikyi.
Mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ: «Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛpakyaga kagya ɓɛyɔ na mino kapa ko bulya lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ wagɔgɔ?
30 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya luki nɨlɔ nakalya, ko bulya ɨkɨ yɔ ɓɛnzɨnzɨnya mino ko bulya malɨlɨ mi nɨmɔ?»
31 Kinili, kika nɨ makalyalya, komwo ikanɨ kagya makpʉmʉka masɨ, gyogoni ka ɨbɨba ko Kunzi aka.
32 Yɨgya kunu kugwisisonito Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda gʉtʉgʉ kanisa ko Kunzi aka.
33 Ɓyeni yɨgya kamɨ. Nagyaga yapʉ ɓɛ yɨgya kamɨ yasɨ uɓosili ɓambanzʉ ɓasɨ. Nakakɨsagɨgʉ ɨzangɨya kamɨ ka mombukwana-damɨ, luki limoti, nɨyɔ ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓinisoni na muhukuso.

11

1 Ɓyeni yɨgya kamɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi naɓyɛgɛ mino yɨgya ka Kilisito.

Lɨkpʉmʉka la kitikya mʉ ko ngbingo wa malʉmba

2 Nakamubibisa kyɛ mɛtamanaga ɓongbinga ɓasɨ, makaɓyɛ mʉtɨwɨ kamɨ ɓɛyɔ aka yɔ namuwonisila ndɨ mino.
3 Luki limoti, nakapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Kilisito nɨ ngama ka mʉlʉkʉ wasɨ, mʉlʉkʉ nɨ ngama ka mukakɨ na Kunzi nɨ ngama ka Kilisito.
4 Mʉlʉkʉ wasɨ kika mʉ makitikyo kanɨ akalʉmba ikanɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko lino ko Kunzi, akaminisiso Kilisito payaya.

5 Luki limoti, muko wasɨ kika mʉ ɓikpo kanɨ akalʉmba ikanɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko
lino ko Kunzi, akaminisisa mbʉnyakɨ nɨnɔ ngama kakɨ payaya. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika
mʉ mʉwa*.
6 Muko kiki mʉ makitikyo, akwanana nɛkɨ gɔnɨ kaiwisisa mʉ! Luki limoti, yɛkɨ a suni
ka muko kaikusisa tukatʉ ikanɨ kaiwisisa mʉ, a nɛkɨ ɓɨnza kaitikya mʉ.
7 Mʉlʉkʉ kakwananɨgʉ ɨyɨ kaitikya mʉ, kyɛ a likingyosi na ɨbɨba ko Kunzi. Luki limoti,
muko a ɨyɨ ɨbɨba ka mʉlʉkʉ.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ wa mambwa ka nzʉyɨ ka muko, luki limoti, muko
wa mambwa opupa ndɨ ka mʉlʉkʉ.
9 Na kʉgbɛ, Kunzi kagyagʉ ndɨ mʉlʉkʉ ko bulya ka muko, luki limoti, agya ndɨ muko
ko bulya ka mʉlʉkʉ.
10 Kinili, ko bulya ka ɓamalaika, muko akwanana kaitikya mʉ, kowonisilo ɓɛ a kusili
ka mbʉnyakɨ.
11 Luki limoti, ka ɔɓɨlɨ kusu pa imoti na Mombukwono-dosu, muko kikigʉ ɓɨnza nɨ
kɛgʉ na mʉlʉkʉ, mʉlʉkʉ kikigʉ gɔnɨ ɓɨnza nɨ kɛgʉ na muko.
12 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ muko wa mambwa opupa ndɨ mino ka nzʉyɨ ka mʉlʉkʉ,
mʉlʉkʉ ɨɓʉkʉtaga gɔnɨ ɨyɨ na muko, na masɨ apʉnya ko Kunzi.
13 Wondoni mbɛyɨ nɨ ɨɓunu ɓamombukwana-donu ɓi: atʉ ɓɨnza muko kaika mʉ ɓikpo
kanɨ akalʉmba?
14 Ɓambanzʉ ɓibagatʉ ɓɛ a suni mʉlʉkʉ kaiko no tukatʉ ɓivukuku.
15 Luki limoti, a ɨbɨba muko kaika notu ɓɛyɔ, kyɛ Kunzi apá ndɨ tukatʉ tidingi kaitikya
notu mʉ.
16 Mʉmbanzʉ kapa ɓata kagya ɓoɗongoso ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, ibito ɓɨnza ɓɛ: ɨki
makanisa ko Kunzi ikanɨ ɨɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi takɛgʉ na yɨgya yagɔgɔ.

Pɔlɔ akauyoyiso ɓakilisito ko bulya malɨlɨ ma musilyoni

17 Nakɛgʉ kamʉbɨba wa no mino kamʉpá mʉtɨwɨ mi nɨma. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ
mamʉmʉkanago mino, mʉmʉkana kunu kikogigʉ na ɨzangɨya, luki limoti, opupisaga
lɨkpʉmʉka lanyɛ aka.
18 Ya mambwa, ɓeɓikyi ɓi ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, yɨgbananaga
ikagatʉ luga kunu. Nakaɨna abɛ o mino ɓɛyɔ aka yɔ.
19 Okwononito ɓɛ yɨgbananaga ikitɔ aka luga kunu, iba ɓakilisito ɓalingʉnʉ luga kunu
ɓimibisikosito.
20 Ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanago mino, kɛgʉ malɨlɨ ka Mombukwono-dosu mɔ
malyaga.
21 A ɓɛyɔ, nɨyɔ aka yɔ mikago mino kapʉnga kalyalya, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka oɗusaga
kalya malɨlɨ nɨmɔ aka mɔ odogoku ɨyɨ na imu, kʉwa wa gɔwa, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga na
nza, ɓagɔgɔ ɓadamʉa ɓɨzɛngɛ.
22 Makɛgʉ ɨɓunu na ɓandaɓʉ nɨɓayɔ makwanana mino kalyalya na komwo? Ikanɨ
makaɨna kanisa ko Kunzi payaya na makapa kaupíso ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ no luki suni?
Makapa ɓɛ namʉɓɨkyɨ ɓʉnɨ? Okwononi ɓɛ namʉbɨbɨ? Haaa, nakakwananɨgʉ kamʉbɨba
ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ!

Malɨlɨ ka Mombukwono-dosu
(Matayɔ 26:26-29; Malɨkɔ 14:22-25; Luka 22:15-20)

23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ Mombukwono-dosu ɛpá ndɨ ɨmɨ, imu nɨma, namukitisilyaga
kʉwa ɨɓunu: biti yi nɨyɔ ɓagaba ndɨ mino, Mombukwono-dosu Yeso ava ndɨ mukati,
24 nɨyɔ amigisilya Kunzi ɨbɨba, oɓunonogo, aɓɨkya ɓɛ: «Nzʉyɨ kamɨ nɨyɨ, namupí
ɨɓunu. Gyogoni ɓɛyɔ kɛtamano yi.»
25 Nɨyɔ ɓama kalya, ava ndɨ kɔpɔ wa vinya ɓɛgɛyɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Kɔpɔ yi nɨmʉ nɨ
agʉmɛ wambɨya ko Kunzi, nɨnɔ ɓangʉ kamɨ oɗukogi mino katulyoso. Ɓongbingo ɓasɨ
wa momwaga ndɛkɛ mino, gyogoni ɓɛyɔ kɛtamana yi.»
26 A ɓɛyɔ, ɓongbinga ɓasɨ wa malyaga ndɛkɛ mino mukati mi nɨma na kamwo kɔpɔ
yi nɨmʉ, makaɓɨkyaga kukwakʉ ka Mombukwono-dosu ɓɨngbanganya kadwɛ kʉ kwa
kʉ igoku ndɛkɛ mino.
27 Kinili, nɨnɔ akalya mukati ikanɨ kamwa kɔpɔ ka Mombukwono-dosu nɨ kok-
wononigʉ, akagya ɓʉnyɛ ka nzʉyɨ na ɓangʉ ka Mombukwono-dosu.
28 Ɛɛɛ, okwononi ɓɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨkpɨmɨ ɓɨnza, alya kʉwa mukati na kamwa
kɔpɔ yi nɨmʉ.

---

* **11:5 11:5** *mʉ mʉwa:* Ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓakagwi ndɨ muko ka ɓɨlya, ɓawaga ndɨ muko yi nɨnɔ mʉ ɓingɔ kowonisilo ɓɛ ogyi ɓɨlya.

29 Kyɛ mʉmbanzʉ kalya mukati na kamwo kɔpɔ, nɨ kɛgʉ kotombisyo isi ya nzʉyɨ ka
Mombukwono-dosu, akaɨmakya nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ka mʉngɨmbɔ.
30 Kinili, ɓudingi luga kunu ɓa na ɓokoloɓu, ɓa na pɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ na ɓagɔgɔ
ɓokwogoni ndɨ.
31 Takɨkpɨmaga mbɛyɨ ndɨ nɨ iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi, tanyɨkatu ɓi mʉkɔmbʉ
ko Kunzi.
32 Luki limoti, Mombukwono-dosu akatisombiso na katiyoyiso, kyɛ takogulyonitɔgʉ ka
mʉkɔmbʉ pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
33 Kinili, ɓomika-mama, ngbingo yi nɨnɔ mamʉmʉkanaga mino kalya malɨlɨ ka
Mombukwono-dosu, a ɓɨnza kaɓʉndanaga.
34 Mʉmbanzʉ kika na nza, alyalyɨ mbɛyɨ kʉ kakɨ, kyɛ makimokyonitɔgʉ ka mʉkɔmbʉ
ngbingo wa musilyoni kunu. Noɓungusyagatʉ ɓanʉ makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ osikoni
wa nodoku mino.

12

Ɓapɛpɛ nɨɓɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu ʉpága

1 Ɓomika-mama, nakɛgʉ kapa ambɛ wikoni ko biti ko bulya ɓapɛpɛ nɨɓɔ lɨmbɛngɨ
Lotu ʉpága.
2 Makaiba ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ ma ndɨ mino nɨ makanamibigʉ Kunzi, mikaga ndɨ
ɓakɨgʉmya ka gbɨlitɔ nɨtɔ kanzɨnagɨgʉ, makakwananɨgʉ ndɨ kaigwi mambɛngɨ kambwa
kaɓʉ.
3 Mbɨya wanʉ, nakapa kamumibiso ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ Lɨmbɛngɨ ko
Kunzi ikaga kʉsɔ kakɨ, kakwananɨgʉ kagbanga Yeso. Na Lɨmbɛngɨ-Lotu kiki kʉsɔ ka
mʉtʉ yi nɨnɔ, kakwananɨgʉ kaɓɨkya ɓɛ: «Yeso nɨ Mombukwono-dosu!»
4 Ɓapɛpɛ ɓa dididi, luki limoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu aka lɔ ʉpága.
5 Ɓopisi ɓaya mogubo ka Kanisa a dididi, luki limoti, ɓagugubyogo Mombukwono-dosu
ɓemoti aka.
6 Mogubo a dididi, luki limoti, Kunzi ɓemoti aka nɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ mogubo masɨ mi
nɨmɔ.
7 Lɨmbɛngɨ-Lotu akagya ligubo ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ko bulya ɨzangɨya ka ɓatʉ ɓasɨ.
8 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔgɔ kanzɨna na yimibo, Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ apá
mʉtʉ wagɔ ngu kauwonisilo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi na yimibo.
9 Apá wagɔ baya yapʉ, wagɔgɔ ngu kohukuso ɓokoloɓu.
10 Lɨmbɛngɨ apága mʉtʉ wagɔ ngu yɨgya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, apá wagɔ
apɛpɛ kanzɨna na ɓugyalandʉ, apá wagɔ yimibo kotombisyo lɨkpʉmʉka nɨlɔ otukyogoku
ka Lɨmbɛngɨ-Lotu ikanɨ nɨlɔ la kʉɓɔɓɔkʉ. Apága mʉtʉ wagɔ apɛpɛ kanzɨna masasʉ ka
Ɓamalaika, apá wagɔ yimibo kotongbomosyogo masasʉ mi nɨmɔ.
11 Lɨmbɛngɨ limoti li nɨlɔ aka lɔ agyaga makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ, apá mʉtʉ yɨkaka-
yɨkaka apɛpɛ kakɨ ɓɛyɔ abaɨlyago mino.

Kanisa a abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi

12 A ɓɛyɔ, Kilisito a mʉɗɔngɔnɨ abɛ nzʉyɨ nɨyɔ a na mababa mudingi. Gʉtʉgʉ mababa
mi nɨmɔ kika mudingi, a nzʉyɨ yimoti aka.
13 Iɓusu ɓasɨ, Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɓosunzu ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakɛgʉ ɓosunzu, togwa ndɨ iɓatiso kyɛ tiki nzʉyɨ yimoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu limoti. Iɓusu
ɓasɨ tinisana ndɨ na Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.
14 Nzʉyɨ kɛgʉ na lɨbaba limoti aka, luki limoti, a na imu mudingi.
15 Kika nɨ kʉgʉkɔ oɓikyini ɓɛ: «Nakɛgʉ ɨmɨ kʉɓɔkʉkɔ, nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.»
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma nzʉyɨ.
16 Na kika nɨ kutiliko oɓikyini ɓɛ: «Yɛkɨ nakɛgʉ ɨmɨ liso, nakɛgʉ nɛkɨ lɨbaba la nzʉyɨ.»
Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, a lɨbaba limoti aka luga wa mababa ma nzʉyɨ.
17 Kika ndɨ nɨ nzʉyɨ yasɨ a liso, akwanana kʉwa ndɨ kaʉkana lɨkɨ? Kika ndɨ nɨ a
kutiliko, akwanana kʉwa ndɨ kaiba sʉ yo luki lɨkɨ?
18 A ɓɛyɔ, Kunzi obisaga ndɨ lɨbaba limoti-limoti la nzʉyɨ kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ
kakɨ.
19 Masɨ kika ndɨ lɨbaba limoti aka, iba nzʉyɨ kɛgʉ!
20 Mababa a mudingi luki limoti, nzʉyɨ a yimoti aka.
21 Liso kakwananɨgʉ kaɓɨkya kʉɓɔkʉkɔ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kakʉ!» Gʉtʉgʉ mʉ aka
kakwananɨgʉ kaɓɨkya magʉ ɓɛ: «Nakɛgʉ na nzoyi kunu!»
22 Mababa ma nzʉyɨ nɨmɔ inisonogo abɛ kiko ma payaya, ikaga gɔnɨ imu na ɨzangɨya
aka.

23 Mababa nɨmɔ tɨnaga payaya, imu mɔ tobibisaga kakɨtaga magɔ. Nɨmɔ apága suni
kaɨna, imu mɔ toɓuulyaga kʉgbɛ,
24 kakɨtaga mababa ma ɨbɨba ma nzʉyɨ kusu. Kunzi agya ndɨ nzʉyɨ, apá ɨbɨba yidingi
ka mababa nɨmɔ tɨnaga payaya.
25 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ mababa ma nzʉyɨ kikonitɔgʉ na yɨgbananaga. Luki limoti,
atʉngbʉlanagɨ mabɔbɔ.
26 Kika kanɨ lɨbaba limoti akaigomisogo, magɔgɔ masɨ igomisogo pa imoti na ilu. Kika
nɨ limoti ovini ɨbɨba, magɔgɔ masɨ ogwa magyagya pa yimoti na ilu.
27 Iɓunu ma nzʉyɨ ka Kilisito, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a lɨbaba la nzʉyɨ
yi nɨyɔ.
28 Kunzi ubisa ndɨ ɓatʉtʉmbwa ka pa ya mambwa ka kanisa, ka pa ya yɨɓa
ɓogyalandʉ na ya yɨsaa ɓowonisili. Kumbuso yi, atʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na apɛpɛ
kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga, kauhukuso ɓambanzʉ, kausingyo ɓɛngɛnɨ,
kaʉnanaga ɓatʉ ɓagɔgɔ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika.
29 Ɓasɨ ɓakɛgʉ ɓatʉtʉmbwa, ikanɨ ɓogyalandʉ ikanɨ ɓowonisili. Ɓasɨ ɓakɛgʉ na apɛpɛ
kagya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga,
30 kauhukusa ɓambanzʉ, kanzɨna masasʉ ka ɓamalaika, ikanɨ kotongbomosyo masasʉ
mi nɨmɔ.
31 Hukisoni nɛkɨ ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓa na ɨzangɨya kʉgbɛ. Ko bulyo yi nɨyɔ, nakamuwonisila
mbɨya wanʉ pisi yanza kʉgbɛ kakɨtaga ɓayagɔgɔ ɓayasɨ.

13

Sɨpananɨsɔ okitogi makpʉmʉka masɨ

1 Nakanzɨna gʉtʉgʉ masasʉ ka ɓambanzʉ na nɨmɔ ka ɓamalaika, luki limoti, nakiki
na sɨpananɨsɔ, na mʉɗɔngɔnɨ abɛ lɨyʉ la ngwɛyɨ ikanɨ kengele nɨyɔ akoɓuko.
2 Nakanzɨna gʉtʉgʉ na ɓugyalandʉ ikanɨ kandʉnga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ
makɨsʉma ikanɨ kaika na yimibo yasɨ ikanɨ kaika na baya nɨyɔ nakwanana na iyu
kohokisa ɓangʉpa, luki limoti, nakiki na sɨpananɨsɔ, na payaya aka.
3 Nakʉlʉpya gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa yangya lɨngama kamɨ lasɨ, nɨsʉta ɓɛ ɓɛbʉsyɨ ko ɓuku,
nakiki na sɨpananɨsɔ, nɨyɔ kɛgʉ na ɨmɨ na ɨzangɨya.
4 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ okibyagatʉ, ikaga mʉtʉ wanza, kikogigʉ no miso mopi,
kɨbɨnɨkagigʉ, kikogigʉ na lɨmbɛngɨ lidingi,
5 kagyagigʉ lɨkpʉmʉka lo suni, kakɨsagigʉ ɓʉnza kakɨ aka ka mombukwana-dakɨ yi,
kangbʉtagigʉ ɓɨkwa, kobisogigʉ lɨkpʉmʉka lanyɛ ka lɨmbɛngɨ.
6 Mʉtʉ wa sɨpananɨsɔ kogwogigʉ magyagya ka lɨkpʉmʉka lanyɛ, luki limoti, ogwaga
magyagya ka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
7 Apɨlyaga makpʉmʉka masɨ, oɓuulyaga baya ka ɓongbinga ɓasɨ, ikaga na
mʉtamanagɨ na anokibyo ɓongbinga ɓasɨ.
8 Sɨpananɨsɔ kosyogigʉ. Luki limoti, ɓugyalandʉ osyatʉ ndɛkɛ, apɛpɛ mʉnzɨna masasʉ
ka ɓamalaika ikatʉ ndɛkɛ na muliɓo, yimibo olimikaga ndɛkɛ.
9 A ɓɛyɔ, yimibo kusu a yɨkɛɗɛ na ɓugyalandʉ kusu a ɓɨkpufu.
10 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ yimibo ya lɨngʉnʉ odoku ndɛkɛ mino, nɨyɔ yo kpufu
osyo.
11 Ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino miki, nanzɨnaga ndɨ abɛ miki, natamanaga ndɨ abɛ
miki, nanotombisyo makpʉmʉka abɛ miki. Luki limoti, wa nɨɨta kʉwa mino mʉmbanzʉ,
nasa lɨbɛnzɨ lasɨ.
12 Mbɨya wanʉ, takaɨna lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ abɛ mulundu ka nɛlaga wombulu-
mbulu, luki limoti, kumbuso, tɨnatʉ ndɛkɛ ɓɨngbanganya. Mbɨya wanʉ, nakaiba luki
lɨkɛɗɛ aka. Luki limoti, kumbuso, namiba ndɛkɛ Kunzi ɓɨnza mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ emibago
mino.
13 Mbɨya wanʉ, makpʉmʉka masaa mi nɨma akpakyanaga pa imoti aka: baya,
mʉtamanagɨ na sɨpananɨsɔ. Luki limoti, nɨlɔ la ɨzangɨya kʉgbɛ luga wa makpʉmʉka
masaa mi nɨmɔ nɨ sɨpananɨsɔ.

14

Ɨzangɨya ya ɓapɛpɛ ka Lɨmbɛngɨ-Lotu

1 Kisoni mbɛyɨ kaika na sɨpananɨsɔ kambwa wa masɨ. Kisoni gɔnɨ kaika na ɓapɛpɛ ka
Lɨmbɛngɨ-Lotu, kʉgbɛ kaika na apɛpɛ wa ɓugyalandʉ.
2 Mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna masasʉ mʉmbanga-mbanga, kʉnzɨnɨlyagɨgʉ ɓambanzʉ, luki
limoti, anzɨnɨlyaga Kunzi. A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana kotombisyo. Pisi ko
ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkyaga makpʉmʉka nɨmɔ a makɨsʉma.

3 Luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga na ɓugyalandʉ, ʉnzɨnɨlyaga ɓambanzʉ.
Ʉnzɨnɨlyaga ɓɛyɔ kaupika ka baya, kautumisa na kaududulisa mambɛngɨ.
4 Nɨnɔ anzɨnaga masasʉ mʉmbanga-mbanga, ipikilyaga baya kakɨ ka mombukwana-
dakɨ yi. Luki limoti, nɨnɔ anzɨnaga na ɓugyalandʉ opikaga baya ya kanisa yasɨ.
5 No ɓi kapa ambɛ iɓunu ɓasɨ nzinogoni masasʉ mʉmbanga-mbanga, luki limoti, no ɓi
kapa ɓata kʉgbɛ ambɛ nzinogoni na ɓugyalandʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ anzɨnaga na ɓugyalandʉ
a na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ anzɨnaga masasʉ mʉmbanga-mbanga. Kika kanɨ atʉ
na mʉtʉ yi nɨnɔ akwanana katʉmbʉlaga nɨlɔ akaɓɨkya, kanisa yasɨ amagatʉ ka baya.
6 Ɓomika-mama, nika na ɨzangɨya tino ko misa kunu, nakodoku ku kunu, napʉnga
kamʉnzɨnɨlya ka masasʉ mʉmbanga-mbanga? Nika na ɨzangɨya tino ko misa kunu kika
nɨ mʉnzɨna kamɨ kɛgʉ kamuwonisila makpʉmʉka nɨmɔ ikaga makɨsʉma, kamuwonisila
yimibo, ɓugyalandʉ ikanɨ mʉtɨwɨ?
7 Takava likingyosi la makpʉmʉka mo dumo abɛ sɨɓa ikanɨ dɔmʉ, kika nɨ mayʉ mi
kɛgʉ koɓuko dididi, takwanana kaiba lɨyʉ la sɨɓa ikanɨ la dɔmʉ lɨkɨ?
8 Ɓakongboti nguɗu ya lʉnga ɓɨnza, wanɨ nɔ akwanana kaiɓungusyogo kaɨnda ka
lʉnga?
9 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu: makiko kaɓɨkya makpʉmʉka nɨmɔ ɓambanzʉ ɓakɛgʉ
kotombisyo, ɓiba kʉwa isi yi lɨkɨ? Nɨyɔ a abɛ makika kaɗɨkɨtaga tɔyɨ ka bʉtʉlʉ.
10 Masasʉ a mudingi ka ɔɓɨlɨ, masɨ okitisaga asɨ mʉnzɨna aka.
11 Mʉtʉ ɓemoti kika kanzɨna lɨsasʉ nɨlɔ nakibigʉ, iɓusu na ɨyɨ ɓasɨ tiko abɛ ɓongingi.
12 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ku kunu! Yɛkɨ ma na mʉsasa ma ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu,
hukisoni nɛkɨ na kɛkɛlɛ, kʉgbɛ yi nɨɓɔ ɓakopika kanisa ka baya.
13 Kinili, nɨnɔ anzɨnaga ka masasʉ mʉmbanga-mbanga akwanana kakʉnga Kunzi kyɛ
apí ngu koyikoso masasʉ mi nɨmɔ.
14 Kika nɨ nakalʉmba na masasʉ mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ lɔ akalʉmba, luki limoti, yimibo
kɛgʉ kagya luki.
15 Nakwanana sɛ kʉwa kagya ɓʉnɨ? Nalʉmba na lɨmbɛngɨ na yimibo gɔnɨ. Nɨmbɨla
na lɨmbɛngɨ na yimibo kamɨ gɔnɨ.
16 A ɓɛyɔ, wakiko kalʉmba ka lɨmbɛngɨ, wanamigisya Kunzi ɨbɨba, mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ
a ka musilyoni nɨ kɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kakwananɨgʉ koɓingisya ɓɛ «A
asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kyɛ kɛgʉ kaiba nɨlɔ wakaɓɨkya.
17 Malʉmba kakʉ a manza, luki limoti kapikigʉ mʉtʉ wagɔgɔ ka baya.
18 Nakamigisya Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nanzɨnaga mino masasʉ mʉmbanga-mbaga
kamʉkɨtaga iɓunu ɓasɨ.
19 Luki limoti, ka makutana napaga kaɓɨkya makpʉmʉka kuɓukumuti nɨmɔ
ɓambanzʉ ɓʉkana ɓɨnza, kyɛ nʉtɨwɨ gɔnɨ ɓɛngɛnɨ, nɨ nakoɓɨkyigʉ makpʉmʉka ɓɛlɔfʉ
tɛkɛɓɛ na masasʉ mʉmbanga-mbanga.
20 Ɓomika-mama, makikonitɔgʉ na tamanaga ya lɨbɛnzɨ, luki limoti, tamanaga kunu
iki abɛ nɨyɔ ka ɓambɔkʉ. Pisi kagya ɓʉnyɛ, wikoni abɛ ɓomiki.
21 Kʉsɔ wa Mʉtʉʉ, Mombukwono-dosu aɓɨkya ɓɛ:
«Nanzɨnɨlyaga ndɛkɛ lɨvananza li nɨlɔ
pisi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa masasʉ dididi
na pisi ka nɔkʉ ka ɓobiko.
Na gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓakɛmʉkanɨgʉ ndɛkɛ.»
22 Kinili, apɛpɛ mʉnzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakanaɓɨnikyonigʉ Kunzi. Luki limoti, kɛgʉ na ɨzangɨya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnikyononi.
Apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ a likingyosi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnikyononi, kɛgʉ na
ɨzangɨya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanaɓɨnikyonigʉ.
23 Kiko mbɛyɨ nɨ kanisa wasɨ omumukonini, ɓatʉ ɓasɨ ɓananzɨna ka masasʉ
mʉmbanga-mbanga, ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ kotombisyo lɨkpʉmʉka ikanɨ nɨɓɔ
ɓakanaɓɨnikyonigʉ Kunzi ɓakogulya ka musilyoni kunu, ɓakaɓɨkyɨgʉ ɓɛ ma no
bikyatʉ?
24 Luki limoti, ɓatʉ ɓasɨ ɓakiko kanzɨna na ɓugyalandʉ, mʉtʉ nɨnɔ kɛgʉ kotombisyo
lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ikanɨ nɨnɔ kanaɓɨnikyonigʉ Kunzi, kogulya, imibo ɓʉnyɛ kakɨ ko bulya
nɨlɔ iko kanɨ ukonini. Ɓasombiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ iko kanɨ ukonini,
25 ɓodikidɪ̂ nɨɓayɔ ikaga na ɓoyu kʉsɔ kakɨ ipupiso ka ɓʉngbanganya. Ogwo kʉwa
mokpukpu kabibiso Kunzi, anaɓɨkya ɓɛ: «A lɨngʉnʉ ɓɛ Kunzi a luga kunu!»

Ɓɛyɔ kanisa okwononi mino kakpakyana

26 Ɓomika-mama, takwanana sɛ kʉwa kaɓɨkya ɓʉnɨ? Ngbingo yi nɨnɔ
mamʉmʉkanaga mino, mʉtʉ ɓemoti akwanana kaɨmbɨla, wagɔ apá mʉtɨwɨ, wagɔ

14:21 14:21 Wanda ka Isaya 28:11-12.

atʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, wagɔ apá mʉtʉʉ ka lɨsasʉ lɨmbanga na wagɔ ɓata oyikasa nɨlɔ ɓoɓikyi. Okwononi ɓɛ nɨmɔ masɨ iki na ɨzangɨya kopika kanisa ka baya.
27 Ɓambanzʉ ɓakapa kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbaga, okwononi ɓɛ ɓiki ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa, ɓanzɨnɨ ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Mʉtʉ ɓemoti ikitɔ, koyikosogo nɨlɔ ɓiko kaɓɨkya.
28 Luki limoti mʉtʉ muikoso kiki, ɓadakɨ ɓiwo ka musilyoni. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka anzɨnɨ ka lɨmbɛngɨ kakɨ mombukwana-dakɨ yi no Kunzi kakɨ.
29 Ɓatʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa ɓanzɨnɨ na ɓugyalandʉ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓiko kakpɨma nɨlɔ ɓakaɓɨkya.
30 Luki limoti, Kunzi kawonisilo mʉtʉ ɓemoti lɨkpʉmʉka nɨlɔ a lakɨsʉma, okwononi ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna adakɨ.
31 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ makwanana kanzɨna na ɓugyalandʉ, mʉtʉ ɓemoti kumbuso ka wagɔgɔ. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana kaʉkana mʉtʉʉ mi nɨmɔ, utumiso mambɛngɨ.
32 Mambɛngɨ ka ɓogyalandʉ ʉmʉkanaga ɓogyalandʉ.
33 A ɓɛyɔ, Kunzi kɛgʉ Kunzi wa ɓunzenge-zenge, luki limoti a Kunzi wa mazɨyɔ.
Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ igyonosogo mino ka makanisa masɨ ka ɓatʉ ko Kunzi,
34 ɓoko ɓokwononi kaiko ɓiwo ka musilyoni ma kanisa. Kɛgʉ na nɨnɔ ɓakwanana kasɨlya mʉnzɨna. Okwononi ɓɛ ɓoko ɓiki ɓatʉ ɓakʉkana, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mʉtʉʉ aɓɨkyaga mino.
35 Ɓakika na lɨkpʉmʉka la kuuso, ɓumuusi ɓambʉnyaɓʉ ka mʉsɛngɨ. A suni muko kanzɨna ka musilyoni.
36 Makasɨma ɓɛ Mongoni ko Kunzi apʉnya ndɨ ku kunu? Ikanɨ amudulyoku ndɨ asɨ iɓunu aka?
37 Mʉmbanzʉ kika kasɨma ɓɛ a mugyalandʉ ko Kunzi ikanɨ ɓɛ a na apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu, okwononi ibito ɓɨnza ɓɛ nɨlɨna nakamukpikilyo lɨ a mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu.
38 Luki limoti, kibi lɨkpʉmʉka nɨlɔ, nɨlɔ andi kʉwa asɨ ɨyɨ aka.
39 Ɓomika-mama, yɛkɨ a ɓɛyɔ, kisoni kambwa wa masɨ kainisono na apɛpɛ mʉnzɨna na ɓugyalandʉ. Makapokyonitɔgʉ mʉmbanzʉ kanzɨna ka masasʉ mʉmbanga-mbanga.
40 Luki limoti, masɨ igyonosi ka ɓungbingbili na ɓɛyɔ okwononi mino.

15

Pɔlɔ akaɓɨkyaga Mongoni Manza nɨmɔ ʉkana ndɨ

1 Ɓomika-mama, mbɨya wanʉ, nakapa kamutomosya Mongoni Manza nɨmɔ namʉɓɨkyaga ndɨ, nɨmɔ mabaɨlya ndɨ na nɨmɔ mo mina ɓakigwinonogo ɓingbufu.
2 Minisanatʉ na muhukuso pisi ko Mongoni Manza mi nɨmɔ makiko kaɓyɛ ɓɛyɔ aka yɔ namʉɓɨkyaga ndɨ mino. Makogyi ɓɛyɔ, baya kunu ika payaya.
3 Kambwa wa makpʉmʉka masɨ, namukitisilyaga mbɛyɨ ndɨ mʉtʉʉ nɨmɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi nʉkana ndɨ. Kilisito okwa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ kusu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikago mino ka Moɓiso Motu.
4 Ɓalumba ndɨ, opupa ka mbʉkʉ kumbusa wa masyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso Motu aɓɨkya ndɨ mino.
5 Apuponilya ndɨ Pɛtɛlɛ, kumbuso yi ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa.
6 Kʉwa wa, upuponilya ko ngbinga ɓemoti ɓaɓɨɓya kakɨ kakɨtaga ɓamɨya kuɓukumuti. Ɓudingi luga ka ɓaɓɨɓya ɓi nɨɓɔ ɓatʉ mbɛyɨ ɓata aka ka ɔɓɨlɨ, luki limoti, ɓagɔgɔ ɓokwogoni ndɨ.
7 Kumbuso yi, apuponilya ndɨ Yakɔbɔ, kʉwa wa, upuponilyo ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ.
8 Kumbuso ka ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓasɨ, epuponilya ndɨ gɔnɨ ɨmɨ, ɨmɨ nɨnɔ na ndɨ abɛ miki yi nɨnɔ ɨɓʉkʉtaga nɨ kanongotigʉ.
9 A ɓɛyɔ, na mupipilo luga ka ɓatʉtʉmbwa ɓasɨ. Nakokwononigʉ gʉtʉgʉ ɓɛ ɓɛmakɨ ɓɛ atʉtʉmbwa, kyɛ nogyogyisa ndɨ Kanisa ko Kunzi.
10 Luki limoti, na kʉwa ɓɛyɔ no mino mbɨya yi nɨmʉ pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi. Ɨzɨyɔ yi nɨyɔ aɓʉkʉtatʉ ndɨ masɔlɔ. Nagya ndɨ ligubo kaʉkɨtaga ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ ɓasɨ. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ndɨ ɨmɨ, luki limoti, ɨzɨyɔ ko Kunzi nɨyɔ a pa imoti na ɨmɨ.
11 Kinili, iki ɨɓʉ ikanɨ ɨmɨ, takaɓɨkyaga Mongoni Manza mi nɨmɔ aka mɔ mabaɨlya ndɨ.

Kunzi upupisagatʉ ɓambanzʉ ka ɓambʉkʉ

12 Takaɓɨkyaga ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ ka mbʉkʉ. Ko bulya ɨkɨ yɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu ɓaɓɨkyaga mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓakopupigʉ ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ?
13 Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ ɓɛgɛyɔ.

14 Kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, takɛgʉ na Mongoni Manza nɨmɔ takwanana
kaɓɨkyaga, baya kunu a gɔnɨ payaya.
15 Na gɔnɨ, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ta ɓadɛmʉ ɓa ɓɔngɔ ko misa ko Kunzi, kyɛ taɓɨkya ndɨ
ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi apupisatʉ ndɨ Kilisito ka mbʉkʉ. Wɨna sɛ, Kunzi kakwananɨgʉ
ndɨ kagya ɓɛyɔ, kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ.
16 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, Kilisito kopupagʉ
ndɨ nɛkɨ gɔnɨ ɨyɨ ka mbʉkʉ.
17 Na kika nɨ Kilisito kopupagʉ ndɨ ka mbʉkʉ, baya kunu a ya payaya na ma asɨ ka
ɓʉnyɛ kunu aka.
18 Na ɓata, nɨyɔ akowonisila ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Kilisito, ɓa nɛkɨ gɔnɨ
ɨɓʉ ɓuɓungogo.
19 Kika nɨ a ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna aka mʉ nɔ tobisa mino mʉtamanagɨ kusu ka
Kilisito, ta ɓatʉ ɓʉlya kumbu kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
20 Luki limoti, a lɨngʉnʉ ɓɛ Kilisito opupatʉ ndɨ luga ka ɓamanda. A abɛ talʉ-talʉ, kyɛ
ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupito ndɛkɛ gɔnɨ ɨɓʉ.
21 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ kukwakʉ odoku ndɨ mino pisi ka mʉtʉ ɓemoti, pupo ka mbʉkʉ
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, odoku pisi ka mʉtʉ ɓemoti gɔnɨ.
22 Ɓɛgɛyɔ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓokwaga mino kyɛ ɓa Ɓava-adamʉ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓinisana ndɛkɛ
ɓata na ɔɓɨlɨ kyɛ tomotikononi na Kilisito.
23 Luki limoti, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka opupa ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ no ngbingo kakɨ:
Kilisito nɔ a mʉtʉ wa mambwa, opuponi ndɨ ɨyɨ. Kumbuso yi ɓatʉ kakɨ ɓopupa ndɛkɛ
ngbingo yi nɨnɔ igoku ndɛkɛ mino.
24 Kumbuso yi, ika kʉwa lisyɛ la muliɓo. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Kilisito apʉta ndɛkɛ
ɓʉngama ɓasɨ, ɨbɨba yasɨ na ngu yasɨ, amigisya kʉwa Kunzi Baba ɓʉngama.
25 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ Kilisito iki ngama kadwɛ kʉ kwa kʉ ʉɗɨta ndɛkɛ mino
ɓomuyoniso kakɨ ɓasɨ ɓɨnvɨ kusili wa magʉ kakɨ.
26 Mumuyoniso nɨnɔ ɓamwɔ ndɛkɛ ka muliɓo, nɨ kukwakʉ.
27 Iyo, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ
kakɨ.» Luki limoti, a ɓɨngbanganya ɓɛ Kunzi kɛgʉ ɨyɨ ka «makpʉmʉka masɨ» mi nɨmɔ,
kyɛ ɨyɨ nɔ apá ndɨ Kilisito ngu kʉgʉ wa masɨ.
28 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi obiso ndɛkɛ mino makpʉmʉka masɨ kusili ko Miki, ɨyɨ Kilisito
mombukwana-dakɨ yi ibiso ndɛkɛ kusili ko Kunzi nɨnɔ apá ndɨ ngu kaiko kʉgʉ wa
makpʉmʉka masɨ. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ika ndɛkɛ lɨngʉnʉ kʉgʉ wa masɨ.
29 Tomononi mbɛyɨ ɓata lɨkpʉmʉka ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨɓotisisogo ko bulya ka ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwogo. Ɓinisono na ɨzangɨya tino? Kika nɨ a lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo
ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, ko bulya ɨkɨ kʉwa yɔ ɓɨɓotisisogo mino ko bulya kaɓʉ?
30 Na ɓata, ko bulya ɨkɨ yɔ ɨɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi to mino ɓongbinga ɓasɨ
kaɨkisɨlya kukwakʉ?
31 Ɓomika-mama, kukwakʉ ɛzʉzaga masyɛ masɨ. A lɨngʉnʉ ɓɛyɔ nɨbɨbaga mino ko
bulya kunu ka matɨkanaga na Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.
32 Nʉlanana ndɨ na ɓambanzʉ ka Ɛfɛsɔ nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓʉɗɨya abɛ ɓanyama ɓo tutu. Kika
ndɨ ka yɨgya ko ɓomikya-ɓambanzʉ, ninisana ndɨ na ɨzangɨya tino? Kika nɨ ɓamanda
ɓakopupogigʉ ka ɓambʉkʉ, okwononi nɛkɨ «tolyolyini, tomwo kyɛ ɓʉgala tokwatʉ».
33 Wiminyonito sɛ: «Kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ, apʉtagatʉ yɨgya yanza ka
mʉmbanzʉ.»
34 Wigilyoni tamanaga kunu yanza, masa kagya ɓʉnyɛ. Ɓatʉ ɓagɔ luga kunu
ɓakamibigʉ Kunzi. Nakamʉɓɨkya ɓɛyɔ kamupíso suni.

Ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ ka ɓambʉkʉ lɨkɨ?

35 Luki limoti, mʉtʉ ɓemoti akwananatʉ kauuso ɓɛ: «Ɓamanda ɓopupa ndɛkɛ ka
ɓambʉkʉ lɨkɨ? Ɓika ndɛkɛ na ɓʉsɔlɔ ɓa nzʉyɨ tino?»
36 Eeeze, wa ngingi! Ngbingo yi nɨnɔ wakʉnaga mino lɨsɔlɔ, okwononi mbɛyɨ okwɨ,
kumbuso yi aɓaka sɛ kʉwa.
37 Lɨsɔlɔ nɨlɔ wakakʉna lɔ, kɛgʉ ilu nɨ malɨlɨ nɨmɔ aɓaka ɓanʉ, luki limoti, a libumo
payaya aka la mʉpʉnga ikanɨ libumo lagɔgɔ.
38 Kunzi oɓokisaga kʉwa libumo li nɨlɔ ɓɛyɔ opo mino, oɓukutisa libumo yɨkaka-
yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉsɔlɔ kakɨ.
39 Nzʉyɨ yasɨ kɛgʉ mʉɗɔngɔnɨ. Ɓambanzʉ ɓa na nzʉyɨ kaɓʉ, ɓanyama na nɨyɔ kaɓʉ,
ɓombu na ɓosi ɓa na nɨyɔ kaɓʉ gɔnɨ.

15:22 15:22 Wanda ka Ɓaluma 5:12-21. **15:27 15:27** Wanda ka Mambʉ 8:7. **15:32 15:32** Wanda ka Isaya 22:13.

40 Nzʉyɨ ya kʉgʉ wa lisyɛ a di na nɨyɔ ya litɔmbʉ, ɨbɨba ya kʉgʉ wa lisyɛ a di na nɨyɔ
ya litɔmbʉ.
41 Mɔnɨ angingaga di, timba di, mangʉtʉ di gɔnɨ. Gʉtʉgʉ mangʉtʉ aka luga kaɓʉ
anzɛgɛ dididi aka gɔnɨ.
42 Ika ndɛkɛ ɓɛgɛyɔ ngbingo yi nɨnɔ ɓamanda opupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ.
Ɓulumbaga ɓambanzʉ, kumbuso yi ɓapɔ, wa ɓopupa ndɛkɛ mino ka ɓambʉkʉ, ɓika
kʉwa ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
43 Ɓolumbogo nzʉyɨ nɨ kɛgʉ na ɨbɨba ikanɨ no ngu. Luki limoti, opupogo kʉwa na
ɨbɨba no ngu.
44 Ngbingo yi nɨnɔ ɓolumbaga mino, ikaga nzʉyɨ ya limbanzʉ. Luki limoti, kopupo
ka mbʉkʉ ɨita kʉwa nzʉyɨ ya limbɛngɨ. Kika nɛkɨ nɨ nzʉyɨ ya limbanzʉ atʉ, nzʉyɨ ya
limbɛngɨ atʉ nɛkɨ gɔnɨ aka.
45 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Mʉtʉ wa mambwa ɓɛyɔ ka Adamʉ a ndɨ na
ɔɓɨlɨ ka nzʉyɨ ya litɔmbʉ.» Luki limoti, Adamʉ yi nɨnɔ wa kumbuso nɨ Limbɛngɨ nɨlɔ
apága ɔɓɨlɨ*.
46 Kɛgʉ nzʉyɨ ya limbɛngɨ yɔ odogoku ka mambwa, luki limoti, nɨyɔ ya limbanzʉ.
Nzʉyɨ ya limbɛngɨ odogoku iyu kumbuso.
47 Kunzi agya ndɨ Adamʉ wa mambwa na liɓungu. A ɨyɨ mʉtʉ wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Luki
limoti, Adamʉ wa yiɓa otukyoku ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lisyɛ.
48 Ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi agya ndɨ na liɓungu,
luki limoti, nɨɓɔ ɓa kʉgʉ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lisyɛ.
49 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ to mino abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ Kunzi agya ndɨ na liɓungu, tika ndɛkɛ
gɔnɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lisyɛ.
50 Ɓomika-mamaaa, nakapa kaɓɨkya ambɛ: luki nɨlɔ Kunzi agya ndɨ ka nzʉyɨ na ka
ɓangʉ kakwananɨgʉ kalya lisimo la Ɓʉngama ko Kunzi. Nɨlɔ akwanana kapɔ, kinisonigʉ
na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
51 Mbɨya wanʉ, nakamumibisa dikidî yimoti: takokwigʉ ndɛkɛ ɓasɨ, luki limoti,
tigomosyanatʉ ndɛkɛ ɓasɨ.
52 Igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ ko ngbinga ɓemoti abɛ kʉta, wa ɓofya ndɛkɛ mino sɨɓa ya
muliɓo. A ɓɛyɔ, wa sɨɓa oɓuka ndɛkɛ mino, ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓopupa ndɛkɛ ka
ɓambʉkʉ na nzʉyɨ nɨyɔ kapʉgʉ ndɛkɛ ɓata, iɓusu ɓasɨ tigomosyono.
53 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ pɔpɔtʉ ta nzʉyɨ yi nɨyɨ imokisyi nzʉyɨ nɨyɔ kakwananɨgʉ ɓata
kapɔ. Okwononi ɓɛ nzʉyɨ yi nɨyɨna ya kukwakʉ yi imokisyi nzʉyɨ nɨyɔ kokwigʉ ndɛkɛ
ɓata.
54 Ngbingo yi nɨnɔ nzʉyɨ yi nɨyɔ apɔgɔ imokisyo ndɛkɛ mino nzʉyɨ yi nɨyɔ kapɔgɨgʉ,
nzʉyɨ ya kukwakʉ imokisyo nɨyɔ kokwogigʉ, iba Moɓiso Motu mi nɨmana itulyonini sɛ
kʉwa: «Kukwakʉ kɛgʉ ɓata, ɓoɗitini lingʉnʉ ɓinvɨ!»
55 «Eeeze kukwakʉ, ngu kakʉ a kʉwa yanɨ?
Eeeze kukwakʉ, syogbu kakʉ a kʉwa yanɨ?»
56 Kukwakʉ inisonogo no ngu pisi ka ɓʉnyɛ, mʉtʉʉ mɔ apága ɓʉnyɛ ngu.
57 Luki limoti, tamigisilyini Kunzi ɨbɨba, ɨyɨ nɔ atɨpága ngu pisi ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito.
58 Kinili, ɓomika-mama ɓʉpaka, witilyonogoni ɓingbu kanɨ makɛgʉ kapɨka ɓɨpɛkɛ-
pɛkɛ. Mugugubyoni Mombukwono-dosu masyɛ masɨ, kyɛ makaiba ɓɨnza ɓɛ ɓungu ɓasɨ
nɨɓɔ makaɨkɔ ka ligubo kakɨ, kokwigʉ payaya.

16

Mapʉmʉ ko bulya kanisa ya Yelusalɛma

1 Kʉwa ka nɨlɔ ondi lɨkpʉmʉka la mapʉmʉ ka ɓakilisito nɨɓɔ ɓikaga ka Yelusalɛma,
ɓyeni gɔnɨ ɨɓunu mʉtʉʉ mi nɨmɔ nowonisila ndɨ ka Makanisa ma Galatia.
2 Makokwononigʉ kaɓʉndaga kamʉmʉla makpʉmʉka wa aka wa nosilo mina kʉ.
Masyɛ ma Mungu masɨ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka iki kobisaga ka kpɔlɔ, kʉ kakɨ, luki
nɨlɔ inisana nolu kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ
3 Wa nosila ɓanʉ mino ku kunu, nʉtɨka ɓanʉ ɓambanzʉ nɨɓɔ miko nɨ mupunogini na
ɓabalʉwa ambɛ ɓindɨ na ɓamapʉmʉ kunu ka Yelusalɛma.
4 Kakwanana ɓɛ nɨnditɔ gɔnɨ, tinda kʉwa ɓanʉ na ɨɓʉ kʉgʉkɔ kumoti.

Tamanaga ka Pɔlɔ ko bulya lɨgʉndʉ

* **15:45 15:45** Adamʉ wa kumbuso, nɨ Kilisito. Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:7. **15:55 15:55** Wanda ka Isaya 25:8; Ɔsɛya 13:14.

5 Nakɨtaga ɓanʉ pisi ka Makedonia, nosilo sɛ kʉwa ku kunu, kyɛ na na tamanaga
kaɓyɛ pisi kʉ ɓɛyɔ.
6 Yagɔgɔ tagyatʉ ɓanʉ mino na iɓunu masyɛ makɛɗɛ, ikanɨ gʉtʉgʉ ngbingo wa ndɔɓɔ
wasɨ aka. Mɛpápa kʉwa ɓanʉ, nidukulaga na lɨgʉndʉ kamɨ.
7 A ɓɛyɔ, nakɛgʉ kapa kamʉmɨna na lɨgʉndʉ aka. No ɓi katamanaga ambɛ
Mombukwono-dosu kapa, tasyɨtɔ ɓi na iɓunu masyɛ makɛɗɛ.
8 Luki limoti, no ɓi kapa kaiko wanʉ ka Ɛfɛsɔ, kadwɛ ka lɨsyɛ la Patɛkɔtɨ,
9 kyɛ ninisonini no ngbinga wanza kagya ligubo nɨlɔ aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ. Luki limoti,
ɓomuyoniso ɓa ɓakpʉ.
10 Timotio kosila ɓanʉ kʉ, gyoni yasɨ ɓɛ ɨmʉkanɨ ɓɨnza, kyɛ amʉgya-ligubo ka
Mombukwono-dosu abɛ ɨmɨ gɔnɨ.
11 Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti aka kaminonitɔgʉ payaya. Luki limoti, mupóponito kyɛ
isisilogi na lɨgʉndʉ kakɨ ka mazɨyɔ, igoku kɛtakanya. Takaɓʉndaga pa imoti na ɓomika-
mama pisi ka baya.
12 Ka mutili ka momosu ɓɛyɔ ka Apɔlɔ, nigomoni na ɨyɨ nganga ɓɨkyɔ ambɛ ɓaga pa
imoti na ɓomomosu ɓagɔgɔ ku kunu kʉ, luki limoti, kɛgʉ mbɛyɨ kapa kaɨnda mbɨya
wanʉ. Ɨnda kʉwa ɓanʉ wa gɔwa inisono ɓanʉ mino no ngbingo.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

13 Hukwoni miso, migwinanaga ɓingbufu ka baya. Wikoni na lɨlʉkʉ, mika ɓatʉ ɓo
ngu.
14 Gyogoni masɨ ka sɨpananɨsɔ.
15 Ɓomika-mama, nakamʉkʉnga ɓata luki limoti. Sɨ mamibatʉ Sɛtɛfanɔ na lɨvananza
kakɨ, ɨɓʉ ɓɔ ɓa ndɨ ɓakilisito ɓa mambwa ka mugi ma Akaya, ɓɨpá ndɨ kaugugubya
ɓakilisito ɓagɔgɔ.
16 Humukononi inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ, na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓagyaga na ɨɓʉ ligubo na
kɛkɛlɛ.
17 Nakogwa magyagya ɓɛyɔ Sɛtɛfanɔ, Folotunato na Akaiko ɓosiliku mino yɨ. Ta ndɨ
na ɨɓʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ makika wa.
18 Ɓetumisaga ndɨ lɨmbɛngɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓamʉgyɨlyaga ndɨ gɔnɨ mino iɓunu.
Makozunonitɔgʉ na inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
19 Makanisa nɨmɔ a ka iwili ya Azia amumuusogito. Akila na Pelesila pa imoti
na kanisa nɨyɔ amʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kaɓʉ ɓamumuusogi kʉgbɛ ko lino ka
Mombukwono-dosu.
20 Ɓakilisito ɓasɨ nɨɓana ɓa wanʉ ɓamumuusogito.
Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
21 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi ambɛ namumuusogito.
22 Mʉmbanzʉ kapogi Mombukwono-dosu, mʉtʉ yi ɨgbangɨ!
Malanata, isi yi ɓɛ Mombukwono-dosu, doku!
23 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki pa imoti na iɓunu.
24 Namʉpaga iɓunu ɓasɨ pisi ka matɨkanaga na Yeso-Kilisito. A ɓɛyɔ!

Balʉwa wa yiɓa nino Pɔlɔ ukpikilya ndi Ɓakolito
Likpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wagɔgɔ nino Pɔlɔ ukpikilya ndi ɓakilisito ɓa Kolito nimʉ. Ka balʉwa yi nino wa mambwa, ʉɓikya ndi ɓɛ a ndi na mʉsasa kainda kaundoku yi, luki limoti kagagʉ ndi ɓata. Ʉɓikya ndi gɔni ɓɛ ɓʉmʉmʉli ɓangyɔ, iyi nɔ inda kaʉva kyɛ ɓʉtikilyi ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Timotio nɔ a ndi kaaga ka Kolito, ko pisi, ʉkana ndi mongoni ɓɛyɔ ɔɓili ka ɓakilisito a ndi mino kʉ ɓɛyɔ. Mongoni mi nimɔ kɛgʉ ndi manza. Ʉkana ndi gɔni ɓɛ Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndi ka Kolito, ɓapá mʉtʉʉ di no Mongoni Manza nimɔ Pɔlɔ ʉpá ndi. Ɓayuda ɓi niɓɔ ɓʉɓikya ndi gɔni ɓɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walingʉnʉ ka Kilisito. Timotio igoku ndi, atʉmbʉlyaga Pɔlɔ, Pɔlɔ alya ndi kumbu kʉgbɛ.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndi, kaʉtʉmbʉlyaga likpʉmʉka li nilɔ a ndi ka tamanaga yi, na niyɔ agya ndi ɓɛyɔ kogonitɔgʉ kaʉnda. Pɔlɔ aɓikya ndi ka balʉwa yi ninɔ ɓɛ a atʉtʉmbwa ka Kilisito. Luki limoti, ɓɛyɔ agyago mino ligubo kaki a di na ɓatʉ ɓagɔgɔ. Luki li nilɔ agyaga ɓɛ ɓamʉyi ilu nilɔ. Ɨtatanaga ndi gɔni ɓɛ ɓimatanagi na Ɓakolito ka ligubo. Ʉɓikya ndi ɓata ɓɛ ɓidukulogi kaʉmʉmʉla ɓangyɔ aka ko bulya yiɓinika na iɓu ɓuti ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma. Omotiloku ɓɛ a ndi na mʉsasa kaundoku, kyɛ uɓikyiku ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakanosigʉ ɓʉnyɛ likpʉmʉka la lingʉnʉ. Kika kani Pɔlɔ akpakpa ndi kaɓikya ɓɛ a atʉtʉmbwa, a kyɛ a ndi na mʉsasa ɓɛ ɓambanzʉ ɓibi Mongoni Manza, ɓiba gɔni ɓɛ Yeso ni Mombukwono-dosu.

Yigbananaga ya kitaɓʉ yi niyi:

Yuuso ka Pɔlɔ, na akamisyo Kunzi iɓiba *1:1-11*
Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa luga ka ɓakilisito *1:12–2:17*
Kapa ɓɛngɛni ɓɛyɔ Kilisito atipa ndi mino *3:1–7:16*
Kabinika ɓuti ka ɓatʉ ɓa yangya *8:1–9:15*
Pɔlɔ akaɓikya ɓɛ a atʉtʉmbwa ka lingʉnʉ *10:1–13:10*
Yuuso ya muliɓo *13:11-13*

Yuuso

1 Ɨmi Pɔlɔ, na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sipananiso ko Kunzi. Iɓusu no mika-
mama ɓɛyɔ ka Timotio ɓɔ tamukpikilyi balʉwa yi nimʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa Kanisa ko Kunzi
ka Kolito na ɓatʉ ɓasi ko Kunzi niɓɔ ɓa ka iwili ya Akaya.
2 Obosu Kunzi iɓʉ na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi izi yɔ na mazi yɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ibiba

3 Tabibisini Kunzi, Abaki Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa limbɛngi lo
kumbu, atitumisogo mambɛngi ɓongbinga ɓasi.
4 Atitumisogo mambɛngi ka ɓʉkpɛki-kpɛki kusu ɓasi, kyɛ pisi ko ngu niyɔ tinisono na
iyu kotukyoku kʉ kaki, takwananitɔ gɔni iɓusu kaʉgyilya ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛgɛyɔ.
5 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ talyago mino kumbu pa imoti na Kilisito ka yigyogyiso kaki
dididi, iyi atitumisogo mambɛngi ɓɛgɛyɔ.
6 Kika ni iɓusu takaigyogyiso, a kyɛ mambɛngi amutumi, minisono na muhukuso. Kika
ni ɓatitumisini mambɛngi, a kyɛ mambɛngi amutumi gɔni iɓunu kyɛ mokibyi yigyogyiso
yi niyɔ mʉɗɔngɔni abɛ iɓusu.
7 Kinili, tikaga ɓakitambya na iɓunu kyɛ tibagatʉ ambɛ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ migyogyisogo
mino pa imoti na iɓusu, mambɛngi amutumogo ɓɛgɛyɔ pa imoti na iɓusu.
8 Ɓomika-mama, to ɓi kapa ɓɛ wibonito ɓʉkpɛki-kpɛki dididi niɓɔ tabangana ndi na
iɓu ka iwili ya Azia. Ɓʉkpɛki-kpɛki ɓi a ndi ɓapʉ kʉgbɛ, akitaga ngu kusu, takɛgʉ ndi
ɓata gʉtʉgʉ na mʉtamanagi ɓɛ takwananatʉ kaiko na ɔɓili.
9 Ta ndi kaina abɛ ɓatikulyini ngbanga ɓɛ ɓatimwi. Igyonosa ndi ɓɛyɔ kyɛ
takibumonito kubatʉ, luki limoti, tigʉmyi ko Kunzi ninɔ upupisaga ɓambanzʉ ka
ɓambʉkʉ.
10 Kunzi nɔ atikʉlaga ndi ka inguo ya kukwakʉ kwi nikwɔ, atikʉlagatʉ aka ɓata. A
ɓɛyɔ, ta na baya kʉ kaki ɓɛ idukulagatʉ katikʉlaga aka.
11 Iɓunu gɔni makatibinika pisi ka malʉmba. Kunzi ʉkanatʉ malʉmba ka ɓatʉ ɓudingi
niɓɔ ɓakatilʉmbilya, atiɗukilya ɓʉɓʉnga. Kʉwa wa gɔ wa, ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ
ndɛkɛ ko bulya kusu.

Pɔlɔ kɛgʉ ɓata na ligʉndʉ ka Kolito

12 Ɨɓiba kusu nɨ ɓʉdɛmʉ ɓa mambɛngɨ kusu, tɨgyaga ndɨ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ yi, luga kunu na lɨmbɛngɨ la kisiso nɨ takɛgʉ na ɓokoli, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi apago mino. Yɨgya yi nɨyɔ kotukyokugʉ ndɨ ka yimibo ka ɓomikya ɓambanzʉ, luki limoti a ndɨ ɨziyɔ ko Kunzi.
13-14 A ɓɛyɔ, ka ɓabalʉwa kusu, tamukpikilyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ aka mɔ makwanana katangʉlaga na kotombisyo. Nakaɨna abɛ motombisyatʉ ndɛkɛ ɓɨnza lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, kyɛ mbɨya yi nɨmʉ, makanotombisyigʉ mbɛyɨ. Lɨkpʉmʉka li a ɓɛ tɨbɨbaga ndɛkɛ na iɓunu mabɔbɔ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Yeso, Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino.
15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ, na ndɨ mbɛyɨ na mʉsasa kaɨnda kamundoku ku kunu kʉ kyɛ minisoni na ɓʉɓʉnga ka nganga ya yiɓa.
16 Na ndɨ na mʉtamanagɨ kaɓyɛ pisi ku kunu kʉ, kumbuso yi nadwɛ ka Makedonia. Ngbingo kamɨ wakigoku kʉ ɓɛyɔ, noɓyeku ɓata pisi ku kunu iba mɛpágɨtɔ mukumbo nɨmɔ abɨnɨka ɓuti kamɨ ka lɨgʉndʉ la Yudɛa.
17 Tamanaga yi nɨyɨ epupa ndɨ ka lɨmbɛngɨ aka? Ikanɨ, wa nosisilyago mino kagya luki, nagyaga yimibo ya lɨmbanzʉ? Nakwanana kaɓɨkya ɓɛ «iyo» ikanɨ «kalɨ» ko ngbinga ɓemoti?
18 Kunzi a dɛmʉ, lɨkpʉmʉka nɨlɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ kɛgʉ ndɨ na mambɛngɨ maɓa.
19 Silivanɔ, Timotio na ɨmɨ tamʉɓɨkyaga ndɨ mongoni ka Yeso-Kilisito, Miko Kunzi. Yeso kaɓɨkyagɨgʉ lɨkpʉmʉka na mambɛngɨ maɓa. Luki limoti, ɨyɨ nɨ «Iyo» nɨnɔ otukyoku ko Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, Kunzi utulyosa ndɨ ɓagʉmɛ ɓasɨ nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ pisi ka Yeso. Kinili, pisi ka Yeso, takwanana kaɓɨkya ɓɛ «A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ» kabibiso Kunzi.
21 Kunzi nɔ atipiko iɓusu na iɓunu ka baya pisi ka Kilisito. Ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi nɔ atɨpʉnaga.
22 Atibisa ndɨ na ɨɗa yimoti ɓɛnɛ kowonisila ɓɛ ta ɓatʉ kakɨ. Atitumisa na Lɨmbɛngɨ-Lotu abɛ luki la mambwa ka makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga.
23 Kunzi nɔ a dɛmʉ kamɨ, kika nɨ nakaɓɨkya ɓɔngɔ, nokwi. Nakɨgagʉ ndɨ ɓata ka Kolito kʉ kyɛ nakamulisoni kumbu.
24 Ligubo kusu kɛgʉ kaiko ɓangama kʉgʉ wa baya kunu kyɛ baya kunu a kʉwa ya kamaga. Luki limoti, takapa kamatɨkana na iɓunu ka ligubo kyɛ miki na magyagya.

2

1 Kinili, nakɨnagʉ ndɨ ɓata ɓɨnza kaɨnda kamundoku kyɛ nakamulyisoni kumbu.
2 Nakamulyisa kumbu, wanɨ nɔ togwa kʉwa na ɨyɨ magyagya? Kikigʉ mbɛyɨ asɨ mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ nalyisi kumbu?
3 Namukpikilya ndɨ balʉwa ɓɛyɔ* kyɛ ngbingo yi nɨnɔ nosilo mino ku kunu kʉ, makelyisonitɔgʉ kumbu iɓunu nɨɓɔ makwanana ndɨ kegwiso magyagya. Nakaiba ɓɨnza ɓɛ magyagya kamɨ a nɨmɔ kunu ɓasɨ.
4 Namukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨnɔ nɨ nanalya kumbu kʉgbɛ, lɨmbɛngɨ ekondikonogini ɓɨsʉlʉ-sʉlʉ, ɓomomiso-miso ɓetumini ɓɨɗɛ ko miso. Nakamukpikilyagʉ ndɨ kyɛ lyoni kumbu, luki limoti, a ndɨ kowonisila sɨpananɨsɔ sidingi nɨsɔ na nosu kʉgʉ kunu.

Kapɨlya mʉtʉ nɨnɔ ogyi ɓʉnyɛ

5 Kika nɨ mʉmbanzʉ ogyini lɨkpʉmʉka lilyisisa kumbu, kegyilyigʉ ɨmɨ, luki limoti amugyilyi iɓunu ɓasɨ. Nakakya kʉwa ɓɔngɔ, naɓɨkya ambɛ agyilyi ɓemoti-ɓemoti luga kunu.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ amalyɨ kʉwa ka azaɓʉ yi nɨnɔ aka nɔ ɓatʉ ɓudingi ɓapí ɓi.
7 Mbɨya wanʉ, okwononi kapɨlya mʉtʉ yi nɨnɔ na katumisa lɨmbɛngɨ kyɛ kolyonitɔgʉ kʉwa kumbu kʉgbɛ wa adɨkago mino.
8 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ muwonisiloni mʉtʉ yi nɨnɔ sɨpananɨsɔ.
9 A ɓɛyɔ, wa namukpikilya ndɨ mino balʉwa yi nɨnɔ, namʉkɨngɨla ndɨ ɓʉkɨngɨla kyɛ nibi ikanɨ mɛmʉkanagatʉ ka makpʉmʉka masɨ.
10 Ngbingo yi nɨnɔ mapilyi mino mʉmbanzʉ, ɨmɨ napilyini gɔnɨ. Kika nɨ nopilyini ka masɨ nɨmɔ nokwononi mino kapilya, nagyaga ɓɛyɔ ko bulya kunu ko misa ka Kilisito,
11 kyɛ Abɨlɨ katindungulyogonitɔ. A ɓɛyɔ, tibagatʉ ɓokoli kakɨ ɓayasɨ.

Pɔlɔ a lɨmbɛngɨ ɓɨɗa ka mugɨ ma Tolowasi

12 Ngbingo yi nɨnɔ nosila ndɨ mino ka Tolowasi kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito, Mombukwono-dosu eukwilya ndɨ mupumi ɓikpo kagya ligubo kʉ ɓɛyɔ.

---

* **2:3 2:3** Pɔlɔ akanzina wanʉ ko bulya balʉwa ɓemoti nɨnɔ ukpikilya ndɨ Ɓakolito, kɛgʉ 1Ɓakolito.

13 Luki limoti, na ndɨ lɨmbɛngɨ ɓɨɗa kyɛ nakatakanyagʉ ndɨ mika-mama ɓɛyɔ ka Tito.
Kinili, tasanana ndɨ na ɓatʉ ɓa Tolowasi, naga ka Makedonia.

Yeso-Kilisito nɔ apága ɨbɨba

14 Kunzi avɨ ɨbɨba, kyɛ atɨmakyaga masyɛ masɨ ka mʉɗɔngɔ ma ɨbɨba ka ɓotutungyo
nɨmɔ Kilisito atikpokyonisigo mino. Atɨva iɓusu kokpokyoniso mongoni ka Kilisito ka
ɓapa ɓayasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ sʉ yanza ohumago mino.
15 A ɓɛyɔ, ta abɛ sʉ yanza ka Kilisito kambwa ko Kunzi. Sʉ yi nɨyɔ a ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓinisononi na muhukuso na gʉtʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓungogo.
16 Ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungogo, a sʉ ya kukwakʉ, nɨyɔ atɨkaga ka kukwakʉ. Luki limoti, ka
nɨɓɔ ɓinisono na muhukuso, a sʉ ya ɔɓɨlɨ, nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ. Wanɨ sɛ kʉwa nɔ okwononi
ka inguo ya ligubo li nɨlɔ?
17 Takɛgʉ iɓusu abɛ ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓagyaga ɓokoli ka lɨkpʉmʉka ko Kunzi.
Luki limoti, taɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi ka ɓungbingbili, kyɛ ɨyɨ nɔ atitikoku ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓagya-ligubo ka Kilisito.

3

Ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya

1 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a sɛ kʉwa kowonisila ɓɛ topungini ɓata kaɨbɨba nɨ iɓusu
ɓamombukwono-dosu ɓi? Tokwononi sɛ kʉwa kamuwonisilo ikanɨ kamʉkʉnga
ɓabalʉwa kusu ɓa ligubo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyago mino?
2 Balʉwa kusu nɨ iɓunu aka, ɨkpikaga ka mambɛngɨ kusu. Ɓatʉ ɓasɨ ɓakwanana
kotombisyo na katangʉlaga.
3 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ ma balʉwa yi nɨnɔ Kilisito akpikaga ndɨ, iɓusu kʉwa ɓɔ
tamudukulyoku na ɨyɨ. Balʉwa yi nɨnɔ kikpikagagʉ ndɨ na maɓɔkʉ, luki limoti pisi ka
Lɨmbɛngɨ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ. Kikpikagagʉ ndɨ gɔnɨ kʉgʉ wa mɨza wa lɨtalʉ*, luki
limoti ka mambɛngɨ ka ɓambanzʉ.
4 Takanzɨna ɓɛyɔ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgʉmya kusu ko Kunzi pisi ka Kilisito.
5 Kɛgʉ ɓɛkyɛ takwanana kagya luki no ngu kusu ɓamombukwono-dosu ɓi, luki limoti
ngu kusu otukyogoku ko Kunzi.
6 Ɨyɨ nɔ atɨpá ngu kaiko ɓagya-ligubo ɓa agʉmɛ wambɨya. Agʉmɛ yi nɨnɔ kɛgʉ pisi ka
Mʉtʉʉ, luki limoti ka Lɨmbɛngɨ-Lotu. Mʉtʉʉ atɨkaga ka kukwakʉ, Lɨmbɛngɨ-Lotu apá
ilu ɔɓɨlɨ.
7 Mʉtʉʉ nɨmɔ apága kukwakʉ ɨkpikaga ndɨ kʉgʉ wa mɨza wa lɨtalʉ, ɨbɨba ko Kunzi
anzɛ ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ. Miso ka Musa oɓuɓa ndɨ ɓɨwenge-wenge ko ngbinga
mʉkɛɗɛ aka. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, ɓomikya Ɓezaleli ɓakakwananigʉ ndɨ ɓata kanda ko bulya
ɨbɨba yi nɨyɔ.
8 Kika nɨ a ɓɛyɔ, ɓudingi ɓa ɨbɨba ya ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu iko sɛ kʉwa ndɛkɛ ɓʉnɨ?
9 Kika kanɨ ligubo lɨmakya ka mʉngɨmbɔ inisononi ndɨ na ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ ka nɨlɔ
la kuitisa ɓambanzʉ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi?
10 Takwanana kaɓɨkya ɓɛ ɨbɨba yi nɨyɔ a mbɨya wanʉ kɛgʉ no kingyoso na nɨyɔ
yandɛlɨ, kyɛ nɨyɔ yambɨya yi nɨmʉ okitogi ɓyɨ.
11 A ɓɛyɔ, kika kanɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kolipyogigʉ a ndɨ na ɨbɨba, ika kʉwa lɨkɨ ka
nɨmɔ asyɛsyɛgɛ!
12 Tɨgʉmya ko Kunzi pisi ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ.
13 Takɛgʉ iɓusu abɛ Musa nɨnɔ itikya ndɨ miso na kɨtambala kyɛ ɓomikya Ɓezaleli
ɓakinonitɔgʉ muliɓo ma ɨbɨba nɨyɔ anzɛ ndɨ ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
14 Luki limoti, ɓakotombisyagʉ ndɨ. A ɓɛyɔ, kadwɛ gʉtʉgʉ na lɨsyɛ li nɨlɨ, nɨyɔ ɓomikya
Ɓezaleli ɓatangʉlaga moɓiso ka Agʉmɛ Wandɛlɨ, kɨtambala yi nɨyɔ a na ɨɓʉ asɨ itikyo
aka. Kɨtambala yi nɨyɔ akwanana kakʉlɨkana ka mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ ɓomotikononi na
Kilisito.
15 Kadwɛ na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɓongbinga ɓasɨ wa ɓatangʉlaga mino moɓiso ka Musa, yimibo
kaɓʉ ikaga yitikya aka na kɨtambala yi nɨyɔ.
16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kamigilyoku Mombukwono-dosu, kɨtambala yi nɨyɔ atʉkya.
17 Mombukwono-dosu yi nɨnɔ nɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu. Pa nɨyɔ Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-
dosu a mino, kʉlɨkanaga a wa.
18 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ takɛgʉ ɓata na kɨtambala ko miso, ɨbɨba ka Mombukwono-dosu
akanzɛ kʉgʉ kusu mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka nɛlaga. Ta kʉwa ɓuikono ka likingyosi ka

---

* **3:3 3:3** Pɔlɔ akanzɨna ko bulya mʉtʉʉ ka Musa. Wanda gɔnɨ Pupo 24:12; Yelemia 31:33; Ezekieli 11:19; 36:26.
3:7 3:7 Wanda ko Pupo 34:29.

Mombukwono-dosu, ɨbɨba kusu anidukulogo kambwa aka. Nɨyɔ a ligubo la Lɨmbɛngɨ ka Mombukwono-dosu.

4

Ɨzangɨya kʉsɔ wa ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ

1 Kunzi atikwilya ndɨ kumbu, atɨpá ligubo li nɨlɨ, kinili takakwananɨgʉ ɓata kaɨga kumbuso.

2 Tosoni ɓodikiɗî na makpʉmʉka mo suni, takɛgʉ na ɓokoli na takogomosyonogigʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Luki limoti, tumibisaga ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ɓɨngbanganya, kyɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ibi ka lɨmbɛngɨ kakɨ ɓɛ ta ɓatʉ ɓongbingbili kambwa ko Kunzi.

3 Kika nɨ Mongoni Manza nɨmɔ takaɓɨkyaga a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ kotombisyo, a na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ asɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓakaɓyɛ pisi yiɓungogo.

4 Ɨɓʉ ɓakɛgʉ kaɓɨnɨkyana kyɛ Abɨlɨ nɨnɔ a kunzi wa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ ukundumosoni yimibo. Upiyasa miso ɓipi kyɛ ɓakinonito ɓʉngbanganya ɓa Mongoni Manza ma ɨbɨba ka Kilisito nɨnɔ a likingyosi ko Kunzi.

5 A ɓɛyɔ, takaɓɨkyagɨgʉ mongoni kusu ka ɓamombukwono-dosu, luki limoti nɨmɔ ka Mombukwono-dosu, Yeso-Kilisito. Iɓusu yɨpɛpɛ, tiitoni kʉwa ɓosunzu kunu ko bulya kakɨ.

6 Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Bʉngbanganya anzɨ ko bɨti.» Ɨyɨ gɔnɨ nɔ odoku ndɨ na ɓʉngbanganya ka mambɛngɨ kusu, kyɛ atiwonisili ɨbɨba kakɨ nɨyɔ anzɛgɛ ko misa ka Kilisito.

7 Luki limoti, iɓusu ɓi nɨɓɔ ta na ɨzangɨya yi nɨyɔ ta abɛ ɓambɨkɛ ɓaya tʉkʉtɔ, kyɛ ɓambanzʉ ɓibi ɓɨnza ɓɛ ngu yɨmbanga yi nɨyɔ kotukyokugʉ ku kusu, luki limoti ko Kunzi.

8 Tikaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ɓongbinga ɓasɨ, luki limoti tokibyaga wa aka wa. Ɓikaga katiyongo, luki limoti tigwiga mambɛngɨ aka.

9 Ɓatigyogyisogo, luki limoti Kunzi katisagigʉ. Ɓatɨbʉmyagatʉ ɓɨngɔmʉ-ngɔmʉ, luki limoti ɓakatɨmwɔgɨgʉ.

10 Tabɨnɨkaga ɓongbinga ɓasɨ kukwakʉ ka Yeso ka nzʉyɨ kusu, kyɛ ɔɓɨlɨ kakɨ inisonitɔ gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu.

11 Ta na ɔɓɨlɨ, luki limoti, kukwakʉ ikaga katizʉza aka ko bulya ka Yeso, kyɛ ɔɓɨlɨ kakɨ inisoni gɔnɨ ka nzʉyɨ kusu nɨyɔ ya lɨtɔmbʉ.

12 Kinili, kukwakʉ akagya ligubo kʉsɔ kusu, luki limoti, ɔɓɨlɨ anagya ɨyɨ kʉsɔ kunu.

13 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Noɓinikyononi, kinili nanzɨna ndɨ.» Iɓusu ta gɔnɨ na baya yi nɨyɔ aka yɔ, kinili takanzɨna.

14 Takaiba ambɛ Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ Mombukwono-dosu Yeso ka mbʉkʉ, atipupisa ndɛkɛ iɓusu ɓɛgɛyɔ pa imoti na Yeso, atibisa iɓusu na iɓunu ɓuwobi na ɨyɨ.

15 A ɓɛyɔ, takokibya masɨ mi nɨmɔ ko bulya ɓʉnza kunu kyɛ ɓʉɓʉnga ko Kunzi oɗukoni kʉgbɛ kʉgʉ ka ɓambanzʉ ɓudingi, iba ɓamigisilyi Kunzi ɨbɨba yidingi ko bulya ɨbɨba kakɨ.

Baya yɔ apága ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

16 Kinili, takɛgʉ kadikaga. Kika gʉtʉgʉ nɨ nzʉyɨ kusu akaɨnda pʉtɨkana, ɔɓɨlɨ kusu wa lɨmbɛngɨ ɨitaga wambɨya masyɛ masɨ.

17 A ɓɛyɔ, yigyogyisa nɨyɔ ta na iyu mbɨya wanʉ kɛgʉ yapʉ, na a ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka tokokingyoso na ɨbɨba nɨyɔ ika ndɛkɛ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yigyogyisa yi nɨyɔ, iyu yɔ akatiɓungusilyaga ɨbɨba yi nɨyɔ.

18 Iɓusu, takɛgʉ kakɨsa nɨlɔ ɓakwanana kaɨna, luki limoti, nɨlɔ ɓakakwananɨgʉ kaɨna. A ɓɛyɔ, nɨlɔ inisonogo, kolipyogigʉ, luki limoti, nɨlɔ kinisonogigʉ a la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

5

1 A ɓɛyɔ, nzʉyɨ kusu nɨyɔ ta na iyu kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ a abɛ ngbangba. Takaiba ambɛ, kapʉtɨkana gʉtʉgʉ, ta na ndaɓʉ ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨyɔ Kunzi atiɓungusilyaga kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ndaɓʉ yi nɨyɔ kipikagʉ na ɓambanzʉ, luki limoti na ɨyɨ ɓɨkpɛ.

2 Mbɨya-mbɨya wanʉ, takaigomisogo, ta na mʉsasa kʉgbɛ kaimokisya kʉgʉ wa nzʉyɨ yi nɨyɔ ta na iyu kutuko kwagɔgɔ. Kutuko kwi nɨkwɔ nɨ ndaɓʉ kusu nɨyɔ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ.

3 Takimokisyo yi, takikigʉ ndɛkɛ ɓondumbu.

4:6 4:6 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 1:3. **4:13 4:13** Wanda ka Mambʉ 116:10.

4 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ ta mbɛyɨ ɓata mino ka ngbangba yi nɨyɨna aka yɨ, takaɨgama
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ta kika na likumbogi liti. Kɛgʉ ɓɛ takapa kaasanana na nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ,
luki limoti, takapa kaimokisya nzʉyɨ ya kʉgʉ wa lɨsyɛ kyɛ ɔɓɨlɨ ohumi kukwakʉ.
5 Kunzi nɔ atiɓungusyaga ndɨ ko bulya ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ, atɨpá mbɛyɨ ndɨ Lɨmbɛngɨ-Lotu
ka makpʉmʉka mi nɨmɔ atɨwanyaga ndɨ.
6 Kinili, takɛgʉ mino na kʉɓangakʉ ɓongbinga ɓasɨ. Takaiba ɓɛ takika na nzʉyɨ ya
lɨtɔmbʉ, ta ɓyɨ na Mombukwono-dosu,
7 kyɛ takakpakyana pisi ka baya nɨ kɛgʉ pisi ka nɨlɔ takaɨna.
8 A ɓɛyɔ, takɛgʉ ɓutumo na kʉɓangakʉ, ta na mʉsasa kaasanana na nzʉyɨ yi nɨyɔ,
tɨnda kaiko ɓuwobi na Mombukwono-dosu.
9 Luki limoti, gʉtʉgʉ takika na nzʉyɨ yi nɨyɨ ikanɨ takasanana na iyu, lɨkpʉmʉka la
ɨzangɨya nɨ kaɓosilo yi.
10 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓasɨ tikatʉ ndɛkɛ ko ngbongu kambwa ka Kilisito, mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka
inisono na mʉkalya kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ yanza ikanɨ yanyɛ ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ
mino ka lɨtɔmbʉ.

Kaʉkanana no Kunzi pisi ka Kilisito

11 Tibagatʉ isi yɨɓanga Mombukwono-dosu, kinili tagyaga kɛkɛlɛ ɓɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ
ɓamibitɔ gɔnɨ. Kunzi atimiba ɓɨnza, na na mʉtamanagɨ ɓɛ matimibagatʉ gɔnɨ ɓɨnza
ka mambɛngɨ kunu.
12 Takɛgʉ kaɨbɨba kambwa kunu, luki limoti, takamuwonisilo pisi kaika na ɓugindo
ko bulya kusu. Kinili, makwanana kʉwa kausikisyo ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga na ɓugindo ka
makpʉmʉka nɨmɔ inisonogo nɨ kɛgʉ nɨmɔ ikaga ka mambɛngɨ.
13 Kika kanɨ tinisaga abɛ ɓatʉ ɓobikyatʉ, a ko bulya ko Kunzi. Luki limoti, kika kanɨ
ta ɓamʉ ngbingbili, a ko bulya kunu.
14 Takpakyanaga kusili wa sɨpananɨsɔ ka Kilisito, iɓusu ɓi nɨɓɔ tibaga ɓɨnza ambɛ
mʉtʉ ɓemoti nɔ ukwilyaga ndɨ ɓatʉ ɓasɨ. Kinili, iɓusu ɓasɨ tamatɨkana na ɨɓʉ ko pisi
ya kukwakʉ kakɨ.
15 Okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ, kyɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa na ɔɓɨlɨ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ kikonitɔgʉ
ɓata ko bulya kaɓʉ ɓɨkpɛ. Luki limoti, iki kʉwa ko bulya ka nɨnɔ okwa ndɨ, opupo ka
mbʉkʉ ko bulya kaɓʉ.
16 Kinili, katʉkya mbɨya wanʉ, takɛgʉ ɓata kamɨna mʉmbanzʉ abɛ mʉmbanzʉ wa
nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ. Kiko gʉtʉgʉ nɨ tamiba ndɨ Kilisito abɛ mʉmbanzʉ wa nzʉyɨ ya
lɨtɔmbʉ, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ ɓata ɓɛyɔ.
17 Mʉmbanzʉ kiko kʉsɔ ka Kilisito, a kʉwa mʉtʉ wambɨya. Lɨkpʉmʉka landɛlɨ kɛgʉ
ɓata, a kʉwa nɨlɔ lambɨya aka.
18 Masɨ mi nɨma atʉkya ko Kunzi, atɨpá kaiko na yʉkanana na ɨyɨ pisi ka Kilisito. Atɨpá
gɔnɨ ligubo kaʉɓɨkyaga ɓatʉ ɓagɔgɔ kaiko kaʉkanana na ɨyɨ.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi agya ndɨ ɓɛ ɓatʉ ɓasɨ ɓiki kaʉkanana na ɨyɨ pisi ka Kilisito nɨ kɛgʉ
ɓata kanda ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Atɨpá kʉwa ligubo kaɓɨkyaga mongoni ma yʉkanana
yi nɨyɔ.
20 Iɓusu kʉwa ɓɔ tamalyaga lɨkpʉmʉka ka Kilisito, a kʉwa abɛ Kunzi ɓɨkpɛ nɔ
akamʉmaka pisi ku kusu. Ko lino ka Kilisito, takaɨtatanaga na iɓunu ambɛ hukonononi
no Kunzi.
21 Kilisito kɛgʉ ndɨ na ɓʉnyɛ, Kunzi abinikisa ndɨ ɓʉnyɛ kusu, kyɛ pisi ka Kilisito tɨɨtɨ
kʉwa ɓatʉ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi.

6

1 Kinili, iɓusu nɨɓɔ takagya ligubo pa imoti no Kunzi, takaɨtatanaga na iɓunu ambɛ:
ɨzɨyɔ nɨyɔ minisana na iyu, kogonitɔgʉ payaya.
2 A ɓɛyɔ, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ko ngbingo nɨnɔ okwononi, nʉmʉkanatʉ ndɨ.
Ka lɨsyɛ la muhukuso, nusingyatʉ ndɨ.»
Iyo, mbɨya wanʉ, a ngbingo nɨnɔ okwononi, mbɨya wanʉ a lɨsyɛ la muhukuso.
3 Takapagɨgʉ ɓɛ mʉmbanzʉ ogwi no lino kusu gʉtʉgʉ ko pisi yimoti aka, kyɛ ligubo
kusu kinisonitɔgʉ payaya.
4 Luki limoti, takɨsaga kowonisilo ɓongbinga ɓasɨ ambɛ ta ɓagya-ligubo ɓa lɨngʉnʉ ko
Kunzi. Tokibyaga yigyogyiso kʉgbɛ, yangya, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
5 ɓatɨbʉmagatʉ ndɨ, ɓatɨmakya ka bɔlɔkɔ, ɓʉkpamya ɓambanzʉ katɨvɨkɨmyanaga,
ɓatigyisisaga ndɨ ligubo lapʉ, takikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ, gʉtʉgʉ luki lɨlya aka.

6:2 6:2 Wanda ka Isaya 49:8.

6 Ɔɓɨlɨ kusu akowonisila ɓɛ ta ɓagya-ligubo ko Kunzi pisi kaika lɨmbɛngɨ ɓɨngɔ, kaika
na yimibo, kaika lɨmbɛngɨ lɨnda, kaika na yɨgya yanza, kaika pa imoti na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
kaika na sɨpananɨsɔ sa lɨngʉnʉ,
7 kapá mʉtʉʉ ma lɨngʉnʉ, pisi ko ngu ko Kunzi. Makpʉmʉka ma lʉnga kusu
kaiɓuulyogo na kabʉmana na imu nɨ kagya ɓungbingbili ko misa ko Kunzi.
8 Ɓambanzʉ ɓatibibisagatʉ yagɔgɔ ɓatɨmɨna payaya, ɓatɨtʉmbwagatʉ yagɔgɔ
ɓatiɓanga. Ɓatɨvagatʉ abɛ ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ, luki limoti, taɓɨkyaga iɓusu lɨngʉnʉ aka.
9 Ɓatɨgyaga abɛ ɓakatimibogigʉ, luki limoti, ɓatimibaga ɓɨnza. Ɓatɨmɨnaga abɛ
takika kokwogo, luki limoti, ta mbɛyɨ ɓapʉpʉ aka. Ɓatigyogyisagatʉ, luki limoti,
ɓakatɨmwɔgɨgʉ.
10 Ɓatilyisagatʉ kumbu, luki limoti, tikaga iɓusu ɓongbinga ɓasɨ ka magyagya aka.
Ɓatɨmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa yangya, luki limoti, tungomikosagatʉ ɓatʉ ɓudingi. Ɓatɨmɨnaga
abɛ ɓatandɨ, luki limoti, ta na makpʉmʉka masɨ.
11 Iɓunu, ɓava-kukusu Ɓakolito, tamuhukwilyi mambɛngɨ ɓɨngbanganya, tamʉɓɨkya
makpʉmʉka masɨ.
12 Tamuwonisilo ɓi iɓunu sɨpananɨsɔ, luki limoti, iɓunu ɓɔ makatiwonisilyigʉ ɓi iɓusu
sɨpananɨsɔ.
13 Mbɨya yi nɨmʉ, nakamʉnzɨnɨlya ɓɛyɔ baba ʉnzɨnɨlyaga mino ɓomikakɨ, tihukwily-
oni mambɛngɨ.

Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoboilyigʉ

14 Makomotikononitɔgʉ na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ. A ɓɛyɔ, yʉkanana tino yɔ
akwanana kaiko luga wa ɓungbingbili na ɓʉnyɛ? Luga wa ɓʉngbanganya no biti?
15 Kilisito akwananatʉ kaʉkanana na Abɨlɨ? Ikanɨ mʉtʉ nɨnɔ oɓinikyononi, ak-
wananatʉ kaʉkanana na nɨnɔ konoɓinikyonigʉ?
16 Ɓokunzi ɓakwananatʉ kaiko ka Ndaɓʉ ko Kunzi? Iɓusu ta Ndaɓʉ ko Kunzi nɨnɔ a
na ɔɓɨlɨ ɓɛgɛyɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Tika ndɛkɛ na ɨɓʉ,
nakpakyana ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ.
Nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ lɨvananza kamɨ.»
17 Kinili Kunzi akaɓɨkya ɓɛ:
«Puponi luga kaɓʉ, wosonononi na ɨɓʉ.
Makovilonitɔgʉ luki lanyɛ,
ɨmɨ, namʉtɨlyatʉ.»
18 Mombukwono-dosu nɨnɔ wo ngu-kʉgbɛ aɓɨkya ndɨ ɓata ɓɛ:
«Nika ndɛkɛ Obonu,
mika kʉwa ɓomikamɨ.»

7

1 Iɓunu ɓawai aaa, yɛkɨ Kunzi atipóni ndɨ ɓagʉmɛ ɓi nɨɓa, tingumosini ka masɨ nɨmɔ
akwanana kapʉta nzʉyɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ kusu. Tagya kɛkɛlɛ kaiko lɨngʉnʉ ɓotu, na
kaɓanga Kunzi.

Pɔlɔ akogwa magyagya

2 Tihukwilyoni mambɛngɨ! Takagyogyisagʉ ndɨ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka, ikanɨ
kaɓungusaga ka baya, ikanɨ kagyisiso ligubo ka iɓu.
3 Nakɛgʉ kanzɨna ɓɛyɔ kamʉmakya ka mʉkɔmbʉ. A ɓɛyɔ, namʉɓɨkyatʉ ndɨ ɓɛ: Ta
ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na iɓunu, iki kanɨ ta ɓuɓisi gʉtʉgʉ nɨ tokwini aka.
4 Nɨɓʉsalaga kʉgbɛ na iɓunu, nikaga na ɓugindo kʉgbɛ ko bulya kunu. Kʉsɔ wa
yigyogyiso kusu yasɨ, nakadɨkagɨgʉ, nikaga mutumo na magyagya ɓɨɗɛ.
5 A ɓɛyɔ, wa tosila ndɨ mino ka Makedonia, takimumbisagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki aka.
Tabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi: ɓambanzʉ ɓa ndɨ katisooniso, totuma kʉwa
ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ.
6 Luki limoti, Kunzi nɨnɔ otumisaga mambɛngɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ko kumbu,
atitumisa ndɨ wa Tito osiloku ndɨ mino.
7 Kɛgʉ asɨ yɨnanana kusu aka na Tito yɔ atitumisa ndɨ mambɛngɨ, luki limoti, a kyɛ
matumisatʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ lɨmbɛngɨ. Atɨtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɛyɔ ma ndɨ mino na mʉsasa
kɛmɨna ɓata, ɓɛyɔ ma ndɨ mino kalya kumbu na ɓɛyɔ mɨpá ndɨ mino ko bulya kamɨ.
Nɨlɔ lasɨ, ɛpá ndɨ ɓata magyagya kʉgbɛ.

6:18 6:16-18 Wanda ka Ɓalawi 26:12; Ezekieli 37:27; Isaya 52:11; Yelemia 31:9; Ezekieli 20:34; 2 Samueli 7:14; Isaya 43:6.

8 Gʉtʉgʉ balʉwa kami kamulyisa ndi kumbu, nakɛgʉ imi no kumbu. A ɓɛyɔ, nalyatʉ
ndi kumbu wa niba ndi mino ɓɛ balʉwa yi ninɔ amulyisatʉ ndi mino kumbu.
9 Mbiya yi nimʉ na ka magyagya, kɛgʉ ɓɛkyɛ malya ndi kumbu, luki limoti, kyɛ kumbu
yi niyɔ oyikasatʉ ndi ɔɓili kunu. Kunzi nɔ abailya ndi kumbu yi niyɔ. Takamʉgyilyagʉ
ndi ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.
10 A ɓɛyɔ, kumbu yi niyɔ Kunzi abailyaga, ayikosaga ɔɓili, atika ka muhukuso. Inguo
yo kumbu yi niyɔ a iyu yanza. Luki limoti, kumbu ya ɔɓili yi nimʉ kayikosogigʉ
mʉmbanzʉ, atikaga iyu ka kukwakʉ.
11 Kumbu kunu aɓosilatʉ ndi Kunzi, winoni kʉwa masɔlɔ mi nimɔ amʉɓʉkʉtilya
ndi: Ma kʉwa ndi ɓopoli-poli kaigyigyilya, kakʉnga mʉpilya, nɔkʉ kamʉdika ɓidɛ ka
likpʉmʉka lanyɛ, kaika na kʉɓangakʉ, kaika na mʉsasa kɛmina ɓata, kaika ɓakipá ku
kami, kaika ɓakitʉlya kakisa nilɔ okwononi. Mowonisila ndi ka ɓopisi ɓayasi ɓɛ makɛgʉ
ndi na ɓʉnyɛ ko pisi gʉtʉgʉ yimoti aka.
12 Kika ni namukpikilya ndi, kɛgʉ ko bulya ka mʉtʉ yi ninɔ agya ndi ɓʉnyɛ ikani ninɔ
ɓagyilya ndi ɓʉnyɛ. Luki limoti, a ndi kyɛ yigyigyilya na kɛkɛlɛ ko bulya kusu inisoni
ɓingbanganya ko misa ko Kunzi.
13 Kinili, yigya kunu atitumisa ndi mambɛngi.
Kɛgʉ asi niyɔ aka yɔ, luki limoti, togwatʉ ndi gɔni magyagya kʉgbɛ kamina Tito
ɓisamʉ-samʉ kaina ɓɛyɔ iɓunu ɓasi madudulisa ndi mino limbɛngi.
14 Kika kani nibibatʉ ndi mino ko bulya kunu ko misa kaki, makɛpágʉ ndi suni.
Mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ tamʉɓikyaga ndi mino likpʉmʉka la lingʉnʉ ɓongbinga ɓasi, a
mʉɗɔngɔni ɓɛgɛyɔ ibiba kusu inisana ndi mino ya lingʉnʉ ko misa ka Tito.
15 Sipananisɔ kaki kʉgʉ kunu akaidukulaga aka, niyɔ akatamanaga ɓɛyɔ ma ndi mina
ɓasi ɓakitʉlya kamʉkana, na ɓɛyɔ matilya ndi mino na ibiba kʉgbɛ na kʉɓangakʉ.
16 Nakogwa magyagya kyɛ na wakitambya na iɓunu ka makpʉmʉka masi.

8

Kausingyo ɓɛngɛni na limbɛngi lanza

1 Ɓomika-mama, takapa kamumibiso ɓɛyɔ Kunzi oɗuka ndi mino iziyɔ ka Makanisa
ma Makedonia.
2 Ɓakilisito ɓa ndi kaigyogyisa kʉgbɛ, luki limoti, ɓa ndi ɓutuma na magyagya aka,
ɓanapápa ni ɓakɛgʉ na muliɓo, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓa ndi mino ɓakangya kʉgbɛ yɔ.
3 Ninaga ndi no miso ɓɛyɔ ɓapága ndi mino makpʉmʉka. Ɓapága ndi na limbɛngi
lanza nimɔ ɓikaga ndi na imu, ɓanapá gʉtʉgʉ kakitaga aka.
4 Ɓitatanaga ndi na iɓusu kʉgbɛ ɓɛ ɓusingyito gɔni iɓʉ ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
5 Ɓagya ndi makpʉmʉka makpʉ kakitaga nimɔ ta ndi na mʉtamanagi mi. Ɓipá ndi
mbɛyi iɓʉ ɓikpɛ ka Mombukwono-dosu, pisi ka sipananisɔ ko Kunzi, ɓipá gɔni ko bulya
kusu.
6 Kinili, titatanaga ndi na Tito ambɛ omosisito ligubo nilɔ apʉnga ndi la ɓangyɔ ko
bulya ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
7 Ma na makpʉmʉka masi ɓikɛɗɛ-kɛɗɛ: ma na baya, mʉnzina, yimibo, kɛkɛlɛ ka masi
na sipananisɔ nisɔ mikaga nosu kʉgʉ kusu. Kinili, kaɓyɛnɛnɛ na makpʉmʉka mi nima,
okwononi nɛki gɔni kaiko ɓatʉ ɓa sipasʉ.
8 Nakɛgʉ kamʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti, nakamʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga
mino kɛkɛlɛ, nakapa kotombisyo ikani sipananisɔ kunu a sa lingʉnʉ.
9 A ɓɛyɔ, mibagatʉ iziyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Iyi ninɔ a ndi mʉtʉ wa
mukumbo, igya mʉtʉ wa yangya ko bulya kunu, kyɛ miki kʉwa ɓatʉ ɓa mukumbo pisi
ka yangya kaki.
10 Kaɓyɛnɛnɛ na likpʉmʉka li nili, mʉtamanagi kami nima: o ɓi ɓinza komosisya
ligubo la ɓangyɔ li nilɔ mopungi ɓi ka syangasʉ nisɔ okitogi ɓi. Ka syangasʉ si nisɔ,
iɓunu, makɛgʉ ndʉkʉ ɓatʉ ɓa mambwa asi kapá aka, luki limoti, ma ndʉkʉ gɔni ɓatʉ
ɓa mambwa ɓakitʉlya kagya yi.
11 Mbiya-mbiya yi nimʉ, mosisyoni nɛki ligubo li nilɔ. Wikoni ɓakitʉlya komosisya
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ma ndi mino ɓakitʉlya wa mapʉnga ndi mino, kaɓyɛnɛnɛ na
makpʉmʉka nimɔ ma na imu.
12 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika na mʉsasa mʉpá luki, Kunzi abailyaga kapá luki nilɔ wa
nolu, ni kɛgʉ nilɔ wakɛgʉ na ilu.
13 Mʉtamanagi kami, kɛgʉ kamʉmakya ka yangya ko bulya yibinika ɓuti ka ɓatʉ
ɓagɔgɔ, luki limoti, okwononi kaiko mʉɗɔngɔni.
14 Mbiya-mbiya yi nimʉ, makika na makpʉmʉka makpʉ, makwanana gɔni kausingyo
na imu ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ka yangya. Lisyɛ lagɔgɔ, ɓakinisono na mukumbo,

ɓakwananatʉ gɔni kamusingyo ni mingyini ka yangya. Kʉwa wa gɔ wa, mika kʉwa mʉɗɔngɔni.
15 A ɓɛyɔ Moɓiso o mino kaɓikya ɓɛ:
«Mʉtʉ yi ninɔ atʉpa ndi yakpʉ, kɛgʉ ndi na iyu yidingi kakitaga,
na ninɔ atʉpa ndi yikɛɗɛ, kazangagʉ ndi luki.»

Tito ogoni na ɓawai-daki ka Kolito

16 Kunzi avi ibiba ɓɛyɔ apá ndi mino Tito limbɛngi lanza kamusingya abɛ iɓusu gɔni.
17 Tito atimʉkanatʉ ndi, na ɓata, a ndi wakitʉlya kaaga ku kunu ɓigala-gala.
18 Takatika na momosu ɓemoti ninɔ lino kaki ava ndi ibiba ka Makanisa masi, ko bulya Mongoni Manza nimɔ aɓikyaga ndi.
19 Na ɓata, Makanisa mɔ atwa ndi ɓɛ tisʉngyi na iɓʉ ka ligubo lanza li nili. Tabiniika ligubo li nilɔ, ko bulya ibiba ka Mombukwono-dosu ɓikpɛ, na kowonisilo mʉsasa kusu kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ.
20 Ɓatipá ndi ɓuyi ɓakpʉ. Takɛgʉ ndi kapa ɓɛ lino kusu apʉtikani ko bulya ɓuyi ɓi niɓɔ.
21 Takɛgʉ kakisa kagya na kɛkɛlɛ yasi niyɔ a yanza ko misa ko Kunzi aka, luki limoti, ko misa ka ɓambanzʉ gɔni.
22 Takatika momosu wagɔgɔ pa imoti na iɓʉ ninɔ tandilya ndi ɓindi, tina ndi ambɛ a na limbɛngi lanza. Mbiya yi nimʉ, a kʉwa na kɛkɛlɛ kʉgbɛ kyɛ a wakiɓʉsala na iɓunu.
23 Tito, a wai-dami, tagyaga na iyi ligubo ko bulya kunu. Ɓomomosu ɓagɔgɔ niɓɔ ɓokpokyoni na iɓʉ, ɓa ɓatʉtʉmbwa niɓɔ Makanisa utiki. Ɓagyaga ligubo ko bulya ibiba ka Kilisito.
24 Uwonisiloni sipananisɔ, iba Makanisa ibitɔ ɓɛ takibibagigʉ payaya ko bulya kunu.

9

Kausingya ɓatʉ ɓagɔgɔ

1 Kɛgʉ na izangiya kamukpikilyo ko bulya makpʉmʉka nimɔ musingyaga ndi na imu ɓakilisito ɓa Yelusalɛma.
2 A ɓɛyɔ, nibagatʉ ɓɛ ma na limbɛngi lanza, na ndi na ɓugindo ko bulya kunu kambwa ka ɓatʉ ɓa Makedonia, nanaɓikya ɓɛ: «Katʉkya ka syangasʉ nisɔ aka sɔ okitogi ɓi, Ɓakilisito ɓa iwili ya Akaya, ɓikaga ɓakitʉlya kosingyo.» Yigya kunu ya kɛkɛlɛ, uzuzukisoni ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ.
3 Nakamʉtikilya Tito na ɓomomosu ɓagɔgɔ, iba ɓugindo ɓi niɓɔ tikaga na iɓu ko bulya kunu, kinisononitɔgʉ payaya. Kinili, wikoni ɓakitʉlya ɓɛyɔ namʉɓikya ndi mino.
4 Nakaɓanga kyɛ takodoku na ɓatʉ ɓa Macedonia ni takamutokonyigʉ ɓakitʉlya, nogwatʉ suni, luki limoti niyɔ kunu ika kʉwa yikitanaga.
5 Kinili, nini ɓi ɓinza kaʉtika ɓomomosu ɓi niɓa ɓɛ ɓaga ni iɓʉ kambwa, ɓʉmʉmʉlaga ɓangyɔ niɓɔ mʉwanyaga ndi. Mubisa kʉwa wa, nilɔ akowonisilo ɓɛ mapága na limbɛngi limoti ni kɛgʉ pisi ko ɓou.
6 Wiboni ɓinza: ninɔ akʉnaga yikɛɗɛ, obuulyaga yikɛɗɛ gɔni. Ninɔ akʉnaga yakpʉ, obuulyaga yakpʉ gɔni.
7 Okwononi nɛki mʉtʉ wasi apí mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ opo mino, ni kɛgʉ na limbɛngi likandikanaga ikani kapá ka mapʉpʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi apaga mʉtʉ yi ninɔ apága na magyagya.
8 Kunzi a na ngu kamuɗukilyo ɓʉɓʉnga dididi, kyɛ masyɛ masi, miki na makpʉmʉka masi nimɔ okwononi, na ɓata, mika na nimɔ makwanana na imu kosingyo mogubo manzanza masi.
9 A ɓɛyɔ ikpikago mino ka Moɓiso ɓɛ:
«Hʉpága ɓatʉ ɓa yangya ni kɛgʉ katatanilya,
ɓʉnza kaki ika ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
10 Kunzi ninɔ apága mʉkʉkʉna masɔlɔ na malili, amʉpátʉ gɔni iɓunu masɔlɔ nimɔ ma na mʉsaso mi, oɓokiso. Kʉwa wa gɔ wa, ɓʉnza kunu aɓʉkʉta masɔlɔ makpʉ.
11 Mika kʉwa na lingama ko pisi yasi kyɛ miki ɓongbinga ɓasi ɓakitʉlya kapápa. Ɓatʉ ɓudingi ɓabibisatʉ kʉwa Kunzi ka ɓangyɔ ɓi niɓɔ tiko kaʉpá kotukyoku ku kunu.
12 A ɓɛyɔ, ligubo li nilɔ magyaga kaʉpá ɓangyɔ, kikogigʉ na izangiya asi kausingyo nolu ɓatʉ ko Kunzi ka yangya kaɓʉ aka, luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓamigisilyogo Kunzi ibiba kaina ɓɛyɔ.

8:15 8:15 Wanda ko Pupo 16:18. **9:9 9:9** Wanda ka Mambʉ 112:9.

13 Kaɓyɛnɛnɛ na masɔlɔ ma ligubo kunu, ɓambanzʉ ɓakabibiso Kunzi kaɨna ɓɛyɔ mo
mino kobibiso Mongoni Manza ka Kilisito. Ɓabibisatʉ gɔnɨ Kunzi ka lɨmbɛngɨ lanza
kunu ɓɛyɔ magbananaga mino mukumbo kunu na ɨɓʉ, sɛ kʉwa na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ.
14 Ɓamʉlʉmbɨlyatʉ kowonisilo sɨpananisɔ si nisɔ ɓa nosu kʉgʉ kunu ko bulya ɨzɨyɔ
yidingi nɨyɔ Kunzi amuwonisila ndɨ.
15 Tamigisilyini Kunzi ɨbɨba ko bulya apɛpɛ kakɨ nɨnɔ kɛgʉ no kingyoso!

10

Pɔlɔ akaamalya ligubo kakɨ

1 Ɓambanzʉ ɓaɓɨkyaga ɓɛ ɨmɨ Pɔlɔ, nikaga abɛ mʉtʉ wa kʉɓangakʉ kanɨ na luga
kunu, luki limoti, nakika ɓyɨ na iɓunu, nanzɨnaga na ɗɨya. Nakamʉkʉnga pisi ka
ɓutombiii na ɓʉnza ka Kilisito ambɛ,
2 kikiliki, makeɗiisonitɔgʉ wa nosila mino ku kunu. A ɓɛyɔ, nikatʉ mʉɗɨya na ɓatʉ
nɨɓɔ ɓatamanaga ɓɛ tagyaga ligubo abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ.
3 A lɨngʉnʉ ɓɛ ta ɓambanzʉ, luki limoti, takabʉmanagɨgʉ abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ.
4 Makpʉmʉka ma ɓangʉ mi nɨmɔ tabʉmanaga na imu kɛgʉ nɨmɔ ɓambanzʉ
ɓotwo. Luki limoti, a nɨmɔ mo ngu ko Kunzi, akwanana kagyogyiso mumuyoniso.
Takobumoniso tamanaga yanyɛ, tobumoniso
5 gɔnɨ lɨkpʉmʉka lasɨ la kɨbɨba nɨlɔ akolutono na yimibo ko Kunzi. Takoyikasa
tamanaga ka ɓambanzʉ kyɛ ɓaɓangɨ Kilisito.
6 Ngbingo yi nɨnɔ kʉɓangakʉ kunu inisono mino ɓɨngbanganya, tika kʉwa ɓakɨtʉlya
kaʉpá ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ azaɓʉ.
7 Gyoni angɛ ka makpʉmʉka! Mʉmbanzʉ kɛɓɨkya ɓɛ a ka mutili ka Kilisito, okwononi
obisi mʉtamanagɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: kika nɨ a ka mutili ka Kilisito, iɓusu ta kʉ gɔ kʉ!
8 Kunzi atɨpá ndɨ ɓʉngama kamupiko ka baya, kɛgʉ kamumigiso kumbuso. Niyipaga
ikubasʉ kʉgbɛ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ nakɛgʉ mino no suni.
9 Nakɛgʉ kapa ambɛ winoni abɛ nakika kamuɓongiso na ɓabalʉwa kamɨ.
10 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ: «Ɓabalʉwa ka Pɔlɔ ɓa ɓapʉpʉ na ɓo ngu, luki
limoti, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi kika luga kusu, kikogigʉ no ngu, mʉnzɨna kakɨ ikaga
ma payaya gɔnɨ.»
11 Mʉtʉ yi nɨnɔ akanzɨna ɓɛyɔ, ibito lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: iki lɨkpʉmʉka nɨlɔ tokpiki nɨ
ta ɓyɨ ikanɨ nɨlɔ tagya ndɛkɛ nɨ ta kʉwa luga kunu, kɛgʉ na ɓudididi.
12 A ɓɛyɔ, takakwananigʉ ɓi kaipimo ikanɨ kaikingyoso abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓɨbɨnɨkaga
ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓa ɓongingi, ɓipimogo nɨ ɨɓʉ aka, ɓanikingyoso ɨɓʉ
ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
13 Iɓusu, takiyipigʉ kubatʉ kakɨtaga. Luki limoti, takɨsaga kaamalya ko piki nɨnɔ aka
nɔ Kunzi atɨpá ndɨ nɨnɔ akatɨtɨka kadwɛ ku kunu.
14 Takɛgʉ kasɨɗa mʉlɨlɨ kusu, iko ɓi ɓɛyɔ kika ndɨ nɨ takadwɛgʉ ndɨ ku kunu. A ɓɛyɔ,
ta ndɨ ɓatʉ ɓa mambwa kosila ku kunu kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito.
15 Takibibigʉ ko bulya liguba nɨlɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagya kyɛ takaɓuulyogo piki yi nɨnɔ
aka nɔ ɓatɨpá ndɨ. Luki limoti, ta na mʉtamanagɨ ɓɛ baya kunu idukulagatʉ, takwanana
kʉwa kagya mogubo dididi luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na piki nɨnɔ ɓatɨkʉlya ndɨ.
16 Kʉwa wa, takwanana kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓewili ɓi nɨɓayɔ ɓyɨɓyɨ-ɓyɨ
na iɓunu nɨ takɛgʉ kaɨbɨba na masɔlɔ ma ligubo nɨlɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagya ndɨ ka ɓopiki
kaɓʉ.
17 Ikpikaga ka Moɓiso ɓɛ: «Mʉtʉ kapa kaɨbɨba, ɨbɨbɨ ka nɨlɔ aka lɔ Mombukwono-dosu
agya.»
18 A ɓɛyɔ, kɛgʉ mʉtʉ yi nɨnɔ ɨbɨbaga nɔ ɓaɓingisyogo, luki limoti, a nɨnɔ
Mombukwono-dosu abɨbaga.

11

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓa ɓɔngɔ

1 Nakamʉɓɨkya ambɛ ipilyonito, mʉnzɨna kamɨ kiko abɛ mʉtʉ wa ibikyasʉ! Iyo,
ipilyonitɔ!
2 Na no iɓunu na imi, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi a mino noyu kʉgʉ kunu. A ɓɛyɔ,
naɓɨkya ndɨ ambɛ mavanana ndɛkɛ na mʉlʉkʉ ɓemoti, mʉlʉkʉ yi nɨ Kilisito. Nakapa
kamumomosa kambwa kakɨ abɛ mʉsɨka nɨnɔ kanɨbigʉ lɨkpʉmʉka ka ɓalʉkʉ.

10:17 10:17 Wanda ka Yelemia 9:23; 1 Ɓakolito 1:31.

3 Mibatʉ ɓinza ɓɛyɔ nzʉka aɓɔ ndɨ mina Ɛva pisi ka ɓokoli. Na kʉwa na kʉɓangakʉ
ambɛ tamanaga kunu koputikononitɔgʉ ɓɛyɔ, amʉtika kaasanana na ɓungbingbili na
lingʉnʉ nilɔ mo mino kʉsɔ ka Kilisito.
4 A ɓɛyɔ, minaga makpʉmʉka masɨ ɓinza aka. Mʉmbanzʉ kodoku kamʉɓikya
likpʉmʉka ka Yeso wagɔgɔ nɨ kɛgʉ nɨnɔ iɓusu tamʉɓikyaga ndɨ likpʉmʉka kakɨ,
mabailya. Mikagatʉ gɔnɨ ɓakitʉlya kabailya limbɛngɨ lodi nɨ kɛgʉ nilɔ minisana ndɨ
nolu ikanɨ kabailya mongoni manza magɔgɔ nɨ kɛgʉ nɨmɔ tamʉɓikyaga ndɨ.
5 Wɨna sɛ, nakaɨna abɛ ɓatʉtʉmbwo ɓi niɓɔ ɓakaʉbiba ɓɔ ɓakekitogigʉ gʉtʉgʉ iki yi
aka.
6 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nanzɨnago mino ɓiti yɔ, luki limoti, kɛgʉ yɨpɛpɛ pisi ka yimibo.
Ɓongbinga ɓasɨ, tamuwonisilaga yimibo yi nɨyɔ ɓɨngbanganya ka ɓopisi dididi.
7 Namʉɓikyaga ndɨ Mongoni Manza ko Kunzi ka ɨzɨyɔ. Nisisa kusili kyɛ iɓunu minisoni
na ɨbiba. Ambɛ, nagya ndɨ ɓɨnyɛ?
8 Ngbingo yi nɨnɔ nagyaga ndɨ mino ligubo luga kunu, makanisa magɔgɔ mɔ ɛkalyaga
ndɨ. Nɨyɔ ikaga kʉwa ndɨ abɛ nakika kabʉka ɓuyi kaɓʉ, nanodoku na iɓu kamusingyo.
9 Wa nikaga ndɨ mino na yangya luga kunu, nakamudomisogigʉ ndɨ na yɨkʉkʉngya,
kyɛ ɓomomosu niɓɔ ɓotukyoku ndɨ ka Makedonia ɓedulyoku ndɨ na masɨ nɨmɔ na ndɨ
mino wakangya. Ka masɨ, niɓuulyaga ndɨ ɓɛ nakamubinikisonitɔgʉ ɓuti kamɨ, niko asɨ
kaiɓuulyo aka.
10 Pisi ka lingʉnʉ ka Kilisito nɨyɔ a kʉsɔ kamɨ, nakaɓɨkya ɓɛ: mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananigʉ kɛpakya kaiyipo ikubasʉ ka likpʉmʉka li nilɔ, ka iwili yasɨ ya Akaya.
11 Ko bulya ikɨ yɔ no mino kanzɨna ɓɛyɔ? A kyɛ nakamʉpagɨgʉ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ,
Kunzi akaiba ɓɛ namʉpagatʉ.
12 Nɨyɔ nakagya, nidukulaga kagyo yi aka, iba ɓatʉtʉmbwa ɓi niɓɔ ɓakikonito no pisi
ya kɨbiba ɓɛ ɓagyaga ligubo mʉɗɔngɔnɨ abɛ iɓusu.
13 Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ɓatʉtʉmbwa ɓa ɓongɔ, ɓagya-ligubo ɓa ɓokoli. Ɓiɓɔgɔ ɓɛ ɓa
ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito.
14 Kɛgʉ likpʉmʉka limbanga, kyɛ Abɨli ɓɨkpɛ iɓɔgɔtʉ gɔnɨ ɓɛ a malaika wa
ɓʉngbanganya.
15 Kɛgʉ nɛkɨ gɔnɨ likpʉmʉka limbanga ɓagya-ligubo ka Abɨli ɓakiɓɔ abɛ ɓa ɓagya-
ligubo ɓongbingbili. Muliɓo kaɓʉ ika ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ na yɨgya kaɓʉ.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ abɛ atʉtʉmbwa

16 Nakapa ɓata kaɓɨkya ambɛ, makeminonitɔgʉ abɛ ngingi. Kika nɛkɨ nɨ a ɓɛyɔ, kɛgʉ
na likpʉmʉka, kyɛ ɨmɨ, nibibɨ mbɛyɨ gɔnɨ mino.
17 Mʉnzɨna mi nɨmɔ nakanzɨna, kɛgʉ mʉnzɨna mi nɨmɔ Mombukwono-dosu apaga,
luki limoti, a abɛ ngingi kyɛ na kaibiba.
18 Ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓudingi ɓibibaga mino ko bulya makpʉmʉka ma lɨtɔmbʉ, ɨmɨ, na
mbɛyɨ gɔnɨ kaibiba ɓɛyɔ.
19 Iɓunu ma ɓatʉ ɓa yimibo, mokibyagatʉ gɔnɨ kaiko pa imoti na ɓongingi!
20 A ɓɛyɔ, mokibyagatʉ ɓɛ ɓamubisi ɓusunzu, ɓiɓa mukumba kunu, ɓanalyalya ka
gɔngʉ kunu, ɓamʉmɨna payaya na ɓamʉɓitaga.
21 Na no suni kaɓɨkya yi: takɛgʉ ndɨ iɓusu no ngu yɨgya ɓɛyɔ!
Luki limoti, nɨnɔ aka nɔ akwanana kaibiba ka likpʉmʉka limoti, ɨmɨ nagya mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛgɛyɔ. Nakanzɨna abɛ ngingi.
22 Ɓatʉ ɓi niɓa ɓa Ɓebelenia? Ɨmɨ na gɔnɨ Muebelenia. Ɓa Ɓezaleli? Gʉtʉgʉ ɨmɨ aka
na gɔnɨ Muizaleli. Ɓa ka livananza ka Abalahamʉ? Ɨmɨ na kʉ gɔ kʉ.
23 Nakanzɨna mbɨya wanʉ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ kɛgʉ na mʉ: ɓa ɓagya-ligubo ka Kilisito?
Ɨmɨ, na mʉgya-ligubo kakɨ kaʉkitaga ɓyɨ. Nagya ndɨ mogubo mapʉpʉ makpʉ kaʉkitaga
iɓʉ, ɓegwi nganga ɓikyɔ ka bɔlɔkɔ kaʉkitaga iɓʉ, nalya bʉma ɓisʉsʉ kaʉkitaga iɓʉ,
nigilyagatʉ kaɨna kukwakʉ no miso.
24 Nganga kuɓukumuti, Ɓayuda ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ*.
25 Ɓalʉma ɓɛtɨnatʉ ndɨ pimbo nganga yɨsaa. Nganga yimoti, ɓa ndɨ ɓɛ ɓɛmwɨ na
matamʉ. Toɗukanatʉ ndɨ gɔnɨ na ɨngbɔlɔ nganga yɨsaa, nganga yimoti, nolipyagatʉ,
nasyɛ ka limbɛngɨ lo liɓo. 26 Ka magʉndʉ kamɨ, nabangana ndɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ
ɓudingi: tumo ko moɓo, ɓonzikaɓʉ, ɓava-kʉkamɨ Ɓayuda na ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ ndɨ
Ɓayuda. Natʉ ndɨ gɔnɨ na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ ka ɓagʉɗʉ, ka ɓasyʉngbʉ, ko liɓo lidingi, na
luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓiɓɔgɔ ndɨ ɓɛ ɓa Ɓakilisito.

---

* **11:24 11:24** *ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa na kʉɓɔmʉ:* Moɓiso ma Ligiliki akaɓɨkya ɓɛ kakitaga pimbo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya nɨyɔ ikpikaga ndɨ ka kitaɓʉ ya Yigilya 25:3.

27 Nagyaga ndɨ liguba lapʉ, ngbingo wagɔgɔ nakikogigʉ ndɨ no ngbingo wa tɔtɔ.
Nganga ɓɨkyɔ, nɨmʉkanaga ndɨ nza, mʉsasa mo lɨɓo, nɨ luki lɨlya kɛgʉ. Nigyogyisaga
ndɨ na ɓʉdɨ no ndumbu.
28 Nakotwogigʉ makpʉmʉka masɨ. Pa imoti na nɨyɔ, masyɛ masɨ, lɨmbɛngɨ kamɨ
asyɛgɛ ndɨ kʉgʉ wa Makanisa masɨ.
29 Mʉmbanzʉ kika mʉpɔ, ɨmɨ na mʉpɔ gɔnɨ. Mʉmbanzʉ kɨga kumbuso ka baya,
nalyaga kumbu kʉgbɛ.
30 Kika ɓɛ nɨbɨbɨ, nɨbɨba ko bulya ɓʉpɔ kamɨ.
31 Kunzi nɨnɔ wa ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso akaiba ɓɛ
nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɔngɔ.
32 Wa na ndɨ mino ka Damasɨkɨ, ko ngbingo ka ngama mudingi ɓɛyɔ ka Aleta, ngama
wa iwili kakɨ ubisa ndɨ ɓambanzʉ ko pumi ya gʉɗʉ kyɛ ɓegwi.
33 Luki limoti, ɓawai-damɨ ɓɛmakya ndɨ ka mʉmbɨ, ɓesisa ndɨ pisi ka lidilisa na muligi
ɓɨyɛɛɛ kunzi wa gʉɗʉ, nahʉkaga ndɨ.

12

Pɔlɔ a na ɨgyagya kaigyogyiso ko bulya ka Kilisito

1 Kɛgʉ ɓɨnza kaɨbɨba, luki limoti nidukulagatʉ kaɨbɨba aka. Nakanzɨna mbɨya wanʉ
ka nɨlɔ Mombukwono-dosu ewonisila ndɨ na nɨlɔ emibisa ndɨ.
2 Namibatʉ mukilisito ɓemoti*, a kʉwa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya† wa Kunzi
aɗokisa ndɨ mino kadwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ. Aɗokisa ndɨ na nzʉyi kakɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ
aka? Nakibigʉ ɨmɨ, luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
3 Nakaiba ɓɛ Kunzi aɗokisa ndɨ alʉkʉ yi nɨnɔ kadwɛ ka Paladiso. Nakaɓɨkya ɓata
ambɛ nakibigʉ ikanɨ Kunzi aɗokisa ndɨ na nzʉyi kakɨ ikanɨ lɨmbɛngɨ aka. Nakibigʉ ɨmɨ,
luki limoti, Kunzi mʉkaka aka nɔ akaibo.
4 Kʉ ka Paladiso, alʉkʉ yi nɨnɔ ʉkana ndɨ mʉnzɨna mʉmbanga-mbanga nɨmɔ mʉtʉ
wa lɨtɔmbʉ kɨkpʉndɨgʉ kaɨgɨlya kozukogo.
5 Nakwanana kaɨbɨba ko bulya ka inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ. Luki limoti, ɨmɨ, nɨbɨba ko
bulya ɓʉpɔ kamɨ aka.
6 Nakapa kaɨbɨba, nakikigʉ ɓi abɛ ngingi, kyɛ naɓɨkyo ɓi lɨngʉnʉ aka. Luki limoti,
nakɛgʉ kapa kagya ɓɛyɔ kyɛ ɓakevonɨtɔgʉ abɛ mʉtʉ mudingi ɓɛyɔ ɓo mino kɛmɨna
ikanɨ ɓɛyɔ ɓo mino kɛmʉkana.
7 Kakya ɓɛ nakikoni na yɨbɨnɨka ko bulya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga nɨmɔ
ɓewonisila ndɨ, ɓɛmakyatʉ ndɨ luki la mʉzʉzʉla ka nzʉyɨ. Luki li nɨlɔ a abɛ malaika ka
Abɨlɨ nɨnɔ ɓatikoku ndɨ kɛbʉma kyɛ nakikonɨtɔgʉ na yɨbɨnɨka.
8 Nɨtatanaga ndɨ na Mombukwono-dosu nganga yɨsaa ambɛ ɛkʉlagɨ ka yigyogyiso yi
nɨyɔ.
9 Luki limoti, esikisya ndɨ ɓɛ: «Łzɨyɔ kamɨ yɔ okwononi na ɨwɛ. Ngu kamɨ inisaga
ɓɨngbanganya kʉsɔ wa ɓʉpɔ.» Okwononi ɓɛ nɨbɨbɨ pisi ka ɓʉpɔ iba ngu ka Kilisito ɨki
kʉgʉ kamɨ.
10 Kinili, nogwaga magyagya ka ɓʉpɔ, mosikoni, ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, yigyogyiso na ko
kumbu nɨyɔ nalyaga ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ no mina ka ɓʉpɔ,
a ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ nikago mino no ngu.

Kʉɓangakʉ ka Pɔlɔ ko bulya ka Ɓakolito

11 Nakanzɨna kʉwa abɛ mʉtʉ wa ɨbɨkyasʉ, ɨɓunu ɓɔ meitisa ɓɛyɔ na mapʉpʉ. Iɓunu
ɓɔ makwanano ɓi kɛbɨba. A ɓɛyɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ nakɛgʉ mino na ɨzangɨya yi, nakɛgʉ
yɨpɛpɛ kusili ka ɓatʉtʉmbwa nɨɓɔ mʉmɨnaga abɛ ɓatʉ ɓa ɨzangɨya.
12 Mogubo nɨmɔ nagya ndɨ kowonisilo ɓɛ na atʉtʉmbwa, igyonosa ndɨ kʉ ku kunu pisi
ka aɗalʉ mʉnda kamɨ. Mogubo mi nɨmɔ a ndɨ mokingyosi, makpʉmʉka mʉmbanga-
mbanga na nɨmɔ mudikisa nɔkʉ.
13 Luki tino lɔ nakamʉgyɨlagʉ ndɨ lanza ɓɛyɔ nakagyagʉ ndɨ mino ka makanisa
magɔgɔ? A asɨ ko pisi yimoti aka nɨyɔ nakamubinikisagʉ ndɨ mino ɓuti kamɨ. Ipilyonitɔ
ka nɨlɔ!
14 Mbɨya yi nɨmʉ, na wakɨtʉlya kaɨnda ɓata kʉ kunu ka nganga ya yɨsaa. Makabɨnɨkɨgʉ
ɓuti kamɨ ɓɛgɛyɔ. Nakɛgʉ na mʉsasa ma mukumbo kunu, luki limoti, na na mʉsasa
kunu ɓamombukwono-donu. A ɓɛyɔ, kɛgʉ ɓomiki ɓɔ ɓʉkɨsɨlyaga ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓuyi,
luki limoti, nɨlɔ a ligubo ka ɓaɓʉkʉta.

---

* **12:2 12:2** *mukilisito ɓemoti:* Mʉtʉ yi nɨ Pɔlɔ mombukwana-daki. † **12:2 12:2** *ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya:* A ngbingo yi nɨnɔ Pɔlɔ a ndɨ mino ka Talasɨ ikanɨ ka Atiokia, kambwa wa lɨgʉndʉ kakɨ la mambwa lɨɓɨkyaga Mongoni Manza.

15 Ɨmɨ, nika na ɨgyagya kalʉpyaga masɨ nɨmɔ na nomu na kaɨpá ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi ko bulya kunu. Kika kanɨ namuponi kʉgbɛ ɓɛyɔ, mɛmʉya kʉwa ɓata ɨmɨ mʉmʉya?
16 A ɓɛyɔ, mokwononi kabaɨlya ɓɛ nakamubinikisagʉ ndɨ ɨmɨ ɓuti kamɨ. Luki limoti, ɓatʉ ɓudingi ɓɨnaga abɛ na mʉtʉ waɓɔngɔ, abɛ ninisana ndɨ na iɓunu pisi ka ɓokoli.
17 Ambɛ, mʉtʉ tino nɔ natɨka ndɨ kamʉɓɔ, kamʉmʉla mukumbo ko lino kamɨ?
18 Nɨtatanaga ndɨ na Tito ɓɛ ɨndɨ kʉ kunu, natɨka na momosu wagɔgɔ ɓemoti. Ambɛ, Tito amuɓulisyatʉ ndɨ, ava ɓuyi kunu? Takɛgʉ mbɛyɨ ndɨ na ɨyɨ na mʉtamanagɨ mumoti? Takaɓyɛgʉ ndɨ na ɨyɨ pisi yimoti aka?
19 Ambɛ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ masɨmaga ɓɛ takɨsaga kaɨsasambya ɓɛkyɛ tinisoni abɛ ɓatʉ ɓanza ko miso kunu? Kɛgʉ ɓɛyɔ! Tanzɨnaga kambwa ko Kunzi pisi ka Yeso-Kilisito. Ɓomika-mama ɓʉpaka, tamʉɓɨkyaga masɨ mi nɨmɔ kamupiko ka baya.
20 A ɓɛyɔ, na na kʉɓangakʉ ɓɛ ngbingo yi nɨnɔ nosila ɓanʉ mino ku kunu, nakamutokonyonitɔgʉ nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ no mino kapa. Iɓunu gɔnɨ nɨ makɛmɨnɨgʉ ɓɛyɔ mo mina kapa. Na na kʉɓangakʉ kamʉtakanya ka mosooni, imi, mambɛngɨ mʉkandɨkanaga, yɨgbananaga, kaɓʉkʉlyanaga makpʉmʉka, nzɨnzɨnyana, yɨbɨnɨka na ka ɓunzenge-nzenge.
21 Na gɔnɨ na kʉɓangakʉ amɓɛ ka lɨgʉndʉ kamɨ lagɔgɔ ku kunu, Kunzi kepónitɔgʉ suni kambwa kunu. Nakwanana kʉwa kalya kumbu ko bulya ka ɓatʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓakaidukulogo kagya ɓʉnyɛ ɓɛyɔ aka yɔ ɓagyaga ndɨ mino. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakonosigʉ kagya makpʉmʉka manyɛnyɛ, ɓa mbɛyɨ ɓata ka mʉsʉgʉ aka, ɓʉɗanda na kagya ɓɛyɔ ɓoboilyi mino.

13

Pɔlɔ akapá mʉtʉʉ ma muliɓo

1 Ika kʉwa nganga kamɨ ya yɨsaa kaɨnda kʉ kunu. Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso ikpikaga ndɨ mino ɓɛ: «Okwononi kakɔ lɨkpʉmʉka lasɨ kanɨ mumukonini ɓadɛmʉ ɓaɓa ikanɨ ɓasaa.»
2 Na na lɨkpʉmʉka kaʉɓɨkya ɓatʉ nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ ka masyɛ nɨmɔ akɨtaga ndɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ambɛ nakɨnda ɓanʉ ɓata kamʉnda, nakikigʉ ɓanʉ no kumbu na mʉmbanzʉ. Namʉɓɨkyatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino kʉ kunu ka nganga ya yɨɓa, luki limoti, nigilyi ɓata kamʉɓɨkya yi kyɛ nakɛgʉ pa imoti na iɓunu.
3 A ɓɛyɔ, makapa likingyosi nɨlɔ akowonisilo ɓɛ Kilisito anzɨnaga pisi kʉ kamɨ. Kilisito kɛgʉ mʉpɔ, luki limoti, akowonisilo ngu kakɨ luga kunu.
4 A lɨngʉnʉ, ɓabangɨlaga ndɨ ka mʉsalaba ka ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ, mbɨya yi nɨmʉ, a na ɔɓɨlɨ pisi ko ngu ko Kunzi. Ta na ɓʉpɔ abɛ ɨyɨ gɔnɨ, luki limoti, tinisana ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pisi kʉ kakɨ ko ngu ko Kunzi nɨyɔ tagya na iyu ligubo ku kunu.
5 Wiɓimyoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwano-donu ɓi, kaɨna ikanɨ ma tʉ ɓakamaga ka baya. Makibogigʉ mbɛyɨ ambɛ Yeso-Kilisito a kʉsɔ kunu? Kiki ɓɛyɔ, nɨyɔ akowonisilo ɓɛ maɓugwo ka baya.
6 Luki limoti, nakaɨna abɛ iɓunu mibatʉ ɓanʉ ɓɛ iɓusu tokogwagʉ ka baya.
7 Takakʉnga Kunzi ambɛ makogyonitɔgʉ lɨkpʉmʉka lanyɛ gʉtʉgʉ limoti aka, takɛgʉ gɔnɨ kapa kowonisilo ɓɛ iɓusu ɓɔ ta ɓakamaga ka baya. Luki limoti, takapa ɓɛ gyoni ɓʉnza gʉtʉgʉ kika kainisana abɛ takika kogwogwo.
8 A ɓɛyɔ, takakwananɨgʉ kagya luki gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ a di na lɨngʉnʉ. Nɨlɔ tokwononi kagya, nɨ kodukulaga aka lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
9 Togwaga magyagya ngbingo yi nɨnɔ mikago mino ɓapʉpʉ, gʉtʉgʉ iɓusu takiko ka ɓʉpɔ. Tikaga kamʉlʉmbɨlya kyɛ ɔɓɨlɨ kunu idukulogi kaika wanza kʉgbɛ.
10 Kinili, namukpikilyi ɓɛyɔ nɨ na ɓyɨ na iɓunu kyɛ nakikonitɔgʉ ɓanʉ mʉtʉla wa namusilyo mino, kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉngama nɨɓɔ Mombukwono-dosu ɛpá. Ɓʉngama ɓi nɨɓɔ a ko bulya kamupika ka baya nɨ kɛgʉ kamumigiso kumbuso.
11 Ɓomika-mama, nopipili kʉwa kamʉɓɨkya ambɛ namusini, tigoloni ɓɨnza. Gyoni kɛkɛlɛ kaɓungusyo ɔɓɨlɨ kunu, tumisononi mambɛngɨ, wikoni luki limoti, mika ka mazɨyɔ. Kunzi wa sɨpananɨsɔ na mazɨyɔ ika ndɛkɛ pa imoti na iɓunu.
12 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
Ɓakilisito ɓasɨ ɓamumuusogito.
13 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito na sɨpananɨsɔ ko Kunzi na silyono ya Lɨmbɛngɨ-Lotu iki na iɓunu ɓasɨ.

13:1 13:1 Wanda ka Yɨgɨlya 19:15; Matayɔ 18:16; 1 Timotio 5:19; Ɓebelenia 10:28.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ
Ɓagalatia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Ɨnda ndɨ kʉ ɓɛyɔ nganga yɨɓa kaʉɓɨkyaga Mongoni Manza. Iki Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mongoni Manza mi nɨmɔ kaɨita Ɓakilisito. Pɔlɔ ʉɓɨkyaga ndɨ ɓɛ baya ka Yeso aka yɔ akwanana kagya ɓɛ Kunzi ʉvɨ abɛ ɓatʉ ɓongbingbili. Kumbuso, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti ɓaga ndɨ kʉ ka Galatia, ɓanaɓɨkya ɓɛ ɓazɛɛ ka ɓakilisito ɓa Yelusalɛma ɓɔ ɓutiki. Ɓoyikasa ndɨ Mongoni Manza masɨ nɨmɔ Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ Pɔlɔ kɛgʉ atʉtʉmbwa walɨngʉnʉ, na Mongoni Manza mi nɨmɔ akaɓɨkyaga a ma ɓongɔ. Ɓʉtʉmbʉlyaga ɓɛyɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino, ɓokwononi gɔnɨ kagya ɓɛyɔ Mʉtʉʉ ka Musa aɓɨkyaga mino. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɓamalya ndɨ mino kʉgbɛ nɨ sɨmʉʉsɔ. Ɓaɓɨkyaga ɓɛ sɨmʉʉsɔ sɔ okwononi kagya ɓɛ Kunzi ʉvɨ ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili. Ɓagalatia ɓapʉnga kʉwa ndɨ gɔnɨ ɨɓʉ kayikusiso. Nɨyɔ Pɔlɔ ʉkana ndɨ mongoni mi nɨmɔ, lɨmbɛngɨ atʉla ndɨ kʉgbɛ, kyɛ kɛgʉ lɨkpʉmʉka lɨɓyɛ Mʉtʉʉ ka Musa lɔ agyaga ɓɛ Kunzi ʉvɨ ɓambanzʉ kaiko ɓongbingbili.

Kinili, Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ gɔnɨ Ɓagalatia, kaʉɓɨkya ɓɛ Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ ɓɛyɔ. Sɨmʉʉsɔ si nɨsɔ akanzɨna ko bulya yi a ɓɛ lɨmbɛngɨ ka mʉmbanzʉ okwononi kaiko ɓɨngɔ. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Kunzi ava ndɨ Abalahamʉ nɨnɔ a ndɨ abakɨ Ɓayuda mʉtʉ wongbingbili kambwa ɓɛ ɓakʉ. Baya aka yɔ agyaga ɓɛ Kunzi ʉvɨ ɓambanzʉ kaiko ɓatʉ ɓongbingbili, iyu gɔnɨ yɔ agya ɓɛ ɓiki na ɔɓɨlɨ nɨnɔ aɓosilo Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Pɔlɔ a lɨngʉnʉ atʉtʉmbwa, nɨlɔ aɓɨkyaga a lɨngʉnʉ *1:1-10*
Kunzi nɔ apʉnaga Pɔlɔ kaiko atʉtʉmbwa *1:11-24*
Mongoni Manza aɓɨkyaga pɨyɛ ɓʉnɨ ka lɨngʉnʉ? *2:1-21*
Baya aka yɔ akwanana kahukuso mʉmbanzʉ *3:1–4:31*
Tikini na sɨpananɨsɔ luga kusu, tosini Lɨmbɛngɨ-Lotu kananaga ɔɓɨlɨ kusu *5:1-6*
Yuuso ya muliɓo *6:11-18*

Yuuso

1-2 Ɨmɨ Pɔlɔ, nɨnɔ atʉtʉmbwa pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ togwi na ɨɓʉ ligubo ɓɔ tukpikilyi ɓatʉ ɓa makanisa ma Galatia balʉwa yi nɨmʉ. Nakɛgʉ atʉtʉmbwa ko pisi ka ɓambanzʉ, kɛgʉ ɨɓʉ ɓɔ ɓebisa ɓɛgɛyɔ. Luki limoti, na atʉtʉmbwa pisi ka Yeso-Kilisito na ko Kunzi Baba nɨnɔ apuposa ndɨ ka mbʉkʉ.

3 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

4 Kilisito ɨsʉta ndɨ mombukwana-dakɨ yi katipupiso ka ɓʉnyɛ kusu. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ atɨkʉlagɨ ka ɔɓɨlɨ wanyɛ wa lɨsyɛ li nɨlɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi Obosu apa ndɨ mino.

5 Kunzi avɨ ɨbɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ!

Mongoni Manza a mumoti aka

6 Akɛmbanga ɓɛyɔ mo mino kasa ɓɨkwa, Kunzi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ pisi ka ɨzɨyɔ ka Kilisito na kapʉnga kaɓyɛ Mongoni Manza magɔgɔ*.

7 Kɛgʉ ɓɛkyɛ atʉ na Mongoni Manza magɔgɔ. Luki limoti, a na ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakamʉɓɔɓɔ, ɓanakɨsa kogomosyono Mongoni Manza ka Kilisito.

8 Iki ɨɓusu ikanɨ malaika nɨnɔ otukyiku kʉgʉ wa lɨsyɛ kaɓɨkyaga Mongoni Manza di na nɨmɔ taɓɨkyaga ndɨ, ogwito ɓodulu!

9 Na ɓata kaɨgɨlya kamʉɓɨkya nɨlɔ tamʉɓɨkya ndɨ ambɛ: mʉmbanzʉ kodoku kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza magɔ di na nɨmɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ, mʉtʉ yi nɨnɔ ogwito ɓodulu!

10 Ambɛ, nakika kanzɨna ɓɛyɔ, na sɛ kakɨsa ambɛ ɓambanzʉ ɓɔ ɓɛbɨbɨ? Haaa. Nakakɨsa ambɛ Kunzi mʉkaka aka nɔ ɛbɨbɨ. Na sɛ kakɨsa kauɓosilyo ɓambanzʉ? Haaa. Nakiko ɓi kakɨsa kauɓosilo ɓambanzʉ, nakikigʉ ɓi mʉgya-ligubo ka Kilisito.

Kunzi apunogini Pɔlɔ kaɓɨkyaga Mongoni Manza

11 Ɓamamakɨ, nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ, Mongoni Manza nɨmɔ naɓɨkyaga ndɨ, kotukyokugʉ ka ɓambanzʉ.

---

* **1:6 1:6** *Mongoni Manza magɔgɔ:* Kaɓyɛnɛnɛ na ɓaɓɨɓɨkya ɓa «Mongoni Manza magɔgɔ», kainisoniso na muhukuso akʉngaga ndɨ kaɓɨnɨkyana Yeso-Kilisito. Luki limoti, kʉgʉ wa nɨyɔ, akʉngaga ɓata ndɨ kagya mʉtʉʉ ka Ɓayuda mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaikusiso na kaika di na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Wanda 2:3-5,12-14.

12 Kɛgʉ mʉmbanzʉ nɔ ekitisyaga ndɨ ikanɨ kewonisilo. Luki limoti, Yeso-Kilisito nɔ
ewonisila ndɨ ɨmɨ.
13 Mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ nɨgyaga ndɨ mino ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino ka dini ka
Ɓayuda. Mibagatʉ gɔnɨ ɓɛyɔ nogyogyisaga ndɨ mino kanisa ko Kunzi kʉgbɛ, nanagya
kɛkɛlɛ kapanzo yi.
14 Ka dini yi nɨyɔ, nagyaga ndɨ kɛkɛlɛ kaʉkɨtaga ɓadamɨ Ɓayuda kaamalya no ngu
yɨgya ka ɓotitosu.
15 Luki limoti, ka ɨzɨyɔ kakɨ, Kunzi ɛpʉnaga ndɨ kambwa ɨmɨ kaɨɓʉkʉta, ɛmakaga.
16 Emibisa ndɨ Mikakɨ kyɛ naɓɨkyagɨ Mongoni Manza kakɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda. Nakindagʉ ndɨ kakʉnga mʉtʉʉ ka mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka.
17 Nakaɗakagʉ ndɨ ka Yelusalɛma ɓɛgɛyɔ kyɛ tɨnananɨ na nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓatʉtʉmbwa
kambwa kamɨ. Luki limoti, naga ndɨ ɨmɨ ka mugi ma Alabia, kumbuso yi, nigoku ka
Damasɨkɨ.
18 Kumbusa wa ɓyanga ɓɨsaa, naɗaka ndɨ ka Yelusalɛma kyɛ tɨnananɨ na Pɛtɛlɛ, tagya
ndɨ na ɨyɨ ɓapɔsɔ ɓaɓa.
19 Nakamɨnagʉ ndɨ atʉtʉmbwa wagɔ, kiki asɨ Yakɔbɔ aka nɨnɔ mamakɨ Mombukwono-
dosu.
20 Lasɨ nɨlɔ namukpikilyi wanʉ, a lɨngʉnʉ. Nakamʉɓɨkya ɓɨngbanganya kambwa ko
Kunzi ambɛ nakɛgʉ kamʉɓɔ.
21 Kumbuso yi, naga ndɨ ka iwili ya Sulia na nɨyɔ ya Kilikia.
22 Luki limoti, ɓatʉ ɓa makanisa ka Kilisito nɨmɔ ka iwili ya Yudɛa ɓakɛmibogigʉ ndɨ.
23 Ɓʉkanaga ndɨ asɨ mongoni aka ɓɛ: «Alʉkʉ yi nɨnɔ atigyogyisaga ndɨ a kʉwa mbɨya
wanʉ kaɓɨkyaga Mongoni Manza ma ɓaya nɨyɔ akɨsaga ndɨ kapanza.»
24 Ɓabibisaga kʉwa ndɨ Kunzi ko bulya kamɨ.

2

Pɔlɔ na ɓatʉtʉmbwa ɓagɔgɔ

1 Kumbusa wa ɓyanga tɛkɛɓɛ na ɓɨkwanganya, tɨga ɓata ndɨ ka Yelusalɛma na
Balanaba. Tava kʉwa ndɨ gɔnɨ Tito.
2 Naga ndɨ kʉ, kyɛ Kunzi nɔ ɛɓɨkya ndɨ ko nziki ɓɛ okwononi naga. Kʉ ɓɛyɔ, nʉpága
ndɨ ɓambɔkʉ ɓa kanisa mongoni ma ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kaɓɨkyaga Mongoni Manza
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Nagya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ligubo nɨlɔ nagya ndɨ kambwa na
nɨlɔ nakagya mbɨya wanʉ kikonitɔgʉ la payaya.
3 Gʉtʉgʉ Tito nɨnɔ takpakyanaga ndɨ na ɨyɨ kanɨ a Mugiliki, ɓakakpamyagʉ ndɨ ɓɛ
ɓakusisi,
4 wɨna sɛ, ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ nɨɓɔ ɓogulya luga kusu, ɓa ndɨ kakɨsa kaiba ɓɛyɔ tɨgyaga
mino wa Yeso-Kilisito atɨkʉlaga mino. Ɓa ndɨ ɓata kapa katimigiso ka ɓusunzu.
5 Takʉɓɨnɨkyanagʉ ndɨ gʉtʉgʉ iki yi yɨkɛɗɛ aka, kyɛ ta ndɨ koɓuulyogo ko bulya kunu
lɨngʉnʉ la Mongoni Manza.
6 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓambɔkʉ ɓa kanisa ɓakɛpágʉ ndɨ mʉtʉʉ mambɨya. A ɓɛyɔ,
ɓʉmbɔkʉ kaɓʉ, kɛgyagʉ ndɨ ɨmɨ luki, kyɛ Kunzi kakɔgɨgʉ ɨyɨ mʉkɔmbʉ ka mʉmbanzʉ
kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya kakɨ ya kunzi.
7 Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ ɓɛ Kunzi ɛpʉnaga ndɨ ko bulya yɨɓɨkyaga Mongoni Manza
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ apʉnaga ndɨ mino Pɛtɛlɛ kaɓɨkyaga ka
Ɓayuda.
8 A ɓɛyɔ, Kunzi ebisa ndɨ atʉtʉmbwa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
abiso mino Pɛtɛlɛ kaiko atʉtʉmbwa ka Ɓayuda.
9 Yakɔbɔ, Pɛtɛlɛ na Yuani*, nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ madʉlʉ ma kanisa ɓibatʉ ndɨ ɨzɨyɔ nɨyɔ
Kunzi ɛpá ndɨ. Ɓatisingya kʉwa ndɨ ɨɓusu na Balanaba kowonisila yʉkanana. Taga
kʉwa ndɨ ɨɓusu kaɓɨkyaga Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ɨɓʉ, ɓaga ndɨ
ka Ɓayuda.
10 Ɓatɨɓɨkya ndɨ lɨkpʉmʉka limoti aka ɓɛ tʉtamanɨtɔ ɓatʉ ɓa yangya. Napʉnga ndɨ
kagya ɓɛyɔ aka yɔ lɨmbɛngɨ limoti.

Pɔlɔ akanzɨnɨlya Pɛtɛlɛ

11 Luki limoti, ngbingo yi nɨnɔ Pɛtɛlɛ osila ndɨ mino ka Atiokia, nayoyisa ndɨ ko misa
ka ɓambanzʉ, kyɛ a ndɨ nɨ opungini kagya ɓɨnyɛ.
12 A ɓɛyɔ, kambwa ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓikaga ndɨ na Yakɔbɔ, ɓosiliku, Pɛtɛlɛ
alyalyaga ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Luki limoti, kumbuso ɨɓʉ kosilo,
upupa ndɨ, asa kalyalya na ɨɓʉ kyɛ a ndɨ kaʉɓanga Ɓayuda.

---

* **2:9 2:9** *Yuani* wanʉ, a nɨnɔ atʉtʉmbwa.

13 Ɓayuda ɓagɔgɔ ɓogulya ndɨ gɔnɨ ka yɨgya yi nɨyɔ yanyɛ yɔ, na kʉ ɓaluta ndɨ mino
Balanaba.
14 Nɨyɔ nɨna ndɨ ambɛ ɓakɛgʉ ɓata kakpakyana ka ɓungbingbili ɓo Mongoni Manza,
naɓɨkya ndɨ Pɛtɛlɛ ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ amɓɛ: «Kika nɨ ɨwɛ Muyuda wakaɓyɛ yɨgya
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, wakwanana kʉwa kauyikasa lɨkɨ ka mapʉpʉ kaɓyɛ yɨgya
kunu?»

Mʉmbanzʉ wasɨ inisa na muhukuso pisi ka baya

15 Iɓusu, ta Ɓayuda, takɛgʉ ɓatʉ ɓo giyo yagɔgɔ nɨɓɔ ɓakibigʉ mʉtʉʉ ko Kunzi.
16 Tibagatʉ ambɛ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisa na ɓungbingbili kambwa ko Kunzi
pisi kagya mʉtʉʉ. Luki limoti, inisa noɓu ko bulya baya kakɨ ka Yeso-Kilisito. Kinili,
iɓusu gɔnɨ, taɓinikyononi ndɨ Yeso-Kilisito, kyɛ tinisoni ɓongbingbili pisi ka baya kusu
kakɨ nɨ kɛgʉ ko bulya yɨɓyɛ mʉtʉʉ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kainisana na
ɓungbingbili kambwa ko Kunzi kyɛ aɓyɛgɛ mʉtʉʉ.
17 Iɓusu, takakɨsa kaiko ɓongbingbili pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. Luki limoti,
iɓusu, ta gɔnɨ ɓilubi ko pisi ya ɓʉnyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda. Yɨgya
yi nɨyɔ akowonisila ɓɛ Kilisito nɔ akatiluto ko pisi ya ɓʉnyɛ? Haaa, kɛgʉ ɓɛyɔ!
18 A ɓɛyɔ, nakɨgɨlya ɓata kopika ndaɓʉ nɨyɔ napanza ndɨ ɨmɨ mombukwana-dakɨ yi,
akowonisila ɓɛ nakagyagɨgʉ mʉtʉʉ.
19 Wɨna sɛ, kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ mi nɨmɔ, ɨmɨ nokwoni ndɨ. Mʉtʉʉ mɔ agya ndɨ ɓɛ
kukwakʉ nɨkwɔ esilyi. Nɨyɔ yasɨ igyonosa ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ niki na ɔɓɨlɨ ko misa ko Kunzi.
Tokwa ndɨ pa imoti na Kilisito ka mʉsalaba.
20 Kɛgʉ ɓata ɨmɨ nɔ na muɓisi, luki limoti, Kilisito nɔ a muɓisi kʉsɔ kamɨ. Mbɨya
wanʉ, ɔɓɨlɨ kamɨ a abɛ mʉmbanzʉ, na na ɨyɨ ko bulya baya ko Mika Kunzi nɨnɔ ɛpa ndɨ,
ɨsʉta ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ko bulya kamɨ.
21 Nakakwananɨgʉ kagya ɨzɨyɔ ko Kunzi kyɛ kika nɨ mʉtʉʉ mɔ ʉpága ɓambanzʉ
ɓungbingbili, kukwakʉ ka Kilisito kɛgʉ nɛkɨ ndɨ na ɨzangɨya.

3

Mʉtʉʉ ikanɨ baya

1 Eze iɓunu Ɓagalatia! Ma ɓongingi! Wanɨ nɔ amʉkʉma ndɨ? Wɨna sɛ,
ɓamʉtʉmbʉlyagatʉ ndɨ ɓɨngbanganya mongoni ma kukwakʉ ka Yeso-Kilisito ka
mʉsalaba.
2 Nakapa ambɛ isikisyoni ka lɨkpʉmʉka limoti li nɨlɨ: Lɨmbɛngɨ ko Kunzi amusilyo pisi
kagya mʉtʉʉ, ikanɨ kaʉkana ikanɨ kabaɨlya Mongoni Manza?
3 Ɓungingi tino ɓɔ ma noɓu ɓɛyɔ? Mapʉnga ndɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mbɨya
wanʉ, ma kʉwa kapa komosisyo pisi ka yɨgya ya nzʉyɨ?
4 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makpʉ nɨmɔ amusilya ndɨ, a ndɨ ma payaya aka?
Kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma payaya.
5 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi amutumisago mino na Lɨmbɛngɨ kakɨ, agya makpʉmʉka
mʉmbanga-mbanga luga kunu, agyaga ɓɛyɔ kyɛ magyaga mʉtʉʉ ikanɨ mabaɨlyaga
Mongoni Manza?

Mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kaɨyɨta wongbingbili pisi ka mʉtʉʉ

6 Abalahamʉ abaɨlya ndɨ Kunzi, kinili, Kunzi ava ndɨ ɓɛ a mʉtʉ wongbingbili.
7 Wiboni nɛkɨ ɓɨnza ambɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na baya, ɨɓʉ ɓɔ ɓa lɨvananza la lɨngʉnʉ ka
Abalahamʉ.
8 Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ-Ɓayuda ɓinisana
ndɛkɛ ɓongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya baya kaɓʉ. Kinili, Moɓiso mi nɨmɔ aɓɨkya
ndɨ Abalahamʉ kambwa ɓɛ: «Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓambanzʉ ɓasɨ ɓʉɓʉnga ko bulya
kakʉ.»
9 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, Kunzi uɗukilya ndɛkɛ ɓʉɓʉnga ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakabaya, mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ aɗukilya ndɨ mino Abalahamʉ.
10 Luki limoti, Kunzi ʉgbangatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga ɓakigʉmya ko bulya mʉtʉʉ. A
ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkyaga ɓɛ: «Ligbongoni iki kʉgʉ ka mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kaɓyɛgɨgʉ
ɓongbinga ɓasɨ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓʉ ya mʉtʉʉ.»
11 A ɓɨngbanganya ɓɛ mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kinisonogigʉ wongbingbili ko misa ko
Kunzi pisi ka mʉtʉʉ, kyɛ ikpikaga ɓɛ: «Mʉtʉ wongbingbili ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.»
12 Wɨna sɛ, mʉtʉʉ na baya a makpʉmʉka maɓa dididi. Luki limoti, Moɓiso aɓɨkyaga
ɓɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ, ika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpika ndɨ mino
kʉsɔ yi.»

13 Kilisito atikʉlaga ndɨ ka ligbongoni la mʉtʉʉ, ɨvɨlya kʉwa ndɨ nɨ ɨyɨ ligbongoni
ko bulya kusu. A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu aɓɨkya ɓɛ: «Ligbongoni aɓyɨ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ
ɓabongilogi ka mʉsalaba.»
14 Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ ɓʉɓʉnga nɨɓɔ Kunzi awanyaga ndɨ Abalahamʉ, akɨtagɨtɔ
gɔnɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ko ngungu ka Yeso-Kilisito. Na pisi ka baya, tinisoni
na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.

Agʉmɛ a wandɛlɨ kakɨtaga mʉtʉʉ

15 Ɓamamakɨ, tovini mbɛyɨ likingyosi ko bulya yɨgya kusu. Nɨyɔ mʉmbanzʉ asaga
agʉmɛ walɨngʉnʉ, mʉtʉ wagɔ kakwananɨgʉ kayikoso ikanɨ kamatila luki kʉgʉ yi.
16 A mʉɗɔngɔnɨ na ɓagʉmɛ nɨɓɔ Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ na lɨvananza kakɨ. Moɓiso
kɛgʉ kaɓɨkya ɓɛ «ka ɓɛvananza kakɨ», kyɛ kɛgʉ ndɨ ɓambanzʉ ɓakpʉ. Luki limoti,
akaɓɨkya ɓɛ «ka lɨvananza kakʉ». Nɨyɔ akowonisilo ɓɛ mʉtʉ ɓemoti aka. Mʉtʉ yi nɨnɔ
nɨ Kilisito.
17 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: Kunzi apóni ndɨ agʉmɛ walɨngʉnʉ. Mʉtʉʉ nɨmɔ opupa ndɨ
imu kumbusa wa ɓyanga ɓamɨya ɓakwanganya na ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa koɓunigʉ ikanɨ
koyikosigʉ agʉmɛ ko Kunzi.
18 Luki limoti, kika kanɨ lisimo ko Kunzi odogoku pisi ka mʉtʉʉ, kakwananɨgʉ ɓata
ɓɛ oduku pisi ka agʉmɛ. Wɨna sɛ, Kunzi apá ndɨ Abalahamʉ ɨzɨyɔ pisi ka agʉmɛ.
19 Ligubo la mʉtʉʉ kʉwa nɨ ɨkɨ? Ɓamatila ndɨ ko bulya yiwonisila ɓɛ ɓomikya
ɓambanzʉ ɓoɓunatʉ ndɨ mʉtʉʉ. Ibisa ndɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ miki nɨnɔ Kunzi awanyaga
ndɨ Abalahamʉ ɨɓʉkʉta ndɛkɛ mino. Kunzi ʉpá ndɨ Ɓamalaika mʉtʉʉ kakɨ pisi ka mʉtʉ
ɓemoti nɨnɔ anzɨnɨlyaga ndɨ na ɓambanzʉ ko lino ko Kunzi, mʉtʉ yi ndɨ nɨ Musa.
20 Wɨna sɛ, takɛgʉ no nzoyi ka mʉtʉ yi nɨnɔ ngbingo yi nɨnɔ mʉmbanzʉ o mina ɓemoti
aka, Kunzi, ɨyɨ, mʉkaka aka.

Isi ya Mʉtʉʉ

21 Nɨyɔ a nɛkɨ kowonisila ɓɛ Mʉtʉʉ a makɨgbanana na ɓagʉmɛ ko Kunzi? Pɔ, gʉtʉgʉ
iki yi aka! Kika nɨ Kunzi opóni ndɨ Mʉtʉʉ nɨmɔ akwanana kaʉpá ɓambanzʉ ɔɓɨlɨ nɨnɔ
walɨngʉnʉ, ɓambanzʉ ɓakwanana nɛkɨ ɓi kaiko ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka
Mʉtʉʉ.
22 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ ɔɓɨlɨ wasɨ amʉɗita na ɓʉnyɛ ɓɨnvɨ, kyɛ Kunzi
ʉpí ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana pisi ka baya kaɓʉ ka Yeso-Kilisito apɛpɛ nɨnɔ ʉwanyaga ndɨ.
23 Kambwa Kunzi katiwonisilo pisi ya baya, mʉtʉʉ a ndɨ nɨ atikondogini ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ
abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ, kaɓʉndila ɓɛ baya yi nɨnɔ inisoni.
24 Mʉtʉʉ a kʉwa ndɨ muɓuɓulyo kusu kadwɛ kʉ kwa kʉ Kilisito odoku ndɨ mino, kyɛ
tinisoni ɓongbingbili ko misa ko Kunzi pisi ka baya.
25 Mbɨya wanʉ, ɓɛyɔ ngbingo wa baya odunuku mino yɔ, takɛgʉ ɓata kusili ka
muɓuɓulyo yi nɨnɔ.
26 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓomiko Kunzi, pisi ka baya kunu ka Yeso-Kilisito.
27 Iyo, iɓunu ɓasɨ nɨɓɔ mogwa ndɨ iɓatiso kʉsɔ ka Yeso-Kilisito, ma kʉwa abɛ
makimokisya Kilisito.
28 Kɛgʉ nɛkɨ ɓata na ɓudididi luga ka Ɓayuda na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, luga
ka ɓosunzu na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓosunzu, luga ka ɓalʉkʉ na ɓoko. A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ
ma luki limoti ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
29 Kika nɨ ma ɓatʉ ka Kilisito, ma nɛkɨ ka lɨvananza ka Abalahamʉ, na minisanatʉ
ndɛkɛ na agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi awanyaga ndɨ mino.

4

Ɓakilisito ɓakɛgʉ ɓata ɓosunzu, luki limoti, ɓomiko Kunzi

1 Nakapa kaɓɨkya ɓɛ: a ɓɨnza miki kalya lisimo ka abakɨ. Luki limoti, ngbingo yi
nɨnɔ a mbɛyɨ mino mʉkɛɗɛ aka, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ musunzu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a nɨ ɨyɨ mino
mombukwana lɨngama lasɨ.
2 Ka masyɛ mi nɨmɔ, ika mbɛyɨ kusili ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakakwiso, kadwɛ wa lɨsyɛ li nɨlɔ
abakɨ atwa ndɨ ɨtʉlyana mino.
3 Iɓusu gɔnɨ, ngbingo yi nɨnɔ ta mbɛyɨ ndɨ mino abɛ ɓomiki ɓakɛkɛkɛ, ta ndɨ ɓosunzu
ɓa makpʉmʉka gbalɨ nɨmɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ.
4 Luki limoti, nɨyɔ ngbingo ɨtʉlyana ndɨ, Kunzi atikoku Mikakɨ. Muko aɓʉkʉta ndɨ,
apʉnga ndɨ kakpakyana kusili wa mʉtʉʉ ka Ɓayuda.
5 Kunzi atikoku ndɨ kaʉkʉlaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ kusili wa mʉtʉʉ na katiitiso ɓomikakɨ.

3:13 3:13 Wanda ka Yɨgɨlya 21:23.

6 Ko bulyo yi nɨyɔ mo mino ɓomikakɨ, Kunzi otikoku ndɨ Lɨmbɛngɨ ko Mikakɨ. Lɨmbɛngɨ
li nɨlɔ a ka mambɛngɨ kusu nɨlɔ apamɨkanaga ɓɛ: «Aba! Baba!»
7 Kinili, wakɛgʉ ɓata musunzu, luki limoti miki wa ndaɓʉ. Yɛkɨ wa miki, walyatʉ
ndɛkɛ lisimo nɨlɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓomikakɨ.

Pɔlɔ akalya kumbu ko bulya ka Ɓagalatia

8 Ka ɓʉndɛlɨ, makamibogigʉ ndɨ Kunzi na ma ndɨ ɓosunzu ka ɓokunzi ɓa payaya.
9 Luki limoti, mbɨya wanʉ mamibatʉ Kunzi, ikanɨ Kunzi nɔ amumibo. Ogwogi ɓata ɓʉ
kaɨgɨlya makpʉmʉka magbalɨ mi nɨmɔ kɛgʉ no ngu na ɨzangɨya? Makapa ɓata kaimigiso
ka ɓusunzu?
10 Mɨpága kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kunu kʉgʉ wa masyɛ, ɓatɨmba, ɓongbingo na ɓyanga.
11 Na na kʉɓangakʉ kyɛ akɛgyɨlya abɛ nokwi ɓi ngbufu-ngbufu payaya ko bulya kunu.
12 Ɓamamakɨ, kikiliki, wikoni abɛ ɨmɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nɨɨta mino abɛ iɓunu.
Makɛgyɨlyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ ɓumoti aka.
13 Makaiba ɓɨnza ɓɛ namʉɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka nganga ya mambwa kyɛ na
ndɨ no koloɓu.
14 Makwananatʉ ndɨ kɛɓakyɨlya ɓotikito ikanɨ ketindikogo ko bulya koloɓu kamɨ. Luki
limoti, mɛtɨlya ndɨ abɛ malaika ko Kunzi, abɛ Yeso-Kilisito mombukwana-dakɨ yi.
15 Ma ndɨ ka magyagya. Ogwi kʉwa ɓata ɓʉ mbɨya wanʉ? A ɓɛyɔ, nakwananatʉ ɓi
kaiko dɛmʉ kunu: kiko ɓi kanɨ mʉmbanzʉ ɨnyɔgɔ liso apá mʉtʉ wagɔgɔ, makwananatʉ
ndɨ kɛgyɨlya yi ɓɛyɔ!
16 Niitini kʉwa mumuyoniso kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nakamʉɓɨkyaga makpʉmʉka ma
lɨngʉnʉ?
17 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɨpá na iɓunu ɓɔ, tamanaga kaɓʉ kɛgʉ yanza. Ɓakapa kamug-
bonosono na ɨmɨ, kyɛ miki ɓakɨgʉmya kʉ kaɓʉ.
18 A ɓɨnza kaɨpá na mʉmbanzʉ ka makpʉmʉka manzanza ɓongbinga ɓasɨ, kɛgʉ asɨ
ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ no mina luga kunu.
19 Ɓomikamɨ, na ɓata na mʉzʉzʉla ko bulya kunu abɛ nɨmɔ muko ikaga na imu
kambwa wa liɓukuti. Mʉzʉzʉla mi nɨmɔ ika ndɛkɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ yɨgya ka Kilisito
amumingyano mino.
20 No ɓi kapa ambɛ niki luga kunu mbɨya wanʉ, kyɛ nibi ambɛ nakwanana
kamʉnzɨnɨlya lɨkɨ. Mʉ egbomini ko bulya kunu.

Likingyosi ka Agali iɓʉ na Sala

21 Iɓikyoni, iɓunu nɨɓɔ mapaga kaiko kusili wa mʉtʉʉ, makibogigʉ ɓɛyɔ mʉtʉʉ
aɓɨkyaga mino?
22 A ɓɛyɔ, ikpikaga ndɨ ɓɛ Abalahamʉ ʉɓʉkʉta ndɨ ɓomiki ɓaɓa: ɓemoti na Agali nɨnɔ
a ndɨ musunzu, wagɔgɔ na Sala, nɨnɔ a ndɨ muko wa ndaɓʉ.
23 Mika musunzu ɨɓʉkʉta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino. Luki limoti,
nɨnɔ ka muko wa ndaɓʉ ɨɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ.
24 Bɨbʉ yi nɨyɨ a abɛ likingyosi. Ɓoko ɓaɓa ɓi nɨɓa ɓa likingyosi la ɓagʉmɛ ɓaɓa.
Agʉmɛ wa mambwa nɨ Agali nɨnɔ ɓomikakɨ ɓɨɓʉkʉtaga ka ɓusunzu. A likingyosi la
agʉmɛ nɨnɔ igyonosa ndɨ ka ngʉpa ya Sinai.
25 Agali a likingyosi la ngʉpa ya Sinai ka mugi ma Alabia. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ Yelusalɛma
* wa lisyɛ li nɨlɨ, kyɛ a ka ɓusunzu pa imoti na ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.
26 Luki limoti, Yelusalɛma wa kʉgʉ kɛgʉ ka ɓusunzu, ɨyɨ nɨ omosu.
27 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Gwanɔ magyagya, ɨwɛ ndʉya, ɨwɛ nɨnɔ wakaɓʉkʉtagʉ!
Pamɨkanaganɔ na magyagya, ɨwɛ nɨnɔ wakɨmʉkanagʉ mʉzʉzʉla ma liɓukuti!
A ɓɛyɔ, muko nɨnɔ ɓasikisogo ʉɓʉkʉta ndɛkɛ ɓomiki
ɓakpʉ kakɨtaga nɨnɔ ikaga ko vononi.»
28 Ɓamamakɨ, iɓunu, mɨɓʉkʉta ndɨ kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi, mʉɗɔngɔnɨ abɛ
Isaka.
29 Ka ɓʉndɛlɨ, miki nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ miki wasɨ ɨɓʉkʉtaga mino,
agyogyisaga ndɨ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ pisi ka Lɨmbɛngɨ ko Kunzi. Nɨyɔ yasɨ a ɓata kaigyonoso
aka ka masyɛ mi nɨma.
30 Luki limoti, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓʉ? Akaɓɨkya ɓɛ: «Mʉkpumyo muko nɨnɔ
musunzu yi no mikakɨ, kyɛ mika musunzu kakwananɨgʉ kalya lisimo pa imoti no mika
muko wa ndaɓʉ.»
31 Kinili ɓamamakɨ, takɛgʉ ɓomika musunzu, luki limoti, ta ɓomika muko wa ndaɓʉ.

4:22 **4:22** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 16:15; 21:2. * **4:25** **4:25** *Yelusalɛma:* A likingyosi la dini ka Ɓayuda. **4:27** **4:27** Wanda ka Isaya 54:1. **4:30** **4:30** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 21:10.

5

Mukilisito okulikonogoni

1 Kilisito atikʉlaga ndi lingʉnʉ, kyɛ takikonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu. Wikoni kʉwa wa
aka wa, makimokyonitɔgʉ ɓata ka ɓusunzu.
2 Hukononi, imi Pɔlɔ, nakamʉɓikya ambɛ: makikusiso, Kilisito kikigʉ ɓata na izangiya
kʉ kunu.
3 Na ɓata kaigilya kaɓikya ambɛ mʉtʉ wasi ninɔ apa kaikusiso, okwononi agyi mʉtʉʉ
ka Musa masi.
4 Iɓunu niɓɔ makisaga kaiko ɓongbingbili pisi ka mʉtʉʉ, ma ɓakigbananaga na
Kilisito. Ɩziyɔ ko Kunzi amuzongoni.
5 Luki limoti, iɓusu ɓi niɓɔ tabaya, taɓakigʉmya ko Kunzi ninɔ atidukusoku ndɛkɛ
ɓongbingbili. Takaɓʉnda nilɔ pisi ko ngu ya Limbɛngi-Lotu nilɔ akagya ligubo pisi ka
baya kusu.
6 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamatikana na Yeso-Kilisito, kikusiso ikani kikusisigʉ a
mʉɗɔngɔni. Luki li nilɔ okitogi ni baya niyɔ akainisoniso pisi ka sipananisɔ.
7 Ma ndi na yigya yanza kambwa! Wani ɓata nɔ amʉkpingba ndi kaɓyɛ makpʉmʉka
ma lingʉnʉ?
8 Ɓulyisyo yi niyɔ kɛgʉ kotukyoku ko Kunzi ninɔ amʉmakaga.
9 Ɓɛyɔ ɓaɓikyaga mino ɓɛ: «Sibʉkʉsɔ sikɛɗɛ nisɔ ofulisogo mukati, adukusogoku fufu
wasi ɓidayi-dayi.»
10 Imi, na wakigʉmya kunu, kʉsɔ ka Mombukwono-dosu. Nakaiba ambɛ makikigʉ
na tamanaga di na imi. Luki limoti, mʉtʉ wasi ninɔ akamʉɓɔɓɔ, iki wani ikani wani,
igyogyisatʉ ndɛkɛ.
11 Ɓamamaki, imi nakika kaɓikyaga ɓɛ okwononi kaikusiso, ɓa ɓata kegyogyiso ko
bulya iki? Nakiko ɓi kaɓikya ɓɛyɔ iba takɛgʉ ɓakigbanana. Luki limoti taɓakigbanana
kyɛ nakaɓikyaga bulyo kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba.
12 Ɓatʉ niɓɔ ɓakamʉpʉta ɓamʉ na likpʉmʉka la kikusiso, okwononi ɓidukyi
ɓakambwa kaɓʉ ɓigbogbogbo.

Limbɛngi-Lotu na mʉsasa ma nzʉyi

13 Ɓamamaki, Kunzi amʉmakaga ndi kyɛ makʉlikanagi. Luki limoti, kʉlikanaga
yi niyɔ, kikonitɔgʉ pisi komosisyo mʉsasa kunu masi ma nzʉyi. Tungbulonogoni ka
sipananisɔ.
14 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa masi a ka nima: «Mʉpa ɓɛngɛni mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ wipaga
mino iwɛ mombukwana-daki yi.»
15 Luki limoti, makiko kakʉkana na kalyanana luga kunu abɛ ɓanyama ɓotutu,
wiminyonito ambɛ makomwonononitɔgʉ.
16 Kinili, nakamʉɓikya ɓɛ: wosoni Limbɛngi-Lotu kokpokyoniso ɔɓili kunu, kʉwa wa
gɔ wa, makikigʉ ɓata kaɓyɛ mʉsasa kunu ma nzʉyi.
17 A ɓɛyɔ, mʉsasa ma nzʉyi abʉmanaga na nimɔ ma Limbɛngi-Lotu. Mʉsasa ma
Limbɛngi abʉmanaga na nimɔ ma nzʉyi. Masɔlɔ ma bʉmana kaɓʉ ikaga kʉwa ɓɛ
takagyigʉ ɓata nilɔ takapa kagya.
18 Luki limoti, kika ni Limbɛngi-Lotu akamukpokyoniso, makɛgʉ ɓata ɓosunzu ɓa
mʉtʉʉ.
19 Tibaga ɓinza ambɛ mʉsasa ma nzʉyi atitikaga ka makpʉmʉka nima: ɓilya,
tamanaga yanyɛ, ɓʉɗanda,
20 kaubibiso ɓokunzi gbali, lʉga, mʉyana, saana, imi, kaiko na limbɛngi likuɗu, kakisa
kaʉkitaga ɓɛngɛni, yigbananaga,
21 kaiko na limbɛngi ɓikpo, libʉma, ligbʉgbʉ na makpʉmʉka magɔgɔ mʉɗɔngɔni
abɛ nima. Nakaigilya kamʉɓikya ɓɛyɔ namʉɓikya ndi mino kambwa: niɓɔ ɓakagya
makpʉmʉka mi nimɔ, ɓakinisonigʉ ndɛkɛ na pa ka Ɓʉngama ko Kunzi.
22 Luki limoti, masɔlɔ ka Limbɛngi-Lotu nima: sipananisɔ, magyagya, maziyɔ, kaiko
na limbɛngi linda, ɓʉnza, yigya yanza, baya,
23 kaiko ɓitombiii na kaiɓuulyo ɓinza. Kɛgʉ na mʉtʉʉ gʉtʉgʉ mumoti aka nimɔ
apakyaga makpʉmʉka ɓɛyɔ ka nima.
24 Ɓatʉ ka Yeso-Kilisito ɓobongilogoni ndi yigya ya nzʉyi ka mʉsalaba, pa imoti na
ɓʉnyɛ niɓɔ ʉkandaga ndi na mʉsasa manyɛ.
25 Limbɛngi atipóni ɔɓili, tosini Limbɛngi li nilɔ gɔni lɔ katikpokyoniso.
26 Takikonitɔgʉ ɓatʉ ɓakibiniika, tosini dwanana ikani kaiko na imi luga kusu.

5:14 5:14 Wanda ka Ɓalawi 19:18.

6

Kosingyono ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ

1 Ɓomika-mama, kika nɨ ɓatokonyini mʉmbanzʉ nɨ anagya ɓʉnyɛ, iɓunu ɓi nɨɓɔ
makakpakyana ko ngu ya Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, mumigisoni ko pisi yanza, ka ɓutombiii.
Wiminyonito sɛ, kyɛ makogwonitɔgʉ gɔnɨ iɓunu ka kʉɓɔɓɔkʉ.
2 Singyononi ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, na ɓɛyɔ, motulyasa kʉwa mʉtʉʉ ka
Kilisito.
3 Kika nɨ mʉmbanzʉ akaɨmɨna ɓɛ a mʉtʉ wa ɨzangɨya, luki limoti nɨ kɛgʉ ɓɛyɔ, akaɨɓɔ
ɨyɨ aka mombukwana-dakɨ yi.
4 Mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka aɓɨmyɨ yɨgya kakɨ ɓɨkpɛ. Kɨna ɓɛ okwononi kaɨbɨba, ogwi
magyagya ka lɨmbɛngɨ kakɨ aka. Luki limoti, kikonitɔgʉ na tamanaga ɓɛ ukitogi ɓatʉ
ɓagɔgɔ ɓasɨ.
5 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yɨkaka-yɨkaka amalya ndɛkɛ nɨ ɨyɨ yɨgya kakɨ.
6 Mʉtʉ yi nɨnɔ ɓawonisilogo Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, okwononi kagbanana mukumbo
kakɨ na muwonisilo kakɨ.
7 Ɓakamuɓonitɔgʉ: ɓakatɨbagɨgʉ Kunzi. Masɨ nɨmɔ mʉmbanzʉ akʉnaga, imu gɔnɨ
aka mɔ obuulyogo.
8 Mʉtʉ yi nɨnɔ akʉnaga nɨlɔ oɓosilaga mʉsasa ma nzʉyɨ kakɨ, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ
ma mʉsasa mi nɨmɔ gɔnɨ mɔ. Masɔlɔ mi nɨ kukwakʉ. Luki limoti, nɨnɔ akʉnaga nɨlɔ
aɓosilogo Lɨmbɛngɨ-Lotu, obuulyo ndɛkɛ masɔlɔ nɨmɔ opupogo ka Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ.
Masɔlɔ mi nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
9 Takuponitɔgʉ kagya ɓʉnza. Takodikogi, tobuulyatʉ ndɛkɛ masɔlɔ mi ko ngbingo
nɨnɔ akodoku.
10 Kinili, ɓɛyɔ ta mbɛyɨ mino no ngbingo ɓɛnɛ, tugyilyini ɓatʉ ɓasɨ ɓʉnza, kʉgbɛ yi,
ɓomomosu ka baya.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

11 Winoni ɓɛyɔ no mino kamukpikilyo moɓiso makpʉkpʉ mi nɨma na maɓɔkʉ kamɨ.
12 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓamʉkpamyaga kaikusiso ka mapʉpʉ, ɓakɨsaga kaiwoniso ɓɛ kyɛ
ɓambanzʉ ɓʉbɨbɨ. Ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓakugyogyisonitɔgʉ ɓɛ ɓakaɓɨkyaga mongoni
ma kukwakʉ ka Kilisito ka mʉsalaba.
13 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusisogo, ɓakagyagɨgʉ ɨɓʉ mʉtʉʉ. Ɓakɨsaga kamukusiso kyɛ ɓiki
kaɨbɨba na ɓepukulu ɓaya ɨmʉʉsɔ kunu.
14 Ɨmɨ, nakakɨsagɨgʉ inguo ya ɨbɨba yi nɨyɔ, kiki asɨ nɨyɔ aka yɔ ya mʉsalaba ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. A ɓɛyɔ, pisi ka mʉsalaba mi nɨmɔ, ɔɓɨlɨ a kʉwa abɛ
okwoni ku kamɨ, na ɨmɨ gɔnɨ, na kʉwa abɛ nokwoni ndɨ ka ɔɓɨlɨ.
15 Kinili, takikusiso ikanɨ takikusisi, kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɨzangɨya nɨ kaiko na ɔɓɨlɨ
wambɨya.
16 Mazɨyɔ na ɓʉnza iki na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓyɛgɛ pisi yi nɨyɔ, ika gɔnɨ na ɓatʉ ɓasɨ
nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ.
17 Katʉkya mbɨya wanʉ, mʉmbanzʉ kegbomisonitɔgʉ ɓata mʉ, kyɛ na na ɓepukulu
ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisila ɓɛ na mʉtʉ ka Yeso*.
18 Ɓamamakɨ, ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu ɓasɨ. Iyo a ɓɛyɔ!

* **6:17 6:17** Pɔlɔ a ndɨ na ɓepukulu ka nzʉyɨ nɨɓayɔ akowonisilo ɓɛ ɓagyogyisa ndɨ ɓɛyɔ ɓagya ndɨ mino Yeso.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓaɛfɛsɔ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Ɛfɛsɔ balʉwa yi nɨmʉ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lʉma. Gʉɗʉ wa Ɛfɛsɔ a ndɨ wanza kʉgbɛ luga ka ɓagʉɗʉ ɓasɨ ɓa Lʉma nɨɓɔ ɓa ka Azia. Ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ kʉ ɓɛyɔ ɓagyaga ndɨ ɓumbula. Ɓapikilya ndɨ kunzi kaɓʉ nɨnɔ ɓamakaga na Ligiliki ɓɛ Alitemisi ndaɓʉ yanza. Ɓatʉ ɓa Lʉma ɓamakaga ɨɓʉ kunzi yi nɨnɔ ɓɛ Diana. Alitemisi yi nɨnɔ a sanamʉ muko yi. Ɓɨndaga ndɨ kabibiso ka ndaɓʉ yi nɨyɔ. Ɓatʉ ɓasɨ kʉ ɓɛyɔ ɓaɓɨnɨkyana sanamʉ yi nɨyɔ kiki asɨ Ɓayuda aka ɨɓʉ na Ɓakilisito.

Nɨyɔ Pɔlɔ igoku ndɨ ka Ɛfɛsɔ ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yiɓa, ʉpá ndɨ Ɓayuda ɓa kʉ mʉtʉʉ ka lɨsyɛ la mungu kaɓʉ. Kumbuso yi, igoku ndɨ kyɛ kakwananɨgʉ ndɨ kolipya kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ ɨndatʉ ɓata kaʉnda. Nɨyɔ aga ɓata ka nganga ya yɨsaa, agya ɓyanga ɓɨsaa nɨ anʉɓɨkyaga ɓambanzʉ Mongoni Manza aka (Wanda Ligubo 19-20). Pɔlɔ atʉmbʉlaga ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ka balʉwa yi nɨmʉ: Kunzi atimibisisa ndɨ nɨlɔ a ndɨ la kɨsʉma, nɨlɔ omosa ndɨ ka ɨzɨyɔ kakɨ. Akaɨɓɨkya ɓɛ ɓamʉmʉla ndɛkɛ makpʉmʉka masɨ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ na nɨmɔ ma lɨtɔmbʉ kyɛ Yeso-Kilisito iki ngama kʉgʉ yi. Omotiloku ɓɛ Ɓakilisito ɓokwononi kaʉkanana, na kaiko abɛ ɓomika-muko, kɛgʉ ɓɨnza kaɓɨkya ɓɛ mʉtʉ yi nɨmʉ a Muyuda, ikanɨ nɨnɔ kʉ kɛgʉ yi. Mumuyoniso kaɓʉ a mʉkaka aka, ɨyɨ nɨ Abɨlɨ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓakilisito ɓokwononi kalʉmba pa imoti kyɛ Abɨlɨ kundungulyogonitɔgʉ.

Pɔlɔ atʉmbʉlagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ mʉlʉkʉ okwononi mino kaiko na mukakɨ, ɓɛyɔ ɓomiki ɓokwononi mino kaiko na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, na ɓɛyɔ ɓosunzu ɓokwononi mino kaiko na ɓamombukwana-daɓʉ. Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko luki limoti na Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Kilisito atiɗukulya ndɨ ɓʉɓʉnga na Lɨmbɛngɨ-Lotu *1:3–3:21*
Tikini na ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito *4:1–6:20*
Yuuso ya muliɓo *6:21-24*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, Kunzi ɛmakaga ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakɨ, kaika atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito. Nakamukpikilyo iɓunu ɓatʉ ko Kunzi nɨɓɔ mabaɨlya Yeso-Kilisito kʉ ka Ɛfɛsɔ*.
2 Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɓʉɓʉnga, ɓamʉpá mazɨyɔ.

Kunzi atiɗukilyaga ɓʉɓʉnga pisi ka Kilisito

3 Kunzi, Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito avɨ ɨbɨba! Atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga pisi ka matɨkana na Kilisito, atɨpá ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ.
4 Pisi ka Kilisito, Kunzi atipunogoni ndɨ kaika ɓatʉ kakɨ kambwa kagya ɔɓɨlɨ. Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ tiki ɓotu nɨ takɛgʉ na ɨɗa kambwa kakɨ. Ko bulya sɨpananɨsɔ kakɨ,
5 osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ tika ndɛkɛ ɓomikakɨ pisi ka Yeso-Kilisito. Abaɨlya ndɨ ɓɛyɔ, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ.
6 Tabibisini nɛkɨ Kunzi ka ɨzɨyɔ kakɨ nɨyɔ atɨpá ndɨ pisi ko Mikakɨ mʉpaka.
7 Pisi ka ɓangʉ ka Kilisito, Kunzi atikulogoni ndɨ, atɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu. Kʉwa wa gɔ wa, atiwonisiloni ndɨ ɓudingi ɓa ɨzɨyɔ kakɨ,
8 atitumiso noyu, atɨpá yimibo yasɨ na akili wasɨ.
9 Atimibisa ndɨ dikiɗi kakɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya yanza kakɨ, nɨlɔ osisilya ndɨ kambwa aka ɓɛ otulyasa ndɛkɛ pisi ka Kilisito.
10 Tamanaga yi nɨyɔ, Kunzi otulyasa ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ abisa ndɨ: kamʉmʉla masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ na kusili wa mɔnɨ kaiko kusili wa ɓʉngama ka Kilisito aka yɨkaka.
11 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Kilisito, tinisononi na nɨlɔ atɨwanyaga ndɨ. A ɓɛyɔ, Kunzi atipunogoni ndɨ kambwa aka, kaɓyɛnɛnɛ na tamanaga kakɨ. Otulyosaga makpʉmʉka masɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ osisilyogo mino na ɓɛyɔ apaga mino.

---

* **1:1 1:1** Moɓiso mandɛlɨ magɔgɔ kɛgʉ no lino la *Ɛfɛsɔ.* Ka masyɛ mi nɨmɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Ɛfɛsɔ, Wanda ka Ligubo 18:19-21; 19:1-40.

12 Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko Kunzi, iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓa mambwa kobiso tamanaga
kusu kʉsɔ ka Kilisito!
13 Iɓunu gɔnɨ, maɓinikyononi ndɨ Kilisito ngbingo yi nɨnɔ mʉkana ndɨ mino mongoni
ma lingʉnʉ, Mongoni Manza nɨmɔ amudulyoku ndɨ na muhukuso. Kʉwa wa, Kunzi
amubisa ndɨ na ɨɗa kowonisila ɓɛ ma kʉwa ɓatʉ kakɨ. Ɨɗa yi nɨ Limbɛngɨ-Lotu nɨlɔ
awanyaga ndɨ.
14 Limbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ nɨ mʉkalya ma mambwa ma lisimo nɨlɔ Kunzi ubisilya ndɨ ɓatʉ
kakɨ. Tinisana ndɛkɛ na mʉkalya mɨ nɨmɔ ngbingo yi nɨnɔ kʉlikanaga kusu ɨtʉlyana
ndɛkɛ mino. Tobibisini nɛkɨ ɓudingi ko Kunzi.

Pɔlɔ akaʉlʉmbɨlya ɓakilisito

15 Nukononi ɓɛyɔ maɓɨnikyana mino Mombukwono-dosu Yeso na ɓɛyɔ mʉpaga mino
ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
16 Kinili, nabibisogo Kunzi masyɛ masɨ ko bulya kunu. Nakamʉɓʉsalagɨgʉ ka
malʉmba kamɨ.
17 Nakʉngaga Kunzi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, Baba wa ɨbɨba, kamʉpá
Limbɛngɨ kakɨ iba wikoni na yimibo na ɓʉngbanganya, na kʉ kwa kʉ mamibo mino
ɓɨnza.
18 Nakʉngaga ambɛ amuhukwi mambɛngɨ ɓɨngbanganya, kyɛ mibi mʉtamanagɨ tino
mɔ Kunzi amʉmakaga ndɨ mino. Miba gɔnɨ ɨbɨba yidingi na lingama kakɨ lasɨ nɨlɔ
ubisilya ndɨ ɓatʉ kakɨ,
19 miba ngu yidingi nɨyɔ Kunzi atiwonisilo iɓusu ɓi nɨɓɔ takaɓɨnikyana. Owonisila
ndɨ ngu kakɨ yasɨ,
20 ngbingo yi nɨnɔ apupisa ndɨ mino Kilisito luga ka ɓamanda, alikiso ka
kʉmbanzikanikɔ kakɨ kʉ kʉgʉ wa lisyɛ.
21 Kʉ ɓɛyɔ, a ngama ka ɓangama ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓudingi-dingi ɓasɨ ikanɨ ka
ɓotutungyo ɓasɨ, iki ka ɓatʉ ɓo ngu ikanɨ ɓamalaika ɓasɨ. A ngama kʉgʉ wa masɨ
nɨmɔ ɓakwanana katwa ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna ikanɨ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ akodoku.
22 Kunzi obisoni ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa magʉ ka Kilisito, abisa ndɨ Kilisito
kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ, abiso ɓɛ iki mʉ ma kanisa.
23 Kanisa nɨ nzʉyɨ ka Kilisito. Kilisito a wakiko kʉsɔ yi na Kunzi a mutumo kʉsɔ ka
Kilisito.

2

Kainisana na muhukuso pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ma ndɨ ɓukwo ko bulya yɨgya yanyɛ na ɓʉnyɛ kunu.
2 Mɨpága ndɨ ka yɨgya yanyɛ ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, managya mʉtʉʉ ka ngama wo ngu
yo ovivi. Ngama yi nɨnɔ a limbɛngɨ la ɓʉnyɛ nɨlɔ akagya ligubo kʉsɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ
ɓakaɓangagɨgʉ Kunzi.
3 Ka ɓʉndɛlɨ, iɓusu ɓasɨ ta ndɨ gɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Ɔɓɨlɨ kusu aɓyɛnɛnɛgɛ ndɨ na mʉsasa
ma nzʉyɨ, anagya sɨpananisɔ si na nɨsɔ sa mambɛngɨ kusu. Kinili, ko bulya yɨgya kusu
yanyɛ nɨyɔ tɨɓʉkʉta noyu, takakwananɨgʉ ndɨ kanyɨka ngbʉta ko Kunzi mʉɗɔngɔnɨ abɛ
ɓatʉ ɓagɔ.
4 Luki limoti, kumbu ko Kunzi a yidingi. Ko bulyo ya sɨpananisɔ sidingi nɨsɔ atiwonisila
ndɨ,
5 iɓusu nɨɓɔ ta ndɨ ɓukwo ko bulya ɓʉnyɛ kusu, atɨpá ɓata ɔɓɨlɨ pa imoti na Kilisito.
A pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi yɔ minisana ndɨ mino na muhukuso.
6 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito, Kunzi atipupisa ndɨ pa imoti na ɨɓʉ ka
mbʉkʉ, atilikiso na ɨɓʉ ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ kʉgʉ wa lisyɛ.
7 Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ atiwonisili ka ɓyanga nɨɓɔ akodoku ɨzɨyɔ kakɨ yidingi na
yɨmbanga. Atiwonisila ɓʉnza kakɨ ka matɨkana kusu na Yeso-Kilisito.
8 A ɓɛyɔ, ɨzɨyɔ ko Kunzi yɔ amʉpá muhukuso pisi ka baya. Muhukuso mi nɨmɔ
kotukyokugʉ ku kunu, luki limoti, a apɛpɛ ko Kunzi.
9 Makinisanagʉ ndɨ na imu pisi ka yɨgya kunu. Kinili, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kakwananɨgʉ mino kaiyipo ikubasʉ.
10 A ɓɛyɔ, ta ligubo ko Kunzi, atɨgya ndɨ ka matɨkana kusu na Yeso-Kilisito kyɛ tiki
kagya makpʉmʉka manzanza ka ɔɓɨlɨ. Oɓungusyaga ndɨ makpʉmʉka mi nɨmɔ kambwa
aka ɓɛkyɛ tiki kagyo yi.

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

11 Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓa na ɓepukulu ɓaya sɨmʉʉsɔ, ɓɨmakaga ɓɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikusiso.
Iɓunu ɓi nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda ɓakɨɓʉkʉta, makɛgʉ na ɓepukulu ɓi nɨɓɔ. Ɓamʉmakaga
ɓɛ makɛgʉ ɓakikusiso. Eee, tomononi ɓɛyɔ ma ndɨ mino kambwa,

12 ma ndɨ ɓyɨ na Kilisito, makakwananɨgʉ ndɨ kaiko luga ka ɓomikya Ɓezaleli. Makɛgʉ
ndɨ ka ɓagʉmɛ nɨnɔ Kunzi ʉgyɨlya ndɨ kaʉnana na ɨɓʉ. Makɛgʉ ndɨ na mʉtamanagɨ na
makɛgʉ no Kunzi ka ɔɓilɨ.
13 Luki limoti, mbɨya wanʉ ka matɨkana na Yeso-Kilisito, ɨɓunu nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no
Kunzi, ma kʉwa ɓɨkpʉɗʉ no Kunzi pisi ka ɓangʉ ka Kilisito.
14 A ɓɛyɔ, ɨyɨ nɔ atɨpá mazɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ ɓɛ Ɓayuda na ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
ɓiki luki limoti. Pisi kapá nzʉyɨ kakɨ, mʉlilɨ nɨmɔ ʉgbanana ndɨ, agyaga ndɨ ɓɛ ɓiki
ɓomuyoniso luga kaɓʉ, kɛgʉ ɓata.
15 Atʉmba ndɨ mʉtʉʉ ka Ɓayuda, ɓopisi ɓi na yɨgyo yi. Ʉgya ɨɓʉ ɓasɨ kaiko ɓatʉ
ɓumoti, ɓɨita ɓambɨya, ka matɨkana na ɨyɨ. Kʉwa wa gɔ wa, obisa ndɨ mazɨyɔ luga
kaɓʉ.
16 Pisi ka kukwakʉ kakɨ ka mʉsalaba, Kilisito ʉmʉmʉla ndɨ ɓasɨ kaiko nzʉyɨ yimoti,
atʉmba ndɨ simuyoniso, uhukwilya pisi kamatɨkana no Kunzi.
17 Kilisito odoku ndɨ kapága Mongoni Manza ma mazɨyɔ kunu ka nɨɓɔ ma ndɨ ɓyɨ no
Kunzi, na ka nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓuwobi na ɨyɨ.
18 A ɓɛyɔ, pisi ka Kilisito ɨɓusu ɓasɨ, ɨki Ɓayuda ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda,
takwanana kasilyo Baba ko ngungu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu li nɨlɔ.
19 Kinili, ɨɓunu ɓatʉ nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda, makɛgʉ ɓata ɓobiko ikanɨ ɓatʉ nɨɓɔ
ɓotukyoku ndɨ ɓyɨ. Luki limoti, ma kʉwa ɓatʉ ɓotu, ɓatʉ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi.
20 Ma kʉwa gɔnɨ ɨɓunu ɓakipika ka ndaɓʉ nɨyɔ ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ ɓakpɔ
ndɨ muɓumbe mi. Yeso-Kilisito mombukwana-dakɨ yi nɨ lɨtalʉ nɨlɔ osulyaga muɓumbe
mi.
21 Pisi ka matɨkana kusu na Kilisito, ndaɓʉ yi nɨyɔ a yakamaga ɓingbufu, na a kʉwa
kaidukulogo kaiko yotu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
22 Ɨɓunu gɔnɨ ma ɓakipiko pa imoti na ɓatʉ ɓagɔ ɓasɨ kaiko ka ndaɓʉ nɨyɔ Kunzi
ikago mino pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ.

3

Pɔlɔ akaʉtʉmbʉlyaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓodikiɗî ka Kilisito

1 Kinili, ɨmɨ Pɔlɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ na mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito ko bulya kunu ɓi
nɨɓɔ makɛgʉ Ɓayuda.
2 A ɓɛyɔ, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ Kunzi ɛpá ndɨ mino ligubo pisi ka ɓʉnza kakɨ ko bulya
kunu.
3 Eukwoni ndɨ yimibo, kemibisa ɓodikiɗî kakɨ ɓɛyɔ namukpikilyi ɓi mino ka ɓukuɗu
yɔ.
4 Makatangʉlaga moɓiso kamɨ, makwanana kotombisyo ɓɛyɔ nibaga mino dikiɗî ka
Kilisito.
5 Kunzi kumibisagʉ ndɨ ɓatʉ ɓandɛlɨ. Luki limoti, mbɨya wanʉ uwonisiloni ɓatʉ kakɨ
ɓotu: ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ, pisi ka Lɨmbɛngɨ kakɨ.
6 Dikiɗî yi nɨyɨ: pisi ka Mongoni Manza, ɓakwanana kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda
na Ɓayuda pa imoti, mʉkalya nɨmɔ Kunzi asʉma ndɨ ko bulya lɨvananza kakɨ. Ɓa
mababa ma nzʉyɨ yimoti, ɓakainisono gɔnɨ ɨɓʉ na agʉmɛ nɨnɔ Kunzi awanyaga ndɨ
pisi ka Yeso-Kilisito.
7 Kunzi ebisoni ndɨ mʉgya-ligubo wa Mongoni Manza mi nɨmɔ, pisi ka apɛpɛ nɨnɔ ɛpá
ndɨ kaɓyɛnɛnɛ no ngu kakɨ.
8 Nakɛgʉ pɔ luki luga ka ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi. Luki limoti, ɓɛpá ndɨ ɨzɨyɔ yi nɨyɔ
kaʉɓɨkyaga ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda lɨngama ka Kilisito nɨlɔ kɛgʉ na muliɓo.
9 Nakwanana kauwonisilo ɓatʉ ɓasɨ ɓɨngbanganya ɓɛyɔ Kunzi o mino kotulyoso dikiɗî
yi nɨyɔ. Ɨyɨ nɔ agya ndɨ makpʉmʉka masɨ, asʉma ndɨ dikiɗî yi nɨyɔ katʉkya ka ɓʉndɛlɨ.
10 Kinili, mbɨya wanʉ, pisi ka Kanisa, ɓangama ɓasɨ na ɓotutungyo ɓa ɔɓilɨ wa kʉgʉ
wa lɨsyɛ ɓakwanana kʉwa kaiba yimibo ko Kunzi. Kunzi owonisilaga yimibo yi nɨyɔ ko
ɓopisi dididi.
11 Nɨyɔ yasɨ akaɓyɛnɛnɛ na tamanaga ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi, nɨyɔ otulyosa ndɨ
pisi ka Yeso-Kilisito Mombukwono-dosu.
12 Kʉsɔ wa matɨkana kusu na Yeso-Kilisito na pisi ka baya kusu kʉ kakɨ, takwanana
kodoku kambwa ko Kunzi lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛɛ.
13 Kinili, nakamʉkʉnga ambɛ makogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka yigyogyiso yi nɨyɔ nakaigyogy-
iso ko bulya kunu. Yigyogyiso yi nɨyɔ akamʉpá ɨbɨba ya lɨngʉnʉ.

Ɓudingi ɓa sipananisɔ ka Kilisito

14 Kinili, nakoɓuna moli kambwa ko Kunzi Baba,
15 nɨnɔ apága ɔɓilɨ ka ɓɛvananza ɓayasɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ na kʉnʉ kusili wa mɔnɨ.

16 Nakakʉnga Kunzi nɨnɔ a na ɨbɨba yidingi na lɨngama lasɨ ambɛ amʉpí ɓʉpʉpʉ pisi
ka Lɨmbɛngɨ kakɨ iba miki no ngu ka mambɛngɨ kunu.
17 Kilisito iki ka mambɛngɨ kunu pisi ka baya. Wikoni no lyo ka sɨpananisɔ,
migwinonogo ɓingbufu kʉsɔ yi.
18 Kʉwa wa, makwanana kotombisyo pa imoti na lɨvananza lasɨ ko Kunzi ɓɛ Kilisito
atɨpaga kʉgbɛ.
19 Iyo, makwanana ɓanʉ kotombisyo sɨpananisɔ si nɨsɔ gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okitogi nɨmɔ
yimibo yasɨ yɔ, iba miki kʉwa na ɔɓɨlɨ wasɨ ko Kunzi, Kunzi ika mutumo kʉsɔ kunu.
20 Kunzi a no ngu kagya yakpʉ kakɨtaga nɨyɔ takʉngaga na nɨyɔ tatamanaga, agyaga
ligubo kʉsɔ kusu pisi ko ngu yi nɨyɔ.
21 Ɨbɨba kʉ kakɨ, ka kanisa na pisi ka Yeso-Kilisito, ka ɓongbinga ɓasɨ na ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

4

Kaiko luki limoti kʉsɔ ka Kilisito

1 Ɨmɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ kyɛ naguguɓyogo Mombukwono-dosu, na nɛkɨ kamʉɓɨkya
ambɛ iɓunu ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga, wikoni na yɨgya nɨyɔ okwononi na molikoni mi
nɨmɔ.
2 Wikoni masyɛ masɨ ɓakisiso, ɓotombiii na lɨmbɛngɨ lɨnda, manokibyono luga kunu
ka sɨpananisɔ.
3 Gyoni yapʉ koɓuulyo yimoti nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu akamʉpá pisi ka mazɨyɔ nɨmɔ
akamʉmʉmʉla pa imoti.
4 Nzʉyɨ a yimoti, Lɨmbɛngɨ-Lotu a limoti gɔnɨ. Kunzi amʉmakaga ka mʉtamanagɨ
mumoti gɔnɨ.
5 Mombukwono-dosu a ɓemoti, baya yimoti, iɓatiso yimoti,
6 Kunzi a ɓemoti, Abakɨ ɓatʉ ɓasɨ, a kʉgʉ ka ɓasɨ, agyaga ligubo pisi ka ɓasɨ na a kʉsɔ
ka ɓasɨ.
7 Luki limoti, Kunzi apá ndɨ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨzɨyɔ, Kilisito apá ɨyɨ apɛpɛ.
8 Kinili ikpikaga ɓɛ:
«Ngbingo yi nɨnɔ aɗaka ndɨ mino kʉgʉ,
aga ndɨ na ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ,
ʉpá ɓambanzʉ ɓapɛpɛ.»
9 «Aɗaka ndɨ kʉgʉ.» Isi yi sɛ kʉwa nɨ ɨkɨ? Isi yi nɨ kambwa kaɗaka, Kilisito osya mbɛyɨ
ndɨ kusili kʉgbɛ, kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
10 Nɨnɔ osyoku ndɨ, ɨyɨ gɔnɨ nɔ aɗaka ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ kakɨtaga lɨsyɛ kyɛ ɨtʉlyanɨ ka ɓapa
ɓayasɨ.
11 Ɨyɨ nɔ ʉpá ndɨ ɓambanzʉ ɓapɛpɛ dididi: ʉpá ndɨ ɓatʉ ɓagɔ kaiko ɓatʉtʉmbwa, ɓagɔ
ɓogyalandʉ, ɓagɔ ɓaɓɨɓɨkya ɓo Mongoni Manza, ɓagɔ ɓata ɓapasɨtɛlɛ na ɓowonisilo.
12 Agya ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ ɓatʉ ko Kunzi ɓiki ɓʉkwanana kotulyoso ligubo kakɨ, ko bulya
lipipiko la kanisa, nzʉyɨ ka Kilisito.
13 Kʉwa wa gɔ wa, iɓusu ɓasɨ tika kʉwa luki limoti ka baya kusu, tamiba ɓasɨ Miko
Kunzi. Tɨita ɓatʉ ɓʉngata ka baya, tiko na yɨgya yanza mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
14 Kʉwa wa, takikigʉ ɓata abɛ ɓomiki kaamama ɓɨgbagbagba abɛ ɨngbɔlɔ nɨyɔ mbumbo
oyungaga ka lɨmbɛngɨ lo liɓo. Takikigʉ ɓata kogwogwo ka mʉtʉʉ ka ɓatʉ gbalɨ nɨɓɔ
ɓʉɓɔɓɔgɔ ɓɛngɛnɨ na kaʉbʉmya pisi ka ɓokoli kaɓʉ.
15 Luki limoti, pisi kaɓɨkyaga lɨngʉnʉ ka sɨpananisɔ, topingo ka makpʉmʉka masɨ na
kadwɛ kʉ kwa kʉ tɨita mino abɛ Kilisito nɨnɔ a mʉ ma kanisa.
16 Pisi kʉ kakɨ, mababa masɨ ma nzʉyɨ a pa yimoti na ka yimoti. Na nzʉyɨ yasɨ a
yakizukyonogo ɓɨnza ko ngu ya moziko. Kʉwa wa, ngbingo yi nɨnɔ lɨbaba limoti-limoti o
mino kagya ligubo ɓɛyɔ okwononi mino, nzʉyɨ yasɨ akangata na kaipiko ka sɨpananisɔ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya kʉsɔ ka Kilisito

17 Kinili nakaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu ɓɛ: ɔɓɨlɨ kunu
kikonitɔgʉ ɓata abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi. Tamanaga kaɓʉ ikaga asɨ ya payaya
aka.
18 Yimibo kaɓʉ opiyoni biti ɓipi, ɓakɛgʉ na ɔɓɨlɨ nɨnɔ Kunzi apága. A ɓɛyɔ, ɓakibigʉ
luki gʉtʉgʉ limoti aka kyɛ ɓa na mʉ mapʉ.
19 Ɓakɛgʉ gʉtʉgʉ no mikyo suni aka. Ɓipóni asɨ ka yɨgya yanyɛ aka na ɓanagya
makpʉmʉka manyɛnyɛ masɨ nɨ ɓakɛgʉ na kʉɓangakʉ.
20 Luki limoti, ɓakamuwonisilagʉ ndɨ iɓunu ɓɛyɔ ko bulya ka Kilisito!

4:8 4:8 Wanda ka Mambʉ 68:19.

21 Mʉkanatʉ ndɨ mongoni ka Yeso ɓɨnza, ɓamuwonisilo lɨngʉnʉ nɨlɔ a kʉsɔ kakɨ.
22 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana nɛkɨ kaasanana na yɨgya kunu yandɛlɨ, mopupa ka ɔɓɨlɨ
kunu wandɛlɨ nɨnɔ apága mʉsasa ma kʉɓɔɓɔkʉ nɨmɔ atɨkaga mʉmbanzʉ kapʉtɨkana.
23 Okwononi kaiko ɓatʉ ɓambɨya ka mambɛngɨ na tamanaga kunu,
24 mogulya ka ɔɓɨlɨ wambɨya nɨnɔ Kunzi agya ndɨ ka likingyosi kakɨ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a
wongbingbili na a na ɓutu ɓa lɨngʉnʉ.
25 Kinili, okwononi kaasanana na ɓɔngɔ! Mʉmbanzʉ wasɨ aɓɨkyagɨ mamakɨ
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, kyɛ iɓusu ɓasɨ ta mababa ma nzʉyɨ yimoti aka.
26 Kika nɨ mongbutini, makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ. Okwononi ngbʉta kunu osyi
kambwa mɔnɨ kogwo.
27 Makasilyonitɔgʉ mumuyoniso ngbingo gʉtʉgʉ iki yi aka kamʉndʉngʉlyaga.
28 Nɨnɔ iɓaga ndɨ, asɨ kuɓakʉ, luki limoti iɗukufi ɓiguɓu kagya ligubo na maɓɔkʉ kakɨ.
Kʉwa wa gɔ wa, ika na ɔɓɨlɨ wanza. Akwanana gɔnɨ kaiko no luki kausingyo nolu ɓatʉ
ɓa yangya.
29 Mʉnzɨna manyɛ gʉtʉgʉ mumoti aka kopuponitɔgʉ ka nɔkʉ kunu. Ɓikyogoni nɨmɔ
aka mɔ manza, nɨmɔ akwanana kaika na ɨzangɨya kaupiko ɓatʉ ɓagɔ na nɨmɔ akwanana
kapá ɨzɨyɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓiko kamʉmʉkana.
30 Makalyisisonitɔgʉ Lɨmbɛngɨ-Lotu kumbu. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ɨɗa nɨyɔ Kunzi amubisa
ndɨ kowonisila ɓɛ ma ɓatʉ kakɨ kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ amʉkʉlaga ndɛkɛ mino ka ɓʉnyɛ.
31 Wosoni tamanaga yasɨ ka mumuyoniso: gbɔkɔ, ngbʉta, pamɨkanaga na mosikoni.
Wosoni ɓʉnyɛ ɓasɨ!
32 Luki limoti, wikoni ɓanza, ɓutumo na sɨpananɨsɔ luga kunu. Pilyononi mʉɗɔngɔnɨ
ɓɛyɔ Kunzi amʉpɨlya ndɨ mino pisi ka Kilisito.

5

Kaiko ka ɓʉngbanganya

1 Ma ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ʉpaga, ɓyeni nɛkɨ yɨgya kakɨ.
2 Wikoni na sɨpananɨsɔ luga kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito atɨpa ndɨ mino. Apá ndɨ
ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu abɛ apɛpɛ nɨnɔ wa sʉ yanza kambwa ko Kunzi.
3 Ma ka lɨvananza ko Kunzi, kinili yɨgya yasɨ ya ɓʉɗanda, ya mʉsʉgʉ, gʉtʉgʉ ya
mʉsasa ma mukumbo aka kinisononitɔgʉ luga kunu.
4 Kɛgʉ gɔnɨ ɓɨnza kopupisogo mʉnzɨna ma gbalɨ, mo suni ikanɨ manyɛ, kyɛ kɛgʉ na
ɨzangɨya. Luki limoti, mʉnzɨna kunu iki nɨmɔ mumigisyo Kunzi ɨbɨba aka.
5 Wiboni ɓɨnza ambɛ: aɗanda wasɨ, mʉtʉ wa mʉsʉgʉ na nɨnɔ wa mʉsasa ma
mukumbo (mʉsasa ma mukumbo a mʉɗɔngɔnɨ abɛ kaubibiso ɓokunzi), nɨɓɔ ɓasɨ
ɓakinisonigʉ ndɛkɛ ka Ɓʉngama ka Kilisito na ko Kunzi.
6 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ na mʉnzɨna ma payaya, kyɛ inguo ya mʉnzɨna mi nɨmɔ,
alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgʉ.
7 Kinili, makusyonitɔgʉ inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ka mʉɗɔngɔ.
8 Mikaga ndɨ kambwa ko biti, luki limoti, mbɨya wanʉ, pisi ka matɨkana kunu
na Mombukwono-dosu, ma kʉwa ka ɓʉngbanganya. Wikoni na yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa
ɓʉngbanganya.
9 A ɓɛyɔ, masɔlɔ ma ɓʉngbanganya nɨ ɓʉnza, ɓungbingbili na lɨngʉnʉ.
10 Gyoni yapʉ kotombisyo makpʉmʉka nɨmɔ aɓosogo Mombukwono-dosu.
11 Makomotikononitɔgʉ ka makpʉmʉka ma payaya nɨmɔ ɓagyaga ko biti. Luki limoti,
pupisoni ka ɓʉngbanganya.
12 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka mi nɨmɔ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓagyaga ko dikiɗi, apágatʉ suni kopupiso
yi.
13 Wɨna sɛ, ngbingo yi nɨnɔ ɓopupisaga mino dikiɗi, lɨkpʉmʉka li ipupisaga kʉwa ka
ɓʉngbanganya.
14 A ɓɛyɔ, masɨ nɨmɔ ipupisaga ka pa yangba, ɨɨtaga kʉwa ɓʉngbanganya. Kinili
ɓaɓɨkyaga ɓɛ:
«Ɨwɛ mʉna wa ka tɔtɔ aaa, zuzuko!
Pupoku ka ɔɓɨlɨ ka ɓamanda,
Kilisito anzɛ kʉgʉ kakʉ.»
15 Wiminyonito nɛkɨ na yɨgya kunu. Makikonitɔgʉ abɛ ɓongingi, luki limoti, wikoni
abɛ ɓatʉ ɓa yimibo.
16 Wakiko no ngbingo kagya luki, ngbingo yi nɨnɔ kuukogɔnɨtɔgʉ, kyɛ masyɛ mi
nɨmana, a manyɛ.
17 Makikonitɔgʉ nɛkɨ ɓongingi, luki limoti, gyoni yapʉ kaiba nɨlɔ Mombukwono-dosu
akapa.

18 Makodomwonitɔgʉ vinya, kyɛ apʉtaga mʉ ka mʉmbanzʉ, luki limoti, wikoni ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Tumisonogoni mambɛngɨ na mambʉ, mambʉ mubibiso na mambʉ nɨmɔ akotukyoku ka mambɛngɨ. Mumbimbimbyoni, mabibiso Mombukwono-dosu ka mambɛngɨ kunu masɨ.
20 Mumigisilyoni Kunzi Baba ɨbɨba masyɛ masɨ na ka makpʉmʉka masɨ, ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓoko na ɓambʉnyaɓʉ

21 Ɓongononi mabɔbɔ ko bulya kʉɓangakʉ ka Kilisito nɨkwɔ a kʉsɔ kunu.
22 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ maɓangaga mino Mombukwono-dosu.
23 A ɓɛyɔ, mʉlʉkʉ nɨ mʉ ka mukakɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino mʉ ma kanisa. Kilisito nɨ Muhukuso wa kanisa, na kanisa a nzʉyɨ kakɨ.
24 Ɓoko ɓakwanana nɛkɨ kaʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ ka makpʉmʉka masɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ kanisa aɓangaga mino Kilisito.
25 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito apa ndɨ mino kanisa. Apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulyo yi.
26 Agya ndɨ ɓɛyɔ, koɓuɓiso kanisa ɓitu ko bulya ko Kunzi, ongumasa pisi ko liɓo* na mʉnzɨna.
27 Abaɨlya ndɨ ɓɛ kanisa inisoni kambwa kakɨ na ɨbɨba, nɨ kɛgʉ na ɨɗa ikanɨ ɨɓɔ yagɔgɔ gʉtʉgʉ imoti aka. Luki limoti, iki ɓitu nɨ kɛgʉ wa ɓamɨnya mino.
28 Ɓalʉkʉ ɓakwanana nɛkɨ kaʉpa ɓoko kaɓʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓapago mino nzʉyɨ kaɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Nɨnɔ apaga mukakɨ, ɨpaga ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.
29 A ɓɛyɔ, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ omuyoni nzʉyɨ kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, olyolyisogo, anoɓuulyo mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito agyaga mino na kanisa.
30 A ɓɛyɔ, ta mababa ma nzʉyɨ kakɨ.
31 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ɓɛ: «Kinili, mʉlʉkʉ asaga ndɛkɛ abakɨ na amakɨ ɓakpakpana na mukakɨ, ɨɓʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓɨita kʉwa nzʉyɨ yimoti.»
32 A yapʉpʉ kʉgbɛ kotombisyo dikiɗi yi nɨyɨ, luki limoti, ɨmɨ nakamʉɓɨkya ambɛ a lɨkpʉmʉka li nɨlɔ akanda Kilisito na Kanisa.
33 Luki limoti, a gɔnɨ ko bulya kunu: mʉlʉkʉ wasɨ akwanana kapa mukakɨ ɓɛyɔ ɨpago mino mombukwana-dakɨ yi, muko aɓanga mbʉnyakɨ.

6

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓomiki na ɓaɓʉkʉta kaɓʉ

1 Iɓunu ɓomiki, huɓongoni ɓaɓʉkʉta kunu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mombukwono-dosu apaga mino. Mokwononi kagya ɓɛyɔ.
2 Mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ Kunzi apá ndɨ mino agʉmɛ nɨma: «Mʉɓanga abakʉ na amakʉ,
3 kyɛ wiki ɓɨnza, wika gɔnɨ na ɔɓɨlɨ mʉnda.»
4 Sɛ kʉwa iɓunu ɓababa, makutulisonitɔgʉ ɓomikunu mambɛngɨ. Luki limoti, ukwisoni, manʉtɨwa na manuwonisilo mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu.

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓosunzu na ɓamombukwana-daɓʉ

5 Iɓunu ɓosunzu aaa, huɓongoni ɓamombukwana-donu ɓi nɨɓana kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ, manʉbibiso na lɨmbɛngɨ limoti, mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko ɓi kagugubyo Kilisito.
6 Makugugubyonitɔgʉ asɨ ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ ɓo mino kamʉnda kyɛ minisoni ɓanza. Luki limoti, tulyosoni sɨpananɨsɔ ko Kunzi na mambɛngɨ kunu masɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓosunzu ka Kilisito.
7 Gyoni ligubo kunu la ɓusunzu na lɨmbɛngɨ lanza mʉɗɔngɔnɨ abɛ makiko kagyɨlya Mombukwono-dosu. Makogyonitɔgʉ abɛ makiko kagyɨlya mʉmbanzʉ.
8 Wiboni ambɛ mʉmbanzʉ kiko musunzu ikanɨ mʉkʉlɨkanaga, Mombukwono-dosu akalya ndɛkɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka kaɓyɛnɛnɛ na ɓʉnza nɨɓɔ ika kanɨ ogyoni ndɨ.
9 Iɓunu ɓamombukwana-daɓʉ, ugyilyoni ɓosunzu kunu ɓɛgɛyɔ. Wosoni kaʉnyakɨlya ɓɨnyaka-nyaka. Wiboni ambɛ iɓunu na ɓosunzu kunu ma na Muwonisilo ɓemoti kʉgʉ wa lisyɛ. Łyɨ ʉmɨnaga ɓatʉ ɓasɨ mʉɗɔngɔnɨ aka.

Makpʉmʉka ma lʉnga ka Mukilisito

---

* **5:26 5:26** *pisi ko liɓo:* Akanzina ko bulya iɓatiso (wanda gɔnɨ Tito 3:5). **5:31 5:31** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 2:24. **6:3 6:3** Wanda ko Pupo 20:12; Yigilya 5:16.

10 Ka muliɓo, kisoni ngu kunu pisi ka matɨkana na Mombukwono-dosu ko ngu kakɨ
yidingi.
11 Voni makpʉmʉka ma lʉnga masɨ nɨmɔ Kunzi akamʉpá, iba mumuyoniso ka-
mundungilyogonitɔgʉ na ɓokoli kakɨ. 12 A ɓɛyɔ, takɛgʉ kabʉmana na ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ
yi nɨmʉ. Luki limoti, takabʉmana na ɓotutungyo ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓangama, ɓatʉ ɓo
ngu na ɓamombukwana ɔɓɨlɨ yi nɨmʉna wo biti mʉ.
13 Kinili, voni mbɨya wanʉ makpʉmʉka ko Kunzi masɨ ma lʉnga! Kʉwa wa gɔ
wa, ngbingo yi nɨnɔ lɨsyɛ lanyɛ odoku ndɛkɛ mino, makwanana kaisulyo kambwa ka
mumuyoniso. Ka muliɓo ma lʉnga, makwanana kaiko ɓakisulyo.
14 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, wikoni ɓakɨtʉlya: mɨkandɨla lɨngʉnʉ ɓingbufu abɛ mʉkaɓa, mimokisyo
ɓungbingbili abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ nɨkwɔ oɓuulyogo mbanzɨ.
15 Wimokisyoni kɛkɛlɛ yiɓɨkyaga Mongoni Manza ma mazɨyɔ abɛ ɓɛkpakʉ.
16 Baya kunu iki ɓongbinga ɓasɨ abɛ kɔpɨ nɨyɔ makwanana na iyu kolimogo ɓuku ɓa
ɓomongwo ɓasɨ ka Mumuyoniso.
17 Vonito gɔnɨ muhukuso abɛ ɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ na Lɨkpʉmʉka ko Kunzi abɛ dʉkpa
nɨyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu atɨpá.
18 Nɨmɔ masɨ, mukungogoni Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ka mobi ma malʉmba masɨ
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu iko mino kamuwonisilo. Wikoni ɓongbinga ɓasɨ
ɓakɨtʉlya, hulumbilyoni ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
19 Ikungilyonito gɔnɨ, iba ngbingo yi nɨnɔ nanzɨnaga ɓanʉ mino, Kunzi ɛwanyɨ ɓɛyɔ
nakwanana mino kaɓɨkya. Kʉwa wa gɔ wa, nakikigʉ kazakaɗaga kaibisikoso dikiɗi ya
Mongoni Manza.
20 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ no mino ka bɔlɔkɔ ɓɛnɛ, na ɨmɨ mʉɓɨɓɨkya wa Mongoni Manza mi
nɨmɔ aka mɔ. Ikungulyoni nɛkɨ iba nakikonito na kʉɓangakʉ, luki limoti, iba naɓɨkyagɨ
ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

21 Nakapa ambɛ wibonito gɔnɨ iɓunu lɨkpʉmʉka kamɨ na ligubo nɨlɔ nakagya.
Momosu mʉpaka na mʉgya-ligubo ka Mombukwono-dosu ɓɛyɔ ka Tikiko amʉpágatʉ
ɓanʉ mongoni masɨ.
22 Namutikilyi ambɛ amʉpágɨ mongoni kusu, amutumisa gɔnɨ mambɛngɨ.
23 Kunzi Baba na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɓomomosu ɓasɨ mazɨyɔ,
ɓʉpá sɨpananɨsɔ na baya!
24 Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapaga Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito na sɨpananɨsɔ nɨsɔ kɛgʉ na muliɓo.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓafilipi
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Pɔlɔ nɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Filipi balʉwa yi nɨmʉ. Ka lɨgʉndʉ kakɨ ya yiɓa, aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza ka gʉɗʉ yi nɨnɔ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓatʉ ɓa gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino (Wanda Ligubo 16:11-40). Nɨyɔ ɓagwi ka bɔlɔkɔ ko bulya ligubo ka Mombukwono-dosu, Ɓafilipi ɓʉmʉmʉla ndɨ ɓangyɔ, ɓatɨkɨlya ndɨ na alʉkʉ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ Epafolodito.

Pɔlɔ ukpikilya kʉwa ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ko ngbingo yi nɨnɔ, kaumigisyo ɨbɨba, na kaʉɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ʉmɨnatʉ ndɨ ɓangyɔ ɓi nɨɓɔ ɓatikilyoku ndɨ. Ʊɓɨkya gɔnɨ ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya, ɓakapílyonitɔgʉ Kunzi mʉgɔngʉ ikanɨ kaʉmʉkana ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakaʉpá ɓambanzʉ mʉtʉʉ di na nɨmɔ ko Kunzi. Utomosya ɓata ɓɛ ɓiitoni luki limoti na Kilisito, na a mʉtamanagɨ mi nɨmɔ okwononi iki luga kaɓʉ.

Yigbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malʉmba *1:1-11*
Ɓɛyɔ Pɔlɔ o mino kaɨna ɔɓɨlɨ *1:12-30*
Yeso-Kilisito aka nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ kɨbɨnɨkagʉ ndɨ *2:1-18*
Yɨgya ka Timotio ɨɓʉ na Epafolodito *2:19-30*
Mʉmbanzʉ okwononi kaɓosilo Kunzi *3:1–4:9*
Pɔlɔ akaumigisyo Ɓafilipi ɨbɨba *4:10-20*
Yuuso ya muliɓo *4:21-23*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ iɓusu na Timotio, ɓosunzu ka Yeso-Kilisito iɓusu ɓɔ tamukpilyi iɓunu ɓatʉ ɓasɨ ɓa gʉɗʉ wa Filipi balʉwa yi nɨmʉ. Tukpikilyi ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ɓapatʉ ɓa kanisa na ɓadiakɛlɛ.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ wa namʉtamanaga mino.
4 Ɓongbinga ɓasɨ wa nikaga mino kamʉlʉmbɨlya, nalʉmbaga na ɨgyagya,
5 kyɛ tamatɨkana ndɨ na iɓunu katʉngbʉla ligubo lɨɓɨkyaga Mongoni Manza katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mabaya ndɨ mino na kadwɛ mɔnɨ na ɓʉɓwanʉ.
6 Nakaiba ɓɨnza ambɛ Kunzi nɨnɔ apʉnga ndɨ ligubo nɨlɔ lanza lɔ kʉsɔ kunu, idukulaga ndɛkɛ nolu kadwɛ kʉ kwa kʉ omosisya ndɛkɛ mino ka lɨsyɛ nɨlɔ Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
7 A ɓɨnza kʉgbɛ ɨmɨ kaiko na mʉtamanagɨ manza ko bulya kunu ɓasɨ. Nobiso lɨmbɛngɨ kamɨ kʉgʉ kunu kyɛ iɓunu ɓasɨ tomotikononi na iɓunu ka ligubo nɨlɔ Kunzi ewonisilo mino ɨzɨyɔ kakɨ. A ɓɛyɔ, mogyini ɓata ɓɛgɛyɔ wa no mino ka bɔlɔkɔ wanʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ndʉkʉ mino kaɓɨkyaga no ngu Mongoni Manza na kowonisilo ɓɛ a malɨngʉnʉ.
8 Kunzi akaiba ɓɛ nɨlɔ nakaɓɨkya a lɨngʉnʉ. Namʉpaga ɓasɨ kʉgbɛ ɓɛyɔ Yeso-Kilisito amʉpaga mino.
9 Namʉlʉmbɨlyaga ambɛ sɨpananɨsɔ kunu idukulogi kʉgbɛ. Sɨpananɨsɔ nɨsɔ amuitiso kaiko na yimibo ya lɨngʉnʉ na mutombisyi manza,
10 iba wiboni kapʉnaga nɨlɔ a lanza kʉgbɛ. Kʉwa wa, mika ɓɨngɔ, nɨ makɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino ka lɨsyɛ nɨlɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
11 Pisi ka Yeso-Kilisito, ɔɓɨlɨ kunu otuma ndɛkɛ na yɨgya ya ɓungbingbili ko bulya ɨbɨba na kadondisyo Kunzi.

Yidukulogo yo Mongoni Manza

12 Iɓunu ɓamamakɨ, nakapa ambɛ wiboni ɓɛ lɨkpʉmʉka nɨlɔ esilya ndɨ lɔ, ilu lɔ odukulaga ndɨ Mongoni Manza.
13 Kinili ɓasʉda ɓasɨ nɨɓɔ ka ngama mudingi na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakaiba ɓɛ na ka bɔlɔkɔ kyɛ nakagugubyo Kilisito.
14 Mongoni ma ligwigwi kamɨ ʉmatɨlya ndɨ ɓomomosu ɓudingi luga ka nɨɓɔ ɓa ndɨ kanɨ ɓoɓinikyonini baya kʉgbɛ. Ɓapʉnga kʉwa ndɨ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ nɨ ɓakɛgʉ ɓata na kʉɓangakʉ.
15 A lɨngʉnʉ ɓɛ ɓatʉ ɓudingi luga kaɓʉ, ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso. Luki limoti, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga na lɨmbɛngɨ lanza.
16 Nɨɓɔ ɓagyaga ɓɛyɔ kyɛ ɓɛpatʉ. Ɓakaiba ɓɛ na wakɨtʉlya kaamalya Mongoni Manza.

17 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito na imi na ɓoɗongoso,
ɓanasɨma ɓɛ ɓakamatila yigyogyiso kamɨ wa no mino kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.
18 Mʉtamanagɨ kaɓʉ kika mongbingbili ikanɨ manyɛ, kagyɨgʉ lɨkpʉmʉka kyɛ ɨɓʉ ɓasɨ
ɓakaɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito, kinili nakogwa magyagya. Nidukulagatʉ aka
kogwa magyagya.
19 Nakaiba ɓɨnza ambɛ pisi ka malʉmba kunu na ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ ka Yeso-Kilisito o
mino kɛtʉngbʉlaga, nakʉlɨkanagatʉ ɓanʉ.
20 Kaɓyɛnɛnɛ na nɨlɔ nakaɓʉnda na nɨlɔ no mino na mʉtamanagɨ kʉgbɛ, nakogwigʉ
suni ko pisi ya lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka. Luki limoti, iki mbɨya wanʉ na ka
ɓongbinga ɓasɨ, nika kabibiso Kilisito na kɛkɛlɛ na nzʉyɨ kamɨ yasɨ, iki kanɨ na muɓisi
gʉtʉgʉ kanɨ nokwini aka.
21 A ɓɛyɔ, kʉ kamɨ, ɔɓɨlɨ kamɨ nɨ Kilisito. Kukwakʉ a ɨzangɨya kʉ kamɨ.
22 Luki limoti, nakika muɓisi, nakwanana kagya ligubo la ɨzangɨya. Kinili luga wa
kukwakʉ na ɔɓɨlɨ, sibigʉ ambɛ napʉna ɨkɨ.
23 Na kʉwa wakɨgbananaga: nakapa kokwo iba niki pa imoti na Kilisito, nɨyɔ okitogi
na ɨzangɨya kʉgbɛ.
24 Luki limoti, nakika muɓisi, ika na ɨzangɨya kʉgbɛ ko bulya kunu.
25 Yɛkɨ na na ɓɨnɨkyana ka nɨlɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ na iɓunu kaidukulogo
kamʉtʉngbʉlaga ɓasɨ kopingo na kaiko na magyagya ka baya,
26 iba wa nigoku ɓanʉ mino ɓuwobi na iɓunu, ɨbɨba kunu pisi kʉ kamɨ, ka matɨkana
na Yeso-Kilisito idukulogi.

Lʉnga lo Mongoni Manza

27 Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ɓɛ wikoni na yɨgya kaɓyɛnɛnɛ na Mongoni Manza ka
Kilisito. Kʉwa wa, nakodoku abɛ nakodukugʉ kamʉnda, nʉkanɨ ɓaka ɓɛ maɓakisulyo
ka mʉtamanagɨ mimoti, na iɓunu ɓasɨ makaʉlanana ko bulya baya nɨyɔ akotukyoku ko
Mongoni Manza.
28 Makuɓongonitɔgʉ ɓomuyoniso kunu gʉtʉgʉ iki yi aka. Yɨgya yi nɨyɔ owonisila
ɓɛ ɓaɓuɓungogo, luki limoti, owonisila ku kunu ɓɛ minisononi na muhukuso. Nɨyɔ
igyonoso no ngu ko Kunzi.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi amupóni ngasa kagugubyo Kilisito, kɛgʉ asɨ pisi ka baya aka, luki
limoti a gɔnɨ pisi ka yigyogyiso ko bulya kakɨ.
30 Mbɨya wanʉ, ta pa imoti na iɓunu ka lʉnga. Iɓunu mɛmɨnatʉ kaʉlanana lʉnga li
nɨlɔ, na kadwɛ mɔnɨ na ɓuɓwanʉ, makaʉkana aka ɓɛ na asɨ kaʉlanana aka.

2

Yisiso ka Kilisito na ɓudingi kakɨ

1 Matɨkana kunu na Kilisito kamʉpágʉ mbɛyɨ ngu? Sɨpananɨsɔ kakɨ kamutumisagʉ
mambɛngɨ? Makɛgʉ mbɛyɨ ɓʉmatɨkana na Lɨmbɛngɨ-Lotu? Makikogigʉ mbɛyɨ na
sɨpananɨsɔ no kumbu luga kunu?
2 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, itumisoni lɨmbɛngɨ na magyagya, mika na yʉkanana, mika lɨmbɛngɨ
limoti na mʉtamanagɨ mimoti.
3 Makogyonitɔgʉ ɓoɗongoso ikanɨ kaika na lɨmbɛngɨ la kɨbɨnɨka ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ
limoti aka. Luki limoti, wikoni na lɨmbɛngɨ la kisiso, manʉmɨna ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓanza
kʉgbɛ kamʉkɨtaga iɓunu ɓɨkpɛ.
4 Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kokisonitɔgʉ ɨzangɨya kakɨ ka mombukwana-dakɨ
aka, luki limoti, atamanɨtɔ gɔnɨ nɨyɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ.
5 Wikoni luga kunu na yɨgya abɛ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
6 Ɨyɨ nɨnɔ a ndɨ Kunzi aka, kakɨsagʉ ndɨ kaiko mʉɗɔngɔnɨ no Kunzi.
7 Luki limoti akya ndɨ masɨ, ɨɨta ndɨ abɛ musunzu.
Ɨɨta ndɨ abɛ mʉmbanzʉ luga ka ɓambanzʉ, ɓamiba ndɨ ɓɛ a mʉmbanzʉ lɨngʉnʉ.
8 Isisa ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ, abaɨlya ndɨ kagya mʉtʉʉ kadwɛ ka kukwakʉ,
kukwakʉ nɨkwɔ ka mʉsalaba.
9 Kinili Kunzi aɗokisa ndɨ kʉgʉ kʉgbɛ, apá ndɨ lino. Lino li nɨlɔ a lidingi kakɨtaga mino
magɔgɔ masɨ.
10 Kunzi apa ndɨ ɓɛ masɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lisyɛ, kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ na kusili wa lɨtɔmbʉ*,
oɓuni moli kambwa ka Yeso,
11 masɨ aɓɨkyɨ ɓɨngbanganya ɓɛ Yeso-Kilisito nɨ Mombukwono-dosu, ka ɨbɨba ko Kunzi
Baba.

2:7 2:7 Wanda ka Isaya 52:13–53:12; Matayɔ 20:28.

* **2:10 2:10** *kusili wa lɨtɔmbʉ:* A pa yi nɨyɔ Ɓayuda ɓaɓɨkyaga ndɨ mino ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ ɓikaga mino.

Kaiko ɓatʉ ɓʉnzɛ ka ɔɓɨlɨ

12 Iɓunu ɓamamakɨ ɓʉpaka, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ magyaga ndɨ mino mʉtʉʉ ngbingo yi nɨnɔ na ndɨ mino luga kunu, gyoni kʉwa ɓata ɓɨnza kʉgbɛ wa takɛgʉ ɓata mino na iɓunu. Gyoni ligubo la muhukuso kunu na kʉɓangakʉ nɨ nzʉyi anamʉtwa ɓɨkyakyakya,
13 kyɛ Kunzi akagya ligubo kʉsɔ kunu, kamʉpá mʉsasa no ngu kagya nɨlɔ akaɓosilo.
14 Gyoni masɨ nɨ makɛgʉ na yɨgama, gʉtʉgʉ ɓoɗongoso aka.
15 Kʉwa wa gɔ wa, makikigʉ na ɓʉnyɛ, mika ɓitu, mika ɓomiko Kunzi nɨ makɛgʉ no pisi yi nɨyɔ ɓamuyoyiso mino luga ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ. Mika kanzɛ luga kaɓʉ abɛ mangʉtʉ kʉgʉ wa lisyɛ,
16 kanɨ manuwonisilo mongoni nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ. Kʉwa wa gɔ wa, nakwanana ndɛkɛ kaiko na ɓugindo ko bulya kunu ka lisyɛ nɨlɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, kyɛ ika kanɨ nakokwagʉ ndɨ ligubo ka iɓu, ikanɨ kokwo ngbufu-ngbufu payaya.
17 Gʉtʉgʉ ɓangʉ kamɨ kaɗʉkaga, ika abɛ kɨmatɨla ka apɛpɛ wa baya kunu nɨnɔ mapága Kunzi. Nika na magyagya, togwa magyagya pa imoti na iɓunu ɓasɨ.
18 Gwoni gɔnɨ iɓunu magyagya, mogwa magyagya pa imoti na ɨmɨ.

Pɔlɔ atikini Timotio ɨɓʉ na Epafolodito ka Filipi

19 Na na tamanaga kʉsɔ ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ namʉtɨkɨlyatʉ Timotio mbɨya, iba nogwi ɓanʉ magyagya kaʉkana mongoni kunu na ɨyɨ.
20 Ɨyɨ aka mʉkaka nɔ a na tamanaga abɛ ɨmɨ, analya kumbu kʉgbɛ ko bulya kunu.
21 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ ɓakakɨsa asɨ ɨzangɨya kaɓʉ aka kanɨ kɛgʉ nɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
22 Iɓunu, makaiba ɓɛyɔ Timotio owonisilo mino ɓungbingbili kakɨ: ogyoni ligubo lo Mongoni Manza pa imoti na ɨmɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ miki ka kpɔlɔ ka abakɨ.
23 Kinili, na na mʉtamanagɨ katɨka ku kunu wa niba ɓanʉ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ɓɨnza.
24 Na gɔnɨ na baya ambɛ Mombukwono-dosu kapa, ɨmɨ nagatʉ ɓanʉ gɔni kamʉmɨna ɓɨkwa.
25 Luki limoti, nini ɓi ɓɨnza ambɛ namʉtɨkɨlyɨ mbɛyɨ Epafolodito. Ɨyɨ a mika-mama ka baya. Akagya ligubo na akaʉlanana pa imoti na ɨmɨ ko Mongoni Manza. Ɨyɨ nɔ matikoku ndʉkʉ na makpʉmʉka mi nɨmɔ na ndʉkʉ nzoyi yi.
26 A gɔnɨ na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna ɓata iɓunu ɓasɨ. Alya ndʉkʉ kumbu kʉgbɛ ɓɛgɛyɔ mʉkana ndʉkʉ mino ɓɛ a na nzʉyɨ.
27 A ɓɛyɔ, agʉna ndʉkʉ yapʉ, ɓuwobi kosisa lɨmbɛngɨ. Kunzi akwilyito ɓi kumbu, kɛgʉ asɨ ɨyɨ aka, luki limoti na ɨmɨ gɔnɨ ɓɛ kyɛ nakolyonitɔgʉ ɓata kumbu kʉgbɛ.
28 Kinili, okwononi ɓɛ namʉtɨkɨlyɨ yakakɨ ɓɨgala iba gwoni magyagya ngbingo yi nɨnɔ mamɨna ɓata mino, kumbu kamɨ ɨgba kʉwa gɔnɨ.
29 Kʉwa wa gɔ wa, mutilyoni na magyagya ko lino ka Mombukwono-dosu. Okwononi kaubibiso inguo ya ɓatʉ ɓi niɓa,
30 kyɛ o ɓi ɓuwobi kokwo ka ligubo ka Kilisito. Okitogi ɓi ka mʉkpanga ma lɨɓyɛ wa oduku ɓi mino kesingyo ko ngbingo yi nɨnɔ makakwananɨgʉ ɓi mino kodoku iɓunu ɓamombukwono-donu.

3

Pisi ya lɨngʉnʉ kaiko ngbingbili ko misa ko Kunzi

1 Iɓunu ɓamamakɨ, nakapa kamʉɓɨkya ka muliɓo ambɛ: «Gwoni magyagya pisi ka matɨkanaga kunu na Mombukwono-dosu.» Nakɛgʉ na ɓuti kamukpikilyo ɓata mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ namukpikilya ndɨ mino. Nɨyɔ yasɨ a ko bulya kamuɓuulyogo.
2 Wiminyonito na ɓagya-ligubo ɓanyɛ ɓa abɛ ɓɛnva. Wiminyonito na nɨɓɔ ɓɨgʉmyaga ko bulya sɨmʉɨsɔ.
3 A ɓɛyɔ, iɓusu ɓɔ ɓatɨkɔ sɨmʉɨsɔ sa lɨngʉnʉ kyɛ tagugubyogo Kunzi no ngu ya Lɨmbɛngɨ kakɨ. Ta na ɓugindo kyɛ tomotikononi na Yeso-Kilisito, takɨgʉmyagʉ ka ɨzangɨya ya nzʉyɨ.
4 Wɨna sɛ, nakwananatʉ gɔnɨ ɓi ɨmɨ kaɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ. Mʉmbanzʉ kapa kaɨgʉmya ka lɨkpʉmʉka la nzʉyɨ, nakwananatʉ gɔnɨ ɨmɨ kaɨgʉmya mino kʉgbɛ.
5 Ɓɛkɔndɨ kanɨ na na masyɛ ɓugɨna. Na Muizaleli, ko pigo ka Benyamini. Na Muebelenia, ɓatɨtɛ ɓa ndɨ ɓasɨ asɨ Ɓebelenia aka, pisi ka mʉtʉʉ nɨmɔ Ɓayuda ɓagyaga ndɨ, nagyaga ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Mufalisayɔ wanza.
6 Na ndɨ na kɛkɛlɛ kʉgbɛ kogyogyiso Kanisa. Kaɓyɛnɛnɛ na ɓungbingbili pisi kagya mʉtʉʉ, nakɛgʉ ndɨ na dakɨ yi.
7 Luki limoti, masɨ nɨmɔ nɨnaga ndɨ abɛ kika na ɨzangɨya, nakaɨna mbɨya wanʉ payaya ko bulya ka Kilisito.

3:6 3:6 Wanda ka Ligubo 8:3; 22:4; 26:9-11.

8 A ɓɛyɔ, ninaga masɨ payaya ko bulya lɨkpʉmʉka nɨlɔ la ɨzangɨya kʉgbɛ. Lɨkpʉmʉka
li nɨ kamibo Mombukwana-damɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Nasa ndɨ masɨ ko bulya kakɨ,
nakaɨna masɨ abɛ mozoyo iba niki na ɨzangɨya na Kilisito,
9 na kaiko mʉmatɨkana na ɨyɨ lɨngʉnʉ. Nakakwananɨgʉ kaɨbɨba ɓɛ na mʉtʉ
wongbingbili kyɛ nagyaga ndɨ mʉtʉʉ. Luki limoti, na mʉtʉ wongbingbili ko bulya baya
kamɨ ka Kilisito. Ɓungbingbili otukyogoku ko Kunzi nɨnɔ ʉpága ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaɨlya.
10 Mʉsasa kamɨ, nɨ kamibo Kilisito, kaiba ngu yi nɨyɔ opupa ndɨ noyu ka mbʉkʉ,
kaigyogyiso ɓɛyɔ igyogyisa ndɨ mino na kokwo ɓɛyɔ okwa ndɨ mino,
11 nika na mʉtamagɨ ambɛ nopupatʉ ndɛkɛ gɔnɨ ɨmɨ ka mbʉkʉ.

Kapɨkɨta mbangʉ kadwɛ ka muliɓo

12 Nakɛgʉ kapa kaɓɨkya ɓɛ nodwini ka muliɓo ikanɨ na kʉwa mʉkwanana. Luki
limoti, na mbɛyɨ ka mbangʉ aka kakɨsa kainisono na mʉkalya, kyɛ na kʉwa ka maɓɔkʉ
ka Yeso-Kilisito.
13 Ɓamamakɨ, kɛgʉ ɓɛkyɛ na kʉwa na mʉkalya, luki limoti nakagya ɓɛnɛ: nakaɓʉsala
lasɨ nɨlɔ a kumbuso, nagya kɛkɛlɛ ka nɨlɔ a kambwa kamɨ.
14 Kinili nakaidukulogo na mbangʉ aka kadwɛ ka muliɓo, kava mʉkalya nɨmɔ Kunzi
akatɨmalɨkya kʉgʉ wa lɨsyɛ pisi ka Yeso-Kilisito.
15 Iɓusu ɓasɨ nɨɓɔ ta kʉwa ɓʉngata ka baya, tikini na mʉtamanagɨ mi nɨmɔ
mʉɗɔngɔnɨ. Luki limoti, makika na tamanaga yodi, Kunzi amuwonisilatʉ lɨkpʉmʉka
la lɨngʉnʉ ɓɨngbanganya.
16 Kika gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, tidukulogini kagya ɓɛyɔ aka yɔ tapʉnga ndɨ mino kagya.
17 Iɓunu ɓamamakɨ, ɓyoni likingyosi kamɨ iɓunu ɓasɨ. Tanupóni likingyosi, kinili
hundoni nɨɓɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ akaɓyɛnɛ na likingyosi li nɨlɔ.
18 Namʉɓɨkyaga ɓongbinga ɓasɨ, nakaɨgɨlya ɓata kamʉɓɨkya mbɨya wanʉ kʉwa na
ɓomomiso-miso ambɛ ɓatʉ ɓudingi ɓɨgyaga abɛ ɓomuyoniso ka Kilisito nɨnɔ okwa ndɨ
ka mʉsalaba.
19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopipilo koɓungogo kyɛ kunzi kaɓʉ nɨ mʉma kaɓʉ. Ɓɨbɨbaga na
lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanano ɓi kaʉpá suni. Ɓobisaga ɨɓʉ lɨmbɛngɨ asɨ ka makpʉmʉka
ma ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ.
20 Luki limoti, mugi kusu a kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ ɓɛyɔ, taɓʉndaga mino igoku ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito katihukusogo.
21 Oyitisa ndɛkɛ nzʉyɨ kusu ya ɓʉpɔ ka nzʉyɨ ya ɨbɨba. Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ, pisi ko ngu
nɨyɔ a noyu kaiko kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ.

4

Mʉtʉʉ

1 Ɓamamakɨ, namʉpaga kʉgbɛ, na na mʉsasa kʉgbɛ kamʉmɨna ɓata. Iɓunu nɨ ɨgyagya
kamɨ, na na ɓugindo ko bulya kunu. Kinili, wigwinonogoni yapʉ na Mombukwono-dosu.
2 Ɨwɛ Ivodia iɓunu na Sitiko, nakaɨtatanaga na iɓunu ambɛ wikoni na yʉkanana luga
kunu kʉsɔ ka Mombukwono-dosu.
3 Na ɨwɛ nɨnɔ wagyaga ligubo ka ɓungbingbili pa imoti na ɨmɨ, hʉtʉngbʉlaga ɓoko
ɓi nɨɓɔ ɓɨnza kyɛ ɨɓʉ ɓɔ tʉlanana na ɨɓʉ lʉnga kaɓɨkyaga Mongoni Manza pa imoti na
Kɨlɨmɛtɨ na ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ. Mino ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ a ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
4 Gwoni magyagya ɓongbinga ɓasɨ ka matɨkana kunu na Mombukwono-dosu. Na ɓata
kaɨgɨlya kaɓɨkya ambɛ, gwoni magyagya.
5 Wonisiloni yɨgya yanza kunu ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ. Mombukwono-dosu a ɓuwobi
kodoku.
6 Makigbomisonitɔgʉ ɓamʉ ka lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka, luki limoti, lumboni ka
makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ma na mʉsasa mi, mamigisya Kunzi ɨbɨba ka lasɨ nɨlɔ ika kanɨ
amugyilini.
7 Kʉwa wa gɔ wa, mazɨyɔ ko Kunzi nɨmɔ okitogi yimibo yasɨ, oɓuulyogo mambɛngɨ
kunu na tamanaga kunu pisi ka matɨkana kunu na Yeso-Kilisito.
8 Ɓamamakɨ, nakapa kopipila ɓata kamʉɓɨkya ambɛ bisoni tamanaga kunu ka
lɨkpʉmʉka lasɨ nɨlɔ la lɨngʉnʉ, nɨlɔ la ɨbɨba, nɨlɔ la ɓungbingbili, nɨlɔ kɛgʉ na ɨɓɔ, nɨlɔ
liɓosilono, nɨlɔ okwononi na ɓɨnɨkyana, lasɨ nɨlɔ lanza kʉgbɛ na nɨlɔ okwononi no bibiso.
9 Gyoni nɨmɔ ɓamuwonisila ndɨ na nɨmɔ mava ndɨ na ɨmɨ, pisi ka mʉnzɨna na pisi ka
yɨgya kamɨ. Kʉwa wa, Kunzi nɨnɔ apága mazɨyɔ ika pa imoti na iɓunu.

Pɔlɔ akaumigisya Ɓafilipi ɨbɨba

10 Nogwi ɓi magyagya kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ kamɨ pa imoti na Mombukwono-dosu kyɛ
mowonisili ɓata ɓɛ mɛtamanagatʉ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ mɛtamanagatʉ ndɨ luki limoti,
makikogigʉ ndɨ no pisi kewonisilo yi.
11 Nakɛgʉ kaɓɨkya ɓɛyɔ ko bulya yangya. A ɓɛyɔ, nibananatʉ ɨmɨ ɓongbinga ɓasɨ,
kogwa magyagya na masɨ nɨmɔ nikaga nomu.
12 Nibananatʉ kaika ka yangya, nibananatʉ gɔnɨ kaika ka ɓundei. Nibananatʉ
ɓongbinga ɓasɨ na pa yasɨ kaika na nza ikanɨ wakikuto, kaiko ka ɓundei ikanɨ kaiko
na yangya.
13 Nakwanana kagya nɨmɔ masɨ ko ngungu ka Kilisito nɨnɔ ɛpága ngu.
14 Luki limoti, mogyi ɓɨnza kamatɨkana pa imoti na ɨmɨ ka yigyogyiso.
15 Iɓunu Ɓafilipi, makaiba ɓɨnza ɓɛ wa natʉkya ndɨ mino ka Makedonia, ko ngbingo
yi nɨnɔ ɓapʉnga ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza, kanisa kunu aka yɔ ɛpápága ndɨ.
16 Katʉkya wa na ndɨ mino kʉwa ka Tesalonika, mɛtɨkɨlyatʉ ndɨ makpʉmʉka nganga
ɓɨkyɔ nɨmɔ na ndɨ na yangya yi.
17 Nakɛgʉ wa kɨgʉmya kunu ambɛ wikoni kɛpápá, luki limoti na na mʉsasa ambɛ
winisononito gɔnɨ na ɓʉɓʉnga.
18 Mbɨya wanʉ, na kʉwa na masɨ nɨmɔ na ndʉkʉ no nzoyi yi, na kʉwa na imu mudingi
kakɨtaga. Epafolodito edulyiku ɓi na masɨ nɨmɔ mɛtikilyiku ɓi. Masɨ nɨmɔ mepí ɓi abɛ
apɛpɛ wa sʉ ya tʉmbɛ-tʉmbɛ kambwa ko Kunzi. Kunzi apaga inguo ya apɛpɛ nɨnɔ,
aɓosogo kʉgbɛ.
19 Kunzi nɨnɔ kamɨ, amʉpátʉ nɨmɔ ma no nzoyi yi, kaɓyɛnɛnɛ na ɨbɨba ya lɨngama
kakɨ pisi ka Yeso-Kilisito.
20 Tabibisini Obosu Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. A ɓɛyɔ.

Yuuso ya muliɓo

21 Numuusito ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito. Ɓomomonu nɨɓana kʉnʉ
ɓamumuusito gɔnɨ.
22 Ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi ɓamumuusito, kʉgbɛ nɨɓɔ ɓikaga ka ngama mudingi Kaizalɨ.
23 Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Kɔlɔsɨ nɨmʉ. Kanogagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ, luki limoti, ʉkana ndɨ ɓɛ Ɓakilisito nɨɓɔ kʉ ɓɛyɔ ɓa ɓakigwinonogo yapʉ ka baya. Epafalasɨ nɨnɔ ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ nɔ ʉɓɨkyaga ndɨ mbɛyɨ Mongoni Manza. Kumbusa wa ɓyanga, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaga ndɨ gɔnɨ ka Kɔlɔsɨ, ɓʉpá ndɨ mʉtʉʉ di na Mongoni Manza nɨmɔ Epafalasɨ ʉpá ndɨ. Ɓʉɓɨkya ndɨ ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kainisoniso na muhukuso pisi ko Kunzi, okwononi ubibisi ɓamalaika, na makpʉmʉka magɔgɔ nɨmɔ ukitogi ɓambanzʉ. Ɓʉɓɨkyaga gɔnɨ ndɨ ɓɛ okwononi ɓikusisi, na ɓɛ ɓokokwononigʉ kalya malɨlɨ masɨ.

Nɨyɔ Epafalasɨsɨ ʉkana ndɨ lɨkpʉmʉka lɨ nɨlɔ, aga ndɨ katakanya Pɔlɔ kʉ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ ka Lʉma, atʉmbʉlyaga. Kʉwa wa, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓakɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, kaʉɓɨkya ɓɛ baya ka Kilisito aka yɔ akwanana kapá mʉmbanzʉ muhukuso.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Malʉmba kaigiso ɨbɨba *1:3-14*
Kilisito nɨ wanɨ, agya ɨkɨ? *1:15–2:19*
Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Yeso-Kilisito *2:20–4:6*
Yuuso ya muliɓo *4:7-18*

Pɔlɔ akaumuusogo Ɓakɔlɔsaɨ

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, pa imoti na momosu
ɓɛyɔ ka Timotio,
2 takamukpikilyo iɓunu lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ ka Kɔlɔsaɨ balʉwa yi nɨmʉ, iɓunu kʉ,
ma ɓomomosu ɓa lɨngʉnʉ ka Kilisito. Obosu Kunzi amʉpí ɨzɨyɔ na mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Tamigisyaga Kunzi nɨnɔ Abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɨbɨba ko bulya kunu
ɓongbinga ɓasɨ wa tikaga mino kamʉlʉmbɨlya.
4 A ɓɛyɔ, tukonito ɓi mongoni ma baya kunu ka Yeso-Kilisito, na sɨpananɨsɔ nɨsɔ ma
nosu ka ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ.
5 Ngbingo yi nɨnɔ Mongoni Manza nɨmɔ a mʉnzɨna ma lɨngʉnʉ amusilya ndɨ mino
ka mambwa, mibatʉ ndɨ nɨyɔ Kunzi amuɓungusilyo kʉgʉ wa lɨsyɛ. Baya kunu na
sɨpananɨsɔ kunu a sakipiko ka mʉtamanagɨ mi nɨmɔ.
6 Mongoni Manza mi nɨmɔ akomisikono, anidukulogo kaɓʉkʉta masɔlɔ ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ agya ndɨ mino luga kunu katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ mʉkana ndɨ mino
ka nganga ya mambwa mongoni ma ɨzɨyɔ ko Kunzi. Mandʉnga ndɨ lɨngʉnʉ la ɨzɨyɔ yi
nɨyɔ.
7 Wai-dosu wa ligubo ɓɛyɔ ka Epafalasɨ nɔ amuwonisila ndɨ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Ɨyɨ a
mʉgya-ligubo wongbingbili ka Kilisito ko bulya kunu.
8 Ɨyɨ nɔ atimibisi ɓi ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu amʉpá ndɨ mino sɨpananɨsɔ luga kunu.
9 Kinili, iɓusu tamʉlʉmbɨlyaga gɔnɨ ɓongbinga ɓasɨ katʉkya ka lɨsyɛ nɨlɔ aka lɔ tʉkana
ndɨ mino mongoni kunu. Takʉngaga Kunzi ambɛ amumibisi sɨpananɨsɔ kakɨ pisi ka
Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ apága ɓʉgɛgɛlɛ na yimibo.
10 Kʉwa wa-gɔ-wa ɔɓɨlɨ kunu akwanana kaɓosilo Mombukwono-dosu, managya
ɓongbinga ɓasɨ nɨlɔ a lanza ko misa kakɨ. Maɓʉkʉta kʉwa masɔlɔ dididi ma yɨgya
yanzanza, midukulaga kamiba Kunzi ɓɨnza.
11 Takakʉnga ambɛ amutumisi na ngu ya ɨbɨba kakɨ, iba miki na aɗalʉ mʉnda kokibyo
yigyogyiso yasɨ.
12 Mumigisilyoni Obosu Kunzi ɨbɨba na ɨgyagya, ɨyɨ nɨnɔ amʉpá ngu kainisono na
lɨdɔdɔ nɨlɔ asʉma ka ɓʉngama ɓa ɓʉngbanganya ko bulya ka ɓatʉ kakɨ.
13 Ɨyɨ nɔ atɨnyɔgɔ ndɨ ko ngu yo biti nɨyɔ atɨdɨta ndɨ ɓɨnvɨ, atigulyisa ka ɓʉngama ko
Mikakɨ mʉpaka.
14 Takʉlɨkanaga pisi kʉ kakɨ, tinisana na mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ pisi kʉ kakɨ gɔnɨ.

Kilisito na ligubo kakɨ

15 Kilisito nɨ likingyosi ko Kunzi nɨnɔ takamɨnagɨgʉ. Ɨyɨ nɔ a pʉta ka makpʉmʉka masɨ
nɨmɔ Kunzi agya ndɨ.

16 A ɓɛyɔ, a pisi kʉ kakɨ yɔ Kunzi agya ndɨ mino makpʉmʉka masɨ nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ
na nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ, nɨmɔ inisonogo na nɨmɔ kinisonogigʉ, iki ngu ka ɓamalaika, ɓatʉ
ɓakpʉkpʉ, ɓangama na ɓatʉ ɓo ngu. Pisi kʉ kakɨ aka na ko bulya kakɨ, Kunzi agya ndɨ
makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ.
17 Kilisito a ndɨ kambwa wa makpʉmʉka masɨ, pisi kʉ kakɨ luki lasɨ a ka po yi.
18 Ɨyɨ nɨ mʉ ma nzʉyɨ, nzʉyɨ yi nɨyɔ nɨ Kanisa. Ɨyɨ nɔ a mʉpʉnganagɨ wa ɔɓɨlɨ wambɨya.
A pʉta, mʉtʉ wa mambwa kopupa ka mbʉkʉ. Igyonosa ndɨ ɓɛyɔ kyɛ iki mʉtʉ wa
mambwa ka ɓopisi ɓayasɨ.
19 A ɓɛyɔ, Kunzi apa ndɨ kaiko mutumo kʉsɔ ko Mikakɨ.
20 Apa ndɨ kaʉkanana na ɔɓɨlɨ wasɨ pisi kʉ kakɨ. Ko pisi ya ɓangʉ ko Mikakɨ nɨyɔ
aɗʉkaga ndɨ ka mʉsalaba, Kunzi ʉpá ndɨ mazɨyɔ ka makpʉmʉka masɨ iki ka lɨtɔmbʉ
ikanɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
21 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, iɓunu ma gɔnɨ ndɨ ɓyɨ no Kunzi. Ma ndɨ ɓomuyoniso kakɨ pisi ka
mʉtamanagɨ na yɨgya yanyɛ.
22 Luki limoti, ko pisi ya kukwakʉ nɨkwɔ Mikakɨ okwa ndɨ ka nzʉyɨ, Kunzi ukonononi
na iɓunu kyɛ wipupisoni kambwa kakɨ ɓitu, ɓɨngɔ nɨ kɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino.
23 Luki limoti, okwononi kaiko ka baya, ɓakamaga na ɓakisulyo ɓingbufu. Makopi-
lyonitɔgʉ mʉgɔngʉ ka mʉtamanagɨ nɨmɔ minisana ndɨ nomu katʉkya wa mʉkana ndɨ
mino Mongoni Manza. Mongoni Manza mi nɨmɔ ɨɓɨkyaga ndɨ ka ɓatʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ. Ɨmɨ
Pɔlɔ, niitoni kʉwa mʉgya-ligubo yi.

Yigyogyisa ka Pɔlɔ ko bulya Kanisa

24 Mbɨya wanʉ, nakogwa magyagya ka yigyogyisa nɨyɔ nakalya ko bulya kunu. A ɓɛyɔ,
pisi ka nzʉyɨ kamɨ, nakotulyoso nɨlɔ ozongi ka yigyogyiso ka Kilisito ko bulya nzʉyɨ kakɨ,
isi nɨ Kanisa.
25 Niitoni mʉgya-ligubo wa Kanisa, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ Kunzi ɛpá ko bulya kunu:
etikoku kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka kakɨ lasɨ.
26 Lɨkpʉmʉka li nɨ dikiɗî nɨyɔ ʉsʉmɨlya ndɨ ɓatʉ ɓasɨ ɓɨkpʉ, luki limoti upupisilyo
kʉwa ɓatʉ kakɨ mbɨya wanʉ.
27 A ɓɛyɔ, Kunzi a ndɨ kapa kaumibiso isi yo dikiɗî nɨyɔ yanza na ya ɨzangɨya, nɨyɔ
oɓungusyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ. Dikiɗî yi nɨyɨ: Kilisito a kʉsɔ kunu, amʉpá
mʉtamanagɨ ɓɛ mikatʉ ndɛkɛ ka ɨbɨba ko Kunzi.
28 Kinili, takauwonisilo ɓatʉ ɓasɨ ambɛ Kilisito nɨ wanɨ. Tanutukusyo ɓasɨ motili na
kauwonisilo yɨkaka-yɨkaka na yimibo yasɨ, iba mʉtʉ wasɨ angatɨ ka baya pisi kamatɨkana
na Kilisito.
29 Kinili, nakagya ligubo, na nʉlanana no ngu nɨyɔ otukyoku ka Kilisito. Ngu yi nɨyɔ
akagya ligubo kʉsɔ kamɨ ɓɨnza.

2

1 A ɓɛyɔ, nakapa ɓɛ wiboni ambɛ nakaʉlanana yapʉ ko bulya kunu, ko bulya ka
ɓakilisito ɓa Laodikia, na ko bulya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨ nɨɓɔ ɓakaneminigʉ ndɨ.
2 Nakapa ambɛ mambɛngɨ kaɓʉ iki mutumo, ɓiko luki limoti ka sɨpananɨsɔ, ɓiki
ɓutumo na yimibo nɨyɔ yɨkɨtanaga. Kinili, ɓakwanana ndɛkɛ kaiba dikiɗî ko Kunzi.
Dikiɗî yi nɨyɔ nɨ Kilisito mombukwana-dakɨ yi.
3 Ɨzangɨya yasɨ ya yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ ko Kunzi a ya kɨsʉma kʉsɔ kakɨ.
4 Nakamʉɓɨkya ɓɛyɔ iba mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ no ɓobulo ɓaya payaya.
5 Kiko gʉtʉgʉ nɨ takɛgʉ pa imoti na iɓunu ka nzʉyɨ, ta pa imoti na iɓunu ka lɨmbɛngɨ.
Na na ɨgyagya kamʉmɨna ɓɛyɔ mo mino ɓakamaga ɓingbu na ɓakisulyo ka baya ka
Kilisito.

Ɔɓɨlɨ ka ɓakilisito

6 Yɛkɨ maɓinikyononi Yesɔ-Kilisito abɛ Mombukwono-dosu, wikoni kʉwa ɓʉmatɨkana
aka pa imoti na ɨyɨ.
7 Wikoni ɓakɨtɨkɨtɨlyaga kʉsɔ kakɨ, mapiko ɔɓɨlɨ kunu wasɨ kʉgʉ kakɨ, mikoni
ɓongbinga ɓasɨ ɓakipiko kʉgbɛ ka baya kaɓyɛnɛnɛ na mʉtɨwɨ nɨmɔ mʉkana ndɨ. Wikoni
gɔnɨ ɓutumo na lɨmbɛngɨ libibiso.
8 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ kamuɓɔnitɔgʉ na mʉnzɨna ma kʉɓɔɓɔkʉ na ma payaya.
Yimibo yi nɨyɔ ipiko kʉgʉ wa yɨgya ka ɓambanzʉ, kʉgʉ wa mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ
ɓobiso ka ɔɓɨlɨ nɨ kɛgʉ kʉgʉ ka Kilisito.
9 A ɓɛyɔ, Kunzi mombukwana-dakɨ yi ɨita mʉmbanzʉ pisi ka Kilisito, amutumo ɓɨɗɛ
kʉsɔ kakɨ.
10 Minisononi na masɨ pisi kʉ kakɨ, ɨyɨ nɨ ngama ka ɓangama na a kʉgʉ wa masɨ.

11 Na ɓata, pisi ka matɨkana na Yeso yɔ ɓamʉkɔ mino. Sɨmʉisɔ si nɨsɔ kɛgʉ nɨsɔ
ɓambanzʉ ɓakɔgɔ na maɓɔkʉ, luki limoti, a nɨsɔ apʉnya ka Kilisito, nɨsɔ atɨkʉlaga ka
ɓʉnyɛ.
12 Pisi ka iɓatiso, ɓamulumboni pa imoti na Kilisito, mopupoku pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ
ka mbʉkʉ. A ɓɛyɔ, moɓinikyononi ngu ko Kunzi nɨyɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ.
13 Ka ɓʉndɛlɨ ndɨ, ma ndɨ abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ kunu na kyɛ ma lɨvananza
nɨlɔ ɓakʉkɔgɨgʉ. Luki limoti, mbɨya wanʉ Kunzi amupóni ɓata ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti
na Kilisito. Atɨpɨlya ɓʉnyɛ kusu ɓasɨ.
14 Alimogoni ndɨ balʉwa wo luɓu nɨnɔ atɨsʉngʉlyaga ndɨ kyɛ takagyagɨgʉ ndɨ mʉtʉʉ.
Alimogoni ndɨ balʉwa yi nɨnɔ pisi kabangɨlaga ka mʉsalaba.
15 Kinili, Kunzi ukupyoni ndɨ ɓangama ngu, akʉpya gɔnɨ ngu ya ɓʉnyɛ. Ʉnyɔ gɔngʉ
kunzi, ukpokyoniso ɓingbooo abɛ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ ko dumo wa ɨbɨba ko Mikakɨ.
16 Kinili, mʉmbanzʉ kamusombisonitɔgʉ ka nɨlɔ makalya ikanɨ ka nɨlɔ makomwo
ikanɨ ko bulya yɨnga sɨpakala, gʉtʉgʉ kaɓɨkɨla tɨmba ikanɨ Lɨsyɛ la kimumbiso.
17 Makpʉmʉka nɨmɔ masɨ a asɨ abɛ mulundu ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ akwanana ndɨ
kodoku, luki limoti lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨ Kilisito aka.
18 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ inisaga abɛ mʉtʉ wa kisiso na nɨnɔ ubibisogo
ɓamalaika, kamusombisonitɔgʉ. Inguo ya mʉtʉ nɨnɔ ɨgʉmyaga kʉgbɛ ko bulya ɓonziki
nɨɓayɔ alʉtaga, anɨbɨba na tamanaga ya payaya nɨyɔ ya lɨmbanzʉ.
19 Kɛgʉ ɨyɨ wakigwinonogo na Kilisito nɨnɔ a sɛ ɨyɨ mʉ. Nzʉyɨ yasɨ ikaga na ngu ko
bulya ka Kilisito. Ɨyɨ nɔ ozukonogo moziko na siso pa imoti kyɛ angatɨ ɓɛyɔ Kunzi apaga
mino.

Kokwo no kopupo ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito

20 Mokwoni ndɨ pa imoti na Kilisito, makʉlɨkanaga ka mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ ɓobiso
ka ɔɓɨlɨ. Ko bulya ɨkɨ yɔ ma ɓata mino kaɨgya abɛ makiko ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ yɨ nɨmʉ? Ko
bulyo tino yɔ makapa ɓata mino mʉtʉʉ nɨmɔ ɓambanzʉ ɓobiso, nɨmɔ akaɓɨkya ɓɛ:
21 «Wakolyonito» ikanɨ «Wakokingyonito» ikanɨ «Wakovilonito!»
22 Mʉtʉʉ mi nɨma a ko bulya makpʉmʉka masɨ nɨmɔ apʉtɨkanaga ɓɨkwa kanɨ
ɓotumiyini. Nɨmɔ a asɨ mʉtʉʉ nɨmɔ aka mɔ ɓambanzʉ ɓobiso ka ɔɓɨlɨ na yɨgya ka
ɓambanzʉ aka.
23 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ mi nɨmɔ inisogo abɛ kika na yimibo, kyɛ akʉngaga ɓɛ ɓobibisi yɨgya
ka ɓambanzʉ, kaisiso na kaigyogyiso nzʉyɨ. Luki limoti, nɨlɔ kakwananɨgʉ kakpɨngba
mʉsasa ma nzʉyɨ.

3

1 Mopuponi ka mbʉkʉ pa imoti na Kilisito. Kisoni nɛkɨ makpʉmʉka nɨmɔ a kʉgʉ wa
lɨsyɛ, kʉ Kilisito a mino wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi.
2 Wipóni kʉgbɛ ka makpʉmʉka nɨmɔ a kʉgʉ, nɨ kɛgʉ ka nɨmɔ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
3 A ɓɛyɔ, mokwoni ndɨ, ɔɓɨlɨ kunu a wakɨsʉma pa imoti na Kilisito kʉsɔ ko Kunzi.
4 Ɔɓɨlɨ kunu walɨngʉnʉ kʉwa nɨ Kilisito. Nɨyɔ opuponoku ndɛkɛ, mopupana kʉwa
ndɛkɛ na ɨɓʉ ka ɨbɨba kakɨ.

Ɔɓɨlɨ wambɨya pa imoti na Kilisito

5 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka la ɔɓɨlɨ lasɨ nɨlɔ a kʉsɔ kunu: ɓʉɗanda, lɨkpʉmʉka la
mʉsʉgʉ, tamanaga yanyɛ, mʉsasa manyɛ na lɨmbɛngɨ ɓɨkpo ko bulya mukumbo, nɨyɔ
a mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓʉnyɛ ɓubibiso gbɨlɨtɔ.
6 Yɨgya yanyɛ yi nɨyɔ, alɨkyaga ngbʉta ko Kunzi kʉgʉ ka nɨɓɔ ɓoɓunogo mʉtʉʉ kakɨ.
7 Iɓunu magyaga ndɨ ɓɛgɛyɔ wa mikaga ndɨ mino ka ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.
8 Luki limoti mbɨya wanʉ, wosoni kʉwa gɔnɨ nɨmana masɨ: ɓangbʉta, simuyoniso,
ɗɨya, mosikoni na mʉnzɨna manyɛnyɛ kopupa ka nɔkʉ kunu.
9 Ɓikyonogoni lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ aka kyɛ masoni ndɨ ɔɓɨlɨ kunu wandɛlɨ na yɨgya
yi.
10 Mimokisyoni yɨgya yambɨya, ma ɓatʉ ɓambɨya nɨɓɔ Kunzi nɨnɔ agya ɔɓɨlɨ, uitisogo
ɓambɨya ɓongbinga ɓasɨ ka likingyosi kakɨ. Ko pisi yi nɨyɔ, makwanana kamiba ɓɨnza.
11 Kinili, yɨgbananaga kɛgʉ ɓata luga ka Ɓayuda na nɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda, ka nɨɓɔ
ɓikusisogo na nɨɓɔ ɓakikusisogɨgʉ, ɓobiko na ɓasenzi, ka ɓosunzu na nɨɓɔ ɓakɛgʉ
ɓosunzu. Luki limoti a kʉwa Kilisito aka nɨnɔ a masɨ na kʉsɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.
12 Ma ɓatʉ ko Kunzi. Amuponi ndɨ, ɨpʉnɨlyaga yo kunu. Kinili, mokwononi kaiko na
lɨmbɛngɨ lokumbu, nɨlɔ lanza, lakisiso, lawɛsɛ na lɨnda.
13 Kibyononi, mapɨlyana ɓongbinga ɓasɨ kika kanɨ mʉmbanzʉ a na lɨkpʉmʉka na
ɓɛngɛnɨ. Pilyononi ɓɛgɛyɔ Mombukwono-dosu amʉpɨlya ndɨ mino iɓunu.

14 Kakitaga nilɔ lasi, wikoni na sipananisɔ kyɛ isu sɔ a muligi nimɔ akamʉmʉmʉla ɓinza pa imoti.
15 Maziyɔ ka Kilisito ananagi mambɛngi kunu. Kunzi amʉmakaga ka maziyɔ mi nimɔ kyɛ ma luki limoti. Mumigisilyogoni ibiba ɓongbinga ɓasi.
16 Mʉnzina ka Kilisito iki kʉsɔ kunu na lingama li lasi. Wonisilononi, manatiwana na yimibo yasi. Mumbimbilyoni Kunzi mambʉ dididi ni manabibiso ɓɛyɔ Limbɛngi-Lotu iko mino kamuwonisilo.
17 Likpʉmʉka lasi nilɔ makagya ikani kaɓikya, gyoni masi ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso, manabibiso Obosu Kunzi pisi kʉ kaki.

Yigya yambiya niyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi

18 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛyɔ okwononi mino kagya kambwa ka Mombukwono-dosu.
19 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, huponi ɓoko kunu kani makɛgʉ kaʉnyakilya.
20 Iɓunu ɓomiki aaa, humukononi ɓobonu na ɓomonu ka makpʉmʉka masi kyɛ a likpʉmʉka nilɔ Mombukwono-dosu apaga.
21 Iɓunu ɓababa aaa, makulyisonitɔgʉ ɓomikunu kumbu kyɛ ɓakodikogoni.
22 Iɓunu ɓosunzu aaa, humukononi ɓamombukwana-donu niɓana kʉnʉ ka litɔmbʉ ka makpʉmʉka masi. Makoɓongonitɔgʉ asi misa kaɓʉ aka ɓɛ kyɛ ɓamʉbibi, luki limoti gyoni mʉtʉʉ kaɓʉ na limbɛngi lanza ko bulya kʉɓangakʉ kunu ka Mombukwono-dosu.
23 Masi nimɔ makagya, gyoni na limbɛngi limoti abɛ makika kagyilya Mombukwono-dosu ni makɛgʉ kaʉgyilya ɓambanzʉ.
24 Wiboni ɓinza ambɛ Mombukwono-dosu amʉpátʉ ndɛkɛ mʉkalya nimɔ ubisilyo ɓatʉ kaki kʉgʉ wa lisyɛ. A ɓɛyɔ, Mbukwano-donu walinguʉnʉ ninɔ mikaga kagugubyo ni Kilisito.
25 Luki limoti, ninɔ agyaga ɓʉnyɛ, inisana ndɛkɛ na mʉkalya ma ɓʉnyɛ niɓɔ agyaga ndi, kyɛ Kunzi ʉminaga iyi ɓatʉ ɓasi mʉɗɔngɔni aka ko misa kaki.

4

1 Iɓunu ɓi niɓɔ ma na ɓosunzu, hugyoni ɓosunzu kunu ɓinza na ka ɓungbingbili. Wiboni ɓinza ambɛ ma gɔni iɓunu na Mbukwonu kʉgʉ wa lisyɛ.

Mʉtiwi

2 Wigwinonogoni na malʉmba. Makika kalʉmba, makuponitɔgʉ, manamigisilya Kunzi ibiba.
3 Tilumbilyonito gɔni iɓusu ambɛ Kunzi atihukulyi pisi kaɓikyaga likpʉmʉka kaki na kaɓikyaga dikiɗî ka Kilisito. A ɓɛyɔ, na mbiya wanʉ ka bɔlɔkɔ ko bulyo yi niyɔ.
4 Ilumbilyoni nɛki ambɛ naɓikyagi dikiɗî yi niyɔ na kaibisiso isi yi ɓingbangangya ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ nagyi.
5 Wikoni na yimibo kambwa ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakonoboilyigʉ. Ngbingo wasi ninɔ minisono mino na ngala kaɓikyaga likpʉmʉka ko Kunzi, ɓikyogoni ɓɛyɔ okwononi mino.
6 Okwononi ɓɛ mʉnzina kunu iki ɓongbinga ɓasi manza na ma izangiya, iba wiboni kasikisya mʉtʉ wasi likpʉmʉka ɓɛyɔ okwononi mino.

Yuuso ya muliɓo

7 Momosu ɓɛyɔ ka Tikiko nɔ amʉpága kʉwa ɓanʉ mongoni kami masi. A momosu wa sipananisɔ, mʉgya-ligubo walinguʉnʉ, wai ninɔ tagyaga na iyi ligubo ko Mombukwono-dosu.
8 Namutikilyi ya kaki ko bulyo yi niyɔ ambɛ amʉpági mongoni kusu, amutumisa mambɛngi.
9 Nutiki iɓʉ na mʉva-kukunu ɓemoti ɓɛyɔ ka Onesimo. A wai mʉpaka na mʉtʉ walinguʉnʉ. Iɓʉ kʉwa ɓɔ ɓamuzukilyogo lasi nilɔ okitonogi ɓi kʉnʉ.
10 Alisitaliko ninɔ ta na iyi ka bɔlɔkɔ amumuusogito. Malikɔ ninɔ mʉbʉbʉgʉ ka Balanaba amumuusogito gɔni. (Ɓɛgɛyɔ namupí mino mʉtʉʉ ko bulya ka Malikɔ, kamusilyo, magya ɓinza).
11 Gʉtʉgʉ Yeso aka ninɔ ina ɓɛ Yusuto amumuusogito gɔni iyi. Luga ka Ɓayuda niɓɔ ɓoboilyi ɓi, niɓɔ ɓasaa aka ɓɔ ɓa pa imoti na imi ka ligubo la Ɓʉngama ko Kunzi. Iɓʉ gɔni ɓɔ ɓaketumisa limbɛngi.
12 Mʉva-kukunu ɓɛyɔ ka Epafalasi amumuusogito gɔni. A mʉgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, amʉlʉmbilyaga ɓongbinga ɓasi na kɛkɛlɛ ɓɛ kyɛ wikoni ɓakamaga yapʉ ka baya, misisilogo kangata kʉsɔ yi, miko ɓakitʉlya kagya ɓongbinga ɓasi sipananisɔ ko Kunzi.

13 Nakwanana kapupilyo ɓʉdɛmʉ ambɛ akaigyogyiso kʉgbɛ ko bulya kunu na ko bulya
ka ɓomomosu nɨɓɔ ka gʉɗʉ wa Laodikia na ka nɨnɔ wa Iyelapoli.
14 Wai-dosu ɓɛyɔ ka mʉnganga Luka ɨɓʉ na Dɨma ɓamumuusogito gɔnɨ.
15 Tumuusogito ɓomomosu ɓa Laodikia pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Nimifa na ɓatʉ
ɓa kanisa nɨɓɔ ɓamʉmʉkanaga ka ndaɓʉ kakɨ.
16 Makatangʉlaga balʉwa yi nɨmʉna, mukitisilyogo gɔnɨ ɓatʉ ɓa kanisa ya Laodikia.
Iɓunu matangʉlaga ɓanʉ gɔnɨ nɨnɔ nʉtɨkɨlya ndɨ ɨɓʉ.
17 Muɓikyoni Alikipɔ ɓɛ: «Buulyogo, wagya ɓɨnza ligubo ka Mombukwono-dosu nɨlɔ
ɓʉpá ndɨ.»
18 Ɨmɨ Pɔlɔ nɔ namukpikilyi yuuso yi nɨyɨ na maɓɔkʉ kamɨ: namumuusogito.
Makoɓusolonito ɓɛ na ka ɓɔlɔkɔ.
Mazɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ Ɓatesalonika Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa Tesalonika nɨmʉ. Pɔlɔ aga ndɨ kʉ ɓɛyɔ, ʉɓɨkyaga Mongoni Manza ka Yeso-Kilisito (Wanda Ligubo ka ɓatʉtʉmbwa 17:1-10). Ɓatesalonika ɓapʉnga ndɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito. Luki limoti, kumbuso wo ngbinga mʉkɛɗɛ, Ɓayuda ɓemoti-ɓemoti nɨɓɔ ɓa ndɨ luga kaɓʉ ɓʉkpamya ndɨ ɓambanzʉ kavɨkɨmanaga na Pɔlɔ ɨɓʉ na wai-dakɨ. Ɓakilisito ɓasʉma ndɨ Pɔlɔ ɨɓʉ na ɓawai-dakɨ. No biti, ɓopupa ndɨ na ɨɓʉ kunzi wa gʉɗʉ, Pɔlɔ aga ndɨ na ɓawai-dakɨ ka gʉɗʉ wa Bele.

Kumbusa wa ɓyanga ɓiɓa, Pɔlɔ atɨka ndɨ Timotio kaundoku Ɓakilisito ɓa Tesalonika ɓɛyɔ ɓa ndɨ mino kakpokyoniso ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Nɨyɔ igoku, aɓɨkya Pɔlɔ ɓɛ ɓa mbɛyɨ kaɓyɛ pisi ka Kilisito aka. Luki limoti, ɓemoti-ɓemoti luga kaɓʉ ɓakɛgʉ kapa kagya ligubo ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti ɓa ɔɓɨlɨ kaɓʉ. Ɓakaɓɨkya ɓɛ Yeso akaigoku mbɨya wanʉ, kagya ɓata ligubo, kɛgʉ na ɨzangɨya. Ɓagɔgɔ ɓa kʉwa ndɨ mambɛngɨ ɓɨɗa, kyɛ ɓaɓʉkʉta kaɓʉ ɓudingi na ɓawai-daɓʉ ɓokwogoni, luki limoti, Yeso kanigikugʉ. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndɨ kautumiso mambɛngɨ, ʉtʉmbʉlyaga gɔnɨ ɓɛyɔ Yeso igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ʉgya ndɛkɛ mino ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana. Kʉwa wa gɔ wa, ɓakwanana kaiko na mʉtamanagɨ ɓɛ ɓika ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Mombukwono-dosu.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Ɓɛyɔ Ɓatesalonika ɓaɓɨnɨkyana ndɨ mino *1:2–3:13*
Ɔɓɨlɨ nɨnɔ aɓosilogo Kunzi *4:1-12*
Mʉtamanagɨ kaigoku ka Kilisito *4:13–5:11*
Mʉtɨwɨ, na yuuso ya muliɓo *5:12-28*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ ɨɓʉ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu ɓa Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi nɨmʉ, Kanisa nɨyɔ ko Kunzi Obosu na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Ɓʉɓʉnga na mazɨyɔ iki na iɓunu!

Yɨgya na baya ka Ɓatesalonika

2 Tamigisilyaga Kunzi ɓongbinga ɓasɨ ɨbɨba ko bulya kunu. Tamʉtwaga masyɛ masɨ wa tikaga mino kalʉmba.

3 Tamʉtamanaga ɓongbinga ɓasɨ ka yɨgya kunu ko misa ko Kunzi Obosu: iki ko pisi ya baya kunu ikanɨ ko pisi ya sɨpananɨsɔ ɓɛyɔ mo mino kagya ligubo na ɓɛyɔ mobiso mino mʉtamanagɨ kunu ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

4 Ɓamamakɨ, takaiba ɓɛ Kunzi amuponi, amupunogoni ndɨ kaiko ɓatʉ kakɨ.

5 A ɓɛyɔ, ngbingo yi nɨnɔ taɓɨkyaga ndɨ mino Mongoni Manza ku kunu, takaɓɨkyagagʉ ndɨ na mʉnzɨna aka, luki limoti, a ndɨ ko ngu na ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, na ka lɨngʉnʉ. Mibatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kusu a ndɨ mino luga kunu, ko bulya ɨzangɨya kunu.

6 Mapʉnga ndɨ kaɓyɛ yɨgya kusu na nɨyɔ ka Mombukwono-dosu, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ma ndɨ mino ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ yɔ, pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu, mabayatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi na magyagya.

7 Kinili, miitoni kʉwa likingyosi lanza ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓa iwili ya Makedonia na ka nɨyɔ ya Akaya.

8 A ɓɛyɔ, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu apʉnga ndɨ kaɨgbata katʉkya ku kunu, adwɛ ka Makedonia na ka Akaya. Na gɔnɨ, mongoni ma baya kunu ko Kunzi itulyononi ndɨ ka ɓapa ɓayasɨ, gʉtʉgʉ iɓusu aka takɛgʉ ɓata no luki nɨlɔ takwanana kamatɨla.

9 Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓatʉmbʉlagatʉ ndɨ ɓɛyɔ matɨtɨlya ndɨ mino, ngbingo yi nɨnɔ taga ndɨ mino ku kunu. Ɓatʉmbʉlaga gɔnɨ ɓɛyɔ mʉsa ndɨ mino ɓokunzi, mapʉnga kagugubyo Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ na walɨngʉnʉ,

10 na ɓɛyɔ mikaga mino kaɓʉndaga Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso nɨnɔ akotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Ɨyɨ nɔ Kunzi abililisa ndɨ luga wa ɓamanda, kyɛ atɨkʉlagɨ ka ngbʉta ko Kunzi nɨyɔ akodoku.

2

Ligubo nɨlɔ Pɔlɔ agya ndɨ ka Tesalonika

1 Ɓamamakɨ, iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi makaiba ɓɨnza ɓɛ lɨgʉndʉ kusu ku kunu kɛgʉ ndɨ payaya.
2 Kambwa kosila ku kunu, mʉkanatʉ ndɨ ɓɛyɔ ɓatigyogyisa ndɨ mino, ɓatɨtʉmbwa ka gʉɗʉ wa Filipi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ a ndɨ mino ɓudingi yɔ, Kunzi kusu atɨpátʉ ndɨ ngu kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza kakɨ.
3 Mʉtʉʉ kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ ma ɓɔngɔ, ikanɨ nɨmɔ ma mʉtamanagɨ manyɛ, ikanɨ nɨmɔ makʉɓɔɓɔkʉ.
4 Luki limoti, iɓusu, tanzɨnaga ndɨ ɓɛyɔ aka yɔ Kunzi apago mino. A ɓɛyɔ, atɨmɨna ndɨ ɓɛ tokwononito ko misa kakɨ, atɨpá ligubo kaɓɨkyaga Mongoni Manza. Takakyagɨgʉ ligubo li nɨlɔ kyɛ tinisoni ɓanza ko misa ka ɓambanzʉ, luki limoti, ko misa ko Kunzi nɨnɔ ibaga mambɛngɨ kusu.
5 Makaiba ɓɨnza ɓɛ mʉnzɨna kusu kɛgʉ ndɨ nɨmɔ muɓulyisyo. Kunzi akaiba ɓɨnza ɓɛ takakɨsagɨgʉ ndɨ kalyalya ka gɔngʉ kunu pisi ka mʉnzɨna manzanza.
6 Takɛgʉ ndɨ kakɨsa ɓɛ ɓambanzʉ ɓatɨbɨbɨ, iki iɓunu ikanɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ.
7 Wɨna sɛ, iɓusu abɛ ɓatʉtʉmbwa ka Kilisito takwanana ndɨ kamubinikiso ɓuti kusu, luki limoti, ta ndɨ ɓitombiii luga kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amakɨ-ɓomiki asyɛgɛ mino lɨmbɛngɨ ka ɓomikakɨ.
8 Tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ, takikogigʉ ndɨ ɓakɨtʉlya asɨ kamʉɓɨkyaga Mongoni Manza aka, luki limoti, ta ndɨ ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ɓɨkpɛ ko bulya kunu kyɛ tamʉpaga ndɨ kʉgbɛ.
9 Ɓamamakɨ, makatamana ɓɨnza ɓɛyɔ tagyaga ndɨ mino ligubo, tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya. Ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino kaɓɨkyaga Mongoni Manza ko Kunzi, tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
10 Iɓunu ma ɓadɛmʉ kusu gʉtʉgʉ Kunzi aka. Yɨgya kusu kambwa kunu ka ɓatʉ nɨɓɔ maɓɨnɨkyana, a ndɨ yɨgya yotu, yo ngbingbili nɨ kɛgʉ wa ɓoyoyiso mino.
11 Makaiba ɓɨnza ɓɛ yɨgya kusu kambwa ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka luga kunu a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ baba ʉgyaga mino ɓomikakɨ.
12 Tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ, tanamutumisa mambɛngɨ, tanamʉgbɨtyaga ambɛ ɔɓɨlɨ kunu iki wanza ko misa ko Kunzi, nɨnɔ amʉmakaga ka Ɓʉngama na ka ɨbɨba kakɨ.
13 Kinili, takamigisilya ɓata Kunzi ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ kyɛ ngbingo yi nɨnɔ tamʉɓɨkyaga ndɨ mino makpʉmʉka ko Kunzi, makabaɨlyagʉ ndɨ abɛ lɨkpʉmʉka ka mʉmbanzʉ, luki limoti abɛ nɨlɔ ko Kunzi. Iyo, a lɨkpʉmʉka nɨlɔ apʉnya lɨngʉnʉ ko Kunzi, akagya ligubo kʉsɔ kunu yi nɨɓɔ maɓɨnɨkyana.
14 Ɓamamakɨ, ka lɨngʉnʉ, maɓyɛ ndɨ likingyosi la yɨgya ka ɓatʉ ɓa Makanisa ko Kunzi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Yeso-Kilisito kʉ ka iwili ya Yudɛa. Ɓomomonu ɓɨkpɛ ɓamugyogyisa ndɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓayuda ɓugyogisa ndɨ mino ɨɓʉ.
15 Ɨɓʉ ɓɔ ɓamwɔ ndɨ Mombukwono-dosu Yeso na ɓogyalandʉ, ɓatigyogyiso gɔnɨ iɓusu. Lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓagyaga kaɓosilogigʉ Kunzi, ɨɓʉ ɓa ɓomuyoniso ka ɓatʉ ɓasɨ.
16 Ɓikaga katɨpakya ɓɛ takuɓɨkyogonitɔgʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓayuda Mongoni Manza nɨmɔ akwanana kaʉpá muhukuso. Pisi ka yɨgya yi nɨyɔ, ɓakaidukulogo kotiwoso ɓʉnyɛ kaɓʉ nɨɓɔ ɓagyaga ɓongbinga ɓasɨ. Luki limoti, ka muliɓo ngbʉta ko Kunzi usilyoni kʉwa.

Pɔlɔ a ɓata na mʉsasa kaundoku Ɓatesalonika

17 Ɓamamakɨ, tasanana ndɨ na iɓunu ka nzʉyɨ ko ngbingo, luki limoti, kɛgʉ ka mambɛngɨ. Ta ndɨ na mʉsasa kunu kʉgbɛ, kinili togyi ɓi yasɨ kaɨnda ɓata kamʉmɨna.
18 Tikaga ndɨ na mʉsasa kaɨnda kamuminoku aka ɓata. Ɨmɨ, Pɔlɔ nosisyagatʉ ndɨ lɨgʉndʉ kaɨnda ku kunu, luki limoti, Abɨlɨ anatikpɨngba.
19 Iɓunu ma na mʉtamanagɨ, ɨgyagya na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo kusu nɨɓayɔ tika ndɛkɛ mino na ɓugindo ka lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso igoku ndɛkɛ mino.
20 A lɨngʉnʉ ɓɛ iɓusu, tikaga na magyagya na ɓugindo ko bulya kunu.

3

1 Ka muliɓo, takakwananɨgʉ ndɨ ɓata kaɓʉndɨla ɓɨndɨ, kinili, tɨna ndɨ ɓɨnza kotigolo iɓusu ɓaɓa ka Atɛnɛ,
2 tamʉtɨkɨlya kʉwa ndɨ momosu ɓɛyɔ ka Timotio nɨnɔ agyaga ligubo ko Kunzi nɨlɔ lɨɓɨkyaga Mongoni Manza ka Kilisito pa imoti na iɓusu. Tamʉtɨkɨlya ndɨ kyɛ ongotisiku baya kunu, amutumisi mambɛngɨ ka baya,
3 iba mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kogwonitɔgʉ ɓʉpɔ ka yigyogyiso yi nɨyɔ. A ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ okwononi ɓɛ tigyogyisi ɓɛyɔ.

4 Ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino ku kunu, tamʉɓɨkya ndɨ kambwa aka ɓɛ ɓatigyogyisatʉ
ndɛkɛ. Makaiba ɓɨnza ambɛ yigyogyiso yi kʉwa nɨyɔ atisilya ndɨ yɔ.
5 Kinili, kaɨna ɓɛ kɛgʉ ndɨ ɓɨnza kaiko kaiɓʉɓʉndya, namʉtɨkɨlya ndɨ Timotio kyɛ
ɨndɨ kaiba ɓɛyɔ baya kunu a kʉwa mino. Na ndɨ kaɓanga ambɛ yagɔgɔ Mumuyoniso
amuɓoɓoni, kika ndɨ nɨ a ɓɛyɔ, ligubo kusu ɨnda ndɨ payaya.
6 Luki limoti, mbɨya-mbɨya wanʉ, Timotio iginiku, atɨpága mongoni manza kʉgʉ wa
baya na sɨpananɨsɔ kunu. Atiɓikyi ɓɛ matɨtamanaga masyɛ masɨ, na ɓɛ ma ɓata na
mʉsasa katɨmɨna ɓɛgɛyɔ iɓusu ta gɔnɨ mino na imu kʉgʉ kunu.
7 Kinili, ɓomika-mama, gʉtʉgʉ ta ndɨ ka yigyogyiso na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, baya kunu yɔ
atitumisaga ndɨ mambɛngɨ.
8 Mbɨya-mbɨya wanʉ, mambɛngɨ atisyini kyɛ maɓʉmatɨkana na Mombukwono-dosu
aka.
9 Nakibigʉ ikanɨ takwanana kamigisya Kunzi ɨbɨba ɓʉ ko bulya kunu. A ɓɛyɔ,
taɓutumo na magyagya ɓɨɗɛ kambwa kakɨ ko bulya kunu.
10 Talʉmbaga Kunzi na kɛkɛlɛ biti na lɨsyɛ kyɛ atihukwilyi pisi kaɨnanana ɓata na
iɓunu na kamʉmatɨlya nɨlɔ amuɓwi ka baya.
11 Kunzi ɓɨkpɛ, Obosu, pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso, ɓatihukwilyi pisi kaɨnda
ku kunu.
12 Mombukwono-dosu amʉmatɨlyɨ sɨpananɨsɔ sidingi luga kunu na ɓambanzʉ ɓagɔgɔ
ɓasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ iɓusu tamʉpaga mino.
13 Amungotisi mambɛngɨ kyɛ miki ɓatʉ ɓotu nɨ kɛgʉ wa ɓamuyoyiso mino kambwa
ka Kunzi Obosu, ka lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso odoku ndɛkɛ mino pa imoti na
ɓatʉ kakɨ ɓasɨ.

4

Yɨgya nɨyɔ Kunzi apaga

1 Ka muliɓo, ɓamamakɨ, tamuwonisilyoni ndɨ yɨgya nɨyɔ okwononi kaɓosilo Kunzi. A
ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ kunu a kʉwa kakpakyana ɓɛyɔ aka yɔ. Mbɨya-mbɨya wanʉ, takamʉkʉnga
na kaɨtatanaga na iɓunu ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso ambɛ widukulogoni kʉwa
asɨ kagya aka ɓʉnza.
2 Makaiba ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ nɨmɔ otukyoku ka Mombukwono-dosu Yeso.
3 Kunzi apaga ɓɛ wikoni ɓatʉ ɓotu na nɨ makɛgʉ kagya ɓɨlya.
4 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka iki na mukakɨ kyɛ ɓiki na ɔɓɨlɨ nɨnɔ okwononi na ɨbɨba, nɨnɔ
muɓosila Kunzi,
5 kanɨ kisigʉ kogwa ka mʉsasa manyɛ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakamibigʉ
Kunzi.
6 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉnzɨna mi nɨmɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kagyilyonitɔgʉ
ɓɛngɛnɨ ɓʉnyɛ ikanɨ kaɓɔ. Tamuɓikyoni ndɨ, ta ɓata kaɨgyɨlya kamʉɓɨkya ambɛ
Mombukwono-dosu ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakagya inguo ya makpʉmʉka mi
nɨmɔ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨmakagʉ kyɛ tiki kagya lɨkpʉmʉka lanyɛ, luki limoti, kyɛ tiki ɓotu.
8 Kinili, mʉtʉ wasɨ nɨnɔ okyi mʉtʉʉ mi nɨma, kakyigʉ mʉmbanzʉ, luki limoti, akyi
Kunzi nɨnɔ amʉpága Lɨmbɛngɨ-Lotu kakɨ.
9 Kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ tamukpikilyi ka nɨlɔ ondi sɨpananɨsɔ luga kunu, kyɛ Kunzi
amuwonisiloni ndɨ ɓɛyɔ makwanana mino kaiko na sɨpananɨsɔ luga kunu.
10 A nɨlɔ mʉgyɨlyaga ɓomomonu ɓasɨ ka iwili yasɨ ya Makedonia. Luki limoti,
ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ widukulogoni kʉwa asɨ kagya aka ɓʉnza.
11 Gyoni kɛkɛlɛ kaika na mazɨyɔ. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka andɨ mbɛyɨ lɨkpʉmʉka kakɨ
ɓɨkpɛ, agya ligubo na maɓɔkʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ tamʉpá ndɨ mino mʉtʉʉ.
12 Makagya ɓɛyɔ, minisanatʉ na ɨbɨba ko misa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakilisito.
Makikigʉ ɓakɨgʉmya ka mʉmbanzʉ.

Yigoku ka Mombukwono-dosu

13 Ɓamamakɨ, takapa ambɛ wiboni lɨkpʉmʉka ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwogo, kyɛ
makikonitɔgʉ kalya kumbu mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓakɛgʉ na mʉtamanagɨ.
14 Ta na baya ambɛ Yeso okwatʉ ndɨ, opupo ka mbʉkʉ. Kinili, ta gɔnɨ na baya
ambɛ Kunzi upupisatʉ ndɛkɛ ka mbʉkʉ pa imoti na Yeso ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ nɨ
ɓaɓinikyonini.
15 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu, tamuɓikyi ɓɛ: Iɓusu ɓi nɨɓɔ ta mbɛyɨ
na ɔɓɨlɨ aka kadwɛ kʉ kwa kʉ Mombukwono-dosu igoku ndɛkɛ mino, takʉkɨtagɨgʉ ndɛkɛ
nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ.

16 Tʉkana ndɛkɛ mungbi, lɨyʉ ka ngama ka ɓamalaika, sɛ kʉwa nɨlɔ la siɓa ko Kunzi.
Kumbuso yi, Mombukwono-dosu ɓɨkpɛ osyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kʉwa wa, ɓatʉ
nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kʉsɔ ka Yeso, ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓa mambwa kopupoku ka mbʉkʉ.
17 Kumbuso yi, iɓusu ɓi nɨɓɔ tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ aka ko ngbingo yi nɨnɔ, ɓatɨbɨnɨka
ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ, kobongonoku na Mombukwono-dosu kʉ. Tika
kʉwa ndɛkɛ ɓongbinga ɓasɨ pa imoti na Ɓamombukwono-dosu kʉ.
18 Tumisononi nɛkɨ mambɛngɨ na mʉnzɨna mi nɨma.

5

Kaɓʉndaga lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mino

1 Ɓamamakɨ, kɛgʉ na ɨzangɨya ɓɛ namukpilyi lɨkpʉmʉka ko bulya lɨsyɛ ɨkanɨ ko bulya
ngbingo yi nɨnɔ makpʉmʉka mi nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ mino.
2 Makaiba iɓunu ɓamombukwana-donu ɓɛ lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ
ɓigbututu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino no biti.
3 Ngbingo yi nɨnɔ, ɓambanzʉ ɓika ndɛkɛ mino kaɓɨkya ɓɛ: «Ta ka mazɨyɔ na pa
mbɛyɨ ɓiwo», ko ngbingo yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ, ɓʉnyɛ usilya ndɛkɛ ɓigbututu, mʉɗɔngɔnɨ
abɛ mʉzʉzʉla nɨmɔ asilyaga muko wa mʉma ka liɓukuti. Gʉtʉgʉ mʉmbanzʉ ɓemoti
aka kahʉkagɨgʉ ndɛkɛ mino.
4 Ɓamamakɨ, luki limoti, iɓunu makɛgʉ ko biti, ɓɛkyɛ lɨsyɛ li nɨlɔ amusilyi ndɛkɛ
ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ.
5 A ɓɛyɔ, iɓunu ɓasɨ ma ɓatʉ ɓa ɓʉngbanganya na ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ. Takɛgʉ iɓusu ɓatʉ
ɓɔ biti ɨkanɨ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ɓʉngbanganya.
6 Kinili, takololonitɔgʉ abɛ ɓatʉ ɓagɔgɔ, luki limoti, tikini ɓuɓisi, tika ɓakɨmɨnya.
7 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓalalaga, ɓalalaga no biti, na nɨɓɔ ɓikaga na lɨbʉma, ɓomwaga no biti.
8 Luki limoti, iɓusu ta ɓatʉ ɓa lɨsyɛ lɨsyɛ, tokwononi kaiko ɓakɨmɨnya. Timokisyini
baya na sɨpananɨsɔ abɛ kutuko kwa ngwɛyɨ kaiɓuulyo mbanzɨ, timokisyo mʉtamanagɨ
ma muhukuso abɛ sɨkpakpasʉ sa ngwɛyɨ katiɓuulyogo yi.
9 Kunzi katɨpʉnagagʉ ndɨ ɓɛ tigyogyisi ko bulya ngbʉta kakɨ. Luki limoti, ɓɛ tinisoni
na muhukuso ko pisi ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
10 Ɨyɨ, atikwilyaga ndɨ iɓusu, kyɛ takika gʉtʉgʉ ɓuɓisi ikanɨ ɓukwo, tiki ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ
pa imoti na ɨɓʉ ka lɨsyɛ nɨlɔ igoku ndɛkɛ mino.
11 Kinili, tumisononi mambɛngɨ, midukulogo kongotiso baya kunu, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
mikago mino kagya.

Mʉtʉʉ na yuuso ya muliɓo

12 Ɓamamakɨ, takamʉɓɨkya ambɛ hudondisyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakagya ligubo luga kunu,
ɓakamukpokyoniso ko pisi ka Mombukwono-dosu na kamʉpá mʉtʉʉ.
13 Hubibisogoni kʉgbɛ, miko na sɨpananɨsɔ na ɨɓʉ ko bulya ligubo kaɓʉ. Wikoni na
mazɨyɔ luga kunu.
14 Ɓamamakɨ, takamʉkʉnga ambɛ huɓikyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ ligubo ambɛ
ɓɨmɨnyɨtɔ, hutumisoni mambɛngɨ nɨɓɔ ɓa na ɓuti, husingyoni ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɛgʉ no ngu,
wikoni na lɨmbɛngɨ lɨnda ka ɓatʉ ɓasɨ.
15 Wiɓuulyonito, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamigisilyonitɔgʉ dakɨ ɓʉnyɛ ka
ɓʉnyɛ, luki limoti, kisoni ɓongbinga ɓasɨ kagya ɓʉnza aka luga kunu na ka ɓambanzʉ
ɓasɨ.
16 Gwoni magyagya masyɛ masɨ.
17 Lumbogoni masyɛ masɨ.
18 Mumigisilyogoni Kunzi ɨbɨba ka makpʉmʉka masɨ kyɛ nɨlɔ a sɨpananɨsɔ kakɨ pisi
ka Yeso-Kilisito.
19 Makokpingbonitɔgʉ ligubo la Lɨmbɛngɨ-Lotu.
20 Makinonitɔgʉ mʉtʉʉ ka ɓogyalandʉ ko Kunzi payaya.
21 Luki limoti, kpimoni makpʉmʉka masɨ, moɓingisyo nɨmɔ manzanza.
22 Nyikoni mobi ma ɓʉnyɛ masɨ.
23 Kunzi ɓɨkpɛ nɨnɔ mombukwana mazɨyɔ amuitisi ɓatʉ ɓotu ka ɓopisi ɓayasɨ,
oɓuulyogi tamanaga, lɨmbɛngɨ na nzʉyɨ kunu yasɨ, kyɛ kikonitɔgʉ na ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ
ɓumuti aka ngbingo yi nɨnɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito igoku ndɛkɛ mino.
24 Mʉtʉ yi nɨnɔ amʉmakaga ndɨ, a mʉtʉ walɨngʉnʉ, ɨyɨ, otulyosatʉ lɨkpʉmʉka li nɨlɨ.
25 Ɓamamakɨ, tilumbilyonitɔ gɔnɨ iɓusu.
26 Tilyononi, mopututonogo abɛ ɓomika-muko.
27 Nakamʉkʉnga ko lino ka Mombukwono-dosu ambɛ mutongulogoni balʉwa yi nɨmʉ
ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓabaya Yeso-Kilisito.
28 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu.

Balʉwa wa yiɓa
ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi
Ɓatesalonika
Likpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa yiɓa ninɔ Pɔlɔ ukpikilya ndi ɓakilisito ɓa Tesalonika nimʉ. Akaʉtʉmbʉlya ɓata ɓɛyɔ Kilisito igoku ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ muliɓo ma ɔɓili ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaɓinikyana Yeso ika ndɛkɛ gɔni mino. Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ka gʉɗʉ yi ninɔ ɓaɓikyaga ɓɛ Kilisito igoniku ndi, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɛ kɛgʉ ɓɛyɔ, luki limoti, lisyɛ li a kʉwa ɓuwobi.

Niɓɔ ɓaɓikyaga ɓɛ lisyɛ li a kʉwa ɓuwobi, ɓakapagigʉ ɓata kagya ligubo, ɓanaɓikya ɓɛ ligubo kɛgʉ na izangiya. Luki limoti, ɓagaga kalyalya ka ɓatʉ niɓɔ ɓagyaga ligubo. Kinili, Pɔlɔ ukpikilya ndi ɓɛ mʉtʉ yikaka-yikaka okwononi kaikɔ ɓungu kyɛ alyalyi. Ʉɓikya gɔni ɓɛ ɓigwinonogi na baya aka, ko ngbingo wa ɓʉkpɛki-kpɛki ɓika kagya ɓʉnza aka.

Yigbananaga ya kitaɓʉ yi niyi:

Yuuso *1:1-2*
Yigoku ka Yeso oɓungusya ndɛkɛ makpʉmʉka masi *1:3-12*
Mombukwono-dosu kanigikugʉ mbɛyi *2:1-12*
Kaigwinonogo yapʉ ka baya *2:13-17*
Malʉmba na ligubo *3:1-15*
Yuuso ya muliɓo *3:16-18*

Yuuso

1 Ɨmi Pɔlɔ pa imoti na Silivanɔ iɓʉ na Timotio, tamumuusogito iɓunu ɓomomosu ɓa
Kanisa ya Tesalonika. Tamukpikilyi iɓunu balʉwa yi nimʉ, Kanisa niyɔ ko Kunzi Obosu
na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
2 Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamuɗukilyi iziyɔ na maziyɔ.

Kunzi akɔtʉ ndɛkɛ ngbanga ka ɓambanzʉ

3 Ɓomika-mama, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba ɓongbinga ɓasi ko bulya kunu.
Okwononi tagyi ɓɛyɔ kyɛ baya kunu akopingo, na sipananisɔ nisɔ ma nosu luga kunu
akaidukulogo ɓɛgɛyɔ.
4 Kinili, ta na ɓugindo ko bulya kunu kambwa wa Makanisa ko Kunzi, ko bulya
limbɛngi kunu linda na baya kunu gʉtʉgʉ makaigyogyiso na kalya kumbu.
5 Masi nimɔ akowonisilo ɓɛ Kunzi opungini kakɔ ngbanga ka ɓungbingbili, kyɛ
yigyogyiso amuitiso ndɛkɛ ɓʉkwanana kaingyo ka Ɓʉngama kaki.
6 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓakamugyogyiso
ɓɛgɛyɔ,
7 iɓunu ɓi niɓɔ makaigyogyiso, amuyukumisatʉ pa imoti na iɓusu. Agya ndɛkɛ ɓɛyɔ
wa Mombukwono-dosu Yeso ipupisa ndɛkɛ mino kʉgʉ wa lisyɛ pa imoti na ɓamalaika
kaki ɓo ngu,
8 odoku ndɛkɛ luga wa liɗaɗa lo ɓuku, ugyogyisa ndɛkɛ ɓatʉ niɓɔ ɓakyaga kamiba
Kunzi na niɓɔ ɓakabailyagʉ Mongoni Manza ka Mombukwono-dosu Yeso.
9 Yigyogyisa kaɓʉ ika ndɛkɛ pʉtikana ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɓakinigʉ ndɛkɛ miso ka
Mombukwono-dosu, ubisa ndɛkɛ ɓyi no ngu kaki ya ibiba.
10 Ka lisyɛ li nilɔ odoku ndɛkɛ mino, ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ka mutili kaki, ɓabibisatʉ ndɛkɛ
na niɓɔ ɓaɓinikyana ndi, nɔkʉ ʉdika ɓidɛ. Iɓunu gɔni mika ndɛkɛ pa imoti na iɓʉ kyɛ
moɓinikyononi ndi mongoni nimɔ tamʉɓikyaga ndi.
11 Kinili, tikaga ɓongbinga ɓasi kamʉkʉngʉlya. Takakʉnga Kunzi ambɛ amuitisi ɓatʉ
niɓɔ ɓokwononi ka ɔɓili ninɔ amʉmakaga mino. Pisi ko ngu kaki, amusingyi kotulyoso
mʉsasa kunu manza na ligubo kunu ka baya.
12 Kika ɓɛyɔ, lino ka Mombukwono-dosu Yeso avatʉ ibiba, na iyi amʉpátʉ gɔni ibiba.
Niyɔ yasi a iziyɔ ko Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

2

Kambwa wa yigoku ka Mombukwono-dosu

1 Ɓamamaki, ka nilɔ ondi yigoku ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, na mʉmʉkana
kusu ka kpɔlɔ kaki, takamʉkʉnga ambɛ:

2 mʉmbanzʉ kamʉɓikya ɓɛ lisyɛ la kigoku ka Mombukwono-dosu itulyonini, wikoni
mambɛngi ɓiduʉʉ, makoɓongonitɔgʉ. Gʉtʉgʉ ɓakika kanzina pisi ka ɓugyalandʉ ikani
pisi ka ɓomongoni ikani pisi ka balʉwa ɓɛ apʉnya ku kusu, makoɓinikyononitɔgʉ.
3 Mʉmbanzʉ kamuɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ ko pisi imoti aka. A ɓɛyɔ, kambwa lisyɛ li nilɔ
kaitʉlyana, ɓatʉ ɓudingi ɓakya ndɛkɛ likpʉmʉka ko Kunzi, kumbuso yi, Mʉgya-manyɛ
ninɔ apʉtikana ndɛkɛ ka muliɓo, ipupisoku sɛ kʉwa.
4 Amʉya ndɛkɛ makpʉmʉka masi nimɔ ɓobibisaga abɛ kika nimɔ ko Kunzi. Inda
ndɛkɛ kaisopisogo ka Ndaɓʉ ko Kunzi, aɓikya ɓɛ iyi ni Kunzi.
5 Makɛgʉ ɓata katamana ɓɛ namʉtʉmbʉlyatʉ ndi likpʉmʉka li nili, ngbingo yi ninɔ
na ndi mino ku kunu?
6 Makaiba luki tino lɔ akakpingba Mʉgya-manyɛ yi ninɔ mbiya wanʉ. Iyi odoku ndɛkɛ
ko ngbingo ninɔ aka nɔ Kunzi abisilya ndi.
7 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, iyi Mʉgya-manyɛ yi ninɔ opungoni ndi ligubo kaki ɓipɛlɛ. Luki limoti,
opuponoku ndɛkɛ iba mʉtʉ yi ninɔ akakpingba mbiya-mbiya yi nimʉ kɛgʉ ɓata.
8 Niyɔ Mʉgya-manyɛ yi ninɔ ipupisa ndɛkɛ, Mombukwono-dosu Yeso amwɔ ndɛkɛ na
ɔhʉ wa mʉnɔkʉ aka, alumwisogo no ngu niyɔ ipupisoku ndɛkɛ noyu.
9 Mʉgya-manyɛ odoku ndɛkɛ no ngu ka Abili, agya makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
dididi, mokingyosi na makpʉmʉka ma ɓɔngɔ.
10 Agya ndɛkɛ makpʉmʉka manyɛnyɛ ka ɓopisiɓi ɓayasi kaʉɓɔ ɓatʉ niɓɔ ɓokwononi
koɓungogo. Ɓoɓunganga ndɛkɛ kyɛ ɓakabailyagʉ ndi na kapa likpʉmʉka la lingʉnʉ
nilɔ akwanana ndi kauhukuso.
11 Kinili, Kunzi utikilyoni kʉwa ngu ya kʉɓɔɓɔkʉ kauɓungusogo ɓɛkyɛ ɓaɓinikyani
likpʉmʉka la ɓɔngɔ.
12 Kinili, ɓʉmakyatʉ ndɛkɛ ka mʉngimbɔ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓakya ndi kaɓinikyana
likpʉmʉka la lingʉnʉ, ɓanogwa magyagya ka likpʉmʉka lanyɛ.

Kunzi amupunogoni ndi kainiso na muhukuso

13 Ɓamamaki, iɓusu, tokwononi kamigisya Kunzi ibiba ɓongbinga ɓasi ko bulya kunu
yi niɓɔ Kunzi amʉpa. A ɓɛyɔ, Kunzi amupunogoni ndi iɓunu katʉkya ka mʉpʉnganagi
ma ɔɓili kyɛ minisoni na muhukuso. Limbɛngi-Lotu amuɓuɓisatʉ kyɛ baya kunu a ya
kigʉmya ka likpʉmʉka la lingʉnʉ.
14 Kunzi amʉmakaga ndi kaika ɓɛyɔ pisi ko Mongoni Manza ninɔ tamʉɓikyaga ndi.
Iyi apa ndi ɓɛ winisononi na ibiba ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.
15 Kinili ɓamamaki, wigwinonogoni na wikoni ɓakitʉlya ka mʉtʉʉ nimɔ tamʉpá ndi,
iki pisi ka mʉnzina ikani ka balʉwa kusu.
16 Kunzi Obosu ninɔ atipa ndi, na pisi ka izіyɔ kaki, atitumisaga mambɛngi ɓongbinga
ɓasi, atipá mʉtamanagi manza. Takaʉkʉnga pa imoti na Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito ɓikpɛ ambɛ,
17 ɓamutumisi mambɛngi, ɓamʉpá ngu kagya masyɛ masi likpʉmʉka lanza pisi ka
yigya yanza na mʉnzina.

3

Pɔlɔ akakʉnga ɓɛ ɓʉlʉmbilyi

1 Ɓamamaki, ka muliɓo, tilumbilyoni kyɛ likpʉmʉka ka Mombukwono-dosu itʉlyani
ɓigala-gala ka ɓapa ɓayasi na avi ibiba, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ o mino kaigyonoso ku kunu.
2 Tilumbilyoni gɔni Kunzi kyɛ atikʉlagi ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ na ɓʉɗiya. A ɓɛyɔ,
kɛgʉ ɓatʉ ɓasi ɓɔ ɓa na baya.
3 Luki limoti, Mombukwono-dosu a mʉtʉ walingʉnʉ, amutumisatʉ ndɛkɛ no ngu,
amuɓuulyogo ka Mʉgya-manyɛ.
4 Taɓakigʉmya ku kunu pisi ka Mombukwono-dosu. Ta na baya ambɛ makagya nilɔ
tamuɓikyi na midukulogo kagya yi.
5 Mombukwono-dosu okpokyonisi mambɛngi kunu, mika na sipananisɔ no Kunzi,
mika na aɗalʉ mʉnda mʉɗɔngɔni abɛ Kilisito.

Okwononi mʉtʉ wasi agyi ligubo

6 Ɓamamaki, takamʉɓikya ko lino ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ambɛ makosy-
onitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓakapagigʉ ligubo na niɓɔ ɓakɛgʉ kaɓyɛ mʉtʉʉ
nimɔ tamʉpá ndi.
7 Iɓunu ɓamombukwono-donu makaiba ɓinza ɓɛyɔ makwanano mino kaɓyɛ yigya
kusu. A ɓɛyɔ, iɓusu takɛgʉ ndi ɓavivo ngbingo yi ninɔ tikaga ndi mino pa imoti na
iɓunu.

2:4 2:4 Wanda ka Danyɛlɛ 11:36; Ezekieli 28:2.

8 Takɛgʉ ndɨ ɓatʉ ɓakɨkʉkʉngya luga kunu. Luki limoti, tɨkɔgɔ ndɨ ɓungu ɓɨkya,
tupo ɓɨdapaɗa. Tigugubyaga ndɨ biti na lɨsyɛ kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kobinikonitɔgʉ ɓuti kusu.
9 Takwananatʉ ndɨ kamʉkʉnga ɓɛ tisingyoniku, luki limoti, takagyagɨgʉ ndɨ ɓɛyɔ, kyɛ
ta ndɨ na mʉsasa ɓɛ tamʉpí likingyosi ɓɛ gyogoni abɛ iɓusu.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ tikaga ndɨ mino ku kunu, tamʉpága ndɨ mʉtʉʉ ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ kakya kagya ligubo, kolyolyonitɔgʉ ɓɛgɛyɔ.»
11 Luki limoti, takaʉkana mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ luga kunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓikaga payaya,
ɓakapagɨgʉ ligubo, ligubo kaɓʉ kʉwa asɨ nɨ ɓanvɛnvɛ aka.
12 Takaʉkpamya inguo ya ɓatʉ ɓi niɓɔ na kaʉpá mʉtʉʉ ko lino ka Mombukwono-
dosu Yeso-Kilisito ambɛ ɓagyɨ ligubo ɓongbinga ɓasɨ, ko bulya yɨbɨnɨka ɓuti kaɓʉ ka
ɓamombukwana-daɓʉ.
13 Iɓunu, ɓamamakɨ, makuponitɔgʉ kagya ɓʉnza.
14 Mʉmbanzʉ koboilyi kaɓyɛ mʉtʉʉ mi nɨma tamupí ka balʉwa yi nɨmʉ, mumiboni
ɓɨnza, makasyonitɔgʉ ka mʉɗɔngɔ kyɛ ɨmʉkanɨ suni.
15 Makavonitɔgʉ sɛ abɛ mumuyoniso, luki limoti, mupóni mʉtʉʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
momonu.

Bʉɓʉnga na yuuso

16 Mombukwono-dosu nɨnɔ a mombukwana mazɨyɔ, amuɗukilyi mazɨyɔ ɓongbinga
ɓasɨ na ka ɓopisi ɓayasɨ. Mombukwono-dosu iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ.
17 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ namukpikilyi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ambɛ namumuusogito. Nobisaga
maɓɔkʉ ka ɓabalʉwa kamɨ ɓasɨ ɓɛyɔ, maɓɔkʉ kamɨ nɨmɔ.
18 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki pa imoti na iɓunu ɓasɨ.

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmɯ. Pɔlɔ aga ndɨ ka gɯɗɯ wa Lisitilo kaɓɨkyaga Mongoni Manza kɯ Timotio ikaga ndɨ mino. Nɨyɔ Timotio ɯkana ndɨ mɯnzɨna ka Pɔlɔ, apɯnga ndɨ kaɓɨɓya Kilisito. Ɓakpakyanaga ndɨ na ɨyɨ ɓongbinga ɓasɨ, na ɓagyaga ndɨ gɔnɨ na ɨyɨ ligubo. Nɨyɔ Pɔlɔ ɯkanaga ndɨ ɓɛ ɓakilisito ɓa gɯɗɯ yimoti ɓɛnɛ ɓakapɨlya Kilisito mɯgɔngɯ, ikanɨ lɨkpɯmɯka limoti akakɨtanaga kɯ ɓɛyɔ, atɨkaga ndɨ Timotio kaɨnda kaɯpá mɯtɨwɨ. Atɨka kɯwa ndɨ ka Ɛfɛsɔ kaɨnda kautumiso ɓakilisito ɓi nɨɓɔ kɯ ɓɛyɔ mambɛngɨ.

Balɯwa yi nɨmɯ atakanya ndɨ kɯ ɓɛyɔ. Atomosya ndɨ gɔnɨ ɓɛ uɓɨkyiku ɓakilisito ɓɛ ɓɨɓuulyito na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakaɯpá ɓambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza, ɯtɯmbɯlya gɔnɨ ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko na yɨgya ka makanisa, na ɓɛyɔ okwononi mino ɓɯpɯnagɨ ɓatɯ ɓakamalya makanisa.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*

Ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ ka Ɓakilisito okwononi mino kaiko *1:3–3:13*

Nɨyɔ a ndɨ yakɨsɯma ko pisi yi nɨyɔ tapɯna ndɨ *3:14–4:5*

Pɔlɔ akapá Timotio mɯtɯɯ *4:6–6:21*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ko ngu ko Kunzi Muhukuso kusu na
Yeso-Kilisito nɨnɔ tobisogo mino mɯtamanagɨ.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ walɨngɯnɯ pisi ka baya. Obosu Kunzi na
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓuwonisili ɨzɨyɔ, ɓɯmɨnyɨlya kumbu, ɓɯpá mazɨyɔ.

Okwononi kaɨmɨnya na ɓowonisilo ɓa kɯɓɔɓɔkɯ

3 Wika ka Ɛfɛsɔ aka mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ nɯɓɨkya ndɯkɯ mino wa na ndɯkɯ mino kaaga
ka Makedonia. Kɯ ɓɛyɔ, a na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakapá mɯtɨwɨ ma kɯɓɔɓɔkɯ, hɯɓɨkya ambɛ
ɓasɨ.
4 Hɯɓɨkya ambɛ ɓasɨ kaɯkana ɓabɨbɯ ɓaya ɓɔngɔ, pa imoti na ɓabɨbɯ ɓayo puponogo
ka ɓatɨtaɓɯ nɨɓayɔ kɛgɯ na mulɨɓo. Nɨlɔ lasɨ opupisaga ɓoɗongoso, nɨ kɛgɯ na ɨzangɨya
kodukula ligubo ko Kunzi nɨnɔ apága muhukuso pisi ka baya.
5 Ɨsɨ ya mɯtɯɯ mi nɨmɔ a ɓɛ widukulogoni na sɨpananɨsɔ nɨsɔ opupaga ka lɨmbɛngɨ
lanza, mika na tamanaga yanza na baya ya lɨngɯnɯ.
6 Ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓosoni pisi, ɓoɓungogoni kɯwa ɨɓɯ ka ɓoɗongoso ɓaya payaya aka.
7 Ɓapaga kaiko ɓowonisilo ɓa Mɯtɯɯ ka Musa, luki limoti ɓakotombisyogigɯ nɨlɔ
ɓikaga kaɓɨkya ikanɨ ɓakibogigɯ makpɯmɯka mi nɨmɔ ɓikaga kaamalya mɔ.
8 A ɓɛyɔ, tibaga ambɛ Mɯtɯɯ a manza iba ɓakagya na imu ligubo ɓɛyɔ okwononi
mino.
9 Tokwononi ɓata gɔnɨ kaiba ambɛ ɓakobisogigɯ mɯtɯɯ ko bulya ka ɓatɯ ɓongbingbili.
Luki limoti, ɓobisogo ko bulya ka ɓagya-manyɛ, ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓakɯkanagɨgɯ, ka ɓatɯ
ɓɯɗɨya na ɓatɯ ɓanyɛ, ko bulya ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓakaɓangagɨgɯ Kunzi ikanɨ kaɓanga
makpɯmɯka motu, nɨɓɔ ɓɯmwɔgɔ ɓabaɓɯ ikanɨ ɓamaɓɯ, ko bulya ka nɨɓɔ ɓɯmwɔgɔ
ɓɛngɛnɨ,
10 ka ɓatɯ ɓa ɓɨlya, ka ɓalɯkɯ nɨɓɔ ɓasyɛnɛnɛgɛ luga kaɓɯ, ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓɯgabaga
ɓɛngɛnɨ ka ɓusunzu, ka ɓatɯ ɓa kɯɓɔɓɔkɯ, ka ɓatɯ nɨɓɔ ɓakɔgɔ silika na ɓɔngɔ, na ka
ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓamɯyaga mɯtɯɯ ma lɨngɯnɯ.
11 Mɯtɨwɨ mi a ka Mongoni Manza nɨmɔ Kunzi ɛpá ndɨ. Mongoni Manza mi nɨmɔ
otukyoku ko Kunzi nɨnɔ wa lɨkpakpa la ɓɯnza.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

12 Nakamigisya Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɨbɨba, ɨyɨ nɨnɔ ɛpága ngɯ ka ligubo
kamɨ. Nakamigisya ɨbɨba kyɛ ɛmɨna ndɨ ɓɛ nokwononito kagya ligubo kakɨ,
13 gɯtɯgɯ ɓɛyɔ nanzɨnaga ndɨ mino yanyɛnyɛ ko bulya kakɨ, nanatɯmbwa, nanugyogy-
iso ɓatɯ kakɨ. Luki limoti, Kunzi ekwilyoni kumbu, kyɛ masɨ nɨmɔ nagyaga ndɨ, nagyaga
ndɨ ka ɓungingi kyɛ nakɛgɯ ndɨ mubaya.
14 Mombukwono-dosu ewonisiloni ndɨ ɨzɨyɔ yidingi, niniso na baya na sɨpananɨsɔ nɨsɔ
otukyoku pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito.

15 Likpʉmʉka la lingʉnʉ nilɔ okwononi ɓɛ ɓambanzʉ ɓasi ɓaɓinikyani nili: Yeso-
Kilisito odoku ndi ka ɔɓili kauhukusogo ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Imi na mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kaʉmaga
ɓatʉ ɓasi luga kaɓʉ,
16 luki limoti Kunzi ɛminyilya ndi kumbu. Kʉwa wa gʉ wa, Yeso-Kilisito owonisila ndi
limbɛngi linda ko bulya kami, imi mʉtʉ wa ɓʉnyɛ kʉgbɛ. A likingyosi ka ɓatʉ ɓasi niɓɔ
ɓabailya ndɛkɛ, ɓinisa na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 Tapíni Ngama wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ibiba, tabibiso ɓongbinga ɓasi, iyi Kunzi ninɔ a
mʉkaka, ninɔ kokwogigʉ na ninɔ takaminagigʉ! A asi ɓɛyɔ aka yɔ.
18 Timotio mikami, nakaʉpá mʉtʉʉ mi nima mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ mʉnzina ma
ɓugyalandʉ a ndi mino ko bulya kakʉ. Likpʉmʉka li nilɔ lɔ ʉpá ngʉ ya kʉlanana lʉnga
lanza.
19 Ɓuulyaga baya kakʉ na tamanaga yanza. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓosoni tamanaga yanza
kadwɛ kʉ kwa kʉ baya kaɓʉ oɓungogoni mino.
20 Imeneo iɓʉ na Alesandulia ɓa luga ka ɓatʉ ɓi niɓɔ. Nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka Abili*
kyɛ ɓakibonononito ɓata katʉmbwa lino ko Kunzi.

2

Mʉtʉʉ ko bulya malʉmba

1 Kambwa wa likpʉmʉka lasi, nakamʉɓikya ambɛ windoni ko Kunzi na mokungoni,
na malʉmba, na yitatanaga na mamigisya ibiba ko bulya ka ɓatʉ ɓasi.
2 Okwononi kaʉlʉmbilya ɓangama na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓa ka ɓapa ɓayakpʉkpʉ iba tiki
ɓinza, ɓipisiii, tika na yigya yanza, ɓakigwinonogo ɓinza no Kunzi.
3 Likpʉmʉka nilɔ a lanza na liɓosilo Kunzi, Muhukuso kusu,
4 ninɔ apaga ɓɛ ɓambanzʉ ɓasi ɓinisoni na muhukuso, ɓibo likpʉmʉka la lingʉnʉ.
5 A ɓɛyɔ, Kunzi a ɓemoti aka, ninɔ obiso yʉkanana lugo ko Kunzi na ɓambanzʉ a
ɓemoti. Mʉtʉ yi, ni Yeso-Kilisito.
6 Ipá ndi ni iyi mombukwana-daki yi abɛ mʉkalya kaʉkʉlaga ɓatʉ ɓasi. Agya ndi
ɓɛyɔ wa ngbingo itʉlyana ndi mino kowonisila ɓɛ Kunzi apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasi ɓinisoni na
muhukuso.
7 Kinili ɓebisa ndi mino mʉkʉkʉwa na atʉtʉmbwa kauwonisilo ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakɛgʉ
Ɓayuda likpʉmʉka la baya na la lingʉnʉ. Nakɛgʉ kaɓikya ɓɔngɔ, nakaɓikya lingʉnʉ
aka.

Yigya ka ɓalʉkʉ na ɓoko

8 Nakapa nɛki ambɛ ka ɓapa ɓayasi, ɓalʉkʉ ɓalʉmbagi kani ɓononini maɓɔkʉ motu
kʉgʉ, ni ɓakɛgʉ na ɗiya ni ɓakɛgʉ kasaana.
9 Na gɔni, nakapa ambɛ ɓoko ɓimokisyogi ɓɛyɔ okwononi mino, kani kɛgʉ na yiwon-
isilo ikani kagya kʉwa kʉgbɛ. Ɓakilukisonitɔgʉ tukatʉ timbanga, ɓakimokisyonitɔgʉ
makpʉmʉka ma ɔlɔ ikani kaibongiso makpʉmʉka ko singasʉ, ikani kaimokisyo ɓotu
ɓaya ligabʉ lapʉ kʉgbɛ,
10 luki limoti, ɓiki na yigyigyilya yanza ɓɛyɔ okwononi mino ko ɓoko niɓɔ ɓaɓikyaga
ɓɛ ɓaɓangaga Kunzi.
11 Ɓoko ɓokwononi kaʉkana mʉtiwi kani ɓaɓʉdakyana ɓiwo, na limbɛngi la kisiso.
12 Nakakpomyigʉ imi muko kapá mʉtiwi, ikani kaiko kʉgʉ ka mʉlʉkʉ, luki limoti, iki
iyi mʉdaka ɓiwo.
13 A ɓɛyɔ, ɓapʉnga mbɛyi ndi kagya Adamʉ, kʉwa wa Ɛva.
14 Kɛgʉ Adamʉ nɔ ɓaɓɔ ndi, luki limoti muko nɔ ɓaɓɔ ndi, oɓuna mʉtʉʉ ko Kunzi.
15 Luki limoti, muko inisa ndɛkɛ na muhukuso pisi kaɓʉkʉtaga, kiko sɛ kani
igwinonogini ka baya, ka sipananisɔ, ka yiɓuɓiso na kaika ɓitombiii.

3

Ɓatʉ niɓɔ ɓokwononi kaamalya kanisa

1 Likpʉmʉka li nili, a la lingʉnʉ: mʉmbanzʉ kapa kaamalya ligubo la kanisa, iba opo
ligubo lanza.
2 Okwononi nɛki ɓɛ mʉtʉ wa kamalya kanisa iki mʉtʉ yi ninɔ kɛgʉ na iɓɔ gʉtʉgʉ
imoti aka. Okwononi ɓɛ iki na muko ɓemoti aka, iki mʉtʉ wa kiginyilyo, iki mʉtʉ
mutombisya likpʉmʉka na mʉtʉ ninɔ okwononi, iki mʉtʉ wa kʉtilya ɓobiko na mʉtʉ
wakiba kapá mʉtʉʉ.

---

* **1:20 1:20** *nʉsa kʉwa ka maɓɔkʉ ka Abili:* wanda mʉtʉmbʉlagi ka 1 Ɓakol. 5:5.

3 Kikonito adangbala wa makana, ikani mutu wa ɓonduyi, luki limoti iki mutu wo
tombii, na wa maziyɔ. Kikonito mutu wa musasa mo ɓuyi.
4 Okwononi kaiko mutu wa kamalya ndaɓu kaki ɓinza, anutiwa ɓomikaki, iba ɓiki
ɓomiki ɓakukana na niɓɔ ɓa ibiba.
5 A ɓɛyɔ, mutu kibi kaamalya ndaɓu kaki ka mombukwana-daki, oɓuulyaga kuwa
kanisa ko Kunzi liki?
6 Kokwononigu kaika mutu wambiya ka baya, kyɛ limbɛngi la ɓugindo kamingyoni,
ogulya ka mungimbɔ ɓɛyɔ mumuyoniso ogulya ndi mino.
7 Okwononi gɔni ɓɛ iki mutu ninɔ ɓatu ɓa kunzi ɓika kanzina yanzanza ko bulya kaki
iba ɓakaminonito ɓidɛ, igwinono ka kpaka ka mumuyoniso.

Ɓɛyɔ ɓadiakɛlɛ ɓokwononi mino kaiko

8 Ɓadiakɛlɛ ɓokwononi gɔni kaiko ɓatu ɓa ibiba na niɓɔ ɓalingunu. Ɓokokwononigu
kaiko ɓadangbala ɓa makana ikani kakisa ɓuyi ko pisi yanyɛ.
9 Okwononi ɓiki ɓakigwinonogo ka baya ya lingunu nilɔ inisa pa imoti na tamanaga
yanza.
10 Okwononi kaundilya, kika kani ɓakinisigu na iɓɔ, ɓakwanana kagya ligubo la
ɓudiakɛlɛ.
11 Ɓoko kaɓu ɓokwononi kaiko ɓatu ɓa ibiba, ɓakikonito ɓatu ɓakudwonoso
ɓambanzu ko pisi ya ɓalumi, luki limoti ɓiki ɓatu ɓa kiginyilyo na ɓatu ɓa ɓungbingbili
ka ɓopisi ɓayasi.
12 Okwononi ɓɛ diakɛlɛ iki na muko ɓemoti aka, ika mutu wa kumamalya ɓomikaki
ɓinza na ndaɓu kaki yasi.
13 Ɓadiakɛlɛ niɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓu ɓinza, ɓa na ibiba, ɓakwanana kaɓikyaga
limbɛngi ɓidɛɛɛ mongoni ma baya nimɔ tamatikana mino na Yeso-Kilisito.

Dikidî niyɔ Kunzi atiwonisilo

14 Nukpikilyi moɓiso mi nima kani na na mutamanagi kainda ɓikwa kaunda.
15 Luki limoti, nakolipyo kodoku, baluwa yi nimu kuwa nɔ owonisila ɓɛyɔ wokwononi
mino kaiko luga wa livananza ko Kunzi, isi yi ɓɛ kanisa ko Kunzi ninɔ a na ɔɓili. Iyu yɔ
a lidulu na muɓumbe ma lingunu.
16 A ɓɛyɔ, dikidî ya baya kusu a yidingi:
Ipupisoku ndi abɛ mikya-ɓambanzu.
Limbɛngi-Lotu aɓikya ndi ko bulya kaki ɓɛ a mutu wongbingbili.
Ɓamalaika ɓamina ndi.
Ɓaɓikyaga ndi likpumuka kaki ka ɓɛvananza ɓayasi.
Ɓaɓinikyana ndi ka ɓapa ɓayasi ka ɔɓili.
Ɓaɗokisa kuwa ndi kugu wa lisyɛ ka ibiba.

4

Mutuu ma kuɓɔɓɔku

1 Limbɛngi-Lotu akaɓikya ɓingbanganya ɓɛ ko ngbingo wa mupipilo, ɓatu ɓagɔgɔ
ɓasaga ndɛkɛ baya kaɓyɛ likpumuka la kuɓɔɓɔku na mutiwi ma libili.
2 Ɓatu ɓa ɓokoli na ɓa kuɓɔɓɔku ɓuɓɔɓɔgɔtu ndɛkɛ. Mambɛngi ka ɓatu ɓi niɓɔ
okwoni abɛ ɓakabusya ndi na ngwɛyi niyɔ angbamyaga no ɓuku ɓingbu.
3 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓatiwaga ɓɛ kokwononigu kavanana ikani kalya malili magɔgɔ. Luki
limoti, Kunzi agya ndi malili nimɔ ɓɛ kyɛ ɓatu niɓɔ ɓabailya, ɓibo lingunu, ɓalyagi kani
ɓamigisilyini ibiba.
4 Wina sɛ, masi nimɔ Kunzi agya ndi a manza, kɛgu na nilɔ okwononi kakya, luki
limoti okwononi kamigisilya Kunzi ibiba kambwa kalya.
5 A ɓɛyɔ, likpumuka ko Kunzi na malumba oitisaga luki lasi lanza kambwa ko Kunzi.

Mugya-ligubo wanza ka Yeso-Kilisito

6 Wakuzukilyogo ɓomomosu likpumuka nilɔ ɓingbanganya, wika mugya-ligubo wanza
ka Yeso-Kilisito. Ko pisi yi niyɔ, wowonisila ɓɛ wakokwiso limbɛngi kaku na likpumuka
la baya na mutiwi ma lingunu nimɔ ukana ndi.
7 Luki limoti, kyatu ɓabibu ɓayagbali niɓayɔ kɛgu kaɓyɛnɛnɛ na baya. Gya yapu kaika
wakigwinonogo no Kunzi.
8 Ɓazuna ɓayapupu a na izangiya yikɛɗɛ. Wina sɛ, kaigwinonogo no Kunzi a na
izangiya ka ɓopisi ɓayasi kyɛ apága mutamanagi ka ɔɓili wambiya wanu, atiwanyaga
ninɔ akodoku.
9 Likpumuka li nilɔ a la lingunu, nilɔ okwononi ɓɛ ɓatu ɓasi ɓaɓinikyani.

10 A ɓɛyɔ, takiko kaigyogyiso na kaʉlanana, a asɨ kyɛ tobisoni mʉtamanagɨ kusu ko
Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ, nɨnɔ a Muhukuso ka ɓatʉ ɓasɨ, kʉgbɛ ka nɨɓɔ ɓabaɨlya.
11 Ɓɨkyaga, wapá mʉtɨwɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ.
12 Mʉmbanzʉ kundungulyogonito ɓɛ kyɛ wa miki. Luki limoti, wika likingyosi lanza
ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa baya, iki ko pisi ya mʉnzɨna, iki ko pisi ya yɨgya, iki ko pisi ya sɨpananɨsɔ,
iki ko pisi ya baya ikanɨ ko pisi ya ɔɓɨlɨ wanza.
13 Hʉtangʉlyaga ɓambanzʉ Moɓiso, hʉtɨwa, huwonisilo, kadwɛ kʉ kwakʉ nodoku
ɓanʉ mino.
14 Wakoɓusolonitɔgʉ apɛpɛ wa Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨnɔ a kʉsɔ kakʉ. Winisana ndɨ na ɨyɨ
wa ɓogyalandʉ ɓanzɨna ndɨ mino na wa ɓambɔkʉ ɓubisilya ndɨ mino maɓɔkʉ.
15 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ, wɨpá mino, iba ɓatʉ ɓasɨ ɓɨnɨ ɓɛyɔ wo mino
kaidukulogo.
16 Wɨmɨnyatʉ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi, wɨmɨnya gɔnɨ ka mʉtɨwɨ kakʉ. Wigwinana-
gatʉ na imu ɓɨnza. Wakagya ɓɛyɔ, ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi winisa na muhukuso,
uhukuso gɔnɨ nɨɓɔ ɓika kaʉmʉkana.

5

Mʉtɨwɨ ka nɨɓɔ ɓabaya

1 Wakayoyisonitɔgʉ mbɔkʉ-mbɔkʉ no ɓou, luki limoti mʉtɨwa ɓɨwɛsɛɛ abɛ abakʉ.
Hʉtɨwa ɓomikya-ɓawanza abɛ ɓamamakʉ,
2 ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ abɛ ɓamakʉ, ɓomikya-ɓasɨka abɛ ɓasalɨ kakʉ, pisi ka
ɔɓɨlɨ wanza.
3 Hubibiso ɓowoko ɓoko ɓi nɨɓɔ ɓa kɛgʉ na mʉmbanzʉ.
4 Luki limoti, woko kika na ɓomiki ikanɨ ɓomiko-mikakɨ, okwononi mbɛyɨ ɓɛ
ɓowonisili baya kaɓʉ ka lɨvananza kaɓʉ ɓɨkpɛ. Ɓumigisya ɓaɓʉkʉta-kaɓʉ na ɓatɨtaɓʉ
ɓʉnza nɨɓɔ ɓʉgyɨlya ndɨ kyɛ Kunzi apaga ɓɛyɔ.
5 Woko walɨngʉnʉ nɨnɔ kɛgʉ na mʉmbanzʉ, obisaga tamanaga kakɨ ko Kunzi. Biti na
lɨsyɛ ikaga kalʉmba, anobiso yangya kakɨ ko Kunzi.
6 Luki limoti, woko nɨnɔ wa mʉsasa manyɛ ɓɨkpo, ikaga nɨ okwoni ndɨ ɨyɨ gʉtʉgʉ kanɨ
a mbɛyɨ muɓisi aka.
7 Lɨkpʉmʉka nɨlɔ wokwononi kauzukilyogo ɓowoko nɨlɔ, iba ɓakikonito na ɓɛɓɔ.
8 Mʉmbanzʉ kumumuli ɓava-kʉkakɨ, na kʉgbɛ nɨɓɔ ɓa lɨvananza kakɨ ɓɨkpɛ, iba osini
baya kakɨ. Mʉtʉ nɨnɔ a wanyɛ kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ kanoboilyigʉ.
9 Wakapa kava mʉmbanzʉ abɛ woko, okwononi iki na ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ madɨya (60).
Okwononi gɔnɨ iki mʉtʉ yi nɨnɔ avanana ndɨ na mʉlʉkʉ ɓemoti aka.
10 Okwononi ɓɛ ɓamibitɔ gɔnɨ ko pisi ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ yanza. Okwononi ɓɛ iki
mʉtʉ nɨnɔ ukwisa ndɨ ɓomikakɨ ɓɨnza, nɨnɔ ʉtɨlyaga ndɨ ɓobiko, nɨnɔ ʉsʉkʉsaga ndɨ
ɓatʉ ko Kunzi magʉ*, nɨnɔ usingyaga ndɨ ɓatʉ ɓa kigyogyiso, na nɨnɔ agyaga ndɨ ɓʉnza
ka ɓopisi dididi.
11 Luki limoti, wakukpikonito ɓowoko nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓasɨka aka kyɛ mʉsasa
mʉvanana kʉgya, ɓapá Kilisito mʉgɔngʉ,
12 ɓɨmakya ka mʉngɨmbɔ kyɛ ika kanɨ ɓaɓunini agʉmɛ nɨnɔ ɓagyilya ndɨ ka mambwa.
13 Yɛkɨ ɓakikogigʉ na tʉmatʉ tɨgya, ligubo kaɓʉ kʉwa asɨ kaamama aka ɓɨgbagba gba
ko bomiso ɓaya ɓandaɓʉ. Na ɓata, ɓikaga ɓatʉ ɓa ɓalʉmɨ, ɓanogulyo ka makpʉmʉka
gbalɨ na kanzɨna nɨlɔ kokwononigʉ.
14 Kinili, nakapa ambɛ ɓowoko nɨɓɔ ɓa mbɛyɨ ɓasɨka ɓavananɨ, ɓaɓʉkʉtɨ, ɓamʉmʉla
ɓandaɓʉ kaɓʉ, iba ɓomuyoniso ɓakinonito no pisi nɨyɔ ɓatigwi mino na ɨɓɔ.
15 A ɓɛyɔ, ɓowoko ɓagɔgɔ ɓogwini ɓi, ɓaga kaɓɨɓya Abɨlɨ.
16 Luki limoti, mʉtʉ ko Kunzi muko yi kika na ɓowoko ka lɨvananza kakɨ, okwononi
abɨnɨkɨ ɓuti kaɓʉ. Kʉwa wa gɔ wa, kanisa akwanana kaʉbɨnɨka ɓowoko nɨɓɔ aka ɓɔ ɓa
kɛgʉ na ɓambanzʉ, kanɨ kɨkigʉ kʉwa na ɓuti kʉgbɛ.
17 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓagyaga ligubo kaɓʉ ɓɨnza, ɓokwononi kaiko na
mʉkalya nganga yɨɓa, kʉgbɛ ka nɨɓɔ ɓaɓɨkyaga Mongoni Manza, ɓanatɨwa.
18 A ɓɛyɔ, Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ: «Wakakondilonitɔgʉ ngɔmbɛ mʉnɔkʉ kanɨ
anatikila nganʉ†.» Aɓɨkya gɔnɨ ɓɛ: «Mʉgya-ligubo okwononi na mʉkalya kakɨ.»
19 Ɓakasʉngʉlya mbɔkʉ-mbɔkʉ wa kanisa, wakoboilyonitɔgʉ mbɛyɨ kiki asɨ ka
mʉnɔkʉ ka ɓadɛmʉ ɓaɓa aka ikanɨ ɓasaa.

---

* **5:10 5:10** *ʉsʉkʉsaga ndɨ ɓatʉ ko Kunzi magʉ:* Wanda gɔnɨ Luka 7:44ɓatɨlyaga ndɨ mubiko ɓɛyɔ. † **5:18 5:18** *anatikila nganʉ:* Wanda ka 1 Ɓakolito 9:9na mʉtʉmbʉlagi mi. **5:18 5:18** Wanda ka Yigilya 25:4; 1 Ɓakolito 9:9; Matayɔ 10:10; Luka 10:7.

20 Huyoyiso niɓɔ ɓakagya ɓʉnyɛ ko misa ka ɓambanzʉ iba ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓangɨtɔ gɔnɨ.
21 Nakaʉɓɨkya kambwa ko Kunzi, kambwa ka Yeso-Kilisito na ɓamalaika ɓotu, ambɛ gwi mʉtʉʉ nɨmɔ kanɨ wakakugʉ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka na mʉlɨlɨ.
22 Wakikonitɔgʉ ɓɨgala-gala kabisilya mʉmbanzʉ maɓɔkʉ kapa ligubo ka kanisa. Wakomotikononito gɔnɨ na ɓambanzʉ ka ɓʉnyɛ kaɓʉ. Wiɓuulya kʉgbɛ ɨwɛ mombukwana-dakɨ yi.
23 Ko bulya yigomisaga kakʉ ya mʉma, na ko bulya ɓʉpɔ ɓa nzʉyɨ kakʉ, wakomwogɔnitɔgʉ asɨ liɓo aka, luki limoti mwagatʉ gɔnɨ mino ɨkya vinya.
24 Ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ inisaga ɓɨngbanganya kanɨ ɓakanakugʉ ngbanga. Luki limoti, niɓɔ ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ipupisaga kumbuso.
25 A ɓɛgɛyɔ, yɨgya yanza inisogo ɓɨngbanganya, gʉtʉgʉ nɨyɔ kinisogigʉ ɓɨkwa kakwananɨgʉ kaiko yakɨsʉma.

6

1 Ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ ɓa ɓosunzu ɓokwononi kaʉɓanga ɓamombukwana-daɓʉ kʉgbɛ iba ɓakosikogonitɔgʉ lino ko Kunzi na kaɨna mʉtɨwɨ kusu ɓɨdɛ.
2 Niɓɔ ɓamombukwana-daɓʉ ɓa kʉsɔ wa baya, ɓakuminonito ɓɨdɛ kyɛ ɓa ɓamamaɓʉ ka baya. Luki limoti, ɓokwononi kaugugubya ɓɨnza kʉgbɛ kyɛ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi niɓɔ ɓinisanaga na ɨzangɨya kaɓʉ ɓɔ, ɓa ɓatʉ ɓa baya niɓɔ Kunzi ʉpaga.
Nɨlɔ wokwononi kaʉtɨwa na kaʉɓɨkya ɓambanzʉ ilu nɨlɔ.

Mʉtɨwɨ ma kʉɓɔɓɔkʉ na ɨzangɨya ya lingʉnʉ

3 Mʉmbanzʉ kapá mʉtʉʉ modi, kanɨ kɛgʉ kaɓɨnɨkyana lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, ikanɨ mʉtʉʉ nɨmɔ akaɓyɛnɛnɛ na baya kusu,
4 mʉtʉ yi nɨnɔ a na lɨmbɛngɨ lidingi na kibigʉ luki. Mʉsasa ma ɓoɗongoso na mosooni ko bulya isi yo mino, a kʉsɔ kakɨ abɛ koloɓu. Lɨkpʉmʉka nɨlɔ apága kʉwa imi, mosooni, mosikoni, tamanaga yanyɛ,
5 na ɓoɗongoso kanɨ kɛgʉ na muliɓo na ɓatʉ niɓɔ yimibo kaɓʉ adangbɨkana, ɓaɓʉsala lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Ɓasɨmaga ɓɛ kabaya Kunzi a pisi ya kinisono na lɨngama.
6 A lɨngʉnʉ ɓɛ kabaya Kunzi a ɨzangɨya yidingi kika kanɨ wa na ɨgyagya na nɨlɔ wa nolu.
7 A ɓɛyɔ, takodokugʉ ndɨ no luki kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, takɨgɨgʉ ndɛkɛ nolu ɓɛgɛyɔ.
8 Kinili, takika na malɨlɨ na ɓotu, a ɓɨnza.
9 Luki limoti, niɓɔ ɓapaga kaiko na lɨngama ɓogulyaga ka kʉɓɔɓɔkʉ, ɓigwinono ka kpaka pisi ka mʉsasa dididi ma ɓungingi na manyɛnyɛ nɨmɔ uɓungusogo ɓambanzʉ, ʉpʉta.
10 A ɓɛyɔ, mʉsasa mo ɓuyi a litino la mʉgbɛ ɓa ɓʉnyɛ dididi. Ɓatʉ ɓagɔgɔ niɓɔ ɓa ndɨ na inguo ya mʉsasa mɨ nɨmɔ ɓogwoni ndɨ ka baya, ɓogulya ka yigyogyiso yakpʉ.

Mʉtʉʉ ma muliɓo

11 Luki limoti, ɨwɛ mʉtʉ ko Kunzi, nyɨkatʉ makpʉmʉka nɨmɔ. Kɨsa ɓungbingbili, wigwinonogo no Kunzi, na baya, na sɨpananɨsɔ, na lɨmbɛngɨ lɨnda na ɓʉwɛsɛɛ.
12 Hʉlanana lʉnga lanza ko bulya ya baya, wigwinonogo na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kyɛ Kunzi ʉmaka ndɨ ko bulya yi, ngbingo yi nɨnɔ wozukaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka la baya kakʉ ko misa ka ɓatʉ ɓudingi.
13 Nakaʉɓɨkya lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ko misa ko Kunzi nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ ka makpʉmʉka masɨ, na kambwa ka Yeso-Kilisito nɨnɔ ozukaga ndɨ lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ kambwa ka Pɔsɔ Pilatʉ ɓɛ:
14 Ɓuulyaga mʉtʉʉ nɨmɔ ɓʉpá ndɨ, wika ɓitu kanɨ wa kɛgʉ na ɓɛɓɔ kadwɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito opuponoku ndɛkɛ mino.
15 Opuponoku ndɛkɛ ko ngbingo yi nɨnɔ Kunzi oɓungusyaga ndɨ. A Kunzi nɨnɔ Mombukwana ngu, a ɓemoti aka, a lɨkpakpa la ɓʉnza, a Ngama ka Ɓangama, a Mbʉkwono ka ɓamombukwono-dosu.
16 Kokwogigʉ ɨyɨ, ikaga ka ɓʉngbanganya niɓɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kakpʉɗa. Kɛgʉ na mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ aminoni, kɛgʉ gɔnɨ na mʉtʉ nɨnɔ akwanana kamɨna. Ɨbɨba kʉ kakɨ no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Mʉtʉʉ ka ɓatʉ ɓa lɨngama

17 Hʉɓɨkya niɓɔ ɓa na lɨngama ka ɔɓɨlɨ wa mbɨya-mbɨya wanʉ ambɛ kupónitɔgʉ ɓugindo. Ɓakobisonito mʉtamanagɨ kaɓʉ ka mukumbo nɨmana mʉpʉtɨkana ma. Luki limoti, ɓɨgʉmyɨ ko Kunzi nɨnɔ atɨpága makpʉmʉka masɨ mudingi ɓɛ kyɛ togwi nomu magyagya.

18 Hʉɓɨkya ambɛ ɓiki kagya ɓʉnza, ɓiki ɓatʉ ɓa lɨngama pisi ka yɨgyɨgyɨlya yanzanza,
ɓanatʉngbʉlana na lɨmbɛngɨ lanza, ɓanʉpápa gɔnɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ.
19 Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓibisilyo ndɛkɛ alɔngɔ wanza na nɨnɔ kapʉtɨkanɨgʉ ko bulya lɨsyɛ
nɨlɔ akodoku iba ɓinisi ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ.

Lɨkpʉmʉka la muliɓo

20 Ɨwɛ Timotio, ɓuulyogo lɨkpʉmʉka nɨlɔ winisa nolu ɓɨnza. Wasa ɓoɗongoso ɓaya
payaya nɨɓayɔ kɛgʉ na ɨzangɨya ko pisi ya baya. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasɨmaga ɓɛ a yimibo
ambɛ kanɨ a kʉɓɔɓɔkʉ.
21 Ko bulya yimibo yi nɨyɔ aka yɔ, baya ka ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓi nɨɓɔ odongbikononi.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balɯwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa yiɓa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Timotio nɨmɯ. Akpika ndɨ kanɨ a ka bɔlɔkɔ ka Lɯma. Ɓawai-dakɨ ɓasɨ ɓapɨkɨta ndɨ, ɓasa ɓɨyatɯlɯ. Luka nɨnɔ mɯnganga aka nɔ kasagɯ ndɨ. Pɔlɔ iba ndɨ ɓɛ ngbingo kakɨ itulyonini, otigoli kɯwa kukwakɯ aka. Kinili, akpikilya kɯwa ndɨ Timotio kapá mɯtiwɨ, kyɛ ava ndɨ abɛ mikakɨ ɓɨkpɛ.

Balɯwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wa muliɓo nɨmɯ. Akpɨkilya ndɨ kɯsɔ yi ɓɛ igwinonogi yapɯ ka baya abɛ ɨyɨ, iki na lɨmbɛngɨ lɨnda kaɓɨkyaga Lɨkpɯmɯka ka Yeso, gɯtɯgɯ ɓakiko kagyagya. Iki gɔnɨ kaɨmɨnya na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ kaɓyɛ ɓɛyɔ Mongoni Manza aɓɨkyaga mino. Pɔlɔ omotiloku ɓɛ ɯlananatɯ ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ lɯnga, lɯnga lanza, a kɯwa ɓuwobi kaɨnda ka Mombukwono-dosu. Opipiloku ɓɛ Mukilisito wasɨ okwononi kagya ɓɛyɔ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Pɔlɔ akapá Timotio mɯtɯɯ *1:3-18*
Ɓɛyɔ mɯmbanzɯ okwononi mino kaiko sɯda wanza ka Kilisito *2:1-26*
Ɓambanzɯ ɓika ndɛkɛ ɓɯnɨ ka masyɛ ma muliɓo *3:1-9*
Kaigwinonogo yapɯ ka baya *3:10–4:8*
Yɨtangɯla, na yuuso ya muliɓo *4:9-22*

1 Ɨmɨ Pɔlɔ, na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito pisi ka sɨpananisɔ ko Kunzi. Ɛtɨka kaɓɨkyaga
mongoni ma agɯmɛ wo ɔɓɨlɨ nɨnɔ ta na ɨyɨ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito.
2 Nakaukpikilyo ɨwɛ Timotio, mikamɨ mɯpaka. Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito ɓuɗukilyi ɨzɨyɔ, ɓɯmɨnyɨlya kumbu, ɓɯpá mazɨyɔ.

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba

3 Namigisyaga Kunzi nɨnɔ nakagugubyo ɨbɨba na lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ ɓatɨtɛ ɓagyaga
ndɨ mino. Biti na lɨsyɛ, namigisyaga Kunzi ɨbɨba ɓɛyɔ nɯtamanaga mino ɓongbinga ɓasɨ
ka malɯmba kamɨ.
4 Nɨyɔ natamanaga ɓɛyɔ uɗukusaga ndɨ mino ɓamomiso-miso, nogwa mɯsasa ambɛ
nɯmɨnɨ iba lɨmbɛngɨ kamɨ otumi na magyagya.
5 Natamanagatɯ gɔnɨ baya kakɯ nɨyɔ ya lɨngɯnɯ, baya nɨyɔ ka tɨtakɯ mukoyi ɓɛyɔ ka
Loisi, na nɨyɔ ka amakɯ ɓɛyɔ ka Euniki. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a gɔnɨ kɯsɔ kakɯ.
6 Kinili, nakautomosya ambɛ wakozunonito na apɛpɛ nɨnɔ Kunzi ɯpá ndɨ ka lɨsyɛ nɨlɔ
nubisilya ndɨ mino maɓɔkɯ.
7 A ɓɛyɔ, Kunzi katɨpágɯ lɨmbɛngɨ la kɯɓangakɯ. Luki limoti, Lɨmbɛngɨ nɨlɔ atɨpága
ngu, sɨpananisɔ na lɨmbɛngɨ lo tombiii.
8 Wakikonito nɛkɨ no suni kaɓɨkyaga lɨkpɯmɯka ko bulya ka Mombukwono-dosu.
Wakikonito gɔnɨ no suni ko bulya kamɨ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya kakɨ. Luki limoti,
baya kayigyogyiso pa imoti na ɨmɨ ko bulya Mongoni Manza kaɓyɛnɛnɛ no ngu nɨyɔ
Kunzi ɯpá.
9 Ɨyɨ nɔ atɨpá muhukuso, atɨmaka kaika ɓatɯ kakɨ. Kɛgɯ ko bulya yɨgya yanza kusu,
luki limoti, a ko bulya nɨyɔ osisilya ndɨ mino ɓɛyɔ na katiwonisilo ɨzɨyɔ kakɨ. Atɨpá ndɨ
ɨzɨyɔ yi nɨyɔ ko pisi ka Yeso-Kilisito kambwa kagya ɔɓɨlɨ.
10 Luki limoti, ɨzɨyɔ yi nɨyɔ inisa kɯwa mbɨya wanɯ wa Mombukwono-dosu Yeso-
Kilisito odoku mino. Ɨyɨ nɨnɔ aɗɨtaga ngu ya kukwakɯ na katiwonisilo ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ
na ɓɛnzɛ ko pisi ya Mongoni Manza.
11 Kunzi ɛtwa kaɓɨkyaga Mongoni Manza abɛ atɯtɯmbwa na muwonisilo.
12 Nakayigyogyiso ko bulya yi nɨyɔ. Luki limoti, na kɛgɯ mino no suni kyɛ nakaiba
ambɛ nɨgɯmya ka wanɨ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ a no ngu koɓuulyogo nɨlɔ ɛpá ndɨ kadwɛ
ka lɨsyɛ la mupipilo.
13 Wiko kaɓyɛ likingyosi la mɯnzɨna ma lɨngɯnɯ nɨmɔ nuwonisilo. Wigwinonogo na
baya na sɨpananisɔ nɨsɔ tamatɨkana mino na Yeso-Kilisito.
14 Ɓuulyogo ɓɨnza ko pisi yo ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ a kɯsɔ kakɯ, mɯtɯɯ manza
nɨmɔ ɓɯpá ndɨ.
15 Ɓɛgɛyɔ wo mino kaiba, ɓatɯ ɓasɨ ɓa iwili ya Azia ɓesini ɓi. Figɛlɔ na Ɛlɨmɔgɛnɛ ɓa
luga ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ gɔnɨ ɓɔ.

16 Mombukwono-dosu okwilyi lɨvananza ka Ɔnɛsifɔlɔ kumbu. A ɓɛyɔ, odogoku ɓi
ɓongbinga ɓasɨ ketumiso lɨmbɛngɨ, kanɨ kɛgʉ no suni kodoku kɛnda kʉnʉ ka bɔlɔkɔ.
17 Nɨyɔ osiloku ka Lʉma, ɛkɨsa na kɛkɛlɛ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɛmɨna ndɨ mino.
18 Mombukwono-dosu Yeso aminisitɔ ndɛkɛ ɓʉnza ko Kunzi ka lɨsyɛ la mupipilo. Iyo,
wakaiba ɓɨnza masɨ nɨmɔ ɛgyɨlya ndɨ ka Ɛfɛsɔ.

2

Sʉda wanza ka Yeso-Kilisito

1 Ɨwɛ mikamɨ, kɨsa kaiko no ngu nɨyɔ okotukyoku pisi ka ɨzɨyɔ ka Yeso-Kilisito.
2 Nɨlɔ ʉkana ndɨ kanɨ nakaɓɨkyaga kambwa ka ɓadɛmʉ ɓudingi, hʉɓɨkyaga gɔnɨ ɨwɛ
ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ nɨɓɔ ɓakwanana gɔnɨ kaukitisilyogo ɓɛngɛnɨ.
3 Baɨlya gɔnɨ ka yigyogyiso abɛ sʉda walɨngʉnʉ ka Yeso-Kilisito.
4 Sʉda nɨnɔ ʉlananaga, kogulyogigʉ ka makpʉmʉka ɓɨnzenge-nzenge ka ɓambanzʉ,
kapa ɓɛ mombukwana-dakɨ ogwi magyagya na ɨyɨ.
5 Mʉtʉ nɨnɔ agyaga masindani ma mbangʉ, kakwananɨgʉ kopupo tutungyo kanɨ
akapɨkɨta gbalɨ.
6 Na ɓata, mʉtʉ yi nɨnɔ ɨkɔgɔ ɓungu kadɨma tiko nɔ akwanana kaiko mʉtʉ wa
mambwa kalya malɨlɨ mi.
7 Bisatʉ lɨmbɛngɨ ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ nakaɓɨkya lɔ, Mombukwono-dosu ʉpátʉ ngu
kotombisyo masɨ.
8 Mʉtamana Yeso-Kilisito nɨnɔ a ndɨ ka lɨvananza ka ngama Daudi. Opupa ndɨ ka
mbʉkʉ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Mongoni Manza mi nɨmɔ nakaɓɨkyaga o mino kowonisilo.
9 Nakaigyogyiso ko bulya ya Mongoni Manza mi nɨmɔ, na mʉkandila na selegeni abɛ
mʉgya-manyɛ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka ko Kunzi kɛgʉ ilu la kɨkpɨkɨla.
10 Kinili, nakapɨlya masɨ ko bulya ka nɨɓɔ Kunzi ɨpʉnɨlyaga. Nakagya ɓɛyɔ iba ɨɓʉ
ɓinisonitɔ gɔnɨ na muhukuso ko pisi ka Yeso-Kilisito pa imoti na ɨbɨba nɨyɔ ya ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ.
11 Lɨkpʉmʉka li nɨlɨ a la lɨngʉnʉ:
Takokwo pa imoti na Kilisito, tika ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ pa imoti na ɨɓʉ gɔnɨ.
12 Takokibyo, talya ndɛkɛ na ɨɓʉ gɔnɨ ɓʉngama.
Takamanganya, atɨmanganya ndɛkɛ ɨyɨ ɓɛgɛyɔ.
13 Takiki ɓongbingbili, ika ɨyɨ wongbingbili aka,
kyɛ kakwananɨgʉ kaɨmanganyɨlya ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.

Mugya-ligubo wongbingbili

14 Hutomosyo ɓambanzʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ lasɨ, ʉɓɨkya ɓɨngbanganya kambwa ko Kunzi
ambɛ ɓakikonitɔgʉ kobiso ɓoɗongoso na ɓambanzʉ ko bulya mino. Ɓoɗongoso kɛgʉ
na ɨzangɨya kyɛ ʉpʉtaga nɨɓɔ ɓikaga kaʉkana.
15 Gya ngu kainisono ko misa ko Kunzi abɛ mʉtʉ wanza. Wiko abɛ mʉgya-ligubo nɨnɔ
kikogigʉ no suni ko pisi ya ligubo kakɨ, nɨnɔ aɓɨkyaga ka ɓungbingbili Lɨkpʉmʉka la
lɨngʉnʉ.
16 Wasa mʉnzɨna ma payaya, nɨmɔ a di na baya. Nɨɓɔ ɓakpakpɨkanaga na imu
ɓidukulaga kʉwa koɓungaga ɓyɨ no Kunzi.
17 Mʉnzɨna kaɓʉ a kʉwa abɛ kʉmbʉɗʉ. Imeneo ɨɓʉ na Fileto ɓa luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ.
18 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓoɓungogoni ɓyɨ na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ. Ɓonzingimosogo baya ka
ɓambanzʉ, ɓanʉɓɨkya ɓɛ lipupupo kusu ka ɓambʉkʉ igyonosoni ndɨ.
19 Luki limoti, muɓumbe mapʉ nɨmɔ Kunzi obisa ndɨ a imu wa aka wa. Mʉnzɨna
mi nɨmɔ ikpikaga kʉgʉ yi nɨma: «Mombukwono-dosu umibatʉ ɓatʉ kakɨ», na gɔnɨ:
«Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ a mʉtʉ ka Mombukwono-dosu, asɨ ɓʉnyɛ.»
20 Kʉsɔ wa ndaɓʉ yidingi, kikogigʉ asɨ na makpʉmʉka ma ɔlɔ aka ikanɨ nɨmɔ ma
fɨza. Luki limoti, ikagatʉ gɔnɨ na nɨmɔ ma maɓaʉ na nɨmɔ ma tʉkʉtɔ. Ɓigugubyogo
na makpʉmʉka magɔgɔ ka ɓongbingo, magɔgɔ ka ɓongbinga ɓasɨ.
21 Kinili, mʉmbanzʉ kasa muwonisilo ma kʉɓɔɓɔkʉ mi nɨmɔ, ika kʉwa abɛ luki nɨlɔ
ɓigugubyaga na ilu ka ɓongbingo. Ika kʉwa ɨyɨ kamʉkana mombukwana-dakɨ aka, ika
na ɨzangɨya kʉ kakɨ. Ika gɔnɨ wakɨtʉlya kagya makpʉmʉka manzanza masɨ.
22 Pɨkɨta mʉsasa manyɛ ma lɨwanza, wakɨsa ɓungbingbili, baya, sɨpananisɔ, mazɨyɔ,
pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓabibisaga Mombukwono-dosu na lɨmbɛngɨ limoti.
23 Luki limoti, wasa ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi na nɨɓayɔ kɛgʉ na ɨzangɨya. Wakaiba
ɓɨnza ambɛ nɨyɔ yasɨ opupisaga asɨ mosooni aka.

2:19 2:19 Wanda ka Litatanga 16:5.

24 Wɨna sɛ, mʉgya-ligubɔ ko Kunzi kokwononigʉ kasaana. Okwononi kaika na mazɨyɔ
na ɓatʉ ɓasɨ. Iki mʉtʉ wakibo kapá mʉtʉʉ na wa lɨmbɛngɨ lɨnda.
25 Okwononi kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓolutonogo na ɨyɨ mʉtʉʉ na lɨmbɛngɨ lawɛsɛ, opuso
Kunzi anuikasa mambɛngɨ kaiba lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
26 Kʉwa wa, ɓakwanana ɓata kainiso na tamanaga yanza, ɓahʉkaga ka kpaka ka
mumuyoniso nɨyɔ a ndɨ mino nɨ ugwini na kaubisa kagya sɨpananɨsɔ kakɨ.

3

Nɨlɔ odoku ndɛkɛ ka masyɛ ma mulɨɓo

1 Wibatʉ ɓɨnza amɓɛ ka masyɛ ma mulɨɓo, ika ndɛkɛ ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ.
2 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓɨka kʉwa ndɛkɛ kaɨpa asɨ ɨɓʉ aka, ɓatʉ ɓa mʉsasa mo ɓuyi,
ɓatʉ ɓa kɨbɨba na ɓa kɨbɨnɨka. Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉtʉmbwa Kunzi, ɓatʉ ɓuɓuno mʉtʉʉ
ka ɓaɓʉkʉta kaɓʉ, ɓatʉ ɓubuɗɨso lɨkpʉmʉka na nɨ ɓakɛgʉ kaɓanga makpʉmʉka ko
Kunzi.
3 Ɓika ndɛkɛ ɓapʉ, kanɨ ɓakɛgʉ no kumbu. Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉɓʉkʉlyaga ɓɛngɛnɨ
makpʉmʉka, ɓatʉ ɓo ɓou, ɓatʉ ɓʉɗɨya kanɨ ɓakɛgʉ kapa ɓʉnza.
4 Ɓika ndɛkɛ ɓatʉ ɓʉgyagyana, ɓatʉ ɓa mʉ mapʉ na ɓakɨbɨnɨka. Ɓapaga ndɛkɛ
magyagya ma ɔɓɨlɨ kakɨtaga Kunzi.
5 Ɓinisanaga ndɛkɛ abɛ ɓatʉ ko Kunzi, luki limoti ɓanɨna ngu kakɨ payaya. Wakikonito
ka mʉɗɔngɔ ka inguo ya ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ.
6 Ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kaɓʉ ɓogulyaga ka ɓandaɓʉ, ɓanʉɓɔɓɔ ɓoko nɨɓɔ ɓabaɨlyaga
makpʉmʉka masɨ. Ɓoko ɓɨ nɨɓɔ, ɓʉnyɛ ʉkʉkʉmɨlyaga ɓɨkɔkɔkɔ nɨ ɓakɛgʉ ɓakamaga
ka baya. Ɓogulyaga kʉwa ka ɓopisi ɓaya mʉsasa dididi.
7 Ɓapaga ɓongbinga ɓasɨ ɓɛ ɓɨki kaʉpá mʉtʉʉ. Luki limoti ɓakibagʉ lɨkpʉmʉka la
lɨngʉnʉ.
8 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ * ɓobisa ndɨ mino ɗongoso na Musa, a
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓo mino kobiso ɗongoso na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ.
Yimibo ka ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ oputikononi, baya kaɓʉ a kʉwa payaya.
9 Luki limoti, ɓakidukuligʉ ndɛkɛ kyɛ ɓungingi kaɓʉ inisono ko misa ka ɓatʉ ɓasɨ
ɓɛyɔ igyonosa ndɨ mino na Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ.

Mʉtɨwɨ ma mulɨɓo

10 Luki limoti, ɨwɛ wɛɓyɛ pima ka mʉtɨwɨ, ka yɨgya, ka tamanaga, ka baya, ka lɨmbɛngɨ
lɨnda, ka sɨpananɨsɔ na ka ɓungbingbili.
11 Watʉ kaiba ɓɛyɔ ɓegyogyisa ndɨ mino na ɓɛyɔ nalya ndɨ mino kumbu ka Atiokia,
Ikonio, na kʉ ka Lusetula. Nigyogyisa ndɨ kʉgbɛ, luki limoti, Mombukwono-dosu ɛkʉlaga
ka yigyogyiso yi nɨyɔ yasɨ.
12 A ɓɛyɔ, ɓakwanana kaugyogyiso ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓapa kaɓyɛ Kunzi ka ɓungbingbili
ko pisi yɨmatɨkana na Yeso-Kilisito.
13 Luki limoti, ɓatʉ ɓanyɛ na ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓɨdukulaga ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ. Ɓika
kauɓɔɓɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ, kumbuso yi, ɓʉɓɔɓɔ ɨɓʉ ɓɛgɛyɔ.
14 Luki limoti, ɨwɛ wigwinonogo ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓuwonisila ndɨ, waɓɨnɨkyana na
lɨmbɛngɨ limoti. Wakaumiba ɓɨnza ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓuwonisila ndɨ.
15 A ɓɛyɔ, wibaga Moɓiso Motu katʉkya ka limiki aka. Akwanana kaʉpá yimibo kyɛ
winisono na muhukuso pisi kabaɨlya Yeso-Kilisito.
16 Moɓiso Motu masɨ ɨkpikaga pisi ka yimibo ko Kunzi. A na ɨzangɨya kowonisila
lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ, katɨwa, koyoyiso na kaʉnanaga ɓambanzʉ kakpakyana ka
ɓungbingbili.
17 Kʉwa wa gɔ wa, mʉtʉ ko Kunzi ika wakɨɓungusyo ɓɨnza, iko wakɨtʉlya kagya
makpʉmʉka manzanza masɨ.

4

1 Nakaʉgbɨtyaga kambwa ko Kunzi na kambwa ka Yeso-Kilisito nɨnɔ akɔ ndɛkɛ
ngbanga ka nɨɓɔ ɓa ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, na nɨnɔ odoku ndɛkɛ abɛ ngama ɓɛ:
2 ɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kɛkɛlɛ, ɨki ko ngbingo wanza ikanɨ ko ngbingo wanyɛ.
Yoyiso, wanutumiso ɓambanzʉ mambɛngɨ pisi ka mʉtɨwɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda kʉgbɛ.
3 A ɓɛyɔ, ngbingo wagɔgɔ odokuto nɨnɔ ɓambanzʉ ɓakapagʉ ndɛkɛ ɓata mino
kaʉkana muwonisilo ma lɨngʉnʉ. Luki limoti ɓɨka kʉwa ndɛkɛ kaɓɨɓya mʉsasa kaɓʉ

---

* **3:8 3:8** *Yani ɨɓʉ na Yambʉlɛ:* A ndɨ mino ma liyuda nɨmɔ ɓʉlʉkaga ndɨ ɓamazi ɓa Misili nɨɓɔ ɓokpiko lɨkpʉmʉka kaɓʉ ka kitaɓʉ yo Pupo 7:11, 22.

aka. Ɓikungulaga ndɛkɛ ɓikululu na ambaza ka ɓowonisili, ɓanʉɓiɨkya niɨlɔ ɓapaga kaʉkana.
4 Ɓiɨdʉlaga ndɛkɛ motili ka liɨkpʉmʉka la liɨngʉnʉ, ɓanʉkana asiɨ ɓabiɨbʉ ɓaya kʉɓɔɓɔkʉ aka.
5 Luki limoti, iɨwɛ, wiɓuulyatʉ ka makpʉmʉka masiɨ, piɨlya yigyogyiso, gya ligubo kakʉ lo Mongoni Manza, wika mʉgya-ligubo waliɨngʉnʉ ko Kunzi.
6 A ɓɛyɔ, ka niɨlɔ endi iɨmiɨ, na kʉwa iɨmiɨ wakiɨtʉlya ɓɛ ɓɛpí abɛ apɛpɛ. Ngbingo kamiɨ wa kukwakʉ itulyonini.
7 Nulononini ɓi lʉnga lanza, nadwɛ ka muliɓo ma mbangʉ kamiɨ, noɓuulyaga baya.
8 Mbiɨya wanʉ, mʉkalya ma ɓututungyo a kʉwa kɛɓʉndaga. A ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓungbingbili niɨɓayɔ Mombukwono-dosu, niɨnɔ zozi waliɨngʉnʉ ɛpá ndɛkɛ ka liɨsyɛ niɨlɔ igoku ndɛkɛ mino. Kɛpígʉ ndɛkɛ asi iɨmiɨ aka, luki limoti, ʉpá ndɛkɛ ɓatʉ ɓasiɨ niɨɓɔ ɓapa kamiɨna wa opuponoku ndɛkɛ mino.

Mʉtiɨwiɨ dididi
9 Gya ngu kekpuɗoku ɓiɨgala-gala.
10 A ɓɛyɔ Diɨma esoni, a wakiɨpá ka liɨkpʉmʉka la ɔɓiɨli wa masyɛ mi niɨma, ogoni ndiɨ ka Tesalonika. Kɛlɛsiɨkɛ aga ka Galatia, Tito aga iɨyiɨ ka Dalamatia.
11 Luka mʉkaka aka nɔ ta na iɨyiɨ. Mʉvatʉ ɓanʉ Maliɨkɔ kyɛ ɛtʉngbʉla ɓanʉ ka ligubo.
12 Natiki ɓi Tikiko ka Ɛfɛsɔ.
13 Wakika ɓanʉ kodoku, wɛvilya koti niɨnɔ nasa ndiɨ ka Tolowasi kʉ ka Kalapɔ. Idulyokutɔ gɔniɨ na lukutu ya ɓakiɨtaɓʉ, kʉgbɛ niɨyɔ yo bokuto.
14 Mutwo-mabiɨsya ɓɛyɔ ka Alesandulia egyogyisa ndiɨ kʉgbɛ. Mombukwono-dosu akalyatʉ ndɛkɛ ka yiɨgya yi niɨyɔ.
15 Wiɨminyatʉ gɔniɨ iɨwɛ na iɨyiɨ kyɛ obisaga ndʉkʉ ɓoɗongoso kʉgbɛ ka mʉtʉʉ kusu.
16 Wa napʉnga ndiɨ mino kasamba ka mambwa, kɛgʉ ndiɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka niɨnɔ a ndiɨ ka mutili kamiɨ. Ɓɛsa ndiɨ ɓasiɨ ɓiɨgbʉ, Kunzi ʉpiɨlyiɨtɔ!
17 Luki limoti, Mombukwono-dosu esingyatʉ ndiɨ, ɛpá ngu kaɓiɨkyaga Mongoni Manza kadwɛ ka muliɓo ɓɛ kyɛ ɓatʉ niɨɓɔ ɓakɛgʉ Ɓayuda ɓʉkaniɨtɔ. Ehukusaga ndiɨ ka manzʉ ko sukopi.
18 Mombukwono-dosu ɛkʉlaga ndɛkɛ ka makpʉmʉka manyɛnyɛ masiɨ, ehukusogo, emingyiso ka Ɓʉngama kakiɨ kʉgʉ wa liɨsyɛ. Mombukwono-dosu aviɨ iɨbiɨba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. A asiɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo
19 Namuusito Pelesila iɨɓʉ na Akila pa imoti na liɨvananza ka Ɔnɛsifɔlɔ.
20 Ɨlasiɨtɔ otigoli ɓi ka Kolito. Nasi ɓi Tolofimo ka Milɛtʉ kyɛ o ɓi na nzʉyiɨ.
21 Gya yapʉ kodoku kambwa wa syangasʉ.
Eyubulo, Pudi, Linusi, Kolodiya sɛ kʉwa ɓomomosu ɓagɔgɔ ɓasiɨ ka baya ɓumumuusogito gɔniɨ.
22 Mombukwono-dosu uɓuulyogito.
Ɨziɨyɔ ko Kunzi iki pa imoti na iɓunu.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ
Tito
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ Tito nɨmɯ. Tito kɛgɯ ndɨ ɨyɨ Muyuda abɛ Pɔlɔ, luki limoti, apɯna ndɨ ɨyɨ kaƀɨƀya Yeso, na ƀakpakyanaga ndɨ na Pɔlɔ ƀongbinga ƀasɨ kagya ligubo lo Mongoni Manza. Balɯwa yi nɨmɯ atakanya ndɨ Tito ko uzu wa Kɛlɛtɨ. Pɔlɔ asa ndɨ kɯ ƀɛyɔ kyɛ ɯpɯnagɨ ƀambanzɯ nɨƀɔ ƀɯmamalya ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀaƀɨnɨkyana Yeso. Akwanana ndɨ gɔnɨ kauwonisilo ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀɛyɔ ƀokwononi mino kaiko luga kaƀɯ, na ƀɛyɔ ƀokwononi mino kakpokyoniso ɔƀɨlɨ kaƀɯ. Ʊtɯmbɯlyaga ndɨ gɔnɨ ƀɛyɔ ƀokwononi mino kaɯpá ƀambɔkɯ-mbɔkɯ, ikanɨ ƀomiki, ikanɨ ƀosunzu mɯtɯɯ, na ƀɛyɔ ɔƀɨlɨ ka ƀatɯ nɨƀɔ ƀokwononi kaɯmamalya ƀatɯ nɨƀɔ baɨlya okwononi mino kaiko.

Yɨgbananaga ya kitaƀɯ yi nɨyɨ:

Yuuso, na malɯmba *1:1-4*

Ƀɛyɔ ƀokwononi mino kaɯpá ƀangama ka ƀatɯ nɨƀɔ ƀabaɨlya mɯtɯɯ *1:5-16*

Ƀɛyɔ ƀokwononi mino kaɯpá ƀatɯ nɨƀɔ ƀabaɨlya mɯtɯɯ *2:1–3:11*

Yuuso ya muliƀo *3:12-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na mɯgya-ligubo ko Kunzi na atɯtɯmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakpiki balɯwa yi nɨmɯ. Kunzi ɛtɨka ndɨ ka ƀatɯ nɨƀɔ ɯpɯnaga ndɨ ƀɛ ƀaƀɨnɨkyanɨ na kyɛ numibisi lɨngɯnɯ iba ƀiki ƀatɯ ƀongbingbili ko misa kakɨ.

2 Kɯwa wa gɯwa, ƀiko na mɯtamanagɨ ma ɔƀɨlɨ wa ƀɛnzɛ na ƀɛnzɛ. Kunzi nɨnɔ kaƀɨkyagɨgɯ ƀɔngɔ, atiwonyogoni ndɨ ɔƀɨlɨ yi nɨnɔ kambwa kagya makpɯmɯka masɨ.

3 Nɨyɔ ngbinga ɨtɯlyana kɯwa, Kunzi Muhukuso kusu umibisa ndɨ ƀambanzɯ lɨkpɯmɯka kakɨ. Epóku ndɨ mongoni mi nɨmɔ, ɛkpamya kɯwa ƀɛ naƀɨkyagɨ.

4 Nukpikilyi ɨwɛ Tito balɯwa yi nɨmɯ, mikamɨ walɨngɯnɯ nɨnɔ ta na ɨwɛ luki limoti ka baya. Ɨzɨyɔ na mazɨyɔ ko Kunzi Baba na Yeso-Kilisito Muhukuso kusu iki pa imoti na ɨwɛ.

Tito akaumomosa ƀambɔkɯ-mbɔkɯ ƀa kanisa ka Kɨlɛtɛ

5 Nusi ƀi ko uzu wa Kɨlɛtɛ komosisyo ƀopisi ƀaya mogubo nɨƀayɔ osikoni ƀi, kaumomoso ƀambɔkɯ-mbɔkɯ ƀa makanisa ka ƀagɯɗʼɯ ƀasɨ, mɯɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ ɨmɨ mombukwana-dakɨ nɯpí ƀi mino mɯtɯɯ.

6 Mbɔkɯ-mbɔkɯ wa kanisa kokwononigɯ kaiko na ƀɛƀɔ. Okwononi kaiko na muko ƀemoti aka. Ƀomikakɨ ƀokwononi kaiko ƀakilisito, nɨ ƀakɛgɯ na yɨgya yanyɛ ikanɨ mɯ mapɯ.

7 A ƀɛyɔ, mɯtɯ wa kamalya kanisa kokwononigɯ kaiko na ƀɛƀɔ, kyɛ a zamɯ nɨnɔ andaga makpɯmɯka ko Kunzi. Kokwononigɯ kaiko mɯtɯ wa lɨmbɛngɨ lidingi, ikanɨ wa lɨmbɛngɨ likuɗʼu, ikanɨ wa lɨƀɯma, ikanɨ nɨnɔ mɯsaana na ƀambanzɯ, ikanɨ mɯtɯ yi nɨnɔ akakɨsa kangamɨkana ko pisi yanyɛ.

8 Luki limoti, okwononi iki mɯtɯ yi nɨnɔ a wakɨtɯlya kaɯtɨlya ƀobiko na nɨnɔ apaga ƀɯnza. Okwononi iki mɯtɯ wa yimibo, wongbingbili, wotu na nɨnɔ kɛgɯ lɨmbɛngɨ ƀikpo.

9 Okwononi igwinonogo ƀingbufu ka Lɨkpɯmɯka ko Kunzi nɨlɔ la lɨngɯnɯ, kaƀyɛnɛnɛ na mɯtɯɯ nɨmɔ ƀawonisila ndɨ. Kɯwa wa, akwanana kaɯtɨwa ƀambanzɯ ko pisi ya lɨngɯnɯ, na kaɯkɨtaga nɨƀɔ ƀiko kakɨsa koyikoso lɨkpɯmɯka kakɨ.

10 A ƀɛyɔ, a na ƀatɯ ƀa mɯ mapɯ ƀudingi, ƀipuuu luga ka Ƀayuda nɨƀɔ ƀoƀinikyononi. Liguba kaƀɯ nɨ yɨnzɨnzɨnya aka na kaɯƀɔƀɔ ƀɛngɛnɨ.

11 Okwononi kaudokisa ƀatɯ ƀi nɨƀɔ kyɛ ƀapanzaga ƀandaƀɯ ƀayasɨ na mɯtɯɯ manyɛ, ƀanakɨsa ɨƀɯ kangamɨkana no pisi yanyɛ.

12 Ƀemoti ka ƀogyalandɯ kaƀɯ nɨnɔ a gɔnɨ Mɯkɛlɛtɛ, aƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Bakɛlɛtɛ ƀa masyɛ masɨ ƀatɯ ƀa ƀɔngɔ, ƀanyama ƀɯɗʼɨya, ƀakapagɨgɯ ligubo na mambɛngɨ usomikononi no nzoyi ya malɨlɨ ƀikpo.»

13 Mɯtɯmbɯlagɨ mi nɨma a ma lɨngɯnɯ. Kinili, okwononi kauyoyiso yapɯ, iba ƀiki na baya yo ngbingbili.

14 Kɯwa wa gɯ wa, ƀasa kaƀyɛ ƀomongoni ƀaya kɯƀɔƀɔkɯ ka Ƀayuda, na mɯtɯɯ ka ƀatɯ ƀi nɨƀɔ ƀosonononi ndɨ na lɨkpɯmɯka la lɨngɯnɯ.

15 Makpɯmɯka masɨ a manzanza ka ƀatɯ nɨƀɔ ƀa ƀanza ko misa ko Kunzi. Luki limoti, kɛgɯ no luki gɯtɯgɯ limoti aka nɨlɔ ikaga lanza ka ƀatɯ nɨƀɔ ƀanyɛ ko misa ko Kunzi, na nɨƀɔ ƀakanaƀinikyonigɯ. A ƀɛyɔ, yimibo na mambɛngɨ kaƀɯ ikaga ka ƀɯnyɛ aka.

16 Ɓibiɓaga ɓɛ ɓamibatʉ Kunzi, luki limoti, yigya kaɓʉ a di. Ɓa ɓatʉ niɓɔ ɓakʉpagigʉ,
ɓa na mʉ mapʉ na ɓakakwananagigʉ kagya ligubo lanza gʉtʉgʉ limoti aka.

2

Mʉtʉʉ ma lingʉnʉ

1 Luki limoti, iwɛ, nakaʉɓikya ambɛ ʉtiwa ɓambanzʉ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ma
lingʉnʉ.
2 Hʉɓikya ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓalʉkʉ ɓi ɓɛ ɓiki ɓatʉ ɓa kiginyilyo, ɓiki ɓatʉ niɓɔ yigya
kaɓʉ akapá ibiba ni ɓakɛgʉ mambɛngi ɓikpo, ɓiki ɓakisulyo ka baya, ɓatʉ ɓa sipananisɔ
na niɓɔ ɓa limbɛngi linda.
3 Hʉɓikya gɔni ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoko ɓi ɓɛ ɓiki na yigya niyɔ okwononi ko misa ko
Kunzi, ɓakikonitɔgʉ ɓatʉ ɓa ɓanvɛnvɛ ikani ɓadangbala ɓa makana. Luki limoti, ɓiki
ɓatʉ ɓʉpá mʉtiwi manza,
4 ɓuwonisi ɓasika ɓi niɓɔ ɓa ka ɓovononi kaika na sipananisɔ na ɓambʉnyaɓʉ na
ɓomikaɓʉ,
5 ɓiki ɓotombiii, ɓiki na ɔɓili wanza, ɓoko ɓakigugubyo ka ɓandaɓʉ kaɓʉ, ɓatʉ
ɓa yigya yanza, ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ. A ɓɛyɔ, iba mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka
kotumbwonitɔgʉ likpʉmʉka ko Kunzi.
6 Okwononi gɔni kautumisa ɓawanza mambɛngi ɓɛ ɓiki na tamanaga yanza.
7 Iwɛ mombukwana-daki yi, wokwononi kaika likingyosi pisi ka yigya yanza. Mʉtʉʉ
kakʉ iki ma lingʉnʉ, na nimɔ okwononi.
8 Mʉnzina kakʉ iki mongbingbili nimɔ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ
kobudĩso. Kika ɓɛyɔ, ɓomuyoniso kakʉ ɓogwa suni ni ɓakɛgʉ na likpʉmʉka lanyɛ
gʉtʉgʉ limoti aka nilɔ ɓakwanana kaɓikya ko bulya kusu.
9 Okwononi ɓɛ ɓosunzu ɓʉɓangi ɓamombukwana-daɓʉ ka ɓopisi ɓayasi. Ɓanagya
mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ ɓiko mino kapa kani ɓakɛgʉ kagya na iɓʉ ɓoɗongoso,
10 ikani kaiɓo mukumbo kaɓʉ. Luki limoti, okwononi ɓiki ɓongbinga ɓasi ɓatʉ ɓanza,
ɓatʉ ɓakʉkana iba ɓapí ibiba ka mʉtʉʉ masi ko Kunzi, Muhukuso kusu.
11 A ɓɛyɔ, Kunzi owonisila ndi iziyɔ kaki ka ɓatʉ ɓasi, kyɛ ɓinisoni na muhukuso.
12 Iziyɔ yi niyɔ atiwonisilogo kaasa yigya yanyɛ na mʉsasa ma ɔɓili. Kʉwa wa gʉ wa,
takwanana kaiko ka ɔɓili yi nimʉ ɓatʉ ɓotombii, ɓongbingbili, na ɓakigwinonogo na
Kunzi.
13 Kinili, takwanana kaɓʉndilaga lisyɛ lanza nilɔ tobiso mino mʉtamanagi. Ka lisyɛ
nilɔ, ibiba ko Kunzi mudingi na Yeso-Kilisito, Muhukuso kusu inisana ndɛkɛ.
14 Iyi mombukwana-daki apóni ndi ɔɓili kaki ko bulya kusu. Agya ndi, ɓɛ kyɛ atikʉlagi
ka ɓʉnyɛ ɓasi, atingumoso ko misa ko Kunzi. Tiita kʉwa ɓatʉ kaki ɓikpɛ, niɓɔ ɓiko
ɓongbinga ɓasi ɓakitʉlya kagya likpʉmʉka lanza.
15 A ɓɛyɔ, nilɔ a likpʉmʉka nilɔ wokwononi kaamalya no ngu. Hutumiso ɓambanzʉ
mambɛngi, wanuyoyiso. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kundungulyogonitɔgʉ.

3

Yigya ka ɓakilisito

1 Hutomosyo ɓatʉ ɓasi ambɛ ɓiki ɓakisiso kambwa ka ɓangama ɓasi. Okwononi
ɓʉɓangi, ɓiko ɓakitʉlya kagya ɓʉnza.
2 Ɓakikonitɔgʉ kaʉtʉmbwa ɓambanzʉ, kasaana. Luki limoti, ɓiki na yigya yanza,
ɓonowonisilo ɓongbinga ɓasi ɓutombiii na ɓatʉ ɓasi.
3 A ɓɛyɔ, kambwa, iɓusu ta ndi gɔni ɓongingi, ɓatʉ ɓuɓuno mʉtʉʉ ko Kunzi na niɓɔ
ɓuɓungogo. Ta ndi ɓosunzu ɓa mʉsasa manyɛ na yigya dididi. Ɔɓili kusu a ndi wanyɛ,
mutumo na mʉsasa. Ɓakatipagigʉ ndi na takapananagigʉ ndi ɓɛgɛyɔ.
4 Luki limoti, Kunzi Muhukuso kusu uwonisila ndi ɓambanzʉ ɓʉnza na sipananisɔ
kaki,
5 atihukusa ndi. Kagyagʉ ndi ɓɛyɔ kyɛ ta ndi na yigya ya ɓungbingbili, luki limoti a
ndi pisi ka limbɛngi kaki lo kumbu. Atihukusa ndi gɔni pisi ka yisʉkʉsaga ya yiɓʉkʉta
yambiya, pisi ka Limbɛngi-Lotu nilɔ atipá ɔɓili wambiya.
6 A ɓɛyɔ, pisi ka Muhukuso kusu Yeso-Kilisito, Kunzi atiɗukilyoni ndi Limbɛngi-Lotu
ɓigbiya-gbiya.
7 Kʉwa wa gɔ wa, pisi ka iziyɔ kaki, atiitisa ɓongbingbili ko misa ko Kunzi katipá ɔɓili
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ninɔ tikaga na mʉtamanagi mi.
8 Likpʉmʉka li nili a la lingʉnʉ.

Nakapa ambɛ wamalya yapʉ katɨwa lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Kunzi ɓidukulogi kagya ɓʉnza aka. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a lanza na la ɨzangɨya ko bulya ka ɓambanzʉ.
9 Luki limoti, nyɨka ɓoɗongoso ɓaya ɓungingi, ɓabɨbʉ ɓaya puponogo ka ɓotitonu, mosooni na ɓoɗongoso ko bulya mʉtʉʉ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ masɨ a payaya, kɛgʉ na ɨzangɨya.
10 Mʉmbazʉ kiko kaugbonoso ɓambanzʉ, muyoyiso nganga yɨɓa. Kumukoni, watɛ ka kpɔlɔ.
11 A ɓɛyɔ, inguo ya mʉtʉ yi nɨnɔ amuɓungogo. Ko pisi yakidukulogo na lɨkpʉmʉka lanyɛ, akaɨmakya nɨ ɨyɨ mumbukwana-dakɨ yi ɓɨkpɛ ka mʉngɨmbɔ.

Mʉnzɨna ma muliɓo

12 Nʉtɨkɨlyatʉ ɓanʉ Alitemisi ikanɨ Tikiko. Ɓakadwɛ kʉ, wagya kɛkɛlɛ kodoku iba tabanganɨ ɓanʉ ka Nikopoli. A ɓɛyɔ, nosisilyi ɓi kaika kʉ ɓɛyɔ ko ngbingo wa syangasʉ.
13 Muɓungusilyogo zozi nɨnɔ ina ɓɛ Zenasi ɨɓʉ na Apɔlɔ lɨgʉndʉ ɓɨnza, iba ɓakozongonitɔgʉ tʉmatʉ.
14 Okwononi gɔnɨ ɓɛ ɓatʉ kusu ɓibononi kagya ɓʉnza, iba ɓikitɔ gɔnɨ kausingyo nɨɓɔ ɓiko ka yangya ya lɨngʉnʉ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ligubo kaɓʉ aɓʉkʉtatʉ masɔlɔ.
15 Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ta pa imoti na ɨɓʉ, ɓumuusogito. Tumuusogitɔ gɔnɨ ɓomomosu ka baya.
Ɨzɨyɔ ko Kunzi iki na iɓunu ɓasɨ.

Balɯwa nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ
Filimono
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa yi nɨnɔ Pɔlɔ akpikilya ndɨ wai-dakɨ ɓɛyɔ ka Filimono nɨmɯ. Filimono a ndɨ ɨyɨ Mɯkɔlɔsɨ, a ndɨ gɔnɨ mɯtɯ mudingi ka gɯɗɯ yi nɨnɔ. Amɯkana ndɨ Pɔlɔ nɨ anaɓɨkyaga Mongoni Manza. Kolipyagɯ, aɓɨnɨkyana ndɨ, ingyo ka mɯɗɔngɔ ka ɓakilisito.

Luga ka ɓosunzu ka Filimono, a ndɨ na alɯkɯ ɓemoti nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Onesimo. Onesimo akyaga ndɨ, aga ndɨ kɯ Pɔlɔ a ndɨ mino ka bɔlɔkɔ. Pɔlɔ aɓɨkyaga ndɨ Mongoni Manza nɨmɔ akanzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito. Onesimo osya kɯwa ndɨ ko pisi yi nɨyɔ gɔnɨ yɔ.

Pɔlɔ akpikilya kɯwa ndɨ Filimono balɯwa yi nɨmɯ kaɓɨkya ɓɛ apɨlyɨ Onesimo, kyɛ ɓakpakyana ndɛkɛ na ɨyɨ ka ligubo lo Mongoni Manza. Ko ngbingo yi nɨnɔ, Filimono akwanana ndɨ kagya na Onesimo nɨnɔ a ndɨ musunzu kakɨ, ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, ikanɨ gɯtɯgɯ kamwɔ aka. Pɔlɔ ɨtatanaga ndɨ na ɨyɨ ka balɯwa yi nɨmɯ ɓɛ kavonitɔgɯ Onesimo ɓata abɛ musunzu nɨnɔ akyaga ndɨ. Aɓɨkya ndɨ ɓɛ okwononi atɨlyɨ ɓɨnza, kyɛ ɓa kɯwa ɓɯmatɨkana ka Yeso-Kilisito.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*

Pɔlɔ akamigisya Kunzi ɨbɨba ko bulya ka Filimono *4-7*

Pɔlɔ akaɨtatanaga na Filimono ko bulya ka Onesimo *8-22*

Yuuso ya muliɓo *23-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɔlɔ nɨnɔ na ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, takakpiko balɯwa yi nɨmɯ pa
imoti na mika-mama ɓɛyɔ ka Timotio.

Takaukpikilyo ɨwɛ Filimono, momosu wa sɨpananɨsɔ na nɨnɔ tagyaga na iɓunu ligubo
pa imoti,

2 na mɯsalɨ kusu ɓɛyɔ ka Apiya pa imoti na momosu ɓɛyɔ ka Alikipɔ nɨnɔ ta na ɨɓɯ
kaɯlanana ko bulya baya na ɓatɯ ɓa Kanisa nɨɓɔ ɓamɯmɯkanaga kɯ kakɯ.

3 Ɨzɨyɔ na Mazɨyɔ kotukyoku ko Obosu Kunzi na Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki
na iɓunu.

Pɔlɔ akabibisa Kunzi ko bulya ka Filimono

4 Filimono, namigisyaga Kunzi kamɨ ɨbɨba ɓongbinga ɓasɨ nɨ nanɯtamana ka
malɯmba.

5 A ɓɛyɔ, nɯkanagatɯ mongoni ma sɨpananɨsɔ kakɯ ko bulya ka ɓakilisito ɓasɨ na nɨmɔ
ma baya kakɯ ka Mombukwono-dosu Yeso.

6 Nakakɯnga Kunzi ɓɛ baya nɨyɔ atɨmatano mino na iɓunu aɓɯkɯtɨ masɔlɔ makpɯ.
Huwonisila nɛkɨ ɓambanzɯ ɓɯnza ɓasɨ nɨɓɔ ta na iɓu ka ɔɓɨlɨ kusu pisi ka yɨmatanaga
na Kilisito.

7 Mamakɨ, a ɓɛyɔ, nogwa ndɨ magyagya kɯgbɛ na lɨmbɛngɨ kamɨ a litumo ko bulya
sɨpananɨsɔ kakɯ, kyɛ utumisatɯ ɓakilisito mambɛngɨ.

Pɔlɔ akaɨtatanaga ko bulya ka Onesimo

8 Gɯtɯgɯ ɓɛyɔ Kilisito ɛpá mino ɓɯngama kaɯkpamya lɨkpɯmɯka li nɨlɔ wokwononi
kagya,

9 no ɓi kapa kaɯkɯnga luki limoti ko lino la sɨpananɨsɔ. Ɨmɨ Pɔlɔ, mbɔkɯ-mbɔkɯ ɓɛyɔ
no mino ɨyɨ, na mbɨya wanɯ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito.

10 Nakaɨtatanaga na ɨwɛ wa no mino ka bɔlɔkɔ ko bulya ko mikamɨ ɓɛyɔ ka Onesimo,
nɨnɔ a kɯwa mikamɨ pisi ka baya.

11 Kambwa, a ndɨ mɯtɯ wa payaya kɯ kakɯ, luki limoti, mbɨya yi nɨmɯ a kɯwa mɯtɯ
wa ɨzangɨya kɯ kakɯ na kɯ kamɨ.

12 Mbɨya yi nɨmɯ, nakaumigisilyo ya kakɨ, a kɯwa abɛ mutabi ma nzɯyɨ kamɨ.

13 Ɨmɨ, no ɓi kapa ambɛ iki ɓuwobi na ɨmɨ kɯnɯ. Ngbingo yi nɨnɔ no mino ka bɔlɔkɔ
wanɯ ko bulya Mongoni Manza, iki ɓi kegugubyo ka pa kakɯ.

14 Luki limoti, nakakwananigɯ ɓi kagya ɓɛyɔ nɨ nakumuusigɯ. Nakɛgɯ gɔnɨ kapa ɓɛ
gya ɓɯnza pisi ko ɓou, luki limoti, nakapa ɓɛ gya na lɨmbɛngɨ lanza.

15 A ɓɛyɔ, nakaɨna abɛ Onesimo ɯsa ndɨ ko ngbinga mɯkɛɗɛ aka, luki limoti mika
kɯwa ɓanɯ na ɨɓɯ ɓongbinga ɓasɨ.

16 Mbɨya wanʉ, kɛgʉ ɓata asɨ musunzu aka, luki limoti, a kʉwa na ɨzangɨya kʉgbɛ
kakɨtaga musunzu, a kʉwa momosu mʉpaka. Ɓɛgɛyɔ napaga mino ɨmɨ kʉgbɛ, okwononi
kʉwa ɨwɛ kapa ɓata kʉgbɛ kakɨtaga, abɛ musunzu, na kʉwa ɓata abɛ momosu kʉsɔ ka
Mombukwono-dosu.
17 Kika nɨ wɛvaga abɛ wai-dakʉ, mʉtɨlya ɨyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ kiko ɓi ɨmɨ aka.
18 Kʉgya ndɨ ɓʉnyɛ ikanɨ a ndɨ na luɓu kakʉ, imuuso kʉwa ɨmɨ.
19 Ɨmɨ Pɔlɔ ɓɨkpɛ nɔ nokpikogi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ: Ɨmɨ nɔ nʉkalya ɓanʉ luɓu kakɨ nɨ
wokoɓusoligʉ sɛ ambɛ ɨmɨ nɔ nudulyoku ndɨ no mongoni ma muhukuso.
20 A ɓɛyɔ mamakɨ, ɨgyɨlya ɓɛyɔ ko lino ka Mombukwono-dosu, wetumisa lɨmbɛngɨ abɛ
mamakʉ kʉsɔ ka Kilisito.
21 Wa no mino kaukpikilyo wanʉ, na na baya ambɛ wagyatʉ ɓɛyɔ nukpikilyi mino,
nakaiba ambɛ wagyatʉ gʉtʉgʉ kakɨtaga wa.
22 Pa imoti na nɨyɔ, iɓungusilyagatʉ gɔnɨ pa ya ɓusisini, kyɛ na na baya ambɛ pisi ka
likungoni kunu, tɨnananatʉ ɓata.

Yuuso ya muliɓo

23 Epafalasɨ, nɨnɔ ta na ɨyɨ kʉnʉ ka bɔlɔkɔ ko bulya ka Yeso-Kilisito, umuusogito.
24 Malɨkɔ, Alisitaliko, Dɨma pa imoti na Luka, ɓomika-mama nɨɓɔ tagyaga na ɨɓʉ
ligubo, ɓumuusogito gɔnɨ.
25 Ɨzɨyɔ ko Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito iki na iɓunu.

Moɓiso ɓɛyɔ ɓukpikilya ndɨ mino
Ɓebelenia
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa yi nɨmʉ ɓukpikilya ndɨ Ɓayuda ɓi nɨɓɔ ɓapʉnaga ndɨ kaɓɨɓya Kilisito. Ɓakamibigʉ mʉtʉ yi nɨnɔ akpika ndɨ. Luki limoti, lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya a ɓɛ kyɛ akatʉkya ko Moɓiso yɔ ava mino likingyosi kauwonisilo lɨngʉnʉ. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓa mambwa kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓakɨsa ndɨ mino kaɨsʉma. Kinili, ɓukpikilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya, na ɓakosonitɔgʉ pisi yi nɨyɔ.

Ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi ʉkananatʉ ko ngbinga ɓemoti na Ɓayuda. Ʉɓɨkya ndɨ ɓɛ mʉmbanzʉ kagya ɓʉnyɛ, okwononi amwɨ nyama ko bulya apɛpɛ. Kunzi apɨlyatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ. Balʉwa yi nɨmʉ akatʉmbʉlaga ɓɛ yʉkanana yambɨya yi nɨyɔ Kunzi obiso a ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana Mikakɨ okitogito nɨyɔ ya mambwa.

A ɓɛyɔ, nɨyɔ Yeso-Kilisito ʉgyɨlya ɓomikya-ɓambanzʉ okitogito nɨyɔ ɓamalaika, ikanɨ Musa, ikanɨ Aluni ikanɨ Yɔsʉa ɓagya ndɨ. Yeso nɔ a Mikya-kɔndɔlɔ ko Kunzi nɨnɔ okwa ndɨ ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓasɨ. Mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, kɛgʉ ɓata na mʉsasa kapá nyama ka apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ. Luki limoti, Kunzi apɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kakɨ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ yi nɨyɨ:

Miko Kunzi a mʉtʉ mudingi *1:1-3*
Yeso a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ɓamalaika *1:4–2:18*
Yeso a mʉtʉ mudingi kakɨtaga Musa ɨɓʉ na Yɔsʉa *3:1–4:13*
Yeso a kumu-kumu *4:14–7:28*
Yeso odoku ndɨ na yʉkanana ya kʉgʉ kakɨtaga nɨyɔ ya mambwa *8:1–9:22*
Apɛpɛ ka Yeso a ɓemoti aka na a nɨnɔ wa muliɓo *9:23–10:31*
Ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti luga ka ɓatʉ ɓa baya yidingi ɓa ɓʉndɛlɨ *11:1-40*
Toɓyini yɨgya ka Yeso *12:1–13:19*
Malʉmba, na yuuso ya muliɓo *13:20-25*

Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ɓambanzʉ pisi ko Mikakɨ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, Kunzi ʉnzɨnɨlya ndɨ ɓotitosu nganga ɓɨkyɔ, na ka ɓopisi dididi pisi ka ɓogyalandʉ.
2 Luki limoti, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ, ka masyɛ ma muliɓo mi nɨmana to mino ma, akatɨnzɨnɨlya pisi ko Mikakɨ. Agya ndɨ ɔɓɨlɨ pisi ko Mikakɨ, abiso ɓɛ ɨyɨ nɔ ika ndɛkɛ mombukwana makpʉmʉka masɨ.
3 Miki yi nɨnɔ a ɓʉngbanganya ɓa ɨbɨba ko Kunzi, a likingyosi la lɨngʉnʉ ko Kunzi ɓɨkpɛ. Akpokyonisogo ɔɓɨlɨ ɓɛyɔ okwononi mino pisi ka mʉnzɨna kakɨ mo ngu. Nɨyɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ, ika kʉwa ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi nɨnɔ wo Ngu.

Miko Kunzi ukitogito Ɓamalaika

4 Miki a mʉtʉ mudingi kaʉkɨtaga ɓamalaika, kinili, Kunzi apóni lino lidingi kʉgbɛ kakɨtaga nɨlɔ kaɓʉ.
5 A ɓɛyɔ, Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
«Ɨwɛ, wa mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, ɨmɨ kʉwa nɨ abakʉ.»
Kanaɓɨkyigʉ ndɛkɛ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
«Ɨmɨ, nika ndɛkɛ abakɨ,
ɨyɨ Mikamɨ.»
6 Luki limoti, wa Kunzi a ndɨ mino katikoku Mikakɨ wa mambwa ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ ɓɛ:
«Ɓamalaika ɓasɨ ko Kunzi ɓokwononi kabibiso.»
7 Aɓɨkya kʉwa ndɨ ko bulya ka ɓamalaika ɓɛ:
«Kunzi ʉgyaga ɓamalaika kakɨ kaiko abɛ muvivi*
ɓagya-ligubo kakɨ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku.»
8 Luki limoti, aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ko bulya ko Mikakɨ ɓɛ:
«Kunziooo, ɓuliki kakʉ ɓa ɓʉngama,
a ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

1:5 1:5 Wanda ka Mambʉ 2:7; 2 Samueli 7:14; 1.

* **1:7 1:7** muvivi ka Ligiliki a limbɛngiWanda ka Mambʉ104:4

Wokpokyonisa ɓʉngama kakʉ ka ɓungbingbili.
9 Wapa lɨkpʉmʉka longbingbili,
wakya nɨlɔ lanyɛ.
Kinili, Kunzi,
Kunzi kakʉ, umomosa ndɨ,
ugbodʼya molingo,
ʉpʉnaga ɨwɛ aka luga ka ɓawai-dakʉ.»
10 Aɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ:
«Katʉkya ka mʉpʉnganagɨ, ɨwɛ, Mombukwono-dosu nɔ wagya ndɨ ɔɓɨlɨ,
kʉgʉ wa lɨsyɛ a ligubo la maɓɔkʉ kakʉ.
11 Masɨ nɨmɔ olimikatʉ ndɛkɛ, luki limoti, ɨwɛ wika ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
Lɨtɔmbʉ na lɨsyɛ oɓuɓa ndɛkɛ ɓitu abɛ ɨnzanza ya kutuko.
12 Odʼukufaga ndɛkɛ abɛ ɓotu,
a ɓɛyɔ, ɓigomosyana ndɛkɛ abɛ ɓotu.
Luki limoti, ɨwɛ wika ndɛkɛ mʉdʼɔngɔnɨ aka, ɔɓɨlɨ kakʉ kikigʉ ndɛkɛ na muliɓo.»
13 «Kunzi kaɓɨkyagʉ ndɨ malaika gʉtʉgʉ ɓemoti aka ɓɛ:
Wika ka kʉmbanzɨkanikɔ kamɨ,
kadwɛ kʉ kwa kʉ nubisa ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakʉ kusili wa ɓakagba kakʉ.»
14 Ambɛ, ɓamalaika ɓakɛgʉ mbɛyɨ asɨ mambɛngɨ nɨmɔ aka mɔ agugubyaga Kunzi? Ʉtɨkaga kausingya ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwononi kainisono na muhukuso.

2

Muhukuso ma ɨzangɨya yidingi

1 Kinili, okwononi tidukulogi kʉgbɛ kaigwinono lɨngʉnʉ ka mongoni mi nɨmɔ tʉkana ndɨ, kyɛ takoɓungogonitɔgʉ.
2 A ɓɛyɔ, mʉnzɨna nɨmɔ ɓamalaika ɓaɓɨkyaga ndɨ, a ndɨ ma lɨngʉnʉ. Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ akya ndɨ kagya, oɓuna mʉtʉʉ mi nɨmɔ, inisanatʉ ndɨ na yigyogyiso nɨyɔ okwononi na ɨyɨ.
3 Takwanana kʉwa kanyɨka yigyogyiso lɨkɨ kika nɨ takaɨna payaya muhukuso ma ɨzangɨya yidingi abɛ nɨmɔ? Mombukwono-dosu nɔ apʉnga ndɨ kaɓɨkyaga mongoni ma muhukuso mi nɨmɔ, kumbuso yi, ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ, ɓatimibisa ndɨ ɓɛ a ma lɨngʉnʉ.
4 Kunzi owonisila ndɨ ɓɛ mʉnzɨna kaɓʉ a ndɨ ma lɨngʉnʉ pisi ka mokingyosi na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga. Agya ndɨ ɓɛyɔ pisi kaʉlʉpyaga ɓapɛpɛ ɓa Lɨmbɛngɨ-Lotu mʉdʼɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino kapa.

Yeso okwa ndɨ ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ

5 A ɓɛyɔ, Kunzi kʉpágʉ ɓamalaika ngu kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ nɨnɔ a ndɛkɛ kodoku.
6 Luki limoti, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ka pa imoti ɓɛ:
«Kunziooo! Mʉmbanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ wasyɨ lɨmbɛngɨ kʉ kakɨ?
Mikya-ɓambanzʉ nɨ wanɨ, kyɛ waɓuulyogi?
7 Wabisa ndɨ kusili ka ɓamalaika ko ngbinga mʉkɛdʼɛ,
wakungula ndɨ na ɨbɨba na ɓʉngama,
8 wobisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili wa ɓakagba kakɨ.»
Kunzi obisa ndɨ makpʉmʉka masɨ kusili kakɨ. A ɓɛyɔ, kasagʉ ndɨ luki gʉtʉgʉ limoti aka ɓɛ kikonitɔgʉ kusili wa ɓʉngama kakɨ. Wɨna sɛ, mbɨya yi nɨmʉ, takaɨna ɓɨnza ambɛ makpʉmʉka masɨ kɛgʉ mbɛyɨ kusili wa ɓʉngama kakɨ.
9 Luki limoti, nɨlɔ tibaga a ɓɛ ɓosisa ndɨ ko ngbinga mʉkɛdʼɛ ɓʉngama ka Yeso kusili ka ɓamalaika, mbɨya-mbɨya yi nɨmʉ a kʉwa mukungulo na ɨbɨba na ɓʉngama. Pisi ka ɨzɨyɔ ko Kunzi, igyogyisa ndɨ, okwo ko bulya ka ɓatʉ ɓasɨ.
10 A ɓɛyɔ, aɓosila ndɨ Kunzi nɨnɔ agya ndɨ ɔɓɨlɨ na oɓuulyaga makpʉmʉka masɨ nɨmɔ a kʉsɔ yi, aɗokisa Yeso pisi ka yigyogyiso kyɛ ɓatʉ ɓudingi ɓogulyi ka ɨbɨba kakɨ. A ɓɛyɔ, Yeso nɔ owonisa pisi ya muhukuso.
11 Wɨna sɛ, Yeso nɨnɔ asʉkʉsaga ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ na ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ʉsʉkʉsaga ɓa ɓatʉ ɓemoti. Kinili, Yeso kikogigʉ no suni kaʉmaka ɓɛ ɓomika-mama.
12 A ɓɛyɔ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:
«Nʉɓɨkyaga ndɛkɛ ɓomika-mama lɨkpʉmʉka kakʉ,
nubibisaga ndɛkɛ ka ɓapa ɓayasɨ kʉ ɓiko mino kosilyonogo.»
13 Ɨyɨ aka ɓata ndɨ ɓɛ:
«Nasyɛgɛ ndɛkɛ lɨmbɛngɨ kamɨ ko Kunzi.»
Omotiloku ɓɛ:

1:9 1:8-9 Wanda ka Mambʉ 45:7-8. **1:13 1:13** Wanda ka Mambʉ 110:1. **2:12 2:12** Wanda ka Mambʉ 22:23.

«Ɨmɨ nɨmʉ pa imoti na ɓomiki nɨɓɔ Kunzi ɛpá ndɨ.»
14 Kaɨna ɓɛ ɓomiki ɓi nɨɓɔ ɓasɨ ɓa ɓomikya-ɓambanzʉ nɨɓɔ ɓa na nzʉyɨ na ɓangʉ,
Yeso ɨgya ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨɓʉ. Agya ndɨ ɓɛyɔ kyɛ pisi ka kukwakʉ kakɨ, aɗɨtɨ
mumuyoniso nɨnɔ a ndɨ no ngu ya kukwakʉ,
15 ʉkʉlaga gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ abɛ ɓusunzu ka ɔɓɨlɨ kaɓʉ wasɨ kyɛ ɓa ndɨ na
kʉɓangakʉ kwa kukwakʉ.
16 A ɓɛyɔ, kodokugʉ ndɨ kausingyo ɓamalaika, luki limoti ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa lɨvananza
ka Abalahamʉ.
17 Kinili, okwononi ndɨ ɨgyɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓamamakɨ, kyɛ ɨɨtɨ kumu-kumu nɨnɔ
wakʉmɨnya ɓambanzʉ kumbu na nɨnɔ wongbingbili ka ligubo ko Kunzi kyɛ olimogi
ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ.
18 A ɓɛyɔ, Yeso igyogyisatʉ ndɨ ngbingo yi nɨnɔ mumuyoniso akɨngɨla ndɨ mino.
Akwanana nɛkɨ ɨyɨ kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mumuyoniso ʉkɨngɨlaga.

3

Yeso akitogito Musa

1 Kinili, ɓomika-mama, iɓunu nɨɓɔ Kunzi amʉmakaga, wigumyoni ka Yeso. Ɨyɨ nɨ
atʉtʉmbwa no kumu-kumu wa baya nɨyɔ takaɓɨkyaga mongoni mi.
2 Agya ndɨ ligubo ngbingbili ko misa ko Kunzi nɨnɔ apʉnaga ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ
Musa agyaga ndɨ mino ka Ndaɓʉ ko Kunzi.
3 Mʉtʉ yi nɨnɔ opikaga ndaɓʉ a na ɨbɨba kakɨtaga ndaɓʉ ɓɨkpɛ. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ
Yeso inisana ndɨ mino na ɨbɨba kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ ka Musa.
4 A ɓɛyɔ, ɓandaɓʉ ɓayasɨ ipikaga na mʉmbanzʉ, luki limoti Kunzi nɔ agya
makpʉmʉka masɨ.
5 Musa a ndɨ mʉtʉ wongbingbili ka Ndaɓʉ ko Kunzi yasɨ, mʉgya-ligubo nɨnɔ aɓɨkyaga
ndɨ kambwa aka lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi akwanana ndɨ kaɓɨkyaga yi.
6 Luki limoti, Kilisito a wongbingbili, ɨyɨ abɛ miki nɨnɔ ɓamomosa ndɨ ka mʉ ma Ndaɓʉ
ko Kunzi. Takoɓuulyogo ɓungbingbili na mʉtamanagɨ ka lɨkpʉmʉka li nɨlɔ odoku ndɛkɛ
lɔ, tiko ndaɓʉ yi nɨyɔ.

Kunzi akoɓungusyogo pa ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓabaɨlya

7 Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Lɨmbɛngɨ-Lotu aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi,
8 makikonitɔgʉ mambɛngɨ ɓɨdisɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino no Kunzi,
abɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ malikaga ndɨ mino ka ɨsa.»
9 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
«Ɓotitonu ɓɛlɨkaga ndɨ,
kakɨsa kaɨba lɨmbɛngɨ kamɨ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɓɨna ndɨ mino masɨ nɨmɔ nagya ndɨ,
10 ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya.
Kinili, lɨmbɛngɨ ɛtʉla ndɨ na lɨvananza li nɨlɔ,
naɓɨkya ɓɛ: ‹Ɓoɓungogo ɓongbinga ɓasɨ,
ɓakonotombisyigʉ mʉtamanagɨ kamɨ ko bulya kaɓʉ.›
11 Kinili, nakɔ ndɨ silika yi nɨmʉ na lɨmbɛngɨ lɨtʉla ɓɛ:
Ɓakingyigʉ ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso nɨyɔ nuɓungusilyaga ndɨ!»
12 Wiminyonitɔ, ɓomika-mama, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ na
lɨmbɛngɨ lanyɛ na nɨlɔ lapʉ. Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, atɨka kaasanana Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
13 Luki limoti, tumisononi mambɛngɨ masyɛ masɨ nɨ ta mbɛyɨ ko ngbingo yi nɨnɔ
Moɓiso akaalɨkya ɓɛ «Lɨsyɛ li nɨlɨ», iba ɓʉnyɛ kaɓonitɔgʉ gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka
luga kunu wa akya mino kotombisyo.
14 A ɓɛyɔ, takoɓuulyogo baya nɨyɔ tinisana ndɨ na iyu kadwɛ ka muliɓo, tika kʉwa
luki limoti na Kilisito.
15 Moɓiso Motu akaɓɨkya ɓɛ:
«Na lɨsyɛ li nɨlɨ, makʉkana lɨyʉ ko Kunzi
makikonitɔgʉ lɨmbɛngɨ ɓɨdisɨlɨ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ mavɨkɨmanaga ndɨ mino na ɨyɨ.»
16 Ɓa wanɨ ɓɔ ɓʉkana ndɨ lɨyʉ ko Kunzi, ɓavɨkɨmanaga na ɨyɨ? Kɛgʉ mbɛyɨ ndɨ ɓatʉ
ɓasɨ nɨɓɔ Musa unyoku ndɨ ka Misili?

2:13 2:13 Wanda ka Isaya 8:17-18. **3:11 3:11** Wanda ka Mambʉ 95:7-11. **3:15 3:15** Wanda ka Mambʉ 95:7-8.

17 Ɓa wani mbɛyi ɓɔ ɓatulisa ndi Kunzi limbɛngi ka ɓyanga ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya?
Kɛgu mbɛyi ɓatu ɓi niɓɔ ɓagya ndi ɓunyɛ, ɓolumwaga ndi ka isa?
18 Ɓa wani ɓɔ Kunzi ukulya ndi silika ɓɛ ɓakingyigu ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso niyɔ uɓungusilyaga ndi?
Kɛgu ndi ɓatu niɓɔ ɓavikimanaga ndi?
19 A ɓɛyɔ, tinaga ɓɛ ɓatu ɓi niɓɔ ɓakogulyagu ndi ku ɓɛyɔ kyɛ ɓakɛgu ndi na baya.

4

1 Kunzi atisilya ndi agumɛ ɓɛ togulyatu ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso niyɔ atiɓungusilyogo. Timinyini nɛki, mumbanzu gutugu ɓemoti aka luga kunu kozongonitɔ kogulya ku.
2 A ɓɛyɔ, tukana ndi Mongoni Manza muɗɔngɔni abɛ ɓotitosu. Luki limoti, kupágu ndi izangiya kyɛ ɓakatilyagu ndi na baya ngbingo yi ninɔ ɓukana ndi mino.
3 Iɓusu niɓɔ tabailya, togulyatu ndɛkɛ ka pa ya kimumbiso yi niyɔ. Kunzi aɓikya ndi ɓɛ:
«Nakɔ ndi silika na limbɛngi litula ɓɛ:
Ɓakingyigu ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso niyɔ nuɓungusilyaga ndi!»
Kunzi aɓikya ndi munzina mi nima ni omoni ligubo kaki katukya wa agya ndi mino ɔɓili.
4 A ɓɛyɔ, ka pa imoti ka Moɓiso, iɓikyatu ko bulya lisyɛ la maɗiya-na-ika ɓɛ: «Ka lisyɛ la maɗiya-na-ika, Kunzi imumbisa ndi kumbuso kama mogubo kaki masi.»
5 Ayakiɓikya gɔni ka Moɓiso mi nimɔ kugu kuu ɓɛ: «Ɓakingyigu ndɛkɛ ɓata ka pa ya kimumbiso niyɔ nuɓungusilyaga ndi.»
6 Ɓatu niɓɔ ɓukana ndi Mongoni Manza ka mambwa, ɓakingyagu ndi ka pa yi niyɔ kyɛ ɓoɓuna ndi mutuu. Wina sɛ, ɓatu ɓagɔgɔ ɓakwanana kogulya yi.
7 Kinili, Kunzi obiso lisyɛ lagɔgɔ nilɔ ɓalikyaga ɓɛ «Lisyɛ li nili». Oɓikyoni ndi likpumuka la lisyɛ li nilɔ ndɛli aka pisi ka ngama Daudi, ka mugɛlɛ-gɛlɛ nimɔ totwi ku ɓɛ:
«Na lisyɛ li nili, makukana liyu ko Kunzi,
makikonitɔgu mambɛngi ɓidisili.»
8 A ɓɛyɔ, kika ndi ni Yɔsua udwisatu ndi ɓambanzu ka pa ya kimumbiso yi niyɔ, Kunzi kakwananigu ndi ɓata kanzina kumbuso yi ko bulya lisyɛ lagɔgɔ.
9 Kinili, Kunzi uɓungusilyogoni ɓata ɓatu kaki pa ya kimumbiso muɗɔngɔni abɛ Lisyɛ la kimumbiso.
10 A ɓɛyɔ, mutu yi ninɔ ogulyogo ka pa ya kimumbiso yi niyɔ Kunzi oɓungusyaga ndi, imumbisaga ka mogubo kaki masi muɗɔngɔni ɓɛyɔ Kunzi imumbisa ndi mino.
11 Togyini nɛki kɛkɛlɛ kogulya ka pa yi niyɔ kyɛ mutu gutugu ɓemoti aka kogwonitɔgu muɗɔngɔni abɛ ɓotitosu niɓɔ ɓakya ndi kaukana.
12 A ɓɛyɔ, munzina ko Kunzi a na ɔɓili, no ngu, a mupyɛ kakitaga mupanga nimɔ apyɛgɛ mutili masi. Ingyogo kadwɛ kagbanana limbɛngi na mutamanagi, moziko no nunu niyɔ ikaga ko kuwo. Andungagatu musasa na tamanaga ka mumbanzu.
13 Kɛgu no luki gutugu limoti aka nilɔ a lakisuma ko misa ko Kunzi, luki limoti, masi a ɓikpo na ɓingbanganya kambwa ka ninɔ tozukaga ndɛkɛ mino likpumuka kusu.

Yeso a Kumu-kumu

14 A ɓɛyɔ, ta no Kumu-kumu, Yeso Miko-Kunzi ninɔ inda ndi kugu wa lisyɛ ku ka Abaki. Tigwinonogini nɛki lingunu ka baya niyɔ tikaga kanzina ko bulya yi.
15 Ta no Kumu-kumu ninɔ akwanana kaigyogyiso pa imoti na iɓusu ka ɓupɔ kusu. Ɨyi nɔ ɓalikaga ndi ka ɓopisi dididi muɗɔngɔni abɛ iɓusu, luki limoti kagyagu ndi ɓunyɛ.
16 Tisisilini nɛki na limbɛngi limoti ko kiti wa ɓungama ko Kunzi, ku iziyɔ o mino. Tinisanatu na mupilya na iziyɔ, atisingyo ko ngbingo yi ninɔ okwononi.

5

1 Ɓapunaga kumu-kumu wasi luga ka ɓambanzu, ɓamomoso kagyilya Kunzi ligubo ko bulya ka ɓatu ɓi niɓɔ. Ligubo kaki ni kapá mukumbo na ɓapɛpɛ ko bulya ɓunyɛ.
2 Ɨyi mombukwana-daki a na ɓupɔ, kinili, akwanana kaiko no kumbu ka ɓatu niɓɔ ɓakibigu likpumuka na niɓɔ ɓoɓungaga ndi.
3 Kaina ɓɛ a na ɓupɔ, okwononi mbɛyi kapá apɛpɛ ko bulya ɓunyɛ kaki sɛ kuwa ninɔ ka ɓatu ɓagɔgɔ.
4 Mumbanzu gutugu ɓemoti aka kakwananigu kaibinika ɓɛ a kumu-kumu. Kunzi aka nɔ apunaga, muɗɔngɔni ɓɛyɔ apunaga ndi mino Aluni.

4:3 4:3 Wanda ka Mambu 95:11. **4:4 4:4** Wanda ka Mupunganagi 2:2. **4:5 4:5** Wanda ka Mambu 95:11.

5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, Kilisito kɨtwagʉ ndɨ nɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi kaiko kumu-kumu. Kunzi nɔ atwa ndɨ, aɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɨ mikamɨ,
na lɨsyɛ li nɨlɨ, na kʉwa abakʉ.»
6 Aɓɨkyatʉ ndɨ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.»
7 Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ, alʉmbaga ndɨ, anɨtatanaga no Kunzi pisi ka mʉkʉgwa na kaugwonoso ɓomomiso-miso. Alʉmbaga ndɨ Kunzi nɨnɔ akwanana ndɨ kahukuso ka kukwakʉ. Kunzi amʉkanatʉ ndɨ kyɛ aɓangagatʉ ndɨ.
8 Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino miko Kunzi yɔ, ibanana ndɨ na kʉɓangakʉ pisi ka yigyogyiso yi nɨyɔ inisana ndɨ noyu.
9 Kunzi aɗokisa kʉwa ndɨ kʉgbɛ, ɨɨta ndɨ muhukuso ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓaɓangaga.
10 A ɓɛyɔ, Kunzi atwa ndɨ kaiko kumu-kumu mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.

Wiminyonito kaasanana na baya

11 Ta na makpʉmʉka makpʉ kaɓɨkya ko bulya lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, luki limoti, a yapʉpʉ kamʉtʉmbʉlyaga, kyɛ ma ɓuti kotombisyo.
12 Makwanano ɓi kʉwa kaika ɓowonisilo aka katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, luki limoti, ma ɓata na mʉsasa ɓɛ ɓamuwonisili makpʉmʉka ma mambwa ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Ma mbɛyɨ ɓata na mʉsasa ma molungo aka nɨ kɛgʉ malɨlɨ mutokwo.
13 Wɨna sɛ, mʉtʉ yi nɨnɔ olungogo a mbɛyɨ ɓata miki aka, kakwananɨgʉ kaiba lɨkpʉmʉka longbingbili.
14 Luki limoti, malɨlɨ mutokwo a ka ɓeti ɓaya ɓambanzʉ, pisi ka yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ, ɓibononogo kagbanana ɓʉnza na ɓʉnyɛ.

6

1 Kinili, tosini mʉtʉʉ ma mambwa nɨmɔ tʉkana ndɨ kʉgʉ ka Kilisito ko bulya kidukulogo kʉwa na mʉtʉʉ ko bulya ka ɓatʉ ɓʉngata. Takigilyonitɔgʉ ɓata kopika lɨkpʉmʉka li nɨlɔ la mambwa abɛ: kaasanana na lɨkpʉmʉka li nɨlɔ atɨkaga ka kukwakʉ, kabaɨlya Kunzi,
2 kaʉkana mʉtʉʉ ko bulya iɓatiso dididi, kaubisilyo ɓambanzʉ maɓɔkʉ, kopupa ka mbʉkʉ na kakɔ mʉngɨmbɔ ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Tidukulogini kambwa! Kunzi kapa, makpʉmʉka nɨmɔ tokwononi kagya nɨmɔ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatʉ nɨɓɔ ɓinisononi ndɨ na mangbamʉ ma lɨngʉnʉ ko Kunzi, ɓaɗyo apɛpɛ nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓinisono na Lɨmbɛngɨ-Lotu,
5 ɓiba ka lɨngʉnʉ ɓɛ lɨkpʉmʉka ko Kunzi a lanza, ɓiba gɔnɨ ngu ya ɔɓɨlɨ nɨnɔ akodoku ndɛkɛ,
6 wɨna sɛ, ɓakogwa ɓata, a kʉwa yapʉpʉ kaumigiso ɓata kayikoso ɔɓɨlɨ. Nɨyɔ a kʉwa abɛ ɓakabangɨlaga ɓata Miko-Kunzi ka mʉsalaba nganga ya yɨɓa, na ɓa ɓata kapá suni ko misa ka ɓambanzʉ.
7 A ɓɛyɔ, lɨtɔmbʉ nɨlɔ mbwayɨ alʉkɨlyaga ɓongbinga ɓasɨ, anʉpá ɓakʉkʉna malɨlɨ, Kunzi oɗukogo mino ɓʉɓʉnga.
8 Luki limoti, lɨtɔmbʉ li nɨlɔ kapá kpokiki na tɔnɨtɔ tagɔgɔ tanyɛ, kɛgʉ na ɨzangɨya. Kunzi a ɓuwobi kagbango yi, ɓopipila kabʉsya.
9 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, gʉtʉgʉ takanzɨna ɓɛyɔ, takɛgʉ na ɓotumo ko bulya kunu, takaiba ɓɛ ma ko pisi yanza nɨyɔ ya muhukuso.
10 A ɓɛyɔ, Kunzi a wongbingbili. Kaɓʉsalɨgʉ mogubo kunu, gʉtʉgʉ sɨpananɨsɔ nɨsɔ mawonisila ndɨ ka mogubo nɨmɔ magya ndɨ. Mogubo mi nɨmɔ makaidukologo aka kaʉgyɨlya ɓakilisito ɓagɔgɔ.
11 Luki limoti, takamʉɓɨkya ambɛ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ɨgwinonogi na kɛkɛlɛ ka yɨgya yi nɨyɔ aka yɔ kyɛ mʉtamanagɨ kunu ɨtulyosi kadwɛ ka muliɓo.
12 Ɓʉpɔ kamumingyonitɔgʉ, luki limoti, ɓyoni yɨgya ya lɨmbɛngɨ lɨnda ka nɨɓɔ ɓabaɨlya. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓinisanatʉ na ɓʉnza nɨɓɔ Kunzi uwanyaga ndɨ.

Agʉmɛ ko Kunzi kakwananɨgʉ kaigomosyono

13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi apá ndɨ mino Abalahamʉ agʉmɛ, akɔtʉ ndɨ gɔnɨ silika ko lino kakɨ ka mombukwana-dakɨ. Kɛgʉ na mʉtʉ wagɔgɔ nɨnɔ akitogi Kunzi nɨnɔ Kunzi akwanana kakɔ silika ko lino kakɨ.

5:6 5:6 Wanda ka Mambʉ 110:4.

14 Aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «A ɓɛyɔ, nuɗukilyatʉ ndɛkɛ ɓʉɓʉnga kʉgbɛ, notundiso lɨvananza kakʉ.»
15 Abalahamʉ aɓʉnda ndɨ na lɨmbɛngɨ lɨnda, inisana ndɨ na nɨlɔ Kunzi awanyaga ndɨ.
16 Ngbingo yi nɨnɔ ɓambanzʉ ɓakɔgɔ mino silika, ɓakɔgɔ ko lino ka mʉtʉ yi nɨnɔ ukitogi. Silika apága mʉnzɨna ngu, omosisyo ɓoɗongoso.
17 Kunzi apa ndɨ kauwonisilo ɓɨngbanganya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakwanana ndɨ kainiso no luki li nɨlɔ ʉwanyaga ndɨ ɓɛ kakwananɨgʉ kogomosyono mʉtamanagɨ kakɨ gʉtʉgʉ iki yi aka. Kinili, amatɨla ndɨ silika kʉgʉ wa agʉmɛ yi nɨnɔ.
18 Kʉwa wa gɔ wa, makpʉmʉka maɓa mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kaigomosyono. Kunzi kakwananɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ mino kaɓɨkya ɓongɔ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ atitumisaga mambɛngɨ kʉgbɛ, iɓusu nɨɓɔ tasa ndɨ masɨ kyɛ tigwinonogi ɓɨngbufu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ Kunzi atɨwanyaga ndɨ.
19 Mʉɓʉndagɨ mi nɨmɔ ka ɔɓɨlɨ kusu a abɛ lɨtalʉ liti nɨlɔ ɓakpɨkɨlaga ka bato, ɓaɗɨkɨta ko liɓo kafʉma no iyu. Lɨtalʉ li nɨlɔ ikaga liti na lapʉ, akɨtanaga ɓigye kutuko nɨkwɔ ɓobongisogo kagbanana pa Yotu na pa Yotu-Kʉgbɛ.
20 Yeso ingya ndɨ kʉ ɓɛyɔ kambwa kusu na ko bulya kusu. Ɨita ndɨ kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ abɛ Melekisedeki.

7

Melekisedeki a Ngama, a gɔnɨ Kumu

1 Melekisedeki yi nɨmʉ a ndɨ ngama wa Salemu na kumu ko Kunzi nɨnɔ Kʉgʉ wa lɨsyɛ Kʉgbɛ. Ngbingo yi nɨnɔ Abalahamʉ a ndɨ mino kaigoku ka lʉnga nɨ ubumini ɓangama, Melekisedeki ɨnda ndɨ kabangana na ɨyɨ, aɗukilyo ɓʉɓʉnga.
2 Abalahamʉ apá ndɨ zaka wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ akʉpya ndɨ kʉ. Isi yo lino la Melekisedeki nɨ «Ngama wa ɓungbingbili», na gɔnɨ ɓata, a ndɨ ngama wa Salemu isi yi ɓɛ «Ngama wa mazɨyɔ.»
3 Moɓiso katʉmbʉlagʉ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ ka abakɨ, amakɨ ikanɨ puponogo kakɨ. Katʉmbʉlagʉ ndɨ gɔnɨ lɨkpʉmʉka ko bulya lɨsyɛ la kɨɓʉkʉta ikanɨ la kʉ kwa kʉ kakɨ. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ Miko-Kunzi, a kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
4 Winoni mbɛyɨ iɓunu ɓamombukwana-donu ɓi ɓɛyɔ o mino mudingi yɔ! Gʉtʉgʉ titosu aka ɓɛyɔ ka Abalahamʉ apátʉ ndɨ zaka ka makpʉmʉka masɨ nɨmɔ akʉpya ndɨ ka lʉnga.
5 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ka lɨvananza ka Lawi, ɓɨɨta ɓokumu, ɓa na mʉtʉʉ. Mʉtʉʉ mi akaɓɨkya ɓɛ okwononi kaʉkʉnga ɓatʉ ɓasɨ Ɓezaleli zaka wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓinisonogo na imu, na ɓamamaɓʉ nɨɓɔ ɓa ka lɨvananza ka Abalahamʉ.
6 Wɨna sɛ, Melekisedeki kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Lawi. Luki limoti, avatʉ ndɨ zaka ka maɓɔkʉ ka Abalahamʉ, aɗukilya ndɨ gɔnɨ ɓʉɓʉnga, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apí agʉmɛ yɔ.
7 Okwononi kaiba nɨ makɛgʉ na ɓotumo ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ uɗukilyogo ɓɛngɛnɨ ɓʉɓʉnga a mʉtʉ mudingi kakɨtaga nɨnɔ inisonogo na ɓʉɓʉnga.
8 Ɓokumu nɨɓɔ ɓavaga zaka, ɓa ɓatʉ ɓukwo. Luki limoti, Melikisedeki avatʉ ndɨ zaka, a na ɔɓɨlɨ aka, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Moɓiso o mino katʉmbʉlaga.
9 Takwanana kaɓɨkya ka muliɓo ɓɛ: Ngbingo yi nɨnɔ Abalahamʉ apá ndɨ mino zaka ya makpʉmʉka kakɨ, Lawi apátʉ ndɨ gɔnɨ ɨyɨ pisi ka Abalahamʉ.
10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a tɨtakɨ Lawi. Gʉtʉgʉ ɓɛyɔ ɨyɨ Lawi kɛgʉ ndɨ mino wakɨɓʉkʉta yɔ, a kʉwa ndɨ na ɔɓɨlɨ aka kyɛ a ka ɓangʉ ka Abalahamʉ, ngbingo yi nɨnɔ Melekisedeki ɨnda ndɨ mino kabangana na ɨyɨ.
11 Ɓukumu ɓɔ a ndɨ litino la mʉtʉʉ nɨmɔ Kunzi ʉpá ndɨ Ɓezaleli. Luki limoti, ligubo la ɓukumu ka lɨvananza ka Lawi kakwananɨgʉ ndɨ kotulyoso ɓopisi ɓayasɨ. Kinili, okwononi ndɨ ɓata kumu wagɔgɔ abɛ Melekisedeki nɨnɔ kɛgʉ ndɨ ɨyɨ ka lɨvananza ka Aluni.
12 A ɓɛyɔ, ɓukumu kigomosyono, mʉtʉʉ igomosyono gɔnɨ.
13 Mʉnzɨna mi nɨma akaɨnzɨna ko bulya ka Mombukwono-dosu nɨnɔ a ɨyɨ ka liɗu lagɔgɔ. Ka liɗu li nɨlɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka konogyigʉ ndɛkɛ ligubo la ɓukumu ka gbɔgbɔ.
14 A ɓɛyɔ, a ɓɨngbanganya ɓɛ Mombukwono-dosu a ka liɗu ka Yuda nɨlɔ Musa katwagʉ ndɨ, ngbingo yi nɨnɔ a ndɨ mino kanzɨna ko bulya ɓokumu.

Yeso a kumu abɛ Melekisedeki

15 Nɨyɔ akowonisilo lɨkpʉmʉka li nɨlɨ ɓɨngbanganya a ɓɛ: kumu wagɔgɔ odoniku, a mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melekisedeki.

6:14 6:14 Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:16-17.

16 Ɓakatwagʉ ndɨ kaiko kumu kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka ɓomikya-ɓambanzʉ. Luki limoti, ɨita ndɨ ɓɛyɔ ko ngu ya ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
17 A ɓɛyɔ, Moɓiso atʉmbʉlaga ɓɛ:
«Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ
mʉɗɔngɔnɨ abɛ Melikisedeki.»
18 Kinili, Kunzi olimogoni ndɨ mʉtʉʉ mi nɨmɔ ma mambwa, kyɛ a ndɨ ɓipoli nɨ kɛgʉ na ɨzangɨya.
19 Mʉtʉʉ ka Musa kapágʉ ndɨ masɔlɔ manza. Luki limoti, ɓatipóni mʉtamanagɨ manza kʉgbɛ nɨmɔ atikpuɗiso ko Kunzi.
20 Na ɓata, Kunzi akɔtʉ ndɨ silika. Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓɨita ndɨ ɓokumu nɨ ɓakakugu silika.
21 Luki limoti, Yeso ɨita ndɨ kumu pisi ka silika, ngbingo yi nɨnɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu akuni silika,
kigomosyonigʉ ɓata:
‹Wa kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.›»
22 Kinili, Yeso nɔ a mʉtʉ yi nɨnɔ atimibisa lɨngʉnʉ la agʉmɛ nɨnɔ a wanza kʉgbɛ.
23 Ɓudididi ɓagɔgɔ ɓata nɨɓa: ɓokumu ɓagɔgɔ ɓa ndɨ ɓudingi kʉgbɛ kyɛ kukwakʉ kwɔ ʉkpɨngba ndɨ kaidukulogo na ligubo kaɓʉ.
24 Luki limoti, Yeso a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ligubo kakɨ la ɓukumu kɛgʉ ndɛkɛ na muliɓo.
25 Kinili, akwanana kauhukuso ka lɨngʉnʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpuɗoni Kunzi pisi kʉ kakɨ, kyɛ ɨyɨ a na ɔɓɨlɨ masyɛ masɨ kaʉlʉmbɨlya.
26 Yeso kʉwa nɨ Kumu-kumu nɨnɔ okwononi ndɨ ko bulya kusu. A wotu, kɛgʉ na lɨkpʉmʉka lanyɛ ikanɨ ɓʉnyɛ. Kunzi ateni ndɨ di na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ, aɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉgbɛ.
27 Kɛgʉ ɨyɨ abɛ ɓokumu-kumu ɓagɔgɔ. Kɛgʉ na mʉsasa kapá apɛpɛ masyɛ masɨ ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ mbɛyɨ, kumbuso yi ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ. Apá ndɨ ɨyɨ apɛpɛ nganga yimoti aka wa ɨpá ndɨ mino ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi.
28 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ ka Musa umomosagatʉ ɓokumu-kumu ɓatʉ ɓa ɓʉpɔ. Luki limoti, silika nɨnɔ Kunzi akɔ ndɨ kumbusa wa mʉtʉʉ mi nɨmɔ, amomosa ndɨ Miki nɨnɔ mʉkwanana kaika kumu-kumu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

8

Yeso nɨ kumu-kumu kusu

1 Lɨkpʉmʉka la ɨzangɨya kʉgbɛ nɨlɔ takapa kaɓɨkya nɨlɨ: ta na kumu-kumu ɓemoti, a kʉgʉ wa lɨsyɛ, wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki ɓa ɓʉngama ko Kunzi nɨnɔ wo ngu kʉgbɛ.
2 Akagya ligubo la ɓukumu-kumu ka pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ ka ngbangba nɨyɔ ipika ndɨ na Mombukwono-dosu nɨ kɛgʉ mʉmbanzʉ.
3 Ɓamomosogo kumu-kumu wasɨ kyɛ iki kapá mukumbo na ɓapɛpɛ. Kinili, okwononi nɛkɨ ɓɛ kumu-kumu kusu ɓɛyɔ ka Kilisito ikitɔ gɔnɨ no luki lɨpá.
4 Kika ndɨ nɨ a kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, kikigʉ ndɨ kumu, kyɛ atʉ kʉwa na ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓapága ɓapɛpɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ ka Musa.
5 Ligubo li nɨlɔ ɓokumu ɓi nɨɓɔ ɓagyaga a gʉ likingyosi aka, a mulundu ma makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨlɔ Kunzi awonisa ndɨ Musa. Ngbingo yi nɨnɔ Musa a kʉwa ndɨ mino ɓuwobi kopika ngbangba, Kunzi aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Angɛ, gya ligubo lasɨ ɓɛyɔ nuwonisila ndɨ mino ka ngʉpa.»
6 Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ Yeso a kʉwa na ligubo lidingi kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓokumu ɓi nɨɓɔ. A luga wa agʉmɛ wanza kʉgbɛ nɨnɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.
7 A ɓɛyɔ, kika ndɨ nɨ agʉmɛ wa mambwa a ndɨ wanza, kikigʉ ndɨ ɓata na ɨzangɨya kainisono na nɨnɔ wa maɓa.
8 Luki limoti, Kunzi a ndɨ kauyoyiso ɓatʉ kakɨ wa aɓɨkya mino ɓɛ:
«Mombukwono-dosu aɓɨkya ndɨ ɓɛ: ka masyɛ mi nɨmɔ akodoku,
nagyatʉ agʉmɛ wambɨya na Ɓezaleli
na ɓomikya-Ɓayuda.
9 Kikigʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ nʉgyɨlya ndɨ ɓatitaɓʉ
lɨsyɛ nɨlɔ nugwi ndɨ mino kʉɓɔkʉkɔ,
nunyoku ka Misili.
Ɨyɨ aka ndɨ ɓata ɓɛ:
Yɛkɨ ɓakaɓyɛgʉ ndɨ agʉmɛ yi nɨnɔ,

7:17 7:17 Wanda ka Mambʉ 110:4. **7:21 7:21** Wanda ka Mambʉ 110:4.

kinili, ɨmɨ, nʉsa ndɨ.
10 Omotiloku ndɨ ɓɛ Agʉmɛ yi nɨnɔ nʉgyɨlya ndɛkɛ Ɓezaleli nɨmʉ:
Kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ:
nopika ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka yimibo kaɓʉ,
nokpikaga ka mambɛngɨ kaɓʉ,
nika ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ,
ɨɓʉ, ɓika kʉwa ndɛkɛ ɓava-kʉkamɨ.
11 Kɛgʉ ndɛkɛ ɓata na mʉtʉ yi nɨnɔ awonisila ndɛkɛ mʉtʉ wagɔgɔ ikanɨ mamakɨ ɓɛ emibi,
kyɛ ɓemiba ndɛkɛ ɓasɨ,
ɨɓʉ ɓasɨ, iki ɓomiki ikanɨ ɓambɔkʉ.
12 A ɓɛyɔ, napɨlyatʉ ndɛkɛ ɓʉnyɛ kaɓʉ,
nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ kaɓʉ.»
13 Ngbingo yi nɨnɔ Kunzi anzɨna ndɨ mino ko bulya agʉmɛ wambɨya, mʉnzɨna mi nɨmɔ oyitisa kʉwa ndɨ nɨnɔ wa mambwa luki landɛlɨ. Wɨna sɛ, luki kɨita landɛlɨ, ambʉkʉmana iba a kʉwa ɓuwobi kolimiko.

9

Malʉmba ma ɔɓɨlɨ na nɨmɔ ma kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Agʉmɛ wandɛlɨ a ndɨ na ɓopisi nɨɓayɔ okwononi kaɓyɛ ko bulya likungoni, ndaɓʉ ya malʉmba mi a ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
2 A ɓɛyɔ, ɓopika ndɨ ngbangba nɨyɔ, ɓagbanana ndɨ ka ɓapa ɓayɨɓa. Ɓalɨkya ndɨ pa ya mambwa ɓɛ pa yotu. Kʉ ɓɛyɔ, a ndɨ na pa yibiso tala, sɛ kʉwa mɨza nɨnɔ ɓabisaga ndɨ mino mukati nɨmɔ ɓapága ndɨ Kunzi. 3 Kumbusa wa kutuko nɨkwɔ kwa yɨɓa, a ndɨ na pa yagɔgɔ nɨyɔ ɓalɨkyaga ndɨ ɓɛ Pa Yotu Kʉgbɛ.
4 Kambwa kadwɛ kʉ, a ndɨ na gbɔgbɔ nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ ko bulya yɨbʉsya adʉdʉ, andananaga ndɨ na sanduku wa agʉmɛ nɨnɔ ɓagboɗya ndɨ wasɨ na ɔlɔ. Kʉsɔ wa sanduku yi nɨnɔ, mana a ndɨ ka mbɨkɛ yimoti nɨyɔ ɓagya ndɨ na ɔlɔ, mʉɗanga ka Aluni nɨmɔ aɓaka ndɨ maʉwa ka mu mi, sɛ kʉwa ɓomikya-ɓamɨza ɓa lɨtalʉ nɨɓɔ ɓokpika ndɨ mino Mʉtʉʉ ma agʉmɛ.
5 Kʉgʉ wa sanduku yi nɨnɔ, a ndɨ na ɓamalaika nɨɓɔ ɓʉmakaga ɓɛ ɓamakelubi nɨɓɔ ɓowonisogo ɨbɨba ko Kunzi. Ɓɛpapɨ kaɓʉ otikyaga ndɨ pa yi nɨyɔ ɓakpazyaga ndɨ mino ɓangʉ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ. Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, kɛgʉ mbɛyɨ ngbingo katʉmbʉlaga lɨkpʉmʉka limoti-limoti kʉgʉ yi.
6 Nɨyɔ ɓoɓungusyaga ndɨ yasɨ ɓɛyɔ, ɓokumu ɓogulyaga ndɨ masyɛ masɨ ka pa ya mambwa kagya ligubo kaɓʉ.
7 Luki limoti, kumu-kumu aka nɔ ogulyaga ndɨ nganga yimoti aka ka nzɛ ka pa yi nɨyɔ ya yɨɓa. Ogulyaga ndɨ kʉ ɓɛyɔ na ɓangʉ ka nyama kapá Kunzi ko bulya ɓʉnyɛ kakɨ ɓɨkpɛ, na nɨɓɔ ka ɓambanzʉ.
8 Lɨmbɛngɨ-Lotu akowoniso ɓɛ pisi yigulyo ka Pa Yotu-Kʉgbɛ kanoukwikonigʉ mbɛyɨ, kyɛ pa ya mambwa a mbɛyɨ ɓata wa aka wa.
9 Nɨyɔ a kʉwa likingyosi ko ngbingo yi nɨmʉ. Nɨyɔ akowoniso ɓɛ iki mukumbo ikanɨ ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓapága Kunzi, kakwananɨgʉ koitiso lɨmbɛngɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ abibisaga Kunzi lanza.
10 Makpʉmʉka mi nɨmɔ a yɨgya ka ɓambanzʉ aka. Yɨgya yi nɨyɔ ɨgʉmya ndɨ ka nɨyɔ ɓakwanana ndɨ kalya ikanɨ komwo ikanɨ ko pisi ya mʉtʉʉ dididi ma kɨɓʉɓɨso. Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ ɨɓungusyaga ndɨ kadwɛ ka lɨsyɛ li nɨlɔ Kunzi oitiso mino makpʉmʉka masɨ mambɨya.

Kɨlɨsɨto apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ abɛ apɛpɛ

11 Luki limoti, Kilisito odoku ndɨ abɛ kumu-kumu katɨpá makpʉmʉka manzanza nɨmɔ a kʉwa wa. Ɨyɨ ogulya ndɨ ka ngbangba nɨyɔ a ndɨ ya ɨzangɨya na yanza kʉgbɛ. Kɨpɨkagʉ ndɨ na ɓomikya ɓambanzʉ, akaɨɓɨkya ɓɛ kɛgʉ luki la lɨtɔmbʉ lɨ nɨlɨ.
12 Ingya ndɨ ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nganga yimoti aka. Kʉ ɓɛyɔ, kapágʉ ndɨ apɛpɛ wa ɓangʉ ya ɓamɛmɨ na ɓomikya-ɓangɔmbɛ, luki limoti, apá ndɨ ɓangʉ kakɨ ɓɨkpɛ, atɨkʉlaga lingʉnʉ.
13 A ɓɛyɔ, kika nɨ ɓuɓuɓisaga ndɨ ɓatʉ ɓɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓʉnyɛ kaɓyɛnɛnɛ na yɨgya ka ɓatɨtaɓʉ, pisi kaʉkpazya na ɓangʉ ka ɓamɛmɨ ikanɨ nɨyɔ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ ɨkanɨ kaumbwoso na libu ka ɓangɔmbɛ nɨɓɔ ɓʉbʉsyaga ndɨ,
14 kika nɨ a ɓɛyɔ, iko sɛ kʉwa lɨkɨ ka ɓangʉ ka Kilisito? Pisi ka Lɨmbɛngɨ la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, ɨpá ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ ko Kunzi abɛ apɛpɛ nɨnɔ kɛgʉ na ɨɗa. Ɓangʉ

8:12 8:12 Wanda ka Yelemia 31:31-34.

kakɨ oyikosatʉ mʉtamanagɨ kusu kaasa yɨgya yanyɛ, kyɛ tiki kagugubyo Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
15 Kinili, Kilisito a lɨzabʉ la agʉmɛ wambɨya, kyɛ ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉmakaga ndɨ ɓinisoni na ɓʉnza ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨɓɔ ʉwanyaga ndɨ. Pisi ka kukwakʉ kakɨ, ʉkʉlaga ndɨ ɓambanzʉ kopupo ka ɓʉnyɛ nɨɓɔ ɓa ndɨ mino ka agʉmɛ wandɛlɨ.
16 Mʉmbanzʉ kokwo, asa agʉmɛ, okwononi kowonisilo ɓɛ mʉtʉ yi nɨnɔ asi agʉmɛ yi nɨnɔ okwoni ndɨ.
17 A ɓɛyɔ, agʉmɛ a na ɨzangɨya kumbusa wa kukwakʉ aka. Luki limoti, mombukwana-dakɨ yi kiko mbɛyɨ ɓata na ɔɓɨlɨ aka kɛgʉ na ɨzangɨya.
18 Kinili, agʉmɛ wandɛlɨ kapʉngagʉ ndɨ ligubo aka nɨ ɓangʉ kanoɗukogigʉ.
19 A ɓɛyɔ, Musa apʉnga mbɛyɨ ndɨ kaʉtangʉlyaga ɓatʉ ɓasɨ mʉtʉʉ masɨ mi nɨmɔ ikpikaga ndɨ. Ava kʉwa ndɨ ɓangʉ ka ɓomikya-ɓangɔmbɛ na ɓamɛmɨ pa imoti no lɨɓo. Kumbuso yi, mumbuzu ma ɨsɔpɔ pa imoti na panga ya kutuko kwangbʉ, amakya kʉsɔ yi, akpazya kʉgʉ wa kɨtaɓʉ ya mʉtʉʉ na kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ.
20 Anaɓɨkya ɓɛ: «Nɨyɨ a ɓangʉ katʉlyoso agʉmɛ nɨyɔ Kunzi amʉɓɨkya ndɨ mino ɓɛ muɓongogonitɔ.»
21 Musa akpazya gɔnɨ ndɨ ɓangʉ kʉgʉ wa ngbangba na kʉgʉ wa makpʉmʉka masɨ nɨmɔ ɓagyaga ndɨ na imu ligubo. 22 Kaɓyɛnɛnɛ na mʉtʉʉ, ɓudingi ɓa makpʉmʉka ingumosaga na ɓangʉ aka. Ɓangʉ koɗukogi, mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kikigʉ.

Kilisito nɨ apɛpɛ nɨnɔ atʉmbaga ɓʉnyɛ

23 Okwononi nɛkɨ ɓɛ mokingyosi ma makpʉmʉka masɨ mi nɨmɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ ingumosi mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ. Luki limoti, okwononi ɓongumosi makpʉmʉka ma kʉgʉ wa lɨsyɛ ɓɨkpɛ pisi ka ɓapɛpɛ nɨɓɔ ɓanza kʉgbɛ.
24 A ɓɛyɔ, Kilisito kingyagʉ ndɨ ka Pa Yotu-Kʉgbɛ nɨyɔ ipika ndɨ na ɓambanzʉ, a gʉ ndɨ likingyosi la Pa Yotu-Kʉgbɛ aka. Luki limoti, ingya ndɨ ɨyɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, kʉ o mino mbɨya yi nɨmʉ kambwa ko Kunzi ko bulya kusu.
25 Ɓyanga ɓasɨ, kumu-kumu ka Ɓayuda ogulyogo ka pa Yotu-Kʉgbɛ na ɓangʉ ka nyama. Luki limoti, Kilisito kingyagʉ ndɨ ɨyɨ kʉ ɓɛyɔ kyɛ ɨgɨlyagɨ kaɨpá ka apɛpɛ.
26 Kagya ndɨ abɛ ɨɓʉ, iba igyogyisoni ɓɨkyɔ katʉkya wa aka wa ɓagya ndɨ mino ɔɓɨlɨ. Luki limoti, mbɨya yi nɨmʉ, masyɛ ma muliɓo a kʉwa ɓuwobi, Kilisito iwonisa ndɨ ɨyɨ nganga yimoti aka, kolimogo ɓʉnyɛ na kaɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ ka apɛpɛ.
27 Mʉtʉ wasɨ okwaga nganga yimoti aka. Kumbuso yi, Kunzi akɔ lɨkpʉmʉka kakɨ.
28 A ɓɛgɛyɔ Kilisito ɨpá ndɨ mino nganga yimoti aka ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓudingi. Igokuto ndɛkɛ ɓata, kikigʉ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ, luki limoti, kaʉpá ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaɓʉndaga muhukuso.

10

1 Mʉtʉʉ ka Musa kɛgʉ kowonisilo ka lɨngʉnʉ makpʉmʉka mi nɨmɔ atʉ, luki limoti a mulundu ma makpʉmʉka nɨmɔ odoku ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ akʉngaga ɓɛ ɓapágɨ mʉgbɛ ma ɓapɛpɛ mumoti aka ɓyanga ɓasɨ. Kakwananɨgʉ kauitiso ɓanza ɓatʉ nɨɓɔ ɓakpʉɗa ko Kunzi.
2 Kika ndɨ nɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓabibisaga Kunzi ɓɛyɔ ɓʉpɨlyagatʉ ɓʉnyɛ ka nganga yimoti aka, ɓakɨmɨnɨgʉ ɓata ndɨ abɛ ɓakika na ɓʉnyɛ, ɓakapígʉ ndɨ ɓata apɛpɛ.
3 Luki limoti, pisi ka ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ, ɓambanzʉ ɓatamanaga ɓʉnyɛ kaɓʉ ɓyanga ɓasɨ.
4 A ɓɛyɔ, ɓangʉ ka ɓomumu ɓa ɓangɔmbɛ na ɓogbungulu kakwananɨgʉ gʉtʉgʉ kasʉkʉsaga ɓʉnyɛ.
5 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ Kilisito a ndɨ mino kogulya kʉ ka ɔɓɨlɨ, aɓɨkya ndɨ Kunzi ɓɛ:
«Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ ikanɨ mukumbo
Luki limoti, wɛgyɨlya ndɨ nzʉyɨ.
6 Wokogwagʉ ndɨ magyagya na ɓanyama ɓʉbʉsya ka gbɔgbɔ
ikanɨ ɓapɛpɛ ɓʉpɨlya ɓʉnyɛ.
7 Naɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ: ‹Kunzioоo, ɨmɨ nɨmʉ,
noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ,
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓokpikaga ndɨ mino lɨkpʉmʉka kamɨ ka kɨtaɓʉ ya Mʉtʉʉ.›»
8 Kilisito aɓɨkya mbɛyɨ ndɨ ɓɛ: «Wakapagʉ ndɨ apɛpɛ, mukumbo, ɓanyama ɓʉbʉsya kʉgʉ wa gbɔgbɔ gʉtʉgʉ apɛpɛ mʉpɨlya ɓʉnyɛ kuɓosilyagʉ ndɨ ɓɛgɛyɔ.» Wɨna sɛ, ɓʉpága ɓapɛpɛ ɓasɨ ɓi nɨɓɔ kaɓyɛnɛnɛ ɓɛyɔ mʉtʉʉ o mino kaɓɨkya.
9 Kumbuso yi, ɨyɨ aka ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɨmʉ, noduku kagya sɨpananɨsɔ kakʉ.» Ko pisi yi nɨyɔ, ulimaga ɓapɛpɛ ɓandɛlɨ, ubisa kʉwa nɨɓɔ kakɨ.

9:20 9:20 Wanda ko Pupo 24:8. **10:7 10:7** Wanda ka Mambʉ 40:7-9.

10 Yeso-Kilisito agyatʉ ndɨ sɨpananɨsɔ ko Kunzi, ɨpá ɨyɨ mombukwana-dakɨ nganga yimoti aka. Kinili, atiɓuɓisa kʉwa.
11 Masyɛ masɨ, kumu wasɨ amagaga kagya ligubo kakɨ, ʉpága ɓongbinga ɓasɨ ɓapɛpɛ mʉɗɔngɔnɨ aka. Luki limoti, ɓapɛpɛ ɓi nɨɓɔ ɓakakwananɨgʉ ndɛkɛ katʉmba ɓʉnyɛ.
12 Wɨna sɛ, Kilisito apá ndɨ ka ɓongbinga ɓasɨ apɛpɛ ɓemoti aka ko bulya yɨpɨlya ɓʉnyɛ. Kumbuso yi, ikoku ndɨ ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi.
13 Kʉ ɓɛyɔ, akaɓʉndaga mbɨya yi nɨmʉ ɓɛ Kunzi ubisi ɓomuyoniso kakɨ kusili wa ɓakagba kakɨ.
14 Pisi ka apɛpɛ ɓemoti yi nɨnɔ aka nɔ, uitisoni ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ ka ɓongbinga ɓasɨ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ uɓuɓiso.
15 Lɨmbɛngɨ-Lotu a gɔnɨ katɨtʉmbʉlyaga lɨkpʉmʉka li nɨlɔ. Anaɓɨkya mbɛyɨ ɓɛ:
16 «Mombukwono-dosu akaɓɨkya ɓɛ:
Nomosa ndɛkɛ na ɨɓʉ agʉmɛ yi nɨmʉ,
kumbusa wa masyɛ mi nɨmɔ.
Nobisa ndɛkɛ mʉtʉʉ kamɨ ka mambɛngɨ kaɓʉ,
Nokpika ka tamanaga kaɓʉ.»
17 Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ:
«Nakatamanɨgʉ ndɛkɛ ɓata ɓʉnyɛ ikanɨ yɨgya yanyɛ kaɓʉ.»
18 Wɨna sɛ, kika nɨ ɓopilyini ɓʉnyɛ, kɛgʉ ɓata na ɨzangɨya kapá apɛpɛ ko bulya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.

Takpuɗini Kunzi

19 Ɓomika-mama, pisi a kʉwa na iɓusu ɓikpo kogulya ka Pa Yotu-Kʉgbɛ ko ngungu ya ɓangʉ ka Yeso.
20 Atihukwilyoni ndɨ pisi, pisi yi nɨyɔ a yambɨya na nɨyɔ atɨkaga ka ɔɓɨlɨ kakɨtanaga ka kutuko nɨkwɔ agbananaga Pa Yotu na Pa Yotu-Kʉgbɛ, isi ɓɛ pisi ka nzʉyɨ kakɨ mombukwana-dakɨ.
21 Ta no kumu-kumu ɓemoti nɨnɔ Kunzi amomoso ka mʉ ma Ndaɓʉ ko Kunzi.
22 Takpuɗini nɛkɨ na lɨmbɛngɨ la lɨngʉnʉ, ɓutumo na baya, na lɨmbɛngɨ nɨlɔ ɓɨngɔ nɨ kɛgʉ na mʉtamanagɨ manyɛ, na nzʉyɨ nɨyɔ ɓosukusogi no lɨɓo lanza.
23 Tigwinonogini ɓigugugu ka mʉtamanagɨ nɨmɔ tikaga kanzɨna ko bulya yi, kyɛ Kunzi kakwananɨgʉ kagomosyono agʉmɛ nɨnɔ atɨwanyaga ndɨ.
24 Toɓuulyonogini mabɔbɔ, tanakpamyana kapa na kagya lɨkpʉmʉka lanza.
25 Takosonitɔgʉ kamʉmʉkana ka musilyoni kusu ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓagyaga mino. Luki limoti, totumisonini mambɛngɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kaɨna ɓɛ masyɛ ka Mombukwono-dosu a kʉwa ɓuwobi.
26 A ɓɛyɔ, takiko kagya ɓʉnyɛ ka yakɔlyɨ nɨ takaiba ɓɨngbanganya lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓata na apɛpɛ nɨnɔ akwanana kasʉkʉsa ɓʉnyɛ.
27 Luki limoti, atitigolyi kʉwa kaɓʉndaga ka kʉɓangakʉ ngbɨngo nɨnɔ Kunzi akɔ mino mʉngɨmbɔ, na ɓɛyɔ lɨɗaɗa lo ɓuku ʉgbʉnda ndɛkɛ mino ɓomuyoniso kakɨ.
28 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ oɓuno mʉtʉʉ ka Musa, ɓamwɨ nɨ ɓakɛgʉ no nzonzi, kika nɨ ɓadɛmʉ ɓinisonini ɓaɓa ikanɨ ɓasaa kaɓɨkya ɓɛ ogyi ɓi ɓʉnyɛ.
29 Ika kʉwa lɨkɨ ka mʉtʉ yi nɨnɔ akamɨna Miko Kunzi payaya? Ɨna ɓangʉ ya agʉmɛ nɨnɔ ɓaɓuɓisa ndɨ na iyu payaya, anatʉmbwa Lɨmbɛngɨ la ɨzɨyɔ ko Kunzi?
30 A ɓɛyɔ, takamibo mʉtʉ yi nɨnɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɨmɨ nɔ nigisaga ndɛkɛ ɓʉnyɛ, ɨmɨ nɔ nakalyaga ndɛkɛ.» Omotiloku gɔnɨ ɓɛ: «Mombukwono-dosu akɔtʉ ndɛkɛ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ kakɨ.»
31 A lɨkpʉmʉka la kʉɓangakʉ kʉgbɛ kogwa ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ.
32 Tomononi mbɛyɨ nɨlɔ amusilya ndɨ ka masyɛ mi nɨmɔ akɨtaga ndɨ. Ka masyɛ mi nɨmɔ, nɨyɔ minisana ndɨ na ɓʉngbanganya ko Kunzi, mokibya ndɨ yigyogyiso ya lʉnga lapʉ.
33 Ɓʉtʉmbwatʉ ndɨ ɓatʉ ɓagɔgɔ luga kunu, ɓugyogyiso ka pa yangba. Ɓongbingo ɓagɔgɔ mikagatʉ ndɨ gɔnɨ ɓakɨtʉlya kausingyo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓugyogyisaga ndɨ ɓɛyɔ.
34 A ɓɛyɔ, ɓamugyogyisatʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ ka bɔlɔkɔ. Mabaɨlya gɔnɨ na magyagya ɓɛ ɓamʉkʉpyɨ mukumbo kunu, kyɛ ma ndɨ kaiba ɓɛ ma na lɨngama lanza kʉgbɛ, nɨlɔ la ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
35 Makodikogonitɔgʉ, kyɛ minisana na mʉkalya mudingi ko bulya yi nɨyɔ.
36 Mokwononi kokibyo, kyɛ motulyosi sɨpananɨsɔ ko Kunzi, minisono na nɨlɔ amʉwanyaga ndɨ.
37 A ɓɛyɔ, ikpikaga ɓɛ:

10:11 10:11 Wanda ko Pupo 29:38. **10:16 10:16** Wanda ka Yelemia 31:33. **10:17 10:17** Wanda ka Yelemia 31:34. **10:30 10:30** Wanda ka Yigilya 32:35-36.

«Osikoni ngbinga mʉkɛɗɛ, mʉkɛɗɛ kʉgbɛ,
mʉtʉ yi nɨnɔ okwononi kodoku, odoku ndɛkɛ,
kolyipyigʉ ɓata.
38 Kunzi oɓikyoku ɓɛ:
Mʉtʉ wongbingbili ko misa kamɨ,
ika na ɔɓɨlɨ pisi ka baya.
Luki limoti, kɨga kumbuso, nakogwigʉ magyagya na ɨyɨ.»
39 Takɛgʉ abɛ ɓatʉ ɓakɨga kumbuso, ɓoɓungogo. Luki limoti, ta ɓatʉ ɓa baya na nɨɓɔ ko pisi ya muhukuso.

11

Baya

1 Kaiko na baya ko Kunzi, a kaiko wakɨtambɨya ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ wanamʉtamanagɨ mi, na kabaɨlya ɓɛ a lɨngʉnʉ lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakaninigʉ.
2 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓotitosu pisi ka baya kaɓʉ.
3 Pisi ka baya, takaiba ɓɛ Kunzi agya ndɨ ɔɓɨlɨ na mʉnzɨna aka kinili makpʉmʉka nɨmɔ inisogo agya ndɨ katʉkya ka nɨmɔ kinisonogigʉ.
4 Pisi ka baya, Abeli apá ndɨ Kunzi apɛpɛ wa ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga nɨnɔ ka Kaina. Pisi ka baya Abeli gɔnɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili, kyɛ ɨyɨ mombukwana-dakɨ abaɨlyatʉ ndɨ apɛpɛ kakɨ. Pisi ka baya kakɨ, mongoni ka Abeli ikaga ɓata kaidukulogo aka gʉtʉgʉ ɓɛyɔ okwa ndɨ mino yɔ.
5 Pisi ka baya, Ɨnʉka kokwagʉ ndɨ, Kunzi aɗokisa ndɨ muɓisi kʉgʉ wa lɨsyɛ. Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti kamɨnagʉ ndɨ ɓata, kyɛ Kunzi aɗokisatʉ ndɨ ɓɛ iki ɓuwobi na ɨyɨ. Moɓiso ko Kunzi akatʉmbʉlaga ɓɛ kambwa kaɗokiso kʉgʉ wa lɨsyɛ, Ɨnʉka agyatʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lanza nɨlɔ aɓosila ndɨ Kunzi.
6 Wɨna sɛ, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kaɓosilyo Kunzi nɨ kɛgʉ na baya. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akapa kakpuɗa Kunzi, okwononi kabaɨlya mbɛyɨ ɓɛ Kunzi atʉ na ʉkalyagatʉ ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨɓyaga.
7 Pisi ka baya, Nʉa amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ka makpʉmʉka nɨmɔ a ndɨ kaigyonoso kanɨ ɓakaninigʉ mbɛyɨ. Ogwi ka lɨmbɛngɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Kunzi aɓɨkya ndɨ, agya ɨngbɔlɔ nɨnɔ ɨyɨ mombukwana-dakɨ na lɨvananza kakɨ ɓahʉka ndɨ mino. Amakyatʉ kʉwa ndɨ ɔɓɨlɨ ka mʉngɨmbɔ. Pisi ka baya kakɨ, Kunzi atwa ndɨ mʉtʉ wongbingbili.
8 Pisi ka baya, Abalahamʉ amʉkanatʉ ndɨ Kunzi ngbingo yi nɨnɔ amaka ndɨ mino. Aga ndɨ ka mugi nɨmɔ Kunzi awanyaga ndɨ kaiko lisimo kakɨ. Asa ndɨ kʉ-kaɓʉ nɨ kɛgʉ kaiba ɓɛ akomolyoku yanɨ.
9 Pisi ka baya, ika ndɨ ka mugi nɨmɔ ɓawanyaga ndɨ abɛ mubiko. Ikaga ndɨ ka ɓangbangba, pa imoti na Isaka ɨɓʉ na Yakɔbɔ nɨɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ gɔnɨ agʉmɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ Abalahamʉ.
10 A ɓɛyɔ, Abalahamʉ a ndɨ kaɓʉndaga gʉɗʉ nɨnɔ wa muɓumbe mapʉ, nɨnɔ Kunzi apimaga ndɨ, apiko.
11 Pisi ka baya, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Sala a ndɨ mino ndʉya na mbɔkʉ-mbɔkʉ kʉgbɛ yɔ, aɓʉkʉta ndɨ kyɛ a ndɨ na baya ɓɛ Kunzi atulyosatʉ agʉmɛ nɨnɔ awanyaga ndɨ.
12 Kinili, pisi ka mʉtʉ ɓemoti nɨnɔ a kʉwa sɛ ndɨ ɨyɨ kaɓʉndaga kukwakʉ, ɨɓʉkʉta ɓɛvananza ɓayakpʉ kʉgbɛ abɛ mangʉtʉ, abɛ mbumi ya mutili mo liɓo lidingi nɨyɔ ɓakakwananigʉ katanga.
13 Ɓatʉ ɓasɨ ɓi nɨɓa ɓokwa ndɨ ka baya nɨ ɓakinisonigʉ na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ. Luki limoti, ɓɨnatʉ ndɨ, ɓatɨlya ka ɓʉɓyɨ aka. Ɓabaɨlya gɔnɨ ɓɛ ɓa ndɨ ɓobiko aka na ɓatʉ ɓa lɨgʉndʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ.
14 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓanzɨnaga ɓɛyɔ, ɓowonisilogo ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakaɨkisɨlya mugi kaɓʉ.
15 Ɓakika ndɨ ɓata lɨmbɛngɨ ka mugi nɨmɔ ɓotukyoku ndɨ mino, ɓakwananatʉ ndɨ kakɨsa pisi kaɨga ɓata kʉ ɓɛyɔ.
16 A ɓɛyɔ, ɓa na mʉsasa ma mugi manza kʉgbɛ, mugi mi nɨ nɨmɔ a kʉgʉ wa lɨsyɛ. Kinili, Kunzi kɛgʉ no suni ɓɛ ɓamakɨ ɓɛ Kunzi kaɓʉ, kyɛ uɓungusilyogoni ndɨ gʉɗʉ.
17 Pisi ka baya, Abalahamʉ apá ndɨ Isaka ka apɛpɛ ngbingo yi nɨnɔ Kunzi akɨngɨla ndɨ mino baya kakɨ. A ndɨ wakɨtʉlya kapá mʉkpekpe mo mikakɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ Kunzi a ndɨ mino nɨ apíni agʉmɛ yɔ.

10:38 10:38 Wanda ka Abakuki 2:3-4. **11:4 11:4** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:3-10. **11:5 11:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 5:24. **11:7 11:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:13-22. **11:12 11:12** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 22:17. **11:13 11:13** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 23:4.

18 Kunzi a ndɨ nɨ aɓikyini ɓɛ: «Wambʉwa ndɛkɛ pisi ka Isaka.»
19 Luki limoti, Abalahamʉ a ndɨ na mʉtamanagɨ ɓɛ Kunzi a no ngu kabililiso Isaka. Kinili, Kunzi amigisilya ndɨ mikakɨ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ mʉtʉ yi nɨnɔ opupiku ka mbʉkʉ luga wa ɓamanda.
20 Pisi ka baya, Isaka uɗukilya ndɨ Yakɔbɔ ɨɓʉ na Esaʉ ɓʉɓʉnga ka makpʉmʉka nɨmɔ igyonosa ndɛkɛ.
21 Pisi ka baya, Yakɔbɔ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, uɗukulyo ɓomika Yɛzɛfʉ ɓasɨ ɓaɓa ɓʉɓʉnga. Ɨtʉngbʉla ka mʉdʉkpɔ kakɨ, abibiso Kunzi.
22 Pisi ka baya, Yɛzɛfʉ a kʉwa ndɨ ɓuwobi kokwo, atʉmbʉlaga ɓɛ Ɓezaleli ɓopupokuto ndɛkɛ ka Misili, na ɓɛyɔ okwononi mino ɓɛ ɓagyɨ ndɛkɛ mino no kuwo kakɨ.
23 Pisi ka baya, abakɨ na amakɨ Musa ɓasʉma ndɨ ka ɓatɨmba ɓasaa kumbuso kaɓʉkʉta yi. Yɛkɨ ɓɨna ndɨ ɓɛ miki a wanza, ɓakaɓangagʉ ndɨ koɓuno mʉtʉʉ ka ngama.
24 Pisi ka baya, Musa nɨ a kʉwa iti ya mʉmbanzʉ aka, akya ndɨ ɓɛ ɓambanzʉ ɓiki kaɓɨkya ɓɛ a miko-mika Falaɔ nɨnɔ ɨɓʉkʉta ndɨ no mikakɨ muko yi.
25 Apa ndɨ kaigyogyiso pa imoti na lɨvananza ko Kunzi nɨ kogwigʉ magyagya kaiko ka ɓʉnyɛ ko ngbingo.
26 Ɨna ndɨ ɓɛ kaigyogyiso abɛ Kilisito a ndɨ na ɨzangɨya kʉgbɛ kakɨtaga lɨngama la Misili. A ɓɛyɔ, ɓazwa kakɨ ɓa ndɨ ɓyɨ kʉgbɛ kʉgʉ wa mʉkalya nɨmɔ odoku ndɛkɛ.
27 Pisi ka baya, Musa atʉkya ndɨ ka Misili nɨ kɛgʉ kaɓanga dɨya ka ngama. Igwinanaga ndɨ ka baya abɛ kiko kamɨna Kunzi yi nɨnɔ ɓakamɨnagɨgʉ.
28 Pisi ka baya aka, alisisa ndɨ yɨnga wa Pasɨka, akpamya ndɨ ɓɛ ɓakpazyɨ ɓangʉ ko pumi ɓɛkyɛ malaika nɨnɔ akpakyanaga na kukwakʉ kulumwisogonitɔ ɓapʉta ka Ɓomikya-ɓezaleli.
29 Pisi ka baya, Ɓomikya-ɓezaleli ɓazaba ndɨ lɨɓo lidingi Langbʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓakiko kakpakyana ka lɨtɔmbʉ. Luki limoti, nɨyɔ Ɓamisili ɓɨkpʉnda kazaba ɓɛgɛyɔ, ɓolumwaga ndɨ.
30 Pisi ka baya, gʉɗʉ wa Yeliko oɗukana ndɨ wa Ɓomikya-ɓezaleli ɓalingikyana ndɨ mino ka masyɛ maɗɨya na ɨka.
31 Pisi ka baya, Laaba nɨnɔ a ndɨ aɗanda, kokwagʉ ndɨ pa imoti na ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓuna ndɨ mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ ʉtɨlyatʉ ndɨ ɓɨnza ɓatʉ nɨɓɔ ɓogulya ndɨ ɓɨpɛlɛ ka gʉɗʉ.
32 Nakwanana ɓata kaɓɨkya ɨkɨ? Nakɛgʉ ɓata no ngbingo kanzɨna ko bulya ka Gidioni, Ɓalaki, Samusoni, Yefuta, Daudi, Samueli na ɓogyalandʉ.
33 Pisi ka baya, ɓakʉpyatʉ ndɨ giyo ka ɓangama, ɓagyatʉ ndɨ makpʉmʉka mo ngbingbili, ɓinisana na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ. Ɓʉdʉlagatʉ ndɨ ɓokpwingi nɔkʉ,
34 ɓolimagatʉ ndɨ maɗaɗa mo ɓuku, ɓahʉkaga kukwakʉ kwa ɓadʉkpa. Ɓa ndɨ ɓapɔ, luki limoti ɓɨɨta ɓotutungyo. Ɓakɛgʉ ndɨ na bɨtya liso ka lʉnga, ɓumisyaga ndɨ ɓasʉda nɨɓɔ ɓodogoku ndɨ kaubumoniso ɓingbwi.
35 Pisi ka baya, ɓoko ɓʉmɨnatʉ ndɨ ɓatʉ kaɓʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ kopupo ka ɓambʉkʉ, ɓumigisyo ya kaɓʉ.
Pisi ka baya, ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakya ndɨ kakʉlɨkanaga kumbusa wa yigyogyiso kʉgbɛ kyɛ ɓopupi ka ɓambʉkʉ na ɓinisono na ɔɓɨlɨ nɨnɔ wanza kʉgbɛ.
36 Ɓagɔgɔ ɓata ɓokibya ndɨ mosikoni na bʉma, ɓʉkandaga ndɨ ɓagɔgɔ, ɓʉmakya ka bɔlɔkɔ.
37 Ɓʉmwɔgɔ ndɨ ɓagɔgɔ na matamʉ, ɓʉsɨkɨsa ɓagɔgɔ na siyi, ɓʉmwɔgɔ ɓagɔgɔ na ɓadʉkpa. Ɓagɔgɔ ɓanamama ɓɨgbagbagba, ɓimokisyogini bokuto ka ɓakɔndɔlɔ ɨkanɨ nɨtɔ ka ɓamɛmɨ. Ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa yangya, ɓugyogyisaga ndɨ ɓɨnyɛ, ɓanʉgya yapʉpʉ-pʉpʉ.
38 Ɔɓɨlɨ kakwananagʉ ndɨ na inguo ya ɓatʉ ɓi nɨɓɔ. Ɓamamaga ndɨ ɓɨgbagbagba ka ɓɛsa na ka ɓangʉpa, ɓikaga ndɨ ka matamʉ na ka maɓyɛ nɨmɔ ka lɨtɔmbʉ.
39 Kunzi ʉbaɨlya ndɨ ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓasɨ ko bulya baya kaɓʉ. Luki limoti, ɓakinisanagʉ ndɨ no luki li nɨlɔ Kunzi awanyaga ndɨ.
40 A ɓɛyɔ, Kunzi atɨɓungusilyogoni ndɨ lɨkpʉmʉka lanza kʉgbɛ, kinili kapagʉ ndɨ ɓɛ ɓɨɨtɨ ɓanza nɨ takɛgʉ pa imoti na ɨɓʉ.

12

Kunzi nɨ Obosu

1 Iɓusu gɔnɨ, ta na ɓadɛmʉ ɓudingi nɨɓɔ ɓa na iɓusu ɓukungulo. Yɛkɨ a ɓɛyɔ, tosini likumbogi lasɨ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ akwanana kotiwoso lɨkpakyanɨlɨ kusu, tiɗufulo na mbangʉ kadwɛ ka muliɓo ma lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatɨwanyaga ndɨ.

11:18 11:17-18 Wanda ka Mʉpʉnganagi 21:12; 22:1-14. **11:22 11:22** Wanda ka Mʉpʉnganagi 50:24-25; Pupo 13:19.

2 Topyini miso ka Yeso nɨnɔ a mʉpʉnganagɨ na muliɓo ma ɓaya kusu. Apatʉ ndɨ
kokwo ka mʉsalaba, nɨ kinigʉ suni ka inguo ya kukwakʉ kwi nɨkwɔ. Atʉ ndɨ kaiba
magyagya nɨmɔ a ndɨ kodoku, mbɨya yi nɨmʉ a wakiko ka kʉmbanzɨkanɨkɔ kwa ɓuliki
ɓa ɓʉngama ko Kunzi.
3 Mutomononi mʉtʉ yi nɨnɔ okibya ndɨ yigyogyiso ka maɓɔkʉ ka ɓatʉ ɓanyɛ. Kinili,
takuponitɔgʉ, takodikogonitɔgʉ,
4 kyɛ ka lʉnga li nɨlɔ mo mino na ɓʉnyɛ, makanobumonigʉ mbɛyɨ kadwɛ ka kukwakʉ.
5 Moɓusoloni mʉtɨwɨ nɨmɔ Kunzi amʉtɨwaga mʉɗɔngɔnɨ abɛ kika kaʉtɨwa ɓomikakɨ?
«Mikamɨ, wakinonitɔgʉ payaya yoyiso ka Mombukwono-dosu,
wakodikogonitɔgʉ ngbingo yi nɨnɔ o mino kauyoyiso.
6 Kyɛ Mombukwono-dosu ayoyisogo mʉtʉ yi nɨnɔ apaga,
ayipogo mʉtʉ wasɨ nɨnɔ avaga abɛ mikakɨ.»
7 Yɛkɨ a ɓɛyɔ, kibyoni yigyogyiso nɨyɔ Kunzi o mino kamuyoyiso. Amʉgyaga
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓomikakɨ. Ambɛ, miki tino nɔ abakɨ kayoyisogigʉ?
8 Kika nɨ Kunzi kɛgʉ kamuyoyiso abɛ ɓomikakɨ ɓasɨ, isi yi ɓɛ makɛgʉ ɓomikakɨ, ma
ɓomiki ɓa ɓʉɓala.
9 Kika nɨ ɓobosu ɓanatiyoyisaga ndɨ, tanʉmʉkana, igyonoso kʉwa lɨkɨ ɓɛ taka-
mukononitɔgʉ Obosu nɨnɔ wa lɨmbɛngɨ kyɛ tiki na ɔɓɨlɨ?
10 Ɓobosu ɓatiyoyisaga ndɨ ka masyɛ makɛɗɛ ɓɛyɔ ɓapaga ndɨ mino. Luki limoti,
Kunzi atiyoyisogo ko bulya ɓʉnza kusu, kyɛ atiɓuɓisi abɛ ɨyɨ.
11 Nɨyɔ ɓatiyoyisogo, inisogo ko ngbingo yi nɨnɔ abɛ ɓakiko katɨgya ɓɨnyɛ nɨ kɛgʉ
abɛ kiko lɨkpʉmʉka la ɨgyagya. Luki limoti, kumbuso, ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉgyaga ndɨ ɓɛyɔ,
ɓinisonogo kʉwa ndɛkɛ na ɔɓɨlɨ wongbingbili na nɨnɔ wa mazɨyɔ.

Yoyiso na mʉtɨwɨ

12 Nononi nɛkɨ maɓɔkʉ nɨmɔ a mʉkapaga, na moli nɨmɔ a mʉdɨkaga.
13 Kpokyononi ka ɓopisi niɓayɔ ɓa yongbingbili, kyɛ mʉtʉ wa mʉdɨlɨ kosokogonitɔ,
luki limoti, akpakyanɨ ɓɛyɔ okwononi mino.
14 Kisoni mazɨyɔ na ɓatʉ ɓasɨ na yiɓuɓiso ko misa ko Kunzi. Kiki ɓɛyɔ, mʉtʉ gʉtʉgʉ
ɓemoti aka kamɨnigʉ ndɛkɛ.
15 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kosononoitɔgʉ na ɨzɨyɔ ko Kunzi. Mʉtʉ
gʉtʉgʉ ɓemoti aka kiitonitɔgʉ abɛ sɨbʉkʉsɔ sozyo nɨsɔ aɓakaga, amakya lɨkpʉmʉka
lanyɛ luga ka ɓambanzʉ ɓudingi, ʉpʉta.
16 Wiminyonito, mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka luga kunu kikonitɔgʉ mʉtʉ wa ɓɨlya, ikanɨ
mʉtʉ wa kɨna makpʉmʉka ko Kunzi payaya mʉɗɔngɔnɨ abɛ Esaʉ nɨnɔ agaba ndɨ ɓʉpʉta
kakɨ ko bulya mikya malɨlɨ aka.
17 Ɓɛyɔ mibaga mino, akɨsa kʉwa ndɨ kumbuso yi ɓɛ abakɨ aɗukilyi ɓʉɓʉnga, luki
limoti, kinisanagʉ ndɨ na iɓu. Kɨnagʉ ndɨ ɓata pisi kogomosyono lɨkpʉmʉka li nɨlɔ,
gʉtʉgʉ ɓɛyɔ a ndɨ mino kaugwonoso ɓomomiso-miso yɔ.
18 Iɓunu makanosiligʉ ko luki nɨlɔ okwononi ndɨ ɓɛ ɓavɨlɨ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Ɓezaleli
ɓosila ndɨ mino ka ngʉpa ya Sinai. Ngʉpa yi nɨyɔ a ndɨ no ɓuku ɓongiɗo-ngiɗo, opiyoni
no biti ɓipi, no mbumbo,
19 lɨyʉ la siɓa a ndɨ kogwonono kʉ ɓɛyɔ na mʉnzɨna. Nɨyɔ Ɓezaleli ɓʉkana ndɨ lɨyʉ
li nɨlɔ ɓɛyɔ, ɓaɓɨkya ndɨ ɓɛ Kunzi kuɓikyonitɔgʉ ɓata luki gʉtʉgʉ limoti aka.
20 A ɓɛyɔ, ɓakakwananɨgʉ ndɨ ɓata kapɨlya mʉtʉʉ mi nɨnɔ Kunzi ʉpá ndɨ ɓɛ: «Mʉtʉ
wasɨ, gʉtʉgʉ nyama aka kavɨla ngʉpa okwononi ɓamwɨ na matamʉ.»
21 Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ a ndɨ liɓongiso, Musa aka ndɨ ɓɛ: «Nakaɓanga, nzʉyɨ akɛtwa
ɓɨkyakyakya!»
22 Luki limoti, iɓunu, mosiloni ɓuwobi na ngʉpa ya Siona, ka mugi ko Kunzi nɨnɔ a na
ɔɓɨlɨ. A Yelusalɛma nɨnɔ wa kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ ka ɓamalaika ɓo mino
kogwa magyagya.
23 Iɓunu, mokpuɗoni musilyoni ma magyagya nɨmɔ ka ɓapʉta ko Kunzi, niɓɔ
ɓukpikaga mino kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpuɗoni gɔnɨ Kunzi, nɨnɔ a zozi ka ɓatʉ ɓasɨ, na
ka mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓo ngbingbili niɓɔ ɓolumwaga ndɨ, ɓiitoni ɓanza.
24 Makpuɗoni Yeso nɨnɔ obisa yʉkanana pisi ka agʉmɛ wambɨya na ɓangʉ kakɨ nɨyɔ
aɗukaga ndɨ. Ɓangʉ yi nɨyɔ atiɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza kʉgbɛ kakɨtaga nɨyɔ ka
Abeli.
25 Wiminyonito, makakyonitɔgʉ kamʉkana mʉtʉ yi nɨnɔ akamʉnzɨnɨlya. A ɓɛyɔ,
ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kaʉpá mʉtʉʉ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ,

---

12:13 12:13 Wanda ka Mogbitoku 4:26. **12:19 12:19** Wanda ko Pupo 19:16-22. **12:20 12:20** Wanda ko Pupo 19:12. **12:21 12:21** Wanda ka Yigilya 9:19. **12:24 12:24** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 4:10.

ɓakanyikaɡu ndi ka yigyogyiso. A ɓingbanganya ɓɛ, takapilya Kunzi muɡɔnɡu nino akatipá muʉʉu kotukyoku kuɡu wa lisyɛ, takanyikiɡu yigyogyiso.
26 Ko ngbingo yi nino, liyu kaki ogugumisatu ndi litombu, luki limoti, mbiya yi nimu atipá kuwa aɡumɛ yi nimu: «Nogugumisa kuwa ndɛkɛ ɓata litombu nganga yimoti, kikiɡu litombu aka, luki limoti na kuɡu wa lisyɛ gɔni.»
27 Muɡzina mi nima «nganga yimoti» akowonisilo ɓɛ makpumuka mi nimɔ Kunzi agya ndi aɡuɡumatu ndɛkɛ, olimikogo, nimɔ kaɡuɡumiɡu ndɛkɛ mɔ otigolo.
28 Tikini nɛki na magyagya, kyɛ tinisononi na ɓuɡama niɓɔ ɓakakwananiɡu kogomosyono. Towonisilini magyagya mi pisi kaɡugubyo Kunzi ɓɛyɔ aɓosilo mino, tanabibiso, tanaɓanga.
29 A ɓɛyɔ, Kunzi kusu a ɓuku niɓɔ olumwisogo.

13

Kagya likpumuka nilɔ okwononi kaɓosila Kunzi

1 Widukulogoni kapanana muɗɔnɡɔni abɛ ɓomika-muko.
2 Makoɓusolonitɔɡu kaʉtilya ɓobiko. Ko pisi yi niyɔ, ɓatu ɓaɡɔɡɔ ɓʉtilyatu ndi ɓamalaika ni ɓakɛɡu kaibo.
3 Hutomononi ɓatu ɓi niɓɔ ɓa ka bɔlɔkɔ abɛ makika pa imoti na iɓu. Hutomononi ɡɔni niɓɔ ɓakaigyogyiso, muɗɔnɡɔni abɛ ɓakiko ɓi kamugyogyiso iɓunu.
4 Okwononi ɓatu ɓasi ɓobibisi vanana. Muko na muʉkʉ ɓakimokyonitɔɡu ka ɓuɗanda. Kunzi usombisatu ndɛkɛ ɓatu ɓa ɓilya na niɓɔ ɓasyɛɡɛ na ɓoko ikani ɓambunya ɓɛnɡɛni.
5 Makosyogonitɔɡu limbɛnɡi ko bulya ɓuyi aka, gwoni magyagya na makpumuka mi nimɔ ma na imu, kyɛ Kunzi mombukwana-daki aɓikya ndi ɓɛ: «Nakusiɡu ndɛkɛ, nakatʉkyiɡu ndɛkɛ ɓuwobi na iwɛ.»
6 Kinili, takwanana kaɓikya na limbɛnɡi limoti ɓɛ:
«Mombukwono-dosu a mʉtu yi nino esingyogoku,
nakikiɡu na kʉɓangaku.
Muʉmbanzu ɛgya piyɛ iki?»
7 Hutomononi ɓapʉta kunu, niɓɔ ɓamʉɓikyaga ndi mongoni ko Kunzi. Mutomononi ɔɓili kaɓu na ɓɛyɔ ɓokwa ndi mino, maɓyɛ pisi ya baya kaɓu.
8 Yeso-Kilisito a muɗɔnɡɔni iki isyeikuɓi, na lisyɛ-li-nili na ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
9 Makisonitɔɡu koɓungogo na mobi ma mʉtʉu dididi. A ɓɛyɔ, a ɓinza ɓɛ limbɛnɡi kunu iki litumo na izi̇yɔ ko Kunzi ni kɛɡu ka ɓopisi dididi niɓayɔ iɡumyaga ka likpumuka la malili. Likpumuka la malili kikogiɡu na izangiya ɡʉtuɡu imoti aka ka niɓɔ ɓaɓyɛɡɛ.
10 Iɓusu, ta na ɡbɔɡbɔ kusu, ɓokumu ka Ɓayuda niɓɔ ɓagyaga ligubo ka Pa Yotu-kuɡbɛ ɓakakwananiɡu kalya luki nilɔ ɓopí ka ɡbɔɡbɔ kusu.
11 Kumu-kumu ka Ɓayuda indaga na ɓanɡu ka ɓanyama ka Pa Yotu-Kuɡbɛ kapá ka apɛpɛ ko bulya yilimogo ɓʉnyɛ. Luki limoti, ɓʉbʉsyaga ɓanyama ɓi niɓɔ kunzi wa ɡʉɗʉ.
12 Kinili, Yeso okwa ndi ɡɔni kunzi wa ɡʉɗʉ wa Yelusalɛma kyɛ ungumosi ɓambanzu na ɓanɡu kaki mombukwana-daki.
13 Togoni nɛki ku o mino kunzi wa ɡʉɗʉ, tabaiilya yigyogyiso muɗɔnɡɔni abɛ iyi.
14 A ɓɛyɔ, takɛɡu na ɡʉɗʉ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ kʉnʉ ka litombu. Luki limoti, takakisa ɡʉɗʉ yi nino akodoku.
15 Pisi ka Yeso, tapíni Kunzi apɛpɛ nino mubibiso masyɛ masi, isi yi ɓɛ apɛpɛ yi iki nino wa mambu kobibiso lino kaki.
16 Makoɓusolonitɔɡu kagya ɓʉnza, na kosingyono, kyɛ inguo ya ɓapɛpɛ ɓi niɓɔ ɓaɓosilogo Kunzi niɓɔ.
17 Humukononi ɓapʉta kunu, muɓanga. A ɓɛyɔ, ɓamuɓuulyogo ɓongbinga ɓasi, kyɛ ɓatʉmbʉlagatu ndɛkɛ ligubo nilɔ ɓagya ndi ko misa ko Kunzi. Makʉmʉkana, ɓagya ligubo kaɓu na magyagya ni ɓakɛɡu kaitanɡʉla. Ɓakiko kaitanɡʉla, ligubo kaɓu kikiɡu na izangiya ku kunu.
18 Widukulogoni katilʉmbilya aka. Ta na baya ambɛ ta mambɛnɡi ɓidɛɛɛ. A ɓɛyɔ, ta na musasa kaiko na yigya yanza ka ɓopisi ɓayasi.
19 Nakamʉkʉnɡa na kɛkɛlɛ ambɛ lumboni kyɛ Kunzi eukwilyi ɓata pisi kaiga ɓigalagala ku kunu.

12:26 12:26 Wanda ka Agai 2:6. **12:29 12:29** Wanda ka Yigilya 4:24. **13:2 13:2** Wanda ka Mupunganagi 18:1-8; 19:1-3. **13:5 13:5** Wanda ka Yigilya 31:6, 8; Yɔsua 1:5. **13:6 13:6** Wanda ka Mambu 118:6. **13:11 13:11** Wanda ka Ɓalawi 16:27. **13:12 13:12** Wanda ka Yuani 19:17, 20.

Malʉmba

20 Kunzi, litino la maziyɔ, ninɔ apupisoku Mombukwono-dosu Yeso luga ka ɓamanda,
iita muɓuɓulyo mudingi ka ɓakɔndɔlɔ, pisi koɗukusaga ɓangʉ kaki, niyɔ apiko agʉmɛ
wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Kunzi amʉpí ngʉ kagya ɓʉnza ka ɓopisi dididi, kyɛ motulyosi sipananisɔ kaki. Pisi
ka Yeso-Kilisito, atigyilyi nilɔ a lanza. Avi ibiba ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Iyo a ɓɛyɔ!

Ɓomongoni ɓaya muliɓo na yuuso

22 Ɓomika-mama, nakamʉɓikya ambɛ hukononi ɓitombiii mʉtʉʉ mutumiso
mambɛngi mi nima. A ɓɛyɔ, nakamukpikilyigʉ balʉwa mʉnda.
23 No ɓi kapa kamʉɓikya gɔni ambɛ ɓasisini ɓi momosu ɓɛyɔ ka Timotio ka bɔlɔkɔ.
Kosiloku ɓikwa, tindatʉ pa imoti na iyi kamundoku.
24 Humuusogoni ɓapʉta kunu ɓa makanisa ɓasi na ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓipá ko Kunzi.
Ɓomomonu niɓɔ ɓa ka mugi ma Italia, ɓamumuusogito gɔni.
25 Ɩziyɔ ko Kunzi iki pa imoti no iɓunu ɓasi!

Balʉwa ka
Yakɔbɔ
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yakɔbɔ nɔ ukpikilya ɓatʉ ɓasɨ ko Kunzi nɨɓɔ ɓomisikono ka ɔɓɨlɨ balʉwa yi nɨmʉ. Wɨna sɛ, Yakɔbɔ a ndɨ mʉtʉ wa ɨbɨba luga ka ɓakilisito ka Yelusalɛma. Ɓopupa ndɨ na Yeso mʉma mumoti. Luga ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ukpilya ndɨ balʉwa yi nɨmʉ, ɓemoti-ɓemoti ɓaɓɨkyaga ndɨ ɓɛ ɓoɓinikyononi, luki limoti yɨgya kaɓʉ kɛgʉ ndɨ kowonisilo yi. Kinili, akaʉɓɨkya ɓɛ baya akpakyanaga na yɨgya yanza.

Yakɔbɔ ʉkana ndɨ ɓɛ kʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɓɔ, ɓatʉ ɓa yangya ɓikaga ndɨ kaigyogiso kyɛ ɓatʉ ɓa mukumbo bikaga ndɨ kayɨbɨba. Kinili, ʉɓɨkya ndɨ ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɛ ɓakikonitɔgʉ ka yɨgya abɛ ɓatʉ ɓa lɨtɔmbʉ li nɨlɨ, ɓusingyogito ɓatʉ ɓa yangya. Ʉɓɨkya ɓata ɓɛ ɓanyɨkɨ mosooni, ɓakikonitɔgʉ na lɨsasʉ lapʉ. Ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana ɓokwononi kagya ɓongbinga ɓasɨ ɓʉnza aka mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ moɓiso aɓɨkyaga mino.

Makpʉmʉka mi nɨmɔ balʉwa yi nɨmʉ oɓungusyogo ko bulya ka ɓakilisito ka mulɨɓo nɨma: kosingyono, kalʉmbyana na kaumigiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓoɓungaga ndɨ ko pisi ya lɨngʉnʉ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka Yakɔbɔ nɨyɨ:

Yuuso *1:1*
Baya na yimibo *1:2-18*
Kaʉkana lɨkpʉmʉka ko Kunzi na kagya ɓɛyɔ lɨkpʉmʉka li nɨlɔ aɓɨkyaga mino *1:19-27*
Takukonitɔgʉ ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ *2:1-13*
Baya, na yɨgya yanza *2:14-26*
Yimibo, na mʉnzɨna *3:1-18*
Sɨpananɨsɔ sa ɔɓɨlɨ kɛgʉ yanza *4:1–5:6*
Kaiko na lɨmbɛngɨ lɨnda, na malʉmba *5:7-20*

1 Ɨmɨ Yakɔbɔ, musunzu ko Kunzi na ka Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito, numuusogito lɨvananza ko Kunzi nɨlɔ a limisikono ka ɔɓɨlɨ wasɨ.

Baya na yimibo

2 Ɓamamakɨ, gwoni magyagya ngbingo yi nɨnɔ mo mino kabangana na ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ dididi,
3 kyɛ makaiba ambɛ baya kunu kiko yakamaga ko ngbingo wa ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ, amʉpá kʉwa lɨmbɛngɨ lɨnda.
4 Luki limoti, okwononi ɓɛ lɨmbɛngɨ lɨnda kunu agyɨ ligubo kadwɛ ka mulɨɓo iba wikoni ɓatʉ ɓakamaga ka lɨngʉnʉ, kanɨ lɨkpʉmʉka gʉtʉgʉ limoti aka kamuɓwigʉ.
5 Mʉmbanzʉ kiki na yimibo luga kunu, akʉngɨ Kunzi, apátʉ. A ɓɛyɔ, Kunzi upága ɓatʉ ɓasɨ na lɨmbɛngɨ limoti, na sɨpananɨsɔ.
6 Luki limoti, okwononi ɓɛ akʉngɨ na baya nɨ kɛgʉ na ɓotumo. A ɓɛyɔ, mʉtʉ nɨnɔ akʉngaga na ɓotumo ka lɨmbɛngɨ ikaga abɛ lɨmbɛngɨ lo lɨɓo lidingi nɨlɔ mbumbo oyongogo.
7 Ɨpigo ya mʉtʉ yi nɨnɔ kotomononitɔgʉ ɓɛ Mombukwono-dosu akwanana kapá luki,
8 kyɛ a na mambɛngɨ maɓa, mʉtʉ muikonogo ka ɓopisi ɓayasɨ.

Yangya na lɨngama

9 Momosu wa yangya ogwi magyagya ɓɛyɔ Kunzi a mino kabɨnɨka kʉgʉ,
10 nɨnɔ wa lɨngama ɓɛyɔ Kunzi asiso mino wasɨ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa lɨngama oɗukana ndɛkɛ abɛ maʉwa mo tutu.
11 Mɔnɨ opupogo, ɓʉzʉ ɓi umiliso tɔnɨtɔ, maʉwa apaɗa, obuukono. A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ mʉtʉ wa lɨngama akɨtanaga ndɛkɛ mino, asa mogubo kakɨ.

Kapɨlya yigyogyiso na kʉɓɔɓɔkʉ

12 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ amagaga no ngu ko ngbingo wa kʉɓɔɓɔkʉ. A ɓɛyɔ kisulyo ka baya, ɓamokisya kʉwa ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo. Ɨka na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nɨnɔ Kunzi ʉwanyaga ndɨ ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga.
13 Mʉmbanzʉ kapa kagya ɓʉnyɛ, koɓikyonitɔgʉ ɓɛ: «Kunzi no akɛkpamya.» A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kakpamya Kunzi kagya ɓʉnyɛ na Kunzi ɓɨkpɛ kakwananɨgʉ kakpamya mʉmbanzʉ kagya ɓʉnyɛ ɓɛgɛyɔ.
14 Luki limoti, mʉsasa manyɛ ka mʉmbanzʉ aka mɔ alutogo, agwilisa ka ɓʉnyɛ.

15 Kumbuso yi mʉsasa mi nimɔ kabeɗulo, atika kʉwa ka ɓʉnyɛ. Ɓʉnyɛ ɓi niɓɔ kangata gɔni, aɓʉkʉta kʉwa kukwakʉ.
16 Wiminyonito ɓamamaki ɓʉpaka, ɓakamuɓonitɔgʉ.
17 Makpʉmʉka manzanza masi, ɓapɛpɛ ɓanzanza ɓasi ɓotukyogoku kʉgʉ wa lisyɛ, ɓotukyogoku ko Kunzi ninɔ agya ɓʉngbanganya ɓa kʉgʉ wa lisyɛ. Kigomosyonogigʉ, koyikonogigʉ, kɛgʉ na kululukɔ ɓɛgɛyɔ.
18 Apa ndi katipá ɔɓili pisi ka mʉnzina ma lingʉnʉ, ɓɛkyɛ tiki ɓatʉ ɓa mambwa ka masi nimɔ agya ndi.

Kaʉkana likpʉmʉka ko Kunzi na kagya

19 Iɓunu ɓamamaki niɓɔ namʉpa kʉgbɛ, wiboni ɓinza ambɛ mʉtʉ yikaka-yikaka luga kunu okwononi kaiko ɓipoli-poli kaʉkana likpʉmʉka, luki limoti ika ɓiti kanzina, ni kɛgʉ na limbɛngi likuɗu.
20 A ɓɛyɔ, mʉtʉ wa limbɛngi likuɗu kagyagigʉ likpʉmʉka lo ngbingbili ko misa ko Kunzi.
21 Kinili, mokwononi kasa likpʉmʉka lanyɛ lasi na likpʉmʉka lasi la ɗiya. Gwini na limbɛngi la kisiso, mʉnzina nimɔ Kunzi akʉna ka mambɛngi kunu kyɛ imu mɔ akwanana kamuhukuso.
22 Makogwonitɔgʉ magyagya asi kaʉkana aka likpʉmʉka ko Kunzi, luki limoti okwononi mika kagya likpʉmʉka li nilɔ. Makogyi ɓɛyɔ, a payaya.
23 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kika ni anʉkanaga likpʉmʉka ko Kunzi kani kɛgʉ kagya yi, ika mʉɗɔngɔni abɛ mʉmbanzʉ kiɓimya ka nɛlaga, imina ɓɛyɔ o mino.
24 Kumbuso iyi kaimina, aga, aɓʉsala ɓigala ɓɛyɔ ikani o ɓi mino.
25 Luki limoti, mʉtʉ ninɔ akpimaga mʉtʉʉ manza masi nimɔ atipága kʉlikanaga ka ɓusunzu, igwinonogo na imu ka lingʉnʉ. Kogwogigʉ magyagya asi kaʉkanaka aka, kumbuso yi aɓʉsala, luki limoti agyigyilyagatʉ. A ɓɛyɔ, mʉtʉ yi ninɔ ika na ɓʉɓʉnga ka masi nimɔ ika kagya.
26 Mʉmbanzʉ kika kasima ɓɛ a mʉtʉ ko Kunzi walingʉnʉ, kani kokondiligʉ lisasʉ kaki, akaitambya payaya. Baya kaki ika ya payaya.
27 Baya yanza na ya lingʉnʉ niyɔ Kunzi apaga niyi: Kabinika ɓuti ka ɓokwino na ɓowoko ka igyogyisa kaɓʉ, na kanyika yigya yanyɛ ya ɔɓili.

2

Makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlili

1 Iɓunu ɓamamaki niɓɔ mobisa baya kunu ka Mombukwono-dosu wa ibiba ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, makakonitɔgʉ mʉmbanzʉ na mʉlili.
2 Mʉtʉ ɓemoti wa mukumbo ninɔ wakimokisyogo ɓotu ɓayanzanza na pɛtɛ ya ɔlɔ kogulya kʉ mo mino ɓʉmʉmʉkana ka malʉmba, kumbuso yi mʉtʉ wagɔgɔ ninɔ wakimokisyo ɓɛnzanza ogulya gɔni,
3 makabibiso ninɔ a wakimokisyaga ɓinza, maɓikya ɓɛ: «Ba, dawiki ka pa yanza wanʉ,» maɓikya ninɔ wa yangya ɓɛ: «Wamaga kʉʉ», ikani «Wika wasi ɓuwobi na magʉ kami,»
4 kika kani makagya ɓɛyɔ, makɛgʉ kaʉmina ɓambanzʉ mʉɗɔngɔni. Makakɔ likpʉmʉka na tamanaga yanyɛ.
5 Hukononi, ɓamamaki ɓʉpaka, Kunzi nɔ ʉpʉnaga ɓatʉ ɓa yangya ɓa ɔɓili yi nimʉ kaiko ɓatʉ ɓa lingama ka baya, iba ɓinisi na ɓʉngama niɓɔ ʉwanyaga ndi ɓatʉ niɓɔ ɓapaga.
6 Luki limoti, ma iɓunu kaʉmina ɓatʉ ɓa yangya payaya! Kɛgʉ mbɛyi ɓatʉ ɓa mukumbo ɓɔ ɓamugyogyisogo, ɓanamugwisiso?
7 Iɓʉ ɓɔ ɓanzinaga yanyɛnyɛ no lino lanza nilɔ Kunzi amʉpá.
8 A ɓɛyɔ, kika kani makagya mʉtʉʉ ma Ɓʉngama ko Kunzi ɓɛyɔ Moɓiso aɓikya mino ɓɛ: «Mʉpa ɓɛngɛni ɓɛyɔ aka yɔ wipaga mino iwɛ mombukwana-daki yi», makagya ɓinza.
9 Luki limoti, makiko kaʉkɔgɔ ɓambanzʉ na mʉlili, makagya ɓʉnyɛ. A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ amubisatʉ na mʉngimbɔ kyɛ makɛgʉ kagyigyilya yi.
10 Kyɛ mʉmbanzʉ kagya mʉtʉʉ masi, luki limoti oɓuna mumoti, iba oɓunini mɔgɔgɔ masi.

1:27 1:27 Wanda ka Isaya 1:17. **2:8 2:8** Wanda ka Ɓalawi 19:18.

11 A ɓɛyɔ, Kunzi yi nɨnɔ gɔnɨ nɔ aɓɨkya ɓɛ: «Wakosyonitɔgʉ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ», aɓɨkyatʉ gɔnɨ ɓɛ: «Wakamwonitɔgʉ mʉmbanzʉ.» Kinili wakosyi gʉtʉgʉ na muko ikanɨ mbʉnya ɓɛngɛnɨ, luki limoti wamwɔ mʉmbanzʉ, woɓunini asɨ mʉtʉʉ aka.
12 Nzinogoni, manɨgyɨgyɨlya abɛ ɓatʉ ɓi nɨɓɔ mʉtʉʉ usombisa ndɛkɛ. Mʉtʉʉ mi nɨmɔ mɔ apága kʉlɨkanaga.
13 A ɓɛyɔ, Kunzi kikigʉ ndɛkɛ nɔ kumbu wa ika ndɛkɛ mino kakɔ mʉngɨmbɔ ka nɨnɔ kʉminɨlyagɨgʉ ɓɛngɛnɨ kumbu. Luki limoti, nɨnɔ ikaga no kumbu, Kunzi kamakyɨgʉ ndɛkɛ ka mʉngɨmbɔ.

Baya kiki na yɨgyɨgyɨlya iba a yikwo

14 Iɓunu ɓamamakɨ, a na ɨzangɨa tino mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ: «Na na baya» kanɨ kɛgʉ kowonisilo pisi ka yɨgyɨgyɨlya? Baya yi akwananatʉ kahukusogo? Haaa!
15 Kika kanɨ momonu mukilisito a wakangya ka ɓotu ikanɨ ka malɨli,
16 ika na ɨzangɨya tino kaɓɨkya ɓɛ: «Wɨnda ɓɨnza, wimokisyaga ɓɨnza, wikuto» kanɨ wakapígʉ tʉmatʉ nɨtɔ o mino wakangya?
17 Baya a mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ: kiko asɨ iyu aka kanɨ kɛgʉ na ɨgyɨgyɨlyo yi, iba a ikwo.
18 Luki limoti mʉtʉ wagɔgɔ kaɓɨkya ɓɛ: «Ɨwɛ wa na baya, ɨmɨ na na yɨgyɨgyɨlya yanza», nasikisya ambɛ: «Iwoniso ɓɛyɔ baya kakʉ akwanana mino kaiko kanɨ kɛgʉ na yɨgyɨgyɨlyo yi. Ɨmɨ nuwonisa kʉwa baya kamɨ pisi ka yɨgyɨgyɨlya.»
19 Woboilyoni ɓɛ Kunzi a ɓemoti? A ɓɨnza! Babɨlɨ ɓabaɨlya ɓʉ ɓɛgɛyɔ, ɓanagʉgʉma ɓikpwukpwukpwu na kʉɓangakʉ.
20 Ngingi mʉna! Wakapa kaɨna asɨ likingyosi aka ɓɨngbanganya ɓɛ baya kiki na yɨgyɨgyɨlya, iba a yikwo?
21 Kunzi ava mbɛyɨ ndɨ titosu ɓɛyɔ ka Abalahamʉ abɛ mʉtʉ wongbingbili ko pisi tino? Ko bulyo ya yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ apá ndɨ mikakɨ ɓɛyɔ ka Isaka abɛ apɛpɛ ka gbɔgbɔ.
22 Winini kʉ baya kakɨ amatɨkana ndɨ mino na yɨgyɨgyɨlya? Abalahamʉ inisana ndɨ ɓɛ a na baya yapʉ pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ.
23 Kinili Moɓiso ɨtʉlyana ɓɛ: «Abalahamʉ abaɨlya ndɨ Kunzi. Ko pisi ya baya yi nɨyɔ, Kunzi ava ndɨ mʉtʉ wongbingbili, amaka ndɨ ɓɛ wai.»
24 Minini, mʉmbanzʉ ikaga mʉtʉ wongbingbili ko misa ko Kunzi ko bulya yɨgyɨgyɨlya kakɨ, kɛgʉ asɨ ko bulya baya aka.
25 A mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ abɛ aɗanda nɨnɔ ina ndɨ ɓɛ Laaba. Kunzi amɨna ndɨ mʉtʉ wongbingbili pisi ka yɨgyɨgyɨlya kakɨ kyɛ ʉtɨlya ndɨ ɓomikya-ɓezaleli ɓi nɨɓɔ ɓʉtɨka ndɨ, umigisa ndɨ ko pisi yagɔgɔ.
26 A ɓɛyɔ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, nzʉyɨ kiki na lɨmbɛngɨ, iba a ikwo. Na baya kiki na yɨgyɨgyɨlya, iba a ikwo gɔnɨ.

3

Toɓuulyini lɨsasʉ

1 Ɓamamakɨ, ɓatʉ ɓudingi luga kunu ɓakikonitɔgʉ na mʉsasa kaiko ɓowonisilo. A ɓɛyɔ, makaiba ɓɨnza ɓɛ ngbanga kusu ka ɓowonisilo ika ndɛkɛ mʉtʉla kʉgbɛ kaʉkɨtaga ɓatʉ ɓagɔgɔ.
2 Tagyaga ɓʉnyɛ na ɓopisi dididi. Mʉmbanzʉ kogwogi pisi ka mʉnzɨna kakɨ, iba a mʉtʉ walɨngʉnʉ, nɨnɔ akwanana koɓuulyogo nzʉyɨ kakɨ yasɨ.
3 Tʉkandɨlagatʉ ɓanyama nɨɓɔ ɓina ɓɛ ɓafalasɨ nɔkʉ na ɓasinga kyɛ ɓiki katɨmʉkana, tanuluto kʉ tiko mino kapa.
4 Tovini mbɛyɨ likingyosi la ɓabato. Ɓa ɓakpʉkpʉ, ovivi wapʉ anutundulo. Luki limoti ɓʉnanaga na mikyo luki mʉkɛɗɛ aka abɛ ambʉ, ɓanaga kʉ kwa kʉ sʉfɛlɛ ika mino kapa.
5 A ɓɛgɛyɔ, lɨsasʉ a luki lɨkɛɗɛ kʉgbɛ ka nzʉyɨ, luki limoti opupisaga makpʉmʉka makpʉkpʉ.
Winoni mbɛyɨ ɓɛyɔ mikya-lɨkalʉ lo ɓuku agbʉndaga mino tutu yidingi!
6 A ɓɛyɔ, lɨsasʉ a abɛ ɓuku, otuma ɓʉnyɛ. A lɨbaba la nzʉyɨ nɨlɔ apʉtaga ɔɓɨlɨ kusu wasɨ. Agbʉndaga ɔɓɨlɨ kusu katʉkya ka yɨɓʉkʉta adwɛ ka kukwakʉ na ɓuku nɨɓɔ otukyogoku ka lɨɓyɛ lo ɓuku.
7 Mʉmbanzʉ akwanana kausiso ɓanyama ɓo tutu, ɓombu, ɓanyama nɨɓɔ ɓolutikonogo ikanɨ ɓosi, ɓanamʉkana. Mʉtʉ yi nɨnɔ usisogo ɓusiso.
8 Luki limoti, kɛgʉ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka nɨnɔ akwanana kakandɨla lɨsasʉ. A luki lɨtʉla, kapɨlɨgʉ, otumini na lɨngangɨ nɨlɔ amwɔgɔ.
9 Tabibisaga Mombukwono-dosu, Obosu na lɨsasʉ, luki limoti tʉgbangaga ɓata nolu gɔnɨ ɓambanzʉ nɨɓɔ Kunzi ʉgya ndɨ ka likingyosi kakɨ.

2:11 2:11 Wanda ko Pupo 20:14; Yigilya 5:18; Pupo 20:13; Yigilya 5:17.

10 Mʉnzɨna mu bibiso na nɨmɔ ma mogbongoni opupaga ka mʉnɔkʉ mimoti aka. Kokwononigʉ ɓɛ iki ɓɛyɔ ɓamamakɨ.
11 Kɛgʉ na lɨkpakpa gʉtʉgʉ limoti aka nɨlɔ opupisaga lɨɓo ladɛ na nɨlɔ lozyo ka lɨkɔ limoti.
12 Ɓamamakɨ, ɓʉgɔ kaɓʉkʉtagɨgʉ manga, ɓʉvʉka kaɓʉkʉtagɨgʉ ndimo. Lɨkpakpa lo lɨɓo la liniko kakwananigʉ kopupiso lɨɓo ladɛ.

Yimibo nɨyɔ otukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ

13 Mʉtʉ wa yimibo ikanɨ mʉtʉ wa ɓʉgɛgɛle a tʉ luga kunu? Owonisi nɛkɨ pisi ka yɨgyɨgyɨlya yanza, nɨyɔ akagya na lɨmbɛngɨ la kisiso na yimibo.
14 Luki limoti makika na imi, na mʉsasa ma kʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, makibibonitɔgʉ. Makoitisonitɔ kʉɓɔɓɔkʉ abɛ lɨngʉnʉ.
15 Inguo ya yimibo yi nɨyɔ kotukyogikugʉ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a yimibo ya ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, yimibo ya nzʉyɨ, yimibo yi otukyogoku ka Mumuyoniso.
16 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓakika na imi na mʉsasa kaʉkɨtaga ɓɛngɛnɨ, yɨgya yanyɛ na ɓʉnyɛ dididi ikaga wa.
17 Yimibo ya kʉgʉ wa lɨsyɛ a mbɛyɨ iyu ɓitu, kumbuso yi a na mazɨyɔ, yawɛsɛ na ɨzɨyɔ, yitumo no kumbu, anaɓʉkʉta yɨgyɨgyɨlya yanzanza. Kʉkɔgɨgʉ iyu ɓambanzʉ na mʉlɨlɨ, kɛgʉ na kʉɓɔɓɔkʉ ɓɛgɛyɔ.
18 Ɓatʉ nɨɓɔ ɓapaga mazɨyɔ, ɓakʉnaga mazɨyɔ luga ka ɓambanzʉ, na masɔlɔ mi nɨmɔ ɓobuulyogo nɨ yɨgya yogbingbili.

4

Kapa ɔɓɨlɨ, wika mumuyoniso ko Kunzi

1 Lʉnga, ɨpʉmbʉ akopupoku luga kunu no pisi tino? Akopupoku pisi ka mʉsasa manyɛ nɨmɔ akaʉlanana kʉsɔ kunu.
2 Ma na mʉsasa ma tʉmatʉ, luki limoti makɛgʉ no pisi kainiso notu, mikaga kʉwa ɓakɨtʉlya kaʉmwɔ ɓambanzʉ. Ma na musasa mo luki, luki limoti makakwananigʉ kainiso nolu. Mapʉngaga kʉwa wa ɨpʉmbʉ na ʉlanana luga kunu. Makakwananigʉ kainiso na nɨlɔ makapa kyɛ ma kɛgʉ kakʉnga Kunzi.
3 Makakʉnga gʉtʉgʉ, makinisigʉ no luki li nɨlɔ kyɛ tamanaga kunu ikaga yanyɛ. Makʉngaga ko bulya yimosisyo mʉsasa manyɛ kunu.
4 Iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ ɓana! Makibogigʉ sɛ ambɛ wakapa ɔɓɨlɨ, wika mumuyoniso ko Kunzi? Nɨnɔ apa kakɔ lɨmbɨda na ɔɓɨlɨ, ika kʉwa mumuyoniso ko Kunzi.
5 Makinonitɔgʉ abɛ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya payaya ɓɛ: «Kunzi ikaga na imi ko bulya lɨmbɛngɨ nɨlɔ obiso kʉsɔ kusu!»
6 Luki limoti, Kunzi atiɗukilyoni ɓʉɓʉnga ɓudingi kyɛ Moɓiso akaɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kɨbɨnɨka, luki limoti uɗukilyaga ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.»
7 Gyoni nɛkɨ mʉtʉʉ ko Kunzi. Gyoni ɗongoso na mumuyoniso, amʉpɨkɨtatʉ ɓyɨ.
8 Mukpuɗoniku Kunzi, amʉkpʉɗokutɔ gɔnɨ iɓunu. Wisukusoni maɓɔkʉ, iɓunu ɓatʉ ɓanyɛ, ɓuɓisoni mambɛngɨ, iɓunu ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
9 Lyoni kumbu, magama, mɨgama! Ɓʉtɔtɔ kunu ɨɨtɨ mʉgamʉ, ɨgyagya kunu ɨɨta kumbu.
10 Wisisoni kambwa ko Mombukwono-dosu, amʉbɨnɨkatʉ.

Wakikonitɔgʉ zozi ka mʉmbanzʉ

11 Ɓamamakɨ, makɔnzɨnyonogonitɔgʉ yanyɛnyɛ luga kunu. Mʉtʉ nɨnɔ anzɨnɨlyaga mamakɨ yanyɛnyɛ, ikanɨ kasombiso, anzɨnaga yanyɛ ka mʉtʉʉ ko Kunzi, anosombiso mʉtʉʉ mi nɨmɔ. Wakosombiso mʉtʉʉ, wakɛgʉ ɓata mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga mʉtʉʉ, wa kʉwa abɛ zozi.
12 Kunzi mʉkaka nɔ obisa ndɨ mʉtʉʉ, ɨyɨ gɔnɨ nɔ a zozi, ɨyɨ mʉkaka nɔ akwanana kohukuso ikanɨ kamwɔ. Wakaɨva abɛ wanɨ, ɨwɛ nɨnɔ wa zozi ka mʉtʉ wagɔgɔ?

Wakikonitɔgʉ mʉtʉ wa kɨbɨnɨka

13 Imukononi mbɨya wanʉ, iɓunu nɨɓɔ maɓɨkyaga ɓɛ: «Na lɨsyɛ nɨlɨ ikanɨ na ɓʉgala, taga ɓanʉ ka gʉɗʉ sɨpakala, tagya kʉ syangasʉ simoti, tagaba magabʉ, tiniso no ɓuyi.»
14 Makibigʉ ikanɨ ɔɓɨlɨ kunu ika na ɓʉgala ɓʉnɨ! A ɓɛyɔ, ma abɛ muki payaya, nɨmɔ inisogo ko ngbinga mʉkɛɗɛ, kumbuso yi olimiko.
15 Okwononi yɨpɛpɛ kaɓɨkyaga ɓɛ: «Mombukwono-dosu kapa, tikatʉ ɓapʉpʉ, tagya ɓanʉ makpʉmʉka dididi.»
16 Luki limoti, mbɨya wanʉ, ma ɓakɨbɨnɨka, manɨbɨba. Inguo ya yɨbɨnɨka yi nɨyɔ kɛgʉ yanza.
17 A ɓɛyɔ, nɨnɔ ibaga kagya lɨkpʉmʉka lanza nɨ kɛgʉ kagya, ɨmakyaga ka ɓʉnyɛ.

4:6 4:6 Wanda ka Mogbitoku 3:34.

5

Kumbu ka ɓatʉ ɓa lingama

1 Imukononi mbiya wanʉ, iɓunu ɓatʉ ɓa lingama! Gomononi, mapamikanaga ko
bulya kumbu niyɔ amʉtakanya ndɛkɛ!
2 Lingama kunu opuni, ɓatʉtʉ ɓolyini ɓotu kunu.
3 Ɔlɔ na fiza kunu ogwini nzʉma. Nzʉma yi niyɔ yɔ amʉsʉngʉlya ndɛkɛ, amʉlya
nzʉyi abɛ ɓuku kamusumbo ni iɓʉ. Mimumulyoni lingama la lisyɛ la mupipilo.
4 Makʉkalyagigʉ ɓatʉ niɓɔ ɓikaga kagya mogubo ka ɓotiko kunu. Hukononi kʉ ɓo
mino kayigama. Yigama kaɓʉ odwini ka motili ko Kunzi, Mombukwana ngu yasi.
5 Ɔɓili kunu kʉnʉ ka litɔmbʉ ikoni asi ko bulya kaiɗya nzʉyi aka na magyagya.
Molingogoni abɛ ɓanyama niɓɔ ɓukwisogo ko bulya kʉmwɔ.
6 Mubisoni ɓatʉ niɓɔ ɓakɛgʉ na likpʉmʉka ka mʉkɔmbʉ, mumwisiso ni ɓakɛgʉ na
iɓunu na mʉ mapʉ.

Kaiko na limbɛngi linda ni manalʉmba

7 Ɓamamaki, wikoni na limbɛngi linda kadwɛ kʉ kwa kʉ Mombukwono-dosu igoku
ndɛkɛ mino. Winoni mbɛyi ɓɛyɔ mʉdima ɓotiko ikaga mino na limbɛngi linda
kaɓʉndaga lisyɛ nilɔ masɔlɔ angata mino. Aɓʉndilaga mbwayi ya mambwa na niyɔ
ya muliɓo na limbɛngi linda.
8 Iɓunu, wikoni na limbɛngi linda gɔni. Wisulyoni kyɛ yigoku ka Mombukwono-dosu
a kʉwa ɓuwobi.
9 Ɓamamaki, makonzinilyonogonitɔ yanyɛnyɛ, iba Kunzi kamubisonito na mʉngimbɔ.
Zozi a kʉwa wa kamaga ka mupumi, a ɓuwobi kogulyo!
10 Ɓamamaki, hutomononi ɓogyalandʉ niɓɔ ɓanzinaga ndi ko lino ko Kunzi. Wikoni
na limbɛngi linda ka yigyogyiso abɛ iɓʉ.
11 Tʉmakaga ambɛ ɓatʉ ɓa magyagya kyɛ ɓokibyatʉ ndi. Mʉkanagatʉ gɔni bibʉ ya
limbɛngi linda ka Yɔbʉ ɓɛyɔ igyogyisa ndi mino na mibatʉ ɓʉɓʉnga niɓɔ Mombukwono-
dosu aɗukilya ndi ka muliɓo. A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu a mutumo na kumbu na
ɓʉnza.
12 Kʉgbɛ wa niyɔ, ɓamamaki, makokogonitɔgʉ silika ko lino la kʉgʉ wa lisyɛ, ikani
ka nilɔ la ɔɓili, gʉtʉgʉ ko lino lo luki lagɔgɔ aka. Makabailyaga ɓɛ «Iyo» ika «Iyo» aka,
makanganyaga ɓɛ «Haaa» ika «Haaa» aka gɔni, iba Kunzi kamubisonito na mʉngimbɔ.
13 Mʉmbanzʉ kika ka yigyogyiso luga kunu, alʉmbi. Kika na magyagya, imbili.
14 Mʉmbanzʉ kika no koloɓu, ʉmaki ɓazɛɛ ɓa kanisa, ɓalʉmbilya, ɓagboɗyo molingo
ko lina ka Mombukwono-dosu.
15 Malʉmba nimɔ ma baya mɔ, akwanana kahukuso mʉtʉ wo koloɓu. Mombukwono-
dosu amigisya ngu. Kagyo ɓi ɓʉnyɛ, Kunzi apilya.
16 Twogoni ɓʉnyɛ luga kunu, manalʉmbilyana iba minisi na muhukuso. Malʉmba ka
mʉtʉ wongbingbili ikaga no ngʉ kʉgbɛ.
17 Ɨliya a ndi mʉmbanzʉ mʉɗɔngɔni abɛ iɓusu gɔni. Alʉmba ndi na kɛkɛlɛ ɓɛ mbwayi
kolukonitɔgʉ. Igyonosa ndi ɓɛyɔ aka yɔ ka ɓyanga ɓisaa na ɓatimba maɗɨya.
18 Kumbuso yi, igilya ndi ɓata kalʉmba, mbwayi alʉka ndi kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ,
litɔmbʉ apá masɔlɔ.
19 Ɓamamaki, mʉtʉ ɓemoti luga kunu, kasa pisi ya lingʉnʉ, mʉtʉ wagɔgɔ amigisoku
ɓata ko pisi yi niyɔ,
20 wiboni ambɛ mʉtʉ ninɔ anyɔgɔ mʉtʉ wa ɓʉnyɛ ko pisi ya ɓʉnyɛ, ohukusogo
limbɛngi ka mʉtʉ yi ninɔ ka kukwakʉ. Kunzi apilya ɓʉnyɛ ɓudingi.

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ Lɨkpʉmʉka la mambwa

Balʉwa wa mambwa nɨnɔ Pɔlɔ ukpikilya ndɨ ɓakilisito ɓa ɓagʉɗʉ kuɓukumuti ɓa Azia nɨmʉ. Ngbingo yi nɨnɔ Yeso a ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, ɓakpakyanaga ndɨ na Pɛtɛlɛ. Nɨyɔ Yeso asa ɔɓɨlɨ yi nɨmʉ, Pɛtɛlɛ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Ɓayuda. Ɓugyogyisa ndɨ ɓakilisito ɓi nɨɓɔ ukpikilya ndɨ ɓɔ kʉgbɛ kyɛ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito.

Kinili, Pɛtɛlɛ ukpikilya ndɨ kaʉɓɨkya ɓɛ ɓigwinonogi yapʉ ka baya kyɛ ɓakɛgʉ ɓatʉ ɓa mambwa kaigyogyiso. Ʉɓɨkya ndɨ gɔnɨ ɓɛ Yeso nɨnɔ ɓaɓɨnɨkyana ndɨ ɨyɨ nɨnɔ, ɓagyogyisatʉ ndɨ mbɛyɨ kadwɛ kʉ kwa kʉ ɓamwɔ ndɨ mino. Nɨyɔ akaɓɨkya ɓɛ ɓakiko kaigyogiso, okwononi ɓiki na lɨmbɛngɨ lɨnda abɛ ɨyɨ. Ʉtʉmbʉlyaga ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ ɔɓɨlɨ kaɓʉ okwononi mino kaiko luga ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakapagɨgʉ Kunzi.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓʉ ka 1 Pɛtɛlɛ nɨyɨ:

Yuuso *1:1-2*
Baya yapʉ *1:3-12*
Ɔɓɨlɨ wotu *1:13–2:17*
Kilisito ɨnatʉ yigyogyiso *2:18-25*
Ɓakilisito na yigyogyiso *3:1–4:19*
Ɓɛyɔ yɨgya ka ɓangama ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓaɓɨnɨkyana okwononi mino kaiko *5:1-11*
Yuuso ya mulɨɓo *5:12-14*

Yuuso

1 Ɨmɨ Pɛtɛlɛ atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nukpikilyi ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓomisikono kʉwa abɛ ɓobiko ka ɓewili ɓaya Poto, Galatia, Kapadokia, Azia na Bitinia.

2 Obosu Kunzi amupunogoni ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ aɓɨkya ndɨ mino. Lɨmbɛngɨ-Lotu amuteni ndɨ di kaiko ɓatʉ kakɨ, kaiko kagya mʉtʉʉ ka Yeso-Kilisito na kaiko ɓitu pisi ka ɓangʉ kakɨ.

Kunzi amuɗukilyi ɨzɨyɔ, amʉpá mazɨyɔ mudingi.

Mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ

3 Tabibisini Kunzi, abakɨ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito! Pisi ko kumbu kakɨ yɔ atípa mino ɔɓɨlɨ wambɨya, kyɛ apupisa ndɨ Yeso-Kilisito ka mbʉkʉ. Kinili ta mino na mʉtamanagɨ nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ,

4 takwanana kainisa na makpʉmʉka nɨmɔ Kunzi oɓuulyaga ndɨ ko bulya ka ɓatʉ kakɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ kakwananɨgʉ kapɔ ikanɨ kapʉtɨkana ikanɨ kolimiko yi.

5 Mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ mo mino kabaɨlya yɔ, a no ngu kamuɓuulyogo ko bulya muhukuso. Muhukuso mi nɨmɔ imibisikoso ndɛkɛ ka lɨsyɛ la mupipilo.

6 Kinili maɓutumo na magyagya gʉtʉgʉ ɓɛyɔ mo mino kaigyogyisa ko ngbinga mʉkɛɗɛ na ɓopisi dididi.

7 Yigyogyiso yi nɨyɔ a ko bulya ya kibisikoso ɨzangɨya ya baya kunu. Kika kanɨ ɓakongogo ɔlɔ nɨnɔ a luki lɨpʉtɨkana ko ɓuku kaiba ɓɛ a wanza, a abɛ baya kunu nɨyɔ a na ɨzangɨa kugbɛ a mino kakɨtanaga ka ɓʉzʉ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɔlɔ. Kinili Kunzi abibisa ndɛkɛ, adondisyo na abisa kʉgʉ, mʉtʉ wa baya ya lɨngʉnʉ wa Yeso-Kilisito odoku ndɛkɛ mino.

8 Mapagatʉ Yeso, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ makanaminigʉ mino yɔ. Maɓinikyononi gʉtʉgʉ ɓɛyɔ aka yɔ ma kɛgʉ mbɛyɨ mino kamɨna mbɨya wanʉ. Kinili mokogwa magyagya mudingi nɨmɔ mʉmbanzʉ kakwananɨgʉ kozukogo.

9 Mokogwa magyagya kyɛ minisoni na muhukuso, nɨmɔ a mʉkalya ma baya kunu.

10 Ɓogyalandʉ ɓakɨsa ndɨ, ɓakpɨma ɓuwobi-ɓuwobi bulyo muhukuso mi nɨmɔ. Ɓaɓɨkyaga ndɨ kambwa mongoni ko bulya apɛpɛ nɨnɔ Kunzi amʉwanyaga ndɨ.

11 Ɓakɨsa ndɨ yapʉ kandʉnga ngbingo na pisi tino yɔ lɨkpʉmʉka nɨlɔ Lɨmbɛngɨ ka Kilisito aɓɨkya ndɨ, akwanana mino kaigyonoso. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ, aɓɨkyaga ndɨ kambwa aka ɓɛyɔ Kilisito igyogyisa ndɛkɛ mino, na ɓɛyɔ ɨbɨba kakɨ akwanana ndɛkɛ mino kodoku kumbuso yi.

12 Kunzi umibisa ndɨ ɓogyalandʉ ɓɛ Mongoni Manza mi nɨmɔ ʉpá ndɨ, kɛgʉ ndɨ ko bulya kaɓʉ ɓikpɛ, luki limoti a ndɨ ko bulya kunu. Mbɨya wanʉ, ɓaɓiɓikya ɓa Mongoni Manza ɓamʉɓikyaga ndɨ likpʉmʉka li nilɔ pisi ko ngu ya Limbɛngɨ-Lotu kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ. Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka ɓikpɛ, ɓa gɔnɨ na mʉsasa kaibo yi.

Wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu

13 Kinili, okwononi kaiko ɓakitʉlya ka ligubo, wikoni ɓuɓisi. Bisoni mʉtamanagɨ kunu ko bulya apɛpɛ nɨnɔ minisono ndɛkɛ na ɨyɨ wa Yeso-Kilisito odoku mino.

14 Muɓongoni Kunzi, makikonitɔgʉ ɓata na mʉsasa manyɛ nɨmɔ mikaga ndɨ na imu ka ɓʉndɛli, wa mikaga ndɨ mino ko biti.

15 Luki limoti, wikoni ɓitu pisi ka yɨgya kunu yasɨ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ Kunzi nɨnɔ amʉmakaga a mino ɓitu.

16 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Wikoni ɓotu kyɛ ɨmɨ na wotu.»

17 Ka malʉmba kunu, mamakaga Kunzi ɓɛ Baba, mʉtʉ yi nɨnɔ usombisaga ɓatʉ ɓasɨ ka ɓungbingbili kaɓyɛnɛnɛ na lasɨ nilɔ mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka ogyi. Kinili, ka masyɛ mi nɨmɔ amutigyolyi ka ɔɓɨlɨ wanʉ, wonisiloni pisi ka yɨgya kunu ɓɛ maɓangagatʉ Kunzi.

18 Makaiba ɓɛyɔ Kunzi amuluwa ndɨ mino, kamʉnyɔgɔ ka yɨgya yanyɛnyɛ nɨyɔ ɓotitonu ɓamuwonisila ndɨ. Kɛgʉ ndɨ pisi ka makpʉmʉka nɨmɔ akwanana kapʉtɨkana abɛ falanga ikanɨ ɔlɔ.

19 Luki limoti, makʉlɨkanaga ndɨ pisi ka ɓangʉ ya ligabʉ lapʉ nɨyɔ ka Kilisito. Ɨyɨ nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ abɛ mikya-kɔndɔlɔ nɨnɔ wanza nɨ kɛgʉ na mʉdɨlɨ ikanɨ na ipukulu.

20 Kunzi apʉnaga ndɨ Kilisito kanɨ kanogyigʉ ɔɓɨlɨ. Awonisa ndɨ ko bulya ɓʉnza kunu ka ɓongbingo ɓi niɓana ɓa mupipilo ɓa.

21 Pisi kʉ kakɨ, mabailya Kunzi nɨnɔ apupisa ndɨ ka mbʉkʉ, apá ɨbɨba. Kinili mobisaga baya kunu na mʉtamanagɨ kunu ko Kunzi.

22 Iɓunu, miɓuɓisoni pisi kagya lɨkpʉmʉka la lingʉnʉ, kapanana ka lingʉnʉ abɛ ɓamamakɨ. Ponononi kʉgbɛ luga kunu, na limbɛngɨ limoti.

23 A ɓɛyɔ, miɓukutoni nganga ya yɨɓa. Kɛgʉ na ɓababa niɓɔ ɓa nzʉyɨ ya lɨtɔmbʉ, luki limoti pisi ka ɓʉsɔlɔ niɓɔ kokwogigʉ. Ɓʉsɔlɔ ɓi niɓɔ nɨ mʉnzɨna mo ngu na ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko Kunzi.

24 Kyɛ ikpikaga ɓɛ:
«Ɓatʉ ɓasɨ ɓa abɛ tɔnɨtɔ
ɨbɨba kaɓʉ yasɨ a abɛ maʉwa,
Tɔnɨtɔ kʉmɨlaga, maʉwa mi obuukono.
25 Luki limoti, lɨkpʉmʉka ka Mombukwono-dosu
Ikogo ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»

Lɨkpʉmʉka li nɨlɔ nɨ Mongoni Manza nɨmɔ ɓamʉɓɨkyaga ndɨ.

2

Lɨtalʉ lo ngu na lɨvananza lotu

1 Wosoni nɛkɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ lasɨ, ɓokoli, kʉɓɔɓɔkʉ, gʉtʉgʉ ɨmɨ aka na ʉnzɨnzɨnya ɓɛngɛnɨ.

2 Wikoni abɛ ɓomiki niɓɔ ɓiɓukuti mbɨya, na mʉsasa ma molungo ma lingʉnʉ nɨmɔ ma lɨkpʉmʉka ko Kunzi ɓongbinga ɓasɨ. Makika komwo, makwanana kopingo na kainisono na muhukuso.

3 Kinili, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ: «Miboni ɓʉnza ka Mombukwono-dosu Kunzi.»

4 Mukpuɗoniku Mombukwono-dosu, lɨtalʉ lo ngu nɨlɔ ɓambanzʉ ɓombimba ndɨ. Luki limoti Kunzi opunogoni ndɨ kyɛ ɨna ɓɛ a luki la ɨzangɨya kʉgbɛ.

5 Iɓunu widukuloniku abɛ matamʉ mongu, iba ɓopiki na iɓunu ndaɓʉ ya malʉmba nɨyɔ ya limbɛngɨ. Kʉsɔ yi miko lɨgbʉta ka ɓokumu ɓotu niɓɔ ɓa na ligubo kapá Kunzi apɛpɛ wa Limbɛngɨ nɨnɔ aɓosilo pisi ka Yeso-Kilisito.

6 A ɓɛyɔ, Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya ɓɛ:
«Napunaga ndɨ lɨtalʉ la ligabu lapʉ
nɨlɔ osulyogo muɓumbe ma ndaɓʉ, nobiso ka Siona,
mʉtʉ nɨnɔ abailya lɨtalʉ li nɨlɔ
kokwigʉ ndɛkɛ suni.»

7 Lɨtalʉ nɨlɔ a na lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kunu ka ɓatʉ niɓɔ mabaya, luki limoti ka niɓɔ ɓakabailyagʉ:
«Lɨtalʉ nɨlɔ ɓopipiko ɓombimba ndɨ

1:16 1:16 Wanda ka Ɓalawi 19:2. **1:25 1:24-25** Wanda ka Isaya 40:6-8. **2:3 2:3** Wanda ka Mambʉ 34:9. **2:6 2:6** Wanda ka Isaya 28:16.

odonuku kʉwa lɨtalʉ lidingi kosulyo muɓumbe ma ndaɓʉ.»
8 Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyatʉ gɔnɨ ka pa yagɔgɔ ɓɛ:
«A lɨtalʉ lisokisogo
a gɔnɨ nɨlɔ ligwisisa ɓambanzʉ.»
Ɓatʉ nɨɓɔ ɓasakaga ndɨ kyɛ ɓakapagʉ ndɨ kabaɨlya lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Kunzi ʉpʉnaga
ndɨ ɨɓʉ ka nɨyɔ.
9 Luki limoti, ma iɓunu ɓatʉ nɨɓɔ Kunzi ʉpʉnaga ndɨ, ɓokumu ka Ngama, lɨvananza
lotu, lɨvananza ko Kunzi. Ɨyɨ amʉpʉnaga ndɨ kaɓɨkyaga makpʉmʉka manzanza nɨmɔ
agya ndɨ. Ɨyɨ nɨnɔ amʉmakaga kopupo ko biti na kogulya ka ɓʉngbanganya kakɨ nɨɓɔ
ɓanza.
10 Ma kɛgʉ ndɨ kambwa lɨvananza ko Kunzi, luki limoti ma kʉwa mbɨya wanʉ lɨvananza
kakɨ. Kunzi kɛgʉ ndɨ kamʉmɨnyɨlya kumbu kambwa, luki limoti a kʉwa mbɨya wanʉ
kamʉmɨnyɨlya kumbu.

Okwononi kaika na yɨgya yanza luga ka ɓɛngɛnɨ

11 Ɓomika-mama ɓʉpakaaa, ma ɓobiko, mugi kunu kɛgʉ kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ. Wiɓuulyoni
na mʉsasa ma nzʉyɨ nɨmɔ akaʉlanana na lɨmbɛngɨ.
12 Wikoni na yɨgya yanza luga ka nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi, iba ɓakamʉkʉlyaga gʉtʉgʉ
lɨkpumuka lanyɛ aka, ɓiki kaɨna yɨgya kunu yanza aka. Kʉwa wa gɔwa, ɓabibisa ndɛkɛ
Kunzi wa igoku mino.
13 Huɓongoni ɓatʉ ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ko bulya ka Mombukwono-dosu. Muɓongoni
ngama mudingi nɨnɔ a na ɓʉngama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓasɨ,
14 mʉɓanga ɓangama ɓa ɓewili. Utikoku ndɨ ɓangama ɓi nɨɓɔ kaugyogyiso ɓatʉ ɓanyɛ
ɓasɨ, na kaubibiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓagyaga lɨkpʉmʉka lanza.
15 A ɓɛyɔ, Kunzi akapa ɓɛ wikoni kagya ɓɨnza iba ɓatʉ nɨɓɔ ɓakibigʉ luki na nɨɓɔ ɓa
ɓungingi ɓakikonitɔgʉ na nɨlɔ ɓaɓɨkya.
16 Ɔɓɨlɨ kunu iki abɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓokulikonogoni ka ɓusunzu. Luki limoti, kʉlɨkanaga
kunu kikonitɔgʉ abɛ kutuko kasʉma ɓʉnyɛ, wikoni na ɨgya abɛ ɓosunzu ko Kunzi.
17 Huɓongoni ɓatʉ ɓasɨ, mʉpa ɓomomonu ɓa baya, maɓanga Kunzi, maɓanga ngama
mudingi.

Yɨgyogyiso nɨyɔ Kilisito alya ndɨ

18 Iɓunu ɓosunzu, huɓongoni ɓombukwono-donu ka ɓopisi ɓayasɨ. Makuɓongonitɔgʉ
asɨ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓanza na ɓotombii, luki limoti huɓongonito gɔnɨ nɨɓɔ ɓʉɗɨya.
19 A ɨzangɨya kapɨlya yigyogyiso ka lɨkpʉmʉka nɨlɔ wakogyigʉ ko bulya yɨɓanga Kunzi.
20 A ɓɛyɔ, makika kalya bʉma ko bulya ɓʉnyɛ nɨɓɔ mogyi, ika na ɨzangɨya tinɔ? Luki
limoti, ɓakamugyogyiso ko bulya yɨgya yanza kunu, kika kanɨ mopilyini ɓʉzʉ ɓi, nɨyɔ a
na ɨzangɨya yidingi kambwa ko Kunzi.
21 Kunzi amʉmaka ko bulya yi nɨyɔ kyɛ Kilisito ɓɨkpɛ alya ndɨ igyogyiso ko bulya kunu.
Amʉsɨlya kʉwa likingyosi ɓɛ kyɛ kpokyononi ka masɔkʉ kakɨ.
22 Kagyagʉ ndɨ ɓʉnyɛ, lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ gʉtʉgʉ limoti aka kopupagʉ ndɨ ka
mʉnɔkʉ kakɨ.
23 Nɨyɔ ɓa ndɨ katʉmbwa, kigisyagʉ ndɨ, wa a ndɨ mino kaigyogyiso, kʉlananagʉ ndɨ
na ɓatʉ ɓi ɓɛgɛyɔ. Luki limoti ɨsa ndɨ ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ akɔgɔ lɨkpʉmʉka ka
ɓungbingbili.
24 Kilisito ɓɨkpɛ abɨnɨka ndɨ ɓʉnyɛ kusu ka nzʉyɨ kakɨ ka mʉsalaba. Agya ndɨ ɓɛyɔ
kyɛ iɓusu tiki abɛ ɓamanda ko bulya ɓʉnyɛ, tiniso na ɔɓɨlɨ wongbingbili. Minisono na
muhukuso ko pisi ya ɓeviɗi kakɨ.
25 A ɓɛyɔ, ma ndɨ abɛ ɓakɔndɔlɔ ɓuɓungogo. Luki limoti, mbɨya wanʉ migoniku ka
nɨnɔ a muɓuɓulyo kunu na nɨnɔ akamuɓuulyogo.

3

Vononi ka ɓakilisito

1 Iɓunu ɓoko aaa, huɓongoni ɓombunyonu ɓɛgɛyɔ. Kʉwa wa gʉ wa, ɓatʉ ɓagɔgɔ luga
kaɓʉ nɨɓɔ ɓiko kanɨ ɓakanoboilyigʉ lɨkpʉmʉka ko Kunzi, ɓakwanana koyikono pisi ka
ɨgya kunu, gʉtʉgʉ makonzini.
2 A ɓɛyɔ, okwononi ɓɨnɨ asɨ ɨgya yanza kunu aka pa imoti na kʉɓangakʉ.
3 Makokisonitɔgʉ kainiso ɓanza asɨ ka nzʉyɨ aka, abɛ ka lɨlʉlʉka lo tukatʉ, kaimokisyo
makpʉmʉka ma ɔlɔ ikanɨ kaimokisyo ɓotu ɓayanzanza.

2:7 2:7 Wanda ka Mambʉ 118:22. **2:8 2:8** Wanda ka Isaya 28:16. **2:9 2:9** Wanda ko Pupo 19:5-6; Isaya 43:20; Pupo 19:5; Yɨgɨlya 4:20; 7:6; Isaya 43:21; 9:1. **2:10 2:10** Wanda ka Ɔsɛya 1:6, 9; 2:1, 23, 25. **2:22 2:22** Wanda ka Isaya 53:9.

4 Luki limoti, kisoni yɨpɛpɛ ɓʉnza ɓa mʉtʉ wa kʉsɔ, ɓʉnza ɓa lɨmbɛngɨ lawɛsɛɛ na la
maziɨyɔ niɓɔ kakwananigʉ kapaɗa. Ɓʉnza ɓi niɓɔ a na ɨzangɨya yidingi ko Kunzi.
5 Kinili ka ɓʉndɛlɨ ɓoko ɓa baya niɓɔ ɓobisa ndɨ mʉtamanagɨ ko Kunzi, ɓiɓungusyaga
ndɨ ɓɛgɛyɔ kanɨ ɓanʉɓanga ɓambʉnyaɓʉ.
6 A abɛ Sala nɨnɔ aɓangaga ndɨ Abalahamʉ, anamaka ɓɛ «Mombukwana-damɨ.»
Makiko kagya ɓʉnza ɓɛyɔ, kanɨ makɛgʉ kaɓanga luki, miko ɓomikakɨ ɓoko ɓi.
7 Iɓunu ɓalʉkʉ aaa, wikoni mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ na ɓoko kunu kanɨ manibo ambɛ
ɓa kɛgʉ no ngu abɛ iɓunu. Wikoni na ɨɓʉ kanɨ manudondisyo kyɛ iɓunu na ɨɓʉ
makwanana ndɛkɛ kainiso na mʉkalya ma ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi. Gyoni
ɓɛyɔ kyɛ kikonitɔgʉ no luki nɨlɔ akpɨngba malʉmba kunu.

Kaigyogyiso ka ɓungbingbili

8 Ka muliɓo, iɓunu ɓasɨ wikoni na tamanaga imoti na lɨmbɛngɨ limoti. Ponononi abɛ
ɓomika-muko, wikoni na yɨgya yanza na yisiso luga kunu.
9 Makigisyonitɔgʉ ɓʉnyɛ ka ɓʉnyɛ, gʉtʉgʉ mosikoni aka. Luki limoti, wikoni na
mʉnzɨna ma ɓʉɓʉnga kyɛ Kunzi amʉmaka ndɨ ko bulya yi, iba amuɗukilyi ɓʉɓʉnga.
10 Ɓɛgɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkyaga mino ɓɛ:
«Mʉmbanzʉ yi nɨnɔ apa kaiko na ɔɓɨlɨ wanza, na kaiko na magyagya
asɨ mʉnɔkʉ manyɛ, asa lɨkpʉmʉka la kʉɓɔɓɔkʉ.
11 Asɨ lɨkpʉmʉka lanyɛ, agya lɨkpʉmʉka lanza,
akɨsɨ maziɨyɔ, igwinonogo nomu.
12 A ɓɛyɔ, misa ko Mombukwono-dosu ikaga ka ɓatʉ ɓongbingbili,
ʉkanagatʉ malʉmba kaɓʉ,
luki limoti, ʉpɨlyaga ɓatʉ ɓanyɛ mʉgɔngʉ.»
13 Wanɨ nɔ amʉgya ɓʉnyɛ kika kanɨ ma na kɛkɛlɛ kagya lɨkpʉmʉka lanza?
14 Luki limoti, kika gʉtʉgʉ kanɨ makaigyogyiso nɨ managya ɓʉnza, gwoni asɨ magyagya
aka. Makuɓongonitɔgʉ ɓambanzʉ gʉtʉgʉ ikii aka, makombomboyonitɔgʉ.
15 Luki limoti, mubibisoni Kilisito ka mambɛngɨ kunu, ɨyɨ abɛ Mombukwono-dosu.
Wikogoni ɓongbinga ɓasɨ ɓakɨtʉlya kausikisyo niɓɔ ɓiko kamumuuso isi ya mʉtamanagɨ
nɨmɔ ma na imu.
16 Luki limoti, gyoni ɓɛyɔ na lɨmbɛngɨ lawɛsɛɛ na la kʉɓangakʉ. Wikoni na mambɛngɨ
ɓɨngɔ. Makiko ɓɛyɔ, niɓɔ ɓiko kamʉnzɨnzɨnya yanyɛ ko bulya yɨgya kunu abɛ ɓaɓɨɓya
ka Kilisito, ɓogwa suni.
17 Kika kanɨ Kunzi oponi ɓɛ wigyogyiso kanɨ wakagya ɓʉnza, a ɓɨnza, kanɨ kɛgʉ ko
pisi yɨgya ɓʉnyɛ.
18 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisa ndɨ nganga yimoti aka ko bulya ɓʉnyɛ ka ɓambanzʉ.
Okwa ndɨ ɨyɨ payaya aka ko bulya ka ɓatʉ ɓanyɛ, kamuluto ko Kunzi. Ɓamwɔ ndɨ ka
nzʉyɨ, luki limoti opupo kʉwa ndɨ ka mbʉkʉ pisi ka Lɨmbɛngɨ-Lotu.
19 Pisi ko ngu ya Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ, aga ndɨ kakʉwa kʉʉ ka mambɛngɨ ka ɓatʉ niɓɔ
ɓokwaga ndɨ. Mambɛngɨ mi nɨmɔ a ndɨ ka bɔlɔkɔ.
20 Isi yi ɓɛ mambɛngɨ ka ɓambanzʉ ɓi niɓɔ ɓakya ndɨ kamʉkana Kunzi wa a ndɨ mino
kaʉɓʉndɨla na lɨmbɛngɨ lɨnda. A ndɨ ko ngbingo yi nɨnɔ Nʉa a ndɨ mino kaɓaka ɨngbɔlɔ.
Ɓatʉ ɓakɛɗɛ aka ɓɔ ɓahʉkaga ndɨ ko tumo. Ɓatʉ ɓʉgɨna aka ɓogulya ndɨ ka ɨngbɔlɔ.
21 Liɓo li nɨlɔ a ndɨ likingyosi la iɓatiso nɨyɔ akamuhukuso mbɨya wanʉ. Kɛgʉ yi ko
bulya yɨsʉkʉsa mokoku ma nzʉyɨ, luki limoti, ko bulya kakʉnga Kunzi lɨmbɛngɨ langɔ.
Iɓatiso akamuhukuso kyɛ Yeso-Kilisito opuponi ka mbʉkʉ.
22 Ɨyɨ nɨnɔ aga ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ka kʉmbanzɨkanɨkɔ ko Kunzi. Kʉ ɓɛyɔ, a ngama
ka ɓamalaika, ngama ka ɓatʉ ɓakpʉkpʉ na ngama wa makpʉmʉka masɨ mo ngu nɨmɔ
a kʉgʉ wa lɨsyɛ.

4

Ɔɓɨlɨ wambɨya

1 A ɓɛyɔ, Kilisito igyogyisoni ndɨ ka nzʉyɨ, wikoni gɔnɨ iɓunu ɓakɨtʉlya kaigyogyiso
mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ. Mʉtʉ nɨnɔ igyogyiso ka nzʉyɨ, kidukulogigʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ.
2 Ka masyɛ mi nɨmɔ motigoli na imu kʉnʉ ka ɔɓɨlɨ, wikoni kʉwa kagya ɓɛyɔ Kunzi
iko mino kapa ka ɔɓɨlɨ kunu. Makikonitɔgʉ ɓata kagya mʉsasa manyɛ ma nzʉyɨ.
3 A ɓɛyɔ, molyoni ndɨ ngbingo mudingi kagya lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatʉ niɓɔ ɓakamibigʉ
Kunzi ɓapaga. Mikaga ndɨ kakpakyana gbalɨ, mʉsasa manyɛ mutumo ɓiɗɛ, lɨbʉma,
manuɓino ɓodumo ɓanyɛ niɓɔ ɓamʉmʉkanaga mino komwo na kagya lɨkpʉmʉka
lanyɛ, na kobibiso gbɨlɨtɔ. Nɨyɔ a lɨkpʉmʉka lo suni.

3:12 3:12 Wanda ka Mambʉ 34:13-17. **3:20 3:20** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24.

4 Mbɨya wanʉ lɨkpʉmʉka umbongini ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibigʉ Kunzi kyɛ ɓakɛgʉ
ɓata kamʉmɨna pa imoti na ɨɓʉ ka lɨkpʉmʉka lanyɛ. Kinili ɓikaga kamʉbɨnɨkɨlya
makpʉmʉka ɓitititi.
5 Luki limoti, ɓasambatʉ ndɛkɛ kambwa ko Kunzi ka masɨ nɨmɔ ɓagya ndɨ. A ɓɛyɔ, a
wakɨtʉlya kausombiso ɓatʉ nɨɓɔ ɓuɓisi na nɨɓɔ ɓokwogoni ndɨ.
6 Kinili Kilisito aɓɨkyaga ndɨ gɔnɨ mino Mongoni Manza ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwoni ndɨ.
Ɓusombisa ndɨ ko bulya makpʉmʉka nɨmɔ ɓagya ndɨ wa ɓa ndɨ mino ka ɔɓɨlɨ. Luki
limoti, mbɨya wanʉ, ko pisi ya Lɨmbɛngɨ-Lotu, ɓakwananatʉ kʉwa kaiko na yɨgya nɨyɔ
Kunzi apaga.

Ɔɓɨlɨ ka ɓatʉ ko Kunzi

7 Mulɨɓo ma makpʉmʉka masɨ a kʉwa ɓuwobi. Wikoni nɛkɨ na tamanaga yanza, mika
kaɨmɨnya iba wikonitɔ ɓakɨtʉlya kalʉmba.
8 Kambwa wa lɨkpʉmʉka lasɨ, ponononi luga kunu kʉgbɛ kyɛ sɨpananɨsɔ otikyogo
ɓʉnyɛ ɓakpʉ.
9 Tilyononi luga kunu ɓɨnza kanɨ makɛgʉ no miso mundindilo.
10 Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka abisi apɛpɛ nɨnɔ Kunzi apá ndɨ kausingyo ɓɛngɛnɨ. Mika kʉwa
ɓagya-ligubo ɓanza nɨɓɔ ɓoɓuulyaga ɓapɛpɛ dididi nɨɓɔ Kunzi amʉlʉpyaga.
11 Mʉtʉ nɨnɔ a na apɛpɛ kaɓɨkyaga Lɨkpʉmʉka ko Kunzi, aɓɨkyagɨ. Nɨnɔ a na apɛpɛ
mugugubyo ɓɛngɛnɨ ugugubyi no ngu nɨyɔ Kunzi apá ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi avɨ ɨbɨba ka
ɓopisi ɓaya makpʉmʉka masɨ, pisi ka Yeso-Kilisito nɨnɔ a na ɨbɨba no ngu ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

A ɓɨnza kaigyogyisa abɛ mukilisito

12 Iɓunu ɓomika-mama ɓʉpakaaa, lɨkpʉmʉka kamumbongonito ko bulya yigyogyiso
yapʉ nɨyɔ makalya. Makinonitɔgʉ abɛ kiko lɨkpʉmʉka lɨmbanga lɔ akamʉgya.
13 Luki limoti, gwoni magyagya kyɛ makaigyogyiso mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito. Kinili
mogwa ndɛkɛ magyagya mudingi wa inisono ndɛkɛ mino ka ɨbɨba kakɨ.
14 Ɨgyagya kunu, kika kanɨ ɓakamʉtʉmbwa ko bulya ka Kilisito. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ la
ɨbɨba nɨlɔ a Lɨmbɛngɨ ko Kunzi a kʉsɔ kunu.
15 Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti luga kunu kigyogyisonito abɛ mʉmwɔ ɓambanzʉ, ikanɨ abɛ
mʉtʉ wo kuɓakʉ, ikanɨ abɛ mʉgya-manyɛ ikanɨ abɛ mʉtʉ wa kɨɗaɨlya lɨkpʉmʉka ka
ɓatʉ ɓagɔgɔ.
16 Luki limoti, mʉmbanzʉ kika kaigyogyiso kyɛ a mukilisito, kinonito suni, abibisi
Kunzi nɨnɔ apá lino li nɨlɔ.
17 Ngbingo musombiso odunuku, lɨvananza ko Kunzi lɔ apʉnga kaika ko ngbongu.
Luki limoti, kɨpʉnga na iɓusu, opipilo kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓakapagʉ ɓakabaɨlya Mongoni
Manza?
18 A ɓɛyɔ Moɓiso ko Kunzi aɓɨkya mino ɓɛ:
«Kika kanɨ mʉtʉ wongbingbili oukogini pisi ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ,
ika kʉwa ɓʉnɨ ka nɨɓɔ ɓamʉya Kunzi
na ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ?»
19 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓakaigyogyiso kyɛ ɓakagya nɨlɔ Kunzi apaga, ɓidukulogi
kagya ɓʉnza aka. Ɓobisi ɔɓɨlɨ kaɓʉ ka maɓɔkʉ ko Kunzi nɨnɔ ʉgya kyɛ utulyosogo
ɓagʉmɛ kakɨ ɓasɨ.

5

Mʉtʉʉ ko bulya ka ɓazɛɛ ɓa kanisa

1 Na kʉwa kaʉɓɨkya ɓazɛɛ ɓa kanisa nɨɓɔ ɓa luga kunu mbɨya wanʉ. Ɨmɨ
mombukwana-dakɨ yɨ na mʉzɛɛ abɛ iɓunu gɔnɨ. Nɨnatʉ ndɨ no miso igyogyiso ka Kilisito.
Kinili nikatʉ ndɛkɛ na pa wa ɨbɨba kakɨ ipupiso ndɛkɛ mino. Nakapa kamʉɓɨkya ɓɛ:
2 Muɓuulyogoni ambaza nɨnɔ Kunzi amʉpá mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoɓuɓulyo ɓa ɓanyama
ɓagyaga mino. Makogyonitɔ ligubo ɓɛ kyɛ ɓamukpomyi kayapʉ, luki limoti, gyoni na
lɨmbɛngɨ lanza ɓɛyɔ Kunzi apaga mino. Makogyonitɔgʉ ligubo kyɛ minisoni no ɓui, luki
limoti gyoni pisi kaɨpá.
3 Makokisonitɔgʉ kaɨva abɛ ɓangama kʉgʉ ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ Kunzi amʉpá. Luki limoti,
wikoni likingyosi lanza ka ambaza.
4 Ko ngbingo yi nɨnɔ Ngama ka ɓoɓuɓulyo odoku ndɛkɛ mino, mɨbanga kʉwa ndɛkɛ
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɨbɨba nɨɓayɔ kapʉtɨkanɨgʉ ndɛkɛ.

4:8 4:8 Wanda ka Mogbitoku 10:12; Yakɔbɔ 5:20. **4:18 4:18** Wanda ka Mogbitoku 11:31.

5 A mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, iɓunu ɓawanza, huɓongoni ɓambɔkʉ. Iɓunu ɓasɨ miko na lɨmbɛngɨ la kisiso luga kunu kyɛ Moɓiso aɓɨkya ɓɛ: «Kunzi ʉlananaga na ɓatʉ ɓa kɨbɨnɨka, luki limoti, uɗukulyogo ɓatʉ ɓa kisiso ɓʉɓʉnga.»
6 Wisisoni nɛkɨ kambwa ko Kunzi nɨnɔ wo ngu, iba amʉbɨnɨkɨ ndɛkɛ ka lɨsyɛ nɨlɔ awanyaga ndɨ lɔ.
7 Bisoni ɓuti ɓa mambɛngɨ kunu ka maɓɔkʉ kakɨ kyɛ asyɛgɛ lɨmbɛngɨ ku kunu.
8 Wiminyonito, makololonitɔgʉ! Kyɛ mumuyoniso kunu ɓɛyɔ ka Abɨlɨ akaamama ɓɨgbagbagba kanɨ analʉngɨkyana abɛ kpwingi, kakɨsa mʉtʉ yi nɨnɔ alya.
9 Bisoni na ɨyɨ ɗongoso, mɨtɨkɨtɨlyaga ka baya. Wiboni ambɛ ɓomomonu ɓakaigyogyiso ka ɔɓɨlɨ wasɨ ɓɛgɛyɔ.
10 Migyogyisatʉ mbɛyɨ ɓata ko ngbinga mʉkɛɗɛ. Luki limoti Kunzi wa ɨzɨyɔ amʉmaka kogulya ka ɨbɨba ya ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ pisi ka matɨkana na Yeso-Kilisito. Kʉwa wa gʉ wa, amudwisatʉ ka muliɓo, amungotiso, amʉpá ngu, amumomosa kanɨ makɛgʉ kapɨka ɓɨpɛkɛ-pɛkɛ.
11 Ɨyɨ nɔ a no ngu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

Yuuso ya muliɓo

12 Sila nɨnɔ a mika-mama wa lɨmbɛngɨ nɔ etungbuli ɓi kamukpikilya igbutu ya balʉwa yi nɨmʉ. Nopo kamutumisa mambɛngɨ na kamʉɓɨkya ambɛ nɨyɔ a ɨzɨyɔ ya lɨngʉnʉ ko Kunzi, wigwinonogoni na iyu aka.
13 Kanisa ya Babiloni, nɨyɔ Kunzi apʉnaga abɛ iɓunu, amumuusogito. Gʉtʉgʉ mikamɨ aka ɓɛyɔ ka Malɨkɔ, amumuusogito gɔnɨ.
14 Tilyononi, mopututonogo luga kunu abɛ ɓomika-muko.
Mazɨyɔ iki pa imoti na iɓunu ɓatʉ ka Kilisito ɓasɨ.

5:5 5:5 Wanda ka Mogbitoku 3:34. **5:6 5:6** Wanda ka Matayɔ 23:12; Luka 14:11; 18:14.

Balʉwa wa yiɓa ninɔ
Pɛtɛlɛ
akpika ndi
Likpʉmʉka la mambwa

Kitaɓʉ ya yiɓa niyɔ atʉtʉmbwa Pɛtɛlɛ okpika ndi niyi. A ɓɛyɔ, ukpikilya ndi ɓakilisito ɓa gʉɗʉ yimoti ɓɛnɛ. Gʉtʉgʉ mʉtʉ ɓemoti aka kaɓikyagʉ ɓɛ balʉwa yi nimʉ a ninɔ ukpikilya ndi ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓukpikilya ndi balʉwa wa mambwa, kyɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kibigʉ ɓɛ Pɛtɛlɛ ukpika ndi ɓabalʉwa ɓaɓa ɓi niɓɔ aka ɓɔ. Aɓikya ndi iyi asi ɓɛ balʉwa yi nimʉ a balʉwa wa yiɓa ninɔ akpika ndi (Wanda 2 Pɛtɛlɛ 3:1).

Pɛtɛlɛ aɓikya ndi ɓɛ ɓatʉ ɓemoti-ɓemoti ɓindaga ka ɓakilisito, ɓanʉtiwa makpʉmʉka di no Mongoni Manza nimɔ ʉtiwa ndi. Ɓagyaga ndi niyɔ ɓopo, ɓanaɓikya ɓɛ Yeso kigikugʉ ndɛkɛ ɓata. Pɛtɛlɛ aɓikya gɔni ndi ɓɛ ɔɓili ka mukilisito okwononi kaɓosilo Kunzi. Mʉtʉʉ mi nimɔ Yeso ʉpá ndi ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndi na iɓʉ wa a ndi mino ka ɔɓili mɔ a ma lingʉnʉ. Likpʉmʉka li nilɔ ɓokwononi kogwi ka limbɛngi kaɓʉ nilɔ.

Yigbananaga ya kitaɓʉ ka 2 Pɛtɛlɛ niyi:

Yuuso *1:1-2*
Ɓɛyɔ ɔɓili ka mukilisito okwononi mino kaiko *1:3-15*
Wigwinonogoni ɓingbufu ka mʉtʉʉ nimɔ mʉkana ndi *1:16-21*
Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓuwonisilogo ɓɛngɛni likpʉmʉka nilɔ kɛgʉ lo ngbingbili *2:1-22*
A ɓɛyɔ, Yeso igokuto ndɛkɛ *3:1-18*

Yuuso

1 Imi Simoni-Pɛtɛlɛ ninɔ na mʉgya-ligubo na atʉtʉmbwa ka Yeso-Kilisito nɔ nakaukpikilyo ɓatʉ niɓɔ ɓa na baya yidingi mʉɗɔngɔni abɛ niyɔ kusu, pisi ka ɓungbingbili ko Kunzi na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.
2 Kunzi na Yeso Mombukwono-dosu ninɔ mamibaga ɓamuɗukilyi iziyɔ na maziyɔ makpʉ.

Kunzi amʉmakaga na amʉpʉnaga

3 A ɓɛyɔ, pisi ko ngu kaki, Kunzi atipá ndi masi nimɔ okwononi ka ɔɓili kusu. Igyonosa ndi ɓɛyɔ kyɛ tiki ɓakigwinonogo na kabibiso ninɔ atimakaga ndi kaiko pa imoti ka ibiba na ɓʉnza kaki ɓikpɛ.
4 Kaɓyɛnɛnɛ na ibiba no ngu yi niyɔ, Kunzi atipá ndi agʉmɛ wanza na mudingi kʉgbɛ. Agya ndi ɓɛyɔ kyɛ makʉlikanagi ka mʉsasa manyɛ ma ɔɓili yi nimʉ, maɓyɛ kʉwa yigya kaki mombukwana-daki yi.
5 Kinili, gyoni kɛkɛlɛ kamatila ɓʉnza kʉgʉ wa baya kunu, yimibo ka ɓʉnza.
6 Mamatila yigwi mambɛngi ka yimibo, miko na limbɛngi linda kaigwi mambɛngi na mamatila limbɛngi linda kaigwinonogo ko Kunzi.
7 Kʉgʉ wa limbɛngi la kigwinonogo ko Kunzi wikoni na liɓʉkʉtana, kʉgʉ wa liɓʉkʉtana mamatila sipananisɔ.
8 A ɓɛyɔ, makika na yigya niyɔ yasi, moɓuulyogo, amʉpátʉ ngu kagya ligubo na kaɓʉkʉta bumo na makwanana kamibo Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓinza.
9 Luki limoti, mʉtʉ yi ninɔ kɛgʉ na yigya yi niyɔ, azwa kaki a mukuɗu, a abɛ mʉtʉ wo koloɓu ya mamɔmɔ. Oɓusoloni ɓɛ Kunzi asukusoni ndi ɓʉnyɛ kaki ɓandɛli.
10 Kinili, ɓomika-mama, gyoni kɛkɛlɛ kʉgbɛ kabailya molikoni nimɔ Kunzi amʉmakaga ndi mino, na ɓɛyɔ amʉpʉnaga mino. Makagya nilɔ lasi, makogwigʉ ndɛkɛ ka ɓʉnyɛ gʉtʉgʉ iki yi aka.
11 Makagya ɓɛyɔ, Kunzi amuukulya mupumi ɓikpo kogulya ka Ɓʉngama ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu Yeso-Kilisito.
12 Kinili, niko asi kamutomosyo aka masyɛ masi makpʉmʉka mi nimɔ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ miboni ndi mino yɔ na ɓɛyɔ migwinonogo mino ka lingʉnʉ niyɔ ɓamʉpá ndi.
13 Nakaina ɓinza kamuzuzukiso na kamutomosyo ngbingo yi ninɔ na mbɛyi ɓata mino kakʉtaga aka.
14 A ɓɛyɔ, nakaiba ambɛ nika ɓanʉ kaasa nzʉyi ya litɔmbʉ yi niyi, mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito emibisa ndi mino.
15 Luki limoti, nagya ndɛkɛ lasi ambɛ nakokwo gʉtʉgʉ, wikoni katamanaga masyɛ masi makpʉmʉka mi nimɔ.

Ɓatʉ niɓɔ ɓina ndi ibiba ka Kilisito

16 A ɓɛyɔ, takamuzukilyagagʉ ndɨ lɨkpʉmʉka lo ngu ya kigoku ka Mombukwono-dosu
Yeso-Kilisito abɛ ɓabɨbʉ ɓaya ɓɔngɔ na ɓaya ɓokoli. Luki limoti, tɨna ndɨ ɓʉdingi kakɨ
no miso.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi Baba alingisaga ndɨ ɓɔkʉ. Apá ɨbɨba ngbingo yi nɨnɔ lɨyʉ la ɨbɨba
yidingi ko Kunzi otukyoku ndɨ mino kʉgʉ wa lɨsyɛ, anaɓɨkya ɓɛ: «Nɨmʉna a mikamɨ
mʉpaka, nogwaga magyagya na ɨyɨ kʉgbɛ.»
18 Iɓusu ɓamombukwono-dosu ɓi ɓɔ tʉkana ndɨ lɨyʉ li nɨlɔ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ngbingo yi nɨnɔ ta ndɨ mino na ɓa Yeso ka ngʉpa yotu.
19 Ta gɔnɨ kabaɨlya mʉnzɨna nɨmɔ ɓogyalandʉ ɓaɓɨkyaga ndɨ. Mogyi ɓɨnza
kaigwinonogo nomu. A mʉɗɔngɔnɨ abɛ tala nɨnɔ akanzɛ ko biti, kadwɛ ko ngbingo
yi nɨnɔ lɨsyɛ atɨnɨkaga mino na ko ngbingo nɨnɔ lɨngʉtʉ lo mbolugo anzɛ ɓanʉ mino ka
mambɛngɨ kunu.
20 Kambwa wa yasɨ, wiboni ambɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ
katʉmbʉlaga ɨyɨ mʉkaka ɓugyalandʉ ɓa Moɓiso Motu.
21 A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanonzinigʉ ndɨ na ɓugyalandʉ ka
sɨpananɨsɔ kakɨ ɓɨkpɛ. Luki limoti, ɓaɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka ko Kunzi ko pisi ya
Lɨmbɛngɨ-Lotu.

2

Kunzi ugyogyisatʉ ndɛkɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

1 Ka ɓʉndɛlɨ, ɓogyalandʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓatʉ ndɨ luga ka ɓomikya Ɓezaleli.
Ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ luga kunu ɓɛgɛyɔ. Ɓamakya ndɛkɛ
mʉtɨwɨ manyɛ na ma ɓɔngɔ ɓɨpɛlɛ, ɓamanganya ndɛkɛ Muwonisilo nɨnɔ uhukusa
ndɨ, ɓɨmakyɨlya kʉwa ɨɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓʉnyɛ nɨɓɔ ulumwisogo ndɛkɛ
ɓɨgbatata.
2 Ɓambanzʉ ɓakpʉ ɓʉɓɨɓyaga ndɛkɛ ɓingbooo ka lɨkpʉmʉka lanyɛ. Ɓɨnaga ndɛkɛ
pisi ya lɨngʉnʉ payaya ko bulya kaɓʉ.
3 Kakɨsa kainisoniso na mukumbo, ɓowonisilo ɓa kʉɓɔɓɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓalyalyaga ndɛkɛ
ka gɔngʉ kunu pisi ka ɓabibʉ ɓaya ɓɔngɔ-ɓɔngɔ. Luki limoti, Kunzi umokyoni ndɨ ka
mʉkɔmbʉ ndɛlɨ, ɓakolipyigʉ no lumwogo.
4 A ɓɛyɔ, Kunzi kukwilyagʉ ndɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓagya ndɨ ɓʉnyɛ kumbu, luki limoti,
ʉɗɨkɨta ndɨ ka pa ya kigyogyiso. Na kʉ ɓɛyɔ, ɓʉkandaga na ɓaselegeni kaɓʉndaga lɨsyɛ
lɨkɔ ngbanga.
5 Kunzi kakwilyagʉ ndɨ gɔnɨ ɔɓɨlɨ wandɛlɨ kumbu, luki limoti, ulumwisaga ndɨ ɓatʉ
ɓanyɛ ɓa ɔɓɨlɨ no tumo. Ahukusa ndɨ Nʉa aka mʉkaka nɨnɔ aɓɨkyaga ndɨ lɨkpʉmʉka la
lɨngʉnʉ, pa imoti na ɓatʉ ɓagɔgɔ maɗɨya na ɨka.
6 Kunzi ʉmakyatʉ ndɨ gɔnɨ ɓagʉɗʉ ɓa Sɔdɔmʉ na Gɔmɔlɔ ka mʉngɨmbɔ, ulumwisogo
no ɓuku. Ko pisi yi nɨyɔ, uwonisila ndɨ ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ lɨkingyosi la nɨlɔ usilya ndɛkɛ.
7 Ahukusa ndɨ mʉtʉ wongbingbili ɓɛyɔ ka Lɔtɨ, nɨnɔ lɨmbɛngɨ akandɨkanaga ndɨ na
yɨgya ya ɓʉɗanda ka ɓatʉ ɓanyɛ.
8 A ɓɛyɔ, ɨyɨ yi nɨnɔ mʉtʉ wongbingbili ikaga ndɨ luga ka ɓatʉ ɓanyɛ, anɨna, anʉkana
masyɛ masɨ nɨmɔ apʉtaga ndɨ lɨmbɛngɨ la ɓʉngbingbili kakɨ.
9 Kinili, Mombukwono-dosu ibagatʉ ɓɛyɔ okwononi mino kaʉkʉlaga ka ɓʉkpɛkɨ-kpɛkɨ
ɓatʉ nɨɓɔ ɓigwinono na ɨyɨ. Luki limoti, a mbɛyɨ kauɓuulyogo ɓatʉ ɓanyɛ wa aka wa,
anaɓʉnda kaugyogyiso ka lɨsyɛ lɨkɔ mʉkɔmbʉ.
10 Kʉgbɛ, ugyogyiso ndɛkɛ ɓatʉ nɨɓɔ ɓikaga kaɓyɛ tamanaga yanyɛ ya nzʉyɨ kaɓʉ,
ɓanɨna ɓʉngama ka Mombukwono-dosu payaya.
Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓʉmɨnaga ɓatʉ ɓagɔgɔ payaya, ɓa ɓakɨbɨnɨka, ɓakɛgʉ
na kʉɓangakʉ na ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓa kʉgʉ wa lɨsyɛ. Luki limoti ɓikaga kaʉtʉmbwa.
11 Gʉtʉgʉ ɓamalaika aka, nɨɓɔ ɓukitogi sɛ ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ no ngu na
ɓututungyo, ɓakakɔgɨgʉ ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓi nɨɓɔ ikanɨ kaʉtʉmbwa ko misa ka
Mombukwono-dosu.
12 Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ ɓi nɨɓɔ ɓa mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yimibo,
ɓʉɓʉkʉta ndɨ ko bulya kaugwigo ka ɓakpaka aka na kaʉmwɔgɔ. Ɓatʉmbwaga
makpʉmʉka masɨ, gʉtʉgʉ nɨmɔ ɓakibigʉ. Ɓolumwogo ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanyama
ɓi nɨɓɔ.
13 Ɓugyogyiso ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨɓʉ ɓugyogyisaga ndɨ mino ɓatʉ ɓagɔgɔ.
Ɓogwaga magyagya kotulyoso ɓingbanganya tamanaga kaɓʉ yanyɛ na mʉsɨkatʉ.

1:18 1:17-18: Matayɔ 17:1-5; Malikɔ 9:2-7; Luka 9:28-35. **2:5 2:5** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 6:1–7:24. **2:6 2:6** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:24. **2:7 2:7** Wanda ka Mʉpʉnganagɨ 19:1-16.

Ɓogwaga magyagya kamʉɓɔɓɔ kani ma na iɓʉ kalyalya, ɓuliki kaɓʉ luga kunu apága suni.
14 Miso kaɓʉ amutumo na tamanaga ya ɓʉɗanda aka ɓiɗɛ, ɓakupogigʉ iɓʉ kagya ɓʉnyɛ. Ɓuɓulisyogo ɓatʉ niɓɔ ɓa na mambɛngi ɓipoli. Ɓa gɔni na mambɛngi ma ligbʉgbʉ ko bulya mukumbo. Ligbongoni ko Kunzi a kʉgʉ kaɓʉ!
15 Ɓosoni ndi pisi yo ngbingbili, ɓoɓungogo na ɓaɓyɛ niyɔ ka Balama, mika Beoli. Ɨyi Balama apaga ndi ɓuyi niɓɔ ɓapága ndi ko bulya likpʉmʉka lanyɛ.
16 Luki limoti, ɓayoyisa ndi ko bulya ɓʉnyɛ kaki. A ɓɛyɔ, punda muko yi ninɔ kanzinagigʉ, apʉnga ndi kanzina na liyʉ abɛ mʉmbanzʉ. Kʉwa wa gʉ wa, punda yi ninɔ apakya ndi yigya ya ɓungingi ka mugyalandʉ yi ninɔ.
17 Ɓowonisilo ɓa ɓongɔ ɓi niɓɔ ɓa mʉɗɔngɔni abɛ makpakpa nimɔ mʉfaga. Ɓa gɔni abɛ ɓɛkʉɓa niɓayɔ akawiwila na mbumbo. Kunzi uɓungusyilogoni ndi pa ko biti niyɔ ɓindengbu-ndengbu.
18 Mʉnzina kaɓʉ ikaga nimɔ makibinika na nimɔ kɛgʉ na izangiya. Pisi ka mʉnzina mi nimɔ, ɓugwisisogo ɓatʉ niɓɔ ɓupupogi ɓatʉ ɓanyɛ ka mʉɗɔngɔ mbiya ɓɛ ɓiki kagya ɓʉɗanda.
19 Ɓʉɓikyaga ɓɛ ɓakʉlikanagatʉ ndɛkɛ. Luki limoti, iɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi ɓa ɓosunzu ɓa ɓʉɗanda niɓɔ akaulumwisogo. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ yikaka-yikaka a musunzu wo luki lasi nilɔ ikaga na iyi lidita.
20 A ɓɛyɔ, ɓambanzʉ ɓoukogoni ndi ka yigya yanyɛnyɛ ya ɔɓili, pisi kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso kusu ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito. Luki limoti, ɓakiga ɓata kumbuso ka yigya yanyɛ yi niyɔ a ndi ni uɗitini yɔ, ɔɓili yi ninɔ ɓopipilo na iyi ika kʉwa wanyɛ kʉgbɛ kakitaga ninɔ wa mambwa.
21 A gʉtʉgʉ ndi ɓinza kaiko kani ɓakibigʉ pisi ya ɓungbingbili. Kɛgʉ ndi na izangiya ɓɛ ɓibi, kumbuso yi, ɓasa ɓata mʉtʉʉ motu nimɔ ɓʉpá ndi.
22 Likpʉmʉka nilɔ ɓagya ndi, akowonisila lingʉnʉ la ligbitoku nilɔ aɓikyaga ɓɛ: «Ɨnva igilyini kalya mozoyo kaki» na: «Ngʉya ninɔ apʉnya kaisʉkʉsaga, igilya ɓata kaituluba ka bʉtʉlʉ.»

3

Mombukwono-dosu igokuto ndɛkɛ

1 Iɓunu ɓawai, balʉwa kami wa yiɓa kamukpikilyo nimʉ. Kʉsɔ wa ɓabalʉwa niɓana ɓasi ɓaɓa, no ɓi kapa kozuzukiso kʉsɔ kunu tamanaga yanza ka mʉtʉʉ mi nimɔ mʉkana ndi.
2 Nakapa ambɛ tomononi makpʉmʉka nimɔ ɓogyalandʉ ɓotu ɓamʉɓikya ndi ka ɓʉndɛli. Tomononi gɔni mʉtʉʉ ka Mombukwono-dosu na Muhukuso, nimɔ ɓatʉtʉmbwa kunu ɓamʉpá ndi.
3 Kambwa wa yasi, wiboni ambɛ ka masyɛ ma muliɓo ɓambanzʉ ɓopuponokuto ndɛkɛ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓiko kaɓyɛ mʉsasa kaɓʉ aka ɓamombukwana-daɓʉ ɓi. Ɓamʉtibaga ndɛkɛ ɓikyaaa,
4 ɓanaɓikya ɓɛ: «Si Yeso aɓikya ndi ɓɛ odokuto ndɛkɛ! A kʉwa yani? A ɓɛyɔ, katʉkya wa aka wa ɓotitosu ɓolumwaga ndi mino, makpʉmʉka masi a mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ aka yɔ a ndi mino wa Kunzi agya ndi mino ɔɓili.»
5 Ɓakaɓʉsala ka yakɔlyi ɓɛ: katʉkya ka ɓʉndɛli, Kunzi agya ndi lisyɛ na litɔmbʉ pisi ka mʉnzina kaki aka. Agbanana ndi litɔmbʉ no liɓo, amʉmʉla kʉwa ndi litɔmbʉ lugo wo liɓo.
6 Kunzi olumwisaga ndi ɔɓili wandɛli no liɓo li nilɔ gɔni lɔ, pisi ko tumo yidingi.
7 Pisi ka mʉnzina mi nimɔ gɔni mɔ, Kunzi obisoni lisyɛ na ɔɓili wa lisyɛ li nili alɔngɔ ka lisyɛ li nilɔ akɔ ndɛkɛ mino ngbanga ka ɓatʉ ɓa ɓʉnyɛ. Ka lisyɛ li nilɔ, lisyɛ na ɔɓili agbʉndikana ndɛkɛ no ɓuku.
8 Luki limoti, iɓunu ɓawai, makoɓusolonitɔgʉ ɓɛ: ka Mombukwono-dosu, lisyɛ limoti a mʉɗɔngɔni abɛ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti na ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti a mʉɗɔngɔni abɛ lisyɛ limoti.
9 Mombukwono-dosu kɛgʉ kolipyo katulyoso agʉmɛ kaki ɓɛyɔ ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasimaga mino. Luki limoti, a na limbɛngi linda na iɓunu kyɛ kɛgʉ kapa ɓɛ mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka oɓungogitɔ. Apaga ɓɛ ɓatʉ ɓasi ɓopupi ka ɓʉnyɛ.
10 Lisyɛ ka Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ mʉɗɔngɔni ɓɛyɔ mʉtʉ wo kuɓakʉ odogoku mino. Ka lisyɛ li nilɔ, lisyɛ olimika ndɛkɛ na mungbi, makpʉmʉka masi nimɔ anzɛgɛ kʉ, agbʉndikana no ɓuku ɓingbiii, ɔɓili na masi nimɔ a kʉsɔ yi olumwogo.

2:16 2:16 Wanda ka Litatanga 22:4-35. **2:22 2:22** Wanda ka Mogbitoku 26:11.

11 Yɛkɨ masɨ igyonosa ndɛkɛ ɓɛyɔ, okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki sɛ kʉwa ɓʉnɨ?
Okwononi ɓɛ yɨgya kunu iki yotu na yakɨgʉmya ko Kunzi,
12 manaɓʉndaga lɨsyɛ ko Kunzi na kagya yasɨ ambɛ oduku ɓɨkwa. Ka lɨsyɛ li nɨlɔ,
ɓuku agbʉnda ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ wasɨ, na makpʉmʉka masɨ nɨmɔ anzɛgɛ kʉgʉ wa
lɨsyɛ apyɛ ɓɨgbatata.
13 Luki limoti, kaɓyɛnɛnɛ na agʉmɛ ko Kunzi, takaɓʉndaga lɨsyɛ na ɔɓɨlɨ wambɨya, kʉ
ɓungbingbili ika ndɛkɛ mino.
14 Kinili, iɓunu ɓawai, yɛkɨ makaɓʉndaga lɨsyɛ li nɨlɔ, gyoni ngu kunu yasɨ kaiko ɓanza
nɨ makɛgʉ na ɨɗa ko misa ko Kunzi, miko ka mazɨyɔ na ɨyɨ.
15 Wiboni sɛ ambɛ lɨmbɛngɨ lɨnda ko Mombukwono-dosu nɨ pisi ya muhukuso kunu. A
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ momosu mʉpaka ɓɛyɔ ka Pɔlɔ amukpikilya ndɨ gɔnɨ mino kaɓyɛnɛnɛ
na yimibo yi nɨyɔ Kunzi apá ndɨ.
16 Okpikaga ndɨ ɓɛyɔ ka ɓabalʉwa ɓasɨ nɨɓɔ a ndɨ kanzɨna mino ko bulya yi nɨyɔ.
Kʉsɔ wa ɓabalʉwa ɓi nɨɓɔ, atʉ na ɓapa ɓayagɔ nɨɓayɔ a ɓayapʉpʉ kotombisyo. Ɓatʉ
nɨɓɔ ɓakɛgʉ na yimibo na nɨɓɔ ɓakɛgʉ ɓakigwinonogo ɓɨnza ka baya ɓoyikosogo isi yi
mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ɓoyikosogo gɔnɨ mino ɓapa ɓayagɔ ɓaya Moɓiso Motu. Nɨyɔ ɓagyaga
ɓɛyɔ, ɓɨpʉtaga iɓʉ ɓamombukwana-daɓʉ ɓi.
17 Iɓunu ɓawai, mbɨya wanʉ, mibini iɓunu lɨkpʉmʉka li nɨlɨ. Wiminyonito nɛkɨ, kyɛ
ɓʉnyɛ ka ɓatʉ ɓanyɛ kamuɓungusogonitɔgʉ. Wikoni kʉwa ɓingbufu ka baya.
18 Widukulogoni kopingo aka ka ɨzɨyɔ na kamibo Mombukwono-dosu na Muhukuso
kusu Yeso-Kilisito. Ɨbɨba kʉ kakɨ, katʉkya mbɨya wanʉ na kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A
asɨ ɓɛyɔ aka yɔ.

3:13 3:13 Wanda ka Isaya 65:17; 66:22.

Balɯwa wa mambwa ka nɨnɔ Yuani akpika ndɨ Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa mambwa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmɯ. Yuani okpikatɯ ndɨ mbɛyɨ kɨtaɓɯ yagɔgɔ, kɯ anzɨna ndɨ mino ko bulya ɔɓɨlɨ ka Yeso ka lɨtɔmbɯ. Kɨtaɓɯ yi nɨ: «Mongoni Manza ɓɛyɔ Yuani okpika ndɨ mino.» Kumbusa wa nɨyɔ, ukpika ndɨ gɔnɨ ɓabalɯwa ɓagɔgɔ ɓaɓa.

Ka ɓongbingo ɓemoti-ɓemoti, ɓatɯ ɓagɔgɔ ɓɯɓɔgɔ ndɨ ɓambanzɯ ɓɛ Yeso-Kilisito nɨnɔ odoku ndɨ kɯnɯ ka lɨtɔmbɯ kaiko mɨkya ɓambanzɯ kɛgɯ Miko-Kunzi. Ɓaɓɨkyagatɯ ndɨ gɔnɨ ɓɛ mɯtɯ yɨkaka-yɨkaka akwanana kagya ɓɛyɔ aka yɔ opo mino, Kunzi kɨnɨgɯ abɛ kagya ɓɯnyɛ.

Kinili, Yuani ukpikilya ndɨ Ɓakilisito kaɯtɯmbɯlyaga ɓɛ Yeso nɨ wanɨ. Ʊɓɨkya gɔnɨ ɓɛ a lɨngɯnɯ ɓɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ atɯ, uwonisa ndɨ gɔnɨ pisi tino yɔ mɯmbanzɯ akwanana mino kainiso na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Pisi yi nɨ mɯtɯ wasɨ nɨnɔ aɓɨnɨkyana Yeso, inisanatɯ na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ. Omotiloku kaɯɓɨkya ɓambanzɯ ɓɛ okwononi kamatɨkana no Kunzi pa imoti no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso. Okwononi gɔnɨ kapa Kunzi na kaɯpa ɓakilisito ɓagɔgɔ ɓasɨ. Ɓakagya ɓɛyɔ, ɓiko lɨmbɛngɨ ɓɨdɛɛ ɓɛ ɓinisanatɯ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Lɨkpɯmɯka ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ *1:1-4*
Tokpokyonini ka ɓɯngbanganya *1:5–2:6*
Mɯtɯɯ mambɨya *2:7-17*
Ɓomuyoniso ka Kilisito, na ɓomiko Kunzi *2:18–3:10*
Sɨpananɨsɔ luga kunu *3:11–4:21*
Kopupo tutungyo ka makpɯmɯka ma lɨtɔmbɯ *5:1-21*

Mɯnzɨna ko Kunzi apága ɔɓɨlɨ

1 Takamukpikilyo balɯwa yi nɨmɯ ko bulya Mɯnzɨna nɨmɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨmɔ a ndɨ katɯkya ka mɯpɯnganagɨ. Tɯkanatɯ ndɨ Mɯnzɨna mi nɨmɔ, tɨna, tanda ɓizumuuu, tavɨlaga na maɓɔkɯ.

2 Ngbingo nɨnɔ ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ ipupisa ndɨ mino, tamɨnatɯ ndɨ. Kinili, takaamalya ɓɯdɛmɯ ɓi, kamɯɓɨkyaga mongoni mi nɨmɔ ma ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ a ndɨ pa imoti na Baba, nɨnɔ ipupisa ndɨ kusu.

3 Nɨlɔ tɨna ndɨ, tɯkana, ilu kɯwa lɔ takamɯɓɨkyaga iba wikoni gɔnɨ na yɯkanana na iɓusu. Wɨna sɛ, yɯkanana kusu a nɨyɔ ta mino pa imoti na Ɓababa no Mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito.

4 Iɓusu, takamukpikilyo lɨkpɯmɯka li nɨlɨ kyɛ magyagya kusu ogwononi ɓɨgbɨya-gbɨya.

Kunzi nɨ ɓɯngbanganya

5 Mongoni mi nɨmɔ tɯkana ndɨ na Yeso-Kilisito nɨma, imu mɔ tamɯɓɨkyaga ɓɛ Kunzi nɨ ɓɯngbanganya, kɯsɔ kakɨ, kɛgɯ gɯtɯgɯ no mikyo biti aka.

6 Takoɗongyo ambɛ ta na yɯkanana na ɨɓɯ, luki limoti kanɨ takakpakyana ko biti, takaɓɨkya ɓɔngɔ na yɨgya kusu kɛgɯ ya lɨngɯnɯ.

7 Luki limoti, takɨko kakpakyana ka ɓɯngbanganya, mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi mombukwana-dakɨ yi o mino ka ɓɯngbanganya, tiko na yɯkanana luga kusu, ɓangɯ ko Mikakɨ Yeso asɯkɯsa ɓɯnyɛ kusu ɓasɨ.

8 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgɯ ɓɯnyɛ, iba takaɨɓɔ nɨ iɓusu aka, lɨngɯnɯ kɛgɯ kɯsɔ kusu.

9 Luki limoti, takatwɨlyaga Kunzi ɓɯnyɛ kusu ɓɨngbanganya, atɨpɨlyatɯ, atɨsɯkɯsa ɓɯnyɛ kusu ɓasɨ, kyɛ a wongbingbili na walɨngɯnɯ.

10 Takaɓɨkya ambɛ takagyagɨgɯ ɓɯnyɛ, iba takaitiso Kunzi mɯtɯ waɓɔngɔ, nɨyɔ akowonisilo ɓɛ lɨkpɯmɯka kakɨ kɛgɯ kɯsɔ kusu.

2

Kilisito nɔ atɨmamalyaga

1 Ɓomikamɨ, nakamukpikilyo lɨkpɯmɯka li nɨlɨ, kyɛ makogwonitɔgɯ ka ɓɯnyɛ. Luki limoti, mɯmbanzɯ kogwo, tatɯ na mɯtɯ yi nɨnɔ atɨmamalyaga kambwa ka Baba. Ɨyɨ nɨ Yeso-Kilisito, mɯtɯ wongbingbili.

2 A ɓɛyɔ, ɨpá ndɨ abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpɨlya ma ɓʉnyɛ kusu. Kɛgʉ asɨ ɓʉnyɛ kusu
aka, luki limoti ko bulya nɨɓɔ ka ɓatʉ ɓasɨ.
3 Kika nɨ tagyagatʉ mʉtʉʉ ko Kunzi, takwanana kaɓɨkya ɓɨngbanganya ambɛ
tamibagatʉ.
4 Mʉmbanzʉ kaɓɨkya ɓɛ amibatʉ Kunzi, luki limoti nɨ kɛgʉ kagya mʉtʉʉ kakɨ, a mʉtʉ
waɓɔngɔ, lɨngʉnʉ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
5 Luki limoti, nɨnɔ oɓuulyogo lɨkpʉmʉka ko Kunzi, sɨpananisɔ ko Kunzi a sakipiko
kʉsɔ kakɨ. Takwanana kaiba yʉkanana kusu no Kunzi ko pisi yi nɨyɔ.
6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ aɓɨkya ɓɛ ta na yʉkanana no Kunzi, ɔɓɨlɨ kakɨ okwononi kaika
mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨnɔ ka Yeso ndɨ.

Mʉtʉʉ mambɨya

7 Iɓunu ɓawaiaaa, kɛgʉ mʉtʉʉ mambɨya mɔ nakamukpikilyo, luki limoti, a nɨmɔ
mandɛlɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ aka ndɨ. Mʉtʉʉ mandɛlɨ mi nɨmɔ nɨ lɨkpʉmʉka nɨlɔ
mʉkana ndɨ.
8 Luki limoti, nakamukpikilyo mʉtʉʉ mambɨya, nɨmɔ lɨngʉnʉ li akainisono kʉsɔ ka
Kilisito na kʉsɔ kunu gɔnɨ. A ɓɛyɔ, biti akakɨtaga, ɓʉngbanganya ɓa lɨngʉnʉ a kʉwa
kanzɛ ka ɔɓɨlɨ kunu.
9 Mʉtʉ yi nɨnɔ oɗongyogo kaɓɨkya ɓɛ a ka ɓʉngbanganya, luki limoti, anamʉya
mamakɨ, a mbɛyɨ asɨ ko biti aka.
10 Nɨnɔ apaga mamakɨ, a ka ɓʉngbanganya, kɛgʉ no luki kʉsɔ kakɨ nɨlɔ akwanana
mino kamakya mʉmbanzʉ ka ɓʉnyɛ.
11 Luki limoti, nɨnɔ amɨnaga mamakɨ no miso mopi, a ko biti. Akpakyanaga ko biti nɨ
kɛgʉ kaiba ɓɛ akaɨnda yanɨ, kyɛ biti apiyosoni miso ɓipi.
12 Nakamukpikilyo iɓunu ɓomikamɨ, kyɛ Kunzi amupilyoni ndɨ ɓʉnyɛ kunu ko lino
ka Yeso.
13 Nakamukpikilyo iɓunu ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ. Nakamukpikilyo iɓunu ɓawanza, kyɛ mandungulyogoni Mumuyoniso.
14 Namukpikilya ndɨ iɓunu ɓomiki, kyɛ mamibatʉ Baba. Namukpikilya ndɨ iɓunu
ɓababa, kyɛ mamibatʉ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ. Namukpikilya ndɨ
iɓunu ɓawanza, kyɛ ma no ngu: lɨkpʉmʉka ko Kunzi a kʉsɔ kunu, mandungulyogoni
gɔnɨ Mumuyoniso.
15 Makaponitɔgʉ ɔɓɨlɨ, gʉtʉgʉ makpʉmʉka nɨmɔ a kʉsɔ yi. Mʉmbanzʉ kapa ɔɓɨlɨ,
kakwananɨgʉ ɓata kapa Obosu.
16 A ɓɛyɔ, makpʉmʉka masɨ mi nɨma a ma ɔɓɨlɨ: mʉsasa manyɛ, mʉsasa ma
makpʉmʉka nɨmɔ tɨnaga no miso na yɨbɨba ko bulya mukumbo. Masɨ mi nɨma
kotukyokugʉ ka Baba, luki limoti, otukyoku ka ɔɓɨlɨ.
17 Ɔɓɨlɨ na mʉsasa kakɨ akɨtagatʉ, luki limoti, mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga sɨpananisɔ ko Kunzi
a na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Mumuyoniso ka Kilisito

18 Ɓomikamɨ, ngbingo wa muliɓo kʉwa nɨmʉ. Mʉkanatʉ ndɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ
mumuyoniso ka Kilisito akodoku. Luki limoti, mbɨya wanʉ, ɓomuyoniso ka Kilisito
ɓakpʉ ɓopuponini ɓi. Ta kʉwa kaiba ambɛ ngbingo wa muliɓo a kʉwa ɓuwobi.
19 Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupa ndɨ luga kusu, luki limoti, ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti na iɓusu.
Ɓakika ndɨ pa imoti na iɓusu, iba ɓakatɨsagʉ ndɨ. Luki limoti, ɓatɨsa ndɨ kyɛ inisoni
ɓɨngbanganya ɓɛ ɓakɛgʉ ndɨ pa imoti no iɓusu.
20 Luki limoti, iɓunu, ma ɓutumo na Lɨmbɛngɨ-Lotu nɨlɔ Kilisito amʉpá ndɨ. Kinili,
iɓunu ɓasɨ mibagatʉ lɨngʉnʉ.
21 Kika nɛkɨ nɨ namukpikilyi, kɛgʉ ɓɛkyɛ makibogigʉ lɨngʉnʉ, luki limoti, a kyɛ
mibagatʉ. Mibagatʉ gɔnɨ ɓɛ ɓɔngɔ kopupogigʉ ka lɨngʉnʉ.
22 Wanɨ sɛ kʉwa nɔ a mʉtʉ waɓɔngɔ? A mʉtʉ yi nɨnɔ anganyaga ɓɛ Yeso kɛgʉ Kilisito.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a mumuyoniso ka Kilisito, amanganyaga Baba no Mikɨ.
23 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ amanganyaga Mikɨ, amanganyaga gɔnɨ Baba. Nɨnɔ abaɨlyaga Mikɨ,
abaɨlyaga gɔnɨ Baba.
24 Kinili, ɓuulyogoni ka mambɛngɨ kunu mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka
mʉpʉnganagɨ. Makoɓuulyo mʉtʉʉ mi nɨmɔ, mika ndɛkɛ gɔnɨ iɓunu kʉsɔ ko Mikɨ na
kʉsɔ ka Baba.
25 Luki nɨlɔ Kilisito atɨwanyaga ndɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
26 Namukpikilya ndɨ nɨlɔ ko bulya ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓakɨsaga kamʉɓɔ.
27 Luki limoti, Kilisito amʉpátʉ ndɨ iɓunu Lɨmbɛngɨ kakɨ, Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ a kʉsɔ kunu,
makɛgʉ ɓata na mʉsasa ɓɛ mʉmbanzʉ amuwonisilo. A ɓɛyɔ, Lɨmbɛngɨ owonisilaga

masɨ: owonisilaga lɨngʉnʉ, kɛgʉ ɓɔngɔ. Kinili, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ amuwonisila ndɨ mino, wikoni kʉsɔ ka Kilisito.
28 Mbɨya wanʉ, ɓomikamɨ, wikoni kʉsɔ kakɨ iba takikonitɔ na kʉɓangakʉ ngbingo yi nɨnɔ opuponoku ndɛkɛ mino. Ka lisyɛ li nɨlɔ, takɨmʉkanɨgʉ ndɛkɛ suni kambwa kakɨ.
29 Mibagatʉ ɓɛ Kilisito a wongbingbili, yɛkɨ a ɓɛyɔ, makwanana gɔnɨ kaiba ɓɛ mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓungbingbili a miko Kunzi.

3

Ta ɓomiko Kunzi

1 Winoni ɓɛyɔ Baba atɨpa ndɨ mino! Sɨpananɨsɔ kakɨ a sidingi kʉgbɛ, kinili ɓatɨmakaga ɓɛ ɓomiko Kunzi. A ɓɛyɔ, ta ɓomikakɨ aka ɓɨkpɛ. Kika nɨ ɓatʉ ɓa ɔɓɨlɨ ɓakatimibigʉ, a kyɛ ɓakamibagʉ ndɨ Kunzi.
2 Iɓunu ɓawaiaaa, mbɨya wanʉ, ta ɓomiko Kunzi, ɓɛyɔ tika ndɛkɛ mino kanibisikonigʉ mbɛyɨ ɓɨngbanganya. Luki limoti, takaiba ambɛ ngbingo yi nɨnɔ Kilisito opuponoku ndɛkɛ mino, tɨita kʉwa ndɛkɛ mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɨyɨ, kyɛ tamɨna ndɛkɛ ɓɛyɔ aka yɔ o mino.
3 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ a na mʉtamanagɨ mi nɨma kʉsɔ ka Kilisito, iɓuɓisaga ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi ɓitu mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kilisito o mino.
4 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ, oɓunogo mʉtʉʉ ko Kunzi, kyɛ kagya ɓʉnyɛ nɨ koɓuno mʉtʉʉ.
5 Miba ɓɨnza ɓɛ Kilisito odoku ndɨ katʉmba ɓʉnyɛ, wɨna sɛ ɓʉnyɛ kɛgʉ kʉsɔ kakɨ.
6 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ ʉkananaga na ɨyɨ, kagyagɨgʉ ɓata ɓʉnyɛ. Luki limoti, nɨnɔ akpakpɨkanaga na ɓʉnyɛ, owonisaga ɓɛ kamɨnagʉ ndɨ, kamibagʉ ɓɛgɛyɔ.
7 Ɓomikamɨ, mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kamuɓonitɔgʉ! Mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga lɨkpʉmʉka longbingbili, ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi a wongbingbili mʉɗɔngɔnɨ abɛ Kilisito.
8 Nɨnɔ agyaga ɓʉnyɛ a mika-mumuyoniso, kyɛ mumuyoniso apʉnga ndɨ kagya ɓʉnyɛ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ aka. Kinili, Miko-Kunzi odoku ndɨ kʉwa ɨyɨ kapʉta ligubo ka mumuyoniso.
9 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ iitoni miko-Kunzi, kakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ ngu ko Kunzi nɨyɔ apága ɔɓɨlɨ akagya ligubo kʉsɔ kakɨ. Kakwananɨgʉ ɓata kagya ɓʉnyɛ kyɛ a kʉwa miko Kunzi.
10 Ɓomiko Kunzi ɓa di na ɓomiko mumuyoniso ko pisi yi nɨyɨ: Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ kagyagɨgʉ lɨkpʉmʉka longbingbili, ikanɨ nɨnɔ kapagɨgʉ mamakɨ, kɛgʉ ɨyɨ miko Kunzi.

Mʉtʉʉ ko bulya sɨpananɨsɔ

11 A ɓɛyɔ, mʉtʉʉ nɨmɔ mʉkana ndɨ katʉkya ka mʉpʉnganagɨ nɨma: topononini.
12 Takikonitɔgʉ abɛ Kaina nɨnɔ amwɔ ndɨ mamakɨ, a ndɨ ɨyɨ mika-mumuyoniso. Amwɔ ndɨ ko bulya ɨkɨ? Kyɛ yɨgya kakɨ a ndɨ yanyɛ, nɨyɔ ka mamakɨ yo ngbingbili.
13 Ɓomika-mamaaa, ɔɓɨlɨ kiko kamʉmʉya, kamumbongonitɔgʉ.
14 Takaiba ambɛ topupogoni ka kukwakʉ, togulya ka ɔɓɨlɨ. A ɓɨngbanganya kyɛ tʉpagatʉ ɓomomosu. Mʉmbanzʉ kiki na sɨpananɨsɔ, a mbɛyɨ ɨyɨ ka kukwakʉ aka.
15 Mʉtʉ wasɨ nɨnɔ andaga mamakɨ na miso mopi, a mʉmwɔmwɔ. Wɨna sɛ, mibagatʉ ɓɨnza ɓɛ gʉtʉgʉ mʉmwɔmwɔ ɓemoti aka kɛgʉ na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
16 Tiba ndɨ ɓɛ sɨpananɨsɔ nɨ ɨkɨ ko pisi yi nɨyɨ: Kilisito apá ndɨ ɔɓɨlɨ kakɨ ko bulya kusu. Takwanana nɛkɨ gɔnɨ iɓusu kaiko ɓakɨtʉlya kapá ɔɓɨlɨ kusu ko bulya ka ɓomomosu.
17 Kika nɨ mʉtʉ ɓemoti a na lɨngama, anamɨna mamakɨ ka yangya luki limoti nɨ lɨmbɛngɨ kɛgʉ kadwa, mʉtʉ yi nɨnɔ akwananatʉ kaɓɨkya ɓɛ apatʉ Kunzi?
18 Ɓomikamɨ, sɨpananɨsɔ kusu kikonitɔgʉ ka mʉnzɨna manzanza aka. Luki limoti, okwononi ɓɛ iki sa lɨngʉnʉ, aninisono ka yɨgya.

Kakpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ

19 Takagya ɓɛyɔ, tinisono ɓɛ ta ɓatʉ ɓa lɨngʉnʉ. Mambɛngɨ kusu ika na mazɨyɔ kambwa ko Kunzi.
20 Gʉtʉgʉ lɨmbɛngɨ kusu katɨsʉngʉlya, takaiba ambɛ Kunzi a mudingi kakɨtaga nɨlɔ lɨmbɛngɨ o mino katɨsʉngʉlya, ibaga makpʉmʉka masɨ.
21 Iɓunu ɓawaiaaa, lɨmbɛngɨ katisungulyi, takpʉɗa Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ.
22 Kʉwa wa, atɨpátʉ masɨ nɨmɔ tiko kakʉnga kyɛ takagya mʉtʉʉ kakɨ, tanagya nɨlɔ aɓosilogo.
23 Mʉtʉʉ mi nɨmɔ a ɓɛ taɓɨnɨkyanɨ lino ko mikakɨ ɓɛyɔ ka Yeso-Kilisito, tapanana ɓɛyɔ Kilisito aɓɨkya ndɨ mino.

24 Mʉtʉ yi ninɔ agyaga mʉtʉʉ ko Kunzi ikaga kʉsɔ ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ kaki. Tibaga ambɛ Kunzi ikaga kʉsɔ kusu, pisi ka Limbɛngi-Lotu nilɔ atipá ndi.

4

Takwanana kaibo Limbɛngi ko Kunzi liki?

1 Iɓunu ɓawaiaaa, makuɓinikyononitɔgʉ ɓatʉ ɓasi niɓɔ ɓaɓikyaga ɓɛ ɓa na Limbɛngi ko Kunzi. Luki limoti, kpimonito mbɛyi mʉnzina kaɓʉ ɓinza, kaiba ikani limbɛngi li nilɔ ɓa nolu apʉnya ko Kunzi. A ɓɛyɔ, ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ ɓakpʉ ɓomisikononi ka ɔɓili ɓingbwi.

2 Makwanana kaiba Limbɛngi ko Kunzi ko pisi yi niyi: mʉtʉ wasi ninɔ aɓikyaga ɓɛ Yeso-Kilisito iita ndi mʉmbanzʉ abɛ iɓusu, mʉtʉ yi ninɔ a na Limbɛngi ko Kunzi.

3 Luki limoti, ninɔ kɛgʉ kabailya Yeso-Kilisito ɓɛyɔ, kɛgʉ na Limbɛngi ko Kunzi, luki limoti, a na nilɔ ka mumuyoniso ka Kilisito. Mʉkanatʉ ndi ɓɛ mumuyoniso ka Kilisito odokuto. Mbiya wanʉ, a kʉwa ka ɔɓili.

4 Luki limoti, iɓunu ɓomikami, ma ɓomiko-Kunzi, mundungulyogoni ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ: A ɓɛyɔ, Limbɛngi nilɔ a kʉsɔ kunu, a no ngu kʉgbɛ kakitaga nilɔ a kʉsɔ ka ɓatʉ ɓa ɔɓili.

5 Ɓogyalandʉ ɓa ɓɔngɔ ɓa ɓatʉ ɓa ɔɓili, kinili, mʉnzina kaɓʉ a nimɔ ma ɔɓili. Ɓatʉ ɓa ɔɓili ɓɔ ɓʉmʉkanaga.

6 Luki limoti, iɓusu ta ɓomiko-Kunzi. Mʉtʉ yi ninɔ amibaga Kunzi atimʉkanagatʉ. Ninɔ kamibogigʉ, katimʉkanagigʉ. Tibaga Limbɛngi la lingʉnʉ na nilɔ la kʉɓɔɓɔkʉ ko pisi yi niyɔ.

Kunzi ni sipananisɔ

7 Iɓunu ɓawaiaaa, topononini, kyɛ sipananisɔ otukyoku ko Kunzi. Mʉtʉ wasi ninɔ a na sipananisɔ a miko Kunzi, amibagatʉ gɔni Kunzi.

8 Ninɔ kɛgʉ na sipananisɔ kamibigʉ Kunzi, kyɛ Kunzi ni sipananisɔ.

9 Wina ɓɛyɔ Kunzi atiwonisila ndi mino sipananisɔ kaki: atikoku ndi Mikaki wa ɓemoti ka ɔɓili, ɓɛ kyɛ tinisoni na ɔɓili wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko pisi kaki.

10 Sipananisɔ si nisɔ, kɛgʉ ɓɛ iɓusu ɓɔ tapa ndi Kunzi, luki limoti, iyi nɔ atipa ndi, atikoku ndi Mikaki abɛ apɛpɛ ko bulya mʉpilya ma ɓʉnyɛ kusu.

11 Iɓunu ɓawaiaaa, kika ni Kunzi atipa ndi ɓɛyɔ, takwanana gɔni iɓusu kapanana.

12 Mʉtʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kanaminigʉ Kunzi. Kika ni takapanana luga kusu, Kunzi a kʉsɔ kusu, sipananisɔ kaki a gɔni sakipiko kʉsɔ kusu.

13 Tibaga ambɛ ta kʉsɔ ko Kunzi, iyi kʉsɔ kusu ko pisi yi niyi: Atipóni ndi Limbɛngi kaki.

14 Iɓusu, tinatʉ ndi, ta ɓadɛmʉ ambɛ Baba atikoku ndi Mikaki ɓɛ iki Muhukuso wa ɔɓili.

15 Mʉtʉ yi ninɔ aɓikyaga ɓɛ Yeso ni Miko-Kunzi, Kunzi a kʉsɔ kaki, iyi kʉsɔ ko Kunzi.

16 Iɓusu, tiboni, tabailya ambɛ Kunzi atipatʉ.

Kunzi ni sipananisɔ. Mʉtʉ yi ninɔ a ka sipananisɔ, a kʉsɔ ko Kunzi, Kunzi kʉsɔ kaki.

17 Kika ni sipananisɔ a sakipiko kʉsɔ kusu, takikigʉ ndɛkɛ na kʉɓangakʉ ka lisyɛ la mʉngimbɔ. A ɓɛyɔ, kyɛ ɔɓili kusu kʉnʉ kusili wa mɔni, akaɓyɛnɛnɛ na ninɔ ka Yeso-Kilisito.

18 Kʉɓangakʉ kikogigʉ ka sipananisɔ, luki limoti, sipananisɔ sa lingʉnʉ okpumyogo kʉɓangakʉ. Mʉmbanzʉ ikaga na kʉɓangakʉ ni akaɓʉnda yigyogyiso. Ninɔ ikaga na kʉɓangakʉ, kɛgʉ wa kipiko ka sipananisɔ sa lingʉnʉ.

19 Iɓusu ta na sipananisɔ, kyɛ Kunzi nɔ atipa ndi ka mambwa.

20 Mʉmbanzʉ kaɓikya ɓɛ apagatʉ Kunzi, amʉya sɛ mamaki, mʉtʉ yi ninɔ a na ɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, mʉmbanzʉ kamʉya mamaki ninɔ akamina, kakwananigʉ kapa Kunzi ninɔ kaminagigʉ.

21 Mʉtʉʉ nimɔ Kilisito atipá ndi nima: mʉtʉ yi ninɔ apaga Kunzi okwononi gɔni kapa mamaki.

5

Baya apága ibiba ka ɔɓili

1 Mʉtʉ wasi ninɔ abailyaga ɓɛ Yeso ni Kilisito, mʉtʉ yi ninɔ a miko-Kunzi, mʉtʉ wasi ninɔ apaga baba, ʉpagatʉ gɔni ɓomikaki.

2 Takwanana kaiba ambɛ tʉpagatʉ ɓomiko-Kunzi ko pisi niyi: Takiko kapa Kunzi na kagya mʉtʉʉ kaki.

3 A ɓɛyɔ, takiko kapa Kunzi isi ɓɛ takagya mʉtʉʉ kaki. Mʉtʉʉ kaki kɛgʉ mapʉ,

4 kyɛ ɓomiko Kunzi ɓasɨ ɓandungulyogoni ɔɓɨlɨ. Tandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ pisi ka baya
kusu.
5 Wanɨ sɛ nɔ akwanana kandʉngʉlyaga ɔɓɨlɨ? A mʉtʉ yi nɨnɔ aka nɔ aɓɨnɨkyana ɓɛ
Yeso nɨ Miko-Kunzi.

Ɓadɛmʉ ka Yeso-Kilisito

6 Yeso-Kilisito odoku ndɨ pisi ko liɓo na ɓangʉ. Kodokugʉ ndɨ asɨ pisi ko liɓo aka, luki
limoti, odoku ndɨ gɔnɨ pisi ka ɓangʉ. Lɨmbɛngɨ-Lotu a dɛmʉ wa lɨkpʉmʉka li nɨlɔ, kyɛ
Lɨmbɛngɨ li nɨlɔ nɨ lɨngʉnʉ.
7 A ɓɛyɔ, ɓadɛmʉ ɓa ɓasaa:
8 Lɨmbɛngɨ, liɓo na ɓangʉ*. Ɨɓʉ ɓasɨ ɓasaa ɓa ɓakʉkanana.
9 Kika kanɨ tabaɨlyagatʉ ɓʉdɛmʉ ka ɓambanzʉ, a ɓɛyɔ, tabaɨlyagatʉ gɔnɨ ɓʉdɛmʉ ko
Kunzi nɨɓɔ a na ɨzangɨya kakɨtaga. A ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
10 Mʉmbanzʉ kaɓɨnɨkyana Miko-Kunzi kikigʉ ɓata na ɓotumo ka ɓʉdɛmʉ ɓi nɨɓɔ.
Luki limoti, nɨnɔ kaɓɨnɨkyanagʉ Kunzi, akaitiso ɨyɨ Kunzi mʉtʉ waɓɔngɔ, kyɛ kabaɨlyagʉ
ndɨ ɓʉdɛmʉ nɨɓɔ Kunzi apupilya ndɨ Mikakɨ.
11 Ɓʉdɛmʉ ɓi a ɓɛ: Kunzi atipóni ndɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Mikakɨ nɔ a pisi kadwɛ
ka ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ.
12 Mʉtʉ yi nɨnɔ a no Miki, a na ɔɓɨlɨ yi nɨnɔ, nɨnɔ kɛgʉ no Miko-Kunzi, kɛgʉ na ɔɓɨlɨ.

Ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ

13 Namukpikilyo iɓunu nɨɓɔ maɓɨnɨkyana lino ko Miko-Kunzi lɨkpʉmʉka li nɨlɨ, iba
kyɛ wiboni ɓɛ ma na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
14 Iɓusu takwanana kaɨgʉmya ko Kunzi nɨ takɛgʉ na kʉɓangakʉ: tibagatʉ ambɛ
takakʉnga luki, kaɓyɛnɛnɛ na sɨpananɨsɔ kakɨ, atɨmʉkanatʉ.
15 Tibatʉ ambɛ ʉkanagatʉ likungoni kusu. Kinili, takwanana gɔnɨ kaiba ambɛ atipátʉ
masɨ nɨmɔ takʉngaga.
16 Kika nɨ mʉmbanzʉ aminini mamakɨ nɨ anagya ɓʉnyɛ nɨɓɔ kakwananɨgʉ kamakya
ka kukwakʉ, okwononi ɓɛ alʉmbɨlyɨ mamakɨ yi nɨnɔ. Kunzi ahukusatʉ, kika nɨ a
lɨngʉnʉ ɓɛ ɓʉnyɛ kakɨ kakwananɨgʉ kamakya ka kukwakʉ. A ɓɛyɔ, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ
amakyaga ka kukwakʉ, luki limoti, nakoɓikyigʉ ambɛ ɓalʉmbɨlyɨ mʉtʉ yi nɨnɔ agyaga
inguo ya ɓʉnyɛ ɓi nɨɓɔ.
17 Yɨgya yanyɛ yasɨ a ɓʉnyɛ, luki limoti, atʉ na ɓʉnyɛ nɨɓɔ kamakyagɨgʉ mʉmbanzʉ
ka kukwakʉ.
18 Tibagatʉ ambɛ ɓomiko-Kunzi ɓakakpakpɨkanagɨgʉ ɓata na ɓʉnyɛ, kyɛ Miko-Kunzi
akauɓuulyogo, Mumuyoniso kakwananɨgʉ gɔnɨ kaʉgya luki.
19 Tibagatʉ ambɛ ta ɓomiko-Kunzi kika gʉtʉgʉ nɨ ɔɓɨlɨ wasɨ a kusili ka Mumuyoniso.
20 Tibagatʉ gɔnɨ ambɛ Miko-Kunzi odoniku ndɨ, atɨpá yimibo iba tamibi Kunzi
walɨngʉnʉ. Ta ɓakʉkanana na Kunzi yi nɨnɔ walɨngʉnʉ ko pisi ko Mikakɨ Yeso-Kilisito.
Ɨyɨ nɨ Kunzi walɨngʉnʉ, ɨyɨ nɨ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
21 Ɓomikamɨ, wiminyonito na ɓokunzi ɓa payaya.

---

* **5:8 5:8** *liɓo na ɓangʉ:* Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓaɓɨkyaga ɓɛ liɓo na ɓangʉ nɨ iɓatiso na kukwakʉ ka Yeso.

Balɯwa wa yiɓa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Balɯwa wa yiɓa nɨnɔ Yuani akpika ndɨ nɨmɯ. Akpikilya ndɨ «Muko yi nɨnɔ Kunzi apɯnaga ndɨ pa imoti na ɓomikakɨ». Muko yi nɨ Kanisa, ɓomikakɨ nɨ ɓakilisito. Ʊtɯmbɯlyagatɯ ndɨ ɓɛyɔ ɓakilisito ɓokwononi mino kaiko na sɨpananɨsɔ luga kaɓɯ. Ʊɓɨkya gɔnɨ ɓɛ okwononi kaigwinonogo yapɯ ka baya, na kaiɓuulyo na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakaɯpá ɓambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-3*
Tikini ka lɨngɯnɯ na sɨpananɨsɔ *4-11*
Yuuso ya muliɓo *12-13*

Yuuso

1 Ɨmɨ mɯzɛɛ nɔ nakpiki ɓalɯwa yi nɨmɯ. Nukpikilyi ɨwɛ Mama nɨnɔ Kunzi ɯpɯnaga ndɨ na ɓomikakɯ nɨɓɔ nɯpaga lɨmbɛngɨ limoti. Kɛgɯ asɨ ɨmɨ aka nɔ namɯpaga, luki limoti, ɓatɯ ɓasɨ nɨɓɔ ɓibaga lɨngɯnɯ, ɓamɯpagatɯ gɔnɨ.
2 Tamɯpaga kyɛ lɨngɯnɯ a kɯsɔ kusu, na ika ndɛkɛ kadwɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
3 Kunzi Baba pa imoti na Yeso-Kilisito, Miki yi nɨnɔ ka Baba, ɓatɨpí ɨzɨyɔ, mɯpɨlya ma ɓɯnyɛ na mazɨyɔ kyɛ tiki ka lɨngɯnɯ na sɨpananɨsɔ.

Tikini ka lɨngɯnɯ na ka sɨpananɨsɔ

4 Nogwa ndɨ magyagya kɯgbɛ kaɨna ɓɛ ɓomikakɯ ɓagɔgɔ ɓa ka lɨngɯnɯ kaɓyɛnɛnɛ na mɯtɯɯ nɨmɔ Baba atɨpá ndɨ.
5 Mbɨya yi nɨmɯ, yɛ Ma, nakaɯɓɨkya ambɛ: tophononini. Kɛgɯ mɯtɯɯ mambɨya mɔ nukpikilyi mɔ, luki limoti, a nɨmɔ aka mɔ tikaga na imu katɯkya ndɨ ka mɯpɯnganagɨ.
6 Kapanana nɨ kakpakyana ka mɯtɯɯ ko Kunzi. Mɯtɯɯ mi nɨmɔ mɯkana ndɨ katɯkya ka mɯpɯnganagɨ, akaɓɨkya ɓɛ ponononi.
7 A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓa ɓɔngɔ ɓakpɯ ɓomisikononi ɓingbwi ka ɔɓɨlɨ. Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakaɓɨnɨkyanagɨgɯ ɓɛ Yeso-Kilisito ɨita ndɨ mɯmbanzɯ abɛ iɓusu. Mɯtɯ yi nɨnɔ amɯyaga kaɓɨnɨkyana ɓɛyɔ, a mɯtɯ waɓɔngɔ na a gɔnɨ mumuyoniso ka Kilisito.
8 Ɛɛɛ, wiminyonito nɛkɨ, kyɛ makoɓungusonitɔgɯ masɔlɔ ma ligubo kusu. Luki limoti, mokwononi kainisono na mɯkalya kunu masɨ.
9 Mɯtɯ wasɨ nɨnɔ koɓuulyogigɯ mɯtɨwɨ ka Kilisito, nɨnɔ agyaga di, kɛgɯ na yɯkanana no Kunzi. Luki limoti, nɨnɔ oɓuulyogo a na yɯkanana na Baba no Miki gɔnɨ.
10 Mɯmbanzɯ kodoku katɨwa ku kunu nɨ kopigɯ mɯtɨwɨ mi nɨma, makatilyonitɔgɯ, makamuusonitɔgɯ ɓɛgɛyɔ.
11 Mɯmbanzɯ kamuuso, iba ɓɯkananaga na ɨyɨ ko pisi ya yɨgya yanyɛ kakɨ.

Yuuso ya muliɓo

12 Natɯ ɓata na makpɯmɯka makpɯ kamuzukilyogo, luki limoti, nakɛgɯ ɓi kapa kamukpikilyo ka balɯwa aka. Kinili, na na tamanaga kadwɛ kɯ mo mino, tɨkpɯkpɯmɯkya kɯwa ɓanɯ miso ko miso, iba tiki ɓutumo na magyagya ɓɨdɛ.
13 Ɓomika Mɯsalɨ* kakɯ nɨnɔ Kunzi apɯnaga ndɨ, ɓumuusogito gɔnɨ.

---

* **1:13 13** *Ɓomika Mɯsalɨ:* Ɓa ɓatɯ ɓa Kanisa yi nɨyɔ Yuani alɯmbaga ndɨ mino.

Balɯwa wa yɨsaa nɨnɔ
Yuani
akpika ndɨ
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Yuani nɔ akpika ndɨ balɯwa wa yɨsaa yi nɨmɯ. Akpikilya ndɨ Mukilisito ɓemoti nɨnɔ ina ɓɛ Gayɔ. Yuani ɯtika ndɨ ɓambanzɯ ka ɓewili yimoti-yimoti kyɛ ɓɨndɨ kaɯɓɨkyaga ɓakilisito Mongoni Manza. Luki limoti, nɨyɔ ɓosilo ka gɯɗɯ ka Gayɔ, alɯkɯ ɓemoti kɯ ɓɛyɔ nɨnɔ ina ɓɛ Diotɛlɛfɛ akya ndɨ ɓɛ ɓokosyonitɔgɯ kɯ kakɨ. Ɓakilisito nɨɓɔ ɓɯtilya ndɨ ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓɛ ɓasyɨ kɯ kaɓɯ, Diotɛlɛfɛ ukpumya ndɨ ka kanisa.

Kinili, Yuani akpikilya kɯwa ndɨ Gayɔ kaɓɨkya ɓɛ igwinonogi yapɯ ka baya, ɓiki kaɯtilya ɓɨnza ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓika kodoku kaɓɨkyaga Mongoni Manza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-4*
Mukilisito okwononi kasingyo wai-dakɨ *5-12*
Yuuso ya muliɓo *13-15*

Yuuso

1 Ɨmɨ mɯzɛɛ nɔ nukpikilyi ɨwɛ Gayɔ balɯwa yi nɨmɯ, wai mɯpaka nɨnɔ nɯpaga lɨmbɛngɨ limoti.
2 Wai-damɨ mɯpakaaa, nakaɯlɯmbɨlya ambɛ wika ɓɨnza ka ɓopisi ɓayasɨ, wika wapɯpɯ ka nzɯyɨ, ɓɛgɛyɔ lɨmbɛngɨ kakɯ o mino.
3 Nogwi ɓi magyagya kɯgbɛ ngbingo yi nɨnɔ ɓomomosu ɓoduku ɓi mino, ɓɛpágo ɓi ɓomongoni ko bulya lɨngɯnɯ nɨlɔ a kɯsɔ kakɯ, na ɓɛyɔ wo mino kakpakyana ka lɨngɯnɯ.
4 Kɛgɯ no luki nɨlɔ ɛpága magyagya abɛ mongoni nɨmɔ nɯkanaga ɓɛ ɓomikamɨ ɓakakpakyana ka lɨngɯnɯ.

Gayɔ mɯtɯ wongbingbili

5 Wai-damɨ mɯpakaaa, wakaɯgyɨlya ɓomomosu makpɯmɯka masɨ ka ɓungbingbili, gɯtɯgɯ nɨɓɔ aka ɓɔ ɓobiko ɓi.
6 Ɓupupilyi ɓi ɓɯdɛmɯ ko bulya sɨpananisɔ kakɯ kambwa wa kanisa. Kikiliki, bɨnɨka ɓuti kaɓɯ kyɛ ɓidukulogi na lɨgɯndɯ kaɓɯ ɓɛyɔ akwanana mino kaɓosilo Kunzi.
7 A ɓɛyɔ, ɓasya kɯwa ndɨ ndaki ko bulya ligubo ka Kilisito, nɨ ɓakukungigɯ ɓapaganɯ luki gɯtɯgɯ limoti aka.
8 Kinili, takwanana kausingyo inguo ya ɓatɯ ɓi nɨɓɔ, iba tamatikanɨ na ɨɓɯ kaɓɨkyaga mongoni ko bulya lɨngɯnɯ.

Diotɛlɛfɛ ɨɓɯ na Demetilio

9 Nukpikilya ndɨ ɓatɯ ɓa kanisa kunu mikya balɯwa, luki limoti, Diotɛlɛfɛ nɨnɔ apaga ɓɛ ɓamɯkanagɨ asɨ ɨyɨ aka, akya ndɨ kaɯkana nɨlɔ na ndɨ kaɓɨkya.
10 Kinili, ngbingo yi nɨnɔ nodoku ɓanɯ mino, nanyɔ ɓanɯ mɯgɔngɯ kunzi, ɨyɨ nɨnɔ atɨɓɨkyɨlyaga makpɯmɯka manyɛnyɛ, anatɨɓɯkɯlyaga magɔgɔ. Luki limoti, nɨlɔ lasɨ katɯnganagɨgɯ: kapagɨgɯ kaɯtilya ɓomomosu nɨɓɔ ɓɨkɨtaga ka kanisa, ɯpakyaga, anukpumyo ka kanisa ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓapaga kaɯtilya.
11 Wai-damɨ mɯpakaaa, wakoɓɨɓilyogonitɔgɯ lɨkpɯmɯka lanyɛ, luki limoti, ɓɨɓɨlyaga nɨlɔ lanza. Mɯtɯ yi nɨnɔ agyaga ɓɯnza, a miko-Kunzi, nɨnɔ agyaga ɓɯnyɛ kamibigɯ Kunzi.
12 Ɓatɯ ɓasɨ ɓakanzɨna asɨ yanzanza aka ko bulya ka Demetilio, lɨngɯnɯ nɨlɔ a kɯsɔ kakɨ akowonisilo ɓɯdɛmɯ ɓi nɨɓɔ. Iɓusu gɔnɨ, takapupilyo ɓɯdɛmɯ ɓanza, na ɨwɛ wakaiba ambɛ ɓɯdɛmɯ kusu a ɓa lɨngɯnɯ.

Yuuso ya muliɓo

13 Natɯ na makpɯmɯka makpɯ kaɯɓɨkya, luki limoti, nakɛgɯ ɓi kapa kokpiko kɯgɯ wa balɯwa.
14 Nakatamanaga ambɛ nɯmɨnatɯ ɓanɯ kumbusa wa masyɛ makɛɗɛ, tɨkpɯkpɯmɯkya kɯwa ɓanɯ miso ko miso.
15 Mazɨyɔ ɨki na ɨwɛ!

Ɓawai-dakɯ ɓumuusogito. Umuusagatɯ gɔnɨ ɓawai-dosu, mɯmbanzɯ yɨkaka-yɨkaka.

Balɯwa nɨnɔ
Yuda
akpika ndɨ
Lɨkpɯmɯka la mambwa

Yuda nɔ akpika ndɨ balɯwa yi nɨmɯ. Yeso nɔ a ndɨ pɯta kaɓɯ ɨɓɯ na Yakɔbɔ. Balɯwa yi nɨmɯ aɓyɛnɛnɛtɯ na balɯwa wa yɨɓa nɨnɔ Pɛtɛlɛ akpika ndɨ. Yuda ukpikilya ndɨ ɓatɯ ɓi nɨɓɔ Kunzi ɯpɯnaga ndɨ, ɯɓɨkya ɓɛ ɓiɓuulyitɔ na ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakaɯpá ɓambanzɯ mɯtɯɯ di no Mongoni Manza. Yɨgya kaɓɯ akowonisilo ɓɛ ɓakɛgɯ ɓatɯ ka Yeso, kyɛ kɛgɯ yɨgya yanza. Yuda ɯtɯmbɯlyagatɯ ndɨ gɔnɨ ɓɛyɔ Kunzi ɯgyaga mino ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakɛgɯ na yɨgya yanza.

Yɨgbananaga ya kɨtaɓɯ yi nɨyɨ:

Yuuso *1-2*
Mulɨɓo ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓapága mɯtɯɯ ma ɓɔngɔ *3-23*
Malɯmba ma mulɨɓo *24-25*

Yuuso

1 Ɨmɨ, Yuda, mɯgya-ligubo ka Yeso-Kilisito, mamakɨ Yakɔbɔ.
Nakakpiko balɯwa yi nɨmɯ ka ɓatɯ nɨɓɔ Baba Kunzi ɯmakaga. Huponi ndɨ, uɓuulyogo pisi ka Yeso-Kilisito.
2 Kunzi amukwilyi kumbu, amuɗukulyo mazɨyɔ na sɨpananisɔ ɓɨgbɨya-gbɨya.

Ɓowonisilo ɓa ɓɔngɔ

3 Iɓunu ɓawaiaaa, no ɓi na mɯsasa mudingi kamukpikilyo ko bulya muhukuso nɨmɔ Kunzi atɨmatanaga mino. Luki limoti, nini ɓi ambɛ okwononi namukpikilyi aka, kyɛ amutumisi mambɛngɨ kaɯlanana ko bulya baya nɨyɔ Kunzi apá lɨngɯnɯ ka ɓatɯ kakɨ.
4 A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓanyɛ ɓagɔgɔ ɓimokyoni ndɨ ɓɨpɛlɛ luga kunu. Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakoyikoso isi ya ɨziyɔ ko Kunzi kusu kyɛ ɓiki kagya ɓɯɗanda. Kɯwa wa-gɔ-wa, ɓamanganyaga Yeso-Kilisito, nɨnɔ a Ngama na Mombukwono-dosu yɨkaka. Katɯkya ka ɓɯndɛlɨ, Moɓiso Motu oɓikyoni ndɨ ɓɛ mɯngɨmbɔ ko Kunzi a kɯgɯ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ.
5 Makaiba ɓɨnza lɨkpɯmɯka lasɨ nɨlɔ nakapa kamɯɓɨkya. Luki limoti, nakapa kamutomosyo ɓɛyɔ Mombukwono-dosu unyoku ndɨ mino Ɓezaleli ka Misili, kumbuso yi, ulumwisogo nɨɓɔ ɓakya ndɨ kaɓɨnɨkyana.
6 Hutomononi gɔnɨ ɓamalaika nɨɓɔ ɓakoɓuulyagɯ ndɨ ɓɯngama nɨɓɔ ɓɯpá ndɨ, ɓasa ɓapa kaɓɯ: Kunzi umokyoni ndɨ ka pa yo pi, ɯkandaga na selegeni lɨngɯnɯ kaɓɯndaga lɨsyɛ lidingi lɨkɔ mɯngɨmbɔ.
7 Hutomononi gɔnɨ ɓatɯ ɓa Sɔdɔmɯ na Gɔmɔlɔ, na ɓatɯ ɓa ɓagɯɗɯ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ka kpɔlɔ-kpɔlɔ yi: ɔɓɨlɨ kaɓɯ a ndɨ mɯɗɔngɔnɨ abɛ ɓamalaika ɓi nɨɓɔ. Ɓa ndɨ ɓakɨmakya ka ɓɯɗanda ɓɨkɔkpwɔ, ɓanasyɛnɛnɛ ɓɛyɔ kigyonosogigɯ mino. Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakaigyogyiso ko ɓuku ɓa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, a likingyosi lapɯ ka ɓatɯ ɓasɨ.
8 A mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ, ɔɓɨlɨ ka ɓatɯ ɓi nɨɓɔ a abɛ nɨnɔ ka ɓatɯ ɓa ɓagɯɗɯ ɓi nɨɓɔ: tamanaga kaɓɯ asyɛgɛ asɨ ka ɓɯɗanda aka, ɓanɨna ɓɯngama ko Kunzi payaya, ɓanɯtɯmbwa ɓatɯ ɓa ɨbɨba ɓa kɯgɯ wa lɨsyɛ.
9 Wɨna sɛ, gɯtɯgɯ malaika mudingi aka ɓɛyɔ ka Mikaeli kagyagɯ ndɨ ɓɛyɔ. Wa ɓa ndɨ mino kasaana, ɓanoɗuso na mumuyoniso manda ka Musa, kɨkpɯndagɯ ndɨ kasɨkaga. Luki limoti, aɓɨkya ndɨ ɓaka ɓɛ: «Mombukwono-dosu ugyogyisi.»
10 Luki limoti, ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓakatɯmbwa nɨlɔ ɓakibogigɯ gɯtɯgɯ. Yimibo kaɓɯ a mɯɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ɓanyama ɓɨɓɯkɯtaga na iyu, iyu yɔ umwisisogo.
11 Kumbu kaɓɯ! Ɓagya ndɨ mɯɗɔngɔnɨ abɛ Kaina. Ɓogwa ndɨ gɔnɨ ko bulya ɓuyi ɓɛyɔ Balama ogwa ndɨ mino. Na ɓata, ɓolumwogo kyɛ, ɓavɨkɨmanaga ndɨ mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ Kɔla* avɨkɨmanaga ndɨ mino.
12 Ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓɯpɯtaga ɓodumo kunu ɓa magyagya. Ɓalyalyaga, ɓikutogo ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ nɨ ɓakɛgɯ no suni, ɓanɨtamana asɨ nɨ ɨɓɯ aka. Ɓa abɛ ɓɛkɯɓa nɨɓayɔ apɨkɨtaga na muvivi nɨ kɛgɯ kolukusa mbwayɨ. Ɓa gɔnɨ abɛ bɯkɯtɔ nɨtɔ kaɓɯkɯtagɨgɯ gɯtɯgɯ kika ngbingo yi aka. A bɯkɯtɔ nɨtɔ ɓakomukaga aka, okwa lɨngɯnɯ.
13 Ɓomisyaga yɨgya kaɓɯ yo suni ɓɛyɔ lɨɓo lidingi otindikaga mino ofu kakɨ kubi. Ɓa mɯɗɔngɔnɨ abɛ mangɯtɯ nɨmɔ amamaga ɓɨgbagbagba, Kunzi uɓungusilyoni ndɨ pa ko biti nɨyɔ yopi ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

---

* **1:11 1:11** *Kaina:* Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 4:3-8; *Balama:* Wanda ka Lɨtatanga 22:1-35; *Kɔla:* Wanda ka Lɨtatanga 16:1-35.

14 Ɨnʉka nɨnɔ mʉtʉ wa madʃɨya na ɨka kumbuso ka Adamʉ, aɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ aka
pisi ka ɓugyalandʉ ko bulya kaɓʉ ɓɛ: «Mombukwono-dosu odoku ndɛkɛ na ɓɛlɔfʉ na
ɓɛlɔfʉ ɓa ɓamalaika kakɨ ɓotu,
15 kakɔ mʉkɔmbʉ ka ɓatʉ ɓasɨ. Ʊmakya ndɛkɛ ɓatʉ ɓanyɛ ɓasɨ ka mʉngɨmbɔ ko
bulya yɨgya yanyɛ kaɓʉ na ko bulya mʉnzɨna mʉtʉla-tʉla masɨ nɨmɔ ɓatʉ ɓanyɛ na ɓa
ɓʉnyɛ ɓagyɨlyaga ndɨ.»
16 Masyɛ masɨ, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓikikogigʉ na magyagya, ɓanɨgama ɓɨfɨfɨfɨ. Ɓagyaga ɨɓʉ
asɨ mʉsasa kaɓʉ aka, ɓananzɨna na yɨbɨnɨka, ɓanuɓulisyo ɓambanzʉ kyɛ ɓiki kalyalya
ka mʉgɔngʉ kaɓʉ.

Mʉtɨwɨ ko bulya ka ɓakilisito

17 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, tomononi lɨkpʉmʉka nɨlɔ ɓatʉtʉmbwa ka
Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito ɓamʉɓɨkya ndɨ ka ɓʉndɛlɨ.
18 Ɓamʉɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Ɓambanzʉ ɓodokuto ndɛkɛ ko ngbingo wa muliɓo,
ɓamʉtɨbaga ndɛkɛ, ɔɓɨlɨ kaɓʉ ika ndɛkɛ kaɓyɛnɛnɛ na mʉsasa kaɓʉ manyɛ.»
19 Ɨɓʉ ɓɔ ɓopupiso yɨgbananaga. Ɓakɛgʉ na Lɨmbɛngɨ ko Kunzi, luki limoti, ɓikaga
ɓakɨgʉmya ka tamanaga ya lɨmbanzʉ.
20 Luki limoti, iɓunu ɓawaiaaa, wigwinonogoni yapʉ ka baya kunu yotu kʉgbɛ,
manalʉmba ko ngu ya Lɨmbɛngɨ-Lotu.
21 Wikoni ka sɨpananɨsɔ ko Kunzi, manaɓʉndaga Mombukwono-dosu Yeso-Kilisito,
amʉpá ndɛkɛ ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ ko bulya ɓʉnza kakɨ.
22 Wikoni na lɨmbɛngɨ lo kumbu ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa na ɓotumo,
23 huhukusogoni, mupupiso ko ɓuku ɓa mʉkɔmbʉ. Wikoni no kumbu na ɓatʉ ɓagɔgɔ,
luki limoti, kumbu yi iki yɨmatɨkanaga na kʉɓangakʉ. Makudundonitɔgʉ, gʉtʉgʉ ɓotu
kaɓʉ aka nɨɓayɔ apʉtɨkana na yɨgya kaɓʉ yanyɛ.

Ɨbɨba ko Kunzi

24-25 Tamigisilyini Kunzi mʉkaka aka ɨbɨba, nɨnɔ atiuhukuso pisi ka Yeso-Kilisito
Mombukwono-dosu. Ɨyɨ nɔ amuɓuulyogo ɓɛ makogwonitɔgʉ ka ɓʉnyɛ, amupupiso
ɓɨngbanganya kambwa kakɨ nɨ makɛgʉ na ɨɓɔ, miko ɓutumo na ɨgyagya ka ɨbɨba kakɨ.
Ɨbɨba, ɓudingi, ngu na ɓʉngama amɨgɨlyɨ ɨyɨ, katʉkya ka ɓʉndɛlɨ, mbɨya wanʉ na ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! A ɓɛyɔ.

Ƀonziki
ka Yuani
Lɨkpʉmʉka la mambwa

Yuani nɨnɔ a ndɨ atʉtʉmbwa ka Yeso nɔ akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ. Atʉmbʉlaga masɨ nɨmɔ okpika ndɨ, masɨ nɨmɔ ina ndɨ, na masɨ nɨmɔ ʉkana ndɨ ɨyɨ mombukwana-dakɨ yi. Aƀɨkya ƀɛ a lɨmbɛngɨ ko Kunzi lɔ asilya ndɨ kyɛ ibi masɨ mi nɨmɔ.

Ƀagwi ndɨ Yuani, ƀaga na ɨyɨ ko uzu wa Patimosi nɨnɔ a ka Azia. Kinili, akpika ndɨ balʉwa yi nɨmʉ kautumiso ƀakilisito mambɛngɨ, kyɛ ƀikaga ndɨ kaʉgyagya kʉgbɛ. Kʉwa wa gɔ wa, ʉƀɨkya ndɨ ƀɛ ƀigwi mambɛngɨ aka kadwɛ ka lɨsyɛ la muliƀo, na kaiko na mʉtamanagɨ kyɛ Yeso aƀɨkya ndɨ ƀɛ: «Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbʉkʉsɔ nɨsɔ apága ɔƀɨlɨ, a ko tika ko Kunzi.» (Wanda Ƀonziki 2:7.) A ƀɛyɔ, Yeso akodoku kaɗɨtaga ƀʉnyɛ.

Kɨtaƀʉ yi nɨyɨ a na makpʉmʉka ma ɨzangɨya: Lɨkpʉmʉka la mambwa a ƀɛ mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ akagya ligubo ka ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ, ƀakilisito ƀigyogyisatʉ ndɛkɛ, kadwɛ kʉ kwa kʉ ƀagɔgɔ luga kaƀʉ ƀokwaga ndɛkɛ mino.

Lɨkpʉmʉka ya yɨƀa a ƀɛ Yeso nɨnɔ a Mombukwono-dosu, ika ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ ka ƀatʉ nɨƀɔ ƀakapagɨgʉ Kunzi, gʉtʉgʉ kʉgʉ wa mambɛngɨ ma ƀʉnyɛ aka.

Lɨkpʉmʉka la yɨsaa a ƀɛ Kunzi ubisilyoni ƀatʉ nɨƀɔ ƀaƀɨnɨkyana mʉkalya, kʉgbɛ yi, nɨƀɔ ƀʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya kakɨ. Mʉnzɨna mi nɨmɔ a no ngu, a gɔnɨ na mʉtamanagɨ ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀinisono na yigyogyiso yapʉ.

Mʉnzɨna mi nɨmɔ owonisilatʉ gɔnɨ ƀɛ gʉtʉgʉ ƀatʉ ƀa Lʉma ƀugyogyisatʉ ndɨ, Mikya kɔndɔlɔ ko Kunzi ʉkʉlagatʉ ndɛkɛ kyɛ ɨyɨ nɔ a tutungyo. Iyu yɔ utumisa ndɛkɛ mambɛngɨ kʉgbɛ.

Nɨyɔ a ƀonziki nɨƀɔ Yuani ɨna ndɨ, mʉɗɔngɔnɨ ƀɛyɔ ɔƀɨlɨ yi nɨmʉ ika ndɛkɛ mino na muliƀo, a mongoni mi nɨmɔ Kunzi omosa ndɛkɛ, na ƀɛyɔ uhukusa ndɛkɛ mino ƀatʉ ƀasɨ nɨƀɔ ƀamʉkana ndɨ.

Kunzi aƀɨkya ndɨ ƀɛ iki Mumuyoniso ikanɨ ƀatʉ kakɨ ikanɨ ƀamalaika kakɨ, Yeso opupa ndɛkɛ tutungyo kʉgʉ kaƀʉ, ʉɗɨkɨta ndɛkɛ ka lɨƀyɛ lodu kʉgbɛ. Ɔƀɨlɨ wambɨya na gʉɗʉ wambɨya ɨkatʉ ndɛkɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya. Kʉwa wa gɔ wa, Kunzi ɨƀʉ na Mombukwono-dosu Yeso pa imoti na ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀamʉkana ndɨ, ƀikatʉ ndɛkɛ mino.

Yɨgbananaga ya kɨtaƀʉ yi nɨyɨ:

Yuuso *1:1-8*
Yeso iwonisilini ka Yuani *1:9-20*
Balʉwa ka ƀakilisito wa ƀagʉɗʉ maɗɨya na ɨka *2:1–3:22*
Bibiso ya kʉgʉ wa lɨsyɛ *4:1-11*
Kɨtaƀʉ nɨyɔ ƀoɗɨka ndɨ nganga maɗɨya na ɨka *5:1–6:17*
Bibiso kambwa ko kiti ko Kunzi nɨnɔ wa ƀʉngama *7:1-17*
Ƀasɨƀa maɗɨya na ɨka *8:1–11:19*
Gbɨta, na ƀanyama ƀaƀa *12:1–13:18*
Ngbanga ka ƀatʉ ƀi nɨƀɔ ƀakanokwogɨgʉ, na nɨƀɔ ƀakʉlɨkanaga *14:1–15:8*
Ƀakɔpɔ nɨƀayɔ a ndɨ na ngbʉta ko Kunzi *16:1-21*
Ƀʉɗɨtagatʉ ndɛkɛ ƀomuyoniso ko Kunzi *17:1–20:10*
Ngbanga wa muliƀo *20:11-15*
Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya, na ɔƀɨlɨ wambɨya *21:1-8*
Yelusalɛma wambɨya *21:9–22:5*
Yigoku ka Kilisito *22:6-21*

Lɨkpʉmʉka la mambwa

1 Kɨtaƀʉ yi nɨyɨ a na ƀodikiɗɨ nɨƀayɔ Kunzi awonisila ndɨ Yeso-Kilisito. Agya ndɨ ƀɛyɔ kyɛ Yeso-Kilisito umibisi ƀagya-ligubo kakɨ ƀɨngbanganya makpʉmʉka nɨmɔ akwanana kaigyonoso kumbusa wo ngbinga mʉkɛɗɛ. Kilisito amibisa ndɨ mugya-ligubo kakɨ ƀɛyɔ ka Yuani ƀodikiɗɨ ƀi nɨƀayɔ pisi ka malaika kakɨ.

2 Yuani aƀɨkya ndɨ ƀɨngbanganya ƀɛ masɨ nɨmɔ ɨna ndɨ, a lɨkpʉmʉka ko Kunzi na lɨkpʉmʉka la lɨngʉnʉ nɨlɔ Yeso-Kilisito aƀɨkya ndɨ.

3 Ɨgyagya ka mʉtʉ nɨnɔ atangʉlaga kambwa ka ƀambanzʉ moƀiso ma ƀugyalandʉ mi nɨma. Ɨgyagya ka nɨƀɔ ƀʉkanaga mongoni mi nɨmɔ, ƀanoƀuulyo nɨmɔ ɨkpikaga kʉsɔ yɨ, kyɛ ngbingo wa makpʉmʉka mi nɨmɔ a kʉwa ƀuwobi kaɨtʉlyana.

Yuuso ka makanisa maɗɨya na ɨka

4 Ɨmɨ Yuani, nakamukpikilyo iɓunu makanisa maɗîya na ɨka, ka iwili ya Azia: Kunzi nɨnɔ atʉ, nɨnɔ a ndɨ na nɨnɔ akodoku amʉpí Ɨziyɔ na maziyɔ. Makpʉmʉka mi nɨmɔ
akotukyoku gɔnɨ ka mambɛngɨ maɗîya na ɨka nɨmɔ a kambwa wo kiti kakɨ wa ɓʉngama,
5 akotukyoku ka Yeso-Kilisito, dɛmʉ wongbingbili. Ɨyɨ nɔ a mʉtʉ wa mambwa kopupa
ka mbʉkʉ, ngama ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ.
Atɨpa, atɨkʉlaga ka ɓʉnyɛ kusu pisi ka ɓangʉ kakɨ.
6 Atɨpá ɓʉngama ko ɓokumu ɓɛkyɛ tiki kagugubyo Kunzi nɨnɔ Abakɨ. Ɨbɨba no ngu ka
ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ iki ya kakɨ! A ɓɛyɔ.
7 Wikweni, akodoku ka ɓɛkʉɓa,
ɓatʉ ɓasɨ ɓamɨnatʉ,
gʉtʉgʉ nɨɓɔ ɓatuma ndɨ no syogbu,
na ɓɛvananza ɓayasɨ ɓaya ɔɓɨlɨ ɓagamanatʉ ndɛkɛ ko bulya kakɨ.
Iyo, a ɓɛyɔ!
8 Mombukwono-dosu Kunzi akaɓɨkya ɓɛ: «Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga,* nɨnɔ atʉ, nɨnɔ a
ndɨ na nɨnɔ akodoku, nɨnɔ wo Ngu-Kʉgbɛ.»

Yuani akatʉmbʉlaga ɨbɨba ka Yeso

9 Ɨmɨ momonu ɓɛyɔ ka Yuani, namʉmatɨkana na iɓunu pisi ka kaigyogyiso, pisi ka
ɓʉngama na ko pisi ya lɨmbɛngɨ lɨnda kʉsɔ ka Yeso. Ɓegwi ndɨ, ɓaga na ɨmɨ ko uzu nɨyɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ Patimosi kyɛ na ndɨ kaɓɨkyaga lɨkpʉmʉka ko Kunzi, na na ndɨ dɛmʉ ka
Yeso.
10 Ka lɨsyɛ ka Mombukwono-dosu, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ
kumbusa kamɨ abɛ lɨyʉ la siɓa.
11 Lɨyʉ li nɨlɔ aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Kpikaga makpʉmʉka nɨmɔ wakaɨna ka kɨtaɓʉ, watɨka
ka makanisa maɗîya na ɨka mi nɨma: Ɛfɛsɔ, Simuluna, Peligamu, Tuatɛla, Salidi,
Filadelifia na Laodikia.»
12 Kʉwa wa, noyikana ndɨ kyɛ namɨnɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kɛnzɨnɨlya nɔ. Nɨyɔ noyikono,
nʉmɨna kʉwa ɓatala maɗîya na ɨka nɨɓɔ ɓa ɔlɔ. 13 Luga wa ɓatala ɓi nɨɓɔ, nɨna ndɨ luki
limoti abɛ mika-mʉmbanzʉ. Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakimokisyo kanzʉ mʉnda, ikpikilini
mʉkaɓa ma ɔlɔ ka mbanzɨ.
14 Mʉ no tukatʉ kakɨ a ndɨ ɓitu abɛ pamba, iyo abɛ libu. Miso kakɨ ananzɛ abɛ lɨɗaɗa
lo ɓuku.
15 Magʉ kakɨ a ndɨ kangɨnga abɛ ɓakagya ndɨ na ngwɛɨ ya lɨgabʉ lapʉ kʉgbɛ kumbuso
kabʉsya ko ɓuku, na lɨyʉ kakɨ a ndɨ kaʉngwa abɛ dungo yo lɨɓo lidingi.
16 A ndɨ na mangʉtʉ maɗîya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ.
Dʉkpa nɨyɔ yɨpyɛ ka mutili masɨ mɨɓa a ndɨ kopupoku ka mʉnɔkʉ kakɨ. Miso kakɨ
ananzɛ abɛ mɔnɨ wa mʉsɨkatʉ.
17 Nɨyɔ namɨna, nogwa ɓɨngɔmʉ ka magʉ kakɨ abɛ nakokwo mukwo. Kʉwa wa, ebisa
ndɨ na kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Wakoɓongonitɔgʉ, ɨmɨ nɨ mʉtʉ
wa mambwa na wa muliɓo,
18 ɨmɨ na na ɔɓɨlɨ. Nokwatʉ ndɨ, luki limoti, mbɨya wanʉ na na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na
ɓɛnzɛ. Na na lifungula la kukwakʉ na nɨlɔ la mugi ka ɓabɨlɨ.
19 Kpikaga nɛkɨ nɨlɔ wini, nɨlɔ atʉ na nɨlɔ igyonosa ɓanʉ kumbuso yi.
20 Dɨkidî ya mangʉtʉ maɗîya na ɨka nɨmɔ wini ka kʉɓɔkʉkɔ kamɨ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ na ɓatala maɗîya na ɨka nɨɓɔ ɓʉgya ndɨ na ɔlɔ nɨyɨ: Mangʉtʉ maɗîya
na ɨka nɨ ɓamalaika† ɓa makanisa maɗîya na ɨka na ɓatala maɗîya na ɨka nɨ makanisa
maɗîya na ɨka.»

2

Balʉwa ka Kanisa ya Ɛfɛsɔ

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Ɛfɛsɔ ɓɛ:
«Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mangʉtʉ maɗîya na ɨka mugwi ka kʉɓɔkʉkɔ kakɨ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ, anakpakyana luga wa ɓatala maɗîya na ɨka ɓa ɔlɔ, akaɓɨkya ɓɛ:
2 Nɨbagatʉ yɨgya kakʉ, kɛkɛlɛ kakʉ na aɗalʉ mʉnda kakʉ. Nɨbagatʉ ɓɨnza ambɛ
wakakwananɨgʉ kakɔ lɨmbɨda na ɓatʉ ɓanyɛ. Hʉndʉnga ndɨ nɨɓɔ ɓɨmakaga ɓɛ
ɓatʉtʉmbwa nɨ ɓakɛgʉ sɛ ɓatʉtʉmbwa, humiba ndɨ ɓɛ ɓa ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ.
3 Ɨwɛ, wa na aɗalʉ mʉnda, wigyogyisa ndɨ ko bulya kamɨ, gʉtʉgʉ ɓɛyɔ, wakɨgagʉ ndɨ
kumbuso.

1:7 1:7 Wanda ka Zakalia 12:10; Yuani 19:37. * **1:8 1:8** *Alʉfa na Ɔmɛga:* a liɓiso la mambwa na la muliɓo ka ligiliki. † **1:20 1:20** *ɓamalaika:* A ɓambɔkʉ ɓa makanisa mi nɨmɔ

4 Luki limoti, nakauyoyiso ko bulya likpɯmɯka limoti: wakɛgɯ ɓata na ɨmɨ na sɨpananɨsɔ
ɓɛyɔ wa ndɨ mino nosu ka mambwa.
5 Tamana ɓɛyɔ wogwa ndɨ mino! Wɨɓɨmya kɯwa, wagya ɓɛyɔ wagyaga ndɨ mino ka
mambwa. Wakiɓimyi, nodokuto kɯ kakɯ, natɯmba tala kakɯ ka po yi.
6 Luki limoti, ɓɯnza nɨɓɔ nakaɨna kɯsɔ kakɯ a kyɛ wamɯyaga yɨgya ka Ɓanikolai*
mɯɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨmɨ namɯyaga mino.
7 Mɯtɯ yi nɨnɔ a na motili ɯkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkya ka Makanisa!
Mɯtɯ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nasɨlya ndɛkɛ kalya bumo ya sɨbɯkɯsɔ nɨsɔ apága
ɔɓɨlɨ a ko tika ko Kunzi.»

Balɯwa ka Kanisa ya Simuluna

8 Mukpikilya malaika wa Kanisa ya Simuluna ɓɛ:
«Mɯtɯ wa mambwa na wa muliɓo, nɨnɔ okwa ndɨ, inisono ɓata na ɔɓɨlɨ, akaɓɨkya ɓɛ:
9 Nibagatɯ yigyogyiso kakɯ na yangya kakɯ, wɨna sɛ ɨwɛ, wa mɯtɯ wa mukumbo!
Nibagatɯ gɔnɨ ɓɛyɔ ɓambanzɯ ɓikaga mino kaɯtɯmbwa, ɓaniɓɨkya ɓɛ ɨɓɯ nɨ Ɓayuda
nɨ ɓakɛgɯ sɛ Ɓayuda, ɓa ambaza ka Abɨlɨ.
10 Wakoɓongonitɔgɯ yigyogyiso nɨyɔ akodoku. Ʊkana, mumuyoniso ɯmakya ɓanɯ
ɓatɯ ɓemoti-ɓemoti luga kunu ka bɔlɔkɔ kakɨngɨla baya kunu, migyogyiso ɓanɯ ka
masyɛ tɛkɛɓɛ. Wigwinonogo ka ɓungbigbili aka kadwɛ ka kukwakɯ, numokisya ndɛkɛ
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓututungyo, nɯkalya na ɔɓɨlɨ wa ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
11 Mɯtɯ yi nɨnɔ a na motili ɯkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!
Mɯtɯ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kokwigɯ ndɛkɛ ka lɨmbɛngɨ kukwakɯ kwa yɨɓa.»

Balɯwa ka Kanisa ya Peligamu

12 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Peligamu ɓɛ:
«Mɯtɯ yi nɨnɔ a na dɯkpa yɨpyɛ mutili masɨ mɨɓa, akaɓɨkya ɓɛ:
13 Nibagatɯ kɯ wikago mino, kɯ ɓɛyɔ a kiti wa ɓɯngama ka Abɨlɨ. Luki limoti, wa
wakigwinonogo ko lino kamɨ, wakasananagɯ na baya nɨyɔ wikaga noyu ka lɨkpɯmɯka
kamɨ, gɯtɯgɯ ko ngbingo yi nɨnɔ ɓamwɔ ndɨ mino dɛmɯ kamɨ walɨngɯnɯ ɓɛyɔ ka
Atipasɨ, kɯ ku kunu kɯ, ka mugi ka Abɨlɨ.
14 Luki limoti, na na lɨkpɯmɯka lɨkɛɗɛ ka uyoyiso yi: Luga ka ɓatɯ kakɯ, atɯ na
ɓatɯ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓaɓakɨgɯmya ka mɯtɯɯ ka Balama. Ɨyɨ nɨnɔ awonisila ndɨ Balaka
kauɓulisyo ɓomikya Ɓezaleli, kaɯkpamya ɓɛ ɓiki kaɯlya ɓanyama nɨɓɔ ɓɯpága ndɨ ka
apɛpɛ ka ɓokunzi na kagya ɓɨlya.
15 Na ɓata, luga ka ɓatɯ kakɯ, atɯ na ɓatɯ ɓagɔgɔ nɨɓɔ ɓa gɔnɨ ɓakɨgɯmya ka mɯtɯɯ ka
Ɓanikolai.
16 Yikono nɛkɨ. Wakogyi ɓɛyɔ, nodokuto ɓanɯ ɓɨkwa kɯ kakɯ, nataya lɯnga na ɓatɯ
nɨɓɔ na dɯkpa nɨyɔ akopupo ka mɯnɔkɯ kamɨ.
17 Mɯtɯ yi nɨnɔ a na motili ɯkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!
Mɯtɯ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, napá ndɛkɛ mana† nɨnɔ a wa kɨsɯma na
lingyengye lotu. Kɯgɯ wa lingyengye lɨ nɨlɔ, lino lambɨya o mino likpiko. Mɯtɯ gɯtɯgɯ
ɓemoti aka kibigɯ, kiki asɨ nɨnɔ aka nɔ ika nɨ ɓapíni.»

Balɯwa ka Kanisa ya Tuatɛla

18 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Tuatɛla ɓɛ:
«Miko Kunzi nɨnɔ misa kakɨ akanzɛ abɛ lɨɗaɗa lo ɓuku, magɯ anangɨnga abɛ ngwɛyɨ
ya lɨgabɯ lapɯ, akaɓɨkya ɓɛ:
19 Nibagatɯ yɨgya kakɯ, sɨpananɨsɔ kakɯ, ɓungbingbili kakɯ, ligubo kakɯ na aɗalɯ
mɯnda kakɯ. Nakaiba ɓɨnza ambɛ wa kɯwa kegugubya mbɨya wanɯ kakɨtaga ɓɛyɔ
wegugubyaga ndɨ mino kambwa.
20 Luki limoti, na na lɨkpɯmɯka limoti kauyoyiso: Wasilyoni muko yi nɨnɔ ina ɓɛ Yezebeli
pisi kauɓungusogo ɓagya-ligubo kamɨ, pisi kauwonisilo kagya ɓɯɗanda na kaɯlya
ɓanyama nɨɓɔ ɓɯpága ka apɛpɛ ka ɓokunzi. Wɨna sɛ, ɨɓɨkyaga ɓɛ ɨyɨ nɨ mugyalandɯ ko
Kunzi.
21 Nasilyoni ngbingo ambɛ oyikoni, luki limoti, kapagɨgɯ kaasanana na ɓɯɗanda kakɨ.
22 Kinili, nabɯmya ɓanɯ na yigyogyisa kɯgbɛ kɯgɯ wa kanga. Nɯgya ɓanɯ ɓatɯ ɓasɨ
nɨɓɔ ɓasyɛgɛ na ɨyɨ ɓɛgɛyɔ, ɓakopo kaasa yɨgya yi nɨyɔ.

---

* **2:6 2:6** *Ɓanikolai:* Kitaɓɯ yi niyi aka yɨ ya Ɓonziki ka Yuani yɔ akanzɨna kɯgɯ wa lɨɗu ka ɓatɯ ɓi nɨɓa. Ɓapága ndɨ mɯtɯɯ ma ɓɔngɔ. Mɯtɯɯ mi kibisikonogigɯ ɓɨnza. Wanda ka Ɓonziki ka Yuani 2:15. **2:7 2:7** Wanda ka Mɯpɯnganagɨ 2:8-9; Ɓonziki ka Yuani 22:2. † **2:17 2:17** *mana:* Mukati nɨmɔ otukyogoku ndɨ kɯgɯ wa lisyɛ. Wanda ko Pupo 16:1-4.

23 Nulumwisagatʉ ɓanʉ ɓaɓiɓya kaki. Kʉwa wa gɔ wa, Makanisa masi iba ɓanʉ ɓɛ imi
nɔ nakpimaga mambɛngi na tamanaga ka ɓambanzʉ. Nakalyaga ɓanʉ mʉtʉ yikaka-
yikaka luga kunu kaɓyɛnɛnɛ na yigya kaki.
24 Luki limoti, iɓunu ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓasi ɓa Kanisa ya Tuatɛla, niɓɔ makaɓyɛgigʉ
mʉtʉʉ mi nimɔ na makibigʉ niyɔ ɓalikyaga ɓɛ: ‹Ɓodikidi ka Abili›, nakamʉɓikya ambɛ
nakamubinikisigʉ likumbogi lagɔgɔ.
25 Luki limoti, nakamʉɓikya ambɛ wigwinonogoni na nilɔ aka lɔ ma nolu, kadwɛ kʉ
kwakʉ nodoku ndɛkɛ mino.
26 Mʉtʉ yi ninɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, isisilogo kagya sipananisɔ kami kadwɛ ka
muliɓo, napá ndɛkɛ ɓʉngama kʉgʉ wa ɓɛvananza ɓayasi.
27 Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyi, anʉmʉla ɓipupu pu abɛ ɓambikɛ.
28 Ika ndɛkɛ gɔni no ngu mʉɗɔngɔni abɛ niyɔ kami katʉkya ka Baba, napá ndɛkɛ
lingʉtʉ la ɓʉsɔɓi.
29 Mʉtʉ yi ninɔ a na motili ʉkanitɔ ɓinza nilɔ Limbɛngi akaɓikyaga ka Makanisa!»

3

Balʉwa ka Kanisa ya Salidi

1 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Salidi ɓɛ:
«Mʉtʉ yi ninɔ a na mambɛngi ko Kunzi maɗiya na ika na mangʉtʉ maɗiya na ika
akaɓikya ɓɛ: Nibagatʉ yigya kakʉ, ɓambanzʉ ɓasimaga ɓɛ wamuɓisi, ambɛgyɛ kani
wokwoni ndi.
2 Zuzuko, woɓungusyogo ɓinza nimɔ osikoni ɓɛ okwi kambwa yi ninɔ olumwogo kʉwa
mino masi, kyɛ nakinigʉ imi yigya kakʉ gʉtʉgʉ imoti aka yikwanana ko misa ko Kunzi
kami.
3 Tamana nɛki mʉtʉʉ nimɔ ɓʉpá ndi na nimɔ ʉkana ndi, woɓuulyogo, woyikono.
Wakiɓimyi, nodoku ɓanʉ abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ, wakibigʉ ngbingo yi ninɔ nodoku ɓanʉ
mino kaungyoso.
4 A ɓɛyɔ, watʉ mino na ɓambanzʉ kʉ ka Salidi kʉ, niɓɔ ɓakonokpoɗigʉ ɓotu kaɓʉ. Ɨɓʉ
ɓɔ takpakyana ndɛkɛ iɓusu na iɓʉ, ɓoɓuɓini na ɓotu kaɓʉ ɓitu, kyɛ ɓaɓʉkwanana.
5 Mʉtʉ yi ninɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, ɓamokisya ndɛkɛ kutuko kwotu, nakolimigʉ
ndɛkɛ lino kaki ka kitaɓʉ ya ɔɓili. Namupupilya ndɛkɛ ɓʉdɛmʉ kambwa ka Baba na
kambwa ka ɓamalaika kaki.
6 Mʉtʉ yi ninɔ a na motili ʉkanitɔ ɓinza nilɔ Limbɛngi akaɓikyaga ka Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Filadelifia

7 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Filadelifia ɓɛ:
«Mʉtʉ yi ninɔ a wotu na ninɔ a na likpʉmʉka la lingʉnʉ, ninɔ a na lifungula la ɓʉngama
ka Daudi, ninɔ koukwo, mʉmbanzʉ kadʉligʉ, kadʉla, mʉmbanzʉ koukwigʉ. Akaɓikya
ɓɛ:
8 Nibagatʉ yigya kakʉ. Niba ɓʉpɔ kakʉ, luki limoti, woɓuulyagatʉ likpʉmʉka kami
na wakanemongonyigʉ ndɛkɛ. A ɓɛyɔ, noukwoni mupumi ɓikpo kambwa kakʉ,
mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ kadʉla.
9 Nʉpá ndɛkɛ iwɛ ɓambanzʉ niɓɔ ɓa ka ambaza ka Abili. Ɓimakaga ɓɛ Ɓayuda ni
ɓakɛgʉ sɛ Ɓayuda, ɓa ɓatʉ ɓa kʉɓɔɓɔkʉ. Nuɓunisa ndɛkɛ moli kambwa kakʉ, ɓiba
lingʉnʉ ɓɛ imi nʉpagatʉ.
10 Yɛki woɓuulyaga ndi likpʉmʉka kami na limbɛngi linda, imi nuɓuulyogo ndɛkɛ
ɓɛgɛyɔ ka yigyogyiso niyɔ a ndɛkɛ kodoku kaʉkingilaga ɓatʉ ɓasi ɓa ɔɓili.
11 Na ɓuwobi kodoku. Ɓuulyogo ɓinza nilɔ wa nolu, kyɛ mʉmbanzʉ kukupyonitɔgʉ
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɓʉngama.
12 Mʉtʉ yi ninɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, nayitisa ndɛkɛ lidʉlʉ ka Ndaɓʉ ko Kunzi kami
na kopupigʉ ndɛkɛ ɓata kʉ ɓɛyɔ. Nokpika ndɛkɛ kʉgʉ kaki lino ko Kunzi kami na lino
la gʉɗʉ ko Kunzi kami. Gʉɗʉ yi ni Yelusalɛma wambiya ninɔ osyoku ndɛkɛ kʉgʉ wa
lisyɛ, kʉ ko Kunzi kami. Nokpikatʉ ndɛkɛ gɔni kʉgʉ kaki lino kami lambiya.
13 Mʉtʉ yi ninɔ a na motili ʉkanitɔ ɓinza nilɔ Limbɛngi akaɓikyaga ka Makanisa!»

Balʉwa ka Kanisa ya Laodikia

14 Mukpikilyo malaika wa Kanisa ya Laodikia ɓɛ:
«Mʉtʉ yi ninɔ ina ɓɛ ‹A Ɓɛyɔ›, dɛmʉ wongbingbili na walingʉnʉ, litino la masi nimɔ
Kunzi agya, akaɓikya ɓɛ:
15 Nibagatʉ yigya kakʉ. Nibagatʉ ambɛ wa abɛ liɓo nilɔ kɛgʉ ladɛ ikani lazʉ. Wikino
gʉtʉgʉ ɓi abɛ liɓo nilɔ ladɛ ikani nilɔ lazʉ.

16 Luki limoti, kyɛ wa abɛ liɓo la yapa-yapa, isi yi ɓɛ wakɛgʉ abɛ liɓo ladɛ ikani abɛ nɨlɔ
lazʉ, nuzoyatʉ.
17 Ɨwɛ wiyipaga ikubasʉ ɓɛ: ‹Na na lɨngama, niitoni mʉtʉ wa lɨngama, nakɛgʉ na yangya
yo luki gʉtʉgʉ limoti aka.› Luki limoti, wakibogigʉ ɓɛ wa mʉtʉ wa kigyogyiso, mʉtʉ
wo kumbu, mʉtʉ wa yangya, mʉtʉ nɨnɔ kɨnagɨgʉ na mʉtʉ nɨnɔ ikaga ndumbu.
18 Kinili, nakaʉɓɨkya ambɛ, doku kaluwo ɔlɔ nɨnɔ mukongo ɓɨngɔ kʉnʉ kʉ kamɨ, kyɛ
wɨɨtɨ kʉwa lɨngʉnʉ mʉtʉ wa lɨngama. Woluwo gɔnɨ kutuko kwotu, kaitikyo noku
ndumbu kyɛ wakikonitɔgʉ ɓata no suni. Luwatʉ gɔnɨ ɨbʉkʉsɔ so miso, iba pʉngatʉ
kʉwa gɔnɨ kaɨna.
19 Nuyoyisagatʉ, nʉpá gɔnɨ azaɓʉ ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ nʉpaga. Gya nɛkɨ kɛkɛlɛ, woyikono.
20 Hʉkana, na wakamaga ka mupumi, nanoyipa holi. Mʉmbanzʉ kʉkana lɨyʉ kamɨ,
eukwilya mupumi, ningya kʉ kakɨ, talyalya na ɨyɨ pa yimoti. 21 Mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ
tutungyo, nalikisa ndɛkɛ ko kiti kamɨ wa ɓʉngama, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛgɛyɔ ɨmɨ nopupa ndɨ
mino tutungyo, tikoku na Baba ko kiti kakɨ wa ɓʉngama.
22 Mʉtʉ yi nɨnɔ a na motili, ʉkanɨtɔ ɓɨnza nɨlɔ Lɨmbɛngɨ akaɓɨkyaga ka Makanisa!»

4

Ɓɛyɔ ɓabibisogo mino Kunzi kʉgʉ wa lɨsyɛ

1 Kumbuso yɨ, nɨna ɓata ndɨ lɨkpʉmʉka lagɔgɔ ko nziki. Nɨna ndɨ mupumi mumoti
kʉgʉ wa lɨsyɛ, oukwikonini ɓigbongomu. Nʉkana ɓata ndɨ lɨyʉ nɨlɔ nʉkana ndɨ ka
mambwa. Lɨyʉ li nɨlɔ a ndɨ abɛ nɨlɔ la sɨɓa, anɛɓɨkya ɓɛ: «Dokoku kʉnʉ, nakauwonisilo
makpʉmʉka nɨmɔ okwononi ɓɛ igyonosa ɓanʉ.»
2 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, Lɨmbɛngɨ ko Kunzi esilya ndɨ. Namɨna ndɨ kiti ɓemoti
wa ɓʉngama kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ kanɨ mʉtʉ ɓemoti ikini kʉgʉ yi.
3 Mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ kangɨnga abɛ matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi
na saladɩo. Isiɓe a ndɨ nɨ okungulini kiti wa ɓʉngama yi nɨnɔ ɓikululu, ananzɛ abɛ lɨtalʉ
la lɨgabʉ lapʉ nɨlɔ ɓalɨkyaga ɓɛ zumalidi.
4 Ɓokiti ɓa ɓʉngama ɓagɔgɔ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓa ndɨ no kiti yi nɨnɔ
mukungulo kanɨ ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓikogini kʉgʉ yi.
Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ ɓakimokisyogo ɓotu ɓa yotu na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɔlɔ ka
ɓamʉ.
5 Ngɨnanaga ya ngbangbata, mungbi na pamɨkanaga ya ngbangbata, a ndɨ kotukyoku
ko kiti wa ɓʉngama kʉ. Ɓatala maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa mambɛngɨ maɗɨya na ɨka ko
Kunzi, ɓa ndɨ kapyɛ kambwa wo kiti yi nɨnɔ.
6 Kambwa wo kiti wa, a ndɨ kainisono abɛ liɓo lidingi ɓingele-ngele abɛ vɛlʉ,
anangɨnanaga abɛ nɛlaga.
Lugo na ka ɓakpɔlɔ-kpɔlɔ ɓasɨ ɓo kiti, a ndɨ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makwanganya, nzʉyɨ yi yasɨ asɨ miso ɓigwo iki kambwa ikanɨ kumbuso.
7 Luki ya mambwa a ndɨ kainisono abɛ kpwingi, nɨlɔ ya yɨɓa a ndɨ kainisono abɛ
lɨnzɨɗɔgʉ la ngɔmbɛ. Nɨlɔ ya yɨsaa a ndɨ miso abɛ mʉmbanzʉ, nɨlɔ ya yɨkwanganya abɛ
windi nɨ a ka mbangʉ.
8 Luki limoti-limoti ka makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga mi nɨmɔ, a ndɨ na ɓɛpapɨ
maɗɨya asɨ miso aka iki kʉgʉ wa ɓɛpapandʉlʉ ɨkanɨ kusili yi. Biti abɛ lɨsyɛ, nɨ ɓakɛgʉ
kaupo kaɨmbɨla ɓɛ:
«Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu, Mʉtʉ Wotu nɨ Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ,
nɨnɔ a ndɨ, nɨnɔ a mbɨya wanʉ na nɨnɔ akodoku!»
9 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, ɨmbɨlaga kabibiso, kapá
ɨbɨba na kamigisilyo ɨbɨba nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ
ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
10 Ɓongbingo ɓasɨ wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ
ɨmbɨlaga ndɨ mino, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ ɓodidikaga
ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, kambwa ka mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama.
Ɓanabibiso nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Ɓodogoku ndɨ, kobiso ɓɛgbɛgbɛ kaɓʉ
kambwa wo kiti kakɨ, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
11 «Mombukwono-dosu no Kunzi kusu, wokwononi kaiko na ɨbɨba, bibiso no ngu,
kyɛ ɨwɛ nɔ wagya makpʉmʉka masɨ,
masɨ igyonosa ndɨ ka sɨpananɨsɔ kakʉ.»

5

Mikya-Kondɔlɔ aka nɔ okwononi koukwo kɨtaɓʉ

1 Kʉwa wa, nina ndɨ mulukutu ma kɨtaɓʉ yimoti ka kʉɓɔkʉkɔ kwa kʉmbanzɨkanɨkɔ
ka mʉtʉ ninɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama. Kɨtaɓʉ yi nɨyɔ a ndɨ na moɓiso kʉsɔ
na kunzi, yɨdʉla ɓingbufu, ikpokposogo na ndiko nganga madɨya na ɨka.
2 Namina ndɨ gɔnɨ malaika ninɔ wongu, anaɓɨkya na lɨyʉ lapʉ ɓɛ: «Waninɔ okwononi
kapwaga ndiko yi nɨyɔ na koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɨ?»
3 Luki limoti, iki kʉgʉ wa lɨsyɛ ikanɨ kʉnʉ na litɔmbʉ gʉtʉgʉ kusili wa litɔmbʉ aka,
kɛgʉ ndɨ na mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka ninɔ akwanana ndɨ koukwo kɨtaɓʉ yi nɨyɔ
ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
4 Ɨmɨ aka ndɨ liɓulu ɓɨpɛ, kyɛ mʉmbanzʉ kinisanagʉ ndɨ, ninɔ akwanana ndɨ koukwo
kɨtaɓʉ ikanɨ kaanda kʉsɔ yi.
5 Luki limoti, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti ka ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na
ɓakwanganya ɓi nɨɓɔ, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wasa kagama. Mʉmina kpwingi wa lɨvananza
ka Yuda, wa liɓukuti ka ngama Daudi, opupa ndɨ tutungyo. Ɨyɨ nɔ akwanana kapwaga
ndiko madɨya na ɨka yi nɨyɔ, oukwo kɨtaɓʉ!»
6 Kʉwa wa, namina ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga lugo wo kiti wa ɓʉngama ninɔ a ndɨ
mukungulo na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ.
Mikya kɔndɔlɔ yi ninɔ a ndɨ kainisono abɛ ɓakakɔ singasʉ. A ndɨ na mapakala madɨya
na ɨka no miso madɨya na ɨka gɔnɨ, nimɔ a mambɛngɨ madɨya na ɨka ko Kunzi nimɔ
otikoku ka ɔɓɨlɨ wasɨ.
7 Mikya kɔndɔlɔ yi ninɔ, isisila ndɨ, ava kɨtaɓʉ nɨyɔ a ndɨ ka kʉɓɔkʉkɔ kwa
kʉmbanzɨkanɨkɔ ka mʉtʉ yi ninɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama.
8 Nɨyɔ ava kɨtaɓʉ ɓɛyɔ, makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ pa
imoti na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya, ɓoɓuna ndɨ moli kambwa
ko Mikya-Kɔndɔlɔ wa. Mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka a ndɨ na dɔmʉ pa imoti na ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ,
ɓotumini ɓɨɗɛɗɛɗɛ na adʉdʉ. Nɨmɔ masɨ mɔ a malʉmba ka ɓatʉ ɓotu.
9 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ lambɨya, ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Ɨwɛ nɔ wokwononi kava kɨtaɓʉ,
wapwaga ndiko yi.
A ɓɛyɔ, ɨwɛ, ɓʉmwɔtʉ ndɨ. Na pisi ka ɓangʉ kakʉ,
waluulya ndɨ Kunzi ɓambanzʉ ɓakpʉ,
ɓa ɓopigo ɓayasɨ, ɓa masasʉ masɨ, ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ na ɓa ɓogiyo ɓayasɨ.
10 Uitisa ndɨ ɓava-ngama na ɓokumu kyɛ ɓagugubyi Kunzi kusu,
na ɨɓʉ ɓika ndɛkɛ ɓangama ka ɔɓɨlɨ.»
11 Kʉwa wa, nɨkwɛ ɓata ndɨ, nʉkana mayʉ ka ɓamalaika ɓudingi kanɨ ɓakungulini
kiti wa ɓʉngama ɓikululu. Nina makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga na ɓambɔkʉ-mbɔkʉ.
Ɨsaɓʉ kaɓʉ a ndɨ ɓɛlɔfʉ na ɓɛlɔfʉ na ɓamilio na ɓamilio.
12 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla na lɨyʉ lapʉ ɓɛ:
«Mikya-Kɔndɔlɔ ninɔ ɓamwɔ ndɨ
okwononi kava ngu,
lingama, yimibo no ɓou,
ɨbɨba, bibiso na mambʉ.»
13 Nʉkana ndɨ gɔnɨ nɨ makpʉmʉka masɨ nimɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ, nimɔ a ka litɔmbʉ, kusili
wa litɔmbʉ, ko liɓo, masɨ nɨmɔ a ka ɔɓɨlɨ, nɨ ɓanambɨmbɨmbya ɓɛ:
«Mambʉ, ɨbɨba, bibiso, ngu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ,
iki ka ninɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama ikanɨ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»
14 Makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya mi nɨmɔ, a ndɨ imu kosikisya ɓɛ:
«A Ɓɛyɔ!» Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓoɓunaga ndɨ ɨɓʉ moli, ɓanabibiso.

6

Ɓondiko madɨya opukogini

1 Kʉwa wa, namina ndɨ Mikya-Kɔndɔlɔ anapwa ndiko ya mambwa luga wa ɓondiko
madɨya na ɨka. Nʉkana ndɨ luki limoti luga wa makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga
makwanganya nɨ anapamɨkana na lɨyʉ lapʉ abɛ ngbangbata ɓɛ: «Doku!»
2 Kumbuso yi, namina ndɨ falasɨ ɓemoti ninɔ wotu. Mʉtʉ yi ninɔ a ndɨ kʉgʉ yi a ndɨ
na mʉɗɔtɔmʉ mugwi, ɓapá ndɨ ɓɛgbɛgbɛ. A kʉwa ndɨ tutungyo aka na a kʉwa ɓata
kaɨnda kopupo tutungyo gɔnɨ.
3 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yɨɓa, nʉkana ndɨ luki lɨmbanga ya yɨɓa nɨ
anapamɨkana ɓɛ: «Doku!»
4 Kumbuso yi, falasɨ ninɔ wangbʉ yi opuponoku ndɨ. Mʉtʉ yi ninɔ a ndɨ kʉgʉ yi, ɓapá
ndɨ dʉkpa nɨyɔ yakpʉ, ɓapá ngu ɓɛ ɨndɨ katʉmba mazɨyɔ ka ɔɓɨlɨ, ɓambanzʉ ɓapʉnga
kamwɔnɔnɔ luga kaɓʉ.

5 Niyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yisaa, nukana ndi luki limbanga ya yisaa ni
anapamikana ɓɛ: «Doku!» Niyɔ nikwɛ, namina falasi ninɔ wopi. Mutu yi ninɔ a ndi
kugu yi a ndi na kilo yigwi.
6 Nukana ndi luki limoti abɛ liyu luga wa makpumuka mumbanga-mbanga makwan-
ganya anaɓikya ɓɛ: «Kilo yimoti ya nganu a mukalya ma ligubo la lisyɛ limoti, kilo yisaa
ya saili * a mukalya ma ligubo la lisyɛ limoti. Luki limoti, wakoputonitɔgu molingo ikani
vinya.»
7 Niyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya yikwanganya, nukana ndi liyu lo luki limbanga
la yikwanganya ni anapamikana ɓɛ: «Doku!»
8 Kuwa wa, nikwɛ ndi, namina falasi ninɔ wo bosuɓo. Mutu yi ninɔ a ndi kugu yi a
ndi lino ɓɛ Kukwaku, a ndi kakpakyana pa imoti na Mugi ka ɓaɓili. Ɓupá ndi iɓu ngu
ka panga yimoti luga wa ɓapanga ɓayikwanganya ɓaya ɔɓili, kaulumwisogo ɓambanzu
na ɓadukpa, pisi ka ayundi, pisi ka ɓokoloɓu ɓayapupu na pisi ka ɓanyama ɓuɗiya ɓo
tutu.
9 Niyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa ndiko ya kuɓukumuti, nina ndi kusili wa gbɔgbɔ,
mambɛngi ka ɓatu niɓɔ ɓumwɔgɔ ndi ko bulya yiɓikyaga likpumuka ko Kunzi na kyɛ
ɓapupilya ndi ɓudɛmu.
10 Ɓatu ɓi niɓɔ, ɓapamikana ndi ɓɛ: «Mombukwono-dosu wotu na walinguna, wa
kuwa kaɓundɛ iki kakɔ ngbanga ka ɓatu ɓa ɔɓili na kaigiso likosi wa ɓoɗukosaga ndi
mino ɓangu kusu?»
11 Kuwa wa, ɓapá ndi mutu yikaka-yikaka luga kaɓu kanzu wotu. Ɓuɓikya ndi ɓɛ
ɓimumbisi mbɛyi ɓata mino ko ngbinga mukɛɗɛ, kadwɛ ku kwaku isaɓu ka ɓagya-
ligubo ɓadaɓu na ɓamamaɓu niɓɔ ɓakaɓundaga gɔni kolumwonogo abɛ iɓu, itulyana
mino.
12 Kumbuso yi, namina ɓata ndi Mikya-Kɔndɔlɔ, apwa ndiko ya maɗiya. Ko ngbingo
yi ninɔ, azigizo wapu ayonga ndi ɔɓili. Mɔni opiya ndi ɓipi abɛ kutuko kwa lilɛɓu, timba
wasi angbamya ɓingbu abɛ ɓangu.
13 Mangutu ma lisyɛ obuukana ndi ka litɔmbu muɗɔngɔni ɓɛyɔ kou yo bumo ya
sibukusɔ nisɔ ɓalikyaga ɓɛ ɓutini, obuukonogo mino no mbumbo yapu.
14 Lisyɛ olimika ndi muɗɔngɔni ɓɛyɔ kulugbu iɗukufaga mino. Ɓangupa ɓayasi na
ɓouzu ɓayasi atukyaga ndi ka ɓapa ɓoyi.
15 Ɓangama ɓa litɔmbu, ɓatu ɓakpukpu, ɓangama ka ɓasuda, ɓatu ɓa mukumbo, ɓatu
ɓongu na ɓatu ɓagɔgɔ ɓasi, ɓosunzu ikani niɓɔ ɓukulikanaga, ɓisumaga ndi ka maɓyɛ
na ka ɓangala ɓaya matamu ma ɓangupa.
16 Kuwa wa, ɓaɓikyaga ndi ɓangupa na matamu ɓɛ: «Tigbigbiloni, takinisonito ko
misa ka mutu yi ninɔ a wakiko ko kiti wa ɓungama na tiki ɓyi na ngbuta ko Mikya-
Kɔndɔlɔ.
17 A ɓɛyɔ, lisyɛ lidingi la ngbuta kaɓu odunuku, wani nɔ akwanana kahukaga mino?»

7

Ɓatu ko Kunzi ɓa na ɓakase ka tundukutɔ

1 Kumbusa wa nilɔ, numina ndi ɓamalaika ɓakwanganya ɓakamanana ka mondu
makwanganya ma ɔɓili. Ɓa ndi na ovivi wa mondu makwanganya mugwi ɓɛ kyɛ gutugu
ovivi wa lindu limoti aka kovivonitɔgu, iki ka litɔmbu, ko liɓo lidingi ikani ka bukutɔ.
2 Kuwa wa, namina ndi malaika wagɔgɔ, kotukyoku miso ya ingɛngɛ. A ndi na kase
ko Kunzi yi ninɔ a na ɔɓili. Upamya ndi ɓamalaika ɓakwanganya niɓɔ ɓupá ndi ngu
yiputa litɔmbu no liɓo lidingi ɓɛ:
3 «Makoputonitɔgu litɔmbu gutugu liɓo lidingi aka ikani bukutɔ kadwɛ ku kwaku
tomosisyo mino kaudwaga ɓosunzu ko Kunzi kusu ɓakase ka tundukutɔ.»
4 Kuwa wa, ɓɛtulya ndi isaɓu ka ɓambanzu niɓɔ ɓudwaga ndi na ɓakase. Ɓa
ndi ɓɛlɔfu miya imoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya, ka ɓopigo ɓayasi ka
Ɓezaleli.
5 Ko pigo ka Yuda, ɓa ndi ɓambanzu ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa niɓɔ ɓudwaga ndi na kase,
ko pigo ka Lubeni, ɓambanzu ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Gadi, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
6 ko pigo ka Aseli, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Nafutali, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Manasi, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
7 ko pigo ka Simioni, ɓɛlɔfu tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,

---

* **6:6 6:6** ***saili:*** A bumo niyɔ inisogo abɛ gbagala. Wanda gɔni Yuani 6:9

ko pigo ka Lawi, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Isakali, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
8 ko pigo ka Zabuloni, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
ko pigo ka Yɛzɛfʉ, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa,
na ko pigo ka Benyamini, ɓɛlɔfʉ tɛkɛɓɛ na ɓaɓa gɔnɨ.

Musilyoni mudingi

9 Kʉwa wa, namɨna ndɨ ambaza mudingi ka ɓambanzʉ. Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananigʉ ndɨ kaʉtanga. A ndɨ ɓambanzʉ ɓo giyo yasɨ, ɓa ɓopigo ɓayasɨ, ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ na ɓa masasʉ masɨ. Ɓa ndɨ ɓakamanana kambwa wo kiti wa ɓʉngama na kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ, ɓimokisyogini ɓakanzʉ ɓotutu kanɨ ɓogwini mangʉ ma masisɨ.
10 Ɓa ndɨ kapamɨkanaga ɓɛ: «Muhukuso akotukyoku ko Kunzi kusu, nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, na otukyoku gɔnɨ ko Mikya-Kɔndɔlɔ!»
11 Kʉwa wa, ɓamalaika ɓasɨ nɨɓɔ ɓa ndɨ no kiti wa ɓʉngama mukungulo, ɓambɔkʉ-mbɔkʉ na makpʉmʉka mʉmbanga-mbanga makwanganya, ɓodidika ndɨ kadwɛ ka lɨtɔmbʉ, kambwa wo kiti wa ɓʉngama, ɓanabibiso Kunzi.
12 Ɓa ndɨ kaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Bibiso, ɨbɨba, yimibo, kamigisya Kunzi ɨbɨba, ɓʉkpʉ, ɓou no ngu, a ko Kunzi kusu, ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ! Asɨ ɓɛyɔ aka yɔ!»
13 Kʉwa wa, mbɔkʉ-mbɔkʉ ɓemoti luga kaɓʉ emuusa ndɨ ɓɛ: «Batʉ tino pɨyɛ ɓɔ ɓimokisyogi ɓakanzʉ ɓotutu ɓɔ? Ɓapʉnya yanɨ?»
14 Nasikisya ndɨ ɓɛ: «Mombukwana-damɨ, ɨwɛ nɔ wakaiba!» Ɛɓɨkya kʉwa ndɨ ɓɛ:
«Nɨɓana, a ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓopupogi ka yigyogyiso yidingi.
Ɓusukusoni ɓakanzʉ kaɓʉ,
ɓuɓuɓiso ɓitu na ɓangʉ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
15 Kinili, ɓaɓakamanana kambwa wo kiti wa ɓʉngama ko Kunzi,
ɓikaga kabibiso, biti na lisyɛ, ka ndaɓʉ kakɨ.
Mʉtʉ yi nɨnɔ a wakiko ko kiti wa ɓʉngama, uɓuulyagatʉ ndɛkɛ.
16 Ɓakɨmʉkanigʉ ndɛkɛ ɓata nza, ikanɨ mʉsasa,
gʉtʉgʉ mɔnɨ aka kusumbigʉ ndɛkɛ ɓata, ikanɨ ɓʉzʉ.
17 A ɓɛyɔ, Mikya-Kɔndɔlɔ nɨnɔ a lugo wo kiti wa ɓʉngama,
uɓuulyagatʉ ndɛkɛ,
ukpokyoniso ka lɨkpakpa lo liɓo la ɔɓɨlɨ walɨngʉnʉ,
Kunzi ʉkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓʉ ɓasɨ.»

8

Ɓopwini ndiko ya maɗɨya na ɨka

1 Nɨyɔ Mikya-Kɔndɔlɔ apwa kʉwa ndɨ ndiko ya maɗɨya na ɨka, pa adakyana ndɨ kʉgʉ wa lisyɛ ɓiwo ka ɓadakika abɛ ɓatɛkɛɓɛ ɓasaa.
2 Kumbuso yi, nʉmɨna ndɨ ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓakamanana kambwa ko Kunzi, ɓʉpá ndɨ ɓasɨɓa maɗɨya na ɨka.
3 Kʉwa wa, malaika wagɔgɔ odoku ndɨ kaamaga ka kpɔlɔ-kpɔlɔ wa gbɔgbɔ. A ndɨ na sani wa ɔlɔ nɨnɔ ɓabʉsyaga mino adʉdʉ. Ɓapá kʉwa ndɨ adʉdʉ wakpʉ kyɛ apí ka apɛpɛ pa imoti na malʉmba ka ɓatʉ ko Kunzi ɓasɨ kʉgʉ wa gbɔgbɔ wa ɔlɔ nɨnɔ a ndɨ kambwa wo kiti wa ɓʉngama nɔ.
4 Muki ma adʉdʉ yi nɨnɔ, pa imoti na malʉmba ka ɓatʉ ko Kunzi, apʉnga ndɨ katʉkya ka maɓɔkʉ ka malaika, anaɗaka ko Kunzi.
5 Kumbuso yi, malaika ava ndɨ sani wa adʉdʉ yi nɨnɔ, atumisa ndɨ na makamʉ mo ɓuku ɓa gbɔgbɔ ɓɨɗɛ, ambimboku ndɨ kʉnʉ ka lɨtɔmbʉ. Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, a kʉwa ndɨ mʉpamʉ ma ngbangbata, gbʉngbʉ, ngɨnanaga yi sɛ kʉwa azigizo.

Ɓamalaika ɓakofya ɓasɨɓa

6 Kʉwa wa, ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓasɨɓa maɗɨya na ɨka ɓayigwigo, ɓɨɓungusyaga ndɨ ɓapʉnga kofyo.
7 Malaika wa mambwa ofya ndɨ sɨɓa. Kʉwa wa, mbwayɨ ya mambʉnga no ɓuku yɨmatɨkana na ɓangʉ alʉka ndɨ. Mutili mimoti ma lɨtɔmbʉ ka mɨsaa osilaga ndɨ. Mutili mimoti ka mɨsaa ma bʉkʉtɔ pa imoti na tɔnɨtɔ osilaga ndɨ gɔnɨ.
8 Kumbuso yi, malaika wa yɨɓa ofya ndɨ sɨɓa. Ɓaɗɨkɨta kʉwa ndɨ ko liɓo lidingi, luki limoti nɨlɔ a ndɨ abɛ ngʉpa yidingi kika kagbʉndɨkana. Mutili mimoti ka mɨsaa mo liɓo li nɨlɔ, ɨita ndɨ ɓangʉ.
9 Lɨgbʉta limoti la yɨsaa la ɓanyama nɨɓɔ ɓikaga ko liɓo na lɨgbʉta limoti la yɨsaa la ɓabato, ɓapʉtɨkana ndɨ.

10 Kumbuso yi, malaika wa yisaa ofya ndi siɓa. Lingutu lidingi nilɔ a ndi kagbundikana abɛ liɗaɗa lo ɓuku, opukoku ndi kugu wa lisyɛ, ogwoku kugu wa mutili mimoti ma misaa mo moɓo na makpakpa.
11 Lino la lingutu li nilɔ ni Ɓuzyo. Kuwa wa, mutili mimoti ma misaa mo moɓo oziwa ndi ɓizyo. Ɓatu ɓudingi ɓi niɓɔ ɓomwa ndi, ɓolumwaga ndi kyɛ liɓo li nilɔ a kuwa ndi ɓizyo.
12 Kuwa wa, malaika wa yikwanganya ofya ndi siɓa. Mutili mimoti ma misaa mo ma mɔni aputikana ndi pa yimoti na nimɔ ma timba na nimɔ ma mangutu. Kinili, ɓungbanganya kɛgu ndi ɓata ka mutili mimoti ma misaa mo ngbingo wa lisyɛ na nimɔ mo biti gɔni.
13 Kumbuso yi, nikwɛ ndi ɓata, namukana kuwa ndi windi ɓemoti ninɔ a ndi ni itundulini kugu kugbɛ, anigomiso na liyu lapu ɓɛ: «Heɓe! Heɓe! Kumbu yidingi ka ɓatu ɓa litɔmbu ka ɓasiɓa niɓayɔ ɓamalaika ɓasaa ɓayagɔgɔ ɓakaɓunda kofyo!»

9

1 Kumbuso yi, malaika wa kuɓukumuti ofya ndi siɓa. Nina ndi lingutu limoti nilɔ ogwoku ndi kotukyoku kugu wa lisyɛ. Ɓapá ndi lingutu li nilɔ lifungula la liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili. 2 Lingutu li nilɔ, oukwa kuwa ndi liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili. Muki ondindikana ndi ɓindengbu-ndengbu, anopupoku ka liɓyɛ ku abɛ ɓakabusya fulu. Muki mi nimɔ atikya ndi mɔni na lisyɛ ɓiwaɗi.
3 Ɓanokilingbo ɓapunga ndi kopupoku ko muki ku, ɓomisikono wasi ɓingbwi. Ɓupá ndi ngu muɗɔngɔni abɛ niyɔ ka nakwaa-gbani.
4 Ɓuɓikya ndi ɓɛ ɓakoputonitɔgu mapaku, gutugu tɔnitɔ aka, ikani bukutɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ɓatu niɓɔ ɓakɛgu na ɓakase ko Kunzi ka tundukutɔ kaɓu.
5 Ɓakupágu ndi ɓanokilingbo ɓi niɓɔ mutuu kaumwɔgɔ ɓatu ɓi niɓɔ, luki limoti, ɓɛ ɓugyogyisi ka ɓatimba kuɓukumuti. Muzuzula kaɓu ikaga ndi muɗɔngɔni abɛ nimɔ ka nakwaa-gbani.
6 Ka masyɛ mi nimɔ, ɓambanzu ɓakisatu ndɛkɛ kukwaku, luki limoti, ɓakinigu ndɛkɛ. Ɓatatanilyatu ndɛkɛ kukwaku, luki limoti, kukwaku upikita.
7 Ɓanokilingbo ɓi niɓɔ, ɓa ndi kainisono muɗɔngɔni abɛ ɓafalasi ni ɓuɓungusyogini kainda ka lunga. Ɓa ndi no luki limoti abɛ ɓɛgbɛgbɛ ka ɓamu kaɓu abɛ niɓayɔ ɓaya ɔlɔ, misa kaɓu abɛ nimɔ ka ɓambanzu.
8 Tukatu kaɓu a ndi muɗɔngɔni abɛ nitɔ ka ɓoko, manzu abɛ nimɔ ko kpwingi.
9 Kubatu kaɓu a ndi kainisono abɛ ɓakimokisyo ɓotu ɓaya ngwɛyi. Ɓɛpapi kaɓu a ndi koɓuko abɛ mayu ma ɓamasuwa ɓa lunga ɓɛyɔ oɓukogo mino kani ɓafalasi ɓudingi ɓakauluto kainda ka lunga.
10 Kundu kaɓu a ndi muɗɔngɔni abɛ niyɔ ka ɓanakwaa-gbani, no mowo ɓibakaka. Ngu yigyogyiso ɓambanzu ka ɓatimba kuɓukumuti a ndi ka kundu kaɓu.
11 Ngama kaɓu ni malaika wa liɓyɛ lodu la mugi ka ɓabili, ninɔ ina ka Libelenia ɓɛ «Abadoni», ka Ligiliki ɓɛ «Apolioni» isi yi ɓɛ «Mupuputa».
12 Yigyogyiso ya mambwa okitogini. Kumbusa wa niyɔ, yigyogyiso yagɔgɔ yiɓa, opuponokuto ɓata.
13 Malaika wa maɗiya ofya ndi siɓa. Nukana kuwa ndi liyu limoti kotukyoku ka mondu makwanganya ma gbɔgbɔ wa ɔlɔ ninɔ a ndi kambwa ko Kunzi.
14 Liyu li nilɔ, aɓikya ndi malaika wa maɗiya ninɔ a ndi na siɓa nɔ ɓɛ: «Ʊkulaga ɓamalaika ɓakwanganya niɓɔ ɓaɓukpikila ko liɓo lidingi Efulati.»
15 Ɓukulaga kuwa ndi. Ɓa ndi ɓakitulya kolumusogo ko ngbingo yi ninɔ, ka lisyɛ li nilɔ, ka timba yi ninɔ na ka syangasu si nisɔ mutili mimoti ma misaa ka ɓambanzu.
16 Ɓɛtulya ndi isaɓu ka ɓasuda niɓɔ ɓuɗakilya ndi ɓafalasi kainda ka lunga, ɓa ndi ɓamilio ɓamiya ɓaɓa.
17 Kuwa wa, numina ndi ɓafalasi ɓi niɓɔ ko nziki pa imoti na ɓasuda niɓɔ ɓa ndi kugu yi. Ɓasuda ɓi niɓɔ ɓa ndi ɓakimokisyogo ɓatu ɓaya ngwɛyi ka ɓambanzi ɓingbungbu abɛ ɓuku, ɓayagɔgɔ ɓipipi abɛ ɓɛkuɓa na ɓayagɔgɔ aninisa abɛ moɗiɗi ma selengunde. Ɓamu ka ɓafalasi a ndi muɗɔngɔni abɛ niɓayɔ ka ɓokpwingi. Ɓuku, muki na libu lazu a ndi kopupo ka nɔku kaɓu ɓivulu-vulu.
18 Mutili mimoti ma misaa ka ɓambanzu, ɓolumwanaga ndi ka muzuzula misaa mi nimɔ, ko ɓuku, ko muki na ka libu lazu nilɔ a ndi kopupo ka nɔku ka ɓafalasi ɓi niɓɔ.
19 A ɓɛyɔ, ngu ka ɓafalasi ɓi niɓɔ a ndi ka nɔku kaɓu na ka kundu kaɓu. Kundu kaɓu niyɔ ɓugyagyaga ndi na iyu ɓambanzu, a ndi na ɓamu abɛ ɓanzuka.
20 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓasikana ndi ni ɓakokwogigu ka muzuzula mi nimɔ, ɓakasananagu ndi na ɓokunzi niɓɔ ɓigyilya ndi na maɓɔku kaɓu. Ɓisisilaga ndi kobibiso mambɛngi

ma ɓuɩnyɛ, ɓasanamu ɓaya ɔlɔ, fiza, ɓangwɛyɩ, matamu na ɓɛngbɩngilɩ. Makpumuka mi nɩmɔ masɩ kakwananɩgu ndɩ kaɩna, ikanɩ kauɩkana, ikanɩ kakpakyana.
21 Ɓatu ɓi nɩɓɔ, ɓakasananagu ndɩ na yɩgya kaɓu yanyɛ, yɩmwɔ ɓambanzu, ya luga, ya ɓɩlya na yo kuɓaku.

10

Malaika no mikya kɩtaɓu

1 Kuwa wa, namɩna ɓata ndɩ malaika wagɔgɔ nɩnɔ wongu kotukyoku kugu wa lɩsyɛ. Ɩkuɓa a ndɩ na ɩyɩ yitikyo ɓiwaɗɩ, isiɓe akungulini ka mu ɓikululu, miso ananzɛ abɛ mɔnɩ, magu abɛ maɗaɗa mo ɓuku.
2 A ndɩ no mikya kɩtaɓu mugwi. Kɩtaɓu yi nɩyɔ a ndɩ yihukwikono. Kugukɔ kakɩ kwa kumbanzɩkanɩkɔ a ndɩ ko lɩɓo lidingi na nɩkwɔ kwa kulekuke kubi.
3 Apamɩkana ndɩ na lɩyu lapu abɛ kpwingi kiko kalungukyana. Nɩyɔ apamɩkana ɓɛyɔ, ɓangbangbata maɗɩya na ɩka ɓapamɩkana ndɩ.
4 Nɩyɔ ɓangbangbata maɗɩya na ɩka ɓapamɩkana ɓɛyɔ, na kuwa ndɩ wakɩtulya kokpikogo, luki limoti, nukana ndɩ lɩyu kotukyoku kugu wa lɩsyɛ, ɓɛ: «Wakokpikonitɔgu lɩkpumuka li nɩlɔ ɓangbangbata maɗɩya na ɩka ɓoɓɩkyi, ɓuulya ka lɩmbɛngɩ kaku aka.»
5 Kuwa wa, malaika nɩnɔ namɩna ndɩ wakamaga kugukɔ kumoti ko lɩɓo lidingi, kwagɔgɔ kubi, anana ndɩ kuɓɔkukɔ kwa kumbanzɩkanɩkɔ kugu wa lɩsyɛ.
6 Akɔ kuwa ndɩ silika ko lino ko Kunzi nɩnɔ a na ɔɓɩlɩ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ, nɩnɔ agya ndɩ lɩsyɛ na masɩ nɩmɔ a mino, lɩtɔmbu na masɩ nɩmɔ a mino, lɩɓo lidingi na masɩ nɩmɔ a kusɔ yi. Malaika yi nɩnɔ aɓɩkya kuwa ndɩ ɓɛ: «Ngbingo a kuwa mukuɗu!
7 Luki limoti, ko ngbingo yi nɩnɔ malaika wa maɗɩya na ɩka ofya ndɛkɛ mino sɩɓa, Kunzi otulyasa ndɛkɛ ɓodikiɗɩ kakɩ muɗɔngɔnɩ ɓɛyɔ aɓɩkyaga ndɩ mino pisi ka ɓogyalandu nɩɓɔ ɓagugubya ndɩ.»
8 Kumbuso yi, lɩyu nɩlɔ nukana ndɩ kotukyoku kugu wa lɩsyɛ ɛɓɩkya ɓata ɓɛ: «Wɩnda kava mikya kɩtaɓu nɩnɔ muhukwikono ka maɓɔku ka malaika nɩnɔ a wakamaga kugukɔ kumoti ko lɩɓo lidingi kwagɔgɔ kubi.»
9 Kuwa wa, nakpuɗa ndɩ malaika, nakunga ndɩ mikya kɩtaɓu yi nɩnɔ. Ɛɓɩkya ndɩ ɓɛ: «Vanɔ, walya. Ɩka ɓɩndɛngɛ-ndɛngɛ abɛ nzuki ka munɔku, luki limoti, ɩka ɓizyo ka muma kaku.»
10 Nava ndɩ mikya kɩtaɓu yi nɩnɔ ka maɓɔku ka malaika, nalya. A ndɩ ɓɩndɛngɛ-ndɛngɛ ka munɔku abɛ nzuki. Luki limoti, nɩyɔ nomyo, muma apunga ndɩ kɛtula.
11 Kumbuso yi, ɓɛɓɩkya kuwa ndɩ ɓɛ: «Wisisilaga ɓata kanzɩna na ɓugyalandu ka ɓopigo, ka ɓɛvananza, ka masasu dididi na ka ɓangama.»

11

Ɓadɛmu ɓaɓa

1 Kuwa wa, ɓɛpá ndɩ lɩgugu limoti nɩlɔ lipima nolu ɓunda, ɓɛɓɩkya ndɩ ɓɛ: «Wamaga, wɩnda kopimo ɓunda ɓa Ndaɓu ko Kunzi na gbɔgbɔ, utanga gɔnɩ ɓambanzu nɩɓɔ ɓabibisogo Kunzi kusɔ yi.
2 Luki limoti, wakopimonitɔgu pa yangba ya Ndaɓu ko Kunzi kyɛ ɓusɩlya ndɩ ɓatu nɩɓɔ ɓakamibigu. Ɓaɗɩtaga ndɛkɛ guɗu wotu ka ɓatɩmba ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa.
3 Nutɩka ndɛkɛ ɓadɛmu kamɩ ɓaɓa, ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya lɩlɛɓu. Ɓanzɩna ndɛkɛ na ɓugyalandu ka masyɛ ɛlɔfu yimoti ɓamɩya ɓaɓa na ɓatɛkɛɓɛ maɗɩya.»
4 Ɓadɛmu ɓaɓa ɓi nɩɓɔ nɩ bukutɔ tɩɓa ta mizeituni na ɓatala ɓaɓa nɩɓɔ ɓa ɓakamaga kambwa ka Mombukwana wa lɩtɔmbu.
5 Mumbanzu kakɩsa kauɩdwa, ɓuku opupoku ka noku kaɓu, ulumwisogo ɓatu ɓi nɩɓɔ. A ɓɛyɔ, mumbanzu kɩkpunda kauɩdwa, okwo inguo ya kukwaku kwi nɩkwɔ.
6 Ɓadɛmu ɓi nɩɓɔ ɓa no ngu yɩkpɩngba lɩsyɛ ɓɛ kyɛ mbwayɩ kolukonitɔgu ka masyɛ mi nɩmɔ ɓiko mino ɩɓu kanzɩna na ɓugyalandu. Ɓa gɔnɩ no ngu yɩɩkosa lɩɓo kaɩɩta ɓangu. Ɓa ɓata gɔnɩ no ngu yɩpá yigyogyiso dididi ka ɔɓɩlɩ ɓongbinga ɓasɩ muɗɔngɔnɩ ɓɛyɔ ɓopo mino.
7 Ngbingo yi nɩnɔ ɓama ndɛkɛ mino kanzɩna na ɓugyalandu ɓɛyɔ, nyama nɩnɔ opupoku ndɛkɛ ka lɩɓyɛ lodu la mugi ka ɓaɓɩlɩ, ulanana ndɛkɛ na ɩɓu, ukɩtaga no ngu, ulumwisogo.

11:4 11:4 Wanda ka Zakalia 4:3, 11-14. **11:6 11:6** Wanda ka 1 Ɓangama 17:1; Pupo 7:17-19; 1 Samueli 4:8. **11:7 11:7** Wanda ka Danyɛlɛ 7:3, 7, 21.

8 Ɓamanda kaɓʉ ika ndɛkɛ ka pa yangba ya gʉɗʉ mudingi kʉ ɓabangiɨlaga ndɨ mino
Mombukwono-dosu ka mʉsalaba. Ɓakingyosogo gʉɗʉ yi nɨnɔ na Sɔdɔmʉ* ikanɨ Misili.
9 Ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasɨ, ɓopigo ɓayasɨ, masasʉ masɨ na giyo yasɨ, ɓika ndɛkɛ
kaanda ɓamanda kaɓʉ no miso aka ka masyɛ masaa na nusu nɨ ɓakɛgʉ kapa ɓɛ ɓolumbi.
10 Ɓatʉ ɓa litɔmbʉ ɓasɨ ɓika ndɛkɛ ka magyagya ko bulya kukwakʉ ka ɓogyalandʉ
ɓaɓa ɓi nɨɓɔ. Ɓalyisa kʉwa ndɛkɛ dumo, ɓapanana mukumbo ɓɨzazaza kyɛ ɓogyalandʉ
ɓi nɨɓɔ ɓulyisa ndɨ kumbu kʉgbɛ.
11 Luki limoti, kumbusa wa masyɛ masaa na nusu mi nɨmɔ, ɔhʉ nɨnɔ apága ɔɓɨlɨ usilya
ndɨ kotukyoku ko Kunzi, ingya ka ɓamanda ka ɓogyalandʉ ɓi nɨɓɔ abɨlɨla ndɨ. Kʉwa
wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa ndɨ wa, ɓotuma ndɨ na ombombo ɓɨɗɛ.
12 Ɓogyalandʉ ɓaɓa ɓi nɨɓɔ ɓʉkana ndɨ lɨyʉ limoti lapʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ,
ʉɓɨkya ɓɛ: «Dokoniku!» Ɓaɗaka kʉwa ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ ko miso ka ɓomuyoniso kaɓʉ,
ɓɛkʉɓa utikya ndɨ.
13 Ko ngbingo yi nɨnɔ aka nɔ, azigizo wapʉ oyunga ndɨ ɔɓɨlɨ. Mutili mimoti ko tili
tɛkɛɓɛ ya gʉɗʉ apanzɨkana ndɨ. Ɓambanzʉ ɓɛlɔfʉ maɗɨya na ɨka (7.000) ɓolumwaga
ndɨ na azigizo yi nɨnɔ. Kʉwa wa, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓasɨkana ndɨ ɓotuma ndɨ na ombombo
ɓɨɗɛ, ɓabibiso Kunzi nɨnɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ.
14 Yigyogyiso ya yɨɓa okitogini, luki limoti, nɨyɔ ya yɨsaa a ko pisi.

Sɨɓa ya maɗɨya na ɨka

15 Kʉwa wa, malaika wa maɗɨya na ɨka ofya ndɨ sɨɓa. Mayʉ mapʉ ɨɓukusa ndɨ
kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ, ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, ɓʉngama kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ a kʉwa ka maɓɔkʉ
ka Mombukwono-dosu ɨɓʉ na Masiya kakɨ. Ika ndɛkɛ ngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.»
16 Ɓambɔkʉ-mbɔkʉ ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) nɨɓɔ ɓikaga ka ɓokiti kaɓʉ
ɓa ɓʉngama kambwa ko Kunzi, ɓodidika ndɨ kadwɛ ka litɔmbʉ, ɓanabibiso Kunzi,
17 nɨ ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Takaumigisilyo ɨbɨba, ɨwɛ Mombukwono-dosu Kunzi, Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ yi nɨnɔ
wambɨya wanʉ na wa ndɨ,
kyɛ womosa ndɨ ɓʉngama kakʉ pisi ko ngu yidingi kakʉ.
18 Mambɛngɨ ʉkandɨkakanaga ndɨ ɓatʉ ɓa ɓɛvananza ɓayagɔgɔ ɓɨkpɛkɨ-kpɛkɨ,
luki limoti, lɨngangɨ kakʉ inisononi.
Ngbingo mʉkɔ mʉngɨmbɔ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓokwaga ndɨ, itulyonini,
a ngbingo kaʉkalya ɓagya-ligubo kakʉ, ɓogyalandʉ kakʉ,
na ɓatʉ kakʉ ɓasɨ na nɨɓɔ ɓʉɓangaga,
ɓatʉ ɓa payaya na ɓatʉ ɓa ɨbɨba.
A ngbingo kaulumwisogo ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓapʉtaga ɔɓɨlɨ!»
19 Kʉwa wa, Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ ikaga kʉgʉ wa lɨsyɛ oukwikana ndɨ, kpokoyo
wa agʉmɛ inisono. Kumbuso yi, a kʉwa ndɨ ngɨnanaga ya ngbangbata, gbʉngbʉ,
pamɨkanaga ya ngbangbata, azigizo pa imoti no mbwayɨ yidingi ya mambʉnga.

12

Muko na gbɨta

1 Kumbuso yi, likingyosi lidingi opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, muka ɓemoti a ndɨ
wakimokisya mɔnɨ, tɨmba a ndɨ kusili wa magʉ kakɨ. Kʉgʉ wa mʉ kakɨ, a ndɨ na
ɓɛgbɛgbɛ ɓaya mangʉtʉ tɛkɛɓɛ na maɓa.
2 Muko yi nɨnɔ a ndɨ na mʉma, a ndɨ kakʉgwaga ko bulya mʉzʉzʉla ma liɓukuti.
3 Likingyosi lagɔgɔ opupana ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, a ndɨ gbɨta ɓemoti nɨnɔ mudingi
ongbomyini ɓɨngbʉ. Gbɨta yi nɨnɔ a ndɨ na ɓamʉ maɗɨya na ɨka na mapakala tɛkɛɓɛ.
Ɓamʉ ɓayasɨ a ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ aka.
4 Mʉkʉndʉ kakɨ oluta ndɨ mutili mimoti ma mɨsaa ma mangʉtʉ, oɗukoku ndɨ
ɓigbwuuu kʉnʉ ka litɔmbʉ. Amaga ndɨ kambwa ka muko yi nɨnɔ a ndɨ ɓuwobi kaɓʉkʉta
ɓɛkyɛ alyɨ miki ngbingo yi nɨnɔ opupoku mino.
5 Kʉwa wa, muko yi nɨnɔ aɓʉkʉta ndɨ miki mʉlʉkʉ yi nɨnɔ alya ndɛkɛ ɓʉngama kʉgʉ
ka ɓɛvananza ɓayasɨ pisi ka mufimbo ma ngwɛyɨ. Luki limoti, ɓaɗokisa ndɨ mikakɨ
ɓɨkwa ɓuwobi no Kunzi, ko kiti kakɨ wa ɓʉngama.
6 Muko yi nɨnɔ apɨkɨta kʉwa ndɨ ka ɨsa, ka pa yi nɨyɔ Kunzi a ndɨ nɨ aɓungusilyogini
ɓɛkyɛ ɓiki kakwisa kʉ ka masyɛ ɛlɔfʉ yimoti ɓamɨya ɓaɓa na ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya (1.260).

---

* **11:8 11:8** *Sɔdɔmʉ:* A likingyosi la ɓʉnyɛ. Misili a likingyosi ka ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi, ɓomuyoniso ka ɓomikya Ɓezaleli. Ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓakamibogigʉ Kunzi ɓobibisaga gbɨlɨtɔ **11:11 11:11** Wanda ka Ezekieli 37:5-10. **11:18 11:18** Wanda ka Mambʉ 2:1, 5; 110:5; 115:12-13.

7 Kɯwa wa, lɯnga atinika ndi kɯgɯ wa lisyɛ. Mikaeli pa imoti na ɓamalaika kaki, ɓataya ndi lɯnga na ɓagbita. Ɓamalaika ka gbita ɓogulyo kɯwa ndi gɔni iɓɯ ka lɯnga.
8 Luki limoti, ɓabɯma ndi gbita. Iki iyi ikani ɓamalaika kaki ɓakakwananigɯ ndi ɓata iɓɯ kaiko kɯgɯ wa lisyɛ.
9 Kɯwa wa, ɓaɗikitoku ndi gbita kɯnɯ wasi. Gbita mudingi yi ninɔ ni nzɯka wandɛli ninɔ ina ɓɛ «Mumuyoniso» ikani «Abili», ninɔ ikaga kaɯɓɔɓɔ ɓatɯ ɓasi ɓa litɔmbɯ. Ɓambimba ndi kɯnɯ ka litɔmbɯ pa imoti na ɓamalaika kaki.
10 Kumbuso yi, nɯkana ndi liyɯ lapɯ kotukyoku kɯgɯ wa lisyɛ, anaɓikya ɓɛ: «Mbiya wanɯ, muhukuso odunuku. Mbiya wanɯ, Kunzi kusu owonisilini ngu na ɓɯngama kaki. Mbiya wanɯ, ngu ka Masiya kaki inisonini. A ɓɛyɔ, ɓatindikini ka litɔmbɯ, mɯtɯ yi ninɔ ikaga ndi kaɯsɯngɯlya ɓomomosu biti na lisyɛ kambwa ko Kunzi.
11 Ɓomomosu ɓandɯngilyaga ndi pisi ko ngu ya ɓangɯ ko Mikya-Kɔndɔlɔ na pisi ka mɯnzina ma lingɯnɯ nimɔ ɓopupilya ndi mino ɓɯdɛmɯ. Ɓa ndi ɓakitɯlya kapá ɔɓili kaɓɯ kadwɛ ka kukwakɯ.
12 Kinili, gwoni magyagya, iwɛ lisyɛ na iɓunu ɓasi niɓɔ mikaga kɯgɯ wa lisyɛ! Luki limoti, kumbu kunu, ɓatɯ ɓi niɓɔ ma ka litɔmbɯ na ko liɓo lidingi kyɛ mumuyoniso osyini ku kunu, a mutumo na lingangi ɓiɗɛ kyɛ akaiba ɓɛ a no ngbingo mukuɗu.»
13 Niyɔ gbita iba ɓɛ ɓatindikiniku kɯnɯ ka litɔmbɯ, apɯnga ndi kakpumya muko ninɔ aɓɯkɯta ndi miki mɯlɯkɯ yi nɔ.
14 Luki limoti, ɓapa ndi muko yi ninɔ ɓɛpapi ɓayiɓa abɛ niɓayɔ ko windi mudingi ɓɛ kyɛ awiwi, aga ka isa ka pa yi niyɔ ɓaɓungusilyaga ndi, ɓyi na nzɯka yi ninɔ. Na kɯ ɓɛyɔ, ɓikaga ndi kakwiso ka ɓyanga ɓisaa na nusu.
15 Kɯwa wa, nzɯka yi ninɔ ozoya ndi liɓo akika ɓɛyɔ liɓo lidingi akika mino kumbusa ka muko, ɓɛ kyɛ liɓo li nilɔ akikisi.
16 Luki limoti, litɔmbɯ asingya ndi muko yi ninɔ, litɔmbɯ oukwa ndi mɯnɔkɯ, omya liɓo nilɔ opupa ndi ka mɯnɔkɯ ka gbita.
17 Limbɛngi atɯla ndi gbita na muko yi ninɔ. Gbita aga kɯwa ndi kataya lɯnga na ɓomiki ɓagɔgɔ niɓɔ ka muko yi ninɔ. Isi yi ɓɛ na ɓatɯ ɓi niɓɔ ɓoɓuulyogo mɯtɯɯ ko Kunzi, ɓanopupo ɓɯdɛmɯ ko bulya ka Yeso.
18 Kumbuso yi, gbita yi ninɔ amaga ndi kubi wo liɓo lidingi.

13

Nyama wa mambwa

1 Kɯwa wa, namina ndi nyama ɓemoti anopupoku ko liɓo lidingi. A ndi na ɓamɯ maɗiya na ika na mapakala tɛkɛɓɛ. Kɯgɯ wa lipakala limoti-limoti a ndi na ɓɛgbɛgbɛ. Na kɯgɯ wa ɓamɯ, ɓokpika ndi mino mɯtɯmbwa Kunzi.
2 Nyama yi ninɔ namina ndi nɔ, a ndi kainiso abɛ sukopi. Magɯ kaki a ndi abɛ nimɔ ka imbɯɓɯ, mɯnɔkɯ abɛ nimɔ ka kpwingi. Gbita yi ninɔ apá ndi ɓututungyo kaki, kiti wa ɓɯngama kaki no ngu yidingi.
3 Mɯ mumoti luga wa ɓamɯ ka nyama yi ninɔ, a ndi kainiso abɛ kika ni ɓagbitini ɓinyɛ ɓuwobi kokwo, luki limoti, pwayi yi a kɯwa ndi ni oɓyini. Ɓatɯ ɓasi ɓa litɔmbɯ ɓombombaya ndi kamina nyama yi ninɔ, ɓapɯnga ndi kaɓiɓya ɓingbooo.
4 Ɓatɯ ɓasi ɓapɯnga ndi koɓuna moli kambwa ka gbita, kyɛ apá ndi nyama yi ninɔ ɓɯngama kaki. Ɓapɯnga ndi gɔni koɓuna moli kambwa ka nyama yi ninɔ, ɓanaɓikya ɓɛ: «Wani nɔ a mɯɗɔngɔni na nyama yi nimɯ? Wani nɔ akwanana katayana na iyi ndɯmbi?»
5 Ɓapá ndi nyama yi ninɔ ngu yinzina, ɓugindo na niyɔ itɯmbwa Kunzi. Ɓasilya ndi ɓɯngama ka ɓatimba ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓaɓa (42).
6 Kɯwa wa, apɯnga ndi katɯmbwa Kunzi, anatɯmbwa lino kaki, pa kaki ya ɓuliki na ɓatɯ ɓasi niɓɔ ɓikaga kɯgɯ wa lisyɛ.
7 Ɓahukwilya ndi mupumi kabɯmana na ɓatɯ ko Kunzi, anɯbɯma. Ɓapá ndi gɔni ɓɯngama kɯgɯ ka ɓatɯ ɓasi, ɓopigo ɓayasi, ɓɛvananza ɓayasi, masasɯ masi na giyo yasi.
8 Ɓatɯ ɓasi ɓa litɔmbɯ ɓabibisatɯ ndɛkɛ, ɓasi niɓɔ mino kaɓɯ kɛgɯ ndi makikpiko katɯkya ka mɯpɯnganagi ma ɔɓili ikani ka kitaɓɯ ya ɔɓili niyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ ninɔ ɓamwɔ ndi.
9 «Mɯtɯ yi ninɔ a na motili, ɯkaniɩɔ.
10 Mɯtɯ yi ninɔ ɓatwa ndi kainda ka bɔlɔkɔ, ɓamakyatɯ ndɛkɛ ka bɔlɔkɔ, mɯtɯ yi ninɔ ɓatwa ndi ɓɛ okwa ndɛkɛ dɯkpa, ɓamwɔ ndɛkɛ na dɯkpa aka. Kɯwa wa gɔ wa, ɓatɯ ko Kunzi ɓokwononi kaiko na aɗalɯ mɯnda pa imoti na baya.»

Nyama wa yiɓa

11 Kumbuso yi, namina ndi nyama wagɔgɔ anopupoku ka litɔmbu. A ndi na mapakala maɓa muɗɔngɔni abɛ nimɔ ko mikya-kɔndɔlɔ, a ndi kanzina abɛ gbita.
12 Agyaga ndi mutuu masi nimɔ nyama wa mambwa obisaga ndi kambwa kaki. Akpamyaga ndi litɔmbu pa imoti na ɓatu ɓasi niɓɔ ɓa kusɔ yi ɓɛ ɓoɓuni moli kambwa ka nyama wa mambwa ninɔ a ndi na ipukulu ya pwayi yidingi niyɔ ɓagbita ndi.
13 Nyama yi ninɔ wa yiɓa nɔ, a ndi kagya mokingyosi mumbanga-mbanga. Osisogoku ndi gutugu ɓuku aka kotukyoku kugu wa lisyɛ, kadwɛ kunu ka litɔmbu ko misa ka ɓatu ɓasi.
14 Ʊɓɔɓɔgɔ ndi ɓatu ɓa litɔmbu pisi ka mokingyosi nimɔ ɓakpamya ndi ɓɛ iki kagya kambwa ka nyama wa mambwa. Ʊɓikya ndi ɓatu ɓa litɔmbu ɓɛ ɓagyi sanamu ka nyama ninɔ ɓagbita ndi na mupanga, luki limoti, isisilaga ndi kaika na ɔɓili aka.
15 Kumbuso yi, nyama wa yiɓa inisana ndi no ngu, ahusyo na ɔhu wa ɔɓili sanamu ka nyama wa mambwa, kyɛ sanamu yi niyɔ, akwanani kanzina na kaulumwisogo ɓatu ɓi niɓɔ ɓakikigu kabibiso.
16 Nyama wa yiɓa yi ninɔ apá ndi mutuu ka ɓatu ɓasi: ɓatu ɓa payaya na ɓatu ɓa ibiba iki ɓatu ɓa mukumbo na niɓɔ ɓa yangya iki ɓatu ɓukulikanaga na ɓosunzu, ɓɛ ɓubisi iɗa ka kuɓɔkukɔ kwa kumbanzikaniko ikani ka itundukusɔ.
17 Mumbanzu gutugu ɓemoti aka, kakwananigu ndi koluwo ikani kagaba luki ni kɛgu na kɛlɛ yi niyɔ, isi yi ɓɛ lino ka nyama yi ninɔ ikani isaɓu yi niyɔ akowonisilo lino kaki.
18 Wanu, okwononi kuwa kaiko na yimibo. Mutu yi ninɔ a na yimibo, akwanana kotombisyo isaɓu yo lino ka nyama, kyɛ a isaɓu yo lino ka mumbanzu ɓemoti ɓɛnɛ. Isaɓu yi a miya maɗiya, ɓatɛkɛɓɛ maɗiya na maɗiya (666).

14

Limbu ka ɓatu niɓɔ ɓinisana ndi na muhukuso

1 Kumbuso yi, nikwɛ ndi, namina ndi Mikya-Kɔndɔlɔ wakamaga ka ngupa ya Siona. A ndi pa imoti na ɓambanzu ɓɛlɔfu miya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya (144.000). Ɓa ndi no lino kaki na nilɔ ka Abaki ka tundukutɔ kaɓu.
2 Kuwa wa, nukana ndi liyu limoti kotukyoku kugu wa lisyɛ, anaungwa abɛ ɓodungo ɓayakpukpu na gɔni abɛ mupamu mapu ma ngbangbata. Liyu li nilɔ nukana ndi lɔ a ndi abɛ ɓakiko kaungbata ɓadɔmu.
3 Ɓambanzu ɓɛlɔfu miya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya ɓi niɓɔ (144.000), ɓa ndi kaimbila limbu lambiya kambwa wo kiti wa ɓungama, kambwa ka makpumuka makwanganya na kambwa ka ɓambɔku-mbɔku. Kɛgu na mumbanzu gutugu ɓemoti aka ninɔ akwanana ndi kakingilaga limbu li nilɔ, kiki asi ɓambanzu ɓɛlɔfu miya yimoti ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya na ɓakwanganya (144.000) aka niɓɔ Mikya-Kɔndɔlɔ ulua ndi na ɓangu kaki ka ɔɓili.
4 Ɓatu ɓi niɓɔ ɓakaputagu ndi nzuyi kaɓu kasyɛ na ɓoko, ɓiɓuulyatu ndi. Ɓaɓiɓyaga Mikya-Kɔndɔlɔ pa yasi ku iko mino kainda. Ɓuluwa ndi luga ka ɓatu ɓagɔgɔ kyɛ ɓiki ɓatu ɓa mambwa, kaupá ka apɛpɛ ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
5 Ɓakaɓikyagu ndi iɓu ɓongɔ gutugu lisyɛ limoti aka. Ɓakɛgu na iɓɔ gutugu yimoti aka.

Ɓamalaika ɓasaa

6 Kumbuso yi, namina ndi malaika wagɔgɔ ninɔ a ndi kawiwa kugu kugbɛ. A ndi no Mongoni Manza ma ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ nimɔ akwanana ndi kauɓikyaga ɓatu ɓa litɔmbu: ɓogiyo ɓayasi, ɓopigo ɓayasi, masasu masi na ɓɛvananza ɓayasi.
7 Kuwa wa, aɓikya ndi na liyu lapu ɓɛ: «Muɓongoni Kunzi, mabibiso, kyɛ ngbingo kaki kakɔ mungimbɔ ka ɓambanzu itulyonini. Ɓunoni moli kambwa ka mutu yi ninɔ agya ndi lisyɛ na litɔmbu, liɓo lidingi na makpakpa.»
8 Malaika wa yiɓa, aɓyeku ndi ninɔ wa mambwa, anaɓikya ɓɛ: «Mugi mudingi ma Babiloni oponzikonini, oponzikonini lingunu. Iyi ninɔ umusaga ndi ɓatu ɓasi vinya wa ngbuta ya ɓilya kaki.»
9 Malaika wa yisaa, uɓyeku ndi niɓɔ ɓaɓa ɓa mambwa, anaɓikya na liyu lapu ɓɛ: «Mumbanzu koɓuna moli kambwa ka nyama yi ninɔ na kambwa wa sanamu kaki, ɓabiso iɗa ka itundukusɔ ikani ka kuɓɔkukɔ kaki,
10 iyi gɔni, amwatu vinya wa ngbuta ko Kunzi. Vinya yi ninɔ ɓaɓungusyaga ndi ni ɓakamotonigu no liɓo, ɓaɓungwa ka kɔpɔ kaki wa ngbuta. Mutu yi ninɔ igyogyisa ndɛkɛ ko ɓuku na libu lazu kambwa ka ɓamalaika ɓotu na kambwa ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
11 Muki mo ɓuku ɓa yigyogyiso kaɓu ika ndɛkɛ kaɗaka kugu ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ. Yukumo kikigu ndɛkɛ biti na lisyɛ, ka ɓatu ɓi niɓɔ ɓoɓunaga ndi moli kambwa ka nyama na sanamu kaki, na ka ɓasi niɓɔ ɓubisa ndi iɗa yo lino kaki.»

12 Kinili, okwononi ɓɛ ɓatʉ ko Kunzi niɓɔ ɓagyaga mʉtʉʉ kakɨ, ɓabaɨlya Yeso, ɓiki na
aɗalʉ mʉnda.
13 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ anaɓɨkya ɓɛ: «Kpiko
lɨkpʉmʉka li nɨli: ‹Katʉkya mbɨya wanʉ, ɨgyagya a ka ɓatʉ niɓɔ ɓakokwo kanɨ ɓa kʉsɔ
ka Mombukwono-dosu!›» Limbɛngɨ akaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, ɓimumbisatʉ kumbusa wa
yigyogyiso, kyɛ yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ yanza iko pa imoti na ɨɓʉ.»

Kobuulyo masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ

14 Nɨyɔ nɨkwɛ ɓata, nɨna ndɨ ɨkʉɓa yimoti ɓitu. Mʉtʉ ɓemoti a ndɨ wakiko kʉgʉ yi,
aninisa abɛ mika-mʉmbanzʉ. A ndɨ na ɓɛgbɛgbɛ ɓaya ɔlɔ ka mʉ, na dʉkpa yɨpyɛ yɨkɔ
masɔlɔ.
15 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ
wakiko kʉgʉ wa lɨkʉɓa ɓɛ: «Va kʉwa dʉkpa kakʉ, wapʉnga kobuulyo masɔlɔ! Ngbingo
mubuulyo itulyonini kyɛ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ a kʉwa mʉngata.»
16 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko kʉgʉ wa ɨkʉɓa, ava ndɨ dʉkpa kakɨ, obuulya
ndɨ masɔlɔ ma ɔɓɨlɨ.
17 Malaika wagɔgɔ opupoku ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi nɨyɔ kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ndɨ gɔnɨ ɨyɨ
na dʉkpa yɨpyɛ.
18 Kumbuso yi, malaika wagɔgɔ nɨnɔ a ndɨ no ngu kʉgʉ wo ɓuku, opupoku ndɨ ka
gbɔgbɔ, apamya ndɨ mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ na dʉkpa yɨpyɛ nɔ, aɓɨkya ɓɛ: «Va dʉkpa kakʉ,
wakɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a ka ɔɓɨlɨ, kyɛ a kʉwa yɨngata.»
19 Malaika yi nɨnɔ, ava ndɨ dʉkpa kakɨ ka ɔɓɨlɨ, akɔgɔ dangʉlʉ ya muzabibu nɨyɔ a ka
ɔɓɨlɨ, aɗɨkɨta ndɨ ka pa yi nɨyɔ ɓaʉtaga ndɨ mino vinya wa ngbʉta ko Kunzi.
20 Pa yi nɨyɔ ɓaʉtaga ndɨ mino dangʉlʉ ya muzabibu yɔ ɨkaga ndɨ kunzi wa gʉɗʉ.
Ɓangʉ yidingi akɨka ndɨ ka pa yi nɨyɔ, ka ɓʉnda ɓa ɓakilɔmɛtɛlɛ mɨya yɨsaa (300).
Ɓudu ɓi a ndɨ mɛtɛlɛ yimoti no dongbu.

15

Ɓamalaika maɗɨya na ɨka na yigyogyiso ya muliɓo

1 Kumbuso yi, nɨna ɓata ndɨ likingyosi lagɔgɔ lidingi na lɨmbanga kʉgbɛ kʉgʉ wa
lɨsyɛ. A ndɨ ɓamalaika maɗɨya na ɨka niɓɔ ɓa ndɨ na yigyogyiso maɗɨya na ɨka yigwi.
Yigyogyiso yi nɨyɔ, akowonisilo muliɓo ma ngbʉta ko Kunzi.
2 Nɨna ɓata ndɨ luki abɛ liɓo lidingi aninisono ɓɨngala-ngala abɛ vɛlʉ, otumini na
liɗaɗa lo ɓuku. Nʉmɨna ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓopupa ndɨ ɓotutungyo ka nyama, ka
sanamʉ kakɨ na ɨsaɓʉ nɨyɔ akowonisilo lino kakɨ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓa ndɨ ɓakamaga kʉgʉ
wo liɓo lidingi li nɨlɔ la ngala-ngala lɔ, ɓugwigogini ɓadɔmʉ niɓɔ Kunzi ʉpá ndɨ.
3 Ɓa ndɨ kaɨmbɨla lɨmbʉ ka Musa, musunzu ko Kunzi, na nɨlɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ,
ɓanaɓɨkya ɓɛ:
«Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ,
yɨgya kakʉ a yidingi na yɨmbanga!
Ngama ka ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ,
tamanaga ya mogubo kakʉ a yo ngbingbili na ya lɨngʉnʉ!
4 Mombukwono-dosu, kɛgʉ na mʉmbanzʉ nɨnɔ kʉɓangagɨgʉ.
Kɛgʉ gɔnɨ na mʉmbanzʉ nɨnɔ kubibisogigʉ,
a ɓɛyɔ, ɨwɛ mʉkaka aka nɔ wa wotu.
Ɓambanzʉ ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ɓodoku ndɛkɛ koɓuna moli kambwa kakʉ,
yɨgya kakʉ ya ɓungbingbili inisononi ɓɨngbanganya.»
5 Kumbuso yi, nɨna ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi nɨ oukwikonini kʉgʉ wa lɨsyɛ, nɨyɔ a ndɨ na
ngbangba ya agʉmɛ ko Kunzi.
6 Ɓamalaika maɗɨya na ɨka niɓɔ ɓa ndɨ na yigyogyiso maɗɨya na ɨka yigwi, ɓopupoku
ndɨ ka Ndaɓʉ ko Kunzi yi nɨyɔ. Ɓa ndɨ ɓakimokisyogo ɓotu ɓaya pamba ɓitutu,
ɓikondini kaɓa ya ɔlɔ ka ɗʉkʉfɨtɔ kaɓʉ.
7 Luki limoti luga wa makpʉmʉka makwanganya mi nɨmɔ, ʉpá ndɨ ɓamalaika maɗɨya
na ɨka ɓi niɓɔ ɓakɔpɔ ɓa ɔlɔ maɗɨya na ɨka. Ɓakɔpɔ ɓi niɓɔ ɓa ndɨ ɓutumo ɓɨɗɛ na
ngbʉta ko Kunzi nɨnɔ a na ɔɓɨlɨ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.
8 Ndaɓʉ ko Kunzi otuma ndɨ muki ɓindengbu-ndengbu na ɨbɨba no ngu ko Kunzi.
Mʉmbanzʉ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kakwananɨgʉ ndɨ kaingyo ka ndaɓʉ yi nɨyɔ, kadwɛ kʉ
kwakʉ yigyogyiso nɨyɔ ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓodoku ndɨ na iyu ɨtʉlyana ndɨ mino.

16

Ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi

1 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi anʉɓɨkya ɓamalaika maɗɨya na ɨka ɓɛ: «Windoni kauɗuko ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka ɓa ngbʉta ko Kunzi ka ɔɓɨlɨ!»

2 Kʉwa wa, malaika wa mambwa aga ndɨ, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa ɔɓɨlɨ. Ɓakʉmbʉɗʉ ɨtwaga ndɨ ka nzʉyɨ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɨɗa ka nyama na ɓanobibiso gɔnɨ sanamʉ ka nyama yi nɨnɔ.

3 Nɨnɔ wa yɨɓa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko lɨɓo lidingi. Lɨɓo li nɨlɔ ɨɨta ndɨ ɓangʉ, mʉɗɔngɔnɨ abɛ nɨyɔ ya manda. Masɨ nɨmɔ a ndɨ na ɔɓɨlɨ ko lɨɓo lidingi kʉ, olumwogo.

4 Nɨnɔ wa yɨsaa, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko moɓo na ka makpakpa. Moɓo mi nɨmɔ ɨɨta ndɨ ɓangʉ gɔnɨ.

5 Kʉwa wa, namʉkana ndɨ malaika nɨnɔ a no ngu kʉgʉ wo moɓo nɨ anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, wa Wotu, ɨwɛ nɨnɔ watʉ na wa ndɨ, wakɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili.

6 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓi nɨɓa ɓoɗukusaga ndɨ ɓangʉ ka ɓatʉ kakʉ na nɨyɔ ka ɓogyalandʉ kakʉ. Mbɨya wanʉ, wa kʉwa kaumusa ɓangʉ, ɓa kʉwa kobuulyogo masɔlɔ ma ɗɨya kaɓʉ!»

7 Kumbuso yi, nʉkana ndɨ lɨyʉ kotukyoku ka gbɔgbɔ, anaɓɨkya ɓɛ: «A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ Wongu-Kʉgbɛ, ɨwɛ wakɔgɔ ngbanga ka lɨngʉnʉ na ka ɓungbingbili!»

8 Malaika wa yɨkwanganya aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wa mɔnɨ. Ɓakpamya ndɨ mɔnɨ kaʉbʉsya ɓambanzʉ na ɓʉzʉ kakɨ.

9 Ɓambanzʉ ɓosilaga ndɨ na ɓʉzʉ ɓapʉ ɓi nɨɓɔ, ɓapʉnga ndɨ katʉmbwa Kunzi nɨnɔ akwanana kapá mʉtʉʉ ka inguo ya yigyogyiso yi nɨyɔ. Luki limoti, ɓakya ndɨ kaasanana na ɓʉnyɛ kaɓʉ na kabibiso Kunzi.

10 Malaika wa kuɓukumuti, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ kʉgʉ wo kiti wa ɓʉngama ka nyama, biti ohuma ndɨ ɓʉngama ka nyama yi nɨnɔ. Ɓambanzʉ ɓɨlya ndɨ manzʉ ɓɨkyalʉ-kyalʉ na mʉzʉzʉla.

11 Ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi wa kʉgʉ wa lɨsyɛ ko bulya mʉzʉzʉla na ɓapwayɨ kaɓʉ, luki limoti ɓidukulaga ndɨ na yɨgya yanyɛ aka.

12 Malaika wa maɗɨya, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ko lɨɓo lidingi Efulati. Lɨɓo li nɨlɔ afa ndɨ ɓigbʉtʉ, kyɛ pisi inisoni ko bulya ka ɓangama nɨɓɔ ɓa ndɨ kodoku misa ya ɨngɛngɛ.

13 Kʉwa wa, nɨna ndɨ mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ masaa, mʉɗɔngɔnɨ abɛ ɓanasangaɓa, nɨ anopupoku ka mʉnɔkʉ ka gbɨta, ka nɨmɔ ka nyama na ka nɨmɔ ka mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ.

14 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, a nɨmɔ ka abɨlɨ, agyaga mokingyosi mʉmbanga-mbanga. Imu mɔ ɨndaga ka ɓangama ɓasɨ ɓa ɔɓɨlɨ, ʉmʉmʉla ko bulya yibumoniso lʉnga ka lɨsyɛ lidingi ko Kunzi nɨnɔ wongu.

15 Mombukwono-dosu aka ɓɛ: «Nodoku ɓigbututu abɛ mʉtʉ wo kuɓakʉ. Ɨgyagya ka mʉtʉ yi nɨnɔ kikigʉ ka tɔtɔ, anoɓuulyo ɓotu kakɨ ɓɨnza, kyɛ kokpokyononitɔgʉ ndumbu, inisono payaya ko misa ka ɓambanzʉ.»

16 Mambɛngɨ ma ɓʉnyɛ mi nɨmɔ, ʉmʉmʉla ndɨ ɓangama ka pa nɨyɔ ɓalɨkyaga na Libelenia ɓɛ: «Alumagɛdoni.»

17 Malaika wa maɗɨya na ɨka, aɗuka ndɨ kɔpɔ kakɨ ka ovivi. Kʉwa wa, lɨyʉ lapʉ ɨɓukusa ndɨ, kotukyoku ka Ndaɓʉ ko Kunzi ko kiti wa ɓʉngama, aɓɨkya ɓɛ: «Omolyini ɓʉɓwa!»

18 Ngɨnanaga ya ngbangbata apʉnga ndɨ, gbʉngbʉ, mʉpamʉ ma ngbangbata sɛ kʉwa azigizo wapʉ, nɨnɔ kanigyonosigʉ ndɨ katʉkya wa aka wa ɓambanzʉ ɓiko mino ka ɔɓɨlɨ.

19 Gʉɗʉ mudingi alɨkanaga ndɨ ka ɓapanga ɓayɨsaa, ɓagʉɗʉ ɓo giyo yasɨ ɓoɗukanaga ndɨ. Kʉwa wa, Kunzi atamana ndɨ gʉɗʉ mudingi Babiloni, amusa kɔpɔ wa vinya wa ngbʉta kakɨ.

20 Ɓouzu ɓayasɨ olimikaga ndɨ, ɓangʉpa asa kainisono.

21 Kumbuso yi, mbwayɨ yakpʉ na mambʉnga nɨmɔ ɓuti ɓi a ndɨ banda ɓakilo ɓatɛkɛɓɛ ɓakwanganya (40), ʉlʉkya ndɨ ɓambanzʉ. Ɓambanzʉ ɓatʉmbwa ndɨ Kunzi ko bulya yigyogyiso yo mbwayɨ ya mambʉnga. A ɓɛyɔ, yigyogyiso yi nɨyɔ a ndɨ yapʉ kʉgbɛ.

17

Aɗanda mudingi

1 Kʉwa wa, malaika ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗɨya na ɨka isisiloku ndɨ, ɛɓɨkya ɓɛ: «Doku, nakauwonisilo ɓɛyɔ ɓakɔ ɓanʉ mino ngbanga ka aɗanda mudingi. Aɗanda yi nɨnɔ nɨ gʉɗʉ mudingi nɨnɔ ɓapika ndɨ ka mutili mo moɓo makpʉkpʉ.

2 Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa ɔɓili ɓagya ndi ɓʉɗanda pa imoti na iɓʉ, ɓatʉ ɓa litɔmbʉ ɓadamwa ndi vinya wa ɓʉɗanda kaki.»
3 Limbɛngi ko Kunzi esilya ndi, malaika aga ndi na imi ka isa. Kʉ ɓɛyɔ, namina ndi muko ɓemoti wakiko kʉgʉ wa nyama ɓemoti wangbʉ. Nyama yi ninɔ a ndi na ɓamʉ maɗîya na ika, mapakala tɛkɛɓɛ no mino mʉtʉmbwa Kunzi ka nzʉyi kaki yasi.
4 Muko yi ninɔ a ndi wakimokisyo ɓotu ɓayoɓusukuu na ɓayangbʉ kʉgbɛ. A ndi wakiɓungusyogo ɓi gbɔ, imokisyogini makpʉmʉka ma ɔlɔ, ma matamʉ ma ligabʉ lapʉ na sanga. A ndi na kɔpɔ wa ɔlɔ mugwi. Kɔpɔ yi ninɔ a ndi mutumo na mʉsʉgʉ ma ɓʉɗanda kaki ɓiɗɛ.
5 Ka itʉndʉkʉsɔ kaki, ɓokpika ndi dikiɗî imoti, isi yi ɓɛ: «Gʉɗʉ mudingi Babiloni, amaki ɓaɗanda na mʉsʉgʉ ma ɔɓili.»
6 Kʉwa wa, namina ndi muko yi ninɔ ni odomwini ɓangʉ ka ɓatʉ ko Kunzi na ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndi kyɛ ɓa ndi ɓadɛmʉ ka Yeso.
Niyɔ namina ɓɛyɔ, mʉnɔkʉ ɛdika ndi ɓidɛ.
7 Kʉwa wa, malaika emuusa ndi ɓɛ: «Mʉnɔkʉ udikilyi iki? Nʉtʉmbʉlyagatʉ isi yɔ dikiɗî ka muko yi ninɔ na niyɔ ka nyama yi ninɔ a na iyi mʉbinika, ninɔ a na ɓamʉ maɗîya na ika na mapakala tɛkɛɓɛ.
8 Nyama yi ninɔ wamini, atʉ ndi, luki limoti kɛgʉ ɓata. Opupoku kʉwa ndɛkɛ ka mugi ma liɓyɛ lodu ka ɓabili, ɓinda kʉwa kamosisyo lingʉnʉ. Ɓatʉ ɓi niɓɔ mino kaɓʉ kikpikagagʉ ndi ka kitaɓʉ ya ɔɓili walingʉnʉ katʉkya ka mʉpʉnganagi ma litɔmbʉ, ɓotumo ndɛkɛ na ombombo ɓiɗɛ kamina nyama yi ninɔ. A ɓɛyɔ, nyama yi ninɔ atʉ ndi. Mbiya wanʉ, kɛgʉ ɓata, luki limoti, ipupisatʉ ndɛkɛ ɓata!
9 Wanʉ, okwononi kʉwa kaiko na yimibo na ɓʉgɛgɛlɛ. Ɓamʉ maɗîya na ika ni ɓangʉpa maɗîya na ika niɓayɔ muko yi ninɔ o mino wakiko. Ɓamʉ ɓi niɓa yɔ a gɔni ɓangama ɓakpʉkpʉ maɗîya na ika.
10 Ɓangama kuɓukumuti luga kaɓʉ ɓogwoni. Ɓemoti akagya ligubo, wagɔgɔ kɛgʉ mudoku. Ngbingo yi ninɔ odoku ndɛkɛ mino, agya ndɛkɛ ligubo ko ngbinga mʉkɛɗɛ aka.
11 Nyama yi ninɔ a ndi, luki limoti, mbiya wanʉ kɛgʉ ɓata, iyi nɔ a ngama wa ɓʉgina. A gɔni ɓemoti ka ɓangama maɗîya na ika, ninɔ ɓinda kʉwa kamosisyo lingʉnʉ.
12 Mapakala tɛkɛɓɛ (10) mi nimɔ wini ɓi ni ɓangama tɛkɛɓɛ. Ɓangama ɓi niɓɔ, ɓakanopungigʉ mbɛyi ligubo. Luki limoti, ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na nyama yi ninɔ ka saa yimoti.
13 Iɓʉ ɓasi tɛkɛɓɛ ɓa na tamanaga yimoti, kapá nyama yi ninɔ ngu na ɓʉngama kaɓʉ.
14 Ɓʉlanana ndɛkɛ na Ɓomikya-Kɔndɔlɔ, luki limoti, Mikya-Kɔndɔlɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, kyɛ a iyi Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu, Ngama wakpʉ ka ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓasi. Ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓaɓinikyana, niɓɔ ʉmakaga, ipʉnilyaga, ɓopupa ndɛkɛ ɓotutungyo gɔni pa imoti na iyi.»
15 Malaika yi ninɔ ɛɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Liɓo li nilɔ wini, wa aɗanda o mino wakiko wa, a ɓambanzʉ ɓa ɓɛvananza ɓayasi, ɓambaza ɓasi, giyo yasi, na masasʉ masi.
16 Mapakala tɛkɛɓɛ nimɔ wini, pa imoti na nyama yi ninɔ, ɓamʉyatʉ ndɛkɛ aɗanda yi ninɔ. Ɓakʉpyatʉ ndɛkɛ masi nimɔ a nomu, ɓasa ndumbu ɓiyatʉlʉ. Ɓalya ndɛkɛ makɔlɔ kaki, ɓaɗîkita ɓɛnzɛkɛ-nzɛkɛ niɓayɔ asikana ɓayasi ko ɓuku.
17 A ɓɛyɔ, Kunzi obisa ndi kʉsɔ kaɓʉ tamanaga yimoti, kotulyoso sipananisɔ kaki na kapá nyama yi ninɔ ɓʉngama kaɓʉ, kadwɛ kʉ kwa kʉ mʉnzina ko Kunzi itʉlyana ndɛkɛ mino.
18 Muko yi ninɔ wamini nɔ ni gʉɗʉ mudingi ninɔ ʉndaga ɓangama ɓa ɔɓili.»

18

Gʉɗʉ wa Babiloni ogwini

1 Kumbuso yi, namina ndi malaika wagɔgɔ kosyoku kʉgʉ wa lisyɛ. Malaika yi ninɔ a ndi no ngu kʉgbɛ, ibiba kaki oɓuɓisa ndi ɔɓili wasi ɓitu.
2 Kʉwa wa, apamikana ndi ɓɛ: «Babiloni, gʉɗʉ mudingi ogwini, oputikonini lingʉnʉ! Mbiya wanʉ, a kʉwa mugi ka ɓabili na mobi ma mambɛngi ma ɓʉnyɛ masi. A pa ya kigbʉka ka mobi ma ɓombu masi na ɓanyama ɓa mʉsʉgʉ na ɓanyɛnyɛ.
3 A ɓɛyɔ, ɓatʉ ɓo giyo yasi ɓadamʉwa ndi vinya wa ɓʉɗanda ɓanyɛ. Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa litɔmbʉ ɓamatikana ndi na iɓʉ ka ɓʉɗanda. Ɓambula ɓa litɔmbʉ ɓinisana ndi na lingama lidingi pisi ka mukumbo kaki.»
4 Kumbuso yi, nʉkana ndi liyʉ lagɔgɔ kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, anaɓikya ɓɛ: «Iɓunu ɓatʉ kami, puponi ka Babiloni kyɛ makomotikononitɔ na iyi ka ɓʉnyɛ kaki, mingya ka yigyogyiso niyɔ a ɓanʉ mino iyi kaingyo.

5 A ɓɛyɔ, ɓʉnyɛ kakɨ obeɗuloni adwɛ kʉgʉ wa lɨsyɛ, Kunzi akatamana aka yɨgya yanyɛ
yi nɨyɔ kakɨ yɔ.
6 Mugyoni ɓɛgɛyɔ ʉgyaga ndɨ mino ɓɛngɛnɨ. Mugyilyoni nganga yɨɓa kakɨtaga nɨyɔ
agya ndɨ ɨyɨ. Mutumisilyoni nganga yɨɓa vinya wapʉ ka kɔpɔ nɨnɔ umusaga ndɨ mino
ɓɛngɛnɨ.
7 Apaga ndɨ ɨbɨba na mukumbo kʉgbɛ. Mumokyoni ka yigomisogo no kumbu.
Aɓɨkyaga ndɨ ɓɛ: ‹Na wakiko ko kiti wa ɓʉngama, nakɛgʉ woko, nakalyɨgʉ ndɛkɛ ɨmɨ
kumbu gʉtʉgʉ iki yi aka.›
8 Kinili, ɓokoloɓu ɓaya kukwakʉ, lɨlɛɓʉ na nza asilya ndɛkɛ lɨsyɛ limoti, ɓuku
alumwisogo. A ɓɛyɔ, Mombukwono-dosu Kunzi wo ngu nɔ akɔgɔ ngbanga ka aɗanda
yi nɨnɔ.»
9 Ɓangama ɓakpʉkpʉ ɓa lɨtɔmbʉ ɓagyaga ndɨ na ɨɓʉ ɓʉɗanda, ɓaningomikoso pa
imoti na ɨɓʉ. Ɓagamanatʉ kʉwa ndɛkɛ, ɓɨtangʉla ko bulya kakɨ wa ɓɨna ndɛkɛ mino
muki mo ɓuku nɨɓɔ ika ndɛkɛ nɨ abusyini, anoɗungwo ɓindengbu-ndengbu.
10 Ɓamagaga ndɛkɛ ɓyɨ, kyɛ ɓika ndɛkɛ kaɓanga yigyogyiso yidingi kakɨ, ɓanaɓɨkya
ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi kʉ kakʉ, Babiloni, gʉɗʉ mudingi na wongu!
Yigyogyiso kakʉ osiliku ko ngbinga ɓemoti aka!»
11 Ɓambʉla ɓa ɔɓɨlɨ ɓagamana ndɛkɛ, ɓɨtangʉlaga ɓɛgɛyɔ ko bulya kakɨ, kyɛ kɛgʉ
ɓata na mʉmbanzʉ nɨnɔ akoluwo mukumbo kaɓʉ abɛ:
12 ɔlɔ ikanɨ fɨza, matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, sanga, ɓotu nɨɓayɔ ɓagya ndɨ no wizi yanza,
ɓotu ɓayanzanza ɓɨɓusukuu na ɓɨngbʉ kʉgbɛ, ɓotu abɛ matambala, mobi ma maɓaʉ
nɨmɔ kinisonogigʉ, mukumbo masɨ nɨmɔ ɓotwa na sɨɓa, nɨmɔ ɓotwa na maɓaʉ ma
lɨgabʉ lapʉ ikanɨ ka ngwɛyɨ na ka matamʉ,
13 ɨpaka ya ɨbʉkʉsɔ na mapakʉ magɔgɔ nɨmɔ olumbaga manza, malazi, adʉdʉ,
vinya, molingo, fufu, nganʉ, ɓangɔmbɛ, ɓakɔndɔlɔ, ɓafalasɨ, ɓamasuwa nɨɓɔ ɓanyama
ɓulutogo, ɓosunzu gʉtʉgʉ ɓatʉ ɓa bɔlɔkɔ aka.
14 Ɓambʉla ɓi nɨɓɔ, ɓaɓɨkya gʉɗʉ yi nɨnɔ ɓɛ: «Mukumbo masɨ nɨmɔ wapaga ndɨ
kaiko nɔmʉ, upikitini. Mukumbo masɨ ma lɨgabʉ lapʉ na nɨmɔ manzanza, uɓungini,
wakɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata gʉtʉgʉ limoti aka.»
15 Ɓambʉla ɓi nɨɓɔ ɓɨnisana ndɨ na lɨngama lidingi ko bulya gʉɗʉ yi nɨnɔ. Ɓamagaga
ndɛkɛ ɓyɨ kaɓanga kaɨna yigyogyiso nɨyɔ ika ndɛkɛ nɨ asilyini. Ɓagamanaga ndɛkɛ,
ɓɨtangʉla,
16 ɓanaɓɨkya ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gʉɗʉ mudingi. Gʉɗʉ nɨnɔ
ikaga ndɨ wakimokisyo ɓotu nɨɓayɔ ɓagya ndɨ no wizi yanza pa imoti na ɓotu ɓayanza
ɓɨɓusukuu na ɓayangbʉ kʉgbɛ. Ikaga ndɨ wakiɓungusyogo ɓɨɓwɛmʉ, imokisyogini
makpʉmʉka ma ɔlɔ, ma matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ na sanga!
17 Lɨngama lidingi li nɨlɔ, oputikonini ko ngbinga ɓemoti aka.»

Iki ɓasʉfɛlɛ ɓasɨ ɓa ɓabato na ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓa kʉsɔ yi, iki ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓɨgagaɓyaga
ka bato na ɓogwi ɓosi ɓamagaga ndɨ ɓyɨ.
18 Nɨyɔ ɓɨna muki mo ɓuku nɨɓɔ abʉsya ndɨ ɓindengbu-ndengbu, ɨɓʉ aka ndɨ ɓɛ:
«Kɛgʉ na gʉɗʉ nɨnɔ akwanana ndɨ kaiko mʉɗɔngɔnɨ na gʉɗʉ mudingi abɛ nɨmʉ!»
19 Ɓimisya kʉwa ndɨ lɨɓungu ka ɓamʉ, ɓanagama, ɓanɨtangʉla. Ɓa ndɨ kapamɨkanaga
ɓɛ: «Heɓeee! Kumbu! Kumbu yidingi ka gʉɗʉ mudingi yi nɨmʉ! Ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ
ɓagyaga ndɨ ɓumbula na ɓabato, ɓangamɨkana ndɨ na lɨngama kakɨ. Luki limoti, ko
ngbinga ɓemoti aka, lɨngama li nɨlɔ oputikonini.»
20 Ɨwɛ lɨsyɛ gwanɔ magyagya kyɛ gʉɗʉ oputikonini! Gwoni magyagya, iɓunu ɓatʉ ko
Kunzi, ɓatʉtʉmbwa na ɓogyalandʉ kyɛ Kunzi akuni ngbanga kakɨ ka ɓʉnyɛ nɨɓɔ ikaga
ndɨ kamʉgyɨlya.
21 Kumbuso yi, malaika ɓemoti nɨnɔ wongu, ava ndɨ lɨtalʉ nɨlɔ a ndɨ mʉɗɔngɔnɨ abɛ
lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino makpʉmʉka, aɗɨkɨta ndɨ ko lɨɓo lidingi ɓɨkudumu, aɓɨkya ɓɛ:
«Ɓaɗɨkɨta ndɛkɛ Babiloni no ɓou ɓɛyɔ, ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata gʉtʉgʉ iki yi aka.
22 Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ ɓata kʉ kakʉ mayʉ ka ɓatʉ nɨɓɔ ɓʉngbataga ɓadɔmʉ na
ɓɨmbɨlaga. Ɓakʉkanɨgʉ ndɛkɛ gɔnɨ lɨyʉ la mbaa ikanɨ ɓasɨɓa. Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata
mʉgɛgɛlɛ gʉtʉgʉ ɓemoti aka kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana lɨyʉ la lɨtalʉ nɨlɔ ɓagʉgaga mino
mukumbo ɓɛgɛyɔ.
23 Ɓakamɨnɨgʉ ndɛkɛ ɓata tala mʉtʉna kʉ kakʉ ikanɨ kaʉkana ɓɛ ɓambanzʉ
ɓovononi. A ɓɛyɔ, ɓambula kakʉ ɓa ndɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba kʉgbɛ ka ɔɓɨlɨ. Uɓungusaga
ndɨ ɓatʉ ɓasɨ pisi ka makɔkɔ ma lʉga kakʉ.»
24 Ɓangʉ ka ɓatʉ ɓasɨ nɨɓɔ ɓulumwisaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ, aɗʉkaga ndɨ ka Babiloni iki
nɨyɔ ka ɓogyalandʉ ikanɨ nɨyɔ ka ɓatʉ ko Kunzi.

19

Ɓakaimbila limbu la ibiba kugu wa lisyɛ

1 Kumbuso yi, nukana ndi gbungbu kotukyoku kugu wa lisyɛ, muɗɔngɔni abɛ ambaza ka ɓambanzu ɓudingi ɓakiko kanzina, anaɓikya ɓɛ: «Aleluya! Muhukuso, ibiba no ngu a ko Kunzi kusu!

2 Ngbanga kaki ikaga ka lingunu na ka ɓungbingbili. Akuni ngbanga ka aɗanda mudingi, ninɔ a ndi kaputa litɔmbu na ɓuɗanda kaki. Kunzi amigisilyini ɓunyɛ ka ɓunyɛ ko bulya ɓangu ka ɓosunzu kaki!»

3 Ɓaɓikya ɓata ndi ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, muki mo ɓuku niɓɔ asilisogi guɗu yi ninɔ, oɗunguwa ndɛkɛ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ!»

4 Ɓambɔku-mbɔku ɓatɛkɛɓɛ ɓaɓa na ɓakwanganya (24) na makpumuka makwanganya, ɓodidika ndi, ɓabibiso Kunzi ninɔ a wakiko ko kiti wa ɓungama, ɓanaɓikya ɓɛ: «A ɓɛyɔ! Aleluya!»

Dumo muvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ

5 Kumbuso yi, liyu limoti iɓukusa ndi kotukyoku ko kiti wa ɓungama ku ɓɛ: «Mubibisoni Kunzi kusu, iɓunu ɓagya-ligubo kaki ɓasi, iɓunu ɓasi niɓɔ maɓangaga iki ɓatu ɓa payaya ikani ɓatu ɓa ibiba!»

6 Kuwa wa, nukana ndi liyu limoti muɗɔngɔni abɛ gbungbu ya ambaza mudingi ka ɓambanzu, anaungwa abɛ ɓodungo ɓayakpukpu na ɓata gɔni abɛ mupamu mapu ma ngbangbata, anoɓuko ɓɛ: «Aleluya! A ɓɛyɔ, mbiya wanu, Mombukwono-dosu, Kunzi kusu, Mombukwono Ngu-Kugbɛ ovini ɓungama.

7 Togwini magyagya, tikoni ka maziyɔ, tabibiso kyɛ ngbingo muvanana ko Mikya-Kɔndɔlɔ itulyonini. Muko yi ninɔ ɓakavanana na iyi, iɓungusyogini kuwa gɔni ɓiɓwɛmu.

8 Ɓapá ndi muko yi ninɔ kutuko nikwɔ ɓagya ndi no wizi yanza ya gbinyɛ-gbinyɛ ɓɛ imokisyi.» (Kutuko kwi nikwɔ ni likingyosi la yigyigyilya ya ɓungbingbili ka ɓatu ko Kunzi.)

9 Kuwa wa, malaika ɛɓikya ndi ɓɛ: «Kpikaga ambɛ: Magyagya ka niɓɔ ɓutikisyi ko dumo wo vononi ko Mikya-Kɔndɔlɔ.»

Kumbuso yi, omotiloku ɓɛ: «Nimɔ a munzina ma lingunu ko Kunzi.»

10 Nogwa ndi ka magu kaki kabibiso, luki limoti, ɛɓikya ndi ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgu ɓɛyɔ! Na mugya-ligubo muɗɔngɔni abɛ iwɛ, abɛ ɓamamaku niɓɔ ɓoɓuulyaga lingunu nilɔ Yeso owonisila ndi. Kunzi nɔ, wokwononi kabibiso! A ɓɛyɔ, lingunu li nilɔ Yeso owonisila ndi, ni limbɛngi nilɔ ikaga kusɔ ka ɓogyalandu ko Kunzi.»

Mutu yi ninɔ a kugu wa falasi wotu

11 Kumbuso yi, nina ndi lisyɛ ni oukwikonini, falasi wotu opuponoku ndi. Mutu yi ninɔ a kugu yi, ina ɓɛ Mutu wongbingbili na wa Lingunu. Akɔgɔ ngbanga ka ɓungbingbili, anabumana ka ɓungbingbili.

12 Miso kaki a ndi kanzɛ abɛ liɗaɗa lo ɓuku. A ndi ni imokisyini ɓɛgbɛgbɛ ɓayakpu. Ɓokpika ndi lino limoti kugu kaki, nilɔ ibaga ndi asi ni iyi aka.

13 A ndi wakimokisyo kutuko nikwɔ ɓogboɗya ndi na ɓangu. Mutu yi ina ɓɛ: «Likpumuka ko Kunzi.»

14 Ɓasuda ɓa kugu wa lisyɛ ɓapunga ndi kaɓiɓya ɓingbooo. Ɓa ndi ɓuɗakaga ka ɓafalasi ɓotutu, ɓimokisyogini ɓotu ɓayanzanza ɓayo wizi yahuɗu-huɗu ɓitutu.

15 Opupa ndi tutungyo ka ɓogiyo na dukpa yipyɛ niyɔ opupa ndi ka munɔku kaki. Ika ndɛkɛ kaukpokyoniso na mufimbo ma ngwɛyi, auta bumo ya muzabibu ka pa niyɔ ɓautaga mino vinya wa ngbuta ko Kunzi, Mombukwono Ngu-Kugbɛ.

16 Kugu wa kutuko kaki na kugu wa sibɛsu kaki, ɓokpika ndi lino li nili: «Ngama ka ɓangama, Mombukwono-dosu ka ɓa mombukwono-dosu.»

17 Kumbuso yi, namina ndi malaika ɓemoti wakamaga ka mɔni. A ndi kaupamyaga ɓombu ɓasi niɓɔ ɓa ndi kawiwa kugu wa lisyɛ, anuɓikya ɓɛ: «Doniku, mumukononi pa imoti ka yinga mudingi ko Kunzi!

18 Doniku kalya makɔlɔ ka ɓangama, ka ɓangama ka ɓasuda, ka ɓatu ɓo ngu, ka ɓafalasi pa imoti na nimɔ ka ɓatu niɓɔ ɓa kugu kaɓu, makɔlɔ ka ɓatu niɓɔ ɓaɓukulikanaga na nimɔ ka ɓosunzu, iki ɓatu ɓa payaya ikani ɓatu ɓa ibiba.»

19 Kuwa wa, namina ndi nyama, sɛ kuwa ɓangama ɓa litɔmbu pa imoti na ɓasuda kaɓu, ni ɓomumukonini kaata ndumbi na mutu yi ninɔ a ndi kugu wa falasi pa imoti na ɓasuda kaki.

20 Ɓagwi ndi nyama yi ninɔ pa imoti na mugyalandu wa kuɓɔɓɔku ninɔ ikaga ndi kagya mokingyosi ko misa kaki. Uɓungusaga ndi ɓatu ɓi niɓɔ ɓugya ndi na iɗa ka nyama

yi ninɔ na niɓɔ ɓobibisaga ndɨ sanamʉ kakɨ, pisi ka mokingyosi mi nɨmɔ. Ɓaɗɨkɨta ndɨ nyama yi ninɔ pa imoti na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ ka lɨɗaɗa lo ɓuku ka libu lazʉ nɨ ɓa mbɛyɨ ɓuɓisi aka.

21 Ɓulumwisaga ndɨ niɓɔ ɓasɨkana ndɨ na dʉkpa nɨyɔ opupa ndɨ ka mʉnɔkʉ ka mʉtʉ ninɔ a ndɨ kʉgʉ wa falasɨ. Kʉwa wa, ɓombu ɓasɨ ɓikutaga ndɨ ɓɨkpɛkɛɗɛ-kpɛkɛɗɛ na makɔlɔ ka ɓatʉ ɓi niɓɔ.

20

Abɨlɨ a ka bɔlɔkɔ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000)

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ malaika ɓemoti nɨ anosyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ. A ndɨ nɨ ogwini lifungula la lɨɓyɛ lodu la mugi ka ɓabɨlɨ na selegeni nɨyɔ yakpʉ.

2 Agwi ndɨ gbɨta, nzʉka wandɛlɨ ninɔ ina ɓɛ: «Mumuyoniso» ikanɨ «Abɨlɨ», akpɨkɨla ndɨ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti.

3 Aɗɨkɨta ndɨ ka lɨɓyɛ lodu, ofunga ndɨ na lifungula ɓɨkpɛ, oɗɨko no ndiko, ɓɛkyɛ ɓakoukwonitɔgʉ kyɛ gbɨta yi ninɔ kuɓungusogonitɔgʉ ɓata ɓambanzʉ kadwɛ kʉ kwakʉ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana mino. Kumbuso yi, ɓasisatʉ ko ngbinga mʉkɛɗɛ.

4 Kumbuso yi, nʉmɨna ndɨ ɓokiti ɓa ɓʉngama. Ɓʉpá ndɨ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓa ndɨ mino ɓakikogo ngu yɨkɔ ngbanga. Nɨna ndɨ gɔnɨ mambɛngɨ ka ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓʉmwɔgɔ ndɨ ko bulya ɓungbingbili ɓa lɨngʉnʉ niɓɔ Yeso owonisila ndɨ, na ko bulya lɨkpʉmʉka ko Kunzi. Ɓatʉ ɓi niɓɔ, ɓakabibisogigʉ ndɨ nyama, ikanɨ sanamʉ kakɨ. Ɓakubisagʉ ndɨ ɨɗa kakɨ ka tʉndʉkʉtɔ ikanɨ ka maɓɔkʉ. Ɓinisana ɓata ndɨ na ɔɓɨlɨ, ɓapʉnga kʉwa ndɨ kalya ɓʉngama pa imoti na ɓa Kilisito ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000).

5 Ɓatʉ ɓagɔgɔ ɓakinisanagʉ ndɨ ɓata na ɔɓɨlɨ kadwɛ kʉ kwakʉ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɨ mino. Nɨyɔ a pupo ya mambwa ka mbʉkʉ.

6 Ɨgyagya ka ɓatʉ niɓɔ ɓopupa ndɛkɛ ka mbʉkʉ ka mambwa! Ɓa ɓatʉ ko Kunzi. Kukwakʉ kwa yɨɓa kikigʉ ndɛkɛ no ngu kʉgʉ kaɓʉ, ɓika ndɛkɛ ɓokumu ko Kunzi na niɓɔ ka Kilisito. Ɓalya ndɛkɛ ɓʉngama pa imoti na ɨyɨ ka ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000).

7 Nɨyɔ ɓyanga ɛlɔfʉ yimoti (1.000) ɨtʉlyana ndɛkɛ, ɓapupisa abɨlɨ ka bɔlɔkɔ,

8 aga kaʉɓɔɓɔ ɓɛvananza ka mondu makwanganya masɨ ma ɔɓɨlɨ, isi ɓɛ Gogi na Magogi. Abɨlɨ ʉmʉmʉla ndɛkɛ ka mutili kakɨ ɓɛkyɛ ɓaga ka lʉnga, ɓika ɓudingi abɛ mbumi yo lɨɓo lidingi.

9 Ɓaga ndɨ ka ɔɓɨlɨ wasɨ, ɓokungula ndɨ mʉkɔɓɔ ka ɓatʉ ko Kunzi ɓikululu pa imoti na gʉɗʉ kakɨ mʉpaka. Luki limoti, ɓuku otukyoku ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ, ulumusaga ndɨ ɓatʉ ɓi niɓɔ.

10 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ mumuyoniso nɨnɔ ikaga ndɨ kaʉɓɔɓɔ ka lɨɓyɛ lo ɓuku na ka libu lazʉ, kʉ gɔ kʉ nyama na mugyalandʉ wa kʉɓɔɓɔkʉ ɓa ndɨ mino. Ɓika ndɛkɛ biti na lɨsyɛ ka mʉzʉzʉla mapʉ ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Ngbanga wa mulɨɓo

11 Kumbuso yi, namɨna ndɨ kiti wa ɓʉngama ɓemoti mudingi, oɓuɓini ɓitu pa imoti na mʉtʉ yi ninɔ a ndɨ mino wakiko. Ɔɓɨlɨ na lɨsyɛ apɨkɨta ndɨ ɓyɨ, nɨ ɓakominigʉ ɓata.

12 Nʉmɨna ndɨ ɓatʉ ɓi niɓɔ ɓokwaga ndɨ, iki ɓatʉ ɓa payaya ikanɨ ɓatʉ ɓa ɨbɨba ɓakamaga kambwa wo kiti wa ɓʉngama yi ninɔ. Ɓakɨtaɓʉ a ndɨ ɓayihukwikono. Kɨtaɓʉ yagɔgɔ a ndɨ yihukwo, kɨtaɓʉ yi a ndɨ nɨyɔ ya ɔɓɨlɨ. Ɓapʉnga ndɨ kakɔ ngbanga ka ɓatʉ niɓɔ ɓokwaga ndɨ, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kaɓʉ, mʉɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ a ndɨ mino ya kikpiko ka ɓakɨtaɓʉ.

13 Lɨɓo lidingi opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ yi. Kukwakʉ na mugi ka ɓabɨlɨ opupisa ndɨ ɓamanda nɨɓayɔ a ndɨ kʉsɔ kaɓʉ. Ɓakɔ kʉwa ndɨ ngbanga ka mʉtʉ yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na yɨgyɨgyɨlya kakɨ.

14 Kumbuso yi, ɓaɗɨkɨta ndɨ kukwakʉ pa imoti na mugi ka ɓabɨlɨ ka lɨɓyɛ lo ɓuku. Lɨɓyɛ lo ɓuku li nɨlɔ nɨ kukwakʉ kwa yɨɓa.

15 Ɓʉɗɨkɨta ndɨ gɔnɨ ɓatʉ ɓasɨ niɓɔ mino kaɓʉ kɛgʉ ndɨ ka kɨtaɓʉ ya ɔɓɨlɨ, ka lɨɓyɛ lo ɓuku.

21

Kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya

1 Kʉwa wa, namɨna ndɨ kʉgʉ wa lɨsyɛ lambɨya na ɔɓɨlɨ wambɨya. A ɓɛyɔ, kʉgʉ wa lɨsyɛ wa mambwa na ɔɓɨlɨ wa mambwa ɓa ndɨ nɨ ɓolimikogini, lɨɓo lidingi kɛgʉ ndɨ ɓata ɓɛgɛyɔ.

2 Namɨna kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma wambɨya, anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lɨsyɛ kʉ ko Kunzi. A ndɨ muɓungusyaga ɓizeɗe abɛ muka wa ɨbɨsoku nɨnɔ ɨkaga kaɓʉnda kaɨnda kosilyono na mbʉnyakɨ.

3 Nʉkana ndɨ lɨyʉ lapʉ kotukyoku ko kiti wa ɓʉngama ɓɛ: «Mbɨya wanʉ, Ndaɓʉ ko
Kunzi a kʉwa luga ka ɓambanzʉ! Ika kʉwa pa imoti na ɨɓʉ na ɨɓʉ ɓika kʉwa ɓatʉ kakɨ.
Ɨyɨ Kunzi mombukwana-dakɨ yi, ika ndɛkɛ pa imoti na ɨɓʉ, ika kʉwa ndɛkɛ Kunzi kaɓʉ.
4 Ʊkpaga ndɛkɛ ɓamomiso-misa kaɓʉ ɓasɨ. Kukwakʉ kikigʉ ndɛkɛ ɓata, iki lilɛɓʉ,
yɨgama, gʉtʉgʉ mʉzʉzʉla aka. A ɓɛyɔ, ɔɓɨlɨ wandɛlɨ olimikini.»
5 Kʉwa wa, mʉtʉ yi nɨnɔ a ndɨ wakiko ko kiti wa ɓʉngama aɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Wɨkwɛ,
nakoyitisa makpʉmʉka masɨ mambɨya.» Ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Kpikaga lɨkpʉmʉka li
nɨlɨ, kyɛ a la lɨngʉnʉ na longɨngɨbili.»
6 Omotiloku ɓata ndɨ ɓɛ: «Igyonosini! Ɨmɨ nɨ Alʉfa na Ɔmɛga isi yi ɓɛ mʉpʉnganagɨ
na muliɓo. Mʉtʉ yi nɨnɔ a na mʉsasa, namusa ndɛkɛ ka ɨzɨyɔ liɓo nɨlɔ opupaga ka
lɨkpakpa la ɔɓɨlɨ.
7 Mʉkalya ka mʉtʉ yi nɨnɔ opupa ndɛkɛ tutungyo, imu nɨmɔ. Nika ndɛkɛ Kunzi kakɨ,
ɨyɨ ika mikamɨ.
8 Luki limoti, ɓatʉ ɓa ombombo, nɨɓɔ ɓakanoɓinikyonigʉ, nɨɓɔ ɓanyɛ, ɓamwɔmwɔ,
ɓatʉ ɓa ɓɨlya, ɓalɨmba, ɓatʉ ɓi nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ na ɓatʉ ɓa ɓɔngɔ ɓasɨ, pa kaɓʉ
nɨ lɨɓyɛ lo ɓuku na libu lazʉ. Kukwakʉ kwa yɨɓa nɨkwɔ.»

Yelusalɛma wambɨya

9 Kʉwa wa, ɓemoti luga ka ɓamalaika maɗɨya na ɨka nɨɓɔ ɓa ndɨ na ɓakɔpɔ maɗɨya
na ɨka, otumini yigyogyiso maɗɨya na ɨka kʉsɔ yi, isisiloku ndɨ ɓuwobi na ɨmɨ, ɛɓɨkya
ɓɛ: «Doku, nakaʉwanya mʉsɨka nɨnɔ ɓakavanana na Mikya-Kɔndɔlɔ.»
10 Lɨmbɛngɨ esilya ndɨ, malaika eɗokisa ndɨ ka lɨbɛbɛlʉ la ngʉpa yɨkʉngʉ kʉgbɛ.
Ɛwanya kʉwa ndɨ gʉɗʉ wotu, Yelusalɛma nɨ anosyoku kotukyoku kʉgʉ wa lisyɛ, kʉ
ko Kunzi,
11 anangɨnga na ɨbɨba ko Kunzi. A ndɨ ɓingele-ngele abɛ lɨtalʉ la lɨgabʉ lapʉ nɨlɔ
ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi, nɨlɔ angɨngaga abɛ nɛlaga.
12 A ndɨ ka lʉɓa yɨkʉngʉ. Lʉɓa yi nɨyɔ a ndɨ na pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa nɨmɔ ɓamalaika
tɛkɛɓɛ na ɓaɓa ɓoɓuulyaga ndɨ. Ɓokpika ndɨ kʉgʉ wo pumi yi nɨyɔ, mino ma mababa
tɛkɛɓɛ na maɓa ma Izaleli.
13 Akpangbala ɓemoti-ɓemoti a ndɨ na mupumi mɨsaa. Akpangbala wa ɨngɛngɛ
mupumi mɨsaa, nɨnɔ wa zɨɓɔ mupumi mɨsaa, nɨnɔ wa zebu mupumi mɨsaa na nɨnɔ
wa dumbe mupumi mɨsaa gɔnɨ.
14 Ɓopika ndɨ lʉɓa wa gʉɗʉ yi nɨyɔ kʉgʉ wa muɓumbe ma matamʉ tɛkɛɓɛ na maɓa.
Mina ka ɓatʉtʉmbwa tɛkɛɓɛ na ɓaɓa nɨɓɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ a ndɨ mukpikaga kʉgʉ wa
matamʉ mi nɨmɔ.
15 Malaika nɨnɔ ta ndɨ kanzɨna na ɨyɨ, a ndɨ na lɨgʉgʉ ligwi nɨlɔ ɓoɗɨnga ndɨ na ɔlɔ.
Lɨgʉgʉ li nɨlɔ ɓapimaga ndɨ nolu gʉɗʉ, pumi yi na kubatʉ ti.
16 Gʉɗʉ yi nɨnɔ a ndɨ na ɓakpangbala ɓakwanganya mʉɗɔngɔnɨ. Ɓʉnda na ɓʉhʉ ɓi
a ndɨ asɨ mʉɗɔngɔnɨ aka. Malaika apimogo kʉwa ndɨ na lɨgʉgʉ li nɨlɔ. Ɓʉnda a ndɨ
ɓakilɔmɛtɛlɛ ɓɛlɔfʉ ɓaɓa na ɓamɨya ɓakwanganya (2.400 km), ɓʉhʉ na ɓʉkʉngʉ a ndɨ
mʉɗɔngɔnɨ gɔnɨ.
17 Malaika opima ndɨ ɓʉkʉngʉ ɓa lʉɓa na kipimo yi nɨyɔ ɓopimaga ndɨ na iyu
makpʉmʉka. Ɓʉkʉngʉ ɓi a ndɨ banda ɓamɛtɛlɛ ɓatɛkɛɓɛ maɗɨya (60).
18 Ɓopika ndɨ lʉɓa yi nɨyɔ na matamʉ ma lɨgabʉ lapʉ, nɨmɔ ɓalɨkyaga ɓɛ yasipi. Gʉɗʉ
a ndɨ ɨyɨ mupika na ɔlɔ nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga.
19 Muɓumbe ma lʉɓa ya gʉɗʉ a ndɨ muɓungusyogo na mobi ma matamʉ ma lɨgabʉ
dididi. Matamʉ ma muɓumbe ma mambwa a ndɨ nɨmɔ ma yasipi, nɨmɔ ma mɨɓa a ndɨ
nɨmɔ ma safilo, nɨmɔ ma mɨsaa a ndɨ nɨmɔ ma kalidoni, nɨmɔ ma mɨkwanganya a ndɨ
nɨmɔ ma zumalidi,
20 nɨmɔ ma kuɓukumuti a ndɨ nɨmɔ ma sadoniki, nɨmɔ ma maɗɨya a ndɨ nɨmɔ ma
akiki, nɨmɔ ma maɗɨya na ɨka a ndɨ nɨmɔ ma kilisoliti, nɨmɔ ma ɓʉgɨna a ndɨ nɨmɔ
ma belulo, nɨmɔ ma kʉɓɔmʉ a ndɨ nɨmɔ ma topazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ a ndɨ nɨmɔ ma
kilisopalazo, nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na mimoti a ndɨ nɨmɔ ma ayikito na nɨmɔ ma tɛkɛɓɛ na
mɨɓa a ndɨ nɨmɔ ma amazito.
21 Ko pumi tɛkɛɓɛ na mɨɓa, mupumi mimoti-mimoti ikaga ndɨ na libumo la mʉsanga
limoti. Ɓagya ndɨ mupumi mimoti-mimoti na libumo la mʉsanga limoti. Ɓoɓungusyaga
ndɨ pa yangba ya gʉɗʉ na ɔlɔ nɨnɔ wanza, anangɨnga abɛ nɛlaga.
22 Kʉsɔ wa gʉɗʉ yi nɨnɔ, nakɨnagʉ ndɨ Ndaɓʉ ko Kunzi kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi
nɨnɔ wo Ngu pa imoti no Mikya-Kɔndɔlɔ ɓɔ ɓa Ndaɓʉ ko Kunzi kʉ ɓɛyɔ.

21:7 21:7 Wanda ka 2 Samueli 7:14; Mambʉ 89:27-28. **21:10 21:10** Wanda ka Ezekieli 40:2. **21:15 21:15** Wanda ka Ezekieli 40:3.

23 Gɯɗɯ yi nɨnɔ kɛgɯ na nza ya mangbamɯ ma mɔnɨ, ikanɨ nɨyɔ ya tɨmba, kyɛ ɨbɨba
ko Kunzi ikaga kanzɛ kɯgɯ yi, tala kakɨ nɨ Mikya-Kɔndɔlɔ.
24 Ɓɛvananza ɓakpakyanaga ndɛkɛ ka ɓɯngbanganya kakɨ na ɓangama ɓa ɔɓɨlɨ
ɓoɗuka ndɛkɛ lɨngama kaɓɯ kɯ ɓɛyɔ.
25 Pumi ya gɯɗɯ yi nɨnɔ olipyaga ndɛkɛ ɓikpo, anasyɛ ɓɛgɛyɔ kyɛ biti kikigɯ ndɛkɛ
ɓata kɯ ɓɛgɛyɔ.
26 Ɓoɗuka ndɛkɛ ɨbɨba na lɨngama ka ɓɛvananza ka gɯɗɯ yi nɨnɔ.
27 Luki lanyɛ gɯtɯgɯ limoti aka kingyigɯ ndɛkɛ kɯ, gɯtɯgɯ munzikaɓɯ aka ikanɨ mɯtɯ
waɓɔngɔ. A ɓɛyɔ, ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓingya ndɛkɛ kɯ, a nɨɓɔ aka ɓɔ mino kaɓɯ ikpikaga ka
kɨtaɓɯ ya ɔɓɨlɨ nɨyɔ ko Mikya-Kɔndɔlɔ.

22

1 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛwanya ndɨ lɨɓo lidingi nɨlɔ apága ɔɓɨlɨ, anangɨnga abɛ
nɛlaga. Lɨɓo lɨ nɨlɔ a ndɨ kopupoku ko kiti wa ɓɯngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ.
2 Lɨɓo lɨ nɨlɔ a ndɨ kakɨka luga wa ndaki wa gɯɗɯ. Ka mutili masɨ mɨɓa mo lɨɓo, a ndɨ
na sɨbɯkɯsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ, nɨsɔ aɓɯkɯtaga ndɨ nganga tɛkɛɓɛ na yɨɓa ka syangasɯ
simoti, isi yi ɓɛ nganga yimoti ka tɨmba. Mapakɯ mi a ɨbɯkɯsɔ sihukusa ɓambanzɯ.
3 Kikigɯ ndɛkɛ ɓata no luki gɯtɯgɯ limoti aka nɨlɔ Kunzi agbanga.
Kiti wa ɓɯngama ko Kunzi na ko Mikya-Kɔndɔlɔ ika ndɛkɛ ka gɯɗɯ yi nɨnɔ, ɓagya-
ligubo kakɨ ɓika ndɛkɛ kabibisa kɯ ɓɛyɔ.
4 Ɓamɨnatɯ ndɛkɛ ɓɛngba ɓayo miso, lino kakɨ ika ndɛkɛ likpiko ka tɯndɯkɯtɔ kaɓɯ.
5 Biti kikigɯ ndɛkɛ ɓata. Ɓakikigɯ ndɛkɛ ɓata na mɯsasa ma ɓɯngbanganya ɓa tala,
ikanɨ mɔnɨ, kyɛ Mombukwono-dosu Kunzi uziga ndɛkɛ na ɓɯngbanganya kakɨ, ɨɓɯ ɓalya
ɓɯngama ka ɓɛnzɛ na ɓɛnzɛ.

Yigoku ka Yeso

6 Kumbuso yi, malaika yi nɨnɔ ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mɯnzɨna mi nɨmɔ a malɨngɯnɯ na
mongbingbili. Mombukwono-dosu Kunzi, nɨnɔ ɯpága ɓogyalandɯ lɨmbɛngɨ kakɨ, atikiku
malaika kakɨ, kauwonisilo ɓagya-ligubo kakɨ lɨkpɯmɯka li nɨlɔ okwononi ɓɛ igyonosi
ɓɨkwa.»
7 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Hɯkana, na kodoku ɓɨkwa! Magyagya ka mɯtɯ yi nɨnɔ oɓuulyogo
lɨkpɯmɯka la ɓugyalandɯ nɨlɔ ɨkpikaga ka kɨtaɓɯ yi nɨyɨ!»
8 Ɨmɨ Yuani nɔ nɯkana ndɨ, nɨna lɨkpɯmɯka nɨlɨ. Ngbingo yi nɨnɔ nɯkana ndɨ mino,
nɨna, noɓuna ndɨ moli kambwa ka malaika yi nɨnɔ a ndɨ kewonisilo lɨkpɯmɯka nɨlɔ,
kabibiso yi.
9 Luki limoti, ɛɓɨkya ndɨ ɓɛ: «Mbaaa, wakogyonitɔgɯ ɓɛyɔ! Na mɯgya-ligubo
mɯɗɔngɔnɨ abɛ ɨwɛ gɔnɨ, pa imoti na ɓava-kɯkakɯ ɓogyalandɯ na ɓatɯ nɨɓɔ ɓoɓuulyogo
lɨkpɯmɯka nɨlɔ ɨkpikaga ka kɨtaɓɯ yi nɨyɨ. Kunzi nɔ, wokwononi kabibiso!»
10 Kumbuso yi, ɛɓɨkya ɓata ndɨ ɓɛ: «Wakosumonitɔgɯ mɯnzɨna ma ɓugyalandɯ ma
kɨtaɓɯ yi nɨyɨ. A ɓɛyɔ, lɨkpɯmɯka li nɨlɔ a kɯwa ɓuwobi kaɨtɯlyana.
11 Mɯtɯ wa yɨgya yanyɛ, isisilogi na yɨgya yanyɛ kakɨ, mɯtɯ wa mɯsɯgɯ, isisilogi kagya
lɨkpɯmɯka la mɯsɯgɯ, mɯtɯ wo ngbingbili, isisilogo kagya ɓungbingbili, mɯtɯ wotu,
isisilogo kaɨɓuɓiso.»
12 Yeso akaɓɨkya ɓɛ: «Ʊkana, na kodoku ɓɨkwa! Nakodoku na mɯkalya kapá mɯtɯ
yɨkaka-yɨkaka, kaɓyɛnɛnɛ na ligubo nɨlɔ agya ndɨ.
13 Ɨmɨ nɨ Alɯfa na Ɔmɛga, mɯpɯnganagɨ na mulɨɓo.»
14 Ɨgyagya ka nɨɓɔ ɓakasɯkɯsa ɓotu kaɓɯ. Kɯwa wa gɔ wa, ɓakwanana kalya bumo
ya sɨbɯkɯsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ na kaingya ka gɯɗɯ yi nɨnɔ pisi ko pumi yi.
15 Luki limoti, kunzi wa gɯɗɯ, atɯ na ɓatɯ ɓanyɛ, ɓalɨmba, ɓaɗanda, ɓamwɔ-
ɓambanzɯ, ɓatɯ ɓi nɨɓɔ ɓobibisaga gbɨlɨtɔ na ɓatɯ nɨɓɔ ɓapaga ɓɔngɔ na ɓa kɯɓɔɓɔkɯ.
16 «Ɨmɨ Yeso, natiki malaika kamɨ kamuwonisilo ɓɯdɛmɯ ɓa makpɯmɯka mi nɨma
masɨ ka makanisa. Nopupa ko pigo ka ngama Daudi, na lɨngɯtɯ lɨnzɛ la ɓɯsɔɓɨ.»
17 Lɨmbɛngɨ ko Kunzi ɨɓɯ na Muko wo vononi ɓakaɓɨkya ɓɛ: «Doku!»
Mɯtɯ yi nɨnɔ akaɯkana lɨkpɯmɯka li nɨlɔ, aɓɨkyɨ gɔnɨ ɨyɨ ɓɛ: «Doku!»
Mɯtɯ yi nɨnɔ akaɨmɯkana mɯsasa oduku, nɨnɔ akapa lɨɓo nɨlɔ apaga ɔɓɨlɨ, oduku kava
ka ɨzɨyɔ.

Lɨkpɯmɯka la mulɨɓo

18 Ɨmɨ Yuani, nakapá mɯtɯɯ mi nɨma ka mɯtɯ wasɨ nɨnɔ akaɯkana mɯnzɨna ma
ɓugyalandɯ nɨmɔ ɨkpikaga ka kɨtaɓɯ yi nɨyɨ: Mɯmbanzɯ kamatɨla luki lagɔgɔ kɯgɯ
wa mɯnzɨna mi nɨmɔ, Kunzi amatɨlya ndɛkɛ yigyogyiso yi nɨyɔ ɨkpikaga mino.

19 Mɯmbanzɯ kanyɔ lɨkpɯmɯka limoti ka mɯnzɨna ma ɓugyalandɯ nɨmɔ ikpikaga ka kɨtaɓɯ yi nɨyɨ, Kunzi atɯmba ndɛkɛ liɗuku kakɨ lo ɓumo ya sɨɓɯkɯsɔ nɨsɔ apága ɔɓɨlɨ, kogulyigɯ ndɛkɛ ka gɯɗɯ wotu mɯɗɔngɔnɨ ɓɛyɔ ikpikaga mino ka kɨtaɓɯ yi nɨyɨ.
20 Dɛmɯ wa mɯnzɨna mi nɨmɔ, akaɓɨkya ɓɛ: «Iyo, na kodoku ɓɨkwa!»
A ɓɛyɔ! Dokunɔ, Mombukwono-dosu Yeso!
21 Ɨzɨyɔ ka Mombukwono-dosu Yeso iki na iɓunu ɓasɨ.